

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
1 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1661 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՐԱՔԷՆ ՅԵՏՈՅ ՍՈՒՐԻԱ

«Աժանս Հավաս»ի հաղորդած լուրը՝ Սուրիոյ հոգատարութեան վերացման մասին՝ հաստատութիւն գտաւ տարբեր ձեւերով։

Ինչ կարդաք լուրերու բաժնին մէջ, այսօր եւ վաղը։

Անգլիայէն յետոյ, Ֆրանսան ալ կը պատրաստուի ճանչնալ իր հովանաւորած երկիրներուն անկախութիւնը, եւ զանոնք արձանագրել անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Հոգատարութեան վերացումը՝ անշուշտ չի նշանակեր ամբողջական պարպում կամ հրաժարում ամէն իրաւունքէ։

Մեծն Բրիտանիան երկար բանակցութիւններէ յետոյ, 1922 փետրուար 28ին վերջացած համարեց Թեւարկութիւնը եւ Եգիպտոսը ճանչցաւ իբրեւ անկախ եւ գերիշխան պետութիւն,ապագային վերապահելով կարգ մը վիճելի խնդիրներ (հաղորդակցութեանց ապահովութիւն, ազգային պաշտպանութիւն, փոքրամասնութիւններ եւ Սուտան)։ Այդ խնդիրներու մասին բանակցութիւնները կը շարունակուին անկէ ի վեր, եւ Մեծն Բրիտանիա չի պարպեր Եգիպտոսը։ Համաձայնութեան ամենավերջին պատեհութիւնը ընծայեց Աշխատաւորական դահլիճը, 1929ին, Լոնտոն հրաւիրելով եգիպտական պատուիրակութիւն մը։ Գրեթէ համաձայներ էին, բայց Սուտանի խնդիրը եւ ուրիշ կարգ մը վէճեր նորէն պատճառ եղան խզելու բանակցութիւնները։ Եգիպտոս փախցուց պատեհութիւնը, ներքին կռիւները սաստկացան եւ մէջտեղ եկաւ դիկտատորական իշխանութիւն մը, որ մինչեւ հիմա կը վարէ երկիրը։ Սըտաքի փաշա նախկին Սահմանադրութիւնն ալ թանգարան նետեց, եւ բռունցքով կը կռուի ազգայնական ուժերուն դէմ, որոնք միշտ պատրաստ են ըմբոստանալու։

Այս վիճակը, անշուշտ կը նպաստէ երկարաձգելու Թեւարկութիւնը։

Լոնտոն յետոյ միեւնոյն բանակցութիւններն սկսաւ Իրաքի հետ, ճանչնալով անոր անկախութիւնը եւ 25 տարուան զինակցութիւն մը կնքելով։ Յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ, 1932ին, Իրաքի Թեկնածութիւնը դնել, իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան։

Հիմա կարգը եկած է Ֆրանսայի, միեւնոյն եղանակով Թեթեւցնելու իր պատասխանատուութիւնը եւ նիւթական հոգերը։ Վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ այս մասին բանակցութիւններ պիտի սկսին 1932ին։ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ Ֆրանսա պիտի հաղորդէ իր մտադրութիւնը։

Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասու յանձնաժողովը մշակած է արդէն ծրագիր մը, որ կը ճշդէ հոգատարութեան վերացման պայմանները։

Հոգատարութեան ենթակայ ո՛րեւէ երկիր, որ կը լրացնէ այդ պայմանները, իրաւունք պիտի ունենայ պահանջելու իր ամբողջական անկախութիւնը։ Այս խնդիրները պիտի լուծուին փոխադարձ բանակցութիւններով։ Հոգատար իշխանութիւնը անմիջապէս որ գոհացում տանայ, պիտի քաշուի։

Անշուշտ առաձգական է այս բացատրութիւնը—«քաշուիլ»։ Միջազգային աշխարհակալութիւնը վարպետ բանաձեւեր ունի այդ մասին։ Կան ռազմական եւ տնտեսական շահեր, որոնք այնպէս կամ այնպէս կը պահեն հոգատար իշխանութեան ազդեցութիւնը։ Անգլիան Եգիպտոսի եւ Իրաքի Թեւարկութիւնները վերջացած համարելով հանդերձ, կը պահէ իրաւունքներ, կռուաններ՝ իր շահերուն պաշտպանութեան համար։ Իր զօրքը Եգիպտոսէն քաշած ատեն, չի լքեր Սուէզը եւ Սուտանը։ Իրաքի մէջ ալ, բանած է ռազմական կէտերը, եւ միայն օդային ուժերով կրնայ զիմադրաւել անակնկալներու, կամ անակնկալներ ստեղծել իր կարգին։

Ֆրանսան ալ պիտի հետեւի այդ ճամբուն։

Նախ, մասնաւոր բանակցութիւններով, պիտի ապահովէ իր զինուորական եւ տնտեսական շահերը, ներքին ապահովութիւնը, իր յանձնառութեանց գործադրութիւնը, փոքրամասնութեանց եւ օտարներու իրաւունքները եւն.։ Հաստատուած սահմանադրութեան հիման վրայ, պիտի յայտարարէ թէ Սուրիա-Լիբանան ընդունակ են կառավարելու իրենց զիրենք, ինչպէս կը պահանջէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը։

Յետոյ, ստիճանաբար պիտի պարպէ իր զօրքը, կամ զայն պիտի վերածէ նուազագոյն քանակին։ Տեղացիներուն պիտի յանձնէ պետական այն օրկանները որ Ֆրանսայի ձեռքն են։ Մասնագէտներ եւ խորհրդականներ միշտ ալ պիտի ունենայ։ Շատ մը իրաւունքներ եւ պարտականութիւններ պիտի սահմանուին յատուկ դաշնագրով, որ կրնայ դառնալ զինակցութիւն, ինչպէս Միջագետքի պարագային։

Մէկ խօսքով, հոգատարութիւնը պիտի դառնայ ազդեցութեան գօտի, ինչպէս կ'ըսէին պատերազմէն առաջ։ Լուծը պիտի թեթեւնայ, հետզհետէ պիտի վերնայ, բայց ազդեցութիւնը պիտի մնայ։

Մնացեալը կախում ունի իրենց անկախութեան տիրացած երկիրներու զիրքէն եւ ինքնորոշման ընդունակութենէն։ Ծովն ու օդը լայնօրէն բաց են, եւ միջամտութեան պատեհութիւններ միշտ ալ կրնան ներկայանալ։

Շ.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

ԴԵՌ ՔԱՆԱԿՆ ԱԼ ՈՐՈՇՈՒԱԾ ՉԷ...

Երեւանէն 20 օգոստոսին հեռախօսով հեռուեալ տեղեկութիւնները կը տրուին Թիֆլիսի «Պրոլետարի»էն.—

Խորհրդային Հայաստանի կեդր. գործադիր կոմիտէն ու գործավարներու խորհուրդը որոշեցին արտասահմանի աշխատաւոր Հայերու ներգաղթը Հայաստանի սահմաններէն ներս հետեւեալ բանաձեւով.

— Հակառակ քաղքենի —ազգայնական կուսակցութիւններու դաւերուն արտասահմանի մէջ եւ դասակարգային թշնամիին յամառ դիմադրութեան՝ բանուորագիւղացիական կառավարութեան առաջադրութիւններուն դէմ, մեծ են ընկերվարական շինարարութեան յաջողութիւնները բոլոր ճակատներուն վրայ,

Երկրի արտադրական ուժերու անշեղ զարգացումը, արդիւնաբերական ձեռնարկներու աճումը, գիւղերու մէջ ընկերվարական շինարարութիւնը, գիւղատնտեսական աշխատանքներու անսովոր տարածութիւնը եւ ընդարձակումը սովխոզներու եւ կոլխոզներու ցանցին ընդլայնումին հետ,— ապացոյց են մեր նուաճումներուն,

Այս շինարարութեան աճման հետ լուծուած է նաեւ գործազրկութեան տագնապը։ Եւ ներկայիս անհրաժեշտութիւն դարձած է բանուորական նոր ձեռքերու պատրաստութիւնը,

Ուշադրութեան առնելով յիշեալ պարագաները եւ արտասահմանի հայ աշխատաւոր գաղթական զանգուածին ծանր կացութիւնը, Խորհ. Հայաստանի կեդր. գործ. կոմիտէն եւ գործավարներու խորհուրդը որոշեցին՝

1.— Արտօնել աշխատաւոր Հայերու նոր ներգաղթը Հայաստանի սահմաններէն ներս,

2.— Հայաստանի գործավարներու խորհուրդին կից կազմել ներգաղթի ընդունելութեան յանձնախումբ մը, որուն պիտի անդամակցին գործավարներու խորհուրդին փոխ նախագահ՝ Երզընկեան, ելմտական գործավար՝ Երեմեան, հողային գործավար՝ Գուլոյեան, աշխատանքի գործավար՝ Խաչիկ Օղլումեան, ցեկայի նախագահ՝ Աբուլեան, արտաքին առեւտուրի Հայաստանի լիազօր՝ Շահվէրդեան, մատակարարման գործավար՝ Ղազարեան եւ Հայաստանի օգնութեան կոմիտէի նախագահ՝ Խանոյեան,

3.— Այս յանձնաժողովն է որ պիտի որոշէ Հայաստան ընդունուելիք գաղթականներուն թիւը, անոնց ընդունելութեան ժամանակը, ինչպէս նաեւ մշակումն ու լուծումը այն հարցերուն, որոնք կապուած են գաղթականներու մատակարարման եւ նիւթապէս ապահովման խնդրին, եւ հանրապետութեան սահմաններուն մէջ ըստ մասնագիտութեան անոնց աշխատանք հայթայթելու խնդրին։

Հոգատարութեանց ջնջումը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին ներկայացուցած իր տեղեկագրով, Հոգատարութեանց Յանձնախումբը թելադրած է որ հոգատարութեան վարչաձեւի վերացման համար, հոգատարեալ երկիրը ներկայացնէ հետեւեալ պայմանները.

ա) Օժտուած ըլլայ կազմակերպուած կառավարութեամբ մը եւ վարչութեամբ մը որոնք կարենան ապահովել պետական ապարատութեանց կանոնաւոր ընթացքը։

բ) Կարենայ պահպանել իր հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը։

գ) Երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ, ի վիճակի ըլլայ ապահովելու հանրային անդորրութիւնը։

դ) Ապահով կերպով իր տրամադրութեան տակ ունենայ հասոյթի աղբիւրներ, որոնցմով կարենայ կանոնաւոր կերպով գոհացում տալ պետութեան պէտքերուն։

ե) Ունենայ օրէնսդրութիւն եւ դատական կազմակերպութիւն, որոնք կանոնաւոր արդարութիւն ապահով են, զատաբանի հետ գործ ունեցողներուն։

Ասկից զատ, հոգատարութեանց յանձնախումբը կը թելադրէ որ իւրաքանչիւր նոր պետութիւն յանձն առնէ,

ա) Ապահովելու եւ երաշխաւորելու ցեղային, լեզուական եւ կրօնական փոքրամասնութեանց իրական պաշտպանութիւնը։

բ) Օտարականներու առանձնաշնորհները։

գ) Դատական, քաղաքային եւ պատժական հարցերու մէջ, օտարականներու շահերը, քանի այդ շահերը չեն երաշխաւորուած «քափիթիւլասիոն»ներով։

դ) Խղճի ազատութիւնը, կրօնական գործունէութեան եւ պաշտամունքներու ազատ կիրարկումը։

ե) Նախկին հոգատար պետութեան կողմէ կանոնաւորապէս ստանձնուած ելմտական յանձնառութիւնները։

զ) Հոգատարական վարչաձեւի ընթացքին կանոնաւորապէս ստացուած ամէն կարգի իրաւունքները։

է) Կիրարկել ընդհ. թէ մասնաւոր միջազգային պայմանագրութիւններ, զորս հոգատարութեան ընթացքին, հոգատար պետութիւնը կնքած է յանուն հոգատարեալ երկրին եւ այս նախատեսուած ժամանակաշրջանին տեւողութեամբ, եւ երկու կողմերու խզման իրաւունքի վերապահութեամբ։

Այս յանձնառութիւններէն զատ, հոգատարութեան յանձնախումբը կը կարծէ թէ փափաքելի պիտի ըլլար որ նոր պետութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն հանդէպ կիրարկէ ամենէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՉՊԻՏԻ ԼՔԷ ԱՌԱՅԺՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՁԵԿՈՅՑ ՄԸ

Նախորդ թիւով, հրատարակեր էինք *Հավաս* գործակալութեան մէկ տեղեկութիւնը թէ ֆրանսական կառավարութիւնը կը պատրաստուի լքել Սուրիոյ հոգատարութիւնը, նախապէս սուրիական կառավարութեանց հետ կնքելով դաշնագիր մը, ինչպէս Անգլիա ըրեր էր Իրաքի հանդէպ,

Այս լուրին առթիւ, ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը մամուլին յանձնեց հետեւեալ զեկոյցը.

— Ժընեւէն հեռագիր մը ցոյց կուտայ թէ, կ'երեւի սխալ հասկցուած է մէկ հատուածը այն տեղեկագրին, զոր հոգատարութեանց յանձնախումբը, ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, անոր վերջին նիստին մէջ։

«Իրօք, այս հատուածը մեկնաբանուած է իբր Սուրիոյ վրայ հոգատարութեան Ֆրանսայի կողմէ լքման պահանջ։

«Ճիշդ կացութիւնը հետեւեալն է.

«1930ի ընթացքին, Լիբանանի եւ Սուրիոյ կատարած յառաջդիմութեանց մասին, Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնախումբին զեկոյց տուած պահուն, ֆրանսական կառավարութեան իրաւասու ներկայացուցիչը մատնանշեց թէ վարչական, տնտեսական, քաղաքական մարզերու վրայ ստացուած արդիւնքները թոյլ կուտան նախատեսել այն վայրկեանը, ուր Ֆրանսայի յարաբերութիւնները այս երկիրներուն հետ որոնք ներկայիս կը կառավարուին հոգատարութեան դաշնագրով, կարելի պիտի ըլլայ հաստատել դաշնագրային հիմերու վրայ, համաձայն անոնց զարգացման աստիճանին։

«Հետեւաբար, այս յայտարարութիւնն է որ տուն տուած է վերայիշեալ տեղեկատուութեան. այդ յայտարարութիւնը հոգատարութեանց յանձնախումբը նկատի առած է իր տեղեկագրին մէջ, զոր պիտի ուղղէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, իր վերջին նստաշրջանի աշխատանքներուն մասին»։

Հոգատարութեանց յանձնախումբին տեղեկագրին մէջ, թիւրիմացութեան տուն տուող հատուածը հետեւեալն է.

— Յանձնախումբը արձանագրեց հոգատար պետութեան (Ֆրանսայի) իրաւասու ներկայացուցչին մէկ յայտարարութիւնը, ուրկէ կը հետեւի թէ 1930ին յայտարարուած կազմական կանոնագիրը սկսած է գործադրուիլ։ Յանձնախումբը նկատի առաւ հոգատար պետութեան մտադրութիւնը Սուրիոյ եւ Լիբանանի կառավարութեանց հետ՝ մօտաւոր ապագայի մէջ կնքելու դաշնագրութիւններ, նկատի առնելով կատարուած բարեշրջումներն ու իրականացած յառաջդիմութիւնները։

«Յանձնախումբը լսեց իրաւասու ներկայացուցչին զեկոյցը թէ ներկայ բարեշրջումը, Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար կը ձգտի հոգատարութեան վերացման, մինչեւ ժամանակ մը, որ չի կրնար հեռու ըլլալ եւ թէ հետեւաբար, այս երկիրներու կառավարութեանց հետ կնքուելիք դաշնագիրը պիտի նախատեսեն ոչ թէ հոգատարութեան գործադրութիւնը, այլ անոր փոխարինումը իրենց նոր վիճակով մը։

«Յանձնախումբը հետաքրքրութեամբ պիտի հետեւի այս բարեշրջման եւ հանգրուաններուն որոնցմէ, Սուրիա եւ Լիբանան պիտի ընթանան դէպի այն վայրկեանը, ուր այս երկիրները այլեւս պէտք չպիտի ունենան հոգատարին օժանդակութեան, ոչ ալ խորհուրդներուն, որոնցմէ օգտուեցան կարճ ժամանակի մը ընթացքին միայն։

Յանձնախումբը յոյս կը յայտնէ թէ այն համաձայնութեանց մէջ, որոնք պիտի պատրաստեն Սուրիոյ եւ Լիբանանի նոր վարչաձեւը, հոգատար պետութիւնը պիտի ջանայ պահպանել այն երաշխիքներն ու կարգ մը իրաւունքներն եւ շահերը, որոնց պահպանումը մասնաւորապէս յանձնուած կը մնայ հոգատարին, մինչեւ հոգատարութեան վերջը»։

Արտաքին նախարարութեան զեկոյցէն եւ Հոգատարութեանց յանձնախումբի տեղեկագրէն կ'երեւի թէ «Հավաս»ի լուրը կանխահաս է, բայց բոլորովին սխալ չէ, ինչպէս կը փորձեն ցոյց տալ ֆրանսական կարգ մը թերթեր եւ թէ ստոյգ եւ իրական դառնալու համար, պարզապէս կը կարօտի ժամանակի մը որ հեռու չէ։

Ֆրանսա Սուրիոյ մէջ կ'ընթանայ հոգատարութեան պայմանագրութեան գծած ճամբէն։ Այդ պայմանագրութեան համաձայն, «Հոգատարը Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար պիտի մշակէ սահմանադրական օրէնք մը։ Այդ սահմանադրութիւնը պիտի պատրաստուի տեղական իշխանութեանց հետ համախորհուրդ եւ նկատի պիտի առնէ նոյն հողերուն վրայ բնակող ժողովուրդներու բաղձանքները, շահերն ու իրաւունքները, պիտի հրովարտակէ այն յատուկ միջոցները որոնք պիտի դիւրացնեն Սուրիոյ եւ Լիբանանի աստիճանական զարգացումը իբրեւ անկախ պետութիւններ»։

Գիտենք թէ արդէն 1930 մայիս 14ին, հրատարակուած է սահմանադրական օրէնքը, որ հոգատարեալ երկիրներուն կուտայ վարչական եւ քաղաքական կազմակերպութիւն մը։

Ներկայիս 4 կառավարութիւններ կազմուած են այդ հողերուն վրայ.— Լիբանան, մայրաքաղաք Պէյրութ։ Սուրիա որուն կը պատկանին Դամասկոս, Հալէպ, Անթաքիա։ Լաթաքիոյ կառավարութիւնը եւ Ճէպէլ Տրիւզինը։ Այս վերջինին կեդրոնն է Սուէտա։ Սուրիա եւ Լիբանան արդէն կազմուած են իբր հանրապետութիւն։ Լաթաքիա եւ Ճէպէլ ունին կառավարիչ մը եւ յատուկ խորհուրդ մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ՎԵՐ»

Անխուսափելի էր աշխատաւորական դահլիճին հրաժարումը՝ ներկայ պայմաններուն մէջ։

Տնտեսական տագնապը իր գագաթնակէտին հասաւ վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին։ Միջազգային պարտքերու վճարման յետաձգումը եւ Գերմանիոյ տնտեսական քայքայումը փութացուցին քաղաքական տագնապը այս երկրին մէջ ալ, եւ կառավարութիւնը սկսաւ մտածել ճարահատ միջոցներու մասին։

Արդիւնաբերական ու առեւտրական յարաճուն տագնապը որոշ չափով դարմանելու անհրաժեշտ պայմաններէն մէկն էր, անշուշտ, խնայողութիւնը։ Այս առաջադրութեամբ, ամիսներ առաջ կազմուեցաւ յանձնախումբ մը որ կարգ մը թելադրութիւններ բրաւ, կրճատելու համար պետութեան ծախքերը որոնց գումարը կ'անցնի 800 միլիոն ստերլինը։

Յանձնախումբը կ'առաջարկէր զեղչել պետական պաշտօնեաներու թոշակները, անգործներու նպաստը եւ 100էն 10 ծախսատուրք մը հաստատել բոլոր տեսակի ներածումներուն վրայ։ Դահլիճը քննութեան ենթարկեց յանձնախումբին տեղեկագիրը եւ որպէս զի պատասխանատուութիւնը կիսուի, գործակցութեան հրաւիրեց ընդդիմադիր կուսակցութիւնները։

Ո՛չ քէն, ո՛չ առնչութիւն։ Միացան բոլորը եւ պատրաստեցին ծրագիր մը, յանձնախումբին թելադրութեանց հիման վրայ, որուն համաձայն կարելի պիտի ըլլար խնայել տարեկան 60-75 միլիոն ոսկի։

Վէճը սկսաւ այդ խորհրդակցութիւններուն ընթացքին, որովհետեւ դահլիճը ինքն իր մէջ անհամաձայն էր կատարուելիք խնայողութեանց ձեւին մասին։ Գործադուլներու նպաստին կրճատման դէմ էին կարգ մը նախարարներ, որոնց ետեւ կեցած էր Արհեստակցական Միութիւններու վիթխարի կազմակերպութիւնը։ Միւս կողմէ, պահպանողականները անբաւական համարեցին առաջարկուած խնայողութիւնները։ Իսկ ազատականները բոլորովին հակառակ էին մաքսատուրքի հաստատումին։

Հետեւաբար, վարչապետ Մաքտոնըլտ իր դէմ ունենալով իր նախարարներուն մեծագոյն մասը եւ մանաւանդ ամբողջ Արհեստակցական Միութիւնները, ստիպուեցաւ իր հրաժարականը մատուցանել, փոխանակ տեղի տալու իր վարած կուսակցութեան պահանջներուն։

Տարօրինակ չէ, սակայն, որ այսօր բովանդակ Անգլիան, բացի ծայրայեղ աշխատաւորականներէն, կը ծափահարէ Մաքտոնըլտի հայրենասիրութիւնը։ Մէկդի դրած կուսակցութեան շահը, նոյն իսկ իր անձնական փառասիրութիւնը, նախկին ընկերվարական վարչապետը, գլուխն է դարձեալ Ազգային կառավարութեան։ Իրեն դէմ ունի աշխատաւոր ու պարտուած բազմութիւնները, բայց իրեն հետ է պահպանողական Անգլիան։

Հէքեաթի չափ անհաւատալի կը թուի այս յանկարծական յեղաշրջումը օտարականին աչքին, բայց եթէ աչքի առջեւ ունենանք այն իրողութիւնը որ Անգլիացիին համար հայրենիքին շահը ամէն բանէ առաջ է ու ամէն բանէ վեր, պիտի հասկնանք որ այնքան ալ արտասովոր դէպք չէ պատահածը այս երկրին համար։ Պահպանողական, Ազատական ու Աշխատաւորական կուսակցութիւնները միասնաբար պիտի վարեն երկրին գործերը այս ճգնաժամի պահուն, մէկ կողմ նետելով բոլոր վէճերը, որոնք երկրորդական են տիրող սպառնական կացութեան առջեւ։ Ականջը խօսի հայ ժողովուրդին ճակատագիրը վարող հայրենասէ՛ր էֆէնտիներուն։

* *

Ազգային կառավարութիւնը պիտի ունենայ միայն առժամեայ հանգամանք եւ ամէնէն հրատապ հարցերը քննելէ եւ պատրաստուած ծրագիրները խորհրդարանին ներկայացնելէ յետոյ, պիտի լուծուի, ինչպէս կը հաւաստեն ամէն կողմէ, որովհետեւ դահլիճին կազմութեան ձեւը եւ իրաւասութիւնները կուսակցական տեսակէտէն, անհամապատասխան են օրուան պահանջներուն։ Անգլիոյ մէջ կառավարութիւն մը հաստատուն դիրք ունենալու համար, պէտք է ներկայացնէ խորհրդարանին մեծամասնութիւնը։

Աշխատաւորականները մեծամասնութիւն չունէին արդէն երկու տարիէ ի վեր, իսկ այսօր պառակտումը աւելի վտանգաւոր դիրք ստեղծած է իրենց համար, կուսակցութեան քայքայման պատճառ ըլլալու աստիճան։ Կացութիւնը միեւնոյնն է պահպանողականներուն համար, որոնք միայն 252 երեսփոխան կը համրեն խորհրդարանէն ներս. իսկ ազատականներու փոքր համրանքը պարզապէս հաւասարակշռութիւնը պահելու կը ծառայէ։

Համաձայն ծանօթ լաւատեղեակ հաւաստիքներուն, Ազգային կառավարութիւնը իշխանութեան գլուխ պիտի մնայ մինչեւ դեկտեմբեր, այսինքն մինչեւ որ աւարտի հնդկական խորհրդաժողովը եւ մինչեւ որ երկիրը պատրաստուի ընտրական պայքարի։

Պիտի հարցնէք թէ ինչու ընտրութեան չեն ձեռնարկեր անմիջապէս։

Պատճառները որոշ են։ Կուսակցութիւններէն ոչ մէկը ապահով է իր յաղթանակին։ Ժողովուրդը դեռ վերջնականապէս համոզուած չէ աշխատաւորականներու պարտութեան եւ պնդողներ կան որ տնտեսական կացութիւնը տարբեր չպիտի ըլլար եթէ պահպանողական դահլիճ մը վարէր երկիրը, 1929էն ասդին։ Ի հարկէ ընդդիմադիր կուսակցութիւնները հրաշքներ կը խոստանան, բայց կը թուի թէ փողոցէն անցնող մարդը այնքան ալ միամիտ չէ խանդավառուելու համար։ Այս պայմաններուն մէջ, հաւանական է որ կուսակցութեանց շահն իսկ կը պահանջէ յետաձգել ընտրութիւնները լաւագոյն առիթին։

Մնաց որ Ազգային կառավարութեան մը կազմութիւնը կրնայ շատ խոշոր օգուտներ ունենալ Անգլիոյ համար, միջազգային հորիզոնին վրայ։ Եւրոպական կարգ մը պետութիւններ զգուշացած հեգնանքով կը դիտեն Լոնտոնի մէջ պատահած դէպքերը։ Հնդկաստանի մէջ Գանտին եւ իրենները ծափ կը զարնեն, երբ Մեծն Բրիտանիա տերկու ծայրը իրարու չի կրնար բերել ու ինքզինքը կը ծանկուտէ վէրքերը դարմանելու համար։ Ամերիկան՝ աշխարհի անյագ աշխատաւորը, քծնած պայմաններ կ'առաջարկէ հպարտ Ալպիոնին։

Իսկ այս բոլորին դէմ ճակատելու համար, անհրաժեշտ էր համագործակցութիւնը բոլոր հոսանքներուն, բան մը որ իրականացաւ շնորհիւ ընկերվարական Մաքտոնըլտի շրջահայեաց ու հայրենասէր քաղաքականութեան։ Պէտք կա՞յ շեշտելու որ այս գործակցութիւնը պիտի սթափեցնէ շատերը, Նիւ Եորքէն մինչեւ Փարիզ ու Մոսկուայէն մինչեւ Հնդկաստան։

Երեք կուսակցութիւններու պետերը օրուան տագնապին մասին խօսելով, կը կրկնեն մէկ բան միայն — Հայրենիքը ամէն բանէ առաջ։ Այս հաւատքով պիտի առաջնորդուին երեքն ալ եւ ապահով են յաղթանակին մասին։

* *

Ինչպէս յայտնի է Նոր դահլիճին մաս կը կազմեն չորս Աշխատաւորականներ (Մաքտոնըլտ, Սնոտըն. Թոմաս եւ լորտ Սէնքի), չորս Պահպանողականներ (Պոլտուին, Սըր Սամուէլ Հոըր, Նէվիլ Չէմպըրլէյն եւ Սըր Քընլիֆ Լիսթըր) եւ երկու Ազատականներ (Սըր Հերպըրթ Սէմուէլ եւ լորտ Րիտինկ)։ Գլխաւոր պետական դէմքերէն դուրս կը մնայ միայն Լոյտ Ճորճ, իր հիւանդութեան պատճառաւ։

Խորհրդարանը պիտի բացուի սեպտեմբեր 8ին, այսինքն սովորական թուականէն երկու ամիս առաջ։ Ամենադաժան պայքարը կը պատրաստուին Արհեստակցական Միութիւնները, որոնք 286 աշխատաւորական երեսփոխաններու վրայ կը համրեն 110 հոգի իրենցմէ։

Ինչպէս յիշեցինք վերը, գործադուլներու նպաստին 100էն 10ը զեղչելու ծրագիրը մեծ գրգռութիւն յառաջ բերած է աշխատաւորական շարքերէն ներս եւ եթէ չափազանցութիւն չկայ իրենց պետերուն յայտարարութեանց մէջ, ամէն ճիգ պիտի թափեն ձախողեցնելու համար օրինագծին քուէարկումը։ Չպիտի խնայեն ո՛չ Մաքտոնըլտի, ո՛չ Սնոտընի։ Պայքարին գլուխը կեցած է արտաքին գործերու նախկին նախարարը՝ Հէնտըրսըն որուն հետ են ընկերվարական դահլիճին այն անդամները որ հակառակ քուէ տուին վարչապետին որոշումներուն։

Ինչ կը վերաբերի Մաքտոնըլտի դիրքին կուսակցութենէն ներս, կը թուի թէ անվերադարձ կերպով պիտի հեռացուի կուսակցութեան պետի պաշտօնէն, թէեւ, ինչպէս կը շեշտէր անցեալ գիշեր անթելի կայանէն, ինքն է եղած Աշխատաւորական կուսակցութեան գլխաւոր հիմնադիրը։

Արհեստակցական Միութիւնները արդէն իսկ որոշած են միանգամընդմիշտ հեռացնել նոր դահլիճին ընկերվարական անդամները, կուսակցութեան շարքերէն եւ նկատել զանոնք իբրեւ անհատ ընկերվարականներ։ Հաւանական է որ Հէնտըրսըն ընտրուի վարիչ եւ հետեւաբար ապագայ վարչապետը, եթէ Աշխատաւորականները շահին ընտրութիւնները։

Եթէ չկրճատուի գործադուլներու նպաստը, ազգային կառավարութիւնը պիտի ստիպուի, ինչպէս ցոյց կուտան երեւոյթները, նոր տուրքեր աւելցնել, որոնցմէ դարձեալ ուղղակի պիտի տուժէ աշխատաւոր զանգուածը։ Եւ շատ հաւանական է որ այդ լուծումին յանգին վերջ ի վերջոյ։ Այս իմաստով շահեկան են յառաջիկայ խորհրդարանին վիճաբանութիւնները։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

3.— ԳԱՂԹԱՅԻՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Ահա ինչ որ պիտի մնայ՝ Ցուցահանդէսէն։ Միակ շէնքը՝ որ կոչուած է յաւերժացնել Գաղթային Ցուցահանդէսը։ Եւ անոր համար ալ այս Պալատը մկրտուած է Մշտատեւական Թանգարան՝ Musée Permanent։

Արդարեւ, խոշոր պալատ մը, որ իր սիւնազարդ արտաքինով մեհեանի մը պատրանքը կուտայ։ Մուտքը մանաւանդ խմերական մեհեանի մը մուտքն է։ Լայնանիստ եւ փառաշուք սանդուղներ։

Ֆասատը՝ քանդակազարդ է ամբողջովին։ Ներսէն բաժնուած է՝ երեք յարկերու եւ ստորերկրեայի մը։

Զարդ պատերը՝ բարձրաքանդակ նկարներով պատուէ կը բերեն ֆրանսական արդի ճարտարապետութեան։

Քանդակագործը՝ պարոն Ժանիօ՝ կարծէք գիրքի մը էջերուն վրայ գրած ըլլայ Գաղթային պատմութիւնը՝ իր անցեալով եւ ներկայով։

Եւ ամբո՛ղջ քարէ էջեր, որ փիւնիկեան կամ ասորական հին արձանագրութիւններու նման՝ կը պատմեն հեռաւոր երկիրներու փառքն ու ներկան։

Անոնց մարդերը՝ վայրենիօրէն գեղեցիկ եւ ուժով։ Անոնց քրտինքին ու մկաններուն արդասաւորութիւնը։ Անոնց հողին յառաջդիմութիւնն ու բերքը։ Բոյսեր, կենդանիներ։ Այս բոլորը կուգան անգամ մըն ալ ցուցնել, որ այս հեռաւոր եւ մոռցուած բազմազգի ցեղերը՝ բանով մը վար չեն մնար ճերմակներէն։

Այլեւ կը գերազանցեն ազնուութիւնը իբրեւ առաւելութիւն դաւանող արեւմտեանները՝ բարութեամբ եւ խաղաղասիրութեամբ։

Դիտեցէք այս քանդակները։ Ոսկի հանքեր, մեղրածորան անհամար պտուղներ, զարդերուն գիծագրող անտառներ, փայտեր, ջերմութեան եւ պաճուճանքի հանքեր՝ բոլորը, բոլորը առատօրէն կը հոսին ֆրանսական գլխաւոր դուռներէն ներս՝ Մարսէյլ, Պորտօ, Հավր, Սէն-Նազէր, Նանթ, Տէնքերք։ Եւ մինչեւ անգամ խորհրդանշական է Պուրժէի օդակայանը, որ նոյնպէս մեծ դեր ունի ակնեղէնի եւ ոսկիի ներածման գործին մէջ։

Քարէ այս էջերուն վրայ՝ նկարուած է գաղթային ժողովուրդներու շինարարութիւնը։ Անոնց կեանքը՝ իրենց գծէքթաւոր խրճիթներէն եւ յարգէ տաղաւարներէն ներս։ Անոնց սէրը, այնքա՜ն պարզ եւ սակայն այնքա՜ն պատկառազդու՝ իրեն խորհրդաւորութեամբ։ Իրեն վիպականութեամբ եւ հերոսաբոյր կեցուածքով։

Իսկապէս գեղեցիկ կիներ՝ որ սափոր ունին, որ լիճերուն եւ դեղնուտ գետերուն ափէ՝ գաղտնի կը սպասեն՝ մէկուն որ հեթանոս աստուածոյ մը պէս թաւ ձայն ունի, խոժոռադէմ, եւ ուսերուն վրայ՝ ողկոյզ մը ազամաթուզ։

Վայրենի՞։

Դեռ ճշդուած չէ այս բառին սահմանը։

Իսկ այս սեւերը՝ անընդունակ են չարութեան եւ դաւաճանութեան։

Անոնք բարի են՝ իրենց հոգին պէս։

Եւ իրենց քաղաքակրթութիւնը՝ նման իրենց անտաշ ադամանդներուն։ Կոպիտ բայց՝ արժէքաւոր։

Ահա, ինչ որ կը կարդաք այս արձանագրութիւններուն վրայ։

* *

Այժմ ներս մտնենք։

Թանգարանը տեսակ մը շարժապատկեր է Ֆրանսայի գաղթային ջանքերուն։

Յարկէ յարկ եւ սրահէ սրահ դուք կը տեսնէք վերելք մը դէպի արդիականութիւն։ Տարազով, բարքով, կենցաղով եւ աշխատութեան սիստեմով։

Ճամբորդութեան եւ փոխադրութեան նորագոյն մեթոտներ։ Մարդկային եւ բնական կենդանիներու ուժին խնայողութիւնը՝ շնորհիւ մեքենաներու ընդհանրացման։

Պատմական բազմաթիւ բեմադրութիւններով ականատես կ'ըլլանք գերիներու ազատագրութեան, տարափոխիկ եւ համաճարակ հիւանդութիւններու վերացման։

Ժանտախտ, հնդկախտ, քնախտ դեղին տենդ, ճանճառանդ եւայլն անողոք պատուհասներ հեռանէին պատմութեան գիրքը կ'երթան, շնորհիւ արեւմտեան գիտութեան եւ ջանքերուն։

Կառախումբը, որ հետզհետէ իր օղակները կը բազմացնէ՝ փոխարինելով ուղտերուն եւ փիղերուն կարաւանը։

Հսկայ նաւեր եւ մէջը սաղաւարտաւոր գլխանոցներով մարդիկ՝ որ կուգան մեքենայով եւ փառօղով, թոյնով եւ դեղով քիչ մը արեւ գողնալու համար իրենց հաղացող հայրենիքին...

Թանգարանի առաջին յարկը կը ներկայացնէ գաղթավայրերու պատմականը՝ զանազան նկարներով, փաստաթուղթերով, բեմադրութիւններով եւ կենդանի պատկերներով։ Ջանք գրուած է ներկայացնել Գաղթային Կայսրութիւնը, որ առաւելապէս գործն է Երրորդ Հանրապետութեան։ Անոր անցեալն ու ներկան։ Բոլոր այն ժամանակի աշխատանքները, պայքարը, գրաւումները, հետախուզութիւնները, գիւտերը, նուաճումները եւայլն։ Դէպքեր եւ դէմքեր։

Գաղթավայրերու հետ արուեստին ներբնումը՝ ֆրանսական արդի արուեստին մէջ՝ կ'արտացոլայ պատի նկարներու վրայէն։ Ծովային եւ ցամաքային տեսարաններ։

Եւ ի՜նչ են այդ մեծադիր պաստառները։ Պատմութիւնը՝ արեւմտեան Ափրիկէի եւ Մատակասկարի նուաճման։ Մարոքի եւ Թունուզի։ Պատմութիւնը Սահարացիներուն, որոնց թոյլ չէին տար Միսիոնարներու դաստիարակչական աշխատանքը։

Աջակին ցուցադրութիւններ կան հանրային եւ վարչական գործունէութենէն։

Անոնց գործունէութիւնը յայտնի եւ անյայտ հանքերու եւ հարստութիւններու շահագործման համար։

Ետեւոյ նաեւ Գաղթային Բանակին գործունէութիւնը։ Գաղթային բանակն է, որ կը պաշտպանէ գաղթավայրերու հարստութիւնը։

Գաղթավայրերու ծովային ուժն ալ ունի իր առանձին սրահը՝ որպէսզի այցելուները զգան գաղթավայրերուն եւ Մայր հայրենիքին միջեւ եղած կապին կարեւորութիւնը։

Այս սրահին մէջ տեղաւորուած է ընդարձակ մը դիտակը, որուն մէջէն այցելուները կը դիտեն ամբողջ Փարիզը՝ իր շրջակայքով եւ մանաւանդ ցուցահանդէսին համայնապատկերը։

Հին զէնքեր, գաղութներու դրամներ, տարազներ եւայլն նոյնպէս կը ցուցադրուին՝ թատերական տեսարաններով։

Խոշոր երկրագունդի մը վրայ գունաւոր լոյսերու շնորհիւ որ օձերու պէս կլանած են աշխարհի ցամաքամասեր, կը նշմարեք ճամբաներուն եւ հաղորդակցութեանց քանակը եւ կենդանութիւնը։

Թէ գաղթավայրերը ի՞նչ դեր կը գրաւեն ներկայիս՝ տնտեսականօրէն դիւրին է տեղեկանալ՝ դիտելով ներքնասրահը որ կը շրջանակէ առաջին յարկը։

Այնտեղ, տեսակ մը վիճակացոյց կամ փոխառացանկ (inventaire) է գաղթային արտադրութիւններու։

Անտառային, հողային, ջրային, հանքային, կենդանական եւայլն հարստութիւններ որ գլխու պտոյտ կուտան իրենց բազմահազար տեսակներով եւ անսպառ առատութեամբ։

Եւ ի՞նչ։

Փայտը, որ կը գործածենք մեր բնակութեան համար՝ գաղութներէն կուգայ։

Ցորենը, որով կը կշտանանք՝ գաղութներէն կուգայ։

Սուրճը, որ կը խմենք, գաղութներէն կուգայ, բուրդը եւ բամպակը որ կը հագնինք՝ գաղութներէն կուգայ։

Կաշին, որ մեր ոտքը կը պաշտպանէ՝ գաղութներէն կուգայ։

Այս հանքերը, այս պտուղները, այս զարդեղէնները՝ բոլորը գաղութներէն։

Ապա, ուրեմն, կը կենաս պահ մը մտածելու թէ արդեօք ի՞նչ կ'արտադրէ՝ ինքը Եւրոպան...

Գաղթային Թանգարանը կառուցուած է «պէթօն-արմէ»ով եւ խառափայտով։ Գիւտ մը, որ հաւանօրէն ընդհանրանայ բնակութիւններու համար եւս։

Գաղթային Պալատը՝ տեսակ մը մանրանկարն է համագաղթային վիճակին՝ ամէն մարզի մէջ։

Եւ արժանի պաշտպանման՝ իր դաստիարակչական հանգամանքով եւ դասաւորութեամբ։

Այժմ խօսինք Հնդկաչինի մասին։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

Մ. ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (ՄԱՌ)

Երեւանի թերթերը կը ծանուցանեն մահը Մ. Տէր Յովհաննէսեանի, դաշնակցական ծանօթ դէմք մը, որ գործած է նախ Կիլիկիոյ մէջ, յետոյ սահմանադրութեան շրջանին անցած է Պոլիս։ Եղած է ուսուցիչ եւ հրատարակած է գիրք մը թրքական բառերուն մասին։ Աշխատակցած է դաշնակցական թերթերուն, մանաւանդ «Ազատամարտ»ի։ Հանրապետութեան շրջանին անցած էր Հայաստան, ուր կը մնար։

Յարգանք իր յիշատակին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ազգ. Վարչութեան
նապը, որ կը շարունակուէր
ամիս մը ի վեր, լուծուեցաւ
խաղաղ համաձայնութեամբ
Այժմ վարչութիւնը զբաղ
հաստատութեան եւ կազմա
կանոնագրի մշակման հա
րով։

∴ Կրթական խորհուրդ
կազմը լրանալէ վերջ, տեղի
նեցան ուսուցիչ եւ ուսուցի
հիներու պաշտօնազրկումները
ճշդուեցան իւրաքանչիւրին
ռոճիկները մինչեւ հա՛
Իսկ երբ կարգը կուգայ
ցիչներու վարձատրելու
եւ կրթական հեղը. Վարչու
թեան, կը պարզէ հակա
ցուալի հազարանութիւն
«Մեր ամսականներն ալ կրճ
ուեցան, որով ուսուցիչներ
պէտք է քիչ ստանան։
պէս բարբառողները 4-5
զինոց ընտանիքի տէր են,
խաւին առ հասարակ հայ
որդի եւ երկուքը միասին՝
նալ շրջանին եթէ կը ստա
յին 7000 տրախմի, այս
կը ստանան 6000 տրախ
մին ալ 12 ամիս կանոնաւ
բար։ Իսկ՝ ասոնց դէմ,
շատ ամսական առնող դասա
րակ կամ տնօրէն-ուսուցիչ
ստանայ՝ ամսական 25
տրախմի եւ... խմացէ՛ք... 10
միս միայն։ Ամառուան
ամիսները օդ կլլելու դա
պարտուած։ Հեղը. Վարչութի
ու կրթական խորհուրդին
կան մարդիկ որ այս գործ
ալ շատ կը նկատեն։ Քանի
իրենց 12 ամիս կանոնա
կերպով ստացած 7000 տրա
մին իջած է 6500-6000ի։
բեմ ուսուցչին՝ 10 ամիս
ցած 25.00ը պէտք է
2200ի։

Ո՛չ խօսքը չենք ըներ
կան ուսուցիչներուն, որոնց
դրութեամբ եւ սակով դաս
պարտուած են անօթութեան
Երեւակայեցէք որ ընտանի
տէր օգնական ուսուցիչ մը
տի ստանայ տարեկան՝ 18.0
տրախմի կամ՝ 6000 Ֆր. Ֆրա
Եւ այս գումարով տանի վա
պիտի տայ, դասակ պիտի
եւ ընտանիք պիտի ապրի
ամբողջ 12 ամիս։ Այսպէս՝
թեւօրէն կրթական մշակներ
մանաւանդ նիւթական կաց
թեան հետ խաղացողները
իրենք որ եւ է աշխատանք
փած ըլլային դպրոց
պէտքէ հայթայթման գո
մէջ։ Տարեկան քանի մը փոխ
տրախմի զանազան վարժապ
ներու, իսկ այս վերջիններ
անունով ստացուած մեծա
մար դրամները..., գիւտա
ծախքերու։ Այս բոլորին
տեւանքը, այն պիտի ըլլայ
ինչպէս «Յառաջ»ի ընկ. խմբ
գիրը գեղեցիկ կերպով բաց
նախատեսած էր իր
ե՞րբ ալլապէս պանիր-հաց
խմբագրականով եւ անոր
ջորդ «անխուսափելին»ով,
հղնեալ հրապարակէն
քաշուին՝ երիտասարդ կամ
բոլոր հաւատաւոր ուսուցի
ները։ Կ'երեւի մեր վարիչն
ալ այդ օրուան կը սպասեն

Ու տակաւին այս բոլոր
չի վերջանար մեր շրջանի
ուսուցիչներուն նահատակութ
Մինչեւ թուականս (օգոստ
դեռ Աթէնքի թաղային դպրո
ներու համար ուսուցիչներ
հետ ո՛չ մէկ խօսակցութիւն
պայմանագրութիւն տեղի
ծած է։ Առաւել կանուխ
գող թաղականը առանց կար
ւորութիւն տալու քիչ մը բա
խիղճ եւ խելահաս հայր
ծուի մը դիտողութեանց,
դէ ըստ կամս կարգադրութի
ներ ընել։ Այս տնօրէնը
այն ուսուցիչը հանել,
րել, ան համբել։ Եւ ուսուցի
ները կը սպասեն որ
զիրենք պայմանաւորեն։
այս վիճակին մէջ պատասխ
նատուութեան մեծ բաժին
նին նաեւ ուսուցիչները,
մէջ չեն պակսիր քծնողներ
մեծապատիւ մուրացկաններ
Որքան ատեն, որ կրթա

...տարրէշէն չեն մաքրագործուիր այսպիսիները, ուսուցչութեան մեծամասնութիւնը պիտի յառաջի ու հալածուի։

⁂ Հանրային կեանքը կենտրոնացած միխիթարական ընթացքով մը։ Օրինակ՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ստացած է նոր գործունէութեան ձեւը. կ'աշխատուի զանազան առանձնութիւններով կազմուած մարզանքները հաւաքել Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ։

⁂ Հ. Կ. Խաչը գումարեց իր տարեկան ժողովը եւ ընտրեց իր նոր վարչութիւնը։ Ժողովը գնահատանքի բանաձեւ անցուց՝ ի պատիւ Տիկին Օնպաշեանի վարչութեան գործունէութեան, որ ժառանգած խաչը բացը հազնպալէս նուազեցուցած էր, շնորհիւ իր եւ ընկ. Շ. Միսաքեանի ջանքերուն։ Ճիշդ ժամանակին հասած էր «Ցառաջ»ի միջնորդ. առաջացուած գումարը։ Կը տեղեկանամ թէ նոր վարչութիւնը կը դրաղի շրջաններու վերակազմութեան աշխատանքներով։

Այս առթիւ, պէտք է ըսել, որ Ջաւարեանի հողի գնումը բրենթէ աւարտած է եւ շէնքը կը պատկանի Հ. Կ. Խաչին։ Այս առթի Ջաւարեանի եւ Բօբիկիայ Ազգ. դպրոցի միացման համար սկսած բանակցութիւնները գրեթէ յաջողութեամբ վերջանալու վրայ էին, երբ ինչ-ինչ պատճառներու դրդումով առաջարկ մը եկաւ եւ խզեց բանակցութիւնները։ Կը լսեմ, որ Բօբինիայ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կը փափաքի միացումը իրականացած տեսնել եւ այդ իսկ պատճառաւ՝ գործը եւ բանակցութեանց շարունակութիւնը յանձնած են Ազգ. Կեդր. Վարչութեան։

⁂ Վերջերս Եգիպտոսէն Աթէնք եկան Տէր եւ Տիկ. Վոլթէր, որոնք շարք մը թատերական ներկայացումներ. Հիւգոյի «Թշուառները» եւ Ս. Պարթեւեանի «Անձամ բոցը» եւ կը պատրաստուին ներկայացնելու Լ. Շանթի «Հին Աստուածները»

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՐԱՇՔՆԵՐ

Ամերիկացիները կը յառաջդիմեն արշաւ։

Թերթ մը կը տեղեկացնէ թէ մօտաւոր օրաթերթերուն լրաբերները իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ունենան մեքենայ մը, որ անմիջապէս կրնայ լուրը գրել ու անթել հեռագրի մը պէս փոխադրել խմբագրատուն։

Մեքենան սովորական գրի մեքենայ մըն է, որ անթել հեռագրի նման սարուածք մըն ալ ունի։

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ շուտով պիտի հնարուի մեքենայ մըն ալ, զոր ամէն քաղաքացի իր տանը մէջ գնելով, ամէն առաւօտ ծնկոդնին մօտ պիտի տեսնէ գրուիլը օրուան բոլոր լուրերուն։ Այսինքն թերթերը պիտի հրատարակուին միջոդ թերթերդին գիծաքը, շնորհիւ անթելին։

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

«ՍՈՒՐԻԱՆ ԹՈՔԱԽՏԱՒՈՐԻ ԹՈՒՔՆ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՄԱՐ»

ԽՄԲ.— Թուրքերէն «Վագըթ» լրագիրը կը շարունակէ իր գրգռութիւնները Սուրիա հաստատուած հայ գաղթականներու մասին։

Արդէն հրատարակած էինք Թուրք թերթին նախորդ երեք յօդուածները։

Օգոստ. 22ին նոյն թերթը սկսաւ հրատարակել նոր շարք մը, որ իբրեւ թէ մաս կը կազմէ իր խմբագիրներէն մէկուն կատարած ուսումնասիրութեան։

Ահա առաջինը այդ շարքին.—

Սուրիա այնպիսի հողամաս մըն է, ուր հաւաքուած են Թուրքիոյ բոլոր թշնամիները։ Երբ Սուրիա ըսուի, ծարդուն միտքը կ'իյնան Հայերը, Քիւրտերը, 150նոցները, դաւաճանները փախստականները։ Պատճառը երկար բարակ փնտռելու պէտք չկայ, որովհետեւ ուրիշ երկիրներու մէջ բնդունելութիւն չգտնող բոլոր հայրենադաւները ֆրանս. հովանաւորութեան ներքեւ գտնուող մեր նախկին հողերուն մէջ ընդարձակ ասպարէզ կը գտնեն գործունէութեան։ Այս է պատճառը որ նոյն իսկ ամէն ամիս Սուրիոյ մէջ կ'աւելնան մեր այլազան թշնամիները։ Սուրիա ա՛յն է Թուրքիոյ համար, ինչ որ է թոքախտաւորի թուքը առողջ մէկու մը համար։

ՆԱԽ ԵՒ ԱՌԱՋ ՀԱՅԵՐԸ

Սուրիոյ մէջ 200-230 հազար հայ կայ («Յառաջ» ?)։

Ասոնցմէ կարեւոր մէկ մասը գաղթած է Թուրքիայէն, իսկ մէկ մասն ալ բնիկ Սուրիացի հայ է։ Ասոնք կը բնակին Հիւսիսային Սուրիա, իրենց նախկին գիւղերուն մէջ։ Թուրքիայէն գաղթած Հայերը (բնականաբար ծանուօր նպատակով) գրեթէ ամբողջովին տեղաւորուած են թրքական սահմանագլխուն վրայ։ Քիլիսցի Հայերը տեղաւորուած են Ազեզ, Պիրէճիքցի եւ Ուրֆացի Հայերը՝ Ճարապլուս, Տիարպէքիրցի Հայերը՝ Քամըշլը, Տէօրթեօլցի Հայերը Իսքէնտէրուն։ Այսպէս, գաղթական Հայերը տեղաւորուած են իրենց քաղաքներուն ամէնէն մօտիկ վայրեր եւ յայտնի է թէ ի՛նչ նպատակաւ աշխարհի չորս կողմը ցրուած Հայերը վերջերս Ազգերու Դաշնակցութեան կարգադրութեամբ սկսան գալ Սուրիա։ Վերջերս հայկական երեք գիւղեր հաստատուեցան Իսքէնտէրուն, Ամիքի հովիտին մէջ, Անկեր Զայլըը։ Այս երեք գիւղերը առայժմ կը բաղկանան 230 տունէ։ Բայց ընդարձակելու համար միջոցներ ձեռք առնուած են։ Անէ զատ հոն վիճակի մէջ Հայեր հաւաքուած են Գըրըքխան։ Միայն Գըրըքխանի մէջ 200 հայ տուն հաստատուեցաւ։ Կը խորհուի հայկական թաղամաս մը հաստատել Անթաքիա եւ բոլոր ասոնց ծախքը կը հայթայթէ եղեր Ազգերու Դաշնակցութիւնը։

Սուրիոյ Հայերուն Դաշնակցական եւ կամ Հնչակեան եւ այս երկու կուսակցութիւններուն միջեւ շարունակ արիւնալից կռիւներ կը պատահին։ Կալիբն պատճառն ալ Թուրքերն են։ Դաշնակցականները ծայրայեղ թշնամի են Թուրքիոյ։ Իրենց նպատակն է Արեւելեան Նահանգներու մէջ Հայաստան մը կազմել եւ միանալով Քիւրտերուն Հոյպունականներուն հետ, ծանօթ Դաշնակ-Հոյպուն ընկերակցութիւնը հիմնած են։ Մինչեւ մօտ առեններս գործունէութիւն (!) ցոյց կուտար այս ընկերութիւնը, բայց վերջերս, իր բոլոր ձեռնարկներուն ապարդիւն մնալուն պատճառաւ, կորսնցուց նախկին կարեւորութիւնը։ Դաշնակները այլեւս կորսնցուցած են այն յոյսը թէ իրենց երազները օր մը իրականութիւն պիտի դառնէին։ Հնչակները հակառակորդն են Դաշնակներուն։ Ասոնք կը խորհին թէ աշխարհի վրայ (հոգ չէ Խորհրդային Միութեան մէջ) հայկական կառավարութիւն մը գոյութիւն ունի, ուստի կը պաշտպանեն այն գաղափարը որ աշխարհի բոլոր Հայերը պէտք է յարին Երեւանի կառավարութեան։ Հնչակները Դաշնակներէն առաջ ըմբռնած են որ սուէ օդուս յառաջ չի գար Թուրքիոյ հետ մարտնչելէ։ Տեսնենք ե՛րբ այս ճշմարտութիւնը պիտի ըմբռնեն առաւել Դաշնակները։ Ինկախ Օջախի մը գաղափարին շուրջ արիւնալից կռիւներ տեղի կ'ունենան այս երկու թշնամի կուսակցութիւններուն միջեւ։ Հայ ազգին բաւական սուղի կը նստի այս կռիւը, այսինքն ամէն տարի 40-50 հայ երիտասարդ կը զոհուին։

Սա ալ պէտք է ըսել թէ Սուրիոյ մէջ Դաշնակները Հնչակեաններէն աւելի զօրաւոր են եւ մեծի դէմ հայկական գործունէութիւնը տակաւին ժամանակ մը եւս պիտի տեւէ, ցորչափ գիւրութիւն գտնէ հովանաւոր պետութենէն։ Սուրիոյ Հայերը տեւական օժանդակութիւն կը գտնեն նախ Ֆրանսացիներէն, ապա Ազգերու Դաշնակցութենէն եւ վերջապէս ամերիկաբնակ եւ եգիպտաբնակ Հայերէն։ Սուրիոյ մէջ Բէժիին ջնջումէն ետքը, Եգիպտոսի Մաթոսեան ծխախոտի ընկերութիւնը գործարաններ բացաւ Սուրիոյ մէջ։ Այս ընկերութիւնը ծխախոտի գործէն աւելի հետամուտ է Հայերը պաշտպանելու։ Ֆրանսացիները ուրիշ ո՛ եւ է ազգէ եւ ցեղէ աւելի ամենամեծ վստահութիւն ցոյց կուտան Հայերուն Սուրիոյ մէջ։ Այժմ Սուրիոյ ֆրանս. տեղեկատու բոլոր դիւաններուն մէջ անպատճառ մէկ քանի Հայեր կը գտնուին։ Այս վստահութիւնը ցոյց կը տրուի նոյն իսկ մինչեւ ծարդպանութիւն պաշտօնատան ամենակարեւոր գործերուն մէջ։ Ցայտնի է թէ ի՛նչ է պատճառը Ֆրանսացիներուն ցոյց տուած շնորհին եւ վստահութեան հանդէպ Հայերուն։ Ֆրանսացիք ամէնէն աւելի Հայերը յարմար կը նկատեն իրենց փափաքին համաձայն գործածելու։ Այս է պատճառը որ Հայերը իբր պահակ կը տեղաւորուին թրքական սահմանագլխուն վրայ։ Ցարչափ Հայերը իբր պահակ կենան թրքական սահմանագլխուն վրայ եւ առիթի սպասեն, Ֆրանսացիներն ալ իրենքզիրենք ապահով կը զգան Սուրիոյ մէջ։ Անմիտ հանգումն։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԱՒԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

«ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ՈՍԿԻ ԱՐԺԷՔՈՎ ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐ»

Նորէն «Վագըթ»ն է որ կուտայ ազդանշանը, երկրորդ խմբագրին տակ, քաղելով «իրազեկ» անձէ մը եւ շեշտելով թէ կարելի է քիչ ծախքով եւ դիւրաւ երեւան հանել գանձեր» (19 օգոստոս)։

— Ծածուկ պահուած լքեալ գոյքերու քանակութիւնը ամէն պարագայի մէջ ձեր գրածէն աւելի է։ Եթէ ասոնց վրայ աւելցուին նաեւ այն գաղտնի մնացած լքեալ գոյքերը որոնց մասին թէեւ ժամանակին տեղեկութիւն տրուած եւ թղթածրար կազմուած է, սակայն որոշում տրուած չըլլալով, գործնապէս չեն գրաւուած, այդ գումարը աւելի եւս կը բարձրանայ։

Պոլսոյ մէջ տեսակ տեսակ հաւաքածոյ ներմակներու եւ տրամադրութիւններու հետ կապ ունեցող զանազան գործողութեանց ենթակայ անձեր կան։ Ներկայիս լքեալ գոյքերու վարչութեան մէջ, քննութեան կարօտ 5-6 հազար թղթածրարներ կան։

Շատ պարզ բան մըն է այս ծածկուած լքեալ գոյքեր երեւան հանուիլը, տեղեկատուներու տրուելիք դրամէն շատ պակաս ծախքով մը։ «Եօզլամա»յի միջոցաւ։ Թէեւ այս մասին կարեւորութեամբ գրուած է, սակայն նկատի չէ առնուած։ «Եօզլամա»յի կատարումը այն առենը նըշ. տնօրէնութեան կողմէ ալ հաւանութեան արժանացած ըլլալով, ելմտական գանձման ճիւղերէ բոլոր պաշտօնեաներու վերաբերեալ ամփոփում բերուած էին։

Աչք այս տեսակներուն վրայ չէն կարելի է ընել «եօզլամա»ն, տեղին վրայ քննութիւն կատարելով եւ բոլոր կալուածատէրերը եւ գանոնք գրաւողները հրաւիրելով որ հարկ եղած փաստաթուղթերով եւ արձանագրութիւններով ապացուցանեն իրենց սեփականութիւնը։ Պոլսոյ լքեալ գոյքերու վարչութիւնը, մինչեւ այս գործողութեանց աւարտումը, պէտք ունի առժամեայ մեծ կազմակերպութեան մը։ «Եօզլամա»յի կատարումէն եւ արձանագրութեանց կարգի դրուելէն վերջ, կարելի է այս գործը վարել ո՛չ թէ մասնաւոր դիւանի մը, այլ «մալ միւտիրի»ններու միջոցաւ։

Ներկայիս, պետական գանձուն փաստը ոչ թէ երեք միլիոն, այլ վարձքերու փոխարժէքով միայն երեք միլիոնէ աւելի է։ «Էմլաքը Զաթիէ»ի պաշտօնատան մէջ վեց հոգիէ բաղկացած պաշտօնէութիւնը չի բաւեր։ Թղթածրարներով զբաղելիք պաշտօնեայ գրեթէ չկայ։ Իմ ըսած «եօզլամա» գործողութիւնը կարելի է կատարել ելմտական գործավարութեան, պատկանեալ ելմտական ճիւղին, Մերաց ժողովին եւ տեղական ոստիկանութեան մէյմէկ պաշտօնեաներէն եւ անդամներէն բաղկացած 4 հոգինոց մարմինի մը միջոցաւ։ Ասոր համար ըլլալիք օրական անհրաժեշտ ծախքը 15 ոսկին չանցնիր։ Հետեւաբար այս «եօզլամա»ի գործը ամսական 400 ոսկի ծախքով եթէ 6 ամիսէն աւարտի, 2400 ոսկիի զոհողութեամբ խնդիրը կարգադրուած կ'ըլլայ։ Իսկ ձեռք բերուելիք շահուն գումարը միլիոնաւոր ոսկի պիտի բռնէ։

⁂ «Ճիւմհուրիէթ» կ'ըսէ թէ նկատելով որ ներկայ օրէնքներու մէջ ծածկուած լքեալ գոյքերու տեղեկատուներուն դրամական պարգեւ տալու մասին ո եւ է տրամադրութիւն չկայ, ելմտական գործավարութիւնը՝ փոխանակութեան խառն յանձնաժողովի Թուրք պատուիրակութեան առաջարկով նոր օրինանագիծ մը կը պատրաստէ այս մասին։

Այս օրինագծին համաձայն, գաղտնի եւ լքեալ գոյքեր եւ ծածուկ մնացած հարկատուներ երեւան հանողներուն դրամական պարգեւներ պիտի յատկացուին։ Տէֆթէրտարութիւնը կը գրաւէ իր գտած գաղտնի լքեալ գոյքերը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ա. Ե. ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՆԻՍ.— Առանց սովորական ռէքլամներու եւ առանց աղմուկի, 30 քոյրեր, կազմած են Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը։ Հինգ ամսուան մէջ, մասնաճիւղը արդէն դարձած է գաղութին սեփականութիւնը։ Գիտակից ժողովուրդը կը գուրգուրայ անոր վրայ, հաւատալով անոր մեծ դերին։

Կազմութեան օրէն եղան սեւ հագիններ, պաշտօնաւոր անպաշտօն մեծապատիւ մարգականներ, որ ամէն առթիւ ուրթիւն դիմեցին, խեղդելու, այս մարդասիրական եւ գեղեցիկ շարժումը։ Բայց Կարմիր Խաչին անդամուհիները, պատիւ իրենց, կրցան արհամարհել այս ամէնը, այսօր դարձած են ուժ մը ի վիճակի կատարելու իր պարտականութիւնը։

Անունները չեմ տար, սեւ հագիններ, (ժամանակ մէկը)։ Թող իրենք ամչնան իրենց կատարած դերին համար. այս ժողովուրդը գիտէ գնահատել լաւ գործը եւ բարոյական ապտակ զարնել դաւադիրներու երեսին։

⁂ Կ. Խաչը իր բացումը կատարեց գեղեցիկ պաշտահանդէսով մը, անցեալ կիրակի, Bouche de Loupի անտառին մէջ։ Վարչութիւնը պաշտօնականէն աւելի կ'ուզէր ընտանեկան տաքուկ մթնոլորտ մը ստեղծել։ Հրաւիրած էր հայ արիները, որոնք բանակումի եկած են Նիսի շրջանը, ժողովուրդը հիւրասիրեց զանոնք։

Օրուան սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Հայծ, որ իր սրամիտ խօսքերով զուարճացուց հանդիսականները։ Սեղանապետը հետհետէ խօսք տուաւ ներկաներուն, որոնք իրենց բանախօսութիւններով, երգերով, արտասանութիւններով եւ զանազան անակնկալներով հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծեցին։ Արիները մարզանքներով եւ խաղերով համակեցին հանդէսը։

Վարչութեան կողմէ աճուրդի տրուեցաւ խորոված հաւ մը եւ բարձրացաւ մինչեւ 300 Ֆր.։ Շահեցաւ Պ. Գասպէկ Քիլէբճեան (Լիոնէն) եւ նուիրեց իր սկաուտ եղբայրներուն։ Այս առթիւ Կ. Խաչի վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ, Նիսի հայ գաղութի հայրիկ Ցովհաննէան Պապային, Պ. Պ. Քիլէբճեանի, Պանոսեանի, Թէլէրեանի, Լեւոն Զօրեանի, եւ բոլոր հայրենակիցներու, որոնք բարի նախանձով մասնակցեցան աճուրդին։

Ապրիք քոյրե՛ր, որ տառապանքի բովէն անցած, անտեսական աննախանձելի կացութեան մէջ իսկ, կ'ըմբռնէք այն մեծ դերը, որ բաժին ինկած է ձեզ մեր նահատակ քոյրերէն եւ եղբայրներէն։

Մենք Ապրիլեան սաներս, յանուն մէկ միլիոն զոհերու, յուզումով եւ յարգանքով կ'ըսենք.— մայրեր եւ քոյրեր, քանի դուք այսպէս էք, ձեր տրամադրութեան տակ ենք, մեր նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւնով, ձեռք ձեռքի հասնելու մեծ հանգրուանը,— Միացեալ եւ անկախ Հայաստան։

Ցաքէթ Նազովեան

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Շավիլի եւ շրջանակներու (Վէրսայլ, Վիրօֆլէ, Վէլիզի, Վիլ տ'Ավռէ, Սէվրը եւ Մէօտոն) աւելի քան 250 տունէ բաղկացեալ ժողովուրդը 22 Փետր. 1931 Կիրակի՝ օր գումարուած ընդհ. ժողովի մը մէջ, այլասերման վտանգը կարելի եղածին չափ ուշացնելու նպատակով, միաձայնութեամբ որոշեց մատուռ - մանկապարտէզի մը շինութեան ձեռնարկել։ Այս առթիւ հարկ եղած ծրագիր-կանոնագիրը վաւերացնելէ ետք, ինն անձերէ բաղկացեալ վարչութիւն մը ընտրեց։

Վարչութիւնը՝ սոյն բարի նպատակին իրականացման համար անհրաժեշտ նկատուած բոլոր նախնական ձեւակերպութիւնները լրացնելէ եւ մատուռ —մանկապարտէզի շինութեան յարմար աւելի քան 700 մեթր տեղ մը ապահովելէ վերջ, այժմ ի նպաստ շինութեան նուիրատուներ հրապարակ հանած է 50, 20, եւ 5 ֆրանքնոց, կնքուած միութեան կնիքով։

Ուստի կը խնդրենք բոլոր սրտցաւ հայրենակիցներէն, որ բարի ըլլան վերոգրեալ տոմսերէ գնել իրենց կարողութեան չափով եւ այսպէսով օգնել սոյն նուիրական ձեռնարկին իրականացման։

Միանուագ 1000 (հազար) Ֆր. նուիրող հայրենակիցներու անունները՝ իբր բարերարներ, պիտի արձանագրուին մատուռ տախտակին վրայ։

Ընկերակցութեան կնիքը չկրող տոմսերը անվաւեր են։

Փափաքողները իրենց նուէրները կրնան ղրկել Պ. Դաւիթ Տէր Պօղոսեանի,— 36 Rue Ernest Rouvin, Chaville-(S-etO.)

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (116)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԵՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Չաթօն, Փուրթօն եւ քանի մը Արաբկերցի կտրիճներ կը բռնեն Տաղըրանի վերեւ՝ Սրախոն աւերակ վանքի գլուխը։ Թշնամին կը գտնուէին 30 հոգի, Մխիթարայ Խուզը կը բռնեն Մակարը, Կարապետը, Մոզօն, մօտ 25 հոգի։ Մճիկնայ Կոզրի գլուխը՝ Հաճին, Ռուստամեանցի գիւղեր Գրիգորը եւ Կիրակոսը, հետերնին 35-40 հոգի։ Կարմիր քարերը՝ Սարգիս եւ Ղազար, 25 հոգով։ Դաւլաթարայ գլուխը կը բռնեն Մոսացի Գրիգոր, Քեաթիպ Մանուկ, ուշ Մանուկ, 40 հոգով։ Դերաղնցները՝ Ալիջանցի Մխիթար, մօտ 20 հոգով (Մխիթարը Օսէփի հետ ձեռքակալուողն է)։ Սզգրանց Դալէն, Մրթեյոնց Ոզգօն, մաս մը Հէթենցի եւ Ախպեցի որոշուեցաւ զրկել Ալուշնեն։ Քափրէ-Շէրիֆ խան՝ Զէորգին եւ Խաօ գնդու Տէր Քերոբ քահանան, 30 հոգի հետերնին։ Քիւրտերու Դամի վերեւ կը գտնուէին Մուրատ եւ Գուրգէն Քեռին։

Կարգադրած էի, որ իւրաքանչիւր դիրքին երկուական չախմախլը հանեն. որ կռուին որ զօրքը առաջանայ, այն կռուիք սկսեն չախմախլիներով զարնել եւ ատրճանակաւ մէկը միւսին ետեւ տան. թէ զօրքը այսինչ կռուին կուգայ, իսկոյն բոլորն իրենց դիրքերն ամրանան եւ սկսեն իրենց դիրքերից կռուել։ Նոյն առեն ձի հեծած ես գացի Ալլէգի քարերը, հեռադիտակով մի անդէն սղայ։ Այդ նոյն տեղն էր, որ Ապրիլի 13ի յարձակման առեն Թուրք զօրքերը կոտորուեցան։

Օգտուելով օդի յորդութենէն, կուսակալը Սասունցոց սահմանակներով (որով աներեւ կը կրեն) թնդանոթներ հանած էր Զայի Դուրանը։ Ապրիլ 18ին, 13-18 զանազան տեղեր կռիւներ եղան եւ՝ շատ զօրք կոտորուեցաւ։ Կը սկսին 4 թնդանոթով Զայի զանազան դիրքերը ռմբակոծել, իսկ զօրքը կռուելով առաջ կը խաղայ։ Քաղաքական ժողովը Մուշ կը ղրկէ Դրէլ, Եղնիկ եւ Ս. Կարապետի Սանտիան վարդապետները, իսկ Վարդան վարդապետը վրանի մը տակ կը բանտարկէ եւ քովը պահապան մը կը դնէ։

Վարդան վարդապետը հանրածանօթ մէկն է։ Սա աչքով տեսած էր, որ զօրքն ու աշխարհը եղած են 73.000։ Երբ վերջին ժամանակներս տեսնուեցանք վարդապետի հետ, մենք լսեցինք հաւատար թէ 73,000 մարդ կ'ըլլայ մեր դէմ։ Վարդապետը կ'ըսէր.

«Ջաւակնե՛րս, եթէ չէք հաւատար, մի 30,000 ձեզ փէշքէշ, 40,000 բաւական չէ՞. բայց ես գիտեմ, որ 73,000 էր»։

Երբ ես գացի Ալլէգին՝ չորս կողմից հրացաններու ձայնը ոտրատցաւ։ Գիւղը ինձնից կ'երեւար։ Մեր տղաները դիրքերից հալածուեցան։ Ժողովուրդը գիւղից կը փախչէր։ Վերադարձայ։ Տեսայ՝ ձի չկար։ Բերանս ազան տակ գացեր էր։ Վազելով հասայ գիւղի մէջ։ Փախչողները մի կերպ վերադարձուցի, կին եւ երախայի պատերը քիչ մը հանգստացուցի։ Նրանք ինձ կ'ըսէին. «Եթէ դու չառնէիր հեռանալու ըլլաս՝ հոն ալ ոչ չի մնար, բոլորը կը փախչին»։

Տեսայ Կոտոյի Հաճին եւ գինուոր Գրիգորը, որ վիրաւորուած բերին քովս։ Այդ դիրքի մէջ (Մճկնոց Ազբիւր) 13 հոգի բոլորն ալ ոտքերէն վիրաւորուած բերին։ Զինարէթցի տղայ մըն ալ հոն սպանուեց եւ մնաց թշնամու ձեռքը։

Թնդանոթները հանեցին գիւղի ամենաբարձր տեղը՝ Դահլազարայ գլուխը։ Դահլազարայ գլխուց 600 քայլ հեռաւորութեան վրայ տղայոց դիրքերն էին։ Որովհետեւ թշնամին տեղանքը չէր տեսնար, եւ եթէ առաջ գնար, տղաները կը ջարդէին, օդի մէջ ռումբ կը պայթեցնէր, որ տղաներու վրայ թափէին եւ դիրքերուց հանէին տրանց։

Վիրաւորներուն հարցուցի. «Ինչո՞ւ ձեր դիրքերը թողուցիք եւ վեր բարձրացաք։ Ձեր դիրքերը ամուր էին, բերդի կը նմանէին»։ Նրանք պատասխանեցին.

«Քանի մը Սասունցիներ մեզ ըսին. «Դուք պէտք է գաղթ բարձրանաք։ Ազգի հոգը կ'ուտէք եւ կռուի առեն վախկոտէք եւ կը թաղնուիք»։ Մենք այդ խօսքերէն քաւլնուեց ըսինք. «Դուք կռւող էք, մենք կռւող չե՞նք»։ Մենք ալ ելանք վերի Դուրանի ձիւնի վրայ։ Ցանկարծ զօրքերն ելան մեր վրայ։ 40 քայլ հեռաւորութեան վրայ մի մի ղարզ (համազարկ) տուինք իրարու վրայ։ Մենք 12 հոգի վիրաւորուեցանք։ Վէրքերնիս տաք էր, գրինք ոլաք ձիւնի վրայ, սլացինք, իջանք հովիտ։ Ողջ մնացողները չկրցան դիրքերը պահել. նրանք ալ փախան։ Զօրքերն ելան, դիրքերն գրաւեցին։

(Շար.)

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱԿԱԾՐԱԳԻՐԸ

ՄԱՔՏՈՆԸԼՏ ԿԸ ՎՏԱՐՈՒԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Հիմա որ քաղաքական կուսակցութիւնները ճշդած են իրենց դիրքը հանդէպ նոր կառավարութեան, ամբողջ հետաքրքրութիւնը կը կեդրոնանայ տնտեսական-ելմտական ծրագրին, ինչպէս նաեւ աշխատաւորականներու հակածրագրին շուրջ։

Կառավարութիւնն արդէն սկսաւ քննել իր պիւտճէն եւ ելմտական բարւոքման ծրագիրը, որուն մասին ստոյգ որեւէ տեղեկութիւն չկայ տակաւին։ Այլ միայն ենթադրութիւններ։ Ստոյգ է միայն թէ կառավարութիւնը վճռապէս որոշած է համեմատաբար նուազեցնել անգործութեան նպաստն ու թոշակները։ Իսկ տուրքերու եւ մաքսերու յաւելումը, առ այժմ տեղի կուտայ զանազան ենթադրութիւններու։

Միւս կողմէ, կառավարութեան ծրագիրը կուգայ սաստկացնելու աշխատաւոր զանգուածներու եւ կառավարական պաշտօնեաներու դժգոհութիւնը։ Ուսուցիչներու միութիւնը եւ Սկովտիոյ կրթական Հաստատութիւնը որոնք 165,000 ուսուցիչներ կը համրեն, հրապարակեցին յայտարարութիւն մը, որով կը յայտնեն թէ իրենց բոլոր միջոցներով պիտի ջանան արգիլել թոշակներու նուազումը։

Աշխատաւորական յանձնախումբ մը, ներկայիս պատրաստելու վրայ է ծրագիր մը, որ պիտի ներկայացուի ընդդէմ կառավարութեան ծրագրին։ Այս ծրագրին գլխաւոր կէտերը կը կազմեն, — երկիր վերադարձնել անգլիական դրամագլուխները, որոնք կը շահագործուին արտասահմանի մէջ, տուրք հաստատել այն հասոյթներուն վրայ, որոնք աշխատանքով չէ որ կը գոյանան, նուազեցնել պատերազմական պարտքերը եւայլն։

Աշխատաւորական կուսակցութեան մասնաճիւղը որուն կը պատկանի Մաքտոնըլտ, որոշեց զայն վտարել իր շարքերէն։ Այս որոշումը հաղորդուած է իրեն։ Մաքտոնըլտի անդրանիկ զաւակը, որ հրաւիրուեր էր բացատրութիւններ տալու իր պատկանած կոմիտէին, որոշեց դիրք բռնել իր հօրը կողքին։

Իսկ Մաքտոնըլտի ընտրական շրջանակը — ամբողջ հանքագործներ — որոշեց հրաւիրել զինքը որ հրաժարի երեսփոխանութենէ։

ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇՆԱԳՐԵՐԸ

ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ՃՇԴԷ ԻՐ ԴԻՐՔԸ

Ռիկայէն տրուած լուրի մը համաձայն, Ռուսիոյ Գործավարներու Խորհուրդը մանրամասն նիստ մը գումարելով, քննած է Լեհաստանի հետ ոչ-յարձակման դաշնագրի մը կնքման հարցը։ Բրեսդինոքի որ կը փոխանորդէր Լիտվինովի, տուած է անհրաժեշտ տեղեկութիւններ, որմէ յետոյ, Գործավարներու Խորհուրդը տուած է հետեւեալ որոշումները.

1) Այս մասին Լեհաստանի հետ իր բանակցութեանց մէջ, խորհրդային կառավարութիւնը կը մերժէ միաժամանակ Ռումանիոյ եւ Պալթեան պետութեանց հետ բանակցելու կարելիութիւնը։ 2) Խորհրդային կառավարութիւնը չի փոխեր իր դիրքը պեսարապեան սահմանագլուխի հարցին հանդէպ։ 3) Խորհրդային կառավարութիւնը պայման կը դնէ որ Լեհաստան չէզոքութիւն պահէ այն պարագային որ Ռուսիա պատերազմի բռնուի ուրիշ պետութեան մը հետ։

Կանտիի մեկնումը դէպի Լոնտոն

Կանտի Պոմպէյէն նաւ մտաւ Անգլիա երթալու համար։ Խուռն բազմութիւն հաւաքուած էր նաւահանգիստ զինքը ողջունելու։

Կանտի մեծ յոյս չունի իր յաջողութեան վրայ։ Լրագրողի մը յայտնեց թէ հակառակ խառնուածքով լաւատես ըլլալուն, հորիզոնին վրայ ոչինչ կը տեսնէ որ արդարացնէ յոյսը։

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը բացուեցաւ երէկ Ժընեւի մէջ։ Լիազօր պատուիրակներու եւ փոխ-անդամներու ընդհանուր թիւը կը հասնի 300ի։

Առաջին անգամ աշխատանքի լծուեցաւ Համեւրոպայի կազմութեան յանձնախումբը որ բազմաթիւ տեղեկագրեր ունի իր սեղանին վրայ զանազան հարցերու վերաբերեալ,— արեւելեան Եւրոպայի մէջ երկրագործական արտադրութեանց սպառումը, վարկի միջազգային կազմակերպումն ու տնտեսական գործակցութիւնը։ Այս հարցերէն վերջ, յանձնախումբը պիտի զբաղի Լիտվինովի տեղեկագրովը, ոչ-յարձակման տնտեսական դաշնագրի մը կնքման համար։

Լունաչարսկի ախոռական Պոլսոյ մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Պոլսէն ստացուած տեղեկութեան մը համաձայն, Խորհրդ. Միութեան նախկին կրթական գործավար Լունաչարսկի, մէկ շաբաթէ ի վեր կը գտնուի Պոլիս, ուր կեղծ անունի տակ, կը կատարէ խորհրդային ներկայացուցչութեան կցորդի պաշտօնը։ Պոլսոյ մէջ, ընդհանրապէս այն կարծիքը կը տիրէ թէ Լունաչարսկի եւս աքսորուած է, նման Տրոցկիի, բայց նուազ խստութեամբ։

Չինաստանի մէջ ողողումներ

250,000 ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Հանքէուի ոստիկանութեան կողմէ պատրաստուած վիճակագրութեան մը համաձայն, վերջին ողողումներու հետեւանքով, բոլորովին քանդուած են 163,000 բնակարաններ։ Հաստատուած է որ 250,000 անձեր խեղդուած են։

Անկից զատ, վերջին լուրի մը համաձայն Եանկ-Չէ գետին ամբարտակները խորտակուած ըլլալով, 50,000 հոգի եւս խեղդուած են ողողումներէն։

Անգործութիւնը Ամերիկայի մէջ

Նիւ Եորքի մէջ կը մտածեն 20 միլիոն տոլարի հիմնադրամ մը հաստատել, օգնութեան հասնելու համար գործազուրկներուն, որոնց թիւը, ինչպէս գրեր էինք, ամբողջ Ամերիկայի մէջ կը նկատուի 7 միլիոն։ Առաջարկը ներկայացուցած է Նիւ Եորքի կառավարիչը որուն ուժ կուտան հանրապետականներն ու ռամկավարները։

Հ. Յ. Դ.

ԳԱՒԱՌ

Լիոնի Համազասպ խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, բացակաները նկատողութեան պիտի առնուին։

Սէն Լուի (Մարսէյլ) Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սկաուտական վերին մարմինս ողբացեալ Գ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ կուգայ իր խոր վշտակցութիւնը յայտնել հրապարակաւ իր մօր, տիկնոջ, զաւակներուն եւ ազգականներուն, ողբացեալին մէջ տեսնելով կորուստը սրտցաւ ու հայրենաբաղձ Հ. Մ. Ը. Մ.ականին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Տէսին, Կործ.— 360։
Անվէրս, Մահ.— 100։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի ժողովրդային Գրադարանը, վարձքով կուտայ վիպական, ազգագրական, եւ ամէն տեսակ գիրքեր։ Ակումբը կը տրամադրուի նաեւ զանազան միութեանց ժողովներուն։ Դիմել Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Չորեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները ժամը 7—8.30, 206 Rue Duguesclin, Lyon.

IMPRIMERIE - MASSIS - EDIT...
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H. STEPH...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276.366

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931

2 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1662

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԵՂԱՑԻՆ, ԱՄԷՆ ԲԱՆԷ ԱՌԱՋ

Այն բոլոր երկիրներուն մէջ ուր բազմութիւններ ունինք՝ մեր հիմնական քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ լեզու գտնել …ին հետ։ Ներդաշնակել մեր շահերը՝ անոր շահերուն հետ։

Տարրական սկզբունք մը, որ սակայն անտես կ'առնուի յաճախ հեռուէն եկած անուշ ձայնի մը ազդեցութեան տակ։

Արտաքին ազդակներ միշտ ալ գոյութիւն պիտի ունենան, մանաւանդ փոքր ժողովուրդներու համար։ Բայց մենք տեղա[ցի]ն, երկրին տէրը պիտի դասենք ամէն բանէ վեր։ Անոր շահերն ու ձգտումները աւելի արժէք պիտի ունենան մեզի համար, քան հեռաւոր սուրբերու ժպիտը կամ աչքի խաղերը։

Եկուորը կուգայ ու կ'անցնի։ Տեղացին կայ ու կը մնայ։ Յաճախ կը նոյնանան եկուորն ու տեղացին։ Մենք սրատես պիտի ըլլանք, զանազանելու համար նրբութիւնները։

Բազմութիւններ ունինք Պարսկաստանի մէջ։ Պարսիկ ժողովուրդն է որ, ամէն բանէ առաջ, պիտի հետաքրքրէ մեզ։

Բազմութիւններ ունինք Միջագետքի մէջ։ Արաբը, անոր …ն է որ ուղղութիւն պիտի տայ մեր քայլերուն։ Պիտի մղէ մեր արդար յաւակնութիւնները արժեցնել անոր իրաւունքներուն հետ։

Եւ ամբողջ գաւառ մը լեցնելու չափ ժողովուրդ ունինք Սուրիա-Լիբանանի մէջ։ Ամէնէն առաջ, նկատի պիտի ունենանք անոր կամքը։ Պիտի համոզենք, թէ մեր կենակցութիւնը …ուտ է, ոչ թէ վնաս, եւ կը բխի իրենց ու մեր շահերէն, ոչ թէ արտաքին թելադրութիւններէ։

Այստեղ չկայ սորկանալու, հաճոյանալու եւ բարեւ բանե…լու պահանջ, այլ փոխադարձ հասկացողութեան խնդիր։ Իրաւունքներու եւ շահերու ներդաշնակում, լրացում։

Ինչքան ալ ուժով ըլլան հոգատարն ու հովանաւորը, ուշ…նալու կանգ կ'առնեն տեղ մը։ Անոնց բացակայութիւնը աւելի բնական է քան ներկայութիւնը։

×

Նորութիւններ չէ որ գրի կ'առնենք։ Եւ հոգատարութեանց …րացումը կամ փոփոխումը չեն որ առեն կուտան այս խորհրդածութեանց։

Սկիզբէն ի վեր, միշտ ալ ուշադրութեան յանձնած ենք այս տարրական գիտելիքը։ Եւ եթէ այսօր նորէն կը ծանրանանք, ու աւելի կը շեշտենք, պատճառը այն է որ դէպքերը աւելի արագընթաց կ'երթան, իսկ մենք մնացեր ենք օդին մէջ …կախ, քիչ մը ամէն տեղ։

Մինչեւ այսօր ալ, չունինք որեւէ մարմին որ տեղացիներուն հետ սերտ կապ հաստատած ըլլայ Պարսկաստանի, Միջագետքի, Սուրիոյ, Լիբանանի կամ Եգիպտոսի մէջ։

Աւելի բախտաւոր չեն Պալքանեան գաղութները։

Ամէն գաղութի մէջ ալ, պաշտօնական, պատահական դիմումներն ու հանդիպումները կը կազմեն մեր յարաբերութեանց …ւմարը։ Մամուլին, մտաւորականութեան, ազգային-ժողովրդական վարիչ խաւերու հետ մեր կապը՝ մեռած թել մը …կ չէ։

Այդ բոլորը կը յիշենք, երբ նեղը մնանք։ Երբ սպառին բոլոր միջոցները եւ զարնուինք դառն իրականութեան մը։

Ընդունակ տարրե՞րն են որ կը պակսին։

Ո՛չ։ Պակասը՝ հասկացողութիւնն է։ Դէպքերը ըմբռնելու [եւ] անոնց համեմատ ուղեգիծ բռնելու կամքը։

Կարճատես ենք, և առօրեան կը գոհացնէ, կը թմրեցնէ մեզ։

Պարսկաստանի մէջ դեռ նոր սկսան լրջօրէն հետեւիլ թերթերուն, իմանալ թէ «ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ» Շահն Շահերու հորիզոնին վրայ։

Արաբական երկիրներու մէջ, մատի վրայ կը համրուին արաբագէտները։ Եւ եթէ քանի մը հոգի կը հետեւին մամուլին, ամէն բանէ առաջ շռնդալից լուրեր քաղելու սովորութիւնն [է] որ մղում կուտայ, ոչ թէ ընդհանուր շարժումին վերլուծ…ան ճիգը։

Յաճախ մէջտեղ կը նետենք լեզու չգիտնալու չքմեղանքը։ Ու կը կարծենք թէ դէպքերը մեր բարի կամքին կը սպասեն, մինչեւ որ սորվինք։ Մինչեւ որ վարժուինք արժեցնել մեր …րգածը…

Ե՞րբ, վերջապէս ե՞րբ պիտի համոզուինք թէ՝ թէ տեղացին [ու] տեղականը պիտի ըլլան մեր յաջողութեան եւ բարօրութեան գլխաւոր ազդակները։

Ե՞րբ, վերջապէս ե՞րբ պիտի վարժուինք ճանչնալ միջավայրը, ուսումնասիրել անոր չարն ու բարին, հետեւիլ անոր …ական երեւոյթներուն։

Դիրքային փոփոխութիւններ տեղի ունեցան եւ կ'ունենան ամէն կողմ։ Արթնցեր են քնացողները։ Անդադար կ'եռան ազգային տենչերն ու կիրքերը։ Ախտաւոր աստիճանի մը հասած «սրբազան եսասիրութիւնը»։ Նոր պետութիւններ են կազմուած, նոր սերունդ է հասած։ Եւ որդիները աւելի աններող [են] քան հայրերը։

Պարտաւո՞ր ենք այս բոլորը նկատի առնել թէ ոչ։

Պարտաւո՞ր ենք անհատ «հայասէր»ը չշփոթել բազմութիւններուն, տիրապետող տարրին հետ։

Հարցումներ, հարցումնե՛ր որոնց դրական պատասխանը ի…ր կը փնտռենք մեր առօրեայ կեանքին մէջ։

Աշխարհը կը քալէ, մենք սաղմոս կը կարդանք ծալապատիկ, հառաչելով եւ յօրանջելով…։

Շ.

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փարիզի Գաղթային Ցուցահանդէսի վարչութեան մամուլի բաժնի արձանագրութիւններէն կ'երեւի որ Ցուցահանդէսի բացման թուականէն, այսինքն Մայիս 7էն մինչեւ Օգոստոս 30, այցելուներու թիւն եղած է 18 միլիոն 185,172, ինչ որ կը ներկայացնէ օրական 156,000ի միջին մը։ Միայն անցեալ կիրակի օր, այցելած են 330,962 հոգի։

ՍԵՒ ՑԱՒԸ ՊԱՕՐԱՅԻ ՄԷՋ

Գրեր էինք թէ Պաօրայի սեւ ցաւի (քօլերա) համաճարակին դէմ զգուշական միջոցներ ձեռք առած են Իտալիա եւ Պարսկաստան։ Պարսկաստան համբաները փակած է համբորդները կ'ենթարկէ առողջապահական հսկողութեան։ Իսկ Իտալիա արգելքի տակ առած է Պաօրայի առաքումները։

Վերջին լուրերու համաձայն, համաճարակը արդէն խլած է 360 զոհեր։ Տեղական իշխանութիւնները փութով կը հետապնդեն ժողովուրդը պատուաստելու գործը եւ ամէն կարելի միջոցի կը դիմեն, սահմանափակելու համար չարիքը։

ԻՏԱԼԻԱ՝ ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ձմեռնային՝ անգործութիւնը չափով մը նուազեցնելու յոյսով, Իտալիոյ հաղորդակցութեանց նախարարութիւնը որոշած է ձեռնարկել կարգ հանրօգուտ շինութեանց, որոնց համար նախատեսուած է 2 միլիառ 420 միլիոն ֆրանքի գումար մը։ Այս գումարին մեծագոյն մասը պիտի յատկացուի երկաթուղային աշխատութեանց եւ հեռագրական նոր գծերու հաստատման։

Այս կերպով կը յուսացուի աշխատանք հայթայթել մօտ 120,000 հոգիի։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Պուքրէշէն տրուած լուրի մը համաձայն, քաղաքական ոստիկանութիւնը կը շարունակէ զանգուածային ձերբակալումներ կատարել մասնաւորաբար բանուորական շրջանակներու մէջ։ Բանուորական թաղերը կը խուզարկուին եւ ձերբակալուածները որոնք կասկածի տակ են իբր համայնավար, բանտ կը նետուին։ Բանտարկեալները խիստ հսկողութեան տակ կը մնան։ Դուրսէն ուտելիք առնալ, կամ այցելութիւն ընդունիլ՝ բոլորովին արգիլուած են։ Պեսարապիոյ մէկ քաղաքին մէջ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց նախկին քաղաքապետը իբր համայնավար, ինչպէս նաեւ ուրիշներ։

ԿԱԼՈՒԱԾԻ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

Ետ տրուելիք յունական կալուածներու մասին Թուրք իշխանութիւնները ցուցակ մը պատրաստած են որուն համաձայն գրաւուած 440 հոգիի կալուածները իրենց տէրերուն պիտի վերադարձուին։ Այս շէնքերուն 50ը Հելլէնահպատակներու, 240ը Աթէնքի դաշնագրին համաձայն գործողութեան ենթարկուելիք Յոյներու եւ 150ն ալ «հաստատուած» Յոյներու կը պատկանին։

Ասոնց փոխարէն Յունաստանի կառավարութիւնը ետ պիտի տայ Արեւմտեան Թրակիոյ Թուրքերու գրաւուած կալուածները։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգլիական կառավարութիւնը տակաւին չլրացուց հիմնական ծրագրի քննութիւնը որ կ'երեւի կարգ մը դժուարութիւններու կը բախի։ Կատարուած աշխատանքներուն մասին որեւէ տեղեկութիւն չի հաղորդուիր մամուլին։ Սակայն կը թուի թէ ծրագրի պատրաստութիւնը պիտի ուշանայ բաւական եւ թէ նախարարները պիտի ստիպուին յաջորդական ժողովներ գումարել կանգ առնելու համար ծրագրի մը վրայ, որ իր մանրամասնութիւններով իսկ, իրենց բոլորին հաւանութեան արժանանայ։ Տնտեսական ծրագրի քննութիւնը բաւական առաջ տարուած է։ Կը մնայ ելմտականը։

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաստատեն թէ խորհրդարանը չպիտի կրնայ գումարուիլ սկսեալ 8էն, ինչպէս հաղորդուած էր։ Այլ հաւանաբար շաբաթ մըն ալ ուշանայ եւ հրաւիրուի 15ին։

Աշխատաւորականներու ընդդիմութեան պատրաստութիւններն ու սպառնալիքները լրջօրէն մտահոգած են կառավարութիւնը որ որոշած է չհանդուրժել որեւէ խափանարարութեան փորձի եւ այս առթիւ, զսպումի օրինաւոր կէտերու կանխելու համար, կազմած է մասնագէտներու յանձնախումբ մը, որ պիտի ուսումնասիրէ սահմանադրական օրէնքը եւ երեւան պիտի հանէ այն տրամադրութիւնները, որոնք թոյլ պիտի տան կառավարութեան, օրինաւոր կերպով խափանելու ընդդիմութեան փորձերը։

Աշխատաւորական նախարարը Թոմաս հրաժարեցաւ երկաթուղային պաշտօնեաներու սէնտիքայի ընդհ. քարտուղարութենէն։

Անգլիական դրամատունը Աւստրիայէն պահանջեց վերադարձնել 150 միլիոն շիլինի գումար մը, որ փոխատուութեան ձեւով տրուած էր յուլիսին, օժանդակելու համար Քրէտիդ-Անշթալդ դրամատան։

Այս գումարին վերադարձը ցարդ, շաբթէ շաբաթ յետաձգուած էր։ Աւստրիա պիտի կրնայ այս գումարը ամբողջութեամբ վերադարձնել 6 ամիսէն։ 28 միլիոնի առաջին մասնավճար մը պիտի կատարուի մէկ քանի օրէն։

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը

ԼԻՏՎԻՆՈՎԻ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Եւրոպայի տնտեսական գործակցութեան մասնախումբը լսեց Խորհ. Միութեան արտաքին գործավարին Լիտվինովի զեկոյցը տնտեսական ոչ-յարձակման դաշինքի մը նախագծին մասին,

Լիտվինով հետեւեալ կերպով սահմանեց տնտեսական յարձակումը, որուն դէմ է որ կ'առաջարկէ դաշինք կնքել.

1) Պետութեան մը, իր կազմակերպութիւններուն կամ պատասխանատու պաշտօնատարներուն կողմէ կատարուած յարձակում, օրինական գործողութեանց կամ վարչական որոշումներու ձեւին տակ։

2) Երկրի մը հանդէպ տնտեսական որոշ նկատումներով եւ վարմունքով յարձակում, որոշ ժամանակի մը համար կամ որոշ պարագաներու մէջ։

3) Պետութեան մը, անոր ճարտարարուեստական կամ երկրագործական արտադրութիւններուն, անոր առեւտրական նաւատորմին, քաղաքացիներուն եւ հաստատութիւններուն դէմ յարձակում, ինչ չափով որ անոնք կը կազմեն այդ երկրին տնտեսութիւնը։

Ըստ Լիտվինովի դաշինքը պէտք է կիրարկել բոլոր պետութեանց հանդէպ, ինչ ալ ըլլայ անոնց արտաքին առեւտուրին եղանակը, մենաշնորհ թէ ազատ առեւտուր։

Լիտվինով յոյս յայտնեց թէ կառավարութիւնները երկար ժամանակ ունեցած ըլլալով, ուսումնասիրելու խորհրդային առաջարկը, իրենց դիրքը պիտի ճշդեն այս առաջին նիստին մէջ իսկ։

Լիտվինովի զեկոյցէն վերջ, տեղի ունեցաւ վիճաբանութիւն։ Առաջարկուեցաւ այս ծրագիրը յղել խմբագրական մարմնի մը, որ քննելէ վերջ առաջարկները, ուղղակի տեղեկագիր պիտի ներկայացնէ Համեւրոպայի ուսումնասիրական յանձնախումբին։

Մեծ ողողումներ Նախիջեւանի մէջ

Մոսկուայէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, ողողումները մեծ վնասներ պատճառած են Նախիջեւանի մէջ։ 40ի չափ խեղդուածներ կան։ 450 տուներ փլած են։ Օրտուպատի մէջ, հիւանդանոց մը փլաւ, փլատակներուն տակ թողլով 30ի չափ հիւանդներ։ Թիֆլիսէն մաս մը զինուոր ղրկուած է աղէտեալ շրջանը։

Լահէյ կը դատապարտէ Անշլուսը

Լաւատեղեակ շրջանակներէ քաղուած լուրի մը համաձայն, Լահէյի ատեանը որ կը քննէր աւստրօ-գերման մաքսային միութեան հարցը, իր վճիռը արձակած է, իրաւունք տալով գերմանական տեսակէտին։

Լահէյի ատեանը նկատած է որ Աւստրիոյ հետ մաքսային

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍՕՐ ՎԵՐՍԿՍԱՆՔ

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ԼԵՌՆԵՐ ԿԸ ՓԼԻՆ ԳԵՏԵՐ ԿԸ ՑՈՐԴԻՆ

Լոնտոնէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, անցեալ շաբթու մէջ, բուռն երկրաշարժը, յաջորդական եւ ուժգին ցնցումներով, անհաշիւ վնասներ է պատճառած Չինաստանի մէջ։ Նախորդ օր միայն կարելի եղած է նիւթական վնասներուն մասին, կարգ մը տեղեկութիւններ քաղել։ Ցարդ իմացուած է որ 200ի չափ գիւղեր եւ աւաններ բոլորովին քանդուած են, երեք օրուան ընթացքին, արձանագրուած են աւելի քան 300 ցնցումներ։ Միայն մէկ շրջանի մը մէջ, գիշերուան ժամը 10էն մինչեւ առաւօտ ժամը 6, համրուած են 63 ցնցումներ։ Այս ցնցումները այնքան զօրաւոր եղած են, որ ոչ միայն ամրաշէն տուներ փլած են խաւաքարտէ շինութիւններու նման, այլ բլուրներ խախտած ու փլած են եւ մէկ քանի գետեր ու գետակներ, փոխած են իրենց ընթացքը։ Սակայն բաղդատմամբ նիւթական վնասներու, մարդկային զոհերու թիւը՝ այնքան մեծ չէ, շնորհիւ անոր որ առաջին ցնցումներէն զգուշացած ըլլալով, բնակիչները թափած էին բաց վայրեր։

Քաղաքի մը մէջ, բանտը փլած ըլլալով, 500ի չափ բանտարկեալներ փախուստ տուին։

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրական «Էլ Ահրար» թերթը կը գրէ.—

Այս օրերս բոլշեւիկեան շարժումները աւելի բազմացան եւ ամէն կողմ գործունէութեան սկսան։ Իրաւունք ունինք կարծելու որ այս շարժումը երեսփոխան Պէրթոնի գալուն եւ յաջողութեան արդիւնքն է։ Մանաւանդ որ իր պերճախօս ճառին արտասանուած միջոցին ներկայ կը գտնուէին Մոսկուայի մարդիկը, որոնք ուժ առին անոր խօսքերէն։

Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնութիւնը լուր առաւ որ կարգ մը հայ համայնավարներ ժողով կը գումարեն։ Անմիջապէս պաշտօնեաներ նշանակեց եւ քննութեան սկսաւ։ Գիշերը անոնք զգացին եւ խոյս տուին ոստիկանութեան հետապնդումներէն։

Ընդհանուր Ապահովութիւնը խստիւ կը հետապնդէ այս վտանգաւոր «աղբարարները»։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐ ՐԷՄԻԼԻ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

Րէմիլի մէջ (Սուրիա) գտնուող Գասպար Բանտարկեան անուն բանտարկեալ մը հետ տեսակցութիւն ունենալու համար, հայ մը, արտօնութիւն կ'առնէ եւ կը սկսի խօսակցութեան անոր հետ։ Սակայն օգտուելով պահակ ոստիկանին քիչ մը հեռացումէն, գրպանէն քանի մը թուղթեր կը հանէ եւ կուտայ անոր։ Պահակ ոստիկանը կը տեսնէ եւ կը գրաւէ թուղթերը։ Հայը սակայն այդ իրարանցումէն օգտուելով կը յաջողի փախչիլ։ Վերջէն հասկցուեցաւ որ այդ թուղթերը համայնավարական թռուցիկներ են։

Այժմ խստիւ կը հետապնդուի այդ հայը։

ՆԱԽ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Շատ կարեւոր խնդիր մը կը վերարծարծէ «Յառաջ»ի Յուլիս 26ի խմբագրականը, որ կը կրէ «Ի պէտս զարգացելոց...» խորագիրը։

Հայ լեզուի անաղարտ պահպանման եւ բնականոն զարգացման նախանձախնդրութեան նոր փորձ մը կ'ընէ «Յառաջ», անգամ մըն ալ հնչեցնելով ահազանգը լեզուի աղճատման դէմ։

Ինք ալ կը խոստովանի որ ասկէ առաջ եղած ու մինչեւ հիմա շարունակուող փորձերը դժբախտաբար անցած են ապարդիւն, բայց ատիկա պատճառ մը չէ, անշուշտ, որ աւերը տեսնողներ ձեռնածալ նստին։

Մատնանշելէ յետոյ այն դատապարտելի վերաբերումը, զոր ցոյց կուտայ մեր «գրոց-բրոց»ներու դասը հանդէպ հայ լեզուին, «լքեալ դուքս»ի մը պէս վարուելով մայրենի բարբառին հետ, «Յառաջ» անհրաժեշտ կը գտնէ տեսակ մը «խաչակրութիւն հրատարակել այս վանտալական արշաւին դէմ»։

Նոյն խմբագրականին վերջին մասով, «Յառաջ» կը հրաւիրէ իր աշխատակիցներն ու պաշտօնակիցները, «ոստիկանի մը պէս հսկել, փախտարժաբար հետապնդել, յանուն հայերէնի մաքրութեան եւ զարգացման»։

Անշուշտ, աղէտին դէմ պայքարելու նպատակայարմար ձեւերէն մէկն է ասիկա, բայց կը թուի թէ անոր արդիւնքը կը մնայ շատ կասկածելի։ Ու այս անոր համար որ, մատնանշուած չարիքին հեղինակները ուրիշ կերպ կը բացատրեն ցոյց տրուած նախանձախնդրութիւնը եւ չեն ընդունիր իրենց գործած սխալը։

Կասկածելի է առաջարկուած ձեւին արդիւնքը մանաւանդ անոր համար, որ հայ լեզուի մէջ գործուած աւերը հետեւանք է ծանօթութեան ու ճիգի պակասին ու անկէ ալ աւելի՝ կարգ մը յօդուածագիրներու եւ խմբագիրներու վատառողջ հոգեբանութեան:

Զանազան առիթներով երեւան կուգայ այդ հոգեբանութիւնը, վիճաբանական հաւաքոյթներու թէ լրագրական բանակռիւներու առեն։ Իր արտայայտութեան ձեւերն ալ միշտ նոյնը չեն։

Ըստ էութեան, լեզուական անփութութեան, տեսակ մը laisser-faire-ի արդիւնք եղող աղճատման սկզբնաւորութիւնը տրուած է Թիֆլիս, ընդհանրացած այն մտայնութեամբ թէ՝ լեզուն միջոց մըն է միայն, հետեւաբար պէտք չունի մասնաւոր խնամքի։ Մարդ պէտք է գիտնայ իր գործածած լեզուն այն չափով որ կարենայ իր գիտցածները հասկնալի դարձնել իր միտքերը։ Կարեւորը յայտնուած միտքերն են, ո՛չ թէ զանոնք արտայայտող լեզուն։

Դր. Արծրունին այս ըմբռնումի պաշտպաններուն ամենէն աւելի սիրած փաստ-ապացոյցն էր։ Չէ՞ որ համբաւ շինած այդ հրապարակագիրը՝ «Մշակ»ը հրատարակել սկսած ատեն հայերէն գրեթէ չէր գիտեր։ Ու թէեւ Արծրունին իր մեռած թուականին շատ աւելի լաւ հայերէն գիտէր քան «Մշակ»ը հրատարակել սկսած ատեն, այնուամենայնիւ «լեզուն կարեւոր չէ»ի մտայնութիւնը յարատեւեց եւ ընդհանրացաւ մանաւանդ այն ատենուան նոր սերունդին մէջ։

Լեզուի հանդէպ ցոյց տրուած այս արհամարհոտ վերաբերումը դարձաւ հոգեբանութիւն եւ առիթը ներկայացած ատեն վարակեց արեւմտեան Հայաստանն եւ գաղութները։

«Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ թէ քանի երեք տարի առաջ խումբ մը «գրոց-բրոց»ներ, խլուած իրենց հայրենի հողէն ու ջուրէն, նետուած Սէնի ափերը, լրջօրէն կը վիճէին ու կարելի կը գտնէին միացնել մեր երկու աշխարհաբարները ու այդ կերպ ստեղծուած նոր լեզուն պարտադրել նախ կարմիր գիծէն դուրս գտնուող, աշխարհի ամէն կողմերը ցրուած գաղթահայութեան։

Ասիկա տարբեր մէկ արտայայտութիւնն է նոյն հոգեբանութեան, որ արդէն կը հանդիսանայ «Յառաջ»ի որդեգրած միջոցներով չարիքը խափանելուն։

Ուրիշներ բազմած են այս կամ այն հայաշատ գաղութին մէջ հրատարակուող թերթի մը խմբագրատան մէջ, եւ հասած յօդուածները նոյնութեամբ կը յանձնեն գրաշարին, երբ զանոնք ղրկողները «ծանօթ» գրողներ են։

Այս ալ վերոյիշեալ հոգեբանութեան մէկ արտայայտութիւնն է։

Յօդուածագիրներէն ոմանք կը գործածեն արտառոց ձեւեր, որոնց նմանը չունի մեր աշխարհաբարներէն ոչ եւ է մէկը,—կ'անէ, ընում է, ուզեցեր է, բսում է, կ'ասէ, բացեցի եւլն.։

Երբ դիտողութիւն ընես, կը պատասխանեն. — «Չենք կրնար ըսել որ այդպէս գրողները հայերէն չեն գիտեր... Ու վերջապէս այդ ձեւով կը կազմուի մեր նոր լեզուն»։

Նոյն հոգեբանութիւնը:

Բանավէճի մը առթիւ եղաւ գիւտը բարբառային հայրենասիրութեան, որ իբր թէ յատուկ է արեւմտահայ մտաւորականութեան։

Իրողութիւնն այն է, սակայն որ երբ արեւմտահայ մտաւորականներ ինկեր են Կովկաս ու առիթ են ունեցեր գրելու, նախընտրեր են արեւելահայերէնը։ Այս կը նշանակէ որ անոնք խտիր չեն դրեր երկու աշխարհաբարներուն միջեւ, եւ երբ գտնուեր են այնպիսի շրջանակ մը, ուր ընթերցող հասարակութեան ճնշող մեծամասնութիւնը արեւելահայ է, իրենք ալ գրեր են այդ լեզուով, որպէսզի հասկնալի ըլլան բոլորին։ Նոյնը կ'ընէին թրքական սահմանադրութենէն յետոյ բաւական երկար ատեն Պոլիս մնացած արեւելահայեր, — Զաւարեան, Խաժակ, Լեռնեան եւ ուրիշներ։

Երբ մարդիկ տասը եւ աւելի տարիներ կ'ապրին ու կը գործեն հանրութեան մը մէջ, որ ունի իր ուրոյն լեզուն, շատ բնական է որ նորեկները անգիտակցաբար ազդուին ու իւրացնեն իրենց նոր միջավայրին բարբառը։

Հակառակը կը պատահի այն ատեն միայն, երբ եկուորը կա՛մ հեռու կը մնայ իր նոր միջավայրէն, կ'ապրի բոլորովին կղզիացած, եւ կամ չունի մասնաւոր մտահոգութիւն լեզուի մասին։

Սխալ չհասկցուինք։ Մեր նպատակը չէ հատուածական խնդիր յարուցանել, ոչ ալ բարբառային նախապատուութիւն քարոզել։

Մեր պահանջն է՝ նախանձախնդրութիւն լեզուի ճշգրտութեան, մաքրութեան, ճարտասութեան, քաղցրութեան եւ նրբութեան:

Ըսել կ'ուզենք, կա՛մ մաքուր ու ճիշդ արեւելահայերէն, եւ կամ նոյն առաւելութիւններով օժտուած արեւմտահայերէն։

Ու որովհետեւ լեզուները, մինչեւ իսկ արուեստականօրէն եւ երկար ժամանակներու ընթացքին ընդհանրացած գրական լեզուները, ունին իրենց ծագման ու զարգացման բնականոն հոլովոյթը, արդիւնք պատմական ու աշխարհագրական պայմաններու, այլ խօսքով միջավայրի, — վերջինիս հոսանքին դէմ թիավարելը կը նկատենք հետեւանք վատառողջ հոգեբանութեան։

Եթէ մէկը տարբեր տեսակէտ ունի, իր գործն է հետեւիլ իր նախընտրած ուղիին։ Երբ յաջողի, ինք կրնայ ըսել՝ տեսա՞ք։ Բայց երբ ձախողի, մենք ալ պիտի կարենանք ըսել՝ տեսա՞ր։ Ամէն պարագայի մէջ, յաջող թէ ձախող, ճիգը կ'ըլլայ հոսանքին դէմ թիավարել։

Ցաւն այն է որ իրենց հետ բերած լեզուն պահելու ճիգ ընողներէն շատ շատերը չեն յաջողիր ու կ'աղճատեն հայ լեզուն, ըլլայ այդ արեւելահայերէնը թէ արեւմտահայերէնը։ Խմբագիրներն ալ շատ անգամ չեն կատարեր իրենց պարտականութիւնը։

Այս կարգի գրողներուն եւ խմբագիրներուն այդ անհոգութիւնը անգիտակցաբար կ'ազդէ նոր գրողներու, դասառական թղթակիցներու եւ առհասարակ ընթերցող հասարակութեան վրայ։ Այս կերպ կը տարածուի նաեւ լեզու աղճատելու մեղքը։

Դիտուած է որ հայ յօդուածագիրներէն շատերը իրենց գրածները կը յանձնեն թղթատարին, առանց անոնց ամբողջութիւնը մէկ մը կարդալու։ Ընփութութիւն եւ անբարեխղճութիւն միանգամայն։

Նոյն յատկութիւնները կը ցուցաբերեն կարգ մը խմբագիրներ։

Այս ալ մէկ ուրիշ արտայայտութիւնն է մատնանշուած հոգեբանութեան։

Սխալները ցուցադրելն ու դէմը անոնց ուղիղը դնելը յանձնարարելի մեթոտ է, անշուշտ։ Հ. Ա. Ղազիկեան տարիներ առաջ եւ ամիսներ շարունակ այդ ձեւով գրեց, երբեմն շաբաթական 2-3 յօդուած հրատարակելով։

Արդի՞ւնքը։ Ոչի՛նչ՝ երբ գործնական տեսակէտէն մօտենանք հարցումին։

Ոչի՛նչ, որովհետեւ անկէ յետոյ ալ շարունակուեցան, մինչեւ իսկ միեւնոյն թերթին միեւնոյն թիւին մէջ, միեւնոյն սխալները։

Ուղղումները կը հասնին իրենց նպատակին այն պարագային միայն, երբ մտքի վրայ համրուող տասնեակ մը յօդուածագիրներ ու խմբագիրներ սորվելու մտադրութեամբ եւ այդ սորվածը գործադրելու որոշումով կարդան նման հրատարակութիւնները։

Մատնանշուած չարիքին դէմ արդիւնաւորապէս պայքարելու համար՝ նախ պէտք է բուժել վերոյիշեալ հոգեբանութիւնը։

ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

«Հավաս» Գործակալութեան լուրը թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը մտադիր է սուրիական հոգատարութիւնը լքելու մտքով յայտարարութիւն մը պիտի ընէ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ, բաւական մտահոգութեան մատնեց այս հարցով հետաքրքրուող շրջանակները եւ ստիպեց ֆրանսական կառավարութիւնը որ պաշտօնական ճշդումներ ընէ։

Արտաքին Նախարարութեան գեկոյցը եւ իրաւասու շրջանակներու մեկնաբանութիւններն ու տեղեկութիւնները, ո՛չ մէկ կերպով կը հերքեն «Հավաս»ի լուրը միայն լուրին եւ անոր իրականացման մէջ կը դնէ ժամանակի տարբերութիւն մը։

Յայտնի կ'ըլլայ ուրեմն թէ Ֆրանսա ուշ-կանուխ պիտի լքէ Սուրիոյ հոգատարութիւնը, ինչ որ նախատեսուած ալ է հոգատարութեան դաշնագրին մէջ, յայտարարուած 1922 յուլիս 24ին, Լոնտոնի մէջ. — Հոգատարը Սուրիոյ եւ Լիբանանի համար պիտի մշակէ Սահմանադրական օրէնք մը։ Այդ Սահմանադրութիւնը պիտի պատրաստուի տեղական իշխանութեանց հետ համախորհուրդ եւ նկատի պիտի առնէ նոյն հողերուն վրայ բնակող ժողովուրդներու բաղձանքները, շահերն ու իրաւունքները, պիտի հրամայէ այն յատուկ միջոցները, որոնք պիտի դիւրացնեն Սուրիոյ եւ Լիբանանի աստիճանական «զարգացումը, իբրեւ անկախ պետութիւններ»։

Անկից զատ արդէն, հոգատարութեան դաշինքը սկզբունքով ընդունած էր Սուրիոյ եւ Լիբանանի անկախութեան իրաւունքը, որոշ վերապահումով։ Հոգատարութեան դաշինքին 22րդ յօդուածին մէջ կը կարդանք իրօք՝— ժամանակին, օսմանեան կայսրութեան պատկանող համայնքները հասած են զարգացման աստիճանի մը, այնպէս որ կարելի է առժամաբար ճանչնալ անոնց գոյութիւնը իբրեւ անկախ ազգ. պայմանաւ որ հոգատարի մը խորհուրդներն ու օժանդակութիւնը առաջնորդեն անոնց վարչութիւնը, մինչեւ որ կարենան իրենք զիրենք կառավարել»։

Արդ, ֆրանսական կառավարութիւնը, կ'երեւի թէ հասած կը նկատէ այդ վայրկեանը եւ հոգատարութեանց յանձնախումբին առջեւ իր իրաւասու ներկայացուցչին բերնով, համապատասխան յայտարարութիւն մըն է որ արձանագրել տուած է։

Ֆրանսական մամուլը իր կարգին, ուժ կուտայ կառավարութեան մտադրութեան։ «Էքօ տը Փարի»ի մէջ, Ռընէ Վանլանտ որ արդէն ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, Թուրքիոյ մէջ կատարած իր պրպտումներով, կը գրէ այս առթիւ, ակնարկելով իր նախորդ յօդուածներուն, այս հարցին վերաբերեալ։ Աւելի յստակ կերպով եւ ճշդութեամբ մը զոր պզտան չպիտի հերքէ, ակնարկելով Անգլիոյ եւ Իրաքի միջեւ կնքուած դաշինքին, մասնաւորաբար կ'ըսէինք որ Լիբանանցիներն ու Սուրիացիները, անվիճելի կերպով, հասած են զարգացման աւելի բարձր աստիճանի մը քան Իրաքի ժողովուրդները եւ ժամանակը յարմար կը թուի ուսումնասիրելու դաշնագրի մը յօդուածները, որով նուիրագործուէր անոնց անկախութիւնը։ Այլեւս հոգատարութիւն չպիտի ըլլայ, այլ դաշինք ու դաշնակցութեան։ Այլեւս ֆրանսական գրաւման բանակ չպիտի ըլլայ, այլ սուրիական եւ լիբանանեան բանակ մը, ֆրանսացի մարզիկներով։

«Նախատեսել կուտայինք թէ կարելի պիտի ըլլայ ֆրանսական ուժեր պահել Արեւելքի մէջ եւ թէ մեր անտեսական շահերը պիտի պաշտպանուին։

«Մօտ ատենէն կ'ըսէինք վերջապէս, պէտք պիտի ըլլայ բանալ վերջնական բանակցութեանց կանանչ գորգը։ Այսօր, ի վիճակի ենք, յայտնելու թէ այս բանակցութիւնները պիտի սկսին ամենէն ուշը 1932ին, այն թուականին իսկ, երբ Անգլիա պիտի պահանջէ Իրաքի մուտքը Ազգերու Դաշնակցութեան։

«Մենք պիտի քուէարկենք ի նպաստ այս մուտքին, համաձայնած ըլլալով որ Անգլիա ալ պիտի տայ մեր կողմէ նման առաջարկի մը՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մասին։ Ու կը կարծենք թէ կրնանք աւելցնել որ ամէն ինչ լաւ պիտի վերջանայ — յօգուտ Լիբանանցիներու, Սուրիացիներու եւ Ֆրանսայի։»

Իսկ «Ժուռնալ»ի քաղաքական աշխատակիցը կը գրէ «Հավաս»ի տուած լուրին անդրադառնալով. — Այս տեղեկութիւնը թոյլ կուտայ նախատեսել որ ֆրանսական կառավարութիւնը, Ժընեւի մէջ, Խորհուրդի յառաջիկայ նիստին, պիտի ընէ սկզբունքի յայտարարութիւն մը, Սուրիոյ հանդէպ իր մտադրութեանց մասին եւ թէ այս յայտարարութիւնը թոյլ պիտի տայ նախատեսել ընթացք մը նման անոր որ Անգլիացիներն առաջնորդեց Իրաքի հոգատարութիւնը փոխարինելու դաշնակցութեամբ։ Այս բոլորը ճիշդ են։ Բայց թէ կարելի՞ էր անկից եզրակացնել որ Ֆրանսա կը հրաժարի հոգատարութենէն։

«Ասիկա, բացարձակապէս սխալ է։ Սխալը մանաւանդ աւելի ցաւալի է անով որ չեն պակսիր մարդեր որոնք թերացումի մը կը սպասեն եւ կը բաղձան մեզ յաջորդել։

«Խաղաղութեան դաշինքներով, Արեւելքի պետութեանց մէջ հաստատուած հոգատարութիւնները ժամանակաւոր բնոյթ մը կրեն։ Հոգատար պետութիւններուն վրայ պարտք դրուած է կրթել երիտասարդ ազգերը, որոնք տակաւին ընդունակ չեն իրենց իսկ թեւերով թռչելու, բայց, պէտք է որ հասնին ատոր կարելի արագութեամբ։ Ազատագրութիւնը պէտք է գայ անմիջապէս որ աշակերտը կարող ըլլայ հրաժարելու ուսուցչէն։ Զգենք որ, այս գործողութիւնը կրնայ յաջորդական փուլեր պահանջել, ինչպէս դաշնակցութեան վարչաձեւի տակ՝ փոխանցման շրջան մը, նման անոր որ Անգլիացիները հաստատեցին Իրաքի մէջ։

«Իրականութեան մէջ քարեշրջումը սկսած է եւ եթէ չընթացաւ այնքան շուտ, որքան կը փափաքէին կարգ մը Սուրիացիներ, կարելի չէ ատոր համար մեղադրել Ֆրանսայի բարի կամեցողութիւնը։ Մեր մարզպանը Գ. Փոնսօ մշակած է սահմանադրութիւն մը։ Բանակցութիւններ կատարուած է ազգայնական կուսակցութեան չափաւոր տարրերուն մէջ, պատրաստելու համար Իրաքինին նման դաշնագիր մը։ Անմիջապէս որ այս աշխատանքը վերջանայ, ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան։ Սուրիացիները իրենք զիրենք պիտի կառավարեն եւ անշուշտ, աւելի եւս պիտի գնահատեն ֆրանսական հարստութեան եւ ուժին օժանդակութիւնը։»

Աւելցնենք թէ առհասարակ, ֆրանսական մամուլը նպաստաւոր կ'արտայայտուի այս ծրագրին մասին։

750 ԲԵԿՈՐՆԵՐ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
ԲԱՑԱՌԻԿ ԿՈՉ ՄԸ

Արաբկիրի Միութեան Նիւ Եորքի կեդրոնը Օգոստոս 15 թուակիր բացառիկ կոչ մը ղըրկած է մեզի. ուղղած՝ Արաբկիրցիներու եւ բոլոր Հայերու, կը հրատարակենք գրեթէ ամբողջութեամբ, Հայր. միութիւններու մասնաւոր ուշադրութեան յանձնելով.—

1925ին Հին Արաբկիրի մէջ կար 1556 վերապրող ժողովուրդ, Արաբկիրցի եւ ոչ Արաբկիրցի։ Ասոնք բոլորը մէկ անգամէն փոխադրել, բնակարան եւ գործ հայթայթել անկարելիութիւն մըն էր. պէտք էր քայլ առ քայլ յառաջանալ եւ մաս առ մաս փոխադրել։

Նախորդ քանի մը տարուան ընթացքին Արաբկիրցիներու արտակարգ զոհողութեան արդիւնքով Նոր Արաբկիրի մէջ շինուեցան հարիւրէն աւելի բնակարաններ, արդիական շինուածքով գործարաններ, պարտէզներ, բերուեցաւ խմելու ու ոռոգելու ջուր, տնկուեցան ծառաստաններ, եւ վերջապէս կեանքի բոլոր անհրաժեշտ պիտոյքները գոհացնող միջոցները ստեղծուեցան։ Ու այսօր Նոր Արաբկիրի մէջ հաստատուած բնակչութիւնը թիւով 800էն աւելի, շնորհիւ ճարտարարուեստին՝ մանրագործութեան եւ այլ արհեստներու, երէկի թափառական, թշուառ ու տարաժամ մատնուած այդ ժողովուրդը այսօր ունի բարեկեցիկ վիճակ եւ խաղաղ կեանք մը։

Հոս չվերջանար սակայն. դեռ 750 հոգի Հին Արաբկիրի մէջ ենթարկուած անլուր տանջանքներու եւ անպատմելի կեանքի մը, կ'աղերսեն վայրկեան մը առաջ ազատել զիրենք ալ եւ բախտակից ընել Նոր Արաբկիր գացողներուն։ Միութիւնս ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը, իր ամբողջ գործունէութիւնը լարեց այդ ուղղութեամբ, 750 հոգիի Նոր Արաբկիր մեկնելու վիզաները ապահովեց Խորհրդային Միութենէն։ Տնտեսական տագնապը սակայն եկաւ իր ազդեցութիւնը ձգել այս ուղղութեամբ թափուած մեր աշխատանքներուն վրայ, անյաջող եւ յամր ընթացքի մը մատնելով փոխադրութեան պէտքերուն համար բացուած հանգանակութիւնը, որով եթէ ոչ անկարելի, այլ կրնայ փոխադրութիւնը տարիով յետաձգել։ Նկատի ունենալով սակայն 750 Հայերու անտանելի պայմանները եւ անոնց փոխադրութեան անյետաձգելի անհրաժեշտութիւնը, Միութիւնս որոշեց նոյն իսկ անմիջական փոխառութեամբ մը գոյացնել անհրաժեշտ նկատուած փոխադրութեան եւ տեղաւորման ծախսերը եւ փոխադրութիւնը փութացնել յառաջիկայ նոյեմբերէն, ձմեռէն առաջ։ Փոխառութիւնը պիտի ըլլայ երկու տարուան պայմանաժամով եւ օրինաւոր նկատուած տոկոսի տակով մը։ Այս պարագան կ'արժէ

մէ որ նկատի ունենա
կարգ մը բարեսիրական,
ընտանիքական կազմակ
թիւններ, որոնց դրամ
նպաստով ու անգործած
թեան ստոր պանքաներ
տակսով կրկնակ բարի
թիւն ու մարդասիրութ
կատարած պիտի ըլլան
մեր այս ազգօգուտ ձեռ
անմիջական պահանջքին
ռաջ երթան, որուն ոչ մ
բակոյս ունինք։

Հին Արաբկիրէն փոխադ
լիք Հայերուն մէջ կան բ
թիւ ոչ Արաբկիրցիներ,
եալ քաղաքներէն.—
Գարահիսարցիներ, Հա
ներ, Տրապիզոնցիներ, Ակ
Օրտուցիներ, Նարվէզ
Թուլնացիներ, Տիվրիկ
Դերջանցիներ, Տիգրան
ցիներ, Սուշէհրցիներ,
ցիներ, Երզնկացիներ, Գա
սարցիներ, Բաբերդցիներ,
տարագրութեանց ատեն
գաղթելով բնակութիւն հ
տատած են։ Ասոնցմէ շատեր
մաքաղաքացիներ ունին
Միութիւններ, դժբախ
քանիցս այս առթիւ մեր
լով տուած կոչերը եւ դիմ
մնացին անպատասխան։

Միութիւնս խոր
Արաբկիրցիի եւ ոչ-Արաբ
ցիի. Նոր Արաբկիրը բա
կը բաւէ որ անոնք
մենք չենք կարող ոչ-Արաբ
ցիները բաժնելով ձգել
մէջ։ Միայն մեր ներկայ
ժամին մէջ կ'ակնկալ
յիշեալ քաղաքացիներու
եւ այլ Միութիւններ եւ
քաղաքացիներ գոնէ չափ
աշակցին այս փոխադր
գործին։

Մէկ անձի փրկագին
տոլար։

Հայրենակիցներ, Նոր
կիրը համաքաղաքացի
գործ մը ըլլալէ աւելի
գային ձեռնարկ մըն էր
աւելի վերապրած Հայեր
լու զգացումով։ Արաբ
ուզեց իր ուժի տարողու
շատ ծանր այս գործը
առանձինն իր ուսերուն վ
տարաւ իր անկարելին
ընելու չափ նուիրումով
հոգութեամբ եւ դարձեալ
բաստ է մինչեւ նպատ
լման իրագործումը իր
կարելի զոհողութիւնը
դնել. սակայն անտե
տագնապը եկաւ մեր այս
ճիգին առջեւ պատուար մ
նալ։ Ու այսօր հարկ կը
կոչ ընել Արաբկիրցի, ոչ-
կիրցի բոլոր Հայերու
որ այս 750 Հայերը փ
գործը չվիժելու համար
աշակցութիւնը բերեն. եւ
խորապէս պիտի գնահատ
այս նպատակին համար
որեւէ գումար։

Չէք կամ մընիօրտըր
կել հետեւեալ հասցէին. A
Union 4 P. O. Box. Mad
Sta. New-York N. Y.

Արաբկիրի Միութեան
վարչութեան ատենապ
Մ. Կիւմիւշկէրտանեան,
դպիր՝ Մ. Գ. Միրիճանեան

ԾԻԾԱՂ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍ

ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ.— Ըսէ
Արամ, ինչ պատահեցաւ 1
ԱՐԱՄ.— Հայաստանի
պետութիւնը ծնաւ։
ՈՒՍՈՒՑԻՉԸ.— Կեցցե՛ս,
ըսէ նայիմ ի՞նչ պատահեցաւ 19
ԱՐԱՄ.— (Շուարած)
բաղկետութիւնը 6 տարեկան

ԱՂՕԹՔԻՆ ԴԱՍԸ

Մայր մը շարունակ կը
վեցներ իր աղջնակին
ատեն ծունկի գալ։ Օր մը
բանի մէջ աղջնակը կը
ձանը իշխանուհիի մը, որ ի
բանին վրայ պառկած,
աղօթելու ձեւով իրարու
ցած.

— Տե՛ս, մայր, ինչո՞ւ
լես, երբ պառկած տեղդ
այս իշխանուհիին պէս։

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ ՀԷՔԵԱԹ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ՍԱՅԻՏ ՀԱԼԻՄ ՓԱՇԱՆ

Ինչպէս գրած էինք իտալական ոստիկանութիւնը արտաքին գործավարութենէն կարգ մը տեղեկութիւններ ուզած է, մեծ եպարքոս Սայիտ Հալիմ փաշայի սպանութեան մասին։ Ինչպէս յայտնի է, Սայիտ Հալիմ փաշա Հռոմի մէջ սպաննուած էր եւ այդ միջոցին իր մօտ կը գտնուէր Թեվֆիք Ազմի պէյ, որուն վկայութեան դիմում եղած է այս դէպքի մասին։

«Մօն Փոսթայ»ի խմբագիրը այս առթիւ դիմած է Թեվֆիք Ազմի պէյի, որ հետեւեալ կերպով պատմած է Սայիտ Հալիմ փաշայի սպանութեան պարագաները.—

Սայիտ Հալիմ փաշան անձնապէս շատ կը սիրէի։ Յարգանքի արժանի անձնաւորութիւն մըն էր։ Երանի թէ ես ալ մէկ աչքս, մէկ թեւս, մէկ սրունքս կորսնցնէի ու չմեռնէր։

Անիծեալ զինադադարի սեւ օրերու ծայրայեղութիւնները վիրաւորած էին մեր ազգային արժանապատուութիւնը։ 1919ին ասկէ Նափոլի գացի։ Սայիտ Հալիմ փաշան 36 տարի է կը ճանչնայի, Վոմերոյի մէջ ծովեզերեայ դրացիներ էինք։ Երբ Մալթա աքսորուեցաւ, ասկէ յաճախ կը թղթակցէի իրեն հետ։ Նափոլի երթալէս վերջ ալ թղթակցութիւնս շարունակեցի։ Այն ատենները, Անգլիացիները ուզած էին որ Անատոլու գտնուած վեց-եօթը անգլիացի գերիները արձակուին, ասոր փոխարէն՝ ըսած էին թէ Մալթայի աքսորեալներէն 30-40 Թուրքեր ազատ պիտի թողուէին։ Այս գործին կարգադրութեան արդիւնքով, Սայիտ Հալիմ փաշան ալ ազատ թողուեցաւ եւ ընկերներուն հետ ուղղակի ցամաք ելան Սիկիլիոյ Փալերմօ քաղաքը ուր պանդոկ մը իջան։ Այնտեղ մէկուկէս ամիս մնացին։ Սայիտ Հալիմ փաշա այնտեղէն ինծի գրեց թէ շուտով Նափոլի պիտի գայ։

Հասած օրը չգիտնալուս պատճառով, Սայիտ Հալիմ փաշան Նափոլիի մէջ չգտայ։ Բայց երբ լսեցի թէ Հռոմ գացած է, ուղղակի հոն գացի ու զայն գտայ «Էքսէլսիոր» պանդոկին մէջ։ Հոն կը գտնուէին Սայիտ Հալիմ փաշա եւ նախկին դատական նախարար Իպրահիմ պէյ։ Եղբայրը Զուիցերիա գնաց։ Փաշան առաջարկեց ինծի որ միասին մնայի, իսկ ես առարկեցի թէ չէի ուզեր նեղութիւն պատճառել իրեն։

Այդ միջոցին, փաշային Եգիպտոսի կալուածներուն հասոյթներէն Անգլիացիները հազիւ 100 ոսկեդրամ կուտային ամիսը։ Փաշան կ'ըսէր թէ շատ քիչ է այս դրամը։ «Հոս կեցի՛ր Ցանըմ, ըսաւ ինծի, ամէն մարդ պատերազմի հարուստ դարձաւ, մենք ալ պատերազմի աղքատ կ'ըլլանք...։ Կերպով մը ապրելու միջոցը կը գտնենք, չէ՞ որ ամօթ են արդէն»։

Վաղեմի բարեկամիս պնդումներուն տեղի տուի։ Ինը ամիսի չափ միասին ապրեցանք։ Ամառը եկած էր, ու օդերը շատ տաքնալուն համար մօտակայ Ֆրասքաթի գացինք։ Իպրահիմ պէյ ալ մեզի ընկերացաւ։ Այնտեղ երեք չորս ամիս պանդոկ մը մնալէ վերջ, Հռոմ վերադարձանք։ Ըսելի առաջ, Իպրահիմ պէյ Պոլիս եկած էր։

Հռոմի մէջ «վիլլա» մը վարձեցինք։ Սպասաւոր ու ծառայ ունէինք, հանգիստ կ'ապրէինք եւ ամէն օր կէսօրէն վերջ մինչեւ իրիկուն կը պտտէինք Հռոմի մէջ։ Երբեմն ալ գիշերները կը պատահէր որ թատրոն ու սինէմա երթայինք։

1922 յունուար 6ին, երեքշաբթի օր մը, ճաշէն վերջ դարձեալ պտոյտի ելանք։ Թանգարանները գացինք. իրիկուան դէմ միամի կառք մը վարձելով տուն կը դառնայինք։ Արեւը մայրամուտին մօտեցած էր. կառքը մեզ ամենօրուան անցած փողոցներէն տուն կը տանէր։ Առանց պատճառ մը կենալու, Սայիտ Հալիմ փաշա յանկարծ ըսաւ.

— Թեվֆիք պէյ, այս կառապանը ո՞ւր կը տանի մեզ։ Այս ճամբը չըլլէ ամայի փողոց մը տանի ու մեզ կողոպտէ՞, սպաննէ։

— Աման, փաշա պատասխանեցի, այս գաղափարն ալ ուրկէ՞ եկաւ։ Մեր ամենօրեայ ճամբայէն կ'երթանք. կառապանը մեր մարդն է ի՛նչ կրնայ ընել։

Քիչ վերջ փաշան նոյն միտքը յայտնեց նոյն խօսքերով։ Ես դէպքը պատահելէ վերջ համոզում գոյացուցի՝ նախազգացումի ճշմարտութեան վրայ։

Կարճատես եմ եւ ակնոց կը գործածեմ։ Բայց այն օրը ակնոցս տունը մոռցած ըլլալով թանգարանին մէջ շատ յոգնած ու գրեթէ հիւանդացած էի։ Մեր կառքը վիլլայէն 30 մեթրի չափ միայն հեռու էր դեռ։ Ձեռքս գրպանս խօթեցի ու, առանց ակնոցի ըլլալուս, քիչ մը ծռեցայ կառքին սակագինին (թաքսիմեթր) նայելու համար։

Այդ միջոցին բան մը պայթեցաւ։ Հաւ չկրցի որոշել, ատրճանա՞կ էր թէ ինքնաշարժի անիւ։ Բայց պայթիւնին յաջորդեց աղեկտուր ձայն մը՝ օ՜ֆ...

Եւ փաշային գլուխը աջ ուսին վրայ ինկաւ։ Գլուխս վերցուցի, երեք մեթր անդին՝ մայթին վրայէն կը վազէր թուխ, միջահասակ, սեւ պեխերը ամերիկեան ձեւով կտրուած եւ լաւ հագուած մարդ մը որ միեւնոյն ատեն ատրճանակը բաճկոնին թեւին մէջ կը պահէր։

Թէեւ վրաս զէնք մը անգամ չկար, կառքին մէջ թողուցի փաշան զոր մեռած կը կարծէի, ու չեմ գիտեր ինչ տեսակ զգացումէ մը մղուած, սկսայ մարդուն ետեւէն վազել։ Կառապանն ալ, իր գործանքին ու տարափին մէջ, կառքը ինծի հետ միասին կը քշէր։ Ի վերջոյ շունչս կտրեցաւ։ Մարդը Վիկտոր Էմմանուէլի հրապարակին վրայ բազմութեան մէջ մխրճուեցաւ ու անհետացաւ։ Այդ միջոցին ոստիկան ալ հասաւ։ Կառքը նստայ եւ, հարիւրին մէկ հաւանականութեամբ, «թերեւս չէ մեռած» ըսելով, փաշան իր տեղը նստեցուցի դարձեալ եւ գլուխը ուսիս վրայ դնելով ոստիկանին հետ հիւանդանոց գացինք։

Փաշան պատգարակով հիւանդանոց փոխադրեցինք։ Բժիշկները քննեցին եւ բոլորն ալ գլխարկնին հանելով անոր առջեւ խոնարհեցան ու ետ գացին...։ Փաշան կառքին մէջ եկած ատենն իսկ մեռած էր։ Բժիշկները հարցուցին ինծի թէ իմ վէ՞րքս ուր էր։ Ես եւ է ցաւ չէի զգացած, բայց մարմինս ամէն կողմը փնտռեցի։ Բան մը չունէի, բայց հիւանդանոցի մարմարէ յատակին վրայ քալելու միջոցիս գետինը արիւն կը կաթէր։ Ստուգեցի որ փաշային գլխուն արիւնն էր որ ուսիս եւ հագուստներուս վրայ պատած էր, բայց տաք շէնքին մէջ մտնելէս վերջ հալած ըլլալով կը հոսէր։

Այն գիշերը մինչեւ ժամը մէկ պահականոցները մնացի։ Հիւանդանոցին մէջ փաշային դիակը թողելու միջոցիս անոր մատէն առի մատանին որ 12 հազար անգլիական ոսկի կ'արժէր։ Ընդհ. դատախազը զգուշացուց զիս որ երկու օր տունէն դուրս չելլէի։

Դէպքին յաջորդ օրը, Էնկիւրիի կառավարութեան Հռոմի ներկայացուցիչ Ճամի պէյ քովս եկաւ ու ըսաւ.

— Սեւ ցանկէն լուր չունի՞ք դուք։ Պէտք էր որ քիչ մը զգուշաւոր շարժէիք այստեղ։

Այս «սեւ ցանկ» խօսքը զարմանքի մէջ ձգեց զիս։

— Ի՞նչ սեւ ցանկ, ըսի։

— Հայերուն պատրաստած ցանկը... պատասխանեց։

Իրաւ ալ, ոչ ես, ոչ փաշան այս տեսակ ցանկէ մը լուր ունէինք։ Երկու օր վերջ, աւագ ընդհ. դատախազը տուն եկաւ ու ըսաւ թէ դիակը կրնայի հիւանդանոցէն առնել եւ թէ ես ալ ազատ էի։ Փաշային Եգիպտոս ու Պոլիս գտնուող տղոց՝ Էօմէր եւ Հալիմ պէյերուն հեռագրեցի։ Դիակն ալ 15,000 ֆրանքի փոխարէն զմռսել տուի փրոֆ. Վէրսարիի։ Տղաքը Պոլիս փոխադրեցին փաշային մարմինը եւ Սուլթան Մահմուտի Թիւրպէին մէջ թաղեցին։

Դէպքին գիշերը Հռոմի ոստիկանութեան տուած յայտարարութենէս յետոյ, մինչեւ հիմա ոչ մէկ հարցում եղած է ինծի։ Դատական գործավարութեան ալ տեղէ բան չէ հարցուած։ Փաշային սպանիչներու ազգութեան մասին ալ մինչեւ հիմա ոեւէ որոշ համոզում չեմ կրցած կազմել։ Իտալական ոստիկանութեան ինծի ուղղած հարցումներուն մէջ, ամէնէն աւելի Եգիպտոսի արքայական ընտանիքէն կարեւոր անձնաւորութեան մը անունը կը յիշուէր։ Այս անձնաւորութեան մարդիկը փաշային մօտ կուգան եղեր, եւ իտալական ոստիկանութիւնը այս մարդոց խօսակցութիւններու մասին տեղեկութիւն կը հարցնէր ինծի։

«ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Օրուան կառավարութեան դէմ կատաղի արշաւանք մը սկսած են հելլէնական կարգ մը թերթեր, Աթէնքի «Փէրոքէ» Թատրոնին մէջ կատարուած սպանութեան առթիւ։ Իբրեւ նմոյշ կը հրատարակենք հետեւեալ հատուածը «Էլեֆթէրոս Անթրոփոս» (Ազատ Մարդ) օրաթերթի օգոստ. 24ի խմբագրականէն, որ ուղղակի հրաւէր մըն է Վ. Վենիզելոսը սպաննելու:

— Ցունաստանի մէջ կը տիրապետէ մարդասպաններու պետութիւնը,— թող առանց նուազագոյն կասկածի իմանան տակաւին անոր բոլոր մայրամասերու բնակիչները։ Մենք, յամենայն դէպս, կը յայտարարենք հրապարակով թէ կը զինուինք եւ մեզի հետ կը զինուին բազմաթիւ ուրիշներ, որպէսզի պաշտպանենք մեր կեանքը, որ բացայայտօրէն սպառնալիքի տակ է, կը զինուինք, քանի որ մեզ պաշտպանող պետութիւն չկայ. կը զինուինք գիտակից ապօրինութեամբ մը, քանի որ ամէն օրէնք ոտնակոխուած է, կը զինուինք եւ ո՛վ որ մեզի մօտենայ, թող գիտնայ, պիտի սպաննուի, կը զինուինք եւ եթէ մեզի փոքրիկ բան մը պատահի,— այլեւս վարչապետն է որ պիտի իյնայ մեր գնդակներէն, ուր որ ալ գտնուի ան։

Միջին ճամբաները այսպիսի պարագաներու տակ ներելի չեն։ Պ. Վենիզելոս բացայայտօրէն կը ներկայանայ որպէս ոճիրին կազմակերպիչը։ Կ'ընէ ամէն բան մեզ արիւնով ողողելու համար, դիմած է ան մեզ բնաջնջելու ամէնէն անարգ եւ ամէնէն քստմնելի միջոցներուն եւ կը կատղի ծարաւէն արեան, որուն գետերուն մէջ կ'ուզէ յամառօրէն խեղդել ճշմարտութիւնը։ Մենք չպիտի փախինք, ինչպէս սպառնալիքի ենթակայ ուրիշներ փախան։ Մեծ պատիւ մը պիտի ըլլայ մեզի համար մեռնիլ գաղափարներու խորանին առջեւ եւ տեսնել Հայրենիքի փրկութիւնը իր երջանկութիւնը ծծողներու ճիրաններէն։ Ժամանակէ մը ի վեր կը գրենք մեր յօդուածները, ինչպէս պիտի խմբագրէինք մեր կտակը։ Ի զուր ոստիկանութիւնը մեզ կը պաշտպանէ իր մարդոցմով։ Էութեան մէջ, անիկա անզօր եւ դժբախտ է չարագործներու առջեւ, որոնց՝ ուղղակի մենք մեր զինեալ կազմակերպութեամբ պիտի դիմագրենք, քանի որ կ'ապրինք հանգամանքներ ունեցող աւազակներու ժամանակաշրջանին մէջ։

Ծառայող ժողովուրդին հանդէպ մեր պարտքը կատարելով, սիրով պիտի նուիրենք անոր նաեւ մեր միսը։ Բայց, իյնալէ առաջ, կամ իյնալէ վերջը, թող ոչ ոք կասկածի թէ ճակատագրականօրէն պիտի սպաննենք իրական մարդասպանները, եթէ անոնք համարձակին իրականացնել իրենց ծրագիրը։ Անոնց ախտաւոր ուղեղը օրը պիտի հանուի որպէսզի օրինակ դառնայ գալոց սերունդներուն, թէ հելլէնականին նման ժողովուրդները բռնութեամբ չեն ստրկանար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Հայաստանի պետական երկրորդ թատրոնը Լենինականի մէջ փակեց իր 1930-1931 թատերաշրջանը մայիս 10ին եւ մէկուկէս ամսուան համար մեկնեցաւ Երեւան, ուր տուաւ 42 ներկայացում։ Այս ներկայացումներէն դուրս, ցերեկները, հանգստեան ժամերուն, Երեւանի մեծ գործարաններուն մէջ կազմակերպեց քանի մը ցերեկոյթներ։ Այսպէս լրացնելէ յետոյ իր այցելութեան շրջանը, վերադարձաւ Լենինական եւ կրկնեց քանի մը ներկայացումներ։

Եւ այժմ սկսած է արդէն նոր շրջանի իր ներկայացումներուն։

Օգոստոս 13ին էր որ սկսաւ 1931-1932 թատերշրջանը եւ այդ առթիւ կազմած իր խաղացանկին մէջ առած է «Հացը», «Ահազանգ», «Գոհէմ կացինի մասին», «Փոթորիկների մէջ», ինքնուրոյն դասական գործ մը եւ ուրիշներ։ Պիտի կրկնէ նաեւ անցեալ թատերաշրջանի լաւագոյն գործերը։

Խումբը զօրացուած է դերասանական նոր ու կարող ուժերով։

Այս տարի հրապարակ պիտի հանէ 6.000 տոմս, ապահովելու համար տեւական հանդիսականներ, մեծ մասը, Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանին եւ երկաթուղիի կայարանին բանուորներէն։ Ներկայացումներուն մէկ երրորդը պիտի տրուին բանուորական ակումբներուն մէջ։ Եւ յետոյ թատերախումբը, պիտի այցելէ Անի հանքահորերը Արթիք քարահանքերը։ Բայց նախ, ցորենի հաւաքման համար ծրագրուած արշաւանքին առթիւ, գիւղերուն մէջ ներկայացումներ պիտի տայ եւ խանդավառութիւն պիտի ստեղծէ։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Երեւանի մէջ այս տարի բացուեցաւ քրտական արհեստագիտական բարձրագոյն վարժարան մը, որուն ծախքերը կը հոգան Ադրբէջան, Հայաստան եւ Վրաստան։

Անդրկովկասի մէջ կ'ապրին 70.000 Քիւրտեր, հակառակ այդ թիւին Երեւանի քրտական արհեստագիտական բարձրագոյն վարժարանին մէջ կ'ուսանէին միայն 62 հոգի։ Այս տարի այդ թիւը պիտի բարձրացուի 100ի։

Որոշուած էր 120.000 րուբլի յատկացնել շինութեանը նոր վարժարանի մը, եւ 90.000 րուբլի ուսանողութեան համար։ Ասկէ զատ որոշուած էր պարպել անասնաբուժական վարժարանին նախկին շէնքը, ուր կը բնակին մասնաւոր ընտանիքներ։ Այդ շէնքը պիտի տրամադրուէր քրտական արհեստանոցին։

Դժբախտաբար այս որոշումները կը մնան միայն որոշում։ Շէնքը պարպուած չէ, նոր վարժարանին շինութիւններն ալ կը քալեն կրիայի արագութեամբ։ Բանուոր չկայ աշխատցնելու համար։

Նախապէս կ'աշխատէին 35 բանուորներ, այժմ միայն 10-11 հոգի։ Դեռ նոր է, որ աւազ ու կիր կը բերեն։ Ծրագրուած էր շէնքը աւարտել 1932 տարուան սկիզբը։ Շուտով Երեւան կը հասնին, Անդրկովկասի բոլոր քաղաքներէն, քիւրտ ուսանողները, բայց տեղ չունին ոչ սորվելու, ոչ ալ քնանալու։ Ո՞ւր են «հարուածայինները»։

«ԱՌՈՂՋ ԿԵԱՆՔ» ԵՒ ՊՈՌՆԿՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մէջ կը հրատարակուի առողջապահական ամսագիր մը, «Առողջ Կեանք»։ Այս ամսագրին մէջ լոյս կը տեսնէ յօդուած մը, Պայքար պրոստիտուցիայի դէմ, ուր քննութեան կ'առնուին պոռնկութեան ծագման ու զարգացման պատճառները։

«Խորհ. Հայաստան» կը քննադատէ առողջապահական թերթին խմբագրութիւնը, որ անմիջապէս կը պատասխանէ թէ յիշեալ յօդուածը պատրաստուեր է շատ առաջ, երբ գործադրկութեան տագնապը լուծուած չէր Ռուսիոյ մէջ։

Եւ հիմա կ'ընդունի որ պոռնկութիւնը գոյութիւն չունի (՞) Ռուսիոյ մէջ, որովհետեւ արմատախիլ ըրած են պոռնկութեան ծագման պայմանները։ Ընդհակառակն, պոռնկութիւնը արդիւնք է, կ'ըսուի, դրամատիրական երկիրներու ընկերային տնտեսական յարաբերութիւններուն։

Սակայն դրամատիրական հին կարգերէն ժառանգ մնացած պոռնկութեան դէմ պայքարին շարունակութիւնը անհրաժեշտ համարելով հանդերձ, կ'ընդունի որ «կոպիտ սխալներ գործած է» յօդուածագիրը, այնպէս կարծեցնել տալով որ Ռուսիոյ արդի պայմաններն են պատճառը պոռնկութեան եւ անոր զարգացման։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (117)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Կռիւը մինչեւ իրիկուն շարունակուեցաւ։ Թնդանօթի ռմբակոծութիւնը անխնայ էր։ Բայց մեզնից ոչ մէկ վնաս չեղաւ։

Երեկոյեան կողմը Շէնքայ Զոռայի Խաթէի (*) նոր ամուսնացած տղան զարնուած էր։ Դիակը մնացած էր զօրքերու եւ մեր տղայոց միջեւ։ Ոչ նրանք կը համարձակէին առաջ գալ եւ ոչ ալ մենք։

Երեքէն-չորս անգամ լուր ղրկեցինք Տալուորցոց։ Չեկան, կը կասկածէին թէ Իշխնձորի զօրքը իրենց վրայ ալ կ'երթայ։

Այդ գիշեր վառել տուինք Դաւալիկին եւ Հուսէյնցիք, զինուորները անցուցինք գիւղի կողմը։

Նոյն գիշեր ժողով մը ըրինք ժողովուրդով եւ վճռեցինք, որ 1000 շալկոր ամէն գիւղից գան վերցնեն մեր ուտելիքի եփուած պահեստի պաշարը եւ մնացած ռազմամթերքը, քիչ մը արճիճ եւ վառօդ եւ փոխադրեն Կոռչիկ սարը։ Լուր ղրկեցինք ամէն տեղ, բայց առաւօտ ոչ ոք չեկաւ։

Ամբողջ 7 գիշեր ես քնացած չէի, ցերեկները գիրքերով զբաղուած, իսկ գիշերները՝ փամփուշտ լցնելով։

Ես մի քիչ քներ էի։ Եկան ձայն տուին ինձի։ Ես քնի մէջ ըսի. «Ի սէր Աստուծոյ, թող տուէք քիչ մը քնանամ»։ Վեր կեցայ։ 6-7 հազար ժողովուրդից մէկ հատ չէր մնացած հոդ, բացի 15 զինուորէն եւ մի 15 ալ Սասունցի ժողովուրդէ։ Ըսին՝ որ ժողովուրդը գացած է Խտան, Ալուչակ եւ Ցարմօ գաւերը։

Զօրքը ցածրացած էր Ջալրին էն կողմը։ 1000 քայլ հեռաւորութեան վրայ եւ, հրդեհուած տուներու ետեւը դիրք բռնած, կը զարնէր։

Ֆարհատը կը գտնուէր մեր ռազմամթերքի վրայ։ Գարոն Վահանը, Մուրհատը եւ բաւական զինուորներ գացեր էին։ Քովս մնացած զինուորներն էին՝ Գէորգ Չաւուշը, Մոկացի Դրիգորը, 3 թուրք զօրք եւ մի տաս զինուոր ալ։ Իմ կռչէ տապարակիս մէջ կը գտնուէր 80 արծաթ փող։ Գ. Վահանի գիտութեամբ, քանի մը զինուորներու տուած էի 5-ական արծաթ փող։ Երկու թէնէքէ նաւթ բերել տուի, զինուորներուն տուի մի-մի կտոր արճիճ, մի թէնէքէ վառօդ, նաեւ ռուսական տափերով վառօդ եւ ղրկեցի Խտան։ Թէնէքէները ծակեցի, որ գիւղը վառենք ու հեռանանք։

Գէորգը ըսաւ. «Դուն գնա՛, ես կը վառեմ ու կուգամ»։ Իմ ձիս կապած էի Ռաշիկ Սրգոյի գոմի առաջ։ Քանի մը Սասունցի ղրկեցի, որ ձին զարնեն ու գան։ Ես 500 քայլ չհեռացած՝ զօրքը կ'առնէ գիւղի կողքը։ Տղերքը եկան՝ ոչ ձիս զարկին եւ ոչ ալ գիւղը վառեցին։ Գէորգին հարցուցի. «Ինչո՞ւ չվառեցիք»։ Նա ըսաւ. «Դիտմամբ չվառեցի, որ գան տեսնեն մեր պատրաստութիւնը»։

Մեզի գիւղը մնաց 80 տապրակ եփած պաքսիմաթ (հաց), 1000 կոտ ալիւր, 150 լիտր ալ, 4 թէնէքէ վառօդ, արհեստանոցի մէջ վարպետի գործիքներ, 15 չախմախլը հրացան, 6-7 մօսին եւ բերդանկան, տասնց գաւազանի, անգործածելի, ու կորեկ եւ Կէլիէկուզանի ժողովրդի ուտելու հացն ու կորեկը։ Այս եղաւ ապրիլ 19ին։

Ելանք Խտանայ կամը, մինչեւ Փշփուլի գլուխը, զանազան գիրքեր մարդ կար։ Կարկառախան անձրեւ կուգար։ Ժողովուրդ առաջ ալ չէինք կրնար տանիլ, կ'ուզէին հեռանալ։ Սկսեցին Ջալրերուն կամուրջներ կապել, որ իւրաքանչիւրը իր ճամբով գնայ։ Սուտ լուր մը տարածեցինք թէ՝ «Շատախի կողմէն խումբ եկած է մեզ օգնութեան։ Ցարձակում գործենք Կէլիէկուզանի վրայ, նորէն գիւղը ձեռքերնուս առնելու համար»։

Մենք յարձակում գործեցինք 3-4 գծերի վրայ։ Կ'ըլլայինք 6-7 հարիւր զէնքով կամ անզէն։ Հարայ-հուրայը շատ էր, մեր աղմուկը թնդանօթի աղմուկից շատ։ Թնդանօթները չորս կողմէն կ'որոտային։ Փաղերը չորս կողմէ կը հնչէին։ Զօրքերը սկսեցին գիւղէն փախչել։ Նրանք կասկածեցան, թէ խաբեցինք. զգեցինք հովիտը, որպէսզի ջարդենք. Ապրիլ 13ի օրը մտքերնին բերին։

Մենք մինչեւ Շիրինիկ ցածրանալիս, նաեւ մինչեւ Գէորգի եւ միւս զինուորներու միւս կէտերու վրայ ցածրանալը, 700 հոգիէ մնացած էին 100 հոգի, մնացածները Կաժեր մնացած էին։

Սաստիկ անձրեւ, ձիւն ու բուք էր։ Զօրքերը տեսան, որ այլեւս մեզնից առաջ խաղացող չկայ՝ նորէն վերադարձան եւ գրաւեցին գիւղը մեր ձեռքէն։ Ախպեցին սկսեց Ախպի կամուրջը կապել։ Էվէրէքցայ տակ կամուրջ կը կապէին, որ Ջրի միւս կողմն անցնէին։

Լուր ղրկեցի զինուորներուն, որ բոլորը հաւաքուեն Ալուչակ, հոն խորհրդակցելու համար՝ թէ ի՛նչ ընենք։ Մուրատ, Ֆարհատ, Աւետիս եւ մեծ քանակութեամբ զինուոր մնացած էին Խտանայ գիւղ՝ Պօլօ-Քարը։ Սմբատ, Արամ, Մոկացի Դրիգոր, Տէր Քերոբ քահանան, Գէորգ, ես ու Վահանը գտնուէինք Ալուչակ։

Սպասեցինք Մուրատին եւ ընկերներուն՝ չեկան։ Գ. Վահանի հետ որոշեցինք, որ անցնենք Կոռչիկ։ Զինուորները ըսին.

«Մեր վրայ մնացեր է 100էն մինչեւ 120 փամփուշտ, իսկ որ երթանք Կոռչիկ՝ հաց ունի՞ս որ մեզ կերցնես»։

Իսկապէս հաց չունէինք։ Խաս գեղու Տէր Քերոբ քահանան ըսաւ.

«Ինչ տեսակ ալ որ ընէք՝ միեւնոյնն է, պատճառ մի դառնաք ժողովրդի մնալուն։ Ժողովուրդն ալ չհեռանայ, ես շատ լաւ գիտեմ եմ, որ զինուորները պիտի հեռանան»։

(Շար.)

(*) Այս այն խաթէն է, որ Տէնեքի առաջ իր հարսի հետ ջուր նետուեց։ Ա.

միութիւն մը կնքելով, Գերմանիա դէմ չէ գործած իր կողմէ ստորագրուած զանազան դաշնագրերուն։ Սակայն ասոր հակառակ, սակայն նոյն իրաւունքը չէ տուած Աւստրիոյ որ 1922ին միջազգային փոխառութիւն մը ստանալու համար, Ժընեւի մէջ իր ստորագրած փրոթոգոլը բացարձակէս իրեն կ'արգիլէ Գերմանիոյ հետ՝ մաքսային միութեան մը կազմութիւնը։

Լահէյի ատեանին որոշումը ուրեմն, գործնականին մէջ դատապարտութիւնն է Անգլիոյ։ Այս պայմաններուն տակ, կ'ըսուի թէ Լահէյի վճռին հրապարակումէն իսկ առաջ, Աւստրոյ վարչապետը որոշած է յայտարարել թէ կամովին կը հրաժարի Գերմանիոյ մէջ մաքսային միութեան մը կազմութեան ծրագրէն։ Այս յայտարարութիւնը Աւստրիոյ կողմէ նպատակ ունի իրեն ապահովելհաշտարար տրամադրութիւններ ցոյց տուած ըլլալու առաւելութիւն մը, այս կերպով նաեւ ապահովելու համար փոխառութիւն մը, զոր Աւստրիա կը ջանայ ներկայիս ստանալ Ֆրանսայէն։

Մանաւանդ որ Անգլիա եւս կը պահանջէ 150 միլիոն շիլինի փոխառութիւնը որ տուեր էր յուլիսին։

Փոփոխութիւններ Չեկայի մէջ

Կէփէուի ղեկավար ծարմին մէջ, կարեւոր փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են այս վերջերս։ Մէնժինսկի որ Կէփէուի ծխապետն էր, երկար ատենէ ի վեր հիւանդ էր եւ իր հիւանդութեան ընթացքին, իրեն կը փոխանորդէր Եակոտա։ Համայնավար կուսակցութեան Քաղաքական դիւանը, վերջերս զբաղած է Կէփէուի ղեկավար ծարմի կազմակերպութեամբ եւ զարմանքի մատնելով բոլորը, Եակոտայի տեղ, Մէնժինսկիի առաջին փոխանորդ նշանակած են ուրիշ մը։

Միեւնոյն ատեն, կէփէուի բարձր պաշտօնատարներէն շատերը հանգստեան կոչուած են։

Եակոտայի տեղ, նշանակուած է Ակուլոֆ՝ որ ցարդ չէր մասնակցած կէփէուի աշխատանքներուն։

Բոլշեւիկեան շրջանակները, Ակուլոֆի անուանումը կը նկատեն Ստալինի նոր մէկ ձգտումին արտայայտումը, մեղմելու խորհրդային կառավարութեան ճնշման քաղաքականութիւնը։ Իբր թէ Ստալինի թելադրութեամբ, հալածանքը մեծ չափերով մեղմացած է հանդէպ ճարտարականներու, մասնագէտներու եւ արհեստագէտներու։ Գիւղակներու աքսորն ալ նոյնպէս կանգ առած է Խորհրդ. Միութեան մէջ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Գէյվիլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտադիր ներկայութիւն։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ կուկունեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Նիկողոսեանի Յաշարանը։ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

5000 ՖՐԱՆՔ ՆՈՒԷՐ

Քէմախի վերի Բագառիճէն Խոսրով Էլպիզեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Ղազարոս, Կաթիկ եւ Ազատուհի, նաեւ իր ֆօրեղբօրորդւոյն զաւակները՝ Աւագ, Մաթէոս եւ Մաղիկ։ Իզմիրի դէպքէն առաջ կաթիկէն լուր առնուած է Մալաթիայէն։

Կը խնդրուի Հալէպի հայրենակիցներու բարի օժանդակութիւնը։ Ասոնց մասին ստոյգ տեղեկութիւն տուողին 5000 Ֆր. նուէր եւ մէկ տարուան «Յառաջ»։ Իմացնել H. Ghougassianի, 7 Rue Sanginelle, Mazagan, Maroc).

— *Տիկին Մաքրուհի Մանուկեան կը փնտռէ Պիթլիսի Դատվան գիւղացի սատա Միսաք Ցարօեան, հօր անունը Տէրօ, կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել՝* A. Assadourianի Coiffeur, 86 rue Rébéval, Par s (19).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէլ, Խ. Վարդ.— 50:
Սէն Թ'Օւէն, Յ. Գ.— 140,
Քաշան, Քիւրք.— 140:
Նանթէր, Թոր.— 100.
Նիս, Յ. Վ.— 165,

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

59.— ԶՈՏՈՒՆ ԿԱՆՈՒԽ, ՄԹՆՇԱՂԻՆ ԱՐԹՆՑՈՒՑԻՆ ՋԻՍ...

— Այցետոմս ոչ վրաս ունիմ, ոչ ալ տունը։ Չեմ գործածեր, ըսի։

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ։ Թագաւորը հրաման ըրաւ. հիմա գացէք շինել տուէք, մալտաց զարմանահար։

Ելայ շիտակ Նուրի պէյին գացի եւ խնդիրը բացատրեցի։ Ան ալ չհասկցաւ այս գործին իմաստը։ Եւ ըսաւ.

— Բերա անցիր, Գազառ Այծաճէն կամ Փօն Մարշէէն ծրար մը այցետոմսի թուղթ առ, մէկուն վրայ անունդ գրէ, Ըսմէթ պէյին տուր։

Նուրի պէյի ըսածը կատարեցի։ Այցետոմսին վրայ միայն «Հիւսէյին Նազըմ» գրած էի. Ըսմէթ պէյ ուշադրութեամբ նայեցաւ։ Թագաւորին ներկայանալու համար սենեակէն դուրս ելաւ, 10-15 վայրկեան յետոյ վերադառնալով ըսաւ.

— Թագաւորը ձեր այցետոմսին հետ լուսանկարն ալ կ'ուզէ։

Նորէն Նուրի պէյին գացի։ Ըսի թէ անգամ մըն ալ չվերադառնալու պայմանով լուսանկարս պիտի ղրկեմ իրեն։ Եւ տունը գտնուած պատկերներէն մէկը Նուրի պէյին ղրկեցի։

Նուրի պէյ յաջորդ օրը Պալատ կանչեց զիս։

— Այս լուսանկարը չըլլար, ըսաւ. Ֆէսը հանած էք. Թագաւորը առով պիտի կարծէ թէ «Ֆրէնկ» դարձած էք։ Լուսանկարը կ'առնէ կը նետէ։ Հիմա Աղտուղլաճ եղբայրներուն գնա, ֆէսով լուսանկար մը հանէ բեր։

Այդ ալ ըրի։ Մէկ շաբաթ յետոյ լուսանկարը ղրկեցի։ Թագաւորը պատկերը տեսնելով, ըսած է Ըսմէթ պէյի, ինչպէս պատմեց Նուրի պէյ.

— Ձեր ըսածին պէս երիտասարդ է եղեր։ Աստուած պահէ։

Ահա թէ ինչո՞ւ արթնցուցեր էին զիս, առտուն ճթնշաղին։

60.— ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Անգամ մը Նուրի պէյ կ'ըսէր ինծի.

— Թագաւորը նախընթաց դէպքերուն պատճառով շարունակ կը զգուշանայ քեզմէ։ Եթէ աքսորուելու փորձանքին հանդիպիս, արդէն քաշած տառապանքներուն հետեւանքով խորտակուած եւ ծերացած հօրդ մահուան պատճառ կ'ըլլաս. տեղ ընտանիքդ թշուառութեան կը մատնուի. դուն ամէն պարագայի մէջ պէտք է ձգես լրագրութիւնը. ա՛յս է իմ պատուէրս քեզի։

Նուրի պէյը չափազանց կը յարգէի եւ մտիկ կ'ընէի. խօսածներն ալ ճիշդ էին։ Եւ քաշուեցայ լրագրի խմբագրութենէն։

Ատեն մը վերջը, քաղաքապետութեան բարեկարգութիւնը եւ թաղապետական պաշտօնատուները երկրին պահանջներուն համաձայն կազմակերպելու համար յանձնաժողով մը կազմուեցաւ։ Այդ յանձնաժողովին աւագ քարտուղարութեան եւ քաղաքապետութեան թարգմանութեանց դիւանին տնօրէն, յետոյ թղթակցութեանց դիւանապետ նշանակուեցայ։

Կրնամ ըսել թէ կեանքիս հաճելի օրերը քաղաքապետութեան դիւանապետի պաշտօնին մէջ անցուցի։ Բայց եւ այնպէս, այդ պաշտօնավարութեան ընթացքին ալ Թագաւորին ուշադրութենէն չվրիպեցայ։ Թագաւորին հաւատացուցեր էին թէ Եւրոպա պիտի փախչիմ, պետութեան դէմ թերթ մը հրատարակելու համար։ Այս առթիւ Պալատին մէջ Նուրի պէյին բերանը փնտռեր էին։ Նուրի պէյ ըսած է, առանց յաջողելու փոխել Թագաւորին միտքը.

— Հօրը մէկ ոտքը գերեզմանն է. պզտիկ եղբայրներուն միակ նեցուկը ինքն է։ Նազըմ այս բոլորը ձգելով, ո՞ւր պիտի երթայ։ Եթէ երթայ զիս պատասխանատու բռնեցէք։

Հինգշաբթի օր մը բարեկամի մը կողմէ հրաւիրուած էի Գէօյքսուէն Քէաթանէ Սուլուի բարձունքը։ Ճաշերին պնդումով մինչեւ կիրակի իրիկուն հոն մնալու ստիպուեցայ։ Երկուշաբթի առտու քաղաք իջնելով, դիւանս գլուխը անցայ։ Քանի մը պաշտօնեաներ արտորանքով ինծի մօտեցան եւ ըսին.

— Երէկուընէ ի վեր Պալատէն քեզ կը փնտռեն։ Քաղաքապետական Պալատին մէջ վար դրուած է։ Ամէն կողմ հեռագիր զարկին։

— Շատ լա՛ւ, աղա եկայ տեղս նստայ, ըսի։

Կէս ժամ չանցած, պալատական բարապան մը գալով, յայտնեց աւագ քարտուղար փաշան կ'ուզէ տեսնել զիս։ Կառք մը նստայ, Պալատ գացի։ Պալատին դռնապաններէն երկուքը զիս տեսնելով, վազն ի վար գաքապետ Մազհար փաշային գացեր էին, անշուշտ աւետիս տալու պարգեւ ստանալու համար։ Փաշան անհամբերութեամբ շիտակ ինծի եկաւ, բարկութենէն աչքերը թրջած էին։

— Գլուխս փորձանքի մէջ ձգեցիր, ըսաւ. քիչ մնաց փճանայի։ Զուանալու պիտի երթայիր, լուր չէ՞ն տար։

Մազհար փաշա թեւս մտաւ։ Միասին ուղղուեցանք աւագ քարտուղարութեան գրասենեակը։ Փաշան պատմեց.

— Քեզի համար միջտ ծառատանջ մայրիկդ հեռագիր մը զարկեր է քաղաքապետութեան դիւանապետ Թէվֆէք պէյին, որ Էնիրկէն կը բնակի։ Հեռագիրը ինչպէս կ'ըլլայ թղթատարական նախարարութեան կողմէ կը ղրկուի։ Թագաւորն ալ կարծեր է թէ Եւրոպա փախեր ես։ Եւ գործը քննելու պաշտօնը յանձնած է աւագ քարտուղար փաշային եւ լատական Բաղըպ պէյի։ Հիմա երբ ներկայանաս, յարմար ձեւով մը ցատրէ եւ Թագաւորին զայրոյթը իջեցնելու աշխատէ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տարի.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 Ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 274.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
3 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1663 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՕՍՔԵՐՆ ՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ինչպէս կ'երեւար Թիֆլիսի «Պրոլետար»ին Օգոստ. 20 թուակիր հրատարակութենէն, զոր արտատպեցինք Սեպտ. 1ին, դեռ նոր որոշուած է յանձնաժողով մը կազմել Երեւանի մէջ, ներգաղթի գործը կազմակերպելու համար։

— «Այս յանձնաժողովն է որ պիտի որոշէ Հայաստան ընդունուելիք գաղթականներու թիւը, անոնց ընդունելութեան ժամանակը, ինչպէս նաեւ մշակումն ու լուծումը այն հարցերուն որոնք կապուած են գաղթականներու մատակարարման (պարենաւորում) եւ նիւթապէս ապահովման խնդրին, եւ հանրապետութեան սահմաններուն մէջ ըստ մասնագիտութեան անոնց աշխատանք հայթայթելու հարցին»։

Եւ քանի որ Խ. Հայաստանի կեդր. Գործադիր Կոմիտէն եւ Գործավարներու Խորհուրդը դեռ նոր քուէարկած են ամբողջ բանաձեւը, կը նշանակէ թէ կանխահաս են մինչեւ հիմա տրուած տեղեկութիւնները, «վաղն իսկ» վեց հազար հոգի փոխադրելու պատմութիւնները։

Ամէն պարագայի մէջ, գործերը չեն համապատասխաներ խօսքերուն։

Եթէ աւետաբեր լուրեր ծախելու աճապարանքը տեսնուէր նաեւ գործին փութացման մէջ, աւելի խոր տպաւորութիւն պիտի ձգէր։ Եկածը ձմեռ է, եւ քանի ուշանայ փոխադրութիւնը, այնքան կը դժուարանայ գործը։

Ներգաղթի առաջին լուրը տուաւ «Յառաջ»ը, յուլիս 10ին, թարգմանելով Լոնտոնի «Թայմզ»էն։ Հեռագրին թուականն էր՝ 8 յուլիս։ Անկէ ի վեր շատ մը մանրամասնութիւններ հրատարակուեցան։ Նոյնիսկ իմացանք թէ Մոսկուան հաքթած է բոլոր դժուարութիւնները։ Եւ սակայն,— մէջտեղը կան միայն որոշումներ եւ բանաձեւեր, իսկ բուն գործին կազմակերպութիւնը կ'ուշանայ տակաւին։

Գաղտնիք չէ որ Երեւանը դրամ կը սպասէ գաղութներէն։ Երեւանը ոչ մէկ յանձնառութիւն կը ստանձնէ մինչեւ Պաթում։

Ուրիշ խօսքով, գացողները իրենք են որ պիտի հայթայթեն իրենց ճամբու ծախքը։ Եւ անշուշտ պիտի ունենան քանի մը ամսուան ապրուստ։ Իսկ անոնք որ միջոց չունին, պիտի օգտուին հանրային աջակցութենէն։

Ջրի կամ աման շոգենաւ տրամադրելու խնդիր ալ չկայ։ Թերեւս յունական կառավարութիւնը 100ին 25 զեղչ մը կատարել տայ իր նաւերուն, ինչպէս խոստացած էր Նանսէնեան ծրագրին գործադրութեան առթիւ։ Խորհրդային իշխանութիւնն ալ կ'ընծայէ" այդպիսի դիւրութիւններ, քանի որ իր նաւերը կը յածին բոլոր ծովերուն վրայ։ — Չենք գիտեր։

Մնաց որ, Պաթումէն անդին ալ, Երեւանը աջակցութիւն կը սպասէ գաղութներէն։ Գ. Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը ինքն էր որ գրել տուաւ, Փարիզի մէջ.

— «Բայց միայն շոգենաւը բաւական չէ. կան անոնց (գաղթականներու) պարենաւորումը ճամբու ընթացքին եւայլն։ Ըսել զատ, պէտք չէ կարծել նաեւ, որ գաղթականները Պաթում հասնելէ ետք այլեւս ամէն ինչ կը վերջանայ»։

Ուրեմն, դրամ եւ դրամ։ Շօշափելի։ Մեծագումար։

Այս մասին բանակցութիւններ կը կատարուին մանաւանդ Բարեգործականին հետ, որ ներգաղթի լուրէն առաջ, յանձն առած էր 14,000 ոսկիի տրամադրել (հաւաքել), Սուրիոյ եւ Յունաստանի գաղթականներուն տեղաւորման համար։ Այդ գումարը կը բնէ՝ 1,736,000 ֆրանք։ Որքան գիտենք, մինչեւ հիմա հաւաքուած է մօտ 800,000 ֆրանք։

Արդ, Սուրիոյ մասին եղած յանձնառութիւնը հաշուելով մէկ միլիոն— յանձնառութիւն մը որմէ ետ չեն կրնար կենալ— կը մնայ մօտաւորապէս այնքան գումար որքան հաւաքուած է արդէն։ Եւ քանի որ Յունաստանի մէջ տեղաւորման խնդիր չկայ, եւ գաղթականներուն մեծ մասը այդ երկրէն պիտի առնուի, ուրեմն անոր բաժինը կը մնայ տրամադրելի։

Անշուշտ ուրիշ օգնութիւններ ալ պիտի ըլլան, Հայր. Միութիւններու եւ նման կազմակերպութիւններու կողմէ։ Օգնութիւններ որոնց յաջողութիւնը կախում ունի գործին կազմակերպութեան ձեւէն եւ փոխադարձ վստահութենէն։

Համաձայնութիւն գոյացա՞ծ է այս հիման վրայ։ Ի՞նչպիսի տրամադրութիւններ ունին Բարեգործականն ու Գ. Գ. Կիւլպէնկեանը։ Ի՞նչ խոստացած են Փարիզի մէջ խորհրդակցութեան կանչուած Հայր. Միութիւնները.— Պատասխան չունինք այս հարցերուն։

Ամէն ինչ կը կատարուի անավարի։ Գրասենեակէ գրասենեակ։ Եւ կը թուի թէ այդպէս ալ պիտի շարունակուի։

Ինչո՞ւ։ Թող այդպէս գործեն ու կազմակերպեն, եւ անյապաղ շոգենաւ ղրկեն տարագիրները։ Կարելի եղածին չափ շուտ։

Յապաղումը վնաս է ոչ միայն տարագիրներուն, այլեւ երկրին համար։ Ամառն ու ձմեռը միեւնոյն բանը չեն, մանաւանդ երբ հազարաւորներ պիտի տեղափոխուին։

Հարկ է անյապաղ վերջնական ձեւ տալ մանաւորապէս Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մէջ կատարուած արձանագրութեանց, քանի որ առաջին առթիւ այդ գաղութներէն պիտի փոխադրուին տարագիրները։

Հարկ է անմիջապէս գործի վերածել խօսքերը։

Շ.

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՏՐՊԷՋԱՆԻ ՄԷՋ
ՅԻՍՈՒՆ ՎԱԿՈՆ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ

«Պիլտիրիշ», Ատրպէյճանի ազգայնականներուն Պոլսոյ շաբաթաթերթը, կը գրէ իր վերջին թիւին մէջ (27 Օգոստոս).

— Պաքուէն մեզի ուղղուած Օգոստոս 9 թուակիր նամակ մը շատ խառնակ եւ անկերպարան կը ներկայացնէ կացութիւնը։ Անօթութիւնը կը տիրապետէ երկրին մէջ։ Մարդ գլուխ մէկ ֆունտ հաց կը տրուի։ Երկրին ամէն կողմը բռնած են ռուս զինուորական ուժերը։ Ազէրի զինուոր գրեթէ չկայ։ Նոյնպէս թուրք ասպայ գրեթէ չկայ Կարմիր Բանակին մէջ։ Ապստամբութեան կեդրոններէն Շէքիի, Գանձակի եւ Ղարաբաղի շրջաններուն մէջ գիւղ չէ մնացած որ քանդուած չըլլայ Կարմիր Բանակին կողմէ։ Այդ գաւառներուն մէջ հաւաքական տնտեսութեան դիմադրողները զանգուածով Ռուսիա կ'աքսորուին։ Երկու ամիս առաջ պոլշեւիկները յիսուն վակոն լեցուն գիւղացիներ աքսորեցին։ Շէյխառնները տուլպիտ կառախումբի մը վրայ յարձակելով, հինգ վակոն աքսորական գերի բռնեցին եւ լեռները փախցուցին։

Մէկ ամիս առաջ Պաքուի գիւղերէն մէկուն բնակիչները պոլշեւիկներու բռնութիւններուն դէմ բողոքելու համար, կ'որոշեն քաղաք երթալ. ճամբան տասնը կը միանան ուրիշներ ալ. բազմութիւնը կ'աւելնայ։ Պաքուի կայարանին մօտերը գիւղացիները կրակի կը բռնուին Կարմիր Բանակի զօրամասերուն կողմէ։ Մաս մը կը սպաննուի. մաս մըն ալ վիրաւոր վիճակի մէջ գերի կը բռնուի։ Միեւնոյն օրերուն Պաքուի Սուրախանէ քարիւղի հորերուն մէջ կռիւ կը ծագի ռուս եւ թուրք բանուորներու միջեւ, լեզուի, ռոճիկի եւ բնութեանց մասին։ Թուրքերը «Մեր երկրէն դուրս ելէք» ըսած ըլլալով. Չեկան շատ մը թուրք բանուորներ կը ձերբակալէ։ Ռուսերուն ռուսացման եւ բնաջնջման տհաւոր քաղաքականութեան դէմ տիրող դժգոհութիւնը վարակած է ամբողջ երկիրը եւ բոլոր խաւերը։ Ռուս եւ թուրք աշակերտներու, ուսուցիչներու եւ մտաւորականներու միջեւ վէճերը օրէ օր կը սաստկանան։ Միեւնոյն առեն Ռուսաստանէն չէկիստներու նոր ջոկատներ կը փոխադրեն։ Ռուս զինուորները կը պաշտպանեն քարիւղի հորերը։ Պոլշեւիկները պնդելով թէ Բիբի Հէյբաթի Պաւնգա քարիւղի հորերը ազգայնականներուն կողմէ կրակի տրուած են, բազմաթիւ թուրք բանուորներ կը ձերբակալեն։

. Թէհրանէն նոյն թերթին հաղորդած տեղեկութեանց համաձայն, Ատրպէյճանի Խորհրդային Հանրապետութեան զօրաբաժնի հրամանատար Ճամօ Նախիջեւանի գնդակահարուած է Պաքուի Չեկայի կողմէ։ Ճամօ Ատրպէյճանի նախկին սպաներէն էր եւ վերջերս Արարատի կռիւներուն մէջ սպաննուած Թ. Ալի Խանի եղբայրը։ 1923էն ի վեր զօրաբաժնի հրամանատար էր։ Իսկական անունն է Ջիւանշիր եւ Ճամօ կամ Շամօ կը յորջորջուէր։

ԴԻՒՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Պէյրութի քաղաքապետական ժողովը կարդաց մարզպանութեան ընդհ. քարտուղարին նամակը, որ Ներքին Նախարարութեան միջոցով փոխանցուած էր ժողովին։ Սոյն նամակով ընդհ. քարտուղարը կը փափաքի որ քաղաքապետութիւնը շինութեան տուրքէ զերծ կացուցանէ այն Հայերը, որոնք երկաթուղիի կամուրջին եւ զին. կայանի միջեւ բնակարաններ կը շինեն։ Պահանջուած տուրքին քանակն է 1820 ոսկի 38 ս. դահեկան։

Այդ բնակարաններու շինութեան յատկացուելիք տարածութիւնը գնուած է միջազգային տեղաւորման յանձնախումբին կողմէ եւ յատկացուած ցարդ թիւղաւաններու մէջ բնակող Հայերու։

Քաղաքապետական ժողովը կարդալէ վերջ այդ նամակը, սկսած է վիճաբանութեան եւ յիշելէ վերջ թէ՝ ժամանակին միեւնոյն ձեւով տուրքէ զերծ համարուած են Էշրէֆիէի մէջ կառուցուած նոր տուները, որոշեց այս անգամ ալ շինութեան տուրք չգանձել շինուելիք բնակարաններէ։ Քաղաքապետութիւնը կը նկատէ որ դիւրացնելով հայ թիւղաւաններու քանդումին գործը, նպաստած կ'ըլլայ վարակիչ հիւանդութեանց եւ ախտերու սահմանափակման։

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՕՃԱԽ

Դամասկոսի «Ֆէթա էլ Արաբ» թերթը իր Փարիզի թղթակցէն ստացած է հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Գ. Էտտէ տեսակցութիւններ կ'ունենայ Փարիզի մէջ ֆրանսացի քաղաքական մեծ անձնաւորութեանց հետ, որոնց կարգին կը գտնուին Սուրիոյ նախկին մարզպան Գ. Տը Ժուվընէլ, Գ. Էրիօ, Գ. Ցիմանզէ եւլն. Գ. Էտտէի այս տեսակցութեանց նպատակն է քրիստոնեայ օճախ մը կազմել փոքր Լիբանանի լեռներուն եւ Պէյրութի մէջ, մահմետական քաղաքները սակայն, ինչպէս Տրիպոլիս, Սայտա պէտք է միացուին Սուրիոյ։ Էտտէ կը կարծէ, որ Լիբանանի պզտիկնալը քրիստոնէական քաղաքակրթութեան զարգացման կը նպաստէ եւ արգելք կ'ըլլայ իսլամներու եւ արաբներու միացման գործին։ Յնիկա կարգ մը փաստեր ցոյց կուտայ, հաստատելու համար որ քրիստոնեաներու եւ իսլամներու քաղաքակրթութիւնը իրարմէ բոլորովին տարբեր է։ Որով Էմիլ Էտտէ կ'առաջարկէ փոխանակութեան դրութեամբ իսլամներուն տեղ քրիստոնեաներ տեղաւորել։

Էմիլ Էտտէ կ'աւելցնէ.

— «Եթէ ես այս տեսակ քրիստոնէական օճախ մը կ'ուզեմ, կրօնական մոլեռանդութեանս համար չէ, այլ կ'ուզեմ որ ամէն ժողովուրդ իր սովորութիւններով եւ բարքերով բարձրանայ եւ յառաջդիմէ»։

Փարիզ գտնուող Լիբանանցիներ Էտտէի այս վտանգաւոր յայտարարութիւններէն շատ զգացուեցան։

ՑՈՅՑԵՐ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ
ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ

Էլ Ահրամի կը գրեն Դամասկոսէն.—

Դամասկոսի մէջ անցած ուրբաթ օր, մզկիթներէն դուրս ելնող իսլամները, ցոյցի երեւոյթով քալեցին փողոցին մէջ։ Րիֆաթ Ալի անուն երիտասարդ մը այդ միջոցին սկսաւ ճառ խօսիլ եւ ժողովուրդը գրգռել կառավարութեան դէմ որ կ'ուզէր վերջացնել հանրաքուէներու դէմ գոյութիւն ունեցող պայքարը։

Իրարանցում մը սկսաւ եւ վերջապէս հասան ոստիկանները։ Կռիւ մը սկսաւ ցուցարարներու եւ ոստիկաններու միջեւ։ Եղան վիրաւորներ։ Նետուեցան քանի մը ռումբեր։ Երկու Հայերու վրայ կասկածներ կան։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼԽԻՆ ՎՐԱՅ

Սուրիական Հլէֆ Պա թերթը կը հրատարակէ Հալէպէն հաղորդուած հետեւեալ լուրը.—

Թուրք կառավարութիւնը սուրիական սահմանին վրայ զինուորական մեծ ուժեր կը կեդրոնացնէ։ Ֆրանսացիները եւ տեղական կառավարութիւնը մեծ կարեւորութեամբ կը հետեւին այս շարժումին եւ լրջօրէն կը հետաքրքրուին։ Իսկ սահմանամերձ գիւղերու բնակչութիւնը ահ ու սարսափի մատնուած է։

Այս ուժերուն սահմանի վրայ կեդրոնացման պատճառ ցոյց կը տրուի, աւազակներու բազմանալը եւ կ'ըսուի թէ՝ անոնց բնաջնջման յատկացուած են այդ զինուորները։

Հալէպի Էլ Թէգատտիւմ թերթն ալ կը գրէ.—

Թուրք սահմանէն եկող լուրերու համաձայն, կառավարութիւնը տեւականօրէն զինուոր կը հաւաքէ սուրիական սահմանին վրայ, մանաւանդ Քիլիսի մէջ։

Քանի մը դէպքեր պատահեցան, որոնց միջոցին թուրք զինուորներ հովիւներու եւ սահմանի գիւղացիութեան նեղութիւն պատճառեցին։

Ըսի-բսաւները շատցան. ոմանք կ'ըսեն թէ Մ. Քէմալի կառավարութիւնը այս զինուորները կեդրոնացնելով, սահմանի վրայ քաղաքական ռազմափորձ մը կատարած կ'ըլլայ եւ սուրիական կառավարութեան հետ շփման մէջ կը գտնուի. իսկ ուրիշներ կը յայտնեն որ սահմանի վրայ տարածուած աւազակները բնաջնջելու համար է։

Այս մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնն ալ կը հաղորդուի.—

Թրքական սահմաններուն վրայ մաքսանենգութիւնը արգիլելու համար, թուրք իշխանութիւնները հրաման տուին երկու հետեւակ եւ ձիաւոր գունդերու այդ տեղուանքը մեկնելու։ Այս զինուորներուն յանձնուած է յետ այսու մաքսային հսկողութիւն կատարել եւ մաքսանենգութիւնը խստիւ արգիլել։ Մաքսային 32 նոր կայաններ հաստատուած են։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգլիոյ գահլիճը փութով առաջ կը տանի երկրին ելմտական կացութեան քննութիւնը։ Երէկ վերջացաւ տնտեսական ծրագրի մշակումը։ Պահպանողականներու պետը Պոլտուին՝ իր կուսակցութեան բոլոր երեսփոխաններուն ուղղուած նամակով յանձնարարեց ուժ տալ կառավարութեան ծրագրին, երբ ներկայացուի խորհրդարանին, հաւանաբար յառաջիկայ երեքշաբթի օր։

Դահլիճը կրկին քննեց նոր տուրքերու հարցը։ Որոշուեցաւ կարեւոր զեղչեր կատարել նախարարներու, երեսփոխաններու, դատաւորներու եւ կառավարական պաշտօնեաներու թոշակներէն։

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը վաղը, ուրբաթ օր միայն պիտի սկսի իր աշխատանքներուն։ Այս յապաղման պատճառն այն է որ կարգ մը կարեւոր հարցերու ուսումնասիրութիւնը տակաւին չէ լրացած։ Կան նաեւ հարցեր, որոնց լուծումը կը կարօտի կարգ մը պետական մարդոց ներկայութեան, ինչպէս յոյնեւպուլկար վէճին լուծումը, որուն համար Յունաստանի վարչապետը Ժընեւ կը հասնի այս իրիկուն։

Կայ նաեւ, Աւստրիոյ կողմէ ուղղուած խնդրանքը, կարեւոր փոխառութիւն մը ապահովելու համար իրեն։ Այս հարցով եւս զբաղելու համար, պէտք տեսնուած է սպասել Լահէյի Ատեանին որոշման որ պիտի հրատարակուի այսօր կամ վաղը։

Փոքրամասնութեանց համագումարը
ԿԸ ԴԻՄԷ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Եւրոպայի ազգային փոքրամասնութեանց համագումարը, որ տեղի կ'ունենար Ժընեւի մէջ, վերջացուց իր աշխատանքները։

Համագումարը կարգ մը որոշումներ տուաւ, որոնց առաջինը կը վերաբերի Եւրոպայի ազգային փոքրամասնութեանց մասին այս տարի հրատարակուած տեղեկագրի մը։

Համագումարը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց փոքրամասնութեանց դժուար կացութեան վրայ։ Անոնց իրաւունքները կը մերժուին շատ երկիրներու մէջ եւ մշակութային ձգտումները կը խափանուին կանոնաւորաբար։ Համագումարը յոյս կը յայտնէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը յետ այսու, ուշադրութեամբ նկատի պիտի առնէ անոնց գիմումներն ու բողոքները։

Գերմանիա կը հրաժարի Անշլուսի ծրագրէն

Երէկ գրեր էինք թէ Աւստրիա մտադրած է Մաքսային Միութեան ծրագրէն հրաժարած ըլլալու յայտարարութիւն մը ընել։

Իր կարգին, գերման կառավարութիւնն ալ որոշած է հաղորդել Համեւրոպայի Յանձնախումբին թէ կը հրաժարի նոյն ծրագրէն. Այս յայտարարութիւնը պիտի ընէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, Քուրցիուս։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՏԱԳՆԱՊԸ ՉԷ ՓԱՐԱՏԱԾ

Անցա՛ւ փոթորիկը եւ միտքերը հանդարտեցան, գոնէ առժամաբար։ Ազգային կառավարութիւնը իր ընկերվարական վարչապետով տէրն է կացութեան։ Տարակոյս չկայ այլ եւս որ տնտեսական աճաւոր վտանգին առջեւ, անխուսափելի եղած էր ընդդիմադիրներու գործակցութիւնը դահլիճին մէջ։

Աշխատաւորական դահլիճը չպիտի կրնար դարմանել աղէտը ինքն իր գլխուն, որովհետեւ անկարելի եղաւ իրեն համար վստահութիւն ներշնչել թէ ներքին ճակատին վրայ եւ թէ մանաւորաբար միջազգային սեղանաւորական շրջանակներու մէջ։ Եթէ Մաքտոնըլտ վարանէր քանի մը օր եւս ու չհրաժարէր ընդդիմադիրները, պիտի սկսէր աննախընթաց տագնապը Անգլիոյ մէջ, ինչպէս կը շեշտէր պահպանողականներու վարիչը իր անցեալ օրուան ճառին մէջ։ Դրամի պակասը, ոսկիին անկումը պիտի առնէին համատարած երկիւղ. ժողովուրդը պիտի խուժէր դրամատուններուն վրայ — մօտ մէկ միլիառ ոսկի պահեստ կայ Անգլիոյ հինգ գլխաւոր դրամատուններուն մէջ — ապրուստը պիտի սղէր, գործազուրկներու թիւը պիտի կրկնապատկուէր, Լոնտոն՝ աշխարհի ամէնէն մեծ սեղանաւորական կեդրոնը, շատ բան պիտի կորսնցնէր իր փառքէն, պետական արժեթուղթերը պիտի իյնային եւ ելմտացոյցը պիտի ունենար աճաւոր բաց մը։ Մէկ խօսքով, յառաջ պիտի գար մէկը այն տնտեսական աղէտներէն որուն նմանը չէ արձանագրած դեռ Անգլիոյ պատմութիւնը։

Այս բոլոր պատասխանատուութիւններուն ծանօթ էին երկրին վարիչ շրջանակները, իսկ ժողովուրդը գիտէր այնքան բան որքան կը հրամցնէր օրուան մամուլը։ Այս պայմաններուն տակ էր, ուրեմն, որ կազմուեցաւ Ազգային կառավարութիւնը, որուն կողքին կանգնած է ամբողջ երկիրը, բացի Աշխատաւորականներէն։

Տակաւին յայտնի չէ անշուշտ թէ նոր իշխանութիւնը որքան պիտի յաջողի իր ծրագիրներուն մէջ։ Սակայն դարձուցելի աղէտ մը կանխած ըլլալու իրողութիւնը բաւական եղաւ վստահութիւն ներշնչելու համար։

Դասականօրէն պահպանողական այս երկրին մէջ ընդհանրապէս կը յաջողին այն ձեռնարկները որոնց մէջ մասնակցութիւն ունին դրամատէր-քաղքենի կուսակցութիւնները։ Առոր համար է որ լայն շունչ կը քաշէ այսօր Անգլիացին, երբ ընկերվարական վարչապետին կողքին կը տեսնէ ներկայացուցիչները երկու ընդդիմադիր հոսանքներուն։ Պէտք է անմիջապէս շեշտել այստեղ որ, Աշխատաւորականներու երկու տարուան ձախորդութեանց պատճառը այն հոգեբանական վախն էր զոր ակամայ ստեղծեցին ունեւոր դասակարգ մութիւններուն մէջ։ Հրաշք չէ որ կը սպասուի Ազգային դահլիճէն, բայց այդ տեսակ իշխանութեան մը գոյութիւնն իսկ կը բաւէ վստահութեամբ դիտելու ապագան։

Հակառակ այս ճշմարտութեան, ազգային կառավարութիւնը չի կրնար երկար կեանք ունենալ, որովհետեւ ստեղծուած է անբնական պայմաններու տակ։ «Մեր քաղաքական հեռատեսութեան եւ անշահախնդիր հայրենասիրութեան մէկ արտայայտութիւնն է», կը յայտարարէ պահպանողական թերթ մը։ Իրենց նիւթական եւ բարոյական կարողութիւններուն ապաւինելու այս խոր հաւատքն է որ անմիջապէս հերքել տուաւ «Տէյլի Հէրըլտ»ի այն շունչ յալից լուրը թէ՝ Ամերիկան պայման դրեր է Անգլիոյ՝ կրճատել պետութեան ծախքերը, եթէ կ'ուզէ իր տնտեսական օժանդակութիւնը։ Իր պարտութեան մէջ իսկ հպարտ այս ժողովուրդը չպիտի կրնար ականջ տալ այդ տեսակ ամբարտաւան պահանջի մը, թէեւ քաղաքական կամ տնտեսական տագնապներու ներքին ծալքերը չեն կրնար հանրային սեփականութիւն դառնալ։

Ստեղծելով ազգային կառավարութիւն մը, օրուան վարիչները առժամեայ բայց շօշափելի յաղթանակ մը ապահովեցին ներքին ճակատի վրայ։ Իրենց երկրորդ գլխաւոր նպատակն էր ցոյց տալ բովանդակ աշխարհի որ Անգլիան միակամ ամբողջութիւն մըն է այսօր։ Անհրաժեշտ էր այդ բանը, Անգլիոյ միջազգային հեղինակութիւնը եւ վարկը չվտանգելու տեսակէտէն։ Անժխտելի փաստ է որ մեծն Բրիտանիան, հակառակ իր անպարտ հարստութեան, տնտեսապէս անկախ չէ, ինչպէս բոլոր ճարտարարուեստական երկիրները։ Պէտք ունի օտար դրամագլուխի, իր արդիւնաբերական, սեղանաւորական ու առեւտրական կարգուսարքը կենսունակ պահելու համար՝ իսկ օտար դրամագլուխը երկրէն ներս հրաւիրելու գլխաւոր պայմանն է ապահովութիւն ներշնչել։ Այս ուղղութեամբ աճագին դժուարութեանց պիտի բախէր Անգլիա, եթէ չկրճատէր պետութեան ծախքերը։

Շատ հասկնալի է որ 120 միլիոն ոսկիի բաց մը ելմտացոյցին վրայ, մտահոգութիւն պատճառէր միջազգային դրամատիրական շրջանակներու։ Ազգային դահլիճի կազմութենէն 3-4 օր յետոյ, ամերիկեան եւ ֆրանսական դրամատուներու կողմէ խոստացուած 80 միլիոն ոսկիին փոխառութիւնը կը հաստատէ այս պարագան։ Անգլիոյ տնտեսական քաղաքականութիւնը արդիւնական պայմաններով վերակենդանացնելու համար կատարուելիք ձեռնարկները, մեծապէս պիտի սատարեն միջազգային վարկը անվտանգ պահելու։ Եւ այդ բանին է որ կը ձգտին Անգլիոյ ներկայ վարիչները, ուրիշ շատ մը մտահոգութիւններու կարգին։

* * *

Այս ակներեւ պատճառները աչքի առաջ ունենալով հանդերձ, ինչո՞ւ համար աշխատաւորականները կը փորձեն պատ քաշել կառավարութեան դէմ։

Պահպանողական մամուլը կը պնդէ որ աշխատաւորականները իրենց անհաշտ քաղաքականութեամբ կը փորձեն դասակարգային պայքարի գոյն տալ սոյն ուղղութեան, որ պիտի յատկանշէ շուտով ազգային կառավարութեան գործունէութիւնը։ Կուսակցութեան պաշտօնական կոչը, կ'ըսեն, կասկած չի ձգեր այլեւս որ աշխատաւորականներուն եւ Արհեստակցական Միութիւններուն համար երկրին կենսական շահերը երկրորդական են։ Կուսակցութեան երեք վեթերան ընկերներուն— Մաքտոնըլտի, Սնօտընի եւ Թօմասի— վտարումը դայրոյթ յառաջ բերած են նոյնիսկ ընդդիմադիր շրջանակներուն մէջ։

Աշխատաւորականները չեն ուզեր հաւատալ ներկայ տնտեսական տագնապի աճաւորութեան ու կը պնդեն որ դրամատէրները դիտումնաւոր կերպով կը կ'ազդեն հրապարակը, ի վնաս աշխատաւոր բազմութիւններուն։ Երեւութական խնայողութեան մը պատրուակին տակ, անոնք կը փորձեն դարմանել սովորական տագնապ մը՝ բանի զրկանքի մղելով ճնշուած դասակարգը։ Քաղքենի-դրամատէր Անգլիան կրնայ ամոքել երկրին համատարած ցաւը, եթէ ուզէ յանձն առնել կարգ մը զոհողութիւններ,— կը բացատրեն ընկերվարականները։

Հիմնովին հակառակ է պահպանողականներու տեսակէտը։ Անոնք կ'արդարացնեն իրենց եւ Մաքտոնըլտի կառավարութեան ներկայ քաղաքականութիւնը, շեշտելով թէ ճարտարարուեստի եւ առեւտուրի այսօրուան քայքայուած վիճակին մէջ, աշխատաւոր դանգուածը աւելի լաւ պայմաններու մէջ է քան առկէ 15-20 տարի առաջ եւ տագնապէն ուղղակի վնասուողը դրամատէր դասակարգն է։

Այս՝ երկու հակադիր տեսակէտները երկու հոսանքի բաժնած են, ուրեմն, Անգլիան։ Աշխատաւորականները իրենց երեսփոխաններով եւ արհեստակցական միութիւններով առպարէզ կը կարդան բոլոր ընդդիմադիրներուն, որոնց մէջ են — ի՜նչ հեգնութիւն — Մաքտոնըլտն ու Սնօտըն եւ ուրիշներ։ Ո՛չ օրավարձերու գեղչ, ո՛չ գործազուրկներու նպաստի կրճատում, կը պոռան անոնք։ Մաքտոնըլտ հաստատեց, նոր տուրքեր դրեք հարուստ դասակարգին վրայ, բայց մի՛ մօտենաք բանուորին քսակին։

Ի՞նչ հետեւանք կրնայ ունենալ այս նորագոյն պայքարը որուն պարագլուխն է երէկուան արտաքին նախարարը եւ կուսակցութեան քարտուղարը՝ Հէնտըրսըն։

Կանխահաս է գուշակութիւններ ընել, բայց անաչառօրէն գիտելով երեւոյթները, կրնանք ըսել որ Անգլիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնը կ'անցնէ շատ սուր տագնապ մը։ Շարժում մը որ երեսուն տարուան մէջ հասակ նետեց ու զարգացաւ, վարեց բրիտանական կայսրութեան ճակատագիրը երկու առիթներով, պիտի կրէ խոշոր հարուած մը եւ թերեւս շատ բան տուժէ իր հեղինակութենէն։

Խաղ մըն էր թերեւս վերջին երկու շաբթուան մէջ պատահած յեղաշրջումը՝ սարքուած ընդդիմադիր հոսանքներուն կողմէ, իր պատուանդանէն վար գլորելու համար աշխատաւորական կուսակցութիւնը։ Տարակոյս չկայ որ գրկուած աշխատաւորութեան դատը պաշտպանելու առաջադրութեամբ է որ հրապարակ իջած են Մաքտոնըլտի երէկուան բարեկամները, եւ շատ խոշոր արդիւնքներ ձեռք բերած են այդ ուղղութեամբ։ Սակայն այդքանը բաւական չէ դեռ, ալ՛ք գոցելու համար այն վիթխարի ուժին առջեւ որ սեփականութիւնն է դրամատէր դանգուածին։

Հետզհետէ կ'ամրապնդուի այն համոզումը թէ՝ յառաջիկայ խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ պահպանողականները պիտի շահին յաղթանակը եւ պիտի սանձեն երկրին վարչութիւնը։ Անհաւանական չէ այդ արդիւնքը, մանաւանդ եթէ ազգային կառավարութիւնը յաջողի քուէարկել տալ կարգ մը առաժմեայ օրինագիծեր։

Անգլիոյ քաղաքական պատմութեան մէջ գլխաւոր դեր կատարած են երկու գասական կուսակցութիւնները՝ պահպանողականներն ու ազատականները։ Ընկերվարական կուսակցութեան ծնունդն ու զարգացումը գրեթէ պատճառ եղան Լոյտ Ճորճի կուսակցութեան քայքայումին։ Երկիրը բաժնուեցաւ քաղաքական երեք հոսանքներու։ Այս բաժանումը յառաջ բերաւ շատ մը բարդութիւններ եւ մանաւանդ անհաստատութիւն եկող գացող կառավարութեանց համար։ Մինչեւ երէկ Ազատական կուսակցութիւնն էր որ դատապարտուած էր ձուլումի մեւս երկու կազմակերպութեանց մէջ։

Կը թուի թէ ընկերվարականներու պառակտումը դարձեալ ջուրին երեսը պիտի հանէ Լոյտ Ճորճի խմբակցութիւնը, ընտրական պայքարը պիտի լարուի երկու ճակատի վրայ եւ Աշխատաւորականներուն պիտի մնայ միջնորդի դեր կատարել կամ հաւասարակշռութիւնը պահել երկուքին միջեւ։

Այս բանն է որ կը փսփսայ օրուան մամուլը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԾԻԾԱՂ

ԽՈՀԵՄԱԻԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԻՇԸ

Հարցուցեր են Թուրք փաճառականի մը թէ ինչու չուզեր Անգլիա բնակիլ երկար ատեն։

Պատասխանը.

— «Անգլիան կղզի է եւ կրնայ օր մը ջուրին տակը երթալ...»։

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Ներքին կեանքէն յետոյ, ներկայացնելու համար Ա. Միասնիկեանի գործը, բանանք քանի մը փոքրիկ գլուխներ.—

ԳՐԱԿԱՆ

Հայկական «մեղք» մըն է կանուխէն գրելու սկսիլը։ Եւ Միասնիկեան, իր կարգին, սկսաւ գրել՝ երբ դեռ աշակերտական գրասեղաններու վրայ կը գտնուէր։ Բայց ուսանողութեան շրջանին, այլ եւս «մեղք» մը չէր, որ կը գործէր, այլ մտածուած ու պատճառաբանուած պարտականութիւն մը։ Կը նետուի հրապարակագրութեան մէջ, հետզհետէ խմբագիր կը դառնայ հայերէն եւ ռուսերէն պարբերականներու, կ'աշխատի նպաստել «գրականութեան, շնորհիւ վերլուծական մաքի»։ Այդ «վերլուծական միտքը» մարքսիզմն է, կամ ընկերաբանութիւնը։ Իր քննադատութիւններուն մէջ, բարեբախտաբար, կը խոստովանի թէ յաւակնութիւնը չունի քննադատ ըլլալու։ Սակայն զարմանալի եւ քիչ մը հակասական կը դառնայ իր դիրքը, երբ կը փորձէ գրականութեան մօտենալ միայն ընկերաբանական տեսակէտով՝ առանց երբեք շօշափել ուզելու, (հետեւաբար առանց մերժելու) գեղագիտական հարցերը, բայց յանկարծ կը յայտարարէ թէ «ոչ-հասարակական գրաքննադատութիւնը քննադատութիւն չէ. դա զուցէ փայտ է, քար է կամ յիմարութիւն է, քանի որ այդպէս կոչուած զուտ գեղարուեստ չկայ, այլ ընդհակառակը գեղարուեստը — դա ինքը կեանքն է»։ Կամ աւելի խիստ. «Ոչ-սոցիոլոգիական գրաքննադատութիւնը գէճ է արդի առաջխմութեան, մեր էսթէտները, մեր Այխենվալդները, մեր գրական միմոսներն այդ բանը չեն հասկանայ»։ Ցոլակ Խանզադեան եւս, մարքսիստ քննադատ մըն ալ ինք, կ'ըմբոստանայ եւ «զարմանալի անգործ պարզացում» կը համարի ընդունիլ որ «գրականութիւնը միայն հասարակական կեանք է»։ Եւ ցոյց կուտայ Պլեխանովի տեսակէտները, որոնք կը լրացնեն ինչ որ կը պակսի Միասնիկեանի վերլուծման մէջ։ Այնպէս որ, ընդունելով հանդերձ թէ գեղեցիկ եւ յաջող վերլուծումներ են այն յօդուածները, զորս Միասնիկեան նուիրած է Յովհ. Թումանեանի, Յովհ. Յովհաննիսեանի, Ա. Մատուրեանի ստեղծագործութիւններուն, պէտք է աւելցնել թէ քիչ մը միակողմանի են կամ պակասաւոր։

Նոյնիսկ արդի քննադատութիւնը քիչ մը ծիծաղելի կը գտնէ մարքսիստի յանձնապաստանութիւնը։ Բայց մենք չենք ուզեր քննադատել իր տեսակէտները, այլ միայն ներկայացնել։ Այդ պատճառով, յիշելէ յետոյ նոյնձեւի իր նախապատերազմեան յօդուածները «Մշակի մէջ, պէտք է գալ մինչեւ «Գարուն», զոր «ալմանախ» կ'անուանէին եւ կը խմբագրէին միասնաբար խումբ մը եռանդուն երիտասարդներ,— Կարապետ Կուսիկեան, Ա. Մատուրեան (բանաստեղծը), Ա. Մատուրեան(Ռուբէնին), Ա. Միասնիկեան, Վահան Տէրեան, Կարէն Միքայէլեան եւ Ցոլակ Խանզադեան։ Իբրեւ նկարիչ խումբին կը մասնակցէր նաեւ Մ. Սարեան։ Եորքէն, Լեւոն Շանթի մէկ «ազգայնական» յօդուածին հրատարակութեան պատճառով, Միասնիկեան հրաժարեցաւ խմբագրութենէն երկրորդ Մատուրեանին հետ։ Բայց շարունակեցին իրենց աշխատակցութիւնը։

Խումբին երեւումը պատմական արշաւանք մըն էր մեր գրականութեան մէջ։ Մարքսիստները կուսային կազմակերպուած եւ գրական յեղափոխութեան մը հաւատքովը ուռած։ Միասնիկեան կը սկսի արդէն «հասարակական արժէք»ի իր արտանումը հայ բանաստեղծներու ստեղծագործութեանց մէջ։ Պատերազմէն յետոյ, Միասնիկեան կը շարունակէ նոյն այդ որոնումները («Նորք», «Նոր Աշխարհ», «Խորհ. Հայաստան»)։

Եւ սակայն ինչպէս պատերազմէն առաջ, նոյնպէս պատերազմէն յետոյ, իր այդ յօդուածներուն մէջ կը տեսնէք որ,— հակառակ իր ժանգոտ քիլոկրամին թէ «առանց հասարակական կոչման՝ չկայ գեղարուեստ, աւելի եւս՝ պրոլետարական գեղարուեստ»,— Միասնիկեան կը յարձակի՝ միշտ պատրաստ նահանջելու։ Այդ նահանջը կը տեսնուի մանաւորապէս վերջին տարիներուն երբ պահ մը կը ձգէ իր քիլոկրամը, եւ այնուհետեւ կը պահանջէ «գործնականութիւն», «իրականութիւն» եւ ..«հայ կեանք»։ Այդ շրջանին խիստ յարձակումներ կը կատարէ Աղասի Վշտունիի եւ Գուրգէն Մահարիի վրայ։

— Ո՞րն է այն կեանքը, կը հարցնէ, ուր պէտք է դարդանայ մեր գրականութիւնը։ «Դուք կարծում էք, կ'ըսէ հայ պրոլետ գրողներուն, թէ այդ կեանքը պարփակւում է նրանով ինչ մենք ստացել ենք Պիտերի՞ց։ Դուք կարծում էք թէ այդ կեանքը կը բարձրացնենք ընդօրինակելով այն, ինչ արդէն երգել ու աւելի շնորհքով կրկնել է Ռուսաստանի բանուոր գրո՞ղը...»։ Ո՛չ, պահանջուած կեանքը «հայ կեանքն է» կը պատասխանէ ինք։

Բայց ի՞նչ է հայ կեանքը։ Դարձեալ թող ինք պատասխանէ.

— «Պիտե՞ր, ո՛չ, ընկեր Աղասի Վշտունի։ «Միթինկ» է, ո՛չ, ընկեր Գուրգէն Մահարի։ «Բրոնզէ մի դա՞ւռ», ո՛չ, ընկեր Մուրման։ «Ոչ» պնդելով մենք ուզում ենք ասած լինել, որ յեղափոխական գրողը, աշխատաւորութեան իղձերով տոգորուած բանաստեղծը հայ կեանքում պէտք է տեսնի այն ինչ որ կայ այնտեղ, պէտք է որ երգի այն, ինչ բնական է»։

Եւ յանկարծ խօսք մը, որ կարծես խոստովանութիւն մըն է այս անգամ միայն գրական արժէքով եւ նաեւ «հասարակական» տեսակէտով.

— Հայաստանի պայմաններում, կ'ըսէ Միասնիկեան, զուտ պրոլետարական արուեստ գոյութիւն չունի. աւելի՝ նա երկար ժամանակ չի էլ կարող ունենալ»։

Ի՞նչ կը նշանակէ այս։

«Սոցիալոգիան» չէ, որ Միասնիկեանը հասցուց այս եզրակացութեան։ Դեռ երիտասարդ տղայ, Միասնիկեանը գերին էր իր ընթերցումներուն։ Տարիքը — հոգեբանական տարօրինա՛կ խաղ — երբ պահ մը նուազեցուց երեւակայութեան սաստիկ լոյսը, Միասնիկեան սկսաւ տեսնել ինչ որ կար անմիջապէս իր մօտիկը, — սաստիկ շլացուցիչ լոյսին տակ, ան չէր կրցած տեսնել մօտինը եւ իրականը։ Այդ իրականը կուգար իր անձէն, մինչ այդ՝ մոռցուած ու անտեսուած։ Առէք իր լեզուն եւ պիտի տեսնէք այդ երեւոյթը։ Ինքնատիպ չէ այդ լեզուն, այսինքն գրկուած է անհատական կամ անձնական յատկանիշերէն։ Հասարակ լեզու մըն է այդ, պարզապէս քերականութիւն։ Եւ սակայն քիչ մը խորունկէն քննեցէք զայն, եւ պիտի գտնէք հնամենի (archaique) բան մը, հին բույր մը, որ թերեւս կուգայ հին գիւղացական կեանքէն։ Դէթ այդպէս ենթադրել կուտան իր գրաբարաբանութիւնները։ Առիկա արդիւնք է այն երեւոյթին, զոր ժողովուրդը կը բացատրէ «մօրը կաթով», հին մտաւորականները՝ «ազգային ոգիով» եւ արդի փիլիսոփաները «պատմութեան բնախօսութեամբ»։

Աւելի պարզ խօսելով Միասնիկեան հայ էր՝ բաղդատմամբ իր նոր ընկերներուն ու յաջորդներուն։ Որովհետեւ նախ առացած էր հայկական միջնակարգ կրթութիւն, յետոյ տեսած էր բարձրագոյն դպրոցներ։ Եւ այդ Հայը յայտնուեցաւ մանաւորաբար իր վերջին տարիներուն։ Այդ եզրակացութեան պիտի հասնինք նաեւ՝ երբ, յաջորդով, ներկայացնենք իր քաղաքական գիծն ալ։

ՇԱՀԷՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ

ՅՈՒՍԱԴՐԻՉ ՇԱՐԺՈՒ[...]

ՊԼԻՏԱ, 25 օգոստոս. — [...] մը ամիս առաջ, «Յառաջ»ի [...] ցաւ տեղեկութիւններ տուած է [...] ժերիոյ հայ գաղութի մասին, [...] թիւով ու որակով շօշափելի [...] կը կազմէ հետզհետէ, միշտ [...] նալով նորեկներով։

Օրուան պահանջները կը [...] ծեն մեզ ու կը ստիպեն որ [...] թափառինք, մեր գլուխը հանգ[...] լու քար մը գտնենք, մեր կայ[...] րուն վրայ քար դնելով։

Ախ կը քաշեմ սրտիս խոր[...]
Դուրս կը փախին ցաւերուն[...]
Այսպէ՛ս ապրիլ ես ինչ ընե[...]
Երբ անհայրենիք զաւակ մը[...]

* * *

Ինչո՞ւ մենք մեզ խաբենք [...] տովանինք որ մեր ճակատ[...] միշտ անորոշ է, եւ վաղուան մար անպատրաստ՝ կ'երգենք, գրենք, կը կազմակերպուինք [...] ճառենք, առանց շօշափելի ար[...] քաղելու։

Այսպէս կը մտածէի Ալժէ[...] տատուելէս ի վեր, տենչը ու [...] յումը սեղմած կուրծքիս [...] երբեմն մտամոլոր կ'ուզէի մ[...] մոռացութեան տալ։

Բայց կրկին ո՛չ, հազար [...] ո՛չ։ Մեւ աչքերու նայուածք[...] հայկական տաքուկ արիւնի քաղ[...] կան գործութիւնները կը բաւեն փրկելու։ Այստեղ անգամ մեր բնակիչներն իրենց փոքրիկ[...] շարանով, երբ նորեկ մը տեսնե[...] նային աչքերուն մէջ, ու կարծ[...] պոռան երեսիդ, — Մի վա[...] Հայ եմ, Հա՛յ, ու Հայ պիտի մն[...] Հայերէն կը խօսիս ու թէեւ գ[...] րութեամբ կը պատասխանեն [...] շարժումով եւ ժպտուն դէմքով [...] հաւանութիւն կուտան բոլոր [...] ներուդ։ Եւ դուն կ'ազդուիս, կը [...] զուիս, կ'անիծես ու կ'ատես աչ[...] հի երջանիկ մարդկութիւնը, որ [...] ի բուն կը ճառեն ազգերու իրա[...] քի մասին։

Որո՛ւ հոգ, նորէն մենք [...] մեր մտահոգութիւնը, օրուան [...] քը այս փոքրիկներն են, որ կ[...] ու կը մեծնան, վաղուան Հա[...] դառնալու, հայրենիքի կործ[...] մելու համար։

«Յառաջ»ի ընթերցողները [...] է յիշեն այս տարուան սպառնալ[...] առաջին հայկական հաւաքոյթ[...] Ալժերիոյ մէջ։ Այդ առթիւ [...] ները ընտրած էին յանձնախու[...] կազմակերպելու համար գաղ[...] Անէնէն հին դէմքերէն Գ. Թ[...] րոսեան եւս ձեռնարկած ըլլ[...] նման աշխատանքի մը, յանձնախ[...] բը առժամապէս դադրեցուցած իր վրայ դրուած պարտականութ[...] խուսափելու համար թիւրիմաց[...] թիւններէ եւ միեւնոյն ժամա[...] վստահելով Գ. Թորոսեանի ջան[...] րուն վրայ։

Այսօր ուրախութեամբ կը [...] դեկացնեմ որ գաղութիս մէջ [...] ունեցած կարգմը թիւրիմացութիւն[...] հարթելով, հայրենակիցներու [...] խաղարձ անկեղծութեամբ ու ներ[...] ազգային միութիւն մը, իր առ[...] եայ վարչութիւնով։

Առաջին ժողովը տեղի ունե[...] օգոստոս 22ին, Ալժէ քաղաքի[...] Գ. Հասրճեանի ճաշարանը որ [...] բայօժարօրէն տրամադրած էր։

Ազգ. Միութիւնը կազմու[...] ընդհանուր Ալժերիոյ գաղութի [...] մար, կեդրոն ունենալով Պլիտա[...]

Ժողովին կը մասնակցէին Պ[...] տայի եւ Ալժէի բոլոր հայրեն[...] կիցները իրենց ընտանիքներով։ [...] ժամեայ վարչութիւնը կարդաց [...] կոյց մը իր կատարած աշխա[...] տանքներու մասին։ Ժողովը գն[...] տեց եւ իր քաջալերական խօս[...] շնորհակալութիւն յայտնեց Գ. [...] րոսեանի։ Նոյնպէս կարդացուեց ծրագիր-կանոնագիրը ու կարգ[...] կէտերու մասին առարկութիւն[...] դած ըլլալով, ժողովը միաձայ[...] ընդունեց Գ. Գ. Ալաքաշեան[...] Մարտիրոսեանի առաջարկները [...]

րաջնութեան ենթարկելու յառաջիկայ ընդհանուր ժողովին։»

Ժողովին բուն նպատակն ըլլալով հայրենակիցները իրարու ծանօթացնել եւ սերտ կապ ստեղծել իրարու մէջ, կարգ մը անհատականութիւններ հարթուեցան ծուխծ խօսակցութիւններով եւ բաժակաճառերով։ Գովելի էր Պ. Ինճեանի հաշտարար ոգին եւ անկողմնակալութիւնը, ինչպէս եւ Պ. Հաօրճեանի հիւրասիրութիւնը։

Մինչ անդին երիտասարդներ եռանդով կ'երգէին ազգային երգեր՝

Ելացէք կռունկներ դէպի Հայաստան
Լուր տարածեցէք դուք ամբողջ
ծայնութեան
Հայոց պաշտպան քեռին մտաւ
գերեզման։

. . . .

Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն. մթնոլորտը տաք էր, սիրտերը խանդավառ եւ ներկաները բաժնուիլ չէին ուզեր իրարմէ։ «Ցառաջ»ի միջոցաւ շնորհաւորելով բոլոր հայրենակիցներու միակամ ջանքերը, վստահ եմ թէ յորդառօրէն ու փոքրիկներու սիրոյն պիտի կարենանք շարունակել սկսուած գործը։

∴ Երկու խօսք ալ տնտեսական տագնապի մասին որ խաշոր աղդեցութիւն գործած է Ալժերիոյ վրայ եւս։

Ըլլալով միայն առեւտրական երկիր, Ալժերիա մատնուած է անշարժութեան։ Արաբ գիւղացին քաղաք չիջներ, արմտիքին համապատասխան շուկայ չի գտներ։ Ապրանքներու գիները կ'իջնեն օրէ օր, բայց գնորդ չկայ։ Եթէ երկար տեւէ այս վիճակը, վախ կայ որ ծանրօրէն ազդէ մեր հայրենակիցներուն վրայ, որոնք գրեթէ բոլորը կը զբաղին առեւտուրով։

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՅԵՏՈՅ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ

«Վագըթ» շարունակելով իր ծանօթ յօդուածաշարքը Սուրիոյ մասին, այս անգամ ալ կը քրքրէ քրտական գործունէութեան խնդիրը (23 Օգոստոս).

Օր մը, Հալէպի թերթերուն մէջ հետեւեալ լուրը երեւցաւ.— Արարատի դէպքի ատեն Թրքական սահմանագլխէն հեռացուած եւ Դամասկոս փոխադրուած Հաճօ եւ ընկերները, Պէտրխաններէն եւ ճէլէլ փաշազադէները դարձեալ արձակուած են սահմանագլխուն դէմ։ Այս երկու երեք տողէ բաղկացեալ լուրը մեծապէս կը շահագրգռէ մեզ, Արարատի դէպքին միջոցին Հարաւէն դէպի սահմանագլուխ յարձակող եւ մեր գիւղերը կողոպտող, մեր հօտերը առնելով փախչող այս աւազակները մէկ քանի ամիս Դամասկոս մնալէ ետքը դարձեալ ժամեցան են մեր սահմանագլխուն, Ինչպէս Հայերը, այնպէս ալ Քիւրտերը գործիք են Ֆրանսացիներուն ձեռքը։ Քիւրտերը Սուրիոյ մէջ Թուրքիոյ դէմ գործելու համար Թերեւս Հայերէն աւելի նպաստաւոր միջավայր գտած են։

Հաճօ, որուն անունը յիշեցինք, այնպիսի գատարկապորտ մըն է որ անմիջապէս կ'երեւի մեր սահմանագլխուն վրայ, երբ ամենափոքր անհանգստութիւն մը տեսնուի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Ինչպէս Հայերուն, այնպէս ալ Քիւրտերուն ամենամեծ թոյլտուութիւն ըրած են Ֆրանսացիք։ Քիւրտերը կրնան իրենց ուզած քաղաքական կազմակերպութիւնն ընել Սուրիոյ մէջ։ Ասոնցմէ մէկն է Քրդական Բարեկարգման Միութիւնը։ Բայց վերջերս Քիւրտերը միացան Չէրքէզներուն եւ Քիւրտ-Չէրքէզ Միութիւն անունով նոր կազմակերպութիւն մը յառաջ բերին։ Քիւրտերը Սուրիոյ մէջ, նոյն իսկ Թրքական սահմանագլխուն վրայ քաղաքագաւառներ ունին Ֆրանսացիներու հրամանին տակ։

Այս քաղաքագաւառները կը հագնին ֆրանս. զինուորական համազգեստ, իսկ իրենց քրտական նշանն է գլխանոցը։ Այս գլխանոցը սպիտակ քիւլահ մըն է, որուն վրայ սեւ փաթթոց կայ։ Իրենց կուրծքը լեցուն է ֆրանս. պատուանշաններով։ Այս մարդիկը հաճոյք զինուորներն են։ Եթէ օր մը աւարառութեան դէպք մը պատահի մեր հարաւի սահմանագլխուն վրայ, այդ դէպքին հեղինակները եղած պիտի ըլլան այս քիւրտ դատարկապորտ քաղաքագաւառները, որոնց կուրծքը ուռեցուցած են ֆրանսական զինուորական պատուանշաններով։ Գալով քաղաքական կազմակերպութիւններուն, վերջերս կազմուած Քիւրտ-Չէրքէզ Միութեան կեդրոնն է Դամասկոս։ Գործօն մասնաճիւղեր կան Հալէպ, Բիյանիք, Մուսպաւեր։ Այս ընկերութեան պարագլուխներն են Դամասկոսի մէջ Էմին եւ Հալէպի մէջ Իպրահիմ Սապրի անուն դատարկապորտները։

Բիյանիքի մէջ գործօն անդամ են Հաջջը ճանքէթ, Համիտօղլու Ահմէտ, Հիւսէյին Ահմէտ, Չէքէրիօ, Մուսպաւէր մէջ՝ Սալիհ, Հաճի Հիւսէյին Իսհաք, Մահմուտ, Եահեա Աղաեւիլ Համիտ անուն դաւաճանները։

Ընկերութեան ընդհ. քարտուղարն է Հալէպի մէջ հարիւր յիսուննոցներէն Այնթապցի ճէլալ Պարրի հրատարակած Յօղբու նոյ քուրքի կարրին պատասխանատու տնօրէն Առափազարցի փախստական Չէրքէզեան Նուրի։ Տեսէք թէ ի՛նչ ընել կ'ուզէ եղեր այս նոր ընկերութիւնը։ Քանիցս կատարուած փորձերէ ետքը այլ եւս հասկնալով որ անկարելի է Թուրք Հանրապետութենէն հող կորզել Արեւելեան նահանգներուն մէջ քրտական անկախ պետութիւն կազմելու համար, հրաժարած են այս գաղափարէն։ Բայց այս ապուշները աւելի ծիծաղելի երազի մը անձնատուր եղած են։ Քանի որ Թուրք Հանրապետութիւնը տեղ չի տար Քիւրտերուն, ուրեմն պէտք է Հանրապետութիւնը տապալել եւ անոր խալիֆան բերել։ Խալիֆան հող կու տայ Քիւրտերուն։ Այս ընկերութիւնը համաձայնած է անկեալ եւ ապուշ խալիֆային հետ։ Խալիֆա Աղաեւիլ Մէճիտ, որ ցանցքին մէկն է, գոհացած ընծայելու համար խալիֆա ըլլալու իր տենչին, հողեր կը խոստանայ, Թուրքիոյ ամէն բանէ աւելի նուիրական հողերէն, եւ ասիկայ շատ ուշագրաւ պարագայ մըն է, Մէհմէտ Ալի. որ 150նոցներէն մէկն է եւ խայտառակ դաւաճան մը, յարաբերութեան միջնորդ է եղեր խալիֆային եւ Քիւրտերուն միջեւ։ Դիւրին է հասկնալ թէ խալիֆան որո՛նց հետ պարկ մտած է։ Ցայտնի է նաեւ որ Պետրխանները Սուրիոյ մէջ յարաբերութեան մտած են անկեալ կայս. գերդաստանի անդամներուն հետ։ Հետաքրքրական է գիտնալ թէ քիւրտ պետերը տակաւին ո՞րքան ատեն պիտի աշխատին Սուրիոյ մէջ այս տեսակ երազին համար։ Եթէ Ֆրանսացիները Սուրիոյ մէջ վերջ տան քրտական գործունէութեան, անոնց այս օրն յայտնը շուտով կը ցնդին, բայց միամտութիւն կ'ըլլայ այսպիսի բան մը սպասել Ֆրանսացիներէն, որովհետեւ մենք Սուրիոյ մէջ ո՛չ թէ Քիւրտերուն, այլ Ֆրանսացիներուն հետ դէմ դէմի կը գտնուինք . . .

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ
ԵՒ T. S. F.

Այսքան կարճ միջոցի մը մէջ որքան կատարելագործուեցաւ եւ ընդհանրացաւ T. S. F.ը։

Ան՝ տարածուած աշխարհի չորս կողմը, այսօր լսելի կը դարձնէ ամենամեծ քաղաքներէ մինչեւ ամենափոքր գիւղերու մէջ՝ ա՛յն բոլոր արուեստագէտները, որոնց կարողութիւնը կը թոյլատրէ ծանօթանալ աշխարհին։

Բոլոր մեծամեծ երգիչներն ու երաժիշտները իրենց ժամանակցութիւնը միշտ կը բերեն radioներու նուագահանդէսներուն, եւ այդպէսով ո՛չ միայն իրենց արուեստը լսելի կը դարձնեն իրենց քաղաքացիներուն, այլեւ իրենց ձայնը կը հասցնեն մինչեւ արտասահման, ծովերէ ու լեռներէ ալ անդին։

Ազգ մը՝ որ պէտք ունի իր արուեստը ներկայացնելու օտար միջավայրներու մէջ, շատ կըրնայ նպաստաւորուիլ T. S. F.ով։

Մենք՝ Հայերս՝ դեռ շատ ջանքեր պէտք է թափենք, բովանդակ մեր արուեստը ներկայացնելու համար աշխարհին։

T. S. F.ը սկսած է արդէն մեզի եւս դիւրութիւններ ընծայել։

Այսպէս, Փարիզէն, քանի-քանի անգամներ երգած է արդէն երգչուհի Օր. Թորոսեան, խոր տպաւորութիւն ձգելով իր գեղեցիկ երգեցողութեամբ։

Վերջերս Radio P. T. T.ի մէջ երգեց նաեւ Օր. Լուիզ Աղաբէկեան եւ նոյնպէս, աւելի առաջ, «Սիփան» երգչախումբն էր, որ համերգ մը տուաւ T. S. F.ով. հայ երգը ծանօթացնելով երկրագունտին։

Գիտենք արդէն որ մօտերս կրկին պիտի երգէ Օր. Հ. Թորոսեան, եւ «Սիփան» երգչախումբը համերգ մը եւս պիտի տայ Radio P. T. T.ի մէջ։

Անակնկալ մըն էր սակայն, մեզի համար, վերջին շաբթուան Radio Magazineի մէջ հրատարակուած Radio —Parisի երգահանդէսներու յայտագրին մէջ, Թառիս Մօրէ Շահ Պարոնեանի մասնակցութիւնը։

Ան, կատարելագործած իր Թառով, 2 սեպտեմբեր չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 9.30ին, նուագեց իր զմայլելի գործիքը, որ պարզ է թէ լաւագոյն ընդունելութեան մը արժանացաւ։

T. S. F.ներու մէջ այսպիսի մասնակցութիւններ, լաւագոյն միջոցը կրնան ստեղծել իմացնելու համար աշխարհին, թէ Հայն ալ ունի՝ իր երաժշտութիւնը, երգը, արուեստը։

Radio X.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեծ ինքնաշարժով քսանըհինգ հոգի ճամբայ կ'ելլենք, 24ը բնիկ Ֆրանսացիներ, իսկ մէկը ես՝ թափառական Հայս։

Ձեռքս ունէի «Հայրենիք» ամսագրի մայիսի թիւը եւ անսպառ հետաքրքրութեամբ կը կարդայի Համաստեղի «Սպիտակ Ձիաւորը»։

Հազիւ ՍԷՆԹ ԱՆԹուան հասած, ինքնաշարժի մեքենան տարօրինակ ձայներ սկսաւ հանել ու յանկարծ կեցաւ։

Համբորդներ անասելի բողոքներ կը տեղացնէին վարիչի գլխուն, մինչ երկու հայ կիներ քիչ մը վիճողները դիտելէ վերջ կ'ըսէին.

— Քալէ աղջի, թող իրար ուտեն։

Հայերէն խօսակցութիւնը խանգարեց ընթերցումս ու պահ մը գիտարու խորունկ մտածման։

Մարսէյլի Հայերու ճշգրիտ թիւը որքա՞ն է արդեօք։ Այս որքան ցրուած ենք, ամէն անկիւն Հայ կայ։ Ազգային վարչութիւնը չկրցաւ կանոնաւոր ծարդահամար մը կազմել։ Որքան կը բաղձայի գիտնալ ընդհանուր Ֆրանսայի հայութեան իւրաքանչիւր տարուան ծնունդներն ու մահերը։ Եթէ Լէ Մէս հասնիմ հայ բնակչութեան թիւը ճշտելով անմիջապէս պիտի ուղարկեմ թերթին։

Ինքնաշարժի մեքենան սկսաւ բանիլ։ Վարիչն ու օգնականը իրենց յաջողութենէն ուրախացած սկսան երգել ազգային քայլերգը։

Երգեցէք բախտաւորներ երգեցէք, ձերն է հայրենիքը, օրը, ազատութիւնը եւ կեանքը, իսկ մենք réfugiés Arméniens, ձեր հիւրերը։

«Մէ՛ս» պոռաց ինքնաշարժին վարիչը, երբ անձրեւը կը մաղուէր բարակ բարակ։

Այս սիրուն պզտիկ գիւղը կը գտնուի Մարսէյլէն չորս ժամ հեռու, Ալպեան լեռներու ստորոտը, կազմելով գեղեցիկ եռատանի մը Տինեով ՍԷՆԹ ԷԹիԷնով։

Հայերու մարդահամարը կազմելու յոգնութիւնը չունեցայ, որովհետեւ միայն երկու ընտանիք կար, այն ալ տնօրէնիս քոյրերն ու քրոջ որդիներն էին։

Երկու չարքաշ երիտասարդներ, Ճէլալեան եւ Դոճունեան, տէր 30,000 ք. մեթր հողի մը, կը մշակեն, կաղամբ ծաղկակաղամբ, պրաս, գետնախնձոր, կը զբաղին նաեւ պղպեղաչաւութեամբ, նապաստակով եւ հաւաբուծութեամբ։

Այս բոլորը լաւ, սակայն ինչպէ՞ս կ'ապրիք երկու հազար Ֆրանսացիներու մէջ, առանձնութենէ չէ՞ք նեղուիր, չէ՞ք հետաքրքրուիր հայաշատ կեդրոններու կեանքով, հայ գրացիներ ունենալու պէտքը չէ՞ք զգար, հարցուցի, անշուշտ քիչ մը զարմացած։

Զարմանքս մեծ եղաւ, երբ ինծ ցոյց տուին սնտուկ մը որ լեցուն էր «Յառաջ» եւ «Հայրենիք» օրաթերթերով։

— Աշաւասիկ մեր դրացիներն ու բարի բարեկամները ու մենք անոնց միջոցաւ արդէն ծանօթ ենք հայկական կեդրոններու ազգային շարժումներու, իսկ մեր ամէնէն անկեղծ ընկերը հողն է։ Ի՞նչ բարեբախտութիւն կ'ըլլար, եթէ այս հողին քառորդին չափ տեղ ունենայինք Հայաստանի մէջ։

Ս. Միլտոնեան

ԼԻՈՆԻ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ, 31 օգոստ.— Ազգ. Միութեան կազմակերպած դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի կէսօրէ վերջ Լիոնի ծանօթ «Բրուա Լուիզիա»ի պարտէզը եւ յարակից ընդարձակ եւ օդասուն պարտէզին մէջ։ Հակառակ տեղացող անձրեւին՝ բաւական թիւով հայրենակիցներ փութացած էին քաջալերելու Ազգ. Միութեան այս անդրանիկ ձեռնարկը։

Նախապէս որոշուեր մը համաձայն, այդ օրը սրահը պիտի յատկացուէր միայն հայ հասարակութեան, բայց տեղացող անվերջանալի անձրեւին պատճառով կարգադրիչ յանձնախումբը ստիպուեցաւ օտարներ ալ ընդունիլ։ Այնպէս որ, կէս ժամ չանցած, պարասրահը լեցուած մինչեւ ոտքի վրայ կենալու ատեն ծան եւ հայկական պարահանդէսը աւելի դարձաւ միջազգային։ Այս պատճառով ալ կարգադրիչ յանձնախումբը որոշեց հանդէսը երկու մասի բաժնել։ Ա. մասը եւրոպական Բ. մասը հայկական։

Այսպէս ժամը 2էն մինչեւ 6 տեղի ունեցան եւրոպական պարեր, յետոյ Ազգ. Միութեան ատենապետ Պ. Մամաս Արրահամեան պարզեց հանդէսին նպատակը, եւ յիշեցուց թէ Ազգ. Միութիւնը այժմ աւելի քան անկուսակցական է։ Ազգային Միութեան կազմը բնտրուած է բոլոր հայրենակցական միութեանց եւ քաղաքական կուսակցութեանց հաւանութեամբ եւ ազատ քուէներով, հետեւաբար, ամէն գիտակից հայրենակիցի վրայ բարոյական պարտք կ'իյնայ թեւ եւ թիկունք հանդիսանալ միութեան, որպէսզի, մենք ալ, կարենանք յաջողիլ»։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին, Պ. Պ. Վ. Շահպազեան «Ներկը» երգիծական Մ. Դ. «Հին օրհնութիւն» (Յովհ. Թումանեան), Դ. Աճարոնեան «Քէլէ Դլէ խաման), Պ. Պետրոսեան «Ես սարէն կուգայի», նոյնպէս յիշատակութեան արժանի է Տիկին Երիցուհի Ժամկոչեանի «Տէր կեցո՛ս» ջաղջախոսը արտասանած ոգեւորիչ ուղերձը։ Տեղի ունեցաւ նաեւ փոքր վիճակախաղ մը։

«Հուսկ բանքը» վերապահուած էր Պ. Վարդան Ջալլերեանին որ ժամանակի չգոյութեան պատճառաւ զանց առաւ։

Ժամը արդէն 7-730է եւ ուրախութենէ գինովցած բազմութիւնը մանաւանդ երիտասարդութիւնը կը շտապէ հանրակառք։ Հանրակառքին մէջ մինչեւ Լիոնի կեդրոնը կը լսուէին ազգային ու յեղափոխական երգերու անուշ եղանակներ։

Շնորհաւորելով Ազգ. միութեան այս գեղեցիկ ձեռնարկը, կը մաղթէինք որ իր գլխաւոր աշխատանքը ըլլար միշտ շարժիլ համապատասխան մեր ազգային աւանդութեանց եւ իտէալներուն։

Մ. Ղազարեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ Գեղամ Բարսեղեանի, 256 էջ, հրատարակ. Նաճատակ Գրագէտներու Բարեկամներու համար Դ. գին 20 ֆրանք։

ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ Գրեց՝ Յովհ. Փօղոսեան։ Հրատ. «Պայքար»ի, Պոսթըն, 1931։ Պատկերազարդ։ Գին՝ թղթակազմ 37ֆր. 50։ Լաթակազմ՝ 50 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (118)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԱՍՆԵՐՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Պ. Վահանը տուաւ իրենց խօսքը. Թուրք զինուորներն ալ հետերնին մէկտեղ, մատուցավ իրենց յանձնարարական մը Դաշտի գիւղերուն, որ պէտք եղած աջակցութիւնը չխայեն Դաշտ գացած մեր զինուորներուն։ Նրանք խոստացան, որ մաս մը ժողովուրդ հետերնին կը տանեն Դաշտ։

Տղերքը կը գտնեն Մուրատին, Զարհատին, Աւետիսին, ևն ասոր կ'ըսեն թէ՝ Պ. Վահանը մեզի ըսաւ՝ «գլուխներուդ ճար մը տեսէք»։

Ես Պ. Վահանին առաջարկեցի. «Ըլլանք երեք բաժին, ժողովուրդը հետերնիս վերցնելով՝ իջնենք Դաշտ։ Նա ըսաւ. «Անպատճառ Տալւորիկ պիտի երթանք, հոն ժողովուրդի հետ խորհրդակցինք, թերեւս կարենանք քանի մը օր եւս դիմանալ»։

Ես նրա քէլել չկրնալու պատճառով ըսի. «Զաթօն քեզի կը պահէ, խօսած եմ։ Այնպիսի տեղ մը ունի, որ աշխարհի զօրքն ալ, ցիւրտն ալ ուզենայ՝ չի կրնար գտնել, իսկ Զաթոյի վրայ ես ալ, դուն ալ վստահ ենք»։

Նա ըսաւ. «Ես քեզ հետ կը քէլեմ, ձեզնից չեմ բաժնուիր ու հետերնիդ կուգամ Տալւորիկ ժողով մը ընելու»։

Մենք չպնդեցինք, թողուցինք իրեն կամքին։

ՔՈՓԻ ԿՌԻՒԸ

Խումբը կը հասնի Սմխաստի տակ՝ Բարձր-Աստուածածնայ աւերակ վանքը։ Խումբը բաղկացած էր 130 հոգիէ. 80 զինուոր, իսկ մնացեալները Սասունցիք. ոչ մի կին կամ երեխայ չկար։

Սմբատը, գրան վրայ պահպանութիւն ըրած ատեն, յանկարծ կը նկատէ, որ Տափըկի կողմէն մեծ բազմութիւն մը կը յառաջանայ։ Հեռադիտակը պարզ ցոյց կուտայ, որ ատոնք թշնամու զօրքերն են, իսկ Քափի կողմէն ալ կը սկսի արշաւել Քիւրտերու խումբը։

Մեր տղերքը երեք կէտերէ դիրքեր կը բռնեն։ Սմբատ եւ Գրիգոր կը բռնեն Սմխաստի մօտ գտնուող մի գաւ։ Զարհատ եւ Արամ կը յարձակին Քափի կողմէն եկող թշնամու վրայ, իսկ Մուրատ եւ Աւետիս կը բռնեն Տափըկի կողմը։

Կռիւը շատ սաստիկ կը լինի։ Մերոնցմէ կը սպաննուին Կուրանցի Մխիթար եւ Համբօն, որոնք մէկ հատիկ էին իրենց եռանդով եւ քաջութեամբ։ Կը վիրաւորուին Համզօն, Մշեցի Արամը եւ Խլաթցի Համբարձումը։

Մերոնց դիրքերը անմատչելի կը լինին պաշտպանուելու եւ թշնամիներն ետ քշելու։ Հարկաւոր կը լինի անպատճառ ջուրը անցնիլ եւ յարձակուիլ անոնց վրայ։ Վերջապէս, հօգիւ յարմար տեղ մը գտնելով, Աւետիս եւ Հաճի Գէվօն կը յաջողին անցնիլ միւս ափը։ Անոնց կը հետեւին եւ ուրիշները։ Ջուրը անցնողները գիմացի ափէն, իսկ մնացողները այս ափէն, թշնամու աջ թեւը ձգած՝ կը սկսին խփել։

Ցանկարծ ետեւի կողմէն կը լսուին հրացաններու ձայներ։ Սմխաստի կողմէն եկող խումբ մը Սասունցիներ էին անոնք, որոնք իրենց հետ ունենալով Կէլիէկուզանի տէրտէրը՝ օգնութեան կուգային. Մերոնց առաջին անգամ չէին կրնար զանոնք ճանչնալ եւ թշնամիներու տեղ ընդունելով, հրացանները կը դարձնեն անոնց վրայ։ Կերպով մը կ'իմացուի, որ ատոնք օգնութեան եկողներ են եւ երբ կը հասնին՝ միացած ուժերով կը սկսին յառաջ քալել։ Տղերքը կը վերցնեն Մխիթարի եւ Համբոյի հրացաններն ու զէնքերը։ Տէրտէրը կը հսկողէ զանոնք եւ բոլորը միասին ջուր կը մտնեն՝ դիմացի ափը անցնելու։

Մութը կը սկսի։ Թշնամին թէեւ կը քաշուի, բայց մերոնք ալ իրարմէ բաժանուած լինելով՝ չեն կարողանար նորէն իրար գտնել։ Աւետիսը, որ մի քանի զինուորներով բռնած կը լինի Տափըկի ճանապարհը, անգամ մըն ալ չերեւնար։ Ուրիշ փոքրիկ խումբ մըն ալ անդիտակցաբար կը բռնէ տարբեր ուղղութիւն մը։ Խմբի երրորդ եւ ամենամեծ մասը, որ բաղկացած կը լինի 70 հոգիէ, կ'որոշէ բարձրանալ Կուռթըք լեռը եւ այնտեղէն իջնել Դաշտ։ Սմբատը կը պահէ խմբի ետեւի մասը։

Սպիտակ Կուռթըքը իր ձիւնապատ եւ սառցապատ փէշերը կը փռէր խմբի ոտքերուն տակ, իսկ լեռան կատարներէն փչող կատաղի հովերը իր սառնուշը կը տարածէր խմբի մէջ։ Մէկ կողմէն՝ երեք օրուան քաղցը, միւս կողմէն՝ ցուրտ քամին, որ միայն անխնայ կերպով կը ծեծէր իր աղքատ զանուող մարմինները, կամաց կամաց կը քամէր խմբի վերջին ուժերը։ Վերջապէս, երկու հոգի, սառած ու դողդղած, կ'ընկնեն ճանապարհի վրայ։ Ընկերները կը վերցնեն հրացանները — կը շարունակեն քալել։

Ամբողջ տասը ժամ լեռան վրայ թափառելէ յետոյ, առաւօտեան, արշալոյսին, խումբը կը հասնի Սեւ լեռան գագաթը՝ Ծիրընկատար։ Անոր առջեւը կը տարածուէր նոր միշուշով պատած Մշոյ Դաշտի ընդարձակ տարածութիւնը։ Ցերեկով ցած իջնել՝ կը նշանակէր յայտնապէս վտանգուիլ, որովհետեւ լեռան սպիտակի վրայ կատարուող շարժումը դիմացէն դիտողի ուշադրութիւնը պիտի հրաւիրէր։ Այդ պատճառով, հակառակ լեռան կատարի ծայրայեղ սառնամանիքին՝ խումբը կ'որոշէ ցերեկը այնտեղ անցնել, մինչեւ մթնալը։

Սմբատ եւ Կէլիէկուզանի տէրտէրը կ'ուղարկուին Հաւատորիկ հաց բերելու։ Ճանապարհին անոնք կը հանդիպին երկու Հաւատորիկցիներու, որոնք անոնց մի քիչ ուտելիք տալէ յետոյ, կը յայտնեն, որ գիւղին մէջ կան 30 Թուրք զինուորներ։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԼՈՒ, ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ-ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ.— Այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Բ. ԳԱՎԷՋԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն, ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պէլվիլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտադիր ներկայութիւն։

ԻՍՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն, Ակումբին մէջ։ Պարտադիր ներկայութիւն։ Ներկայ կ՚ըլլայ Կ. Կ.ի լիազօրը։

Մշոյի խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ընկեր Լորիսի բնակարանը, 66 Alleé de la Seine. Պարտադիր ներկայութիւն։ Ներկայ կ՚ըլլայ Կ.Կ.ի լիազօրը։

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ խումբի դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Քլիշի, փլաս տը լա Րէփիւպլիք, Ճխավաճառին սրճարանը։

Կը դասախօսէ՝ *ընկ. Վազգէն Շուշանեան։*

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, Գաֆէ վօլթէր, Օտէոն Թատրոնին դիմացը։ Կը դասախօսէ ընկեր Օ. կարօ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի, ժամը 4ին, 32 Ավիւնիւ տէ Կօպլէն, սրճարանի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀՐԱՑՐ խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին վաղը երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Ն. Ալատինեանի բնակարանը։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԳԱՐԱՆ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր Ապարամ, Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին «Խմամակ» ա- ... կումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դրաղարան Ընթերցասրահին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԸՆԿ. ԱՄԲԱԿՈՒՄԻ կը խնդրուի հանդիպիլ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Զ. Ե Ա. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շքոտըա, 8 Ե.— 100։
Անկիէն, Ցիկ. Վ.— 35։
Ռոման, Ա. Վ.— 70։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

60.— ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան մէջ պաշտօնավարութենէս սկսեալ, ծանօթ էի առաջին քարտուղար Սիւրէյա փաշայի։ Ինծի շատ համակիր էր։ Միայն իր գրասենեակէն ներս Սիւրէյա փաշա զարմանքով երեսս կը նայէր։

— Ա՛խ, Նազըմ պէյ, գործ բացիք մեր գլխուն, ո՞ւր էիք։ Սուլթանը ճառատանջութեան ճառնուեցաւ։ Լուր տուէ՛ք Րագըպ պէյի։

Եկաւ Րագըպ պէյ։ Սիւրէյա փաշա շարունակեց.

— Աճապիկ Նազըմ պէյը։ Մարդ է, չէ՞, տեղ մը ճաշի է հրաւիրուեր։ Ահա եկաւ։ Ի զուր ճառատանջութեան ճառնուեցաւ Վեհափառը։ Շուտով գացէք լուր տուէք իրեն։

Րագըպ պէյ նշանակալից ժպիտով մը հարցուց բացակայութեանս պատճառը։ Մազհար փաշա պատմեց խնդիրը։ Րագըպ պէյ Սուլթանին մօտ գնաց։ Այդ պահուն եկաւ Նուրի պէյ եւ զիս տեսնելով ըսաւ Սիւրէյա փաշային.

— Զըսի՞, Նազըմ ինծի լուր չտուած, Եւրոպա չերթար։ Զուր խուճապ էր եղաւ։

Տասը վայրկեան չեռոյ, Րագըպ պէյ եկաւ.

— Սուլթանը հրաման ըրաւ որ խառնիւ յորդորէք Նազըմ պէյը, որպէսզի անգամ մըն ալ առանց արտօնութեան չբացակայի։

Մազհար փաշայի հետ մեկնեցանք իր տունը։ Նստանք քանի մը ժամ։ Լուր ղրկեցաւ, որ, Պիզայէն, Իզմիրէն հասած պատասխան հեռագիրներու համաձայն, Նազըմը չէ երեւցած այդ կողմերը։ Ուրեմն, երբ մենք Պէօյիւքտէրէի մէջ հիւր գացեր էինք, ամէն կողմ հեռագիր ղրկուեր է, փնտռելու համար զիս, որ չըլլայ թէ փախչիմ։ Հրաման տրուեր է, որ փնտռեն զիս շոգենաւերուն մէջ։ Իրար են անցեր։ Եւ այս՝ փոքրիկ օրինակ մըն է, որ ցոյց կուտայ կասկածամտութիւնը հսկայ կայսրութեան մը ճակատագրի վարիչին՝ Ապտիւլ Համիտի։

61.— ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԿԸ ՍՐՏՄՏԻ

Ահմէտ Րիզա պէյ վերադարձեր էր Եւրոպայէն։ Սարսեր էր ուսումը Փարիզի մէջ։ Ինծի ըսաւ թէ ընտանեկան իր կարգ մը գործերը կարգադրելէ յետոյ, դարձեալ պիտի մեկնէր, Փարիզէն թերթով քննադատելու համար Թուրք կառավարութիւնը։ Նոյն ատեն յայտնեց, որ մինչեւ իր գործերուն կարգադրութիւնը եւ մեկնիլը, պարապ չմնալու եւ քիչ մը դրամ ծարելու համար՝ ուրախ պիտի ըլլար աշխատանքի մը մտնելով, եթէ գործ մը գտնէր։ Անմիջապէս ծանօթացուցի Նուրի պէյի հետ, որուն շնորհիւ Ահմէտ Րիզա կրթական տօրէն նշանակուեցաւ Պրուսայի նահանգին։ Առանց սպասելու մեկնեցաւ իր պաշտօնավայրը։ Եւ սակայն ժամանակ մը յետոյ վերադարձաւ Պոլիս։

— Բարի ըլլայ, նախարարութեան հետ տեսակցելո՞ւ եկար։

— Ո՛չ, սիրելիս, պիտի մեկնիմ Եւրոպա։ Համոզուեցայ, որ ես չպիտի կարենամ աշխատիլ այս աղտոտ ու տրտմաւոր կառավարութեան մէջ։

— Գիտեմ սակայն, սակայն անհրաժեշտ է պայքարիլ, որ մաքրուի այդ աղտեղութիւնը։

— Ահա այդ պայքարը սկսելու համար է, որ Եւրոպա կ՚երթամ։

Ժամանակ մըն ալ տեսակցեցանք։ Եւ օր մըն ալ հրաժեշտ տուաւ ու Եւրոպա փախաւ։

Մինչեւ այդ՝ կայսերական Դիւանը դեռ լաւ չէր ճանչցած Րիզա պէյը, բայց կասկածամտութեամբ կը հետեւէր անոր։ Հայրը ... ւոր հայրենասէր մըն էր՝ Ինկիլիզ Ալի պէյ անունով հռչակաւոր ... Այդ անունը ատելով կ՚ատէր Սուլթանը։ Լրտես չէրքէզ Շէյխ ... որ ծանօթ էր այդ ատելութեան, Պալատին «ժուրնալ» մը ղրկեր էր ... մելով իմ տեսակցութիւններս, գիշեր, ցերեկ, Ինկիլիզ Ալի պէյի ... Ահմէտ Րիզայի հետ։ Պալատ կանչեցին զիս։ Պատմելով Սուլթանին ... յանդիմանեցին զիս ու ըսին.

— Նազըմ պէյ, ե՞րբ պիտի խելօքնաս քիչ մը։ Ինչո՞ւ կը ... այդպիսի մարդոց հետ։

— Րիզա պէյ հին դասընկերս է։ Եւրոպայի մէջ միասին ... էինք։ Երբ ընտանիքը տեսնելու եկաւ, իմ մօտս ալ եկաւ։ Անկէ ... կայ բնական։

Դժուարաւ կրցայ օձիքս ազատել։ Այսուհանդերձ, ինչպէս ... ըսաւ, լրտեսապետ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշա լաւ վկայութիւն ... Ահմէտ Րիզա պէյի եւ իմ մասիս։

Արդէն Րիզա պէյ Փարիզի մէջ սկսեր էր իր յարձակումները ... դէմ կառավարութեան։ Իրեն նամակ մը գրեցի, խնդրելով որ ... թանին անունը չխառնէ, այլ միայն յարձակի դաւաճան նախարար... վրայ։

62.— ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՉԵ...

Այդ օրերուն Պալատին կողմէ երկրորդ հարցաքննութեան մը ... քին ենթարկուեցայ։

Շարունակ կը թղթակցէի Նամըք Քէմալի հետ, որ գտնուէր ... մէջ։ Օր մը Մէնէմէնլի զատէ Րիֆաթ պէյ, որ փեսան է Նամըք ... քաղաքապետարանը գրասենեակս եկաւ եւ ըսաւ.

(Շար...)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. Se Nº 376 356

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ
4
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931

4 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1664 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ԹՇՆԱՄԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Մեր ընթերցողները օրը օրին տեղեակ պահած ենք այն գրգռիչ հրատարակութեանց, որ տեղի կ'ունենան Թուրք թերթերու մէջ, հայ գաղթականներու տեղաւորման առթիւ։

Երէկ, Ռընոյի բանուորներէն ստացանք թռուցիկ մը, 105 ստորագրութեամբ։ Թռուցիկ մը՝ որ կը կրէ «Հայ բանուորին կոչը» խորագիրը եւ որուն պատճէնը ղրկուած է նաեւ Փարիզի ամէկամայ եւ հնչակեան օրկաններուն։

— «Մենք, Ռընոյի բանուորներս, խոր զգուանքով կարդացինք Թուրք թերթերու վայնասունը Սուրիոյ Հայերու տեղաւորման ձեռնարկին առթիւ, երբ մեր թշնամին աչալուրջ կը հսկէ մեր վրայ, արդեօք ժամանակը չէ՞ հարցնելու թէ մենք ի՛նչ կ'ընենք, ո՞վ պիտի պաշտպանէ մեր դատը, չէ՛, ոճիր է լռել, պէտք է շարժինք մեր արդար եւ անիրաւուած դատը պաշտպանելու, անգամ մը եւս աշխարհը դղրդելու։

Ուրիշէն չէ որ պիտի սպասենք այդ պաշտպանութիւնը, Միութիւնը զօրութիւն է. միանանք որ ուժ մը կազմենք։ Ժամանակն է որ մէկդի դրուին յետին միտքերը, ու սէր եւ միաբանութիւն տիրէ մեր մէջ, ի սէր ազգին, ի սէր Նուիրական հայրենիքին, որուն համար հարիւր հազարներով տուինք եւ որոնց արիւնը չէ ցամքած տակաւին,

... Ո՛րքան երջանիկ պիտի ըլլայինք՝ տեսնելով սէր եւ միաբանութիւն երեք կուսակցութեանց մէջ, գոնէ այս խնդրին շուրջ»։

Ահա՛ բովանդակութիւնը այդ կոչին, այնքան սրտբաց և սրտառուչ։

Մեզի հաւաստեցին թէ 105 ստորագրութիւններուն մէջ կը գտնուին ամէն հոսանքէ մարդիկ, բացի կարմրուկներէ։ Թէեւ կ'ինէր ալ ուզեր են ստորագրել, բայց յարմար չեն տեսած կազմակերպիչները։

Ցետոյ, ստորագրողներուն մէջ կը գտնուին տարագիրներ՝ ամէն քաղաքէ եւ գիւղէ։ Պրուսայէն մինչեւ Զէյթուն և Վան։ Ի գիմաց կազմակերպիչներուն, ստորագրած են Զէյթունցի մը և Աստափազարցի մը։

Ուրեմն, տեղական, ժամանակի պարագայ մըն ալ չէ, այլ տեսակ մը մանրանկար համազգային։

Իսկ թռուցիկ-հրաւէրին ամէնէն մեծ արժէքը այն է որ, կը բխի աշխատաւորական խաւերէ։

Երբ Ռընոյի բանւոր կ'ըսենք, ամբողջ պատկերը պարզ է Փարիզի համար։

Հեռաւոր հայրենակիցներն են միայն, որ չեն գիտեր թէ Ռընոյի հաստատութիւնը, Պիյանքուրի մէջ, Փարիզի կեդրոնէն մէկ ժամ հեռու, մթերանոց մըն է միջազգային բանուորներու։ Տեսակ մը զօրանոց, ուր 25—30.000 բանուորներ կը տքնին գիշեր ցերեկ, շինելով զամէն եւ ինքնաշարժէն մինչեւ օդանաւ։ Քաղաք մը, ինքն իր մէջ, ուր քով քովի կ'աշխատին Հայն ու Չինացին, Ալժերիացին եւ Հնդիկը, համալսարանականն ու կարդալ-գրել չգիտցողը։

Կը բաւէ միայն Ռընոն տեսնել, գաղափար կազմելու համար դրամատիրական կարգ ու սարքի ահաւորութեան մասին։

Այդ զօրանոցին մէջ, մեր հայրենակիցներուն թիւը կը հաշուեն 7.800։ Մէկ բաժնի մէջ աշխատողը տեղեկութիւն չունի միւսներէն։ Եւ չի կրնար ունենալ ամիսներով...

Արդ, այս չարաաանջ բանուորներէն 105 հոգի—միայն ստորագրողներ կը հաշուենք—իրենց ամենօրեայ, սպառիչ մտմտուքին մէջ, պա՛րտք սեպեր են զբաղիլ նաեւ ազգային-քաղաքական խնդիրներով։ Կարդացեր, խորհրդակցեր եւ երկու տող գրեր են, «ազգին մեծ»երուն ուշադրութեան յանձնելու համար թրքական դաւադրութիւնները։

Եթէ կը խօսին միայն Սուրիոյ տեղաւորման մասին, պատճառը այն է որ հրատապ խնդիր է այդ։ Անշուշտ բոլորն ալ կարդացեր «Վագըթ»ի եւ «Միլլիյէթ»ի հրատարակութիւնները։ Կրնային խօսիլ նաեւ «արեւելեան նահանգներուն» մէջ 100,000 Թուրք գաղթականներ տեղաւորելու ծրագրին վրայ։

Թռուցիկին արժէքէն բան մը չի պակսեցներ այս կամ այն պարագան։

Էականը այն է որ, հայ բանուորներ բան գործ ըրած են հետեւիլ թշնամիին շարժումներուն, եւ հրաւէր ուղղել համերաշխելու, գործակցելու, «ի սէր ազգին եւ ի սէր Նուիրական հայրենիքին»։

Անոնք ուղղակի միաբանութեան կը հրաւիրեն քաղաքական հոսանքները, ու կը շեշտեն.

— «Միութիւնը զօրութիւն է։ Միանանք որ ուժ մը կազմենք»։

Պիտի լսուի՞ այս կոչը։ Կը լսուի՞ն այս կարգի կոչերը, որուան այս ժամուն։

Կը վարանինք պատասխանել, սիրելի բանուորներ։

Գնահատելով ձեր այնքան սրտառուչ ձեռնարկը, եւ մեր մասին ամէն պատրաստակամութիւն յայտնելով հանդերձ, կը վարանի՛նք պատասխանել ի դիմաց ուրիշներու...

Բայց, մի՛ վհատիք։ Ուշ-կանուխ, նոյնիսկ դէպքերու ճնշման տակ, անխուսափելի է միաբանութիւնը, գոնէ այս հարցի մասին։

Եւ որքան արթուն հսկեն խոնարհ խաւերը, այնքան կը դիւրանայ միաբանութիւնը։

Շ.

ՏՕՔԹ. ՊԱՐՈՆԻԿԵԱՆԻ «ՃԵՄԱՐԱՆԸ»

«Արեւ» կը գրէ թէ՝ Ճաթէ եպիսկոպոս, որ պաշտօն ստանձնած էր Գերմանիա երթալու եւ քննութիւն կատարելու ցօքթ. Պարոնիկեանի կողմէ իբրեւ թէ բացուած ճեմարանի մասին, հրահանգ ստացեր է ետ կենալ այդ գործէն։ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք. ստացուած պաշտօնագրի մը եւ զանազան ստոյգ տեղեկութեան վրայ հիմնուելով, աւելորդ դատած է որ եւ քննութիւն, եւ հնուսգրած ու գրած է Ճաթէ եպիսկ.ի, Վիեննայի եւ Պուտափեշթի մէջ ստացած լուրերու վրայ Ճաթէ եպսկ. ալ արդէն յանգած է ճիշդ այդ որոշումին։

Այսպէս «Իրիմեան Ճեմարան» կոչուած Հաստատութիւնը, որ Նիւրէնպուրկի մօտերը պանդոկի մը անկիւնն է եղած իրապէս, իր վերջին օրերը կ'ապրի հիմա։

Հինգ սաները, զորս ցօքթ. Պարոնիկեան Սուրիայէն, Յունաստանէն եւ Եգիպտոսէն հաւաքելով միասին տարած էր անցեալ տարի, մօտերս կ'արձակուին ամէնքն ալ։

Բայց Պարոնիկեան, կ'ուզէ վերսկսիլ իր գործունէութիւնը։ Փափաքելով Լոնտոն երթալ, խնդրեր է Երուսաղէմի ցեղապաշտէն որպէսզի իբրեւ անձնապէս ծանօթ Քէնթըրպըրիի Արքեպիսկոպոսին, այս մասին յանձնարարագիր մը տայ իրեն։ Մեսրոպ եպիսկ. այս մասին կարծիքը հարցուցած ըլլալով Նորընտիր Պատրիարքին, պատասխան ստացած է թէ կարելի չէ յանձնարարութիւն ընել գործի մը մասին, որուն համար չէ ստացուած Մայր Աթոռի արտօնութիւնը։

ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ ՕԴԸ Կ'ԵԼԼԷ

2 ՄԵՌԵԱԼ, 40 ՎԻՐԱՒՈՐ

Պըզոնի մէջ, պայթումի մը հետեւանքով, քարուքանդ եղաւ քիմիական արտադրութեանց գործարան մը։ Գործարանը իր աշխատանոցներով կը գրաւէ 1200 քառ. մեդր տարածութիւն մը։ Պայթումը այնքան զօրաւոր էր որ ամբողջ գործարանը վերածուեր էր աւերակներու կոյտի մը։ Մօտակայ գործարաններու տանիքներն ալ փլան եւ ապակիները փշրուեցան։ Երկու մեռեալ եւ քառասուն վիրաւորներ կան։

Գործարանին տնօրէնը դատական հետապնդման ենթարկուած է իբր պատասխանատու արկածին, այն մեղադրանքով թէ գործարանին ներքին կանոնագիրը եւ նախանգուշութեան կարգ մը հրահանգները չէ գործադրած։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՊԱԼԱՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

Պերլինի մէջ, նախորդ գիշեր, անգործ Գերմանացի մը փորձեց անձնասպան ըլլալ Հանրապետութեան Նախագահին Հինտէնպուրկի պալատին առջեւ։ Ոստիկան մը վրայ հասաւ ճիշտ այն պահուն, երբ յուսահատ անգործը վիզը կը մտցնէր պարանին կապին մէջ, անով կախուելու համար պալատին բակին վանդակապատէն։

Ոստիկանատան մէջ հարցաքննուելով, յայտնեց թէ կ'ուզէր իր անձնասպանութեամբ, սախագահին ուշադրութիւնը հրաւիրել անգործներու թշուառ վիճակին վրայ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՍԵՊՏ. 8ԻՆ

Անգլիոյ դահլիճը մէկ օրուան մէջ երկու նիստ գումարելով, վերջացուց իր ելմտական ծրագրին երկրորդ մասը, այն որ կը վերաբերի նոր տուրքերու հաստատման։

Որոշուեցաւ խորհրդարանը նիստի հրաւիրել սեպտ. 8ին։ Խորհրդարանին մէջ, կառավարութեան ծրագիրը մանրամասնօրէն պիտի պարզէ ելմտական նախարարը Սնոտըն։ Ելմտական ծրագրին կէտերը առայժմ գաղտնի կը պահուին։

.·. Գրեր էինք թէ Մաքտոնըլտի ընտրական շրջանակը որ կը բաղկանայ ամբողջ հանքագործներէ,պահանջեր էր Անգլիոյ վարչապետէն որ հրաժարի երեսփոխանութենէ։

Մաքտոնըլտ մերժած է գոհացում տալ այս պահանջին։

.·. Աւստրիա Անգլիոյ դրամատան վերադարձուց 2 միլիոն ստերլինի գումար մը իբր մասնավճար 4,5 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխառութեան զոր ստացեր էր յուլիսին։

Սպանիոյ խռովութիւնները

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՕՐԱՎԱՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Խռովայոյզ օրեր կ'անցընէ Սպանիոյ նորահաստատ հանրապետութիւնը։ Ընդհ. գործադուլը կը սպառնայ տարածուիլ ամբողջ երկրին մէջ։ Արդէն զանազան կարեւոր քաղաքներու մէջ, յաճախակի բախումներ տեղի կ'ունենան ոստիկանութեան եւ բանուորներուն միջեւ, մանաւանդ Սարակոսայի մէջ, ուր նախորդ գիշեր, ցոյցերն առացան իսկական ըմբոստութեան կերպարանքը։ Բազմաթիւ ցուցարարներ եւ ոստիկաններ վիրաւորուած են։

Մատրիտէն տրուած լուրերու համաձայն, երեկ, ժողովի յատուկ յանձնախումբի հրամանով, ոստիկանութիւնը ձերբակալած ու բանտարկած է վեց զօրավարներ, որոնք կը մասնակցէին Սպանիոյ նախորդ բռնակալ վարչապետին Փրիմօ տէ Րիվէրայի վարչութեան։ Սպանիոյ նախկին վարչութեան գործակցող ուրիշ կարեւոր անձնաւորութիւններ եւս պիտի ձերբակալուին։

Լավալ եւ Պրիան Պերլին կ'երթան

Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ Ֆրանսայի վարչապետը Լավալ եւ արտաքին նախարարը Պրիան Պերլին պիտի երթան այս ամսու 26ին, եւ հոն պիտի մնան 27ին ու 28ին։ Պերլինի ֆրանսական դեսպանը պաշտօն ստացած է գերման կառավարութեան հաղորդելու ֆրանսական նախարարներու այս այցելութիւնը։

Մուսոլինիի եւ Պապին համաձայնութիւնը

Վէճը որ ամիսներէ ի վեր կը տեւէր Մուսոլինիի կառավարութեան եւ Վատիկանի միջեւ, առայժմ հարթուած է երկուստեք համաձայնութեամբ։

Ահա այդ համաձայնութեան գլխաւոր կէտերը.— Իտալական կաթոլիկ կազմակերպութիւնը ուղղակի կախում ունի եպիսկոպոսներէ որոնք իրաւունք ունին նշանակելու անոնց կղերական կամ աշխարհական վարիչները։ Չեն կրնար վարիչ նշանակել այն տեսակ անձեր, որոնք կը պատկանին ներկայ վարչաձեւին թշնամի կուսակցութեանց։ Կաթոլիկ կազմակերպութիւնը չի զբաղիր քաղաքականութեամբ եւ արտաքին ու ներքին գործունէութեան մէջ կը խուսափի ամէն արարքէ որ կ'իյնայ քաղաքական կազմակերպութեանց սահմանին մէջ։ Նոյնպէս, չի կրնար զբաղիլ արհեստակցական միութիւններու եւ սէնիքաներու կազմակերպութեամբ եւ անոնց վերաբերեալ հարցերով։

Հոռմի կառավարութեան պահանջին վրայ, Վատիկան ընդունած է որ նախկին ժողովրդական կուսակցութեան անդամները չկարենան անդամակցիլ կաթոլիկ կազմակերպութեանց։ Ասկից զատ, երիտասարդ կաթոլիկները պէտք է զգուշանան մարզական գործունէութենէ։

Ժընեւի աշխատանքները

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի բուն աշխատանքները կը սկսին այսօր Ժընեւի մէջ։

Նախ քան այդ. Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ներկայացուցիչներն արդէն, յաճախակի տեսակցութիւններ ունեցան եւ կարգ մը կէտերու շուրջ համաձայնութեան եկան։

Ինչպէս գրեր էինք, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ներկայացուցիչները Անշլուսի ծրագրէն հրաժարած ըլլալու յայտարարութիւններ պիտի ընեն ժողովին մէջ։ Երկու երկիրներու ներկայացուցիչները, ժողովի բացման իսկ խօսք պիտի ուզեն։ Օրակարգի առաջին հարցն է Եւրոպայի տնտեսական ընդհ. կացութիւնը։ Այս առթիւ է որ խօսք առնելով, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները պիտի ընեն իրենց յայտարարութիւնները։

«Թաս»ի գործակալները ձերբակալուած

Պուքրէշի մէջ ձերբակալուած են բոլշեւիկեան «Թաս» հեռագրական գործակալութեան թղթակիցներէն կին մը եւ իր ամուսինը։ Անոնց վրայէն գտնուեցան համայնավարական թռուցիկներ, գրքոյկներ եւ կոչեր։ Ամուսինը որ արդէն պատերազմական ատեանին կողմէ ի բացակայութեան դատապարտուած էր 10 տարուան բանտարկութեան, պիտի կրէ իր պատիժը։ Կինը որ կապ կը պահէր համայնավար կեդրոնին եւ Մոսկուայի միջեւ, դատարան պիտի յանձնուի։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

ՋԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Կռտանի փիւի Պիվէռի կրթասիրաց Միութեան հանգանակութիւնը	205.—
Օգոստ. 13ի գումարը	4085.60
Ընդհ. գումար՝	4290.60

Խ Մ Բ. — Նուիրատուներու ցանկը տեսնել Դ. էջ։

«ՆՕԹԻԼԻՒՍ»ԷՆ ԼՈՒՐ ՉԿԱՅ

Զորս օրէ ի վեր, կարելի չէ եղած որեւէ լուր ստանալ «Նօթիլիւս» կատարելագործուած ընդծովեայէն, որ դէպի բեւեռ հետախուզական ճամբորդութեան մը ելած էր։ Նաւը օժտուած գիտութեան վերջին կատարելագործութիւններով,պիտի փորձէր ընթանալ սառին տակէն, մինչեւ որ կարենար բաց ծով ելլել, Նորվեկիացի գիտնական մը կը յայտնէ թէ նաւը կրնայ 15 օր ջուրերուն խորը մնալ, առանց լուր տալու իր մասին։ Նաւապետը վստահ իր նաւուն եւ գործիքներուն վրայ, մեկնումէն առաջ, յայտնած էր թէ պէտք չկայ փնտռտուքի եւ օգնութեան ձեռնարկներ կատարելու եթէ քանի մը օր հաղորդակցութիւնները նաւուն հետ, ընդհատուէին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ցոյանի է թէ բոլշեւիկները որոշած էին քանդել Մոսկուայի Մայր Եկեղեցին, որ շինուած էր Աղեքսանդր Ա.ի օրով, յաւերժացնելու համար Նափոլէոնի անկումը։

Եկեղեցին պիտի քանդուի ուժանակով, եւ այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մեծ հանդէս մը։ Եկեղեցին քանդելէ անմիջապէս վերջ, նոյն տեղին վրայ պիտի սկսին շինել «Մեծ Սովետին պալատը»։

Այս պալատը պիտի ունենայ բեմ մը, ուր 500 դերասաններ եւ 500 նուագածուներ պիտի կրնան գործել։ Հանդիսատեսներու յատուկ սրահը, եւսայլն պիտի պատրաստուի 15000ի համար։

5000 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Ճիպէյլի (Պիպլոս) աւերակները քննելու եւ հարկ եղած խուզարկութիւնները կատարելու պաշտօն ունեցող մասնագէտներու խառն յանձնախումբը իր 1931 տարուան աշխատանքները լրացուցած է եւ իր տեղեկագիրը յանձնած պատկան իշխանութեան։

Համաձայն այդ տեղեկագրին այս տարի Ճիպէյլի պեղումներէն երեւան ելած են կարեւոր եւ թանկարժէք հնութիւններ։ Գտնուած են երկու փիւնիկեան աղօթատեղիներ, իրենց յարակից մասերով՝ նկուղներով եւ մթերանոցի յատուկ բաժիններով, պարիսպը որ շրջապատած էր Հիպէյլը եւ բազմաթիւ արձաններ, ոսկիէ, եւ այլ նիւթերէ շինուած զրահներ եւ զարդեղէններ։

Աղօթատեղիները եւ յարակից մասերը շինուած են քրիստոսէ երեք հազար տարի առաջ։ Այդ օրերուն Եգիպտացիներու դէմ իրենց մղած պատերազմի միջոցին այրած են զանոնք, որով միմիայն սիւները մնացած են։ Անոնց մէջ գտնուած են չորս հազար հատ հողէ կուժեր, որոնք կարգով շարուած են։ Անոնցմէ ոմանց վրայ թռչուններու եւ այլ կենդանիներու պատկերներ եւայլն շինուած են։ Տախտակէ շինուած կուժի մը վրան դրուած է «Փարաւոն Պէպի»։ Այս կուժն ալ Քրիստոսէ առաջ 2500 տարուան հնութիւն մը ունի։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԳՈՐԾԱԼՔՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

«... Յունուար եւ փետրուար ամիսներին մեր կատարած աշխատանքի խայտառակ ցուցանիշները վկայում են, որ մենք շարունակ զբաղուած ենք վերակառուցման խօսակցութիւններով եւ աւելի քիչ մեր առաջադրանքները կատարելու գործնական աշխատանքով»: («Խորհր. Հայաստան», մարտ 10):

Անդրբերկոմի քարտուղար Գ. Քաբթիլաշվիլիի վերոյիշեալ գնահատութիւնը, առաջին եռամսեակի «խայտառակ արդիւնքներ»ի մասին, դժբախտաբար չէ կորսնցուցած իր ուժը։

Պատճառաբանութիւններն ու փաստերը, որոնք կը չարուին մեր տնտեսավարներու եւ գործիչներու կողմէ, բացատրելու համար կիսամեակի բացերը գրեթէ նոյն են, ինչ որ առաջին եռամսեակին։

Այդ օրերուն ալ տնտեսական ձեռնարկներու անխափան զարգացման համար, կարեւոր կը նկատուէր հարուածային եղանակով առաջքը առնել «բանուժի հոսունութեան», = գործալքութեան։

Հակառակ գործադրուած բոլոր միջոցներուն, եւ ժամանակ անցնող բաւականաչափ երկար ժամանակաշրջանին, այսօր ալ պատկերը գրեթէ նոյնն է։

Տնտեսավարներու համահայաստանեան խորհրդակցութիւնը ուրիշ կերպ չի գնահատեր կացութիւնը։

— «Թերակատարման գլխաւոր պատճառը կայանում է նրանում, որ մինչեւ այժմ մենք չենք կարողացել կանխել ֆիզիկական չափերի ծաւալող բանուժի ֆոսունութիւնը։ Բաւական է ասել, որ միջին թիւով իւրաքանչիւր ամիս մեր ձեռնարկութիւններում ֆոսունութիւնը ծաւալում էր 10.2 տոկոսի։ Այսպիսով գործալքութեան ցուցանիշն առաջին կիսամեակում ծաւալում է 61.2 տոկոսի»: («Խորհրդ. Հայաստան», յուլիս 22):

Գործալքութեան այս սպառնացող հիւանդութիւնը, կը տեսնենք թէ կը շարունակուի անխափան։ Դարմանումի միջոցները առաջին եռամսեակին մինչեւ երկրորդի վերջը, ո՛չ միայն իրական արդիւնք չտուին, այլեւ կացութիւնը աւելի ծանրացուցին։ «Բանուժի հոսունութիւնը» լայն համեմատութիւններ է առեր ո՛չ միայն այս տարուան առաջին եռամսեակի համեմատութեամբ, այլեւ

«Անցեալ տարուայ առաջին կիսամեակի ծետ համեմատած գործալքութիւնն աւելացել է 36 տոկոսով»։

Եթէ այս կացութիւնը ամէնէն առաջ երեւան կը հանէ Երեւանի ղեկավարներու թոյլ եւ յանցաւոր վերաբերմունքը, իրենց կողմէն իսկ ապացուցուած թերիները սրբագրելու կենսական աշխատանքներու մէջ, միւս կողմէն ալ ցոյց կու տայ այն իրապէս անհանդուրժելի պայմանները, որոնք արգիլեր կը հանդիսանան հայ բանուորութիւնը սպասը գնելու իր բովանդակ կարողութիւնը երկրի տնտեսական զարգացման։

Բանուորութեան բնակարանային եւ մատակարարման կարեւորագոյն հարցերը տակաւին շատ հեռու են մխիթարական ըլլալէ։

«Հարուածային բանուորականները» ու «բրիկադիրները» անդադար փաստեր կ'արձանագրեն այս ուղղութեամբ։ «Անհրաժեշտ հետեւութիւններն ու կազմակերպչական միջոցառումները — յանձնելով — համապատասխան մարմիններին», որ պիտի կրնար խղճի կատարեալ հանգստութեամբ մեղադրել պատկան իշխանութիւնը, բանուորութեան համար աւելի ցանկալի կացութիւն ստեղծուած ըլլալուն համար, եթէ իրապէս այդ առթիւ տրամադրելի միջոցներն ու հնարաւորութիւնները լրիւ եւ ըստ պահանջին օգտագործուած ըլլային։

Ուրիշ խօսքով, եթէ երկրի միջոցները անբաւարար նկատուէին բաւարարելու մեր աշխատաւորութեան ամենատարրական պահանջները, այն ժամանակ մասամբ կը թեթեւնար երկրի վարիչներու պատասխանատուութիւնը։ Մինչդեռ իրողութիւնները բոլորովին տարբեր բաներ երեւան կը բերեն։

«Բնակարանային շինարարութիւնը եւ բան. մատակարարման խնդիրներն աւելի մեծ նշանակութիւն են ստանում բանուժի ֆոսունութիւնը վերջ տալու եւ արտադրութեան մէջ կայուն դրութիւն ստեղծելու տեսակէտից։ Բայց եւ այնպէս այս խնդրում մենք նոյնպէս մեծ բացեր ունենք։ Բնակարանային շինութեան համար կառավարութեան կողմից յատկացուած գումարներն ամբողջապէս չեն օգտագործւում: Մենք դեռ չենք կարողացել բան. մատակարարման գործը մեր բոլոր կէտերում իր անհրաժեշտ բարձրութեան վրայ դնել, չնայած մենք ֆինարաւորութիւն ունենք այդ անելու» («Խորհրդային Հայաստան» 16 օգոստոս):

Այս եզրակացութիւնը տեղ չի ձգեր այլեւս ժխտելու այն բոլոր փաստերուն, որոնք կը հաստատեն այս ճգնաժամը վճիռը։

Այսպէս, ուրեմն «բանուժի հոսունութեան» գլխաւոր պատճառը, բնակարանի եւ սնունդի անդոհացուցիչ վիճակը, իր խորքին մէջ կը մնայ անզօրման չնորհիւ վարիչ տարրերու «անպիտանութեան եւ թափթփածութեան»։

Նոր չէ այս կացութիւնը։ Իւրաքանչիւր անգամ եռամսեակին եւ կիսամեակի արդիւնքները քննելու ընթացքին անխուսափելիօրէն ան կը շեշտէ իր գոյութիւնը, տնտեսական ծրագիրներու թերակատարման հետ զուգընթաց։ Պարսաւանք եւ դատապարտութիւն, բանաձեւեր եւ սպառնալիքներ «կրկնուող սխալներ»ի համար, եւ սակայն, սխալները կը մնան սխալ եւ միշտ կրկնուելու վիճակին մէջ։

Ստալինի «նոր ցուցմունքները» տնտեսական ձեռնարկները պայծառելու թերակատարումներու կրկնուող սպառնալիքէն, կարեւոր չափով մը պայմանաւորուած են բանուորութեան կացութիւնը բարելաւելու առաջադրանքով։

«Անխնայ խարազանելով այս ուղղութեամբ գոյութիւն ունեցող բոլոր բացերը», ան կը թելադրէր «վճռական բեկում» առաջ բերել, որքան «աշխատանքի կազմակերպման գործում — նոյնքան եւ — բանուժի սոցիալական պայմանների բարելաւման խնդրում»։ Այս ընդհանուր մօտեցումով ալ հաւանաբար «երկաթակուռ եւ տաղանդաւոր ղեկավարը» կը թելադրէր վերջ տալ բանուորութեան վարձատրութեան «հաւասարեցման» եղանակին։

Ժամանակին եւ մինչեւ այսօր ալ հրահանգներ կը տեղան անդադար, վերէն վար, «վերացնելու թերակատարման» պատճառները։ Բանուժի գործալքումի առաջքն առնելու, եւ մասնագէտները խրախուսելու կրկնակի նկատումներով, առանձնապէս կը հրահանգուի կանոնաւորել վարձատրութեան եղանակը։ Հոս ալ միեւնոյն անչնորհքութիւնն է, որ կը դանդաղեցնէ գործին արագ կազմակերպութիւնը։ Թէ ի՛նչպիսի «աններմալութիւններ» գոյութիւն ունին աշխատավարձի կազմակերպման գործին մէջ, կը պարզուի հետեւեալ պատկերէն.—

«Սպայոնի գործարանում չորանոցում սապոն դարսող բանւորն ստանում է 2 ռ. 44 կ. իսկ մամլիչ մեքենայի վրայ աշխատող բանւորը 2 ռ. 33 կ.։ Ցբիչն աւելի շատ է ստանում, քան մամլիչ մեքենայի վրայ աշխատող բանւորը։ Կարբիտի գործարանում դարբինն ստանում է 72 ռ. իսկ ծեծ-օճառ գործարանում 115 ռ.։ Նոյն կարբիտի գործարանում ֆիւսնը ստանում է 59 ռ. պահեստի, բանւորը՝ 62 ռ. եւայլն»։

Այս իրաւցնէ «աններմալ» դասաւորումը, փոխանակ նուազեցնելու, կը սաստկացնէ անշուշտ գործալքութիւնները։ Ինչո՞ւ կարբիդի գործարանի դարբինը պիտի մնայ իր գործին, երբ անդին մէկ ուրիշ գործարանին մէջ իր մասնագիտութիւնը կը վճարուի 115 ռ. փոխանակ իր ստացած 72 ռուբլիին։

Իրենց համայնավարներն ալ տարբեր վճիռ չունին այս կացութեան մասին։ Ու մանաւանդ կ'ընդունին թէ բանուորը իր գործին կապելու համար անհրաժեշտ նկատուած միջոցները չեն գործադրուած, թէեւ հնարաւոր է գործադրել։

Եթէ այս խոստովանութիւնը տնտեսական հիւանդութիւն չըլլար անշուշտ ողջունելութեամբ պէտք էր ապաւել դրական արդիւնքներու, բայց երբ խոստովանութիւններուն չեն յաջորդեր ո՛չ մէկ իրական փոփոխութիւն դրական իմաստով, այն ատեն իրաւունք պիտի ունենանք իւրացնելու Քաբթիլաշվիլիի վճիռը թէ... շարունակ զբաղուած ենք վերակառուցման խօսակցութիւններով եւ աւելի քիչ մեր առաջադրանքները կատարելու գործնական աշխատանքով»։

Վճիռ մը որ դժբախտաբար շատ խօսուն կը համեմատի այն պատասխանատուութիւններուն, որոնք անոնք ընթացիկ են դարձեր մանաւանդ վերջերս թէ հոն եւ թէ հոս....։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սելանիկի ազգային կեանքի եւ կազմակերպութիւններու մասին խօսեցանք ժամանակին։ Աւելորդ չըլլար հարեւանցի ակնարկ մը նետել, Սելանիկի եւ ընդհանրապէս Յունաստանի աչքի զարնող կազմակերպութիւններու վրայ։

Իբրեւ քաղաքական կազմակերպութիւն, Յունաստանի մէջ ներկայիս կը տիրէ Ազատական (հանրապետական կուսակցութիւնը, որուն հիմնադիրն ու պարագլուխը, մեծանուն հայրենասէր Էլէֆթէրոս Վենիզելոսն է։ Երկրին ճակատագիրը վարողը այս կուսակցութիւնն է այսօր։ Ունի ջախջախիչ մեծամասնութիւն Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին մէջ։ Ազատականները իրենց չեն ունեցեր ծրագիր։ Մեծամասնութիւնը եւ անդամներ ժողովուրդէն կ'ունենան առաւելութիւն մը։ Շնորհիւ իր ղեկավարին Վենիզելոսի անձնական հմայքին, Ազատական կուսակցութիւնը իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցած է երկրին ճակատագիրը, վարչապետութեամբ իր պարագլուխին, կը վարէ գայն համաձայն իր հայեցողութեան։

Արքայականները, որոնք 1922էն ի վեր ոտքի ելած չունին, Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին մէջ կը ներկայացնեն ընդդիմադիր հատուած մը, ղեկավարութեամբ Ծալտարիսի եւ Զավիցիանոսի։ Արքայականները անշուշտ պահպանողական կը նկատուին։ Իրենց կը հետեւին մեծամասնաբար հին Յունաստանի թագաւորականները եւ Ազատական կուսակցութենէն դժգոհներ։ Միակուռ ճակատ կազմելու ընդունակութիւնը կը պակսի անոնց մօտ, հետեւաբար ներկայիս մեծ ուժ մը չեն ներկայացներ երկրին մէջ։ Հակառակ ասոր՝ ներկայ կառավարութիւնը յաճախ նկատի կ'ունենայ անոնց դիրքը, ու հաշուի կ'առնէ զանոնք։

Երկրագործականները (հանրապետական) Ազատականներուն աւելի մօտ են ու ջատագով՝ ուժեղ երկրագործական քաղաքականութեան մը, որուն մէջ կը տեսնեն երկրին փրկութիւնը, ներկայիս տիրող համատարած աղքատութեան լուծումը։ Այս կուսակցութեան ղեկավարն է Փափանաստասիու, քաղաքական ծանօթ անձնաւորութիւն մը եւ պատրաստուած դիւանագէտ մը։ Ունի ձախի համբաւ, գիւղացի եւ երկրագործ հետեւորդներու ներկայացուցիչներով փոքր խմբակ մը կազմած է Խորհրդարանին մէջ։

Անկախ Ցուաջիմասէրները (հանրապետական), նախ Ազատականներ էին, որոնք անջատուելով կազմեցին անկախ խմբակ մը՝ ղեկավարութեամբ Քաֆանտարիսի, որ քաջ ելմտագէտ ու փորձ դիւանագէտ անուն ունի։ Խորհրդարանին մէջ ծանօթ են ընդդիմադիր անունով։ Ցուաջիմասէրներուն կը հետեւին նախկին Ազատականներէն փոքր մաս մը, որ այժմեան դժգոհ են։

Անկախ Հանրապետականները կը ղեկավարուին՝ յանձին քաջ զինուոր ու սիրուած հայրենասէր զօրավար Քօնտիլիսի։ Այս խմբակը Խորհրդարանին մէջ ունի անկողմնակալ դիրք, ըլլալով մերթ ընդդիմադիր, եւ մերթ թեր՝ կառավարութեան։ Ունին զինուորականութեան համակրանքը իրենց հետ։ Այս կուսակցութեան ղեկավարն է որ միշտ օգնութեան կը հասնի երկրին արտաքին ու ներքին խլրտումներու ընթացքին։

Համայնավարները թէեւ փողոցներուն մէջ միշտ կ'աղմկեն, բայց խորհրդարանին մէջ գրեթէ ներկայացուցիչ չունին։ Տիրող թշուառութիւնը շահագործելով, երբեմն կը յաջողին խարել ծխամիտները, եւ նոյն իսկ սպանութիւններ կատարել։ Բայց երբ կարգը կու գայ բռնակալութեան, կը ստանան արժանաւորապէս արժէք ու իրենց առջեւ գոց կը գտնեն խորհրդարանին դուռները։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը վերջերս սկսաւ կենդանութեան նշաններ ցոյց տալ։ Սելանիկի մէջ գումարուած խորհրդաժողովին մէջ կարգ մը բանաձեւեր քուէարկուեցան, որոնցմով գործօն մասնակցութիւն բերելու պիտի աշխատին երկրին քաղաքական եւ ընկերային կեանքին մէջ, կազմակերպելով ու զարկ տալով նախ գործաւորական երերուն դանդուածներուն, որոնք գրեթէ խարխափումի մէջ կը գտնուին ներկայիս։

Համայնավար շարժումին իբր հակազդեցութիւն, 1927էն ի վեր կազմուած է Յունաստանի Ազգային Միութիւնը (Է. Է. Է.)։ Ցեսակ մը ազատարարակիրներ, կամ՝ հելլէն ֆաշիստներ, որոնց նշանաբանը կը խտանայ պաշտպանման մէջ յոյն հայրենիքին, ընտանիքին, կրօնքին եւ աւանդութիւններուն մէջ։ Բոլորուած են երկգլխանի արծիւով բիւզանդական դրօշի մը թեւերուն տակ, կը քարոզեն կծու ազգայնականութիւն, ու անհաշտ պայքարի առարկէք կը կարդան հայրենիքի թշնամի համայնավարներուն, ու անոնց նմանակապետականներուն դէմ։ Է. Է. Է.ին կեդրոնը կը գտնուի Սելանիկ։ Մասնաճիւղեր ունին երկրին բոլոր գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։ Վերջերս սկսած են մեծ գործունէութիւն ցոյց տալ։ Քանի մը շաբաթ առաջ յատկանշական արշաւանք մը կազմակերպեցին դէպի Ֆլօրինա, ուր կեդրոնացան 3000ի մօտ Է. Է. Է.ներ, տեղական մասնաճիւղին բացումը կատարելու եւ դրօշը յանձնելու առթիւ։ Այս առթիւ խօսուած հայրենասիրական կրակոտ ճառեր ու հակաբուլղարական բուռն արտայայտութիւններ եղան։ Կառավարութիւնը հոգւոյ աչքով կը նայի այս շարժումին, որ մտած է ծաւալողական ճամբու մէջ։

Սելանիկի մէջ գոյութիւն ունի նաեւ Փավլոս Մելաս անունով կազմակերպութիւն մը։ Փավլոս Մելաս, Աթենացի այն առաջին կտրիճն է որ ճակատեցաւ Թուրքերու եւ Պուլկարներու դէմ, ի խնդիր յունական Մակեդոնիոյ ազատագրութեան, եւ որուն անունով հիմնուած այս կազմակերպութիւնը իր մէջ կը համրէ բազմաթիւ նախկին Մակեդոնացի կռուողներ։ Այս կազմակերպութիւնը ուրիշ տեղ մասնաճիւղ չունի։

Հայ կազմակերպութիւնները եւ իշխանութիւնները պաշտօնական որեւէ կապ չունին, վերոյիշեալ կուսակցութիւններուն եւ խմբակցութիւններուն հետ։

ՎԱՀԱԳՆ

ՅՈ՛ ԵՐԹԱՍ...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Չկայ աւելի ծամծըմուած, բազմաթիւ եւ այլազան խնդիր բան գաղութահայ այդ կեանքը։ Բարքերու խնկած շրջանի մը մէջ կ'ապրինք։

Հազար կարող գրիչներ, հազարներով փարթամ վրձիններ չափէ կրնային տալ, պատկերացնել լրիւ, մեր գաղութահայ կեանքի այլազան ցաւերն ու բարքերը։

Բայց եւ այնպէս, գրենք ու ծառենք, գուցէ յուսադրիչ հետքեր ձգեն։

Կաթիլ մը ջուր, ծովուն մէջ։

Ամէն կողմէ ձայն. «կը ձուլուինք», «ազգը ծեռաւ», «փրկենք նոր սերունդը»։ Եւ սակայն երբ երկու հոգի այդ նպատակով միանան, վէճ, տարակարծութիւն։ «Ես»ի եւ «դուն»ի խնդիր։

— Դաշնակները կազմեցին, դաշնակցական դպրոց է, փտանգաւոր է։ Այս կերպով Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ թափանցել դպրոցէն ներս, որպէս զի թունայից գաղափարներ սերմանէ։

Ու ահա գռեհիկ պայքար, առանձին խմբաւորում քանի մը տնուոր վայրի մէջ։

Օրինակները չէ որ կը պակսին։ Հոն, ուր արոցաւ հայ մը, գործի կը ձեռնարկէ լոկ ազգային հոգի վրայ, հակառակորդները գայն դաշնակցական անհատ ու անոր հոգիին մէջ Դաշնակցութիւնը կը տեսնեն, անոր առողջ գաղափարի գոյութիւնը կըզգան։ Մինչդեռ գուցէ բոլորովին չէզոք անձ մըն է։

Ինչպէ՞ս վիրաւորիչ թուի ձեզի, ընկերներ, խորքն ու ոգին պարծանք են ձեզ եւ պատիւ Դաշնակցութեան։

Մէկ խօսքով, կը սարսափին անոր վեհ ու սքանչելի, մաքուր ու առողջ գաղափարէն, եւ՛ մեր անբախտ հայրենիքի վարիչները եւ՛ անոր պնակալէզ «բարեկամները»։

Ու մարդիկ կան, որ այնքան տգայամիտ, ցնդած, յոռի մտածումը կ'ունենան թէ գուցէ Դաշնակցութեան «եւէ մէկ» անդամը ապրելով դպրոցական-հոգաբարձական գործերէն ներս, սա թերխաշ, անմեղ, աշխարհի տաք ու պաղին անգիտակ երախաները կը «դաշնակցականանան»։

Դուք մի մտածէք եւ մի երբեք ձեռնարկէք որեւէ ազգային գործի, ձգեցէք նոր սերունդի փրկութիւնը երեսի վրայ, բայց երբեք չափէ տեսնէք որ ծոյլոտացողները միտք ընեն դպրոց շինել, տքնիլ, աշխատիլ։ Իսկ երբ դուք ձեռնարկէք, ախ, հայհոյանք, դաւ, քսու փորձեր՝ ձախողեցնելու գործը։

Վերջապէս ամէն բանի վէճ։

Չկայ բան մը որ կռուախնձոր չդառնայ։

Մեր ներքին կռուազանութիւնը, տգեղ այս ծուլութիւնը արծաթացած կոշկոռ կապած է մեր հոգիներէն, ներս, մեր ստերուն վրայ։ Գիտնալով մէկտեղ թէ անցեալին ինչպէ՞ս փառացինք, թէ ինչո՞ւ մեր պետութիւնը, մեր անկախութիւնը կորսնցուցինք, թէ ի՞նչ սարսափներու ենթարկուեցանք, նորէն կը շարունակենք հին ճամբան։

Մէկ միլիոն զոհեր տուինք, անմեղօրէն, ու անոնց արիւնը չէ ցամքած դեռ, անոնց ուրուականը մեր աչքերուն առջեւ են միշտ, անոնց թանկագին կորուստը, ծանր տպաւորութիւնը մեր սրտերուն մէջ կ'եռայ, կը բորբոքի, ծուխն ու բոցը մեր աչքերէն կը ժայթքէ։ Ու մենք որ սա դժնդակ պայմաններու մէջ կ'ապրինք, դաւաթ մը ջուրին մէջ կը խեղդուինք, կը չարչըկուինք ու հեազհեռէ դէպի կործանում կը դիմենք։ Ու նորէն իրար հանդիպելու բարութիւնը չունինք, նոյնիսկ տարին գէթ օր մը, 2-3 ժամ չենք կրնար սանձել մեր կիրքերը, չենք յարգեր անմեղ միշատակը հեռաւոր ու մօտիկ մեր նահատակներուն որոնք ունեցան ոչ սեր ազգութիւն, թէ Դաշնակին, Հնչակին կամ Ռամկավարին համար։ Ու մենք դեռ յաւակնինք անոնց յաջորդները, ..ռանդորդները կոչուիլ, անոնց ..լուծել։ Այս կերպո՞վ, ա՞յս ..կ սնո՞վ։

Յո՛ երթաս, ժողովուրդ հայոց...

Շատ յստակ եւ սակայն .. հարց մըն ալ կայ։

Դրօշակի խնդիր։

Անկախութեան տօնակատարութիւն։

Կա՞յ աւելի նուիրական .. գիրու մէջ քան հայրենիքն ու .. անկախութիւնն ու գայն պանծացնող նշանը՝ դրօշակը, սրբագրիչը՝ .. վերադրուած այն նախատինքին «Հայը երկչոտ, թուլամորթ, .. անարի ժողովուրդ է»։ Եւ սակայն մարդիկ կան որ խաչակրութիւն .. մղեն անոնց դէմ։

Եթէ երեւ-երեսի գաւ .. բացատրես, կ'ընդունին իրողութիւնը, բայց երբ բաժնուած են .. կը փոխուի լեզուն, գրիչը։

Երէկ՝ անկախութեան օրերուն .. երբ արեւը կը շողար մեր հերոս .. բուն ճակտին, Մասիսի կողն ի վեր .. կը հաւատային, կը պանծացնէին, .. դում պատառ կ'ըլլային։

Ի՛նչ երանելի օրեր էին...

«Անցուկը մոռցուկ է» բանն .. անցան գինացi։

Մոռցան եւ՛ Սարդարապատը, եւ՛ Մասը, երկրորդը առաջինին ծնունդը։

Այժմ չկայ բառ, նախադասութիւն, որով կարենային իրենց .. ութիւնը արտայայտել։

Յո՛ երթաս, ժողովուրդ հայոց...

2-3 տարի առաջ Մարսէյլի .. փաշանները թէլաահեանին .. եղայ, տրուած ի պատիւ բանաստեղծ Գ. Վ. Թէքէեանի։

Ընկերները իրենց արդար .. տունջները պատմեցին։ Մանօթ .. առաջներուն ակնարկեցին։ .. րը իրաւունք տուաւ տղոց .. ներուն, յուսադրեց, խոստացաւ «պէտք եղած փոփոխութիւնը .. նպաստ Զափաշաններու, իբր .. պարակախօս»։ Անուշ-անուշ .. ցաւ մեր հիւրը։ Քաջալերուած .. բարեացակամութենէն, հարցուցի։

— Գ. Թէքէեան, ի՛նչ է .. կարծիքը Մայիս 28ի մասին, պէտք է տօնե՞լ թէ ո՛չ, նաեւ դրօշակի .. պէ՞տք է պարզել թէ ո՛չ .. Դաշնակցական կը կոչեն, երբ .. անկախութեան տարեդարձին մէջ .. Նակցութիւնը բերենք։ Որովհետեւ .. իբր թունդ ազգայնական, մեր .. ւունքն է մասնակցիլ, կազմակերպել .. Անկախութեան օրերուն ամէնքս .. կը պանծացնէինք եռագոյնը .. հոսանքներու ակումբներուն .. և մէկը միւսէն մեծ կը պարզէինք։

Երկարապատում հարցումներ .. գացուցիչ, վրդովիչ։

Պատասխանը.

— Ես անպատեհութիւն չեմ .. ներ տօնելու Մայիս 28ը, որ մեր .. հարիւրամեայ իղձն էր։ Այո՛, պէտք է տօնել։ Նոյնպէս եւ դրօշակը .. ո՛չ միշտ եւ ամէն տեղ, (.. հանդէսներու եւայլն համար)։ Տես .. համեմատ։

Զգիտեմ, երբ այս խօսքերը .. տասանեց, մտքէ անցա՞ծ կար .. չէր որ ըսենք թէ գինիին ազդեցութեան ներքեւ խօսեցաւ։ ..

Թէ՞յը քաղցր էր։

Զգիտեմ, այդ օր շատ .. պարձաւ մեզի։

Ու ափ առաւ «Արեւ»ի .. գրասունը, գրեց-մրեց, ինչպէս .. նեն միւսները։ Եթէ կամք .. նոյն հարցումները գրաւոր .. Պատասխանը միստական է .. բար հիմա։

Այսպէս է աշխարհը եւ .. մեր ժողովուրդը։

Դժբախտաբար մեծերն են .. այսպէս կը յաւակնին եւ .. վորդ կառավարել, ուղղութիւն .. քարոզ կարդալ, նոր սերունդի .. առջեւ։

Յո՛ երթաս, ժողովուրդ հայոց...

Կ. ԳՈԼԻՆԵԱՆ

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Յուլիս 18ին Պէյրութի մէջ դատուեցան հինգ հայ եւ մէկ արաբ ամբաստանեալներ, իբր համայնավար գործակալ։

Վեց ամիս առաջ, ընդհանուր ապահովութեան պաշտօնեաները Դամասկոսի փողոցին մէջ, Սուրիոյ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղին խուզարկելով, գրաւած էին կարգ մը կարեւոր փաստաթուղթեր, տպագրական մեքենայ մը, «Կարմիր Արշալոյս» խմբագրիչ պարբերականի թերթի օրինակները։ Այս առթիւ ձերբակալուեցան, վեց հոգի, Յարութիւն Մատօեան, Զատիկ Տատուրեան, Յակոբ Տէր Պետրոսեան (զինուորական), Փանոս Արամայիսեան (BaseNavaleի աշխատաւոր) Միսաք Ճերմանեան, եւ Ճըրճի Եուսէֆ Ռաշէտ։

Դատավարութեան առթիւ, իբրեւ պաշտպան փաստաբան Փարիզէն հրաւիրուած էր Պ. Անտրէ Պէրթօն։

Դատավարութեան ընթացքին, ամէնէն առաջ հարցաքննուեցաւ Ֆրանսական բանակի կամաւորներէն Յակոբ Տէր Պետրոսեանը, որ ուրացաւ համայնավար ըլլալը։ Յայտարարեց թէ իր ձերբակալութիւնը թիւրիմացութեան արդիւնք է եւ իր դէմ չկայ որեւէ ամբաստանութիւն հիմնուած ըլլայ դրական, աւելի ճիշդը շօշափելի փաստի մը վրայ։ Ինք ձերբակալուած է Մատօեանի եւ Տատուրեանի ձերբակալութենէն 5 օր յետոյ, երբ համայնավարներու կեդրոնատեղին գացած էր իր զինուորական հագուստներն ու գոյքերը անկէ վերցնելու համար։ Զատիկ նախապէս հոն դրած էր, որովհետեւ տան տէրը՝ Փանոս Արամայիսեան, իրեն հայրենակից է։

Յայտարարեց որ գրել կարդալ չգիտեր։ Մինչդեռ պետական դատախազը փաստերով ապացուցուց որ գրել գիտէ եւ նամակներու եւ յօդուածներու գրկուած թըղթածրարներու վրայ «Արշալոյս»ի խմբագիրներու հասցէները ինք գրած է։

Յարութիւն Մատօեան յայտարարեց թէ՝ ինք չի ճանչնար Ճըրճի Եուսէֆ Ռաշէտը, թէ ձերբակալուած է Թռուցիկները գտնուած տան բակին մէջ, ուր գացած էր, Տատուրեանի հետ, իր հօրը յաճախորդներէն կառապան մը տեսնելու Ենիզյ ...։

— Օրինաւոր բոլոր միջոցները սպառած ըլլալով մեր կուսակցութիւնը կառավարութենէն հաստատելու համար, բայց չյաջողեցայ։ Քաղաքական մը համար կը մնար միայն հակօրէն միջոցներու դիմել։

Իր նախորդ յայտարարութիւնը կրկնելէ յետոյ, շարունակեց.

— Կուսակցութիւնս կը պահանջէ Սուրիական բոլոր պետութիւններու կատարեալ եւ բացարձակ անկախութիւնը։ Աշխատաւորներու եւ գիւղացիներու կառավարութեան մը հաստատութիւնը։ Հողերու բաժանումը։ Գիւղացիներու եւ աշխատաւորներու տուրքերու ջնջումը։ Աշխատաւորական օրէնսգիտութիւն, այսինքն, աշխատանքի կոչերու, ծերութեան եւ մանուկներու պարտադիր դաստիարակութեան մասին որոշ կարգադրութիւններ։ Կատարեալ ազատութիւն, խօսքի, գրչի եւ գործի,

Ընդհանուր եւ կատարեալ ներում բանտարկեալներուն։

Համայնացում արտադրական միջոցներու, ինչպէս նաեւ բնակարաններու։

Նախագահը պատասխանեց որ ասոնք իրմէ առաջ արդէն ըսուած են։ Ինք կը դատապարտուի ո՛չ թէ համայնավար ըլլալուն, այլ հակաօրինական միջոցներով հասարակութիւնը քաղաքացիական պատերազմի մղելու աշխատած ըլլալուն համար։

Գալով Սուրիոյ համայնավար կուսակցութեան դրամական աղբիւրին, Մատօեան ըսաւ թէ իրենց ծախքերը կը հոգան բազմաթիւ բանուորներ եւ գիւղացիներ եւ երբեք արտաքին օժանդակութենէ չեն օգտուիր։

Զատիկ Տատուրեան ալ ամերիկեան որբանոցին մէջ դաստիարակուած որբ մըն է որ հիմա կ՚անդամակցի երիտասարդ համայնավարներու ընկերութեան։

Կը պահանջէ պարտադիր դաստիարակութիւն բոլոր տղոց համար եւ ընտրական իրաւունք՝ 18 տարեկաններուն։

Փանոս Արամայիսեան եւ Միսաք եւս փորձեցին ուրանալ ամէն մեղսակցութիւն, յայտարարելով որ իրենց նախկին յայտարարութիւնները ծեծի միջոցաւ առնուած են։

Իսկ Արաբը, Ճըրճի Եուսէֆ Ռաշիտ, պատմեց թէ օր մը երբ անգործ եւ անօթի կը թափառէր, հանդիպեցաւ իր բարեկամին, Փանոս Արամայիսեանի որ զինք իր տունը հրաւիրեց մինչեւ որ գործ մը գտնէ։

Մարտ 6ին ձերբակալուելէ ետք, տեղական հարցաքննիչ դատաւորին եւ յետոյ զինուորական հարցաքննիչ դատաւորին յայտարարած է որ Յարութիւն Մատօեան, Զատիկ Տատուրեան եւ Փանոս Արամայիսեան իրեն դրամ տուած են։ Ժամանակ մը ետք կ՚ուրանայ այս յայտարարութիւնները։ Նախագահը երբ իրմէ հարցուց այս ուրացումին պատճառը, ըսաւ որ ոստիկանները եւ Ընդհ. Ապահովութեան քոմիսէրը զինքը շատ ծեծած են եւ ոստիկան մը իրեն թելադրած է որ իր օձիքը ազատելու համար պէտք է ընէ կարգ մը խոստովանութիւններ։ Ու այսպէս վայրագութեան մը զոհ չերթալու համար ,կեղծ բաներ յայտարարած է։

Դատարանը Մատօեանն ու Տատուրեանը դատապարտեց երեք տարուան բանտարկութեան, Փանոսը եւ Յակոբ Տէր Պետրոսեանը եւ Արաբը՝ երկու տարուան, իսկ Միսաքը անպարտ արձակեց։ Վճռին գործադրութիւնը կը մնայ առկախ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Անցեալ կիրակի կրթասիրացի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Վիէն-Սթէրէղէնի մանկապարտէզի հոգաբարձութեան, տրուեցաւ ներկայացում մը, ի նպաստ դպրոցի։

Իսկ այս շաբաթ իրիկուն ՍէնԹէթիէնի Կամբետա երգչախումբի կողմէ սարքուեցաւ կոմիտասեան համերգ մը, ի պատիւ վարդապետի 60ամեակին։ Յանձնախումբը ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար։

Երգերով ու բանախօսութիւններով պանծացուցինք հայ երգի մեծ վարպետին կեանքն ու գործը։

Դժբախտաբար աչքի կը զարնէր գաղութին անտարբերութիւնը։ Բայց չմեղադրենք բոլորովին։ Ս. Շամոնի ժողովուրդը 7-8 տարիէ ի վեր շարունակ կը քաջալերէ հայկ. բոլոր ձեռնարկները, լեցնելով սրահները։ Մեղքին մեծը կ՚իյնայ կազմակերպութիւններուն որոնք այսքան ատենէ ի վեր, չկրցան փոխադարձաբար օգտակար հանդիսանալ, գոնէ մանկապարտէզով մը։ Ժողովուրդը պաղած է հայկական ձեռնարկներէն, երբ մէջտեղը չի տեսներ շօշափելի գործ մը։ Եւ բարինախանձ ալ չունինք երբ գաղութներուն մէջ ազգային կրակը վառ կը պահեն, ստեղծելով համերաշխութիւն, բանալով մանկապարտէզներ, սարքելով ազգօգուտ ձեռնարկներ եւայլն։

Անգամ մըն ալ հարց կուտանք գաղութիս երեք Միութիւններուն — Կրթասիրաց, Բարեգործական եւ Բարենպատակ — մինչեւ ե՞րբ ձեր նեղ պատեանին մէջ, դուք Մալաթիոյ Կրթասիրաց, հօս գաղութիս մեծամասնութիւնը կը կազմէք, եթէ ուզէիք, շատոնց այս գաղութը ունեցած պիտի ըլլար դպրոց մը, քանի որ այս նպատակին համար ունիք տրամադրելի միջոցներ։ Կեդրոնն է որ հրաման չի տար։

Իսկ Բարեգործականի ազդմելի մասնաճիւղն ալ լռիկ-մնջիկ, իր 6-7 անդամներու ամսավճարներու գանձումով կը զբաղի ու կ՚ապրի միմիայն անունով։ Նոյնպէս «Բարենպատակ»ը։

Այսպէս թէ այնպէս, գաղութը կը մնայ անկազմակերպ եւ անգործ։

Գիտի սթափի՞ն արդեօք։

Գնունեան

ԹԱՏՐՈՆ

ՏԷՍԻՆ, 31 օգոստ.— Հակառակ տնտեսական սուր տագնապին՝ դարձեալ հանդէս-ներկայացումները իրարու կը յաջորդեն։ Օգոստոս ամսուան ընթացքին տրուեցան երեք ներկայացումներ, «Լէյլի Մէճնուն» Սեպաստիոյ Հայր. միութեան կողմէ եւ «Մոլլան ու Զալձի փաշան» Տարօն - Տուրուբերանի Հայր. Միութեան կողմէ եւ երկուքին ղեկավարութեամբ Պ. Թրազոշի։ Աւելորդ է անդրադառնալ խաղերու բովանդակութեանց մասին։ Միայն պիտի թելադրէինք Պ. Թրազոշին, որ առաջին, յանուն հայ բեմին՝ Թուրքերէն խաղեր չխաղէ— ինչպէս «Լէյլի Մէճնուն»ին մէջ— եւ երկրորդ ընտրէ այնպիսի կտորներ, որոնք առնուած ըլլան հայկական կեանքէ։

Երրորդ ներկայացումն էր Ա. Աբէլեանի «Անառակ որդին» զոր խաղաց դերասան Մ. Մարութեան, Վասպ. Հայր. միութեան նախաձեռնութեամբ։

Խաղը առնուած է հայկական կեանքէ եւ համապատասխան մեր ներկայ կացութեան։

Պ. Մարութեան մեզի տուաւ «անառակ որդի»ի մը կատարեալ ու լրացուցիչ պատկերը, իր գեղխութեան ու արբեցութեան բոլոր կողմերով։ Միւս դերակատարներն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերը։

∴ Հ. Յ. Դ. «Եռագոյն» խումբն ղեկավարութեամբ Մ. Մարութեանի կը ներկայացնէ «Պանք Օթօման»ը սեպտ. 13ին։

Անշուշտ Տէսինի հայ հասարակութիւնը պիտի փութայ թատրոն, տեսնելու համար մեր մօտաւոր անցեալի սարսափներն ու յեղափոխական ցնցող դրուագները։

Լ. Գայաճանեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՐԱՐԱՏ

Զ. Ռ. Մ.ի «Արարատ»՝ ֆութպոլի խումբը, անցեալ Կիրակի օրուան, Փարիզի զօրաւոր խումբերէն մէկուն հետ իր ունեցած գեղեցիկ մրցումէն վերջ, այս Կիրակի կը մեկնի Tréport, մրցելու համար տեղւոյն խումբին հետ։ Նկատի առնելով որ, հակառակորդը հիւսիսային Ֆրանսայի զօրաւոր խումբերէն մին է, յաղթանակի յոյսերով չէ որ կը մեկնինք, բայց պիտի աշխատինք պատուաբեր կերպով դուրս գալ մրցումէն։

Tréportի մեր հայրենակիցներուն կը մնայ իրենց ներկայութեամբ քաջալերել հայ տղաքը։

Մեկնումի ժամադրավայրն է Gare du Nordի Մէթրոյին ելքը։ Շոգեկառքը կը մեկնի ժամը ճիշդ 6.20ին։

Հ. Ակօնայեան

ՊԱՀՈՒԱԾ ԼՔԵԱԼ ԳՈՅՔԵՐ ԿԱ՞Ն

Գրած էինք թէ Թուրքիոյ մէջ, միլիոնաւոր ոսկի արժէքով լքեալ գոյքեր պահուած կը մնան եւ թէ պաշտօնատուններու մէջ այս մասին հարիւրաւոր թղթածրարներ կան որոնք քննութեան չեն ենթարկուած։

Պոլսոյ կուսակալի օգնականը այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ։

— Ասկէ առաջ կը պատահէր որ երբեմն լքեալ գոյքերու մասին լրատուութիւններ կ՚ըլլային. բայց վերջերս այս տեսակ դիմումներ չեն եղած։ Լքեալ գոյքերով փոխանակուած եւ ոչ-փոխանակելիները նոյնպէս հետամուտ կ՚ըլլային այս գործին եւ պահուած գոյքերը երբեմն կը ժամանշէին: Եթէ գաղտնի լքեալ գոյքերու տեղ գիտցողներ կան թող լուր տան կուսակալութեան: Լրատուութիւնները եթէ ստուգուին, լրատուները որոշ բաժին մը կը ստանան կուսակալութեան կողմէ, գոյքերու արժէքին վրայէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՍՊԱՆԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սարակոսայի մէջ ծագեցան կարգ մը խռովութիւններ, որոնց ընթացքին վիրաւորուեցան բազմաթիւ անձեր։ Հեռաձայնի ընկերութեան բանթողները, իրենց հասցուցած վնասներով, կը ստիպեն ընկերութիւնը որ միշտ պատրաստ վիճակի մէջ պահէ գործաւորները, նորոգելու համար հասցուած վնասները։ Այս գործաւորներուն կ՚ընկերակցին զինուած պահակներ։ Նախորդ օր, երբ ասոնք նորոգութեամբ զբաղած էին քաղաքին կեդրոնը, ատրճանակներով յարձակում կրեցին։ Պահակները որ չէին նշմարած թէ կրակը ուրկէ կուգայ, սկսան իրենց կարգին հրացէն պարպել ամէն ուղղութեամբ, երբ մեծ բազմութիւն մը այդ պահուն կ՚անցնէր հրապարակէն։ Պահակները այս կերպով վիրաւորեցին հինգ-վեց հոգի, որոնցմէ երկուքը մեռան։

Պարսելոնայի մէջ եւս, հեռաձայնի ընկերութեան բանթողները տեղի կուտան միջադէպերու։

Համաձայն վերջին վիճակագրութեան մը, մօտ 20 միլիոնի վնաս մը տուած է հեռաձայնի ընկերութեան աշխատաւորներու գործադուլը։

ՀՍԿԱՅ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆ ՎՈԼԿԱՅԻ ՎՐԱՅ

Մոսկուայէն տրուած լուրի մը համաձայն, 1932 փետրուարին պէտք է աւարտի Սամարայի մօտ (Վոլկայի վրայ) շինուելիք ջրաելեկտրական կայանի նախագծի մշակումը։

Կայանը պիտի ունենայ 1,160,000 քիլովաթ ուժ եւ հետեւաբար պիտի ըլլայ աշխարհի ամենամեծ կայանը։

Վոլկայի վարչութեան ներկայացուցիչ Ճարտարագէտը Մոսկուայի մէջ զեկուցում մը ըրաւ կատարուած նախապատրաստութեանց մասին։ Կարելի պիտի ըլլայ ելեկտրականութեան քիլովաթը ժամը մօտ մէկ կոպէկի արտադրել, եւ ասոր շնորհիւ աճագին գործարաններ հիմնել, ալիւմինիումի, պղինձի, շերտաքարի եւայլ նիւթերու համար։ Կարելի է ելեկտրականութեամբ բանեցնել նաեւ երկաթուղին, եւ ջրաբաշխական հաստատութիւններ։

Վոլկայի կայանին շինութեան համար նախատեսուած է աւելի քան 1 միլիառ ռուբլի ծախք, իսկ յարակից բազմաթիւ գործարաններու ծախք՝ 3 միլիառ։

Միւս կողմէ, կարելի պիտի ըլլայ նաեւ մեծապէս ընդարձակել Վոլկայի նաւարկութիւնը։

Կայանին կառուցման նախապատրաստական աշխատանքները պիտի սկսին 1932ին եւ լայնօրէն պիտի ծաւալին 1933ին։ Կայանը եւ յարակից գործարանները մասնակի պիտի սկսին աշխատիլ 1937ի վերջերը։

Վոլկայի կայանը մէկ մասն է միայն «Մեծ Վոլկա» նախագծին, որուն համաձայն պիտի շինուին չորս ելեկտրական կայաններ, մէկը Վոլկա եւ միւս երեքը Կամա գետին վրայ։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ֆինլանտական կառավարութիւնը խորհրդարանին ներկայացուց կարգ մը օրէնքներ, որոնք մշակուած են տնտեսական տագնապը մեղմացնելու մտադրութեամբ.

Կառավարութիւնը կ՚առաջարկէ զեղչել պաշտօնեաներու թոշակները, ինչպէս նաեւ երեսփոխաններու ամսականները։ Մտադրուած է նաեւ նիւթական օժանդակութիւն ապահովել ագարակապաններուն։

Ռումանիա եւս լուրջ ջանքեր կը թափէ այս մտադրութեամբ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐԸ

Վերջին վիճակագրութեան մը համաձայն օգոստոս 24ին Անգլիոյ անգործներու թիւն էր 2 միլիոն 733782, ըսել է անցեալ շաբթուան վրայ 14000ի յաւելում մը։ Իսկ անցեալ տարուան վրայ՝ 694 հազարի յաւելում մը։

ԼՈՒՆԱՉԱՐՍԿԻ ՉԷ ԱՔՍՈՐՈՒԱԾ

Պոլսէն հաղորդուած լուր մը կը յայտնէր թէ Խորհրդ. Միութեան նախկին կրթական գործավարը Լունաչարսկի, կը գտնուի Պոլիս, ուր իբրեւ աքսորական, կը պաշտօնավարէ Խորհրդ. առեւտրական պատուիրակութեան մէջ։

Սակայն, Յունաստանէն տրուած լուրի մը համաձայն, Լունաչարսկի հասած է Աթէնք, ուր մտադրութիւն ունի մնալու քանի մը օր։ Նախկին գործավարը ներկայացած է Յունաստանի արտաքին նախարարին, սակայն իր ճամբորդութեան մասին, մերժած է որ եւ է յայտարարութիւն ընել մամուլին։

ՄԱՄՈՒԼԸ ԱԶԱՏ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ?

Ինչպէս ամէն բանի, նոյնպէս եւ ազատութեան մասին, Թրքական միտքը ունի իր ուրոյն ըմբռնումը։ Մամուլի ազատութիւնը ապահովելու համար, Քէմալի կառավարութիւնը աւելի լաւ միջոց չէ գտած, եթէ ո՛չ արգիլել ընդդիմադիր թերթերու հրատարակումը, համաձայն մամուլի նոր օրէնքին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (119)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՅԱՍՆԸՄԷԿԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Գիւղացիները, տեղեկութիւն ստանալով խումբի կացութեան մասին՝ անմիջապէս գիւղ կը փոխադրեն եւ իմաց կուտան խումբի գալը, կը պատրաստեն ...ական մեծ պաշար եւ կ՚ուղարկեն խումբին։ Մինչ այս, մինչ այն, սառնամանիքէն անկարելի կը լինի խումբի լեռան կատարը մնալ։ Ուստի նա կամաց-կամաց, աննկատելի կերպով, ցած կ՚իջնէ. ձոր մը մէջ կրակ կը վառէ եւ կը տաքէ։ Ամբողջ գիշերը, հեռուէն նկատելով բարձրացող ծուխը, կը զարկեն. որ ընկերներն են եւ, փոխանակ լեռ բարձրանալու, ուր ժամադիր եղած էին եւ ուր բարձրանալը բոլորովին անկարելի էր դարձեր իրենց համար, այլերը կ՚ուղղեն դէպի ծուխը։ Մեր ընկերները կը նկատեն զանոնք, հա՛յ, հա՛յ պոռալով առաջ կը վազեն։ Անոնք կերպով մը կը հանդարտեցնեն իրարանցումի մէջ ինկած ընկերները եւ յոյս կուտան, որ շուտով կը տեսնեն իրենց ուզածը։ Վերջապէս քիչ ժամանակ անցնելէ յետոյ, հեռուէն, գիւղի կողմէն, կ՚երեւին երկու շալակաւորներ։ Ասոնք հաց եւ ուտելիք բերողներն էին։ Տղայոց ուրախութիւնը անպատմելի էր...

Կը բացուի հացը եւ խումբը, չորս օրուան քաղցէն յետոյ, ցամաք հացով փառաւոր հաց մը կ՚ընէ։

Բայց սովածները մինակ իրենք չէին։ Նաեւ կային ուրիշ խմբեր. անոնք ալ հաց չունէին... Պէտք էր բաժիններէն մաս մը հաւաքել եւ անոնց ղրկել, որպէսզի քիչ մը ուժ առնելով, գային իրենց հասնէին։ Եւ տղերքը կուտան։ Մի քանի ժամուան մէջ պաշարը արդէն կ՚ուղարկուի. նաեւ մնացող տղերքը կը հասնին, բայց ի՜նչ... մի օրուան համբաւ տանջանքէն եւ ցրտէն գրեթէ աննանաչելի եւ կմախք դարձած։

Խումբը այժմ կը գտնուի Դաշտի մէջ։

Քարիք կռուին Քիւրտերէն սպաննուեցան 17 եւ վիրաւորուեցան 14 հոգի. իսկ Հայերէն զոհուեցաւ մէկ սպաննուած, մէկ ծանր վիրաւոր, որ քանի մը օրէն մեռաւ, եւ երկու հոգի սառած, երեք հրացան ձորը ինկած։

Խումբը մինչեւ Դաշտ իջնելը 3-4 բաժին է եղած։ Սա եղաւ Ապրիլ 20ին։

∴

Ապրիլ 20ի օրը Պ. Վահանը, Գէորգ Զաւուշը, ես եւ Իսօն ելանք գացինք Ցուլանայ Աղբիւրի տակը։ Առաւօտեան մարդ ղրկեցինք եւ բերել տուինք Կանաչ կտորի գամէն մեր վիրաւորները, որոնց մէջ էին նաեւ Արշակն ու վիրաւոր Գրիգորը։ Մտածեցինք, որ մեզ հետ չենք կրնար տան բերել զրանք. ո՛չ կարգին տեղ կայ, ո՛չ ուտելու բան կայ եւ իրենք ալ բաւական առողջացած են։

Պ. Վահանը պաշտօնական կնիքներով վկայականներ տուեց կնքեց եւ յանձնեց Արշակին, Մանրիկոյ Պօղին գրինք առաջնին ու ղրկեցինք Դաշտ։

Մենք փոխադրուեցանք Եղկարու Լոր եկաւ, թէ Կոտօ Հաճին եւ Ալօն վիրաւոր ինկած են այրին չ տեղ։ 10 մարդ ղրկեցի. իւրաքանչիւրին 10ական դրուշ տալով, որ վիրաւորները բերեն, գացին բերին։ Եղկարտայ Գրգոյին տուի 12 արծաթ, յանձնեցի իրեն այդ երկու վիրաւորները, որպէսզի հոգ. կերակուր, մարթ տայ եւ պահէ ուր որ կ՚ուզէ։ Մենք գացինք Հարթի։ Դաշտի իշխանները գրեթէ բոլորը հոս հաւաքուած էին։ 130 դրուշ տուինք եզ մը առինք. մեզ հետ եղած տղոց արեխ կարել տուի, միսը կերաւ ժողովուրդը։

Պ. Վահանը ժողով մը ունեցաւ ժողովրդի հետ, առաջարկեց թէ՝ «եթէ մենք կարի ունենանք, կը համաձայնի՞ք մեզի հետ կռուել, կը կուի՞ք մեզ հետ»։ Ոչ ոք չեղաւ ըսող թէ «հա՛ կը կռուինք»։ Կ՚ըսէին. «Երբ Վերին գիւղերը բոլոր քանդուեցան, կռուող չկայ, մենք մինակ ի՞նչպէս կռուինք»։

— Եթէ դիմադրութիւն չընէք, բոլորդ կը կոտորուիք,— ըսաւ Պ. Վահանը,— եթէ մեր վրայ եկող ըլլայ, դէ՛հ, մենք ալ մի-մի թուանք կը զարնենք ու խոյս կուտանք։

Ժամանակը երեկոյեան կողմ էր։ Պ. Վահանը կանչեց զիս, Գէորգին եւ Իսօյին ու ըսաւ.

— Ինձ տեղ մը գտէք՝ պահուեմ, այլեւս անկարող եմ քալելու։

Ես պատասխանեցի.

— Չէ՞ որ ես քեզի ըսի, որ Զաթոյի քով պահեմ, հիմա հոս ես քեզ ո՞ւր պահեմ։ Եթէ կ՚ուզես, էլի հոն գնանք. հոն պահուիր, Դաշտին մօտ կ՚ըլլաս։

— Ես անկարող եմ հոն վերադառնալու. հոս գտէք տեղ մը, որ պահուեմ։

Առաջարկեցինք Իսօյին եւ մի ուրիշ աղայի, որ տեղ մը գտնենք եւ ընենք Պ. Վահանի քով մնան։ Իսօն չմնաց, ձեռքերն ու երեսի մի մասը վառօղով այրուած ըլլալուն համար։

Ես ըսի.

— Պ. Վահա՛ն, թող Գէորգը առնէ էս տղերքը՝ երթայ, ես կը մնամ քովդ։

Նա ըսաւ.

— Դու քովս մնաս, հապա գործն ո՞վ ընէ։

Առաջարկեցի Տիգրանակերտցի Հաճիին եւ Մշեցի Լեւոնին։ Նրանք համաձայնեցին մնալ։ Օվօն եւ Հարտուշ Ալօն պիտի պահէին Պ. Վահանին, ու մի ժողովուրդ չիմացաւ այդ բանը։ Մենք լուր տարածեցինք թէ Վահանին ղրկեցինք Դաշտ։ Պ. Վահանը ինձմէն մանր փող ուզեց. 10 արծաթ տուի իրեն։ Ինքն ալ ըսաւ.

— Քովս կայ 40 ոսկի, կէսը քովդ մնայ, կէսը՝ քովս։

20 ոսկի տուաւ ինծ։ 3 ոսկի տուի Ալօյին, որ Պ. Վահանին հաց եւ միս պակաս չընէ։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԼՈՒ, ՍԷՆ-ՄԱՐԿՐԻԹ.— Վաղը, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ - ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ.— Այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Բ. ԳԱՎԷՋԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Ռոստոմ ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբ. երեկոյ, ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԳՐԱՒՈՐ ԴԱՍԵՐԸ

Ա. Գիրք.— Շարադրութեան եւ ուղղագրութեան նախնական մշակումը առաջին եւ երկրորդ տարիներուն համար։

Բ. Գիրք.— Շարադրութեան եւ քերականութեան հիմնական ըմբռնումները դպրոցական երրորդ եւ չորրորդ տարիներուն համար։

Առաջին գրքի գինն է եօթը ֆրանք, երկրորդ գրքինը՝ ինը ֆրանք. դպրոցներուն հարիւրին 20 զեղչ, ճամբու ծախքը հեղինակին վրայ։ Ամէն պատուէր կանխավճար. դպրոցները կրնան պահանջել մէյ մէկ օրինակ, իբրեւ նմուշ։

Նամակ ու դրամ պէտք է ղրկել հետեւեալ հասցէով.

Madame D, Segbossian, Ave. Ed. Branly 11. Chaville (S-et-O.) France.

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Պէլվիլի Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընկերները այսօր Ուր. իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Պարտադիր ներկայութիւն։

ԻՍՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն, Ակումբին մէջ։ Պարտադիր ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի լիազօրը։

Մշոյի խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն, ընկեր Լորիսի բնակարանը, 66 Alleé de la Seine. Պարտադիր ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ.Կ.ի լիազօրը։

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Քլիշի, փլաս տը լա Րէփիւպլիք. Ծխավաճառին սրճարանը։

Կը դասախօսէ՝ *ընկ. Վազգէն Շուշանեան։*

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, Գաֆէ Վօլթէր, Օտէօն Թատրոնին դիմացը։ Կը դասախօսէ ընկեր Օկարօ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին այս կիրակի, ժամը 4ին, 32 Աւընիւ տէ կօպլէն, սրճարանի վերնայարկը։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՍԱՐՕԵԼԻ ՀՐԱՅՐ խումբի ընկերները ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրուին այս երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Ն. Ալատինեանի բնակարանը, ներկայանալ անդամատոմսերով։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Ներկայացուցչական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Կը խնդրուի Լիոնի եւ շրջանի ներկայացուցիչներէն ճիշտ ժամանակին ներկայ ըլլալ։

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ խումբի ժողովը այս Կիրակի ժամը 5ին ընկեր Վարդանի բնակարանին մէջ, Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՏԷՍԻՆԻ Ջաւարեան խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 7ին ընկեր Օհաննեանի ստորնայարկին մէջ։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր Ապառաժ, Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին «Խմաժակ» ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Շաբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարան Ընթերցարանին մէջ։ Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԿԱՐՏԱՆԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Կարտանի Փիւի Պիվէռի Կարթաւիրաց միութեան հանգանակութիւնը Հայաստանի աղէտեալներուն համար.—

Առաքէլեան եղբարք 25, Ե. Հովակիմեան, Գարեգին, Օ. Գալայճեան, Ս. Համբարձումեան, Յ. Աբրահամեան, Հ. Ղուկասեան, Ս. Մարտոեան, Ա. Առաքէլեան 5ական, Ս. Մարգարեան, Ս. Կլեեան, ՈՒՌ, Յ. Պօղոսեան, Կ. Աբրահամեան, Ա. Նավօեան 10ական, Գ. Անտուրեան 20, Ա. Մարաշեան 40, Տ. Տօնապետեան 20, գումար 205 ֆրանք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գ. ՇԱՐԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆէ ստիպողաբար կը խնդրուի հանդիպիլ Յառաջի Վարչութեան։

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

62.— ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՉԵՑԻՆ

— Միտիլլի կ'երթամ, եթէ նամակ ունիս, տուր տանիմ Նամըք Քէմալի։

Օգտուելով առիթէն, նամակ մը գրեցի եւ Րիֆաթ պէյի տուի։ Անցաւ քանի մը ամիս։ Օր մը, լուր առի թէ Րիֆաթ պէյ ձերբակալուած է եւ կը գտնուի Պէշիկթաշի պահականոցը։ Ետքը լսեցի նաեւ թէ հարցաքննութեան կանչուած են Էպուզիա Թէվֆիք, Նալտիլ Հագ Համիտ, Րէճայիզատէ Էքրէմ եւ ուրիշ կարեւոր դէմքեր։ Իբրեւ թէ ասոնք կը պատկանէին կոմիտէի մը, որ կը գործէր կառավարութեան դէմ։

Երբ այս լուրերուն վրայ անձկութեան մատնուած կը խռկայի, քաղաքապետ Մազհար փաշա իր մօտ կանչեց զիս։ Պէշիկթաշի ոստիկանական տնօրէն Հաճի Հասան փաշա գրութիւն մը ղրկեր էր իրեն։ Ինծի երկարեց։ Կարդացի, դուք ալ կարդացէք.

— Թաղաւորին հրամանով, կարգ մը կարեւոր քննութիւններ կատարելու նպատակով, Պէշիկթաշի ոստիկանատան մէջ կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը։ Անդամներէն Սիւրիւրի էֆէնտի եւ թագաւորին սենեկապետներէն Րաղըպ պէյ յարմար տեսան հարցաքննել նաեւ քաղաքապետութեան թղթակցութեանց դիւանի պաշտօնեաներէն Նազըմ պէյը։ Ուստի կը խնդրենք զայն ղրկել ոստիկանատուն։

Մազհար փաշա հարցուց ինծի.

— Մանօթութիւն ունի՞ս Րիֆաթ պէյի հետ, որ բանտարկուած է։

— Հին մէկ բարեկամս է։
Դուն ալ կոմիտէին մէ՞ջ ես։

— Ո՛ր կոմիտէին։

— Րիֆաթի կոմիտէին։ Մի ծածկեր եւ շիտակը ըսէ։

— Ես լուր չունիմ այդպիսի կոմիտէի մը մասին։

Մազհար փաշա սկսաւ մտածել։ Ես բաժնուեցայ իրմէ եւ շիտակ Պէշիկթաշի ոստիկանատունը գացի։ Այնտեղ նստեր էին Սիւրիւրի էֆէնտի, Րաղըպ պէյ և ուրիշ երեք հոգի, զորս չէի ճանչնար։ Րաղըպ պէյ «նարկիլէ» կը ծխէր։ Զիս ընդունեց քաղաքավար ձեւով եւ ժպտուն երեսով։ Նստելու տեղ ցոյց տուաւ ինծի, յետոյ, ներկայացնելով խմբապետ եւ մօրուսաւոր մարդը, ըսաւ.

— Պատասխանեցէք հարցաքննիչին հարցումներուն։

Հարցաքննիչ կոչուած այդ էֆէնտին, վերցնելով իր թուղթն ու գրիչը, հարցաքննութեանց յատուկ նախադասութեան առթիւ զիս մէկ ժամ գրաղեցնելէ յետոյ, արտասանեց իր առաջին ու բուն հարցումը.

— Ո՞վ է որ ձեզի միջնորդ կը ծառայէ՝ թղթակցելու համար Նամըք Քէմալի հետ։

— Թղթակցութեան համար միջնորդի պէտք չկայ, թղթատարը բաւական է։

— Այո՛, սովորական նամակները թղթատարին կրնաք տալ, սակայն անշուշտ թղթատարին չէք յանձներ այն նամակները, ուր յանդգնութիւնը կ'ունենաք բորբոքելու Մարգարէին նուիրական աթոռին դէմ։ Անպայման միջնորդ պէտք է այսպիսի թղթակցութեանց համար։ Երբ ճշմարտութիւնը չէք խոստովանիր, ձեր յանցանքը կ'աւելնայ։ Միայն շիտակը ըսէ։ Փրկութիւնը ճշմարտախօսութեան մէջ է։ Մեր վկաներու... Սուլթանը գիտէք որ կը ներէ նոյնիսկ ամենամեծ յանցանքները։ Շիտակ խօսէ։ Արդէն ամէն բան երեւան ելած է։ Ձեռք անցուած է նաեւ այն բարբառնչանքը, զոր կը կարծես թէ ուրիշ մարդ չպիտի կարդայ։

Այս ատեն անկիրթ հարցաքննիչի մը յարձակումին, անիմաստ հարցումներուն առջեւ համբերել անկարելի էր այլեւս։ Բարկութեամբ կանգնեցայ եւ ըսի Սիւրիւրի էֆէնտիին.

— Այս հարցաքննիչ կոչուած մարդուն հարցումներուն չպիտի պատասխանեմ եւ ոչ ալ իմ կամքովս կը հանդուրժեմ որ միամ[…] ներէք։ Կրնաք զիս ձերբակալել, բայց նոյնիսկ այդ պարագային [...] պատասխանեմ այս աՀէրիֆին։

Սիւրիւրի էֆէնտի, տեսնելով խստութիւնը բառերուս, հանգ[...] որքան յուզուած եւ վիրաւորուած էի։

— Կը ներէք, հարցաքննիչը ձեզ չէր ճանչնար թերեւս։

Ետքը յանդիմանեց հարցաքննիչը, վտարելու ատեն խիստ[...] ցաքննիչը ներողութիւն խնդրեց։ Բայց այլեւս անկարելի էր, որ [...] խանէի իր հարցաքննութեան։ Սիւրիւրի էֆէնտի ստիպուեցաւ [...] հարցաքննիչին, որ գրաւոր իրեն ներկայացնէ անհրաժեշտ հարց[ումները] եւ ինք մեկնի։ Հարցաքննիչը գրեց ու մեկնեցաւ։ Սիւրիւրի էֆէնտի [...] տուաւ հարցումները։ Ահա բովանդակութիւնը.—

Կ'ըսէք թէ գաղտնի թղթակցութիւն չունիք Նամըք Քէմալի հետ [...] ձեր նամակները կը ղրկէք թղթատարով։ Բայց Րիֆաթ պէյ կը խոստ[ովանի] որ ձեր նամակները ինք կը տանէր Նամըք Քէմալի։ Նոյնիսկ ձերբակալուած Րիֆաթ պէյի օրագրութեան տետրին մէջ գրուած է թէ [...] առն այսինչ օրը, քաղաքապետութեան ձեր գրասենեակին մէջ իրեն [...] էք նամակ մը, Նամըք Քէմալի յանձնելու համար զայն։ Ձեր [...] րութեան եւ ճշմարտութեան միջեւ ի՞նչ հակասութիւն է այս։ [...] խորհիք գաղտնի միջոցով մը ղրկել ձեր նամակը, կը նշանակէ թէ [...] նիքներ կը պարունակէր։ Բացատրութիւն տուէք այդ նամակին [...] կութեան մասին եւ հաստատեցէք, որ խալիֆայական աթոռին դէմ [...] թշնամութիւն չէք արտայայտած։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԽԻՊՐՈՍ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 374 000

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
5 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1665 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՌՈՄ ԵՒ ՎԱՏԻԿԱՆ

Երեք ամիս փոխադարձաբար շանթեր արձակելէ յետոյ, Սեպտ. 2ին համաձայնութիւն մը յանգեցան Հռոմ եւ Վատիկան։ Համաձայնութիւն մը, որ վերջնապէս չի լուծեր ծանօթ վէճը, բայց պիտի նպաստէ խաղաղութիւնը վերահաստատելու եւ կիրքերը մեղմացնելու։

Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն է թէ այս ելքէն աւելի շատ կը շահի Մուսոլինին, քան Պապը։

Արդարեւ, հարեւանցի ակնարկ մը համաձայնութեան պայմաններուն վրայ՝ պիտի համոզէր թէ Հռոմ տեղի չէ տուած իր հիմնական տեսակէտներուն մէջ։

Ի՞նչ կ՚ըսէ համաձայնութիւնը.— «Ացիոնէ Կաթոլիկա»ն, կաթոլիկ Դաշնակցութիւնը, որ կը բաղկանայ կաթոլիկ այրերու, կիներու, երիտասարդներու եւ համալսարանականներու չորս առանձին ընկերակցութիւններէն, այլեւս չպիտի կրնայ զբաղիլ քաղաքական գործերով կամ կազմել արհեստակցական միութիւններ։

1.— Իբրեւ թեմական՝ կրօնական կազմակերպութիւն է կաթոլիկ Դաշնակցութիւնը, եւ խստօրէն ենթակայ եպիսկոպոսներուն, որոնք պիտի ընտրեն վարիչները, կղերական կամ աշխարհական։ Ընտրելի չեն կրնար ըլլալ անոնք որ անցեալին մէջ պատկանած են արդի վարչաձեւին թշնամի կուսակցութեանց։ Իբրեւ կրօնական կազմակերպութիւն, ո՛ր եւ է կերպով չպիտի միջամտէ քաղաքական գործերու եւ իր կազմակերպութեանց արտաքին ձեւերուն մէջ հեռու պիտի մնայ ամէն բանէ որ յատուկ է եւ աւանդական՝ քաղաքական կուսակցութեանց։ Իր՝ տեղական մասնաճիւղերուն դրօշը պիտի ըլլայ ազգային դրօշը։

2.— Կաթոլիկ Դաշնակցութեան ծրագրին մէջ չպիտի գրուի արհեստակցական միութեանց կազմութեան խնդիր։ Իր ներքին արհեստակցական հաստատութիւնները պիտի զբաղին միայն կրօնական եւ հոգեւոր խնդիրներով։

3.— Կաթոլիկ Դաշնակցութեան երիտասարդական կազմակերպութիւնները պիտի կոչուին «Կաթոլիկ Դաշնակցութեան երիտասարդական ընկերակցութիւններ»։ Ասոնք պիտի կրնան ունենալ անդամակցութեան տոմսեր եւ զարդանշաններ՝ զուտ կրօնական հասկացողութեամբ. զանազան ընկերակցութեանց համար չպիտի ունենան ուրիշ դրօշ բացի ազգայինէն եւ իրենց կրօնական դրօշներէն։ Տեղական ընկերակցութիւնները ո՛ր եւ է մարզական կամ ըմբշական գործունէութիւն չպիտի ունենան, եւ պիտի սահմանափակուին միայն զբօսական կամ կրթական զբաղումներով, եւ միշտ կրօնական առաջնորդութեամբ։

×

Ասոնք են համաձայնութեան գլխաւոր կէտերը։

Անշուշտ պիտի վերաբացուին կաթոլիկ ակումբները, եւ հատուցումներ պիտի ըլլան վերջին դէպքերու առթիւ ծագած վնասներուն համար։ Միւս կողմէ, շատոնց դադրած է լրագրական պայքարը, եւ Մուսոլինի կարգ մը սրտահաճոյ կամ աստուածահաճոյ գործեր կատարեց վերջերս։

Բայց, այդ բոլորը ձեւեր են, եւ գոյացած համաձայնութիւնը գործնապէս կը սահմանափակէ Կաթոլիկ Դաշնակցութեան (ActionCatholique) գործունէութիւնը։ Կը մղէ զայն իր պատեանին մէջ։ Կը փակէ անոր ճամբան՝ քաղաքական ազդակ դառնալու, եւ դէմ դիմաց չափուելու սեւ շապիկաւորներուն հետ։

Իսկապէս, անխուսափելի էր մրցակցութիւնը, եթէ ոչ ընդհարումը՝ երկու խոշոր ուժերուն, կաթոլիկ ընկերակցութեանց եւ «խրձիկ»ներուն միջեւ։

Մուսոլինի ինչքան ալ վստահութիւն ունենար իր միլիոնաւոր հետեւորդներուն վրայ, իր երիտասարդական եւ պատանեկան կազմակերպութեանց հարիւր հազարաւոր անդամներուն վրայ, չէր կրնար անտեսել մրցակիցը։

Կաթոլիկ Դաշնակցութիւնն ալ, իր այրերու, կիներու, երիտասարդներու եւ համալսարանականներու կազմակերպութիւններով, կը ներկայացնէ 400.000ի ուժ մը, եթէ ոչ աւելի։

Ուրեմն, նոյնքան ասպարէզ ունի վարակելու երիտասարդութիւնը, որքան «Ֆաշիօ»ն, եթէ վայելէ ազատութիւն քաղաքական, արհեստակցական եւ մարզական գործունէութեան համար։

Եւ արդէն սկսած էր զգալի դարձնել իր ազդեցութիւնը, մանաւանդ այն օրէն որ վերահաստատուեցաւ պապական իշխանութիւնը, եւ Վատիկանը դարձաւ ազատ պետութիւն (1929 փետր. 11)։

Մուսոլինի ընդունելով՝ հանդերձ կրօնի ուժը եւ Վատիկանի արժէքը՝ իր իսկ վարած քաղաքականութեան համար, չի հանդուրժեր որ անոնք խափանեն իր արեւը։ Մանաւանդ ներքին կեանքի մէջ։ Կ՚օգտուի այդ երկու ազդակներէն, արտաքին աշխարհակալութեան համար, բայց եւ խորապէս կ՚ըմբռնէ անոնց վտանգը՝ բուն երկրին մէջ։

Եւ ահաւասիկ ձեռք առած է կանխարգել միջոցներ, որպէս զի Կաթոլիկ Դաշնակցութիւնը եւ անոնց հովանաւորը՝ Վատիկանը, դուրս չելլեն... բանկալէն։

Կաթոլիկ Դաշնակցութիւնը նորէն կը պահէ իր կազմակերպական ցանցը, եւ իր սերտ յարաբերութիւնները՝ ընտանիքին հետ։ Բայց ամէն անգամ որ փորձէ անցնիլ սահմանը, դիմացը պիտի գտնէ պետութիւնը՝ իր երկաթեայ պահանջներով։

Շ.

ՎԱՃԱՌԱՄԱՐՏԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Եգիպտական կառավարութիւնը լուր առաւ թէ խորհրդային իշխանութիւնը, որ արդէն ամառն ապրանքներով ողողած է Եգիպտոսը եւ պարսկական ծովեզերքը, կը պատրաստուի մրցում կատարել նաեւ Եգիպտոսի մէջ։ Վարչապետ Սըտքը փաշա կը խորհի բարձր մաքսեր հաստատել ռուսական ապրանքներուն դէմ։ Խորհրդային գործակալներ կը ջանան Եգիպտոսի մէջ, յառաջ տանելու համար բամպակեղէնի վաճառումը։ Արդէն իսկ 150,000 հակ ներածուած է։

Այս մրցումը մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ գործարանատէրներուն, մանաւանդ որ Ռուսիա 45,000 թոն բամպակ գնած ըլլալով Եգիպտոսէն, մեծ յոյսեր ունի յաջողելու։

ՕՏԱՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ Կ՚ԱՐՏԱՔՍՈՒԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

Ռուպէի վերջին մեծ գործադուլներու ընթացքին պատահած կարգ մը խռովութեանց հետեւանքով, ներքին նախարարութիւնը որոշեց մէկ քանի օտար համայնավարներու վտարումը երկրէն։ Ասոնց մէջ կան 4 Հունգարացիներ եւ 3 Լեհեր, մէկը կին։

Ոստիկանութիւն ութ օր պայմանաժամ տուած է անոնց, երկրէն հեռանալու։

Ասոնցմով, վերջին դէպքերուն հետեւանքով, երկրէն վտարուած օտար համայնավարներու թիւը կը բարձրանայ 30ի։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ԳՆԷ

Թրքական կառավարութիւնը որոշեց 18 սաւառնակներ գնել, Սավոյա-Մարքէթթի տեսակէն։ Մեքենաները պիտի յանձնուին նոր տարիէն առաջ, եւ պիտի սարքուին իտալական դրութեամբ։

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ֆրանսայի առեւտրական նախարարին մէկ զեկոյցը կը յայտնէ թէ զանազան ընկերութեանց ներկայացուցիչներէն բաղկացած պատուիրակութիւն մը ներկայացած է իրեն, շնորհակալութիւն յայտնելու Ռուսիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց առթիւ, բարելաւելու համար երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութիւնները։

Այս լուրը տալէ յետոյ, «Լ՚Ամի տիւ Փէօփլ» կը գրէ.— Առեւտուր ընել պոլշեւիկներու հետ, անոնց հայթայթել նախանիւթեր որ չունին, կը նշանակէ նպաստել անոնց հնգամեայ ծրագրի գործադրութեան, պարզապէս օժանդակել պոլշեւիկներուն որ կրակի եւ արիւնի մէջ ձգեն աշխարհը։

«Եւ հանդիսատես կ՚ըլլանք այս տեսարանին որ առա՛ջ, նոր չէ պատմութեան մէջ. նախարարներ, որոնց գոյութեան իրաւունքը կը կայանայ հանրութեան օգուտը պաշտպանելու մէջ, նշանաւոր անձնաւորութիւններ, որոնց շահն ու պարտականութիւնը իրենց կը հրահանգեն դէմ ըլլալ յեղափոխական մղումներուն, իրենց ձեռքով իսկ կը պատրաստեն եւ կը նպաստեն ձեռնարկներու, որոնք ուղղուած են հայրենիքին եւ քաղաքակրթութեան դէմ»։

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Ռումանիոյ Կարոլ Թագաւորը որուն ամուսնական եւ ընտանեկան միջադէպերը գաղտնի չեն հանրութեան համար, մտադրութիւն ունի ամուսնանալու Իտալիոյ Թագաւորին աղջկան հետ։

Այս նպատակով ալ, ամուսնական մանրամասնութիւնները ճշդելու համար, Կարոլ Թագաւորին անձնական բարեկամը Մանոյիլէսքու մեկնած է Հռոմ։ Թագաւորին աղջիկը, իշխանուհի Մարիա, 16 տարու է։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻԱ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻՆ
ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳՐԷՆ

Նախորդ օր, Համեւրոպայի Յանձնախումբի նիստին մէջ, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ներկայացուցիչները, յայտարարութիւններ ըրին, որոնցմով, յանուն իրենց կառավարութեան, կը հրաժարէին մաքսային միութեան ծրագրէն։

Այս յայտարարութիւնները լսուեցան մեծ գոհունակութեամբ։ Մաքսային միութեան հարցին մասին, Հաակէյի Ատեանը իր վճիռը պիտի տայ այսօր։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԼՐԱՑՈՒՑ ԻՐ ԿԱԶՄԸ

Անգլիոյ դահլիճը իր վերջին նիստին մէջ, վերջնապէս լրացուց մշակումը զանազան օրինագծերուն, որոնք յառաջիկայ շաբթու պիտի ներկայացուին Խորհրդարանին։ Կը կարծուի թէ նոր ելմտացոյցը որ պատրաստուած է բացը գոցելու առաջադրութեամբ եւ նկատի առնելով կառավարութեան խնայողական միջոցներն ու կարգ մը տուրքերու յաւելումները, յառաջիկայ հինգշաբթի օր խորհրդարանին պիտի ներկայացուի Սնոտընի կողմէ։ Ելմտացոյցի վիճաբանութիւնը պիտի սկսի յաջորդ օրն իսկ եւ պիտի տեւէ երկու օր։

Անգլիական դահլիճը լրացուց իր կազմը, նշանակելով երկրորդական նախարարներ եւ փոխ նախարարներ։

Այս բոլոր նախարարական պաշտօնեաներու թիւը կը հասնի 50ի. 31ը պահպանողական, 11ը ազատական եւ 8ը աշխատաւորական։ Ասոնց մէջ է Մաքտոնըլտի տղան, որուն յանձնուած է Տոմինիոններու փոխ նախարարութիւնը։

Իսկ Լայտ Ճորճի տղուն տրուած է առեւտրական նախարարութեան խորհրդարանական քարտուղարի պաշտօնը։

Գերմանեւռուս առեւտուրը

Խորհրդային կառավարութեան եւ գերմանական արտածման ընկերութեան մը միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացաւ։ Այս համաձայնութեան նպատակն է դիւրացնել հայթայթել Ռուսիոյ ապսպրանքներուն համար, որոնք պիտի կատարուին գերման ճարտարուեստին կողմէ։

Գերման ընկերութիւնը Բախապանքէն այս նպատակով ստացած է 150 միլիոն մարքի վարկ մը։ Այս համաձայնութիւնը կը մտնէ անցեալ ապրիլին, գերման ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներուն եւ Ռուսիոյ միջեւ կնքուած առեւտրական համաձայնագրի շրջանակին մէջ։

Ըստ այս համաձայնութեան պայմաններուն այս, 150 միլիոն նոր վարկին համար, Ռուսիա պիտի վճարէ 10 առ 100 տոկոս։

Մեծ գործադուլ Եգիպտոսի մէջ

Աղեքսանդրիոյ մէջ, բամպակի փոխադրութիւնը ապահովող 1600 գործաւորներ գործադուլ յայտարարեցին։ Այս գործադուլին պատճառն է Աղեքսանդրիոյ արմտիքի ընդհ. ընկերութեան մտադրութիւնը, օրավարձքերը նուազեցնելու հարիւրին 10—15 համեմատութեամբ։ Այս առթիւ, բանուորներու եւ ընկերութեան ներկայացուցիչներուն միջեւ, բանակցութիւնները խզուած ըլլալով, գործադուլ յայտարարուեցաւ։ Այս կերպով բամպակի ամբողջ գործն է որ կը դադրի քաղաքին մէջ, անգործութեան մատնելով 16—17000 անձեր։

Կառավարութիւնը ոստիկանական խիստ միջոցներով, կը ջանայ պահպանել քաղաքին անդորրութիւնը։

Սակայն, մաս մը գործաւորներ յօժարած ըլլալով աշխատիլ նուազ օրավարձքով, խռովութիւններէ կը վախցուի։ Ոստիկանութիւնը հրաման ստացած է պաշտպանելու աշխատող գործաւորները։

Սպանիոյ խռովութիւնները

Մատրիտէն տրուած լուրի մը համաձայն, ընդհ. գործադուլ յայտարարուած է Պարսելոնայի մէջ։ Գործադուլի հրահանգը արագօրէն տարածուեցաւ քաղաքին բոլոր թաղերուն մէջ, տեղի տալով արիւնահեղ բախումներու, ոստիկաններու եւ ցուցարարներու միջեւ։

Առաջին միջադէպ մը պատահեցաւ ոստիկանական ջոկատի մը փոխադրութեան առթիւ, դէպի քաղաքին ամենէն աւելի վտանգուած վայրը։ Մեծ ինքնաշարժ մը որ կը փոխադրէր ոստիկանները, յարձակման ենթարկուեցաւ։ Ցուցարարները կրակի բռնեցին զայն։ Ոստիկաններն ալ դիմեցին զէնքի, սպաննելով չորս ցուցարարներ եւ վիրաւորելով շատեր։

Ուրիշ տեղ մը, ամբոխը փորձեց կողոպտել եւ կրակի տալ մեծ նպարատուն մը։ Հոն ալ ոստիկանութիւնը կրակեց եւ վիրաւորեց բազմաթիւ անձեր։

Սերպիոյ Սահմանադրութիւնը

Սերպիոյ Աղեքսանդր Թագաւորը յայտարարութեամբ մը հաղորդեց ժողովուրդին թէ, հաստատած է սահմանադրական օրէնք մը, որուն համաձայն Սերպիոյ Թագաւորութիւնը սահմանադրական միապետութիւն մըն է, եւ ժառանգական՝ ներկայ արքայական գերդաստանին համար։

Սահմանադրութիւնը կը վերահաստատէ 1929ին Սերպերու եւ Խրուաթներու խափանուած քաղաքական իրաւունքներն ու քաղաքական ազատութիւնները։ Կ՚ապահովէ նաեւ խղճի եւ մամուլի ազատութիւնը։ Օրէնսդրական իշխանութիւնը կը կիրարկուի Ծերակոյտին եւ Երեսփ. Ժողովին կողմէ։ Ընտրութիւններու համար դրուած են մասնաւոր պայմաններ։

2.500 ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ 2.500 ճարտարագէտներէ եւ ուրիշ մասնագէտներէ բաղկացած ժողով մը գումարուած է, խորհրդակցութիւններ կատարելու եւ փութացնելու համար Ստալինի առաջարկած բարենորոգումները։ Ժողովին նախագահը երկու ժամ ճառ խօսելով յայտարարեց մասնագէտներուն որ թօթափեն հալածանքի վախերը եւ յօժարութեամբ կապուին գործի։

ԴԷՊԻ ՀԱՄԵՒՐՈՊԱ

ԼԻՏՎԻՆՈՎԻ ՃԱՌԸ

Համեւրոպայի յանձնախումբը, արձանագրելէ յետոյ Քուրցիուսի եւ Շօպէրի յայտարարութիւնները, որոնցմով, յանուն իրենց կառավարութեան, կը հրաժարէին մաքսային միութեան ծրագրէն, լսեց Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարին՝ Լիտվինովի ճառը տնտեսական ոչ-յարձակման ծրագրին մասին։ Սակայն Լիտվինով, փոխանակ յստակօրէն պարզելու իր ծրագիրը, գոհացաւ ընդհանուր եւ անորոշ պարզաբանումներով եւ բողոքելով Ռուսիոյ հանդէպ կարգ մը պետութեանց թշնամական ընթացքին դէմ, ինչ որ ըսաւ, կը դժուարացնէ դրամատիրական եւ խորհրդային վարչաձեւերու խաղաղ գործակցութիւնը։

Լիտվինովի պատասխանելով, Ֆրանսայի ներկայացուցիչը ըսաւ թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը երբեք չսպասեց Լիտվինովի նախաձեռնութեան, փորձելու համար վերջ մը դնել տնտեսական հակամարտութեանց եւ պարզեց խորհրդային ծրագրին մութ կէտերն ու թերութիւնները։

Յանձնախումբը այսօր պիտի ուսումնասիրէ տեղեկագիրը, որ պիտի ներկայացուի Ազգերու Դաշնակցութեան։

«ՆՕԹԻԼԻՈՒՍ»Ը ՎՏԱՆԳՈՒԱ՞Ծ Է

Գրեր էինք թէ «Նօթիլիւս» ընդծովեան որ դէպի բեւեռ հետախուզական ճամբորդութեան մը ելեր էր, վտանգուած կը համարուի։ 4 օրէ որեւէ լուր չկայ անոր մասին։ Նորվեկիական նաւու մը նաւապետը սակայն իմացուցեր էր թէ կրցած է անթելով հաղորդակցութեան մտնել նաւուն հետ, որ կը կարծուի թէ բուռն փոթորիկի բռնուած է։ Սակայն վերջին լուրերը կը յայտնեն թէ Նորվեկիացի նաւապետը պէտք է սխալած ըլլայ։ Նորվեկիացի հետախոյզ մը Լարսէն կը պատրաստուի օգնութեան ձեռնարկ մը կազմակերպել, փրկել փորձելու համար «Նօթիլիւս»ը։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆՆԵՐ ԿԸ ՍՆԱՆԿԱՆԱՆ

Նիւ Եորքէն առնուած լուրի մը համաձայն, Արքանսասի 9 փոքր դրամատուններ, սնանկութիւն յայտարարած են 2 միլիոն տոլար բացով։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ինչպէս յայտնի է, զինաթափութեան միջազգային համագումարը տեղի պիտի ունենայ Ժընեւի մէջ, յառաջիկայ տարի։ Զրոյց կը շրջէր թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը առաջարկած է յետաձգել համագումարի թուականը։ Լաւատեղեակ շրջանակներ կը հաւաստեն թէ լուրը սխալ է եւ թէ Ֆրանսա նման առաջարկ մը չէ ըրած եւ չպիտի ընէ ալ։ Մէկուկէս ամիս առաջ, Ազգերու Դաշնակցութեան դրկած էր արդէն իր սպառազինման վիճակացոյցը։

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԵՐԷՆ

4.— ԲՌՆԻ ՓՈՐՁԵՐԸ

Դժուար էր գրաբարին լքած աթոռը գալ բազմիլ մէկէն։

Ռամկօրէնը այդ ուժը չունէր։

Ցնցոտիներով, տրեխը ոտքին, կարելի չէր արանը մտնել։

Չէր բաւեր Փարիզէն ու Դորպատէն բերուած նշանաբաններով ռամիկին տիրապետութիւնը ապահովել գրականութեան մէջ։ Եթէ կարելի էր Լոյս-Քաղաքէն հայ ժողովուրդին բերել ազատութեան առաջին ազդանշանը ու անոր մէջ ստեղծել պոռթկումը կղերին ու ամիրաներուն դէմ, հնարաւոր չէր մէկ օրէն միւսը ռամկօրէնին առջեւ լայն բանալ գրականութեան դռները։

Ու մեր վերածնութեան ռահվիրաները փորձուեցան բռնութեան դիմել։

Դեռ ութսո՛ւն տարի առաջ կը սկսին աշխարհաբար մը բռնի ստեղծելու փորձերը։

Լեզու մը ստեղծելու փորձերը միշտ ալ եղած են, ամէն անգամ որ մարդոց հիգը վառուած է հայ ժողովուրդը վերածնութեան մը տանելու։ Ճիշդ է, ութսուն տարի առաջ Պոլսոյ մէջ սկսած շարժումը բարբառներու միութիւն մը յառաջ բերելու ձգտումը չունէր, որովհետեւ այն օրերուն Արեւմտահայերն ու Արեւելահայերը իրե՛նք չունէին դեռ իրենց կազմուած բարբառները։ Եղած փորձերը պարզապէս արեւմտահայ բարբառ մը ստեղծելու ձգտեցան։ Արդէն սկսած էր աշխարհաբար մը կազմուիլ բխելով ռամկօրէնէն ու պատուաստուելով գրաբարէն։ Բայց մարդիկ ուզեցին կանխել անոր զարգացումը։ Փորձեցին իրե՛նք ճամբայ մը բանալ անոր։

Բռնի փորձեր էին լեզու մը պարտադրել ժողովուրդին։

Նահապետ Ռուսինեան, Թրքահայ նոր վերածնունդի ռահվիրաներէն մէկը, ի՛նք եղաւ նաեւ մեծազօր ախոյեանը իր սերունդը տիպար լեզուով մը օժտելու գաղափարին։ Ան փորձեց ինքը մինա՛կը աշխարհաբար մը կերտել, ինքը դնելով կանոնները, հիմերը։ 1853ին հրատարակեց իր հռչակաւոր Ուղղախօսութիւնը որ իր խիզախ նորութիւններով պիտի ցնցէր Պոլիսը, զայրացնելով հիները, ու նորերուն մէջ Թերուգէմ հաւանք ստեղծելով։ Ունեցաւ ան իր հետեւորդներն ալ, նոյն իսկ քանի մը դպրոցի մէջ կրցաւ ներմուծել իր քերականութիւնը, բայց չկրցաւ կուրծք տալ յարուցուած փոթորիկներուն։

Ռուսինեան իր քերականութեան հիմ կ'առնէ Պոլսոյ բարբառը, բայց իր ձգտումը կ'ըլլայ միաձեւութիւնը։ Ան մէկ ձեւ կ'ընդունի հոլովման համար՝ չնչին բացառութիւններով։ Կը փորձէ բարեկարգել ուղղագրութիւնը, անսալով հնչումներուն, ուր տեղ գործածելով վ (նուէր=նվէր), եւ տեղ է (մարդեր մարդէր) օրինակի համար։ Կարգ մը նոր Թուական անուններ կը շինէ,— երկ (երկու), եռ (երեք), քառ (չորս), հինկ (հինգ), երկտասն (քսան), վեցսուն (վաթսուն), եւլն.։

Ինչպէս ըսինք, ան նոյն իսկ համախոհներ հարեց, ինչպէս Գրիգոր Օտեանը, Նիկողոս Պալեանը, Խաչատուր Պարտիզպանը, Հայր Տիմոթէոս Թնկրեանը, Ցարութիւն Սվաճեանը, որոնք շուտով լքեցին սակայն զինքը։ Ի վերջոյ ինքն ալ ստիպուեցաւ ինքզինքը լքել, զգալով որ կարելի չէ կանգին անիւը դարձնել քմահաճ։ Հրանտ Ասատուր Ռուսինեանի դիմաստուերը տուած ատեն կ'ըսէ.

— «Ուղղախօսութեան մէջ իր մտքին կաղապարէն Թափուած տրամաբանական լեզուի մը քմահաճ օրէնքները դրի առած էր՝ առանց մտածելու թէ անոնք չեն կրնար ընդունուած սովորութիւնները մէկ օրէն միւսը արմատախիլ ընել, եւ այսպէս արուեստական կերպով երեւան բերել ազգի մը լեզուն, զոր տարիները եւ գրագէտներու հաւաքական աշխատանքը միայն կրնան վերջնապէս կազմակերպել»։

Ազգ. Սահմանադրութեան գլխաւոր խմբագրիչը ձախողեցաւ այսպէս իր լեզուական առաջարկութեան մէջ։ Ի վերջոյ, տեսակ մը բանադրանք Պատրիարքարանէն, գրողներու Թշնամութիւնը կամ ձեռնպահութիւնը, նոյն իսկ իր կուսակիցներուն նահանջը Թաղեցին հարցը։

Նահապետ Ռուսինեան մինակը չէր անշուշտ։ Իր մտահոգութիւնը կեանքէն կը բխէր, ու չէր կրնար չվարակել ուրիշները։

Գրիգոր Օտեան ինքն ալ փորձեց հայ լեզուին նոր կաղապար մը հագցնել։ Միօրինակութիւնն էր անո՛ր ալ երազը։

Ան 1851ին երբ դեռ հազիւ տասնըեօթը տարեկան էր, հրատարակած է Առաջարկութիւն աշխարհաբար լեզուն կանոնաւորել եւ հասարակաց լեզու ընելու վրայ։ Գր. Օտեան այդ տեսնենքն էր որ ճանչցած էր Ռուսինեանը եւ ազդուած անոր գաղափարներէն։ Իր Առաջարկութեան մէջ կ'ըսէ թէ հայերը պէտք ունին հասարակաց լեզուի մը, այսինքն լեզուի մը զոր հասարակութիւնը հասկնայ եւ գրէ. գրաբարը չի կրնար այդ լեզուն ըլլալ, որովհետեւ ժողովուրդը չի հասկնար զայն. Պոլսոյ աշխարհաբարը ունի հասարակաց լեզու ըլլալու յարմարութիւնները, ուստի զայն ընտրելու է «քչիկ քչիկ» գրաբարի մօտեցնելու պայմանաւ։

Տարիներ պէտք եղան որ երազները ցնդին, ու մարդիկ զգան թէ կեանքը ի՛նքը կը քալէ։ Արդարեւ, 1879ին կը գրէր Օտեան, ինքը.

— «Մենք չէինք գիտեր այն ատեն երբ լեզու մը շինելու ելեր էինք այն ազգին որ գրաբարն իրեն լեզու ունեցած էր, չէ գիտէինք թէ ի՛նչ է ձանձրութիւնը որ միօրինակութենէ ու միաձեւութենէ յառաջ կուգայ, եւ բանաւորութեան խիստ սաստութեան կը զոհէինք գեղեցկութիւն եւ ճոխութիւն»։

Օտեան, աղարձի գալէ յետոյ, պէտք է ըսել, ստորագրեց այնպիսի գեղեցիկ էջեր, ուր որոշ կ'երեւայ արուեստագէտը։

Բռնի լեզու ստեղծելու երրորդ փորձը Մինաս Չերազէն եկաւ։ Ա՛ն ալ փորձեց ստեղծել Ընտրողական Աշխարհաբար մը՝ որ պիտի գար կարգ-կանոն մտցնել քաոսին մէջ։ 1874ին հրատարակեց իր Գրական փորձերը որ կը պարունակէր ընտրողական աշխարհաբարի քերականութիւնը, եօթը էջի մէջ ամփոփուած, «Քերականութիւն Արդի Աշխարհաբարի» տիտղոսով։ Այս հրատարակութիւնը տեղի տուած էր երկարատեւ պայքարի մը, կը պատմէ Հրանտ Ասատուր, որովհետեւ Գրական փորձերու հեղինակը սահմանած էր այնպիսի կանոններ որոնք ամէն օր գրուած ու խօսուած լեզու-ին ձեւերուն անհամաձայն էին, եւ յառաջ բերին ընդդիմագիրներու եւ քննադատներու մեծ խումբ մը։ Առանց բացատրութեան ի-ով ստացականները կազմելու դրութիւնը խրտչեցուց գրեթէ բոլոր գրողները, որոնց յաւէտ անընդունելի կ'երեւային ճագալուի և իրարուի տեղ ճագալիի և իրարիի պէս անլուր սեռականներ։ Դերանունները գրաբարէն առնելու օրէնքը շատ անգործնական էր, որովհետեւ ծեզմէ և անոնցմով տեղ ի ծէնջ, նոցօք պէս ձեւեր չէին կրնար ընդհանրանալ։ Առանց պէս դեռ քանի մը խիզախ կանոններ յախուռն յարձակումներու տեղի տուեր էին եւ Մինաս Չերազ Գրիչ և Սուր վերնագրով կը մարտնչէր անվհատ։ Մինաս Չերազի հետեւեցան նաեւ պահ մը Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Բիւզանդ Քէչեան եւ Հրանտ Ասատուր, մինչեւ որ կեանքը քշեց տարաւ այս նորութիւնն ալ, ուրիշ ճիշդ այս ծայրայեղութիւններն ալ, ինչպէս խոստովանած է ինք Մինաս Չերազ, իր Ազգային Խնդիրներուն մէջ, յայտնելով որ Օտեանի ու Ռուսինեանի ուղղախօսական գաղափարներէն ազդուած էր այն ատեն։

Այս բոլոր ճիգերը անշուշտ վերջացան ձախողութեամբ։ Բռնի լեզու չի ստեղծուիր։ Որքան ալ բուռն ըլլայ մեր փափաքը, եւ մեր Թափած քրտինքը։

Մեր աշխարհաբարը ինքնիրենը քալեց, ինքնիրենը զարգացաւ։

Ճիշդ է, մեծ դեր կատարեցին Պոլսոյ եւ Իզմիրի մեր գրողները, մամուլը ինքը, բայց կեանքն էր զանոնք ներշնչողը։ Անոնք, ճիշդ է, ջանացին լեզուն զտելու եւ գեղեցկացնելու համար, բայց ժողովուրդին խօսած բարբառը եղաւ իրենց հիմը, ու անոր բնազդներուն դէմ չգացին իրենք։

Ձախողութեամբ վերջացան անշուշտ մեր բարբառը հոտոտելու փորձերն ալ։ Մեր աշխարհաբարը խաղաղ կը զարգանար՝ երբ կարգ մը գրողներ ուզեցին մեզ գրաբարին գիրկը նետել դարձեալ։ Անոնք կը հաւատային թէ գրաբարը եռ կուգայ եւ թէ ան կրնայ արտայայտել մեր դարը՝ իր գրական, իմաստասիրական, գիտական, բովանդակ նորութեամբ։ Ու գործնական փորձն ալ ըրին, գրաբար հանդէս մը՝ ճաշակ Ոսկեդէն Դպրութեանը հրատարակելով։ Վիժեցաւ Մատաթիա Գարագաշի, Ցակոբ Գուրգէնի, Ռէթէոս Պէրպէրեանի այս փորձն ալ, ուրիշ պատեհ չառնելով բայց եթէ խանգարել աշխարհաբարի զարգացման բնական քայլերը, եւ գրաբարաբանութեամբ աղաղելով զայն։ Անուտղն քանի տարի չլատեց այդ շարժումը մեր լեզուին, մինչեւ որ ան դարձաւ իր բնական հունին։

Ու, արհեստական կերպով չզարգացաւ մեր աշխարհաբարը, ու արհեստական լեզու մը չէ այն իմաստով որ լինելով մի գաւառի կամ շրջանի սեփականութիւնը՝ գիտական որոշումով պարտադրուած է ուրիշ գաւառներին ու շրջաններին՝ պաշտօնական յարաբերութիւնների, կրօնական պաշտամունքի եւ գրական գործածութեան համար։ Ան զարգացաւ Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ, բայց երբեք խորթ չէր այն շրջաններուն ուր տակաւ պիտի երթար տիրել։ Խորթ էր թերեւս բառերու, հնչման, և յաճախ ոճերու տեսակէտով, բայց գաւառին անհարազատ չէր անոր հիմը։ Ոչ պաշտօնական յարաբերութիւններով սկսաւ անոր ծաւալումը, ոչ ալ կրօնական պաշտամունքի ճամբով։ Բնական ծաւալեցաւ ան, առանց բռնադատութեան։ Գաւառը չխորշեցաւ անկէ, որովհետեւ ռամկօրէնը, որուն վրայ ձեւուեցաւ մեր աշխարհաբարը, արդէն գաւառէն էր եկած, ու գաւառը անոր մէջ կուգար Թափել ամէն օր։ Եթէ կ'ուզէք, գաւառին տիրապետութիւնն էր ան՝ մարդոց վրայ, որոնք համալսարաններէ կուգային Թրքահայ վերածնունդ մը ստեղծելու կամքով, եւ որոնք պահ մը փորձուեր էին լեզու մըն ալ շինել ժողովուրդին համար։

Ժողովուրդն էր որ յաղթեց անոնց, ու գաւառը, երկի՛րը օգնութեան հասաւ։

∴

Մեր աշխարհաբարը կազմուած էր արդէն, երբ նո՛ր վէճ մը գրաւեցուց Թրքահայ գրագէտները։ Անոնք սկսան վիճիլ թէ ի՛նչ ուղղութեամբ պէտք է զարգանայ մեր «Վաղուան Գրականութիւնը»։

Արեւմտահայ աշխարհաբարը կազմուեր էր ու կը զարգանար առանց նկատի ունենալու գաւառը։ Պոլիսն ու Իզմիրն էին գրական շարժման լծակը, ու եթէ գաւառէն ալ գրողներ կային՝ անոնք իրենք գիրենք կը Թափէին Պոլսոյ կաղապարին մէջ։ Անտեսուած էր գաւառը իր հոգիին մէջ Թաղուած գանձերով, իր լեզուական անսպառ հարստութեամբը։ Գաւառը որ ամէն օր հոգին նիւթ կը ծծէր ու արիւնէն ուժ։

Ու երեւան եկաւ հոյլ մը գաւառացի գրողներու որոնք գաւառի անունով զգաստութեան կոչեցին Պոլիսը։

Մտահոգութիւնը անցեալ դարու կէսերէն կուգար։ Խրիմեանն էր եղեր, առաջին անգամ, որ հայ մտածումը գաւառ տարաւ, ան Պոլսոյ առջեւ փռեց գաւառին ցաւերն ու հոգերը, ան միեւնոյն ատեն բացատրեց տանուլութիւնը որ գաւառին հոգը ունի, ու աղուորութիւնը հոն անթեղուած գանձերուն։ Սըրուանձտեանց աւելի խորունկէն պեղեց այն գանձերը, ու Պոլսոյ շլացած աչքերուն ցուցուց ինչ որ գաւառը իր հետ կը բերէր հին դարերէն, առողջ, գեղեցիկ։ Սերմը նետուած էր։ Ա՛լ գաւառը միշտ գրգռեց Պոլիսը։ Մէկ կողմէ սերունդ մը ծնաւ որ գաւառ խուժեց լոյս ցանելու, ու միւս կողմէ Պոլսոյ մամուլին ու գրականութեան պատուասար եկաւ գաւառէն։ Հետզհետէ լոյս աշխարհ եկան Մելքոն Կիւրճեանը, Թլկատինցին, եւ հուսկ ուրեմն Ռուբէն Զարդարեանը որոնք գրականութեան մէջ բերին գաւառին շունչը։

Բայց ան առաջին յաղթանակն էր միայն գաւառին։ Նոր իրաւունքներ ուզեց գաւառը։ Ուզեց որ ինք դառնայ բազկերակը հայ մտքին։

Վիճաբանութիւնը՝ որ այդ առթիւ բացուեցաւ Պոլսոյ եւ Իզմիրի Թերթերուն մէջ՝ կը մատնէր գաւառին այդ մտահոգութիւնը։ «Վաղուան գրականութիւնը» տիտղոսը կրեց այդ վէճը, ու Թերուգէմ ախոյեաններ ունեցաւ Արտաշէս Ցարութիւնեան, Յովհաննէս Գազանճեան, [illegible] եւ գաւառի յաղթանակին վրայ հաւատք ունեցող ուրիշ գաւառացի գրագէտներ գրօշը բացին։ Ամիսներ տեւեց վիճաբանութիւնը, եւ եթէ կանխա մը չկար որոշեալ յաղթական կողմը վճռէ, բայց գաւառը հոգ չահեցաւ հոգիներու մէջ, ու տակաւ իր պատուաւորը կաթեցուց։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

Համայնավարութիւնը նկատուած է անհամար բազմութիւններու վրայ ճնշող աղէտ մը, որ տնտեսական ներկայ ծանր պայմաններէն օգտուելով, կրնայ աւելի եւս տարածուիլ և այդ պատճառաւ իսկ լրջօրէն կը ծառանչէ կառավարութիւններն ու կը զբաղեցնէ մամուլը։ Բայց կ'արժէ երբեմն ակնարկ մըն ալ նետել ուրիշ երեւոյթի մը վրայ, որ արտաքնապէս համայնավարութեան հակոտնեայ Թուելով հանդերձ, խորքին մէջ կը ներկայացնէ նոյն աղետաւոր հանգամանքը եւ որոշ չափով կը սպառնայ տարածուիլ, գէթ իբր վարդապետութիւն, փտանգելով ռամկավար սկզբունքներուն նուաճումները։

Խօսքս ֆաշիզմի մասին է։

Այս շարժումը որ յատկապէս իտալական դրոշմ կը կրէ, տասը տարուան կեանք ունի արդէն եւ կը պատրաստուի իր երկրորդ տասնամեակը Թեւակոխել։

Ծնունդ առաւ պատերազմին յաջորդող առաջին տարիներու դժուարութեանց եւ շփոթութեան մէջ. քանի մը նախկին պատերազմիկներու կողմէ, գլխաւորութեամբ Մուսոլինիի, որոնք կը զգային Թէ Վիթթօրիօ Վինէթօյի վճռական յաղթանակը չօգտագործուիր ի նպաստ հայրենիքին, այլ կը վատնուի օրուան անճարակ ու ապիկար վարիչներուն ձեռքով, որոնք ազատօրէն դեր մը միայն կը կատարեն համաձայնականներու դիւանագիտութեան մէջ։

Կը պնդեն թէ Իտալիոյ ճակատագիրը վարիչ՝ նախկին ծարդիկներու իրաւունքն է միայն, որովհետեւ անոնց ապահոված էին յաղթանակը։

Կազմուեցաւ «ռազմիկներու խումբը» fascis du combattenti ուրկէ եւ շարժման անունը՝ fascismo «խրձականութիւնը»։

Անխոնջ աշխատանքի մը շնորհիւ, ֆաշիոյի կուսակիցները բազմացան եւ օրէ օր զօրանալով, ժամանակը հասած նկատեցին քալելու Հռոմի վրայ, բանի ուժով տապալելու համար օրուան իշխանաւորները եւ գրաւելու ղեկը։

Կառավարութիւնը որ մինչ այդ զբաղած էր երկրին մէջ ծայր տուող համայնավարական պոռթկումները զսպելու, յանկարծակի գալով երկուսուրի մէջ Թաց եւ դիմեց Թագաւորին պաշարման վիճակ յայտարարելու եւ բանակով դիմադրելու համար ֆաշիոյի յառաջացման։

Թագաւորը մերժեց եւ Մուսոլինի անարգել ու առանց կռուի, մտնելով Հռոմ, գրկաբաց ընդունուեցաւ Թագաւորէն Քուիրինալէի պալատին մէջ։

Մուսոլինի, հաւատուրաց նախկին ընկերվարականը, որ մինչ այդ հանրապետական ծրագիրներ կ'որոճար, անսպասելիօրէն դարձաւ արքայական ու բազմեցաւ Իտալիոյ գլխուն։

Դեռ կը Թայ բազմած։

Անշուշտ առաջին տարիները այնքան ալ խաղաղ չքալորեցան։ Ամենօրեայ բախումներ եւ արիւնալի կռիւներ անպակաս էին ձախակողմեան հոսանքներուն եւ ֆաշիստներուն միջեւ։ Սակայն ի վերջոյ գայլի եւ գառնուկի առակին համաձայն, զօրաւորը յաղթանակեց, մանաւանդ որ նոր իշխանաւորները իրենց կամքը պարտադրելու համար բոլոր յայտնի եւ գաղտնի միջոցները ի գործ դրին։

Մուսոլինի դարձաւ միահեծան տէրն ու տիրականը, իր արքաներուն փառաբանութենէն յղփացած։ [illegible] թէ անգամ կուսակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները հրապարակէն չքացնելէ վերջ, իր իշխանութիւնը անսասան պահելու գործին լծուեցաւ։

Ստեղծեց կամաւորներու բանակ մը՝ որուն միակ պաշտօնը ֆաշիզմին եւ հետեւաբար դիկտատորութեան ապահովութեան վրայ հսկելն էր։ Մտաւ դպրոցներէն ներս ու հոն գետեղեց ֆաշիստ ուսուցիչներ որոնք սկսան նոր սերունդը նոր ուղղութեամբ ու նոր ծրագրով դաստիարակել։ Աշխատաւորութիւնը համախմբեց ֆաշիստ արհեստակցականներու մէջ՝ որոնք արհեստակցական անունը միայն կը կրեն եւ կուսակցական խումբեր են պարզապէս։

Պատանիէն մինչեւ երիտասարդը, մանչ Թէ աղջիկ, գետեղեց համապատասխան կազմակերպութիւններու մէջ. (Պալիլլա, Աւանկուառտիա, ճիովանի իթալիանէ եւլն.)։ Իր դիրքն աւելի եւս ամրացնելու համար, հաստատեց Մասնաւոր դատարանը, ցարդ Իտալիոյ մէջ անծանօթ [illegible] իրաւունքով պետութեան ապահովութեան դէմ գործողներուն համար։ Այդ դատարանն է որ դատեց եւ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտեց պելճիքացի փրոֆ. Մոլէնը եւ իր իտալացի բարեկամները։

Պարզ խօսքով, ամբողջ ժողովուրդի մը անհատականութիւնն ապաննելով, կապեց զայն իր իշխանութեան տեւականութիւնն ապահովելու գործին։

Պէտք է խոստովանիլ, սակայն, որ ըլլայ կուսակցականներու, ըլլայ յարակից կազմակերպութիւններու անդամներուն Թիւը աճում մը ցոյց կուտայ։ Այս պարագան դիւրաւ կը բացատրուի, եթէ նկատի առնենք որ Իտալիոյ մէջ միայն ֆաշիստներն են որ քիչ շատ տանելի կեանք մը կը վարեն։

Պետական Թէ վարչական ամէն դիրք ու պաշտօն միայն ֆաշիստներու վերապահուած են։ Բնական է Թէ երիտասարդը իր այսօրուան դիրքը կամ պատանին իր ծնողներու ապագան ապահովելու համար ֆաշ[...] պիտի ծառենայ։

Արդ, պաշտօնական յայտարարութիւն մը կը հաղորդէ Թէ [...]շիզմի յառաջիկայ ընդհ. խորհ. պիտի բացուի հոկտեմբեր [...] Մուսոլինիի ճառով ու [...]յին վարիչներու զեկոյցներով [...]տեմբեր մէկին տեղի պիտի ու[...] ֆաշիստ ծառայողներու [...] գումարը։ Հոկտեմբեր 24, 25 և [...] Հռոմի մէջ պիտի կատարուի [...]շիզմի զինեալ ուժերու ծարդ[...]դէսը։ Նոյեմբեր 10ին կը [...] երեսփ. ժողովի նիստերը, իսկ [...]տեմբեր 3ին՝ ծերակոյտը։

Գիտենք որ այս խորհրդա[...] ձեւականութիւն է միայն, որ[...]տեւ երեսփոխանները կ'ընտր[...] դատարին ֆաշիստներէ, համա[...] վերէն եկած ցանկի մը, իսկ [...] կուսականները կը նշանակուին [...]նաւոր հրովարտակներով։ [...] ալ պաշտօնը օրուան իշխանութ[...] հրամաններուն երեւին կամ[...] պատասխանել ու ծափահա[...] միայն։ Հոկտեմբեր 25ին [...]լուրին նահանգային փարի[...] կարծիքները յառաջիկայ [...]եակի (1932-41) աշխատանք[...] շուրջ։

Մարգարէ ըլլալու հարկ [...] նախատեսելու համար Թէ այդ [...]տերու ընթացքին կրկին խուճ[...]տի ծփեն ու փառաբանեն [...] տասնամեակի յաղթանակ[...]

Բայց այդ բոլորը ոչինչ կը [...]խեն բիրտ իրականութենէն։

Անգործութիւնն ու թշուա[...]թիւնը ծայր առած հասած [...] երկրին մէջ։ Դեռ բոլորին [...] մէջ Թարմ է Թուրինոյի փող[...]րուն մէջ իրենց երախաները [...] հա՛ց տուէք, հա՛ց պոռացող [...]ներու տեսարանը։ Ժողովուրդ[...] ճնշուի իր կարողութեան [...]տիկ տուրքերու տակ, մինչ [...] զինման ծախքերը կը կլանեն [...]ճէին կարեւոր մասը։ Ուսեալ[...]տուներու սնանկութիւնը խոշոր [...] ձնձառութիւններ առաջած է [...] գաղափար մը տալու համար, [...] որ մինչեւ անցեալ յուլիսի [...] ներքին փոխառութեան գումար[...] հասներ 91 միլիառ 219 միլիո[...] ուէթի։

Ֆաշիզմը կրկնապատկեց [...] իսկ աղքատ երկրին Թշուա[...]թիւնը։

Գիտելի է, սակայն որ կարգ [...] երկիրներու մէջ աջակողմեան [...] բայեր տարրերը ջերմօրէն կ'աչ[...]տին իրենց ծօտ եւս կիրարկ[...]տալիոյ կարգ ու սարքը։

Մեր մէջ ալ կը գանուին [...]դիկ՝ որոնք «երկաթէ ձեռք [...] կ'երազեն», մեր գործերը [...]գի դնելու համար»։

Մեր մէջ ալ կան հաճ[...] «Ա՜խ, եթէ Մուսոլինի մըն ալ [...] ունենայինք.....

[illegible]

ԲՈՒՍԱԿԱՆ ՍԵՐ

Վերջերս Ռուսիոյ մէջ գտ[...] բոյսերէն սեր հոլթայթելու եղ[...] մը, որ պիտի կրնայ անոնց մ[...] կարարել բազմահազար բնակիչ[...]

Բուսական սերը կը պատր[...] [...] ընկոյզի գանազան տե[...] եւ որ ամազիկի հասիկներէ [...] բայլէն աւելի պիւլին 1, բաղե[...]սական սերը։ Այս սերը միա[...] է, ունի պինդ վիճակ մը կա[...]պէս եւ բաց գոյն մը Թոյլին[...] բաղդրուած համ եւ Թարմ հո[...] (հէյվա) հոտ։

Այս սերը, իբրեւ սնունդ[...] ծեծ ապացոյ, որովհետեւ ոչ [...] հոտ լաւ է, հրաշալի կը ծ[...] այլ եւ չափազանց սննդարար [...]ւելի քան կարագը Ռուսիոյ ան[...] պաշար ունի բուսական սերի [...]սական այս սերը կը պարու[...] հետեւեալ նիւթերը.— Ճար[...] (հարիւրին 43—47), բարու[...] (հարիւրին 23 53), ջրած[...] (հարիւրին 16—30)։

Այս սերը կը գործածուի [...] կերպ.— Հեղուկ (ջուրի կամ [...] մէջ լուծուած) եւ կամ պինդ[...]

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԱՋԱՓ-ՍԱՆԴԱԼ

Գնացի Միասնիկեան ռայոն։ Այնտեղ հին ընկեր ունեմ։ Հրաւիրեց ինձ ճաշի։

Ես շատ չեմ ու չում արի, թէպէտ հիմա ուրիշին հաշւին կերած ճաշը բաւական դիւրամարս է լինում։

— Այնպի՞սի մի ճաշ է, այնպի՛սի մի ճաշ է, որ մատներիցդ գգ"չէ կպցի Չաթալ—մաթալ չկայ, ընկեր Բագինեանը սխալմամբ, թղթի մէջ փաթաթած, վերցրել տարեր է հետը իր յեսանի ու ածելու տեղ։

Ինչ եւ իցէ, համաձայնեցի։

Կերանք, խմեցինք, «Ձեզանից նախօքչ» ասացինք, խօսեցինք, վերջը հարցրի.

— Ի՞նչ էր այդ ճաշի անունը, ամօթ չլինի հարցնելը։

Կարծես մի բարդ քաղաքական հարց լինէր հարցս, կամ մի յօդուած, որի վերնագիրը երբեմն շատ դժուար է լինում որոշել հեղինակի համար։ Վերջապէս, մի քիչ տատանւելուց յետոյ ասաց.

— Աջափ սանդալ։

Դա նշանակում է, որ առանց նախօրօք պատրաստելու պատւէր մէջ լցւած է այն բոլորը, ինչ որ յաճախ գործածւում է կերակուր պատրաստելու համար, սակայն առանց նախօրօք ի նկատի ունենալու թէ ապուր է լինելու, քուֆտա՞ բո՞րշ, թէ սամսա խաշլամա։

— Ցեսնո՞ւմ ես, որ աջափ սանդալը երբեմն շատ համով է լինում։

— Երբեմն էլ, շատ անհամ է լինում։

— Այո՛, բայց միշտ միեւնոյն կերակուրը լրագրային «նեյնիմ-նեյնիմի» համ է տալիս. չէ՞ որ շաքարն էլ յաճախակի գործածելուց ծակնդեղի համ է գալիս։

Այդ նկատողութիւնից գրաշխատաւորական ինքնաքննութիւնս մի քիչ վերաւորւեց, դրա համար որոշեցի «աջափ սանդալ» դնել վերնագիրը։

Եւ այդպէս, ուրեմն, ես գնացի Միասնիկեան ռայոն։

Երկու յարկանի մի տան մէջ ժողով կար։

Ժողովականները բոլորն էլ պորտֆելաւոր մարդիկ էին։

Ամէն մէկն իր պէտքական ու անպէտք թղթերով ուռած պորտֆէլը դրել էր կարմիր շորով սեղանի վրայ։

Օրակարգն էլ, վերջ ի վերջոյ ռակական «աջափ սանդալ» դարձրին, — էլ բնքշահւաք, էլ «հացամթերում, էլ «երրորդ վճռական», էլ ... ատեղծագործական, էլ... էլ... էլ...

Էգ մարդկանցից մէկը, — չգիտեմ, անունն ասե՞մ թէ ոչ, որովհետեւ հիմա արդէն ընդունւած է ի՞նչ մարդ, ի՞նչ Կիրակոսով, Իգնատիոսով կամ Մելիտոսով։ Դրանք բոլորը կազմակերպուած բարձրագոյն ճառերիաներ նիւթեր են։

Ամէն բան էլ ճառերիա է, ճառերիայից է կազմւած, ճառերիայից բացի՝ ուրիշ բան չկայ։

Այդ բարձրագոյն կազմակերպւած ճառերիաներից մէկը առաջարկեց օրակարգի մէջ անցկացնել նաեւ ազգային ռայոնների տեղայնացման հարցը։

— Զարժէ, աղ ալ ի՞նչ վալըոս է որ, այդ բանը նալխաու ալ մինքին է ռազրեշիտ անել ո՞ւ...., հակառակեց մէկը։

— Է՛ է՛ է՛ հերիք ա, երթլով երթլով օրակարգը ուռչւած ա, հա ուռչւած, արա, աս ինչա՞, թամամ աջափ սանդալ դառաւ։ Ժողովականներից ոմանք համաձայն, էին օրակարգի մէջ տեղ տալ, ոմանք էլ հակառակ էին, առարկելով որ «լուրջ» հարցերի կողքին այն հարցը դնելը մի քիչ անյարմար է։

— Ցովարիշչի, եա պրեդլագայու էստո վապրոս վիտեկուշչիխ դելախ ստավիտ։

Հարցը վճռւած էր։

Տեղայնացման կամ ինչպէս ասում են կորենիզացիայի հարցը, — որպէս ոչ արժանաւորագոյն մի հարց, դրւեց ընթացիկ հարցերի շարքում։

Բարձրագոյն կազմակերպւած ճառերիաներից շատերը այդ հարցով բոլորովին չէին հետաքրքրւում, մի քանիսը նոյն իսկ չգիտէին թէ ինչի՞ մասին է խօսքը։ «Տեղայնացում» բառը նրանց ականջին շատ արտասովոր կերպով էր հնչւում։ Մի քանիսն էլ մտածում էին այսպէս.

Ես այստեղ ժամանակաւորապէս գործուղւած անձաւ եմ, ամիսը լրացաւ թէ չէ, գնալու եմ կենտրոն։ Ինձ վերաբերեալ խնդիր չէ։

Ընթերցողից այժմ ներողութիւն պիտի խնդրեմ, որ ակրեց չյայտնեցի թէ ժողովը փակ ժողով էր։ Իսկ իմ բացակայութիւնս՝ յարգելի։

Դուրս եկայ, չէնքի դիմաց, հրապարակի վրայ հաւաքւել՝ էին մի խումբ գիւղացիներ։ Ստացել էր մի նամակ, որ պէտք էր կարդալ, ինձ որ տեսան, խնդրեցին։

Ահա նամակի բովանդակութիւնը.

— Նատ շատ սիրով ու կարօտով բարեւ ունիմ իմին քաքայիս, անկէ եաքն ալ ճաճայիս, Սիրուշին ու Թագուշին եւ ամենայն հարցանողաց, դրացոց ու բարեկամացս նախ եւ առաջ, բաբա, իմիս խասիմեթս մի քաշիր, ես շինշատ աղէկ իմ, թիթինի գործի մէջ ուչեթնիկութիւն կ'անիմ, էփէյի ամիս չէք կը ստանամ, ամմա յոյս հաւատ չկայ, որ երկան առնեն մնամ, չունքի—որովհետեւ,— հոս ալ իրա կաւենիզացիային բանը մէյդան հանել են. ուչեթնիկութեան հայնակ պիտի գրեմ, կ'ասին, ամմա ես ալ ատ բաքայիս ցաւը— հայնակ լեզուով սորված չիմ, չիտիմ, աղ բանը հայնակ լեզուով մինքի՞ն է, չէնէ չէ. բուխգալտերը կ'ասէ քի, ուչեթովոդստվան, բացի ռուսերէնից, ուրուշ լեզուով մինքին չէ։ Հասի ժողովուրդն ալ, ռուսերէն չիտենք, կ'ասին։ Նամակիս մէջ երկու հօխա Ռզոււ Թիթին ուղարկեցի, ստանալու ըլլաս նէ, գրէք որ իմանամ։

Նամակի ընթերցանութիւնը դեռ չէի վերջացրել, յայտնեցին, թէ ժողովը վերջանալու վրայ է, անցնում են ընթացիկ հարցերին։

Ընթացիկ հարցերի ժամանակ ժողովի դուռը բաց էր բոլորի համար։ Գնացի ներս։

Բեմերիրից մէկը գիկւցւած սկսեց ապարատի տեղայնացման մասին։ Բայց մի ուրիշը ընդառաջեց նրան, ու վեր կենալով՝ դառը — դառը թոնով, թուքը հալիս կուլ տալով՝ ասաց.

— Սաղովայի սելսովետին ասելին ու կոլխոզի քանթօռը մէկ օթախի մէջ է, կ'ասին. կոլխոզնիկները ալայ-մալայ թոփ կ'ըլլան քանթօռին մէջը ու մէկմէկի բողազ կը պատռին ու չեն աբալ տալ կ'ասին։ Մեր քռայեվոյ տղանն ալ, աղ բանի մասին չի գրել ու,— քաւենիզացիային պէտէն բանիլ է։

— Ճշմարիտ ասած, ոչինչ չեմ հասկանում, երեւի յղնածութիւնից է, լաւ կը լինի, այդ հարցը յետաձգել յառաջիկայ հերթական ժողովին,— առաջարկեց գործուղւածը։

— Վա՞յ, ոխ ըլլաս բեզիմ, ինչը չես հասկանայ, համե՛, կարթըցած չի՞ս, լաւծ չի՞ս գալիր։

— Վա՛յ դարա հնձարողին ալ ճառը քար կորի,— պոռթկաց մի ուրիշ պորտֆելավոր՝ նստած տեղից վեր կենալով,— աջափ մայենուն խաղցնելուց ե՞րբ պիտի խալսինք։

Նրան հետեւելով, միւսներն էլ ոտքի ելան։

— Ի՞նչպիսի որոշում որ կայացնէք այդ հարցի վերաբերմամբ, ես համաձայն եմ,— ասաց մէկը եւ դուրս սողաց։

— Ես էլ։

— Ես էլ։

— Ես էլ։

Բանն այնտեղ հասաւ, որ բոլորը դուրս եկան եւ այդպիսով տեղայնացման խնդիրը նորից քնեց։

«Մուրճ-Մանգաղ»

Խ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ» հաղորդեց Խաչատուր Աւետիսեանի մահը Պոլէնի մէջ։

Ողբացեալ երիտասարդը Սասունի Փսանաց գաւառէն է, ծնած՝ 1897ին Եկին գիւղը։

Հայրենիքը ողբերգական կախւ կը մղէր, կառչած՝ իր ամէնի լեռներուն։ Յեղափոխութեան ու պատուի պաշտպանութիւնը միս ու արիւն էր դարձեր մեր մեծ ու փոքրին։ Արդէն բերնէ բերան կ'երգըւէին Սերոբներու, Գէորգներու գիւցազնական երգերը, որոնց շունչին տակ հասակ ՝նետեց մանուկ Խաչատուրը։ 1912ին Հալէպի մէջ կոզմեցինք թուեցիկ խումբը Սասունցիներուս։ Մեր խումբին ամէնէն գործունեայ անդամն էր Խաչատուրը, անդորրմ թշնամի Թուրքին եւ նոյնքան թշնամի՝ փառ ու դաւաճան Հաշերուն։ 1915ին Սասունը եւ Տարօնը մոխիրի վերածուեցան։ Խաչատուր լսեց բոլոր սարսափները եւ իր եղբօր նահատակութիւնը քանի մը ընկերներով։ 1917։ Ազատութեան փարաւը կ'երեւար։ Խաչատուր ուրախ և միշտ գործի էր։ Գէորգ Զավաւշի մօրաքրոջ տղան, ընկ. Հ. Փափազեան Հալէպ եկաւ 1918ին եւ կամաւոր գրուեցաւ և Կիլիկիա գացի, իսկ ինքը բսաւ թէ ուխտած է Հայաստան երթալ և գնաց։ Բայց կարճ տեւեց Հայ. Հանրապետութիւնը և Խաչատուր ալ շատերուն պէս ինկաւ օտարութեան մէջ։ Նորէն Հալէպ և յետոյ Ֆրանսա անցաւ։ Միշտ եղաւ Դաշնակցութեան կարգապահ և գործունեայ ընկեր։ Ուրիշներուն կը ձգեն պարգել իր ամբողջ գործունէութիւնը։ 15 օր առաջ էր որ նամակով մը կը խնդրէր սեննակ մը գտնել, ու չեկաւ։ Ցաւօտեննապէս բաժնուեցաւ իր վշտակիր ընկերներէն։ Դաւաճան մահը ճարեց դեռ 35 գարուն չբոլորած այս երիտասարդն ալ։ Գոնէ մեռած ըլլար Սասունցիին վայել մահով, ռազմադաշտին վրայ, Գէորգներու, Հրայրներու, Անդրանիկներու և Կորիւններու կողքին...

Ցորաբախտ ընկեր, թէեւ ցրւած ենք աշխարհէ աշխարհ, կարօտ հայրենի հողին ու ջուրին, բայց մեր հաւատքը, մեր ուխտը նոյնն է, ուշ-կանուխ պիտի հասնինք մեր խոհին։ Պիտի ծածանի հայկական եռագոյնը Սասունի լեռներուն վրայ։ Ցորդա՞նք քեզ և Ազատութեան համար ինկած բոլոր յայտնի թէ անյայտ նահատակներուն։

Ճիթ մը արցունք մեր շիրիմներուն։

Ցալուութիւն Աւետիսեան

ՔԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՈՆ Տ'ՕԳՆԸ. — «Յառաջ»ի յաճախ գրուած է այս քաղաքի մասին, որ Արեւելքի նահանգին ամէնէն բազմամարդ եւ փայլուն շրջանն է, իր ճետաքսի գործարաններով եւ մանաւանդ Val-les-Bains-ով։ Այս վերջին վայրը հազիւ 3 քիլոմեթր հեռաւորութիւն ունի եւ կ'արտադրէ առատ հանքային ջուր ամբողջ աշխարհին։ Անոր բաղնիքներէն օգտուելու համար, մինչեւ Գերմանիայէն եւ հեռու տեղերէն շրջիկներ կուգան։

Օդը մաքուր, ջուրը զուլալ, մանաւանդ կանանչազարդ տափաստաններն ու այգեստանները, մեր Վասպուրական աշխարհը կը յիշեցնեն։ 1924էն ի վեր այս գեղեցիկ վայրը ունեցած է հայկական գաղութ մը։ Առեն մը կեանքը կ'եռար, շնորհիւ հայկական կազմակերպութիւններուն։

Հակառակ գործադրութեան տագնապին՝ մենք չունինք գործազուրկ եւ նոյնիսկ ուրիշ նահանգներէն եկող գործաւորներ կ'ընդունուին շատ դիւրութեամբ, եթէ ինքնութեան թուղթերը կանոնաւոր են։ Բայց եւ այնպէս, տնտեսական ընդհանուր տագնապին երկիւղը ազդեց մեր հայրենակիցներուն կորովին վրայ եւ սմքեցուց զանոնք։ Լուծուեցան ծարմարգական, Զ. Ա. Ն. Մ. խումբերը, իսկ ազգային Միութիւնը մնաց մէկ հոգիի ձեռք։ Զուրը ինկաւ ճանկապարտէզի ծրագիրը, ու այդ նպատակով հաւաքուած գումարը կը մնայ դարձեալ մէկ հոգիի ձեռքը։

Այժմ ամէն մարդ իր պատեանը քաշուած է։ Մինչդեռ ուրիշները կը գործեն։ Երկու տարիէ ի վեր Ս. Փիէրի մէջ հայ երախաները Ա. Բ. Գ. կը սորվին, հոն չէ թէ բողոքականներու ազդեցութեան տակ։

Արդ, քանի որ կը գտնուինք տանելի պայմաններու մէջ, եւ ունինք բանիմաց երիտասարդութիւն մը, ո՞ր օրուան կը սպասենք, եւ ինչու ազգային գործերը նոյնպէս երեսի վրայ ձգած, կ'ուզենք որ դուրսէն օգնեն մեզի։

Մեր ուժերէն վեր չէ քով քովի գալ, վանել քէն ու ոխ սերմանող տարրերը եւ կապուիլ լուրջ աշխատանքի։ Օրինակ,՝ անկեղծ հաւատքով՝քով քովի գանք եւ կազմենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղ մը որ թէ մեր զաւակը կ'ազնուորէ եւ թէ մեր անունը կը բարձրացնէ օտարներուն առջեւ։ Միութիւնը զօրութիւն է։ Սթափինք եւ մենք մեզ հայ պահելու մասին խորհինք։

Մ. Թէրզեան

ԹԱՏՐՈՆ

ԼԻՈՆ,—Շաբաթ երեկոյ ներկայացում մը տեղի ունեցաւ «Լոմի Զոլայի» սրահին մէջ, կազմակերպուած ընկ. Մարութեանի կողմէ, խաղը՝ «Անառակ Որդին»։ Սրահը լեցուն էր բազմութեամբ եւ խաղարկութիւնը անցաւ շատ յաջող։

Շատ գոհ պիտի մնանք տեսնելով ընկ. Մարութեանի յաջորդական ներկայացումները։ Եւ վստահ ենք թէ ժողովուրդը միշտ պիտի քաջալերէ։

Երկու խօսք ալ հանդիսականներուն։

Եւրոպայի մէջ ենք բայց ոչ կարգէ կը հասկնանք, ոչ ալ կանոնը կը յարգենք։ Սրահի չորս պատերուն վրայ ազդարարուած է չծխել, բայց սրահէն ներս որ մտնես, կարծես մառախուղ է իջեր սիկարի մուխէն։ Եթէ Ֆրանսացի մը կազմակերպած ըլլար հանդէսը, բոլորս հլու հպատակ օրէնքը կը յարգէինք։ Բանի որ հայկական է, ծխէ երթայ... Երկրորդ.— վարագոյրը բացուած է, բոլորս լուռ ու մունջ մտիկ կ'ընենք։ Ցանկարծ երեխաներու ձայն մըն է կը բարձրանայ, մէկը կուլայ, ուրիշ մը կը ճչայ ու բարձրաձայն կ'աղաղակէ, այս ժխորին մէջ դուն ալ եկուր բան հասկցիր։ Իմաստը յաճախ չենք հասկնար։ Ներկայացման պահուն այսպիսի տխուր պահեր կը ստեղծուին, որ լաւ կենալէ դատ ոչ մէկ պատշաճ բան կրնաս ընել։ Եւ ահա մէկուն խելքին կը փչէ ծափահարել...

Մ. Տէր Պետրոսեան

50 ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐ ԳՈՐԾԻ ԳԼՈՒԽ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ինչպէս գիտեն մեր Յառաջի ընթերցողները, Գիսկիւի Բօադի անուշեղէնի գործարանը յուլիս 28ին արձակեց մօտ 50 գործաւորներ, տնտեսական տագնապի պատճառով։ Անոնց մեծ մասը մեր հայրենակիցներն էին։

Ուրախ եմ ըսելու որ այսօր դուռները բացաւ նոյն 50 գործաւորներուն առջեւ։ Ուրեմն, գործի գլուխ այն գործաւորները որ իրենց հաշիւները առած էին։ Արձանագրութիւնները սկսած են սեպտ. 2էն եւ պիտի տեւեն մինչեւ 15։ Հաւանական է որ նոր գործաւորներ ալ վարձեն, որովհետեւ այդ 50 գործաւորներէն ոմանք ուրիշ գործ գտած են։

Մեր գործաւորները այժմ առիթը փախցնելու չեն, մանաւանդ հիմա որ գործ գտնելը դժուար է։ Հարիւրաւոր գործաւորներ առաւօտէն մինչեւ երեկոյ կը պտտին գործարանէ գործարան եւ յուսահատ կը վերադառնան իրենց տուները։ Հայրենակիցներ կան որ 3-4 զաւակի տէր են եւ 5-6 ամիսէ ի վեր փողոցները կը չափեն Տօմէնիքէնէն մինչեւ Փլթիթ Մարի։

Լ. Օվիկեան

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ— Կոմիտասեան համերգը կազմակերպուելէ յետոյ, նորակազմ երգչախումբը կը շարունակէ ցայգցայգ գաղափարը, համակրութեան արժանանալով։ Երգչախումբը կը պատրաստուի տալ աւելի լաւ համերգներ։

Երգչախումբին անդամուհիները առանց նկատի ունենալու իրենց ամենօրեայ յոգնութիւնները, աջ ու ձախ կը վազեն։ Երգչախումբի անդամները մեծ թիւ մը չեն ներկայացներ առայժմ, բայց յուսալի է որ 15ի հասնի քանի մը շաբաթէն։

Ազատ Կամք

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Սեպտ. 13ի մարզահանդէսին մասնակցող մարզիկներուն ընդհանուր փորձը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի, սեպտ. 6, առաւօտեան ժամը 9ին C. A. Montrouge-ի մարզարանը, rue Celina Dubois, Montrouge, Փօրթ տ'Օրլէան, Սթատ Պիւֆալոյի ճիշդ ետին։

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (120)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Մինչեւ այն ատեն Գ. Վահանին ըսի.

— Այսինչ մարդուն փող տուի, դու չիմացած ըլլաս։

Երեկոյեան երբ մութ առաւ, ամփոփուեցինք Գ. Վահանի հետ եւ բաժնուեցինք։

— Հասնես Դաշտ,— ըսաւ ան, — շարունակես գործդ, մինչեւ ամփոփուշտերդ վերջանալը։

Նյանք սարի գագաթը, Մեր տունից եկան Օվօն եւ Աւօն՝ Վահանին պահապնները.

Անտեղից գացին ձորերը։ Աւց չունինք։ Կոտ ցորենը 12 պուտ առնելով՝ ալիւրն կ'ուտէինք։ Հաց եփած ատեն կին կ'երախայ, գունաթափ, անօթի կը շրջուէին մեր առաջը։ Մարմակնիս կը փակուէր, ինչ կը ցրուէինք։ 3-4 օր հետք անցինք։ Մասլ՝ անօթի կուչ կ'աւանք։ առանց հացի։

Եղկարտցիներու քով կը գտնուէր քիչ մը եփուած պաշարը։ Կէլիէկուզան գտնուած ատեններս՝ դրանք մեզ դիմեցին իրենց անօթութեան համար։ Մենք տուինք մի տապակ բառամաթ. մաս մը կերեր էին, մաս մը մնացեր էր։ Խնդութեանը՝ նորէն յետ տարինք այդ մասը, որ կ'ըլլար մի փոքրիկ ալիւր տեհեր։ Այդ ես յանձնեցի Ալիշանցի Մինասին, որ ալ ոչի շտապ։ Նամակ մը գրեցի Գ. Վահանին թէ՝ «մենք գնա հատ ենք, եկո՛ւր երթանք միասին»։ Նամակս տանողը Ջօաոյի Բարսեղն էր։ Գ. Վահանը պատասխանեց.

«Ես անկարող եմ ձեզ հետ գալու, ո՞ւր մնաց ձեզ հետ գիշերով քալեմ։ Իմ տեղս այժմ շատ ապահով է։ Գացէ՛ք։ Աստուած ձեզի հետ ըլլայ։ Բայց ընտանիքս մոռցած չհանէք»։

Այդ նամակն եւ ուրիշ շատ նամակներ յանձնած էի Մշոյ Դաշտի Տէրկէվանքի գիւղի Գ. Վարդանին, որ ինձ հետ բան չպատահի եւ այդ թուղթերը չձեռքակալուին։ Նոյն ատեն լուր տարածեցի, թէ Գ. Վահանի թղթերը, որոնք Կէլիէկուզան մնացեր էին, քանուած են։

Կէլիէկուզանի իշխանները նամակ մը գրած էին ինծի թէ՝ «մենք բոլորս քեզ հետ կ'իջնենք Դաշտ»։ Ես պատասխանեցի՝ «այս իրիկուն կ'երթամ Բամբըքայ, դուք հոն կը հաւաքուիք եւ կը խօսինք»։

Կառավարութիւնը հետքերնիս կորսնցուցած էր։ Ծալօրցիք կը գտնուէին Կընդրհաոյ հովիտը, մինչեւ Եղկարտ եւ Զորերը։ Կէլիէկուզանցիք, Հինենցիք, Իշխնձորցիք, կը գտնուէին Բամբըքայ եւ Կաբրիկ։

Ապրիլ 30ին ես Բամբըքայ էի։ Հոգ հաւաքուեցան մօտ մը իշխաններ։ Իրենց մէջ անհամաձայնութիւն տիրեց թէ՝ «մենք մեր կինն ու երախաները կը զրկենք բանակը։ Թող ամենատուր ըլլան»։ Ես ինչ ալ որ ըրի, չկրցայ առաջն առնել։ Ըսի՝ «կ'ուզէք՝ ձեր առաջը կ'ընկնեմ, կ'ուզէք՝ ձեր ետեւէն կուգամ, միասին գնանք Դաշտը»։ Զհամաձայնեցին։ Մնացին երեք տուն, որ մեզ հետ պիտի գային՝ Օսէի տան Սըրգօն, Գեաոյի տան Աէչ Ալէն եւ Կիրակոսն։

Կէսօր եղաւ։ Հեռուից մի շարք հրացաններու ձայն եկաւ։ Նախ քան այդ՝ զօրքի եւ Քրտերու մէջ լուր էր տարածուած, թէ ապրիլի 18ին Կէլիէկուզանի կռւին Թնդանօթի ռումբ է ինկեր Անդրանիկի առաջը, որը Անդրանիկին կտոր-կտոր ըրած է եւ կտորները ջուրը թափած։ Այդ ըռազները Բուլիքցի եւ Ալիպեցի Հայերն են եղած, որոնք բերբ էին ձեռքակալուած Քիւրտերուն։ Անոնք Բաղէշի են եղած եւ իբր մեզ բարեկամ։

Այդ խօսակցութիւնը կէլէտէշ կ'ըլլայ։ Քիւրտերը քաջալերուելով՝ կը սպաննեն 3 հայ ու կը փախչին։ Լուրը կը տարածուի ամբողջ թուրքերու եւ Քիւրտերու մէջ, թէ Անդրանիկը այլեւս օրը սպաննուեր է։

Երբ ես Զորերէն Բամբըքայ եկայ՝ 3 տեղաց մատնութիւն կ'ըլլայ. մատնիչները մեզ տեսած են։ Ժողովուրդը իրեն կինն ու երախան դրկեցին անձնատուր ըլլալու համար։ Նախ՝ 1000էն աւելի էին, բայց, վերջը ամփոփուեցին, եղան 3000, նոյնիսկ աւելի։ Զենք գիտեր, ո՞րչափ հաւանական է, բայն թէ կանանց մէջ ալ մատնող եղաւ։

Մայիս 1ին, կէսօր չեղած, 18 հազար զօրք, Շաչկալ-Մուշկէն Կէփիննով, Աշպրնու գլխով, Փչփուլով, Ալուչակով, Խոտնով, Հոլոզբայ գլխուց, Հիթենքու կողմէն, Կապլարէն, Տոլուռբիկի Վերի Մերկէրէն, հետն ալ Բատկանցի, Խփանցի, Բաչկանթացի, Խարզանցի, Բաղէշցի, Բէլէկցի, Իւսուֆի տան, Խաթեցի Քիւրտերը եւայլն, եւայլն, որոնք մեզանից անծանօթ եւ 6 օր հեռաւորութեան վրայ եղած աշիրէթ էին, բոլորը միասին կը յարձակուէն Կոբչիկայ վրայ, հաստատ գիտնալով թէ ես հոն էի։ Ես 30 հոգով նստած էի։ Խիթուքար, Գէորգ, Իսօն, մի մասգինուար ու ժողովուրդ ինծնից քիչ մը բարձր, մի մաս Տոլուռցի եւ Կէլիէկուզանցի բանած էին Սխտոր Քար։

Ժամը 10ն էր։ Զօրքի առաջը ելաւ Աղաղանայ վարեկու տեղը։ Ինձնից հեռու կ'ըլլային 1500 քայլ, Գէորգին եւ Իսօյին՝ մօտ 1000 քայլ։ Կռիւը սկսուեց։ Քիւրտերը պռացին.

— Անդրանիկ փաշա՛, ալ ո՞ւր կ'ազատուիս, մեր խուռն ու քուկդ միայն վաղը մնաց։

Կին ու երախայ, ծեր ու պատանի, թափալներ ու կովեր, լալ ու կոծ շատ էր։ Ողբը բռնած էր չորս կողմը։ Ով որ քովս կուգար, կ'ըսէր.

— Դուն ազատուիր, մենք բոլորս կոտորուինք։

Եղկատարցի Գրգօն, Ծալօրցի Դընէ Սահփան քուկտին, գաղտնի կ'ըսէին ինծի

— Ժողովրդի վրայ յոյս մի դնէր, բոլորն ալ կը փախչին, դու միմակ կը մնաս։ Իւրաքանչիւրը մէկ-մէկ ճամբայ գտած է, կ'երթայ։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ - ԼՈՒ, ՍԷՆ - ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Դաշնակցութեան Տան մէջ.

Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ - ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 5ին, ռազմական հաւաքատեղիին մէջ.

Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ.—Վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տան մէջ.

Կը խօսի՝ ընկ. Բ. ԳԱՎԷՋԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ
(ՔԱՇԱՆ-ՊԱՆԵԷՕ ՊՈՒՐԿԼԱՐԷՆ)Ի ՄԷՋ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 150 Route d'Orléansի սրահին մէջ, ծնողք. միու 88 եւ իջնել Պանեէօ, Յեղի պիտի ունենան վիճակահանութիւն, դպրոցի աշակերտներու մրցանակաբաշխութիւն, վարչութեան բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ Նոր վարչութեան ընտրութիւն.

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին Քլիշի, փլաս տը լա Րէփիւպլիք, Ծխամաճառին սրճարանը.

Կը դասախօսէ՝ ընկ. Վազգէն Շուշանեան.

ՍԷՆ ՄԻՇԷԼԻ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, Գաֆէ Վօլթէր, Օտէօն Թատրոնին դիմացը: Կը դասախօսէ ընկեր Օ. Կարօ. Ընկերներու Ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

ՀՐԱԶԴԱՆ խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը կիրակի, ժամը 4ին, 32 Ավենիւ տը Կօպլէն, սրճարանի վերնայարկը. Պարտաւորիչ Ներկայութիւն:

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Ներկայացուցչական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ. Կը խնդրուի Լիոնի եւ շրջանի ներկայացուցիչներէն ճիշդ ժամանակին ներկայ ըլլալ.

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ) ընկեր Կարօ խումբի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 5ին ընկեր Վարդանի բնակարանին մէջ. Կարեւոր օրակարգ. Պարտաւորիչ ներկայութիւն.

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր Ապառամ, Ռոստոմ խումբի բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8ին «Ռոստոմ» ակումբին մէջ. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Դրագարան Ընթերցասրահին մէջ. Ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Զ. Ե. Ռ. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն, ռազմական հաւաքատեղին. Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

ՖՈՒԹՊՈԼԻ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ

կազմակերպուած Յէսինի եւ Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ. մասնաճիւղերուն կողմէ, 6 սեպտ. կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Յէսինի ծանօթ դաշտին վրայ.

Հայկական խումբերն ալ կրնան նոյն օրը իսկ իրենց մասնակցութիւնը բերել:

ԵԹԷ *ամսավճարով հող գնած էք եւ կ'ուզէք ամսավճարով տուն շինել, կը ստանձնենք շինութիւնը հետեւեալ պայմաններով. Տան ներսի մասը՝ փլաթր, իսկ դուրսի կողմը՝ ֆիպրօսիման, որ քարաշէն տան տոկունութիւն ունի եւ արտօնուած է քաղաքապետութենէն.*

Մէկ սենեակ 3×4 մ. 4995 ֆրանք. 2 սենեակ 2×3 եւ 3×3 մ. 6395 ֆր., 3 սենեակ 3×3 մ. 9900 ֆր.

Ունինք նաեւ ծախու փոքր եւ մեծ հողաբաժիններ Փարիզի արուարձաններուն մէջ, կայարանի մօտ, ամսական 150 ֆր. ամսավճար. Մանրամասնութիւններու համար գրել՝ H. Hampartzoumian, Maison Maurice, 40 Bld-Bonne Nouvelle, Paris(10).

Թաթալոկները կը գրկուին ձրի.

Կ'ուզուին գորգի գործաւորուհիներ. Դիմել G. Avanozianի, Avenue Florian, (St. Loup), Marseille.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ…

62.— ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆՉԵՑԻՆ

Խնդիրը հասկցուեցաւ. Նամըք Քէմալի գրկած այդ նամակին մէջ, զոր Րիֆաթ Պէյի յանձներ էի, գաղտնի որեւէ բան չկար. Սակայն Րիֆաթ պէյ որ արձանագրեր է նամակը ստանալը, իր յուշատետրին մէջ գրեր է նաեւ կարգ մը նօթեր Ազատիւ-Հագ Համիտ, Էպուզիա,, Էքրեմ պէյերու մասին. Գրաքննիչներն ալ կարծեր են թէ գաղտնի կոմիտէ մը կազմած են ասոնք եւ կը թղթակցին Նամըք Քէմալի հետ. Գործը գուշակեցի. Բոլոր տարաձայնութիւնները կամ ամբաստանութիւնները յերիւրած էին լրտեսները, մասամբ ալ արդիւնք էին Պալատին կասկածամտութեան. Հանդարտ պատասխանեցի.

— Րիֆաթ պէյ Միտիլլի կ'երթար, հրաժեշտ առնելու եկած էր, փութով քանի մը տող գրեցի, գրածս չեմ յիշեր, այսուհանդերձ նոյն բաներն էին, ինչ որ գրած եմ ուրիշ նամակներով.

Այս պատասխանէս յետոյ, հարցաքննութիւնը յետաձգեցին յաջորդ օրուան եւ զիս ազատ ձգեցին.

Յաջորդ առաւօտ նորէն գացի ատեանը. Սիւրիւրի Էֆէնտի եւ Րաղըպ պէյ դեռ չէին եկած. Համի Հասան փաշա ժպտուն դէմքով մը բարեւ ինծի.

— Քանի մը դատարկապորտներ իրենց գործ մը շինելու համար այդպիսի ամբաստանութիւն մըն են ըրեր. Հոգ մի ըներ, Րիֆաթ պէյ ալ կ'ազատի շուտով.

Ժամ մը յետոյ հասան Սիւրիւրի եւ Րաղըպ. Միասին էին երկու անծանօթ երիտասարդներ.

Սիւրիւրի Էֆէնտի կանչեց զիս եւ ըսաւ.

— Կը հաւատանք ձեր խօսքերուն. Եւ սակայն անհրաժեշտ է քննել նաեւ այն նամակները, զորս Նամըք Քէմալ պէյ ձեզի է գրկած. Մեր գրած էք նամակները, պաշտօնեայ մը պիտի ղրկենք, որ բերէ.

Նամըք Քէմալի նամակներուն մէջ ոչ մէկ բան կար վնասակար. Բայց այդ նամակներուն մէջ գրած էի կարգ մը գրութիւններ, որոնք համեմատ չպիտի թուէին պալատին եւ կառավարութեան դէմքերուն.

— Ես անձամբ կը բերեմ ձեր ուզած նամակները.

— Մենք վստահութիւն ունինք ձեր վրայ, միայն թէ կը վախնանք որ ձեզ յետոյ կ'ամբաստանեն ասոր համար կ'ըսեն թէ վնասակար նամակները պահած եւ միւսները միայն յանձնած է.

— Այն ատեն պաշտօնեան թող ինծի ընկերանայ, միասին երթանք. Որովհետեւ բոլոր նամակներն ալ նոյն տեղը դրուած չեն.

— Ատիկա յարմար է, համաձայն ենք.

Եւ պաշտօնեայ մը առինք, միասին տուն գացինք. Նամըք Քէմալի նամակները մեծ պահարանի մը մէջ դրինք, վերադարձանք.

— Քննութեան համար այս իրիկուն թող քովս մնան նամակները, վաղը նորէն եկէք, կը վերադարձնեմ ձեզի, ըսաւ Սիւրիւրի Էֆէնտի.

Յաջորդ օրը մինչեւ իրիկուն սպասեցի ատենակալան մէջ. Մարդ չեկաւ. Միւս օրն ալ գացի. Համի Հասան փաշա ըսաւ խնդալով.

— Զբաղի՛, Այս նորոյթն ալ անցաւ, գացէք ձեր «քէյֆ»ին նայեցէք.

Օրեր յետոյ պահանջեցի Նամըք Քէմալի նամակները. Վնասակար բաներ չէին, անոնց մէջ կը բաբախէր Նամըք Քէմալի սիրտը, գրական արժէք ունէին. Սիւրիւրի Էֆէնտիին դիմեցի.

— Վնասակարին մօտ են, չի տար, ըսաւ.

Քանի մը օր յետոյ, ազատ արձակեցին նաեւ Րիֆաթ պէյը. Աս… շատերի մը նօթին ստեղծած խուճապը յետս որեւէ փառ… տիւլ Համիտի.

63.—ՊԱԼԱՏԻՆ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾ…

Բոլոր այս դէպքերէն ազդուած, խորհեցայ հանգարտ ու … կեանքի մը նուիրուիլ: Սակայն Ջգային վիճակս արգիլք կ'ըլլար այս … մասին. Կռուիլ, պայքարիլ ու յարձակիլ կ'ուզէի. Զբաղեցնելու համար զինքս, դարձեալ մտնել ուզեցի գրական կեանքի մէջ. Սակայն այլեւս … գեր լրագրող ըլլալ, այլ Փրանսերէնէ Թուրքերէնի պիտի թարգմանէի … տաքննութեան Գաղտնիքները». Զիա փաշայի Անտալուզիոյ պատմ… շատ հաճախ էր. Գրեցի Փորթուկէզներուն պատմութիւնը … թերթօն հրատարակութեան տուի «Վագըթ»ի «Հաւատաքննութեան Նիքներոն ալ լոյս տեսան գիրքով. Այս գիրքին պատճառով … գրպարատութիւններու զոհ դարձայ թէ բռնապետութեան եւ թէ … ծանագրութեան շրջանին. «Հաւատաքննութեան «Գաղտնիքները» … ծանիչը հասկնալի է որ պիտի գրպարտէին բռնապետութեան շրջ… բայց սահմանադրութեան շրջանին ինչո՞ւ ըլլար այդ.

Այդ գրքին մէջ կը ներկայացուէին Սպանիոյ կրած աղէտ… թիւնները, եւ հայրենիքը փրկելու միջոցները. Անշուշտ Ապտիւլ … շատ պիտի արտօնէր այդ հրատարակութեան համար. Կանչեց … պէյը, կ'ըսէ.

(Շար…)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 376 280

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
6
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931

6 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1666

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐՈԳԵՆՔ, ՆՈՐՈԳՈՒԻ՛ՆՔ

Քանի մը խորհրդածութիւններ հայկական հանդէսներու մասին, որ անհրաժեշտ ազդակներ են մթնոլորտ ստեղծելու եւ ազգային ոգին վառ պահելու համար։

Ըսենք անմիջապէս որ, քանի մը հարիւր հոգի քով քովի բերելը, անոնց միջեւ հոգեկան կապ մը հաստատելը՝ պզտիկ արժանիքներ չեն, մեր ներկայ պայմաններուն մէջ։ Մանաւանդ անծայրածիր, միջազգային պողոտաներու վրայ։

Արեւելեան երկիրներու մէջ, դուռ-դրացի իրար կը տեսնեն եւ իրարմով կ'ապրին։ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ, կա՛մ ժամուն բակն է որ համախմբում կը ստեղծէ, կամ կուսակցական ակումբը, լսարանը։

Այստեղ, Փարիզի մէջ, սրճարաններու արտաքին կամ ներքին սրահներն են հայկական ժողովատեղիները։ Մէկ ալ՝ քանի մը պաշտօնական հաստատութիւններ, վերի, ոչ թէ ժողովրդական խաւերու համար։

Հանդէսներն են որ, զանազան առիթներով, շարժման եւ հաղորդակցութեան մէջ կը դնեն բազմութիւնները, գոնէ քանի մը ժամ։

Ուրեմն, որքան տեւեն ու զարգանան հանդէսները, երեկոյթները, ներկայացումները եւ նման համախմբումները, այնքան օգտակար են, մեկուսացումէ, ուծացումէ փրկելու համար բազմութիւնները։

Ամէնէն խոնարհ Հայր. Միութեան դաշտահանդէսն անգամ իր արժէքն ունի, քանի որ պատեհութիւն կ'ընծայէ համախմբուելու։ (Այս տարի քթէ բերնէ եկան Փարիզի դաշտահանդէսները, իբրեւ հետեւանք տեղատարափ անձրեւներուն որ կը շարունակուէին յունիսէն ի վեր։ Այս տարի ոչ թէ ամառ, արե՛ւ ալ չունեցաւ Փարիզը, ինչպէս Ֆրանսայի մեծագոյն մասը)։

×

Առանց խտրութեան «շքեղ եւ աննախընթաց» են մեր բոլոր հանդէսները, Պոլսոյ Հայրենակցականէն մինչեւ Փարիզի Տիկնանց Միութեան տարեկան երեկոյթը...

Թող չցաւին կազմակերպիչները։ Բայց ակամայ ժպիտ մը կ'ունենանք, ամէն անգամ որ կը տեսնենք այդ երկու ածականները՝ ո՛ր եւ է հանդէսի յայտարարութեան գլուխը։

«Շքեղ եւ աննախընթաց»... Հայկական ո՞ր գործը շքեղ չէ, որպէսզի աննախընթաց չըլլայ։

Ըսել կ'ուզէինք թէ քիչ մը համեստութիւնը բան մը չի կորսնցներ ձեռնարկին արժէքէն եւ յաջողութենէն։

Վերջը-վերջը բառերն ալ կը մաշին, կը կորսնցնեն իրենց իմաստը։ Եթէ բազմութիւններուն վրայ կ'ուզեն ազդել, ամէն մարդ քիչ-շատ գաղափար ունի մեր հանդէսներու կազմակերպութեան եւ բովանդակութեան մասին։ Երբ այնքան կը մաշեցնենք բառերը, ի՞նչպիսի ածական պիտի գործածենք, եթէ վաղն իրականանայ Հայաստանի ազատագրութիւնը, եւ իսկապէս շքեղ ու աննախընթաց հանդէս մը կազմակերպենք Սորպոնի ամփիթատրոնին կամ Թրոքատէրոյի թատրոնին մէջ...։

×

Յետոյ, կը կարծենք հաճոյք պատճառել, չափազանց թխելով, խճողելով հանդէսներու յայտագիրը։

«Յառաջ»ի թղթակցութիւններուն մէջ յաճախ կը կարդանք շարան—շարան անուններ երգողներու, արտասանողներու, զանազան դերակատարներու։ Եւ ինչ որակումներ ամէն մէկուն համար։ Երբեմն կարճ կը կապենք. երբեմն չտեսնելու կը զարնենք, եւ պատմութիւնը կը շարունակուի։

Այստեղ ալ, չենք ուզեր ո եւ է մէկը վիրաւորել։ Ընդհակառակն, անկեղծ համակրանք ունինք բոլոր անոնց հանդէպ որ բաժին մը կը ստանձնեն, ճիգ մը կը փորձեն, ազնուութիւն մը կը ստեղծեն։ Բայց, ինչո՞ւ ի լուր աշխարհի տարածել տեղական մանրամասնութիւններ, երբ արդէն լի ու լի կը գնահատուին տեղին վրայ։

×

Մասնաւոր ուշադրութիւն կը պահանջեն մեր արտասանութիւնները։

Նախ, ընդհանրապէս չափազանց տեղ կը տրուի արտասանութեանց։ Եւ ամէն մէկու արտասանութեան։

Յետոյ, արտասանութիւններ կան որ կա՛մ ժամանակավրէպ են, կամ շատ մաշած եւ կամ անբովանդակ։

Մինչեւ այսօր ալ, բեմէ բեմ կը պտտին այն կտորները, որ առաջին անգամ — Թուրքիոյ մէջ — լոյս աշխարհ եկան 1908ին, Օսմ. սահմանադրութեան շրջանին։

Բան չէ՞ փոխուած այդ օրերէն մինչեւ այսօր։ Եթէ բան չէ փոխուած, գոնէ մեր տեղը փոխուա՞ծ է։

Անշուշտ կտորներ կան որ անմահ են, կապ չունին ո՛ր եւ է ժամանակի հետ։

Բայց այդպէ՞ս են բոլորն ալ։ Չկա՞ն կտորներ որոնց արտասանութեան դէմ ամէնէն առաջ հեղինակը ինք պիտի բողոքէր, այսօր, եթէ յանկարծ արթննար։

Կարելի էր այս դիտողութեան ենթարկել նաեւ շատ մը երգեր։ Բայց երգն ու արտասանութիւնը միեւնոյն բանը չեն։

Ըսենք, միայն, որ հոգեպէս կը շահինք, եթէ կարելի եղածին չափ քիչ տեղ տանք լալկան եղանակներուն, եւ նախընտրենք խրոխտ, ինքնավստահ, նոր եւ առոյգ շեշտերն ու արտասանութիւնները։

... Քանի մը խորհրդածութիւններ, ի պէտս զարգացելոց։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, իր ուրբաթ օրուան նիստին մէջ լսեց Յուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարին Մարինքովիչի զեկոյցը հոգատարութեանց յանձնախումբի աշխատանքին մասին։ Այս առթիւ, կարծիքներու փոխանակութիւն մը տեղի ունեցաւ օսմանեան կայսրութենէն անջատուած եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ դրուած երկիրներու աստիճանական ազատագրման, անոնց վրայէն հոգատարութեան վերացման մասին։ Այս հարցը յայժմէական կարեւորութեամբ կը ներկայանայ ժողովին, Իրաքի հանդէպ Անգլիոյ բռնած ընթացքով եւ Ֆրանսայի կողմէ Սուրիոյ հոգատարութիւնը լքուելու մասին տարածուած լուրերով։

Իտալիոյ ներկայացուցիչը այս առթիւ յայտնեց թէ հոգատարութեան վերացումը նոր պետութեան համար պէտք է պարտադիր դարձնէ ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի եւ բաց դրան սկզբունքներու կիրարկումը։ Նաեւ, կարգ մը վերապահումներ ըրաւ Իրաքի քարիւղի ընկերութեան հետ կնքուած համաձայնութեան մասին։ Այս վերապահումներէն յայտնի կ'ըլլայ թէ իտալական կառավարութիւնը կ'ուզէր Իրաքէն, Պաղեստինէն, Սուրիայէն ստանալ կարգ մը նման առաւելութիւններ եւ դիւրութիւններ քարիւղի ընկերութեան մը համար, որուն մէջ մեծ շահեր ունի։

Պարսկաստանի եւ Իռլանտայի ներկայացուցիչներն ալ կարգ մը վերապահումներ յայտնեցին։ Գերմանիոյ ներկայացուցիչը Քուրցիուս համաձայն գտնուեցաւ Իտալիոյ ներկայացուցիչին առաջարկներուն, որմէ վերջ, Ֆրանսայի կողմէ Պ. Ֆլանտէն յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը Սուրիոյ հոգատարութեան հարցին մէջ պիտի ներշնչուի հոգատարութեանց յանձնախումբի թելադրութիւններէն։

Սուրիոյ անկախացման մասին այս կարճ ակնարկութենէն յետոյ, Մարինքովիչ ներկայացուց վստահութեան քուէի առաջարկ մը հանդէպ հոգատարութեանց յանձնախումբին։ Առաջարկը ընդունուեցաւ։

Համայնավարները Անգլիոյ մէջ

Անգլիական թերթ մը կը հաղորդէ թէ Անգլիոյ ոստիկանութիւնը ուշի ուշով կը հետեւի երկրին մէջ համայնավարական գործունէութեան։ Ոստիկանութիւնը իմացած է թէ անգլիական համայնավար կազմակերպութիւնները կարեւոր գումարներ ստացած են, ուժեղ պայքար մը բանալու համար Մաքտոնըլտի ազգային կառավարութեան դէմ։

Համայնավար պետերը հրահանգ ստացած են իրենց ամբողջ գործունէութիւնը կեդրոնացնելու, մասնաւորաբար ճարտարարուեստի գլխաւոր քաղաքներու մէջ, Անգլիոյ հիւսիսարեւելքը, Լանքաշիր, Կալլէսի երկիրը եւ Կլասքով։

Համայնավարները կը յուսան ցոյցի մղել այս վայրերու անգործները, անմիջապէս որ անգործութեան նպաստը նուազի, համաձայն կառավարութեան ծրագրին։ Պիտի փորձեն նաեւ մեծ քանակութեամբ գրգռիչ թռուցիկներ ցրուել զօրանոցներուն մէջ։

Բանուորական շարժումը Պուլկարիոյ մէջ

Պուլկար խորհրդարանին մէջ, վերջին գործադուլներու մասին, հարցապնդման ենթարկուեցաւ կառավարութիւնը։ Ներքին նախարարը պատասխանելով, յայտնեց թէ կառավարութիւնը երբեք չի մտածեր խափանել աշխատաւոր դասակարգի գործունէութիւնը, պաշտպանելու համար իր արհեստակցական շահերը։ Թէ ընդհակառակն, կառավարութիւնը յաճախ կը միջամտէ հարթելու համար դժուարութիւնները ի նպաստ բանուորներուն։

Նախարարը աւելցուց սակայն թէ կառավարութիւնը չի կրնար հանդուրժել որ քաղաքական հետապնդումներու համար գրգռութիւններ տարածուին երկրին մէջ, քաղաքական տարրերու կողմէ։

Նախարարը իր պատասխանին մէջ, ծանրացաւ բանուորական կուսակցութեան համայնավարական նկարագրին վրայ, յայտնելով թէ այդ կուսակցութիւնը անուն փոխած է խուսափելու համար օրէնքին խստութիւններէն։

Ռուսիա եւ Չեխոսլովաքիա

Չեխոսլովաք երեսփոխան եւ ազգ. ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Սէպա, համբորդութիւն մը կատարած էր Ռուսիոյ մէջ։ Այս համբորդութիւնը կարգ մը մեկնաբանութիւններու տեղի տուած է Փրակայի մամուլին մէջ։

Ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարութիւնը տակաւին չէ մտածած Ռուսիոյ մէջ դիւանագիտական ներկայացուցչութիւն մը հաստատելու պարագային մասին, քանի որ դեռ, Ռուսիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ դիւանագիտական յարաբերութիւնները չեն կանոնաւորուած։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ
(ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀ ՀԱՐԲՈՒԽԻ ԲՌՆՈՒԱԾ)

Այս մասին, Փրակայի մամուլին տուած բոլոր տեղեկութիւններն ուրեմն կանխահաս են։

Հաւանական է սակայն, որ Չեխոսլովաքիոյ կողմէ Խորհրդ. Միութեան իրաւական ճանաչումը խնդրոյ առարկայ դառնայ, եթէ ֆրանքեւռուս բանակցութիւնները ոչ-յարձակման դաշնագրի կնքման մասին, նպաստաւոր ելքի մը յանգին։

Պարզանի շէյխը հպատակութիւն կը յայտնէ

Գահիրէէն «Ահրամ»ը կը գրէ Օգոստ. 20 թուականով.—

Մուսուլի կառավարիչը անցեալ ամսոյն վերջերը Զիպար մեկնեցաւ։ կանխապէս ան լուր ղրկած էր քիւրտ Պարզան ցեղի պետ Շէյխ Ահմէտին եւ հրաւիրած զայն տեսակցութեան, Ագարա գաւառակին մէջ,

Շէյխը ընդունելով իրեն եղած հրաւէրը՝ Միլա Մուստաֆան ղրկեց Ագարա, 150 զինեալ ոյժերով, իրաքեան իշխանութիւնները լաւագոյն ընդունելութիւնը ըրին անոնց,

Հետեւեալ օրը իրաքեան ուժերէն մաս մը ճամբայ ելաւ դէպի Զիպար, իր հետ առնելով կառավարիչը, յիշեալ քիւրտ ցեղը մեծամեծ պատիւներով ընդունելութիւն ըրաւ անոնց, միւս առաւօտ իրաքեան դրօշակը արդէն կը ծածանէր քաղաքին վրայ, միւս դրօշակին տեղ, Պարզան ցեղի դիրքերուն վրայ հաստատուեցան իրաքեան զինուորներ եւ նախկին պահակները մեկնեցան դէպի քաղաքի կեդրոնը, ի վերջոյ կառավարիչը Պարզան ցեղի պետին քով մեկնեցաւ, անոր ամարանոցը, որ կը գտնուէր Շերին լերան բարձունքներուն վրայ, որոնց գագաթները միշտ ձիւնով ծածկուած են։

Շէյխը ընդառաջ երթալով՝ ընդունեց կառավարիչը մեծ պատիւներով, ամբողջ երեք օր անոնք մնացին միասին, երկար տեսակցութենէ մը վերջ Շէյխը պատրաստակամ գտնուեցաւ հպատակելու իրաքեան իշխանութեան առանց որեւէ պայմանի։ կառավարիչը յանուն պետութեան ընդունեց անոր առաջարկը, Այս ամէնէն վերջ կառավարիչը գահաժառանգը Մուսուլ տանող օդանաւով, որ յատուկէն ղրկուած էր Զիպար, Մուսուլ վերադարձաւ, Շէյխ Պարզան երկար գրութեամբ մը, Իրաքի Թագաւորին ուղղուած՝ կը յայտնէր իր հաւատարմական զգացումները։

Մահափորձ Մուսթաֆա Քէմալի դէմ?

Պէյրութի «Էլիֆ Պա»ի տեղեկութեանց համաձայն, մահափորձ կատարուած է Մուսթաֆա Քէմալի դէմ, երբ ան Պրուսայէն Եալովա կ'երթար ինքնաշարժով, Սակայն, արձակուած գնդակը վրիպելով, ուրիշ մը վիրաւորած է, եւ Մուսթաֆա Քէմալ շարունակած է իր ճամբան,

Թուրք թերթեր Մուսթաֆա Քէմալի դէմ յայտնուած դժգոհութիւններուն պատճառը նախագահութեան թեկնածուներուն նախանձին կը վերագրեն, ցարդ մանրամասնութիւնները յայտնի չեն այս ոճրափորձին, բայց կը կարծուի որ ընդդիմադիրներու կողմէ կազմակերպուած է, Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ եղած են, հետապնդումները խստիւ կը շարունակուին։

Թրքական շարժանկար Յունաստանի մէջ

Էփինէյի մէջ, Թուրք բեմադրիչ մը Էրթողրուլ Մուհսին, սկսած է պատրաստել Թրքերէն խօսուն շարժանկար մը, «Պոլսոյ Մուրացկանը», Իփէքճի եղբայրներու հաշւոյն, դերակատարները Պոլսոյ գեղարուեստից վարժարանին արուեստագէտներն են, Շարժանկարը պիտի ունենայ յունարէն, արաբերէն եւ Թրքերէն խօսակցութիւններ ու երգեր, Արեւելեան երաժշտութիւնը պիտի դաշնաւորէ եւ դասական նուագներուն պիտի յարմարցնէ Թուրք երաժշտագէտ մը, Էրթողրուլ Մուհսին, շարժանկարին արտաքին մասերը պատրաստած է Թուրքիոյ, Աթէնքի եւ Գահիրէի մէջ,

Չինաստանի ողողումները

Եանկ.Չէ գետը յորդած ըլլալով կը սպառնայ ողողել Նանքին քաղաքը. Նանքինի տուներուն մօտը, երեք ամբարտակներ խորտակուեցան յորձանքին ուժգնութենէն։ Հազարաւոր բազմութիւններ ապաստանած են քաղաքին պարիսպներուն վրայ։ Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առած է արգիլելու համար ջուրերու խուժումը դէպի քաղաք։

Յոյն համայնավարներու աքսորավայրը

Վերջերս Յունաստանի մէջ, համայնավարներու խռովարարական յամառ գործունէութեան հետեւանքով, այլազան խըստութիւններու կարգին, յոյն կառավարութիւնը որոշեր էր երկրէն աքսորել այն համայնավարները, որոնք կը խանգարեն երկրին անդորրութիւնը,

կառավարութիւնը որոշած ըլլալով բոլորովին անմարդաբնակ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Ի՛ՆՉ ԱՆՈՒՆ ՏԱԼ ԱՅՍ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

— Մտէ՛ք։

Վարանումով ներս կը մտնենք։ Տպարանատիրոջ մը անշուք գրասենեակն է, աւելի անշուք քան Սէն-Միշէլի հայ ուսանողին սենեակը, աւելի անշուք ու անխնամ, քան գրագէտ-ուսուցչին աշխատասենեակը, որ միեւնոյն ատեն ճաշարան ու ննջարան է։

Թուղթի, մելանի եւ իւղի թանձր հոտ՝ մը մը կը դիմաւորէ քեզ, դուռը բացուելուն պէս։ Գրաշարներ կ'երթան ու կուգան։ Մեղուներու փեթակին նման գործունէութիւն կայ ամէն կողմ։ Մեքենաներու աղմուկ, որուն կ'ընկերանայ, շատ քիչ անգամ, բանուորներուն մէկ երգը, ճնշուած ու դժգոհ։

Կ'ընդունուինք ցրտութեամբ, աւելի ճիշդ է ըսել պաղարիւնութեամբ։ Հայ տպարանատէրերը, որոնցմէ այս մայրաքաղաքին մէջ տասնեւչորս կը հաշուուի աղէն, կը կասկածին մեր օրերու գրողներէն։

Արգահատանքի հով մը կը դիմաւորէ մեզ։ Դժուար է ինծի համար թուղթին յանձնել տակաւին զգայութիւնը որ կ'անցնի առհասարակ ամէն տպարանատիրոջ միտքէն, առաջին անգամ որ գրագէտ յաճախորդ մը կը բարեւէ զինքը։

Հայ տպարանատէրը պատճառներ ունի դժգոհ վերաբերում ցուցնելու հայ գրողին ու թերթ հրատարակողին հանդէպ. ան պերճախօս պատմութիւններ գիտէ։

Փոխադարձաբար, հայ գրողն ալ իրն ունի։ Հետեւաբար լաւ է որ չմտնենք դժգոհութիւններու կալուածին մէջ։

Հայ գրողը պէտք չպիտի ունենար յարաբերութեան մէջ մտնելու տպարանատիրոջ հետ ուղղակի, եթէ մեր մէջ ալ զարգացած ըլլար հրատարակչական տուներու դրութիւնը։ Բառին իսկական իմաստով, մենք չունինք հրատարակչական տուն։ Մէկ կամ երկու գրավաճառներ են եղեր, որոնք դասագիրքեր հրատարակած են, միշտ ի վնաս հեղինակին։

Դրական գիրքերու տպագրութեան համար, հեղինակները բան մըն ալ վրայ տուած են, առանց որ եւ է դրական օգուտի։ Ա՛յս ալ ուրիշ ողբերգութիւն մըն է։ Այս է եղեր պատճառը, որ հայ հեղինակը ձեռագիրը թռնած, ափ կ'առնէ տպարանատիրոջ գրասենեակը, հազար հաշիւներէ, հազար մտածումներէ յետոյ։

Հասկնալի է անշուշտ, որ գրասենեակին մէջ ուր կը գտնուինք, աթոռ սով կայ։ Բայց քաղաքավարութեան համար, հատ մը կը ճարուի։

Պաշտօնագրական խօսակցութիւններէն յետոյ, տպարանատէրն է որ կը սկսի.

— Խորհուրդ չեմ տար գիրք կամ թերթ հրատարակել։ Ինծի համար նոյնն է, վճարողը դուք էք, սակայն կը ցաւիմ, որ վնասի պիտի ենթարկուիք։ Փորձառութիւնս ա՛յս կը թելադրէ, ձեզի։

— Բայց այդ կերպով դուք ձեր շահուն հակառակ խորհուրդ մը տուած կ'ըլլաք, գիտել կուտանք։

— Ընդհակառակն։ Մեր շահը կը պահանջէ որչափ կարելի է, նուազ գործ ունենալ հայ յաճախորդի, մանաւանդ հայ գրողի ու հրատարակիչի հետ։ Որքէն տաղտկալի այս գործին մէջ, որքան նուազ հոգ ունենանք, այնքան լաւ է։

— Թերեւս ձեր միտքէն կ'անցընէք, թէ…

— Ո՛չ, մեր տպարանին սկզբունքն է, հինէն ի վեր, կանխիկ գործառնութիւնը։ Ձեր քսակին կը նեղցնեմ։ Պէտք է հասկցած ըլլայիք, որ հայերէն գիրք կամ թերթ հրատարակելով, եթէ շահ մը չէք ակնկալեր, չէք ալ կրնար ձեր ծախքին գոնէ մէկ մասը հանել։ Ոչ միայն ամէն օր նոր գիրքեր լոյս կը տեսնեն, այլ՝ միայն Փարիզի մէջ հայերէն պարբերական հրատարակութիւններուն թիւը բարձրացած է քսանեւչորսի, լաւ միտքը պահեցէք. քսանեւչորսի…

Նոր յուսախաբութեան մը քրտինքը դղալի կ'ըլլայ մեր ճակտին ու քունքերուն շուրջ։ Բայց դժուար է անշուշտ ընկրկիլ։ Ձեռագիրի կապոցը կը դնենք սեղանին վրայ, յարելով.

— Բայց… խնդրեմ… չէ՞ք կարծեր որ ժամանակի ընթացքին պիտի կրնամ ծախսերս հանել։

— Դուք գաղափար ունի՞ք թէ մեր մէջ ինչպէս կը ծախուին գիրքերը։ Հեղինակ դառնալու, եւ տպագրուած երկասիրութիւն մը ունենալու իրողութիւնը կը բաւէ՞, իյնալու համար աւելի մեծ հոգերու մէջ։

— Ծանօթ եմ բոլոր դժուարութիւններուն։

— Աւելի լաւ ուրեմն։ Կը նշանակէ, թէ գիտէք ամէն բան եւ կրկին կը փորձուիք քալելու նահատակութեան այդ ճամբէն։

— Գիտեմ որ նահատակութիւն է, հերոսութիւն է, խենթութիւն է մեր մէջ գիրք կամ թերթ հրատարակելը։ Ամէն հիւանդութեան դեղը գտնուած է, բայց այս մէկինը, ո՛չ։ Գիտի խնդրեմ, որ սակարկութեան սկսինք։

— Քանի մը տարիներու խնայողութիւնս է որ այս նպատակին պիտի յատկացնեմ։ Ըսեմ նաեւ որ իմ հաճոյքիս համար է այս զոհողութիւնը։ Ամէն անգամ որ պրակ մը փորձը տաք, պիտի վճարեմ ձեզի անոր տպագրութեան ծախքը։ Ընդամէնը տասը պրակ պիտի ըլլայ, ոչ աւելի եւ ոչ պակաս։

Տպարանատէրը հեգնական ծիծաղի մը հետ, որուն մէջ փորձառու մարդու եւ իրատեսի գառնութիւնը կար, կ'երկնցնէ իր ձեռքը։ Համաձայնութիւնը կը կայանայ։ Ձեռագիրը կը յանձնուի, «անհրաժեշտ» յանձնարարութիւններով ու խնդրանքներով, որպէսզի տպագրութիւնը խնամով կատարուի, թուղթին ու մելանին լաւը գործածուի։

Օրեր, շաբաթներ ու ամիսներ կ'անցնին։ Վերջապէս կը սկսի աշխատանքը։ Ձեռագիրը կը յանձնուի գրաշարներուն։ Կը սկսի տառապագին երթն ու դարձը, դէպի տպարան, դէպի գրաշարատուն, քրտինքներու մէջ, ամէն օր, օրը երկու կամ երեք անգամ յաճախ։ Փորձ փորձի ետեւէ կը հասնի, նոյն դժուարութիւններն ու անպատեհութիւնները կրկնուելով։ Առաջին օրերը տհաճութիւն ու դժգոհութիւններ. հեղինակը ազատ պահ մը ունի, տպարանին մեքենաները ազատ չեն ու կը դառնան ուրիշներու համար, երբ մեքենան կը թեթեւնայ ու շունչ կը քաշէ, այս անգամ հեղինակը ազատ չէ։

Ես քիչը կը գրեմ, դուք շատը հասկցէք, սիրելի ընթերցող։ Վերջապէս գիրքը լոյս կը տեսնէ։ Հաշուեցուցակը կը ներկայացուի, որուն մէջ անպատճառ չնախատեսուած գումարներ կան։ Հեղինակին դէմքը կը մթագնի, ստիպուած է աւելին ալ վճարել, գիրքերը կարենալ փոխադրելու համար։ Պարտք կ'ընէ ու կը վճարէ, միշտ այն յոյսով, որ շուտով պիտի ծախուին անոնք։

Հազար օրինակ, տասնական օրինակ ծրարներով աչքին առջեւ են, հեղինակն է այդ բոլոր հատորներուն։ Իր կուրծքին կը սեղմէ առաջին օրինակը, որուն համար աչքի լոյս թափեր է եւ ա՜յնքան յոգնած։

Նոր կուգայ ուրիշ մտմտուք մը։ Պէտք է զանոնք փոխադրել, պէտք է վճարել փոխադրութեան ծախսերը, եւ պէտք է գտնել միջոցը զանոնք տեղաւորելու…։

Գիրքը լոյս չտեսած, ծանուցում ծանուցումի ետեւէ։ Ամէն հեղինակ կամ թերթ հրատարակող, ձեռագիրը տպարան յանձնուած օրն իսկ, կը վազէ թերթերու խմբագրատուները, իր գրքին մասին յայտարարութիւն կուտայ։ Կայ նաեւ միամտութեան հոգեբանական կողմը։ Եթէ հեղինակին առաջին փորձն է, յամառօրէն կը հաւատայ ան, թէ գիրքը լոյս տեսնելուն պէս, իրարու ետեւէ յաճախորդներ պիտի ներկայանան։ Նամակներ պիտի ստանայ, պայմաններ պիտի առաջարկուին։ Կ'անցնի առաջին ամիսը եւ տակաւին դիմում չկայ ո՛չ մէկ տեղէ։ Կրկին յուսախաբութիւն։ Հեռաւոր գրավաճառներէ նամակներ կը ստանայ, որոնք առանց փոխարժէքի, հինգ-տասը օրինակ կ'ուզեն, զեղչուած գինով։ Կան որ իրենց տպագրած անպէտ ու բրածոյ գիրքերը կ'առաջարկեն իբրեւ փոխարինութիւն։

Հեղինակը ստիպուած է առկայն նկատի առնել ուրիշ գործօններ, գիրքերը վաճառքի հանելէ առաջ։ Ծրարները բանալուն պէս, երկու-երկու կամ մէկ-մէկ օրինակ պէտք է ղրկել թերթերուն, ըլլան անոնք օրաթերթ թէ պարբերական։ Երկու նպատակով, առաջին՝ «Ստացանք»ի բաժնին մէջ ծանուցուելու, եւ նպաստաւոր ու լաւագոյն պարագային, գրախօսականի մը նիւթ դառնալու համար։

Գրագէտներու եւ մտաւորականներու առաքումն ալ այս կարգին կը պատկանի։ Թերթերու մէջ շատ մի փնտռէք գրախօսականի բաժին։ Անտիկա պատահականութեան ձգուած է, տեսակ մը պերճանք մեր մէջ, մինչդեռ եւրոպական բոլոր օրաթերթերը նոյնքան կարեւորութիւն կուտան անոր, որքան ուրիշ բաժիններուն։ Գալով մտաւորական գրագէտներուն, տխուր է արձանագրել որ շատերը նոյնիսկ կենցաղագիտութիւնը չունին, ոչ միայն նոր հրատարակուած գիրքերուն մասին խօսելու, որ իրենցմէ չի պահանջուիր, այլ երկտողով մը ստացած ըլլալնին իսկ չեն դիջանիր յայտնել։ Մի՛ զարմանաք. այսպէս են մեր բարքերը։

Այս բոլոր չկամութիւններէն յետոյ, որեւէ հեղինակ որո՞ւ վրայ կրնայ դնել իր յոյսը տակաւին, յառաջդիմութեան չմատնուելու համար վերջնական կերպով։ Հայ ժողովուրդը եւ անոր ընթերցող մասը, շատ սահմանափակ թիւով, միշտ ոչ աւելի քան հինգ հարիւր հոգի, և կայ նաեւ գրավաճառը, որուն կ'ուղղուին աչքերը ամէն մէկ հեղինակի, ծարաւած, յուսահատած

Ժողովուրդը…։ Մեր մէջ երթալով կը պակսին հայ ընթերցողները, նկատի առէք գաղթահայութեան բացառիկ պայմանները, դպրոցներու չգոյութիւնը եւ հայ երիտասարդութեան ուծացումը ազգային արժէքներէ։ Գալով գրավաճառին որ գիրքերու մթերանոցն է մեր մէջ եւ որուն բարեացակամութեան կապուած է որեւէ յաջողութիւն, իր հոգեբանութիւնը, տեսակէտն ու մեթոտն ունի։ Ահաւասիկ այդ հոգեբանութեան է որ ստիպուած է հանդիպիլ որեւէ հեղինակ

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՅՐԻՆԵՐԸ

ԵԱՄԻԼԷԻ ՀԵՏՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Նոր Պէյրութ կը հասնէի։ Աւանդութեան վառ գոյներէն դեռ խաղացող նայուածքս առաջին անգամ մայրիները որոնեց Լիբանանի լեռներուն վրայ։ Բայց լեռները, իրենց մերկութեան մէջ աւելի պարկեշտ, բաց ճակատով խոստովանեցան.

— Մայրինե՞րը… Սողոմոնեան առակ մը, մարգարէական բանդագուշանք մը որոնք երբեմն միայն Աստուածաշունչի էջերուն մէջ ծաղկած են։ Այսօր, վերածուած իրենց իսկական վիճակին, այսինքն ատաղձի, անոնք կը զարդարեն Լիբանանի դրօշը։

— Հապա Լամարթինի աղօթքը՝ մայրիներու հովանիին տակ։

— Տարի մը եւս, եւ դարը կը վերջանայ այն օրէն ի վեր երբ Լամարթին ծունր դրաւ այս հողին վրայ։ Դարը բաւական չէ՞ նուիրագործելու համար նոր առասպել մը։

— Ո՞ւր խօսեցաւ ուրեմն։

— Ասոր, բանաստեղծներուն մօտ, ներշնչում տուողը ունի։ Լամարթին քնարերգու մըն էր, այսինքն Սողոմոնին արուեստակից։ Նոր Երգ Երգոց մը յօրինելու համար պէտք ունէր մայրիներու։ Ուրի՞շ։

— Ոչինչ։

Հիասթափութիւնս յանկարծական ցաւ մը պէս գալարեց միտքս։ Քիչ բան չէր… Մայրիներու անտառն էր որ փոթորկահար կ'ըլլար երեւակայութեանս մէջէն։

Իսկ հիմա Պշառէ եմ,— Եամիլէի ծննդավա՛յրը… Yamilé sous les Cèdres !…

Մարոնի քահանայ մը, որմէ տեղեկութիւն կը խնդրեմ, փութկոտութեամբ պատասխանելէ վերջ, իր կարգին կը հարցնէ.

— Մայրիները տեսնելու պիտի երթա՞ք։

— Տեսած եմ։

— Ո՞ւր։

— Սողոմոնի երգերուն մէջ ու ձեր դրօշին վրայ։

— Վա՛տ մխիթարանք… Պէտք է բուն մայրիները տեսնել։ Հազիւ կէս ժամով հեռու էք անոնցմէ։ Պշառէէն մեկնիլ առանց այցելելու մայրինե՜րուն…, ասիկա մեղք մըն է զոր ոչ ոք յանդգնած է գործել մինչեւ հիմա։

Ու պատարագիչի մը պէս բազուկը կ'երկարէ ցոյց տալու համար այն ճամբան որ մեզ պիտի տանի դէպի մայրիները։

Իր ժէսթին ազդեցութեամբ սրբազան անտառը կը վերընձիւղի միտքիս մէջ։ Աւանդութիւնն ալ ուրեմն մայրի մըն է, դարաւոր ու հաստաբուն զոր կարելի է կտրել, բայց երբե՛ք արմատախիլ ընել։

Ինքնաշարժը կը յառաջանայ պարտէզներով եզերուած պողոտայէ մը, [illegible] այնքան նման, ու կը հասնի ստորոտը լերան մը որուն յառաջակողմը կը թուի ըլլալ բերդի մը ճակատը. խարխուլ ու խորոշ. Ներքնէն ցցուող փոշեթաթախ խաւերը աւելի պարտաւոր կը դարձնեն բերդին վերյիշումը։ Ճամբան, որմէ ինքնաշարժը պիտի բարձրանայ, զարհուրելի քիւ մը տեսքն ունի այս պատնէշին վրայ. այնքան նեղ որքան վիթխարի։ Նոյնիսկ ժայռերը, զորս մարդն ու դարը անզգամօրէն տաշած են քարուկելու համար ճամբուն գիծը, ոչ միայն չեն եղծաներ պատնէշին պատրանքը. այլ զայն կը լրացնեն՝ կեռիքներու (crèneaux) *պէս ձանկելով լայն քիւին վրայ։*

Ուղեւորին համար որ յաճախ ենթակայ է գլխապտոյտի, մէկ ճար կայ զերծ մնալու այդ պատահական նօպայէն.— աչքերը գոց երազել կառքին խորը։ Որովհետեւ եթէ լերան կողմը նայի, ինքզինքը պիտի կարծէ վերելակի մը մէջ որ կը մագլցի անվերջանալի պարիսպն ի վեր. իսկ եթէ դառնայ դէպի անդունդը… պիտի զգայ զարհուրանքը մէկուն մը որ յանկարծ օդանաւի մը մէջ կը բանայ իր աչքերը։

Փոխն ի փոխ այս յուզումները ապրելով, կը հասնինք լերան գագաթը։ Մինչեւ հոս ես կը կարծէի որ միայն Անրի Պորտոյի գրչին երեւակայութեանն էր որ կը հետեւէի. բայց ո՛չ, Եամիլէ այս լեռներուն մէջ ծլած ու ծաղկած է, առ վայրի նարգիզներուն պէս։ Երիտասարդ մը մեզի կը խօսի այս պէ մուրաց աղջկան մասին։ Իր պատմութիւնը չնչին տարբերութիւններ կը ներկայացնէ Անրի Պորտոյի վէպին հետ։

Նոր վերելք չունինք, բակապէս լերան գագաթն ենք։ Գոգ լեռնադաշտ մըն է, ոչ շատ ընդարձակ, խիստ նման թատերաբեմի մը, երեք կողմերէն պարապուած բարձր պատերով որոնց վրայ տեղ տեղ դեռ ձիւնը կը շողայ յամրիկի ատուններու պէս։ Սարահարթը ծածկուած է ցորենով, տժգոյն ու վտիտ ցորեն մը որ չգիտես թէ ո՛ր օրին կը սպասէ հասուննալու։ Օգոստոսը կը վերջանա՛յ…։

Հէ՛յ Արածանիի խարտեաշ արտե՛ր, ինչպէս աքսորական հաւը սիրտի մորմոքով չվերյիշէ ձեզ։ Ցուլիսի առաջին կէսին արդէն հայրենական արտ արեւը ձեզ կը վերածէր խաղող ու ծառայուն բոցերու։ Երկրորդ կէսին ձեր որանները կ'աշտարակուէին կալերուն շուրջ…։

Այո՛, հոս հողը քարոտ է, հասկերը՝ վտիտ, արօրը՝ ճղճիմ, գութանին եռամեայ վիժած ձագուկը։ Ու սակայն այս նիհար ցողուններու մէջ աւելի հեշտ է հայկական համապատկերներ մշակել, քան Բոնքորտի հրապարակին վրայ…։

Բայց ո՞ւր կ'երթամ։ Մոռցայ որ մեր անցագիրներուն վրայ գրուած է «վերադարձը արգիլուած»։ Միայն [illegible]։ Քամին որ Տար-էլ-Աուիլի ձիւներուն ապացոյց կը բերէ, հայկական Տաւրոսի եւ Կորդուաց լեռներուն քամին կարծեցի։ Շատ հեռու չե՞ն…

Չէ՛, շատ հեռու չեն, բայց այսօրը ստիպուած ենք ամփոփուելու այս լեռնադաշտին վրայ։

Շուտով պիտի հասնինք դաշտին ծայրը, ու դեռ ծիլ մը մայրի չի տեսնուիր։ Ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ այն տեսակին առջեւ ու մենք պիտի բնակինք։

— Ի՞նչ, ո՞ւր են մայրիները։ Ծաղկամանները մէ՞ջ կը մշակէք զանոնք։

— Մայրինե՞րը։ Էրզ-էլ-Ռապ

— Տէրոջ Մայրինե՞րը։ Հա, տեսէք. հո՛ն, հո՛ն։

Բարի ուղեւորին ցուցամատը կ'երկարի դէպի սարահարթին խորը։ Ու ինքը մեզ կը քաջալերէ ապահովելով որ հազիւ երկու երեք հարիւր մեթր ճամբայ ունինք։

Միայն այդքան հեռաւորութեան վրայ ենք, ու դեռ չենք տեսներ ամենաբարձր մայրիները. «վիթխարի եւ բարձրուղէշ»…

— Ձեր մայրի բառերը մանրենի մացառներ չըլլա՛ն…։

— Չէ՛, չէ՛, քիչ մըն ալ համբերութիւն, եւ հիմա կը տեսնէք մայրիները իրենց բազմադարեան փառքին մէջ։

Հէ՛, բայց այս սարաւանդը թատերաբեմ չէ, այլ տաճար մը որուն Սրբութիւն Սրբոցը վերապահուած է մայրիներու հսկայ փառքին։

Դէպի խորը, լեռնադաշտը հետզհետէ նեղնալով կը ձեւացնէ խորշ մը շրջապատուած բլրակներով որոնք իրենց գիրգքին ու աղեղնաձեւ շարքովը կը յօրինեն անձեռակերտ պարիսպ մը այս սրբազան ծառերու շուրջ։ Բայց ձեռակերտ պարիսպ մըն ալ կայ որ աւելի մօտէն կը սեղմէ մայրիներու պուրակը. եւ որ, հաւանաբար, Լիբանանի հայ կառավարիչներէն մէկուն գործը ըլլայ, քանի որ հազիւ կէս դարու գոյութիւն ունի։

Այս կրկնակ պարիսպներէն վերջ, այցելուն ինքզինքը կը գտնէ մեծ պարտէզի մը մէջ, բաժնուած քանի մը գմբէթաձեւ ածուներու որոնց վրայ, փոխանակ պարտէզի վաղանցուկ ծաղիկներու, կը կանգնին բազմադարեան մայրիները, արդարեւ վիթխարի եւ բարձրուղէշ։ Անոնք [illegible] ճիւղերով, աստեղաձեւ տարածուն, նման են չինական փոկոտաններու (ամհեան)։ Անոնք մայրիներուն դասական գեղեցկութեան ներկայացուցիչներն են։ Իրենց կանաչը նուազ մռայլ է, ու ստեւաձեւ տերեւներուն վրայ կը թուի թէ հազէ մարմաշ մը նստած է։

Շատեր բարձր ու ոլորիկ են, [illegible] վայելչութեամբ։ Տաճարի մը սիւներուն պէս ուղիղ ու հաստատուն. իսկ կամարը իրենց իրերահիւս ճիւղերն են որ կը կազմեն եւ այն մութ թխութիւնը որով հագուած են, աւելի երիտասարդ, աւելի կենսունակ ցոյց կուտայ զիրենք։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒ

ԺԴ.

ՊՍԱԿ

Նատե՛ր կը տենչան փ թեան, բայց քիչե՛ր պէտք ճանաչնել պսակի։

Կան՝ որոնց մէջ յանած բուռած է, փառասիրութիւնը, տութեան «սկսայի» բարձն առջ…— "կարելի" է պսակ ներն ու թերատամները…

Երկրի մէջ տապալած ներ կան՝ որոնք կ'ապասա մը, որպէսզի շարունակեն — Պէ՞տք է արտօնել որ ուին այս բանակալները…

Զինադուլի ու հաշ պատարագաւորին է փո թիւնը շատերու համար հարկ, սրտատրոփ կը սպաս որպէսզի լսեն դաժան ու ծակոտկենը… — Ինչո՞վ պսակել այս դասալիքները…

Կան որ փառասիրութիւնը տին իբրեւ ծախսիր հիանալի կառավարիչ, ո ճնշով կը փնտռեն զայն, կը վճարեն, աւելի շատ համար…— ո՞վ պիտի կել երկրի մլասները…

Աղքատ ծնած ու թեան մէջ մեծցածներ կան, համար փառասիրութիւն ու մեծաշուք մեծատուներու ասրին է…— Ինչպէ՞ս անոնց երկրի վրայ գոյութ նեցող բազմապիսի տարբերութիւնը, եւ տարբեր բազմապիսի փեսաները։

Բոլորը որսի՛ ելան, եւ ալ ուզեցին երկրի երրորդ որսալ կամ աղբիւրի ակը վիշապը. Բայց անոնցմէ որ լօռամարդի ու կ'որսան…— Պսակի ձեր կուին չէ՛ հասած, փեսացուներ…

— Նատե՛ր սիրողականներ Դու կարող էիր բնակիլ, բո՛ւ մէջ…— Ինչո՞ւ նախըն արհամարհուած այս եւ հնձնուքներէ յորդած — Անխարդա՛խ է փառասիր տենչը, եւ արդա՛ր է որ դուն…

— Բազմաթիւ անհամ կը շրջապատէին քեզ, եւ կենակցէիր ազատութեան Բայց ահա կը ծռե՛ս գլուխ հարս Յոգի՛ առաջ ու գոյ նարօտով կը կաշկանդե՛ս Ո՞ւր էր թէ կարենայի քու բա՛յրը դառնալ եւ հիւս պսակը…

— Ո՛չ մէկ միջնորդ ունեցար, տիրանալու համար հարսին… Հարսնետան պէս ու լեցուն էր քու տունը, եւ բերուց հե՛տ էր նստած նա հարսնացուն… — Ի՞նչպէս տամ քեզ ընդմիջել՝ միջնորդ — Ինչպէ՞ս չուղեմ դիմաւոր պսակին…

— Եթէ դուն չկամենա՛ս ու խուսափի՛ս, պէտք է թա ու նաեւ պատմել որ պսակ ո՛վ դու, որ նախ քան ծանուցանել, լուռթեան մէջ ծագործելէն վե՛րջ միայն կը նուխս։

— Երկիրը կարիքներ երկրի յոյսը դո՛ւք էք, ցուներ, տուէ՛ք ձեր տուրքը որ ստանանք պսակի ւունք…

— Այո՛, այո՛, պսակը բանալ մեծ փառնուածներու… որ կծծի՛ են, եւ անոնք որ ու չեն կարող իրենց վճարը երկրին, ի զուր պիտի պսակ…

[illegible]

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներ յօդուածագիրներէ, իրենց գիր ները գրել թուղթին մէկ էջի եւ մելանով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԱԶԳԵՐՈՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Եգիպտական բանաստեղծութիւնը իր բարձրագոյն արտայայտութեան հասաւ անապատներու մէջ: Քաղաքը եկաւ խեղդելու զայն: Անապատական (պէտէվի) ցեղերը օժտուած էին գունեղ երեւակայութեամբ եւ թրթռուն զգայութիւնով: Այդպիսի անապատական կին մըն է, հոգիով բանաստեղծ, որ, Գաճերէլի արքունիքին մէջ, հայրենաբաղձիկ հետեւեալ աղուոր բանաստեղծութիւնը յօրինեց եւ անով շնորհն ստացաւ իր անապատը դառնալու:

Աւելի կը նախընտրեմ վրանը, ուր հովը կուլայ,
քան թէ իշխանական դղեակը՝ իբրեւ բնակարան:
Աւելի կը սիրեմ շունը, որ կը հաչէ օտարականին ետեւէն,
քան թէ կատուն, որ գգուական եղանակով մը կը խորդայ:
Աւելի կը փափաքիմ մարմինս ծածկել կոշտ լաթերով,
քան թէ հագնիլ մետաքս կամ թաւիշ:
Աւելի կը նախընտրեմ գահաւորակը՝ ուղտի մը կռնակին,
քան թէ հեծնել աշխէտ ձի մը,
Աւելի անուշ կը թուի փոթորկին մռնչիւնը ականջիս մէջ,
քան թէ գեղգեղաձայն երգերը:
Աւելի ախորժով կ'ուտեմ կտոր մը հացը, վրանիս անկիւնը,
քան թէ բոլոր խորտիկները համադամ,
Սիրտս կը հառաչէ ու կը ցանկայ երթալ անապատ, իմ հայրենիքս,
Չի ուրիշ ոչ մէկ բնակավայր, որքան ալ գեղեցիկ ըլլայ, չի կրնար ամոքել ցաւս:

Սլովաք գրողներէն, Հուրբան Վայանսկի, որ մեռաւ պատերազմի վաղորդայնին, նոյն յուզումով կ'երգէ իր փոքրիկ հայրենիքը, որուն սիրոյն այնքա՜ն կռուեցաւ Մաճառներուն դէմ:

Գիտեմ,— իմ ազգս գրեթէ անուն չունի,
Գիտեմ— իր ցեղակիցներն իսկ շատ քիչ կը ճանչնան զայն,
Գիտեմ,— առանց իրեն ալ պիտի կատարուին պատմութեան մեծ դէպքերը,
Իմ հայրենիքս պիտի մնայ միշտ փոքրիկ, նոյնիսկ եթէ պատահի վերիվայրում մը,
Գիտեմ, որ շատ աղքատ է ազգս որ կը թափառի երկրէ երկիր,
Որ կը հանդուրժէ ոճրագործի հարուածներուն,
Որ գերեզմանիս ալ վրայ իր ամօթի նշանը պիտի դնէ,
Թէեւ ես պատրաստ եմ արիւնս թափելու իրեն համար,
Գիտեմ, որ ձայնս պիտի մարի անարձագանգ,
Պիտի մարի եթէ ուժեղ իսկ ըլլար հրեշտակապետի մը ձայնին պէս,
Գիտեմ, որ իզուր պիտի անցնին զոհողութիւններս,
եւ սակայն, քանի՛ կանգուն է վերջին հիւղակը,
Ուր կը թրթռայ քաղցր սլովաք լեզուն,
իմ կենդանի սիրտս կապուած պիտի մնայ այդ հիւղակին:

ԱԴՐԲԷՋԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. Գուրլիչ, խօսելով Ադրբէջանի ժողովրդական բանահիւսութեան մասին «Ռուսական Թատրոնի տեղեկատու» պարբերականի մը մէջ, կը գրէ.—

Ադրբէջանի ժողովրդական բանաստեղծութիւնը զարգացաւ երկու ուղղութեամբ՝ շնորհիւ երկու տարբեր մշակոյթներու: Առաջին ուղղութիւնը կը ներկայացնեն սազանդարները, որոնք կը կրեն պարսկական ազդեցութիւն: Երկրորդ ուղղութիւնը կը ներկայացնեն աշուղները, որոնք կը կրեն քրտական եւ թրքական երգերու ազդեցութիւնը:

«Աշուղ» կը նշանակէ, արաբերէն, սիրահար: Եւ արաբները աշուղ կ'անուանէին այն երգիչները, որոնք օժտուած էին ձիրքովը փառաբանելու եւ պանծացնելու դիւցազնային հերոսներու սրտի փոթորիկները: Անոնք սերունդէ սերունդ կ'աւանդէին իրենց ստեղծագործութիւնները, եւ հարսնիքներու ու խնջոյքներու մէջ կ'երգէին «սազով»: Այս նուագարանը 12 ձայնանիշ ունի եւ 4-8 աղիներ: Տեսակ մը նախնական մանտոլին: Աշուղները կ'երգեն մինակ, բայց երբեմն զօրացնելու համար երգին ձայնական խաղերը, կ'ընկերակցին «զուռնայ»ին:

Նախապէս Ադրբէջանի աշուղները կը բարձրանային մինչեւ Խաներու պալատը, իբրեւ պաշտօնական երաժիշտներ: Եւ այնտեղ թէ կը նուագէին, թէ միմոսային խաղեր կը ներկայացնէին: Ետքէն այս հրապինները հեռացուեցան պալատէն: Այնուհետեւ աշուղները դարձան ժողովրդական հասարակ երգիչներ, որոնք գիւղէ գիւղ կը պտըտէին եւ յաճախ աշուղ աշուղի դէմ մրցումներ կը կատարէին: Այդ մրցումները չափազանց դժուար են, եւ կը պահանջեն տաղանդ եւ շնորհք: Անոնք պարտաւոր են յանպատրաստից երգել, հարցումներու պատասխանել եւ ցոյց տալ իրենց սազին հոգին:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Ճափոնական արուեստը նոր չէ, որ իր ազդեցութիւնը կը գործէ ռուսականին վրայ: Ճափոնի առաջին յաղթութենէն յետոյ, Ռուսիա հասկցաւ թէ որքա՛ն յառաջդիմած է այս ազգը: Եւ սկսաւ ուսումնասիրել զայն: Ընդհ. պատերազմէն առաջ բաւական ուսումնասիրութիւններ կատարուած էին այդ ուղղութեամբ: Մասնաւորապէս Մէյէրխոլդ իր մէկ գիրքին մէջ, «Թատրոնի մասին», զոր հրատարակեց 1912ին, կը թելադրէր օգտագործել ճափոնական կարգ մը բեմական ձեւեր: 1916--1917 Մէյէրխոլդ իր արուեստանոցին մէջ մասնաւոր բաժին մը բացաւ ծանօթացնելու համար ճափոնական եւ չինական թատերական գիտութիւնը:

Եւ սակայն ճափոնական ազդեցութիւնը կը յայտնուի մասնաւորապէս Ընդհ. պատերազմէն յետոյ: Մէյէրխոլդ կը շարունակէր իր ուսումնասիրութիւնները: Այսպէս Անտառին մէջ ծանօթ «կամրջակին» յարդարումը կը յիշեցնէ ճափոնական թատերական բեմին ճարտարապետական գլխաւոր տարրերը, մասնաւորապէս «ծաղկեայ արահետը», երբ իրական դրուագի մը կը վերածուի դերասանին բեմ մըտնելը կամ բեմէն մեկնիլը: Դարձեալ Բուբուսին ներկայացման մէջ երաժշտական ընկերակցութիւնը կը յիշեցնէ ճափոնական թատրոնի աւանդութիւնները, կամ, վերջապէս, տեսութիւնը մնջկատակային նախերգանք մը դնելու իւրաքանչիւր թատերախաղի սկիզբը, ինչ որ, շնորհիւ դիմախաղային այդ հարուստ արտայայտութեանց, հանդիսատեսը կը պատրաստէ աւելի դիւրութեամբ հասկնալու, ետքէն, խաղին իմաստը: Այսպէս, Մէյէրխոլդ իր բազմաթիւ նորութիւնները կը քաղէր ճափոնական թատրոնին խաղարկութեան եղանակներէն ու բեմայարդարման ձեւերէն:

Աւելի յետոյ Լէնինգրադի ռուս յառաջապահ բեմավարները, Ս. Ռադլով եւ Վ. Սոլովիէվ, իրենց կարգին փորձեցին իւրացնել ճափոնական թատերագիտութիւնը: Նոյնիսկ աշխատեցան ճափոնական թատերախաղերը ներկայացնել համաձայն ճափոնական աւանդութիւններու, այսպէսով պատրաստելու համար թատերական յեղափոխութիւն մը ոչ միայն դերասաններու ուսման, այլ նոյնիսկ հանդիսատեսներու ըմբռնումին մէջ: Այդ փորձերը կարելի էր իրագործել միայն Լէնինգրադի բեմերուն վրայ, որովհետեւ Ռուսիոյ նախկին մայրաքաղաքը կը համարուի կեդրոնական հաւաքավայրը արեւելեան արուեստին ու գիտութեան տուած բոլոր ծանօթութիւններուն:

Եւ միացեալ ուժերով, հսկողութեանը տակ Փրոֆ. Կոնրադի, որ մասնագէտ է ճափոնական թատերական գործերու, եւ ղեկավարութեանը տակ Ռադլովի ու Սոլովիէվի, որոնք խորապէս ուսումնասիրած էին ճափոն թատերագիտութեան բոլոր տեսական հարցերը, կատարեալ յաջողութեամբ ներկայացուեցան նախ «Նարուհակոյի տառերգութիւնը» ակադեմական արուեստանոցին մէջ, յետոյ «Երջանիկ տարեդարձները» արուեստներու պատմութեան կաճառին թատերական աշխատանոցին մէջ:

Յաջողութիւնը, որ մասամբ կը պատկանէր արեւելագէտ երաժիշտներու եւ զարդանկարիչներու, արդիւնքն էր կատարեալ վերատադրութեանը ճափոնական թատերաբեմի ոճային էական սկզբունքներուն՝ իրենց բոլոր յարաբերութիւններով (ճարտարապետութիւն, բեմայարդարում, դերասանական շարժուձեւեր, երաժշտութիւն): Բեմավարները դերակատար առած էին միայն երիտասարդները, որոնք աւելի ճկուն են, գէթ կաղապարուած չեն թատերական արուեստի հին ըմբռնումներով:

Ճափոնական թատրոնին ազդեցութիւնը ռուսականին վրայ կը հաստատուի նաեւ ճափոն թատերախաղերու այցելութեամբ, յիշենք Կաբուքիի այցելութիւնը, որ շատ բան սորվեցուց Ռուսերուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐՈՒՆ

«Խորհ. Հայաստանի» մէջ (22 օգոստ.) բաց նամակ մը ստորագրած են Սուրէն Վահունի, Գուրգէն Սարեան եւ Գ. Մահարեան, ընդդէմ աշուղ Շարայ Տալեանի եւ բոլոր աշուղական երգերուն: Մինչեւ հիմա աշուղ Շարայ Տալեան պարծանքն էր Երեւանի բեմերուն, իբրեւ ժողովրդական երաժշտութեան մէկ աշխատաւորը: Հիմա կարգը եկաւ բեմէն նետելու նաեւ Տալեանը, բայց մանաւանդ հայ աշուղական երգերը, Կը բաւէ, որքան ծառայեց: Հիմա ասպարէզէն կը քշեն բոլշեւիկեան «էնտուզիազմով»: Այսօր կը հանդուրժեն, վաղը կը վտարեն: Բայց եւ այնպէս հետզհետէ դիրքերը կը գրաւեն: Հասկցողին շատ բարեւ: Բաց նամակը շատ գեղեցիկ է, կ'արժէ արտատպել ամբողջութեամբ.—

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ Է ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Արդէն 4րդ տարին է, ինչ Շարայ Տալեանը իր «Հայ աշուղներով» հանդէս է գալիս մեր բեմերի վրայ: Չորս տարի անընդհատ մեր աշխատաւորութեանը հրամցւում է աշուղական երգերի քօղի տակ աւատապետական միամիտ փիլիսոփայութիւնը կեանքի, մահու, սիրոյ մասին, որը պրոլետարական գաղափարախօսութեան հետ ոչ մի առնչութիւն ունենալ չի կարող: Աշուղ ջիւանիական եւ սայաթնովայական երգերի գնով որոշ եղանակներ պահպանւում են իրենց ֆիզիքական? գոյութիւնը: Սակայն այստեղ գոյութեան խնդիրը չէ միայն:

Այսօր, երբ տնտեսական ճակատում յաղթանակող պրոլետարիատն իր գերիշխանութիւնն է հաստատում նաեւ արւեստի ճակատում, քնած չէ նաեւ դասակարգային թշնամին. եւ զարմանալի կը լինի, եթէ հանդէս չգան մարդիկ, որոնք արւեստի, այդ նուրբ զէնքի միջոցով աշխատէին թեքել մեր զանգւածի ուշադրութիւնը մեր առջեւ կանգնած վիթխարի խնդիրներից, մեր առօրեայից, բթացնել նրա դասակարգային զգօնութիւնն, օրօրելով նրան միջնադարեան «բայաթի»ներով, հարէմային մեղկ ու զզուելի «մոտիվ»ներով, հայ աշուղներով, եւայլն: Շարայ Տալեանն առարկայօրէն կատարում է այդ գործը:

Երկու ամիս առաջ տեղի ունեցած երաժշտական վիճաբանութիւնը եւ յետագայում համաժողովը շեշտեցին, որ միջնադարեան տարազով հանդէս եկող ժամանակակից երաժշտական Տոն-Քիշոտները միայն փչացնել կարող են մեր աշխատաւորութեան նոր կազմակերպւող երաժշտական ճաշակը եւ իրենց համերգներով կամայ թէ ակամայ կատարում են մի գործ, որը հաւասար է ֆնասարարութեան արւեստի ճակատում:

Թւում է, թէ այդ բոլորից յետոյ վերջ կը տրւէին այդ աշուղական երեկոներին, որ համապատասխան մարմինները հաշւի կ'առնէին աշխատաւորութեան առողջ քննադատութեան ձայնը:

Աւա՜ղ:

Շարայ Տալեանին թոյլատրւած է հանդէս գալ այսօր եւ վաղը նոյն երգացանկով: «Վերջին անգամ Երեւանում» ազդարարում են «չայտնի երգչի» յայտարարութիւնները: Մենք թերահաւատ ենք «այդ վերջին անգամի» նկատմամբ, որը գաւառական երգիչների ամենասիրած արտայայտութիւնն է դրամական նկատառումների համար: Այսօր «վերջին անգամ Երեւանում», վաղը կը լինի «նախավերջին անգամ Լէնինականում», «առաջին անգամ Ալլահվերդում» եւ այսպէս անվերջ: Վաղը մեր աշխատաւորութիւնը պիտի լսի աշուղ-ջիւանիական այսպիսի գոհարներ.—

փորձանք ու հալածանք ու նեղութիւն. ազգերի գլխին,
ինչպէս քարւան շարւէ շարան,
կուգան ու կ'երթան:

Հարցնում ենք.— Դեռ երկա՞ր մեր զանգւածին պէտք է հրամցւի ազգայնական թոյնով լցւած այդ աղբը: Մինչեւ ե՞րբ պէտք է թոյլատրւի այդ երգիչներին հաշւի չառնել աշխատաւորութեան երաժշտական պահանջը: Մեզ հարկաւոր է առողջ պրոլետարական երաժշտութիւն, որ պիտի բարձրացնի մեր աշխատաւորութեան երաժշտական ճաշակը եւ պոչից գնալու փոխարէն պէտք է կազմակերպի նրա տրամադրութիւնը: Մեզ հարկաւոր է ճարտարարւեստական դարի երաժշտութիւնը, մեզ հարկաւոր է 518 վիթխարի գործարանների համերգը:

Այս երաժշտութիւնը ստեղծւում է, բայց Տալեանները աւատապետական երաժշտութեան վերահաստատման փորձերով խանգարում են այդ գործը:

Մենք պահանջում ենք արգիլել Շարայ Տալեանի եւ նման համերգները եւ առհասարակ դնում ենք նման երգացանկերի վերանայման խնդիրը: Մենք պահանջում ենք համապատասխան մարմիններից ուշադիր լինել դէպի այդ գործը, որպէսզի նման համերգները՝:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԸՐԱՄ ԽՈՐՆԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց չորրորդ զաւկին՝ **ՎԱՂԱՆԴԻՆԻ**

2 Սեպտ. 1931 Փարիզ

ինչպէս քարւան շարւէ շարան
չգան ու երթան:

ԽՄԲ.— Այս բաց նամակը ստորագրած են երեք հոգի, բայց կրնայի՞ն բսել թէ ո՛վ թելադրած եւ իրենց գրել տուած է այդ: Մենք բնագրին մէջէն հանած ենք միայն ռուսերէն, փրանսերէն եւ թուրքերէն բառերը, քիչ մը հայերէնի նմանցնելու համար աղտոտ լեզուն այդ 3 պարոններուն, որոնք Մոսկուայի ապազգային ու մեծապետական վարիչներուն սորուկներն են միայն:

ՔԻՒՐՏԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ ԵՒ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 11ին, Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ Պետական Հրատարակչական մարմնին հրաւէրով մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը քիւրտերէն լեզուին, տառադարձութեան (թերմինոլոժի) եւ ասացուածքներու քննութեան մասին:

Քիւրտերէնի եւ իր տառադարձութեան մասին խօսեցաւ փրոֆ. Խաչատրեան, որ երկար կանգ առաւ հնդեւրոպական լեզուներու եւ մասնաւորապէս փարսերէնի վրայ, ցոյց տալով անոնց բառարմատներուն նմանութիւնը քիւրտերէնի հետ:

Յետոյ արտայայտուեցան 10 հոգի: Խորհրդակցութիւնն անհրաժեշտ համարեց փրոֆ. Խաչատրեանի առաջարկած յանձնաժողովին խմբագրութեամբ կազմել քիւրտերէն բառարան եւ քերականութիւն:

Քիւրտերէն «Ռիա Թազա» թերթի խմբագրութիւնն ալ մասնակցեցաւ խորհրդակցութեան: Նուրի, խմբագիրը, ցոյց տուաւ թերթին նուաճումները:

Յետոյ խորհրդակցութիւնը շեղելով անցաւ ուրիշ հարցերու: Խմբագիր Նուրի ներկայացուց իր թերթին քաղաքական սխալները:

Որոշուեցաւ ուժ տալ Ռիա-Թազայի, խմբագիրներուն թիւը հասցնել 5ի, թերթը փոխանակ 10 օրը մէկ անգամ հրատարակելու, լոյս ընծայել 5 օրը մէկ անգամ: Խորհրդակցութիւնը ցոյց տուաւ որ դասագիրքերը անհամապատասխան են օրուան պահանջին, ուստի որոշուեցաւ քիւրտերէնի թարգմանել շարք մը հայերէն եւ ռուսերէն դասագիրքեր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ե. Ե. Մ. Շ.

Շավիլի Ե. Ե. Միութեան մարզիկներու տարեվերջի ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ: Կարդացուեցաւ դիւանական խումբի տարեկան գործունէութեան տեղեկագիրը: Խումբը կատարած է 24 մրցումներ, որոնց 15 յաղթանակ 4ը պարտութիւն եւ 5ը հաւասար, նշանակած է 62 կոլ 24ի դէմ, մասնակցած է 3 անգամ մրցումի, հասնելով quart finaliste:

Մեզ կը մնայ շնորհաւորել հրապարակաւ բոլոր մարզիկները որոնք միշտ աշխատեցան խումբին յառաջդիմութեան, պահելով իրենց մէջ միշտ եղբայրական սերտ կապակցութիւն մը:

Ընտրուեցաւ 1931—32 տարեշրջանի յանձնախումբը: Խումբը այս տարի իր մէջ կ'ունենայ 14 խաղացողներ.—Գ Գօյաճեան, Ժ. Գօյաճեան (յ. անդամ) Ե. Դաւիթեան, Ս. Դպիրեան, Գ. Երամեան (խմբ.) Ե. Էքպէրեան (յ. անդամ), Թոր. Էքպէրեան, Կ. Մկրտիչեան, Հ. Ուդուրեան, Գ. Քիւլլեճեան (փոխ խմբ.), Զ. Քէօշքէրեան, Զ. Քալայճեան, Կ. Փալաճեան:

Անցեալ կիրակի Վիռոֆլէյի դաշտին վրայ տեղի ունեցաւ Շ.Ե.Ե.Միութեան եւ C. A. S. G. (II. C.) խումբերու մրցումը: Խաղը ընդհանուր առմամբ գոհացուցիչ էր, մանաւանդ հայ յառաջապահներու արագաշարժութիւնը, որով կրցան յաղթանակ մը ապահովել, շահելով 6 նշանակէտ 2ի դէմ: Այսօր կիրակի խումբը կը մրցի A. S. Cachan (1)ի դէմ, հակառակորդին դաշտին վրայ, ժամը 3.30ին: Ժամադրավայր մարզիկներուն «Au puits sans vin» ժամը 1.30ին:

Կ. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ես կ'ըսէի.

— Ո՛չ մէկդ մի մնաք. ես հոս պիտի մնամ եւ հոս մեռնեմ, որովհետեւ բարկացած էի իրենց կիներունանձնատուր ըլլալու եւ հետս Դաշտ չերթալու համար: (Այս կիներու հետ միայն երկու էին գացած. մէկը Դիւղաշէնցի, մէկը Կէլիէկուզանցի):

Հոն հասնելնուս՝ զօրքերը սպաննած էին այդ երկու տղամարդը: Յարձակումը չորս կողմէն էր: Բոլոր կամուրջները առած: Մեզի մնաց միայն մի կամուրջ՝ Բամբրկայ տակը գաղտնի կապուած:

Երբ կռիւը սկսաւ, Հիթենցիք այս կողմից անցան դէպի իրենց կողմը եւ կամուրջի գերանի մէկը գցեցին ջուրը: Մեր դիմաց երեւացին Քիւրտերը, 7-8 մարդ իջան, սպաննեցին կիներ, թալանեցին ոչխարն ու իրերը, ու ելան գացին Հեթինկ գիւղը:

Կամուրջին վրայ միայն մի գերան էր մնացեր, ոչ մի հնարաւորութիւն չկար անցնելու:

Մութ տալուն մօտ էր: Նամակ մը գրեցի Գէորգին ու Իսային, որ բոլորը հաւաքուին ու ժողովրդի հետ գան քովս: Գէորգը եկաւ Ալիջանցի Միսաքի հետ՝ մաս մը զինուորներով: Իսօն, Սէխալայ Տէր Կարապետ եւ Զօլլօ Յարութիւն մնացեր էին իրենց դիրքերը: Նրանք այնտեղից, մի ուրիշ ճանապարհով, բաւական չարչարանքներով, երեք օրից գացեր էին Դաշտ: Իսօն ինձ կը պատմէր թէ՝ «այս զօրքն ու թնդանօթը ինձ վրայ այնչափ չզգեց ու չվախեցայ, ինչպէս որ զարմացայ, երբ տեսայ, որ Կուռթիկի ճանապարհը ձիւնից մաքրած էր կառավարութիւնը, այնպէս որ սայլ կը բանէր»:

Երեկոյեան ժամը մէկ կ'ըլլար: Խիզու-Բարէն ես ցանքացայ՝ կամուրջը կապել տալու: Հետս կ'ըլլային 135 հոգի: Բարի մը տակ մի 5-6 տարեկան աղջիկ «Մամօ՛, մամօ՛» կ'ըսէր ու կուլար: Հայրն ու մայրը թողուցած գացած էին: Երախան հոդ քնաւ: Գէորգը քովը հող դրաւ եւ մի ալիւր մարթ ձգեց վրան: Վերջը երախային գտեր էին զօրքերը, տարեր Մուշ եւ յետոյ յանձներ էին ծնողներին:

Ես իջայ կամուրջի քովը ցերեկուան իմ նշանած տեղը, որ կամրջէն 1000 քայլ հեռու էր, ժայռոտ քարերով եւ փոքր իջած անտառուտ տեղ մը: Տեսած էի մի կաղամախի գերան ու Սպաղանաց Դալէին ըսած էի. «Տղա՛, եթէ կամրջի համար մեզ փայտ պէտք եղաւ՝ ա՛յս ա՛ս լաւ է»:

Կամրջի եզերքը թափուած էր մեծ բազմութեամբ ժողովուրդ: Կացին չկար գերան կտրելու: Թօփերնիս կային զօրքերի հրացաններէն մեծ դանակներ, որ սուինի տեղ կը գործէին: Ջրի վրայ միայն մի գերան կար, ինչպէս ըսի, իսկ ըսածս գերանի համար 30 հոգի ուղարկեցի, որ բերեն: Զօրքերու դանակներով մի կերպ կը կտրեն գերանը, կը բերեն ջրի եզերքը: Մինչեւ գերան բերելը ցախեր կտրել տուի եւ պատրաստել տուի, որ կամրջի վրայ կապեն: Ջրի հոսանքը մեծ էր, քամին կարող էր մարդ գցել ջրի մէջ, մէկ գերանով անցնելը անկարելի էր, մանաւանդ քամու պատճառով: Ջրի հոսանքի ձայնը բռնած էր սար ու ձոր, արձագանգ կուտար:

Սարէն եկաւ Գէորգը, իրեն հետ եղած ընկերներով:

Գէորգը ըսաւ.

— Ուր տեղ մի ցամաք տեղ կայ, երկնքի աստղերը ինչպէս կը փայլին, կրակ կը փայլի մեր շուրջը:

Կապեցինք իրար երկու չուան, մէկ ծայրը կապեցինք Խռանոյ Ըռգօ Մարգարի մէջքը, իսկ միւս ծայրը բռնեցինք 10-15 հոգով: Մակարը սողալով անցաւ միւս ափը:

Այդ օրը մեծ կարիճութիւն ցոյց տուեցին Կիասօ Զաթօն, Հիթինայ Սարգիսը եւ Ըռգօ Մակարը: Գերանը քաշեցինք միւս գերանի վրայով, գցեցինք կող կողքի:

Գիշերը սաստիկ մութ էր: Ժամը 4ին կամուրջը լրացաւ: Կէս ժամէն մարդիկ անցան: Եղաւ 4ուկէս ժամ: Ճանապարհ ընկանք մեծ քանակութեամբ անզէն ժողովուրդի հետ միասին: Ընդամէնը կար 40-50 հրացան թէ՛ կանոնաւոր թէ՛ չախմախլը: Կը գտնուէին 15 տարեկան երեխաներ երկու կին եւ մի տարեկան երեխայ մըն ալ:

. .

Ելանք Հիթինքի գլուխը: Յանկարծակի մարդ մը պատահեցաւ: Ախպեցի Խութօն էր: Քրտերէն ըսաւ.

— Դուք եւ ձեր Աստուած, մի՛ սպաննէք զիս:

Ըսինք.

— Մի՛ վախնար, մենք հայ ենք:

Այդտեղից չորս կողմէն վառուած կրակներ կ'երեւային:

(Շար.)

կղզի մը յատկացնել այս կարգի աքսորականներուն, ծովային Նախարարը այս նպատակին յարմար նկատած է Ղայտուրօնիսի ամայի կղզին:

Այս կղզին կը գտնուի Լավրիոնի դիմացը եւ նախապէս ծառայած է թուրք պատերազմական գերիներուն բնակութեան:

Անգործութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Օգոստոս 29ի վիճակագրութիւնը, նպաստընկալ անգործներու թիւը ցոյց կուտայ 37673 որոնց 8396ը կիներ։ Մէկ շաբաթ առաջ, անգործներու թիւն էր 36972։ Ուրեմն, մէկ շաբաթէն միւսը 701 յաւելում մը։

Այս շաբթուան ընթացքին, անսովոր քաղաքացիութեամբ օտար աշխատաւորներ մտած են Ֆրանսա, 7138, որոնց 6870ը հողագործութեան համար։ Ֆրանսայէն իրենց երկիրները մեկնած են 908 օտարականներ։

17 միլիոն լիտրա ալքօլ բռնուած

Նիւ Եորքի մէջ ոստիկանութեան կողմէ կատարուած խուզարկութեան մը հետեւանքով ոգելից ըմպելիի գաղտնի գործարանի մը մէջ բռնուեցաւ 17 միլիոն լիտրա ալքօլ։ Կարելի եղաւ միմիայն մէկ հոգի ձերբակալել։ Գործին մասնակցող ուրիշներ ու իրենց մեքենավարները յաջողեր էին փախչիլ, շնորհիւ նախապէս պատրաստուած փախուստի գաղտնի ճամբաներուն։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
308bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 274 205

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
8
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931
8 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1667 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՑԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻԷՆ 30.000 ՀՈԳԻ ?

Հայաստանի Գործադիրներու Խորհուրդի Նախագահ Գ. Սահակ Տէր-Գաբրիէլեան Երեւանէն մեկնեցաւ շաբաթ օր, երկու շաբաթ Փարիզ մնալէ յետոյ։

Գ. Տէր Գաբրիէլեան իր տեսակցութեանց ընթացքին կրկնելով ներգաղթի հաւաստիքները, յիշած թէ գլխաւոր դժուարութիւնը կը կազմէ բնակարանի տագնապը. հետեւաբար գաղութներէն կը սպասուի միջոցներ գտնել, կարելի եղածին չափ շատ տուներ շինելու համար։

Երէկ ստացանք Բարեգործականի տեղեկագիրը, 4 թուակիր գեկոյցը, որ նկարագրելով Հայաստանի վարչապետին հետ փոխանակուած այցելութիւնները, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.—

Գ. Տէր Գաբրիէլեան, շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն ուղղուած համակրական արտայայտութեանց համար եւ յարեց թէ խորապէս զգածուած է այն խանդավառ ընդունելութենէն զոր գտած է Փարիզի գաղութին ներկայացուցիչներուն կողմէ։ Անգամ մը եւս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է անմիջապէս ընդունիլ 6000 գաղթականներ, անոնց բնակութեան եւ աշխատութեան մասին արդէն կարգադրութիւններ եղած ըլլալով։ Յոյս յայտնեց որ 4000 գաղթականի համար եւս մինչեւ երկու երեք ամիս կարգադրութիւններ կ՚ըլլան թերեւս։ Կառավարութիւնը, հաւատարիմ իր հայրենաշէն ծրագրին, քաղաքական եւ տնտեսական նշանակութիւն ունեցող որոշումը կայացուցած է մինչեւ երկու տարի ընդունիլ 30,000 գաղթականներ, որոնց ապրուստը ապահով է, բայց առաջին խումբէն վերջ բնակարանի հարցին լուծումէն կախում պիտի ունենայ միւսներուն փոխադրութիւնը եւ տեղաւորումը։ Վարչապետը յոյս ունի սակայն որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հօկը եւ Հայրենակցականները պիտի յաջողին հնարաւոր ընծայել այս բանը, բնակարաններու շինութեան համար տրամադրելով գիւ ատրաբար փայտ եւ փոխադրութեան միջոցներ, ճշտեց թէ այս երկուքը կը կազմեն այսօր Հայաստանի մեծագոյն կարիքը, որպէս շինարարական հզօր ազդակներ, Նուպարաշէնի մասին հաւաստիք տուաւ որ կառավարութեան մասնաւոր հոգածութեան առարկայ է սոյն տիպար աւանը, որ սահմանուած է ըլլալու գեղեցիկ գիւղաքաղաք մը, շնորհիւ իր դիրքին, կլիմային եւ հողին։ Կառավարութիւնը ոչ մէկ դիւրութիւն եւ օգնութիւն պիտի զլանայ, որպէսզի մեծ թիւով բնակարաններ կառուցուին եւ բազմաթիւ գաղթականներ կարենան հոն հաստատուիլ։

Նախագահ Տէր Գաբրիէլեանի մեկնումէն վերջ, Կեդր. Վարչական Ժողովը յետ արձակուրդի իր առաջին նիստը գումարեց, նախագահութեամբ Գ. Կիւլպէնկեանի, որ պարզեց իր տեսակցութեանց արդիւնքը Հայաստանի ներգաղթի ծրագրին մասին։ Իր առաջարկութեան վրայ, Կեդրոնական Ժողովը որոշեց անմիջապէս լծուիլ ներգաղթի ձեռնարկին, ըստ համաձայնութեան, Յունաստանէն 5000 եւ Պուլկարիայէն 1000 գաղթականներու առաջին խումբը Պաթում փոխադրելու համար։ Գործի սկսելու համար պիտի սպասուի Հայաստանի ներկայացուցչին Յունաստան մօտալուտ ժամանումին։ Նախապատուութիւն պիտի տրուի անգործ եւ չքաւոր գաղթական ընտանիքներուն, մանաւանդ արհեստաւոր եւ հողագործ աշխատաւորներուն։ Ըստ այնմ յատուկ հրահանգներ պիտի ղրկուին Միութեան եգիպտոսի Երջանակային Յանձնաժողովին, ինչպէս նաեւ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ մասնաճիւղերուն։ Այս առաջին խումբին պիտի ընկերանան նաեւ Սուրիա եւ Ֆրանսա գտնուող Հալպունեցիները, որոնց ներգաղթը կարելի չէր եղած 1927ին, ինչպէս նաեւ ցարդ արձանագրուած որբեր եւ Նուպարեան, Մելքոնեան եւ Քէլէկեան սաներ, որոնց համար Միութեան կողմէ առանձին վիզայի խնդրանք մատուցուած էր վերջերս։

Նկատի առնելով որ գլխաւոր դժուարութիւնը շոգենաւի հարցն է, վարիչ-պատուիրակ Գ. Վ. Մալէզեան անմիջապէս կը մեկնի Ժընեւ, դիմումներ կատարելու համար Նանսէնեան Գաղթ. Պաշտօնատան, ինչպէս նաեւ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ պատուիրակներուն մօտ, որպէս զի 6000 գաղթականներու անմիջապէս փոխադրութեան համար ձրիաբար շոգենաւեր տրամադրուին, ինչպէս որ քանիցս յոյս տրուած էր։

Աւելորդ է ըսել որ Սուրիոյ 15,000 անտուն գաղթականներուն տեղաւորման ծրագրէն վերջ, զոր Միութիւնը ընդգրկեց, Հայաստանի ներգաղթի ծրագիրը կուգայ լուծել ամէն Հայու սիրտին վրայ ծնչող կնճռոտ հարց մը, վերջ դնելով հազարաւոր անգործ եւ անտիրական գաղթականներու խեղճ ցեղ ուրուող թշուառութեան։

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին բացումը կատարուեցաւ երէկ, նախագահութեամբ Սպանիոյ ներկայացուցչին, արտաքին նախարար Լէռուի։ Նախագահը իր բացման ճառին մէջ, խօսելէ վերջ 1930ի սեպտեմբերէն ի վեր, Ազգերու Դաշնակցութեան կատարուած գործը, պարզեց զանազան երկիրներու մէջ կատարած աշխատանքները՝ ի նպաստ խաղաղութեան եւ ժողովրդավար կարգերու։

Բացման ճառէն յետոյ, ժողովը անցաւ նախագահի ընտրութեան։ Քուէարկութեան արդիւնքը տակաւին յայտնի չէ։ Մեծամասնութիւնը համամիտ է Ռումանիոյ ներկայացուցչին Թիթուլէսքոյի ընտրութեան։ Անցեալ շրջանին արդէն նախագահեց ան։

Կէսօրէն յետոյ, ժողովը պաշտօնապէս զբաղեցաւ աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութեան հարցով, որուն մասին արդէն Լահէյի ատեանին տուած վճիռը հաղորդուած է։

Ֆրանսայի արտաքին նախարարը որ երկար ատենէ ի վեր առողջութիւնը կը դարմանէր, ապաքինած ըլլալով հասաւ Ժընեւ, մասնակցելու աշխատանքներուն։

ՍԵՒ ՑԱԻԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Սեւ ցաւի (քոլերա) համաճարակը մեծ աւերներ կը գործէ Իրաքի մէջ մտահոգութեան մատնելով տեղական իշխանութիւններն ու ժողովուրդը։

Համաճարակը սկսած է տարածուիլ դէպի հիւսիս, Տիգրիսի երկայնքը։

Ամարայի մէջ պատահած են 60 դէպքեր, որոնց 51ը մահացու։ Բազմաթիւ հիւանդներ կան Համմարի մէջ։

Օգոստոս 8էն ի վեր, ամբողջ երկրին մէջ ցաւէն վարակուած են 730 հոգի։ 380 հոգի մեռած են ցարդ։

Լիբանանի եւ Սուրիոյ կառավարութիւնները դրացի երկրին մէջ պատահած այս աղէտաբեր համաճարակին առթիւ շատ մտահոգուած, առողջապահական միջոցներ ձեռք կ՚առնեն։ Նոր յայտարարութիւններ ուղղուած են ժողովուրդին, որով կ՚արգիլուի Իրաքէն եկող ճամբորդներու հետ յարաբերիլ։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԻ ՄԷՋ

Նապլուսի ցոյցերէն վերջ կառավարութիւնը երկու հարիւր ցուցարարներ ձերբակալած է եւ անոնց մէկ մասը դատարան յանձնած։

Անմիջապէս տեղի ունեցած է դատավարութիւնը եւ մերժուած փաստաբան վարձելու անոնց պահանջները։

Անոնցմէ չորս հոգի մէկական տարուան եւ քսան հոգի երեքական ամսուան բանտարկութեան դատապարտուած եւ ղըրկուած են Երուսաղէմ։

Կացութիւնը շատ վատթարացած է, Երուսաղէմէն կարեւոր ուժեր ղրկուած են Նապլուս։

Անդրյորդանան գործադուլ յայտարարած է, իբր բողոք անգլիական կառավարութեան դէմ։

Նապլուսի վերջին դէպքերը սկսած են արձագանգ գտնել նաեւ Սուրիոյ Արաբներուն մէջ։ Մասնաւորաբար Դամասկոսի ազգայնական շրջանակները շատ ազդուած են։

Յաւակցական հեռագիրներ ղրկուած են Պաղեստինի իսլամ շրջանակներուն։

Բացի այդ, բազմաթիւ բողոքի հեռագիրներ ղրկուած են Անգլիա եւ Պաղեստինի մարզպանութեան։

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Երէկ, Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ Կլոր Սեղանի խորհրդակցութեանց երկրորդ նստաշրջանի բացումը, դաշնակցային յարաբերութեանց յանձնախումբին հաւաքոյթով, որունկը նախագահեր աշխատաւորական նախարար լորտ Սէնքի։

Այս հաւաքոյթը ձեւական էր, քանի որ հազիւ իր անդամներուն կէսը — 31 հոգի — ներկայ էին։ Կանտի տակաւին չէ հասած Լոնտոն։

Կ՚ըսուի թէ Կանտի Փարիզ պիտի գայ այցելելու ցուցահանդէսը։

ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ մէջ վերջերս տեղացող յորդ անձրեւներուն հետեւանքով՝ կարգ մը թաղեր ողողուած են, մեծ վնասներու ենթարկուելով։ Բազմաթիւ տուներ փլած են, փլատակներուն տակ թաղելով մաս մը բնակիչներ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ" Ի

Սեպտեմբերի թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ՝

Ներգաղթ՝ *Խմբագրական*, Խօսքեր եւ փաստեր՝ *Միգմա*, Անգլիական տագնապը՝ *Ս. Մառ.*, Ընկերվարական շարժումը Թուրքիոյ՝ *Ա. Արիսեան*, Մարքսիզմը ազգային հարցը՝ *Գ. Գիւզալեան*, Ինտերնասիոնալի Համագումարները՝ *Պատգամաւոր*, Թուրքիոյ շուրջ, Ինտերնասիոնալ, Թղթակցութիւններ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՐՔԱՎԱՐԻ ՍԱԴՐԱՆՔ ՄԸ

ՔԻՒՐՏԸ ՔԻՒՐՏԻՆ ԴԷՄ ՀԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Իրաքէն La République Enchaînéeի թղթակիցը կը գրէ.—

Քեմալական կառավարութիւնը գործադրութեան ձեռնարկած է ծրագրի մը, որուն նպատակն է «միլիս» կազմել հիւսիսային Քիւրտիստանի ցեղախումբերէն։ «Միլիս»ի կազմութեամբ Թուրք կառավարութիւնը կը ձգտի հիւսիս. Քիւրտիստանի ցեղախումբերը հանել Արարատի յեղափոխականներուն դէմ, երբ պէտք ըլլայ։

Նոյն թղթակիցը կը հաղորդէ նաեւ թէ քրտական չէթէներ կազմուած են արշաւելու եւ ասպատակելու համար պարսկական հողի վրայ։ Այս չէթէներու կազմութեան գաղտնի նպատակն է կարծել տալ պարսիկ կառավարութեան, թէ իր հողերուն վրայ այս արշաւանքը կը կատարեն Արարատի յեղափոխականները։

Քրտական միլիսի կազմութեան գաղափարը նոր չէ։ Քեմալականներն ուզեցին նոյնը ընել 1925ին եւ 1928ին։ Քեմալի կողմէ զինուած եւ սնուցուած այս Քիւրտերէն 70առ հարիւրը փախուստ կուտային եւ կ՚ենթարկուէին Հոյպունի յեղափոխական կազմակերպութեան։ Իսկ անոնք որ կը մնային հաւատարիմ Քեմալի, ամէն յարգ կը կորսնցնէին իրենց երկրին մէջ։

Թղթակիցը կը կասկածի որ ներկայ ծրագիրը կարենայ իրական օգուտ մը տալ քէմալականներու հետապնդած նպատակին։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Դահլիճին վերջը մօտեցա՞ծ է

Խորհրդարանը կը բացուի այսօր։ Վերջ տալու համար այն զանազան եւ հակասական զրոյցներուն թէ Անգլիոյ ազգային դահլիճը պիտի տեւէ 2-3 ամիս կամ 1-2 տարի, պահպանողական շրջանակները կը յայտնեն թէ Գոլտուին եւ իր կուսակցական նախարարները թոյլ չպիտի տան որ ազգային դահլիճը երկար կեանք մը ունենայ եւ պիտի ջանան վերջ տալ անոր, անմիջապէս որ խորհրդարանը քուէարկէ նիւթական եւ տնտեսական օրինագծերը։ Այս պայմաններու մէջ, պէտք է սպասել որ ընտրութիւնները կատարուին Ծնունդէն առաջ։ Պահպանողականները արդէն լուրջ աշխատանքներ կատարած են ընտրութիւններու նախապատրաստութեամբ եւ կը յուսան կրկին իշխանութիւնը ձեռք անցընել՝ աշխատաւորականներու եւ ազատականներու վրայ ուժեղ մեծամասնութեամբ մը, շնորհիւ ստեղծուած կացութեան։

Իսկ Ազատականները որոնք լրջօրէն կը վախնան յառաջիկայ ընտրութիւններէն, կը պնդեն թէ ներկայ դահլիճը ո՛չ միայն պէտք է ջանայ հաւասարակշռել ելեւմուտքը, այլ նաեւ պարտաւոր է պատրաստել ու ներկայացնել յառաջիկայ տարեշրջանի ելեւմուտքը։

ՈՐՔԱ՞Ն Է ԲԱՑԸ

Կը կարծուի թէ տնտեսագէտներու յանձնախումբը որ ելեւմուտքի բացը գնահատած էր 120 միլիոն ոսկի, սխալած է, եւ պէտք է զայն գնահատել մօտ 200 միլիոն։

Ազգային դահլիճին կեանքը եւ յաջողութիւնը, կախում ունի խորհրդարանի քուէարկութենէն։

Դահլիճը կը կարծէ թէ առնուազն պիտի կրնայ ապահովել 50—60 քուէի առաւելութիւն մը։

Լահէյ կը դատապարտէ Անշլուսը

Լահէյի Ատեանը տուաւ իր վճիռը աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութեան հարցին շուրջ։

Հարցը դրուած էր հետեւեալ կերպով.—

1931 մարտ 19ի փրոթոքոլով նախատեսուած սկզբունքներու սահմանին մէջ եւ այդ հիման վրայ, Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ հաստատուած վարչաձեւ մը կրնա՞յ հաշտուիլ Սէն-Ժերմէնի դաշնագրին 8րդ յօդուածին եւ 1922 հոկտ. 4ին Ժընեւի մէջ ստորագրուած թիւ 3 փրոթոքոլին հետ։

Եօթի դէմ 8 ձայնով, Լահէյի Ատեանը այն եզրակացութեան եկաւ թէ այդ վարչաձեւը չի հաշտուիր Ժընեւի փրոթոքոլին հետ։

Այս եզրակացութեան եկող 8 դատաւորներէն մէկը, յայտնեց նաեւ այն կարծիքը թէ մաքսային միութիւնը ընդունելի չէ նաեւ համաձայն Սէն-Ժերմէնի դաշնագրի 88րդ յօդուածին։ Իսկ մնացեալ եօթը դատաւորները ստորագրեցին նաեւ յայտարարութիւն մը թէ ծրագրուած մաքսային միութիւնը կրնայ վտանգել Աւստրիոյ տնտեսական անկախութիւնը եւ այս կերպով ալ նաեւ քաղաքական անկախութիւնը։

Իսկ փոքրամասնութեան մէջ մնացած 7 դատաւորները բալորովին հակառակ կարծիքէ ըլլալով, իրենց կարգին ստորագրեցին յայտարարութիւն մը թէ մաքսային համաձայնութիւնը դէմ չէ Ժընեւի փրոթոքոլին եւ Սէն-Ժերմէնի դաշնագրին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲ ? ԹՈՒՐՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Մարտինէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, զոր կը հրատարակենք վերապահութեամբ, Թրքական իշխանութիւնները ձերբակալեցին հայկական հրոսախումբ մը, Թուրքեւսուրիական սահմաններուն վրայ։ Կառավարութիւնը ծանուցագիր մը պիտի ղրկէ սուրիական կառավարութեան, անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար այս շարժումին վրայ, որ սահմանագլուխի անդորրութիւնը կը վրդովէ։

ՍՊԱՆԻՈՅ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՑՈՅՑԵՐ

Կիրակի օր, Մատրիտի մէջ, համայնավարները մեծ ցոյց մը ուզեցին կատարել։ Ոստիկանութիւնը, ժամանակին լուր առած ըլլալով, նախազգուշական միջոցներ ձեռք առեր էր։

Համայնավարները, կարմիր դրօշներով, հասան Աթէքա հրապարակը, ուր ոստիկանութենէն ազդարարութիւն ստացան ցրուելու։ Սակայն մերժած ըլլալով ենթարկուիլ, ոստիկանները յարձակեցան համայնավարներուն վրայ, որոնք ապաստանեցան հրապարակին սրճարաններ։ Հրապարակին վրայ ձերբակալուեցան քանի չափ ցուցարարներ, որոնք զինուած էին զէնքերով։

Իբիկուան դէմ, տրուած գաղտնի հրահանգի մը վրայ, համայնավարները հաւաքուեցան քաղաքին կեդրոնական բանտին առջեւ, հոն ալ ցոյցեր կատարելու։ Սակայն, դարձեալ ոստիկանութիւնը լուր առած ըլլալով, երեք օրէ ի վեր, բանտին ներքին պահակախումբը զօրացուցած էր։ Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ շուտով ցրուել ցուցարարները։

Պարսելոնայի խռովութիւններուն հետեւանքով, վերջին օրերս սպաննուած են 8 եւ վիրաւորուած հարիւրի չափ անձեր։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌԱՄԱՐՏ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ հրապարակին վրայ ատենէ մը ի վեր կարեւոր գիրք մը գրաւած են ճափոնական ապրանքները, որոնք աժան կը ծախուին եւ մեծ ընդունելութիւն գտած են։ Վիճակագրութիւնները ցոյց կուտան որ Ճափոնները տարուէ տարի կը շահին Թուրքիոյ առեւտուրին մէջ եւ իրենց արտածումները կը շատնան։ Քանի մը տարի առաջ Ճափոնէն տարեկան 2 միլիոն ոսկիի ապրանք կը բերուէր, բայց անցեալ տարիէն ի վեր այս գումարը կրկնապատկուած եւ չորս միլիոն ոսկի եղած է։

Միւս կողմէ, ճափոնական դեսպանն ու առեւտրական կցորդը հերքած են այն լուրերը թէ վաճառամարտ կ՚ընեն։ Յայտարարութեանց համաձայն, ճափոնական ապրանքներու Թուրքիա ներածումը անհատական ձեռնարկի արդիւնք է եւ ոչ մէկ ճափոնցի վնասով ապրանք կը ծախէ։

ԵՕՐԿԱ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ

Պուքրէշի մէջ գրոյց կը շրջի թէ ներքին նախարարին Արկէթոյանոյի եւ վարչապետին Եօրկայի միջեւ ծագած անհամաձայնութեան հետեւանքով, այս վերջինը թագաւորին ներկայացուցած է իր հրաժարականը։ Տակաւին յայտնի չէ թէ թագաւորը պիտի ընդունի՞ Եօրկայի հրաժարականը։

Եթէ Եօրկայի հրաժարականէն վերջ, Արկէթոյանո վերակազմէ դահլիճը, կը կարծուի թէ չպիտի կրնայ կեթնել խորհրդարանական մեծամասնութեան։

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

4.— ՀՆԴԿԱՉԻՆ

Եւ ահա մեր երեւակայութիւնը կը ձիավարէ դէպի Մայրագոյն Արեւելք։ Դէպի՛ հնդկական ովկիանոս, որուն մէջ՝ հնդկահաւի գլխու մը նման՝ երկնցած հողամասը՝ պէտք է գիտենք Վէնէնի անտառին մէջ։

Առանձին աշխարհ մը, որ կը գրաւէ Ցուցահանդէսին մէկ չորրորդ մասը։

Դրեթէ Անգորի Մեհեանին դիմաց, որուն ցից պատուանդաններուն խառնութիւնը կը մեղմանայ Հնդկաչինի այնքա՛ն բանաստեղծական տեսարանին առջեւ։

Աջաւասիկ Աննամի անդաստակը, Քամպօճի տաղաւարը, Քոչինչինի պալատը եւ Թոնքինի գիւղապատկերը՝ իր քաղաքատունով, փողոցներով եւ Թանկագին փայտերով։

Հնդկաչինը տեսակ մը միացեալ երկիր է Թոնքինի, Աննամի, Քոչինչինի, Քամպօճի եւ Լաօսի ինքնավարութիւններուն, ֆրանսական հովանաւորութեան տակ։ Լայնածաւալ այս Թերակղզիին մէջ միայն Սիամն է որ կը պահէ իր անկախութիւնը։

Աշխարհագրական եւ տնտեսական քանի մը պզտիկ գիտելիքներով կ'ուզեմ ուրուագծել՝ կարեւորութիւնը այս երկիրներուն։

ԹՈՆՔԻՆ.— Ֆրանսայի 1/4 մեծութեամբ։ Ունի 7 միլիոն տեղացի բնակիչներ, իսկ 13,000 Ֆրանսացի։ Հինգ երկիրներու մէջ ամէնէն բազմամարդն է։ Վայրենի գիրք ունի։ Լեռնոտ է 4/5 համեմատութեամբ։ Բնակելի եւ կենսունակ մասը կ'իյնայ՝ Կարմիր-Գետի տեղային մէջտեղը։ Հոս մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ կը բնակին՝ 4էն 600 հոգի։ Գլխաւոր քաղաքներն են.— Հաիֆոնկ եւ Հանօի։ Այս վերջինը յայտնի է բոլոր Հնդկաչինի մէջ իբրեւ վարչական կեդրոն։ Թոնքինի գլխաւոր արտադրութիւնը հանքային է։ Զինկ, անագ, ոսկի, գրաֆար, լուսածնատու Ցեխոյ՝ պղօրայք եւ մետաքսեղէն։

ԱՆՆԱՄ.— Նոյնպէս լեռնային և Ֆրանսայի 1/4 մեծութեամբ։ Բնակելի մաս՝ 20,000 քառ. մեթր։ Այս մասն է, որ կը սնուցանէ 5,300,000 հոգի, որ Աննամի բնակչութեան թիւն է։ Ուրեմն, 250 հոգի՝ մէկ քառ. քիլոմեթրի վրայ։ Բոլորն 2-3000 Ֆրանսացիներ կան հոս, որոնք կը մնան իբրեւ պաշտօնեաներ, վաճառականներ եւ տնկարկներ։ Ընթացիկ դրամը՝ մշակութիւնն է՝ թէյի և սուրճի։ Գլխաւոր քաղաք Հիւէ։

ՔՈՉԻՆՉԻՆ.— Բրինձի երկիր։ Անկէ 45 տարի առաջ բրինձի մշակութեան կը յատկացուէր 675,000 հէքթար հող, իսկ այժմ 2,400,000 հէքթար։ Ունի 4 միլիոն 15,000 բնակչութիւն։ 15,000ը միայն Ֆրանսացիներ։ Քոչինչինը ֆրանսական գաղթավայր մը դարձած է 1862էն ի վեր։ Գլխաւոր քաղաքն է՝ Սայկոն, որ միանգամայն կարեւոր նաւահանգիստ մըն է, որ կը ներկայանէ երկրորդ շուկան՝ բրինձի համար՝ Մայրագոյն Արեւելքի մէջ։

Քոչինչինը՝ Ֆրանսայի 1/8ին հաւասար է։ Բացի բրինձէն, գլխաւոր արտադրութիւններ ունի՝ համեմունքը, եգիպտացորենը, ծխախոտը, շաքարեղէգը եւ քաուչուի անտառներ։

Ֆրանսացիներէն առաջ Քոչինչինի մէջ մահերու միջին թիւն էր 100ին 27, իսկ այժմ, այդ ահաւոր թիւը իջած է 100ին 3ի։

ՔԱՄՊՕՃ.— Ունի Ֆրանսայի 1/3 տարածութիւնը, 2ուկէս միլիոն բնակիչներով։ Բնակչութեան մեծ մասը ցրուած է՝ Մեքոնկի տափաստաններուն վրայ։ Իբրեւ մայրաքաղաք ունի՝ Բնոմ-Բէնհը, որ 100,000 բնակիչներով լաւ քաղաք մըն է Մեծ-Գետի (Մեքոնկ) եզերքին։

Իբրեւ մշակութիւն՝ կը տապկուի ինքն իր իւղին մէջ եւ ունի բրինձ, շաքարեղէգ, համեմունք, ծխախոտ, եգիպտացորեն եւ անտառներ։

ԼԱՕՍ.— Հինգին մէջէն ամէնէն ընդարձակը եւ սակայն նուազ բնակիչներով։ 830,000 հոգի։

Լաօսի բնակչութիւնը կը բաղկանայ զանազան հնդկաչինեան ցեղերէ, ինչպէս՝ Թաի, Լաօ, Խան, Մէօ եւլն.։ Ցեղակ մը նախնական աշխարհ, ուր գլխաւոր երկու զբաղումներ կան, ձկնորսութիւն եւ որսորդութիւն։ Երկիր մը որ ինքնին բանաստեղծութիւն է եւ որ բաղձամթիւ եւրոպացի շրջիկներու երազը կը խռովէ։

Երջանի՛կ երկիր մը։ Օժտուած բնական հարստութիւններով։ Լաօսի ներքին ջա՛տ մասերը տակաւին գաղտնիք կը մնան Եւրոպայի հովանաւորներուն։ Ահա թէ ինչո՛ւ համար՝ արդի գրականութեան մէջ «Նախնական երկիր» կը կոչեն զայն։ Նման այն կղզիներուն, որոնք Լաօսի պէս գեղեցիկ են եւ սակայն իրենց երկչոտութեան համար 20րդ դարը «վայրենի» կ'որակէ զանոնք։

Հնդկաչինի հինգ երկիրները թէև միացած են Անգոր-Վաթի Մեհեանին մէջ, սակայն ունին առանձին տաղաւարներ եւս։

Ցարմար չէ՞, որ փոքրիկ պտոյտ մը ընենք ինքնատիպ այս տաղաւարներուն մէջ եւ յետոյ միայն բարձրանանք Մեհեանի սանդուղներէն վեր։

∴

«Dinh» մը շինած է Թոնքինը։ Քաղաքատուն։ Հրապարակի մը վրայ, որ շրջապատուած է ծուռ ու մուռ փողոցներով, շուկաներով, ուր խըռնուած են տեղացիներ եւ կը զբաղին իրենց առօրեայ գործերով։

Իբրեւ ճարտարարուեստ՝ ահա կը ցուցադրուին փղոսկր, հոգուածեւտ փայտեր (տօսախ, ղղփի եւլն.) եւ անոնցմէ պատրաստուած տնական զանազան պարագաներ։

Ահա դղալ եւ պատառաքաղ շինողներ։ Ահա փղոսկրի վարպետներ, որ գիտեն խմորի պէս ձեւ տալ՝ այս գերազանցապէս կարծր առանձնութեան։

Ցետոյ մեռաքսեղէն։ Ինչքա՜ն ճոխ գոյներ, եւ թելերու ի՜նչ ազնուական հիւսուածք։

Աննամը համեստ է շինական արուեստին մէջ։ Եւ իր անդաստակը արքունեաց հասած աղջկան մը նման կը թարթէ իր բրդածեւ կոպերը։

Ահա հրաշալի գիւղանկարներու մէջ դուք կը շնչէք իր առողջաբար օդը։

Դիտեցէ՛ք թէյի, սուրճի անշտապ զբաղումը, եւ հետեւեցէք ինծի դէպի այս խորհրդաշուք դաշտերը։

Ոչինչ աւելի գրաւիչ է քան Աննամի պաշտօնատարներուն հագուստներուն ճոխութիւնը եւ մաշտոցային հանդիսաւորութիւններուն պերճանքը։

Դուրսը՝ նարինջ եւ մանդարին կը ծախեն։

Քոչինչինի պալատը՝ որուն վրայ բրինձի յորդիր՝ ոսկի փունջերու պէս կախուած են, կանգնած է Սայկոնի շեմին վրայ եւ իր ափէն անհծծի՝ բրի՜նձ, բրի՜նձ, բրի՜նձ կը բաժնէ։

Անգորի Մեհեանին դիմաց Apsarasի մը նման (պարուհի) նուրբ գիծերով բաղձած է Քամպօճի տաղաւարը։

Տաղաւար մը, որ ամբողջ երկի՛ր մըն է կախարդական։

Արգասաւորութեամբ բեռնաւոր՝ ջուրեր, լիճեր, որ կը հոսին, որ կը նային՝ պտղաբերութեամբ կատաղի պարտէզներու մէջէն։

Քամպօճի անտառները։ Արգասաւո՜ր։

Փիղերը՝ նազելաճեմ, հպարտ, անխօս, բայց հարուստ։ Ահա՛ կը տաղանցեն կուսական անտառներու մէջէն։

Որքա՜ն վերացուած Մեհեաններ կան այս երկրին մէջ։

Քամպօճի անցեալ քաղաքակրթութիւնը՝ որ հիմնուած է աստուածներու կողմէ, մինչեւ այսօր ձգած է իր վեհապետներուն պերճութիւն մը՝ որ անգուգական է։ Տարազներ՝ որոնք շնորհալի են։

Apsara կը կոչուին Քամպօճուհիները։ Եւ երբ պարեն, անոնք իրենց գլխուն վրայ կը կրեն բրգաձեւ բոցանկակատար թագեր Թագեր՝ ոսկեհուռ, այնքա՜ն ծեծաշուք եւ այնքա՜ն քրմական։

Քամպօ՜ճ, երկիր գեղեցիկ աւանդութիւններու։ Այս աւանդութիւնները՝ սէ՜ր կը բուրեն, աստուա՜ծ կը բուրեն։ Ահա թէ ինչու համար Ֆրանսացիներն իսկ կը գուրգուրան անոնց վրայ։ Աւանդութիւններ, որոնք անտարակոյս պիտի գեղեցկացնէին մեր մարդկութիւնը որ այնքա՜ն փայլատ է։ Ու զարմանալի չէ, որ ամբողջ Հնդկաչինը կը ներկայացուի Անգորի Մեհեանով, որուն աւերակները՝ Քամպօճին կ'ընծային ազնուական շուք մը։

Ահա Լաօսը։ Տաղաւա՞ր թէ Մեհեան։ Երկուքն ալ անբաւական են ներկայացնելու զայն։ Ո՛վ տեսած է զայն իր ամբողջ անցեալին ու ներկային մէջ։

Լաօ՜ս, ամպամած լիալուսին մը։ Դիցուհի՜ն, որուն անմատչելի գեղեցկութիւնը հէքեաթի պէս հաշիւած է Եւրոպան։ Դամբա՜ն, որուն մէջ դեռ եւս լռութիւնը կը թագաւորէ։ Եւ Լաօս երջանի՛կ է բնակելով լռութեան մէջ։

Եւ ի՜նչ կ'ուզէք որ լռութեան սիրահարները ներկայացնեն ձեզ, եթէ ո՛չ ցուցայրութիւնը՝ լռութեան։

Բայց, մտիկ ըրէք սրինգը, որ կը բերէ երջանիկ ձայնը՝ հեռաւոր անտառէ մը։

Մտի՛կ ըրէք երգերը «խէն»ի շեշտով որ կը կանչէ՜ն, կը կանչէ՜ն, բայց կը հեռանան հրաշքով՝ առտուան մշուշին մէջ լօղանք առնող՝ գիցուհիներու պէս...

Լաօսին պէս մութ եւ խորհրդաւոր է եւ իր տաղաւարը։ Այցելուին հետաքրքրութիւնը կը յուզէ քան թէ կը կշտացնէ զայն։

Եւ ապա դառնանք՝ ի մեծ Մեհեանն Անգորի։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԱՅՐԻՆԵՐԸ

ԵԱՄԻԼԷԻ ՀԵՏՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մէկ քանիներ որոնք Սողոմոնի փայտահատներուն տապարներէն խուսափած են, բացառիկ տեսք ունին։ Բունը կարճ է, ընկուզենիներու բունին պէս, բայց ամուր ու ահագին։ Ծայրերու նման անշարժ որ խռժառ։ Անկանոն երեւոյթով, եւ մանաւանդ այնքան հաստ որ դիտողը կը փորձուի կարծել թէ ծառերու փունջ մըն է որ դարաւոր գիրկընդխառնումի մը մէջ ձուլուած ու յառաջ բերած է անոնցմէ իւ՜րաքանչիւրը։ Եւ անհաւանական ալ չէ. եւ մէկէ աւելի օրինակներ կը հաստատեն այս ենթադրութիւնը։ — Հսկայ ճիւղեր մեկնելով մէկ ծառէն դէպի միւսը, բոլորովին կլանուած են երկրորդին կողմէ, այնպէս որ եթէ այդ ճիւղը ծայր ծառէն անջատուի, մայրացիր ծառը պիտի կրնայ սնուցանել զայն։

Վերջին տիպարի հսկաներէն է սա մէկը որուն բունը տասնըվեց մեթր շրջագիծ ունի։ Բնութիւնը անոր քով գետեղած է ժայռ մը, կարծես պարտադիր դարձնելու համար անոնց բաղդատութիւնը։ Ժայռ մը որ հազարաւոր տարիներ առաջ զայն հովանաւորած է, երբ ան դեռ փոքրիկ ծիլ մըն էր։ Այսօր ամպերը իրենց անցքերուն մէջէն, եւ ժայռը կորաքամակ պառաւի մը պէս, անոր պատուանդանին վրայ ծնրադիր, ոտքերէն կաթկթող աձձրեւին կը սպասէ՝ մաքսաւոր պատանքուելու համար։ Բայց կեանքը, որքան ալ երկարատեւ ըլլայ, վախճան մը ունի։ Մայրին պիտի իյնայ օր մը, թերեւս քանի մը հազար տարի վերջ, եւ ժայռը ուր անոր մանկութեան սպահովանին եղած է, հոն կը սպասէ՝ անոր տապանաքարը ըլլալու։

Այս ինքնակառոյց եւ յարածուն յիշատակարաններէն մէկը, կամուրջի մը պէս երկարելով երկուն դարերու վրայէն, իրարու կը միացնէ Սողոմոնի ու Լամառթինի անուններ։ Հանճարը դար չունի։ Ֆրանսացի ուխտաւորները միայն իրենց սուրբին է որ կ'այցելեն։ Եւ սակայն Լամառթին իր ուղեւորի զաւազանովն անգամ չէ դպած այս ծառին որ ձօնուած է իրեն եւ իր փաղամենիկ աղջնակին, ինչպէս ցոյց կուտայ բունին վրայ հաստատուած մարմար սկաւառակը. Զննուած դուգագիպած է մեծ բանաստեղծին այցելութիւնը, դժբախտ բարձրացած է մինչեւ սարահարթը։ Հոս իր ձին չէ կրցած այլեւս ճեղքել ձիւնը որ մինչեւ կուրծքը կը հասնէր։ Եւ Լամառթին ընդհատած է իր ուխտագնացութիւնը ու բաւականացած է հեռուէն ուղերձելով։

Բնականաբար աւելի առասպելական է Սողոմոնի այցելութեան պատմութիւնը։ Իր անունին զուգորդութիւնը այս պուրակին հետ, կը բացատրուի միայն անով որ այս մայրիներէն մէկ քանիներ կը համարուին ժամանակակիցները այն անտառներուն, ուրկէ Փիւնիկէի Հիրամ թագաւորը նուիրեց Սողոմոնի համայնակալ տաճարի ներքին ազգուածքին համար։

Զարմանալին այն է որ ի՜նչպէս անառակ ազատ մնացած է մայրիներու համատարած ջարդէն որ մերկացուցած է բոլոր շրջակայքը։ Արդեօք այսպէս լեռնախորշի մը մէջ թաքնուած ըլլալով, չէ՞ն նըշմարուած Տաճարին փայտահատներուն կողմէն։ Բայց անոնք տասը հազար էին։

Ծա՞ռ մոռցած էին այդ շրջանին։ Այս ենթադրութիւնն ալ կը հերքուի անով որ ասոնցմէ ոմանց տարիքը կը հաշուուի վե՜ց հազար...

Արդէն նման ենթադրութիւններ անարժէք, գրեթէ գռեհիկ կ'երեւին այն ներշնչումին դիմաց, զոր հանդիսատեսը կը յղանայ այս ծառերուն ստուերին մէջ՝ անոնց գոյութեան պատճառի մասին։ — Այն ինչ որ բռնագրաւած է մարդի՛կ խնայելու անոնց, այս պուրակին գիրքն իսկ է։ Սարաւանդէն մեկուսացած, բնական պարիսպներով շրջապատուած բնակերտ մեհեան մըն է ան, սեւ մարմարի սիւներով եւ գմբեթաւոր կամարով։ Տարակոյս չկայ որ զատ մը կրօնքներ իրարու յաջորդած են այս հսկաներու շուքին մէջ, բայց անպայմանօրէն անոնք ամէնքն ալ անգուսպ վերձղումով մը ձգտած են դէպի գմբեթաւոր կամարը... Ամէնքն ալ այդ կամարին վրայ թառած տեսած են այն գերագոյն խոհալը որ հասարակաց է բոլոր կրօնքներուն։ Դարերէ ի վեր իր պաշտպանութը այնքան այլացեղ եւ այլակրօն ժողովուրդներու կողմէ, նոյնիսկ վանտալ Թուրքերուն կողմէ, ուրիշ բան չապացուցանեն։ Եւ աղամանդի մը մը պէս որ նոյն փայլովը կը փայլի Թագուհիի եւ աղախինի սիրտին վրայ, այս սրբավայրն ալ կրօնքէ կրօնք անցնելով, ամէնուն համար ալ պաշտած է իր նուիրական հանգամանքը։ Զեմ կասկածիր որ այս պուրակը Փիւնիկեցիներուն Աստղեան անտառը եղած ըլլայ։

Ափսոս որ ծառերը համր են եւ մեզի չեն պատմեր թէ նախորդ կրօնքները ի՜նչ աւանդութիւններով օրրած են զիրենք։ Բայց Լիբանանի Մարոնիթները կը յուսան այս մայրիներն ի վեր երկինք համբառնալ, քանի որ լեռնածոցը կը համարեն երկինքին դուռը։ Եւելի ուժ տալու համար իրենց միամիտ հաւատքին, անոնք այս լեռներուն կը վերագրեն Քրիստոսի այլակերպութեան հրաշքը։ Այստեղ էջան Եղիա եւ Մովսէս եւ հոսկէ վերամբարձան, ուրկէ երկինքի մուտքը հոս է։ Կոչուած այս փառքը այնքան կը փայլէ այս սարերուն, որ այլեւս չեն մեղքնար անիրաւուած Թաբոր լեռը։

Այլակերպութեան օրը Մայրիներուն տօնն է։ Վերին Լիբանանի լեռներէն խայտաբղէտ բազմութիւն մը թափած էր Մայրեաց անտառին մէջ, մատաղներով, փողով ու թմբուկով։ Մայրիներու հովանիին տակ, կեդրոնական բլուրին վրայ, փոքր մատուռ մը կայ ուր ժողովուրդը պատարագը լսելէ վերջ, կը խմբուի բարձրաւանդակին վրայ եւ կը սկսի իր ազգային շուրջպարը — տապքէ — որ տեսակ մը հայկական «քոչարի» է, նաեւ բուռն։ Ցիրօղ տաւրազն է, այրերու համար, կարծաթէւ ապա. դժակաւոր անդրավարտիք եւ ծփուն քէֆիյէ. երկայն ծոպերով։ Կիները ամէնքն ալ շրջազգեստ կը հագնին, առանց բնորոշիչ գիծի մը։

Մինչ հոս եւ այնպիսի օր մըն էր որ Եամիլէ սիրոյ գիւղը ըրաւ։ Ինքն ալ տապքէ պարեց, հմայելու համար իր սիրահարը որ վայրի ծաղիկի մը պէս գեղեցիկ թուեցաւ իրեն։ Մայրիներու քրմանոյշը քաղեց զայն եւ իր կուրծքը խրեց։ Մոռցաւ որ անէծք կայ այն ձեռքին վրայ որ դալար ծիլ մը կը քաղէ Մայրեաց անտառէն։ Մինչ այստեղ էր որ սիրածը աղջիկը իր հաւատքրայ սիրոյ ծեղը քաւեց մահով։ Հէ՛ք Եամիլէ, ինչո՞ւ չունկնդրեցիր մայրիներու պաշտպան մարգարէին՝ Սողոմոնին՝ որ անոնց սօսաւիւնին մէջէն քեզի կը փսփսար.

Բուռն է քան զմահ՝ սէր...

Մուշի Ս. Կարապետի ճամբուն վրայ գոյգ մը մարմար խա... կան որոնց տակ կը հանգչին ... պարման կեանքեր սիրոյ ... Ուխտաւորը երբ հոս կը հա... կանգ կ'առնէ երգելու համար ... սիրերգը։

Ես որ երգել չեմ գիտեր, ... լեր պատմութիւնն է որ կը ... դած մայրիներու՝ թուխ ու ... ստուերին մէջ, որ իր սիրոյ ... ձօրուրն ու պատանքը եղաւ...

Բայց արդէն օրը կը տարաժ... մայրիներու պարիսպէն դուրս ... լեմ, եւ ցորենոցի մը եզերք... նատիմ շարունակելու համար ... վերջացնելու ժամ, փոքրիկ ... մը որ իր այծին հետ քովէս ... նի, փունջ մը կանաչ սխտո... կարէ ինծի։ Առանց ուշ դ... մերժումի նշաններու, փունջը ... գիրկիս վրայ կը նետէ եւ իր ... ծուխին հետ ոստոստելով կը հե... նայ։ Փունջը այնքան թաց էր ... ցօղի կաթիլներ կը գոյանան ... էջին վրայ զոր հեղինակը կը ... գոյգ սիրահարներու ընդելու... տապանագիրերով։

Սրտմտելու ժամանակ չի ... ոռոգմեռու մայրամուտի վերջին ... դերը հրեղէն արցունքներու ... վառեն այդ ցօղի շիթերը։

Թող չըսեն թէ ես առանց ... յունկի վերջացուցի Եամիլէի ... մութիւնը։

ՆՇՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՎԱՃԱՌԱՄԱՐՏԸ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ, 18 օգոստ.— Ներկայիս ամբողջ արժանթինեան մամուլը «վաճառամարտ»ի մասին կը խօսի։

Խորհրդային իշխանութիւնը օգտուելով Արժանթինի հանրապետութեան քիչ մը ծայրայեղ ազատասիրութենէն, եւ ժողովրդասիրական կարգերէն, մայրաքաղաքին ծոցին մէջ բոյն էին դրած որջի մը, որ կը գործէր «իւժամտորգ» (Հարաւ Ամերիկեան անանուն ընկ.) անունով։

Երեւան եկաւ, որ յիշեալ կազմակերպութիւնը, հիմնուած՝ 1926ին, միայն իր ծրագրին վաւերացման համար միջնորդ փաստաբանին վճարած է 50,000 փեսօ, անհաւատալի գումար մը։

«Իւժամտորգ»ը իր գործերը կարգադրելու համար նկատի չէ ունեցած հսկայական ռուբլներու մրախումը, գրասենեակին կից պահելով քանի մը տեղացի փաստաբաններ որոնց գլխաւոր զբաղումը եղած է դիւրացնել խորհրդային պաշտօնեաներու ազատ մուտքը հանրապետութեան սահմաններէն ներս։

«Զբօսաշրջիկը» Նախ կուգար Մօնթէվիտէօ, յետոյ արդէն Պուէնոս-Այրէսէն կը ստանար ազատ մուտքի վկայականը, որու համար ընկերութիւնը կարգ մը ոստիկանական շրջանակներու հետ լաւ համաձայնութեան եկած էր, վճարելով 200 կամ ի հարկին աւելի մեծ գումարներ։

Վերջերս Պուէնոս-Այրէսի մէջ տեղի ունեցած ձերբակալութիւններէն եւ հարցաքննութիւններէն միայն Արժանթինի մամուլն ու հասարակութիւնը իմացան որ յիշեալ ընկերութեան ամբողջ գրամագլուխը խորհրդային է, եւ «Իւժամտորգը» երեւութապէս կը կատարէ խորհրդային առեւտրական ներկայացուցութեան դերը, իսկ իրականին մէջ՝ յրտեսութիւնը, տնտեսական ցանկատի վրայ՝ վաճառամարտի յիակատար պաշտօնը եւ ամէնէն աւելի կարեւորը՝ ծամյնավարական պրոպագանտի ղեկավարութիւնը։

Ընկերութեան ու Մոսկուայի միջեւ ամբողջ հաղորդակցութիւնները տեղի է ունեցած բացարձակապէս ծածկագիր հեռագիրներով, ամէն մէկը ունենալով իր մասնաւոր բանալին, որու շնորհիւ ներկայիս կառավարութեան ձեռք անցած բազմաթիւ հեռագիրներէն եւ ոչ մէկը կարելի է եղած ընթեռնելի դարձնել։

Ցետոյ ընկերութեան բոլոր ... ւանաթուղթերը կանոնաւորապէս ... ղարկուած են Մոսկուա, որով ... կայիս անյայտ կը մնան ... մութ ու անորոշ գործերը։

Վերջին ժամանակները խորհրդ... յին այս ընկերութեան գլխաւոր նպ... պատակն է եղած Արժանթին... շուկաներու վրայ անցընել ... վաճառամարտը։ Հրապարակ... դել աժան ապրանքներով, նշա... կելով փայտի, ասուայի այնպիսի ... ժան գիներ, որ տեղական նոյն ... դի վերաբերեալ բոլոր գործառ... թիւնները անելի մը մատնուեցան...

Իսկ վերջին դէպքերէն քանի ... օր առաջ, ընկերութիւնը ուզելով ... գործառնութիւնը աւելի լայն ... մերու վրայ դնել, դիմած է կառա... վարութեան եւ խնդրած՝ Արժան... թինի քարիւղի ընդհանուր ... դական մենաշնորհը։ Ըստ ներկ... յացուած ծրագրի «Իւժամտորգ»... յա ծնառու կ'իլլար մատակ... բարուած ամէն մի լիթր ք... ղէն ստանալ միայն 11 սինթավօ... երբ նոյն ապրանքը Արժանթին... կառավարութեան, իր իսկ սեփակ... արդիւնաբերութիւնը 16 սինթավօ... կը նստի։ Այսքանը արդէն ... պերճախօս էր կառավարութեան ... շադրութիւնը յիշեալ հիմնարկ... թրան վրայ կեդրոնացնելու, յաջորդ... լով Լոնտոնեան «Արգոս»ի ... պատմութիւնը։

Ոստիկանութեան կողմէ ... ունեցած խուզարկութեան միջոցին ... երեւան եկած բազմաթիւ գրքոյկ... ըը, թերթիկները, ու տասնեակ ... գրաւոր թղթերը լաւագոյն ապա... ցոյցն են բոլշեւիկեան պրոպագան... դին։ Իսկ ամէնէն տարօրինակը ... է որ այս ընկերութիւնը Ս. Խ. ... Մ. հիւպատոսի դեր կը կատարէ... տալով անցագրեր եւլն., մինչ... Արժանթինի հանրապետութիւնը ... բեգ չէ ճանչցած Խորհ. Միութի... նը, եւ երկու երկիրներու միջեւ ... դի չէ ունեցած դիւանագիտա... ներկայացուցիչներու փոխանակ...

Արժանթինի աշխատաւորութիւ... ստուար մեծամասնութեամբ ըն... վարական կուսակցութեան կը ... կանի, ինչպէս հաստատեցին ... ընտրութիւնները։ Աշխատաւոր ... մունիստներ գրեթէ չկան, եւ ... սար հակառակ «կոմունիստ ... «համակիր» կը ներկայանան ... հանրապէս ընչաւոր-հարուստ ... ներկայացուցիչները։ Երբեք ... րինակ չէ այստեղ տեսնել ... բանուոր մը, որ անխղճօրէն ... շահագործէ աշխատաւորը, ...

...ներին օրավարձք մը, 8ի փոխա... 10 ժամ աշխատցնելով, իսկ ... կողմէն կը ճառէ «խորհրդա... դրախտէն»։ Նոյնը կարելի է ... եւ փափկասուն տիկիններու ... օրիորդներու շրջանին մէջ, ո... ամենամերձին նորաձեւութեամբ ... ած ու շպարուած, ճոխ սա... երու զարդն ըլլալով ճէկեօդ, ... ճառել «կոմունիզմէն», ա... նմանաւոր գաղափարն անգամ ... նալու անոր մասին։ Գիտեն ... կերծել, սողալ... Արժվձետու ... աշխատանքի, առանց վճա... ծխախոտոր կիսաքաղց ու ... որական ճերմակ սարակներու ... աշխատանքի արդիւնքն է որ մին... ... կը հասնի եւ զոր կը վա... անխնայ, այս ունեւորները։ Այս այսպիսի «կոմունիստներու» ... է գրած իր յոյսը Խորհրդային ... թիւնը, իսկ անոնք գործին ... կը նային զուտ առեւ... ... տեսակէտով։ Տաճու խըն... է։

... Մտածել թէ ինչպէս խորհրդա... ... պալանքը այդքան ամառն շու... կը հասնի, անոնց հոգն ան... ... է։ Ի՛նչ փոյթ իրենց համար ... խորհրդային փայտը որ կէս ... ... անգամ չունի, այդքան ա... ... է միայն անոր համար որ կը ... Պայթուն ռուս չեկիստներու ... թեան տակ ձրի աշխատող աք... ... պանդաններու տաժանակիր աշխա... ... որոնց մէջ պակաս չեն ... եւ բազմաթիւ հայ երիտասարդ...

... Դրամը հոտ չունի, այս շատ ... գիտեն այդ կարգի «բոլշեւիկ... որոնց համար քասներորդ դա... նորագոյն ձորտերու թափած ա... ... ու քրտինքը միայն շահ է, ... իրենց չենք կրնար հրաժարիլ ... շահէն։

... Վաճառամարտի միջոցաւ ձեռք ... ... հսկայական շահերը, կը ... ... ոչ թէ երկրի աշխատաւո... ... թեան վիճակի բարւոքման, այլ ... անոր դասերու գեղխութեան եւ ... ...։

... ապահովութեան պատուիրա... թեան գլխաւոր անդամները ... ... կանական խիստ հսկողութեան ... ... առնուած են մինչեւ ընդհանուր ... երու վերջնական քննութիւնը։ ... ական է, որ կառավարութիւնը ... ... թիւնը լուծելէն վերջ վտարէ ... րէն, անոր հետ կապ ունեցող ... ... անձեր անհատները։ (ԽՄԲ.— ... եւ եղաւ)։ Ամենէն տարօրինա... ... է որ գործին խառնուած է ... ... ային Ամերիկայի դեսպանա... ... ը, միայնակ յանձն առնելով ... ... բոլոր ծախքերը հեռագիր... ... ընդհանուր խմատ։ Ընկերու... ... գլխաւոր տնօրէնը Մոնթէվի... ... գտնուելով, ստորագրութիւնը ... ... պայթուցիկներով բա... ... գլխաւոր երկաթեայ պահարանը ... ձեռք անցընել խիստ կարեւոր ... ...

... Կասկած չկայ որ արժանթինեան ... ... պիտի կրնայ ազատիլ «Իւ... ... որքի» առեւտրական խաղերէն, ... մը շահելով երկրի տնտեսական ... ...։ Ս. ԹԻՒԼԵՆՃ

ՀԱՅՑԿ. ԲԵԿՈՐՆԵՐ ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ՄԷՋ

534 ՄԱՆՈՒԿՆԵՐ ՄԿՐՏՈՒԱԾ

Կեսարիոյ Առաջն. փոխանորդ Սերովբէ քհյ. վերջերս պտոյտ մը կատարեց իր շրջանին մէջ։ Այս առթիւ պոլսական թերթի մը թղթակիցը ծեսնելով մանրամասնութիւնները կը ծաղորդէ.—

— Պօղազլեանի մէջ 7 օր մնացինք։ Այդ միջոցին փոխանորդ հայրը մխիթարեց 70 տնուոր հայ բնակիչները եւ 80ի չափ մեծ ու փոքր երեխաներ մկրտեց։ Ժողովուրդէն ոմանք խոստովանեցան եւ հաղորդուեցան։ Թաղական Խորհուրդ մը կազմուեցաւ եւ քահանայացու մը պատրաստուեցաւ։

Հայերը եկեղեցի մը ունին, բայց իրենց ձեռքը չէ։ Բնականաբար դպրոց ալ չունին։

Կոտքով գացինք Գուրունքշլա։ Ճամբան պատահեցանք շատ դուարճալի տեսարաններով գիւղի մը՝ Զագմայ։ Այս գիւղը նախապէս ամբողջ հայաբնակ եղած է։ Բայց այժմ գաղթականներ կը բնակին։ Հոն կան 140 տուն բնտանիք որոնցմէ 110ը հայ,խրկիմացածը գաղթական։ Կատարեալ լեռնադաշտ մը եւ օդը զով, ջուրը զուլալ։

Հայերը եկեղեցի մը ունեցած են հոս ալ։ Փոխանորդը հոն ալ ամէն օր ժամերգութիւն կատարեց տան մը մէջ եւ քարոզեց։ Նոյնը անգամ ալ եւ բանախօսութիւն ըրի, ժողովրդին փափաքով։ Փոխանորդը 20է հոգի մկրտեց, ժողովուրդը խոստովանեցաւ եւ հաղորդուեց։ Թաղ. ծարահին կազմեց, պատրաստեց քննադատ մը։ Բէյլէր կոչուած գիւղն ալ գացինք ուր գիւղեր մը միայն մնացինք։ Հոս կան վեց-եօթը տուն հայ բնտանիք, քանի մը նորահաներ մկրտուեցան։

Ճամբան Չէրչէզարնակ գիւղի մը մէջ հիւրասիրուեցանք Չէրքէզ Ապտուլլահ էֆ.ի տանը, ուր կէս ժամ մնացինք։ Պունըրշլայի մէջ մնացինք 15 օր։ Ցետոյ կառքով Թէրզիլի գացինք եւ ճամբան հանդիպեցանք 2 թրքաբնակ գիւղերու՝ Թօփրաք Բուճար եւ Գազըլար։ Թէրզիլիի մէջ կայ 25 տուն հայ, իսկ 30 տուն գաղթական բնտանիք։ Փոխանորդը 15 տղաքներ մկրտեց, մխիթարեց ժողովուրդը, խոստովանցուց, հաղորդեց եւ գերեզմանատան մէջ օրհնեց անոնց հանգուցեալները։

Թէրզիլիէն մէկուկէս ժամ հեռու ջերմուկները գացինք, յետոյ անցանք Գարաճալըլ գիւղը, կէս ժամ հեռու, Այս գիւղը 55 տնուոր է, 15 հայ, 40 տուն թուրք։ 3 երախաներ մկրտուեցան։

Գարաճալըլէն դէպի հիւսիս մէկ ժամ հեռու Պէպէք գիւղը եկանք որ 45 տնուոր գիւղ մըն է, 40ը հայ, 5 քիւրտ։ Փոխանորդը հոս ալ 20 մանուկներ մկրտեց։

Պէպէքէն ճամբայ ելանք դէպի հիւսիս Սարը Համզա։

Ճամբան հանդիպեցանք Պաշաթըն անունով 120 տնուոր Եկէվի գիւղին։ Սարը Համզա 60 տնուոր գիւղ մըն է՝ 24ը հայ, 36ը թուրք։ Հոս ալ 15 մանուկներ մկրտուեցան։ Այս գիւղացիները իրենց ձեռքին տակ ունին բաւական փայլուն եկեղեցի մը, ուր մկրտութիւնները կատարուեցան աւազանին մէջ։

Ճամբան հանդիպեցանք Քիւրտ Քէօյի անուն բաւական շատուոր ամբողջ Գըզըլպաշներու գիւղ մը։ Տաղըրման անուն 6 տնուոր այս գիւղին մէջ 4 տուն հայ կայ եւ 2 թուրք բնտանիք։ Գիւղին վարի կողմը ճամբուն վրայ գտնուող աղբիւրի մը մէջ փոխանորդը մկրտեց երկու մանուկներ։

Քէօշէէ 500 տնուոր գիւղաքաղաք մըն է, որոնց 150ը հայ։ Հոս 15 տղաք մկրտուեցան։ Ցետոյ անցանք։

Եօզկատ իբր 4000 տնուոր սփռուն քաղաք մըն է (կուսակալանիստ) 80ի չափ հայ բնտանիքներ կան։

Եօզկատ մնացինք 14 օր, մեր Եօզկատ երթալէն 15-15 օր առաջ եկեղեցին արդէն փլցուած էր, ուստի տան մը ընդարձակ սենեակը իբրեւ եկեղեցի յատկացնելով, փոխանորդը իրիկուն առտու ժամերգութիւն կատարեց յատկացեալ սենեակին մէջ եւ Ուրբաթ օր մըն ալ պատարագեց։ 30ի չափ մանուկներու մկրտութիւնը կատարուեցաւ, Թաղ. ժողովն մը կազմուեցաւ եւ քահանայացու մը ընտրուեցաւ։

Օգոստ. 9ին Եօզկատէն գացինք Ինծիրլի գիւղ, 30 տնուոր 25ը հայ։ Հոս ալ 15 տղաք մկրտուեցան, Մավըր օղլու գիւղը մկրտուեցաւ։ Քառանուկ։ Սէքայ գիւղի մէջ 15 տուն հայ կայ եւ 18 երախաներ մկրտուեցան։ Օգոստ. 9ին Ներքեօյի կաղրանը հասանք, անցնելով քանի մը տուն Հայեր գտնուած կարգ մը գիւղերէ։

45 օր տեւեց մեր ուղեւորութիւնը։ 534ի կը յանգի բոլոր մկրտուածներուն թիւը։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՈՉ-ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ

Եգիպտաբնակ ոչ-մահմետական համայնքներու ներքին դատական օրէնսդրութիւնները վերաքննելու պաշտօն ունեցող յանձնախումբը ստացած է այդ համայնքներէն՝ իր անոնց ուղղած հարցարանին պատասխանները։

Հետեւեալ համայնքները ճանչցուած են եգիպտական կառավարութենէն։

1. Համայնքներ՝ որոնց ազգային ժողովները կառավարական օրէնքով ճանչցուած են.

ա) Ղպտի օրթոտոքս համայնք (ճանչցուած 1833 մայիս 14ի բարձրագոյն հրամանագրով.

բ) Անկլիքան համայնք (1902 մայիս 1ի հրամանագրով).

գ) Հայ կաթոլիկ համայնքութիւն (1903 նոյեմբեր 18, թիւ 27 օրէնք)։

2. Համայնքներ՝ որոնց ազգային կանոնագրութիւնը յանձնուած է կառավարութեան եւ կը քննուի ներքին գործոց նախարարութեան կողմէ.

ա) Ղպտի կաթոլիկ համայնքութիւն.

բ) Յոյն կաթոլիկ համայնքութիւն.

գ) Սուրիացի կաթոլիկ համայնքութիւն.

դ) Քաղդէացի կաթոլիկ համայնքութիւն.

ե) Մարոնիթ կաթոլիկ համայնքութիւն.

է) Գաղիէրէի հրէական համայնքը եւ իրեն ենթակայ թեմերը (Աղեքսանդրիոյ հրէայ համայնքը իր ներքին օրէնսգիրքը յանձնած չըլլալով, կառավարութիւնը անուշադիր պիտի ձգէ անոնց դատական վճիռները)։

3. Համայնքներ որոնք իրենց ներքին կանոնագիրը չեն յանձնած կառավարութեան.

ա) Հայ համայնքը. (յանձնած է միայն 1906ին Պոլսոյ մէջ ընդունուած վարչ. հրահանգը և ոչ Եգիպտոսի մէջ գործադրուելիք կանոնագիրը).

բ) Սուրիացի օրթոտոքս համայնքը (այս համայնքը Եգիպտոսի մէջ միայն քանի մը առանձնակ անդամներ ունի).

գ) Իսրայէլական կաթոլիկ համայնքը (թէեւ ներկայացուցած է 1928ին պատրաստուած կանոնագիր մը, բայց իր վճիռները չեն գործադրուիր ներքին նախարարութեան կողմէ).

դ) Լատին համայնքը (կառավարութիւնը տեղեակ է այս համայնքին գոյութեան, բայց չէ միջամտեր անոր կրօնական ընտրութիւններուն եւ անոր համար կրօնական առանձնաշնորհում մը չի ճանչնար։ Այս համայնքը միայն վարչական, նկեղեցական եւ դիւանագիտական առանձնաշնորհումներ ունի։)

ե) Սինայի լեռան վանքը.

Այս վանքը ուր կը բնակին կրօնաւորներ, կը կառավարուի յոյն օրթոտոքս պատրիարքարանէն անկախ եպիսկոպոսով մը։ Այս եպիսկոպոսը, զուրկ դատական իրաւասութենէ, միայն վարչական իրաւունքներ ունի։

ՄԱՄԲՐԷ ՊԱԼԱՔԵԱՆ

ՊԷՑՐՈՒԹ.— Պատահաբար խմբային ճահը՝ հին ծանօթներ չէինք բայց Մամբրէ մէկն էր այն պարզ հոգիներէն որոնք յայտնուելու համար կ'արհամարհեն ծայրայեղ զգացումութեան քօղը։ Իր նկարագիրը ճանչնալու համար պէտք չկար բարդ գիտողութիւններու կամ մանրամասն ուսումնասիրութեան։ Ան ամբողջովին իր արտայայտութեան մէջն էր,— խանդավառութիւն եւ կորով։

Եւ սակայն Մամբրէ անհաշիւ գործող մը չէր։ Իր ողջմտութիւնը փորձառութեամբ պայծառացած, իրեն յղանալ կուտար գործելու այնպիսի միջոցներ զորս յաճախ մասնաւոր ուսումն անգամ անզօր է գտնելու։ Ու թելադրելով չէր բաւականանար։ Ինք միշտ պատրաստ էր գործի վերածելու իր թելադրանքը որուն իր անունը կցելու անփառութիւնը չէ ունեցած երբեք։ Իր գործունէութիւնը չէր սահմանափակուեր որոշուած պարտականութեանը մէջ, այդքանը անվարժ նորեկներու կը վայելէ։ Մամբրէի ծոտ գործը ծիակերպութիւնն էր որ կ'արդարացնէ Դաշնակցականի մը հանգամանքը։

Բանուորի վիճակը չէր կրցած իր ընդոծին հետաքրքրութիւնը այլանդերժօրէն սորոգացնել տնտեսական առօրեայ հոգերու։ Զգացած էր որ մեծ իտէալին լիակատար ըմբռնումը կը հարկադրէ զարգացումի եւ պատրաստութեան որոշ աստիճան մը, եւ որովհետեւ ծիգի առջեւ չէր ընկրկեր, արդէն ձեռք բերած էր այդչափը, միշտ յառաջանալու կարելիութեամբ։

Մամբրէ գործող էր առանց զառազութեան, եւ անձնուէր առանց անձնական ակնկալութեան։ Այսքան արժէքաւոր ընկեր մը բնորոշելու պարագային, պէտք չեմ զգար մանրամասն շրջարկութիւններու՝ յայտնելու համար որ Մամբրէ գիտակից դաշնակցական մըն էր։

Այս համեստումը աւելէն անթառամ ծաղիկն է զոր կարենամ նետել մեր վաղամեռիկ ընկերոջ հողակոյտին վրայ։ Ե. Ց.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Թաւրիզէն Առաքել եւ Գառնիկ Գասմազրեաններ մեզի ուղղուած նամակով մը կը բողոքեն «Ցուսաբեր»ի մէկ հրատարակութեան դէմ, որուն համաձայն «Թաւրիզեցի Գասմազրեան բնտանիքէն Առաքել, Գառնիկ եւ Աշոտ Գասմազրեանները (վերջինը Փարիզ) հանդիսանում են բոլշեւիկեան գործակալներ, որոնց հրէշային լրտեսական շահախնդիր գործունէութեան զոհ են դարձել բազմաթիւ Հայեր եւ մասնաւորապէս դաշնակցականներ»։

Բողոքողները ուժգնօրէն հերքելով այս մեղադրանքը, պահանջած են «Ցուսաբեր»ի խմբագրութենէն, իրենց յայտնել ամբաստանող նամակագրին (Ա. Ամուրեան) բուն անունը եւ հասցէն, որպէս զի դատի յանձնեն։ Այլապէս պիտի համարեն «զրպարտիչ շանթաժիստ»։

Որքան գիտենք, «Ցուսաբեր» քննութեան ձեռնարկած է արդէն, այնպէս որ աւելորդ կը համարենք նամակին ամբողջական հրատարակութիւնը։

.˙. Փոնսթանցայէն ստացած ենք երկար նամակ մը, իբրեւ պատասխան Սոֆիայի հնչակեան շաբաթաթերթին կարգ մը զրպարտութեանց։

— Կը յանձնարարենք ոչ կարդալ, ոչ ալ գրադիլ։ Գրիչներ կան որոնք սուտն ու խառնակչութիւնը կը շփոթեն լրագրութեան հետ։

Նոյն յանձնարարութիւնը Թըղթակից Գ. Գ.ի (Մարսէյլ), որ բան գործ ըրած է պատասխանել հնչակեան դարչելի թուղթիկի մը, Պան Ցատոյի ընտրութեանց առթիւ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի ֆութպոլի խումբին երիտասարդ մարզիկը, որ աջ սրունքը կորսնցուց արկածի մը հետեւանքով։

.˙.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ Գ. Գ. Ն. Օհանեան, Հ. Զահրէճեան եւ Կ. Ժպաունի այցելելով անդամահատուած երիտասարդ մարզիկին, տուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Բարձրացիր — Բարձրացուր» պատուանշանը, նամակով մը միասին։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական յանձնախումբը չինել կուտայ վերջին նորաձեւութեամբ կատարելագործուած արուեստական սրունք մը, իր մարզիկին համար։

Այս առթիւ Ֆրանսայի մէջ թէ այլուր Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղեր, եւ Զէնիկլէրցի հայրենակցական միութիւններ, (ինչպէս երիտասարդ Զէնիկլէրցի ըլլալով) մեծ եռանդով ձեռնարկած են նուիրահաւաքութեան։

Մօտ օրէն պիտի տանք մեզ հասած նուէրներու Ա. ցանկը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզական յանձնախումբը նուիրահաւաքութեան գործին հսկողութիւնը յանձնած ըլլալով Գ. Ժպաունիի, սոյն նպատակով հաւաքուած բոլոր գումարները պէտք է ղրկուին 12 Passage du Caire, Paris հասցէին։

Որ եւ է թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար, կը խնդրուի նուիրատու մարզաշէր հաստատութիւններէն պահանջել իրենց անուան հրատարակութիւնը լրագրի միջոցաւ։

Մարզ. յանձնախումբ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (121)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

...Երբ մենք վիրաւորից հեռացանք, մի 30-40 տեղեր ալ ...ի կրակ վառեցինք, որ թշ...ին գիտնայ, թէ մենք հոգ ...պաշտնք կատարելու։ Խաթօն ...եցինք առաջնորդ, որպէս եղ ...րերուն լաւծանօթ։ Խաթօն ...ուղեր մեզ հետ գալ, մի 100 ...ալ կուզար ու կ'ըսէր.

— Վալլա՛հ, ես չեմ գար, կը ...սպանուիմ։

...Անոր վրայ կար միայն մէկ ...պիկ եւ մէկ վարտիկ։

...հասանք Տավարարի տակը՝ ...լը բացուեց։

...Քանի մը տեղ պահապաններ ...ինք։ Հոգ լաւ քարեր, լաւ ...րքեր ունէինք։ Եթէ արեւից ...ն պատահելու ըլլար՝ կրնա...նք դիմադրել։

...Արեւը բարձրացաւ։ Կոլշիկի ...ալ յարձակում կար, գիտնա...ք, թէ մենք հոն էինք։ Ցարակավը թնդանօթներով եւ զոր...վ էր։

Անցաւ մի քիչ ժամանակ։ Պահապանները եկան ու ըսին, թէ հինգ քիւրտ կը բարձրանան դէպի մեր կողմերը։ Քիւրտերն եկան նոյն քարերու մէջ եւ տեսան մեզ։ Նրանք պոռացին։

— Դուք ո՞վ էք. ի՞նչ մարդ էք, ըսէ՛ք։

Ես պոռալ տուի թէ՝ Սպաղանցի ենք։ Դրանք բազկցի էին։ Մի կերպ հանգիստ, անոնցմէ մէկը բերինք քովերնիս։ Քովերնիս եկած քիւրտը ըսաւ.

— Դուք ու ձեր Աստուած, ըսէ՛ք, Անդրանիկ փաշան սպանուա՞ծ է, թէ չէ կենդանի։

Ես վրաս մի հին բան ունէի ծածկած ու նստած։ Տօնօ Մակարը ըսաւ.

— Նա գնաց գաւառ։ Դաշտէն ալ չգիտեմ ուր գնաց։ Նա սաղ է։

Քիւրտը քօլօզը վար առաւ, ըսաւ.

— Դէ՛հ, փառք Աստուծոյ, որ ազատուեր է։ Ես գիտցայ թէ իմ ախպերս բանտէն ազատուեցաւ, եկաւ քովս։ Հազար անգամ օրը կ'ըսէին, թէ թօփ մը առեր է, տան կառր եղեր եւ Հաւրն ընկեր է։

Բանից զուրս եկաւ, որ արեւին բերել տալու համար դրանց աղաներուն տուեր էին 20 ոսկի։ Մի մասը բերին, միւս մասը բերած ժամանակին ձերբակալուեցան։ Ձերբակալուածներէն մէկը դրա եղբայրն է եղեր։ Մատնողները իրենց ցեղէն են եղեր։

Առաւօտեան ժամը 4 կ'ըլլար։ Աչքերս քիչ մը խփած էի։ Յանկարծ պահապանները նորէն եկան եւ ըսին թէ՝ ձիաւորները մեզ վերցուցին», այսինքն՝ արշաւեցին մեր վրայ։ Դրանք Բէքրէնցիք էին, հէյէց հեռաբերնին։ 40 առաւոր եւ քանի մը ձիաւոր Հնթինքէն կուգային, կ'երթային Բօղըխանք։

Մենք հասանք մեր դիրքերը։ Քիւրտերը մեզ տեսան, բոլորը մէկէն «սալաւաթ» պոռացին։ Մի 30-40 հրացան հասարկ զարկին։ Քովերնիս Քիւրտերին ըսինք.

— Գոռացէ՛ք, թէ ի՛նչ զարմացաք կ'ընէք, Պըտրցի ենք, Թալան ենք վերցուցած կ'երթանք մեր տները։

— Աղա՛, մենք ալ կուզանք ձեր քովը, — ըսին նրանք։

Մենք գոռալով պատասխանեցինք թէ՛ «մեր քով թալան կայ, մենք չենք ընդունիր որ գաք տանէք մեր թալանը»։ Քիւրտերը մնացին շուարած, չգիտէին քիւրտ ենք, չէ՞ նէ՛ ֆէտայ։

Այդ տանն Ախպիի գլուխ գտնուած մի զունդ զօրք, 1000 հոգի, թղեկայ խաւով պիտի երթային Կոլշիկ։ Ես մեր գինուորներու մեծ մասը եւ 100 ժողովուրդ ղրկեցի, որ եղնեն Տավարարի գագաթը եւ հոն դիրք բռնեն։ Տավարարի գագաթի մէկ կողմը Իւսուֆի եւ Բէլիկցոց տուներն էին, մէկ կողմը Բօղըկցոց, իսկ այս կողմը Հնթինք եւ Ախպի։ Երբ այդ շարքը շարուեց ձիւնի վրայ, կ'երթար գագաթ, զինուցող բանակը տեսաւ։

Հոդ նստողներու մի մասը կը պահէինք Քիւրտերու վրայ, միւս մասը՝ բանակի վրայ։ Խուլէն մինչեւ մեր քով կ'ըլլար 5-6 վերստ։ Յանկարծ հոն տեսանք, թնդանօթի մուխն ելաւ, ռումբը եկաւ պայթեց մեր տակի հովիտը։ Մի երկու բոպէ անցաւ, նորէն զարկին, ռումբը նոյն տեղը պայթեց։ Քիւրտերն ու բանակը իրար չէին տեսներ, մէջերնուն կար մի մեծ սար։

Կոլշիկը մեր դիմացն էր. հոն կը ամրակուէին, եւ ամբողջ սարերից տեսարէկ ձայն կուգար։ Մի 10 բոպէ անցաւ, մէկ էլ զարկին նոյն տեղը։ Մենք չէինք պատասխաններ որ կասկած չհրաւիրենք։ Իսկ մեր մօտիկներ հոգիւ հող գնդակ հասցնէին հոն։

Բէքրէնցիք գացին Բօղըխանք, բանակը դարձաւ, գնաց Կոլշիկ։ Ժամը 7ն էր։ Մենք եկանք Տավարարի գագաթը, ժամ մը հոն մնացինք։ Մեզ հետ եղած ժողովուրդի քով մնացեր էր շատ քիչ կերակուր ալիւր։ Զինով ճմռեցինք կերանք, չէր ուտուեր։ Տեղէ-տեղ փոխադրուելով, մութը առաւ։ Իջանք գետի եզերքը։ Ալիւրաւու վերեւը ժամը մէկուկէսին Զաթօն եւ քանի մը տղայ հանուեցան, անցուցինք կիներն ու երեխաները։ Բոլորն ալ անցած էին. Մնացեր էին երեք հոգի՝ Բիւլբիւլի տան Գիրօն, իր տղան եւ Բիւլբիւլի տան Մարտիրոսի եղբայրը։ Գիրօն բռներ էր իր տղան, վերջինս ալ Մարտիրոսի եղբօր թեւէն։ Գիրօն չէր կրցեր ամուր բռնել ձեռքից թողեր էր, եւ ջուրը տարաւ տղան։ Այս խեղդուող տղան ամուսնացած էր Մարտիրոսի ձեռքով 1903ին փախցրած աղջկայ հետ, իսկ այս աղջկան խնդրի պատճառով թշնամութիւն մըն էր ընկած Սէմալցոց ու Կէլիեկուզանցոց միջեւ։

Միւսաքէն պահանջեցի տեճոնով յանձնած պաշարս։ Նա վախվխելով ցատարկ տոպրը ցցեց ամ ձեռս։

— Տղա՛, ի՞նչ եղաւ պաշարը։

— Էս մէկ տեղը քնած էի,— ըսաւ, — վեր կացայ, տեսնեմ դատարկ է։

Բոլոր ներկաներուն հարցուցի թէ ո՞վ է կերեր, բոլորն ալ ուրացան։

(Շար.)

Ընդհանուր նեղութիւն Ռուսիոյ մէջ?

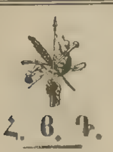
Մոսկուայի մէջ գրոյց կը շրջի թէ գործավարներու խորհուրդը, ժամ առաջ ընդհ. ներումի պիտի շնորհէ բոլոր գաղթականներուն, առանց ազգի եւ կուսակցութեան խտրութեան։

Կը կարծուի թէ այս ընդհ. ներումը պիտի յայտարարուի Հոկտեմբերի սկիզբը, որովհետեւ խորհրդային կառավարութիւնը կը փափաքի՛ որ ներման արժանացողները բոլորն ալ կարենան ներկայ ըլլալ մեծ հանդէսներուն, որոնք պիտի կազմակերպուին բոլշեւիկ յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ։

ՕՏԱՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ

Խորհրդ. ժամուլին կողմէ հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն, Ռուսիոյ մէջ աշխատող օտար մասնագէտներու թիւը անցեալ տարեշրջանին կը հասնէր 3528ի։

Կը կարծուի թէ այս տարի այդ թիւը՝ պիտի բարձրանայ 11.000ի, որոնց 6000ը Ամերիկացիներ եւ 5000ը Գերմաններ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մուրատ եւ Մշօ խումբերու ժողովը այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Աստուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 80bis, Paris (19)։ Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Տիկին Մաքրուհի Մանուկեան կը փնտռէ Պիթլիսի Դատվան գիւղացի ուստա Միսաք Յարօեան, հօր անունը Տէրօ։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Փարիզ կամ շրջակաները։ Իմացնել՝ A. Assadourian, Coiffeur, 86 rue Rébéval, Paris (19).

— Արսէն Համբարձումեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջորդին Գրիգոր Պէտիկեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Արսէն Համբարձումեանի, Chez Mr. Granger, La Benardière, Commune Luzé, Rilly sur Vienne (Indre et Loire).

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պանկէօ, Վ. Թ.— 140։
Թլէմսէն, Կուզ.— 35։
Լիոն, Պարծ.— Մ.— 600։

ԳՈՒՇԱԿՈՂ

CHEIK IZRAEL

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ եւ կը գուշակէ ապագան, բոլոր աբաբական եղանակի (աւրծի գաւաթով) եւ Թղթախաղի միջոցաւ։

Կը մեկնէ նաեւ երազները՝ խիստ հաւնելի եղանակով։

Դիմել՝ 43—45 Rue de la Défense. Issy-les Moulineaux. միայն շաբաթ օրերը ժամը 1էն 8 եւ կիրակի 10—20։

Հաղորդ. միջոցներ՝ Փորթ Վէրսայլէն կամ Փորթ Օթէօյէն 32 եւ 23 թիւ. Թրամուէյ եւ իջնել Gare d'Issy,

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
308bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

63.—ՊԱԼԱՏԻՆ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷԻՆ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐՍ

— Թարգմանութիւն չէ այս, թարգմանութեան քօղին տակ թարգմանիչին զաւագրական մտածումներուն արտայայտութիւնը։ Անմիջապէս բնագիրին հետ բաղդատեցէք։

Ըսմէթ պէյ վախկոտ մարդ մըն էր։ Այս հրամանը յանդիմանութիւն համարելով իրեն, կը վազէ Նուրի պէյի մօտ։

— Ո՞րբ պիտի հրաժարի Նազըմ այս բաներէն։

Նուրի պէյ, չկարենալով ծածկել իր զարմանքը, կը պատասխանէ.

— Այդ գրքին մէջ Թուրքերուն եւ Թուրքիոյ վերաբերեալ՝ ոչ մէկ խօսք կայ։ Բնագրին հետ բաղդատելու հարկ ալ չկայ։ Որովհետեւ կատարեալ բարեխղճութեամբ թարգմանուած է։ Ըսէք տարիկ Թագաւորին։

Այսպէս կարելի եղաւ մարել մեծ գէշութիւն մը։ Սպանիոյ պատմութիւնը ժամանակ մը յետոյ իբրեւ թերթօն երեւցաւ «Վագըթ»ի մէջ։ Այս գործին մէջ, երբ կը պարզաբանուի Անտալուզիոյ իսլամ թագաւորութեան կործանումը եւ ծանր քննադատութեանց կ'ենթարկուին այն թագաւորները, որոնք արբեցութեան եւ անառակութեան յանձնուելով՝ մոռցեր էին երկրին շահերը, իբրեւ օրինակ՝ կը յիշատակուէին արաբերէն եւ պարսկերէն քերթուածներ, քար նետելու համար Ապտիւլ Համիտի։

Ներել կարելի չէր այս սխալին։ Սուլթանին առաջնորդը, Շէյխ Էպիւլ Խիտա Հարցաքննութեան կանչեց զիս։ Ա՜յ Աստուած,, ինչե՜ր, ինչե՜ր քաշեցի այս ուղտապանին (Արաբ) ձեռքէն։ Այսուհանդերձ այս ուղտն ալ ցատկեցուցինք խրամին վրայէն։

Էպիւլ Խիտա կ'ըսէր.

—Տղա՛ս, երիտասարդ ես տակաւին. Խալիֆային ակնարկելով այսպիսի բաներ ինչո՞ւ կը գրես։ Օրդ որ ըրէ (երիտասարդութիւնդ վայելէ), ուրիշ ի՞նչ կը մտածես։

Եւ այսպիսի յորդորներ, հոգեւոր զաւակներու դասակարգին կամ մակաբոյծներու երամակին մէջ նետելու համար զիս։

Առանց լրջութիւնս վտանգելու, եւ առանց բան մը զիջանելու, յաջողեցայ համոզել թէ Անտալուզիոյ պատմութիւնը Խալիֆային թշնամական ակնարկութիւն չունի։ Շէյխն ալ, չեմ գիտեր ի՛նչ հաշիւներով, ուզեց կարծ կապել խնդիրը։ Միայն թէ քանի մը յանդիմանութիւններ ալ ըրաւ եւ արգիլեց այդ պատմութեան հրատարակութիւնը։

Այդ շրջանին էր, որ մեռաւ հայրս։ Այս պատճառով փարատեցան իմ մասին յօրինուած կասկածները, մանաւանդ վախը թէ Եւրոպա կը փախչիմ։ Ընտանիքին մեծն էի այլեւս, եւ պէտք էր նաեւ հոգ տանէի եղբայրներուս կրթութեան։ Ի՞նչպէս կրնայի Պոլիս ձգել զանոնք եւ փախչիլ Եւրոպա։

64.— ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏ

Թագաւորին երկրորդ սենեկապետը, Համի Ալի պէյ, մոլեռանդ ու պէտս մարդ մըն էր։ Իր սորված գիտութիւնը կը բաղկանար «Գատիրի» ապանդին միջնադարեան ծանօթութիւններէն։ Այս աղանդին շէյխն էր Ապտիւլ Գատիր Քէյլանի, որուն աշակերտները պատրաստած էին «Հայյաթուլէմէթալիպին» խորագիրով գիրք մը։ Համի Ալի պէյ թուրքերէնի թարգմանելով ամէն կողմ տարածեր էր այս գիրքը։

Այս գիրքին կարգ մը խորհրդածութիւնները հակառակ էին Գուրանին եւ երկրին պետական կրօնքին՝ իսլամութեան։ Արեւմտեան երկիրներու ծառաւոները, կարդալով այս գիրքը, պիտի կարծէին թէ իսլամ անտապաշտութիւն է կամ առասպելաբանութիւն։ Ուստի «Վագըթ»ին մէջ մանրօրէն քննադատեցի այդ գիրքը։

Համի Ալի պէյ, կարդալով քննադատութիւնս, ուզեց Սուլթանին կուսութիւնը հրաւիրել վրաս։ Միեւնոյնատեն «Բուզնամէէ Հավատիս»ին մէջ ինծի դէմ քանի մը յօդուած գրել տուաւ։

Դարձեալ, Պաղտատի մէտրէսէի Սիւլէյմանիէի ուսանողները գրով ինծի դէմ գրգռեց։ Թերթերու տնօրէններուն գիմելով, թայց ինքնապաշտպանութեան համար յօդուած գրեր մամուլին մէջ։ Հակառակ հրամանին, «Թէրճէմանը Հագիգաթ» թերթը տպեց իմ յօդուածս, այս ճառով ալ առանց պայմանաժամի դադարման դատապարտուեցաւ։ Համի պէյ տակաւին կը շարունակէր գրգռել Սուլթանը, ըսելով թէ, իսլամները երկու խումբի բաժնուած են, Նազըմի քննադատութիւններուն պատճառով գրգռուած են եւ խռովութիւն պիտի ծագի։ Բարեբախտաբար Նիշանճի մուա պէյ, որ Սուլթանին սենեկապետներուն մէջ ամէնէն ուսեալ հոգի մըն էր ու պարկեշտ մէկը ճանչցուած էր, միջամտեց եւ ինծի իրաւունք տուաւ, Համի Ալի պէյը դատապարտեց եւ փարատեց վախը Սուլթանին միտքէն, որ իր շուքէն իսկ սկսեր էր սարսափիլ։

65.— ՄԻՏՀԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կեանքը բոլորովին գիպուած մըն է, կամ բախտի խաղ։ Ճակատագիր չի փոխուիր, կ'ըսէ խօսք մը, ինչ որ տարբեր ձեւով արտայայտութիւն մըն է առաջին բացատրութեան։ Բանէ մը լուր չունինք, եւ ահա յանկարծ գիպուածը մեզ կ'երջանկացնէ կամ դժբախտացնէ։ Դիպուած ըսէք, բախտի խաղ ըսէք, միեւնոյն բանն է։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԼԻԲԱՆԱՆ? 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 378 265
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
9
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931
9 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ Թիւ 1668
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ

Զափազանց խիստ է Թուրքիոյ մամուլի նոր օրէնքը։

Արդէն իսկ ասպարէզէն քշուած են անոնք որ օրէնքին պահանջները չէին լրացներ. կասկածելի էին կամ ընդդիմադիր կը համարուէին։

Օրէնքը այնպէս մը խմբագրուած է որ, թերթին հրատարակութեան պատասխանատու կը նկատուին ոչ միայն տէրն ու խմբագրապետը, այլ եւ լրաբերն ու ցրուիչը։ Կառավարութիւնը կրնայ ո՛ր եւ է թերթ խափանել իր ուզած ատենը։ Ընդհ. դատախազը միշտ իրաւունք ունի դատ բանալու ոչ միայն վարկաբեկիչ գրութեանց, այլ եւ նկարներու եւ ծաղրանկարներու հրատարակութեան առթիւ։ Դատարանին մէջ, հրատարակիչները պարտաւոր են յայտնել ծածկանուն գրութեանց հեղինակները։ Բոլոր թերթերը ստիպուած են պարբերաբար ստորագրութեան հաղորդել իրենց խմբագիրներուն եւ լրաբերներուն անունները։ Պարտաւորիչ է կրթական սակը՝ բոլորին համար։ Սեփականատէրը եւ խմբագրական քարտուղարը պիտի ունենան բարձրագոյն կրթութիւն, իսկ խմբագիրներն ու լրաբերները առնուազն լիսէ մը աւարտած պիտի ըլլան։

Յանցաւորներու համար նախատեսուած են պատիժներ, վեց ամիսէն մինչեւ երեք տարի։

Հասկնալի են այս բոլորը։ Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար շարժիլ քէմալականութիւնը, որ շրջապատուած է բազմազան վտանգներով։

Առաջին շրջանին, յաղթանակի գինովութեան մէջ, քիչեր կը համարձակէին ծուռ նայիլ օրուան կառավարութեան, մանաւանդ Մ. Քէմալին եւ Ըսմէթ փաշային։ Տարիները անցան։ Փարատեցաւ գինարբուքի գոլորշին, եւ մարդիկ սկսան իրենց մորթին վրայ զգալ մենատիրական իշխանութեան սարսափն ու անտեսական զարհուրելի տագնապը։ Վերջին երկու երեք տարուան ընթացքին, գրի առնուեցան ու տպուեցան այնպիսի բաներ, որոնք վարկաբեկիչ էին օրուան փրկիչներուն համար։ Վարագոյրը կը բացուէր կամաց-կամաց։ Շատեր եզովբոսեան լեզուով, ուրիշներ աւելի համարձակ, յայտնութիւններ եւ մեղադրանքներ կ'ընէին։ Մթնոլորտը կը թանձրանար դժգոհութեան եւ դառնութեան ալիքներով։

Անցեալ տարի, Ֆէթհի պէյի ելոյթին առթիւ, որուն բուն ներշնչողը Մ. Քէմալը ինքն էր, ոչ միայն մամուլը, այլեւ ժողովուրդը սկսաւ ռռնալ։ Հաց եւ ազատութիւն կ'աղաղակէր ամբոխը, Պոլիսէն մինչեւ Իզմիր եւ աւելի հեռուները։ «Եարըն»ն ստիպուեցաւ պտոյտ մը կատարել եւ ականջ դնել տրտունջներուն։

Ֆէթհին ձախողեցաւ եւ Ըսմէթը աւելի ամրացած իր պատուանդանին վրայ, սկսաւ միջոցներ որոնել, զանգուածները կարճ կապելու համար։ Մանաւանդ որ, լեզուները բաւական քակուած էին, եւ Մենեմէնի կախաղաններէն յետոյ ալ, իրարու կը յաջորդէին գնդասեղի հարուածներ, ակնարկներ եւ նետեր։ Արիֆ Օրուճ—Եունուս Նատի մենամարտը ազդանշանն էր գալիքին։

Եւ ահա նոր օրէնքը, որ ասպարէզէն կը քշէ բոլոր անոնք որ քիչ-շատ համարձակ խօսելու վարժուած էին, իսկ վախկոտները, հաւատարիմները, պատեհապաշտները կը պահէ ամուր ցանցի մը տակ։ Այնպէս պրկուած են օղակները, որ շատերը կապանքի տակ կ'իյնան եթէ ոչ գլուխով, գոնէ ձեռքով։

Մամուլի ազատութիւն կար երէկ, բաղդատաբար։ Չկայ այսօր։ Կամ եթէ կայ, այնքան լպրծուն է, որ քիչեր կը համարձակին օգտուիլ։

Բայց, այս օրէնքը մշակած ատեն ալ, Թուրք վարիչները ունեցած են այլապէս ուշագրաւ մտահոգութիւն մը։

Ինքնապաշտպանութեան հոգէն զատ, անոնք ուզած են մամուլը դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ նպաստէ ոչ միայն իրենց շահերուն, այլեւ իրենց պարտադրած նորութիւններուն։

Այսպէ՛ս է որ, արգիլք դրած են պոռնկագրական հրատարակութեանց, ոճիրներու եւ անձնասպանութեանց մանրամասն եւ պատկերազարդ հրատարակութեան, արքայական, խալիֆայական եւ համայնավարական գաղափարներու տարածման։

Մէկ խօսքով, կազմած են տեսակ մը ուղեցոյց, որպէս զի գրողներն ու հրատարակիչները անոր համեմատ կրթեն հասարակութիւնը։ Ասպարէզը գրեթէ փակուած է զանազան «Զափկըն» Գրգներու եւ «Պըլտըրճին»ներու համար։ «Աքշամ»ը դատի քաշուեցաւ «Վանականներ եւ մարապետներ» թերթօնին համար, որ յարմարցուած էր եւրոպական հրատարակութիւններէ։

Կը նշանակէ թէ՝ այս ճակատին վրայ եւս, քէմալականութիւնը կը ձգտի մնալ հետեւողական։ Պատրաստել սերունդ մը, որ տարբերի երէկուանէն, որ ունենայ միատեսակ պաշար եւ մտածողութիւն։

Կը յաջողի՞ն թէ ոչ,—այս հարցումին պատասխանէն աւելի, օրէնքին ձգտումը, յայտնուած ճիգն է որ պիտի հետաքրքրէ մեզ։

Ինչպէս միւս բոլոր ճիգերը, այս ալ պէտք չէ վրիպի մեր ուշադրութենէն։

Դիտցի. Թշնամի երկրին բոլոր ձեռնարկներն ու խմորումները արժանի են լուրջ վերլուծման։

Շ.

ՌՈՒՍԵՒՉԵԽԱԿԱՆ
ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փրակայի Թերթերէն մէկը, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ ռուսեւչեխական բանակցութեանց մասին.—

Այն զրոյցը տարածուեցաւ թէ Ռուսիոյ եւ Չեխօսլովաքիոյ միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, ոչ միայն առեւտրական դաշինքի մը կնքման, այլ նաեւ իրաւապէս ճանաչման մասին։ Այս լուրը շիտակ չէ։ Այս պահուս որ եւ է բանակցութիւն չի կատարուիր Ռուսիոյ հետ։ Գալով առեւտրական յարաբերութիւններուն, քննուելու վրայ է թէ ինչ հիմերու վրայ եւ ինչ համեմատութեամբ կարելի է սկսիլ անհրաժեշտ բանակցութիւններու, երբ ժամանակը գայ։

Չեխօսլովաք ընկերվարական կուսակցութիւնները կը պնդեն որ կարելի եղածին չափ շուտապէս սկսին բանակցութիւնները եւ կառավարական շրջանակներն ալ կ'ընդունին թէ լաւագոյն պիտի ըլլար Ռուսիոյ հետ կնքել առեւտրական պայմանագրութիւն մը։

Գալով սակայն իրաւական ճանաչման վրայ հիմնուած յարաբերութեանց հաստատման, չեխօսլովաք Թերթը կը յայտնէ թէ տակաւին այդ մասին մտածող չէ եղած։

Հաւանական է որ այս հարցը դրուի, երբ Ռուսիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ կատարուող բանակցութիւնները յաջող ելքի մը յանգին։

Այս մասին տարածուած լուրերը, հաւանաբար հետեւանքն են չեխ ազգային ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարին Սէչայի Ռուսիոյ վերադարձէն յետոյ, ըրած կարգ մը յայտարարութեանց։

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ՀՈԳԱՏԱՐԵԱԼ
ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ, հոգատարութեանց հարցին առթիւ, Իտալիոյ ներկայացուցչին՝ Կրանտիի խօսած ճառը, իտալական մամուլին կողմէ կը մեկնաբանուի իբր բացառաբար կարեւոր, իտալական շահերու պաշտպանութեան տեսակէտէն։ Իրողութիւնը թէ Անգլիա կը ձգտի Իրաքը մտցնել Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, սկիզբէն իսկ, Իտալիոյ կողմէ ընդունուեցաւ վերապահութեամբ։ Իտալիա կը վախնայ որ անգլեւիրաքեան յարաբերութիւններուն մէջ մտցուած յափշտակիչ թիւրվերածուի տեսակ մը անգլիական պաշտպանութեան Իրաքի վրայ։ Իտալական մամուլը յաճախ ցոյց տուած է այս կէտը, յայտնելով թէ Անգլիա, Իրաքը մտցնելով Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, կը դարձէ միայն իր հաշւոյն եւ իր օգտին համար, ի նպաստ իրեն դարձնելով զգուշութիւնները, որոնք կը բղխին հոգատարութեան միջազգային հանգամանքէն։ Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, Իտալիոյ տեսակէտին գտած ընդունելութիւնը Ժընեւի մէջ, թէ հոգատարութենէ ազատելով՝ անկախութիւն ստացող երկիրները պէտք է կիրարկեն բաց դրան և ամէնէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքները, նպաստաւոր կերպով կը մեկնաբանուի մամուլին կողմէ։ Ճիորնալէ տ'Իտալիա, սակայն, կ'եզրակացնէ թէ պէտք չէ չափազանցել իտալական այս տեսակէտին յաղթանակը։

ՀԷՐԷՔԷԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ԱՅՐԱԾ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Հէրէքէի գորգի գործարանին կարեւոր մէկ մասը մոխիր դարձաւ, հրդեհի մը հետեւանքով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հայ մը կը խեղդէ իր կինը եւ անձնասպան կ'ըլլայ

Լիոնէն կը հեռագրեն սեպտ. 7 թուականով.—

Այս իրիկուն ոճիր մը գործուեցաւ Տիւկէսլէն փողոց թիւ 202 բնակարանին մէջ։ Հայ մը իր կինը խեղդելէ յետոյ, երկու գնդակ պարպեց բերնին մէջ։ Մարդասպանը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ անյոյս վիճակի մէջ։ Անունն է Գեղամ Մելքոն, 26 տարեկան, իսկ կինը՝ Նոյեմի Մելքոն, ծնած՝ Քէշիշեան, 24 տարեկան, բանուորուհի։

Այր եւ կին շատ սիրով էին եւ ո՛ր եւ է վէճ չէին ունեցած։ Բայց այս առտու տանտիրուհին բուռն վիճաբանութեան մը աղմուկը լսեց որ մօտ երկու ժամ տեւեց։ Ժամը 4.30ին, տանտիրուհին սենեակին դուռը զարկաւ, բայց պատասխան չստացաւ։ Երկրորդ անգամ զարկաւ եւ երկու գնդակներ պայթեցան։ Տանտիրուհին բանալիով բացաւ դուռը եւ ներս մտաւ։ Գեղամ Մելքոն փռուած էր տախտակամածին վրայ, եւ արիւն կը հոսէր բերնէն։ Ձեռքը բռնած էր ատրճանակ մը, որով երկու գնդակ պարպած էր կոկորդին մէջ։ Ճիշդ քովը, պատուհանին տակ անկենդան փռուած էր Տիկին Նոյեմի Մելքոն։ Բռնութեան հետքեր կ'երեւային վզին վրայ։ Խեղդուած էր։

Անկարելի էր հարցաքննել մարդասպանը։ Մէկ գնդակով թռցուցած էր լեզուն եւ կորսնցուցած՝ խօսելու կարողութիւնը։

Սակայն հասկցուած է թէ զոհին մայրը կ'ուզէր ստիպել իր աղջիկը որ ամուսինը լքէ եւ իրեն հետ ապրի։

∴ Թերթերը կը գրեն թէ Գեղամ Մելքոն պարկեշտ եւ լուրջ աշխատաւոր մըն էր, բայց չափազանց կը նախանձէր իր կնոջմէն, որ ուշագրաւ գեղեցկութիւն ունէր։ Այս նախանձին պատճառով յաճախ բուռն վէճեր տեղի կ'ունենային։ Վերջերս Գեղամ այնքան առաջ գացած էր որ, իր կնոջը արգիլած էր ո՛րեւէ յարաբերութիւն իր մօրը եւ երկու քոյրերուն հետ որոնք միեւնոյն թաղը կը բնակէին։ Կը վախնար թէ անոնք գէշ խորհուրդներ կուտան։ Գիտնալով իրենց քեռայրին բուռն խանդոտութիւնը, Նոյեմիի քոյրերը քանի մը օրէ ի վեր տունէ մը կը վախնային եւ յաճախ լուրեր կ'առնէին դրացիներէն, իրենց քրոջ տան անցուդարձէն։

«Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը կը պատմէ թէ, երբ տանտիրուհին սենեակէն ներս մտաւ, Գեղամ պառկած էր անկողնին վրայ եւ իր կնոջը դիակին կը նայէր խենդի մը մոլեգնութեամբ։ «Ի՞նչ ըրիր. Թշուառակա՛ն», պոռաց տանտիրուհին։ Մարդասպանը պատասխանեց կատաղի ռռնոցով մը, այնպէս որ տանտիրուհին սարսափահար խոհանոց ապաստանեցաւ։ Քանի մը վայրկեան յետոյ, երկու գնդակներ պայթեցան։ Գեղամն էր որ գլխուն պարպած էր ատրճանակը։ Գնդակներէն մէկը բերնէն մտնելով, ջախջախած էր քիմքը, իսկ միւսը պայթեցուցած՝ աջ աչքը։ Հակառակ այս ահռելի վէրքերուն, Գեղամ կը շնչէր տակաւին։

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութիւնները

ԱԶԳ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Երկուշաբթի օր բացուեցաւ Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց ընդհ. ժողովը։ Նախագահը իր բացման ճառին մէջ ըսաւ թէ միջազգային կազմակերպութիւն մը կայ, որուն ազդեցութեան տակ ինկած են բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները, բացի աշխատաւորական կուսակցութենէն։ Այդ կազմակերպութիւնը աւելի կատարեալ յաղթանակ մը տարաւ ելմտական ճակատին վրայ, որքան չպիտի կրնար ընել զինուորական դիկտատորութիւն մը։ Նախագահը չի հաւատար որ թոշակներու կրճատումը կարենայ փարատել տնտեսական տագնապը։

Արհեստակցական Միութեանց ընդհ. քարտուղարը պարզելով տագնապին ծագումն ու զանազան փուլերը, հաղորդեց վարչական խորհուրդին տուած որոշումները։

Երկար վիճաբանութիւններէ յետոյ, ընդհ. ժողովը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնեց վարչական խորհուրդի վարած քաղաքականութեան, դատապարտելով ազգային կառավարութեան կազմութիւնը։

∴ Հէնտըրսըն, արտաքին գործերու նախարարը, որ ընդդիմադիրներուն գլուխն անցած է այժմ, ջերմ կոչ մը ուղղեց իր հետեւորդներուն, խորհրդարանին բացման առթիւ։ Այդ կոչով նախորդ նախարարը կը յայտնէ թէ խորհրդարանին առջեւ պիտի պաշտպանեն իրենց քաղաքականութիւնը, համաձայն ընդհ. ընտրութեանց առթիւ եղած յանձնառութեանց։

Անգլիոյ թագաւորը կը կրճատէ իր ռոճիկը

Ճորճ Ե.ի գանձապետը լուր տուաւ վարչապետին թէ թագաւորը նկատի առնելով երկրին ելմտական ծանր վիճակը, կ'ուզէ անձնապէս մասնակցիլ ազգային ծախքերու կրճատման, եւ որոշած է 50,000 ոսկիի զեղչել իր թոշակէն, որքան որ տեւէ ներկայ տագնապը։ Թագուհին եւ արքայական գերդաստանի միւս անդամներն ալ կ'ուզեն որ կրճատուին իրենց յատկացուած ռոճիկները. իսկ Կալլէսի իշխանը (գահաժառանգը) որուն եկամուտները կուգան Քորնուօլի դքսութենէն,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)։

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՄԵՐԺԷ
ՈՐ ԵՒ Է ՀՐԱՒԷՐ

Կանտի Լոնտոն կը հասնի քանի մը օրէն։ Արդէն իսկ հրաւէրներ կը տեղան ամէն կողմէ։ Լոնտոնի մէջ մրցումի ելած են, հնդիկ փիլիսոփան պատուելու համար։

Կանտի շոգենաւէն իսկ, անթելին գլուխը անցած, վճռապէս մերժեց որ եւ է հրաւէր։ «Լոնտոն հասած օրս իսկ, իմ ընելիքս է ուսումնասիրել կացութիւնը եւ պարզել Հնդկաստանի վիճակը։ Հետեւաբար, պիտի մօտենամ բոլոր անոնց որ կը հետաքրքրուին հնդկական խնդիրներով, ընդհակառակն պիտի մերժեմ որ եւ է հրաւէր կամ զուարճութիւն։ Ոչ միայն ժամանակ չունիմ աշխարհիկ զուարճութիւններու համար, այլ եւ կորսնցուցած եմ անոնց ճաշակը, տարիներէ ի վեր վարժուած ըլլալով աշխատանքի, խոկումի եւ աղօթքի։ Այդ պատճառով ալ, չպիտի այցելեմ որ եւ է զբօսավայր։

Կանտի մերժած է նաեւ հրաւէրը երկու աշխատաւորական երեսփոխաններու, որոնք կ'ուզէին հացկերոյթ մը տալ իր ծննդեան 62րդ տարեդարձին առթիւ, որ կը լրանայ հոկտեմբերին։

Միւս կողմէ, Լոնտոնի ոստիկանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, որպէս զի Կանտի չնեղուի ոչ իր թշնամիներէն, ոչ ալ հիացողներէն։

ԱՀՌԵԼԻ ՀՐԴԵՀ ՄԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ կիրակի օր Մալաքիսի եւ Քիուրայի անտառներուն մէջ, եւ ահռելի համեմատութիւններ ստացաւ արագօրէն, շնորհիւ բուռն հովին։ Հրդեհը անմիջապէս տարածուեցաւ երկու քիլոմեդր ճակատի մը վրայ եւ կիրակիէն երկուշաբթի գիշերը ծաւալեցաւ 15 քիլոմեդր երկայնութեան մը վրայ, դէպի Թաթոյ։

Ցեղական իշխանութիւնները գիւղացիներուն օգնութեամբ ի զուր փորձեցին սահմանափակել հրդեհը։ Աթէնքի պահականոցէն բազմաթիւ զինուորներ եւ հրշէջներ աղէտին վայրը փութացին առաջին ազդանշանին, բայց անկարելի եղաւ սահմանափակել հրդեհը։ Մարելու գործողութեանց անձամբ կը հսկէին պատերազմական եւ հողագործական նախարարները։

Ամէն միջոց ձեռք առնուեցաւ պաշտպանելու համար հանրապետութեան նախագահին ամառանոցը որ կը գտնուի Թաթոյի անտառին մէջ, կարգ մը գիւղեր վտանգուած ըլլալով պարպուեցան։ Երկուշաբթի իրիկուն հրդեհը կը շարունակէր ծաւալիլ, մեծ մտահոգութիւն պատճառելով Թաթոյի անտառին եւ նախագահական դղեակին համար։ Կրակին ճակատը արդէն կը բռնէ քսան քիլոմեդր երկայնութիւն եւ վեց քիլոմեդր լայնութիւն։ Կը վախցուի որ հրդեհը հասնի նաեւ Քիֆիսիայի անտառը, որ Աթէնքի ամառանոցն է եւ ուր բազմաթիւ վիլլաներ կը գտնուին։ Ոստիկանութիւնը կը պարպէ արկածահար շրջանին բոլոր բնակիչները։ Հրդեհը կ'երեւայ Աթէնքէն եւ երկինքը ծածկուած է թանձր ծուխով մը։ Վնասները անհաշուելի են։ Արդէն փճացած են աւելի քան մէկուկէս միլիոն ծառեր, մեծ մասով եղեւին։ Այս անտառները Յունաստանի ամէնէն գեղեցիկ պուրակները կը համարուէին։

ՖԷՅՍԱԼԻ ԵՂԲԱՅՐԸ ԹԱԳԱՒՈՐ ?

Էնկիւրիէն Տէյլի Թէլէկրաֆի ղրկուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Էմիր Ապտուլլահ, Ֆէյսալ Թագաւորին եղբայրը, պիտի հրաժարի Անդրյորդանանի գահէն եւ Սուրիոյ թագաւոր պիտի հռչակուի։

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մարդկային կեանքի գործունէութեան մէջ առաջին զբաղմունքը եթէ անօթութիւնն է, երկրորդը տրամաբանաբար հաճոյքի որոնումն է:

Անհրաժեշտ է սակայն օգտուիլ այս մեծ ուժէն, նոր սերունդը այլասերումէ փրկելու գործին մէջ: Մեր յաջողութիւնը այնքան աւելի կատարեալ պիտի ըլլայ՝ որքա՛ն աւելի հաճոյք կարենանք խառնել անոր մէջ, որքա՛ն աւելի կարենանք հրապուրել նորահաս սերունդը: Իսկ շաբաթական մէկ երկու ժամ չոր ու ցամաք դասախօսութիւններով եւ տղուն ազատ կամ հանգստի ժամերուն, գլխուն մէջ կարգ մը նոր բաներ թխմել ջանալով չենք կրնար հասնիլ մեր նպատակին:

Եթէ մեծ մարդիկ իսկ չեն կրնար հակազդել այլազան հաճոյքներու հրապոյրին, ո՛ւր մնաց փոքրիկ պատանիները, որոնց կեանքը ամբողջ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ հաճոյքներու շարունակ մը: Դպրոցներու մէջ աւելի շատ կը սիրուին ու կը յաջողին այն ուսուցիչները որոնք գիտեն աւելի շատ հաճոյք ստեղծել տղուն, իրենց մտածման եւ դաստիարակութեան եղանակին մէջ:

Գլխաւոր խնդիրը կը կայանայ անոր մէջ որ մեր նպատակը ըլլայ ո՛չ թէ անպայման հայ գիրը ու հայ լեզուն սորվեցնել անոնց՝ այլ սիրցնել զանոնք իրենց, հրապուրիչ դարձնել անոնց ուսուցումը, հայ ոգի ներշնչել իրենց, հպարտ զգալ տալ զիրենք դարաւոր, տառապող եւ սակայն յամառ ու դիմացկուն ցեղի մը պատկանելուն համար: Զարգացնել անոնց մէջ գիտակցութիւնը ցեղային արժանապատուութեան, կարենալ պաշտել տալ ի՛նչ որ մերն է եւ յարգել տալ ինչ որ ուրիշինն է:

Բոլոր այս սկզբունքներէն մղուելով՝ կը տարուինք այն եզրակացութեան որ դէպի մեր նպատակը անյողդողդ քայլերով կարենալ դիմելու համար, առաջին եւ գլխաւոր միջոցը որ ունինք մեր ձեռքին մէջ՝ սկաուտական շարժումն է:

Սկաուտին հագուստը, շարժումները, բնութեան գրկին մէջ ազատ ու անկաշկանդ իր սնած մարզանքները ու գործունէութիւնը կը ծնցնեն տղուն հոգիին մէջ առաջին խանդավառութիւնները, որոնց շնորհիւ կարելի է միշտ զանոնք տանիլ դէպի աւելի լաւը, աւելի կատարեալը, դէպի մեր ցաւերը ու մաքառումները, դէպի մեր անցեալը եւ մեր ապագայ լաւագոյն օրերը:

Ամէն ինչ կախուած է առաջնորդին կարելիութիւններէն եւ տիպար առաջնորդ մը պիտի խառնէ իր մէջը կատարեալ ուսուցչի եւ կատարեալ մարզիկի դերերը: Անիկա իր ուսուցած մարզանքներուն հետ պիտի ներշնչէ տղոց սէր լաւագոյն ու օգտակար բաներու հանդէպ, սէր դէպի հրաշալի բնութիւնը, սէր դէպի իր ընկերները, սէր դէպի իր ծնողքը, սէր դէպի մարդկութիւնը, սէր դէպի իր հեռաւոր հայրենիքը ու տառապած ցեղը:

Անոր բերնէն ելած ամէն մէկ բառը ու պատմութիւնը տպաւորիչ դասախօսութիւն մը պիտի ըլլայ տղուն համար, որ զայն չպիտի մոռնայ մինչեւ իր մեռնիլը: Ան պիտի ըլլայ միեւնոյն ատեն թէ մարզանքի ուսուցիչ, թէ հայերէն լեզուի, թէ հայ պատմութեան, թէ հայ երգի:

Որքա՛ն մեծ հաճոյքով տղան պիտի ուզէ սորվիլ հայերէն առաջին բառերը խոխոջուն առուակի մը քով կամ բլուրի մը կողքին ընկողմանած, քան չորս պատերով սենեակի մը մէջ: Այս վերջինին մէջ տղոց անգամ մը սորվելիքը վստահօրէն մէկ անգամէն կրնայ սորվիլ արդէն ազատ բնութեան մէջ, պաշտօնաբու միջոցին, բոլորովին անպաշտօն ու բոլորովին բնական կերպով:

Հոն ի՛նչ մեծ հրճուանքով տղան պիտի ունկնդրէ նաեւ Բաղ Վարդանին, Հերոս Անդրանիկին, Գէորգ Չաւուշին կամ Քեռիին մղած կռիւներուն հերոսական դրուագներուն եւ ի՛նչ մեծ եռանդով պիտի հետաքրքրուի դէպի մեր անցեալը, դէպի մեր ծագումը, մեր բնիկ երկիրը: Հոն աւազին վրայ շինուած Հայաստանի քարտէս մը, ծանրանկար լեռներովը, գետերովը ու լիճերովը շատ աւելի հետաքրքրութիւն ու սէր պիտի արթնցնէ տղուն հոգիին մէջ քան յաճախ տիրացու-ուսուցչէ մը բերող ազգային պատմութեան դասերը: Կը բաւէ քիչ բայց հիմնական, քան շատ եւ խառնուռ: Ամառնային շրջանին 10-15 պտոյտ-դասախօսութիւնները պիտի բաւեն դնելու անոր հոգիին մէջ այն ամուր հիմերը ազգային ինքնաճանաչման եւ հպարտութեան, որուն վրայ կարելի պիտի ըլլայ ալ եւս կառուցանել կարեւոր շէնքը: Տիպար առաջնորդը պիտի գիտնայ նաեւ հարկ եղած խայթը դնել տղոց հոգիներուն մէջ, որպէսզի անոնք իրարմով ալ հետաքրքրուին եւ մրցումի ելլեն մէկզմէկու հետ, իրենց սորված ամէն մէկ նիւթի շուրջ:

Անիկա պիտի գնահատէ եւ գնահատել տայ նաեւ տղոցմէ ամէն մէկին ցոյց տուած առաջնութիւնը կամ ընդունակութիւնը զանազան ճիւղերու մէջ, ընթերցանութեան, պատմութեան, արտասանութեան, երգի, պարի, մարզանքներու եւյլն.: Մէկ խօսքով, առաջնորդ խմբապետը պիտի ըլլայ գիտակից ու մեծ այն վարպետը որ հաճոյքի ճամբով իր սաներուն պիտի ներշնչէ հայ ոգին, հայ լեզուի, գրի, պատմութեան սէրը ու հետաքրքրութիւնը:

Այս միջոցներէն դուրս, ուրիշ ո՛եւէ եղանակով մենք Հայերս մեր փոքրիկ ու ճղճիմ պիւտճէներով չենք կրնար մրցումի ելլել եւրոպական երկիրներու առողջապահիկ շէնքերու եւ բաղդատաբար աւելի կատարելագործեալ վարժարաններուն հետ:

Տիպար առաջնորդներու այս դրութիւնը սակայն ոչ մէկ կերպով արգելք չէ մեր հայաշատ կեդրոններու նախակրթարաններու եւ մանկապարտէզներու գոյութեան, այլ ընդհակառակն անոնց մեծ օժանդակութիւն մը: Իսկ ամենամեծ բարիքը պիտի ըլլայ այն կեդրոններուն համար ուր փոքրաթիւ համայնքներ կ'ապրին: Տիպար առաջնորդները ամէն Կիրակի կամ ազատ օրերը կրնան շրջան մը փոքրաթիւ բնակչութիւններէն համախմբել տղաքը, որպէսզի սերտ ու մի՛շտ կապուած պահել զանոնք իրարու հետ: Իսկ ձմեռը, այն օրերուն երբ օդի սառնութիւնը չի ներեր որեւէ բացօթեայ պտոյտ՝ տիպար առաջնորդը ինքն է որ պիտի տեղափոխուի տեղէ տեղ ու կազմակերպէ աշխերտական հաւաքոյթներ ուր տղոց ամէն մէկը պիտի ցուցադրէ իր շահածը, ընելով պատմուածք կամ ընթերցում, երգ, արտասանութիւն եւ պար կամ մրցախաղ:

Ի՞նչ պէտք է ուրեմն մեզի անմիջականօրէն մեր փրկարար պայքարին ձեռնարկելու համար.—

1.— Փնտռել եւ գտնել իր ցեղին ծառայելու պատրաստ թարմ ուժեր, նուիրուած առաջնորդներ ու ցրուել զանոնք ամէն կողմ ուր հայ համախմբութիւն մը կայ:

2.— Ամէն մէկ հայրենակցական միութիւն թող ստանձնէ որոշ շրջանի մը առաջնորդի ամսականի վճարումը եւ շրջաններու Հայերն ալ գիտնան հիւրասիրել եւ օժանդակել անոր, ինչպէս ինչպէս երբեմն կ'ընէին մեր հայրենիքի կամ Անատոլուի մէջ ուսուցչական պաշտօն ստանձնողներուն:

3.— Առաջին քայլը առնելէ յետոյ, կարելի է հետզհետէ կատարելագործել սկսուած գործը եւ սրբագրել թերիները:

Անշուշտ, եթէ ունենայինք գաղթահայ կեդրոնական մարմինը, եթէ ունենայինք միջկուսակցական համերաշխութիւնը, կարելի էր ստեղծել մնայուն կեդրոնական մարմին մը, իբրեւ կրթական խորհուրդ եւ յանձնել անոր գործին բեռը ու ղեկը: Բայց եթէ նոր սերունդին փրկութեան համար հարկ ըլլայ սպասել գաղութներու կազմակերպութեան եւ միջկուսակցական համերաշխութեան, պիտի նշանակէր առանց թիավարելու մենք մեզ յանձնել հոսանքին որ սպասել չիգիտեր.....:

Ուրեմն, առաջարկուած եղանակը ներկայ պայմաններուն անմիջականօրէն յարմարելու համար է միայն, մինչեւ այն ատեն երբ ազատ Հայեր դուրս կուգան իրենց չէզոքութենէն եւ կը կազմակերպեն վերջապէս ժողովուրդը, որ ուժեղ եւ կեդրոնական վարչութեան մը կը կարօտի, դուրս գալու համար անելէն, զինքը ուժասպառ ընող ու ոչնչացնող անմիաբանութենէն:

Հայրենասէրներուն եւ բարեկեցիկներուն կ'իյնայ բարոյապէս թէ նիւթապէս օգնել տիպար առաջնորդներ պատրաստելու գործին: Անշուշտ թեկնածուները պէտք է նաեւ ստացած ըլլան երկրորդական եւ խնամուած ուսում մը:

Նոր սերունդը այլասերումէ փրկելու մեծապէս կրնայ նպաստել նաեւ վարժարաններու մէջ թէ առաջնորդ խմբապետին մօտ ներկայութիւնը գրքոյկի մը որ ամփոփէ հայ, հին ու նոր մեծ դէմքերու կեանքը ու գործունէութիւնը իրենց ամենասերտ եւ սակայն ամենացայտուն գիծերով, համեմատած անոնց մանկութեան շրջանէն իսկ սկսող հաճելի դրուագներով: Զարմանալի է որ այսքան կենսական կարեւորութիւն ունեցող գործ մը ցարդ չէ հրատարակուած ոչ մէկուն կողմէ: Ի՞նչ պիտի չզգար տղան, երբ թղթատէր այդպիսի հատոր մը, ուր յաջորդաբար հայ զօրավարներ կամ ֆէտայիներու գեղեցիկ տպագրուած պատկերները իրենց խրոխտ վէս կեցուածքով դային զգալ իր հպարտութիւնը: Եւ անշուշտ լափելով այդ պատկերներուն կցուած տողերը, պիտի խորացնէր շատ մը առաքինութիւններ: Այդ հատորին կազմութեան ատեն անհրաժեշտ պայման է խուսափիլ կրկնութիւններէ, տաղտկալի կամ աւելորդ բացատրութիւններէ եւ զայն կարելի եղածին չափ հետաքրքրական, հաճելի եւ տպաւորիչ դարձնել: Կ'արժէ մրցումի ենթարկել նման հատորի մը կազմութիւնը:

ԱՐՄԱՒԵՆԻ

Քոնսթանցա

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԻՒՆ

Շատ գրուեցաւ Սոլովկեան կղզիներու աքսորականներուն մասին: Բայց ամէն օր նոր փախստական մը սարսափի նոր պատմութիւն մը կը բերէ ծանուլին: Ահա ութ ռուս գիւղացիներ, որոնք, Սոլովկեան կղզիներէն փախած, պատմութիւնը կ'ընեն թիարանի իրենց չարչարանքներուն: Անոնց վկայութիւնը լոյս տեսած է Վարշաւիոյ մէջ ուկրայնօրէն լեզուով փոքրիկ գրքոյկով մը: Այս գիւղացիները իրենց տպաւորութիւնները կը հաղորդեն միամտութեամբ եւ անկեղծութեամբ, խաչակնքելով երդումով մը՝ «Ամենակարող Աստուած եւ Յիսուս Քրիստոս վկայ, կ'երդուընեմ սրբազան պատկերներուն վրայ, որ բառ մը չկայ բոլորին մէջ որ ճշմարիտ չըլլայ»:

Կը հարցնէք թէ ինչո՞ւ աքսորուած էին Սոլովկեան թիարանը:

— Չեմ գիտեր:

— Աստուած թող պատժէ զիս, եթէ գիտեմ:

— Սպաննեցէք զիս, եթէ գիտեմ ու չեմ ըսեր:

Պէտք է երկար հարցաքննել, որպէսզի յայտնի ըլլայ թէ ինչո՛ւ աքսորուած էին:

—Հօրմէս ժառանգած էի եօթը տեսեատին հող: Այդ հողը եղաւ դժբախտութիւններուս պատճառը: «Անոնք» ըսին թէ ունեւոր եմ: Եւ գրաւեցին հողս, ծախեցին տունս եւ ստացուածքս, խլեցին հագուստը զաւակներուս կռնակէն, յետոյ ձերբակալեցին զիս ու Սոլովկեան կղզիները աքսորեցին: Կը կարծեմ թէ «կամաւոր փոխառութեան» համար էր, որ աքսորեցին զիս: Տարին երեք անգամ, այս չանորդիները դրամ կը պահանջէին ինծմէ հնգամեայ ծրագրին համար: Բայց դրամ չունէի: Այս պատճառով աքսորեցին զիս:

— Կը կարծեմ թէ տուրքին համար էր, որ աքսորեցին զիս, կ'ըսէ միւսը: 300 փութ ցորեն հնձած էի, ինծմէ պահանջեցին 500 փութ: Ի՞նչպէս գտնէի 500 փութը: Այն ատեն զիս թիարան ղրկեցին ութ տարուան համար:

Բոլորն ալ կը հաստատեն թէ ձերբակալութենէն յետոյ, հարցաքննութեան ընթացքին տաժանելի չարչարանքներու ենթարկուած են կէփէուին մէջ: Ամենէն սովորական չարչարանքն է հարցաքննուողին մատները ձգել դրան ճեղքին մէջ: Ցանկարծ ուժգնօրէն կը գոցեն դուռը եւ մատը արիւնլուայ կամ անջատ կը մնայ դրան ճեղքին մէջ: Մինչեւ որ խոստովանութիւն մը թուի զոհին բերնէն, անհանդուրժելի ցաւին ազդեցութեան տակ: Դարձեալ սովորական չարչարանքի ձեւ մըն է կէփէուին մէջ սուր ասեղի ձեւով մետաղները կրակին մէջ կարմրցնելէ յետոյ մխել զոհին մատներուն:

Գիւղացի մը կը պատմէ թէ ինք դրեր են մեքենայի մը վրայ, որ լեցուած էր ելեկտրական հոսանքով:

— Հրամայեցին որ կօշիկներս հանեմ եւ բոպիկ քալեմ երկաթի մը վրայ: Ցանկարծ ելեկտրական հոսանքը բացին: Ցաւը անտանելի է, ոչ մէկ մարդկային արարած կրնայ դիմանալ: Կարծես սիրտդ պիտի կանգ առնէ: Ամբողջ մարմինդ վեր վեր կը ցատկէ: Ցետոյ ուշաթափ կ'իյնաս: Այս փորձին մէջ ես 3 որ ուշաթափ ինկեր էի:

— Չեկիստ մը եւ երեք ոստիկաններ սաստիկ ծեծեցին զիս: Մէկը դագանակով կը զարնէր, միւսը բռունցքով, երրորդը ոտքով, չորրորդը խարազանով: Ալ վերջս հասած է կ'ըսէի: Նկուղին մէջ ուշքի գալէ յետոյ փոխադրուեցայ հիւանդանոց, ուր մնացի ամիս մը:

Սարսափելի է ճամբորդութիւնը դէպի Սոլովկեան թիարանը: 3 օր առանց ջուրի կը մնան աքսորականները: Կը թխեն վագոններու մէջ, ուր կը վխտան ոջիլները: 40 հոգիի մէկ դոյլ ջուր: Դրան առջեւ ոստիկան մը, որ կ'արգիլէ տեղէն շարժիլ ասեղի մը չափ: Ոջիլին թափած տեղն իսկ չես կրնար քերել:

— Ոջի՛լ, այնքան որքան որդը սատկած շան մը վրայ: Ա՜խ, ինչքան քերուելու կը պատճառէ: Բայց տեղէդ շարժեցա՞ր, զինուորը կը պոռայ.— Չեբերա՛ս, կը կրակեմ:

Անօթի ծարաւ, աքսորականները կը հասնին վերջին կայարանը:

— Պարպեցէք վագոնները:

Եւ զինուորները կը սկսին հարուած հարուածի վրայ՝ զարնել աքսորականներուն ծոծրակին: Եւ անմիջապէս կը պարպուի վագոնը: Աքսորականները, որոնց մեծ մասամբ 60-70 տարեկան ծերունիներ են, դուրս նետուած ատեն յաճախ կ'իյնան գլխու վրայ: Զինուորները կը հասնին, եւ հրացանին կոթով կամ ոտքին ծայրովը հարուած մը տալէն եւ ահա ոտքի կը կանգնին խեղճերը:

Եւ անոնք, սարսափահար, սպառաշ դարձած, լեզուները անդամալոյծ, կարգի կը կենան, մինչ կը սկսի նոր չարչարանք մը: Պետերը կը փորձեն բարեւել սովեցնել: Պէտք է պատասխանել շան պէս ոռնալու չափ բարձր, կոկորդը պատռելու աստիճան: Անշուշտ ձեզի անիրական կամ անհաւատալի կը թուին բոլոր այս բաները: Եւ սակայն ճշմարտութիւն է: Նոյնիսկ պէտք է ըսել թէ այս տեսարանները կը կրկնուին եւ 5—6 ժամ կը տեւեն:

— Գետին դրէք ձեր բեռները, դէպ չինեցէք: Եւ հիմա վազեցէք շուրջը: Արա՛գ, արա՛գ վազեցէք, ապա թէ ոչ այնպէս կը ցատկոտեցնեմ ձեզ, որ ծուխ կ'ելլէ ձեր մարմինէն:

Ի՜նչ աչաւոր մարզանք: Աքսորականները սարսափով կը պատմեն բոլոր այս բաները: Ինչ որ հաւանական կը դարձնէ այս խստութիւնը, այն է թէ Սոլովկեան կղզիներուն մէջ աքսորականներուն վրայ հսկիչ կը նշանակուին այն չեկիստները, որոնք որեւէ պատճառով պատժուած եւ աքսորուած են այդ տեղ: Չեկիստներ, զորս Կէփէուն անգամ չէ կրցած զսպել եւ իբրեւ ոճրագործ ղրկած է գզաստավայրը:

Եւ ահա դժբախտ աքսորականները, այդ չեկիստներուն հսկողութեան տակ կը լծուին աշխատանքի մը, որուն հանդուրժել չպիտի կարենային նոյնիսկ ամենէն յաղթանդամ եւ քաջառողջ մարդիկ: Անտառներու մէջ փայտ կտրելու կը ղրկուին անոնք:

— Ձիւն կը տեղայ գրեթէ ամէն օր եւ ամէն կողմ սառած է, կը պատմէ փախստական մը: Եւ սակայն յաճախ մեզ կը մխրճէին սառ, ջուրին մէջ, մինչեւ մեր ուսերը, որպէսզի գետին հատակէն քարերուն մէջ բռնուած նաւակները քաշէինք դուրս: Ամբողջ մեր մարմինը ծածկուած կ'ըլլար սառէն, կարծես դանակ կը խոթէին: Իրիկունը ոչ մէկ փոխնորդ, հանելու համար այդ թաց զգեստները, որոնց մէջ պարտաւոր էինք պառկիլ ու քնանալ: Շան պէս կը դողայինք, անօթի՛: Ի՜նչ սարսափելի յիշատակներ...:

Ահա երեւակայեցէք կեանքը թիարանին մէջ.

— Ոչ զգեստ, ոչ կօշիկ, ոչ ծածկոցներ, իսկ սնունդի համար՝ ինչ որ կրնաք տալ շունի մը: Անոնք միայն կրնան գոհացուցիչ սնունդ մը ստանալ, որոնք կը յաջողին կատարել շատ աշխատանք: Այդ սնունդն է քիչ մը հաց եւ քիչ մը ապուր, որ պատրաստուած է հոտած ձուկով: Միւսները կը ստանան միայն կտոր մը հաց, բայց ոչ թէ իրիկունը, աշխատանքէն յետոյ, այլ յաջորդ առտու: Անոնք որ չկրցան աւարտել աշխատանքը, արտօնուած չեն մօտենալու բնակութեան տաղաւարներէն ներս: Ստիպուած են քնանալ ձիւնին վրայ, անտառին մէջ:

Աքսորական մը կը պատմէ թէ երկաթուղիի շինութեան մը ընթացքին, որ 8 քիլոմեթրէ աւելի երկար չէր, մեռան 10 հազար հոգի: Ուրիշ գիծի մը շինութեան ատեն, որ 30 քիլոմեթր երկար էր, հիւանդ ինկան կամ մեռան 65 հազար հոգի:

Կ'ուզէ՞ք, որ քանի մը տեղեկութիւններ տանք ձեզի աքսորականներուն կրած «կարգապահական միջոցներուն» մասին: Ահաւոր անկարելի է նոյնիսկ կարդ Ապտակն ու հրացանին կոթը մեծ չեն, ատոնք մանրուք պէս սովորական գործածուող յարմար բաներ են: Բուն րէն մէկը կը կայանայ չապիկով կանգնիլ դուրսը, ձիւնէ կամ քարերը կը ծածկ ւէն: Իմացար թէ դիմանան ալ այս պատիժին նոյնիսկ 20 կեանք: Եւ սակայն մէկ ժամ կը տրուի դուրսը կենալու մերկ: Կամ «յանցաւորը» կը խուց մը, թաց աւազին վրայ բովին մերկ, ամբո՛ղջ գիշեր Դժբախտ յանցաւորը մաշերը կը տէ, այնքան անհանդուրժելի է ռապանքը:

Եւ սակայն պատիժներուն նէն աչաւորն է «սէկիրքան» Նախկին հաւատաքննութեան նին այնպիսի տանջանք չէն երեւակայել թերեւս: Փայտէ դակ մը, որուն մէջ լարուած կար ձողեր մարդահասակ բարձր թեամբ: «Ցանցաւորը» ստիպ սրունքները ծալել նստիլ առա ժամը 4էն մինչեւ իրիկուան Եթէ վար իյնայ, ծեծի տակ կը պէն բարձրանալ ձողին վրայ խային գիտ մըն է այս:

Իսկ պատիժներուն ամէնէն նուշն է եւ նուազ անգու նութիւնը: Ատրճանակի մը կը փակէ յանցաւորին աչքե սակայն ատոր ալ զանազան կան: Սպանութեան ամէնէն եղանակը գործադրուած է կղզին մէջ: Խումբ մը աքսոր ներ, որոնք մերժած էին աշխատ երթալ, զինուորներու հսկող տակ այրուեցան իրենց տաղաւ մէջ: Երբ բոցը պաշարեր էր շէնքը, դժբախտները դուրս ցին լուսամուտներէն: Գնդակի դատարափ մը եւ 400 մարդ այրեցաւ:

Եւ հիմա կը հարցնէք թէ այս բաները, Սոլովկեան կղզի դժոխային այս կեանքը, անծա կը մնան Մոսկուայի: Ընդհակառակ ոչ միայն Մոսկուան գիտէ այս նը, այլ նաեւ կը քաջալերէ փախստական մը կը ձերբակա անտառին մէջ, ձերբակալող տրուի պարկ մը ալիւր եւ 25 իբրեւ վարձատրութիւն: Աքսորա ներու սպանութեան դէպքերը պատիժ կը մնան:

Արդարացումը դիւրին է.— փախեր՝ զարկի: Ահա թէ այնքան շատ են սպանութեան քերը Սոլովկեան կղզիներուն Աքսորական մը կը պատմէ 1929ին աքսորականներու թիւ 29.000 եւ գարնան իջեր էր 9.00 Անօթութիւնը ցուրտը, ծանր լոգատագը եւ չարչարանքն սպաննած էին զանոնք: Ծմբի ռին կեղեւներով շինուած տիքները (կօշիկ) չէն, որ թիւն, հիւանդութիւն եւ պատճառեն, ոչ ալ ցնցոտիները մարմինը չեն ծածկեր: Այլ հրամանը մերկանալու ձիւնին կամ իյնալու գնդակի մը ուածով:

ԵՐԿՈՒ ՁԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ
ՔԻՒՐՏ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

«Դրօշակ»ի վերջին թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Վերջին ամսուայ ընթացքին գրեթէ մէկը միւսի ետեւէն տեղի ունեցան երկու նշանաւոր տեռորներ, որ հոգեբանական աշխարհի նշանակութիւն ունեցան: Ցունիս 10ին, երեկոյեան, Տէրիկի մէջ, ատճանակի երկու հարուածներով սպանուած է իր թիւրքասիրութեամբ ծանօթ դաւաճան քիւրտ Սալիհ աղան: Աշարեկէր աղան է:

Այս Սալիհ աղան, Հայերու տեղահանութեան շրջանին, եղած է միլիսներու պետ եւ կազմակերպած է Հայերու ջարդը: Երեսփոխան եւ նախկին հանրօգուտ շինութեանց նախարար Տիարպէքիրցի հայատեաց Պիրինճիզադէի աջ բազուկն էր, միլլիական շարժման շրջանին է Տէրիկի միլլի ուժերու պետ Ֆրանսացիներու Բասիլ լու ժամանակ կազմակերպած է ծայրութիւնը: Ստացած է բազմական շքանշան: Ճէլ պատերազմութեան օրերուն, իր ձանին տակ ունենալով 400 գնաց պաշտպանելու Տիարպէ քիւրտ ըմբոստներու դէմ: Ճէլ լիսի դալաներէն 9 հոգի կալելով տարած յանձնած էր տերգամեան ատեանին, որ ալ դատապարտեց կախաղանի: չեւ վերջերս ալ, իր շրջանին պատուհաս էր իր ազգակից

գլխին, կատաղի Թշնամի քիւրտ ազատագրական գործունէութեան։

Տայիհ աղայի աճարեկումէն շաբաթ մը յետոյ, Սեւերեկի մէջ, արձարանի մը առջեւ, որը ցերեկով, արձանակի հարուածներով գետին կը տապալի ու կը մեռնի Սեւերեկցի յայտնի դաշիճ Մէհմէտ էֆինը։ Անոր աճարեկիչն ալ ազատ է։

Այս Մեհմէտ էֆինը տղան է Սեւերեկցի յայտնի Օսման պաշը պաշէ Մահմուտ էֆէնտիի, որ տեղւոյն երեսփոխանն է։ Ֆրանսացիներու Ուրֆան գրաւած ժամանակ միլլի ուժերու պետն էր եւ գործակից նշանաւոր Ալի Սաիպի եւ Ուրֆացի Հաճի Քեամիլզատէ Գէլէոիյէ Բէխիր Հաճի Մուսթաֆայի։ Ֆրանսացի զինուորներու ջարդարարներէն մէկը։ Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան օրերուն իր չեթէներով գործակցած է թուրք բանակին։ Նոյնպէս սպաննած է չքանշանը

Մազումով քիւրտ, բայց կենցաղով ու գործով իսկական թուրք՝ տիրական դէմք էր Ուրֆայի եւ Սեւերեկի շրջանին մէջ։ կատաղի թշնամի էր քիւրտ յեղափոխական գործունէութեան։

Մէկը միւսի ետեւէն կատարուած այս աճարեկումները ահ ու սարսափի մատնած են թրքահէր Քիւրտերը եւ շրջանի պաշտօնէութիւնը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՂԵՏԵԱԼ ՎԱՅՐԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Սիսիանի (Զանգեզուր) շրջանին վերաշինութեան կոմիտէի նախագահ Մելիքսէթեան ցետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութեան (23 օգոստ.).

— Սիսիանի 42 գիւղերէն 35ը յանձնուած են վերաշինութեան մեր կոմիտէին, միւս 7 գիւղերը բոլորովին անվնաս են, հետեւաբար դուրս են մնան մեր շինարարական ծրագրէն։ Վերաշինութեան ենթակայ 35 գիւղերը կեդրոնացուցան 20 կէտերու մէջ, որով Սիսիանի շրջանին 52 հիմնովին.կամ մասնակի վերաշինուած գիւղերուն թիւը պիտի ըլլայ միայն 20։ Արդէն սկսած է 19ին վերաշինութիւնը։ Մինչեւ օգոստոս 5, նոր գիւղերուն հողային աշխատանքները կատարուած էին իրենց հաշիւով 30 առ հարիւր համեմատութեամբ, իսկ հիմերու համատութիւնը՝ 11 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Վերաշինութեան աշխատանքները ուժգին թափով յառաջ կը տարուին մասնաւորապէս Գորաքիլիսա, Բարխուդլա, Նորաւան եւ Սիսիան գիւղերուն մէջ։ Այս տեղերուն մէջ ծրագրուած վերաշինութիւնը կարելի է ըսել թէ կատարուած է 50 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Այդ յաջողութիւնը կը բացատրուի անով, որ յիշեալ գիւղերուն մէջ շատ քար կայ, և շէնքերը կը կառուցուին քարով։ Սակէ զատ, այդ գիւղերը ապահովուած են փոխադրական միջոցներով եւ բանուորական ձեռքերով։ Միւս գիւղերը զրկուած են այդ առաւելութիւններէն։ Այդ գիւղերուն մէջ շինութեանց գլխաւոր նիւթը աղիւսն է, իսկ աղիւս պատրաստող վարպետները վերջերս է, որ հասած են այնտեղ։ Այն ալ հազիւ 15-20 հոգի, մինչդեռ առնուազն անհրաժեշտ է 100 վարպետ։ Դրկուած է նաեւ խոշոր մեքենայ մը, աղիւս կտրելու համար։

Ընդհանրապէս կարելի է շրջանը ապահովուած նկատել արհեստաւորներով։ Սակայն փոքրասրմճան արհեստաւորներու(տաճկաստան եւլն) կազմը չափազանց անփորձ է, ինչ որ կ'ազդէ շինութեանց թափին վրայ։

Սուր պահանջ կայ արհեստաւոր բանուորներու, փոխադրական միջոցներու եւ անտառային նիւթերու։

Այն օրինաղիրները, զորս աշխատանքի գործավարութիւնը դրկած էր, տեսնուեցաւ որ բոլորովին անպէտ էին։ Սիսիանի վերաշինութեան կոմիտէն ստիպուեցաւ մասնաւոր ներկայացուցիչներ դրկել Ղարաբաղ, օրինաղիր ու բանուոր բերելու համար։ Եւ արդէն հասան Սիսիան երկու խումբ բանուորներ։ Ղարաբաղէն տակաւին կը սպասուի 400 արհեստաւոր։ Հունձքը ներկայիս շատ կը խանգարէ վերաշինութիւնը։ Սեպտեմբեր եւ հոկտեմբեր ամիսները յայտարարեցինք անյապաղ վերաշինութեան եղանակ, երբ դաշտային աշխատանքները գրեթէ աւարտած կ'ըլլան եւ ամբողջ աշխատաւոր ձեռքերը կրնան լծուիլ վերաշինութեան աշխատանքներուն։ Մինչեւ 15 սեպտեմբեր, կարելի պիտի ըլլայ բանալ բոլոր դպրոցները։

Վերաշինութեան կոմիտէն սահմանեց աշխատանքի հետեւեալ կարգը.— Առաջին աւթիւ պիտի վերաշինուին դպրոցները եւ հաւաքական գիւղատնտեսութեան ախոռները, յետոյ բնակարանները եւ ընկերային ու կառավարական շէնքերը։ Նորաւան ու Վաղուտի գիւղերուն մէջ արդէն դրուած են դպրոցներուն հիմերը եւ պատերը կը բարձրանան օրէ օր։ Միւս շրջաններուն մէջ տակաւին կը կատարուին միայն հողային աշխատանքներ։ Հոն ուր կարելի է, կը վերանորոգուին դպրոցները։ Եւ որպէս զի ուսումնական տարին չկորսուի, ֆաներկաներով պիտի կառուցուին առժամեայ դպրոցներ, ուր տեղի պիտի ունենան դպրոցական աշխատանքները մինչեւ նոր շէնքերուն աւարտումը։

Բարեբախտաբար եղանակը յարմար է վերաշինութեան։ Սովորաբար սեպտեմբեր եւ հոկտեմբեր ամիսներուն եղանակը միշտ լաւ կ'ընթանայ Զանգեզուրի մէջ։ Շինարարութեան թափը կը շարունակուի այն հաշիւով, որ ձմեռը ոչ մէկ աշխատաւոր մնայ առանց պատսպարանի։ Պետական ու ընկերային շէնքերուն մեծ մասը հաւանաբար մնայ գալիք տարուան, եւ այս՝ այն պատճառով որ հապճեպ կառուցման հետեւանքով շէնքերը չտուժեն։ Շրջանային կեդրոն Ղարաքիլիսայի մէջ կը շինուի հիւանդանոց մը, նախակրթարան մը, դպրոց մը եւ պաշտօնէութեան շէնք մը, որ պիտի բաղկանայ 48 սենեակէ։

Վերաշինութենէն յետոյ Սիսիան անճանաչելի պիտի ըլլայ։ Արդէն միացեալ խոշոր գիւղերը կը կառուցուին նոր յատակագիծերով։ Շաքիի, Զրվէժի վրայ կառուցուելիք ջրաելեկտրակայանը 1932 տարուան ընթացքին ելեկտրական լոյս պիտի հայթայթէ բոլոր գիւղերուն։

Այսպէս ելեկտրական լոյսի մէջ ողողուած շրջանը շուտով պիտի մոռնայ խրճիթներու պլպլացող ճրագը։ Այդ ելեկտրակայանին շինութիւնը որոշուած է արդէն, եւ ըստ ծրագրին՝ 2,000 ձիու ուժ պիտի ունենայ։ Ելեկտրակայանին հիմնարկէքը տեղի պիտի ունենայ սեպտեմբեր 10ին։ Այդ օրը Սիսիանի մէջ տեղի պիտի ունենայ չորս շրջաններու (Սիսիան, Գորիս, Ղափան եւ Դարալագեազ) համայնական գիւղատնտեսութեան լծուած աշխատաւորներու հաւաքոյթ մը։

Շաքիի ելեկտրակայանը քաղաքական եւ տնտեսական մեծ նշանակութիւն ունի։ Այս կայանը պիտի սպասարկէ նաեւ Բազար-Զայի անասնապահական խորհրդային գիւղատնտեսութեան կայանին։

** Ղափանէն թղթակցութիւն մը կը տեղեկացնէ թէ սկսուած է շինութիւնը 3 հոկայ տուներու, ուրոնք պիտի տրուին բանուորներուն իբրեւ բնակարան, մէկն աւարտած է արդէն։ Գործարանին մօտիկ կը շինուի նաեւ գործակցական ընկերութեան մէկ խանութը, յետոյ ճաշարան մը։ Նորակառոյց շէնքերուն նախագիծերը պատշաճեցուած են երկրաշարժային վայրերու պայմաններուն։ Սկսած են շինել նաեւ հօթ[illegible] ճաշարանի նոր շէնքերը։ Շուտով կը դրուի հիմը փուռի մը, հիւսիսային մեքենական։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԼԻՈՆ, 5 սեպտ.— Տնտեսական ծանր տագնապը կրկին իր սուր ժանիքները ցցեց։ Գործարանները նորէն սկսան կրճատել աշխատանքի ժամերը եւ օրականները։ Ու կամ մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի այս ծանր տագնապը։ Ոչ ոք գիտէ։ Քիչ չէ թիւը այն հայրենակիցներուն որոնք 6-7 ամիսէ ի վեր է որ անգործ են, ու եթէ ունէին քանի մը ֆրանք խնայուած սեւ օրերու համար, ան ալ սպառեցին եւ հիմա յուսահատութեան առուերն է որ կը սաւառնի իրենց գլխուն վերեւ։

Ինչպէս գրած եմ անկից առաջ, քաղաքապետութիւնը օրական 7 ֆրանք կուտայ մէկ զաւակ ունեցողին, իսկ երկու ունեցողին քիչ մը աւելի։ Բայց այս չնչին գումարը իրենց ծով կարիքներուն ո՞ր մէկին պիտի բաւէ։ Թող պատասխանեն երկու տասնեակ հայրենակից միութիւնները։ Երբ այս միութիւններէն մէկուն ըսէք.— Եղբայր, «Յառաջ»ը Մակեդոնիոյ որբերուն համար հանգանակութիւն բացեր է, գոնէ հարիւր ֆրանք պէտք է տրամադրէք ձեր միութեան սնտուկէն,— կը պատասխանեն.— Մեր ծրագրին մէջ այդ տեսակ յօդուած չկայ։ Երբ կ'ըսես եղբայր, Հայաստանի մէջ երկրաշարժ եղեր է, 200 ֆրանք պէտք է տրամադրէք, կը պատասխանեն — Մենք Հայաստանի չենք կրնար օգնել, որովհետեւ տնտեսական տագնապ կայ, դուցէ վաղը մեր հայրենակիցները անգործ մնան, անոնց պիտի օգնենք։ Այսօր իրենց հայրենակիցները անգործ են, եւ տնտեսելի վիճակ ունին։ Երբ դիմելու ըլլաս, պիտի պատասխանեն.— Եղբայր միութեանս անդամներն ալ անգործ են։

Ահա Հայր. միութիւններուն եթէ ոչ ամէնուն, գէթ մեծամասնութեան գործունէութիւնը։ Անգամ մը եւս կը հարցնենք, գոյնզգոյն միութիւններուն, Վերաշինացներէն մինչեւ Կըրթասիրացները, Բարենպատակներէն մինչեւ Երիտասարդականները։ Թէ օրուան ո՞ր ժամուն կը սպասեն, որպէսզի բարեհաճին ձեռք երկարել անոնք հայրենակիցներուն։ Ամէն հայրենակցական միութիւն շատ լաւ գիտէ թէ ինչ վիճակի մէջ են այն ընտանիքի տէր հայրերը որոնք 2—3 զաւակներ ունին։ Եթէ միութիւնները կազմուած են գաղութին օգուտ մը ունենալու համար լաւ, պէտք է ցոյց տան իրենց արժանիքները, իսկ եթէ միայն պատիւ կը համարեն իրենց գիւղին կամ քաղաքին անունով միութիւն մը ունենալ, եւ սեւ օրերու ձեռքերը ծալլել, լաւ է երբեք չկազմել եւ հրապարակը չաղտոտել։ Լաւագոյնն է մէկ միութիւն ունենալ գաղութիս մէջ եւ գործել քան թէ 24 հատ ունենալ վասն ոչինչի։

Վերջին պահուն ձեռքս անցաւ խմբագրին թռուցիկ մը որմէ կ'իմանամ թէ խումբ մը Խարբերդցի երիտասարդներ ձեռնարկած են կազմել Խարբերդի Երիտասարդաց միութիւն մը, նպատակ ունենալով պաշտպանել հայրենիքի սէրը եւ աւանդութիւնները։ Տեղը չէ՞ հարցնելու միութեան կազմակերպիչներուն, թէ չէին բաւեր արդէն գոյութիւն ունեցող միութիւնները։ Ոչ, սիրելի հայրենակիցներ, աշխատինք եղածներուն թեւ ու թիկունք հանդիսանալ, քան թէ նորեր կազմել եւ ոչինչ ընել։

Կ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Արմէնիա, Փուէնոս Այրէսի տաքուկ շաբաթաթերթը, կը նկատէ «Ազգային Դրօշակ»ը խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 օգոստոս).

... Իսկ մենք, հարազատ արիւնակիցներս, սորուկ, թափառական, կամագուրկ եւ բաժան բաժան։ Հեղնանք ամէն բանի դէմ, արհամարհանք մեր ուժին, նախատինք մեր սրբութիւններուն, դիւային քրքիջ մեր հաւատքին։ Չկայ ոչ մէկ սրբութիւն, որուն առջեւ ջերմեռանդ ծնրադրէինք բոլորս ալ, շող մը, կայծ մը, որու ջերմութեամբ շողիանայինանջրպետները, հեռաւորութիւնները սրտի, մտքի, եւ խաչաձեւումները կամքի եւ գործի։

Մէկ միլիոն դիակները մերկիրքերուն առջեւ կը նախատէ այսօր։ Դաբերու գոհերով եւ միլիոն մը հարազատներու արիւնով նուիրագործուած ազգային եռագոյնը, քուրջի կտորի մը պէս փողոցները կը նետուի եւ ամէն օր կ'անգատուի մեր աչքերուն առջեւ։

Ո՛չ հայրենակիցներ, անել է այս ճամբան, ազգովին դէպի մահը կը քալենք, եւ արդէն դիակներու դարշահոտութիւնը սկսած է բուրել։ Դա՛րձ դէպի մեր սրբութիւնները, հաւատք մեր ուժին, անդեդեւ կամք դէպի մեր հաւատքը։

Թերեւս ըլլայ կրօնք մը առանց սրբութեան, բայց ազգերը ո՛չ։ Ազգային ամենանուիրական սրբութիւններէն մէկն է մեր Դրօշակը. հասարակ լաթի կտոր մը չէ՛, մեր կեանքն ու պատմութիւնն է այն։ Մեր արիւնոտ անցեալը ծրարած ենք անոր մէջ եւ մեր ապագան է որ կը ճառագայթէ անկէ։ Անշուշտ շատեր կան որոնց համր է մեր դրօշակը, բայց երբ հաւատքը ունենանք անոր վրան, ան մեր հոգիներուն պիտի խօսի եւ ամէնուն մատչելի պիտի դառնայ իր լեզուն։

Անարգ փայտ մըն էր խաչը, բայց երբ հաւատքը միացաւ անոր, դարձաւ «նշան յաղթութեան եւ փրկութեան» եւ կրցաւ դարեր շարունակ տիրել հոգիներուն ու մտքերուն, թագեր խորտակեց ու երկիրներ նուաճեց։ Նոյնն է դրօշակը ազգի մը քաղաքական կեանքին մէջ. երբ հաւատքը միանայ լաթի կտորին՝ ներշնչարան մը կը դառնայ, սերունդներ կը վառէ եւ գահեր կը խորտակէ։»

Աթէնքի «Նոր Օր»ը, իր կարգին, կը յուզէ այլապէս շահեկան խնդիր մը, «Առանց Ուղեգծի». (29 օգոստ).

— «Համայնավարներէն բոլորովին տարբեր քաղաքական ծրագիր մը ունենալ, երբեք չի նշանակեր պայքարիլ մեր հայրենիքին դէմ։ Հայաստան հարկադրաբար հաշտուած է նոր իրաւակարգի մը ծանր պայմաններուն եւ օտար ուժերու ներկայութեան։ Անոր փոփոխութիւնը ցանկալի չէ ներկայ պայմաններուն տակ։ Բայց ատիկա չի նշանակեր առ յաւէտ անձնատուութիւն հրաժարում մեր ժողովուրդի կորանցուցած իրաւունքներէն։ Մանաւանդ, երբ Ռամկավարները կ'ընդունին թէ Ռուսէն աւելի ուրիշն է որ խլած է մեր ազգային տարրականիրաւունքները. անոնցմով չզբաղիլ ու ձգել ճակատագրին, պիտի նշանակէր հրաժարիլ իբրեւ ազգ ապրելու իրաւունքէն։ Եթէ նոյնպէս առանց սեփական ուղեգիծի եւ միայն խորհրդային իշխանութեան խնկարկումով, Ռամկավարները կը կարծեն քաղաքական կուսակցութեան նմանիլ, չարաչար կը սխալին։ Անբնական վիճակի մը կ'ենթարկեն իրենց գիրենք և իրենց շրջապատը։ Եթէ իրենք հաճոյք կը զգան ասկէ, գոնէ թող չփորձեն անողնայարութիւնը իբր քաղաքական դաւանանք ուրիշներուն ալ հրամցնել։

Սելանիկի «Հորիզոն»ը, ուշադրութեան կը յանձնէ հայ ուսուցիչներուն անհամայուն վիճակը, իբրեւ հետեւանք ազգային մարմիններու ապիկարութեան կամ քմահաճոյքին (23 օգոստոս).

— «Ամէն տարի, արձակուրդի այս օրերուն, օրինակի համար, հանրութիւնը ականատես կ'ըլլայ ուսուցչական անհարկի տեղափոխութեանց։ Մեր ուսուցիչներէն շատեր, սանդղնդակի պէս, իրենց գիրենք կը գտնեն ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Հրաժարականներ, հեռացումներ, ամառնային արձակուրդի սովորական օրակարգը կը կազմեն։ Անշուշտ ոչ ոք պիտի մեղադրէր ազգային այս կամ այն մարմինը, եթէ անիկա, իր հրաժայած մէկ պաշտօնակութիւնը պատճառաբանէր ուսուցչի անկարողութեամբ։ Իրականութիւնը սակայն այն է որ, ազգային մարմիններէն շատ շատերը եւ մանաւանդ նման հեռացումները տնօրինողները կրթական ամենադոյզն հասկացողութիւնն իսկ չունին։

Տարեշրջանի ընթացքին, ուսուցչին հետ վէճ ունեցած թաղականները տարեվերջին առիթ կը կորին իրենց հակառակորդ ուսուցչի գլխուն։ Իշխանութիւն ունին եւ կտրել-թափելու իրաւասութիւնը, կարծէք, ի վերուստ շնորհուած է իրենց։ Ու անմիջապէս կը հրաժարեցնեն։ Վրէժը կ'առնուի, կիրքերը կը գոհացուին, «յանցաւոր» հռչակուած ուսուցիչը «կը պատժուի»։

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսական թերթերը մեծ գովեստով կ'արտայայտուին օրիորդ Ալին Ա. Մեզպուրեանի մասին, որ կրցած է այս տարի անցընել իր Baccalauréatի քննութիւնները ստանալով Prix d'excellence։ Այս առթիւ Revue des Deux Mondesի խմբագրութիւնը նուիրած է պատկաւոր օրիորդին, իր հրատարակութեանց հարիւրամեակին առթիւ լոյս ընծայած հոյակապ մէկ հատորը։

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Անցանք Կոնկու քօլի Սեւերը, ճանապարհնիս կորսնցուցինք։ Դաշտը մեզնից կ'երեւար ու մառայլ գիշեր մըն էր։ Ճանապարհը գտցողները, Չորն ալ, մոլորան, չգիտցան Մի տղայ վերցնելով խմբի առաջը։ Մի կերպ անք Հաւատորիկայ Շէխնիսատակ։ Բարձրացանք բերը, ուր կը գտնուէր մօտ 100 ոչխար եւ տաւար։ Մի չէր մնացած. բոլոր բարած տարած էին գիւղը, վախով Քիւրտերէն։ Մի գամի կրակ կը վառուէր, գանոն։ Հոգ կը գտնուէին ծանօթ կանայք։ մօտ 100 որոնք Սասունէն եկած հող։

Ախպեցի ուէս Գօլոյի կնոջ՝ հարցուցի. Թէ ի՞նչ չկայ։ Նա ինձ պատասխանեց.

— Մեր աղամարդիկ եկան տարան Դաշտ։ Առաւօտը խուզարկութիւն պիտի ըլլայ, մենք ալ պիտի գնանք Մուշ։ Հայս գո՞ւ ինչ պիտի ընես, ո՞ւր կ'երթաս։

— Մենք ալ հոս կը մնանք,— ըսի,— եթէ գան՝ կը կռուինք։

Թէ՛ մեր զինուորներն ու թէ՛ ժողովուրդը գամէր եկան թէ չէ՛ ուխտարի պէս ինկան, պառկան քնեցին։ Անմիջապէս լուր դրկեցինք Սենամէրկ եւ Հաւատորիկ թէ՝ «Հո՛ւտ հաց, կերակուր» բերէն։ Դրանք պատասխան կը դրկեն թէ՝ «Թող լզայ, Առածու մերուն, ինչ որ ուզէ, կը ղրկենք»։ Ղրկեցին հաց, մածուն, փիլաւ։ Տղերքը վեր կեցան, կերան։ Կէսօրին անցած էր, նորէն հաց, միս եւայլն ուղարկեցին։

Բոլորի աչքերը առած էին, բոլորին ալ աղջըով ժառանգ անել տուի։ Տոմսակ մը դրկեցի Տէրէկվանք, որ գիշերը գայ ըլլան եւ տեղ մը պատրաստեն։ Երեկոյեան գացինք վանքը։ Առաւօտեան 4-5 կալի կարել տուի արեխներ համար, հաւաքեցի 50-60 զոյգայ, բոլորին հագցուցի։ Ինչ որ աւելորդ ժողովուրդ կար՝ 15-20 հոգի, տոմսակներ գրելով ղրկեցի շրջակայ գիւղերը, տալով իւրաքանչիւրին հոգեւոր գրուշ։

ԲՕՐԴԱԿՈՒ ԿՌԻՒԸ

Երբ որ մեր զինուորներու խումբը Դաշտ կը հասնի, Առաքել, Փողոս եւ մի քանի ընկերներ կը գտնուին Բերդակ գիւղին մէջ։ Կառավարութիւնը, թշնամու յատուկ հետապնդութեամբ կ'իմանայ անոնց ներկայութիւնը եւ 300 զօրքով կը պաշարէ գիւղը։ Կը սկսի խուզարկութիւն եւ թալան։ Մերինք դուրս կը նետուին տներէն եւ կռիւը կը սկսի։

Բերդակցի հայ զինուոր մը, Անդրէկ անունով, երբ կը լսէ կառքի ձայնը, դուրս կը նետուի իր տունէն եւ հակառ-հակառակ կը պատահի մի զինուորի։ Երկուքն ալ կ'ուղղեն հրացանները միմեանց կուրծքին, բայց նոյն վայրկեանին վրայ կը հասնի Անդրէկի կինը, կը յարձակի զինուորի վրայ եւ բռունցքի հարուածներով կը ծածկէ անոր գլուխը, ակնթարթի մը մէջ կը խլէ հրացանը եւ կը սկսի կոթով հարուածներ իջեցնել անոր կուրծքին։ Թուրքը, գլուխը կորսնցուցած, չի կարող հաշիւ տալ իր հետ կատարուածի մասին, եւ տեղացող հարուածներու առջեւէն կռնակի վրայ յետ-յետ կը քաշուի ու կը ծիծաղի իր անսովոր քաջութեան վրայ, որ ազատուեց մի կնոջ ձեռքէն։ Երբ կը տեսնէ, որ հրացանն ալ կորսուած է իր համար, կը կանչէ հեռուէն եւ կ'ըսէ.

— Եար Ջանէ Ֆիշանկ վեր իչինտէ (եօթ հատ փամփուշտ կայ մէջը)։

Հրացանաձգութեան ձայները լսելով, Արաքէն Առաքելոց վանքէն եւ Հաւատորիկէն զօրքեր կուգան օգնութեան։ Կռիւը կը տեւէ մինչեւ մութը կոխելը։ Մերոնք կը վերցնեն զօրքերէն խլած փամփուշտը, գիտակ եւն. ու լեռը կը բարձրանան։

Որովհետեւ խումբը բաւական մեծ էր, գիւղերու մէջ աննկատելի լինելու համար, կը բաժանուի երկու մասի։ Մէկ մասը կ'երթայ Մկրագոմ՝ տէրտէրի, Սմբատի, Փողոսի եւ Արամի առաջնորդութեամբ։

ՄԿՐԱԳՈՄԻ ԿՌԻՒԸ

Օր մը գիւղին կը մօտենան խումբ մը թուրք զօրքեր։

Ռէսը անոնց դիմացը կ'ելնէ իմանալու համար, թէ ի՞նչ նպատակով է իրենց այցելութիւնը։ Նպատա՞կ... մի խումբ թուրք զօրք հայ գիւղ կը մտնէ, ի՞նչ հարկաւոր է նպատակ հանցնել. պէտք է ուտէ, խմէ, թալնէ, թափէ, ընտանիքի սրբութիւնը ոտնակոխ ընէ եւ անցնի գնայ։

Խումբէն կը բաժնուին քանի մը զօրք՝ գիւղը գնալու եւ իրիկուան քէֆի պատրաստութիւնները տեսնելու։ Յանկարծ գիւղի մէջ հրացաններ կը պայթին եւ գնդակները կը թռչին դէպի մօտեցողները։ Թշնամին անմիջապէս դիրքեր կը բռնէ ու կը սկսի պատասխանել։ Խմբի ձիերը հրացաններու ձայնէն խրտչելով բոլորնալկըփախչին եւ վերև կը թափուին։ Սմբատը կը վերցնէ ձիերէն երկուքը եւ երկու ընկերի տալով, կ'ուղարկէ Կորս՝ կռուի լուրը Մուրատին հաղորդելու։

Կռիւը կը տեւէ մինչեւ իրիկուն։ Երեկոյեան հեռուէն կը նկատեն առաջացող մեծ բազմութիւն մը։ Երբ բազմութիւնը բաւական կը մօտենայ, անոնց մէջէն որոշ կերպով կը լսուին ձայներ. «Կռուեցէ՛ք տղերք, կռուեցէ՛ք, հա՛ հասանք»։

Առանց Գալաքցի Քիւրտերն էին, որոնք հայերէն խօսելով կ'ուզէին սխալեցնել մերոնք։ Իրենց օգնութեան եկողներ կարծել տալով՝ յանկարծակի պաշարել։ Բայց շուտով կը պարզուի անոնց կեղծիքը։ Տղաք կը սկսին անխնայ կրակ տեղալ մօտեցողներուն վրայ։

(Շար.)

որոշած է 10.000 աղբիւրին յատկացնել երկրին անտեսական վիճակի բարւոքման։

... Շատ բարեւներ Բարեգործականի վարիչ-պատուիրակին, որ ոչ տնտեսական տագնապէն կ'ազդուի, ոչ ալ անձրեւէն կամ փոթորիկէն։

Գերմանիոյ անգործները

Վերջին 10 տարիներու ընթացքին, գերման հանքագործներու թիւը նուազած է 700,000ի չափ։ 1921ին, գերման հանքագործներու թիւն էր 1,200,000։ Ներկայիս մնացած են կէս միլիոն։ Ռուրի աւազանին մէջ, 240,000 հանքագործներէն 85,000ը անգործ են։

Երեսփոխան մը, որ հաւաքած է այս թիւերը, հանքագործներու հաւաքոյթի մը մէջ յայտնեց թէ 1930ի մեքենական արտադրութիւնը կը ներկայացնէ ամբողջ հանքային արտադրութեան հարիւրին 83ը։ Թէ այս վտանգին դէմ կռուելու միակ միջոցն է աշխատանքի ժամերը կրճատել կանոնաւորապէս։

Էսսէնի մէջ, գարեջուրի գործարանները որոշեցին կիրարկել ութժամեայ աշխատանքը։ Շաբաթը հինգ օր միայն, գործաւորները պիտի աշխատին ութ ժամ։ Աշխատանքը պիտի ընդհատուի չորեքշաբթի օր։

625 համալսարանականներ դատապարտուեցան

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի թերթերը կը գրեն.— Դատական նախարարութիւնը պատմական վաւերաթուղթէն տուեալներ հրատարակեց վերջերս դատապարտուած համալսարանականներու ընդհանուր թիւը, 625 հոգի, որոնց 200ը գաղթականներ են։

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը

ՅՈՅՆ-ԲՈՒԼՂԱՐ ՄԵՆԱՄԱՐՏ ՄԸ

Ինչպէս կը նախատեսուէր երէկ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը իր այս նստաշրջանին համար նախագահ ընտրեց Ռումանիոյ ներկայացուցիչը Թիթուլեսքօ։

Ժողովը յետոյ լսեց Լահէյի ատեանին վճիռը աւստրօ-գերման մաքսային համաձայնութեան մասին եւ երբ պարզ ու անհոգ առ իրողութիւն մը, գոհացաւ արձանագրելով զայն։

Հունգար կառավարութիւնը կը խնդրէր սահմանագծի քննութիւն մը կատարել իր երկրին մէջ, եւ ազգային կացութեան մասին։ Այս խնդրանքը յանձնուեցաւ ճշմտական յանձնախումբին նկատառման։

Այս անպայման հարցերու կարգադրութենէն վերջ, ժողովը ներկայ եղաւ Վենիզելոս-Մալինոֆ մենամարտի մը։ Պուլկարիոյ վարչապետը Մալինոֆ կը պնդէր թէ Յունաստան թերացաւ իր յանձնառութեան մէջ, մերժելով գործադրել Մոլոֆ-Քաֆանտարիս համաձայնութիւնը, որ Յունաստանի կը պարտադրէ կարգ մը վճարումներ ընել Պուլկարիոյ, իբր փոխարժէք՝ բնակչութեանց փոխանակութեան հետեւանքով Յունաստանէն Պուլկարիա մեկնած Պուլկարներու գրաւուած ինչքերուն։ Իսկ Վենիզելոս կ'առարկէր թէ այս վճարումներու դադարումը՝ հետեւանքն է Պուլկարիոյ կողմէ հատուցումներու յետաձգման, շնորհիւ Հուվըրի ծրագրին։

Ըստ Վենիզելոսի, Պուլկարիա որ ընդունած է Հուվըրի ծրագիրը եւ առկից օգտուելով դադրեցուցած է իր հատուցումները, իրաւունք չունի պահանջներ ներկայացնելու Յունաստանի վրայ։

Պուլկարիոյ տեսակէտն այն է թէ Յունաստանի պարտքը անհատներու հանդէպ է եւ հետեւաբար չի կրնար այդ առթիւ օգտագործել Հուվըրի ծրագիրը, յետաձգելու համար իր վճարումները։ Իսկ Վենիզելոս հակառակը կը պնդէ թէ այդ պարտքերը կը վճարուին կառավարութենէ կառավարութեան։

Երկու երկիրներու վարչապետներն ալ յամառօրէն պնդեցին իրենց տեսակէտին վրայ։

Ի վերջոյ Ֆրանսայի արտաքին նախարարը որ նշանակուած է տեղեկաբեր այս հարցին, առաջարկեց կարճ պահ մը յետաձգել անոր քննութիւնը, ինչ որ ընդունուեցաւ։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Փըթիթ Սալոն Ներքնայարկը (մէթրօ՝ Օտէօն)։

Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի, հաշուետուութիւն կոմիտէի եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺԱՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ
Բաշանի Արծիւ խումբը, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, ընկ. Տէրոեանի բնակարանը (9 Rue Mme Curie, Bagneux)։ Պարտադիր ներկայութիւն։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
Կազմակերպուած Արարատ խումբի կողմէ։ Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Բանթինի մէջ։
Կը խօսի ընկ. ԲԱԲԳԷՆ ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ
Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. դերը Ռ. Հայաստանի հանդէպ։ Գեղարուեստական հոյլ բաժին։
Մուտքը ազատ է

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մուրատ եւ Մշօ խումբերու ժողովը այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Ներկայանալ անպատճառօրէն։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերաժամկրական դասախօսական ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, կը խօսին ընկերներ Վ. Նուշանեան եւ Ե. Նալբանդեան։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մուրատ խումբի ժողովը այսօր չորեքշաբթի իրիկուն Ակումբին մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ԱՆԻԷՌ, Պուա-Քոլոմպի Զէյթուն կոմիտէն ստիպողական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Նաւագոյն, Քոթորիկ, Վիշապեան, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, 80 Rue Charles Chefsons, Bois-Colombes։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

ԳԱՒԱՌ

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Ակումբ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Գ. ԺԻՐԱՅՐ Խաչիկեանէ կը խնդրուի իր հասցէն շուտով յայտնել Գ. Ժպտունիի 12 Passage du Caire, Paris (2).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Աստուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 80bis, Paris (19), կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Արսէն Համբարձումեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին Գրիգոր Պէտիկեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Արսէն Համբարձումեանի, Chez Mr. Granger, La Benardière, Commune Luzé, Rilly sur Vienne (Indre et Loire).

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Ռ. Միութեան Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղին ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՍԱՅԱՆ

Լիոն, Կ. Գ.— 35։

IMPRIMERIE - MASSIS - ...
208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H STEPH...

ՆԱՃԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

65.— ՄԻՏՀԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրբաթ օր մը, Սուլթան Ապտիւլ Ազիզի սենեկապետներէն Թահիր պէյի հետ Բեսպըրահանէ գացինք, այցելելու հոգեւոր եւ շնորհալի բանաստեղծ Նեսիմի գերեզմանը։ Վերադարձին, Թահիր պէյ կառքը կեցուց Նշանթաշէն Հարպիէ ճամբուն ձախակողմի մէկ տան առջեւ եւ ըսաւ՝

— Այս տունը կը պատկանի Ապտիւլ Ազիզի սենեկապետ Ֆախրի պէյի, որ շատ պարկեշտ եւ ազնիւ մէկն էր։ Ձեզ ուզեր յիշատակը կոխոտելով անցնիլ երթալ։ Հինգ վայրկեան խնդրեմ սպասեցէք ինծի։ Երթամ առողջութիւնը հարցնեմ անգամ մը։ Եթէ կը փափաքիս, եկուր ծանօթացնեմ։

Հրաւէրը ընդունեցի, միասին վեր բարձրացանք։ Տան ներսը նորոգութիւն կ'ընէին։ Ֆախրի պէյ կանգնած էր բանուորներուն գլուխը։ Մեզ ընդունեց անկեղծութեամբ եւ յարգանքով։ Սրահ մտանք։ Թանկագին առարկաներով զարդարուած սենեակ մըն էր։ Գորգեր, անօթներ։ Սուլթան Ապտիւլ Ազիզի բնական մեծութեամբ իւղանկար մէկ նկարը։ Տաղանդաւոր վարպետ մը պատրաստած էր այս կենդանանկարը, զոր դրած էին ոսկեզօծ շրջանակի մը մէջ։

Խօսելով նկարին ու նկարիչին մասին, խօսակցութիւնը դարձաւ եկաւ Ապտիւլ Ազիզի շրջանին եւ մանաւանդ Ապտիւլ Ազիզի անձնասպանութեան շուրջ։ Տեսայ, որ Ֆախրի պէյ յուզուեցաւ եւ լացաւ։ Թահիր պէյ ալ չկրցաւ զսպել ինքզինք, աչքերը արցունքոտեցան։ Գնահատելի էր այս երկու սենեկապետ ընկերներուն հաւատարմութիւնը իրենց թագաւորին։

Խօսակցութիւնը տեւեց կէս ժամ։ Ցետոյ հրաժեշտ առինք ու մեկնեցանք։

Քանի մը ամիս յետոյ, Ապտիւլ Ազիզի մահուան շուրջ սկսան զանազան գրոյցներ պատմել։ Իբր թէ Միտհաթ փաշա, իր քանի մը ընկերներով, մահափորձ մը կազմակերպեր է, Ֆախրի պէյ Ապտիւլ Ազիզի թեւերէն բռներ եւ երակները կտրեր են։ Ինչպէս ծանօթ է, այս գրոյցներէն յետոյ Միտհաթ փաշա, Մահմուտ Ճէլալէտտին եւ Նուրի փաշաները ձերբակալուեցան ու մահուան դատապարտուեցան։

Այս դատավարութեան ներկայ ըլլալու համար, քաղաքապետ Մաղհար փաշայէն մուտքի տոմս մը խնդրեցի եւ գացի դատարան։

Իբրեւ ամբաստանեալ, դատարան բերած էին բժիշկ մը, որ ճարպիկ գործ մը կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ,— կարծես նապաստակ մը զարկած ըլլար,— ամբողջ կը պատմէր ու կը նկարագրէր անուշցնելով, անհոգ ու անգգայ։ Այս պարագան անշուշտ պիտի գրաւէր ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը։ Ամէն մարդ իրարու հետ նշանակալից նայուածքներ կը փոխանակէր։ Ոչ մէկ ամբաստանեալ այսքան լիրբ համարձակութեամբ կրնար պատմել իր ոճիրը։ Ճիշդ է թէ կարգ մը ամբաստանեալներ խոստովանած են իրենց ոճիրը։ Սակայն այդ խոստովանութիւններուն մէջ կը նշմարուի արտայայտութիւնը խղճի խայթի, զղջումի, կամ պժգանք մը։ Այս բժիշկը կարծես թութակ մը ըլլար, որ կը բարբառէր այսպէս։

Երբ դատարանէն դուրս ելայ, շիտակ Թահիր պէյին տունը գացի։ Այս զարմանալի ոճիրին մասին իր կարծիքը ուզեցի առնել։

— Սիրելի՛ս, ըսաւ, Սուլթան Ապտիւլ Ազիզ պարզապէս անձնասպան եղաւ։ Սարանեւլիլը բացարձակապէս յերիւրածոյ սուտ մըն է։ Այս դատավարութեան նպատակն է վրէժ լուծել Միտհաթ եւ Ֆեհմի փաշաներէն, ասոր այլապէսի գրոյց մը յերիւրած են։ Եւ այսպէս մեր դժբախտ Ֆախրի պէյին անունն ալ խառնեցին։ Ես, Ապտիւլ Ազիզի դահընկէցութեան օրն իսկ կը սպասէի արդէն, որ ան անձնասպան պիտի ըլլար։ Այնքան ծառայած եմ իրեն, միթէ՞ չպիտի գիտնայի իր նկարագիրը եւ խառնուածքը...

1870ին, Ֆրանսացիներուն պարտութենէն յետոյ, երբ Ապտիւլ Ազիզ լսեց թէ Նափոլէոն Գ.ի սուրը յանձներ են Գերմանիոյ կայսեր՝ Ապտիւլ Ազիզ բարկութեամբ եւ զարմանքով պոռաց՝

— Ես կը կարծէի թէ Նափոլէոն Գ. կը պաշտպանէր կայսեր փառքն ու արժանապատուութիւնը։ Հիւլէի չափ պատիւ ունեցող թագաւորը, այս որքա՞ն կը սիրէ իր կեանքը։ Եթէ ես ըլլայի, անպայման նախընտրէի եւ թշնամիին վիզ չէի ծռեր։

Այսպիսի ձեւով մտածող մը կ'ուզէ՞ք որ ապրիլ իր գահընկէցութենէն յետոյ։

Այս ճշմարտութիւնը ետքէն պարզուեցաւ արդէն։

66.— 100,000 ՈՍԿԻ ԿԱՇԱՌՔ

Քաղաքապետ Մաղհար փաշա ամիսներէ ի վեր հիւանդ պառկած էր։ Գործերը ամբողջովին ուսերուս նետուած էին։

Ջուզելով անհանգստացնել Մաղհար փաշան, չուզելով նաեւ անոր երեսի վրայ թողուլ, գիշերը ցերեկին խառնելով կ'աշխատէի անդադար։ Շրջանին վէճ մը ծագած էր փռապաններուն, թխողներուն եւ ջաղացպաններուն միջեւ։ Գալաթայի, Բերայի, Պէշիկթաշի, Պոլսոյ շրջանի հացավաճառներն ու հաց-թխողները գործադուլ յայտարարեցին։ Նախքան մեկնելու կը պատրաստուէի, ուշ ատեն, երբ հացավաճառներու ընկերութեան ներկայացուցիչները մօտս եկան։

— Եթէ չպատժուին անոնք որ կը քաշքշեն այս շարժումը, հացագործները պիտի փակեն փուռերը։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 Ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 374 392

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
10 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1669 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԱՑՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ՄՆԱՑՈՂՆԵՐԸ

Գոնէ մէկ պարագայ ճշդուեցաւ,— Նախատեսուած տասը հազար գաղթականներէն 6000ը պիտի փոխադրուին առաջին առթիւ, հինգ հազարը՝ Ցուեաստանէն, հազարը՝ Պուլկարիայէն։

Արդէն կարգադրութիւններ եղած են այս վեց հազարին բնակութեան եւ աշխատանքի մասին։ Իսկ ձրի կամ աժան ջոգենաւ ճարելու համար ձեռնարկներ կը կատարուին Ժընեւի մէջ։

Մնացեալ չորս հազարին համար «մինչեւ երկու ամիս կարգադրութիւններ կ'ըլլան Թերեւս», ինչպէս կը հաղորդէր Բարեգործականի զեկոյցը, իբրեւ արդիւնք Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի հետ եղած խօսակցութեանց։

Հեռաւոր ծրագիր է մինչեւ երկու տարի 30,000 գաղթականներ ընդունելու պարագան։ Մանաւանդ որ, ինչպէս յայտարարած է Երեւանի վարչապետը, Թէեւ «ապրուստը ապահով է», բայց առաջին խումբէն վերջ բնակարանի հարցին լուծումէն կախուած պիտի ունենայ միւսներուն փոխադրութիւնը»։

Ուրեմն, առ այժմ ունինք միայն վեց հազարի անմիջական փոխադրութեան խնդիրը, որուն իրականացման համար Ցունաստան կը սպասուին Երեւանի Ներկայացուցիչները։

Աթէնքի «Նոր Օրը», Ներգաղթի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հակասական լուրերուն առթիւ, գիտել կուտայ (3 սեպտ.).

—«Եփոթութիւն մըն է ծայր կուտայ. ո՞ւր պիտի երթանք, ե՞րբ պիտի երթանք, պիտի ցետեղե՞ն. բանուո՞ր կ'ուզուի, քաղա՞ք պիտի տանին Թէ գիւղ…

Արդէն շոգիի վրայ գտնուող բազմութիւնները կրակ կ'առնեն. այլ ուրիշ զբաղում չկայ, հանգիստ չկայ, հազար ծայն՝ հազար անկիւնէ.

… Շատերը իրենց գործը պիտի ձգեն. ոմանք խանութ պիտի ծախեն, ուրիշներ տուն-տեղ, հազար չարչարանքով մէջտեղ բերուած փարանկանները.

… Քիչ պիտի չըլլայ նաեւ Թիւը արկածախնդիր ու շահամոլ գործակալներու, որոնք հազար խաբէութիւններով պղտոր ջուրի մէջ որսի պիտի ելլեն։»

Եւ մեր պաշտօնակիցը սրտառուչ հրաւէր մը կ'ուղղէ շուարած բազմութիւններուն, որպէս զի պահեն իրենց պաղարիւնը.

— «Պահե՛ պաղարիւնդ, հա՛յ գաղթական, կատարուելիք տեղափոխութիւնները՝ քու կարգադրութեամբդ, քու պահանջքովդ կամ խնդրանքովդ եղած չեն։ Մեզմէ դուրս ազդակներ որոշում տուած են։

… Անոնք որ հայրենիք մեկնելու միտք ունին, Թող տան իրենց որոշումը, միաժամանակ շարունակելով իրենց գործը։ Իրաւասու արձանագրողները կուգան, երբ ժամը հնչէ, եւ գացողը կ'երթայ առանց խլարանցումի, նոյնը նաեւ ուրիշ վայրի համար.

… Ունեցածնիս տասը կտոր է. մեր ստացուածքը երկու պայուսակի մէջ կը սեղմի։ Աղքայութիւնը չէ որ կը սպասէ մեզի.

Ամէնուս դրան եռին, Թափառականի ցուպն ու մախաղը պատրաստ են։

Թող մնան հոն, մինչեւ որ ԳԱՆ ու տանին մեզ»։

×

Այսքան արտատպում՝ անոր համար որ, մեր ալ բանիքը այս պիտի ըլլայ, ներկայ պայմաններուն մէջ։

Այս տողերը գրած առեն, «Նոր Օրը չէր գիտեր Թէ որոշուած է վեց հազարին հինգ հազարը առնել Ցունաստանէն։

Հիմա որ այս պարագան ճշդուած է, նորէն շուարելու պէտք չկայ։ Նոյնը Պուլկարիոյ համար։

Անոնք որ պատրաստ են Հայաստան երթալու, անոր համեմատ կը սարքեն իրենց գործերը եւ կը սպասեն արձանագրութեան ու շոգենաւի։

Անշուշտ, ամէնէն առաջ երթալու պիտի պատրաստուին անոնք որ անգործ են, մասնաւած՝ բացարձակ անելի։ Կամ ո՛ր եւ է արհեստ, մասնագիտութիւն ունին եւ կ'ուզեն օժանդակել հայրենիքին վերաշինութեան։ Ցետոյ, երթալու պատրաստ պէտք է ըլլան երիտասարդներն ու ամուրիները, որբերն ու հողագործները։

Մէկ խօսքով, անոնք որ հաստատուն կեանք չունին, կամ չունին անքակտելի կապեր։

Պաղարիւնը պահելու, ջուրը չտեսած բուլպանները չհանելու համար, անհրաժեշտ է գիտնալ որ՝ ստիպում չկայ ոչ Երեւանի, ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ։

Որքան գիտենք, այս վերջինը պիտի հարկադրուի յետաձգել իր ծրագիրը, քանի որ դէպի Երկիր փոխադրելու որոշում կայ։

Ուրեմն, իւրաքանչիւր հայրենակից իր ազատ կամքով պիտի որոշէ իր ընելիքը։ Ինքն է որ պիտի վճռէ,—երթա՞լ Թէ չերթալ։ Եւ պայմաններն ալ ծանօթ են։ Տարակոյս ըլլալու առարկան կրկնուած։ Գացողները պիտի ըլլան աշխատաւոր (իրենց ընտանիքներով) եւ պարերկրեայ։

Անշուշտ ցանկալի է որ հինգ հազարը լրանայ Ցունաստանէն, ինչպէս հազարը՝ Պուլկարիայէն։

Այդքան համրանք պակսելով երկու նշուած երկիրներէ, շատ մը պատրուակներ կը վերնան, եւ մնացեալները քիչ-շատ տանելի վիճակի մը կը հասնին, մինչեւ որ տեղ բացուի ուրիշներու համար։

Ցետոյ, առայժմ խնդիր չկայ Սուրիոյ մասին։ Թերեւս Ցունաստանէն եւ Պուլկարիայէն յետոյ, արձանագրութիւններ կատարուին նաեւ Ֆրանսայի մէջ։

Այնպէս որ, անհրաժեշտ է պաղարիւն մնալ, եւ յոյս շինելու տեղ աչք չհանել։

Շ.

ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիական «Ահա իւլ Ճէդիտ» Թերթը հետեւեալը կը գրէ Սուրիոյ հայութեան մասին.—

Թուրք Թերթեր մինչեւ հիմա կը շարունակեն զբաղիլ Սուրիա գտնուող հայ գաղթականներով։ Անոնք, Թուրք Թերթերը կ'ըսեն որ Ֆրանսայի Հայերը Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ զօրաւոր պատուար մը կը կանգնէ եւ կը քաջալերէ դէպի Սուրիա Հայ գաղթականութեան հոսանքը։

Այս տեսակ լուրերու արդիւնք է նաեւ հետեւեալ հեռագիրը որ Պէյրութէն գործակալութեան կողմէ կը հաղորդուի.

— «Ճայմքօ» Թերթը կը գրէ որ Ֆրանսան Ազգ. Դաշնակցութեան համաձայնութեամբ հայ գաղթականները Սուրիոյ սահմանին մօտերը տեղաւորել կ'ուզէ։ Թուրք Թերթիր կը գրեն որ, Ֆրանսայի այս քաղաքականութիւնը անպայման դժուարութիւն պիտի տայ Թուրքիոյ։»

Այս տեսակ լուրերը բոլորովին կը հերքեն հայ շրջանակները եւ կը յայտնեն որ հաւատալի չէ որ Հայերը ուզեն դրացի ըլլալ Թուրքերուն, մանաւանդ որ այս երկու ժողովուրդներու միջեւ այնքան արիւնոտ դէպքեր տեղի ունեցած են անցեալի մէջ եւ այդ պատճառաւ Հայերը հեռացած անոնցմէ։

Այս լուրերը Թրքական յերիւրանքներ են եւ զուրկ իրականութենէ։

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Քիւրտ «Միլլի» աշիրէԹները սուրական սահմանէն ներս Րէսիւլ-Այն—Նըսէյպինի շրջանին մէջ գտնուին։ «Օէնի Ուրֆա» Թերթը այս աշիրէԹի մասին հետեւեալ լուրը կը հաղորդէ.

«Օգոստոս 24ին, Միլլի աշիրէԹներէն ուժ մը ուզեց անցնիլ մեր սահմանէն ներս եւ Հաճըքալ գիւղին վրայ յարձակեցաւ։ Ուտզակներուն Թիւն էր 25։ Այդ միջոցին ձիաւոր սահմանապահներ հասան եւ երկու կողմերու միջեւ սկսաւ ընդհարումը, որ տեւեց անընդհատ երեք ժամ։ Ի վերջոյ աւազակապետ Մոլլա Եուսուֆ ճամծ եւ 5 աւազակներ սպաննուեցան, Անոնցմէ երեք հոգի ողջ ողջ բռնուեցան, իսկ մնացածները փախան։

Նոր ուժեր ղրկուեցան գանոնք հետապնդելու համար։

ԳԵՐՄԱՆԵԻԹՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Խորհրդային կառավարութիւնը իր կողմէ նշանակեց այն անդամը, որ իբր պատգամաւոր պիտի մասնակցի ռուսեւգերման հաշտեցման յանձնախումբին երկրորդ նստաշրջանին։ Այս յանձնախումբը պիտի շարունակէ քննել վիճելի այն հարցերը, որոնք լուծում չէին գտած անցեալ տարի։

Ելեւմտագէտներու յանձնախումբ մը Մոսկուայէն հասած է Պերլին։ Այս յանձնախումբին նպատակն է ուսումնասիրել Գերմանիոյ դրամատուններու կազմակերպութիւնը ինչպէս նաեւ ելմտացոյցի պատրաստութեան դրութիւնը։ Կը կարծուի Թէ, այս յանձնախումբը պիտի զբաղի նաեւ Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ առկախ մնացած ելմտական հարցերու կարգադրութեամբ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Երեքշաբթի օր, բացուեցաւ Անգլիոյ խորհրդարանի նըստաշրջանը։ Կարդացուելէ վերջ Թագաւորին ուղերձը, որ վարչապետին Մաքտոնըլտի եւ ընդդիմադիր պետին Հէնտըրսընի միջեւ տեղի տուաւ առաջին բախումի մը, վարչապետը խօսք առաւ պարզելու կացութիւնը։ Ըստ Մաքտոնըլտի, ծանր կացութեան առաջին ազդանշանը կը տրուի Օգոստոս 8ին, երբ անգլիական դրամատունը կը յայտնէ ոսկիի փոխուտը արտածման։ Նախքան այդ, յուլիս 13էն 30, անգլ. դրամատունը կորսնցուցած է արդէն 34 միլիոն ոսկի։ Եւ առկից անցեն, կացութիւնը երթալով կը ծանրանայ։ Տագնապը աւելի կը սաստկանայ աւստրիական մեծ դրամատան մը սնանկութեամբ եւ Գերմանիոյ ելմտական դժուարութիւններով։

Մաքտոնըլտ պարզելէ վերջ կացութիւնը, կը յայտնէ Թէ փրկելու համար երկիրը, հնչած է զոհողութիւններու պահը։ Ինքն իսկ 1000 ոսկի կը զեղչէ իր տարեկան Թոշակէն.— Ազգին բոլոր դասակարգերը կ'աւելցնէ, պէտք է մասնակցին հաւասարակաց զոհողութեան, օրինակ առնելով Թագաւորէն եւ արքայական ընտանիքէն, ինչպէս նաեւ այրիներէն եւ անգործներէն»։

Մաքտոնըլտ իր վերջաբանին մէջ, ակնարկութիւն մը ըրաւ նաեւ դահլիճին կազմին եւ անոր տեւողութեան մասին։ — Ինչ որ ալ ըլլայ կառավարութեան տեւողութիւնը, ան արդէն ցոյց տուաւ իր օգտակարութիւնը։ Բաղկացած է ամէն կուսակցութեան պատկանող մարդերէ։ Որոնք համոզուած են Թէ քանի այս տագնապը վերջ չէ գտած, պէտք է զինադադարի ենթարկել կուսակցական պայքարները։

Մաքտոնըլտի պատասխանեց ընդդիմադիր պետ եւ ներկայ վարչապետին կուսակիցն ու պաշտօնակիցը՝ Հէնտըրսըն որ մեղադրեց Մաքտոնըլտը Թէ կացութեան տեղեակ չէ պահած իր կուսակցութիւնը, այլ նախընտրած է իր խոստովանութիւնները վերապահել ուրիշ քաղաքական կուսակցութեան պետերուն «այնպէս որ, յայտնեց Հէնտըրսըն, ուրիշ կառավարութեան մը գլուխը կը տեսնենք վարչապետ մը որ չի կրնար ուղիղ նայիլ անոնց որ իրեն Թոյլ տուին վարչապետ դառնալու։

Ցետոյ, Հէնտըրսըն պարզեց Թէ աշխատաւորական կառավարութեան վրայ չի ծանրանար կացութեան պատասխանատուութիւնը եւ իր կարգին, քննելէ վերջ ներկայ կացութեան նախընթաց պէպքերը, իր ճառը վերջացուց նոր մեղադրականով մը ընդդէմ Մաքտոնըլտի։

Խօսեցաւ նաեւ պահպանողականներու պետը եւ ներկայ դահլիճին գլխաւոր անդամներէն Պոլտուին։

Խորհրդարանը ընդունեց Մաքտոնըլտի կողմէ ներկայացուած առաջարկ մը, սահծելու միջոցներու քննութեան յատուկ յանձնախումբ մը։

Առաջարկը ընդունուեցաւ 250ի դէմ 309 ձայնով։ 59 ձայնի առաւելութիւն մը։

Աւելցնենք Թէ աշխատաւորականներէն 12 հոգի քուէարկեցին ի նպաստ կառավարական առաջարկին, 3 հոգի մնացին ձեռնպահ, իսկ 11 հոգի կը բացակայէին։

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին մէջ, խօսք առաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարը Կրանտի եւ խօսեցաւ զինաթափութեան հարցին եւ տնտեսական տագնապին մասին.— Իտալիա, զինաթափութեան հարցին մէջ, համամիտ է գերմանական եւ անգլիական տեսակէտին, որուն համաձայն, ապահովութիւնը պէտք չէ պայմանն ըլլայ, այլ հետեւանքը պատերազմական ուժերու սահմանափակման։ Իտալիա կը Թելադրէ յայտարարել «սպառազինութեան դադար» մը, որուն պէտք է ենթարկուին բոլոր պետութիւնները, ամբողջ զինաթափութեան համագումարի ընթացքին, որ կը բացուի փետրուար 2ին։

Գալով տնտեսական տագնապին, Իտալիա կը բողոքէ «սահմանափակ խմբակցութիւններ»ու կազմութեան դէմ, ինչ որ կը վնասէ տնտեսական գործակցութեան եւ խաղաղութեան։ Իտալիոյ տեսակէտով, Եւրոպայի համար վտանգ մը կը կազմեն այն բանակցութիւնները, որոնք կը կատարուին խմբակցութիւններ կազմելու, «փակ դրութիւններ» եւ «մասնաւոր եղանակներ» որդեգրելու համար եւ կը Թելադրէ որ աշխարհի բոլոր պետութիւնները կազմեն միակ խմբակցութիւն մը, որ հետզհետէ ընդարձակուի, փոխանակ անդամատուելու։ Իտալիա կը փափաքի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ջանայ աւելի սերտ յարաբերութիւններ մշակել այն պետութեանց հետ, որոնք չեն մասնակցիր իրեն, ինչպէս Ամերիկան եւ Ռուսիան։

Ֆրանսեւռուս բանակցութիւններ

Ծերակուտական մը Գ. Էքքար, Ֆրանսայի վարչապետին ուղղած է նամակ մը ֆրանքեւռուս բանակցութիւններու մասին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՆԵՐՈՒՄ ՊԱՐՍԻԿ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Թէհրանէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, խորհրդային կառավարութիւնը ազատ պիտի արձակէ բոլոր այն Պարսիկները որոնք բանտարկուած կը մնան Ռուսիոյ զանազան կողմերը։ Այս ներումը շնորհուած է եղեր պարսիկ գահաժառանգին դէպի Եւրոպա մեկնումին առթիւ։

ՍԵՒ ՑԱՒԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Իրաքի մէջ սեւ ցաւը հետզհետէ մտահոգիչ ծաւալ կը ստանայ։ Պաղտատի մէջ օգոստոս 20ին, 99 դէպք եւ 65 մահ պատահած է, 21ին՝ 120 դէպք եւ 93 մահ։ Հակառակ Թափուած ջանքերու, ուրիշ շրջաններու մէջ ալ ծաւալած է այս հիւանդութիւնը։

Նկատի առնելով Սուրիոյ սպառնացող վտանգը, տեղին կառավարութիւնը որոշեց Դամասկոսի բնակչութիւնը պարտաւորիչ պատուաստումի ենթարկել։ Նոյնը պիտի գործադրուի նաեւ անապատի վրանաբնակ ցեղերու որոնք յաճախ կը փոխադրուին սուրիական եւ Իրաքեան երկիրներ։

Լիբանանի առողջապահական վարչութիւնը հրահանգ տուած է պանդոկներու տէրերուն որ Իրաքէն եկող ճամբորդներու ցուցակը կանոնաւորաբար յանձնեն տեղական իշխանութեանց, նշանակելով անոնց ինքնութիւնը եւ առողջական վիճակը։

ՎԵՆԻԶԷԼՈՍԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ցոյն ժողովրդավար կուսակցութեան պետը Զալտարիս, Փաթրասի մէջ խօսեցաւ քաղաքական ճառ մը, խստօրէն քննադատելով կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Ըստ ընդդիմադիր պետին, Վենիզելոս չէ յարգած 1928ի ընտրութիւններէն առաջ, իր տուած խոստումները, ծախքերուն մէջ որ եւ է խնայողութիւն չէ ըրած, վարչական կազմակերպութիւնը չէ բարուոքած, ընդհակառակն աւելորդ ծախքեր ըրած եւ վարած է արտաքին փոխառութեան քաղաքականութիւն մը եւ մեծ վնաս հասցուցած է երկրին արտադրութեան յատուկ աշխատանքներուն։

Զալտարիս յայտնեց նաեւ Թէ կը հաւանի Թուրքիոյ հետ բարեկամութիւն մշակելու քաղաքականութեան, բայց կառավարութիւնը յոյն գաղթականներու շահերը զոհած է յոյնեւ Թուրք դաշինքի կնքման, որ Թուրքիոյ մէջ 1 միլիոն 300000 Ցոյներու կողմէ լքուած կալուածներուն փոխարէն, երբ հաւանցում կ'ապահովէ Ցունաստանի մէջ 350,000 Թուրքերու կողմէ լքուած կալուածները։

ԳՈՒՍԱՆ ՎՐԴ. ԿԱՐԳԱԼՈՅԾ

Լոնտոնի հռչակաւոր հովիւը, Գուսան վարդապետ, որ Գոլսոյ մէջ ալ նոյն գարշելի մոլութիւնը կը մշակէր տղու մը հետ, կարգալոյծ հռչակուեցաւ կրօնաժողովին կողմէ։

Կարգը ե՞րբ կուգայ միւսներուն…

ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կը լսենք Թէ մօտերս պիտի բարեփոխուի Երեւանի անճոռնի ուղղագրութիւնը, քանի մը վարժապետներու յիմարութիւնը, որ ուրիշ բանի չծառայեց եթէ ոչ անհամաչելի դարձնել խորհրդային հրատարակութիւնները։

Անցեալ տարի ալ տրուեցաւ այս լուրը, եւ անկէ ի վեր կը սպասենք բարեկամ Թէ Թշնամի։

Խորհրդային Միութեան մէջ ամէն ինչ կը կարգադրուի «դեկրէտ»ով, լաւ կամ գէշ, ինչո՞ւ կ'ուշանայ այս բարերար «դեկրէտ»ը։

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԵՐԷՆ

5.— ԲԱՐԲԱՌՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Մեր գրական լեզուի ազգային ձաւին մտահոգութիւնը մեր օրով ալ անգամ մը զբաղեցուց միտքերը, ասկէ ճիշտ 18 տարի առաջ։

Պոլիս, շաբաթաթերթ «Ազատամարտ»ի խմբագրութիւնն էր որ հարցարան մը հրապարակ գրաւ։ Ան հայ բանասէրներուն ու գրագէտներուն կարծիքը կ'ուզէր իմանալ սա քանի մը հարցերուն մասին.—

1.— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Թրքահայ լեզուի արդի կացութեան եւ մշակման մասին:

2.— Բանաւոր եւ պատեհ կը գտնէ՞ք ձուլում մը՝ Արեւելեան եւ Արեւմտեան աշխարհաբարներու միջեւ եւ ի՞նչ պայմաններով: Եթէ կը մերժէք այդ գաղափարը, ի՞նչ են ձեր պատճառաբանութիւնները:

3.— Կ'ընդունի՞ք երեք ինքնուրոյն բարբառներու՝ Արեւելեան, Արեւմտեան ու գաւառական-միջնաշխարհի՝ անկախ, հաւասարազօր գոյութիւնը:

4.— Կը կարծէ՞ք որ ներկայ գաւառաբարբառները կրնան երկար ատեն շարունակել իրենց գոյութիւնը:

Ըմբռնելու համար այս հարցարանին իմաստը՝ պէտք է այն օրերը միտք բերել։ Նախ միտք բերել «Ազատամարտ»ը։ Թերթ մը որ Պոլիս կ'ելլէ, բայց Պոլսինը չէ. ամբո՛ղջ հայ ժողովուրդին ցաւերը իրն է ըրած։ Թրքահայ լեզուով լոյս կը տեսնէ, բայց ընդարձակ է իր մտահոգութեանց հորիզոնը։ Անոր գլուխ կանգնած մարդիկը սահմանները վաղուց քանդեր են իրենց հոգիներուն մէջ, եւ կը քարոզեն նոր տախտակներու իմաստութիւնը։ Հնոց մըն է ուր Թրքահայն ու Ռուսահայը կը խլրտին, ու կը ձուլուին ամենօրեայ եղբայրութեան մը մէջ։ Խմբագրութեան կազմին մէջ Պոլսէն, գաւառէն, Կովկասէ՛ն՝ ալ կան։

Այդ մթնոլորտին մէջ դժուար թէ տեղ ունենային հատուածական զգացումները։ Ընդհակառակն։ Մարդիկ ամէն օր կ'արձակէին սահմանները քանդելու մասին։ «Երեւակայ ենքը, զոր Պէշիկթաշլեան երգեր էր կէս դար առաջ՝ սկսած էր պտուղ տալ վաղուց, բայց նեղ սահմաններու մէջ։ Դաւանանքով բաժնուած Հայերուս արտին էր միայն գեռ խօսքը։ Կռուի դաշտին վրայ թափուած արիւնը առաջին փորձն էր սահմանները փլցնելու եւ բոլորը համրկելու միակ տեսիլքով ու միակ ճիգով։ Բայց զանգուածը դեռ անհաղորդ էր։ Պէտք էր հոգիները ձուլել

Այդ մտահոգութիւնն էր որ «Ազատամարտ»ի խմբագրութիւնը դրդեց այդ հարցարանը ուղղել։

Հարցարանին հետզհետէ պատասխանեցին Սիմոն Յակոբեանէ (Բերունի) զատ՝ որ յօդուածներու շարքով մը վիճաբանութիւնը բացաւ, Փրոֆ. Ն. Խաչատրեան, Ղազարոս Աղայեան, Արշակ Չօպանեան, Միքայէլ Վարանդեան, Դանիէլ Վարուժան, Յովհ. Գազանճեան, Ստ. Լիսիցեան, Բագրէն Եպիսկոպոս, Թաթուլիւն Շահրիկեան, Շիրվանզադէ, Կարապետ Բասմաջեան, Արտաշէս Յարութիւնեան, Գեղամ Վարդապետ, եւ ուրիշներ։

Ու յանձնախումբ մը. զոր կը կազմէին Ռուբէն Զարդարեան, Լեւոն Շանթ եւ Մելքոն Կիւրճեան, ստացուած պատասխանները պիտի դասաւորէր՝ եզրակացութեանց վերածելով զանոնք։ Յանձնախումբը չկրցաւ կատարել այդ աշխատանքը, բայց անոնք որ հետեւեր էին վէճին՝ կրցեր էին արդէն իրենց մտքին մէջ քաղել եզրակացութիւնները։

Ու այդ եզրակացութիւնը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ սա թէ որքան ալ բաղձալի ըլլար միակ բարբառ մը ունենալ՝ հայ ժողովուրդի ապրած պայմաններուն մէջ հնարաւոր չէր առիկա, եւ թէ լաւագոյն պիտի ըլլար մտածել մերձեցումի մը մասին։

«Օրէնքը կեանքն, լեզուին պիտի բխի եւ ոչ թէ կանխակալ օրէնքներ պիտի պատրաստեն կեանքը, էվոլիւցիայի ձեւն ու սահմանները», կ'ըսէր Շահրիկեան։

Վարանդեանի կարծիքով տնտեսական եւ քաղաքական զարգացումը, իբրեւ սարրկայական ընթացքը պիտի կատարէր իր վճռական դերը։ Բայց կ'ընդունէր որ մեր կամքը, մեր ճիգերն ալ ունին իրենց տեղը այդ տարերային հոսանքի մէջ։

«Լեզուական պատմութիւնները, կ'ըսէր Վարուժան, ոչ մէկ օրինակ կ'ընծայեն պայմանադրական որ և է ձուլումի այնպիսի բարբառներու միջեւ՝ որոնք իրարմէ այնքան էական զանազանութիւններ ունին»։

Քիչ մը աւելի ծեքծեքուն բառերով՝ բայց միեւնոյն եզրակացութեան է որ կը յանգէր Արտաշէս Յարութիւնեան։

— «Խնդիր չեմ ըներ բանաւոր կամ պատեհ ձուլում մը՝ Արեւելեան եւ Արեւմտեան աշխարհաբարներուն։ Լեզուական երեւոյթները անկախ են փափաքներէ, կամայականութիւններէ։ Երկու աշխարհաբարներուն կենսաւէտութեան չափը, իրարու հանդէպ, միայն կրնար իրարու բախտ որոշել։ Այս տեսակէտով ապագան որոշապէս նախատեսել կարելի չէ։ Իսկ ներկայ պայմաններուն մէջ, կովկասահայ եւ Թրքահայ գրականութեանց յարատեւ շփումը, — բան մը՝ որ ցարդ տեղի չունենար կանոնաւորապէս, — պիտի արդիւնաւորէր փոխադարձ լրացուցիչ ու եղանակաւորիչ ազդեցութիւններ, — երեւոյթ մը՝ որուն պիտի համակրէի որոշ չափով։»

Սա կ'ըլլար Ստ. Լիսիցեանի կարծիքը.

— «Հայոց գրական լեզուների մերձեցումը բնակա՛ն օրէնքո՛վ առաջ է գնալու հայութեան զանազան մասերի փոխադարձ շփումից, եւ ինչքան աւելի հասարակական-տնտեսական հանգամանքները ստիպէինմի գաւառացուն յարաբերութեան մէջ մտնել ուրիշ գաւառացիների հետ, այնքան աւելի արագ պիտի կատարուի այդ մերձեցումը, եւ բուն ժողովուրդն է որ տիրելով կեանքի բոլոր ասպարէզներին, իր օրէնքներն է թելադրելու նաեւ գրական լեզուի զարգացմանը։»

Իսկ Ղազարոս Աղայեան կ'ըսէր.

—«Մեր երկուքին բարբառները՝ Արեւելեան եւ Արեւմտեան՝ կը մօտենան միմիանց եւ կը միանան. միայն դա չի կատարուիլ արհեստական կուչումով, այլ քաղաքական հանգամանքների բարեյաջող փոփոխութեամբ, մէկին միւսով նւաճելով։»

Քաղաքական պայմաններու փոփոխութենէն կը սպասէր վճիռը Չօպանեան եւս։

— «Այսօր ունինք երկու գրական բարբառ, որ նուիրագործուած են իրենց ուրոյն առանձնայատկութիւններն ունեցող երկու զուգահեռական մատենագրութիւններով եւ որոնց իւրաքանչիւրը տարբեր միջավայրի եւ ազդեցութեանց ծնունդ՝ պիտի շարունակէ զարգանալ իր ուրոյն ճամբով։ Ձուլում մը նիւթապէս անհնար կը գտնեմ։ Քաղաքական հզօր կերպարանափոխութիւններ միայն՝ կարող են օր մը այդ բարբառներէն մէն տիրապետող դարձնել, կամ աւելի ճիշդ՝ անոնցմէ միոյն տարածումը ընդլայնել, որովհետեւ դժուար է ենթադրել որ ամբողջ հայութիւնը օր մը ենթարկուի քաղաքական միեւնոյն պայմաններուն։

Փրոֆ. Ն. Խաչատրեան ալ ձուլումը անհնար կը գտնէր, ըլլայ երկու բարբառներու մէջ գոյացած լեզուային առանձնայատկութիւններուն, ըլլայ քաղաքական բաժանման կամ քաղաքակրթական տարբերութեանց պատճառով։

Իսկ Բագրէն եպիսկոպոս կ'ըսէր.
— «Լեզուն բան մը չի մշակուիր, չի կրնար այս ու այն կաղապարին մէջ բռնադատուիլ։ Լեզուներն ալ կեանք մը ունին. ատոնք կը ծնին կ'ապրին, կ'աճին, կը հիւանդանան, կը մեռնին։ Գրչի մարդոց պարտքն է հակառակ չգործել այս բնական օրէնքներուն, այլ աշխատիլ, որ ատոր սննդառութիւնն ու զարգացումը, այսինքն մշակումը մաքուր ըլլայ եւ կանոնաւոր...։ Արդ՝ մէկ լեզուի գաւառաբարբառներու այնքան տարբերութիւններ, որոնք բնական պատճառներու արդիւնք են, չեն կրնար վերցուիլ եւ հետեւաբար չեն կրնար միանալ, ձուլուիլ բռնական կամ արուեստական միջոցներով...։ Տարբեր միջավայրեր (կլիմայ, քաղաքակրթութիւն եւայլն) իրենց յատուկ պահանջներն ունին, եւ այդ պահանջները մենք չենք կրնար փոխել։»

— «Ձուլում մը, կը պատասխանէր Բասմաջեան, Արեւելեան եւ Արեւմտեան աշխարհաբարներու միջեւ՝ շատ բանաւոր եւ պատեհ կը գտնեմ։ Անմիջդ կերպով «Արեւելեան» անունը կրող մեր մեղկ, թոյլ, անչիզ, հետեւաբար իսկապէս արեւելեան-գրականութիւնը պէտք ունի «արեւմտեան» կոչուած ցնցող, հուժկու, եւ՝ եթէ կարելի է ըսել՝ առնական գրականութեան պատուաստման։ Այս պատուաստումէն բնական ճամբով յառաջ պիտի գայ մեր սպասած ձուլումը։»

Ահա թէ ի՛նչ կը մտածէին մարդիկ ասկէ 18 տարի առաջ՝ երբ հարց կը տրուէր իրենց երկու բարբառներու ձուլման հնարաւորութեանը մասին։ Տարբեր էր անշուշտ, այն ատեն, մեր երկու հատուածներուն համրանքը, տարբեր էր նաեւ անոնց քաղաքական վիճակը։ Անշուշտ շատ բան է փոխուած, անկէ ի վեր, հայ ժողովուրդի ապրած պայմաններուն մէջ։ Բայց դեռ հարց է թէ այս նոր պայմանները հնարաւորութիւն կուտա՞ն բարբառներու միջեւ ձուլումի մը։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ԳԻՒՂԸ ԵՒ ՔԱՂԱՔԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

ՍՕՖԻԱ, 4 Սեպտեմբեր.— Նոր կառավարութեան հաստատումով, աւելի թոյլատու կարգեր հաստատուեցան երկրին մէջ, որով աշխատաւորական տարրերը հնարաւորութիւն ունեցան աւելի ներայժ գործունէութեան լծուելու եւ հետեւաբար ցուցադրելու իրենց ներքին հակամարտութիւնները։

Նշանակալից էր բանուորականներու (համայնավարներու) յաջողութիւնը գիւղերու մէջ։ Ընդհանուր ընտրութիւններու ժամանակ անոնց ստացած 167,000 ձայնէն, 120,000ը կը պատկանի գիւղացիներուն։ Քուէներու այս թիւը քաջալերութիւն մը եղաւ համայնավարներուն, իրենց գլխաւոր ուշադրութիւնը դարձնելու գէպի գիւղական զանգուածները եւ աշխատելու որ անոնք դուրս ելլեն հողագործական Միութեան ազդեցութեան գիծէն եւ ենթարկուին իրենց։ Հողագործականներու ձախ թեւ մը կայ, որ արդէն իբրեւ համայնավար կը գործէր իրենց հետ։ Համայնավարներու նպատակն է քայքայել Միութիւնը, բայց միջոցներու մէջ տարակարծութիւն կը տիրէ համայնավար ղեկավարներու միջեւ։

Մէկ մասը կը կարծէ թէ լաւագոյն ձեւն է ներսէն պայթեցնել զայն, անոր համար գործնական չի գտներ համայնավար գիւղացիներու հեռացումը Հողագործական Միութենէն, իսկ միւս մասը կ'ուզէ անխնայ կախ մղել հողագործական ղեկավարներու դէմ եւ շահագործելով գիւղացիներու տնտեսական նեղ կացութիւնը, գիւղական զանգուածները ուղղակի համայնավար շարքերը մտցնել։

Առայժմ այս վերջիններուն տեսակէտը յաղթանակած է եւ հողագործական միութիւնը արդէն փաշխատ անունով մկրտուած է համայնավարներու կողմէ։ Բնականաբար հողագործականները իրենց ձեռքերը ծալլած պիտի նստէին որ համայնավարները գան եւ դուրս քշեն զիրենք գիւղերէն։ Ուստի հակազդելու համար անոնց պրօպագանտին, իրենց գործիչները կը պտտցնեն գաւառները, հրապարակային ժողովներ կը կազմեն եւ գիւղացիի բռունցքով կը սպառնան համայնավարներուն։

Այս կողմէ մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտայ հողագ. միութեան քարտուղար Վերգիլ Դիմով, որ թէ հրապարակային ժողովներու մէջ եւ թէ մամուլի ներկայացուցիչներուն կը յայտարարէ,թէ համայնավարները թող պատրանք չունենան թէ գիւղը իրենց պատրաստ աւարառ պիտի չհգուի եւ հակառակ պարագային Փաշիզմը համայնավարները պիտի ըլլան։

Եւ այսպէս, փոխադարձ սպառնալիքներն ու ամբաստանութիւնները մեծ եռանդով կը շարունակուին թէ խորհրդարանի եւ թէ մամուլի մէջ։ Համայնավարներուն նշանաբաններն են. բանալ նոր կառավարութեան կողմէ փակուած ակումբները, ջնջել պետական պաշտպանութեան օրէնքը. ճանչնալ Խորհրդ. Միութիւնը, ջնջել գիւղացիներու պետական եւ մասնաւոր պարտքերը, անկցի՛ հողագործական փաշիզմը, կեցցէ՛ բանուորա-գիւղացիական իշխանութիւնը։

Հողագործականներն ալ իրենց կարգին կը մեղադրեն զանոնք իբրեւ ներկայ տնտեսական տագնապը շահագործող օտար գործակալներ, որոնք Մոսկուայի հրահանգով կը գործեն ի վնաս պուլկար պետութեան եւ ժողովուրդին։

Անցեալ օր Սօպրանիէի մէջ Թրոյանի շրջանի երեսփ. ընտրութիւններու վաւերացման ժամանակ, երեսփոխան Իվ. Սոմէնով մեր մեղադրանք մը ըրաւ համայնավարներուն եւ նախկին կառավարութեան հասցէին, յայտնելով թէ համայնավարներու արծաթագոյն ընտրական թերթիկները քուղթը դայթայթուած է եւ վճարուած վարչապետ եւ ներքին նախարար Ա. Լիափչէվի հրահանգով այն ատենուան եւ ներկայ ոստիկանական ընդհ. տնօրէնին կողմէ, ներքին նախարարութեան գաղտնի ֆոնտերէն։

Այսօրուան «Զեմլէդելսքօ Զնամէ» (Գիւղացիական Դրօշակ) թերթը պաշտօնական օրգան Հողագործական Միութեան, կը հիմնաւորէ այդ տարօրինակ մերկացումը, պատճառաբանելով որ ընտրութիւններու ժամանակ նախորդ կառավարութիւնը շատ թոյլատու ընթացք ունեցաւ համայնավարներու հանդէպ, եւ ընդհակառակն հալածեց «ազգային բլոկը» (ներկայ կառավարական), որ նոր ընտրական օրէնքը այնպէս շինուած էր, որ բանուորականները փոխանակ 7-8ի, 31 երեսփոխան տան, նպատակ ունենալով բլոկի յաղթած պարագային հանել անոր դէմ ուժեղ ընդդիմադիր ծայրայեղ երեսփոխանական խմբակ մը, գիւղացիները հեռացնել Հողագործական Միութենէն, իսկ իր (ազոգրի) յաջողութեան ատեն, ծնչել ու հալածել բանուորներու հետ գիւղացիներն ալ։

Այս մեղադրանքով հողագործականները կ'ուզեն ապացուցանել, թէ համայնավարները գործիք ըլլալու ընդունակ են, նոյնիսկ փաշիստներու ձեռքը։

Նշանակալից էր նաեւ պուլկար եռանդուն համայնավար Գեօրգի Նապետովի Խ. Ռուսիայէն անարգել Պուլկարիա գալը եւ իբրեւ երեսփոխան Սօպրանիէ մտնելը։ Երբ ան ատեան դրաւ ժողովարանը, համայնավարները, երեսփոխանները ոտքի ելան ու սկսան բացականչել կեցցէ խորհրդային Միութիւնը. իսկ Նապետով ալ տիրաբար պատասխանեց,

— Այո՛ կեցցէ՛:

Ներքին նախարար Մուշանով խնդրեց որ արձանագրուի այս փաստը, իսկ քանի մը օր յետոյ բանուորականներու հարցապնդումին պատասխանելով, սպառնալիքներ կարդաց անոնց հասցէին։

Սօպրանիէի բանուորական խմբակը երէկ որոշում մը տուաւ, որով 1923 յունիս 9էն սկսեալ բոլոր քաղաքական դէպքերու, դաւադրութիւններու մէջ մեղադրուողներուն եւ դատապարտուածներուն համար լիակատար եւ ընդհ. ներում պիտի պահանջէ։

Յայտնի չէ թէ այս մասին ի՛նչ դիրք պիտի բռնեն կառավարական պլոքի մաս կազմող միւս խմբակցութիւնները։

Այսպիսի ընդհանուր ներում մը, Պուլկարիա պիտի բերէ եւ բանտերէն հանէ մեծ թիւ մը հողագործական եւ համայնավար գործիչներու, որոնց ներկայ պայքարներուն եւ հակամարտութիւններուն գործօն մասնակցութիւնը կրնայ մեծ անակնկալներ պատճառել։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՋՈՀՆ Է ՈՐ ԿԸ ԽՕՍԻ...

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակած էինք Թաւրիզէն մեզի ուղղուած նամակ մը, որով Գ. Գ. Առաքել եւ Գառնիկ Պատմագրեանները բողոքեն իրենց մասին եղած ամբաստանութեան դէմ (իբրեւ գործակալ Չեկայի)։ «Ցուսաբեր», որուն մէջ տպուած է մեղադրանքը իր օգոստ. 29ի թիւին մէջ կը հրատարակէ ջեռնելայլ պատասխանը, ամբաստանող Ա. Ջմուրեանի ստորագրութեամբ.—

«Ցուսաբեր»ին ուղղած իմ նամակում (1931 յուլիս 23 թ. 95) ինչպէս տեսնում էք, որ չեկիստ Աղաբեկովի յօդուածում Տիկին Թագուհի Պատմագրեանի ազգանունը աղաւաղուած է. ինչպէս գրել եմ, այդ տիկինը հանդիսանում է մերձաւոր ազգականը Թաւրիզեցի Պատմագրեան ընտանիքի — Առաքել, Աշոտ եւ Գառնիկ Պատմագրեաններու։ Իմ նամակի մէջ ես գիտել եմ, որ վերջինները նոյնպէս հանդիսանում են Չեկայի լրտեսներ։ Անշուշտ առանց փաստերի չէ, որ ես այդ անձնաւորութիւններին լրտես բառով եմ որակում։ Որ Տ. Թագուհին լրտես է, այդ արդէն հաստատում է չեկիստ ինքը՝ Աղաբեկով։ Արդ, այդ Տ. Թագուհին, որ Պարսկահայերին ծանօթ է Թագուշ անունով, 1928 թուին Թեհրանից մեկնում է Թաւրիզ, իջեւանելով Պատմագրեան ընտանիքի մօտ։ Այդ մեկնումը կատարուել է այն ժամանակ, երբ Տ. Թագուշը արդէն իսկ գոցուել եւ Չեկային էր յանձնել Զօրա Սագինեանի թիթերը։

Այդ միեւնոյն թուականին՝ ես գտնւում էի խորհրդային Չեկայի բանտում, եւ Չեկան ինձ մեղադրելով «իբր ֆրանսիական իմպերիալիզմի ագենտ», միեւնոյն ժամանակ մեղադրում էր նաեւ այն բանում, որ ես Եւրոպայից (Պարիզից) Պարսկաստան Ռուսաստանի վրայով եմ մեկնել, որպէս գի, իբր թէ, Խորհ. Միութիւնից գաղտնիքներ լրտեսեմ եւ տանեմ յանձնեմ Զօրա Սագինեանին...

Բարեկամ խմբագիր, այդ հրէշային մեղադրանքներն անհիմն էին հէնց նրանով որ ես մինչեւ այժմ երբեւէ չեմ տեսել Զօրա Սագինեանի դէմքը։ Աւելին. երբեւէ նամակագրութիւն իսկ չէի ունեցել նրա հետ, եւ ոչ էլ նրա իսկ երբեւէ անձի միջոցով կամ ո՛րեւէ կերպով ո՛րեւէ ձեռաւոր կապ անգամ չեմ ունեցել Զօրա Սագինեանի հետ։ Ինչպէս տեսնում էք բոլշեւիկեան Չեկային պէտք էին պատրուակներ իրեն յայտնի հրէշային պրովոկատորին ենթարկելու ինձ՝ իրեն, Չեկային արժանի լրտեսների միջոցով։

Օգտուելով այն հանգամանքից որ ես գալիս էի Պարիզից, Չեկան ուզում էր իմ վզին փաթաթել «ֆրանսիական իմպերիալիզմի ագենտ» հրէշային մեղադրանքը, որպէսզի յանձինս իմ Դաշնակցութիւնը դուրս բերէր որպէս այդպիսին եւ որպէս ինտէրվէնտ։ Ինչպէս որ ես եզրակացրի բանտում, ապա՝ Պարսկաստանում եւ մանաւանդ չեկիստ Աղաբեկովի յուշերը կարդալով հէնց այն թուականին (1928), երբ լրտես Թագուշը գողանալիս եւ կարդալիս է եղել Զօրա Սագինեանի թիթերը, [...] Չեկայի ագենտ[...] լրտեսելիս եւ իմ դրութիւն[...] կարգալիս են եղել Պարիզում[...] բիզի լրտեսական այդ աշխատ[...] ների մէջ կարեւոր դեր են կատ[...] Աշոտ եւ Գառնիկ Պատմագրեան[...] ները, որոնց նոյն թուին (1927[...]) Պարիզում էին։ Եւ ահա՛ թէ ին[...] այդ ինձ յայտնի եղաւ։

Աշոտ Պատմագրեանը շատ [...] էր (Պարսկաստանում «դոստ» ե[...] սուած գրանց) խորհրդային ներ[...] յացուցիչ Սիմոնիկ Փիրումեանի[...] 1926-28 թուերին, եւ Պարիզի[...] բոլոր ընկերները գիտեն, որ Աշոտ[...] շա՛տ յաճախ այցելում էր [...] մոնիկ Փիրումեանի կաբին[...] Պէտք է, հարկ եղած պարագայ[...] Աշոտ Պատմագրեանին հարց[...] այսպէս՝

— չէ՞ եղել նա արդեօք [...] մոնիկ Փիրումեանի մօտ.

Մի օր, Պարիզում, Աշոտ [...] մագրեանը մօտենում է ինձ եւ [...] սում.

— Մայրս ռէվմատիզմ[...] ւանդ է, ես լիշում եմ, որ [...] զլրացական ժամանակդ մի[...] կազում էիր, ի՞նչպէս բու[...] միջոցներն սա ինձ։

Ես նրան ասացի, որ [...] մենալու գեղը հանքային ջրեր[...]

— Բո՛րժոմ, Նա՛րզան, [...] նա,— այնպէս չէ՞։— Բայց [...] «Բորժոմ» եւ «Նարզան» [...] այն ձեւով արտասանեց, որ [...] տարօրինակ թուաց ես այն[...] նակ չհասկցայ թէ բան[...] չո՛ւմն է։

Մի այլ անգամ,երբ ես «կի[...] ժապաւէն պիտի ուղարկէի Թա[...] փեսայիս, խնդրեցի նրան սա[...] ի՞նչ ճամբով են ուղարկում. [...] հետեւ այդ անձնաւորութիւնը [...] ռեւտուրով ես զբաղում էր[...] հրաւիրեց իրենց տուն ա[...] որ հասցէն տունն է. ես գնացի[...] ինձ տուեց մի հասցէ, ինչ որ [...] առեւտրականի, որ գտնւում [...] Տրապիզոնում, եւ ասաց որ [...] ուղարկեմ այնտեղ այդ հասցէին[...] այդ առեւտրականը ստանալով [...] դարկի Մակու-Թաւրիզ։ Այդ [...] մանակներն էր, 1927 թուակ[...] երբ ես մտածում էի Թաւրիզ վ[...] դառնալ, նա հետաքրքրւեց թէ [...] գծով պիտի վերադառնամ. ա[...] Բաղդադով։

Տեսէք այժմ, թէ վերջ[...] երկու անձեղ պարագան Չեկ[...] լրտես-պրովոկատորը ի՞նչպէս օգտագործում է։

Ծարոյալլի մեկաւարան[...] դաքական) 1929 թւին, մի օր [...] կարծ ինձ կանչում են հարցաք[...] թեան, Քէնիչ չեկիստը ինձ [...] ցնում է.

— Ի՞նչ առեւտրական [...] մէջ էք եղել Պարսկաստան[...]

Ոչ մի, — սաում եմ [...] հողա՛, չիշելու։

— Ձեռ յիշում։

Բո՛րժոմ, Նա՛րզան, Տրապ[...] Մակու-Թաւրիզ...

Սասում է քննիչը ճիշդ նոյ[...] ւով, ինչպէս որ Աշոտ Պատմ[...] եանն էր ասել Պարիզում։ [...] յանկարծ յիշողութեանս մէջ [...] նանում է Պատմագրեանը, որ [...] այդ խօսակցութիւնն էի ունեց[...] որը մոռացել էի. եւ որ գի[...] է՝ իբրեւ տանշան խօսակց[...] ոչ ոքի չէի պատմել։

— Ձեմ հասկանում ձեզ, [...] սում եմ քննիչ-չեկիստին.

— Կը հասկնա՛ք։

— Չե՛մ հասկանում։

— Մենք ձեր մասին [...] գիտենք, քան դուք կարծում էք։

— Դուք ինձ [...] էք ճանաչում ինձնից, ասում [...] հեգնանքով։

— Պատմեցէք բոլորն ինչ [...] տեցէք

— Ես ոչի՛նչ չգիտեմ եւ ձե՛զ պատմելու ոչինչ չունեմ։

Մեր այս խօսակցութեան արդիւնքը եղաւ այն, որ չեկիստն ինձ սպառնաց ստիպելու որ ես պատմեմ, բայց ես իսկապէս ոչինչ չունէի նրան պատմելու։ Դրանից յետոյ ինձ գցեցին մի շարք «բանտարկեալների» մէջ, որոնք իբր թէ դրդուած էին իբրեւ տաճկական, անգլիական եւ ֆրանսական լրտեսներ, բայց դրանք իրօք պրովոկատորներ էին, որոնք ուզում էին ինձ պրովոկացիայի ենթարկել, վրէն փաթթել պարսկական, ...անսական եւ տաճկական լրտեսութեան կեղտոտ մեղադրանքը։ ...անք ուզում էին ինձ հասցնել յուսահատութեան դուռը, որպէսզի ...ն կա՛մ անձնասպան լինէի եւ ...ամ՝ խենդանայի։ Կանգնում էին ...ի գլխիս գի՛շերով հայհոյում, ...դրժում էին ձեռքս դոնակ դնել ...համար ու մի հրէշային բանտր, ...անց սառն ցինիզմութիւնն անզամ ...ժմ յնցում է ինձ։

Գանք այժմ Առաքել Գառամազրեանին։ Դեռ եւս Երրոյալ չեղուած, երբ ես Մոսկուայի բանտում ...որ սոված ու ծարաւի էի հացաւ...ուլով, չունէի ոչ իսկ ծխախոտ եւ ...ներքին, եւ ոչ իսկ մի իր, բացի ...րայիս հագուստից (բոլոր իրերս ...ուել էր Չեկան)։ Այդ օրերին երբ ...սպահագործութեան վտանգը կախուած էր իմ գլխին դամոկլեան սրի ...էս Մոսկուայում Զ. Աղամովենց ...անը, հիւրերի ներկայութեամբ, Առաքել Գառամազրեանը (որ չգիտեմ ...ինչ գործով Մոսկուա էր գնացած) ...յայտարարել է.

— Ինչո՞ւ էք դրա (այսինքն Զ. Ա.) գործով զբաղւում (Զ. Աղամովը մօտ աշխատում էր ինձ հետ ...աշխատակցութեան իրաւունք ձեռք բերելու համար Ա. Ա.) դա Թաւրիզում կոմսոմոլներ էր ջարդում եւ մեր դէմ պայքարում։ (Ընդգծեցի՝ Առաքելի խօսքերը Ա. Ա.)։

Ինչ էր նպատակը Առաքել Գառամազրեանի։ Չբաւականանալով այն բանով, որ ես զրկուած էի հացից ու ջրից, ծխախոտից ու անկողնից, եւ, վերջապէս, զրկուած ազատութիւնից, աշխարհի ամենէն թանկագին բանից, նա, Առաքելը, այդ յայտարարութեամբ կամեցել է ինձ ...նդակահարել տալ։ Եւ նա, որ դուրսը, հիւրերի մօտ այդ «պրովոկացիան» է արել իմ հասցէին, ուրեմն ...սեք թէ ի՛նչ հրէշային բաներ ...քան ասած լինի Չեկային։ Նրա այդ յայտարարութիւնն է պատճառը, որ ...ոյն Մոսկուայի բանտում Չեկայի ...զննիչները կանգնում էին եւ ...քեսիս հայհոյում ասելով.

— «Քո մէրր... կոմսոմոլնե՞ր էիր ջարդում, հա՞...»

Եւ կամ թէ՝

— «Տեսնենք թէ ինչով պիտի վերջանայ այս միապետական միաբեհիչի գործը... Ա՛խ քո մէ...»

Այս բոլոր խօսքերից ես գցում ...էի, որ ինձ ենթարկել են հրէշային պրովոկացիայի, բայց չէի կարողանում (բացի Աշոտից) բոլոր պրովոկատորների անձնաւորութիւնները ճշդել։

Այն ժամանակ, բանտում չգիտէի, որ Առաքելը Մոսկուա է։ Այս խնդիրն էլ ինձ համար պարզուեց, երբ Թաւրիզ աքսորուեցի, այստեղ արդէն, ինձ պատմեցին, որ Առաքել Գառամազրեանը նման յայտարարութիւն էր արել Մոսկուայում, այդ էր պատճառը, որ իմ գործը խիստ վտանգաւոր (ինձ համար) բնոյթ էր ստացել.

Հարց եմ տալիս ձեզ, յարգելի խմբագիր, մաքուր, բարոյական մարդը եւ ոչ լրտեսը, իրեն թոյլ կը տա՞ր նման արտայայտութիւն ամէն իրաւունքներից զրկուած եւ կապանքների տակ գտնուող մի դժբախտ բանտարկեալի վերաբերմամբ։

Առաքել Գառամազրեանը եւ միւսները պարտաւոր են հրապարակաւ հաշիւ տալու իրենց սոսր արարքների համար։ Գառնիկ եւ Թագուհի Գառամազրեանները, իմ համոզմամբ հանդիսանում են Աշոտի, Առաքելի եւ Չեկայի միջեւ կապ պահպանող լրտեսներ։

Դրանց մասին առայժմ այսքան՝

ՀԱՅ ԵՐԳԸ Ի ՍՓԻՒՌՍ ԱՇԽԱՐՀԻ...

Ցուպահանդէսին երիններանց լոյսերուն շողշողումը մէկ կողմէն աչքի վայելք, իսկ միւս կողմէն երջանիկ յուզումի անմոռանալի այն պահերը, որոնք մեր լսողութեան սովորական սահմաններէն անցնելով, ներկայ Հայերուս հոգիները հրճուեցուցին.— Ահա՛ թէ ինչ էր սպասեցի 5ի շաբաթ իրիկուն հայկական երգատօնը, որ Radio Coloniale սրահներուն մէջ տեղի ունեցած ըլլալով, համայն աշխարհի գրեթէ բոլոր անկիւններէն լսուեցաւ... բացի Փարիզէն եւ շրջակայքէն, ուր լսելի ըլլալու համար անհրաժեշտ էր անթելի հաստրակ ընդունարանները յատուկ bobinage-ով մը կատարելագործել, քանի որ ձայնային ալիքներու երկայնութիւնն էր 25 մեթր։

Ինչպէս իմացուցած էր «Յառաջ», յայտագիրը սկսաւ ժամը ճիշդ 10ին Գ. Արշակ Չօպանեանի ամփոփ մէկ բանախօսութեամբ, որուն մէջ հայ իրականութիւնը, իր պատմական, գրական ու գեղարուեստական հանգամանքներովը միասին, ներկայացուեցաւ, այս անգամ բազմալեզու ու բազմազգի միլիոնաւոր ունկնդիրներու։ Գ. Չօպանեան խօսեցաւ 15 վայրկեան, յատակ առոգանութեամբ։

Ետոյ կարգի հրաւիրուեցաւ Կոմիտաս-Սիփան միացեալ երկսեռ երգչախումբը, Նախ Սաքօ Ցակոբեանի ղեկավարութեանը տակ Երգուեցան վարդապետին երգերէն՝ «Ձիգ դու քաշիւն», «Սարը սարի նման չէ» եւ «Սօնա եար», (վերջին երկուքը միասին), «Բինկէօլ»ը եւ վերջապէս «Գինեձոյին երգը», «Ոչ ի՛նչ քաղցր բան»։

Կամիտասի երգատեսին առթիւ այս երգի մասին մեր տեսակէտը պարզած էինք, հիմա կ'ուզենք կրկնել, եւ եթէ պարագան դարձեալ ներկայանայ, համակրելի խմբապետին յամառութեանը հաւասար յամառութեամբ մը պիտի երբորդենք, թէ հայ ժողովրդական երգերու կարգին «Ոէ ի՛նչ քաղցր բանը ներկայացնելը շատ ալ «քաղցր բան» չէ... բայց թէ վարդապետը դաշնաւորեր է՞, այո՛, ինչպէս որ անիկա դաշնաւորած է «Ես լսեցի մի անուշ ձայնը», «Լուսնեց աղբիւր» եւայլն. որոնք ժողովրդական երգեր չեն բնաւ եւ զորս պէտք չէ հետեւաբար իբրեւ այդպիսին ցոյց տալ, մանաւանդ երբ ունկնդիրներու անհամար շարքին մէջ անշուշտ կը գտնուին բազմաթիւ ճաշակցողներ։

Բ. մաս։ Օր. Հայկանուշ Թորոսեան, տոնակատարը հայ երգին եւ կազմակերպիչը այս գեղեցիկ հանդիսութեան, եկաւ ելեկտրականացնել մեզ բոլորս։ Կենսուրախ եւ կայտառ, ինչպէս միշտ, դիւթիչ եւ խանդավառող, անիկա մեզի տուաւ «Առաւօտուն բարի լուսը, «Գարուն» եւ Քէլէ քելէն»։ Դաշնակով կ'ընկերանար «Րատիօ Գոլոնիալ»ի գեղարուեստական տնօրէն եւ «Դրան փրի տը Րոմ» Գ. Անրի Թօմազի։ Օր. Թորոսեանի երգին հմայքը վեր է ամէն գովեստէ։ Անիկա ներկայիս մեր «ազգային երգչուհին» է։

Երրորդ եւ վերջին մասին ղեկավարն էր Նշան Սերգօյեան։ Խումբը այս անգամ երգեց «Սարերի վրով գնաց», «Կալին երգը» եւ ի վերջոյ «Լուսնակն անուշ»ը։ Մեներգուներն էին Օր. Աստղիկ Առաքելեան եւ Գ. Խաչիկ Նշանեան, որոնք յաջողութեամբ տարին իրենց բաժինը։

Չնայելով մանր մունր թերութիւններու, երգեցողութիւնները ընդհանուր կերպով լաւ անցան։ Ցայժ գնահատելի է խումբին զոհողութեան ոգին եւ արժանի ամէն քաջալերութեան, տարբեր առիթներու մէջ ալ։

Կը շնորհաւորենք Օր. Թորոսեան իր այս գեղեցիկ ձեռնարկին համար, որ պատիւ կը բերէ թէ իրեն եւ թէ հայ ժողովուրդին։

Կը շնորհաւորենք նաեւ երգչախումբը եւ երկու ղեկավարները միանգամայն եւ կը սիրենք յուսալ որ մեր ազգային կազմակերպութիւնները այսուհետեւ չեն զլանար իրենց գործնական օժանդակութիւնը Կոմիտաս-Սիփան միացեալ երգչախումբին տեւական պահպանմանը համար։

ՆՈՒՊԱՐ Ց. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ, իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓՈԹՈՐԻԿ ՈՒ ՀԵՂԵՂ

Բագուի հայերէն «Կոմունիստ» թերթը կը գրէ (23 օգոստ.) թէ օգոստոս 20ին երեկոյեան ուժեղ փոթորիկ մը կը պայթի Նախիջեւանի վրայ։ Փոթորիկին կը յաջորդէ յորդ անձրեւը, եւ շուտով կը կազմուին հեղեղները, որոնք կ'անցնին քաղաքին փողոցներէն։

Քամին քանդեր է հիւանդանոցը, ստոմկանատունը, բանուորական ճաշարանը։ Քանդուած են նաեւ շարք մը ուրիշ տուներ։ Կան նաեւ մարդկային զոհեր։ Առաջին փնտռտուքով գտնուած են 15 դիակներ։ Ազատուած են նաեւ բազմաթիւ անասուններ։ Գիւղերուն հետ հաղորդակցութիւնը խզուած է։ Ազրբէջանի Կարմիր Մահիկ ընկերութիւնը յանձնախումբ մը ղրկեց աղէտին վայրը։ Ղրկուած է նաեւ 1 վագոն շաքար, 3 վագոն ալիւր, 320 քիլօ թէյ եւ 50.000 րուբլի նուէր։

Ազրբէջանի գործավարներու խորհուրդը որոշեց կազմել կառավարական յանձնախումբ մը, օգնութիւն հասցնելու համար աղէտեալներուն։ Յանձնախումբին մէջ կը գտնուին Ս. Ջաաֆարեան, Թ. Ալիեւ, Վէյիսբէկով, Անամէտով, Իբրահիմով։

ՋՈ՞ՒՐ, ՋՈ՞ՒՐ, ՋՈ՞ՒՐ

Այս աղաղակը արձագանգը չէ հին զուլումին։ Անոնց, որ վիրաւոր ինկան սարերուն գլուխը։

Այս աղաղակը կը կարդանք «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (19 եւ 22 օգոստ).—

Մեղրիէն կը գրեն. «Հոկտեմբերի ... վերցուած խոստումներուն, կարելի չեղաւ բարեկարգել ճաշարանը, յաճախորդները ստիպուած են պոչ կապել։ Ջուրն իսկ, որ կը հասի 50 քայլ հեռաւորութեան վրայ, կը տրուի բաժնեչափով։ Իւրաքանչիւր յաճախորդ կը ստանայ միայն մէկ գաւաթ ջուր, աւելին խմելու իրաւունք չունի»։

Ալլահվէրդիէն կը գրեն.— «Բազմիցս գրեցինք, որ խմելու մաքուր ջուր տան Ալլահվէրդիի բանուորներուն։ Բայց համապատասխան մարմինները շատ ծանր կը շարժին իրենց տեղէն։ Ջուր բերելու գործը յանձնուած է չինարար մարմնին, որ երկու ամիսէ ի վեր պատրաստած է բոլոր անհրաժեշտ նիւթերը եւ առարկաները, խողովակ եւայլն, բայց չի մտածեր ջուր բերելու մասին։

Եւ ջուրի պակասութեան պատճառով, օգոստոս 6ին կարելի չեղաւ թէյ ալ պատրաստել ճաշարանին մէջ, եւ բանուորները մնային առանց թէյի։ Այդ նոյն օրը ջուրի պակասութեան պատճառով ճաշն ալ ուշ տրուեցաւ։ Յաջորդ օրն ալ նոյն պատճառով ճաշը մէկ ժամ ուշ տրուեցաւ, Ահա փաստեր, որ ցոյց կու տան թէ ջուրի պակասութեան պատճառով ինչ կացութեան կ'ենթարկուին բանուորները։

Անկէ զատ, հալոցի բաժնին մէջ ջուրի պակասութեան պատճառով բանուորները ստիպուած են խմելու Դեբետ գետին քամոտ ջուրը»։

ՎՏԱՐՈՒՄ

Անդրկովկասի երկրային կոմիտէին կողմէ, շրջան հետապօտիչ մարմին մը կոմունիստ կուսակցութեան շարքերէն վտարեց Արմաւիր Մարտիրոսեանը եւ Սիմոն Հայրապետեանը, որոնք խառնակչութեան պատճառ դարձած էին հաւաքական գիւղատնտեսութեան մարմիններուն մէջ կամ գզգուիներ կատարած էին, չէին հսկած բանուորներուն վրայ։ Նոյն մարմինը կոմունիստ երիտասարդներու շարքերէն հեռացուց նաեւ 3 հոգի, եւ տուգանքի դատապարտեց 6 հոգի։

«ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ ԵՆ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ»

Մենք եւ արտաքին աշխարհ գիտէ թէ խորհրդային Հայաստանի մէջ «սոցիալիզմ են կառուցում» այսքան տարիէ ի վեր։ Հիմա ալ անոր սրբուած է երաժշտութիւն կառուցելու։ «Պրոլետարական» տեսակէն։

Այսպէս Երեւանի մէջ օգոստոս 20ին մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը կատարեցին այդ ուղղութեամբ արուեստի հետեւեալ հերոսները՝—

Գիւլիքէօխվեան, Ա. Վշտունի, Քաջօ, Ալազան, Ոսկերիչեան, Վարդանեան, Զ. Բրիշչեան, Զարենց, Սնար, Փիլոյեան, Գասպարեան, Քնարիկ, Դ. Սիմոնեան, Ազարեան, Իսպիր, Զալէրանեան։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՆԱՄՆԱՐՈՒԺԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

1931-1932 ուսումնական տարուան ընթացքին անասնաբուժական վարժարան պիտի ընդունուին 120 հոգի, որոնց կէսը պիտի ստանայ 50 րուբլի թոշակ, բնակարան, դասագիրք, գրենական պիտոյքներ եւ ուրիշ յարմարութիւններ։

Վարժարանը ունի 3 բաժին, Ա.— Դարմանատուն, Բ.— Համաճարակ հիւանդութեանց տուն Գ.— Առողջապահական սպասարկութիւն։

Վարժարանը ունի 3 տարուան շրջան։ Կը պատրաստէ միջին անասնաբուժակներ։ Շրջանաւարտները իրաւունք կը ստանան ընդունուելու Ռուսիոյ անասնաբուժական բարձրագոյն վարժարաններու Բ. կարգը։

ՔՈՒՐՑԻՈՒՍ ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ՞

Այս միջոցին Գերմանիոյ ազգայնականները բուռն պայքար կը մղեն արտաքին նախարար Քուրցիուսի դէմ։ Գլխաւոր պատրուակը Աւստրիոյ հետ կնքուած մաքսային համաձայնութեան ձախողումն է։ Կ'ըսուի թէ Քուրցիուս չափազանց ազդուած, պիտի հրաժարի Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովէն յետոյ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻԼՅՕՐԻ ՄԷՋ

ՊԻԼՅՕՐ, 4 Սեպտ.— Վերջին գործազրկութիւնը որ օրէ օր կը ծանրանայ, եկաւ ծանր հարուած մը տալ նաեւ մեր գաղութին։ Ամէնէն մեծ գործարանը, «Սօսիէթէ Ալսթօմ»ը շաբաթը չորս օր միայն կ'աշխատցնէ։ Առավ ալ պիտի գոհանանք եթէ տեւական ըլլայ։ Մեր հայրենակիցներէն շատեր մտահոգ են այս առթիւ։

Կը բռնեն զանազան գիւղերու եւ քաղաքներու անունով փայլող հայրենակցական Միութիւնները եւ Բարեգործականը։ Եթէ այսպէս տեւէ, ով պիտի հոգայ մեր դժբախտ հայրենակիցները։

Անկէ առաջ ջանքեր եղան, գլխաւորութեամբ Գ. Փօլի որ նոյնիսկ յանձն առաւ, գաղութին կրթական գործին համար յատկացնել նախնական գումար մը, տրամադրելու օրինակ հանդիսանալով ուրիշներուն։ Բայց, ինչպէս գրուեցաւ ժամանակին «Յառաջ»ի մէջ, այս գործը ձախողեցաւ քանի մը անբաղձալիներու հանած արգելքին շնորհիւ։

Հ. Յ. Դ. Վազգէն խումբը որ գեղջկային դասընթացք մը պիտի բանար, այս վերջին անգործութեան պատճառաւ չյաջողեցաւ։ Ընկերներէն շատեր մեկնած ըլլալով, խումբը միայն կուսակցական աշխատանքով կը զբաղի։

ՑԱՐՕ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կիրակի, Պուլկարիոյ համայնավարները յայտարարեբէին համայնավար օր, որ անցաւ շատ հանդարտ ամբողջ երկրին մէջ։ Հակառակ ոստիկանութեան արգելքին, ցոյցեր կատարեցին համայնավարները։ Սակայն բոլորն ալ ձախողեցան, ոստիկանութեան կորովի միջամտութեան հետեւանքով։ Այսուհանդերձ, արիւնահեղ միջադէպեր պատահեցան Ըթարա Զակորայի մէկ գիւղին մէջ, ուր երկու ցուցարարներ սպաննուեցան եւ երեք ալ վիրաւորուեցան։

Բազմաթիւ համայնավարներ ձերբակալուեցան։

Գ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

Վիէննայի ոստիկանութիւնը ձեռք անցուց Մոսկուայի կեդրոնին կողմէ, Վիէննայի համայնավարներուն ղրկուած հրահանգներուն վերաբերեալ փաստաթուղթեր։

Այս փաստաթուղթերով Մոսկուա ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ Վիէննայի համայնավարներուն պայքարի այդ եղանակին վրայ զոր կը գործադրեն Պերլինի եւ Փարիզի համայնավարները եւ Վիէննայի համայնավարներուն թելադրելով որդեգրել զայն, ցոյց կու տայ անոր առաւելութիւնները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (123)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Միւս կողմէն ալ գիւղէն դուրս կուգայ տղաներէն մաս մը եւ դէրք կը բռնէ գիւղին շրջակաները։ Երբ մութը բոլորովին կը կոխէ, գիւղի մէջ մնացողներն ալ դուրս կ'ելնեն եւ ...րը միասին կը հեռանան գիւղէն։

Խումբը կ'որոշէ Ցունանգնալ։ ...ովհետեւ յարմարութիւն չկար Տեղրագետի հարաւային ափը անցնելու, ուր աւելի ապահով ...լինէին։ Այդ գիշաւորութեամբ, երբ Ցունանի հանդման ...նած, ուզեց արեւմուտք կ'երթան, յանկարծ գետին ափին ..., աղմուկ մը կը լսեն։ Դա ...արշէնցի հայ մըն էր, որ տա...ով (լաստ) միւս ափը կ'անցներ, իր արտերը աչքէ անցնելու։ Տղերքը ձայն կուտան գիւղացուն, որ կուգայ եւ իր տարը սիրով կը դնէ տղոց տրամադրութեան տակ։ Քիչ վերջը խումբը դիմացի ափը կ'անցնի եւ կը բռնէ Ալվառինճի ճամբան։

Մկրտգածի կասին մէջ թուրքերէն կը սպաննուին մէկ յիսնապետ եւ 11 զինուոր, իսկ մերոնցմէ՝ ո՛չ մէկ կորուստ։

Այդ միեւնոյն օրը, Խառ՝ գեղի մօտերը կը սպաննուին զօրքերու կողմէ երեք հայ հօտաղներ, որոնց մարմինները ժողովուրդը կը վերցնէ եւ կը դնէ եկեղեցին։

Պատահաբար այդ օրը գիւղը կուգայ անգլիական հիւպատոսը եւ անձամբ կը տեսնէ երեք անմեղ զոհերը։

ԴԻՐՐԸՔԻ ԵՒ ԿՈՒՐԱՎՈՒ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Դիրրքի մէջ կը գտնուէին հայ զինուորներէն 4 հոգի։ Քիւրտերը կ'իմանան այդ եւ կ'երթան գիւղացիներէն կը պահանջեն անպայման։ Մերոնք պարտաւորուած՝ կռուելով դուրս կը քշեն զանոնք գիւղէն։ Մութը կոխելուն, երբ կը հեռանան, ճանապարհին կը հանդիպին Քեռիին, որ կուգայ ձայնն առած՝ Կուրավուէն օգնութեան կուգար։

Հետեւեալ օրը Քիւրտերը կը փորձեն երեկուան կռուի վրէժը առնել անզէն եւ անպաշտպան գիւղացիներէն։ Կը յարձակին գիւղին վրայ եւ կը սկսին թալնել, կը սպաննեն նաեւ 8 հայեր։

Քեռին նորէն կը վերադառնայ Կուրավու, բայց, նկատելով, որ այնտեղ չպիտի կրնայ ապահով լինել կառավարութեան եւ Քիւրտերու հետապնդումներէն՝ գիւղացիներու խնդրանքով, կը փնտռէ իր համար մի ուրիշ աւելի յարմար տեղ։ Մուրատ գետի ափին կը սարքէ գետնափոր մը եւ հոն կը մնայ ժամանակ մը, իր վեց ընկերների հետ։

Ոչ ոք չէր գիտեր Քեռիի նոր թաքստավայրի մասին, բացի գիւղէն հաց բերողը։ Մի օր, երբ դուրս գտնուած ընկերներէն մէկը կ'ուզէ ներս մտնել, կը նկատուի թուրք զինուորներէն։ Թուրքերը կուգան գետին ափը, ուր կ'աշխատի եղեր իր արտին մէջ գիւղացի մը։ Այդ արտին բոլորովին մօտիկ գրուած կ'ըլլայ ցաք։ Վեր կը վերցնեն այդ ցաքը եւ տակը կը տեսնեն գետնափոր մը։

Գետնափորի եզերքին զինուորները կ'երեւին թէ չէ՝ ներսէն յանկարծ կ'արձակուին մի անդամից եօթ հրացաններ։ Զօրքերը կը պաշարեն գետնափորի անցքը եւ կը սկսին գնդակներ տեղալ ներս։ Այնտեղ կը սպաննուի Քեռին իր վեց ընկերներով։ Թուրքերը կը վերադառնան գիւղը. եւ կարծես սիրտ առած իրենց թափած արիւնէն, կը սկսին համարձակապէս ծեծել, հայհոյել եւ թալնել գիւղացիները՝ ըսելով. «Ձեր կեավուր, Քեռայի սավաշա պիլիրսինի՞զ» (Ձեր Հայեր, Քեռայի պահե՛լ կ'իմանաք)։

Մինչ այո՛ ես Քեռիին 4-5 անգամ նամակ եմ գրած թէ՝ «արի մեր ընկերքի մասին խորհրդակցինք. թէ այսպէս մինակ թափառինք, բոլորս, ե՛ւ մենք ե՛ւ դուք կը սպաննուինք»։ Մի անգամ նոյնիսկ մարդ ղրկեցի, Սուլուխցի թաթար ըսուած տղան, բայց չեկաւ։ Պատճառը այն էր, որ անուանի հանած ըլլալով, կառավարութիւնը ինձ կը հետապնդէր եւ այդպիսով կեանքս վտանգի մէջ էր։ Իրենք կ'ուզէին ինձանից հեռու մնալով ապահովութիւն գտնել։

ՎԱՀԱՆԻ ՄԱՀԸ

Բերդակի սարէն ղրկեցի Գ. Վահանի քով 13 Սասունցիներ, բոլորն ալ փորձառու եւ կտրիճ՝ Զաթօն, Եղօ, Մորնիկայ Գօգօն, եւ նամակ մը գրեցի իրեն թէ՝ «Դեսպաններ եկած են Մուշ, կը պահանջեն, պաշտօնական կնիքներով կնքուած, տեղեկութիւն։ Կնիքը քովս չէ, քու քովդ է։ Այս լուրն ուղարկած են ինձ Վարդան վարդապետ եւ Տաւրակը (Գեղամ)։ Նրանց ես պատասխանեցի, թէ կնիքը քովս չէ։ Նրանք գրեցին՝ «անհրաժեշտ է Գ. Վահանը բերել տալ»։ Ահա՛ նամակս ստանալուն՝ գիշերով, կը փոխադրուած եւ այդ տղայոց հետ կուգաս»։

Նամակս կը ստանայ Գ. Վահանը. Մշեցի Լեւոնը կը դրկէ քովէն՝ իմ ղրկած մարդկանց քով, որ ինքն ալ երկրորդ օրը հասնի նրանց ու մէկտեղ գան Դաշտ։ Հարթուց Արօն ու Օվէն եւ Օվէի եղբայր Մարտօն կ'ըսեն Գ. Վահանին.

— Այս գիշեր քեզ կը տանենք, կը հասցնենք տղայոց։

Ուշանալու պատճառը այն է եղել, որ ճանապարհի համար, ուզեցեր է հաց ու միս վերցնել։ Գ. Վահանը կ'ըսէ.

— Գիշերով անկարելի է, ես չեմ երթար, չեմ կրնար երթալ, առաւօտեան կ'երթամ։

Այդ երեքը կ'ըսեն.

— 22 օր ապահով պահեր ենք քեզ, մինչեւ հիմա լսեր ես մեզ. եկուր հիմա ալ լսէ՛, ցերեկով գնալ անկարելի է։

Իսկ Գ. Վահանը կ'ըսէ.

— 22 օր ես ձեզ լսեր եմ, այսօր ալ դուք ինձ լսեցէ՛ք։

(Շար.)

Գ. Էքքար իր նամակին մէջ յայտնելէ վերջ թէ կարելի չէ վստահիլ խորհրդային քաղաքականութեան, կը պարզէ թէ Ռուսիոյ հետ ոչ-յարձակման դաշինք մը. որեւէ արժէք չի կրնար ներկայացնել Ֆրանսայի համար, որովհետեւ Ռուսիոյ պետական ժարդիկը որեւէ կերպով. իրենք զիրենք կապուած չեն զգար. եւ այս դաշինքը պիտի օգտագործեն միայն իրենց շահուն տեսակէտէն, եւ առով երբեք չպիտի դադրին սատակեցնելէ իրենց յեղափոխական աշխատանքը։ Մինչդեռ Ֆրանսա որ պարտք պիտի ունենայ հաւատարիմ մնալ տրուած խոստումին, պիտի զլանէ իր պաշտպանողականը։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Փըթիթ Սուրսի ներքնայարկը (մէթրօ՝ Օտէօն)։

Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի, հաշուետուութիւն կոմիտէի եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Թաշանի Արծիւ խումբը, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, ընկ. Տէրօեանի բնակարանը (9 Rue Mme Curie. Bagneux)։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՄՊԻ ՋԷՅԹՈՒՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, Փոթորիկ, Վիշապեան, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, 80 Rue Charles Chefsons, Bois-Colombes. Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. (քաղաք).— Այս Շաբաթ իրիկուն, 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Վիճաբանական ժողով։

Կը խօսի՝ ընկ. Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Ռուսերը եւ Հայերը

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Ընկերահաւաքական ժողով։

Կը խօսի՝ ընկ. Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Բ. ԳԱՎԷԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Մասիս եւ Մշօ խումբերու ժողովը այսօր հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ, ներկայանալ անդամատոմսով։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, կը խօսին ընկերներ Վ. Շուշանեան եւ Ե. Նարդունի։

ԳԱՐԱՌ

Վիէնի Քրիստափոր խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8ին Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Խաժակ» ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Աստուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի. 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 80bis, Paris (19). Կը խնդրուի իր. հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Արսէն Համբարձումեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին Գրիգոր Գէորգեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Արսէն Համբարձումեանի, Chez Mr. Granger. La Benardière. Commune Luzé. Rilly sur Vienne (Indre et Loire).

Գ. ՎԱՀԱՆ Գարագաշեանի հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի միջոցաւ ընկ. Ս. Վրացեանի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թէոցէնպրոտա, Պար.— 200։ Լիոն, Մ.— 20։ Փարիզ. Ս. Ն.— 85։ Կարդացինք։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ո. Ո. Միութեան Իսի-լէ-Մուլինօյի մասնաճիւղին ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ապառաժ խումբի կողմէ։ Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Թանթինի մէջ։

Կը խօսի ընկ. ԲԱԲԳԷՆ ԱՂԱՐԷԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. դերը Ռ. Հայաստանի հանդէպ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 6րդ Թաղապետարանի Թատերասրահին մէջ (րիւ Սէզ)։

Ղեկավարութեամբ դերասան՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի կը ներկայացուի՝

«ՔՕՐՐԱՏՕ» ԿԱՄ «ՈՃՐԱԳՈՐԾԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ»

Կը մասնակցին՝ դերասան ԹՐԱԳՕՇ ինչպէս նաեւ Լիոնի լաւագոյն ուժերը։ Տոմսերու գիները ժողովրդական են։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

66.— 100,000 ՈՍԿԻ ԿԱՇԱՌՔ

Հաւանական է որ իմ անվարչագիտութեանս վերագրէին այս դէպքերը, կամ նոյնիսկ ամբաստանէին զիս իբրեւ քաջալերող մը այս խառնակութեանց։ Անմիջապէս քննեցի եւ իմացայ թէ որոնք էին գործադուլի վարիչները։ Կանչել տուի զանոնք։ Քաղաքապետութեան վերջերս շրջանակէն յանկարծ լուր տրուեցաւ ինծի թէ հացթուխները փախած են փուռերէն։ Եւ ահա կայսեր դիւանէն թուղթ մը կը հասնէր ինծի, յայտնելով որ պատասխանատու պիտի համարուէի, եթէ յաջորդ օրը փուռերը չբացուէին։ Ամէն ժամ սպայ մը կուգար ինծի կը կրկնէր Թագաւորին այդ որոշումը։

Հացագործներն ու գործադուլ յայտարարողները քանի մը ժամէն հաւաքեցի։ Միջնորդեցի եւ համաձայնութիւն գոյացաւ փռապաններուն ու գործաւորներուն միջեւ։ Կէս գիշերը կէս ժամ անցած էր արդէն։ Ստորագրութիւն առի բոլորէն, որ յաջորդ առաւօտ բաց պիտի ըլլան փուռերը եւ հաց պիտի վաճառուի։ Այսուհանդերձ կարգ մը միջոցներ ձեռք առի հաւանականութեանց դէմ։ Խնդիրը լուծելէ յետոյ, պատասխան մը գրեցի Կայսերական դիւանին։

Այս ծառայութիւնս գնահատուեցաւ սակայն։ Անտիճանի բարձրացում ստացայ։ Քանի մը օր յետոյ կայսերական Դիւանի քարտուղարներէն մէկուն միջոցաւ, կայսեր աւագ քարտուղար Օսման պէյ զիս կէսօրուան ճաշի հրաւիրեց։ Օսման պէյը չէի ճանչնար։ Ուստի չկրցայ նշանակութիւն մը տալ այս հրաւէրին։ Արդեօք հրաւէրը քաղաքապետի՞ն ուղղուած էր։ Հարցուցի բանբերին։

— Ցկա, ես չեմ ճանչնար Օսման պէյը։ Զըլլայ թէ...

Բանբերը խնդալով պատասխանեց։

— Ես միթէ չե՞մ ճանչնար ձեզ։ Դուք քաղաքապետութեան քարտուղար Նազըմ պէյը չէ՞ք։

Այլեւս կասկածի տեղի չկար։ Ընդունեցի հրաւէրը։ Եւ ժամանակին գացի Օսման պէյին մօտ։ Այնտեղ էր նաեւ Անձէտ Շէվքէթ պէյ, որ Ապտիւլ Համիտի մէկ անհրաժեշտ էր։ Կայսերական Դիւանին մէջ իսկ պտտելով կը գանգատէր պետութեան սխալներուն մասին։ Դիւանին պաշտօնեաներուն կը հայհոյէր, կը պոռար, բաց մարդ մըն էր։ Վերջերը երբ լրտես Ֆէհիմի կազմակերպած մէկ ծաղրախաղին մէջ վիրաւորուեցաւ եղբայրը, Բիզանդիա փախաւ, ինք ալ Եւրոպա փախաւ։ Սահմանադրութենէն յետոյ Պոլիս վերադարձաւ։

Օսման պէյ զիս գիծաւորեց յարգանքով ու քաղաքավարութեամբ։ Անգղեցիկ մէկն էր, նախարարներուն իսկ կարեւորութիւն չէր տար։

Նախ սկսաւ խօսիլ կաշառքի մասին՝ դատապարտելով կաշառակերութիւնը։ Թէեւ զինք չէի ճանչնար անձնապէս, բայց գիտէի այն գործերը որոնք կապ ունէին քաղաքապետութեան հետ։ Քաղաքապետներու ձեռնտւութեամբ, Շիշլիի պողոտային վրայ ամեն ամեն, գրեթէ ձրի, հող կ'առնէր, տուներ ու ապարթըմաններ շինել կուտար։ Ձեր կշտանար երբեք, Մաջհար փաշայի օգտուելով պաշտօնէն կ'ընէր, Ապտիւլ Համիտի անունով աղբիւր մը շինելու պատրուակով քաղաքապետութեան հողերը կը գրաւէր, գիտուածին կը շինէր։

Վերջապէս անձնական շահերուն համար անտես կ'առնէր ընդհանուրին շահերը։ Կաշառքի մասին իր խօսքերը զարմանք պատճառեցին ինծի։

Շարունակեց

— Կաշառքն ու գեղծարարութիւնը միայն Թուրքիան չէ որ կ'... են։ Աշխարհի ամէն կողմը կաշառք ու գեղծարարութիւն կայ։ Եւրոպ... աւելի շատ։ Ուստի հոգ ընելու տեղի չկայ։ Երկիրը Վեհափառ ...րին կը պատկանի, ան է որ կը տուժէ, երբ կառավարութիւնը սխալ ...թանայ։ Բայց շիտակ գործողները քիչ են, ուրեմն ինչպէս Վեհափառ... մը շիտակ մարդոցմով կառավարէ այս հսկայ կայսրութիւնը։

Այս անարժէք խօսքերուն դէմ չկրցայ լռել ու պատասխանեցի։

— Երկիրը կարելի է լաւ կառավարել, պայմանաւ որ կաշառ...ները պատժուին։ Նախ պէտք է մաքրագործումը սկսիլ կայսերական ...նէն, կեդրոնէն եւ այսպէս իջնել մինչեւ երրորդական, չորրորդական տօնէութիւնը։

— Անկարելի է, եթէ կարելի ըլլար, Վեհափառը կ'իրագործէր։

Եւ այսպէս ճաշէն առաջ, ճաշի ատեն եւ ճաշէն յետոյ ... ձեւով Օսման պէյ պաշտպանեց կաշառակերութիւնը։

Սուրճը խմեցինք եւ բաժնուեցայ։

Եւ սկսայ մտածել թէ ինչո՛ւ ինծի բոլորովին անծանօթ այդ ...եան յանկարծ ճաշի կը հրաւիրէ, յետոյ բացէ ի բաց կաշառակեր... կը քարոզէ, զիս ալ համոզել կը ջանայ։ Ի վերջոյ հասկցայ, որ ... հրամանով կատարուած խաղ մըն էր այս, որպէս զի այնուհետեւ ... գանգատներու առթիւ, գեղծարարներու մասին չըմբոստանամ։

67.— ԳՈՎՔ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Այդ շրջանին օտար ընկերութիւն մը կ'ուզէր առնել երկաթ... լուսաւորութեան մենաշնորհը, չափազանց ծանր պայմաններով։ ... խղճամիտ ու հայրենասէր Թուրքեր սկսան առարկել ու քննադատ... սակայն Պալատին սեղեկապետներուն միացեալ ազդեցութեանը ... քաղեսութիւնը ստիպուեցաւ ստորագրել համաձայնութիւնը։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376 286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
11 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1670 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ՀՌՈՄԸ ԿԸ ՎԱՌԻ...

Մէկէ աւելի ուշագրաւ երեւոյթներ պարզուեցան երեքշաբթի օր, բրիտանական խորհրդարանին մէջ։

Իգած՝ պատասխանատուութեան բեռին տակ, Գ. Մաքտոնըլտ ժողովին կը ներկայացնէր իր կազմած ազգային կառավարութիւնը, եւ կը ճգնէր արդարացնել իր նոյնքը։

Իր կողքին կեցեր էին բուն ընդդիմադիրները, պահպանողականներն ու ազատականները. իսկ իրեն դէմ կը ծառանար իր դաւանանքի եւ գործի ընկերը, Գ. Հէնտըրսըն, բոլոր աշխատաւորական երեսփոխաններով, բացի 12էն։

Ուշագրաւ էր պատկերը մանաւանդ անոր համար, որ երկու վաստակաւոր ընկերները նոյնքան անկեղծ էին իրենց համոզումներուն մէջ, թէեւ երկու ճակատի բաժնուած։

Ինչպէս բացատրեց Հէնտըրսըն, Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութիւնը երկու ընդհ. քարտուղարներ ունեցած է 31 տարուան մէջ։ Առաջին 11 տարիներուն քարտուղար եղած է Մաքտոնըլտ, մնացեալ 20 տարիներուն համար՝ ինքը։ Եւ դեռ երէկ՝ երկուքն ալ նախարար էին միեւնոյն դահլիճին մէջ, որ կը բաղկանար աշխատաւորական շարժման յայտնի վարիչներէն։

Կ'արժէր ամբողջութեամբ թարգմանել երկուքին ալ ճառերը, լայն գաղափար մը տալու համար ոչ միայն օրուան տագնապին, Մեծն Բրիտանիոյ գալարումներուն, այլ եւ ընդդիմադիր պայքարի ձեւերու մասին։

Առանց խուժանավարութեան, առանց կասկածի տակ դնելու մէկ-մէկու համոզումներուն անկեղծութիւնը, երկու ընկերները ճակատեցան, խօսեցան դէմ դիմաց. փոխադարձաբար ծափերու կամ հեգնութեանց արժանանալով երէկուան եւ այսօրուան ընդդիմադիրներուն կողմէ։ Լուռ պայքար մըն էր որ կը մղուէր երկու տեսակէտներու շուրջ, նոյնքան սրտցաւ եւ գիտակից արտայայտութիւններով։

Մաքտոնըլտ կ'ուզէր արդարացնել իր նոր քաղաքականութիւնը, անմիջական, անդարմանելի վտանգ մը կանխած ըլլալու համոզումով։ Հէնտըրսըն կ'ընդդիմախօսէր, մէկ-մէկ հանգոյցը կը քակէր, ապացուցանելու համար թէ իր ընկերը ի զուր խուճապի մատնուած եւ կուսակցութեան որոշումներէն շեղած է։

Եւ ծափահարող թէ հեգնող, երկու կողմերն ալ յարգանքով կ'ունկնդրէին խօսքերու եւ փաստերու մենամարտին։

— Երբ Հռոմը կը վառի, աւելորդ է ժամավաճառ ըլլալ, շաղակրատել ու խմբծել, կ'աղաղակէր Մաքտոնըլտ, փոթորիկ մը կը սպառնար երկրին եւ եթէ չկեցնէինք, պիտի պայթէր ու անցնէր, խորինձգելով թամատարած աւերակներ, մենք ստիպուած էինք դիմագրաւել իրականութեան եւ շարժիլ արագութեամբ եւ ուժգնօրէն, եւ ոչ թէ նկատի առնելով կուսակցական դարձուածքները, Միակ հարցն էր վերահաստատել մարդ վստահութիւնը եւ թոյլ չտալ որ ոսկին փախչի, Ազգին փրկութեան խնդիրն էր դրուած...

Իսկ Հէնտըրսըն, առանց ժխտելու տագնապը, կը բացատրէր թէ միջոցներ խորհուած էին արդէն, բայց նկատի չառնուեցան։

— Արդէն համաձայնած էինք 56 միլիոնի խնայողութիւն մը կատարելու համար։ Բայց, ընդդիմադիր կուսակցապետներուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ, մեզի ըսին թէ բաւական չէ այդ խնայողութիւնը եւ թէ հարկ է տակաւին 26-30 միլիոն զեղչել գործազրկութեան հիմնադրամէն։ Այստեղ էր որ մենք ընդվզեցանք, ուրովհետեւ, ինչո՞ւ համար է ստեղծուած աշխատաւորական կուսակցութիւնը, Որպէսզի վճարեն անո՞նք որ քիչ ունին, թէ անոնք որ շատ ունին։

Ինչպէս կ'երեւայ, Մաքտոնըլտ շարժած է օրուան անմիջական պահանջներուն համաձայն, լրջօրէն վախնալով որ Անգլիոյ դրամատան պահեստը կը սպառի, ստեռլինը կ'իյնայ եւ աւար փոխառութիւնը կը ձախողի։ Իսկ Հէնտըրսըն, չափազանց գտնելով իր ընկերոջ մտավախութիւնները, եւ միւս կողմէ կանգնած բուն աշխատաւորական տեսակէտին վրայ, ճակատ կը յարդարէ յանուն իր կուսակցութեան։

Ճիշդ է որ, Անգլիոյ ընդհանրապէս չափաւոր, բարեշրջական եւ արհեստակցական ընկերվարութեան մէջ, Մաքտոնըլտ կը ներկայացնէ ամէնէն պահպանողական տիպարը։ Այնքան պահպանողական, որ չվարանեցաւ իբրեւ բարի օրինակ ցուցնել Ճորճ թագաւորին ինքնակամ հրաժարումը՝ իր թոշակի մէկ մասէն։

Իր ընկերներն ալ միշտ զգոյշ են եղած, համակերպելով ազնուապետական Անգլիոյ բոլոր աւանդական սովորութիւններուն, պալատական արարողութիւններէն մինչեւ հագուստակապուստը։

Բայց անաւասիկ հիմնական խնդիրմը,—եւմտացոյցին բացը ունեւորէ՞ն թէ չունեւորէն առնելու հարց մը, ուր մեծամասնութիւնը կը բաժնուի փոքրամասնութենէն։ Մաքտոնըլտ կը մնայ գրեթէ մինակ, կռթնած՝ իր գաղափարական հակառակորդներուն վրայ։

Ուրիշ խօսքով, կարճ կը կապէ տեսակէտները, երբ Հռոմը կը վառի։ Երբ ազգային վտանգ մը կայ։

Դասեր չկա՞ն այս բոլորին մէջ, մեր թշուառ իրականութեան համար...

Մեր Հռոմը վառա՞ծ է որ կը վառի...

Շ.

ՌՈՒՍԻԱ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Պոլշեւիկեան *Իզվեսդիա* թերթը մեկնաբանելով Համեւրոպայի յանձնախումբին աշխատանքներուն արդիւնքը, կ'եզրակացնէ թէ ան ոչինչ ըրաւ չափով մը մեղմացնելու համար ներկայ տագնապը ծանրացնող պայմանները։

Նախընտրական մաքսատուրքերու գտած ընդունելութիւնը կը նշանակէ թէ եւրոպական պետութիւնները կ'երթան դէպի ապագայ կատաղի պայքարներ, շուկաներու նուաճման համար, եւ այս կերպով, կ'օրինականացնեն առեւտրական եւ քաղաքական կռիւներու յատուկ ամենէն ծանր միջոցներու կիրարկումը։

Խորհրդային ոչ-յարձակման ծրագրին, յանձնախումբին կողմէ մերժումին առթիւ, պոլշեւիկեան թերթը կը գրէ.— «Այս կերպով, յանձնախումբը մերժեց միակ առաջարկը որ կրնար նպաստել եւրոպայի տնտեսական խաղաղեցման եւ առով իսկ կը մնայ տնտեսական պայքարի գետնին վրայ»։

ԳԵՐՄԱՆԵՒԹՈՒՍ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը հաստատուի թէ Րայխսպանքը կրկին բացած է 150 միլիոն մառքի վարկ մը, որ պիտի յատկացուի խորհրդային ապսպրանքներու վճարումներուն։ Այս գումարը պիտի տրամադրուի 17 գերման դրամատուններու ընկերակցութեան մը։ Զաշտօնական տոկոսը այս գումարին պիտի ըլլայ 1,50 աւելի քան Րայխսպանքի սովորական զեղչի սակը։

ՊԱՐԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ՏԵՏՐԱԿՆԵՐԸ

Երկար տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Մոսկուայի բնակիչներն իրաւունք ստացան առանց տետրակի գնելու զանազան տեսակի ուտեստեղէն, բրինձ, թէյ եւայլն։ Լէնինկրատի մէջ բացուած են 5 մսավաճառի խանութներ, որոնք առանց տետրակի միս կը ծախեն, ցեսակին համաձայն միսին գինը կ'արժէ կէս քիլօն 18 ֆրանքէն մինչեւ 40 ֆրանք։

ՍԵՒ ՑԱՒԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Պարսիկ կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը յայտնէ թէ Պարսկաստանի մէջ, սեւ ցաւէ (քօլերա) բռնուող երբեք չէ եղած, Համաճարակը երեւան եկած է Պասրայի մէջ միայն, եւ թէ պարսիկ կառավարութիւնը ամէն միջոցի դիմած է արգիլելու համար համաճարակին Պարսկաստան մուտքը։

ԲԱՄՊԱԿԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Եգիպտական կառավարութիւնը որոշեց այս տարի կէս առ կէս զեղչել բամպակի տուրքը (4 շիլին), ինչ որ կը նշանակէ 700,000 եգիպտ. ոսկիի վնաս մը։ Այս բացը գոցելու համար, տասնապատիկ պիտի աւելցուի պաշտօնեաներու թոշակներու դրոշմաթուղթի տուրքը, որմէ 200,000 ոսկի հասոյթ կը սպասուի։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Նիւ Եորքէն սրբուած հեռագիր մը համաձայն, խորհրդարանի ելմտական յանձնախումբին ատենապետ, տեղեկագիր Ֆ. Թոյլըր չեշտեց անգործութեան հետեւանքով ստեղծուած տագնապալի կացութիւնը։ Ըստ Թոյլըրի Նիւ Եորք քաղաքը ստիպուած պիտի ըլլայ ծախսելու 75 միլիոն տոլար յառաջիկայ տարի օգնելու համար թշուառներուն, այսինքն՝ կրկինը այս տարի յատկացուած գումարներուն. որովհետեւ, Թոյլըր կը կարծէ թէ անգործներու թիւը պիտի աւելնայ նոյն համեմատութեամբ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻ ՄՈՌՆԱՔ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

Պաշտօնաթերթը չորեքշաբթի օր հրատարակեց ելմտական նախարարին մէկ հրամանագիրը, որուն համաձայն մէկ տասներորդ պիտի աւելցուին այն գումարները որոնք վճարելի կը մնան 1931 հոկտեմբեր մէկին, 1930 եւ նախընթաց տարիներու համար նշանակուած տուրքերէն։ Անոնք վճարելի էին 1931 ապրիլ մէկէն առաջ։

Այս կարգադրութիւնը կապ չունի այն եկամուտի եւ թոշակներու տուրքերուն հետ, որոնց վճարման պայմանաժամը հրատարակուած է անցեալ ապրիլ մէկէն առաջ։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Անգլիոյ ազգային դահլիճը խորհրդարանին մէջ ապահոված ըլլալով մեծամասնութիւն մը, մտադրած է արագօրէն գործել։ Երէկ վարչապետ Մաքտոնըլտ, խորհրդարանին ներկայացուց տնտեսական օրինագիծը, քննուելու համար խորհրդարանական յատուկ խորհուրդին կողմէ։

Օրինագծերու այս կերպ քննութիւնը որ բացառիկ պարագաներու մէջ կը կիրարկուի, ինչպէս պատահեցաւ ասկից առաջ, 1926ին, ընդհ. գործադուլի առթիւ, թոյլ կուտայ խուսափիլ վիճաբանութիւններէ, այսինքն ընդդիմադիրներու կողմէ առաջարկուած փոփոխութեանց եւ յօդուածներու վիճաբանութիւններէն։ Ներկայ պարագային, տնտեսական օրինագծին օրինակները պիտի բաժնուին երեսփոխաններուն այս իրիկուն. Սնօտընի ճառէն վերջ եւ օրինագծին ընդհ. վիճաբանութիւնը պիտի սկսի երկրորդ ընթերցումէ մը վերջ։ Անկից յետոյ, օրինագիծը անմիջապէս պիտի ենթարկուի թագաւորին վաւերացման, իբր օրէնք գործադրութեան դրուելու համար անյապաղ։ Անկից վերջ, կառավարութիւնն է որ պիտի որոշէ օրէնքին գործադրութեան մանրամասնութիւնները։

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մինչդեռ խորհրդարանը կը զբաղի տնտեսական օրինագծին հարցով, երեք գլխաւոր կուսակցութեանց ղեկավար մարմինները տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնեն յառաջիկայ ընտրութիւններուն համար։

Ամէնէն աւելի, պահպանողականներն են որ կը փափաքին ժամ առաջ կատարել ընտրութիւնները, որոնց հաւանական թուականն ցոյց կը տրուի նոյեմբերի կէսը։ Եւ ատոր համար, կը սպասեն որ ելմտական տագնապը վերջ գտնէ։ Պահպանողականները կը հաւատան թէ անգլիական ճարտարարուեստի վիճակին բարելաւումն է որ կարելի պիտի ըլլայ ելեւմուտքը կանոնաւորել եւ թէ նման արդիւնքի մը կարելի է հասնիլ տուրքերով։

Աշխատաւորականները պատրաստ են արդէն ընտրութիւններու։ Նոյնպէս ազատականները, որոնք յայտարարեցին թէ, ինչ որ ալ ըլլայ ընտրութեանց թուականը, իրենք պատրաստ պիտի ըլլան։

Զինաթափութեան համագումարէն առաջ

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Անգլիա եւ իր գաղթապետութիւնները մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւին զինաթափութեան յառաջիկայ համագումարին վերաբերեալ խնդիրներու։ Այսօր իսկ ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրին Հնդկաստանի եւ Գանատայի պատուիրակները։ Այս վերջինը բաւական յառաջ գնաց, յայտնելով թէ խաղաղութեան հիմքերը հզօրապէս ապահովուած են, եւ ընդհ. զինաթափութիւնը կրնայ իրագործուիլ «կատարեալ ապահովութեամբ»։ Ճափոնի պատուիրակը յայտարարեց թէ կարելի է միայն «բանաւոր արդիւնքներ» սպասել։ Այս առթիւ աւելցուց թէ Ճափոն զգալապէս կրճատած է իր սպառազինութիւնները։

Ռումանական պատուիրակն ալ շեշտելով իր երկրին խաղաղասիրական զգացումները, դիտել տուաւ թէ սերտօրէն իրարու կապուած են երկու խնդիրներ, զինաթափութիւն եւ ապահովութիւն։ Բացատրեց թէ կառավարութիւններուն պարտքն է ամէն կերպով ուժ տալ ժողովուրդներու մերձեցման, որուն կրնան հզօրապէս օժանդակել դպրոցն ու եկեղեցին։

∴ Անգլիայէն յետոյ, իտալական կառավարութիւնն ալ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնեց իր սպառազինութեանց տեղեկագիրը։ Իտալիա կը ջանայ համոզել թէ կրնայ ամէն տարի 500,000 զինուոր հանել, մինչդեռ միայն 350,000 հոգի կը կանչէ դրօշի տակ, եւ 300,000ը միայն կը պահէ եւ կ'օգտագործէ։ Այս թիւէն, ալ շատերը չեն լրացներ 18 ամսուան զինուորութիւնը, մաս մը 12 ամիս միայն զինուորութիւն կ'ընեն, ուրիշներ ալ միայն երեք ամիս։ Տեղեկագիրը խոհեմ լռութիւն կը պահէ ֆաշիստ զինուորական շարքերու մասին։

Գերմանական տեղեկագիրն ալ միայն 100,500 կը ցուցնէ իր բանակին թիւը, ինչպէս որոշուած է Վերսայլի դաշնագրով։

Ֆրանսական թերթերը հեգնութեամբ կ'արտագրեն այս թիւերը։

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանանք թէ յունական կառավարութիւնը յանձն առած է ձրի նաւ տրամադրել, մաս մը գաղթականներու դէպի Հայաստան փոխադրութեան համար։

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Օգոստոսի վերջին կիսուն, անգործներու թիւը շարունակեց բարձրանալ, դանդաղօրէն սակայն։ Օգոստոս 31ին, Գերմանիոյ ամբողջ անգործներուն թիւն էր 4 միլիոն 195000, ուրեմն 91000 աւելի քան անցեալ կիսուն, երբ յաւելումը հասած էր 154000ի։

Գերմանիոյ աշխատանքի նախարարը լաւատեսութեամբ կը նայի ապագային, նկատի առնելով, որ մինչդեռ Անգլիա եւ Ամերիկա չունէին վարկային տագնապ, նոյն շրջանին, անգործներու թիւը կը բարձրանար արագօրէն։ Նոյնիսկ եթէ հիմա, անգործութիւնը շատնայ, վհատելու պէտք չկայ։ Գերմանիա անընդհէջ արտադրութեանց մեծ պահեստ ունի եւ կրնայ օգնել անգործներուն։

Նախարարը համամիտ է նիւթեղէնով անգործներուն օգնելու եղանակին, ինչպէս ընկերվարականները եւ կը սպասէ որ մեծ քաղաքներուն շուրջը 100 հազար անգործներ տեղաւորելու կառավարական ծրագիրը իրականանայ։ Այս ծրագրին նպատակը չէ բանուորները երկրագործ դարձնել, այլ անոնց ապահովել երկրորդ գործ մը, մինչեւ որ գէշ օրերը անցնին։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Փոլսոյ համալսարանին մէջ ժողով գումարեցին Պալքանեան Միութեան Կեդր. Մարմին անդամները, որոնք Էնկիւրիէն եկած էին։ Խորհրդակցութեանց մասնակցեցան նաեւ Պոլիս գտնուող կարգ մը անձնաւորութիւններ։

Խորհրդակցութեան առարկան էր Պալքանեան առաջիկայ խորհրդաժողովը որ հոկտեմբեր 11-18 տեղի պիտի ունենայ Պոլսոյ մէջ։ Խորհրդաժողովին ծրագրին պատրաստութեան համար նոր յանձնախումբեր կազմուեցան քաղաքական, տնտեսական, առեւտրական եւ ճամբորդական խնդիրներու մասին։ Յանձնախումբերը ամէն օր նիստ պիտի գումարեն համալսարանին մէջ, պատրաստութիւններով զբաղելու համար։

∴ Պալքանեան խորհրդաժողովի օրերուն, ժողով պիտի գումարէ նաեւ «Պալքանեան Զբօսաշրջիկներու Համաղաշնակցութիւնը» եւ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարէ Պալքանեան երկիրները զբօսաշրջիկներ հրաւիրելու միջոցներուն շուրջ։ Այս առթիւ պիտի որոշուի թէ իւրաքանչիւր երկիր ինչ հիմնական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ այս գործին յաջողութեան համար։

ՖԵՑՑԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐԸ անցեալ շաբթու այցելութիւնն ընդունեց Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի, որ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց իրաքի Հայերուն վայելած դիւրութիւններուն համար։ Թագաւորը փոխադարձ այցելութիւն տուաւ շաբաթ օր, Գ. Գ. Կիւլպէնկեանի բնակարանը, եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով։ Թագաւորին կ'ընկերանային պալատական պաշտօնեաներ, ելմտական նախարարը, Լոնտոնի դեսպանը եւ ուրիշներ։

ԱԹԷՆՔԻ շրջակայ անտառներուն հրդեհը մարեցաւ երեքշաբթի օր։ Նախագահական ամարանոցը եւ թաթոյի օդակայանը փրկուեցան։

ՌՈՒՍԻԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Վերջերս, եւրոպական մամուլը բաւական աղմուկ բարձրացուց Ռուսիոյ հետ զանազան բանակցութեանց առթիւ։ Բանակցութիւններ՝ առեւտրական պայմանագրութիւններու եւ ոչ-յարձակման դաշինքներու կնքման առթիւ։

Յիշենք անցուդարձերը, որոնք խորհրդաւոր մշուշի մը մէջ կը փաթթեն այս բանակցութիւնները։

Լեհական թերթ մը կը յայտնէր թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ, ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման համար։

Լուրը բաւեց որ գերման մամուլը եւ պաշտօնական շրջանակները յուզման մատնուին, Ռուսիան դաւաճանութեամբ մեղադրելու եւ անկէց հաշիւ պահանջելու չափ, քանի որ երկու երկիրները իրարու կապուած էին Պերլինի դաշնագրով։

Իբր ճշդում, կամ աւելի ճիշդը, գերմանական յուզումը փարատելու մտադրութեամբ, Ռուսիա պարզ սեպեց յայտնել թէ նոր բանակցութիւն չի կատարուիր այս միջոցիս Լեհաստանի հետ, թէ Մոսկուայի լեհ դեսպանը, բոլշեւիկեան արտաքին գործավարին յանձնած է 1926ի սկսած բանակցութիւններու ամփոփումը, — բանակցութիւններ՝ որոնք այդ թուականին ընդհատուած էին լեհական առաջարկներու մերժումով Խ. Միութեան կողմէ։ Եւ հետեւաբար, այդ թուականէն ասդին, որ եւ է նոր ձեռնարկ չէ կատարուած նոյն մտադրութեամբ։

Այստեղ, ստիպուեցաւ պաշտօնապէս միջամտել Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը, զեկոյցով մը որ ջուր չէր վերցներ.— Այս մասին վստահութիւն գոյացնելէ վերջ թէ ամիսներէ ի վեր Մոսկուայի եւ Վարշաւիոյ միջեւ բանակցութիւններ կը կատարուին, ֆրանսական կառավարութիւնը իր կարգին սկսաւ անցեալ ապրիլին, քննել նոյն կարգի առաջարկ մը, զոր քանիցս իրեն ներկայացուցեր էր խորհրդային կառավարութիւնը։

Ֆրանսական զեկոյցը քարիւղ էր՝ լեցուած գերմանական կրակին վրայ։ Ու Լիտվինով՝ Ռուսիոյ արտաքին գործավարը՝ Ժընեւ երթին, կը ստիպուէր կանգ առնել Պերլին, կ'երեւի, հանդարտեցման հաւաստիքներ տալու համար գերման կառավարութեան։

Հակառակ Ռուսիոյ հերքումներուն, ստոյգ է թէ Լեհաստանի եւ Ռուսիոյ միջեւ ոչ-յարձակման բանակցութիւններ կը կատարուին, ֆրանսական բանակցութիւններու զուգահեռաբար։ Դիւանագիտական աշխարհը ունայն շարժումներ չի կատարեր։ Փաստը թէ Մոսկուայի լեհական դեսպանը խորհրդային արտաքին գործավարութեան է յանձներ 1926ի ընդհատուած բանակցութեանց ամփոփումը, կը հաստատէ տրուած լուրին վաւերականութիւնը. մանաւանդ որ, մէկ քանի օր յետոյ հերքումէն, բոլշեւիկեան Թաս գործակալութիւնը կը հաղորդէր թէ Գործավարներու Խորհուրդը պիտի հաւաքուի, որոշում տալու համար լեհ-ռուս յարաբերութեանց մասին։ Մինչ միւս կողմէ, Լիտվինով իսկ կը յայտարարէր թէ Խորհրդային Միութիւնը կը փափաքի ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքել սահմանակից պետութիւններու հետ մանաւանդ։

Ինչ որ ալ ըլլան հերքումներն ու ճշդումները, իրողութիւն է թէ Ռուսիա լրջօրէն կը ջանայ դուրս ելլել մեկուսացման շրջանակէն եւ վերահաստատել ցարական օրերու միջազգային յարաբերութիւնները։ Մէկ կողմէ դաւելով մէկտեղ քաղքենի կարգերու դէմ, համաձայնութիւններով ու դաշինքներով, օգտուիլ անոնց արհեստագիտական, ճարտարարուեստական, ելմտական ու առեւտրական առաւելութիւններէն։

Ու պէտք է ընդունիլ թէ Ռուսիոյ ջանքերը պսակուած են մեծ յաջողութեամբ։ Երբ նկատի առնենք բոլշեւիկ յեղափոխութեան սկզբնական շրջանին, Ռուսիոյ հանդէպ ցոյց տրուած միջազգային թշնամութիւնը՝ գործօն ու յարձակողական և վերապահումը՝ բոլոր պետութեանց կողմէ առանց խտրութեան։

Ռուսիա կրցաւ վարպետութեամբ օգտագործել միջազգային քաղաքական հակամարտութիւնները, տնտեսական բախումները եւ թշնամութեան շրջանակին մէջ բանալ ճեղք մը որ հետզհետէ կը լայնցնէ նոյնքան վարպետութեամբ։

Անգլիայէն, Գերմանիայէն, Իտալիայէն վերջ, հիմակ ալ Ֆրանսայի հետ է որ կը ջանայ կարգի դնել իր առեւտրական եւ քաղաքական յարաբերութիւնները, առանց հանդիպելու մեծ դժուարութեանց։ Ընդհակառակն։ Բայց մէկ քանի մասնակի ընդդիմութիւններէ։ Ռուսիոյ հետ յարաբերութեանց վերահաստատումը, Ֆրանսայի մէջ կը գտնէ պաշտօնական եւ բանիմաց բազմաթիւ շրջանակներու հաւանութիւնը։ Խորհրդային վաճառամարտին յարուցած առաջին մտահոգութիւններէն վերջ, հիմա որ երկու կողմերը փոխադարձաբար չեզոքել կը նկատեն ներածումներու դէմ դրուած արգելիչ հրովարտակները, կասկած չի կրնար ըլլալ որ ֆրանքօ-ռուս բանակցութիւնները պիտի յանգին հետապնդուած ելքին։ Որովհետեւ տնտեսականը կը գերակշռէ մնացեալ բոլոր նկատումները։ Պետութիւնները պարտաւոր են շուկայ փնտռել ու ապահովել իրենց ազգային արտադրութիւններուն, ու Ֆրանսա չի կրնար առանց մտահոգութեան դիտել իր դրացի եւ մրցակից երկիրներու առեւտրական նուաճումները Ռուսիոյ մէջ, որ օրէ օր աւելի կրնայ պարծենալ իր այլազան նախանիւթերու անհատնում մթերքներով։

Վիճակագրական վերջին մէկ քանի թիւեր, կրնան գլխաւոր գիծերը տալ Ռուսիոյ առեւտրական նուաճումներուն, աշխարհի մնացեալ մասին մէջ։

1929 սեպտեմբեր 30էն մինչեւ 1930 հոկտ. 1, գերմանական արտածումները դէպի Ռուսիա, կը բռնեն 214 միլիոն 254.000 ոսկի րուբլիի գումար մը, իսկ խորհրդային ներածումները նոյն շրջանին՝ 234 միլիոն 389,000։

Նոյն շրջանին, ամերիկեան ներածումները հասած են 290 միլիոն 360 հազար րուբլիի, մինչ խորհրդային արտածումները կը ներկայացնեն 44.5 միլիոնի գումար մը։

Իտալեւռուս փոխանակութիւնները աւելի լայն սահմաններու մէջ տեղի կ'ունենան եւ հաւասարակշռուած այս տարի։ Ինչպէս նաեւ Անգլիա։

Իսկ Ֆրանսա, իր հսկայ ճարտարարուեստով, ամէնքէն ետ կը մնար։ Անցեալ տարի, ռուսական արտածումները կը կազմէին 44ուկէս միլիոն ոսկի րուբլիի գումար մը։ Իսկ ֆրանսական ներածումները բռներ էին 32 միլիոն։

Խորհրդային վաճառամարտին հետեւանքով, երբ Ֆրանսա գործադրութեան դրաւ 1930 հոկտ. 3ի իր արգելիչ հրովարտակը՝ ընդդէմ խորհրդային արտածումներուն, եւ Ռուսիա անոր փոխադարձեց հոկտ. 20ի իր հրովարտակով, բնականաբար փոխանակութեանց քանակը իջաւ իր նուազագոյնին։

Սակայն երկու երկիրները, կ'երեւի անհրաժեշտօրէն պէտք ունին իրարու։ Մէկը՝ Ֆրանսայի վարկին, միւսը Ռուսիոյ արտադրութեանց եւ շուկային։

Յարաբերութեանց ներկայ ձգտումին վիճակին մէջ իսկ, Ֆրանսա կը շարունակէ Ռուսիայէն գնել 300 միլիոնի քարիւղ։

Իսկ Ռուսիա, որ ներկայիս ոչինչ կը գնէ Ֆրանսայէն, համաձայն ֆրանսացի հրապարակագրի մը գնահատման, պիտի կրնայ ֆրանսական ճարտարարուեստին անմիջապէս տալ 600 միլիոնի յանձնարարութիւն մը։

Խայծը հրապուրիչ է եւ ըսինք թէ տնտեսականը կը գերակշռէ մնացեալ բոլոր նկատումները։

Մ. Ծ.

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ
ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Այժմ ժամանակ է ներկայացնելու Հայաստանի Նախկին «վարչապետ»ին քաղաքական ու ազգային դիմագիծը։ Մենք պիտի ծանրանանք մասնաւորապէս իր ազգային տեսակէտներուն վրայ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Միասնիկեան մեր ազգային կեանքը կը բաժնէ երկու մասի. Ա.— «Անդրկովկասեան ազգ», որուն մէջ կը մտնեն Կովկասի Հայերը, Վրացիները, Ադրբէջանցիները, եւ Բ.— «Թրքահայ ժողովուրդ»։ Այս բաժանման համար դուք չպիտի ուզէք դատապարտել Միասնիկեանը, եթէ փորձէք հասկնալ իր պատճառաբանութիւններուն ծայրագոյն իմաստը։

Խօսելով Կովկասի Հայերուն մասին, այսպէս կը պատգամէր Միասնիկեան Բագուի բազմացեղ աշխատաւորներուն 2 մարտ 1925ին

— «Հայ, Թուրք, վրացի աշխատաւորները պէտք է ապրին կողք կողքի, կռուեն կողք-կողքի, աշխատեն կողք-կողքի, որովհետեւ անջատ նրանք կորստի կը մատնուեն»։

Ու չենք նեղանար իրեն, երբ «միասնական, անդրկովկասեան ազգ» կը համարի, «միասնական ընտանիք» մը կը շինէ հայ, վրացի ու ադրբէջանցի ժողովուրդները, որ կը բնակին Ռուսիոյ ոտքերուն տակ, Կովկասի մէջ։ Եւ յետոյ այս «անդրկովկասեան ազգին» ճակատագիրը կը յանձնէ Ռուսիոյ, դասական արհամարհանք արտայայտելով անոնց հանդէպ, որոնք ամբողջ հայ ժողովուրդին ճակատագիրը կը յանձնէին «եւրոպական իմպերիալիզմին»։ Թող այդպէս ըլլայ, և Միասնիկեան ալ իր կարգին հայ ժողովուրդին կէսին ճակատագիրը յանձնէ ռուսական «իմպերիալիզմին»։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւս,— Միասնիկեան խոստովանի կամ ոչ,— երբ պետական կեանքէ զրկուեցաւ, Կովկասի հայ ժողովուրդին դէմը յանձնեց կարմիր Ռուսիոյ, որ յանկարծ կրցեր էր ինքզինք ամփոփել եւ պահանջել «իր» հողերը, աշխատելով տարածուիլ դէպի հարաւ ու արեւելք՝ ճիշդ ցարերուն պէս։ Թերեւս այդ յանձնումը ակամայ եղաւ, բայց, խօ՛, դուք ալ խոստովանեցէք, թէ դաշնակցական զէնքերու պարտութեամբ չէր որ կատարուեցաւ ռուսական գրաւումը. վկա՛յ փետրուար 18ը։ Պէտք է գիտնալ, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որեւէ «արխիւ»ի մէջ չունի ծրագիր մը, որ, նախ քան ռուսական յեղափոխութիւնը, խօսի կովկասեան Հայաստանի անկախութեան մասին։ Բայց ռուս կայսրութեան փլուզումէն յետոյ, անհրաժեշտութիւն մը դարձեր էր ատիկա։ Եւ քարձեալ, ռուս կայսրութեան վերականգնումը քանդեց կովկասի այդ նոր ու անջատ յօրինուածքը (organisme)։

Հայ բոլոր կուսակցութիւնները վկայ են այս ճշմարտութեան։ Բոլորը յստակ կ'ըսէին թէ հայ ժողովուրդը դէշ աղէկ կ'ապրի Կովկասի մէջ։ Կ'ուզէին որ «միասնական ընտանիք»ի մը համերաշխութեամբ հանգիստ բարգաւաճէին անոնք։ Իսկ ժողովուրդին միւս կէսը, որ «Թրքահայ» կը յորջորջուէր այն օրերուն եւ կ'ապրէր սահմանին միւս կողմը, իր դժբախտ պատմութեամբ՝ կազմուած հայ յեղափոխական կուսակցութիւններէն կը պահանջէր իր ազատագրութիւնը։ Փնտռեցէք բոլոր հայ կուսակցութիւններու թուղթերուն մէջ, եւ դուք պիտի գտնէք միայն Թրքահայ ժողովուրդին ազատագրութեան ծրագիրը եւ ոչ ուրիշ բան։ Այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը զրկուելով հանդերձ պետական կեանքէ, հաւատարիմ կը մնայ իր աւանդութիւններուն։ Եթէ անպայման «իմպերիալիզմ» մը պիտի գայ նստի հայ ժողովուրդին գլխուն, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը նախընտրութեան հարց չի դներ ռուսական կամ եւրոպական «իմպերիալիզմ»ներուն միջեւ։ Կը բաւէ, որ ապրելու համար մարդկային պայմաններ ընտեղծուին այնտեղ։ Ահա իմաստը խառնաշփոթ ընդդիմադիրի իր կեցուածքին հանդէպ կովկասեան Հայաստանի։

Գալով Թրքահայ դատին,— բան մը չէ փոխուած նաեւ այս ճակատին վրայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտներուն մէջ։

Մեկնելով այդ տեսակէտներէն, քննադատելի շատ քիչ բան կը գտնենք Միասնիկեանի այն ճառախօսութիւններուն մէջ, որոնք նուիրուած են Թրքահայ դատին կամ հայկական հարցին։

Միասնիկեան 1914ին կը գրէր Մշակի մէջ, Հայկական Հարցի գործնականը խորագրին տակ.

— «Հայկական հարցը Թիւրքահայերի բարեկեցութեան, նրանց կայք ու գոյքի, կեանքի ապահովութեան, նրանց մարդավայել կենցաղի հարցն է»։

Ինչպէս կը տեսնէք, արտայայտութիւն մըն է այս, կամ բանաձեւ մը, որուն տակ կը ստորագրէին, 1914ին, բոլոր հայ կուսակցութիւնները։ Եւ մենք ուրախ ենք, որ այսպէս «տաճկահայ խնդիրը միշտ եղել է Ա. Միասնիկեանի մտահոգութեան յուզող առարկան», ինչպէս կը հաստատէ Ցոլակ Խանզադեան։ Ճիշդ է թէ «անիծեալ» կ'անուանէր ան այս Թրքահայ դատը, սակայն երբեք չէր դադրեր մտածելէ, իր տեսակէտները յայտնելէ այդ դատին բարեյաջող լուծման մասին։ Կը ցաւէր, որ Թրքահայ «շարժման կորիզը առաջ է եկել ու զարգացել Կովկասահայերի մէջ. գործիչները նստած են եղել արտասահմանում, խմբերն անցել են Կովկասից»։ Ու կը թելադրէր կարծես, ըսելով, որ «Թիւրքահայերի ազատագրութիւնը իրանց Թիւրքահայերի գործը պէտք է լինի», որպէսզի անտեղեակ գործիչները չխանգարեն գործը եւ բախտախնդրութեան չվերածեն զայն։ Կ'ուրախանար եւ «շատ կարեւոր պարագայ» կը համարէր այն իրողութիւնը,— կ'ըսէ Ցոլակ Խանզադեան, — որ 1908 թուականին «տաճկահայ շարժումը սկսում է անցնել Թիւրքահայերի ձեռքը»։ Միասնիկեան այդ դատին հետ իր կապը աւելի յստակ ցոյց կուտայ եւ աւելի համակրանք կը յայտնէ, երբ կ'ըսէ. «Ժամանակ է, որ Թիւրքահայ դատը դուրս գայ հովանաւորողի, ենթարկւողի դրութիւնից. ժամանակ է, որպէսզի նա առաջ տանի իր ոյժերով, այն մարդկանց միջոցով, որոնց նա անմիջապէս վերաբերում է»։ Ինչպէս կը տեսնուի, Միասնիկեան այստեղ ճակատագրով կը բաժնէ Թրքահայ ժողովուրդը կովկասեան հայ հատուածէն։ Մենք նեղացանք Շահումեանի, որ տանձի պէս կը բաժնէր այս ժողովուրդը, առանց երբեք հետաքրքրուելու Թրքահայ հատուածով։ Բայց Միասնիկեան, բաժնելով հանդերձ, կը շարունակէ զբաղիլ անով ու չի պահեր իր համակրանքը, նոյնիսկ կոչ կ'ընէ օգնել ու աջակցիլ Թրքահայ դատին լուծման։ «Դրսի գործը, կ'ըսէ ան, պէտք է լինի նպաստել Թիւրքահայ խնդրի լուծման օժանդակիչ աշխատանքի միջոցով՝ գործով թէ խօսքով»։ Կը ստորագծենք վերջին երկու բառերը, ցոյց տալու համար Միասնիկեանի իսկական կեցուածքը Թրքահայ դատին մէջ։

Եւ կը գնահատե՛նք Միասնիկեանի այդ կեցուածքը, որ կը պարզաբանուի Խանզադեանի հետեւեալ տողերով. «Իր կրթութիւնն ստանալով հայկական դպրոցներում, Ա. Միասնիկեանը տիրապետել է Հայոց լեզուին, քաջ ծանօթ է եղել Հայոց գրականութեանն ու պատմութեանը, միշտ հետաքրքրւել է հայկական ազատագրական շարժման խնդիրներով»։

Ահա թէ ինչո՛ւ մենք մեր յօդուածաշարքին սկիզբը ըսինք թէ Միասնիկեան անոնցմէ էր, որ պատրաստութիւն ունէին եւ սա վերջին պետական հայ վարիչներուն պէս իրենց կողքին «մասնագէտներու» պէտք չունէին, եւ յետոյ Հայու հոգի ունէր։ Թրքահայ դատին հանդէպ իր կեցուածքը փայլուն ապացոյց մըն է ատոր։ Վերջապէս երբեք չի նմանիր վառերուն, որոնք Թրքահայ դատը կը թաղեն կա՛մ ագիտութեամբ, կա՛մ շահախնդրութեամբ։ Նոյնիսկ տեսանք վերջերս, երբ հեռագրային պատերազմ մը տեղի ունեցաւ հայկական հարցին շուրջ։ Ռուսիա եւ Թուրքիա հեռագիրներով աշխարհ դղրդացուցին թէ Ֆրանսա պատերազմի կը պատրաստուի՝ ռազմական դիրքեր շինելով Սուրիոյ մէջ. անգլիական հեռագիր մը Կովկաս տարաւ ամէնուն ուշադրութիւնը, խուճապի մատնելու համար Թուրքիան. եւ ֆրանսական հեռագիր մը ատենին հասաւ ըսելու տարած ձեւով մը թէ Ֆրանսա ոչ թէ ռազմական դիրքեր կը շինէ, այլ նոյնիսկ կը հեռանայ։ Այս հեռագրային հեռագօտութիւններուն կամ փոքրիկ կռիւին ընթացքին, Ռուսիա,— ամէնէն մեծ թշնամին Թրքահայ դատին, զոր կը համարի «երկրորդ Պուլկարիոյ մը պատմութիւնը» դէպի Միջերկրական իր ճամբուն վրայ, ատոր համար սարքեց հայ-թաթարական կռիւները, ատո՛ր համար հրամայեց Վանի նահանջը,— այդ կատաղի Ռուսիան յաջող փորձ մը ըրաւ արդէն թաղելու Թրքահայ դատը Միասնիկեանի յաջորդներուն միջոցաւ։ Եթէ կ'ուզէք թաղել Թրքահայ դատը, որուն համար են կազմուեր հայ բազմաթիւ կուսակցութիւնները, ի՞նչ հարկ կռուելու այդ կուսակցութիւններուն դէմ, վերցուցէք Թրքահայ ժողովուրդը, եւ հարցը կը լուծուի։ Հողէ մը կ'ազատի Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ, Ռուսիան ինքն ալ, եւ Թուրքիան իր «բարեկամը», ինչպէս նաեւ Հայ Բարեգործականը։

Հողեհանգիստը ո՞վ պիտի արտասանէ, ընկե՛ր Միասնիկեան։ Ո՞վ եւէ՞ մէկը քու յաջորդներէդ, անոնցմէ որ արիւն հոսեցուցին Արարատի հայ գիւղացիներուն աչքերէն։ Ցոլակ Խանզադեան, ակնարկելով Միասնիկեանի, կը յիշէ ռուս բանաստեղծին հետեւեալ տողերը.

Մա՛յր բնութիւն, եթէ երբեմն
Այսպիսի մարդիկ չուղարկէիր
աշխարհին,
կը խոպանանար կեանքի արտը։

Իսկ ես կ'ըսեմ, — եթէ նոր Միասնիկեաններ չգան հայ բոլշեւիկներուն մէջ, ռուսական իմպերիալիզմը կը հնձէ հայ կեանքին արտը Կովկասէն ներս եւ Կովկասէն դուրս։ Եւ դուք, Երեւանի հայ բոլշեւիկնե՛ր, գիտցէ՛ք, որ եթէ տակաւին կը կարծէք թէ եւրոպական իմպերիալիզմը «դաշնակ լաքէյ»ներ ունի, ռուսական իմպերիալիզմն ալ ունի «հայ բոլշեւիկ լաքէյներ»՝ հնձելու համար հայ ժողովուրդը։

ՇԱՀԷՆ

ՀԱՅ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Օր. Արփինէ Հերեան յաջողութեամբ աւարտեց վանտոմի քոլէճի առաջին բաժինը ստանալով Certificat primaire supérieurի վկայականը։ Օր. Հերեան եղբօր զաւակն է ողբացեալ Ռուբէն Հերեանի։

∴ Անիէրի Ֆրանսական վարժարանի աշակերտներէն Լեւոն Քէպապճեան տարեկան քննութեանց մէջ առաջին հանդիսացաւ, արժանանալով մասնաւոր գնահատութեան։

ՅՈՒԶԻՉ ՀՐԱԺԵՇՏ Ս

Մարսէյլէն կը գրեն մեզի.—
Բանակումի կրակ, պատարագ,
հանդէս։
Շաբաթ, 20 Օգոստոս, Հ. Մ
Մ.ի Փարիզի սկաուտները իրենց
բաժեշտի վերջին կրակը ունէին
լաքեան եպիսկոպոս կանուխէն
ուած էր բանակավայր։ Հետզհե
կը հասնէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի պաշ
նական մարդիկը։
Ճաշասեղանը պատրաստ էր։
խարոյկը կ'օրհնէ սեղանը, պատ
ուխտաւորները կը բոլորուին
շուրջ եւ բոլորը միաբերան
դաշնակօրէն կ'երգեն Տէրունակ
«Հայր Մեր»ը։ Յուզիչ էր պահ
Ուրախութիւնը կը հասնի իր
գաթնակէտին՝ երբ ճաշարանա
Գ. Ճօշկունեան իր խորոված
խարը սեղան կը բերէ, ճաշը կը
ջանայ։ Խմբապետին սուլիչը
ռաջնորդէ մեզ դէպի կրակը՝ «Ա
սին չկար մութ գիշեր էր»,
կը ճեղքէ անտառը։ Կը հասնինք
բոյկին, կրակէ լեզուներ կը բարձ
նան դէպի երկինք եւ մեր հոգին
կամաց կամաց կը վերանան ու
փնտռեն հայրենի երկինքը։
«Յառաջ նահատակ ցեղի
մահներ»։ Բոլորը ոտքի, սիրտեր
պոռթկան ու երգերը կը շարու
ուին անվերջ. մեծ ու փոքր
բերէ իր բաժինը, բանախօսու
արտասանութիւն, երգիծանք կը
բունակուին մինչեւ որ յոգնին
գինները, մինչեւ որ կրակը
սնցնէ իր ուժգնութիւնը։
Յետոյ դուրս կուգան Մարս
սկաուտ աստիճանաւորները,
կը ստանան իրենց արժանի
ճանները, կ'ընեն իրենց նուիրա
ուխտը՝ ծառայել ազգին ու հայ
նիքին։ Գալաքեան եպսկ. յուզա
մը կ'ողջագուրէ բոլորը, կը խօս
վառէ մեզ բոլորս, եւ ի վերջոյ
ալ կ'ուխտէ նուիրուիլ Հ. Մ. Ը.
նուիրական գործին։ Այսպէս
բաժնուեցանք կրակէն, պահելով
անշէջ հուրը մեր հոգիներուն մէջ
Օգոստ. 30ի առաւօտ Փա
սկաուտները կը յառաջանան
եկեղեցի։ Երգեցիկ խումբը
վարութեամբ Պ. Հայկազեան
եանի քառաձայն պատարագ
մասնակցի, ժողովուրդը կը
եկեղեցի, առաջնորդը կը
ցեղին պաշտպանման ազդու մէկ
ջոցը կը նկատէ այս գործը եւ
հրաւիրէ ամբողջ Մարսէյլիս
թը մասնակցիլ այս նուիր
շարժումին։ Կէսօրին տղաք
ճաշը կ'ընեն եկեղեցւոյ բակի
ժամը երկուքին խումբը կը յա
ջանայ դէպի Սէն Լու՝ ուր
սկաուտական խումբը
րութեամբ Թաղական խորհ
հանդէս մը սարքած էր ի պ
Փարիզի սկաուտներու։
յառաջանայ Սէն-Մարկրիթէն
կը հասնի Սէն. Լուի
Հարիւրաւոր ծանուցներ կը
նուին խումբին, «Յառաջ նահ
կով կը պարզուին Հ. Մ. Ը.
եւ հայկական դրօշները եւ
կը յառաջանայ արդուկներու
ծաղիկներու մէջէն։ Անցքի
հայ պատուական ծերունի մը
միր, կապոյտ, նարնջագոյն
ներով լեցուն սակառ մը
ծաղիկներ կը սփռէր սկաու
վրայ, իր արցունքներն ալ
լով եւ ահա հայ տղամարդը
բի կապանքներէն դուրս կը
ինքզինքը այդ պահուն եւ
նակի որոտումով կը գիմաւորէ
կական բազմութիւնը։
Սէն. Լուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի
Ֆրանսահայ Արիները պարզած
դրօշները՝ ընդ առաջ կուգան
Փարիզի եղբայրներուն։ Հաւ
րու մէջ խումբը կրկնապատկ
կը յառաջանայ հանդիսավայր
գային մեծ հանդէսի մը
թիւնը կը կրէր մարդ. հոծ
հանած, թաղականութիւնը,
ցականը, երիտասարդութիւնը,
ու երախան։
Հանդէսը կը սկսի,
կողմերը Հ. Մ. Ը. Մի եւ Հայ

դրօշները պարզուած՝ իսկ ճակատը Պէյթըն Փաշայի նկարը զետեղուած էր: Հանդէսը կը բացուի «Մեր Հայրենիք»ով. քառաձայն, Փարիզի սկաուտներու կողմէ: Իր տպաւորութեան տակ՝ հանդէսին նախագահ եւ հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհն. Մխիթարեան կ'ողջունէ Փարիզի սկաուտները, վեր կը հանէ օրուան տօնին արժէքը եւ լրջութիւնը եւ հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ՝ ինք, Թաղականութիւնը, եւ ամբողջ կազմակերպութիւնները Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողքին պատրաստ են օժանդակելու այս ազգային աշխատանքին նիւթապէս եւ բարոյապէս եւ կը տրամադրէ դպրոցն ու եկեղեցին այս Միութեան:

Ցետոյ հետզհետէ խօսեցան Փարիզի սկաուտական վերին մարմնին կողմէ Գ. Գ. Յովհաննէսեան, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան կողմէ Գ. Ա. Յակոբեան, Գ. Հ. Սէրէնկիւլեան: Բոլորն ալ խանդավառեցին այս գաղութը: Գ. Սէրէնկիւլեան պատմականը ըրաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անցեալ գործունէութեան, վերյիշեց դէպի Հայաստան անոր ըրած առաքելութիւնը, պատմեց թէ ինչպէս խմբապետներ եւ սկաուտներ մտան Պաթում ու յետոյ ինչպէս Հայաստանի սահմանին հասնելով տղաքը կեցուցին վայրաշարժը եւ բոլորը իջան հայկական հողը համբուրելու: Այս խօսքերը արցունքներ խլեցին ներկաներէն: Բանախօսը մանրամասնօրէն պարզեց հայկական աշխարհին վրայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարած աշխատանքները եւ աւելցուց թէ այս միութիւնն էր որ հիմը դրաւ Հայաստանի սկաուտական շարժման (Պիոնէրներ):

Կոչ ըրաւ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն, կուսակցականին եւ չէզոքին, ...միանալ, սիրտ տալ այս շարժման ...որ վաղը պիտի հանդիսանայ լաւագոյն ուժը ցեղին պահպանման:

Ժողովուրդի փափաքին վրայ ...թեւին ալ բեմ ելաւ երգեց հայրենի երգեր: Ցաջորդաբար եղան արտասանութիւններ, մէկը միւսէն յաջող ու խանդավառ, երգեր, մեներգ, ...նվե՛րջ ու փնվե՛րջ:

Հանդէսը առաջ բերաւ ընդհանուր խանդավառութիւն եւ այդ ...պաւորութեան տակ՝ նախագահ Եղիշէ քահանան յայտարարեց թէ ...եղին հայ արիները կը միանան Հ. Մ. Ը. Մ.ին: Երկու կողմի արիները իրարու կուրծքին ինկած համբուրուեցան: Ժողովուրդը չէր ուզեր ...ամնալ այս տաք մթնոլորտէն:

Հիւրերը հիւրասիրուեցան թաղականութեան կողմէ: Մինչեւ ուշ ...տեն փոխադարձ համերաշխութեան ...միութեան խօսքեր կը տըր...ուէին, ժողովուրդի ոգեւորութեան ...տ հայրենի ու խանդավառ երգեր ...մթնոլորտը կը լեցնէին:

Յիշատակելի օր մը ապրեցաւ ...էն-Լու:

31 Օգոստ. բաժանումի օր: Վրաններ կը քակուին, պայուսակներ, ծրարներ կը փոխադրուին կայարան եւ կուգայ հրաժեշտի ժամը: Սուլիչ: Տղաք կը բոլորուին դրօշակին շուրջ «պատուի առ», կ'իջնէ Հայաստ. հրապարտ դրօշը որ մէկ ամիս ամբողջ ծածանեցաւ Մարսիլիոյ բարձունքներուն եւ ծովու ալիքներուն դիմաց: Քիչ յետոյ խումբը կը յառաջանայ պատուական Ֆրանսացիին, Marquis de Jeorestaի ագարակը, ան իր ամբողջ անտառը տրամադրած էր հայորդիներուն:

Խումբը կը հասնի Մարսէյլի կայարանը: Հոն են Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի տղաքը, աթլէթներ, սկաուտներ, վարչութեան անդամներ, հայրենակիցներ, կուսակցականներ: Բոլորին աչքը արցունք, համբոյրներ կարօտի, համբոյրներ եղբայրութեան, բաժանումի րոպէն կը մօտենայ, վերջին խօսքը կ'ըլլայ «Յառաջ Նահատակ»: Բոլորը կ'երգեն: Շոգեկառքը կը շարժի, կը շարժին եւ սրտերը, ու արցունքներ կ'իյնան աչքերէն:

— Երթաք բարով, սիրելի տղաք, մեր հոգիները միշտ ձեզի հետ:

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԷՐ»Ի ԺՈՂՈՎԸ

Փարիզի հարաւային շրջանի «Յառաջդիմասէր» Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, 6 սեպտեմբերին: Միութեան հարիւր անդամներէն մեծ մասը ներկայ էր:

Դիւանի քարտուղար Գ. Մ. Ալթունեան կարդաց նախորդ տարեկան ընդհ. ժողովին արձանագրութիւնը, որմէ յետոյ Գ. Ս. Գարակէօզեան վարչութեան կողմէ գրաւոր ներկայացուց Միութեան վերջին միամեայ բարոյական գործունէութեան պատկերը:

Նախորդ տարեշրջանին հաստատուած կիրակի եւ հինգշաբթի օրերու դասախօսութիւնները, որոնցմով հայերէնի, ազգային պատմութեան ու ազգային երգերու դասեր աւանդուած են շրջանէս 32 հայ փոքրիկներուն, շարունակուած են ամբողջ տարուան ընթացքին կանոնաւորաբար, յաջող արդիւնքներ տալով:

Վարչութիւնը սոյն տարուան ընթացքին կազմակերպած է չորս դասախօսական եւ մէկ վիճաբանական ժողովներ, չափահասներու մտաւոր զարգացման միտում տալու համար: Դասախօսած են Գ. Արսլանեան «դրամի խնայողութեան եւ օգտակար գործածութեան մասին», Գ. Ռէն՝ «Մեր բարքերու եւրոպականացումը» նիւթին վրայ: Գ. Գարակէօզեան «Տրապիզոնցի Անթառամը» վէպի մասին, Տոքթ. Ա. Գօզոսեան՝ ընդհ. առողջապահական հարցերու շուրջ, իսկ վիճաբանական ժողովի նիւթն էր՝ «Արեւմուտքի՞ թէ Արեւելքի բարքեր»:

Կ'ուզեմ այս առթիւ հրապարակաւ արձանագրել երեւոյթ մը, որ դժբախտաբար շատ ընդհանրացած է մեր մէջ, եւ որու մասին Գ. Գարակէօզեան չմոռցաւ ակնարկել իր զեկոյցով: «Կ'ուզենք յայտնել հրապարակաւ կէտ մը: Իւրաքանչիւր դասախօս մտաւոր պատրաստութիւններով կը ներկայանար, բայց թողեցին իբր անհրաժեշտ հոգեկան ու մտքի պահանջ չնկատեց այս շարժումը: Եւ յիրաւի, հակառակ որ Վարչութեան անդամները դանէ դուռ պտտած են այսպիսի ժողովներէ առաջ, չզգուշանալով նոյնիսկ ծածուկի յայտարարութեանէն, շատ քիչ ունկնդիրներ եղած են:

Անցեալ դեկտեմբերին տրուած է դպրոցական հանդէս մը, որ բարոյական ու նիւթական մեծ յաջողութիւն ունեցած է, իսկ Վարդանանցի առթիւ սարքուած է յիշատակի հանդէս մը, մասնակցութեամբ դպրոցի աշակերտներուն:

Տեղեկագիրը գոհունակութեամբ յիշեց նաեւ վարժուհի Օր. Ս. Սրապեանը որ եռանդով նուիրուած է իր պաշտօնին: Ընդհանուր ժողովը այս բարոյական տեղեկագիրէն շատ գոհ մնալով, առանձին բանաձեւով մը իր գնահատութիւնը յայտնեց հրաժարող վարչութեան:

Գ. Արսլանեան կարդաց Միութեան միամեայ ելեւմտական տեղեկագիրը, որուն համեմատ 3962 Ֆր. 85 ս. մուտք եւ 3415 Ֆր. 05 ս. ելք եղած է: Որով կը մնայ 547 Ֆր. 80 ս. պատրաստ դրամ: Մուտքի մաս կազմած են 651 Ֆր. 35 նախորդ վարչութենէն, մնացեալները անդամավճար, հանդէսի հասոյթ, նուիրատուութիւն եւայլն: Իսկ ելքին մէջ կը մտնեն 1500 Ֆր. դպրոցի վարձք, 1650 Ֆր. վարժուհիի թոշակ 11 ամսուան համար, եւ ընթացիկ ծախքեր:

Տեղեկագիրներէն յետոյ հակառակ ներկաներու բուռն բաղձանքին, Նախկին վարչութիւնը չուզեց վերստանձնել իր պաշտօնը բանաւոր պատճառներով, եւ ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը հետեւեալներէ,— Գ. Գ. Անդրանիկ Յովհաննէսեան, Վարդան Նազարեան, Մ. Աբրահամեան, Մ. Անաստասեան, Անտոն Իփգրանեան:

Յետոյ տեղի ունեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը: Դպրոց յաճախող փոքրիկները, իւրաքանչիւրը իր ցոյց տուած յառաջդիմութեան համեմատ, ստացան մրցանակներ: Հաւաքոյթին պաշտօնական մասը փակուած համարուելով, ընտանեկան մթնոլորտի փոխուեցաւ, երբ վիճակահանութիւնը սկսաւ, որմէ յետոյ ժողովուրդը ցրուեցաւ գոհ տրամադրութեամբ:

Այս առթիւ քանի մը խորհրդածութիւններ կը յուսամ թէ աւելորդ չեն համարուիր, ծանուցող այս օրերուն երբ ներգաղթի խնդիր կայ: Պայքարի ենք ձեռնարկեր ամէն տեղ ապազգայնացման դէմ եւ անխնայ ծիգեր կը վատնենք: Սակայն յանուն ինչի՞: Վերեւ նկարագրուած հաւաքոյթէն առաջ գաղափարներու փոխանակութիւն մը ունեցայ այս մասին նոյն միութեան հիմնադիր անդամներէն մէկուն հետ:

Խօսակիցս, որուն զգացումներուն մասին ո՛ր եւ է կասկած չունիմ, համամիտ չէ ներկայիս Հայաստան գաղթելու, բայց կ'ուզէ ամէն գնով հայեցի դաստիարակութիւն տալ իր զաւակին, կ'ուզէ որ ան հայ մնայ, որպէսզի եթէ օր մը ներկայ հայրենիքին վիճակը բարուոքի, իբրեւ պատրաստ Հայ հոն երթայ: Այսպէս մտածող հայրենասէրներ շատ ունինք:

Բայց ես հարց կուտամ.— Մինչեւ որ հայրենիքը լաւագոյն օրերու հասնի, գաղութներու հայութիւն՞ալ վատթարագոյն եւ անդառնալի օրերու պիտի չհասնի՞: Ըստ իս ներկայ հայրենիքին լաւագոյն օրերու հասնիլը քանի թէական է եւ չենք կրնար որոշել հիմա թէ որքան առեն պէտք է,— գուցէ տարը տարի —, եւ որովհետեւ մեզմէ յետոյ մինչեւ այդ օրը մեր յաջորդներուն հայ մնալը չենք կրնար ապահովել, լաւ է որ այժմէն շարժինք եւ հիմա ազգապահպանման համար մեր թափած ջանքերուն արդիւնքը,— հայ մնացած Հայերը,— վերածենք ապահով եւ անշարժ դրամագլուխի հայրենիքի համար:

Կը վախնամ որ եթէ այդ գալիք լաւ օրերը մեր յաջորդներուն հանդիպին, այս վերջինները արդէն եւրոպական մթնոլորտին ընտելացած, դժուար թէ հրապուրուին հայ հայրենիքէն եւ այսպիսով ըստ միշտ տուժէ մեր հայրենիքը եւ մեր այսօրուան ջանքերն ալ ի դերեւ ելլեն:

Յ. ԱՆԱՍԵԱՆ

Յ. Գ.— Վիճակահանութեան շահող թիւերը.— 369 (պատի նկար), 53 (հատուն գիրք), 25, 236 (գուլպայ), 275 (պատի զարդ), 274 (պատի ժամացոյց):

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

.. Խմբագիր,

ԼՈՄՆԻՑԿՐՈՒՆՑ (Գերմանիա) 7 սեպտ.— Կարդացի «Յառաջ»ի սեպտ. 4 թուի մէջ մեր մասին «Արեւ»էն եղած արտատպումը: Չէի գիտեր որ «Արեւ»ի տակ սխալներ կ'ըլլային: Հաճեցէք յանուն ճշմարտութեան սուտ լուրերու այս տրմակը պատռել:

Ա.— Մեր «Խրիմեան» ճեմարանը կը շարունակէ իր ուղին, 2 համալսարանական աստուածաբանական ուսուցիչներու ձեռքին տակ, մէկը մնայուն, միւսը այցելու:

Բ.— Մենք բնաւ խորհած իսկ չենք լուծելու եւ արձակելու ճեմարանիս սաները: Սակայն կրնայ ըլլայ որ անոնցմէ ոմանք որպէս անբարոյական կամ հրձիգ վռնտուին ու նորերու տեղ բացուի, թերեւս աւելի արժանիներու:

Գ.— Էջմէ եպսկ.ը դեռ Եւրոպա չեկած, Վարչութիւնս պաշտօնապէս մերժեց Թորգոմ պատրիարքի առաջարկը իր փոխարէն Էջմէ եպիսկոպոսը ընդունիլ եւ խնդրեց միայն Գարեգին Հօրը հետ բանակցիլ ըստ Էջմիածնայ հրամանին:

Դ.— Մեր պաշտօնական մերժումը սակայն կ'երեւի ուշ առած է եւ Էջմէ եպսկ.ը Եւրոպա մեկնած էր մեզի գալու, սակայն Վիեննայէն յետս կոչուած է:

Ե.— Մեր սաները ոչ թէ «պանդոկի մը անկիւնը», այլ համեստ յարկաբաժինի մը մէջ իբրեւ իրենց սեփական բնակարանը, մայրապետի եւ ուսուցչապետի մը հսկողութեան տակ հանգիստ եւ ժրաջան իրենց դասերով կը զբաղին:

Ի դիմաց Գերմանահայ Լուսաւորչական Ուղղութեան՝ Տքթ. Ա. Քարոնիկեան (Լիազօր տնօրէն):

ԽՄԲ.— Նոյնութեամբ հրատարակելով այս նամակը, չենք ծածկեր մեր խոր զարմանքը՝ Տոքթ. Քարոնիկեանի յանդգնութեան մասին, երեւի ջադագքէն կուգայ:

Ցարբինէն ի վեր այնքան պերճախօս փաստեր կը տեղան այս նշանաւոր մարդուն «գործունէութեան» մասին, եւ Տոքթ. Քարոնիկեան տակաւին կը յամառի անմեղ ձեւանալ, կամ «անբարոյական» եւ «հրձիգ» կոչել տղայ մը, որ հոգին վառած՝ ուզեց վառել «Ճեմարան»ը:

Մէկ խորհուրդ ունինք Տոքթ. Քարոնիկեանի,— Հրաւիրել Բեռլինի Գաղթ. Միութիւնը, որ քննութիւն կատարէ իր գործերու մասին: Իսկ ամէնէն առաջ, կարճ կապել իր զարմանազան ծրագիրներն ու «գործունէութիւնը»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՎԻՃԵԼԻՆ

ՅՈՒՍԱԲԵՐ ամփոփելով Թրքական փոփոխութեանց առթիւ յայտնուած թեր ու դէմ կարծիքները, կ'եզրակացնէ (27 օգոստոս).

Ա.— Լաւատես թէ յոռետես, երկու կողմերն ալ հաւասարապէս կ'ընդունին, թէ քեմալական Թուրքիան իր նախորդներէն շատ աւելի տենդօրէն կը շարունակէ զինուիլ սպառազինումի բոլոր ճակատներուն վրայ,— բանակ, նաւատորմիղ, օդատորմիղ, ռազմական երկաթուղագծեր եւ ռազմարդիւնաբերութիւն:

Բ.— Լաւատես թէ յոռետես, այս երկու կողմերն ալ նոյն յստակութեամբ կը շեշտեն, թէ քեմալական Թուրքիան բնաւ հրաժարած չէ իր աշխարհակալական ծրագիրներէն:

Գ.— Լաւատես թէ յոռետես, ասոնք երկուքն ալ կ'ընդունին, թէ Հայ Դատը մեծապէս վտանգուած կը մնայ քեմալական Թուրքիոյ կողմէ:

Դ.— Լաւատես թէ յոռետես, այս երկու կողմերն ալ հաւասարապէս կ'ընդունին, որ յանուն վտանգուած Հայ Դատի, կը պահանջուի բովանդակ հայ ժողովուրդէն լարուած ուշադրութեամբ հետեւիլ քեմալական բոլոր շարժումներուն, ազգովին ամրանալ մեր պայքարի բոլոր ճակատներուն վրայ, լրջօրէն հաշուի առնել թշնամին եւ լրջօրէն պատրաստուիլ անոր բոլոր հարուածներուն:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Ալիք»ը դիտել կուտայ թէ սխալ կը դաստիարակուի դպրոցական սերունդը (23 օգոստոս).

— Մեր դպրոցներում աշակերտուհին նկատւում է պարզապէս որպէս մի մեքենայ, մի «րոբոտ» (արհեստականօրէն շինուած մարդ), մի գրամաֆոնի պլաստինկա, որի վրայ ուսուցիչն աշխատում է գրել իր ուզածը...

Չեն մարզւում երեխայի ոչ միտքը, ոչ էլ նրա հոգեկան այլ կարողութիւնները. ծանրաբեռնւում է միմիայն երեխայի «յիշողութիւնը...»

Տարիների ընթացքում երեխան այնքան է ընտելանում մեքենայօրէն աշխատելուն, որ նա վերջ ի վերջոյ կորցնում է ինքնուրոյն մտածելու և ինքնուրոյն ու գիտակցօրէն աշխատելու ընդունակութիւնը:

Եւ երբ նա թողնում է դպրոցն ու մտնում կեանքի դժուարին դպրոցը, նա շարունակում է մնալ նոյն մեքենան, նոյն «րոբոտ»ը, նոյն պասիւ խրացնողը:

Կեանքի դժուարութիւնների, խաչընդոտների, արգելքների առջեւ նա հեշտութեամբ է ընկճւում, ուստի աշխատում է յարմարուել, համակերպուել եւ ընտրել նուազագոյն դիմադրութեան ուղին:

Մեր դպրոցները, մի խօսքով, չեն տալիս մեզ գիտակից ու ինքնուրոյն քաղաքացիներ, այլ քաղքենիներ, որոնց համար գաղափարական պայքարը յանուն ազգային գերագոյն շահերի ու կուլտուրական արժէքների սոսկ զառանցք, անարժէք ու անիմաստ խօսքեր են...

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ստանօզցիներու Ն. Մ. Ֆ. խումբը որ ութ մրցումներով գոցեց 1930ի գնդախաղի եղանակը, 16ի դէմ 42 նշանակէտով, իր մրցումները կը վերսկսի կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին S. T. N. M.ի դէմ Stade Municipalի մէջ La Guette.

Վ. Փարատեան

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Դրօշակ»ի Սեպտեմբերի թիւին մէջ կը կարդանք.—

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Եւրոպայի Շրջանի կազմի անդամ Մարտիրոս Սալեան արտաքսուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն, իր հակակարգապահական եւ պառակտիչ արարքներու պատճառով:

Հ. Յ. Դ. Բիւրօ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (124)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Արեւով վեր կը կենայ Գ. Վահանը եւ կէսօրին կը հասնի Ալագանայ Աղբիւրի վրայ: Հող է նստի, հաց ու միս կ'ուտէ, ...հանգստանայ: Զօրքերը կը ...ներ: Երբ կը սկսին զէպի ...բերը իջնել, զօրքերը լեռն... ...ը կ'իջնեն, առաջի զօրքերը ...առջիս կ'իջնեն, կը բռնեն Եղ...կարտոյ գաղտնի կամուրջը: ...քերը կամուրջը կը կտրեն: ...առջը արդէն ջուր էր:

Մարտօն շալկած է իրեն ...պսակը, ինչ որ իրեն թուղթ ...այլն ունէր, մէջը դրած: Օվօն ...նած է թուէն: Ճամբան քար...րուտ, ժայռոտ է: Զօրքերը ...սկսին երկու կողմէն կրա...: Աւէն ձեռքը կը զարնուի մի ...րդանկա. 3 փամփուշտ կրա...ով. փամփուշտը կը կտրէ. ...միայ հրացանի մէջ: Տիգրա...նակերտցի Հաճին անկարող ...առնուլ դիմադրելու, ինքզինքը ջուրը կը նետէ. կ'անցնի միւս կողմը: Այս կողմէն կը զարնեն, կը սպաննեն Հաճին, կամուրջով կ'երթան կը բերեն նրա հրացանը:

Կամուրջին էն կողմը եղեր են Եղկարտցիք եւ Զարեցիք, որոնք ամէն բան կը տեսնեն: Գ. Վահանը կը բռնայ մի քանի առընկանակ. Օվօն եւ Մարտօն ճանապարհը կը գտնեն, կը փախչին: Աւօն, միջոց չունենալով փախչելու, զէնքի եղերքը բուլ մը կ'ըլլայ, շարերով կը մտնէ ջուրը, բուլը կը քաշէ վրան, էն էլ էդպէս կ'ազատուի: Հող կը սպաննուին Գ. Վահանը, Զարեցի Գեորգ անուն երիտասարդ մը եւ Տիգրանակերտցի Հաճին: Երկու օր վերջ Եղկարտցիք եւ Հարթուցիք կուգան կը տանին Գ. Վահանի դիակը եւ Եղկարտայ գերեզմանատունը կը թաղեն:

Երբ տղերքը 6-7 օր ուշացան (3 օր պիտի երթային, 3 օր գային), հոն ուղարկեցի Գէորգը 11 զինուորներով, նաեւ հետերնին տուի չորս շալակ հաց, գաթայ, հալուայ, շաքար եւայլն: Գէորգը, մանրամասնութիւնները իմանալով, վերադարձաւ Դաշտ, զէս գտաւ Տատրագոմ գիւղը, ուր ամէն բան պատմեց:

Մայիսի վերջերն էր: Ցերեկը մառանած էին, թէ Անդրանիկը իր զինուորներով Գոմեր կը գտնուի: Նոյն երեկոյին էր, որ Գէորգը ճանապարհ դրինք Վահանի յետեւից: Մենք գաղտնի դուրս եկանք, մատնիչը չէր գիտեր, թէ արդէն մենք դուրս եկած ենք: Ես կը գտնուէի վանքից 1000 քայլ հեռու, անտառի մէջ: Ինձ հաց բերողներն էին վանքի հովիւը, իմ Նախկին, 95 թուի լաւ ծանօթ Սօսօն եւ Օհանը:

Ալայ-բէկը ձիաւորներուն պատուէր կուտայ, որ բռնեն Դաշտի ճանապարհը: Ղզըլ-Աղաճի զօրքը արեւմտեան կողմից կը բռնէ գիւղի միւս կողմը: Վանքի զօրքը կը բռնէ զօրքի յետեւը, իսկ ինքը՝ Ալայ-բէկը կը մնայ 5—6 տունէ բաղկացած Բալիր բռնած քիւրտ գիւղը: Գիւղը պաշարուած կը մնայ գիշերը, որպէսզի առաւօտ, լուսաբացին, յարձակման ենթարկեն: Հետոյ կը գտնուէին Ալաճանայ Մխիթարը, Դոնօ-Մակարը, Սպաղանայ Գալէն, Խառզեղու Տէր Գերոզը եւայլն: Ընդամէնը 9 հոգի էինք: Բայց Գոմերու գիւղացիներէն, հոն կը գտնուէին նաեւ 300 Սասունցիներ. 3—4 Սասունցի ալ կը գտնուէին Փիթար:

Դաշտի մէջէն մօտաւորապէս 45 քիլօ ցորեն զրկած էին այդ երկու տեղերը, նաեւ ալ՝ էդ երկու գիւղէն կը կերակրուէին: Վանքի զօրքերը շատ կը մօտենան գիւղին: Շուները կը հաչեն: Քանի մը գիւղացի առաջ կ'երթան, կը նկատեն զօրքերը: Զօրքի եւ ժողովուրդի մէջ հրացանաձգութիւն կը սկսի 10 րոպէ: Ալայ բէկը կը բարկանայ զօրքերու վրայ թէ՝ «ձեզ ըսի հեռու մնաք գիւղէն, ինչո՞ւ մօտեցաք. էլի ազատուեցաւ այդ մարդը»:

Այդ զօրքը, մօտ 1000 հոգի (մի գունդ) Զերիկ կը մնայ: Ալայ բէկի քով ալ կը գտնուէին 180 հոգի ձիաւոր: Թէ՛ Գոմերցիք, թէ՛ Սասունցիք փախեր էին, ոչ ոք չէր մնացած: Կէլիէկուզանցի Թարոն իր հրացանը հող կը թողու: Գոմերցիք կը վերցնեն կը պահեն: Սեմալայ Տէր Կարապետը փախած տեղն կը թանի գիւղի մօտ գտնուած լճի վրայէն եւ կը փախչի, իսկ հրացանն ու գլխարկը կ'ընկնեն լիճը: Այդ գիշեր, պատահմամբ, հրացանի գնդակ էր առեր Ներքին Կէլիէն մի աչքով կոյր ծերունուն:

Վերցուցի իմ 8 ընկերները եւ գացի Դաշտի Շէխլան գիւղը: Լուսաբաց էր: Լաւ տունք գիւղի խմբապետ Պետրոսին, որ ուրիշ տանուան նման, շարիկ-վարտիքով փողից մեր առաջ: Գոմերի խնդիրը հասկցուցի: Նրա ծիծաղը փախաւ ...ութեան: Արեւը ծագեց: Մուշի եւ Ղըզլ Աղաճի ճանապարհի վրայ երկուական պահակ դրինք, որ զօրքը գալուն՝ շուտ լուր տան: Խմբապետ Պետրոսին ըսի.

— Կանչէ գիւղի զինուորները եւ 12 հրացան որ ձեր քով կայ, բերէք:

Հրացանները բերին: Երկու տեղ էին նստած. կէսը քովս էր, միւս կէսը Մխիթարի եւ Մակարի քով:

Այդ օրը մինչեւ իրիկուն ոչինչ չպատահեց:

Այդտեղից դացինք Ղըզըլ-Աղաճի անտառը, որ թէեւ փոքր է, բայց խիտ է: Ղըզըլ-Աղաճի վերեւ դրուած վրանները մնացուն 140 զինուորներ կային: Երբ եկայ գիւղի ժայռերու մէջ, Գալէն եւ Ղըզըլ-Աղաճայ Ցաւրութիւնը զրկեցի Ռըբրի Արթինը կանչելու: Նա եկաւ մի կուժով:

Երեք օր մնացինք այդ անտառը: Վերջը գացինք մեր Նախկին տեղը. վանքի տակի անտառը: Երկու օր հոն մնացինք: Գէորգը արդէն վերադարձեր էր, եւ յայտնեց, որ Տատրագոմ իրար պատահենք:

(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Փըթիթ Սուրսի ներքնայարկը (մէթրօ՝ Օտէօն)։

Օրակարգ՝ զեկոյց պատգամաւորի, հաշուետուութիւն կոմիտէի եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԱՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Բաշանի Արծիւ խումբը, այս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, ընկ. Տէրօհանի բնակարանը (9 Rue Mme Curie, Bagneux)։ Պարտադիր ներկայութիւն։

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՆՊԻ ԶԷՅԹՈՒՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Եռագոյն, փոթորիկ, վիշապեան, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբի բոլոր ընկերները, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, 80 Rue Charles Chefsons, Bois-Colombes։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).— վաղը Շաբաթ իրիկուն, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Վիճաբանական ժողով։

Կը խօսի՝ ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Ռուսերը եւ Հայերը

ՊՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Ընկերահամակրական ժողով։

Կը խօսի՝ ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ.— Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Բ. ԳԱՎԷԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 3ին Brebant Marseilla's սրահին մէջ, կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԵՐԵԿՈՅԹ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ապառաժ խումբի կողմէ, վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Քանթինի մէջ։

Կը խօսի ընկ. ԲԱԲԳԷՆ ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. դերը Խ. Հայաստանի հանդէպ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին 6րդ թաղապետարանի թատերասրահին մէջ (րիւ Սէզ)։

Ղեկավարութեամբ դերասան՝ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ կը ներկայացուի՝

«ՔՕՐՐԱՏՕ» ԿԱՄ «ՈՃՐԱԳՈՐԾԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ»

Կը մասնակցին՝ դերասան ԹՐԱՊՕՇ ինչպէս նաեւ Լիոնի լաւագոյն ուժերը։ Տոմսերու գիները ժողովրդական են։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, կը խօսին ընկերներ Վ. Շուշանեան եւ Շ. Նարդունի։

Գ Ա Ր Ա Ն

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս երեկոյ ժամը 8.30ին, 63 րիւ տը լա Րէփիւպլիք։ Կարեւոր օրակարգ, Պարտադիր ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատետրով։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ն. Հ. կարմիր խաչի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Տէր եւ Տիկին Զաւէն Խանդամեան եւ զաւակները, Օր. Սալբին Խանդամեան, Պ. Տիրան Խանդամեան, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց հօր եւ ազգականին՝

ՏԻԱՐ ՅԱԿՈԲ ԽԱՆԴԱՄԵԱՆԻ

(վաստակաւոր ուսուցիչ)

որ կնքեց իր մահկանացուն 87 տարեկան հասակին, լեա կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը Շաբաթ (12 սեպտ.) առաւօտեան ժամը 11ին, Փարիզի հայոց եկեղեցին, 15 Rue Jean Goujon.

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի իբր այն նկատել ներկայս։

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայր. միութեան ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Café Petite Source-ի մէջ, մէթրօ Օտէօն։

Զ. Ո. Ո. Միութեան Իսի-լէ-Մուլինոյի մասնաճիւղին ժողովը այս իրիկուն ժամը ճիշդ 8.30ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Աստուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 80bis, Paris (19)։ *Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։*

— Արսէն Համբարձումեան կը փնտռէ իր մօրաքրոջ որդին Գրիգոր Պէտիկեան որ երկու տարի առաջ կը գտնուէր Փարիզ։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Արսէն Համբարձումեանի, Chez Mr. Granger. La Benardière. Commune Luzé. Rilly sur Vienne (Indre et Loire).

Գ. ՎԱՀԱՆ Դարագաշեանի հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի միջոցաւ ընկ. Մ. Վրացեանի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՕՏԱՅԱՆՔ

Մարսէյլ, Գործ.— 881.60։
Պրայիլա, Օ. Ա.— 200,
Գանեեօ, Մ. Մ.— 105։
Ռավիլ, Վ. Յ.— 70
Կրընոպլը, Օր. Մ.— 30

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՆԱՀԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

67.— ԳՈՎՔ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Ուզեցի քննութեան համար անգամ մը տեսնել այդ համաձայնագրին պատճէնը։ Սակայն ինծի ժամանակ չէին ձգեր ուսումնասիրելու զայն եւ շարունակ ետ կը պահանջէին, առարկելով որ կ'ուշանայ վաւերացումը։ Զանազան պատրուակներով յետաձգեցի, որպէսզի կարենամ որոշումը փոխել։

Առտու մը, դեռ նոր արթնցած էի եւ երեսս կը լուայի, ու իսկ տակաւին հագուած, երբ լուր տուին թէ օտարական մը կը սպասէ ինծի հիւրանոցը։ Արդարեւ այնտեղ կար մէկը, զոր բնաւ չէի ճանչնար։ Հարցուցի թէ ո՞վ էր եւ ի՞նչ կ'ուզէր։

— Կազզանէի գործով եկած եմ։ Երբ մենաշնորհը առնենք, ձեզ գոհ կը ձգենք։ Կը խնդրեմ, որ առայժմ չմերժէք այս փոքրիկ նուէրը։

Եւ չէք մը երկարեց ինծի։ Հրաման մըն էր ինծի 100,000 ոսկի վճարելու, երբ մենաշնորհը ստորագրուէր։

Սովորութիւնս է վռնտել բոլոր անոնք, որ ինծի կաշառք կ'առաջարկեն։ Սարիկա ամէն մարդ գիտէր եւ մէկ տարի ամբողջ ոչ ոք կաշառք առաջարկած էր ինծի։ Պիտի վռնտէի այս Ֆրանսացին ալ, բայց օտարական էր, գիտ չէր ճանչնար։ Ան գիտէր որ Թուրքիա հռչակաւոր դարձած էր իր կաշառակերութեամբ։ Մերժեցի չէքը։

— Սխալմամբ, փոխանակ «Էմանէթ Ճէճլիսի» նախագահին յանձնելու, ինծի բերեր էք այս դրամը, ըսի։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, ըսաւ Ֆրանսացին, կարելի՞ է միթէ սխալիլ։ Դուք Քաղաքապետութեան քարտուղարը չէ՞ք։ Ձեզի համար է այս դրամը։

Մենաշնորհի որոշումը փախել տալու համար՝ պէտք էր վաւերաթուղթ մը ունենայ, ուստի առի եւ գրպանս դրի այդ չէքը։

— Էմանէթ Ճէճլիսի անդամներէն ոեւէ մէկը դրամ չէ՞ առած, այն ատեն ես ի՞նչ ընեմ։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, կարելի՞ բան է ատիկա։ Ապո՞ւշ ենք մենք։ Մէկը գոհ, միւսը դժգոհ ձգելով գործ կը քալէ՞։ Հանգիստ եղէք, ամէնուն ալ տրուած է իրենց բաժինը։

Ֆրանսացին շատ գոհ մնաց։ Խնդալով, նոյնիսկ կարծես սոյլս խաղցնելով մեկնեցաւ։

Յաջորդ օրը համաձայնագրին ամէնէն աւելի քննադատելի յօդուածներուն մասին կարծիքներս գրի առի եւ դրկեցի համապատասխան մարմնին՝ Քաղաքապետական ժողով գումարուեցաւ։ Խորհրդակցութեան ընթացքին տեսայ որ բոլոր անդամները համաձայն էին նոյնութեամբ ընդունելու։

Մէջտեղ հանեցի չէքը։ Բաժնուած միւս չէքերուն մասին ինչ որ ըսաւ Ֆրանսացին, կրկնեցի բոլորին առջեւ։ Աղմո՜ւկ մը բարձրացաւ ժողովին մէջ։

Վերջապէս ընդունուեցաւ մերժել համաձայնագիրը։ Եւ սակայն այս պարագան շատերուն անձնական շահուն դէմ պատճառած էր։ Հետեւաբար սկսան ինծի դէմ դաւել։

Ստիպուեցայ հրաժարիլ Քաղաքապետութեան քարտուղարութենէն։ Քաղաքապետը անձնապէս միջամտեց, քովս եկաւ եւ ստիպեց որ պաշտօնիս գլուխը վերադառնամ։

Ողջախոհաբար Կայսեր աւագ քարտուղար Օսման պէյի ծոցի հրաւէրն ալ կապ ունէր այս խնդրին։ Որովհետեւ ժամանակ մը յետոյ Օսման պէյի բարեկամը գործակատար Հաճի Մահմուտ էֆէնտի բարոպան մը դրկելով, դարձեալ Պոլսոյ հրաւիրեց զիս։ Նոյն ձայն չմնայ, Զղայնութեամբ սկսաւ գլխուս կարդալ՝

— Հասկցանք, որ կ'ուզէք ամէնուն հետ կռուիլ։ Պաշտօնեաները կ'ամբաստանէք կաշառակերութեամբ։ Աշխարհի վրայ կրնա՞ք երկիր մը ցոյց տալ, ուր կաշառքը անծանօթ ըլլայ։ Կաշառքը բնական բան մըն է։ Նոյնիսկ նուէր մըն է։ Պաշտօնեաներուն ամսականը քիչ է։

Անոնք շատ կը կատարեն կառավարական գործերը, շատ առնեն, ի՞նչ վնաս կայ ատոր մէջ։ Սուլթանն ալ, որ շիտակ գործը, դժգոհ չի մնար ասկէ։ Ես անձնապէս կաշառակեր չեմ, ընդունիր կաշառքը, եւ սակայն չեմ հաւնիր այս ձեր վարմունքին։ Կարծէք թէ պաշտօնեաները կաշառակերութեամբ արատաւորելով դուք կրնաք բարձրանալ, կը սխալիք։ Այսքանը միայն գիտցէք, որ Թանը կը պաշտպանէ ձեր արատաւորած մարդիկը։ Լաւ կ'ըլլայ, որ քաղաքապետութեան մէջ պաշտօնեաներուն հետ, քաղաքապետական փողոցներուն հետ շնորհքով վարուիք։

Չկրցայ պահել պաղարիւնս եւ ջղայնութեամբ պատասխանեցի.

— Եթէ ինծի լաւ չըլլայ, ի՞նչ կ'ըլլայ։ Ես չեմ կրնար յանձն առնել որ երկրին շահերը կը զոհուին անձնական շահերու։ Անցեալ անգամ այս պատճառով հրաժարեցայ Քաղաքապետութեան քարտուղարութենէն։ Հիմա եւս պատրաստ եմ հրաժարելու։ Ծանօ՞թ էք Կազզանէի խնդրին, թէ կաշառքի պատմութեան։ Պաշտօնական Թուրքիոյ ոչ յարգը ալ պատիւը ըլլայ ներսը, ըլլայ դուրսը։

Հաճի Մահմուտ էֆէնտի նահանջեց.

— Ո՛չ, տղաս, ո՛չ, ինչո՞ւ հրաժարիս։ Նպատակս քեզի հայրական խրատ մը տալ էր։ Նաւաստեան երկրին մեծ ծառայութիւններ կը մատուցանես։

Բաժնուեցայ, հեռացայ։

Կաշառքը Ապտիւլ Համիտի շրջանին համաճարակի երեւոյթ դարձած էր։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276 260

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
12 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1671 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄՏՄՏՈՒՔ

Մեր առօրեայ կեանքին հարազատ պատկերը՝ «Յառաջ»ի Զայներ Գաւառէն»ը։

Գոլտոյ մէջ ալ ունէինք այդպիսի բացատրութիւններ, — [illegible]ատմելու համար բազմութիւններու տառապանքը՝ վայրենա[illegible]րոյ, արիւնոտուշտ իշխանութեան մը թաթին տակ։

Այսօր իշխանութեան խնդիր չկայ, այլ գործի եւ հացի։ [illegible] ցաւեր, որ կ'արձանագրուին օրը օրին։

Ոգեւորիչ տեղեկութիւններ ալ չեն պակսիր, — ճիգեր՝ տո[illegible]ալու, տեւելու իբրեւ համայնք։ Դիմագրաւելու ամեն խո[illegible]նդոտներու եւ համայնակուլ փորձութեանց։

Բայց, 1927էն ի վեր, տնտեսական տագնապի մղձաւանջն որ ամէնէն աւելի կը զբաղեցնէ մեր թղթակիցները։

Փոթորիկ մըն էր այդ շրջանի տագնապը։

Սկսած՝ 1926ի աշնան, գործազրկութիւնը սաստկացաւ եւ [1]927ի առաջին վեց ամիսներուն դարձաւ ճշմարիտ պատուհաս [illegible]։ Պաշտօնական արձանագրութիւնները 90,000 կը հաշուէին [illegible]գործազուրկներուն թիւը, բայց իրականին մէջ քսան անգամ [a]ւելի էր։

Ցետոյ յառաջ եկաւ մեղմացում, եւ կացութիւնը հետ[illegible]հետէ դարձաւ բնականոն։

Անցեալ տարուան վերջերը, եւ մանաւանդ այս տարի, [t]ագնապը նորէն գլուխ ցցեց։ Ոչ 1927ի ուժգնութեամբ, յամր[illegible]նթաց, բայց խորապէս զգալի։

Անցեալ ապրիլին, պաշտօնական արձանագրութիւնը ար[illegible]էն կը հաշուէր 51,800 գործազուրկ։ Այսինքն անոնք որ [illegible]պաստ կը ստանային։ Իրականին մէջ, շատ աւելի մեծ էր [illegible]ագնապին զոհերուն թիւը։ Ամէն տագնապի առեն, միշտ [illegible]արիւր հազարներ կան բոլորովին անգործ եւ չարձանագրուած, [illegible]րճատ ժամացին կամ աշխատանք ունեցողներ, նպաստէ [illegible]րկուածներ եւն.։

Տագնապը սկսած էր մեղմանալ ապրիլէն յետոյ, մանաւանդ որ շատ մը քաղաքներ եւ գործարաններ չէին ազդուած։

Բայց անակնկալ նոր կացութիւն մը, վերջին շաբաթներու ընթացքին։

Օգոստոս 29ի ցուցակը պաշտօնական արձանագրութիւնը [k]ը ցուցնէր 37,673 անգործներ.— 701 յաւելում մէկ շաբա[թ]էն միւսը։

Անկէ ի վեր, յաւելումը կը շարունակուի։ Լուռ ու մունջ, [բ]այց շօշափելի։

Բայց աւելի լաւ է թղթատել «Յառաջ»ի հաւաքածոն, քանի [ո]ր գործազրկութիւնը ամէնէն առաջ կը զարնէ օտարը, եւ [մ]անաւանդ հայ աշխատաւորը։

Նոր տագնապը ամիսներէ ի վեր բոյնը կը քանդէ Տէսինի [մ]էջ, — աւան մը Լիոնէն քսան վայրկեան հեռու, ուր 2-3 հա[զ]արնոց շէն գաղութ մը կ'ապրէր (այժմ նօսրացած)։

Լիոնի մէջ, շատ մը հայրենակիցներ անգործ են 6-7 ամիսէ [ի] վեր։ Պէլֆոռի մէջ գործազրկութիւնը օրէ օր կը սաստկանայ։ Ամէնէն մեծ գործարանը շաբաթը չորս օր միայն կ'աշխատ[ի]։ Առով ալ պիտի գոհանանք, եթէ տեւական ըլլայ»։

Վիէնի մէջ (Լիոնի շրջան), Փոնթ՝ Էվէքի կօշիկի գործա[ր]անը, որ չէր ազդուած մինչեւ հիմա եւ ուր 200 Հայեր կ'աշ[խ]ատին, սկսած է կրճատել աշխատանքի ժամերը։

Այսօր իսկ, Մարսէյլէն աշխատակից մը կը հաղորդէ նոյն[ք]ան սեւ լուրեր։ Վակոնի գործարանը արդէն սկսած է մաս[իս]ոս ճամբել իր բանուորները, եւ առաջին անթիւ անտէրները. — մեր հայրենակիցները, որոնք մեծամասնութիւն կազմեն։

Այսպէս է, ուրեմն, կացութիւնը, քաղելով տասը օրուան [թ]ղթակցութիւններէ։

Քաղաքներ կան ուր տագնապը շատոնց մտահոգութեան [մ]ատնած է աշխատաւորները։ Քաղաքէ քաղաք տեղափոխու[թ]իւնները կը շարունակուին անընդհատ։ Տեղ մը հազիւ բոյն [դ]րած, նորէն բեռ կապելու կը հարկադրուին բազմաթիւ հայ[րե]նակիցներ։ Ուրիշները դեռ կը տոկան, տապկուելով անո[ր]ոշութեան մռայլութեան մէջ։

Տակաւին չենք խօսիր մայրաքաղաքին, Փարիզի մասին, [ո]ւր անգործութեան կենդանի պատմութիւնը կը պատմեն [ճ]րճարանները։

Անշուշտ կացութիւնը այնքան ծանր չէ, ինչպէս 1927ին։

Բայց այս անգամ մտմտուքը աւելի խոր հիմքեր ունի, [ք]անի որ համաշխարհային տագնապը անհամեմատ ծանրա[ց]ած է 1927էն ի վեր, տեսակ մը պաշարողական գօտի կազմե[լ]ով Ֆրանսայի բոլորտիքը։

Աչքի առջեւ է Մեծն Բրիտանիոյ պատկերը։ Գերմանիան [ա]րդէն կը համրէ 4,195,000 անգործ (միշտ պաշտօնական հա[շ]իւներով)։ Ամերիկան չգտաւ ինքզինքը, եւ եօթը միլիոնը [ա]մէնէն չափաւոր հաշիւն է, իսկ վաղուան հեռանկարը՝ շատ աւելի մութ։ (կարդալ Ամերիկայի մեր աշխատակցին սեղմ ու[ս]ումնասիրութիւնը՝ Բ. էջին մէջ)։

Ո՞ւր է ելքը։

Մէկդի դնելով յոռետես կամ լաւատես գուշակութիւններ, [պ]իտի յանձնարարէինք — ինչպէս ըրած ենք արդէն — որ [Հ]այաստան երթալու պատեհութենէն օգտուին բոլորովին ան[գ]ործ, անելի մատնուած, երիտասարդ եւ ամուրի, բանուոր, [ե]րկրագործ եւ արհեստաւոր տարրերը։

Թող գոնէ անոնք փրկուին օրուան հացի մտմտուքէն։

Շ.

ՖՐԱՆՔՕ-ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իրաքի ֆրանս. ներկայացուցիչը Գ. Լէֆիսիէ Թէհրան մեկնեցաւ կարգադրելու համար Սուրիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ առկախ մնացած քանի մը հարցեր։

Գ. Լէֆիսիէ Պարսկաստանի ֆրանսական դիւանագիտական ներկայացուցչութեան հետ համախորհուրդ, բանակցութեան պիտի մտնէ պարսկական կառավարութեան հետ հետեւեալ հարցերու մասին.

1.— Տնտեսական եւ առեւտրական համաձայնութիւն.

2.— Սուրիացիներու եւ Լիբանանցիներու Պարսկաստանի եւ Պարսիկներու հոգատարեալ երկիրներու մէջ բնակութիւնը։

3.— Դատական հարցեր։

ՅՈՅՆԵՒ-ՊՈՒԼԿԱՐ ՎԷՃԸ

Յոյնեւպուլկար վէճը հարթելու համար հելլէն վարչապետ Գ. Վէնիզէլոս եւ պուլկար վարչապետ Գ. Մալինովի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները, հակառակ Ֆրանսայի ելմտական նախարար Գ. Ֆլանտէնի միջամտութեան, ոչ մէկ արդիւնք տուած են եւ եղած ճիգերը անզօր մնացած են։

Բայց եւ այնպէս, Ժընեւի քաղաքական շրջանակները կ'ենթադրեն եւ յոյս կը յայտնեն որ Պուլկարիա ի վերջոյ պիտի հաւանի որ տարակարծութիւնը բարեկամական կղանակով մը պէտք է հարթել։ Աթէնքի շրջանակները խորապէս դժգոհ են որ հակառակ իրենց հաշտարար տրամադրութեան, Պուլկարիա ոչ մէկ զիջում կ'ուզէ ընել։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԺԳՈՀ ԱՓԻՈՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԷՆ

Ափիոնի մշակման եւ թմրեցուցիչներու վաճառման մասին Ժընեւի միջազգային համաժողովին մէջ սահմանափակման համաձայնութիւն մը գոյացած էր։ Համաձայնագիրը մասնակցող պետութեանց խորհրդարաններէն վաւերացուելէ վերջ, գործադրութեան պիտի դրուի։

Ժընեւի մէջ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը Գ. Ֆլանտէն յայտարարած է թէ համաձայնագիրը մօտերս Ֆրանսայի երեսփ. ժողովին ու Ծերակոյտին պիտի ներկայացուի եւ յոյս ունի որ պիտի վաւերացուի։ Պարսկաստանի պատուիրակն ալ ըսած է թէ համաձայնագիրը շնորհաւորելի արդիւնք մըն է եւ թէ իր երկիրն ալ մօտ օրէն պիտի վաւերացնէ զայն։

Սակայն Ժընեւի համաձայնագիրը նպաստաւոր չէ նկատուած Թուրքիոյ ափիոնի վաճառականներուն կողմէ, որովհետեւ Թուրքիա ամէնէն շատ ափիոն արտադրող երկիրներէն է եւ իր արտադրութեան մէկ մասը միայն կրնայ արտածել, եթէ համաձայնագիրը գործադրուի։

∴ Իզմիրէն կը հաղորդեն թէ ափիոնի գիները շատ ինկած են, բայց, հակառակ ատոր, գնորդ չկայ։ Գիւղերէն ափիոնի վաճառականներ Իզմիր եկած են արտածում կատարող վաճառականներուն հետ շփում ունենալու համար։ Գիւղացիները պատրաստ են քիլօն 5 ոսկիէն ափիոն ծախելու, եթէ մեծաքանակ գնող գտնուի։

ՎԱՂՈՒԱՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան մեծ մարզահանդէսը տեղի կ'ունենայ վաղը։

Մանրամասնութիւնները կարդալ Դ. էջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՋՐԻ ՇՈԳԵՆԱՒ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԵՆ

Գ. Գ. Մալէզեան եւ Բաշալեան որոնք Ժընեւ մեկներ էին, տեսակցութիւններ ունեցած են Յունաստանի վարչապետին Գ. Վէնիզելոսի եւ Պուլկարիոյ վարչապետին՝ Գ. Մալինովի հետ։

Գ. Վէնիզելոս ջերմ ընդունելութիւն մը ըրած, եւ ինչպէս գրած էինք երէկ, խոստացած է, 5000 գաղթականներու դէպի Հայաստան փոխադրութեան գործին տրամադրել ջրի շոգենաւ՝ Սելանիկէն եւ Պիրէօնէն մինչեւ Պաթում։

Նոյնպէս, Պուլկարիոյ վարչապետը Գ. Մալինով, խոստացած է 1000 հոգիի համար ջրի շոգենաւ տրամադրել Վառնայէն Պաթում, մէկ անգամէն փոխադրելու պայմանաւ, անմիջապէս որ անհրաժեշտ պատրաստութիւնները վերջանան։

Երկու վարչապետներն ալ, հրահանգներ հեռագրած են իրենց երկրի համապատասխան սպասարկութեանց։

Կը լսենք թէ Բարեգործականը եւ այլ օտար հաստատութիւններ, յանձն առած են հոգալ փոխադրութեան յարակից ծախքերը։

Կը մնայ ուրեմն շարժիլ։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ, ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ԽՕՍԻՆ

Անգլիոյ խորհրդարանին առջեւ, ելմտական նախարարը, իր կարգին խօսք առնելով պարզեց երկրին ելմտական կացութիւնը։ Սնոտընի ճառէն կը յայտնուի թէ այս տարի, ելմտացոյցին բացն է աւելի քան 75 միլիոն ոսկի։ Իսկ յառաջիկայ տարի պէտք է նախատեսել 170 միլիոն, եթէ ներկայ վիճակը շարունակուի։

Ահա ամփոփումը Սնոտընի ճառին.— Եօթ տարիէ ի վեր, անգործներու նպաստի սնտուկը կը հանէր պահանջներուն։ Այս տարի սակայն, 100 միլիոն ոսկի աւելի ծախսուած է սովորականէն։ Փոխարէն սակայն, հասոյթները նուազած են։ Մօտ երեք միլիոն անգործներ կան։ Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, պետական հասոյթներ նուազած են հարիւրին 20 համեմատութեամբ։

Բազմաթիւ գործարաններ, ստիպուած, գործաւորներու օրավարձքերը վճարեցին իրենց դրամագլուխէն։ Հարցը որ դրուած է, բազմաթիւ լուծումներ կը պարտադրէ, ծախքերը նուազեցնել, տուրքերը աւելցնել, կամ այս երկու միջոցները միանգամային գործադրել։

Գետական հասոյթները նուազած են ներքին տուրքերէն 29 միլիոն, (4 միլիոնը մաքսատուրք), իսկ պատերազմական հատուցումներու գլուխէն 30 միլիոն 300 հազար, ընդամէնը ուրեմն 59 միլիոն 300 հազար ոսկի։

Կրնանք յետոյ թէ յառաջիկայ տարուան բացը պիտի ըլլայ 170 միլիոն. Սնոտըն կը յայտնէ թէ խորհրդարանին գնահատութեան ներկայացուած խնայողական ծրագրին 9/10րդ մասը ընդունուած եւ առաջարկուած էր Նախորդ դահլիճին կողմէ։ Այդ ծրագիրը կը բովանդակէ կարեւոր խնայողութիւններ պատերազմական ծախքերու, պաշտօնէութեան թոշակներու, անգործութեան նպաստի գլուխներուն վրայ եւլն.։

Իսկ բացը գոցելու համար, կառավարութիւնը ստիպուած է տուրքերը աւելցնել։ Տուրքերու յաւելումով, այս տարի կարելի պիտի ըլլայ ստանալ 39 միլիոնի հասոյթ մը. իսկ յառաջիկայ տարի 80 միլիոն։

Նոյնպէս, յաւելում պիտի կատարուի նաեւ գարեջուրի եւ ծխախոտի մաքսատուրքին վրայ, ինչպէս նաեւ ներկայացումներու վրայ տուրքերը պիտի կրեն մօտ հարիւրին 17 յաւելում մը։

Այս կերպով կարելի պիտի ըլլայ գոցել այս տարեշրջանին բացը։

Երեսփոխանի մը հարցման պատասխանելով, ելմտական փոխ-նախարարը պարզեց ֆրանքօ-ամերիկեան փոխառութեան պայմանները։ Փոխառութիւնները կատարուած են մէկ տարուան համար։ Գումարը կը հանի 40 միլիոնի։

Խորհրդարանը ընդունեց արդէն գարեջուրի եւ ծխախոտի տուրքերու յաւելումը, որ անմիջապէս գործադրութեան պիտի դրուի։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կառավարութեան կողմէ հրատարակուած զեկուցագիր մը, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ ծրագրուած խնայողութիւններուն մասին, որոնց գումարը կը հանի 70 միլիոն. 32,000 ոսկիի։

Թոշակներու վրայ, (նախարարներ, երեսփոխաններ, դատաւորներ, պաշտօնեաներ, բանակ եւն.) 9 միլիոն 534 հազար։ Հանրային կրթութեան՝ 10 միլիոն 450,000, առողջապահական 1 միլիոն 250,000, ոստիկանութեան՝ 500,000։ Երկրագործութեան 1 միլիոն 383000։ Գաղթային գործեր 250000։ Անգործութեան սնտուկին փոխ՝ կէս միլիոն։

Անգործութեան սնտուկ.— 1) Նպաստներու նուազումէն՝ 25 միլիոն 800,000,— 2) գործատէրերու եւ բանուորներու ընկ. ապահովագրութեան տուրքերու յաւելումէն՝ 10 միլիոն։ Զանազան գլուխներէ 2,5 միլիոն։ Գումար 70 միլիոն 32,000 անգլ. ոսկի (8 միլիառ, 754 միլիոն ֆրանք)։

ՈՎ ՍՊԱՆՆԵՑ ՍԱՒԹ ՀԱԼԻՄԸ

Արաբ թերթ մը կը գրէ.—

«Աճա իւլ Ճէտիտ, Սաիտ Հալիմ փաշայի մահուան շուրջ, թրքական թերթերու մէջ հրատարակուած նոր պատմութիւնները արտատպելէ առաջ, հետեւեալ խմբագրական ծանօթութիւնները կու տայ.

Մեզի ծանօթ է որ համաշխարհային պատերազմի միջոցին, Թուրք կառավարութիւնը տեղահանեց բոլոր Հայերը իրենց հայրենիքէն եւ տարագրեց անապատները։ Տէր Զօրի անապատներուն մէջ հաւաքուած մէկ միլիոն հայութիւնը մորթել տուաւ առանց բացառութեան եւ խտրութեան։

Հայերը պատերազմէն վերջ, սեւ ցանկ մը պատրաստեցին, որուն մէջ կը գտնուէին Թուրք կառավարութեան մեծ եւ պատասխանատու անձնաւորութիւնները, որոնք մէկ միլիոն անմեղ հայութեան ջարդին վրիժը տուած էին, եւ որոշեցին զանոնք պատժել։ Անոնցմէ Թալէաթ փաշա սպաննուեցաւ Գերմանիոյ մէջ, Ջեմալ փաշան Թիֆլիս եւն.։

Սաիտ Հալիմ փաշան ալ մէկն էր անոնցմէ, որոնք որոշած էին Հայերու տեղահանութիւնը եւ արձանագրուած Հայերու սեւ ցանկին մէջ։ Հայերը իրենց վրէժը լուծելու համար, 1922ին, Իտալիոյ մէջ, գնդակի հարուածով մը վերջ տուին նաեւ ասոր կեանքին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՐԼԻՆ

Պերլինի գերման թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի վարչապետին Գ. Լավալի եւ արտաքին նախարարին Գ. Պրիանի Պերլին այցելութեան ընթացքին, խօսակցութիւնը գլխաւորաբար պիտի դառնայ ֆրանքօ-գերման տնտեսական համաձայնութեան յանձնախումբի մը կազմութեան շուրջ։

Այս յանձնախումբը բաղկացած պիտի ըլլայ մասնագէտներէ, որոնց գործը պիտի ըլլայ ուսումնասիրել երկու երկիրները հաւասարապէս շահագրգռող տնտեսական հարցերը։

Գերման աջակողմեան մամուլը կը շարունակէ խստօրէն դէմ արտայայտուիլ Պերլինի տեսակցութեան։

ԿԱՆՏԻ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Կանտի երէկ առտու Մարսէյլ հասաւ շոգենաւով։

Ամէն պատահականութեան հանդէպ, ոստիկանութիւնը միջոցներ ձեռք առեր էր, արգիլելու համար շոգենաւին մուտքը բոլորին առջեւ, բացի նաւային ընկերութեան պաշտօնեաներէն։

Փարիզէն, Լոնտոնէն, Էտինպուրկէն եւ զանազան մայրաքաղաքներէ Մարսէյլ խուժեր էին բազմաթիւ հնդիկ ուսանողներ, դիմաւորելու հնդիկ ազատագրութեան առաջնորդը։

Կանտի, Մարսէյլէն Փարիզ մեկնեցաւ ժամը 3ի ճեպընթացով, որ Փարիզի կայարանը կը հասնի յաջորդ առտու ժամը 6.25ին։

Կանտի խոստացած է Փարիզ վերադառնալ, այցելելու համար գաղթային ցուցահանդէսը։

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ

Ցաւով կը հաղորդենք մահը Գ. Յակոբ Խանզատեանի, հայր՝ ծանօթ աշխարհագիր Գ. Զատիկ Խանզատեանի։

Հանգուցեալը, որ մնաց իր ծերութեան մէջ, ամբողջ երեսուն տարի նուիրուած էր ուսուցչական ասպարէզին, Իզմիրի եւ Ռաղնիսայի շրջանին մէջ։ Ջերմապէս կապուած հայ լեզուի եւ ազգ. պատմութեան, մինչեւ վերջին վայրկեանը ձեռքէ չէր ձգեր փարիզի հայերէն թերթերը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, շաբաթ, ժամը 11ին, Հայոց եկեղեցին։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԱԶԴԱՐԱՐ ՁԱՅՆԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

Գերմանիոյ սնանկութեան սպառնալիքին՝ յաջորդեց Անգլիոյ ելեւմտական սուր տագնապը, կարծէք ապացուցանելու համար թէ՝ տնտեսական ծանր մտահոգութիւններն ու գործազրկութեան ահռելի հետեւանքները խտիր չեն դներ յաղթականի և պարտեալի, երկրամասերով ու գաղթավայրերով հարուստ Անգլիոյ եւ Եւրոպայի կեդրոնը արգիլափակուած Գերմանիոյ միջեւ։

Աղէտը հետզհետէ կը ծաւալի և կը դառնայ իրոք համաշխարհային, մինչեւ իսկ աւելի մեծ համեմատութեամբ՝ քան էր 1914-1918ի ընդհանուր պատերազմը։ Անոնք որ իրերու բնականոն ընթացքը առարկայօրէն դիտելու կարողութիւնն ունին, կը տեսնեն որ բոլոր մեծ ու փոքր երկիրները կարգի վրայ են եւ անխուսափելիօրէն պիտի դիմաւորեն ճգնաժամային շրջաններ։ Եւ եթէ լրջօրէն ծրագրուած հակամիջոցներ ձեռք չառնուին այս ընդհանուր աղէտին դէմ, դրամատիրական կարգերու փլուզումը պիտի դայ շուտով։

Մանաւանդ վերջին ամիսներու ընթացքին, երբեմն լսուեցան նման ազդարար ձայներ, յատկապէս աշխատաւորական կազմակերպութիւններու վարիչ շրջանակներէն, բայց ըստ երեւոյթին չափազանցութիւն համարուեցան այսօրինակ միտքերը, եւ պետական մեքենան վարողները դիմեցին ծանօթ կիսամիջոցներուն, — հանրօգուտ շինութեանց նոր ձեռնարկներու ծրագիր, գործազուրկներուն օգնութեան հասնելու պատրաստութիւններ, աշխատավարձերը չկրճատելու ջանքեր, գործազրկութեան դէմ պետական ապահովագրութեան առաջարկներ եւայլն։

Կասկած չկայ որ այս կիսամիջոցները իրենց հետ կը բերեն առժամեայ մեղմացումներ այն մեծ աղէտին, որուն լուծին տակ կը հեծեն միլիոնաւոր բազմութիւններ։ Սակայն անոնք տարբեր բան մը չեն՝ քան խլիրդէ տառապողի մը ցաւերը մեղմելու համար գործածուած զանազան տեսակի ճառագայթները։ Ընկերային՝ այս խլիրդն ալ օրէ օր աւելի ու աւելի խորերը կը մխրճէ իր ցանցերը եւ կը սարսէ դրամատիրական կարգերու հիմերը, նորանոր դիտողներու տեսանելի դարձնելով մօտալուտ փլուզումը, եթէ ժամանակին չգտնուի ընկերային այս մահացու հիւանդութեան հակազդող շիճուկը։

Հիմա գրեթէ անվիճելի ճշմարտութիւն կը նկատուի այն պնդումը թէ տնտեսական ու ելեւմտական ներկայ տագնապը բնաւ չի նմանիր իր նախորդներուն, սահմանափակուած չէ այս կամ այն երկրամասով ու չունի ժամանակաւոր հանգամանք։ Դեռ աւելին. եթէ մինչեւ իսկ վերոյիշեալ կամ անոնց նման կիսամիջոցներով երկրի մը վարիչները յաջողին վերջ տալ այս տագնապին եւ սկիզբը դնել բարգաւած նոր շրջանի մը, վերջինը շատ կարճատեւ կեանք մը միայն պիտի ունենայ։

Նման եզրակացութիւններու տեսակէտէն, չափազանց ուշագրաւ են կարծիքները երեք ուսուցչապետներու, որոնցմէ երկուքը համբաւ վայելող տնտեսագէտներ են, իսկ երրորդը Հարվըրտ համալսարանի փիլիսոփայական բաժնի ուշագրաւ դէմքերէն է։

Տնտեսագէտներէն մէկը՝ Ճ. Ռ. Սըմիթ, *Դարաշրջանի մը վախճանը* խորագրով յօդուած մը հրատարակած է Նիւ Եորքի The Survey (*Ուսումնասիրութիւն*) ամսագրի յուլիսի թիւին մէջ։ Միւսը՝ Ուոլլաս Տընհէմ, տեսուչ Հարվըրտի առեւտրական բաժնին, վերջերս հրատարակած է գիրք մը՝ Business Adrift (*Ալեծածան Առեւտուր*), որ կը պարունակէ բազմաթիւ փաստեր՝ հաւաքուած զանազան վիճակագրութիւններէ, բոլորն ալ տնտեսական աշխարհէն։ Երրորդը Ա. Ն. Հուայթհէտ, գրած է վերջին գրքին Յառաջաբանը՝ խտացած տողերու մէջ տալով իմաստասէրի մը մտածումները։

Մեր նպատակէն դուրս է թարգմանաբար տալ այս Յառաջաբանը կամ ամփոփ կերպով վերարտադրել վերոյիշեալ ամսագրին հրատարակած եւ մեր ուշադրութիւնը գրաւող յօդուածը։ Աւելի քիչ կրնանք մտածել նոր հրատարակուած գրքի մը արժէքաւոր փաստերը «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնելու մասին։ Օրաթերթի մը ծաւալը կը թոյլատրէ կանգ առնել շատ կարեւոր եւ ընդհանուր եզրակացութիւններու վրայ միայն։

Կ'ապրինք գիտութեան դարը, որուն զաւակն է մեքենականութիւնը, այսինքն դարաշրջանը ածուխի, մեքենական ուժի, պողպատի եւ ելեկտրականութեան։

1918ին, երբ այս մեծ հանրապետութեան բնակիչներէն 4ուկէս միլիոն երիտասարդներ ռազմաճակատը կը գտնուէին, երկրին մէջ մնացողները ո՛չ միայն բաւարարեցին պատերազմիկներու բազմատեսակ կարիքները, այլեւ խաղաղ բնակչութեան բոլոր պահանջները։ Այդ շրջանին Միացեալ Նահանգներուն մէջ ո՛չ գործազուրկ կար, ո՛չ չարաչար աշխատանք, ո՛չ ալ որեւէ տեսակի զրկանք։

Անցան տարիներ։ Միլիոնաւոր մարդիկ վերադարձան ռազմաճակատներէն, ծնունդները առացան իրենց բնականոն ընթացքը, մահերը սկսան պակսիլ՝ իբր հետեւանք բժշկական գիտութեան զարգացման։ Մինչ մէկ կողմէն մարդիկ բազմացան, միւս կողմէն մեքենաները կատարելագործուեցան։ Արդիւնաբերական կարգ մը՝ հաստատութիւններ վերջին տասնամեակին վերակազմուեցան այնպէս որ՝ այժմ մէկ մարդ կրնայ տեսնել տասը տարի առաջուան հարիւր մարդուն գործը։ Իսկ այսպիսի յառաջդիմութիւններ, որոնք կը կրկնապատկեն, կ'եռապատկեն, կը քառապատկեն կամ կը տասնապատկեն մէկ մարդու արտադրական կարողութիւնը, դարձած են ամենօրեայ սովորական երեւոյթներ։ Եւ ասոնք ոչ միայն գործարանային արդիւնաբերութեան, այլեւ դաշտային մշակութեան ու ագարակային կաթնատնտեսութեան մէջ։

Միշտ է որ մեքենաները հրաշքներ կը գործեն, բայց իրենց հետ կը բերեն նաեւ մեծագոյն աղէտներէն մէկը։ Մէկ կողմէն անոնք կը դիւրացնեն մարդոց գործը, միւս կողմէն շատերը կը զրկեն աշխատանք գտնելու հնարաւորութենէն։

Շտեմարանները լեցուն են ցորենով, ամբարանոցներու մթերքները՝ վառելանիւթով, պահեստները՝ ամէն կարգի ապրանքներով, բայց միլիոններ զրկուած են բաւարար սնունդէ, հագուստ ու բնակարանային յարմարութիւններ ունենալու կարելիութենէն։

Ամէն ինչ պէտք եղածէն աւելի է, — շէնք, ինքնաշարժ, «րատիօ», բնակարանային յարմարութիւններ, ճանապարհ, երկաթուղի, գործատեղիներ՝ իրենց մեքենականութեամբ։ Այսպէս, օրինակ, Միացեալ Նահանգներու կօշիկի գործարանները կրնան արտադրել տարեկան 900 միլիոն զոյգ կօշիկ, մինչ բնակչութեան պահանջը 300 միլիոն միայն։ Աղիւս պատրաստող մեքենայով մէկ մարդ կրնայ ժամական 40,000 աղիւս թափել, մինչ առաջ նոյն մէկ մարդը օրական 450 աղիւս միայն կրնար շինել։ Նոյն երեւոյթը նկատելի է բոլոր արտադրութիւններու մէջ։

Վերջին ամիսներու ընթացքին ալ տեղի ունեցած են մեքենաներու կատարելագործումներ։ Այսպէս, օրինակ, գործարան մը վերջին 12 ամիսներուն կրցած է 100էն 60 բարձրացնել իր աշխատաւորներուն արտադրական կարողութիւնը։ Եւ եթէ նոյն ընկերութիւնը շարունակէ նոյն ձեւով աշխատցնել իր գործաւորները, յառաջիկայ տարի 100էն 60 աւելի ապրանք կ'արտադրէ, եւ այդ առանց մէկ հատիկ նոր աշխատաւոր աւելցնելու։

Կայ, ուրեմն, ամէն կարգի ապրանքներու առատութիւն, բայց կը պակսի զանոնք շուկայ հանելու կարելիութիւնը, որովհետեւ միլիոնաւոր բազմութիւններ՝ որ պէտք ունին այդ ապրանքներուն, զուրկ են գնելու կարողութենէ։

Այս բոլորէն կուգանք այն եզրակացութեան թէ՝ մենք կ'ապրինք վերջին օրերը տնտեսական դարաշրջանի մը, որուն յատկանիշն է *Ազատ Մրցակցութիւնը*, եւ որ իր սկիզբը կ'առնէ 18րդ դարու վերջին քառորդին, Ադամ Սըմիթի ծանօթ տեսութեամբ։ 150 տարուան կեանքէն յետոյ՝ խախտած են այդ տեսութեան վրայ հիմնուած դրամատիրական ներկայ կարգերու հիմերը, որովհետեւ ազատ մրցակցութիւնը սպառած է միլիոնաւոր բազմութիւններու գնողական կարողութիւնը։

Արդարեւ, ի՞նչպէս կարելի է խօսիլ ազատ մրցակցութեան *մասին, երբ իրար դէմ կանգնած են ան*հաւասար ուժեր. *մէկ կողմը*՝ գործազուրկ եւ անօթի մարդիկ, միւս կողմը՝ միլիառ տոլարներով կազմուած սակաւաթիւ ընկերակցութիւններ, որոնք իրենց ուզած ձեւով կը վարուին առաջիններուն հետ, — գործէ կը հանեն, աշխատավարձերը կ'իջեցնեն, ապրանքներուն գինը կ'որոշեն եւայլն։

Ազատ մրցակցութեան տեսութիւնը սնանկացած է այլ եւս, անհրաժեշտ է գտնել տնտեսական նոր սկզբունքներ եւ ստեղծել նոր կարգեր:

Գործնական կեանքի մէջ այդ սկզբունքը սկսած է արդէն ենթարկուիլ սահմանափակումի։

Այսպէս, օրինակ, կառավարական մէկ կարգադրութեամբ՝ ո՛չ միայն որոշ չափ դրուած է այս երկիրը ներածուող քարիւղի քանակին, այլ և մասնաւոր համաձայնութեամբ մը սահմանափակուած է անոր արտադրութիւնը երկրին մէջ։

Շաքարի արտածումին սահմանափակումը ճշդող համաձայնութիւնը, որ շահագրգռուող բոլոր պետութիւններու ներկայացուցիչներուն կողմէ վերջին մայիս 9ին 5 տարուան համար ստորագրուեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, ազատ մրցակցութիւնը սահմանափակելու մէկ այլ փորձն է՝ միջազգային դետնի վրայ։ Այս համաձայնութեան պիտի յաջորդէ, անշուշտ, շաքարի արտադրութեանց սահմանափակումը զանազան երկիրներու մէջ։

Վերջերս յայտնի եղաւ որ Մ. Նահանգներու այս տարուան բամպակի հունձքը շատ առատ պիտի ըլլայ, այնպէս որ այդ ապրանքին գինը պիտի կրէ մեծ անկում։ Կանխելու համար նման անկում մը, «Ֆարմ Պորտը» յանձնառու եղաւ իր պահեստներուն մէջ ամբարուած բամպակէն մէկ հատ իսկ չծախել, եթէ բամպակ մշակողները համաձայնին փճացնել իրենց հունձքին մօտաւորապէս 1/3ը։ Շահագրգռուողներէն ոմանք տրամադրութիւն ցոյց տուին ընդունելու այդ առաջարկը, ուրիշներ ընդդիմացան։ Ի՛նչ ալ ըլլայ, սակայն, այս առաջարկին արդիւնքը. անիկա կը մնայ ազատ մրցակցութիւնը սահմանափակելու մէկ նոր փորձ, հոգ չէ թէ ուշ մնացած։

Այս սկզբնաւորութիւնները պէտք է զարգացնել եւ հասցնել այն աստիճանին որ՝ արդիւնաբերութեան բոլոր ճիւղերը հակակշռի տակ առնուին, նկատի ունենալով հանրութեան շահերը եւ բարօրութիւնը:

Անգամ մը որ ընդունուի թէ՝ նպաստաբաշխութիւնը չի հասցներ ցանկալի նպատակին եւ գործազրկութիւն կոչուած աղէտին միակ դարմանը բոլոր աշխատունակներուն գործ ապահովելն է, բոլոր տեսակի վարիչները իրենց ջանքերը կը կեդրոնացնեն մէկ կարեւոր գործի վրայ, — ազդու եւ բանաւոր կանխատեսութեամբ առաջնորդութիւն, որ ունենայ իր սեփական իմաստասիրութիւնը, ծրագիրը եւ ապագայի մասին մտածելու ինքնուրոյն մեթոտը։

Այս ճանապարհով միայն կարելի կ'ըլլայ հաւասարակշռել մատուցումն ու խնդրանքը, հակակշռի ենթարկել արդիւնաբերութեան բոլոր ճիւղերը եւ վերջ տալ մարդկութեան մէկ մեծ տոկոսի նիւթական զրկանքներուն։

Հետզհետէ կը բազմանան ազդարար ձայները, նաեւ ներկայ ընկերային կարգերուն ոչ-հակառակորդ շրջանակներէն, ինչ որ աւելի կը զօրացնէ աշխատաւորական շահու պաշտպաններուն դիրքը։

ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԵՐԷՆ

6.— ԱՆՋՐՊԵՏԸ

Որքան ալ չքննդանք փորձենք, անջրպետ մը կայ։

Անջրպետ մը որ վաղուց է բացուած հայութեան երկու հատուածներուն միջեւ։

— Հ՜ն, միշտ է, ան տեսակ մը հայկական հին ախտ է։ Մեր ո՞ր հին նախարարութիւնն էր որ հաշտ էր միւսին հետ, ու կը հանդուրժէր անոր։ Մեր ո՞ր գաւառն է որ չի խորշիր միւսէն մինչեւ այսօր։ Պզտի՞կ բան էր Պոլսեցի-գաւառացի հին վէճը. Վանը կրցա՞ւ Մշեցին սիրել, ու Սասունցին՝ Պիթլիսցին։ Շուշին ի՞նչ աչքով կը դիտէ Թիֆլիսը, Երեւանը՝ Բագուեցին։ Նոյնիսկ գաղութներու մէջ թե՞թե՛ւ ցաւ է հին ու նոր գաղթականի միջեւ սերմանուած ատելութիւնը։

Ռուսահայ-Թրքահայ խնդիրը իրար չսիրելու, իրար տանելու հարց չէ։ Իրար չճանչնալու, իրար արհամարհելո՛ւ հարց է։ Փոխադարձ արհամարհանքն է որ որդի պէս կը բանի։

Անջրպետը առէ՝ կուգայ։ Գոյութիւն ունի՝ անիկա, որքան ալ գոցել փորձենք ճառով ու երգով։ Վէրքը այնպէս դիւրաւ չի փակուիր։

Վարանդեան անգամ մը կը գրէր *շաբաթաթերթ* Ազատամարտի մէջ։

— «Թրքահայ մտաւորականը — հազուագիւտ բացառութեամբ — չի տեսնալ կովկասահայ թերթ ու հանդէս, չի գնի եւ գրքեր նոյն բարբառով։ Եւ հակադարձաբար՝ Կովկասահայ *ինտելիգենտը* (*խօսքս* ընդհանուրութեան *մասին է, թէ մէկ* եւ թէ միւս դէպքում) մի առանձին դժկամակութեամբ ձեռք կ'առնէ արեւմտեան բարբառով հրատարակութիւններ, որոնց լեզուն հասկանալու համար՝ նա պէտք է բաւական ճիգ գործ դնէ։ Երկար ժամանակ Սիամանթոի գեղեցիկ եւ ուժեղ տաղաչափերը կատարեալ անտարբերութեան էին մատնուած Ռուսահայ մամուլի մէջ. երբեմն նոյնիսկ տեղում էին ծաղրական ու անարգական բացականչութիւններ նրանց *հասցէին*։ Լեզուն է *պատճառը*.— լեզուն՝ որ այնքան խորթ է հնչում Ռուսահայի ականջին։ Անշուշտ նոյն վիճակում է Թիւրքահայ եւ մանաւանդ Պոլսահայ ընթերցողը՝ հանդէպ մեր Խասչակեանների ու Թումանեանների։ Դա մի կատարեալ դժբախտութիւն է... իւրաքանչիւրին անտարակոյս աւելի մօտ է իր շապիկն ու օձախը — չենք ուրանում հոգեբանութեան այդ տարրական օրէնքը։ *Բայց կայ* եւ լեզուի անջրպետը, որ ահագին դեր է խաղում այդ տխուր անտարբերութեան մէջ։ Զարմանալի չէ, որ միջին Թիւրքահայ համալսարանականն ու գրագէտը (զանց ենք առնում սակաւաթիւ անհատներին, որ ապրել ուսել են Կովկասում) խիստ աղօտ գաղափար ունի Կովկասահայ գրականութեան ու հրապարակախօսութեան մասին։ Շատ-շատ՝ գիտեն՝ — այն ալ բաւական մակերեւութօրէն — Րաֆֆին, Պատկանեանին, Աղայեանին, որոնք իրենց գրուածքներում Թիւրքահայի վիշտն են երգել։ Կրկնում ենք սա մի ահագին տարականոնութիւն է, որ մեղմելու, վարագուրելու պէտք չունինք։ Անջրպետը կայ»։

Այո, կայ Վարանդեանի մատնանշած անջրպետը, բայց ճիշդ չեն իր ցոյց տուած շարժառիթները։ Ճիշդ չեն երեւոյթները զորս յառաջ կը բերէ։

Ճիշդ չէ նախ անոր համար որ արեւմտահայ մտաւորականը այնքան ալ անտեղեակ չէ ռուսահայ գրականութեան, որքան ռուսահայ մտաւորականն է մերինին։ Վարանդեանի ճանչցած քանի մը ուսանողներուն վրայ կարելի չէ ձեւել մեր մտաւորականութիւնը։ Հետեւաբար սխալ էր հռչակել թէ թրքահայ մտաւորականը կը դժկամակի ձեռքը ռուսահայերէն գիրք ու թերթ առնել։ Թող ընկեր Վարանդեանը վստահ ըլլայ թէ մեր մտաւորականութիւնը, այլ աւելի համեստ խաւերն անգամ կը սիրեն ու կը կարդան ռուսահայ հեղինակները։ Թող ան վստահ ըլլայ նաեւ որ իր գրքերը եթէ սպառած են այդքան դիւրաւ, թրքահայ ընթերցողին կը պարտի։ Եթէ մեր ընթերցողները ձեռք չէին առներ օրինակի համար Բաշխի Իշխանեանի գրածները՝ անոնց տարբեր բարբառով ըլլալուն համար չէր, այլ իրենց այլանդակ լեզուին համար։ Վարանդեան իր ժողովրդականութիւնը մեր մէջ՝ իր համով լեզուին կը պարտի։

Սխալ էր նաեւ բարբառներու տարբերութիւնը շարժառիթ ցոյց տալ հոգիներու միջեւ բացուած անջրպետին։ Բարբառները իրենք արդիւնք են պայմաններու, որոնցմէ կը բխի եւ այդ անջրպետը։ Տարբեր միջավայր, տարբեր դրացի ու տարբեր կլիմայ, ասոնք են տարբեր բարբառ ստեղծած, ասո՛նք են բացած եւ անջրպետը։ Ինքնին բարբառը լեզու ըսել չէ. լեզուն, այո՛, կապ մըն է. ան կը միացնէ ազգի մը զաւակները, եւ նոյնիսկ կապ կը ստեղծէ տարբեր ազգերու միջեւ։ Բարբառը միեւնոյն լեզուին մէկ երանգն է միայն, եւ այդ ուժը չունի։

Լեզուն իսկ յաճախ, իր ուժը կը կորսնցնէ՝ երբ աւելի զօրաւոր ազդակներ մէջ մտնեն։ Տարբեր շահեր չե՞ն կրնար դէմ դիմաց հանել Անգլիան ու Ամերիկան. Շէյքսփիրը կրնա՞յ անգլօամերիկեան պատերազմի մը առաջքը առնել՝ որովհետեւ երկուքին ալ կը խօսի։ Գեոնի բնակիչները չե՞ն կրնար սուրն սուրին դալ Գերմաններուն հետ Ֆրանսացիներուն սիրոյն։

Եթէ լեզուները յաճախ նկուն կը մնան՝ գերազնահատելու չէ բարբառներուն ուժը։

Անջրպետը անոնցմէ չի գար։ Ու բարբառները միացնելով չի գոցուիր երբեք։

Անցեալ տարի «Հայրենիք» օրաթերթի մէջ շատ հաճոյքով կարդացի Ալեքսանդր Դոնի ստորագրութեամբ յօդուած մը նոյն այս հարցի մասին։ Ան ալ, ինծի պէս, կը վախնայ որ բարի նպատակներով հրապարակ դրուած միացման խնդիրը քար գայթակղութեան կը դառնայ, «ստեղծելով մի նոր քաոս մեր գրականութեան մէջ այժմեան պայմաններում», եւ կը զգուշացնէ «այսօրուան պայմաններում միացման խնդիր յարուցանելէ», որովհետեւ, իր կարծիքով ալ «այդպիսի փորձ մը որ եւ է արդիւնքի չպիտի յանգի, եւ երկրորդ՝ պիտի նոր խճողումներ ստեղծի՝ երկրի եւ գաղութների միջեւ»։ Ըսել կ'ուզէ՝ աւելի պիտի լայնցնէ անջրպետը։

Յօդուածագիրը կը շարունակէր.

— «Եթէ այսօր մենք պայքարում ենք Խորհրդային իշխանութեան ստեղծած կամայական ուղղագրութեան եւ լեզուային աղաւաղումների դէմ, դա ոչ միայն նրա համար է որ հայագիտական տեսակէտից աղաւաղում է մեր գիրն ու լեզուն, այլեւ նրա համար, որ այդ կամայական ուղղագրութեան շնորհիւ, նրանք հայ ժողովրդին ուզում են կտրել առաջ գրականութիւնից, մեր ազգային մշակոյթը դարձնելով նրա համար դժուար ըմբռնելի, անհասկանալի։ Երբ այդ ենք հակառակորդի նկատմամբ գիտակցաբար է ուզում մեզ մշակոյթից բաժանել, իրաւ... նենք մեզանից պահանջելու գիտակցաբար չառնենք քայլ... րոնք այժմեան պայմաններում... րող են նոր խճողումներ մտաւոր եւ հոգեկան ... թեան ժամանակ»։

Անջրպետը կա՛յ, զայն տարբեր բարբառները չեն, այդ անջրպետը փակելու յոյ... լել բարբառներու միացումը անշուշտ պիտի ստեղծէ խճողումներ», այսինքն մարդ... գիներու մէջ նոր կասկած վարանում պիտի ցանէ։ Պիտի ... ցնէ՝ անջրպետը։

Շատ իրաւամբ կը շեշտէ ... առաջ»ի խմբագիրը.

— «Երբ այլեւս պատմ... անցած է հատուածական խն... ամբողջ հայ ժողովուրդը հա... կը ձգտի մէկ Նպատակի, — եւ միացեալ Հայրենիք, բա... րու հարցը չէ որ անջրպետ ... բանայ։ Արեւմտահայու ... լեզուն) շատոնց ընտելացած է ... ւելահայ բարբառին, եւ կ... որ արտասահմանի սակաւաթի... ւելահայերն ալ քիչ մը հեռ... վարժուէին մեր բարբառ... քանի որ օտար լեզուներ ... վինք, պէտք է յանուն մեր ... յին գաղափարներու իրակա... մեր հատուածներուն միացման ... կուռ բանակի կազմութեան, ... նաեւ մեր գրական բարբառ...

Չկամութիւնը բառն... կ'ուզէ «Յառաջ»ի խմբագիր...

Բայց չկամութիւնը չէ միա... բաց կը պահէ անջրպետը։

ՍԻՐ...

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒ...

Միջերկրականի չորացու... Արուեստական ծրագիր... Աշխարհի ամէնէն մեծ ... ւր.— Ջրթոր մը երկրագ... խորը.—

Միւնիխի քաղաքային ... Հերման Սորկէլ ուսումնասիր... մը կատարած է Միջերկրական... բացման մասին։ Իր կարծիք... մանայն, Միջերկրականը ... տարի առաջ բոլորովին ցաց ... էր, որ իր տեսքը փոխուած է ... բալթարի եւ Դելլեպոլոսի նեղ... րուն բաժանման հետեւանքով։

Այս գիտուն փրոֆէսո... կարծէ թէ կարելի պիտի ըլլայ ... Միջերկրական ծովը՝ երկու ... տակ շինելով, մէկը՝ ... միւսը Ճիպրալթարի մէջ, ... ջինին երկայնութիւնը 52 ... եւ բարձրութիւնը 320 մեթր...

Նմանօրինակ հսկայ ձեռն... գլուխ հանելու համար, պէտք ... գգացուի 10 միլիոն խորանարդ ... հողի, եւ միլիոնաւոր աշ... բազուկներու, ինչ որ անգործ... ներկայ տագնապալի շրջանի... մեծ օգտակարութիւն պիտի ... Փրոֆ. Սորկէլ չի կարծեր ո... ջերկրականի փակումով Թու... եւ Նեղոս գետերը պիտի կո... յոյգիլ, քանի որ մէկ կողմէ... ջուրերու շոգիացումը, եւ միւ... մէ՝ կարելի է ջրհանով ջա... հանող ուժեղ կայաններ ... եւ ծովին աւելորդ ջուրը... Սահարայի անապատին մէջ, ... կին պարարտացնելով անար... հողերը։

.·. Քալիֆորնիոյ մէջ, ... լերան ստորոտը մօտ ... պիտի կատարուի բացումը ... պարտէզի մը, որուն գլխաւո... պոյտը պիտի կազմէ արուե... միջոցներով ներկայացնել... Քալիֆորնիոյ մէջ տեղի ... հրաբխային ժայթքումը։

Այս նպատակով, խառնար... մէջ պիտի պայթեցնեն 38 ... չափ տրամագիծ ունեցող ... որոնց արձակած մուխը պիտի ... կէ ընդարձակ տարածութի... Առաջին ժայթքումը պիտի ... վայրկեան, երկրորդը՝ 40 վայ... եւ իւրաքանչիւր ժայթքումն...

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԵՐ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է
Պ. ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

կը խնդրուի թէ հատավաճառի եւ թէ բաժանորդագրութեան համար դիմել անոր:

Կարելի է եւ ուղղակի խմբագրութեան ղրկել բաժնեգինը, հետեւեալ քաղաքներէ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք թէ շատ մը բաժանորդներ կը ձգձգեն իրենց պարտքերուն վճարումը, ինչ որ դժուարութեան կը մատնէ մեզ, դրամի սակին անկման հետեւանքով։

Կը խնդրենք քիչ մը աւելի արագ շարժիլ:

Այն բաժանորդները որոնք հնարաւորութիւն չունին դրամ փոխադրելու, կրնան իրենց բաժնեգինները Ֆրանքի հաշուով փոխադրել մեր գործակալին։

յաջորդէ հրախաղութիւն մը, որ պիտի վերջանայ ելեկտրական ուժեղ պայթումներով, տալով փոթորիկի մը պատրանքը։ Լավայի հոսումը պիտի ներկայացուի արուեստական կրակի հեղեղով մը։

Հրաբխային ժայթքումները տեղի պիտի ունենան անգամ մը ցերեկին եւ անգամ մըն ալ գիշեր ատեն։ Ամէն պարագայի տակ նուազ յանձնարարելի են նմանօրինակ հրախաղութիւններ, որոնք կրնան վտանգներ առաջ բերել։

.·. Սկովտիայի Գլայտ գետին նաւային շինութեանց ծովերանոցներուն մէջ շինուելու վրայ է անդրատլանտեան հսկայ շոգենաւ մը, որ իր տեսակին մէջ պիտի ըլլայ ամէնէն մեծն ու արագընթացը։ Պիտի ունենայ 73,000 տակառաչափ տարողութիւն, 306 մեթր երկայնութիւն եւ 34ու կէս մեթր լայնութիւն։ Այս լայնութիւնը շոգենաւին անցքը պիտի արգիլէ Փանամայի նեղուցէն, ուրկէ առաւելն 33 մեթր լայնութիւն ունեցող նաւեր միայն կրնան անցնիլ։

Կամրջակին վրայ պիտի գտնուին 60 մեթր բարձրութիւն ունեցող երկու կայմեր, որոնք օժտուած պիտի ըլլան անթել հեռագրի եւ հեռաձայնի ելեկտրական հաղորդիչներով, որոնք ճամբորդներուն պիտի թոյլատրեն շոգենաւէն հեռագրել ու հեռաձայնել Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ գտնուած իրենց ազգականներուն։

Երեք կարճ ու հաստափոր ծխնելոյզներ պիտի ապահովեն օդաձգութիւնը բազմաթիւ կաթսաներու, որոնք մազութով պիտի տաքցուին, եւ մեքենաներուն պիտի հայթայթեն 110,000 ձիու ուժ արտադրող զօրութիւն մը, որուն շնորհիւ շոգենաւը ի վիճակի պիտի ըլլայ 4 օրէն կտրել Անգլիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ գտնուած ծովի ճամբան։ Շինութիւնները պիտի աւարտին 1933ին սեպտեմբերին եւ միլիոնաւոր ոսկիներ պիտի արժեն։

.·. Սըր Հէրպէրթ Ուիքինս, որ գետի բեւեռ խուզարկութիւն կատարող «Նօթիլիւս» ընդծովեային հրամանատարն է, հետեւեալ տարօրինակ գաղափարը կը յայտնէ.

Սվալպարտի եւ հիւսիսային բեւեռին մէջ ժամանակին Ամունտսըն խորաչափութիւն կատարած ըլլալով, 420 մեթրէն աւելի խորութիւն մը գտաւ։ Ուիքինս եւ Էկլըրն, Գարրօ հրուանդանին հիւս. արեւմտեան ծովամասին խորութիւնը 5,500 մեթր գտան։ Բացի այդ խորաչափութիւններէն, հակարջային Ովկիանոսի խորութիւնները մինչեւ այսօր անծանօթ կը մնան, որովհետեւ կարելի չէ եղած խորաչափ գործիքներով հասնիլ մինչեւ ծովին յատակը։

Ուիքինս նկատի առնելով այդ անսահման խորութիւնները, կը կարծէ թէ երկրագունդին կեդրոնէն կ'անցնի ամենախորունկ ջրհոր մը, որ պատճառ կը նկատուի երկրին մագնիսական զօրութեան եւ երկրաբանական ուրիշ երեւոյթներու։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷ-ՐՈՍԿԻ

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 ապր.— Քաղաքին կեդրոնէն 7 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ հսկայ ու լայնարձակ նստող Coterի վագոնի գործարանը ծանր տագնապ մը կ'անցընէ։ Աւելի քան տասը ամիս է որ մէջքը չշտկեց, ու իր նախկին վիճակը կորսնցուց, կորսնցնելով մէկտեղ խեղճ գործաւորներուն եւ մանաւանդ հայ անբախտ աշխատաւորութեան հանգիստը։

Մօտ երեք հազարի հասնող այս տանջարանին մէջ, ուր մեծամասնով հայեր էին, գործազրկութեան հետեւանքով տասնեակներ ազատ արձակեցին, անտարակոյս առաջին հերթին մեզ հայերս։ Հակառակ անոր որ հայերը ճանչցուած են իբր լաւագոյն բանուորները երբ գործ կար, եւ սակայն անգործութեան դառն հետեւանքը կը քաշեն մեր դժբախտ բեկորները. որովհետեւ տէր ունեցողը տէրտէր կ'ըլլայ, կ'ըսէ այս ժողովուրդին իմաստուն առածը։ Տարուան սկիզբը անհագին գործաւոր թեթեւցուցին ու յետոյ 48ի փոխան 40 ժամ աշխատցուցին, այժմ ալ շաբաթական 4 օր կ'աշխատցնեն։ Տեղացիներուն ի՞նչ փոյթը, եւ կամ ի՞նչ հոգը օտարներուն, որոնք ինքակին մէկ աստուծով իրենց հայրենիքը կը չունին, բայց վա՜յ մեզ, մեզի պէս անտէր, անհայրենիք, անգլուխ ժողովուրդին, որ զրկուած է ամէն կերպով։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակը այն ընտանիքին չարատանջ պետին որ մէկէ աւելի զաւակներու տէր է եւ ցամաք հաց ուտելով, ինքզինք եւ իր հարազատները զրկելով ամէն վայելքէ եւ խուսափելու համար տանտէրերու բռնութիւնքէն, ու տուն չգտնելու դժուարինանպատեհութիւններէ, ճանկ մը հող առաւ, կէսէն աւելին պարտքով գնեց, կառուցանելու համար իր բոյնը եւ այսօր անտանելի վիճակի մը հասած է։

Եւ ո՞վ գիտէ սեւ երդիքներու տակ ու դռներու ետեւ ի՛նչ թշուառ վիճակի մէջ տառապողներ կան...

Անբախտ ժողովուրդ, պինդ կառչած քու սրբութիւններուդ, յոյսիդ, հաւատքիդ՝ սպասողայիդ, այսքաններոդ անգամ է որ կը կրես անտրտունջ, զրկուելով ամէն բանէ որ ունին քու նմաններդ։ Ու քու վարիչներդ, ինքնագլուխ վարիչներդ, որոնց համար ձախ չկայ, որոնց փորը կուշտ է, որոնց համար ամէն օր արեւ կայ, ամէն եղանակ՝ գարուն է, մտածած ունի՞ն քու դժբախտութեանդ մասին՝ Դեռ անոնք զարդ ունին վրէժ լուծելու, տանանկ կծու գրիչներու իրենց հակառակորդին, որպէսզի իրենց հովը բռնէ։

Ու դարձեալ լսենք քու խաբիմաստ առածներդ.

— «Ցիմար այս գլխէն ի՛նչեր կը քաշեն խեղճ ոտքերը»։

Ու քու սիրասուն հայրենիքիդ վարիչնե՞րը... Չէ՛ հանգիստ անոնք դեռ «տենկիքներ» ունին. Չինաստանը չէ կործանած, Անգլիան չէ կործանած. Դաշնակցութիւնը կը պատրաստուի պատերազմի իրենց վրայ։ «Կոլտոնտակոլխոզը», «սոլտոնտախոզը» աշխատանքները սկսելու են, գործ շատ կայ։ Դուն դեռ ցամաք հաց կեր։ Դեռ ճառեր կ'արտասանեն, իրենց շինարարութիւնները կը հաշուեն, քու անմխիթար վիճակդ չհաշուելով։

Ինչ փոյթ, դուն երգէ մելամաղձոտ ու հայրենակարօտ,—

Հայրենեաց երկրէն հեռու ապրեցայ,
Հեռու՝ լեռներէն ու բլուրներէն,
Սակայն դառն վշտերն իմ սրտիս վրայ
Բոյն դրին, աւա՜ղ, ակօսեցին:

Ու այս անգործութիւնը կարգ մը գործատէրերու առաւելապէս պաշտօնեաներու առիթ տուաւ որպէսզի աւելի սեղմեն գործաւորը, ազգային խտրութիւն դնեն միայն ու միայն Հայերու հանդէպ։

Այսպէս, այս մեծ աշխատանոցը նմանը չտեսնուած տագնապը կը բոլորէ։ Մինչ 1926—27 շրջանին երբեք չազդուեցաւ, այժմ օղակները կը սեղմէ։

Բայց ի՞նչ պիտի ըլլայ հայ բանուորին վիճակը, ո՞ւր է գլուխը այս ժողովուրդին։ Ո՞րին դիմէ, ո՞րին աղաչէ։ Ո՞վ ճամբայ ցոյց պիտի տայ ուղեկորոյս այս ժողովուրդին։

Ու եթէ չըլլար այս թերթը, մեր ցաւերը, մեր արտասունքներն ու ուրախութիւնները ինչպէ՞ս պիտի յայտնէինք, եւ որի՞ն պիտի իմացնէինք եւ ո՞վ պիտի իմանար։ Եւ տես թէ ո՞ւր է իր ծառայութեան գաղտնիքը։

Կ. Գոլիկեան

ՔԷՍԻՐԻԿՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քէսիրիկցիներու տարեկան պատգ. ժողովը գումարուեցաւ ամիսներ առաջ, Գաւթոնի մէջ, ուր ներկայ պիտի ըլլային բոլոր մասնաճիւղերու ինչպէս եւ Մարսէյլի մասնաճիւղի պատգամաւորները։ Մենք եւ մեզ հետ բոլոր այն Քէսիրիկցիները որ կը հետաքրքրուէին այդ ժողովի ելքով, անձկութեամբ կը սպասէին անոր կարգադրութեանց։ Դժբախտաբար օրերը կը սահին ու մենք դեռ սոյոյ տեղեկութիւն չունինք այդ մասին։

Կը թուի թէ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ այնքան ալ ուշադրութեամբ չեն հետեւիր մեր ցաւերուն։ Ըլլայ այնպէս, համապատասխան կարգադրութիւնները պիտի ըլլէին, օրինակ Քէսիրիկցիները հողին կապելու կամ տակաւին Անատոլուի խորերը Մնացած Քէսիրիկցիներուն հետ Հայաստան փոխադրելու համար։

Գաւտ. ժողովի նախօրեակին, կեդր. վարչութիւնը մեզ ղրկած էր հարցարան մը, ուր կ'ըսէին.— Հայաստան պիտի կրնան երթալ անոնք որ մասնագէտներ, որակեալ բանուորներ են եւ վերջապէս անոնք որ շատ թէ քիչ նիւթականի տէր են։ Անոնցմէ զատ ուրիշ մէկը չպիտի կարենայ Հայաստան մեկնիլ եւ կառավարութիւնը չընդունիր այնպիսիները որ այս հարցարանի պայմանները չեն լրացներ։ Ու տակաւին մեր վերին մարմինը թոյլ կուտայ ինքնիրեն հետեւեալ յաւելումը ընելու.— Շատ բնական է որ Հայաստանի կառավարութիւնը չպիտի ընդունի այնպիսիներ, ինչպէս օրինակ ամերիկեան կառավարութիւնը չընդունիր։

Իրա՞ւ, երբէ՞ն ի վեր է որ ամերիկեան կառավարութիւնը իր քաղաքացիներուն առջեւ դուռները փակած է եւ կամ ի՞նչքան ատենէ ի վեր է որ մասնագէտ եւ որակեալ բանուորը ընդունած, իսկ մնացածը մերժած է։

Կ'իմանանք թէ Կեդր. վարչութիւնը համաձայնութեան եկած է Համախորհրդեցիական Միութեան Կեդր. Վարչութեան հետ, եւ երկու հազար տոլարի վարկ քուէարկած է, տարագիրները Հայաստան փոխադրելու համար։ Լաւ։ Բայց ի՞նչ պիտի ընեն անոնք որ Հայաստան չեն կրնար մտնել։

Ուրիշ պարագայ մը եւս։ Հիմա որ Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է երկու տարուան ընթացքին քանի մը տասնեակ հազար հոգի ներս առնել, առիթը չէ՞ օգտուելու այս պատեհութենէն, մանաւանդ Անատոլու մնացած բեկորներուն համար։

Գ. Նանեան

ՎԱՐԺԱՐԱՆ ՄԸ ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆ.— Նոր սերունդի փրկութեան համար «Հայրենիք»ի «Յառաջ»ի բացած հարցարանները անմիջական արդիւնք չտուին։ Բայց եւ այնպէս, լուրջ աշխատանքներ կը տարուին զանազան տեղեր։ Ահաւասիկ երեք ձեռնարկներ միեւնոյն նպատակի համար — «Հայրենիք» (օգոստոս 2) թիւէն կը կարդանք. «Հայրենիք»ի սիւնակներուն միջոցաւ, հայեցի դաստիարակութեան մասին եղած թելադրանքները, դէպի իր պարտականութիւնը մղեցին Թրոյի գաղութը, որ բացաւ իր Ազգային դպրոցը։ «Յառաջ»ի մէջ (օգոստոս 12) կարդացինք.— «Այդ ահազդին ձայնէն էր որ «Տէսին»ն ալ ազդուեցաւ, եւ այսօր ունի իր կրթական փոքրիկ վարժարանը»։ Հոս Լիոնի մէջ, ցաւալի է ըսել որ խմբովին ու միաձայնաբար սեւէ քայլ չէ առնուած. բացի Արաբկիրի, Հայրենակց. Միութենէն։

2-3 ամիսէ ի վեր այդ Միութիւնը ունի իր սեփական սրահը։ Շաբաթուան չորս օրը մասնաւորապէս տրամադրուած է հայերէնի դասաւանդութեան։ Ունին երկու ուսուցիչներ, Հ. Թադէոսեան եւ Մ. Տ. Գէորգեան, որոնք անձնուիրաբար կարելի եղած ջանքը կը թափեն։ Աշակերտներուն թիւը կը հաշուէ 20-25, բոլորն ալ Արաբկիրցի փոքրիկներ։ Ունին նաեւ ֆրանսերէնի բաժին մը, մասնաւոր ուսուցիչով մը, աւելի մեծ տղոց համար։

Մ. Թ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԳՆԴԱԽԱՂԻ ՄՐՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ.— Լիոնի եւ Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը կազմակերպած էին գնդախաղի մրցում մը օտար խումբերու դէմ։ Հակառակ եղած խոստումներուն՝ թէ Լիոնէն տասը խաղացող խումբեր պիտի գային, միայն A. C. E. Բ. խումբը եւ C. S. Estի Ա. խումբը եկած էր։

Մրցումը տեղի ունեցաւ կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Տէսինի ծանօթ մարզադաշտին վրայ։ Լիոնի Հ. Մ. Ը. Մ.ի ընդդէմ A. C. E.ի խաղարկութիւնը հաւասար ըլլալով, խաղը 20 վայրկեան երկարաձգուեցաւ։

Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահ փոքրիկն Ց. Գոյանեանի վերջին հարուածով նշանակեց Ա. եւ վերջին կէտը։ Ցետոյ երկրորդ խաղը սկսաւ Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ը C. E. Estի զօրաւոր խումբին դէմ. Տէսինի խումբը պարտուեցաւ 2ի դէմ 0 նշանակէտով։

Կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին սկսաւ յաղթական խումբերու Լիոնի եւ C. S. Estի մրցումը։ Ցաք ու եռանդուն խաղարկութենէ մը յետոյ, հակառակ Լիոնցիներու բուռն դիմադրութիւններուն, 1ի դէմ 0՜նշանակէտով կրկին պարտուեցաւ Տէսինի Հ. Մ. Ը. Մ.ը։

Դժբախտաբար Տէսինի հասարակութիւնը երբեք չի քաջալերեր մարզիկները։ Երիտասարդութիւնը, փոխանակ պարահանդէսներու եւ սրճարաններու մգլոտած անկիւնները նստելու եւ թուղթ խաղալու, ինչո՞ւ չի գար, մաքուր ու կենսատու արեւի շողերուն տակ պահ մը թարմանալու։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը երիտասարդական այն կազմակերպութիւնն է որ մեր այս յուսաբեկ եւ «հայամթլող» բազմութեանց մէջ փրկութեան դրահի մը դերը կը կատարէ, որ երիտասարդութեան սրտին մէջ կ'արթնցնէ սէրն հայրենիքին ու ազգին, եւ կը սրտապնդէ բոլոր թուլամորթները։

Եկէ՛ք, հայ երիտասարդներ, եկէ՛ք Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ, իւրացնելով այլասերման դէմ զօրանալու առողջ ու կենսունակ գաղափարով։

Լ. Գայաճեան

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐ ՃԱՆՃԵՐՈՒՆ ԵՒ ՄԼՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Ստալին իր վերջին ճառին մէջ պատգամած էր թէ պէտք է որ Խորհրդային Միութիւնը զգալի նաեւ առողջապահութեամբ։ Այս պատճառով ալ, հնգամեայ ծրագրին համընթաց, բոլոր քաղաքներուն մէջ կը մղեն «մաքրութեան» պայքար մը, մասնաւորապէս Իրքուցքի, Թաշկէնտի, Թիֆլիզի եւ Սմոլէնսքի մէջ։ Երիտասարդ համայնավարները, բանուորական կազմակերպութիւնները, ակումբները, մամուլը՝ պաշտօնական անձնաւորութիւններ եւ բժիշկներ տրամադրուած են այս պայքարին,

Պայքարը գլխաւորաբար կը մղուի ճանճերու եւ մլուկներու բազմութեան դէմ։ Գլխաւոր քաղաքները չափազանց կը նեղուին ճանճերէն և մլուկներէն։ Պատճառը կը վերագրուի օճառի պակասին, եւ փողոցները թափուած աղտեղութեանց։

Խորհրդային օդանաւորդութեան եւ քիմիական պաշտպանութեան ընկերակցութիւնն ալ առաջարկած է մասնակցիլ պայքարին։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԻՃԱԿԸ

Աւստրիա նոր փոխառութիւն մը խնդրած ըլլալով, Ազգերու Դաշնակցութեան նիւթական յանձնաժողովը կը խորհի երկու մասնագէտներ ղրկել տեղին վրայ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար։

ՈՒ՞Ր Է ԼՈՒՆԱՉԱՐՍԿԻ

Խորհրդային Միութեան նախկին կրթական գործավարը, որուն համար ըսուեցաւ թէ Գոլիս աքսորուած է եւ հոն կը վարէ Խորհրդային առեւտրական կցորդի պաշտօնը՝ կեղծ անունի տակ ծածկուած, ներկայիս կը գտնուի Իտալիա։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Հետս մօտ եկող տղաներուց մի քանիսը ինձնից՝ իբր վտանգաւոր մարդուց, խոյս կուտային։ Դեռ Գէորգը չղրկած՝ Մշեցի Սմբատը, Տիգրանակերտցի Արամը, Փոքր Արամը, Բերդակայ Անտրանը, Բերդակայ Տիգրանը, որ կը կոչուէր Թոյնակ, Ալւարինճցի Գօզօն եւայլ մի շարք զինուորներ, որոնց բոլորի անունը չեմ կրնար տալ, ըսին.

— Մինչեւ ե՞րբ պիտի կռիւ ըլլայ։ Անհայրին արիւն թափեցաւ, մենք կ'երթանք մեզի համար կը թաղնուինք։

Ու գացին։ Մինչդեռ Մշոյ կամիւէն եւ Վարդան վարդապետը ինձ լուր ղրկեցին թէ՝ որքան կարելի է թիւդ շատցուր, թող թիւդ հասնի 100ի։ Բայց քու կողմից երբեք յարձակում չըլլայ, երբ եկան, դու դիմիր ինքնապաշտպանութեան։

Գացի Տատրագոմ, ուր պատահեցի Գէորգին։ Մեր ընկերներով մնացինք հոն գոմի մէջ։ Իրիկուան ժամերը՝ Գոմերցի Ղուկաս վարժապետէն նամակ մը եկաւ թէ՝ «Ես Մուշէն տեղեկութիւններ առեր եմ. եթէ կարելի է՝ այս իրիկուն հոս գաք. խորհրդակցենք»։

Ղուկաս վարժապետը Մուրատի, Տամատեանի ու Վարդենիսցի Մարգար վարժապետի (որ կախաղան բարձրացաւ) ընկերներէն էր։ 94ին նա ձերբակալուած էր եւ 4-5 տարի վերջ ազատուած։ Մենք գացինք Գոմեր։ Մինչեւ կէս գիշեր խորհրդակցեցինք մեր կացութեան մասին։

Մուշէն ուղարկած էին 12 ոսկի։ Գոմերու Տէր Սարգիս քահանան փող բերող մարդոց այդ 12 ոսկին կ'առնի, մէկ ոսկի ալ Գէորգէն առած էր. ուրեմն ընդամէնը նրա մօտ կ'ըլլար 13 ոսկի։ Քահանայէն պահանջեցի փողը։ Նա ըսաւ թէ՝ «անցեալ աւուր յարձակման փողը թողուցեր եմ սնտուկի մէջ. զօրքերը տարեր են»։ Գիւղացիք ինծի խօսած էին՝ «Սասունի կռիւը չեղած՝ Գ. Վահանը ապրանքներ ուղած էր, որոնք մնացած էին տէրտէրի քով, չառա՞ւ ձեզ»։ Ըսի. «Ի՞նչ ապրանք»։

«Եօթը թօփ մանիսա, երեք թօփ կտաւ՝ 30ական արշինանոց, շաքար, թէյ, սիգարի թուղթ, ծխախոտ» — պատասխանեցին։

Նոյն ապրանքներու համար ես փող կ'ուղարկէի Մուշ բերել տալու, տէրտէրը չէր ըսեր, թէ ապրանքները իր քովն են։ Մեզի հետ կը գտնուէր 80 լիրա ալ։ 15 օր չանցած, ըսաւ թէ՝ «աղը լրացաւ, Սասունցոց համար գործածուեցաւ»։ Ինձնից ալ աղի փող կը պահանջէր։

Ես առաջարկեցի.

— Տէրտէ՛ր, Գ. Վահանի ուղած ապրանքները ո՞ւր են։ Կը տեսնես, որ ես նոյն ապրանքներէն բերել կուտամ, ինչո՞ւ չես ըսեր, թէ քովս կան։

— Դուն ինծի բան մը չըսիր, ես ալ չըսի.— ըսաւ ան։

— Ուրեմն, եթէ ես բան մը չըսէի, դո՞ւն ալ ոչինչ պիտի ըսէիր, ապրանքները քու մօ՞տդ պիտի մնային։ Հիմա ես հաստատ գիտեմ, որ այդ փողերը քովդ են, չէ՛ ւս, հանէ՛, տու՛ր։

— Չորս օր ժամանակ տուր, եզ ու գոմէշը ծախեմ, տամ։

— Չորս բայց քեզի մինչեւ չկայ, էս բայէն փողերը պիտի հանես։

Տէրտէրը գնաց Գէորգին, Մակարին, Տէր Քերոբին առանձին-առանձին խնդրեց, թէ «ի սէր Աստուծոյ, էշխամ մարդու մօտ թող չխայտառակէ, երեք օր ժամանակ տայ, կուտամ»։

Բայց նա այդ փողը վճարելու չէր, եզ կամ գոմէշ ծախելու չէր, փողը հաստատ գրպանը կը գտնուէր։

Այդ բանէն նեղուելէն՝ երեկոյեան հաց բերին՝ չկերայ։ Առաւօտեան հաց բերին՝ չկերայ։ Կէսօրին հաց բերին՝ չկերայ։ Չէի ուզեր նրա հացն ուտել, ախորժակս կապուած էր։

Երկրորդ օրը ժամը 9ին լուր հասաւ թէ՝ Ալոյ բէկը իր ձիաւորներով հասաւ։ Դուրս թռանք տներից։ 10 ձիաւոր արագ կուգային գիւղը։ Մի շարք հրացան զարկինք։ Գիւղից 60 քայլ հեռու կամրի մը վրայ կը գտնուէին աւերակ գոմեր, որոնց պատերը հիանալի դիրք էին։ Ես, Դոնօ Մակարը, Խիանցի Սարգիսը եւ Շուշամերկցի Առաքելը հասանք այդ դիրքերը, քանի մը զինուոր ալ հետերնիս։ Գէորգ, Սպաղանայ Գալէն, Տէր Քերոբը, Մխիթարը, քանի մը զինուորներով, մնացին գիւղի մէջ։

Մեր վրայ եկողներն էին Զրեց ու Ղըզըլ-Աղաճի ու վանքի զօրքերը, ոտաւոր 800 հոգի, ձիաւոր՝ 200, քիւրտ՝ 2000։

Զօլօ Արթին եւ Շէնքցոյ Ղազարը ղրկեցի մեզնից 1000 քայլ բարձր, ուր իրիկուան ճանապարհ էր լինելու։ Կռիւը տեւեց մինչեւ գիշերուան 1ը։

Մեզ հետ կը գտնուէին նաեւ գիւղի մէջէն 10 երիտասարդ։ Ամբողջ գիւղէն մնացեր էր միայն մօտաւորապէս 30 տարեկան մի կին։ Երեկոյեան դէմ նա իր ձեռքով վառեց ամբողջ գիւղը։ Մեզ-մեր դիրքերը՝ ջուր կը բերէր։ Միամիտ էր, մէկ էլ տեսայ ի՛նչ մէկը քաշեց դիրքի մէջ նստած տեղս, գրեթէ պառկելու եղայ։ Տեսնեմ էզ կինն է, նա ըսաւ.

— Կը տեսնե՞ս ինչպէս նրանց գլխաւորները գլուխները տեղից չեն հաներ. դու ինչո՞ւ կը կռուես, թո՛ղ տղերքը կռուեն դուն հանգիստ մնացիր։

Զին քարինքի մէջ թաղուած էր։ Ես նորէն նստայ դիրքի մէջ։ Նա փէտահատով քանդեց քանի մը քար, բերաւ իմ դիմացը դրաւ արեւմտեան կողմից, ուրկէ կը զարնէր Ղըզըլ-Աղաճի զօրքերը։

Երեկոյեան մութը տուաւ, կինը կը պատմէր.

— Տղե՛րք, ուժը եւ տէրտէրի տները մնացին. վազենք էնոնք ալ այրենք, նրանք հօ մախսո՞ւլ չեն։

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ Լիոնի ընկերները այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30, Ակումբին մէջ։

Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Լ. ԳԷԻՈՆԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԺՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐԷ

Թաշանի Օրծիւ խումբը, Վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, ընկ. Տէրոհանի բնակարանը (9 Rue Mme Curie, Bagneux)։ *Պարտաւոր ներկայութիւն։*

Հ. Յ. Դ. ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ - ՔՈԼՈՆՊԻ ԶԷՅԹՈՒՆ ԿՈՄԻՏԷՆ

ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Նուագոյն, Փոթորիկ, Վիշապեան, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբի բոլոր ընկերները, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին, 80 Rue Charles Chefsons, Bois-Colombes։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի։

Հ. Յ. Դ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (քաղաք).—Այսօր Շաբաթ իրիկուն, 63 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահը։ Վիճաբանական ժողով։

Կը խօսի՝ ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Նիւթ՝ Ռուսերը եւ Հայերը

ԳՈՒԼՎԱՌ ՕՏՏՕ.—Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Ընկերահաւաքական ժողով։

Կը խօսի՝ ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ.— Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Բ. ԳԱՎԷՋԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ ընկ. Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Ապառաժ խումբի կողմէ, այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Թանթինի մէջ։

Կը խօսի ընկ. ԲԱԲԳԷՆ ԱՂԱՐԷԿԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. դիրքը Խ. Հայաստանի հանդէպ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Մուտքը ազատ է

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

Հայ «Տրամ-Օփերէթ» խումբը ղեկավարութեամբ դերասան Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆի կը ներկայացնէ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ ԿԱՄ ԽԵՆԴ ՊՕՂՈՍԸ

օփերէթ 4 արար, Ալ. Արեւեանի

19 սեպտեմբեր շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին Salle des Sociétés Savantes, 8 Rue Danton, Métro Odéon.

Գ. արարին հարսանիքի տեսարանին կը պարեն կովկասեան պարեր։ Արեւելեան երաժշտութիւն։

Տոմսակները կը ծախուին հայկական ճաշարաններ, իսկ ներկայացման իրիկունը Թատրոնի կիչէն եւ կավռոշի մօտ, 208bis rue Lafayette, Փարիզ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Ասատուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 80bis, Paris (19). *Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։*

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ - ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ա. Ե. Հ. կարմիր խաչի ընդհ. ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 241 Rue J. J. Rousseau։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՈՒՐՖԱՅԻ Հայր. միութեան ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին CaféPetiteSource*ի մէջ, մէթրօ Օտէօն։*

Գ. ՎԱՀԱՆ Գարագաշեանի հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի միջոցաւ ընկ. Ս. Վրացեանի։

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

67.— ԳՈՎՔ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Պետութեան կենսական շահերը ամէն օր կը զոհուէին։ Որովհետեւ կաշառակերները կը վայելէին Սուլթան Համիտի պաշտպանութիւնը։ Երբ Պալատ երթայի, դռնապանները առջեւս կ'ելլէին ու կ'ըսէին.

— Պէյ էֆէնտի, մեր նուէրը չմոռնա՛ս...։

Ու բոլորս կը դառնային, կը շրջապատէին զիս։ Օտարականները պէծգանքով կը պատմէին ամէնուն.

— Այսօր Պալատ գացինք, սակայն դռնապանները «նուէ՛ր, նուէ՛ր» պոռալով մեր ճամբան կտրեցին։ Ինչ դրամ որ ունէինք, տուինք։

Չափազանց կ'այրուէի լսելով այս պատմութիւնները։ Կը մտածէի, որ եթէ Սուլթանը լսէր, բոլորն ալ կը վռնտէր։ Այլ ափսո՛ս, Սուլթանը ինք կը քաջալերէր, եւ կաշառքը կը տրուէր Սուլթանին դուռնէն, իր մեղսակցութեամբ։

68.— ԵՐԲ ԲԵՐԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ԷԻ

1307ին (1891) Ռամազան ամսուն 15ին Թոփգափուի Պալատին մէջ տեղի կ'ունենար «Խըրքայի Շէրիֆի» այցելութեան արարողութիւնը, որուն ներկայ էի։ Սպտիւլ Համիտ ուշադրութեամբ ինծի կը նայէր եւ Կազի Օսման փաշայի ցոյց կուտար զիս՝ բաներ մը հասկցնելով։

Սուլթանը անձնապէս չէր ճանչնար զիս, ուստի կը հետեւցնէի թէ Օսման փաշայէն տեղեկութիւն կ'ուզէ ինքնութեանս մասին։

Արարողութենէն վերադառնալէս յետոյ երկու ժամ անցեր էր, երբ արարողութեանց դիւանէն ինծի պաշտօնապէս հաղորդեցին թէ Սուլթանը «Րիւթպէի Պալա» աստիճանը տուած է ինծի։ Այսպիսի աստիճան մը տալ քաղաքապետութեան քարտուղարին, չտեսնուած բան էր եւ շատ զարմանք կը պատճառէր։

Կայսեր դիւանին աւագ քարտուղարը Սիւրէյա փաշա մեծ հաճոյքով ցոյց կուտար ինծի։ Երբ լսեր կ'առնէ թէ ինծի այդ աստիճանը տրուած է, առարկելով որ պաշտօնս համապատասխան չէ աստիճանին, աշխատեր է փոխել տալ զայն։ Իրեն պատասխաներ են թէ մօտ օրէն ուրիշ բարձր պաշտօն մը պիտի յանձնեն ինծի, եւ Քաղաքապետութենէն գոհունակութեամբ բաժնուելու համար՝ այժմէն այդպիսի աստիճան մը տրուած է ինծի։ Բոլոր այս պարագաները վերջէն իմացուցին ինծի։ Ի՞նչ պատճառ կար պաշտօնիս փոփոխման։ Ոչ ուրիշ բան, բայց եթէ այն որ քաղաքապետական ժողովի անդամներուն հետ հաշտ չէի երթար։ Եւ եթէ աստիճանի բարձրացում տրուած էր, պատճառն ապահովաբար անձնասիրութիւնս շոյել էր, որպէսզի առանց վիրաւորուելու բաժնուիմ Քաղաքապետութենէն։

Ռամազանի 27ին պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ եւ յայտարարուեցաւ, որ Բերայի կառավարիչ նշանակուած եմ։ Այս պաշտօնը չէի կրնար հաշտեցնել սապարէզիս ու խառնուածքիս հետ, ուստի որոշեցի մերժել։ Այդ նպատակով ալ գացի Սիւրէյա փաշային, ուր կանչել տուի Նուրի պէյն ալ։ Խնդրեցի որ միջնորդէ զիս ազատելու այդ փորձանքէն։

Սիւրէյա փաշա պատասխանեց.

— Ձեր բամբէն աւելի կարեւոր առարկութիւններ ըրի, խնդրելով որ ձեզ չհանեն Քաղաքապետութեան քարտուղարի պաշտօնէն։ Հասկցուցի որ Նազըմ կը մերժէ Բերայի կառավարիչի պաշտօնը։ Սուլթանը մտիկ չըրաւ։ Պատճառն ալ այս է,— Օտարականի մը խնդրով պաշտօնանկ եղան դատական նախարարներ ու քանի մը բարձր պաշտօնատարներ։ Անոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Բերայի կառավարիչ Էմրուլլահ էֆէնտին, որ սենեկապետ Ռագըպ պէյի ծառայեցնէն է։ Ռագըպ պէյ չուզեց, որ մինչեւ պաշտօնի գտնուիլը պարապ պտտի Էմրուլլահ էֆէնտին։ Նկատելով որ քաղաքական ժողովին անդամներուն եւ ձեր միջեւ հակառակութիւն մը գոյութիւն ունի, Սուլթանը յարմար չդատեց, որ դուք հոն մնաք եւ պաշտօնի փոխանցում մը կատարել, ձեզ Բերայի կառավարիչ նշանակելով, Էմրուլլահ էֆէնտին ալ քաղաքապետական դիւանի քարտուղար կարգեց։ Եթէ հիմա մերժէք, կասկած կը հրաւիրէք։ Եթէ իմ խորհուրդս հարցնէք, մի մերժէք եւ գացէք ձեր պաշտօնին գլուխը։

Նուրի պէյ ես խնդալով աւելցուց.

— Այս ձեւով Նազըմը կարգապահութեան եւ հսկողութեան մէջ կը մնայ. Թէ բանտարկուած կ'ըլլայ, թէ բանտարկելու իրաւունք կը ստանայ։ Ոստիկանութեան հսկողութեան տակ, այլեւս ոչ մէկ շարժում կրնայ փորձել։

Երբ պնդեցի մերժումիս վրայ, Սիւրէյա փաշա երդուընելով խոստացաւ առաջին թափուր պաշտօն մը ինծի յանձնել։ Ստիպուած՝ ընդունեցի Բերայի կառավարիչ եղայ։

Այդ շրջանին կառավարչատունը Կալաթա Սէրայի մէջ էր։ Կացի պաշտօնատեղիս։ Երբ դռնէն ներս կը մտնէի, դրան երկու կողմը շարուած ոստիկանապետներն ու քաղաքային զինուորներու սպաները բարեւով ընդունեցին զիս։ Նստայ աթոռիս վրայ։ Շնորհաւորութեան արարողութիւն երբ աւարտեցան, պաշտօնեաները մօտս կանչեցի, կարճ նախաբանէ յետոյ ըսի.

— Անոնք որ շիտակ ճամբէն չեն շեղիր, կրնան հետս աշխատիլ, դոհ կը մնան։ Կաշառակեր որեւէ պաշտօնեայ, որուն մարդն ալ ըլլայ, միջապէս պաշտօնանկ կ'ընեմ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	60 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			350 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տոլ.	10 տոլ.
ԽՈՐՀՈԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 378 356

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
13 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1672 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՐԳԱՂԹ ԵՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹ

Ներգաղթը՝ Հայաստանի համար. իսկ արտագաղթը՝ տեղափոխութիւն մէկ երկրէն միւսը։

Երկու խնդիրներն ալ սեղանի վրայ են տարիներէ ի վեր, եւ մանաւանդ այսօր։

Ներգաղթի համար ելք մը գտնուած է արդէն։ Վեց հազար հոգի Հայաստան պիտի երթան, առաջին առթիւ։ Ցետոյ չորս հազար ալ եւ յառաջիկային աւելին, որքան միջոցներ ճարուին։ Այսինքն երբ կարելի ըլլայ դրամ արամադրել, փոխադրութեան ծախքերը հոգալ եւ մանաւանդ բնակարաններ շինել։ Սողանլուխի անտառները (Կարս) կորսնցնելէ յետոյ, Հայաստան մանաւանդ փայտի կը նեղուի առաւել պակասէն։

Իսկ արտագաղթի խնդիրը կը մնայ անլուծելի։ Աւելի պարզ խօսելով, տակաւին վառ կը մնայ տրամադրութիւնը՝ երկիրէ երկիր բախտ փնտռելու։

Ներգաղթի աւետիսը առարկայ մը միայն աղդեց այս տրամադրութեան վրայ։ Միւս կողմէ, կան երկիրներ որ կը պահանջեն կարելի եղածին չափ նօսրացնել իրենց հիւրընկալած գաղթականները։

Այսպէս, Նանսէնեան գրասենեակի վերջին (երրորդ) ժողովին մէջ, պուլկարական պատուիրակը անհրաժեշտ գտած է որ գոնէ վեց հազար հայ գաղթականներ հեռանան, իբրեւ հետեւանք տնտեսական յարաճուն տագնապին։ Ցունական պատուիրակն ալ դրած է տասը հազար հոգի պակսեցնելու խնդիր, 30.35,000 գաղթականութեան վրայ։

Ներգաղթի ծրագրով, հազար հոգի պիտի պակսին Պուլկարիայէն եւ հինգ հազար ալ՝ Յունաստանէն։

Ենթադրելով որ բոլորն ալ — այս վեց հազարը — կ'արձանագրուին եւ կ'երթան, անդին կը մնայ դարձեալ «այլուր փոխադրելի» տարագիրներու բազմութիւն մը։

Ասոնք պիտի ուզե՞ն սպասել որ կարգը իրենց գայ, Հայաստան մեկնելու։ Զը՞ պիտի ենթարկուին զանազան փորձութեանց։ Վախ չկա՞յ որ նորէն ցիրուցան ըլլան, մեր — եւ իրենց — շահերուն բոլորովին հակառակ ուղղութեամբ։

Այս հարցը պէտք է լրջօրէն զբաղեցնէ մեր մամուլն ու հանրային կազմակերպութիւնները, առանց դաւանանքի եւ դասակարգի խտրութեան։

×

Մեր քաղած տեղեկութիւնները՝ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակէն, կը հաստատեն կարեւոր իրողութիւն մը։

Օգոստոս 19ի խմբագրականով, ուշադրութեան յանձներ էինք հայ գաղթականներու գլխուն վերեւ կախուած վտանգ մը, — զանոնք Ալժերիա, Թունուզ կամ Հալէպիստան փոխադրելու ծրագիրներ։

Հ. Հ. Պատուիրակութեան ներկայացուցիչը Ժընեւի մէջ պրպտումներ կատարած ըլլալով այս մասին, պատասխան ստացած է թէ ոչ Նանսէնեան գրասենեակը, ոչ ալ անոր ո եւ է մէկ ներկայացուցիչը երբեք տրամադրութիւն չեն ունեցած բռնի այս կամ այն կողմ տեղափոխելու հայ գաղթականները։ Անոնք ազատ են երթալու իրենց նախընտրած վայրը։ Եթէ Հալէպիստանի խնդիր է ծագած, պատճառը այն է որ Յունաստանէն կարգ մը Հայեր, Միութիւններ դիմում կատարած են այդ իմաստով։ Իրենք պարտաւոր են ուսումնասիրել ինչ խնդիր որ կը ներկայացուի։

Եզրակացութիւն. — Նանսէնեան գրասենեակը պատրաստ է լսելու ո՛ր եւ է առարկութիւն, տեղափոխման այս կամ այն ծրագրին դէմ։ Ինչպէս որ, երբ հայ ներկայացուցիչները հակառակեցան, մէկդի դրաւ գաղթականները դէպի Հարաւ. Ամերիկա փոխադրելու ծրագիրը։

Ուրեմն, մեզ — բոլոր հայկական կազմակերպութիւններուն — կը մնայ նախապէս համաձայնիլ ո՛րեւէ ծրագրի շուրջ, քանի որ միշտ ալ կայ տեղափոխութեան խնդիր։ Համաձայնիլ եւ խնդրել որ ընթացք տան։

Արդ, վիճելի չէ առաջին եւ ամէնէն բնական ելքը — ներգաղթ դէպի Հայաստան։ Պէտք է մղում տալ այդ գործին։

Ինչ կը վերաբերի մեր կամքէն անկախ տեղափոխութեանց, վայրի մասին պէտք է համաձայնինք մենք մեր մէջ, մամուլով թէ լայն խորհրդակցութեամբ, եւ ծրագիր մշակենք։

Ուրիշ խօսքով, մենք ենք որ պիտի գտնենք մեր ճամբան, իսկ արտաքին ազդակները պիտի ըլլան աջակիցներ։

Պատրա՞ստ ենք այս պարտականութեան համար։

Տրամադի՞ր ենք ձեռք ձեռքի տալու եւ ելքեր գտնելու, որպէսզի նոր տեղափոխութիւններ չկատարուին, կամ կատարուին համաձայն մեր հիմնական շահերուն։

Ցանցառոր տարագիրը չպիտի ըլլայ, եթէ մնալով ինքն իր գլխուն, անճար եւ անդեկ, հրապուրուի առաջին խայծէն, եւ քայլերը կ'ուղղէ ճամբայ ելլէ անծանօթ ուղղութեամբ։ Հազար ու մէկ ուղղութեամբ։

Ահա խնդիր մը որ անհրաժեշտ կը դարձնէ անմիջական խորհրդակցութիւնն ու գործակցութիւնը։

Այլեւս կը գտնուինք ամփոփ կացութեան մը առջեւ։ Հարկ է տիրաբար ձեռք առնել այս խնդիրը, չփոթութենէ փրկելու համար ոչ միայն հալածական բազմութիւնները, այլեւ մեր օտար բարեկամները, որոնք յաճախ հակասական թելադրութիւններ կը լսեն։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԳՈՑԵՆ ԲԱՑԸ

Անգլիոյ խորհրդարանին վերջին նիստին, Մաքտոնըլտ առաջարկեց որ երկրորդ ընթերցումով քուէարկուի տնտեսական օրինագիծը։

Մաքտոնըլտ պնդեց թէ արտակարգ միջոցները զոր կառավարութիւնը որդեգրած է, բացարձակապէս անխուսափելի էին, որպէս զի կարելի ըլլար արագօրէն եւ ամուր հիմերու վրայ հաստատել երկրին ելեւմուտքը։

Այս բացառիկ միջոցները աւելցուց Անգլիոյ վարչապետը, մէկ ամիս միայն գործադրելի պիտի ըլլան եւ տուաւ կարգ մը մանրամասն բացատրութիւններ տնտեսական օրինագծի զանազան յօդուածներուն վրայ։

Մաքտոնըլտի ճառէն վերջ, խօսեցաւ Նախկին Ներքին Նախարարը Գլինըս, որ ներկայացուց Աշխատաւորականներու՝ բանաձեւը՝ ընդդէմ կառավարական օրինագծին։ Գլինըսի ճառը յաճախ կ'ընդմիջուէր նախարարներու եւ պահպանողական երեսփոխաններու կողմէ։

Օրինագծին վիճաբանութիւնը յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան։

Ինչպէս գրեր էինք երէկ, Անգլիոյ ելմտացոյցը 74 միլիոն ստերլինի բաց մը կը ցուցնէ՝ ներկայ տարեշրջանին համար (մինչեւ 1932 ապրիլ), իսկ 170 միլիոն՝ յառաջիկայ շրջանին։

Այս բացը գոցելու համար, ելմտական նախարարը ներկայացուց կրճատումներու, խնայողութեանց եւ նոր տուրքերու ծրագիր մը։

Կրճատումներուն մէջ կան նախարարներու, երեսփոխաններու, դատաւորներու եւ պետական պաշտօնատարներու թոշակները։ Այսպէս, 1931 հոկտեմբեր 1էն հարիւրին 20 պիտի զեղչուին նախարարներու այն թոշակները որ տարեկան 5000 ստերլին են։ Հարիւրին 15 զեղչ պիտի ըլլայ 2000 ստերլինի թոշակներուն վրայ, հարիւրին 10՝ տարեկան 2000էն պակաս թոշակներու վրայ։ Երեսփոխաններու թոշակները պիտի զեղչուին հարիւրին 10։

Պիտի զեղչուին նաեւ ուսուցիչներու թոշակները, մանաւանդ պէս ապրուստի սղութեան առթիւ եղած բացառիկ վճարումները։ Մէկ իններորդ համեմատութեամբ պիտի կրճատուին ապահովագրական բժիշկներու վարձքերը (իւրաքանչիւր ապահովագրուած անձի համար տարեկան 9 շիլին)։

Հարիւրին 10 պիտի կրճատուին գործազուրկներու շաբաթական նպաստները, բացի անոնցմէ որ անչափահաս զաւակներ ունին։ Միեւնոյն ատեն շաբաթական 10 փէննի աւելի պիտի վճարեն բանուորները, գործատէրերը եւ պետութիւնը, նպաստի սնտուկին։

Նախարարներու, դատաւորներու, բարձր պաշտօնատարներու եւ երեսփոխաններու թոշակներուն կրճատումէն կը սպասուի տարեկան 4.534.000 ստերլին, բոլոր խնայողութիւններէն եւ յաւելումներէն, 70.032,000 ստերլին, նոր տուրքերն ալ հաշուելով, 76.200000 ստերլին, իսկ 1932—33 տարեշրջանին համար՝ 171.500,000 ստերլին։

Ազգերու Դաշնակցութեան Ժողովը

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան նախորդ օրուան ժողովին մէջ, Զինաստանի ներկայացուցիչը յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը համակրանքով կը դիտէ բոլոր ճիգերը, որոնք կը ձգտին իրօք նուազեցնել պատերազմական ուժերը ամբողջ աշխարհի մէջ եւ թէ Զինաստան ուժ պիտի տայ ամէն իրագործելի ծրագրի՝ այս ուղղութեամբ։

Ժողովին նախագահը յայտնեց թէ Նորվեկիոյ, Հոլանտայի, Շուէտի եւ Զուիցերիոյ պատուիրակութիւնները ներկայացուցած են սպառազինման անմիջական դադարի առաջարկ մը։

Նոյն ժողովին մէջ, մեծ ճառ մը արտասանեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պ. Պրիան։

Ֆրանսա-Ճափոն օդանաւով

Ֆրանսական երկու մեծ օդանաւեր, նախորդ առտու, Պուրժէի կայանէն մեկնեցան դէպի Թոքիօ, կոտրելու հեռաւորութեան մրցանիշը, որ ցարդ, կը պատկանի Ամերիկայի։ Օդանաւերէն մէկը սակայն, որուն մէջ կը գտնուէին Գոտոս եւ Ռոսիտա, մեքենայի խանգարման հետեւանքով, ստիպուեցաւ իջնել Տիւսէլտորֆ։ Միւսը զոր կը վարեն Տորէ եւ Լը Պրի յաջողութեամբ կը շարունակէ ճամբան։ Երէկ իրիկուն նշմարուած է Մոսկուայի վրայ։

Անգործութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Կարճ դադարէ մը եւ նոյնիսկ տեղատուութենէ վերջ, անգործութիւնը դարձեալ սկսած է տատանել մէկ քանի շաբաթներէ ի վեր։ Սեպտ. 5ին, վերջին վիճակագրութեան համաձայն, նպաստընկալ անգործներու թիւն է եղած 38.763, որոնց 8442ը կիներ։ Մէկ շաբաթ առաջ, արձանագրեր էինք 37.673։ Ուրեմն մէկ շաբաթէն միւսը 1090ի յաւելում մը։ Այս տարի, ամէնէն տագնապալի շրջանին, ապրիլին՝ թիւը բարձրացեր էր մինչեւ 51,000ի։ Իսկ 1926-27ի տագնապին, նոյն շրջանին անգործներու թիւն եղած էր 14.700։

Փարիզն է որ իր շրջաններով կը համրէ ամէնէն շատ անգործ, 25.332. անցեալ շաբթուան վրայ, 814ի յաւելում մը։ Նահանգներուն մէջ, ամէնէն աւելի անգործութեան մատնուած են Ռոնը (Լիոն) 3119, Նոռը 2900, — Լիմօժը՝ 1552, — Լուառը 1151։

Այս շաբթուան ընթացքին, Ֆրանսա մտած են 640 օտար գործաւորներ, մեկնած են 855 հոգի։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջին պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, Գերմանիոյ անգործներու թիւն էր 4 միլիոն 195,000 օգոստոս 31ին։ Անցեալ ամսուան վրայ 91,000ի յաւելում մը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

(Պահպանողականը, ազատականը եւ աշխատաւորականը հաւասարապէս կը կեղեքեն բանուորը, համաձայն Մոսկուայի «Իզվեստիա»ին)։

150ոցները Պուլկարիոյ մէջ

Գրած էինք թէ 150նոցներէն ոմանք Պուլկարիոյ մէջ վերջերս Թուրքիոյ դէմ կը գործեն։ Ասոնցմէ մէկը անուանարկիչ հրատարակութիւն մը բրած էր Թուրքիոյ եւ Քէմալի դէմ, որուն համար Թուրք դեսպանը բողոքեց Պուլկարիոյ արտաքին նախարարութեան։

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, պուլկար կառավարութիւնը նկատի առած է խնդիրը եւ որոշած է միջոցներ ձեռք առնել, այդ մարդոց գործունէութեան վերջ տալու համար։

Պալքանեան խորհրդաժողովը

Հոկտեմբեր 11ին Պոլսոյ մէջ պիտի գումարուի Պալքանեան խորհրդաժողովը, որուն Թուրքիոյ յանձնախումբը նիստեր կը գումարէ, պատրաստութիւններ տեսնելու համար։ Խորհրդաժողովին մասնակցելու համար, 100է աւելի պատուիրակներ պիտի գան Յունաստանէն, Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Սերպիայէն եւ Ալպանիայէն։ Խորհրդաժողովին պիտի նախագահէ Տրապիզոնի երեսփոխան Հասան որ պիտի կատարէ նաեւ ժողովին բացումը։ Առաջին նիստը պիտի գումարուի Տօլմապահչէի պալատին մէջ, իսկ միւս նիստերը տեղի պիտի ունենան Համալսարանին մէջ։

Խորհրդաժողովին տեւողութեան, հիւրերուն ի պատիւ ճաշկերոյթներ, զբօսապտոյտներ եւ զանազան խրախճանքներ պիտի կատարուին։ Խորհրդաժողովին վերջին նիստը պիտի գումարուի Էնկիւրի, Ազգ. Մեծ Ժողովի շէնքին մէջ, ուր Մուսթաֆա Քէմալ պիտի ընդունի պատուիրակները։ Այս խորհրդաժողովէն առաջ, Պալքանեան պետութեանց արտաքին գործոց նախարարներն ալ Պոլսոյ մէջ հանդիպում մը պիտի ունենան եւ Պալքանեան հարցերու մասին պիտի տեսակցին։

Դէպի նոր դրամագլուխ

Մոսկուայի մէջ գումարուեցաւ դրամատան պաշտօնեաներու խորհրդաժողով մը։ Պատուիրակներ եկած էին երկրի բոլոր մասերէն։ Քննութեան դրուեցաւ վաճառականութեան եւ ճարտարագործութեան դրամական կացութիւնը նոր դրութեան մը վերածելու խնդիրը։ Ելմտական գործավարութեան կողմէ ընկ. Լէվին յայտարարեց թէ կառավարութիւնը որոշած է մղում տալ անհատներու եւ հաստատութեանց նախաձեռնութեան, մէկդի դնելով չափազանց կեդրոնացեալ մեթոտները եւ թոյլ տալով որ իրենք մատակարարեն իրենց գործառնութեանց շահերը։

Մինչեւ հիմա այդ շահերը պետութեան կը յանձնուէին իբրեւ եկամուտ ելմտացոյցի։ Նոր դրութեամբ, իւրաքանչիւր գործարան իրեն պիտի վերապահէ գոյացած շահուն մեծագոյն մասը, շինարարական ձեռնարկներ կատարելու եւ դրամագլուխը աւելցնելու համար։ Հաստատութիւնները փոխառութիւններ եւ կարճ պայմանաժամով վարկեր պիտի ստանան դրամատուներէն, զուտ առեւտրական հիման վրայ, եւ պարտաւոր պիտի ըլլան վերադարձնել փոխառութիւնները, «եթէ նոյնիսկ հարկ ըլլայ հրապարակային աճուրդով ծախել պարտատէրը»։

Ընկեր Լէվին պարզեց այն միջոցները որ ձեռք պիտի առնուին, որպէսզի գործակցական ընկերութիւնները, մանաւանդ պէս սպառողականները իրենց գլխուն ճարը նային։ Գործակցականներու կեդրոնական կազմակերպութիւնը պատրաստութիւն առաջած է ինը ամիսէն վերադարձնելու իր պարտքը՝ պետութեան։ Այս պարտքին գումարը կը հասնի 900,000,000 րուբլիի եւ տրուած էր իբրեւ դրամատան վարկ։ Գործակցականները պէտք է իրենք ստեղծեն իրենց դրամագլուխը, աւելցնելով անդամներու բաժինները եւ շահերը և իրենց իւղին մէջ տապկուելով։

Վերջին շաբաթներու ընթացքին, եւ համաձայն Ստալինի վերջին ճառին, կառավարութիւնը պարգեւներու եւ կարմիր պատուանշաններու շնորհներ կը տեղայ անհատ բանուորներու եւ մասնագէտներու վրայ, «Աշխատանքի հերոսներ» կը կոչուին այս բախտաւորները։

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻՆ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌՔԻՆ ՀԱՄԱՐ...

Մեր չա՛տ պարզ խօսակցութիւնը յանգեցաւ հոն, ուր հայ հեղինակը կը մտածէր իր գրքի սպառման մասին։

Սպասելով որ երջանիկ օր մը հայ գիրքն ու թերթն ալ ըլլան հայրենիք ներգաղթի արտօնութիւն ձեռք բերեն..., հայ հեղինակը, առ այժմ, գաղութները նկատի ունի իբրեւ շուկայ։ Վեց-եօթը հարիւր հազարի հասնող գաղթահայութենէն, ինչպէս տեսանք, հազիւ հինգ հարիւր գրքի ընթերցող հաշուելի կրնանք առնել։ Այս թիւն ինքն իր մէջ կը տատանուող-ի։ Մէկ տարուան մէջ գիրքով լոյս 30-40 հատորները, իրենց բովանդակութեան համաձայն, ընթերցողներու տարբեր դասակարգեր ունին։ Հեղինակ մը, ուրեմն, ըստիպուած է միջոց փնտռել իր գիրքը սպառելու համար։ Միակ միջոցը մեր մէջ գրավաճառն է։

Հայ գրավաճառ...: Մեզի պէս ան ալ թափառական։ Ուր որ դպրոց մը բացեր, լուսան մը հաստատեր, հայրենակցական մը կազմեր ու թերթ մը հիմներ ենք, անոնց կողքին ալ գրավաճառի մը կրպակը կանգներ են։ Ինչո՞ւ չէ, սատարելու համար լոյսի եւ մտքի տարածման...

Ու կազմուեր է որոշ հոգեբանութիւնը այդ դասակարգին։ Մէկը հակառակը միւսին, ծուռ աչքով կը նային իրարու, չեն վստահիր, միշտ կը կասկածին իրարմէ ու մանաւանդ հեղինակներէն։ Առանց այս վերջիններուն իրենց կրպակները դատարկ պիտի մնային, սակայն արհամարհանքի հով մը կը փչէ անոնց քով, երբ իբրեւ հեղինակ պահանջ ունիս իրենցմէ։ Այս է պատճառը որ մեր օրերուն, իրաւամբ, ամէն հեղինակ որոշ կասկածով կը վերաբերի գրավաճառներուն հանդէպ։ Անոնք մեղադրանք կը դառնան, մինչեւ որ հեղինակութիւնը իրենց վստահիս, անկէ յետոյ դուն ստիպուած ես կախում ունենալ իրենցմէ։ Շատ դրամաշատ ու գործունեայ մարդիկ են առ հասարակ, վերացական ու գաղափարական դրդումներէն զուրկ։ Անոնք զօրաւոր հոտառութիւն ունին, գիտեն որ ամէն հեղինակ ուզէ չուզէ իրենց պիտի դիմէ։ Այս հոգեբանութիւնը հայ գրավաճառին դէմքին տուած է դաժանութիւն։ Անոնք հպարտ են որ շնորհ կ'ընեն հեղինակներուն երկերը վաճառելով։ Գիտեն որ մատուցումի խնդիր է։ Ու կը սիրեն սակարկել։ Կը ջանան առաւելագոյնը ձեռք բերել։ Սովորութիւն, օրէնք, արհեստակցական արժանապատուութիւններ ու նախընթացներ գոյութիւն չունին երբեք։

Ամէն գրավաճառ նախ կը մերժէ որեւէ գիրք ընդունիլ, հեղինակը յուսահատեցնելու եւ անկէ աւելի զեղչ առնելու համար։ Բազմաթիւ դժուարութիւններ կը հանէ, գործերու անկարութիւնը կ'առարկէ, ճիշդ հակառակը այն միւս տպարանատէրներուն, որոնք իբրեւ գործի մարդիկ, ալ թէ դժուարութիւն կը ցուցնեն գիրքը տպագրելու համար, այլ ընդհակառակն, քեզ կը քաջալերեն անմիջապէս տպագրութեան ձեռնարկելու համար։

Կացութիւնը անպայման ներկայացուելէ յետոյ սակայն, անհրաժեշտ է նոր հրատարակութիւններէն ալ ունենալ, եւ գրավաճառը երկու պայման կ'առաջարկէ.— վստահիլ իրեն որոշ քանակութեամբ, եւ անորոշ ժամանակ մը անցնելէ վերջ, ծախուածին փոխարժէքը վճարել 25, 30 կամ 33 առհարիւր իրեն վերապահելով։ Առիթը սովորական սակարկութեան ձեւն է։ Անորոշ ժամանակը իրաւ որ անորոշ է։ Եթէ գրավաճառը հեռաւոր քաղաք մը կը բնակի, նամակ նամակի կը յաջորդէ։ Ո՛չ մէկ պատասխան։ Ամէն առաքուած կորսուած նկատելու է այլեւս։ Իսկ երբ գրավաճառը տպրած քաղաքն է, նորէն շատ դժուար խնդիր է հաշիւը լուծել։ Անկարելի է հաշուին մէջէն դուրս գալ։ Ամէնէն նպաստաւոր պարագային, դատաստանը պարզ է.— Գիրքերէն մաս մը մը այսինչ կամ այնինչ գրավաճառին ղրկուած է, անոնք ալ իրենց հաշիւը չեն տար: Եւ հայ հեղինակը գլխիկոր կը հեռանայ կամ կը ստիպուի ի հաշիւ ծախսուածներուն, նոր գիրքեր գնել։ Մրցանակի եւ յիշատակութեան արժանի նկատելու է այն գրավաճառը, որ որոշ ամիսներ յետոյ հաշիւ կը հանէ եւ հեղինակին կը ղրկէ։ Ինքնաբերաբար տեղի չունենար այս բանը, եւ գրքին փոխարժէքը կը գործածուի ուրիշ նպատակներու յաճախ։

Կայ սակայն երկրորդ պայմանը, կանխիկ ծախելու դրութիւնը, որուն արժանացած չէ մեր մէջ եւ ոչ մէկ հեղինակ։ Երբեմն սակայն, այս կամ այն գրավաճառը, անհեռատեսութեան մը պահուն, 50 առ հարիւր զեղչով, եւ որոշ քանակութեան համար, կանխիկ պայման կ'առաջարկէ։ Այս բացառիկ եւ հեղինակին համար միա՛կ նպաստաւոր պարագան կ'ընտրեմ, ցոյց տալու համար հեղինակներուն յուսախաբութեան աստիճանը եւ կրած կորուստները:

Գիրքերը լոյս կը տեսնեն ընդհանրապէս 1000ական օրինակ, (մեր մէջ քիչ անգամ գրական հեղինակութիւն մը 1500 2000 օրինակ կ'ունենայ)։ Ընդունելով որ ա. ն. է գիրք 10 պրակներէ կը բաղկանայ (մէկ պրակը 16 էջ, հետեւաբար հատորը 160 էջ), տպարանատիրոջ պիտի վճարենք ամէն պրակին համար իբրեւ միջին գին 600 ֆր., որով ընդամէնը 6000 ֆրանք։ (Այս գումարը յարաբերական ու փոփոխական է, նայելով թուղթի տեսակին, էջերու մեծութեան, ընտրուած կողքին եւ այլ պայմաններուն)։ Գիրքին գին պիտի որոշենք 15 ֆրանք։ (Այս գինը շատերուն համար սուղ է, բաղդատմամբ եւրոպական հրատարակութիւններուն։ Նկատի առնելու է սակայն, որ եւրոպական հրատարակութիւնները նոյն ծախքով հարիւր հազարներ կը ծախեն, մինչդեռ մեր մէջ շատ սահմանափակ թիւով)։ Միամիտ ընթերցողը ի՛նչ հաշիւ կ'ընէ, 1000 օրինակ 15ական ֆրանքէն, 15000 ֆրանք, հեղինակը վճարեց 6000 ֆրանք, ուրեմն 9000 ֆրանքի զուտ շահ մը ունեցաւ ան։

Այս հաշիւը չա՛տ խաբուսիկ է դժբախտաբար եւ թուղթի վրայ միայն։

Ընդունինք ուրեմն որ հինգ գրավաճառներ կը համաձայնին 50 առ հարիւր զեղչով 100ական գնել կանխիկ։ Ի՞նչ կ'ունենանք, 500 օրինակ 7500 Ֆր. կ'ընէ, որուն կէսը 3750 ֆրանքը կը ստանայ հեղինակը, որ վճարած էր 6000 ֆրանք, ձեռք բերելու համար մնացեալը (6000 3750= 2250 Ֆր.) պարտաւոր է տակաւին իր միջոցներով 150 օրինակ վաճառել, որպէսզի ստանայ իր այդ գումարը (150 × 15= 2250)։ Եթէ կարենայ այս կերպով 650 օրինակ վաճառել, առանց նկատի առնելու ըրած զանազան ծախքերը, ա եւ է հեղինակ ինքզինքը բարեբախտ կրնայ համարել։ Մինչդեռ իրականութիւնը բոլորովին տարբեր է։

Ուրեմն մեր ըրած հաշիւներով, հեղինակին ա՛յնքան արգասնութիւնները ոչինչ կ'ապահովեն, գիրք լոյս ընծայած է ի փառս իր քսակին և հայ գրականութեան փառքին համար....

Այս փորձառութիւնը քիչ մը ամէնունն ալ է։ Ոչ ոք կրնայ ասոր հակառակը ապացուցանել։ Ընդհակառակը պատճառներ ունիմ հաւատալու, որ իմ տուած թիւերս ամէնէն նպաստաւորն են։ Գրավաճառներուն հանդէպ հեղինակներուն զգացած դառնութիւնը ոչ ոք կրնայ պատկերացնել։

Իսկ թիւերու լեզուն ամէնէն պերճախօսն է։ Պայմանները այնպէս դասաւորուած են, որ մեր մէջ հեղինակ դառնալ, գիրք հրատարակել կապուած է նիւթական ու բարոյական զոհողութիւններու։ Այս վիճակը պիտի շարունակուի, հետզհետէ աւելի դժուարանալով։ Ուրիշներ կրնան յաւելեալ մտքեր վերաձեւել։ Գոհ պիտի ըլլայի, եթէ մէկը հակառակը դրէ առնէ։ Փափաքելի է լսել ուրիշներուն կարծիքներն ալ։ Պէտք է հաւաքաբար մտածել, պէտք է հայ հեղինակները փրկել, ջանան իրենց վաստակը եւ արժեւցնեն իրենց յոգնութիւնը։

Ի՞նչպէս։ Ահաւասիկ ծանր խնդիր մը, որուն քննութեան պէտք է ձեռնարկեն բոլոր հայ հեղինակները։ Եւ որպէսզի ուրիշներուն կարծիքն ալ լսուի, հրապարակաւ հետեւեալ հարցումները կուտանք.—

1.— Ի՞նչ միջոցներ կ'առաջարկէք հայ հեղինակներուն մտքի վաստակը գաղութներուն մէջ տարածելու համար։

2.— Պատահականութեան ձգուած հայերէն գիրքերու վաճառումը ի՞նչպէս կարելի է դրութեան մը վերածել, աւելի մեծ թիւով սպառելու համար հայ հեղինակին գիրքը:

3.— Պէ՞տք է որ որեւէ նիւթական փոխարինութիւն ստանայ ուեւէ հեղինակ գիրքերու եւ գրական ուրիշ աշխատակցութեան համար:

4.— Կը հաւատա՞ք, որ հայ հեղինակներու եւ գրողներու միութիւն մը, մասնաւորապէս այս մտահոգութիւններով, կրնայ իր գոյութիւնը արդարացնել:

5.— Ի՞նչ միջոցներ կը խորհիք հայ հեղինակին իրաւունքը պաշտպանելու համար հայ գրավաճառներուն հանդէպ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱՐՁԱԿ ԷՋԵՐ

1. ՀՆՁԱՆՆԵՐԸ

Արմաղան՝ քաշ ու բարի
Հանիիս որ աչքերը
փակեց՝ զիս օրհնելով··· Ցէր-Էլ-Զօրի
անապատներուն մէջ:

Հնձանները՝ երկունքի վերջին շրջանը բոլորող հարսերուն նման ներքին անխմանալի հրճուանքով մը լեցուն, կը խայտան հիմա եւ այգիներն ու պարտէզները, այնպէս հըպարտ ու ծոցուոր, կը սպասեն առաւուան դէմին, լոյսին քակուելուն, երբ՝ թարմ ու նուան կառք հարսներն ու աղջիկները պիտի գան քաղել զիրենք, անո՜ւշ, անո՜ւշ հածտեսելով նախ։

Լուսնկան՝ կը նմանի նոր վանք մտած, անուշ ու համբուրելի կոյսի մը, որ, աչքերն անքթիթ, կը հսկէ գիւղին եւ հիւղակներուն, հնձանին եւ այգիներուն վրայ, այնպէ՛ս քաղցր ու աստուածային հաճոյութեամբ մը, ճիշդ կոյսի մը նման, աւետարան կարդացողի ձեւով կարծես, գիշերուան խորապէս յուզիչ եւ բանաստեղծական այգ պահուն։

Ու այգիին կայտառ ու հուժկու պահապաններն հեռուն, հսկակաւոր որթատունկերուն ներքեւ կամ վերը՝ այգիին բարձրը՝ բոլոր ու ծոլոր ճամբաներուն վրայ, իրենց օրբագան պարտականութիւնը կը կատարեն, առնելը հեղ մը, կէս մը ոտքի եղելով, դէմի բլուրները կամ ծառակայ բարձունքները վերէն վար եւ վարէն վեր չափչփելով։

Ներկա ծանեւաւոր յատկութիւն մըն է, որով Բնութիւնը օժտած է մեր այգիի պահապանները։ Այնպէս, մէկ անգամ լերան գլուխէն մինչեւ ոտքերը ուշի ուշով չափելէ յետոյ, գիտնալ թէ ո՞ր կէտին վրայ կասկածելի երեւոյթ մը կայ։ Այս ձիրքէն զուրկ պահապանները երկրորդ օրը կը ճամբուին։

Այգիի պահապանը շունի նման հաւատարիմ եւ կատուի նման տեսնող ու որոշող ըլլալու է։

∴

Հնձաններէն ներս խաղաղութիւն:

Հանիները՝ փոքրիկ եւ անչունչ ֆոսցներով, Լըխտատարողները՝ առողջ ու հնչական խուկոցներով, իսկ հարսներն ու աղջիկները, այնպէս դիւթական ու հաճակրելի անձեղութեամբ մը կը ներշնչեն արդէն։ Լեռներէն վազող անուշ հովը՝ անոնց սիրերգ, եւ այգիին աւազաններուն ու առուներուն գլգլոցներն ալ օրօրերգ։

Երազն անոնց՝ հեքեաթ մը անպատմելի։

— «Հէ՛յ, Սօ՛, մօզմէ ոտքերդ, աղջի՛ր, չե՞ս տեսներ, արեւը ժամաւ հա՞»։ Կը խօսի երազին մէջ, ծեր ու փորձառու պապուկը, որ գիտէ թէ խաղողը քաղելու է արեւը չծնած, բոլորովին չտաքցած։

— «Բա՛, Թամա, քուրիկ, առ խաղողի ողկոյզին նայէ՛, չի նմանիր աղջկանց ծիծերուն։ Նայէ՛, նայէ՛, հատիկները չե՞ն նմանիր Սանոյենց հարսին աչքերուն։ Մեռնի՛մ, մեռնի՛մ Աստուծոյ սուրբ հրաշքին»։ Կը պառայ երազին մէջ, քիչ մը հանած-փարած՝ բաց-խօսիկ քառասունեաց կին մը, որ անուն ունի գիւղին մէջ։

∴

Ու գիշերը կը յառաջանայ։ Գիշերը կը խորանայ։ Գիշերը կը սուզուի սեւ խաւարին մէջ եւ կը տիրէ ամայնամնութը ամբողջ այգիներուն վըրայ։ Հիմա լուսնկան չկայ արդէն։ Աղամամութենէն տարապահար իր խցիկը քաշուած է, տեսակ մը անուշ ու տրտում թախիծ մը փռելով հնձաններէն ներս եւ այգիներուն վրայ։

2. ԳԻՒՂԻ ԳԻՇԵՐ

Հիւղակները, ճերմակ ու քամապակ ձիւնի դաշտին մէջէն, նաւահանգիստ հասնող նաւերու նման, կ'երեւին, անոնց խարխուխ կը նեաեն հիմա, գիշերուան աննիւթական քաարփին, եւ խաղաղութիւնը կը սկսի փռուիլ ամէնուրեք։

Խրճիթներէն ներս, նոր կեանք մը իր երկունքին հուսկ պահերը կը համրէ, եւ անհամբերութիւն մը կը բոցավառի, մանաւանդ փոքրերու դէմքերուն վրայ։

Դուրսը՝ փիլիսոփայական շունչ մը, իր ծխմթիք հծայքը կը պտտցնէ գիւղին վրայ ու քանի մը ցուրտէն սառած ասողեր, սիրահար տղոց արցունքներ կը ծաղեն գիւղին վրայ, սպասումէն յուսահատ եւ յոգնասպառ։

Լուռթի՜ւն։ Ձմեռ գիշեր է։ Եւ գեղի սրբազան ձմեռ գիշեր։

Հիմա կամաց-կամաց հարսները կ'այրեն պատրոյգները մեր ծանօթ լամբարներուն, պատերուն մէջէն, կամ յատկապէս շինուած, փոքրիկ ու նեղլիկ տախտակներու վրայ դրուած՝ պատերուն վրայէն։

Ձմեռուան յատուկ թոնիրներուն ներքեւ, կրակը՝ փոքր կուշտ մարդու նման կը ցնծայ ու կը փքանայ։

Ու անոր շուրջ, կէս երկվեցեակ մը փոքրիկներ, մանչ ու աղջիկ, հինգ, եօթը, ինը եւ տասը տարու, բոլորակ մը կազմած են, Հանիին շրթներէն կախուած, անքամահ հիւրը թոնիրին։

Անհամբեր են փոքրիկները։ Կուշտ ու կուռ կերած, հիմա կ'ուզեն որ Հանին պատմէ իրենց, քաջերու եւ կախարդներու, թագաւորներու եւ իշխաններու հեքեաթներէն, է՛ն աղուորը։ Հանին շատ կը սիրէ իր թոռնիկները։ Մեր հանիները տարբեր, տարբեր սէր մը կ'ունենան թոռներու հանդէպ։

Հիմա յուշիկ-յուշիկ գլուխը վեր կ'առնէ հանին կը շտկուի եւ ժպիտով մը, որ խորունկ եւ անհաս կնալի իմաստ մը ունի, կը հաւաքէ զանոնք իրեն աւելի մօտիկ, ծունկերուն առնթեր եւ թեւերէն կախուած ձեւով։ Ճիշդ Կաղանդ Պապուկին պէս, որուն բոլոր կողմերէն նուէրներով լեցուն պարկեր կախուած կ'ըլլան։

Հեքեաթի պահուն առանձին կ'ըլլան անոնք։ Հանին եւ թոռնիկները։ Մայրիկներն ու հայրիկները, վաղուց նետուած կ'ըլլան բուրդէ տաքուկ անկողինները։ Կամ անդին սենեակներէն մէկուն մէջ, հիւր եկող դրացիներուն հետ, ժամանակ կ'անցընեն խօշորկեկ կրակարանի մը առջեւ։

Հանին եւ հեքեաթին սենեակը ծանօթ է։ Հանին հոն կը նիրհէ, գրեթէ ամէն գիշեր, շատ անգամ փոքրերն ալ քովը ի վեր, թոնիրին եզերքը, տաքուկ եւ ծշիկ ծշիկ։

∴

— «Կ'ըլլայ չըլլար, զաւակներս, թագաւոր մը կ'ըլլայ, որ երեք հատ, այնպէ՜ս, արեգակի եւ լուսնի կտոր աղջիկներ կ'ունենայ։ Երեքն ալ իրարմէ աւելի աղուոր, երեքն ալ հարազատ կաթի եւ մաքուր հօր զաւակներ»։

Այսպէս կը սկսի Հանին եւ փոքրիկները ամբողջովին ականջ կտրած, աչքերը Հանիին շրթներուն, ատամներուն առջեւ բազկատարած աղօթող հաւատաւորներու վերացումով, մօտիկ կ'ընեն առանց շունչ իսկ առնելու։

Մերթ ընդ մերթ միայն, երբ Հանին, ինքնամփոփումի համար քիչ մը երկար կը լռէ, «յետո՞յ յետո՞յ» մեծ մայր, կը հարցնեն, մեծ վախով մը համակուած, Հանին չկարկացնելու մասնաւոր զգուշութեամբ։

— «Գիտցէ՛ք, սակայն զաւակներս, որ Աստուած պապան, ամէն աղէկութիւն մէկտեղ չի տար մարդուս։ Ամէն բան ունէր թագաւորը՝ Հարստութիւն, ուժ, բանակ, պատիւ, աղուոր լուսնկայ աղջիկներ։ Եւ դուք կը կարծէք, որ ալ պակաս բան չունէ՞ր»։

Կը լռէ Հանին։ Մինչդեռ տըղոց հետաքրքրութիւնը մեծ չափերու հասած է։

— «Ի՞նչն էր պակաս, ի՞նչն էր պակաս» կը հարցնեն փոքրիկները։

Հանին՝ խորունկ հառաչանք մը արձակելով՝ «աչքե՜րը, աչքե՜րը, զաւակներս, թագաւորը կոյր էր» կ'ըսէ, հալած մոմերու նմանող իր մատները աչքերուն տանելով։

Ու հետզհետէ կը պատմէ թագաւորին տառապանքները, աչքերուն լոյս գտնելու համար արար աշխարհ մարդ հանելը։ Ու գիշերը, գիւղի ձմեռ գիշերը կը սահի, այնպէս խաղաղ եւ անզգալի ծանրութեամբ։

Փոքրերը միշտ ալ չեն կրնար լսել հեքեաթին հուսկ բանքը, որ կը վերջանայ արքայական յաղթանակներով, հուրի-փերիներու անմահական կախարդանքներով, իշխանական փարթամ հարսանիքներով եւ հազար ու մէկ գիշերներու խրախճանքներով։

Մինչեւ հուսկ բանք, Հանին ինքն ալ կը սկսի քնանալ արդէն։ Թոնիրին անկիւնը, բարձոցներուն վրայ, կրակին քովիկը։

Անոր գլուխը կը հակի հետզհետէ փոքրերուն, որոնց գոնէ երկուքը քնացած են իր ծունկերուն վրայ, գլուխները թեւերուն մէջ, Հանիին ծունկը իրենց բարձ եւ թոնիրին կրակն ալ վերմակ՝ բնական եւ տաքուկ։

Ու գիշերը, գիւղի ձմեռ գիշերը, խաղաղ ծովուն վրայէն օրօրուելով անցնող նաւու մը նման կը սահի պահէ պահ։

Հետզհետէ կը մարին լամբարները պատերէն սակաւ, եւ գիւղը առաւօտի գիշերէն գինովցած եւ վերացած սպիտակ մը խաւոցով կը քնանայ արդէն։

Դուրսը՝ ձիւնը սկսած է տեղալ կրկին, այնպէս կծիկ առ կծիկ, եւ գիւղը սիրահար տղու մը սարսուռներէն բռնուած, կը փաթթուի ինքն իր մէջ։

Հանին եւ թոռնիկները հոն են միշտ, թոնիրին քովիկը, գիրկ գրկի, հծայուած, հեքեաթներու անըջային ծփանքներէն հծայուած։

Մ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԱԹԷՆՔ

ԳՐԵԼ-ԿԱՐԴԱԼ ԳԻՏՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ԹԻՒԸ

Ամերիկեան վիճակագրութիւն մը կը հաստատէ որ Միացեալ Նահանգներուն մէջ 4.235.753 հոգի, բոլորն ալ 10 տարեկանէ վեր, գրել-կարդալ չեն գիտեր։ 1920էն ի վեր, գրել-կարդալ չգիտցողներէն պակսած է, ուրեմն 468.152 հոգի։

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹ[...]

ԺԽ.

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Այս աղթիւ գոնէ քրթմնջ[...] երկրէն դժգոհելու կարիք [...] ...որովհետեւ հեշտ ճանապա[...] ու դիւրամատչելի կարելիութի[...] կան բոլոր անոնց համար, որ կ'[...] ամուսնանալ...

Եթէ մեծ դժուարութիւններ[...] օրինաւորապէս պսակուելու[...] մեր երկիրը տակաւին չէ[...] ամուսնութիւնը...

Եւ արդէն շատերն ընդ[...] ու ընտելացած են ըսել. «Զ[...] աւելի դիւրին բան, քան ամուս[...] թիւնը»...— Աշա թէ ինչո՞ւ տերն այնքան դիւրութեամբ մուսնանան, եւ բազմաթիւ [...] նոնք, որ առանց բնաւ [...] կը յայտարարեն, «Ե՛ս, ամուս[...] ցա՛ծ եմ...»

— Որո՞ւ հետ, պարո՛ն քաղաքացի, որո՞ւ կամ ինչի՞ [...] —Ճշմարիտ որ ես չա՛տ [...] տեսնեմ քեզ իմ ճանապարհի[...] ու հանրային տօնախմբութիւններ[...] բայց մի՛շտ առանձին, մի՛շտ [...] ամուրի...

— Եթէ ամուսնացած [...] մը հետ, ինչո՞ւ առանձին [...] դուս գինք... ինչո՞ւ չպիտի [...] որ ան եւս ծանօթ [...] ներուն, ինչպէս քու հաճոյքի[...].

— Եթէ դուն ամուսնացա[...] գաղափարի մը հետ, ինչո՞ւ [...] գինք գրկած, առ նուազն, [...] հանրային տօնակատարութիւն[...] առթիւ, որ ես համոզուէի թէ [...] ամուրի չես...

Եթէ դուն ամուսնացած ես [...] մը հետ, ինչո՞ւ օրին մէկը [...] քեզ բռնած [...] տանիս՝ զայն կերակրելու [...]

— Բնականաբար դուն [...] լոր չես ներկայացնելու [...] վկայականները, ուրեմն ես [...] պարտաւորուիմ վկայել թէ [...] մուսնացած ես...

— Ինչպէ՞ս կարելի է [...] նացած համարել անոնք, որ [...] որ մէկ նոր գրքի, մէկ նոր [...] րի, մէկ նոր կնոջ հետ կը [...]

— Ինչպէ՞ս կարելի է [...] նացած համարել բոլոր անոնք [...] եթէ վճարուին, կարող են [...] րել իրենց գրքէն, իրենց [...] րէն եւ կամ իրենց կնոջմէն։

— Ինչպէ՞ս կարելի է [...] նացած նկատել բոլոր անոնք [...] տենչանքը սեփական լիացումի [...] կ'անտեսեն քաղցն անոր՝ [...] իբր թէ, ամուսնացած են...

— Օ՛, եղբայր իմ, եթէ [...] աւելի դիւրին բան՝ քան ամուս[...] թիւնը», ինչո՞ւ չեն ամուս[...] պզտիկներն ու ծերերը, [...] քան «դիւրին բաներ» կ'ուզեն[...]

— Օ՛, եղբայր իմ, եթէ [...] աւելի դիւրին բան՝ քան ամուս[...] թիւնը», ինչո՞ւ այնքան հազուա[...] ու թանկագին են անոնք, [...] րելի է կոչել «Ճշմարիտ ամուս[...]

— Օ՛, եղբայր իմ, բոլոր [...] րիս առաքինութիւններու եւ [...] ութիւններու պէս, ամուս[...] նաեւ ամուսնութիւնն ու [...] քինները չէ՛ որ կարող են, [...] անոր...

— Ի հարկէ դիւրին է [...] նութիւնը բոլոր անոնց [...] որոնց պարտէզին մէջ կ'[...] ռուբքի ծաղիկը, որ կը [...] «Հոգ չէ՛ ինչպէս»...

— Ի հարկէ դիւրին է [...] մուսնութիւնը բոլոր անոնց [...] մար, որոնց հորթի պէս են, [...] րանք կարելի է զապել միայն [...] կապով...

— Ի հա՛րկէ դիւրին է [...] նութիւնը բոլոր անոնց [...] որոնց միայն մաքուր [...] ու մեղկ մաշիճ կ'ուզեն...

«Ի՜մ ամուսին... ի՜մ [...] տեղի ու անտեղի եւ [...] այսպէս կը յանկերգեն [...] կեղծաւոր ու անհաւատարի[...] սինները...

Անոնք՝ որ ճշմար[...] հա՛րը են, կամ Մայր, «մեր [...] ւակրսկ'րեան յանձ[...] չելով...

ՄՈՒՐՃ[...]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԻՒԿՕ, ԹՈՒՐԿԷՆԷՒ ԵՒ ԿԷՕԹԷ

Տակաւին աշակերտական գրասեղաններու վրայ, Հիւկոյի փառաւորութիւնները կը հասնէին մինչեւ Շաթօպրիան, եթէ շարունակ կը գրէր իր տետրակներուն մէջ. «Կամ Շաթօպրիան մը պիտի ըլլամ, կամ ուրիշ ոչինչ»։

Ուրիշ յետոյ կը կարծէր թէ իր փառքի պատմուճանը կրնան հիւսել միայն Ֆրանսացիները։ Ուրիշ ոչ մէկ ազգ կրնար իրեն պատուանդան ըլլալ։ Այսուհանդերձ, ժամանակ մը գրեց թէ պիտի ուզէր Գերմանացի ծնած ըլլալ, եթէ սակայն Ֆրանսացի ծնած չըլլար։ Ուրեմն նախ Ֆրանսացի էր, որ իր մեծութեամբ կը հմայէր Հիւկոյի աչքերը։

Փիւլով իր «Յիշատակներ»ուն մէջ կը պատմէ Թուրկէնէվի խօսակցութիւնը Հիւկոյի հետ։ Հետաքրքրական է նախ պատմել Թուրկէնէվի խօսակցութիւնը Փիւլովի հետ։ Փիւլով կ'ըսէ թէ համակրելի խօսակից մըն էր Թուրկէնէվ, որ չէր նմանէր ֆրանսացի խօսակիցներուն, ծանօթ իրենց մեծամտութեամբ եւ պարծենկոտութեամբ, ինչպէս կը յայտնուի իրենց բոլոր խօսակցութիւններուն մէջ, ոչ ալ կը նմանէր գերմանացի խօսակիցներուն, ծանօթ իրենց բանգիտութեամբ եւ գիրքի փիլիսոփայականութեամբ, ինչպէս կը յայտնուի իրենց խօսակցութիւններուն մէջ, երբ անմիջապէս գիտական վէճի մը կը փոխեն։ Թուրկէնէվ կը խօսէր, խօսելու հաճոյքին համար։ Քաղաքական տեսակէտով, Թուրկէնէվ մասնաւոր սէր մը չունէր Գերմանացիներու հանդէպ, բայց շատ կը սիրէր գերմանական գրականութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը։ Իոր համակրանք ցոյց կուտար Կէօթէի մասին։ Անոր ամէն մէկ քնարերգական ոտանաւորին մէջ կը գտնէր այնքան ճշմարիտ բանաստեղծութիւն, որքան Հիւկոյի բոլո՛ր գործերը, կ'ըսէր։ Եւ կը պնդէր որ Հիւկօն շատ ծածկուած է (surfait) իր երկրին մէջ։ Կը ծաղրէր Հիւկոյի մեծամտութիւնը։ Այս առթիւ կը պատմէ իր մէկ խօսակցութիւնը Հիւկոյի հետ։ Հիւկօ կ'ըսէր թէ երբեք չէր սիրեր գործ մը, որ այնքան սիրուած է Գերմանիոյ մէջ, — Ո՞ր գործն է այդ։ — Շիլլէրի Torquato Tasso՛ն։ — Բայց Շիլլէրի գործը չէ այդ, այլ Կէօթէինն է։ Հիւկօ, ողիմպեան վեհափառութեամբ մը շարժելով իր գլուխը, կը պատասխանէ. — Երբ մէկը Վիքթոր Հիւկօ կը կոչուի, այլեւս պարտաւոր չէ գիտնալու թէ որո՛ւ կը պատկանին բոլոր միջակութիւնները, որ լոյս կը տեսնեն Հռենոսէն անդին։

«ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԱՆԻՈՅ, ԲԱԳՆԱՅՐԻ ԵՒ ՄԱՐՄԱՇԻՆՈՒ»

La Revue de l'Orient Chrétien‑ի խմբագրութիւնը տասը տարիէ ի վեր, սկսեալ 1920էն, մաս առ մաս կը հրատարակէր Կ. Յ. Բասմաջեանի մէկ աշխատութիւնը, որ այսօր լոյս կը տեսնէ նաեւ առանձին հատորով. մատուցագնաւ 250 էջ։

Գեղեցիկ հաւաքածոյ մը հայերէն արձանագրութիւններու, զորս Բասմաջեան ընդօրինակած է 1903ին Անիի, Բագնայրի եւ Մարմաշէնի աւերակներու քարերուն վրայէն, յետոյ, վանականի համբերատար աշխատանքով մը, առանձին այս գործին մէջ, լրացուցած, ձեւի բերած է արձանագրութիւնները, ֆրանսերէնի թարգմանած է զանոնք եւ միասին տուած նաեւ անոնց բնականին լուսանկարները։ Այդ 223 արձանագրութիւնները 1916ին ներկայացուած էր Դպրութեանց եւ Արձանագրութեանց Ֆրանսական Կաճառին, արժանանալով ժամանակի գնահատութեան։ 143ը ընդօրինակած է Անիի մէջ, 66ը Բագնայրի մէջ (Քաղըճա), Անիի արեւմտեան կողմը, 7 քիլոմեթր հեռու, Ալաճա-տաղին զառիթափին վրայ։ 14 մնացեալ արձանագրութիւններն ալ՝ Մարմաշէնի մէջ (Քանլըճա)։ Ալեքսանդրապոլի մօտ Ախուրեան գետին վրայ։ Կը նշանակէ թէ կը ներկայացնեն Բագրատունեաց Հայաստանը, սակայն արձանագրութիւնները բոլորն ալ չեն պատկանիր Բագրատունեաց շրջանին։ Այդ արձանագրութիւնները կուգան հինգ շրջաններէ, հայկական շրջան (622—1045), բիւզանդական շրջան (1045—1064), պարսկական շրջան, վրացական շրջան, մոնկոլական շրջան, այսինքն 1236—1348, այնուհետեւ կը լռեն արձանագրութիւնները։

Զարմանալի յաջող են լուսանկարները, բնական յստակութեամբ կը կարդացուին գիրերը, որոնց վրայ կարծես տակաւին կը պաղպաջ հայրենի արեւը։ Այդ լուսանկարներուն կարգին՝ Մարմաշէնի հոյաշէն եկեղեցին, Անիի գեղակերտ կաթողիկէն, իրենց կիսաքանդ կմախքովն իսկ տակաւին փառաւոր ու վեհապանծ։

Բասմաջեան գիրքին կը միացնէ նաեւ փոքրիկ ուսումնասիրութիւն մը իբրեւ յառաջաբան։ Հին սերունդէն շատերուն աշխատանքի յամառութիւնը չափուի վառցուի երբեք. եւ ժամանակաբար մեր պատմութեան զանազան արժէքներուն վրայ Բասմաջեանի կատարած պրպտումները եւ ուսումնասիրութիւնները գնահատելի պիտի մնան միշտ։

ՆԵՐՔԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՈՑԻՆ ՄԷՋ

Թիֆլիսի «Պրոլետար»ը 1 սեպտեմբերով կը հրատարակէ Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէին մէկ որոշումը Ատրպէյճանի կոմունիստ կուսակցութեան ներքին կռիւներուն մասին։ Կ'արտատպենք ստորեւ.

— Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէն տեսաւ որ դարձեա՛լ խախտուած են, իբրեւ արդիւնք 1 յունիս 1931ին կատարուած խորհրդակցութիւններուն, այն հրահանգները, որոնք կը թելադրէին դադրեցնել «անսկզբունք խմբակային պայքարը» եւ աշխատանքի ձեռնարկել Ատրպէյճանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին ու Բագուի կոմիտէներուն ղեկավարութեանը տակ։

Այժմ նոր գոյութիւն ունի «խմբակային պայքարի նոր բռնկում մը» Ատրպէյճանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. կոմիտէին ու Բագուի Կոմիտէներուն դէմ։ Այդ պայքարին ղեկավարներն ու կազմակերպիչներն են Մարուդ Ջէյնալով, Ասրիեւ, Մեշկով, Սուրիգին եւ ուրիշներ։

Անհրաժեշտ համարելով ապահովել Ատրպէյճանի ու Բագուի կազմակերպութեան, ինչպէս ղեկավարութեան բնականոն աշխատանքները՝ համաձայն կուսակցութեան վերին մարմիններու տուած հրահանգներուն, որոշում տրուած է.

1.— Զրկել Ատրպէյճանի մէջ որեւէ պաշտօնէ եւ յանձնել կուսակցութեան վերին մարմիններուն (Մոսկուա) ընկեր Մարուդ Ջէյնալովը (Ատրպէյճանի Կեդր. կոմիտէի քարոզչական բաժնի վարիչ) եւ Ասրիեւն ու Սուրիգինը (Բայիլ-Բիբի-Հէյբաթի շրջանային կոմիտէի քարտուղար եւ կազմակերպիչ)։

2.— Զրկել Ատրպէյճանի մէջ որեւէ պաշտօնէ եւ դնել Անդրկովկասեան Երկրային Կոմիտէի տրամադրութեան տակ ընկեր Մեշկովը (Բագուի քաղաքային կոմիտէի քարտուղար)։

3.— Հրաժարեցնել պաշտօնէն Գանձակի քաղաքային գործ.կոմիտէի քարտուղար եւ Ատրպէյճանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի անդամ ընկեր Կարաեւը, եւ իբրեւ ուսանող ղրկել Մոսկուա։

4.— Հրաժարեցնել ընկեր Ռաջարովը Ատրպէյճանի կոմունիստ Երիտասարդներու Միութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարութենէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՍՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԵԱՆ

Մասնաւոր հրովարտակներով՝ Բեկնազարեանի տրուած է շարժանկարի վաստակաւոր դերասանապետի տիտղոս, գիւղային շրջուն թատրոնի ղեկավար Ա. Խարազեանի՝ ժողովրդական դերասանի տիտղոս, «վաստակաւոր» տիտղոս տրուած է նաեւ նկարիչ Ստեփան Աղաջանեանին, նկարիչ Փանոս Թէրլէմէզեանին, Երեւանի պետական թատրոնի դերասան Բագրատ Մուրադեանի, Լէնինականի պետական թատրոնի դերասանուհի Աշխէն Աբաքեանին։

ԹՂԹԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Թղթատարական գործավարութիւնը կը հաղորդէ թէ կարգ մը փոփոխութիւններ կատարուած են թղթատարական եւ հեռագրական սակագիններուն մէջ։ Հետաքրքրութեան համար կուտանք այդ սակագինները։

Երեւանէն դուրս այլ քաղաքներ ղրկուած իւրաքանչիւր նամակի վրայ, որ կը կշռէ 20 կրամ, պիտի փակցուի 15 կոպէկ դրոշմաթուղթ (Հայաստանի մէջ «նամականիշ» կ'ըսեն), ապահովագրուած (Հայաստանի մէջ կ'ըսեն «պատուիրուած») նամակին վրայ՝ 30 կոպէկ։ Բացիկներուն վրայ (քարթ-փօսթալ)՝ 10 կոպէկ։ Փաթեթներուն վրայ, որոնք կը պարունակեն ապրանքի նմոյշներ ու շուկայի հաշիւներ. մինչեւ 250 կրամը՝ 15 կոպէկ։ Պետական հաստատութիւնները, երբ կը կնքեն իրենց նամակները, զերծ կը մնան տուրքէ։ Պետական հաստատութիւններու կողմէ տրուած հեռագիրներու իւրաքանչիւր բառին համար 10 կոպէկ։ Անհատական հեռագիրներու իւրաքանչիւր բառին համար 15 կոպէկ։ Թէ պետական եւ թէ անհատական հեռագիրներու համար իբրեւ լրացուցիչ տուրք կը գանձուի նաեւ 20 կոպէկ։ Շտապ հեռագրի մը մէջ բառը կ'արժէ 3 անգամ աւելի սովորական հեռագրին բառը, իսկ կայծակնային հեռագրին մէջ բառը կ'արժէ 6 անգամ աւելի սովորական հեռագրին բառը։ Մասնաւորներու հեռագրին բառերը 25է աւելի չեն կրնար ըլլալ, իսկ ընկերային հաստատութիւններու հեռագրի բառերուն քանակին համար, սովորական հեռագիրը՝ 200 բառ, շտապ հեռագիրը՝ 100 բառ, կայծակնային հեռագիրը՝ 25 բառ։

ԱՂԷՏԵԱԼ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

Դողթան գաւառի երկրաշարժէն յետոյ կատարուեցան զանազան մասնագիտական քննութիւններ, — այսպէս երկրաբաններ Ղազարովի եւ Զրբաշեանի ղեկավարութեանը տակ արշաւախումբ մը, որ կը բաղկանար գիւղատնտեսներէ եւ հողագէտներէ, քննութիւն կատարեց Զանգեզուրի 3 շրջաններուն մէջ, ընտրելու համար նոր գիւղերու շինութեան յարմար վայրերը։ Նոյնպէս ռուս եւ հայ ճարտարապետներ տեղեկագիրներ պատրաստեցին աղէտեալ վայրերու կացութեան մասին։

Ի վերջոյ կազմուեցաւ «երկրաշարժէն վնասուած շրջաններուն վերաշինութեան նախագիծը», որուն համաձայն Սիսիանի շրջանին մէջ պիտի շինուին 48 պետական եւ ընկերային տուն 5014 սենեակներով, 3285 ախոռ, 2935 մարագ։ Գորիսի մէջ՝ 41 պետական եւ ընկերային տուն 4800 սենեակներով, 3500 ախոռ, 2545 մարագ։ Ղափանի մէջ՝ 22 պետական եւ ընկերային տուն 3750 սենեակներով, 2700 ախոռ, 1745 մարագ։ Մեղրիի շրջանին մէջ 11 պետական եւ ընկերային տուն 1500 սենեակներով, 1100 ախոռ, 720 մարագ։

Համաձայն այս նախագծին, տրամադրուած է 73,200 խոր. մեթր ծառ, 12,700 խոր. մեթր տախտակ, 127 թոնօ գամ, 254 թոնօ երկաթ, 158,000 բարակ տախտակ, 2575 արկղ ապակի, բահ, բրիչ եւայլն։ Անոնց փոխադրութեան համար 20 բեռնատար ինքնաշարժ, 600 սայլ։ Առաջին առթիւ՝ յարմար վիճակի մը մէջ դնել հեռաւոր խճուղիները. — Բիչենակ, Անգեղակոթ, Տեղ-Անգեղակոթ, Գորիս-Ղափան։

ԱՆՁՐԵՒՆ ՈՒ ՑՈՐԵՆԸ

Գորիսէն կը հեռագրեն Թիֆլիսի «Պրոլետար»ին 29 օգոստոս թուականով.

— Օգոստոսի 26ին շրջանին մէջ տեղատարափ անձրեւ եկաւ հեղեղ պատճառելով դաշտերուն մէջ։ Տարաժամական անձրեւներու պատճառով, կարելի չեղաւ ցորեն հաւաքել։ Այսպէս ցորենը սկսաւ փճանալ դաշտին մէջ։

ՎՏԱՐՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի Կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին որոշումով, շարքերէն հեռացուած են Սամսոն Մարկոսեան (Դարալագեազի շրջանային կոմիտէի քարտուղար) եւ Կարօ Համբիկեան (շրջանային գործադիր կոմիտէի նախագահ), որոնք չեն կրցած կռուիլ «Դաշնակ-կուլակ տարրերուն դէմ» եւ «խուճապի են մատնուեր»։ Նոյն խնդիրով, կուսակցական պատիժներու ենթարկուած են Սարգսեան Գաբրիէլ, Ցոլոնեան Բարազամ (երկու տարի տարապարհակ աշխատանք), Վաղրամ՝ Չեկայի անդամ, Յովհաննիսեան Երանոս, Ղարագէօզեան Գուրգէն, Մարկոսեան Սիրուշ, Յարեթ Սահակեան, Յակոբեան Համբարձում, Ղուկասեան Գրիգոր, Յակոբեան Արտէմ, Օհաննէսեան Սուրէն, Իոյլանց Արսէն, բոլորն ալ կառավարական ու կուսակցական դէմքեր։

«Խորհրդային վարիչ մեքենայի սառեցման ու չփման հանրապետական յանձնաժողովը» կը ծանուցանէ թէ հրաժարեցուած են Գեղամեան Զուեշուղը եւ Բաբայեան Քնարիկը, հանրային դրադարանին մէջ իրենց պաշտօնէն, եւ այսուհետեւ եւ երբեք չպիտի կարենան պաշտօն գտնել խորհրդային վարիչ կազմին մէջ, զրկուած են հանգստեան թոշակ եւ գործազրկութեան նպաստ ստանալու իրաւունքներէն։

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԲԱՐԿԱՑՆԷՔ ՏԻԿԻՆԸ

Գրագիտուհի Մարիէտա Շահինեան, որ ռուսերէն կը գրէ, «Խորհ. Հայաստան»ի ուղղած է հետեւեալ «ամենավճռական բողոքը».

—«Թոյլ տուէք ամենավճռական բողոքս յայտնել իմ «Հիդրոցենտրալ» վէպիս գռեհկացման դէմ, որն արտայայտուած է այդ վէպի եւ մի քանի կենդանի մարդկանց միջեւ նմանութիւն գտնելու փորձերով։ Դորականապէս յայտարարում եմ, որ վէպում որեւէ պատկերաւորում չկայ եւ չի կարող լինել։ Վէպի տիպարը (հերոսներ գծելու եղանակը) գեղարուեստական ընդհանրացումների արդիւնք է եւ ոչ մի առնչութիւն չունի առանձին կենդանի մարդկանց հետ։ Գրքին ցուցաբերուած այդ գռեհիկ մօտեցումը միմիայն կը խանգարի ընթերցողին ընդհանուր տիպարարային գծեր տեսնելու իմ ստեղծած պատկերներումս»։

Հիմա հասկցա՞ք։ Ափսոս, որ մենք չենք կարդացած այդ գիրքը, ճշդելու համար թէ որքա՛ն կը նմանին իրարու Շահինեանի հերոսները եւ «կենդանի մարդիկ», թէ որքա՛ն գռեհիկ են այդ նման դէմքերը։

«LE FOYER FRANÇAIS»ի ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ՁՐԻ ԴԱՍԵՐԸ

Foyer Français‑ի Վարչութիւնը յանձն առած է ֆրանսերէնի ձրի դասընթացքներ հաստատել հայաբնակ ամէն այն թաղերն ու արուարձանները, ուր ցարդ դասընթացք գոյութիւն չունի։ Ասոր համար կը բաւէ որ այդ թաղերու եւ արուարձաններու Հայերէն 30-40 հոգի այր կամ կին միանան եւ յանձնառու ըլլան տարի մը կանոնաւորապէս հետեւելու նոյն դասընթացքներուն։ Անոնք տեղի կ'ունենան շաբաթը երկու գիշեր 8.30էն 10 ֆրանսական թաղային վարժարաններու մէջ. բայց կարելի է նաեւ ուրիշ վայրեր որոշել ի դիւրութիւն հետեւողներու։ Այս մասին ամէն տեղեկութիւն կարելի է ստանալ Le Foyer‑ի Վարչութենէն, որ յանձն կ'առնէ ամէն դիմում կատարել Հոկտեմբեր 1էն առաջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՍՆՕՏԸՆԻ ՃԱՌԷՆ ՎԵՐՋ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԶԱՅՐՈՅԹԸ

Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ, Սնօտընի ճառով յայտարարուած ելմտական խստութիւնները մեծ զայրոյթ յառաջ բերին աշխատաւորական շրջանակներուն մէջ, որոնք, կը սպասուի որ բուռն ընդդիմութիւն մը ցոյց տան տնտեսական օրինագծին դէմ։

Ընդդիմադիրները բանաձեւ մը ներկայացուցին խորհրդարանին, որով կը պահանջեն մերժել կառավարութեան մէկ առաջարկը, որ ժողովուրդը աւելի՛ գրկանքներու պիտի մատնէ, թոյլ տալով մէկտեղ որ միւս դասակարգերը ճոխութեան մէջ ապրին, պիտի աւելցնէ անգործներու թիւը, նուազեցնելով գործաւորներու գնման կարողութիւնը, եւ վերջապէս, պիտի խուսափի խորհրդարանին հսկողութենէն։

Թէեւ, պահպանողականները լաւ տրամադրուած են հանդէպ կառավարութեան առաջարկներուն, սակայն չեն ծածկեր իրենց վախը թէ նոր տուրքերը աւելի պիտի ծանրացնեն միջին դասակարգի բեռը։

Ամերիկեան թերթերը երկար սիւնակներ կը նուիրեն անգլիական ելեւմուտքին եւ Սնօտընի ճառին եւ ապշեցուցիչ կը գտնեն հասոյթներու վրայ դրուած նոր տուրքերը։

Մօտաւոր բաղդատութիւն մը ցոյց կուտայ թէ միջակ հասոյթի տէր անգլիացի ամուրի մը 60 անգամ աւելի պիտի վճարէ քան ամուրի ամերիկացի մը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

Անգլիոյ արհեստակցականներու ժողովը որոշեց պահանջել կառավարութենէն որ ջնջէ բանուորական վէճերու յատուկ օրէնքը։ Որոշուեցաւ նաեւ պահանջել կառավարութենէն որ որեւէ ջանք չխնայէ յաջողութեամբ արդիւնաւորելու համար զինաթափութեան համագումարը որ պիտի գումարուի փետրուարի մէջ։ Արհեստակցականները կը պահանջեն որ բոլոր երկիրները ընդունին հարիւրին 25 համեմատութեամբ նուազեցնել իրենց պատերազմական ծախքերը։

ՍԵՐՊԻԱ, ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԱԼՊԱՆԻԱ

Ժընեւի մէջ, Իտալիոյ եւ Սերպիոյ արտաքին նախարարները տեսակցութիւն մը ունեցան Ալպանիոյ մասին։ Կը կարծուի թէ Սերպիոյ նախարարը խօսած է Ալպանիոյ թագաւորին հիւանդութեան եւ անոր հաւանական հետեւանքներուն մասին։

Յայտնի է թէ Ալպանիա գրեթէ ամբողջ ինկած է իտալական ազդեցութեան տակ։ Եթէ Զօկու թագաւորը մեռնի, Ալպանիոյ անկախութիւնը բոլորովին պիտի վտանգուի եւ Պալքաններու հաւասարակշռութիւնը պիտի խախտի։

Այս մտահոգութիւններով է որ Սերպիոյ արտաքին նախարարը, ուզած է տեսնուիլ Կրանտիի հետ, պարզելու համար կացութիւնը։

ՀԱԿԱՖԱՇԻՍՏ ԱՀԱՐԿԻՉՆԵՐ

Իտալական ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել հակաֆաշիստ դաւադիրներու խմբակ մը։ Ասոնք, որոնց մէկը կին, խոստովանեցան թէ յարաբերութիւններ ունին հակաֆաշիստական կեդրոնին հետ, որուն կողմէ ղրկուած էին Իտալիա։ Խոստովանեցան նաեւ թէ ի՛նչ պարագաներու տակ եւ ի՛նչ կերպով պատրաստեր եւ գործադրեր էին Պոլոնյի, Թուրէնի եւայլն ռմբափորձերը։

Ոստիկանութիւնը փաստեր հաւաքած է թէ ուրիշ ռմբափորձեր եւս պատրաստելու վրայ էին հակաֆաշիստները։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ

Ֆրանսայի համայնավարներու թերթը կը յայտարարէր թէ որոշած են 1932ի ընտրութիւններուն առթիւ, «միացեալ ճակատ» քարոզել եւ կարգ մը պարագաներու մէջ, ընկերվարականներուն առաջարկել փոխադարձ զիջումներ։ Սակայն, համայնավարները հասկցնել կ'ուզէին թէ ընկերվարականներուն հետ պիտի ջանան սկզբունքով յաջողցնել ժամանակաւոր մերձեցում մը՝ ընդդէմ «յետադիմական» թեկնածուներուն։

Համայնավարներու այս բարի տրամադրութիւններուն, տակաւին յայտնի չէ սակայն թէ ի՞նչ ընդունելութիւն պիտի ընեն ընկերվարականները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՈՒՆՁՔԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Այս տարի ոչ ամառ ունեցանք, ոչ ալ արեւ։ Միւս կողմէ, տեղատարափ անձրեւներ՝ Ֆրանսայի գրեթէ բոլոր մասերուն մէջ։

Այս անբնական կացութիւնը մեծ վնաս պատճառած է ցորենի հունձքին՝ հիւսիսային եւ կեդրոնական նահանգներուն մէջ։ Երկրագործական նախարարութեան մէկ պաշտօնական տեղեկագրին համաձայն, կարելի չէ յուսալ որ բերքը բաւէ։ Հետեւաբար, պէտք պիտի ըլլայ ներածումներ կատարել։ Հունձքը կը նախատեսուի 75—80 միլիոն կենդինար, ինչ որ ամենալաւ պարագային հինգ միլիոն կենդինար պակաս է անհրաժեշտ պէտքէն։

Կը կարծուի թէ ներածումները պիտի կատարուին դանուբեան ցորենաշատ երկիրներէն, համաձայն ցորենի համագումարին որոշման։ Քաղաքական պատճառներ կը հարկադրեն որ Ֆրանսա հիւսիսային Ամերիկայէն ալ գնումներ կատարէ։ Իսկ խորհրդային միութենէն ցորեն գնելու խնդիրը կախում ունի երկու երկիրներուն միջեւ սկսած բանակցութիւններէն։

ՖԱՇԻՍՏԱԿԱՆ ՏԱՍՆԱԲԱՆԵԱՑ ՄԸ

Իտալական ֆաշիստ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը պատրաստած է «կատարեալ ֆաշիստական տասնաբանեան», որ ահաւասիկ.

1) Աստուած եւ հայրենիք, ուրիշ ամէն սէր եւ ամէն պարտականութիւն կուգան անկից յետոյ։ 2) Ով որ պատրաստ չէ հոգւով մարմնով նուիրուելու հայրենիքին եւ ծառայելու «Տուչէ»ին առանց վիճելու, արժանի չէ կրելու սեւ շապիկը։ Ֆաշիզմը չախորժիր գաղջ հաւատաւորներէն եւ կէսանկարագրի տէր անձերէն։ 3) Ամբողջ իմացականութիւնդ գործածէ ըմբռնելու համար հրամանները որ կը ստանաս եւ քու ամբողջ կորովդ՝ հնազանդելու համար։

4) Կարգապահութիւնը միայն շարքերուն մէջ գտնուող զինուորին առաքինութիւնը չէ։ Պէտք է ան ամէն օրուան եւ բոլոր պարագաներու ուղեցոյցը դառնայ։ 5) Գէշ զաւակ մը եւ անփոյթ դպրոցական մը չեն կրնար ֆաշիստ ըլլալ։ 6) Քու ժամանակիդ գործածութիւնը այնպէս կարգադրէ որ աշխատանքը դառնայ ուրախութիւն, եւ խաղը՝ գործ։ 7) Վարժուէ առանց տրտունջի տառապելու, զոհողութիւններ ընելու առանց ոչինչ խնդրելու, ծառայելու՝ առանց վարձատրութեան սպասելու։

8) Լաւ գործերը, ինչպէս պատերազմական գործողութիւնները պէտք չէ կիսկատար ըլլան։ Գործել մինչեւ կատարելապէս լրանան։ 9) Տագնապալի պարագաներու մէջ, յիշէ՛ թէ փրկութիւնը յանդգնութեան մէջ է։ 10) Եւ ամէն օր, փառք տուր Աստուծոյ որ քեզի ըրեր է ֆաշիստ եւ Իտալացի։

ԺԱՄԱԴՐՈՒԵՑԷՔ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Մ. Ը. Մ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Stade Gaston Faralicqի մէջ, 204 Ave. Jean Jaurès, Pantin

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ՊՕՂՈՍ ԷՍՄԵՐԵԱՆ — ՕՐՈՒԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԿԻՆ ԷՍՄԵՐԵԱՆ

Կը մասնակցին 300 սկաուտներ եւ 60 մարզիկներ (Փարիզէն, Մարսէյլէն եւ Լիոնէն), ինչպէս նաեւ հայ ախոյեաններ՝

ԺԻՐԱՅՐ ԽՏԻԿԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ, առաջինը երկար նետելու, իսկ երկրորդն ալ 200 եւ 400 մեթր վազքերու եւ ձողով բարձր ցատկելու ազգային մրցանիշներուն տէրն են

60 ՀՈԳԻՆՈՑ ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ — ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ՝ 5, 10, 20 ՖՐԱՆՔ

Աթլէթիք մրցումներ, սկաուտներու եւ արիներու մարզանքներ: Ֆութպոլի մրցում Փարիզի ոստիկանական խումբին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նորակազմ խումբին միջեւ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՀԱՂՈՐԴԷ.— Մասնակցող բոլոր մարզիկները պէտք է սթատ գտնուին անպայման ժամը 1ին, իսկ դատաւորները ժամը 2էն առաջ: Հանդիսատեսներու բոլոր տեղերն ալ պատսպարուած են անձրեւին դէմ: Օրուան թագուհին ցիկ. Փօղոս Էսմէրեան մրցումներէն անմիջապէս վերջ պիտի կատարէ մրցանակաբաշխութիւնը:

Սթատ երթալու համար մէթրոյով իջնել փորթ տը լա վիլէթ, առնել 52 ,որ Օբէրվիլիէն, կար տիւ Նորէն կուգայ) կամ 72 թիւ հանրակառքերը, իջնել սթատին առջեւ, Edouard Vaillant կայանը:

Թատերական ներկայացում նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տէօրիի Եռագոյն խումբի եւ օժանդակութեամբ Ա. Ե. Հ. Կարմիր Խաչի: Այսօր, կիրակի ժամը 2.30ին, Société Lyonnaiseի սրահին մէջ:

Ղեկավարութեամբ Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆի կը ներկայացուի

«ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆ ԿԱՄ ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ»

ՏՕՔԹՕՐ Մ. Տ. ՆՈՐԱՅՐ

8 RUE BUFFAULT, PARIS (9e)

Հեռաձայն, PROVENCE 20—37

կը խնամէ ներքին եւ կիներու հիւանդութիւններ
կ'ընդունի ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2—7 եւ ժամադրութեամբ: կիրակի եւ տօն օրեր, առաւօտեան ժամը 10—12:

ՆԵՐԿՍՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆՆԵՐՈՒ (ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ)

ՄԻՄԻԱՅՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

D. STAMBOULIAN, Représentant,
1 Place Notre Dame, Grenoble, Isère

Ունինք առաջին տեսակի մաքուր եւ լաւ պղպեղ, ծեծած, կորկոտ եւ խարբերդի մուխաշեր սեւ սիսեռ, պատրաստուած վալանսի'(Drôme) մեր նոր եւ ընդարձակ գործարանին մէջ:

Նաեւ ունինք արեւելեան ամէն տեսակ ուտեստեղէններ, Աժան գին եւ արագ գործառնութիւն,

Գաճանչեցէք մեր գիները, ընդհ. ցանկը եւ նմոյշները:
կը ստանձնենք արտասահման տուներու ներկայացուցչութիւնը

ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՄԵԾ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

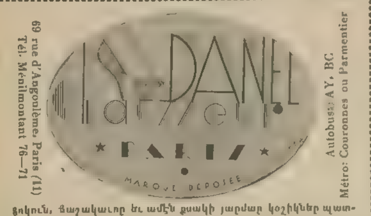
ԱՐԱՐԱՏ

39 Rue de Trévise, Paris (9), մէթրօ' Cadet, Tél. Prov. 05 91

Ամէն տեսակ արեւելեան եւ եւրոպական նպարեղէններ փոքրաքանակ եւ մեծաքանակ վաճառում:

Յաճախորդներու փափաքին գոհացում տալու համար մեծ խնամքով սկսած ենք պատրաստել ամենավերջին սիսթէմի գերմանական մեքենայով անարատ եւ թարմ սուրճ:

Ապրանքներուն ամենալաւը' անմրցելի գիներով:

69 rue d'Angoulême, Paris (11)
Tél. Ménilmontant 76—71
Autobus: AY, BC
Métro: Couronnes ou Parmentier

Ցոկուն, ճաշակաւոր եւ ամէն քսակի յարմար կօշիկներ պատրաստուած մեր արհեստանոցին մէջ: կիր. մինչեւ կէսօր բաց է:

ՀԱՅԵ՛Ր, ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՁԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՑԸՆԵԼ, ԳՆԵՑԷՔ

ODEON — SEVA PARIS

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՓԼԱՔՆԵՐԸ ԱՄԵՆԱԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

L. NICHANIAN

56 Rue Piat, Paris (20) — Մէթրօ Պէլվիլ

Ամառուան եղանակին ֆօնօները կը ծախուին ամենազեղչեալ գիներով

8, RUE CHATEAUDUN Ի

MÉRIDIONAL ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ Է

MÉTRO CADET, LE PELETIER ET N. D. DE LORETTE

Վարձու են Առնուվիլ լէ կոնէսի մէջ (կար տիւ Նորէն 20 վայրկեան) մէկ եւ երկու սենեակնոց յարկաբաժիններ' խոհանոցով միասին. Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, դիւրամատչելի պայմաններ դիմել' Գ. Կարապետեանի, 119 ave. de l'Union, Arnouville-les-Gonesses (կայարանէն երեք վայրկեան հեռու):

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, *մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, գարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ վարիսի Ամէնօր 9-12, 2-5, Կիր. 9-12*

EMPIRE Մէգիս-Հօլ' 37 Av. Wagram

FABRIQUE DE TRICOTS DE LUXE

Tél. Botzaris 22—98

20 Rue Mélingue, PARIS 19

Métro: BUTTES — CHOUMONT

PULL-OVER-GILET

Կ'արտադրէ մեծ քանակութեամբ ճաշակաւոր եւ ընտիր բուրդէ պատրաստուած ամէն տեսակ թրիգօյէ հագուստներ: Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը ղրկուին արագօրէն եւ խղճմտութեամբ: Գիները անհամեմատօրէն աժան են:

ՏՕՔԹ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ՄՈՐԹԱՅԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Varicesի (վառիս) եւ hémorroidesի (էմոռոյիտ) արմատական դարմանում առանց գործողութեան, գիտական վերջին մեթոտներով:

Ցիադէռմի (diathermie), (իւլթրա-վիօլէ) ultra-violets.

ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր 4—7.30, կիրակի եւ տօն օրեր 10—12: 142 Fbg. St. DÉNIS Tél. Nord 31-49

(կառ տիւ Նօռի եւ կառ տը լ'էսդի մէջտեղը)

ՏՕՔԹ. ԱՍԼԱՆ

38 Rue Rochechouart մէթրօ Cadet և Anvers Autobus J. JB
Tél. TRUDAINE 56 - 58

Թոքերու, Սատամոքսի, Լեարդի եւ Աղիքի հիւանդութիւններ, Ցատուկ յարկաբաժին *Վեներական եւ Մորթի հիւանդութեանց* ULTRA - VIOLET Ճառագայթներով կը դարմանէ *Թոքերի*, ջղային, Արեան հիւանդութիւններ եւ ցողացաւ:
Ինչպէս նաեւ Assurances Socialesի հիւանդներ:
կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—12 եւ 3—7, կիր. մինչեւ կէսօր

ETUDE DE Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷԿՃԵԱՆ)

(11e année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Conseil juridique à la Défense Automobile et Sportive de Paris et à la Mutuelle Militaire

18, Rue Dauphine, Parie (6e) Tél. Danton 73 97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները. կուտայ խորհրդակցութիւններ ֆրանսական եւ միջազգային օրէնքներու մասին— ամէն օր, բացի կիրակի եւ տօն օրերէ, երեկոյեան ժամը 6—7 եւ անկէ դուրս ժամադրութեամբ:

ԾԱՆՕԹ.— Նկատի առնելով ներկայ տնտեսական ճանգամանքները, հայերու համար խիստ դիւրամատչելի պայմաններ կ'ընծայուին.

Հայերու ուշադրութեան

Լաւօգի, գեղեցիկ եւ օդասուն վայրին մէջ ունիմ վարձու սենեակներ, դիւրամատչելի գիներով:

Նոյնպէս ունիմ ծախու հողեր ձեռնտու պայմաններով:

Կարգի վարպետ գործաւորուհիներուն ալ միշտ գործ կրնամ հայթայթել տեղւոյն մէջ:

Դիմել' ԳԷՈՐԳ ԱՎԱՆԸՃԵԱՆԻ, Gamp. de Tours. (La Rose) Marseille.

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ALIMENTATION TURENNE

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

112 Rue de Turenne, Փարիզ (3) Թէլէֆօն' Archive 50—61
Մէթրօ' République եւ Filles du Calvaire

Այցելեցէք մեր խանութը եւ բաղդատեցէք մեր գիները

Ապսպրանքները շուտով կը յանձնուին բնակարան

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգային հիւանդանոցին,

44 Rue Poissonnière, Մէթրօ' Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Միրսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու. Պատուոյ մետայլ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէ

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ ախտաճանաչութիւն, շողանկարում (radiographie), *ելեկտրաբուժութիւն, ռէօնթկէնեան դարմանում* (radiothérapie profonde) *նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բուժում բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժութեան բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին միջոցներն են:*

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի *գործողութիւն: Հակաթունային կանխարգիլել եւ բուժել պատուաստ եւ շիճուկ (կաթնաշ ամէն անվտանգ):*

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ ֆիզիքական, լաբորական եւ ֆրէօյտեան մեթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդաբերական եւ վեներական հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի *պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք*

Դարմանատան տնօրէնը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց կ'այցելէ նաեւ դուրս հիւանդներուն:

Հասցէ' 126 Rue Legendre (17) Tél. Marcadet 07—
Métro: La Fourche եւ Brochant, Autobus H. R.
Tramway 39, 40, 42, 5:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 62—

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ		35 ֆ.	70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 570.886

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
15
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931
15 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1673
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՄԱՀԱԹՄԱ ԿԱՆՏԻ

Վերջապէս, երկար տատանումներէ յետոյ, շաբաթ օր մեկնեցաւ հասաւ «Մեծ Հոգին», Մահաթմա Կանտի, մասնակցելու համար Կլոր Սեղանի խորհրդակցութեան։

Եւ այժմ, բոլորին աչքերը ուղղուած են այս անձին, որ երեւութապէս դաժան, այլ խորապէս բարի եւ փիլիսոփայ մարդուն։

Մօտ երեք միլիոն Հնդիկներ, հարստահարեալ, թշուառ եւ վտանգեալ, անոր առաջնորդութեան, անոր անհնազանդութեան պայքարին կապած են իրենց յոյսերը։ Աղնուապետական եւ ժողովրդական Ալպիոնը, որ 1893էն ի վեր չի կրնար զլուխ ելլել այս մարդուն հետ, սախրդուեցաւ համակերպիլ անոր բոլոր նախասիրութիւններուն, անոր նախնական հագուստ-կապուստին եւ կենցաղին, որպէսզի Կանտի ո՛րեւէ պատրուակ չունենայ խուսափելու Լոնտոնէն։

Գամպէյէն մինչեւ Մարսէյլ, շոգենաւին մէջ, Կանտի ձեռքէն չձգեց իլիկը,— խորհրդանշան մը իր վարդապետութեան — եւ չզոհեց իր սովորութիւններէն ո՛րեւէ մէկը։ Գլուխը բաց, թեթեւ ծածկոց մը վրան, ոտքերը բոպիկ, տասալի մը պէս երեւցաւ հաո ու Լիոնի քարափը, քանի մը խօսքեր արտասանեց, եւ նոյն ճեպընթացով ինքզինքը գտաւ Թոլէ։ Մանչէն անդին, բրիտանական ծովափը, յատուկ ինքնաշարժ մը պատրաստած էին իրեն համար, եւ անձրեւոտ, մառայլ օդով մը առաջնորդուեցաւ Լոնտոն։

Համրանք չունին իր հիացողները, ինչպէս ատողները։

Անգլիացի տպաւ մը, ծաղրելու համար, գոհնիկ խաղ մը խաղացած էր։ Կայարան դրկած էր ծրար մը կանացի հագուստ (ժիւփոն), «որպէս զի չմսի Լոնտոնի ցուրտէն»։

Մեծն Բրիտանիոյ մայրաքաղաքին մէջ, գինքը հիւրընկալեց հիացող մը, Օր. Լիստըր։ Կանտի մերժեց ո՛րեւէ ննջարան կամ անկողին, եւ պառկեցաւ ժառանի մը մէջ, գետնին վրայ, ինչպէս պիտի ընէր Հնդկաստան գտնուած միջոցին։

Իր առաջին օրն ալ անցաւ միեւնոյն արտասովոր պարզութեամբ եւ հետեւողականութեամբ։ Շաբաթ օր, մինչեւ կէս գիշեր աշխատելէ յետոյ, առաւօտ ժամը 4.30ին արթնցաւ, իրեն յատկացուած բնակարանին պատշգամը ելաւ եւ ամբողջ մէկ ժամ թաղուեցաւ խոկումի մէջ։ Յետոյ, քիչ մը պտուղ եւ այծի կաթ առաւ, նաեւ իլիկին առջեւ եւ սկսաւ մանել։

Կանտի սովորութիւն ունի նաեւ շաբաթը մէկ օր բացարձակ լռութիւն պահելու։ Այդ օրը կը սկսի կիրակի գիշեր, եւ որովհետեւ Կլոր Սեղանի առաջին ժողովը պիտի բացուէր երկուշաբթի օր, ժողովականները անհլի մը մատուած էին։

×

Հակառակ իր երկարատեւ հանրային կեանքին, Կանտին բաղդատաբար նոր կը ճանչցուի մեր մէջ։ Բայց պակաս եղած չեն իր գործունէութեան եւ վարդապետութեան հիացողներ։

1925ին, Ամերիկայի մէջ հրատարակուեցաւ սիրուն հատոր մը, «Մահաթմա Կանտի», Գ. Ց. Գարակիւլեանի խմբագրութեամբ, եւ ողբացեալ Ն. Տէստէկիւլի յառաջաբանով։ Հնդիկ փիլիսոփային կեանքն ու գործն է որ ամփոփուած է այս հատորին մէջ, 110 էջերով։ Իսկ Եւրոպացիները արդէն ամբողջ գրականութիւն մը նուիրած են այս խոնարհ այլ աննկուն, անվեհեր մարդուն։ Իր հիացողներէն մէկն է հոյակապ դէմք մը, Ռոմէն Ռոլան, որ ունի առանձին հրատարակութիւն մը։

Կանտի առաջեալն է անհնազանդութեան պատերազմին։ Ոչ-գործակցութեան, ոչ—բռնութեան, որ բոլորովին կրաւորական դիմադրութիւն չէ։

Հազիւ Մարսէյլ հասած, երբ հարցուցին թէ ի՛նչ պիտի պահանջէ, պատասխանեց.— «Հնդկաստանի անկախութիւնը։ = Իսկ եթէ մերժեն, ի՞նչ պիտի պահանջէք։— Հնդկաստանի անկախութիւնը։

Բայց այս հիւանդկախ մարդը ի՞նչպէս կը յուսայ հասնիլ իր նպատակին, խուսափելով բռնութենէ եւ արիւնահեղութենէ։

Այս հարցումին պատասխանելէ առաջ, կրնայինք հարցնել թէ այս վտիտ կերպարանքը, որ ոչ իսկ ոտքի վրայ կրնայ կենալ եւ նստած կը խօսի, ի՞նչպէս կրցեր է այնքան հմայք ազդել՝ միլիոնաւոր բազմութեանց, եւ ինքզինքը պարտադրել բրիտանական ամենազօրութեան։

Գաղտնիքը՝ իր փիլիսոփայութեան մէջ է։ Եւ Կանտին այնքան ալ վերացական, հողէն, աշխարհէն կտրուած մարդ չէ։

— «Ես կը մշակեմ ճանդարտ քաջութիւնը մեռնելու՝ առանց սպաննելու, բայց այն մարդուն համար որ այս քաջութիւնը չունի, խորհուրդ կու տամ որ սպաննէ ու սպաննուի, քան թէ վատօրէն վտանգէն խուսափի քանզի այն որ կը փախչի, մտաւոր բռնութիւն ի գործ կը դնէ, կը փախչի, քանզի քաջութիւնը չունի սպաննուելու, մինչ կը սպաննէ։

«… Բայց կը հաւատամ որ կրաւորական դիմադրութիւնը անհունապէս գերադաս է բռնութենէն, ինչպէս ներողամտութիւնը աւելի առնական է քան պատիժը։

«… Առանձին անհատ մը կրնայ դիմագրաւել անարդար պետութեան մը ամբողջ զօրութեանը, եւ ցգնիլ այդ պետութեան անկումին, կամ անոր վերածնունդին։ Բայց ի՛նչ գնով— ցաւապանքի գնով, որ մեծ օրէնքն է»։ (էջ 48—49)։

Բայց, լաւ է առանձին ուսումնասիրել այս ինքնատիպ, զարմանալի մարդն ու իր գործը։ Շ.

ՀՈԼԱՆՏԱ ՎԱՃԱՌԱՄԱՐՏԻՆ ԴԷՄ

Հոլանտայի կառավարութիւնը խորհրդարանին ներկայացուց օրինագիծ մը, որով կը պահանջէ կառավարութեան իրաւունք տալ ժամանակաւոր միջոցներու դիմելու, ընդդէմ օտար առեւտրական մրցակցութեան։

Այս օրինագծով, կառավարութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ վաճառամարտին դէմ օրինական միջոցներ կիրարկելու առանց դիմելու խորհրդարանի հաւանութեան։

Կառավարութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ 1) գանձերու ներածումներու յատուկ տուրք մը, որուն առաւելագոյն չափը պիտի ըլլայ 5 անգամ աւելի քան սովորական մաքսատուքքը, 2) սահմանափակելու ներածումները։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՍՈՒԳԸ

Խոշոր ձախողութիւն մը եւ մեծ սուգ մը կը կրէ ֆրանսական օդանաւորդութիւնը Լըգրիի մահով եւ անոր վարած օդանաւին անկումով։ Լը Գրի որ փայլուն ասպարէզէ մը վերջ, գտաւ եղերական մահ մը, 32 տարու էր։ 1924ին էր որ մտաւ օդանաւային սպասարկութեան մէջ, առաջին անգամ մասնակցելով Մարոք մեկնող օդանաւային արշաւի մը։ Հոն էր որ սկսաւ ցոյց տալ իր ընդունակութիւնները, կատարելով վտանգաւոր խուզարկութիւններ եւ արժանանալով բարձր գնահատանքներու։ Ֆրանսա վերադարձին, Քոսթի հետ պատրաստեց հարաւային Ատլանտեանը կտրելու գործը, Տաքարէն Նաթալ։ Այս յաջողութենէն վերջ Լը Գրի եւ Քոսթ շարունակեցին իրենց թռիչքը Ամերիկայի վրայ, վերադարձան Ֆրանսա Թոքիօ փարիզ ճամբով, 5ու կէս օրուան մէջ։

1922ին, Լը Գրի մտադրեց կատարել փարիզ Սայկոն թռիչքը։ Այս թռիչքը ձախողեցաւ, Բանկուքի մէջ անկումով։ Ասով սակայն, անվեհեր սաւառնորդը չյուսահատեցաւ։ Մէկ տարի վերջ, կը մեկնէր Սայկոն։ Երկրորդ անգամ ըլլալով՝ կը ձախողէր։ Գիշերը Լը Գրի եւ իր ընկերը անկարգելով կը նետուէին օդանաւէն, Լը Գրի անվնաս, իր ընկերը ոտսի՝ վիրաւորուած, իսկ վերջին փորձով, որ վերջացաւ եղերական կերպով, Լը Գրի կ՚ուզէր կոտրել ճեռաւորութեան մրցանիշը որ ցարդ կը մնար Ամերիկացիներուն ձեռքը։

ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔ ԽԱԼՔԻ ՄԷՋ

«Մօն Փօսթա»յի Էնկիւրիի թղթակցին տեղեկութեանց համաձայն, նոր հոսանք մը ծայր տուած է Խալքի ծոցին մէջ։

Այս հոսանքը սկսած էր անցեալ տարի, Սէֆպէթ կուսակցութեան կազմութեան առթիւ, երբ Էնկիւրիի առեւտրական վարժարանի տնօրէն Սիւրէյեա պէյ դասախօսութիւն մը տուաւ Խալքի գաղափարաբանութեան մասին։

Այս դասախօսութիւնը որ տեղի ունեցած էր Թուրք Օճախի շէնքին մէջ, տհաճին վիճաբանութեանց դուռ բացաւ։

Խալքի տնդամ կարգ մը մտաւորականներ անմիջապէս յարեցան Սիւրէյեա պէյի, նորութիւններ գտնելով բռնաձեւուած սկզբունքներուն մէջ։ Այդ մտաւորականներուն մէջ կը գտնուին երեսփոխաններ Ֆալիհ Ռըֆքը, Եագուպ Գատրի, Բուշէն Էշրէֆ, Վէտատ Նէտիի, Պուրհան Ասաֆ պէյեր եւ ուրիշներ։ Անոնք առ այժմ «Հաքիմիյէթի Միլլիյէ»ի մէջ կը պարզեն իրենց տեսակէտները։ Վերջերս ալ «Ինգըլապ վէ Քատրօ» անունով պարբերաթերթ մը սկսան հրատարակել։

Խալքի ազդեցիկ անդամները առայժմ ուշադիր կը հետեւին այս հոսանքին։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Վրացական մամուլի դիւանի կողմէ հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, Վրաստանի բազմաթիւ շրջաններուն մէջ, մեծ խռովութիւններ պատահած են, կոլխոզներու եւ գիւղացիներու միջեւ ծագած անհամաձայնութեանց հետեւանքով։

Գիւղացիները լքած են իրենց գիւղերը եւ անտառներն են ապաստանած։ Անոնք ըմբոստներու միանալով, կազմած են բազմաթիւ եւ ուժեղ խումբեր։

Արեւմտեան Վրաստանի մէջ, աւելի քան 2000 գիւղացիներ, բոլորն ալ լաւ զինուած, կռուի մէջ մտած են։

Օդանաւային աղէտ մը եւս

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԿՈՒ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Գրեր էինք թէ երկու օդանաւեր մեկնած էին Պուրժէի կայանէն, դէպի Թոքիօ, թէ մէկը՝ մեքենայի խանգարման մը հետեւանքով, ստիպուեր էր իջնալ Տիւսէլտորֆ, իսկ միւսը ճամբան շարունակելով, նշմարուեր էր Մոսկուայի վրայ։

Սակայն, օդանաւը զոր կը վարէին երկու համբաւաւոր օդաւորդներ Լը Գրի եւ Տօրէ, բուռն փոթորիկի մը բռնուած ըլլալով, գետին ինկաւ ու ջախջախուեցաւ, Լը Գրի եւ իր մեքենավարը Մէմէն, սպաննուեցան։ Իսկ Տօրէ, յաջողեցաւ անկարգելով գետին իջնալ, ու փրկուիլ փոքր վէրքով մը։

Օդանաւը ինկած է Ուլֆայի մօտ, մայրաքաղաքը Պաշքիրներու հանրապետութեան։

Աւստրիոյ կառավարութեան դէմ

ՁԱԽՈՂԱԾ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աւստրիական «Հայմվէր» աջակողմեան կազմակերպութիւնը, Վերին-Սթիրիոյ մէջ փորձեց ձեռք անցընել կառավարութիւնը։ Փորձը շուտով ձախողեցաւ սակայն։ Զինեալ խումբեր գրաւեցին 5—6 աւաններ։ Սակայն կառավարութեան ձեռք առած կտրուկ եւ արագ միջոցները շուտով վերջ տուին շարժման։

Շարժման ղեկավարը Տօքթ. Ֆրիմըր առաջուց պատրաստած էր սահմանադրութիւն մը, զոր, կիրարկելու ժամանակ չունեցաւ։

Կարգ մը վայրերու մէջ, բախումներ տեղի ունեցան ըմբոստ ուժերուն եւ ընկերվարական խումբերուն միջեւ։ Ազգայնականներէն 7 հոգի վիրաւորուեցան։ Մէկ սպաննուած եւ մէկ վիրաւոր ընկերվարականներէն։

Կառավարութիւնը շարժման մէջ դրած ըլլալով բանակը, կարգը շուտով վերահաստատուեցաւ գրաւուած վայրերուն մէջ։ Ազգայնական խումբերը հրահանգ առացան վերջ տալու շարժման եւ ցրուելու։ Այդպէս ալ եղաւ։

Ձերբակալման հրաման արձակուած է շարժման ղեկավարին Տօքթ. Ֆրիմըրի եւ իր օգնականին դէմ։

Տօքթ. Ֆրիմըր արդէն վերջ տուած է շարժման, համապատասխան յայտարարութիւն մըն ալ հրապարակելով։

Համայնավար ոճրային ձեռնարկ մը

ՊՈՒՏԱՓԵՇԹ-ՎԻԵՆՆԱ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ ԴԷՄ

Սեպտեմբեր 12ի գիշերը, Պուտափեշթէն Վիեննա գացող ճեպընթացը գծէն դուրս ելաւ եւ 24 մեդր բարձրութենէ վար ինկաւ, հեղեղատի մը մէջ, Պիատ-Թորպակիի մօտերը (Հունգարիա)։ 22 մեռեալ եւ ծանր վիրաւորներ կան։

Քննութիւնը երեւան հանեց թէ աղէտը պատահած է դժոխային մեքենայի մը պայթումին հետեւանքով։

Աղէտին վայրէն քիչ հեռու, գտնուեցաւ դժոխային մեքենայի մը պատրայգը եւ թուղթ մը որուն վրայ գրուած էր.— «Եթէ դրամատիրական վարչաձեւը անկարող է մեզ աշխատանք հայթայթելու, մենք կը գտնենք»։

Պայթումին հետեւանքով, երկաթագծերը քանդուեր էին այնքան ուժգին կերպով, որ կտոր մը թռեր էր 7 քիլոմեդր անդին, Պիատ.-Թորպակի կոչուած աւանը։

Երբ պայթումը տեղի ունեցաւ, վայրաշարժէն զատ՝ յաջորդական 6 կառքեր ինկան հեղեղատը։ Կապը փրթած ըլլալով, միւս վակոնները մնացին գիծին վրայ։

Քննութիւնը երեւան հանած է թէ ոճիրը կազմակերպուած է ամէն ազգի պատկանող համայնավարներու խումբի մը կողմէ, որ անցեալ տարի, նման ոճրափորձեր սարքեր էր զանազան երկիրներու մէջ։

Ձերբակալուած են երկու կասկածելի գործաւորներ, ինչպէս նաեւ ուսանող մը, որ շոգեկառքի կամուրջը կը լուսանկարէր։

Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովը

ՔՈՒՐՑԻՈՒՍԻ ՃԱՌԸ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Քուրցիուս, Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովին մէջ խօսեցաւ ճառ մը, որ իր բովանդակութեամբ, բողոքի զգուած գայրոյթ մըն է ընդդէմ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Ըստ Քուրցիուսի, անտեսական ներկայ կացութեան վտանգները հասած են իրենց ծայրագոյն սահմանին եւ հարց կուտայ թէ ցարդ, Ազգերու Դաշնակ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏՈՒՆԵՐ ԿԸ ԾԱԽԵՆ

Հայաստանի ներգաղթի եւ այլուր փոխադրութեան լուրերը մասնաւորապէս Ֆիքսի գաղթակայանին մէջ, (Աթէնք) պատճառ եղած են որ շատերը իրենց տուներըծախեն, վախնալով որ յետագային աւելի աժան պիտի տան։ Յուկէս ճազարնոց տունը ծախուած է ութ հարիւրի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՐԹԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Բարեգործականի գրասենեակէն.—

Յունաստանէն եւ Պուլկարիայէն մեկնիլ ուզողներու ցանկերը կրնան յանձնուիլ անյապաղ միութեան տեղական մասնաժողովներուն։

Նախապէս Սուրիոյ մէջ եւ այլուր արձանագրուածները, եւ մասնաւորաբար միութեան սաները եւ Հալուսցի գաղթականները, պէտք է փութացնեն իրենց նոր ցանկերը, որպէս զի Բիրէայէն մեկնելիք շոգենաւերով ճամբորդելու մասին կարգադրութիւն ըլլայ ժամանակին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՊԵՐԼԻՆ

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ այցելութիւնն ընդունեց Փարիզի գերման դեսպանատան գործակատարին, որ եկեր էր իրեն յանձնելու գերման կառավարութեան պաշտօնական հրաւէրը, Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին Պերլին այցելութեան առթիւ։

Այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ սեպտ. 27ին։

ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԿԸ ՓԱԽՑՆԷՆ

Համպուրկի ոստիկանութիւնը երեւան հանեց կազմակերպութիւն մը, որ օտար նաւազներու եւ շոգենաւային պաշտօնեաներու միջնորդութեամբ, գաղտնօրէն գաղթականներ կը մտցնէր Միացեալ-Նահանգները, կամ ուրիշ երկիրներ, ուր գաղթականներու մուտքը արգիլուած է։

Այս կազմակերպութեան վարիչներէն երեք հոգի ձերբակալուած են, Լեհ մը, Ռումանացի մը եւ Հունգար մը։

ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ՎԵՐՋ ԱՄԵՐԻԿԱ

37 ՄԻԼԻՈՆ ԲԱՑ

Անգլիայէն վերջ, Ամերիկան ալ իր կարգին կը ներկայանայ 37 միլիառ ֆրանքի բացով մը իր տարեկան նշմարգոյցին մէջ։

Ամերիկեան քոնկրէսին մէջ ելմտական նախարարը յայտնած ըլլալով որ, տագնապը սկսած է յայտնուիլ հասոյթներու կարեւոր նուազումով մը, կուսակցութեանց պետերը համամիտ գտնուեցան որ նոր տուրքեր դրուին։

Ելեւմուտքի բացը, արդէն այնքան մեծ է որ մասնագէտները կը նախատեսեն 83 միլիոն ֆրանքի բաց մը ելմտական այս տարեշրջանին համար։ Ձմեռը աւելի պիտի թուլցնէ գործերը եւ աւելցնէ անգործներու թիւը, ինչ որ մտահոգութեան կը մատնէ քաղքենիները։

Քոնկրէսին մէջ, զանազան առաջարկներ կը ներկայացուին։ Ոմանք կ՚առաջարկեն վերաքննել մաքսային օրէնքը, ուրիշներ ուղղակի եւ անուղղակի տուրքերը, կամ դնել նոր տուրքեր։

ԼԵՆԻՆԻ ԴԱՄԲԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒԷՆ

Համայնավար երիտ. միջազգայինի օրուան առթիւ,եօթ ազգերու պատկանող 400,000 երիտասարդներ, տողանցք կատարեցին Լէնինի դամբանին առջեւ, Մոսկուայի մէջ։ Տողանցքը որուն ներկայ էին Կալինին եւ Մաքսիմ Կորքի, տեւեց քանի մը ժամեր։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԿԱՇԿԱՆԴՈՒՄԸ

Օգոստոս 9ին Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը հրատարակեց մամուլի նոր օրէնք մը, բաղկացած 67 յօդուածներէ։

Վերջին ամիսներու փոթորկալից վիճաբանութիւնները, զանազան թերթերու տնօրէններու իրարու հասցէին ուղղած «փաղաքշական» խօսքերը, Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ խօսուած յուզումնալից ճառերը եկան յանգեցան այս նոր օրէնքին։

Քաղաքակիրթ բոլոր երկիրներուն մէջ, օրէնքները կը շինուին ժողովուրդին համար, նկատի առնելով հանրային շահը, ընդհանուրին օգուտը։ Մինչ մեր հարեւաններու երանելի երկրին մէջ օրէնքները կը շինուին ծառաւորներու համար, օրէնսդիրը նկատի կ'ունենայ այս կամ այն անհատը եւ օրէնքին յօդուածները կը խմբագրէ այն ձեւով որ ակնարկուած անձը կաշկանդուի բոլորովին եւ անվնաս դառնայ։ Մամուլի նոր օրէնքն ալ այսպէս պատրաստուեցաւ։ Կ'ուզէին հրապարակէն քշել ընդդիմադիրները, մանաւանդ անոնց պարագլուխ Արիֆ Օրուճը. ու այնպէս ըրին, որ մարդը պարտաւորուեցաւ կոտրել գրիչը, փակել իր թերթը («Եարըն») եւ բաժանցակ լռութեան դատապարտուիլ։

Այս անգամ եւս Ըսմէթ փաշա եւ Ազգային Մեծ Ժողովի խամաճիկները տարին յաղթանակը։ Զիրենք անհանգիստ ընող, իրենց քմքութիւններն ու գիղծումները հրապարակող գրիչները ծակամուտ եղան։ Այլ եւս կրնան սանձարձակ թուիչք տալ իրենց բռնատիրութեան եւ կամայական գործունէութեան։ Ոչ մէկ բողոքի ձիչ պիտի լսուի հանրապետութեան ազատ քաղաքացիներէն։ Արգիլուած է ո եւ է բան գրել Հանրապետութեան Նախագահին, վարչապետին, գործավարներուն, երեսփոխաններուն, երկրին հողային ամբողջութեան, բանակին եւ ոստիկանութեան դէմ։ Անոնք անքննադատելի են։ Կրնան իրենց ուզածին պէս խաղալ ժողովուրդի ճակատագրին հետ։ Ո՛չ մէկ հակակշիռ անոնց արարքներուն վրայ։ Գործավարներու Խորհուրդը կրնայ ի պաշտօնէ դադրեցնել կամ ընդմիշտ խափանել ո եւ է թերթ, որ կը փորձէ քննադատական խօսք ընել։

Վարչապետ Ըսմէթ փաշա Մամուլի օրէնքը պաշտպանելու առթիւ, ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ։ Ընդդիմադիրները վերջին ատենները շատ լայն ասպարէզ գտած էին եւ անընդհատ կը ռմբակոծէին օրուան վարիչները, չխնայելով նոյն իսկ Նոր Թուրքիոյ «փրկիչ»ին։ Անոնք «աւազակ», «մարդասպան» կը կոչէին Ազգային Մեծ Ժողովը (չէ՞ որ Մէնէմէնի 28 անմեղ մահապարտներու արիւնը քսուած էր անոր ճակտին)։ Դիմակազերծ կ'ընէին երեսփոխանները, որոնք իրենց հեղինակութեան վրայ կռթնած, կը կեղեքէին ժողովուրդը եւ անոր հաշուոյն կը պարարտացնէին իրենց քսակը։ Անոնցմէ մէկը մանաւանդ, «Միւճիւրիյէթ»ի խմբագրապետ Եունուս Նատի՝ անհաւատալի հարստութեան տիրացած էր վերջին տասը տարուան ընթացքին, առիւծի բաժինը ստանալով «լքեալ» աւարէն եւ ուրիշ կողոպուտներէ։ «Եարըն», որ համարձակած էր այս աւազակութիւնները հրապարակ հանել, ուժգնօրէն կրեց հարուածը, որովհետեւ օրուան իշխանութիւնը աւազակներու, մարդասպաններու եւ կողոպտիչներու ջերմ պաշտպանն է։

Մամուլի ազատութիւնը մէկն է այն տարրական իրաւունքներէն, որ ժողովրդավար, սահմանադրական, նոյնիսկ ոչ-հանրապետական ո եւ է վարչաձեւ կը շնորհէ քաղաքացիներուն։ Խօսքի, մամուլի եւ հաւաքոյթի ազատութիւնը, միացած անհատական ազատութեան հետ (անձի եւ բնակարանի անձեռնմխելիութիւն) տարրական յատկանիշն են քաղաքակիրթ երկրի մը։ Մարդկութիւնը դարձրեց արիւն թափած է՝ այդ նուիրական իրաւունքները ձեռք բերելու համար։ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը, երբ Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքները կը հռչակէր իբրեւ իր մեծագոյն յաղթանակը, ամէնէն առաջ այդ ազատութիւնները նկատի ունէր։

Այսօր, երբ Էնկիւրիի վարիչները օգակները կը սեղմեն, քերաններուն սանձ կը դնեն, կը նշանակէ թէ վստահ չեն իրենց դիրքէն։ Վտանգ կը տեսնեն իրենց աթոռներուն տակ։ Կը վախնան ժողովրդային պոռթկումէն։ Այլապէս կարեւորութիւն չպիտի տային քանի մը ընդդիմադիրներու «վայրահաչութեանց», ինչպէս կ'որակեն իրենց արեւելեան արհամարհանքով։ Թուրք Հանրապետութիւնը 8 տարեկան մանուկ մըն է տակաւին, և Ըսմէթ փաշա կը տրամաբանէ թէ նոյն իսկ հին հանրապետութեանց մէջ, օրինակ, Նախագահին դէմ յարձակումները արգիլուած են։

Իրականութիւնն այն է որ՝ Էնկիւրիի վարիչները իրենց քաղաքականութեան հետեւանքով ընդհանուր դժգոհութիւն առաջ բերած են երկրին մէջ։ Ու հակառակ բոլոր բռնակալական միջոցներուն, հակառակ Մէնէմէնի կախաղաններուն պատճառած ընդհանուր սարսափին, «Ճվվէք Էֆէնտիմձի» Թուրքերուն լեզուները բաւական երկարած էին՝ Մուսթաֆա Քէմալի «նուիրական» անձն իսկ մրոտելու աստիճան։

Ընդդիմադիրներու շարքին մէջ դասաւորուած էին Պոլսոյ «Եարըն», «Ըլլմազ», «Սոն Փոսթա» եւ Իզմիրի «Եէնի Ասըր» ու «Հալքըն Սէսի» թերթերը։ Վերջին օրերուն ասոնց սպառումը այնքան աւելցած էր, որ կառավարական թերթերը սկսած էին սարսափիլ։ Ուրեմն ժողովուրդը ընդդիմադիրներուն հետ էր, քանի որ Էնկիւրիցիները ո՛չ մէկ բան կրցան տալ անոր, թէեւ առին ամէն ինչ։

Մամուլի նոր օրէնքը փակեց դրան լեզուներուն։ «Եարըն» ու «Ըլլմազ» խաղաղ փակուեցան։ «Սոն Փոսթա» եւ Իզմիրեան թերթերը կարճ կապեցին, համակերպելով բիրտ ուժին։

Պոլսական զաւեշտաթերթ մը՝ «Աք Պապա», սրամիտ ծաղրանկարի մը մէջ գեղեցիկ կերպով պատկերացուցած էր նոր օրէնքը։ Ամէն ճամբայ բանտ կը տանի։ Կառավարութեան, երեսփոխաններուն, մէկու մը անհատական կեանքին, բանակին, ոստիկանութեան դէմ գրողը, ուղղակի բանտ կ'երթայ։ Նոյն իսկ ոճիր-արկածները, անձնասպանութեան դէպքերը մանրամասն նկարագրողները բանտ երթալու վտանգին ենթակայ են։

Նոր օրէնքը հազիւ գործադրութեան դրուած, քանի մը խմբագիրներ պատի կանչուեցան՝ անպարոյական հրատարակութիւն ընելու ամբաստանութեամբ։ Իրականութիւնն այն է՝ որ կառավարութիւնը կ'ուզէ իր երկաթեայ թաթը զգացնել լրագրողներուն եւ ստիպել զանոնք որ իր փառքը միայն հիւսելու ծառայեն։ Այս նպատակին մէջ յաջողած է ժամանակաւոր կերպով։ Ժամանակաւոր կ'ըսենք, որովհետեւ «Հանրապետութիւն» հռչակելով ամէն օր, կարելի չէ վերջնապէս անպատիժ կաշկանդել ու սանձահարել բերանները։ Մանաւանդ որ քանի աւելնան ճնշումները, այնքան քաղցր ու ցանկալի կը դառնայ ազատութիւնը։ Այնքան շուտ եւ ուժգին կը պայթի յեղափոխութիւնը,

Մամուլի նոր օրէնքը տեսակ մը պաշարման վիճակի յայտարարութիւն է. ծանր վտանգի մը դէմ պաշտպանողական ձեռնարկ։ Այս իմաստով իսկ վերին աստիճանի յատկանշական երեւոյթ է։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Թերի կը մնար Միասնիկեանի դիմագիծը, եթէ չխօսէինք նաեւ պետական մարդու իր տեսակէտներուն մասին։ Արդարեւ Միասնիկեան եւս նախ իբրեւ Հայաստանի գործավարներու նախագահ, յետոյ իբրեւ Անդրկովկասեան դաշնակցային կառավարութեան գործավարներու հերթական նախագահ, ուզեց «սոցիալիզմ կառուցել» իր գիտցած ձեւով։

ՊԵՏԱԿԱՆ

Հայաստանի խորհուրդներու առաջին համագումարին մէջ, Միասնիկեան կը յայտարարէր. «Մեր օրէնսդրական աշխատաւորական է, Բարի՛, ով է դէմ այդ ուղղութեան, չէ՞ որ ամբողջ ժողովուրդով աշխատաւոր ենք դարձեր, վարձու՝ օրուան հացին։

Եւ սակայն ծանր էր այդ աշխատաւոր երկրին վիճակը։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւս կը տառապէր երկրին կացութենէն։ Կարգ մը բոլշեւիկներ, որոնց թեւթակի մը ուղեղէն աւելի հարստութիւն չունէին, տակաւին կը կրկնեն թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բերաւ իրեն հետ «արիւն, պատերազմ, արցունք, թշուառութիւն»։ Եւ Յովակ Խանզադեան ալ, որ խելքը-գլուխը մարդու վայել կեցուածք պէտք էր ունենար, քիչ կը գտնէ այդ նկարագրականը, ուստի կը յիշէ Արիստակէս Լաստիվերտցիի ողբը.

— Յօր յաւուրս մեր զարթեան պատերազմունք ի չորից կողմանց. յարեւելից սուր, յարեւմտից սպանումն, ի հիւսիսոյ հուր եւ ի հարաւոյ մահ, բարձան ուրախութիւնք յերկրէ. լռեցին ձայնք քնարաց. լռեցին թմբուկք թմբկաց, բարձրացան աղաղակք լալեաց…։

Ու այսպէս էր Հայաստանի վիճակը, կ'ըսէ Խանզադեան, երբ 1920ին Կովկաս հասաւ Հեղկոմների շունչը։

Նոյն կարծիքն ունի Միասնիկեան։ «Դրութիւնն, այո, ծանր է, բայց նրան պէտք է հանել այդ վիճակից։ Գրականը ասած էր հին Հռոմում, թէ վայրի գազաններն անգամ իրենց գլուխը հանգստացնելու տեղ ունեն, իսկ ստրուկները ոչ։ Մի տարի առաջ նոյն բանը Հայաստանի մասին կարելի էր ասել»։

Պէտք է անմիջապէս ըսել թէ միայն բոլշեւիկեան հեծբաւեալ պարծենկոտութիւնը չէ պատճառը աւերակ ու թշուառութիւն տեսնելու հոն, ուր չկան իրենք, եւ ազատութիւն ու խաղաղութիւն տեսնելու հոն, ուր ժուռ կուգան իրենք։ Կայ նաեւ ատելութիւն մը, ժառանգական հիւանդութեան մը պէս դառն ատելութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Միասնիկեան եւս խաչակիր մըն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։ Բայց մենք բոլոր խաչակրութիւնները, բոլոր իր ատելութիւնները եւ հակառակութիւնները կոճակ կ'ընենք ու կ'անցնինք։ Հիմա մեր առջեւն է ինչ որ բերին բոլշեւիկները, այլեւս ոչ ոք մոլի կ'ըսէ, իրենց «պիտի»ներուն և պարծենկոտութիւններուն։ Գիտենք որ, բոլշեւիկներուն գալուստէն յետոյ եւս, «բարձան ուրախութիւնք յերկրէ. լռեցին ձայնք քնարաց, լռեցին թմբուկք թմբկաց, բարձրացան աղաղակք լալեաց»։

Միասնիկեան չի խոստովանիր ատոնք, բայց կը զգայ եւ կ'աշխատի դարման մը գտնել։

Նախ երկրին մէջ։

«Երեսներդ դէպի գիւղ», կը յայտարարէ մարգարէական շունչով։ Ու կ'ըսէ

— «Մենք տուինք մեր գիւղացուն խաղաղութիւն։ Սա միանգամայն շօշափելի արդիւնք է եւ գիւղացին մեզ հասկանում է, որովհետեւ մեզանից առաջ այդ բանը նրան չեն տուել։ Մենք տալիս ենք գիւղացուն սերմացու, սա էլ շատ պարզ է ու հասկնալի, որու համար էլ նա մեզ չի հայհոյի, այլ աւելի եւս կը փարի խորհուրդներին։ Գիւղացուն պէտք է մօտենալ շօշափելի օգնութեամբ։ Միջոց է, գիւղացին պարզ է ու բարեսիրտ, «բայց նա շատ բան է տեսել, մանաւանդ մեր գիւղացին։ Նա սովորած դարձել է Թովմաս առաքեալը՝ «ձեռամբ շօշափեմ, այնուհետեւ կը հաւատամ»։ Թէ չէ՝ ի՛նչ «կոմմունիզմ», ի՞նչ «պրոլետարիատ», ի՞նչ «արտել», որ նրա համար սոսկ հնչիւններ են, եթէ այն գիւղացուն հրամցւի առանց բովանդակութեան։ Մինչդեռ՝ եթէ մեր կոմմունիստական բարակ շերտը եւ շատ սակաւաթիւ բանւորութիւնը (դա այդպէս է, որքան էլ մենք շարունակ ասենք ու կրկնենք՝ «պրոլետարիատ», «բանւորութիւն»), գործնականը վերցնի, գործնականը անի, գործնականօրէն մօտենայ գիւղացուն, առանց ճըճուռ խօսքերի, առանց հոլովելու «կոմմունիզմը», որանով նրանց փաստօրէն եւ հեշտութեամբ կ'անեն այն, ինչ որ մեր բոլոր ընկերները ուզում են կատարել»։

Միասնիկեանի այս իրապաշտ մտածումներուն ծննդաբանութիւնը ի՛նչ աղուոր խոստովանութիւն մը պիտի դառնար, եթէ տեղ ու ժամանակ ունենայինք։ Բայց իրականութիւնը հիմա մէջտեղն է։ Ի՛նչ կաբիւներ պատահեցան գիւղացիներուն ու կառավարութեան միջեւ, երբ փորձուեցաւ քանդել գիւղացին։ Միթէ՞ իմաստ ունի հիմա գիւղացի բառը, բոլորը վարձու աշխատաւորներ դարձած են «սոցիալիստ Մոսկուայի», որ կ'աշխատցնէ զանոնք փոր մը հացի համար։ Դժբախտաբար կանուխ մեռաւ Միասնիկեան եւ չիմացաւ որ «լռեցին ձայնք քնարաց, լռեցին թմբուկք թմբկաց, բարձրացան աղաղակք լալեաց» հայոց գիւղերէն։

Երկրէն դուրս։

Միասնիկեան կը հաւատար թէ ամուր կ'ըլլար Հայաստանի պետական շէնքը, եթէ կարելի ըլլար ամրցնել Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը։ Նորութիւն մը չէր այդ գաղափարը եւ պարծենալու հարկ չկայ, թէեւ Լուկաշին կը փորձէր փառքը հիւսել Միասնիկեանի, զայն համարելով «Անդրկովկասի ժողովուրդների եղբայրութեան լաւագոյն ջատագովը, այդ ժողովուրդների միութեան լաւագոյն կազմակերպիչներից մէկը»։ Օրջոնիկիձէ իր կարգին Միասնիկեանը կը համարէր Անդրկովկասի մէջ ազգային խաղաղութեան դրօշակիրը»։ Իսկ Աղամալի Օղլին Միասնիկեանի մէջ կը տեսնէր նշանը «Անդրկովկասի ժողովուրդների զօդման եւ դաշնակցութեան ամրացման»։

Արդարեւ Միասնիկեան 1925ին մարտ ամսուն Թիֆլիսէն «Ծունկերսո» օդանաւով կը թռչէր դէպի Աբխազիա, եղբայրութեան եւ համերաշխութեան խօսք տանելու աբխազ ժողովուրդին աշխատաւորներուն։ Եւ ահա յանկարծ օդանաւը այրեցաւ ինկաւ, մոխիր դարձնելով Միասնիկեանն ու իր ճամբորդ ընկերները։ Բանաստեղծ Վէսպեր «մէկ կանանչ ու կարմիր եղեւնի այրեցաւ» կը գրէ եւ այսպէս կ'ողբայ.

Յանկարծ, յանկարծ
վայրկեանին մէջ մէկ՝
Բռընկեցաւ եունկերսը,
եղաւ «չաթ կենդանի»,
եղաւ բոց ու յեզո՛ւ բոցեղէն,
եղաւ բեկոր-բիւր,
եղաւ մոխիր-փոշի:
Եւ հիմա...
— Չկայ այլեւս Ան,
— Անզուգականը,
— Միասնիկեան,
— Մարտունին,
— Ալիօշա սիրելի՛ն...

Ահա ինքը,— Նկարն իր՝
Սեւաթիր,
Ահա ձայնացքը՝ ձատու,
Դէմքը մուխ ու արուն,
Բերանը՝ ժպիտ-մանուկ,
Եսկ յետոյ մաճազդը՝
Չարճո՛ւր...

ԱՅԼԵՒՍ ՉԿԱՅ ՄԻԱՍՆԻԿԵԱՆ
(ՄԱՐՏՈՒՆԻ)

...«Ելի՛ր, ում կեանքը անիծել է,
Ով ծորտ է, մերկ է եւ ստրուկ…»
Բիւր ու ձազար են եկեր յար
գանքին վերջին
Հազարներ՝ մէկ մէկ ընկեր են
ղրկեր,
Հազարներ ղրկեր են գիր ու ձեռագիր,
Հինգ ձարիւր պսակ բերեր են
նուէր,
Սակայն բացակայ դեռ կան միլիոններ,
Մեր սուգին ընկե՛ր...

... «Դուք զոհուեցիք պայքարին
մէջ օրհասական.
Անշաձ սիրով՝ ժողովրդի գործի
ձամար...»

Մօտալուտ է արդէն մութը,
ժամն է վերջին,—
Թնդանօթները կը թնդան,
Հրացանները կուտան ձամազարկ,
Եղուկները կը ճյան եղերօրէն,
Իսկ պաձակները պատիւ՝
Լուռ են,
Արծան են մութ-մարմար,
Բարձրացաւ ձողաթումբը-ցուրտ,
Ցո՛ւրտ, ցո՛ւրտ...
Գնաս բարով, Ալիօշա՛…
Թող ձողը թեթեւ գայ քեզ….

Ինչո՞ւ այս եղերական մահը։ Կ'արժէ քիչ մը ոստիկան ըլլալ։ Մեր յօդուածաշարքը ցոյց տուաւ որ անհատականութիւն մըն էր Միասնիկեան, մանաւանդ հայ էր ան։ Ու կարծես սկեպտիկ բան մը ունէր ան, նոյնիսկ կոմունիստ սրբութիւն սրբոցին հանդէպ։ Վերջապէս, իր հետեւեալ տողերուն մէջ, դուք կարծես կը գտնէք այն արտայայտութիւնը, որ արտասահմանի պարկեշտ ընդդիմադիրներու խօսքին է նման. «Այսօրուայ Հայաստանում պէտք է կիրառել խորհրդային կարգերը, պէտք է ուժեղացնել կոմմունիստական շարժման ազդեցութիւնը, բայց առանց քաղաքի ընդօրինակութեան, առանց անպատեհ կրկնելու այն ամէնը, որ տեղի է ունեցել Ռուսաստանում, որովհետեւ մեծ Ռուսաստանի կարմիր գօտին մեր փոքր մարմնի համար շատ երկար կը լինի. ինչպէս Ծոբը գօտին՝ Սասունցի Դաւիթին մէջքին։ Դա կը լինի ծիծաղելի։ ԵՒ ԴԱ ԱՆՕԳՈՒՏ Է. ԻՆՉՊԷՍ ԱՅԴ ՄԻՆՉ ՏԵՍՆՈՒՄ ԵՆՔ։ Եւ դա, աւելին, նոյնիսկ վնասակար է։ Ինչո՞ւ է փաստը։ Գերազանցապէս գիւղացիական, յետամնաց եւ աղքատ գիւղացիական երկրում պէտք է ցոյց տալ խորհրդային կարգերի առաւելութիւնը առօրեայ գործնական աշխատանքով, տարուած գիւղացու անմիջական շահերին վերաբերող հարցերի շուրջը»։

Ասոնք գաղափարներ են, տեսակէտներ, որոնց համար քանինե՞ր աքսորուեցան Հայաստանէն Սիպերիա։ Մոսկուա գիտենք թէ ի՛նչպէս պատժեց այսպիսի տեսակէտները, «աջ թեքումներու» հերոսները։ Արդեօք «Մեծ Ռուսաստանի կարմիր գօտին» չկարենալով խեղդել Միասնիկեանը, երկի՞նք հանեց ու յետոյ գետի՞ն նետեց։ Եւ իրաւ Միասնիկեանի եղերական մահուան օրերուն զանազան զրոյցներ հրջան ըրին եւ տեսակ մը սպանութիւն կամ դաւ համարեցին դէպքը։ Դժուար է, մեծ կայսրութիւններու մէջ, սպանութեանց թիւն ու պատճառը ճշդել։ Ճա՞մ «հայ» կը համարէին զայն, ընդդիմադիր կեցուա՞ծք մը կը տեսնէին անոր մէջ։ Յովակ Խանզադեան ինչո՞ւ կ'աշխատի հերքել խնդիր մը, որ, թէեւ մութ, կը վերաբերի մեր կասկածին. «Միակ անհամբերող հակառակորդի երկչոտ կեղծաւորութիւնը միայն կարող է զատել Ալ. Միասնիկեանին իր կուսակցութիւնից, Լենինից եւ Հոկտեմբերից»։

Դեռ թարմ է հողաթումբը։ Բայց պատմութիւնը կը լուսաբանէ մեզ յետոյ։

ՇԱՀԷՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՈՐՈՇ

Հաւատացեալների Զա
գեա մի քանի շաբաթ առաջ
Կրասնոդարի մեր դպր
ընդհանուր ուսուցչական ժ
գումարուեց։ Սովորականի
կառոկ, ժողովը բազմա
էր։ Ժամերով խօսեց
թերթի մասին։ Ընդունեց,
պատի թերթը լաւ բան է։
— Չկայ մի հիմնարկութ
որ պատի թերթ չունենայ։
— Մեր դպրոցը ո՞ւմից
պակաս։
Դժուար է միայն խմբագ
թիւնը ընտրելը։ Դրա հա
քաղաքական սուր հասա
թիւնը պէտք է ունենալ։
Որովհետեւ, գիտէք էլ,
նում են «աջեր», «ձախ
գործունեաներ, ծայլերն
սած։
Վերջապէս խմբագրութ
ընտրեց, ըստ երեւոյթին
նայուհիից։
Մի 2-3 օրից յետոյ
գին զոլմաղալ ու վիճաբա
թիւն։
— Պատի թերթը անպայ
պէտք է ուսուցչանոցի պա
կախել։
— Ո՛չ, պէտք է դա
կախել։
— Դասլինում որ կախեն
ժամանակ չեն կարող երթ
կողները եւ մանաւանդ 500
շակերտութեան աչքերը
կել, աշակերտութիւնը կը
զայ եւ կ'իմանայ զպրոց
աշխատաւորների բոլոր գա
նիքները։
— Աւելի լաւ։
— Ինչպէ՞ս թէ աւելի
չէ՞ որ, եթէ թայլ տանք
զալու, ուրեմն աշակերտութ
իրաւունք կ'ունենայ թե
մէջ նաեւ գրելու։
— Թող գրեն, եւս ասո
լաւ։
— Ո՞վ կ'երաշխաւորե
խայտառակ բան չեն գրե
ուսցիչների մասին։
— Թող ուսուցիչը խայտ
ռակ բան չանի։
— Դա թեքում է։
— Դա թեքում չէ։
— Ես պնդում եմ, որ
կամ աջ է, կամ ձախ
քում է։
— Ա՛յ մարդ, պատի թե
զեա հէլա մի սարքեցէք,
կը մտածէք կախելու տեղի
սին։
Ու թող ուրին։
Էլի հաւատացեալների Զա
կեց առաջ էր։
Տեղկոմը ուզեցաւ Զա
տօների առթիւ թերթ հրատ
րակել։
Խմբագրութիւն էլ ընտրե
— Ընկերնե՛ր, պատի թերթ
համար նիւթեր ուէք։
— Ընկե՛ր, դու հոկտեմ
կան մի բան գրիր։
— Դո՛ւ էլ հակակրօնակ
կամ մայիս մէկի առթիւ մի
բան թխիր։
Ընկերները տեղկոմի խմբ
չկատարեցին։
Ըստ տնտեսաց աղբիւրնե
երկու պատի, կամ աւելի ճիշ
պատի երկու թերթերն էլ
պիտի տեսնեն հնգամեակի վե
ջին հնգօրեակի հանգստի օրո
ժամը չցեռեմ քանիսին։
Դէ՛, արի՛ հիմա ու
րիր...
Անհաւատներ..
«Մուրճ-Մանգաղ»

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԲԱՆԱԿ

Մուսոլինի իր գոհունակութի
յայտնելով «Պալիլա»ներու (Պա
Նեկան Միութիւններ, անառ
բանակումին առթիւ, յայտարարեց
Անհրաժեշտ է անհուն, պարզ
եւ մեթոտիկ վճռականութեամբ շ
քեր թափել, որպէսզի Ազգային Պ
լիլաներու կազմակերպութիւնը
բածուի Իտալիոյ ամբողջ
սարդութեան մէջ, առանց բա
բացառութեան»։
Այս յայտարարութիւնը կ'ապ
ցուցանէ թէ Մուսոլինի որոշած
օգտուիլ Պապին հետ կնքուած
ջին համաձայնութենէն, սեւ
հագցնելու համար բոլոր պատա
ներուն եւ երիտասարդներուն
տղաքը ազատ են միւնոյն
անգամ ըլլալու թէ փաշիստ
մակերպութեան եւ թէ կաթոլ
Դաշնակցութեան, բայց պիտի
բաւարար ժամանակ չի մնար,
ստիպուին միայն մէկուն կապ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Խորհ. Հայաստան»ի մէկ աշխատակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղէ Հայաստանի ճամբաներու վարչութեան պետ Սարատիկեանէ, որ կը հսկէ ինքնաշարժով ու սայլերով փոխադրութեանց ուղիներուն, խճուղիներուն վրայ եւ կը վարէ ճամբաներու շինութիւնները։

— Բնական կարգ մը աննպաստ պայմաններու հետեւանքով (երկարատեւ ձմեռ, անընդհատ անձրեւներ), կարելի չեղաւ ներկայ տարուան առաջին եռամսեակին պատշաճ չափով կատարել ճամբաներու շինութիւնը Հայաստանի մէջ։ Հակառակ սակայն այդ պայմաններուն, ճամբաներու շինութեան վարչութիւնը ձեռք առաւ այնպիսի միջոցներ, որոնք կը յուսանք թէ առաւելագոյն չափով պիտի յաջողցնեն ճամբաներու շինութեան մեծ ծրագիրը։

Առաջին եռամսեակի ընթացքին, պէտք էր շինել համամիութենական եւ հանրապետական արժէք ունեցող ճամբաներու շինութեան ծրագրին տարեկան չափին 42 առ հարիւր մասը։ Ներկայիս կատարուած է միայն 40 առ հարիւր մասը։ Այսինքն կիսամեակի ծրագրին 98 առ հարիւրը։

Ահա կը ներկայացնենք գլխաւոր աշխատանքները, որ կատարուած են հետեւեալ գիծերուն վրայ.

1.— Երեւան-Դիլիջան-Ուզուն Թալա, 2.— Լենինական-Ղարաքիլիսա-Դիլիջան, 3.— Սահալի-Ղշլաղ, 4.— Երեւան-Համամլու, 5.— Երեւան-Նախիջեւանի սահման, 6.— Ելենովկա-Բայազետ-Մարտունի, 7.— Քէշիշքենդ-Մարտունի-Բասարգեչար։

Համամիութենական արժէք ունեցող ճամբաներու ծրագրային շինութեանց պատրաստութիւնը կը ներկայացնէ հետեւեալ վիճակը.

Քարի պատրաստութիւն (խիճի համար) 68 առ հարիւր համեմատութեամբ, խիճի վերածում՝ 50 առ հարիւր, կոպիճի պատրաստութիւն, 53 առ հարիւր, խիճը փռելու եւ հարթելու աշխատանք՝ 29 առ հարիւր, հողային աշխատանք՝ 49 առ հարիւր։ Հանրապետական նշանակութիւն ունեցող ճամբաներուն մէջ,— քարի պատրաստութիւն 85 առ հարիւր, խիճի վերածում՝ 62 առ հարիւր, կոպիճի պատրաստութիւն՝ 23, խիճը փռելու եւ հարթելու աշխատանք՝ 17 առ հարիւր։

Հայաստանի ճամբաներու շինութեան վարչութիւնը՝ բացի համամիութենական եւ հանրապետական արժէք ունեցող ճամբաներէ, այս տարի ըստ ծրագրի եւ մեծ չափով սկսած է պատրաստել տեղական ճամբաներ։

Այսպէս, ներկայ 1931 տարուան առաջին կիսամեակին, գրեթէ երկու ամսուան մէջ (15 մայիսէն մինչեւ 1 օգոստոս) շինած ենք 147 քիլոմեթր ճամբայ, բոլորովին նոր եւ տեղական արժէքով։ Ահա ցուցակը.

Շրջան	Քիլոմեթր
Ճամբարակ	9
Դիլիջան	9
Լենինական	8
Մոլլագէօքչայ	16
Ստեփանաւան	12
Աբարան	12
Ալագեազ	10
Ղափան	9
Սիսիան	17
Դարալագեազ	10
Ախտա	6
Վեդի	5
Բայազետ	12
Բասարգեչար	5
Ղարաքիլիսա	6

1931 տարուան տեղական ճամբաներու շինութեան համար նախատեսուած է 1,600,000 րուբլի, տեղական պիւտճէէն պիտի տրամադրուի 600,000 րուբլի, ուրեմն ընդամէնը 2 միլիոն 200,000 րուբլի։ Անցեալ տարի տեղական ճամբաներու շինութիւնը կատարուած է նախագծին 6 առ հարիւրով, թէեւ անցեալ տարուան նախագիծը 2 անգամ փոքր էր այս տարուան նախագիծէն. Մինչդեռ այս տարի մենք շինած ենք տարեկան նախագծին 26 առ հարիւրը։ Պէտք է խոստովանիլ, որ յուլիս ամսուան մէջ կարգ մը պատճառներ թուլութիւն տուին մեր շինարարական թափին։ Գարտայիր աշխատանքի իրենց բաժինը կատարած են Բասարգեչար 93 առ հարիւր համեմատութեամբ, Նոր Բայազետ 44 առ հարիւր, Դիլիջան՝ 44 առ հարիւր, Ախտա՝ 35 առ հարիւր, Դուզքենդ՝ 30 առ հարիւր, Մոլլագէօքչայ՝ 26 առ հարիւր, իսկ ոչ մէկ գործ տեսած են Վաղարշապատ Ղամարլու, Վեդի, Ղուրդուղուլու, Իջեւան։

Աշխատանքի կշռոյթին վրայ բացասաբար ազդած է գործիքներու պակասը։ Տեղական արժէք ունեցող ճամբաներու վրայ կ՚աշխատին 1 ճարտարագէտ, 22 վարպետ, 53 տասնապետ։

Այս ճամբաներէն զատ, ճամբաներու վարչութիւնը, տնտեսական հաստատութիւններու հետ կնքած պայմանագրութեանց համաձայն, կը շինէ նաեւ արդիւնաբերական արժէք ունեցող քանի մը ճամբաներ։ Առաջին կիսամեակի ընթացքին, շինած ենք նման ճամբաներու նախագիծին 53 առ հարիւրը։ 1932 եւ 1933 տարուան մէջ շինուելիք ճամբաներու համար սկսած ենք նախապատրաստական աշխատութիւններու, ապրիլ ամիսէն ի վեր մասնաւոր մարմիններ քննութեան ելած են արդէն։

Բոլոր այս աշխատանքները առանձնապէս քննութեան առնելով, Անդրկովկասի կառավարութիւնը Հայաստանի ճամբաներու շինութեան վարչութեան յանձնեց, իբրեւ նշան գնահատանքի, «Անդրկովկասի փոխանցիկ դրօշը»։

ՆՈՐ ԽՃՈՒՂԻՆԵՐ

Աբարանէն կը գրեն թէ շըրջանին մէջ բուռն թափով յառաջ կը տարուի շինութիւնը միջգիւղեայ խճուղիներու, որոնք տնտեսական եւ քաղաքական նշանակութիւն ունին։ Այդ խճուղիները իրար պիտի կապեն ենթաշրջանները, հեռաւոր գիւղերը եւ շրջանային կեդրոնները։ Աւարտած է արդէն Բաշաբարան-Գիւլափլու խճուղին, որ կ՚անցնի Բաշաբարան, Մուլքի, Գիւլուջա, Սամաղարվէչ, Իմրլու, Գիւլափլու գիւղերուն մէջէն եւ կը միացնէ շրջանային կեդրոնին 2 ենթաշրջան 7 գիւղով։

Կը շարունակուի շինութիւնը Ղոնդաղսազ-Գէօզալդարա. Ելիքուչակ-Ղոյթուր երկու խճուղիներուն։ Առաջինը կ՚անցնի Ղոնդաղսազ, Սանգիառ, Քարվանսարայ, Հ. Գէօզալդարա գիւղերուն մէջէն եւ կը միացնէ շրջանային կեդրոնէն 2 ենթաշրջան 13 գիւղով, իսկ երկրորդը կ՚անցնի Ելիքուչակ, Ղազնաֆար, Բազարջուղ, Ղալաչա եւ Ղոյթուր գիւղերուն մէջէն՝ իրար միացնելով 9 գիւղ։

Պէտք է խոստովանիլ, որ գիւղական խորհուրդները չեն աշխատիր բանուոր հայթայթել եւ գործի լծուած գիւղացիները յանկարծ կը լքեն ու կը մեկնին, ինչ որ կ՚ազդէ շինութեանց թափին վրայ։

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐ

Ղափանի հանքերուն փոխադրութիւնը շատ աննախանձելի վիճակի մը մէջ կը գտնուի, որովհետեւ երկաթուղին տակաւին պատրաստ չըլլալով, ապրանքները կ՚ընդունուին Ակարայ կայարանին մէջ, որ հանքերէն հեռու է 38 քիլոմեթր։ Փոխադրութեանց անհատական միջոցները — ուղտերու կարաւանները եւ սայլերը — ներկայիս չեն կրնար օգտակար ըլլալ, որովհետեւ, ինչպէս ամէն ամառ, մեկնած են ամառանոց։ Հանքերու վարչութիւնը չի կրնար իր սեփական միջոցներով կատարել փոխադրութիւնները, կամ մեծ դժուարութիւններ կը կրէ, իսկ հանքերու մատակարար մարմինները ստիպուած կ՚ըլլան շաբաթներով կայարանին մէջ թողուլ իրենց ապրանքները։ Եւ այս վիճակը պիտի տեւէ, մինչեւ որ արդիւնաբերական ճամբաները շտկուին, մասնաւորաբար վերջանայ Ղափանի երկաթուղիին շինութիւնը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ 11 Սեպտ.— Օրէօր աւելի սուր հանգամանք կը ստանայ գործազրկութեան ճգնաժամը, ահ ու դողի մատնելով բանուորական խաւերը։

Մեծ գործարանները սկսան դարձեալ կրճատել ժամերն ու օրականները... Ո՞ւր կամ մինչեւ ե՞րբ այս տագնապը, որ բարակ ցաւի նման կը կոտտայ, կ՚արիւնոտէ սիրտերը տառապակոծ բեկորներու։ Ոչ ոք գիտէ։

Քիչ չէ թիւը այն հայրենակիցներուն որ պոչ կը բռնեն գործարաններու դռներուն առջեւ, մինչեւ ուշ ատեն։ Բայց ձեռնունայն տուն կը վերադառնան յոգնաբեկ, ուժասպառ եւ տրտում։ Կան հայրենակիցներ որ չորս հինգ ամիսէ ի վեր անգործ կը թափառին դէս ու դէն ու կարօտ ունին աշխատանքի։

«Յառաջ»ի ընթերցողները գիտեն որ ամենուրեք Քաղաքապետութեան սնտուկէն նպաստ կը բաշխուի գործազրկութենէ ազդուած բանուորներու, բայց չէին [illegible] ամուրի մը կը ստանայ օրական երեք ֆրանք, իսկ ամուսնացած եւ զաւակի տէր հայրեր 7ական ֆրանքէն աւելի գումար մը, ինչ որ չի բաւեր իրենց կարիքներուն։ Ընտանիք կայ որ ունի չորս-հինգ զաւակ, սեւ հացի կարօտ։

Դարձեալ անելի են մատնուած երկու մեծ գործարաններ, Ռօպէրթի եւ Քոտեր։ Աշխատանքները երթալով աւելի կը թուլնան։ Շաբաթական աշխատանքը 48էն 24 ժամի իջաւ։ Զրոյց կը շրջի թէ մօտ ատենէն պիտի փակեն դռները աշխատաւորներու առջեւ։ Կան ուրիշ գործարաններ որ շաբաթը 4-5 օր կը բանեցնեն ծանր կացութեան մը մատնուած են մեր բանուոր հայրենակիցները, մանաւանդ սա ձմեռնամուտին։

Եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին, անխուսափելի է թշուառութիւնը։

Տեղն է հարցնել թէ ի՞նչ կը բանին մեր գոյնզգոյն, երեւելի եւ աներեւոյթ հաստատութիւնները, Բարեգործականէն մինչեւ յետին Հայրենակցական, Վերաշինական եւ Բարեխրացները։ Ո՞ր օրուան կը սպասեն գործի ձեռնարկելու համար։ Ժամանակ է որ կատարեն իրենց պարտքը, հանդէպ անճար հայրենակիցներու որոնք օրն ի բուն արիւն արցունք կուլան այս հիւրընկալ ափերուն վրայ։

ԿԱՐՕ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳԻՆ ՀԱՇԻՒԸ

(1931 Յունիս 28)

ՄՈՒՏՔ.— Տոմսերու վաճառումէն գոյացած հասոյթ 17300, լուսանկար 788 ֆր., փրոկրամ 490 ֆր., եւ նօթաներու վաճառումէ 210 ֆր., նուէրներէ 420, գումար 19208 ֆրանք։

ԵԼՔ.— Միւթիւալիթէի սրահին վճարուած վարձք 1600 ֆր., եւ բեմի 2 ծառայողներու 40, Երգչախումբի յաւելուածական փորձերուն համար սրահի վարձք եւայլն 220, տպագրական ծախք՝ 4000 շրջաբերական 2300 տոմս, 500 յայտագիր եւ տոմսեր թուագրել 713, Ախթանա փիւլլիք 423, Թղթեղէնք նամակաթուղթ, պահարան քառթ եւն. 40, փոսթիծախք մասնաւոր նամակ, փնէօմաթիք, տոմսերու առաքում եւն. 280, շրջաբերականները 4 շաբաթ ցրուողներու եւայլն 40, տասը ֆրանքէն վեր տոմսերու վրայ եւ ընկալագիրներու վրայ 25 սանթիմնոց դրոշմաթուղթ եւ փոքր աֆիշներու դրոշմաթուղթ 45, հաւաքիչներու միջոցաւ եղած գանձմանց վարձք 177, փոսթայի միջոցաւ եղած գանձմանց վարձք 44, զուտ հասոյթ այսօր 15391, գումար 19208 ֆրանք։

Ա. Գ. Հարընց

Փարիզ, 6 Սեպտ. 1931

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Դատ Պոլսոյ Հայոց պատրիարքին դէմ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ Կրօն. ժողովը, Գուսան վարդապետի սքէմը առած էր, անոր զարշելի մոլութեան համար։

Սանասարեան խանի դատին մէջ, Պատրիարքարանի պաշտպան փաստաբաններէն Լեւոն Զիվէր որ Գուսանի եղբայրն է, հրաժարած է Պատրիարքարանի պաշտպան փաստաբանի պաշտօնէն,

Լեւոն Զիվէր, կ՚երեւի, իր եղբօր՝ Գուսան վարդապետի մասին տրուած որոշումէն խորապէս զգածուած, դատ բացած է Պատրիարքին եւ Կրօն. ժողովին դէմ։ Փաստաբան նշանակած է Սատի Ռիզա եւ Նազըմ Նուրի պէյերը։ Կ՚ըսուի թէ այս թրքանուն հայը 25000 ոսկիի պատուոյ հատուցում կը պահանջէ ամբաստանեալներէն։

ԹՈՒՐՔ ԲԺԻՇԿ ՄԸ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

Պոլսոյ Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան կողմէ երբ մասնագէտ ցոյց տրուած հայ բժիշկի մը վկայականը երկրորդ աստիճանի ըլլալուն պատճառաւ, կառավարութեան կողմէ առաջարկուած է առաջին աստիճանի վկայական ունեցող թուրք բժիշկ մը դնել իր տեղը։

Պէյքօզի Հայոց գերեզմանատունն ալ

Պէյքօզի գիւղացիներէն խումբ մը [illegible] որ Պէյքօզի Հայոց գերեզմանատան մէկ մասը [illegible] է եւ իրենց կը պատկանի, ուզած են գրաւել գերեզմանատան այդ մասը. Դէպքը լուր տրուած ըլլալով Ազգային Իշխանութեան, Պատրիարքարանի փաստաբանները ազդարարագրով մը գիտցուցած են վարչապետ Ըսմէթ փաշային։

500 ՄԻԼԻԱՐ Կ'ՈՒՏԵՆ, ԿԸ ԽՆԱՅԵՆ 50 ՄԻԼԻԱՐ

Անգլիոյ բնակչութիւնը տարեկան կը ծախսէ 500 միլիառ ֆրանք։ Այս գումարին մանրամասնութիւնները ճշդուած են, նկատի ունենալով վերջին երեք տարիներու ընթացքին, ծախսուած գումարներուն միջինը։

Ամէն տարի, Անգլիացիները մէկդի կը դնեն 50 միլիառի գումար մը։ Այս խնայողութիւնն է որ կը կազմէ ամրակուռ հիմ մը, որուն վրայ բարձրացած, Անգլիա կրնայ տոկալ ելեւմտական ամենէն ծանր տագնապներուն իսկ։

Ահա տարեկան ծախսուած 500 միլիառին մանրամասնութիւնները։

Սնունդի 150 միլիառ,— զգեստեղէն, 54,5 միլիառ, բնակարան՝ 64,5 միլիառ,— տուրքեր՝49 միլիառ 600 միլիոն, ըմպելի, 38,5 միլիառ, ծխախոտ 14,5 միլիառ, հաճոյքի եւ մարզանք, 10 միլիառ 600 միլիոն,— հիւանդութիւններ եւ ապահովագրութեան 10 միլիառ 300 միլիոն, —կրօնական, եկեղեցական եւն., 5 միլիառ 200 միլիոն,— գրքեր եւ պարբերականներ, 4 միլիառ, 700 միլիոն։

Այս գումարներուն վրայ պէտք է աւելցնել 37,5 միլիոնի գումար մը որ ազանազան ծախքերու գլուխ, որուն մանրամասնութիւնը կարելի չէ դասաւորել։

ՕՏԱՐ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Օտար դրամի հայթայթումը դժուարութիւններու առջեւ կը դնէ Մոսկուայի կառավարութիւնը։ Ճարտարարուեստի եւ հանրօգուտ շինութեանց գործավարը, խորհրդային ճարտարարուեստի կազմակերպութեանց գիծերով, թելադրած է որ կերպով մը համոզեն օտար մասնագէտներուն, որ իրենց թոշակները չպահանջեն օտար դրամով, ինչպէս համաձայնած էին առաջուց։ Իրօք, օտար երկիրներէ կանչուած այս մասնագէտները, մանաւանդ Ամերիկացիներն ու Գերմանացիները կնքած են պայմանագրութիւններ, որոնց համաձայն, իրենց թոշակները պիտի վճարուին օտար դրամով, տոլարով կամ մարքով։

Մոսկուայի կառավարութիւնը յօժարած է նոյնիսկ աւելցնել օտար մասնագէտներու թոշակները, եթէ հաւանին ռուսական դրամով վճարումներուն։

ՌՈՒՍԻԱ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴՐԱԽՏ

Պելճիքացի հինգ գործաւորներ, որոնք Ռուսիոյ մէջ կատարուած աշխատանքէ մը կը վերադառնան, խորհրդային աշխարհը կը ներկայացնեն իբրեւ բանուորներու դրախտ։ Օրական ութ ժամ կ՚աշխատին, 5 օրը մէկ արձակուրդի իրաւունքով։ Սակայն, աշխատանքէ աշխատանք տարբերութիւն կայ։ Վտանգաւոր աշխատանքներ կատարող գործաւորները հազիւ 4 ժամ կ՚աշխատին։ Ամէն նպաստաւոր միջոց գործադրելու ջանք կը թափուի, պաշտպանելու համար գործաւորներու առողջութիւնը։ Երկու տարի առաջ արտադրութեան մէջ կարգ կանոն չկար։ Բայց, անկէց ասդին շատ բան փոխուած է։ Խիստ կարգապահութիւն կը տիրէ գործարաններուն մէջ, առանց ճնշելու բանուորը։ Ծոյլ բանուորները սեւ ցանկը կ՚անցնին, որոնց ծաղրանկարները կը շինուին, հեգնանքի առարկայ կը դառնան, մինչեւ որ հասկնան թէ պէտք է բոլորին նման արտադրեն։ Ամէն գործաւոր տարեկան մէկ ամիս վճարուած արձակուրդ ունի, օրավարձքերը ամբողջ կը վճարուին եւ հիւանդութեան պարագային, դեղ ու դարման ձրի են։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (126)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Տղերքը վազեցին այդ կնոջ հետ, վառեցին այդ տներն ալ։ Կինը եկեղեցու խաչն ու աւետարանը դրաւ եկեղեցու վարագոյրի մէջ, փաթթեց, եկաւ եւ առաջնիս ինկաւ։

Բարձրացանք սարի գագաթը, հեռուէնիս գտնուած ժողովուրդը հարեւան գիւղեր ցրուեցինք, իսկ մենք գացինք Փեթար։ Գոմերից Փեթար 4 ժամ էր։ Փեթարցիք, վախենալով Քիւրտերից, կասի օրը բոլորն ալ կը փախչէին Մուշ։

Հող կը գտնուէր մի փոքրիկ տնակ, ուր մինչեւ իրիկուն թագնուեցինք անօթի։ Երբ Փեթարցիք կը հասնեն, հիւպատոսները կ՚ըսեն. «Ինչո՞ւ եկաք, ձեր գի՞ւղն էլ վառեցաւ, այրուեցաւ»։ Նրանք կ՚ըսեն. «Չէ՛, Քիւրտերից վախեցանք», եկանք։ Կուսակալին կը գիտեն թէ սրանց ապահովութիւն տուր»։ Նա կուզայ 20 ձիաւորով եւ նրանց կը դարձնէ իրենց գիւղը. երեկոյեան դէմ Փեթարցի երեք երիտասարդի զինաւորութեամբ, աղխարէն կ՚թեցին, քարին մի քիչ տաք, հաւ կաթ, ու ճանապարհ ինկանք։

Երկու երիտասարդ ձգեցինք առաջնիս, կամենալով հովտով անցանք Տէրկէվանք։ Հող եկան նաեւ մեղանից բաժանուած տղերքը։ Դրանք, երբ իրենցից կը բաժանուէին, մի քանիսը կ՚երթան Մուշ, մնացածն ալ կը միան Բերդակի եւ Ալւարինճի սարերը։ Իմ տարապրութեամբ նամակ մը կը գրեն թէ զօրքով ենք դրկած հաւ ու 17 ոսկի կը տանեն։ Երբ խնդիրը իրենցից կ՚իմանան, Վարդան վարդապետն ու Մշոյ կուսակալին դրանց լաւ կը յանդիմանեն եւ կը դրկեն մեր քով.

Ժամանակ մը մնացինք Բերդակի սարերը։ Նոյն ժողովին էլ նոյնը առաջարկեցին, թէ՝ «այս չափ մարդով չի կարելի միասին պտտիլ, պէտք է թաղնուել, թող ամէն մարդ տեղ գտնի եւ թաղնուի»։ Եւ կրկին հեռացան զօրքից։

∴

Սմբատ, Արամ, Մուշեղ, Բկլեւոյ Յակոբ եւ Մխիթար կ՚երթան Տէրկէվանք գիւղը։ Մասնիշը կ՚իմացնէ թէ՝ «Անդրանիկը Տէրկէվանք, Ալւարինճ կամ Բերդակ կը գտնուի»։ Դաշտի ճանապարհը կը բռնեն ձիաւորները։ Խասգիւղի, Մշոյ, Նորշէնի եւ վանքի զօրքերը կը բռնեն սարի լանջերը։ Ես կը գտնուէի նրանցից 3000 քայլ բարձր Մարնիկոյ սարը եւ կը տեսնէի բոլոր շարժումները։

Լուսը բացուելուն՝ կը յարձակին Տէրկէվանքի վրայ։ Բկլեւոյի Յակոբը քանի մը փամփուշտ կը վառէ, զէն մութախառն։ Մխիթարը հիւանդ ըլլալուն համար, աղան եւ մի պատրոնտաշ կը թողու գիւղը։ Գիւղին կը մտնեն 12 ձիաւոր։ Հրացաններու ձայնը երբ դուրս կուգայ, Բերդակի, Ալւարինճի զօրքերն ալ կ՚երթան դէպի Տէրկէվանք։ Տղերքը գիւղի կողքին հովիտով կը բարձրանան կ՚երթան Խեւ Յովհաննէս քարերը։

Ոչ մի զօրք չսպաննուեցաւ, իսկ զօրքերը սպաննեցին 4 Տէրկէվանքցի եւ մի Սասունցի։

Այդ սպանութիւնները կատարուեցան կուսակալի, Ֆրանսական եւ ռուսական հիւպատոսներու ներկայութեամբ։ Անգլիական կոնսուլն ալ Բաղէշէն կուգայ կը տեսնէ գիւղերը։ Ֆրանսական հիւպատոսը գլխարկը գետին զարնելով պոռացեր է կուսակալին.

— Ո՞ւր է էստեղ յեղափոխականը։ Ուրեմն նպատակդ է ամբողջ կոտորե՞լ, բնաջնջե՞լ ընել։ Վնաս չունի, կատարէ, ժամանակը քուկդ է։

Հող կը գտնուէր Ռուսատոնցի մեր զինուոր Գրիգորը, որ Սասուն ծանր վիրաւորուած էր։ Զօրքերը կը բռնեն զինուոր Գրիգորին, որը ռուսական շինէլը (վերարկուն) ուսին ձգած եւ շլապկան (գլխարկը) ալ գլխին։ Հէնց որ զօրքերը ներս կը մտնեն Գրիգորի կեցած տունը՝ կինը արագ կ՚երթայ կ՚ըսէ ռուսական թարգմանին թէ՝ այսինչ տեղը ռուսական զինուոր կայ։ Նրանք կուգան կը տանեն զինուոր Գրիգորին։ Մենք եօթ ոսկի ծախսած էինք դրա վրայ, բայց չէինք կրցած բժշկել։ Ռուսական կոնսուլը Գրիգորը կը յանձնէ կուսակալին եւ կ՚ըսէ. «Այս մարդը պէտք է հիւանդանոց դրկես, առողջացնես եւ յանձնես ինծի»։

Տէրկէվանքի զանգակատան վերջ՝ ես գացած էի Քիւրտերու մէջ Բընգըլխու սարը։ Մեր բոլորը եկան քիւրտ հովիւները։ Մենք կը գտնուէինք իրարուց 20-30 քայլ հեռու, տարբեր-տարբեր փալերու տակ։ Հովուի շունը կը մօտենայ մեր տղայոց։ Գրեթէ էլի կասի մէջ էինք։ Դեռ առաւօտ էր։ Տղաներէն մէկը մէջ դցեց շանը։ Շունը գացեր է մեր քնացող տղաներուց մէկի վրայ միզեր ու հեռացեր է։

Իրիկուն մութ եղաւ։ Տօնօ Մակարը եւ քանի մը Սասունցիներ դրկեցինք Սասուն։ Մնացինք տասը հոգի՝ Գէորգը, Սպաղանաց Գալէն, Խիանցի Սարգիսը եւ քանի մը զինուորներ։ Փոխադրուեցինք մի ուրիշ պուրակ։ Այստեղ յիշեմ, որ երբ Մայիս Յին Դաշտ իջայ, բոլորը՝ թէ՛ հայ, թէ՛ թուրք կը խօսային, որ 1000 ոսկի իրատէ սանիէ եղած է անոր համար, ով Անդրանիկի տեղը գտնի։

Օր մը կուսակալը կ՚երթայ Առաջնորդարան եւ կ՚ըսէ արհամարհանքով.

— Վարդան վարդապետ, աչքդ լոյս, Վահանն ալ սպաննուած են սարը, մնաց Անդրանիկը։

Իր ձեռքի համրիչը կը ձգէ սեղանին, բոլորածեւ կուտայ, մէջտեղ բան մը կը ձգէ ու կ՚ըսէ՝ համրիչներու համար.

— Էս իմ զօրքս, էս էլ (մէջտեղ դրած բան) Անդրանիկը։ Էս եօթ տարի է իմ զօրքերս հազար անգամ կը պաշարեն էս Անդրանիկին էսպէս, բայց նա էլի դուրս կուգայ։ Բայց կեցի՛ր, Անդրանիկ փաշա դառնայ, թագաւորի ձեռքից ալ ոք չի պրծնիլ, դուն ալ չես պրծնիր։

(Շար.)

ցութեան ստացած արդիւնքները կը համապատասխանե՞ն օրուան պահանջներուն։ Ամէնէն կարեւորը տակաւին կը մնայ կատարելի։ Կառավարութիւնները պարտաւոր են անմիջապէս գործի լծուիլ, յաջողցնելու համար տնտեսական ժերձեցումը։

Քուրցիուս կը գանգատի որ պահանջատէրերը անհասկանալի ձեւով երկար տարիներ չէին ուզեր իրենց դրամագլուխները, երբ երկար տարիներ, մեծ շահեր ապահոված էին Գերմանիոյ մէջ։ Գալով քաղաքական միջազգային պարտքերուն, այդ հարցը կը պահանջէ ամբողջական լուծում մը, որ վերջ դնէ տագնապին։ Թէեւ այդ հարցին լուծումը կախում չունի Ազգերու Դաշնակցութենէն, սակայն եւ տնտեսական ժարգերուն մէջ, բոլոր միջազգային հիգերը, պէտք է ձգտին միջազգային քաղաքական փոխադարձ վստահութիւնը վերականգնելու։

Իսկ զինաթափութեան հարցին մէջ, Գերմանիա համամիտ է Իտալիոյ տեսակէտին։ Գերմանիա ապահովութիւն՝ խաղաղութեան պահպանման համար երաշխիք մը չի կրնար կազմել, եթէ բոլոր պետութիւնները այդ գործին չմասնակցին հաւասարապէս։ Եթէ զինաթափութեան ժողովը ձախողի, չպիտի կրնայ պահանջել գերման ժողովուրդէն որ ընդունի այս ստորնացուցիչ ներկայ վիճակը։ Գերմանիոյ համար, զինաթափութեան համագումարին յաջողութեան հիմնական պայմանը կը կազմէ ուրիշ պետութեանց խոշոր համեմատութեամբ զինաթափումը։

«Միջազգային օրէնքը պէտք չէ տարբերութիւններ դնէ յաղթական եւ պարտեալ պետութեանց միջեւ։ Ազգերու Ընկերակցութեանց մէջ, երկու չափ, երկու կշիռ գործածուելու չէ։»

Քուրցիուս վերջացուց իր ճառը, յայտնելով թէ զինաթափութեան համագումարին ձախողումը մեծ չափով պիտի կտրէ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

"ԴՐՕՇԱԿ"Ի

Սեպտեմբերի թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ՝

Նորգաղթ՝ Խմբագրական, Խօսքեր եւ փաստեր՝ Միքմա. Անգլիական տագնապը՝ Ս.Մ., Ընկերվարական շարժումը Թեւրով՝ Ա. Արխեան, Մարքսիզմը ազգային հարցը՝ Գ. Գիւզալեան, Ինտերնասիոնալի Համագումարները՝ Գաղափար, Թուրքիոյ շուրջ, Ինտերնասիոնալ, Թղթակցութիւններ։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ: ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Զաւէն Խանզատեան եւ զաւակները, Օր. Սաթին Խանզատեան եւ Գ. Տիրան Խանզատեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Տիար ՅԱԿՈԲ ԽԱՆԶԱՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Ասատուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 80bis, Paris (19)։ Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Վարձու են Առնուվիլ լէ կոնէսի մէջ (կար տիւ Նօրէն 20 վայրկեան) մէկ եւ երկու սենեակնոց յարկաբաժիններ՝ խոհանոցով միասին։ Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն, դիւրամատչելի պայմաններ: Դիմել՝ Գ. Կարապետեանի, 119 ave. de l'Union, Arnouville-les-Gonesses (կայարանէն երեք վայրկեան հեռու):

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. աչանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ վարսից։ Ամէն օր 9-12, 2-8, կիր. 9-12։

EMPIRE միւզիք-հօլ՝ 87 Av. Wagram

Կ'ուզուին արհեստանոցի մէջ աշխատելու համար քռօշէի եւ թրիքոյի գործաւորուհիներ։ Դիմել Չորեքշաբթի ժամը 9—10 Maison Yola. 9 Rue Marbeuf։

Աշխատելու իրաւունք չունեցողներէն կը խնդրուի չներկայանալ։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

68.— ԵՐԲ ԲԵՐԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ԷԻ

Կը լսեմ որ ոստիկանութիւնը զանազան չարաշահութիւններ կը գործէ, իմ շրջանիս չեմ ուզեր որ շարունակուին ասոնք։ Այդ իրիկուընէ սկսեալ ամէն գիշեր քննութեան կ'ելլէի, անձնապէս կը հսկէի պահակներուն ճշդապահութեան եւ պարտաճանաչութեան վրայ։ Առաւօտները պահակներուն տեղեկագիրները կը քննէի եւ կը բաղդատէի, որեւէ անպարտաճանաչութեան տեղի չէի տար։ Ոճրագործութեան դէպքերուն քննութիւնը ես ինքս կը կատարէի։ Տեսայ, որ Կայսերական դիւանի մարդիկը ամէն խայտառակութիւն կը գործէին Կալաթայի ու Բերայի մէջ։ Ոստիկանութիւնը շահակից դարձած էր գողերուն, գբօսավայրերու տէրերուն եւ հանրատուներու տնօրէններուն հետ։ Եւ միւս կողմէ պարզ հանդիսատես կը դառնային Կայսեր դիւանատան մարդոց կատարած բոլոր խայտառակութիւններուն։

69.— ՊԱՅՔԱՐ ԼՐՏԵՍՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ԳՈՂԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Լրտեսներու դէմ պայքարի առաջին գործս եղաւ ձերբակալել նախլրտեսապետ Աճէմ Ճէլալէտտին փաշայի մորդոցմէն մին, եւ յետոյ Կայսերական դիւանի լրտեսներէն խայտառակ Նատիրը, անշուշտ օրինական պատրուակով մը։ Դատական թուղթերը յանձնեցի համապատասխան մարմնին։ Այս եւ նման ուրիշ քանի մը դէպքեր լաւ ազդեցութիւն գործեցին։ Ժողովուրդը սկսաւ ըսել՝ «Դրամ չառներ, խաթր չի նայիր, մարդէ չի վախնար»։

Բերայի եւ Կալաթայի մէջ խաղատուներ կային, որոնք ոստիկաններուն պաշտպանութեանը տակ կը կողոպտէին ու կը սօթտէին ժողովուրդը։ Հանրատուները ծայր աստիճան ինկած էին։ Ի վարձ այդ թոյլտուութեան, հանրատուները Բերայի կառավարիչին ամիսը 700 կարմիր ոսկի կուտային։ Խաղատուները փակեցի, հանրատուները բժշկական քննութեան եւ ոստիկանական հսկողութեան տակ առի։ Գողի ընկերութիւններ կային, որ կը գործէին Բերայի եւ Կալաթայի կողմերը։ Իմ նախորդներս չէին յաջողած ձերբակալել զանոնք։ Այդ ընկերութեան մարդիկն ալ բռնեցի։ Այս յաջողութիւններուս վրայ, օտար դեսպանները Կալաթա Սէրայ գալով, շնորհակալութիւն յայտնեցին ինծի։ Եւրոպական լրագիրները, նոյնիսկ «Թայմզը», գնահատական սիւնակներ գրեցին իմ մասիս։ Այսպէս սկսայ սիրել ոստիկանական պաշտօնէութիւնս, որուն հազուադէպ, նայուածքը եւ շարժուածքը նախապէս պժգանք կը պատճառէին ինծի։ Արդարութիւն չէր չգնահատել այս մարդիկը, որ ամէն վայրկեան վտանգի կ'ենթարկէին իրենց կեանքը։ Այսուհանդերձ որեւէ չարաշահութեան պարագային, ոչ միայն կը վտարէի, այլ եւ պատիժի ու տուգանքի կ'ենթարկէի յանցաւորը։ Սովորութիւն էր ուրբաթ օրերը «Սէլամլըք»ի արարողութեան ներկայ գտնուիլ, շաբաթը անգամ մը Կայսերական դիւան հանդիպիլ։ Ես նկատի չառի այդ սովորութիւնները։ Արթուղարձի տնօրէն (կիտիշ միւտիրի) Մահմուտ Էֆէնտի, որ պաշտօն ունէր ուրբաթ կամ տօնական օրերը քալելու Սուլթանին առջեւէն եւ 50—60 մեդր հեռուէն, Սէլամլըքի թափօրին կազմակերպութեան ձաւին Սուլթանին հրամանները տանիլ-բերելու, օր մը զիս Պալատ հրաւիրեց։

— Երբ Բերայի կառավարիչ նշանակուեցայ, օր մը օրանց Պալատ չեկայ, ոչ ալ Սէլամլըքին ներկայ եղայ։ Այս պարագան ուշադրութիւնը գրաւած է Վեհափառին, որ ուզեց գիտնալ պատճառը։

— Չէի գիտեր թէ Սէլամլըքի պահուն որեւէ պաշտօն ունէի։ Եթէ սահմանական բան մը կայ, այսուհետեւ պիտի գամ մասնակցելու Սէլամլըքի արարողութիւններուն։

Բաժնուեցայ Մահմուտ Էֆէնտիէն եւ պաշտօնատեղիս վերադարձայ…

Երբ դեռ Քաղաքապետութեան մէջ քարտուղար էի, ամառը Մեծ … կ'անցընէի։ Իմացայ որ այնտեղ կը բնակէր նաեւ նշանաւոր աւազակ … ծանօթի ընտանիքը։ Տիմանոփ անունով, Մոսկուայի մէջ փայտուղի … լով, Ներս կը մտնէր դրամատուներէն, դարձեալ Բերայի ու Կալաթայի … պատերը կը ծակէր, դրամարկղերը կը կոտրէր, եւ գողութիւն կը կատարէր … ոճիր կը գործէր։ Բաւական պատկած էր Մոսկուայի եւ Պոլսոյ …

Կղզիները կը պատկանէին Քաղաքապետութեան։ Տիմանոփի կինը … ծանելով որ ես Քաղաքապետութեան քարտուղարն եմ, օր մը իր … փաղաս տղուն հետ մօտս եկաւ։ Ըսաւ թէ Տիմանոփ մինչեւ հիմա … իր ոճիրներուն պատիժը կրած էր, այլեւս որեւէ գանգատի տեղի … չըլլալով՝ տուն վերադարձած էր։ Ուստի խնդրեց, որ ոստիկանները … թիւն չպատճառեն։ Խնդիրը քննեցի, գիտնալով Կղզիներու գաւառապետ … գայմագամ), Մուսթաֆա պէյէն։ Իմացայ, որ Տիմանոփ սարսափելի … գակ մըն է դրամարկղի։ Բայց կրած էր այլեւս իր բոլոր պատիժները … դատապարտուած էր։ Ձերբակալման նոր պատճառ մը չկար։ … կուգայ, դարձեալ չձերբակալուելու համար միջնորդ կը ղրկէ իր կինը … հանգիստ նստէր, ո՞վ ի՞նչ կ'ընէր իրեն։ Այդպէս ալ ըսի։ Տիմանոփի … կինը ուրախացաւ, եւ յաջորդ օրը քովս բերաւ իր ամուսինը։ Տիմանոփ … շնորհակալութիւն յայտնեց ինծի։

Քանի մը օր անցաւ։ Բերայի կառավարիչ նշանակուելէս … յետոյ, Թէփէպաշիի պարտէզին առջեւ հանդիպեցայ Տիմանոփի … բուս կը սպասէր։

— Բերայի եւ Կալաթայի դրամարկղի գողերը իրենց յանցանքին … ձերբակալել տալով, կ'ուզեմ ձեզի ծառայութիւն մը մատուցանել։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276 280

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931

16 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1674

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԵՍՏԱՆԷՆ ԹՈՒՐՔԻԱ

Տարօրինակ լուր մը կը հաղորդէ «Շիքակօ Թրիպիւն»։ Ամերիկեան թերթին Լոնտոնի թղթակիցը կը գրէ թէ Թուրքեստանէն պատուիրակներ եկած են Անգլիոյ մայրաքաղաքը, եւ աջակցութիւն խնդրած՝ խմբովին գաղթելու համար։

Պատուիրակները պատմեր են թէ՝ արտագաղթի, ժողովուրդներու տեղափոխութեան ընդարձակ շարժում մը սկսած է արդէն, իսկ հիւսիսէն գիւղացիներ գունդագունդ «կը ներածուին» Թուրքեստան, խորհրդային իշխանութեանց կարգադրութեամբ։ Թուրքեստանի բնակիչները կ'ուզեն Թուրքիա ապաստանիլ, բայց կը հանդիպին աշխարհագրական խոչընդոտներու։ «Թուրքիա միշտ ապաստան տուած է բոլոր այն Թիւրքմէններուն, որոնք կրնան իր սահմանները հասնիլ, որովհետեւ անոնք ոչ միայն կ'օգնեն գաղթականներ տեղաւորելու Թրքական քաղաքականութեան, այլեւ ժողովուրդ կը հայթայթեն միեւնոյն ցեղէն։ Բայց Կասպեան ծովը կը խափանէ ամէն ճամբայ դէպի արեւմուտք, իսկ դէպի հարաւ-արեւմուտք թշնամի Պարսկաստանի պաշօնեաները կը փակեն դուռները»։

Թղթակիցը յիշելով Թուրքեստանի գլաւումը անցեալ դարու կիսուն, կ'ըսէ թէ 1917—1924 այս բարեպաշտ մահմետականները միշտ հրոսակային կռիւներ մղեցին պոլշեւիկեան իշխանութեան դէմ, բայց աշխարհ լուր չունեցաւ, քանի որ բոլոր լուրերը, հեռագիրները եւ թերթերը ենթարկուած են խիստ գրաքննութեան։ Թիւրքմէնները պահ մը ոգեւորուեցան, երբ Էնվէր փաշա 1922ին այն կողմերը գնաց, ապստամբութիւնը վարելու համար։ Էնվէր առժամ մը յաջողութիւններ ունեցաւ, բայց յետոյ յաղթուեցաւ Պուխարայի մէջ։ «Գերի բռնուեցաւ Ռուսերուն կողմէ եւ այնուհետեւ ա՛լ բան չլսուեցաւ իր մասին։ Թիւրքմէնները կը կարծեն թէ սպաննուած է»։

Անկէ ի վեր կը մաքառին, կը տոկան. եւ ահա Լոնտոն եկեր են, որպէսզի Անգլիոյ բարեխօսութեամբ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութեամբ գաղթեն Թուրքիա, այր, կին, մեծ ու պզտիկ, վեց միլիոն հոգի։ Եւ քանի որ Թուրքիան հազիւ տասը միլիոն բնակիչ ունի, անշուշտ սիրով պիտի ընդունի այս պատկառելի համրանքը։

Պատուիրակները կ'երդնուն թէ ո՛ր եւ է օտար ազդեցութեան տակ չեն գտնուիր, ոչ Նիւթապէս, ոչ ալ բարոյապէս, թէ խորհրդային կարգ ու սարքն է որ կ'ընդվզեցնէ զիրենք, թէ բոլորովին զինաթափ ըլլալէ յետոյ, այժմ ալ կը կեղեքուին ազգային եւ տնտեսական գետնի վրայ։

—«Մինչեւ Թաշքէնտ, 2000 մղոն երկայնութեան վրայ, երկաթուղին ունի 850 պաշտօնեաներ, որոնց 12ը միայն իսլամ-թիւրքմէն են։ Բանակը, որ նախապէս ամբողջովին բնիկներէ կը կազմուէր եւ տեղացի սպաներու հրամանին տակ կը գտնուէր, առեն մը 90,000 հոգի կը հաշուէր։ Այժմ 50,000ի իջած է եւ հազիւ 4000 Թիւրքմէն զինուորներ ցրուած են ամբողջին մէջ։ Մէկ հատիկ Թիւրքմէն սպայ կամ ենթասպայ չկայ։ Ստրկացման ուրիշ զէնք մըն է տնտեսական հալածանքը։ Թուրքեստանի ժողովուրդը հողագործ է եւ առեն մը 186,000 արտավար հող կը մշակուէր։ Գլխաւոր բերքը բամպակն էր, թէեւ պտուղներ եւ բրինձ ալ կը մշակէին։ Այս արտադրութիւնները ժամանակ մը մինչեւ մօտաւոր Արեւելքի եւ հարաւային Եւրոպայի հրապարակները կը հասնէին։ Այժմ Թիւրքմէնները քշուած են իրենց բամպակի արտերէն եւ 400,000 ռուս գիւղացիներ տեղաւորուած են այդ հողերուն վրայ։ Թուրքեստան ալ ենթարկուած է հնգամեայ ծրագրին։ Ռուսերուն տեղաւորումէն ի վեր 45 միլիոն տոլար ծախսուած է ոռոգումներու համար, այս տարի երեք միլիոն արտավարի բարձրացնելու համար բամպակի մշակութեան տարածութիւնը։ 1927ին արդէն հասած էր 1,500,000 արտավարի։

×

Այս լայն քաղուածքէն յետոյ, ընթերցողները անշուշտ պիտի հարցնեն թէ խնդիրը ի՞նչ կապ ունի մեզի հետ։

«Շիքակօ Թրիպիւն»ի թղթակիցը Ֆրանսայի հինգ անգամ կը հաշուէ Թուրքեստանի տարածութիւնը, իսկ ժողովուրդն ալ՝ վեց միլիոն։ Իրականին մէջ, այդ երկիրը ունի 571,000 քառ. մղոն տարածութիւն (Ֆրանսան՝ 212,660), իսկ բնակչութիւնն է 7,201,550, որոնց 6,130,000ը գիւղացի։

Արդ, այս միլիոնները մէկ ելք են գտեր, խորհրդային տարսափներէն ազատելու համար,— արտագաղթ դէպի ցեղակից եւ կրօնակից երկիրը, դէպի Թուրքիա, որ կը տառապի բնակչութեան սովէն։ Անոնց ներկայացուցիչները ափ առած են Լոնտոն, որպէսզի միջնորդէ եւ դիւրութիւններ ընծայէ ճիշդ այնպէս ինչպէս եղաւ Թրակիոյ Թուրքերուն փոխանակութեան առեն։ Եւ կը թուի թէ սխալ դուռ զարկած չեն, որովհետեւ Մեծն Բրիտանիան ըլլալով իսլամական կամ իսլամավար պետութիւն, խորապէս շահագրգռուած է Թուրքիոյ զօրացումով, իբրեւ պատուար Ռուսաստանի դէմ։

Ուրեմն, երկու խնդիրներ կան աչքի առջեւ,— 1. Թուրքեստանի խաղաղ ընդվզումը եւ գանգուածային գաղթի տրամադրութիւնը։ 2.— Թուրքիան վեց միլիոն բնակչութեամբ զօրացնելու հաւանականութիւնը։

Երկուքը մէկ վերածելով մեզի համար չափազանց կարեւոր հարցի մը, խօսինք առանձին։

Շ.

«ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՍՈՒՐԻԱՆ» ԸՍՏ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԳՈՐԾԻՉԻ ՄԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԶԱՐԳԱՆԱՅ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

«Սուրիական համայնավար կուսակցութիւնը կ'ապրի եւ կը զարգանայ, հակառակ անհուն հալածանքներուն», կը գրէ համայնավար ծանօթ փաստաբան Անրի Պէրթոն, «Իւմանիթէ»ի մէջ։

Կը յիշուի թէ Անրի Պէրթօն Սուրիա գացեր էր դատաւորին առջեւ պաշտպանելու կարգ մը համայնավարներ, որոնց մէկ քանին Հայեր։ Սուրիայէ վերադարձին, Անրի Պէրթօն կ'ամփոփէ իր տպաւորութիւնները։

— Կացութիւնը բոլորին ծանօթ է իր ծանրութեամբ, կը գրէ. համայնավար փաստաբանը, բայց միայն, համայնավարները որ կը հաւարձակին զայն երեւան հանել, կրնան զայն դարմանել,— գրաւատիրութեան փճացումով։

«Ամփոփենք միայն, ինչ որ համայնավար խմբակը բաւած է քանիցս, Երեսփոխանական ժողովի բեմէն.

«1920էն ի վեր (Սան Ռէմօի խորհրդաժողովը) ուր Միլրան դաշնակիցներէն կը ստանար սուրիական հոգատարութիւնը, 15 միլիառ ծախսուած է Սուրիոյ մէջ եւ այս ձեռնարկին համար ինկած են հազարաւոր Ֆրանսացիներ կամ գաղթայիններ»։

Ու կարգ մը դէպքեր ներկայացնելէ վերջ բառ իր ընթանումին, Պէրթօն կ'եզրակացնէ.

— Եթէ աւելցնենք ամէն կարգի ժամանակ տարբերները,— պատերազմական առեւտրի կեղծ գաղափարութիւններ, յետոյ, բանի տեղեր լիբանանցի երեսփոխաններու, վարչական խափանում բազմաթիւ թերթերու, Շէյխ ոզլ դրամի եւ անոր փոխարինումը սուրիական ինկած դրամով (սուրիական սաւկէ՝ 20 ֆրանք), ամփոփուած ենք հաւատալու թէ հոգատարութեան վարչաձեւի չարիքները խոր պատճառներէն մէկն են սուրիական ճգնաժամին»։

Ըստ Պէրթօնի, սուրիացի գիւղացին կրկնապէս կը շահագործուի ֆրանսական դրամատիրոջ կողմէ. ազգայնականները համաձայն են ֆրանսական կայսերապաշտութեան, սակայն «բարեխախտաբար» Սուրիոյ բանուորական դասակարգներուն եւ գիւղացիներուն մէջ կը զարգանայ դասակարգային գիտակցութիւնը։ Անոնք «հիմա կը հասկնան թէ միայն համայնավար կուսակցութիւնն է որ կրնայ զիրենք պաշտպանել եւ ազատագրել»։

«Պէյրութի պատերազմական առեւտրին առջեւ ամբաստանեալները ճշդեցին սուրիական համայնավար կուսակցութեան նպատակները։

«Ի՞նչ դառ եւ ի՛նչ օրինակ տեսնել մեր ընկերները որ 10 տարուան տաժանակիր աշխատութեան վտանգին տակ կը գտնուէին, հպարտօրէն կը յայտնէին համայնավար կոչուելու պատիւը։ Արթին Մատէեան լեցուն եւ համակիր սրահի մը առջեւ, կը ճշդէր սուրիական ժողովուրդին ձգտումները եւ մեր կուսակցութեան անմիջական նպատակները։

«Մեր ընկերը Յատուրեան, յանուն երիտասարդութեան, բոլորին ցոյց կուտար դրամատիրական շահագործումը, եւ տակից դառ, կը բացատրէր թէ ինչ պիտի ըլլայ վարչաձեւը, զոր սուրիացի համայնավար երիտասարդները կ'ուզեն հաստատել»։

Տաս տարուան տաժանակիր աշխատանքի վտանգին տակ ըլլալով մէկտեղ, այս դրվատանքը միայն լսելու համար, կ'արժէ շարունակել...

Առա՛ջ, ուրեմն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԱԾ

Նախորդ օր Անգլիոյ խորհրդարանը կրկին ղբաղեցաւ կառավարութեան կողմէ ներկայացուած տնտեսական օրինագծով։ Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը կը պնդէր երկրորդ ընթերցումով՝ օրինագծին քուէարկման մասին։

Այս առթիւ բաւական բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան նախկին եւ նոր աշխատաւորական նախարարներուն միջեւ։ Ի վերջոյ օրինագիծը ընդունուեցաւ 57 ձայնի առաւելութեամբ։

∴ Կառավարութիւնը նշանակեց նախարարական մասնախումբ մը որուն գործը պիտի ըլլայ մանրակրկիտ կերպով քննել Անգլիոյ առեւտրական բացին պատճառները։ Մէկ քանի տարիներէ ի վեր Անգլիոյ ներածումներու գումարը մեծ համեմատութեամբ գլած անցած է արտածումներու գումարը։ Առեւտրական հաշուեկշռի այս բացը գոցելու համար կառավարութիւնը երկու միջոց ունի։ Մաքսային արգելիչ ընդհ. օրէնք մը կիրարկել եւ կամ, արգիլել օտար կարգ մը ապրանքներու եւ արտադրութիւններու (մասնաւորաբար «լիւքս» ապրանքները) ներածումը։

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

Երկուշաբթի օր, Լոնտոնի մէջ գումարուեցաւ կլոր Սեղանի խորհրդաժողովին դաշնակցային յարաբերութեանց յանձնախումբը։ Ներկայ էր Կանտի որ առաւօտուն կանուխ, ժամը 4.30ին արդէն ոտքի էր։

Ժողովը բացաւ Լորտ Սէնքի։ Այս անգամ, ժողովը կը ստանար մասնաւոր կարեւորութիւն մը, շնորհիւ Կանտիի ներկայութեան, որ կարգ մը շրջանակներու յոյսեր կը ներշնչէ խորհրդաժողովի յաջողութեան։ Սակայն, Կանտի այնքան ալ յուսալից չէ, որովհետեւ դժուար կը գտնէ հաշտեցնել խորհրդաժողովին մասնակցող կուսակցութեանց շահերը։ Հնդիկները ո՛չ միայն դէմ են Անգլիացիներուն, այլեւ բաժնուած են իրենց մէջ։ Հնդիկ մէկ քանի անկախ պետութեանց ներկայացուցիչները յայտնեցին թէ բուռն կերպով պիտի բողոքեն հնդկական դաշնակցութեան ծրագրին դէմ, որուն գլխաւոր գիծերը պարզեր էր Լորտ Սէնքի, առաջին խորհրդաժողովի ընթացքին։ Անգլիական Հնդկաստանի պատգամաւորներն ալ իրարու համաձայն չեն։

Կանտի բնաւ խօսք չառաւ այս առաջին ժողովի ընթացքին, որովհետեւ ըստ իր սկզբունքին, բնաւ չի խօսիր երկուշաբթի օրերը։

Կանտի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ վարչապետին Մաքտանըլտի հետ։ Տեսակցութեան պատճառը եւ արդիւնքը յայտնի չեն։ Կը կարծուի սակայն, թէ Կանտի յայտնած է որ պատրաստ է բանակցութեանց սկսելու, եթէ Անգլիա հաւանի վիճիլ սկզբունքի այն հարցերուն շուրջ, որոնք ընդունուած են Քարաշիի հնդկական համագումարին կողմէ։

Կանտի կիրակի իրիկուն խօսեցաւ ճառ մը, որ անթելով հաղորդուեցաւ Ամերիկա։ Իր ճառին մէջ, Կանտի խօսեցաւ հնդիկ քաղաքակրթութենէն։ Որպէսզի Հնդկաստան վերագտնէ իր անցեալ փառքը, պէտք է որ ստանայ իր ազատութիւնը։ Սակայն այս ճամբուն վրայ, Հնդկաստանի որդեգրած եղանակներն են ճշմարտութիւն եւ խուսափում ամէն բռնութենէ։ Բռնի ուժը վայել չէ մարդկային արժանաւորութեան։

Կանտի իր ճառին վերջաւորութեանը դժգոհութիւն յայտնեց որ կառավարութիւնը չուզեց մասնակցիլ թմրեցուցիչներու եւ ոգելից ըմպելիի դէմ բացուած պայքարին ու կոչ ուղղեց մարդկութեան, օգնելու կիսաքաղց Հնդիկներուն։

Նոր խռովութիւններ Պերլինի մէջ

Նախորդ իրիկուն, հաւաքոյթի մը ընթացքին, ոստիկանութիւնն ստիպուեցաւ յարձակում գործել համայնավարներու վրայ։ Հաւաքոյթին մէջ պիտի խօսէր ընկերվարական մը, որուն պատասխանելու պատրաստուած էր համայնավար մը։ Համայնավարները մեծ բազմութեամբ խռնուած էին սրահին առջեւ, մայթերուն վրայ։ Ոստիկանութիւնը ստիպուեցաւ զանոնք ցրուել։ Առաջ եկաւ իրարանցում մը, որու ընթացքին կիներ ու տղաքներ կոխկռտուեցան։ Ոստիկանութիւնը նոր ուժեր ստացաւ, համայնավարներուն արգիլելու համար սրահին մուտքը։ Այս իրարանցումներու ընթացքին, վիրաւորուեցան 30ի չափ անձեր, որոնց 5ը ծանր։

Աւստրիոյ ազգայնական ըմբոստութիւնը

Ինչպէս գրեր էինք, Աւստրիոյ ազգայնականներու ըմբոստութեան փորձը բոլորովին ձախողեցաւ առանց արիւնահեղութեան, շնորհիւ կառավարութեան կարուկ ու արագ միջամտութեան։ Կառավարութիւնն արդէն ձեռնարկած է ըմբոստները ձերբակալելու եւ անոնց զէնքերը հաւաքելու։

Շարժման ղեկավարը Տքթ. Ֆրիմէր յաջողած է ցարդ խուսափիլ ձերբակալութենէ։ Տեղը անծանօթ կը մնայ։ Ձերբակալուած է իր օգնականը՝ ճարտարապէտ մը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՓՈԹՈՐԻԿԻՆ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ֆրանսա, այս միջոցիս, հանդարտ օդ կը վայելէ։ Իսկ Փարիզ, որ ամբողջ ամրան ընթացքին, անընդհատ անձրեւի տակ ողողուեցաւ, մէկ քանի օրէ ի վեր արեւի երես կը տեսնէ։

Եուկօսլաւիոյ մէջ սակայն, փոթորիկը մեծ աւերներ կը գործէ, Շաբաթ գիշեր Զաղրէպի շրջանը մեծ վնասներու ենթարկուեցաւ, փոթորիկին սաստկութենէն կառախումբ մը գծէն դուրս ելաւ։ Երեք վակոններ տապալեցան եւ բազմաթիւ ճամբորդներ՝ ծանր վէրքեր ստացան։ Արտասահմանի եւ ներքին գաւառներու հետ յարաբերութիւնները որ խզուած էին, կարելի եղաւ վերահաստատել նախորդ օր միայն։

Սարայէվոյի մէջ, կայծակ ինկաւ հեռաձայնի ընկերութեան կեդրոնատեղիին վրայ, ծանրօրէն վիրաւորելով պաշտօնեայ մը։

Ռումանիայէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, Թիմիզօարա վայրին մէջ, ուրականը տանիքներ թռցուց եւ դարաւոր ծառեր արմատախիլ ըրաւ։ Ջորս մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

Իտալիոյ կարգ մը վայրերուն մէջ, փոթորիկը փրցուց հեռագրական եւ հեռաձայնական թելերը։ Բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

ԼԵՀԵՒԹՈՒՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքման նպատակով, բանակցութիւնները կը շարունակուին Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, համաձայն Պերլինէն հաղորդուած տեղեկութեան մը։ Մոսկուայի լեհական գործակատարը, խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցած է դաշնագրի նոր նախագիծ մը։ Լեհաստան այս անգամ, համամիտ է Ռուսիոյ հետ կնքելու դաշինք մը, որ կապ չունենայ Ռումանիոյ կամ Պալթեան պետութեանց հետ։

Իբր թէ լեհական կառավարութիւնը յայտնած է թէ չի շահագրգռուիր Պեսարապիոյ հարցով, պայմանաւ սակայն որ Ռուսիա եւ Լեհաստան կնքեն փոխադարձ երաշխիքի դաշնագիր մը, արեւմտեան եւ արեւելեան սահմաններու մասին։

Խորհ. կառավարութեան ներկայացուած լեհական նախագծին համաձայն, Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ պատերազմի ընթացքին, Ռուսիա պէտք է չէզոք մնայ։

Ռուսիա իբր թէ համաձայնած է ներկայացուած նախագծին եւ հիմա, բանակցութիւններ կը կատարուին մանրամասնութիւնները ճշդելու համար։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Թուրքիոյ պատերազմական նաւատորմը ուժեղացաւ երեք նոր մարտանաւերով, որոնց շինուած են իտալական նաւաշինարաններուն մէջ։ Երեք թորփիլահալած նաւեր են։ Երկու նման նաւեր եւս որոնց ներկայիս շինուելու վրայ են իտալական նաւարաններուն մէջ, Թուրքիոյ պիտի յանձնուին հոկտեմբերի մէջ։

ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Ցուլական եւ սերպիական Մակեդոնիոյ հայերէն պատուիրակութիւն մը Ժընեւ գնաց, Ազգերու Դաշնակցութենէն խնդրելու համար որ իրենց վերադարձուին եկեղեցական գոյքերը եւ արտօնութիւն տրուի պաշտօնավարելու։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Հայաստանի տնտեսական զարգացման ընթացքին, բնակարանի տագնապը կը հանդիսանար իբրպէս լուրջ եւ վրդովիչ խնդրնոտ մը։

Նոր չէ որ Երեւան կուգայ այս հարցը, եւ ոչ ալ ներկայ վարչութեան օրով։ 1918ին հայ Թրքական պատերազմի շրջանին Թշնամիի յառաջխաղացումով Երեւանի նահանգը ծոտաւորապէս ներկայ Հայաստանի տարածութեամբ — կը հանդիսանար միակ կայանը ոչ միայն հայկական արեւելեան նահանգներու վերապրող՝ ժողովուրդին, այլեւ Սուրմալուի, Նախիջեւանի, Շարուրի, Կարսի եւ Ալեքսանդրապոլի տեղացի գաղթականութեան։

Այս աննախընթաց խճողումը, որ սովորական շրջանի մէջ իսկ կրնար ակիզբը դնել բնակարանային իրական տագնապին, աւելի եւս ծանրացաւ պատերազմի այնքան բազմաթիւ ծանր հետեւանքներու պատճառով։ Պատերազմէն, կոտորածներէն ու աքսորներէն ճողոպրած տասնեակ հազարաւոր հայրենակիցներ զոհ գացին բաց երկինքի տակ, Հայաստանի կիզիչ արեւին կամ ցուրտին։

Իր այդ վիճակին մէջ, ուր թշուառութիւնը այլապէս բազմալեզու էր — մեր երկիրը համազգային գերեզմանոց ըլլալու դատապարտուած պիտի ըլլար, եթէ համաշխարհային պատերազմի վինադադարի հետեւանքով՝ ժողովուրդի մէկ մասը հնարաւորութիւն չստանար իր տունը վերադառնալու։

Որքան ալ ատկէ ետք երկրին կցուած նոր շրջաններով կ՚ընդարձակուէր ժողովուրդի բնակութիւնը, բնակարանի տագնապը կը պահէր սակայն իր սաստկութիւնը։

Մէկ կողմէ տարիներու պատերազմական յետուղարձի խաղերը, եւ այդ առիթներով ալ քանդումի եւ բնական աւերները, երկրորդ՝ եկւոր հարիւր հազարաւոր փախստականները երրորդ՝ անկախ հայրենիքի ստեղծման հետ յառաջ եկած պահանջները, անշուշտ տագնապը պիտի հասցնէին ոչ միայն իր ամէնէն բարձր չափերուն, այլեւ ժամանակի մը համար ալ պիտի դարձնէին զայն տեւական սպառնալիք։

1918-20ին, մեր անկախութեան օրերուն, քաղաքներու մէջ մասնաւորաբար երկիրը կեցած էր դէմ առ դէմ բնակարանի տագնապին։

Շէնքերու համատարած սով ո՛չ միայն մարդկային բնակութեան՝ այլ եւ պետական եւ հանրային յարաճուն հաստատութիւններու համար։

Շինարարական շարժում մը կը սկսէր արդէն 1920ին, որ կը թուէր ըլլալ արդիւնաւոր եւ ծաւալուն, շնորհիւ մեր ժողովուրդի ձեռներէցութեանը եւ շինարարական բնատուր առաքինութիւն։

1820-21ի արտաքին եւ ներքին շարժումները, երկրի խորհրդայնացումը որոշ ժամանակով եկան ընդհատելու շինարարական աշխատանքները։ Նոր կարգերու հաստատումով, անհատական նախաձեռնութիւնը ծանուօրաբար լքեց շինարարական այդ ասպարէզը, ինչպէս այդ օրերուն, նոյնպէս եւ անկէ յետոյ ալ։

1922էն սակայն կը սկսի արդէն խորհրդային շինարարութիւնը «նոր պահանջների եւ պայմանների» համաձայն։

Մինչեւ հիմա շինարարութիւնը բաւարարած է մասամբ պետական եւ հանրային հաստատութիւններու պահանջները։ Իսկ բուն ժողովուրդը կը մնայ տակաւին խճողուած գիւղերու եւ քաղաքներու հին եւ խարխլած բնակարաններու մէջ։

Ճիշդ է թէ այս տասնամեակի ընթացքին ձեռնարկուած են կարգ մը նոր գիւղերու շինութեան — գլխաւորաբար Հայրենակցական Միութիւններու նախաձեռնութեամբ — բայց տակաւին շատերը կիսաւարտ են ու ո՛չ լրիւ օգտագործելի։

Գործարանային եւ գլխաւորաբար ճարտարարուեստական շրջաններու մէջ, աշխատաւորութեան համար շինուած բնակարաններն ալ չեն գոհացներ օր օրին աճող պահանջները։

Բնակարանի տագնապէն զգալապէս կը տուժէ նաեւ երկրի կրթական գործը։ Պարտադիր կրթութեան ձեռնարկի յաջողութիւնը մեծ մասով կախում ունի նոր շէնքերու շինութենէն։

Հարկ կա՞յ կրկնել, որ ի վերջոյ բանուորական ուժի տագնապին, եւ տնտեսական ծրագրերու թերակատարման մէջ գլխաւոր տեղը կը բռնէ նորէն եւ նորէն բնակարաններու չգոյութիւնը։

Կարճ խօսքով, Հայաստանը այս օր որեւէ ժամանակէ աւելի կը նեղուի շէնքերու չգոյութենէն։

Ի՞նչ կը խորհի երկրին իշխանութիւնը, այսքան կենսական եւ հրատապ հարցի կարգադրման համար։

Ժողովներու եւ պաշտօնատուներու մէջ անշուշտ որ կան լուրջ եւ կարեւոր որոշումներ, երկրի շինարարութեան մասին։ Ընդպակասս են նոյնպէս «մարտական հրահանգներ» ալ, գրեթէ ամէն ամսու, իբրեւ արդիւնք այս կամ այն խորհրդակցութեան։

Սանոք սակայն, բոլորը կը վերաբերին շինարարութեան ծրագրին մասին, որ բաւական խոտոր կը համեմատի բուն գործնական աշխատանքներու հետ։

Ցուլիսին, կուսակցական եւ պետական վերին օրգանները բուռ անվորութեան նորէն քննութեան առին շինարարական ծրագրերու թերակատարման հարցը։

Տրուած բացատրութիւններով ու լուսաբանութիւններով, շինարարութեան ծրագրերու թերակատարման գլխաւոր պատճառները կը հանդիսանան։ -

Ա.— Շինանիւթերու պակասը, գլխաւորաբար առաղձի, երկաթեղէնի եւ առհասարակ այնպիսի նիւթերու, որոնք մաս կը կազմեն արտասահմանէն ներածելի ապրանքներուն։

Բ.— Մասնագէտ բանուորներու եւ առհասարակ բանուորական ուժի պակասը։ Ինչպէս բոլոր տնտեսական ձեռնարկներու մէջ, նոյնպէս եւ այս ճիւղին վրայ մասնագէտ դարձած բանուորներու թիւը շատ չնչին է մեր երկրին մէջ։ Այս պակասը աւելի տագնապալի կը դառնայ մանաւանդ երկրաշարժի ենթակայ շրջաններու մէջ, ուր նոր շէնքեր կը շինուին գերագոյն յատուկ պահանջներու համաձայն։

Գ.— Շինարարութեան գործին ղեկավարութեան բացակայութիւնը։ Փաստ է որ շատ ձեռնարկներու մէջ վերեւի պակասներէն աւելի գործին վրայ գէշ ազդեցութիւն է թողած ապիկար եւ անբարեխիղճ ղեկավարութիւնը։ Ջորագէսի, Լենի-Պէմզայի եւ անգամ Երեւանի շինարարական ձեռնարկները, խոշոր չափով եա ին Յաւցեր գործի ղեկավարներու «անփութութեան, թափթփածութեան» պատճառով։

Դ.— Նախահաշիւներու եւ ծրագիրներու պակասը հակառակ ծրագիր եւ նախահաշիւ պատրաստելու բոլշեւիկեան մասնագիտութեան, Հայաստանի շինարարութիւնը նիւթական խոշոր վնասներու կ՚ենթարկուի միշտ, իրական նախահաշիւ ու ծրագիր չունենալու պատճառով։

Ե.— Փոխադրական անբաւարար միջոցները։ Հայաստանը ո՛չ միայն զուրկ է երկաթուղային հաղորդակցութենէ, այլեւ անբաւարար են երկրի փոխադրական տեղական միջոցները։ Հակառակ այս ուղղութեամբ տրուած որոշումներու եւ հրահանգներու, կը թուի թէ դժուար է կազմակերպել այս գործն ալ։

Ահա մօտաւորապէս այս գլխաւոր դժուարութիւնները, որոնք կը խանգարեն «շինարարական թափը»։

Ճիշդ է թէ, յիշուած այս արգելքներուն մաս մը կը մնայ անյաղթահարելի, ցորչափ երկիրը բռնկըուած է ապաւինիլ արտասահմանին։ Սակայն գլխաւոր բաժը այս ձեռնարկին մէջ, գործի անշնորհ ղեկավարութեան մէջ պէտք է փնտռել։ Այս ղեկավարութիւնը, ժամանակի եւ միջոցներու լրիւ օգտագործման մասին իր քիչ մը սովորական դարձած անփութութեամբ, ոչ միայն կը դանդաղեցնէ շինարարական աշխատանքները, այլեւ կ՚անտեսէ մարդկային եւ նիւթական հսկայական միջոցներ։

Այն ժամանակ երբ՝

— «Տնտեսութիւնը զարգանում է յախուռն թափով, մեծանում է բանուորութեան թիւը, մեծանում են քաղաքները, որի հետ միասին չափազանց արագ մեծանում է նաեւ բնակարանների պահանջը»։

Իսկապէս որ անհանդուրժելի են բնակարանի շինարարութեան ճեղքուածներն ու թերակատարման փաստերը։

Մանաւանդ երբ այդ փաստերը խոշոր չափով ուղղուած են այն ղեկավարութեան դէմ, որ անընդունակ է օգտագործելու տրամադրուած բոլոր նիւթական միջոցներու հետ, նաեւ բոլշեւիկեան «բարոյական ուժը»...

Ս. ԽՈՒԹՈՒԼ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԵՐԷՆ

7.— ԱՐՀԱՄԱՐՀԱՆՔ ԵՒ ՀՈՍՀՈՍՈՒԹԻՒՆ

Այո, ճիշդ է որ արեւելահայ եւ արեւմտահայ հոգեբանութեանց միջեւ անջրպետ մը կայ։

Բայց, կը կրկնենք, այդ անջրպետը լեզուական երկուութեան մէջ փնտռելու չէ։

Անոր արմատը աւելի խորունկ է։

Ըսինք անգամ մը թէ փոխադարձ արհամարհանք մը կայ, որ խրամատ կը բանայ մեր հոգիներուն մէջ։

Բայց նշանենք այստեղ թէ աւելի շեշտուած է արեւելահայ արհամարհանքը։ Ճիշդ ինչպէս երբեմն Պոլիսը կը նայէր գաւառին վրայ՝ այնպէս Ռուսահայերը կը նային մեր վրայ։

Դժուար չէ անշուշտ այս առայնութիւնը բացատրել։

Նախ անոնք, դարէ մը ի վեր, Ռուսերուն կողքին ապրեցան, այսինքն ժողովուրդի մը քով, որուն մշակոյթը բազմիցս բարձր էր Թրքականէն։ Արդ, ի՞նչպէս կ՚ուզէք որ Ռուսերուն հետ շփուող մարդիկ մեզ չարհամարհէին երբ Ֆէս կար մեր գլուխը, ու մեր բարեւը Թէմէննահով կուտայինք Թուրքերուն նման։ Երբ մարդ ինքզինքը մտքով բարձր կը տեսնէ՝ անշուշտ չի կրնար չարհամարհել տգէտ մնացած իր մէկ եղբայրը։

Յետոյ Ռուսահայերը ունեցան ատեն մը համալսարաններ, ու իրենց ժողովուրդին մէջ դարձան պաշտօնեայ։ Արեւմտահայերս, դժէ Համիտին օրով, համալսարան շատ չունեցանք։ Ռուսահայերը երբ մեր հետ կը խօսէին՝ մեր բերնին ջուրը կը վազէր, ու քանի մեր բերնին ջուրը կը վազէր՝ կ՚ունենար մեր գիտցածը։ Արհամարհանքին մէկ մասն ալ ատկէ կուգայ։

Կայ եւ ուրիշ պարագայ մը։ Մեր մէջէն ալ շատ համալսարանաւորներ ելան ի վերջոյ։ Բայց մեր ուսանողները, մեծ մասամբ, հետեւեցան գործնական ճիւղերու, — բժշկութեան, դեղագործութեան, ատամնաբուժութեան, ճարտարագիտութեան, վաճառականութեան, եւայլն։ Մինչդեռ նոքա որ ուսանեցին ընկերային գիտութիւններ, փիլիսոփայութիւն, անտեսագիտութիւն, եւայլն, այսինքն ճիւղեր՝ որոնք մարդս ընդունակ կ՚ընէին աւելի խոր մտածելու եւ աւելի պերճախօս արտայայտուելու։ Ռուսահայերէն շա՛տ շատերը կրնան պարծիլ այս յատկութեամբ, ու հետեւաբար հեգնել մեր չափ-չոր ուղեղը։ Ցեղ մը դոգներ։

Բայց արդար ըլլալու համար, ըսենք թէ մեզ հանդէպ սնուցուած այս արհամարհանքին մէջ կարելի չէ որ եւ է առնչութեան հետք գտնել։ Ընդհակառակն։ Ռուսահայութիւնը մեզ սիրած է հետաքրքիր եղբօր մը պէս։ Այո՛, յաճախ գութն է որ ծածկուած է այս սիրոյն մէջ, բայց ան հասած է յաճախ իր ծայրայեղ չափին, մինչեւ զոհաբերութեան։ Մեր ազատագրութեան գաղը եթէ մենք առեղծեցինք, անոր համար պայքարելու քարոզը Կովկասէն եկաւ։ Անո՛նք մեզ առաջնորդեցին զոհուելու գաղափարի համար, ամէնէն առաջ իրենք յանձն առնելով զոհուիլ, իրենք զոհուելով, Բայց այս սիրոյ, զոհաբերութեան առաքեալներուն եւ ուրիշ դաս մը ապրեցաւ միշտ որ մեզ արհամարհեց։ Արհամարհեց մեր մտաւոր պատրաստութիւնը, մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը։

Հերքումները չեն զօրեր։

Արհամարհանքը եղեր է ու կայ։

Մեր ընդդիմախօսները ուժ ունի՞ն զայն բանալու։

Ո՛, թող փտտան ըլլան թէ անջրպետը երե՛ւ կը սկսի գոցուիլ։

*

Ազդարար՝ խօսելով արեւմտահայ տաւաղաւարմութեան շուրջ ստեղծուած վէճին՝ շատ ճիշտ դիտել կուտար.

— «Բայց շատ աւելի կոծալի է հայ գաղութներու մէջ դրէշ շարժող արեւելահայ մտաւորականներու արտայայտած փութկոտութիւնը, ու անոնց փառասիրութեանց ատկէ նըշմարուող արհամարհանքը դէպի հայ գրականութեան քայլ հասած։ Նոր չէ՝ Կովկասահայ մտաւորականութեան մէջ՝ Պոլիսը հոսհոս նկատելու մտայնութիւնը։ Նոր չէ մանաւանդ արեւմտահայ լեզուն ու գրականութիւնը հեգնելու մանաւոր ճիգը։ Այնպիսի՜ ատեն մը երբ ամէնէն կիսակիրթ արեւմտահայն անգամ Կովկասի գրականութեան միջակութիւններն իսկ կը ճանչնար, քիչ չէին Շիրվանզադէի պէս մարդիկ որ արեւմտահայ գրականութիւն ըսելով Դուրեանն ու Պարոնեանը միայն գիտէին եւ որոնց համար խաւարակալ Ափրիկէ մըն էր Պոլսոյ հայ գրականութիւնը եւ Հացին Երգըին աննման հոգինակը՝ Հօր մեծ Վարուժանն։ Արեւմտահայ մտքին ամէջւած ճապուկ, գեղեցիկ եւ ճոխ լեզուն իսկ ատէլ կ՚ըլլար ծաղրի՝ իբր խորթ, անհասկնալի ու անբնական։ Այսպէս էր ատեն մը, երբ դեռ արեւմտահայ գրականութիւնը ունէր աւելի կարկառուն դէմքեր, ու մանաւանդ աւելի լայն ասպարէզ տարածուելու եւ կարդացուելու։ Հիմա արդէն արեւմտահայ գրողներուն համար հարցը վճռուած կը թուի։ Արեւմտահայութիւնը ցիրուցան է, ու մանաւանդ հասնախումբ մտաւորականութեան չունի։ Երէկ երկու բարբառները մերձեցնելու կամ ձուլելու հարցն էր միացեալը, հիմա արդէն կը խօսուի բռնակալացնել մէկուն տիրապետութիւնը միւսին վրայ։

Դժբախտ բան է երբ մեր լեզուն ու գրականութիւնը արհամարհանքի նշաւակ կը դառնան այսպէս։ Բայց այդ արհամարհանքը սերունդ մը ապրի մարդոցմէն կուգայ։

— «Քանի որ քաղաքական ընդհանուր տխուր պայմանները ստիպած են Հայութիւնը այսպէս իրարմէ հեռու քանի մը մեծ հատուածներու բաժնուած ապրիլ, կ՚ըսէր Զօպանեան հին Անահիտներուն մէջ, պէտք է միշտ ջանալ այդ հատուածները, որ իրարու նկատմամբ անտարբեր կամ արհամարհոտ ըմբռնում մը բռնելու տեղ, միմեանց օգնելու, իրարմէ օգտուելու եւ զիրար լրացնելու ձգտումը միայն ունենան։ Պոլսահայուն դէմ այն տեսակ մը հակակրութիւնը զոր Ռուսահայերէն եւ Հայաստանցիներէ ոմանք տածած են եւ դեռ կը տածեն ամէն կողմ, ամէնէն չոչոթ ու ազգամիաս երեւոյթներէն մէկն է մեր կեանքին։ Պոլսեցին հոլանիկ սոտաբարհոյթ, այլասեռած, անհաբոյաստ հայ, նախատել է իսկապէս նոյն իսկ հայ ժողովուրդը։ Արդիւնքը պոլսահայ հասարակութիւնը կազմուած է ամէն օր գաւառներէն եկող Հայաստանցի Հայերով։»

Պարոնեանին մատե՛րը չորնան...

Ա՛ն մեր ճակտին փակցուց հոսհոս մակդիրը։

Ու եթէ կ՚ուզէք Պարոնեա՛նն էր որ առեղծեց անջրպետը...

Ան նուիրագործեց հոսհոս բառը եւ Ռուսահայերուն բերնին ծամոց ըրաւ։

Մինչեւ սա վերջին տարիները ռուսահայ մտաւորականութիւնը արեւմտահայ գրականութիւն ըսելով Դուրեանն ու Պարոնեանը միայն կը ճանչնար։ Ուրիշ գրագէտ չունէինք մենք անոնց համար։ Նոյն իսկ հիմա ռուսահայ մտաւորականներ գիտեմ՝ որոնք լսած իսկ չեն Երուանդ Սրմաքէշխանլեանի, Հրանտ Ասատուրի, Մելքոն Կիւրճեանի, Միսաք Մեծարենցի անունները, օրինակի համար։ Օտեանն անգամ հազիւ իմացած են։

Բայց Կովկասի մէջ մէկը չկայ որ Պարոնեանը գոց ըրած չըլլայ։ Ու Պարոնեանի ծաղրանկարներուն մէջէն է միայն որ մեզ կը ճանչնան։ Նոյն իսկ մինչեւ այսօր Մեծապատիւ Մուրացկանները կ՚ապրին անոնց երեւակայութեան մէջ։

Դեռ քանի մը տարի առաջ, Հայրենիք ամսագրին մէջ Արտ. Աբեղեան Պարոնեանը օդեկոչեր էր տեղ մը պոլսահայ խմբագիրներուն ակնարկած ատեն։ Ու ան ալ Արտ. Աբեղեանի պէս լուրջ մարդ մը։ Ափսո՜ս, չգիտէի իր հասցէն։ Անունն՛ը պիտի հաղորդէի խմբագիրներուն, վարժապետներուն, տիրացուներուն, որոնց Պոլիս ծնած չեն, բայց որոնց մասին գլուխ-գործոցներ պիտի արտադրէր Պարոնեանը, — չըսենք Երուանդ Օտեանը—, որ արդէն անմահացուցած է մեր եւ իրենց Փանջունիները։

Տխմարելի տիպարներ ամէ՛ն տեղ ալ կրնան գտնուիլ։ Մայրութիւնը զայն ընդհանրացնելուն մէջ է։ Ու ողբալի կէտը հո՛ն է որ անոր դէմ կը դառնան շատ լուրջ մարդիկ, որոնց համար շատոնց վերցուած պէտք էին ըլլալ սահմանները եւ զանոնք հասատող ամէն արգելք։

Նախատական մակդիրները ուրիշ արդիւնք չեն տար, բայց եթէ վէրքը բանեցնել ցմիշտ։

— Խըմպը՛լ, կ՚ըսէր ատեն մը Պոլիսը գաւառին։

— Խըռօ՛, կ՚ըսէին մեր կարգի մտած գաւառները յետամնացներուն։

Ու այս երկու բառերուն տակ կը ծածկուէր հոգիներու մէջ կուտակուած բովանդակ արհամարհանքը։

Պէտք եղաւ որ գաւառը արթննայ, ու Պոլիսը տակաւ անոր ազդեցութեանը տակ մտնէ, որպէսզի չքանան այդ մակդիրները։ Մանաւանդ որ, Պոլսոյ մէջ ալ սերունդ մը ստեղծուեցաւ որ իր սիրտը կապեց գաւառին։ Գաւառացին այլեւս չմնաց այդ արհամարհելի էակը, դարիպը զոր ոտքերին կենդանի գծերով նկարեր էր երբեմն Կիւրճեան՝ Պոլսեցիներուն արհամարհանքը պատմած ատեն։ Ոչ ալ «գրեցի» մնաց՝ ծծական որ խորթ եղբօր մը, օտարի մը կը տրուի, եւ զոր վէպով մը ծաղրեց նոյն իսկ Պոլսեցի գրագէտ մը, Լեւոն Շանթ։

Ու Պոլսեցի չէ՞ր Վաղանեան ալ՝ որ գաւառացիին դրասանկը պատուեց Պոլսոյ բեմերը, եւ անընդհատ խարանեց խըմպըլ մակդիրը զոր դեռ կը շշնջէին մարդիկ։

Հոսհո՛սն ալ պէտք է վերնայ, ինչպէս վերցաւ մեր հնարած ճիճնցուածը, որ արդէն բնաւ հիմ չէր բռնած։

Ոչ թէ միայն բառը վերնայ՝ այլ անոր հետ կապուած արհամարհանքն ալ։

ՍԻՐՈՒՆԻ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՒՆԻԿ ԹԻՒ 2

Երբ դեռ Նունիկ Թիւ 1 կը բարձրանայ հայ գրականութ մեծնանին սանդուղներն ի վեր, դին Նունիկ Թիւ 2ը, ձ հայ գրականութեան մեծնանին կութենէն, այժմ կը փորձէ բարձ նալ աւելի վեր, միջազգային քականութեան տաճարին սանդ ներն ի վեր, օր ըստ օրէ նոր նուաճումներով։

Նունիկ Թիւ 2 հայ գրակա թեան մէջ առենօք ծանօթ էր կին Զապէլ Եսայեան անունով։ վէպեր գրած է, հայ սկսնակ տասարդները իր ձօնը կը շատ դասեր առած է անոնցմ

Բայց նկատելով, որ հայ գէտները, երբ իրենց տարիքը նեն եւ «անկլիք» չունենան՝ կարծ քաղաքագէտ կը դառնան, ծարպիկ ու խելացի տիկինն չուշանար աճա օգտուելու այդ ւանդութենէն։ Եւ գեղեցիկ ու գոյնզգոյն պատկերներ արջեւոը (գրականութիւն) կան կը համարի այս անգամ գելու համար մեզի ընկերային կարգեր ու քաղաքական

Մենք կը ներենք իր այս ձարձակութեան, վասնզի մեր ընդունուած սովորութիւն է, գէտները անպայման քաղաքագ թիւն խաղան այս ազգին գլխուն ազգային պատմութիւնը կարծ չափազանց յաջող, չափազանց րական վէպ մը։

Մենք կը ներենք դարձեալ միամտութեան, երբ կը զարմա թէ ինչո՞ւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւ հակառակ իր «ձախութեան», չինը չըզար ողջունելու բոլշեւիկ ռուս պետութեան մէջ։ Տիկինը բախտաբար չի յաճախեր ծանօթ դարանները, ուր տեսաբաններ աւելի ծայրայեղ «ձախութեան» կան, եւ չի գիտեր որ Ռուսիոյ շեւիկ կամ ցարական, մեծ պետ թիւն մըն է սակայն, որ կ՚ ի վնաս փոքրիկ պետութիւններ ինչպէս մեծ ձուկը՝ ի վնաս փոք ձուկերուն։ Կը ներենք բոլոր ագիտութիւններուն։

Բայց չենք ներեր ուրիշ հա ձակութեան մը, որ կատարեց ջերս։

Տիկինը անցեալ օր «Հոկին նամեակին առթիւ», քաղաքական քեր յայտնելու մարզանք մը կա րած պահուն, կը թելադրէր բանուորին, որ երթայ միանայ նակցի օտար բանուորներուն քարին, գործադուլին, կռիւներ Հայ բանուորը մտիկ կ՚ընէ կամ սատանային այդ խրատներուն, գիտնալիք բան է։ Դասը տիմը կեանքը ինք կուտայ։ տեսէք թէ տիկինը ի՛նչպէս կ խատ համոզել հայ բանուորը Ուղին», ապա. 9).

—«Մենք բուրժուական մամուլին «խոհեմութեան» ուորներուն կը ծակադրենք ցանարանը աւելի լուսաւոր թեան եւ գիտակցութեան այդ նպատակին հասնելու մար պէտք է կատարել գրուած եւ ծրագրային ծունէութիւն»։

Փա՛ւլ, ի՛նչ հայերէն, կան մը չկա՞յ, որ քիչ մը այս լեզուն։ Շարունակենք՝ լով մեր չրթները.

— «Ոչ ոքի համար վասն կրնար յառաջ գալ, բանուորը փոխանակ տի ճամբայ բռնելու եւ իր գած կրպակին մէջ նելու, ստանայ մասնագի թիւն, բանուորական գծով տարէ իր յառաջադիմութիւ սովորի տեղական լեզուներ ստանայ ուսմունք...»։

Ի՛նչ, ուսմո՞ւնք, սատկած տպաւորութիւն չի՞ տար ա —Տե՛ղը մեր աշխարհաբար բունակենք ընթերցումը կան չհաշխարհիկ մ յայտնելու համար՝ տիկինը աղբիւր չէ գտած, բայց միայն յերէն քերականութիւն մը, այ դէջ սորվելու պայմանով։

—«Ոչ մէկ վտանգ չի

կայացնել այն բանը, որ ծայ քանուորը դուրս գայ իր լռա-ծեան կենցաղէն, որ Թօթափէ ընդմիշտ քոսոտ «ծայացիու-թիւնը»...,

Ի՞նչ, մեր հայացիութիւնը քո-սո՞տ Բայց, տիկին, շնորհիւ այդ հայու շնորհքին — զոր ունէիր ա-տենօք — ի՞նչ նիւթական ու բարոյա-կան գնահատութիւններ եղան քեզի։ Եթէ չունենայիր — առենօք — այդ հայացիութիւնը, կը կարծէի՞ր թէ քեզի կ'երկարէին այն լեցուն ափերը։

Եւ հիմա, քոսո՞տ եղաւ մեր հա-յացիութիւնը։

Ի՛հ, ընկերներ, գիտենք, որ կարգ մը գործարաններ, երբ ծարդիկ ֆինեան, ալ «չեն բաներ»։ Բայց այս տիկինը պէտք չէ՞ որ ջանայ «բանել» գէթ իր լեզուն։ Նոյնիսկ եթէ à la page երեւնալու համար ըսել ուզէ։

Քոսո՞տ։

Մեր հայացիութի՞ւնը թէ իր... նունիկութիւնը։

ՌՆՍՒՇԱՒՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՎԱԽԵՐ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼ.— 1926ին հազիւ 29 հայ բնակիչ ունեցող քաղաք մը,այսօր կը հաշուէ մօտ 750 հոգի։ Այս գաղութիւնը ցրուած է քաղաքին չորս կողմը, որ ունի մօտ 77,435 բնակիչ հարուստ օտարներ լեցուն են։ Ինչպէս նաեւ Հրեաները շատ մը խանութ փողոցները գրաւած են։ Քիչ չեն նաեւ Ցոյներ, Իտալացիներ, Սպանիացիներ, Ռուսեր եւլն., այնպէս որ այս քաղաքի բնակչութեան 30 առ 100ը օտարականներ են։ «Քրուա Րուժը» հայկական թաղա-մասն է, ուր տեղաւորուած են մեր հայրենակիցները իրենց սեփական տուներով ու պարտէզներով, քիչ շատ տանելի վիճակով։ Երկու ամ-սուան մէջ տուներ կը շինեն եւ կը տեղաւորուին մեր հայրենակիցները։

Հայկական թաղը «Հայաստան», ճամբաները չափազանց անմաքուր են։ Չկայ հանրային աղբահաւաք։ Ճամբան երբեք նորոգուած չէ։Ձմեռը անկարելի կ'ըլլայ անցնիլը ցեխէն։ Իսկ գարնան իւրաքանչիւր տան կարճակալներն ու տանտէրերը ի-րենց սեղանի աւելցուքները, տան աղբերը, ամեր, կեղեւ, բանջարներ եւայլն, լուացքի ջուր, այս բոլորը կը թափեն ճամբուն վրայ։ Ոչ մէկ խօսք օգուտ չըներ։

Այս պատճառաւ այս գարունը հիւանդութիւնը դարձաւ. մանաւանդ տղաներու մէջ։ Իւրաքանչիւր տուն ունի երեք չորս պզտիկ։ Մահ չկայ, բայց ծնողները իրենց տքնա-ջան աշխատանքով վաստկած դրամ-ները կը յանձնեն բժիշկին։ Կրընոպլի օդը արդէն խոնաւ ըլլա-լով, շատ դժուար է ապրիլ մինչեւ իր վարժուիլը։

Դործերը այս տարուան սկիզբէն վեր երբեք կանոնաւոր չեղան։ Գործարանները մէկ հոգի չաւելցու-ցին, ընդհակառակը պակսեցուցին։ Երբ հինգ գործարանէն գործ չկայ ըսելով ճամբայ կուտան, միւս կող-մէն ուրիշ գործարանէն արձակ-ուած երկու գործաւորներ ներս կ'առ-նեն։ Եթէ առաջուան աշխատաւորը կը ստանար ժամը 3·75 — 4 ֆրանք, նորեկը 2·50ի կամ 2·40ի գոհա-նալով կը կենայ։ Իսկ աշխատանքը միեւնոյնն է, հինգ գործաւորին գործը այդ երկու գործաւորներով կը լրացնեն։

Ներկայիս այդ ալ կը պակսի. շատ մը պզտիկ գործարաններ ար-դէն փակեցին իրենց դռները։ Ուռ-տոյէն հայրենակից մը կը հրաւիրէ գործաւորները դէպ՝ Վիզոռս, ուր ներկայիս նախ՝ ոչ մէկ գործաւոր ներս չեն ընդունիր. եթէ ներսէն դիմում չըլլայ։ Եւ յետոյ այդ գոր-ծարանին մէջ աշխատանոցներուն հարիւրին 2ը միայն Ֆրանսացիներ են, պատճառը կառավարութիւնը արգիլած է. վասնզի կազի՝ ասխոխ հոտը կը փճացնէ... իրենց ֆիզի-քականը։ Եւ իրազեկներ կ'ըսեն թէ Վիզոռը երբեք 30 գործաւոր չէ առած ո եւ է ժամանակ։

ՓԱՐԱՒՈՆ

ԿՌԻՒ ԽՆԱՄԻՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

ՎԱԼԱՆՍ.— Սեպտ. 12ին շա-բաթ կէսօրէն վերջ ժամը 3·30ին կռիւ մը տեղի ունեցաւ Հօկճիներու եւ ռամկավարներու միջեւ։ Հօկճի մը եւ հնչակեան մը փողոցին մէջ-տեղ կեցած կը վիճաբանէին։ Միջդ այդ պահուն ռամկավար մըն ալ գտնուեցաւ եւ վիճաբանութեան մէջ ինկաւ, ինքզինքը Հայաստանի լաւ բարեկամ նկատելով։ Հօկճին ալ իր կարգին սկսաւ պատասխանել թէ որքան ժամանակ որ ռամկավարները իրենց այս մութ եւ պառակտիչ ըն-թացքն ունին Հօկերու հանդէպ, թշ-նամի պիտի կոչուին Հայաստանի։

Այսպէս թէ այնպէս կռիւը սկ-սաւ։ Ներկաները քաշելով քաշքռտե-լով կռուողները տարին սրճարան մը որուն տէրն ալ Հօկճի մըն է եւ Մալաթիացի։ Կարծեցինք թէ ամէն բան վերջացած է, բայց յանկարծ աթոռները եւ գարեջուրի շիշերը շարժման մէջ դրուեցան, ապակի-ներ կոտրեցան եւ փողոցի ժողովուր-դը ներս թափեցաւ։

Երկու խնամիներէն մէկը միւսէն զօրաւոր ըլլալով, քանի մը հարուած աւելի զարկած էր։ Մեծ ուտողը ռամկավար ակումբին ատենապետն է։

Ներկայ մը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Պետական դրամատան հիմնական կանոնագիրը վաւերացուած է պե-տական խորհուրդին կողմէ։ Կանո-նագրին մէջ տրամադրութիւններ կան Թրքական թղթադրամին կա-յունացումը ապահովելու, դրամա-թուղթ շրջաբերութեան հանելու եւ գեղչի սակը որոշելու մասին։

Դրամատան կազմութեան առա-ջին ամսուան մէջ, կառավարու-թիւնը 500,000 ոսկի արժէքով ձոյլ ոսկի եւ 116,327,925 ֆրանքի ար-ժեթուղթ պիտի տայ։

Դրամատունը կազմուելէն վերջ, երեք ամսուան միջոցին, պետութեան սեփական բոլոր ոսկեղէն առարկա-ներն ու ձոյլ ոսկիները, բացի պատ-մական արժէք ունեցողներէն իրենց իրական արժէքով դրամատան պիտի ծախուին։ Դրամատան ժենաշնորհը 30 տարի է։ Կազմակերպութեան աշխատութիւնները քանի մը օրէն պիտի սկսին։

ՑՈՐԵՆԻ ՀԱՐՑԸ

Թուրքիոյ Երկրագործական դրա-մատունը որոշած էր գիւղացիներէն ցորեն առնել իր պահանջքին փո-խարէն, այս կերպով օժանդակու-թիւն մը ըրած ըլլալու համար ներ-կայ տագնապի միջոցին։ Դրամա-տունը սկսած էր արդէն ցորեն հա-ւաքել եւ ամբարել մառանաւոր տե-ղեր։

Եւ սակայն գիւղացիները կը մերժեն ցորեն տալ դրամատան, եւ վարչական ժողովը այս մասին խոր-հրդակցութիւններ կը կատարէ։

«Սօն Փօսթա» այս լուրին առ-թիւ ծշդում մը կ'ընէ ըսելով թէ գիւղացիները դրամատան իրենց պարտքը վճարելու կողմնակից են։ Եւ սակայն իրենց ձեռքը գտնուածը ցորենը դրամատան յանձնելու պա-րագային դրամի պէտքը լրացուած չըլլար, եւ յառաջիկայ ցանքի հըր-ջանին առանց դրամի պիտի մնան։

Այս գործը դիւրացնելու միակ բանաւոր միջոցը կը նկատուի գիւ-ղացիներուն զանազան համեմատու-թեամբ փարկ բանալ։

ԵԼՐՊԼՍԹԻ ՕՐԵՐԷՆ ՄՆԱՑԱԾ

«Սօն Փօսթա» կը գրէ թէ «Սէրպէսթ» կուսակցութեան կազ-մութեան առթիւ Իզմիրի մէջ պա-տահած կարգ մը դէպքերու պատ-ճառով, բազմաթիւ քննութիւններ եւ հետապնդումներ կը կատարուէին։ Այն խնդիրներուն հետ կապ ունե-ցողներէն զատարան յանձնուած են քսան հոգի, որոնց դատավարութիւնը դեռ չէ աւարտած։

Անոնցմէ քանի մը հոգին Պոլիս եկած են Սէրպէսթ կուսակցութեան նախկին պետ Ֆէթհի պէյը տեսնե-լու համար։ Այս դիմումը կատար-ուած է հասկնալու համար թէ Ֆէթ-հի պէյ կրնա՞յ իրենց համար մի-ջամտութիւն ընել, որովհետեւ, կ'ը-սեն, Ֆէթհի պէյի Իզմիրի մէջ դի-մաւորողները ոչ թէ քսան հոգի էին, այլ բազմաւթիւն մը։

Եւ սակայն, գործին ամէնէն ծանրութիւնը ինկած է քսան հոգիի վրայ, որոնք երկու ամիս ձերբակալ-ուած մնալէ վերջ երաշխաւորու-թեամբ ազատ թողուած են, բայց դեռ խնդիրը չէ փակուած։ Դատա-րանին մէջ քանի մը վկաներ յայ-տարարած են թէ այս մարդոց «կեցցէ Ֆէթհի պէյ» պօռալը տեսած են. իսկ վկայ փնտռուած ուրիշ ատոր-կաններ ալ դեռ չեն գտնուած։ Այն օրը, ոստիկանութեան միջոցին, ոստիկան մըն ալ ծով ինկած էր բայց յետոյ ստուգուած է որ դիտմամբ չէ եղած ատիկա։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (4 սեպտ.)

— «Աթէնքի, Սելանիկի եւ շր-ջաններու մէջ գտնուած չքաւոր ժո-ղովուրդին թիւը քանի մը հազարը չանցնիր։ Անոնք պէտք է կազմեն ներգաղթի առաջին կարաւանը։ Այսպէսով վերջ կը գտնէ անոնց տա-ռապանքը, քանի որ Հայաստանի մէջ անոնց պիտի տրուի բնակարան եւ աշխատանք։ Իսկ հոս մնացողնե-րը, երբ կ'ըլլան բաղդատաբար ինք-նաբաւները եւ ոչ բեռ այս երկրին, աւելի դիւրութեամբ կը լուծուի անոնց հարցը տեղական իշխանութեանց կողմէ։

Առաջին կարաւանին անխուսա-փելիօրէն մաս կազմելու են քանի մը տասնեակ փանջունիներ, որոնք կատարեալ փործանք դարձած են գաղութին։ Հաւանաբար հօկը այնքան ալ չմտահոգուի այդ տարրին մեկ-նումով։ Մինչդեռ ազգային իշխա-նութիւնները, կեդրոնին թէ թաղե-րուն մէջ, պարտադրելու են հօկին որ ամէնէն առաջ արձանագրէ այդ տարրը, որ դժգոհ է հելլէն «փա-շիստական» կառավարութենէն, ո-րուն դէմ պայքարելու յոգնութիւնն ալ խնայուած պիտի ըլլայ իրենց։ Փանջունիները դժգոհութեան սնէ պատճառ պէտք չէ ունենան, քանի որ պիտի ըլլան քաղաքացի իրենց պաշտած Սովիէթներուն. իսկ մեր ժողովուրդը՝ անտեսելով իշխանու-թիւններու հանգամանքը, իր մայրե-նի հողին վրայ պիտի երթայ բոյնը հաստատելու։»

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզահայ Ուսանողական Միու-թիւնը, ներկայիս կը յայտարարէ որ պատրաստ է իր բարոյական օժան-դակութիւնը ի սպաս դնելու ֆրան-սահայ կամ օտար գաղութներէ Ֆրանսա եկող այն բոլոր հայ ու-սանողներուն, որոնք անծանօթ տե-ղական միջավայրին եւ սովորու-թեանց, զանազան դժուարութիւննե-րու կը հանդիպին։

Այս առթիւ Միութիւնս կազմած է յանձնախումբ մը որ յատկապէս պիտի զբաղի նմանօրինակ դիմում-ներով, առաջնորդելով նոր ուսա-նողները դէպի լաւագոյն ուսումնա-րանները, ըստ իրենց հետեւելիք մասնագիտութեանց, դիւրացնելով ա-նոնց արձանագրութիւնը, կարգա-դրելով անոնց բնակարանի կամ այլ խնդիրները։

Դիմումները կատարել ուղղա-կի վարչութեանս հասցէին.— Union des Étudiants Arméniens Fondation Marie-Nubar Cité Universitaire·

Վարչութիւն

ՄԱՆՕԹ.— ընդունելութեան օ-րեր՝ երկուշաբթի ժամը 2—6 կ. վ., չորեքշաբթի ժամը 9—11 կ. ա., ուրբաթ ժամը 2—6 կ. վ., շաբաթ ժամը 2—6 կ. վ., կիրա-կի ժամը 9—11 կ. ա.

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արդէն, գրած էինք թէ Ազգերու Դաշնակցութեան յունական եւ պուլկարական պատուիրակութիւնները, ընթացք տուած են եղած դիմումին, ծրի շոգենաւ տրամադրելու համար մինչեւ Պաթում:

Բարեգործականի վերջին զեկոյցին մէջ (12 սեպտ.) կը կար-դանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.

— Պ. Վենիզելոս հայ պատուի-րակները հեյլէն պատուիրակութեան Օթէլ Պէրկի յարկաբաժինին մէջ, եւ հեյլէն կառավարութեան ու ժո-ղովուրդին կողմէ հայ գաղթականնե-րու հանդէպ առաջին օրէն ցոյց տրուած ազնիւ հոգածութեան համար յայտնուած շնորհակալութեանց պա-տասխանեց դառն եւ յուզեալ շեշ-տերով, ըսելով՝ շատ կը ցաւիմ որ հայ եղբայրներուս չկրցայ օգտակար ըլլալ, թէեւ ջանացի եւ կարեւոր փորձ մըն ալ ըրի, ասոնին... Իսկ Պ. Մալինոֆ՝ Օթէլ տը Լափէի մէջ, ուր իջեւանած են պուլկար պատուի-րակները ցաւ յայտնեց որ նախապէս պուլկար պատուիրակներու կողմէ հայ գաղթականներու մասին կար-գադրութեան մը պահանջ դրուած է, մինչդեռ անոնք պարկեշտ աշխատա-սէր եւ օգտակար տարրեր են որոնց մասին միշտ համակրանք տածած է, սակայն կ'ըմբռնէ որ հայրենադար-ձութիւնը կը դրդէ մաս մը գաղթա-կաններ հաստատուիլ իրենց հայրե-նիքին մէջ։

Շոգենաւի հարցը լուծուած ըլ-լալով, վարիչ-պատուիրակը երկիցս կարեւոր խորհրդակցութիւններ ու-նեցաւ նաեւ Նանսէնեան Միջազ-գային Գաչտօնատան մէջ, գլխաւո-րաբար նախագահ Պ. Մաքս Հիւ-պէրի հետ, որ, համոզում գոյացնե-լով ծրագրին կարեւորութեանը մա-սին, ազնուութեամբ ընդգրկեց գոր-ծը, առաջադրուած ներգաղթը նկա-տելով որպէս շարունակութիւնը կամ իրականացումը հանգուցեալ Տոքթ. Նանսէնի այնքան սրտա-ռանդօրէն հետապնդած, բայց ան-յաջողութեան պատճառաւ Ազգերու ժողովին կողմէ յետաձգուած մեծ ծրագրին։ Խրախուսուելով Մի-ութեանս տրամադրութիւններէն եւ Նուպարաշէնի ձեռնարկէն որ սեր-տօրէն կապուած է Հայաստանի ներգաղթին, Պ. Մաքս Հիւպէր, որ ինչպէս յայտնի է մեծ հեղինակու-թիւն մըն է հաւատքներ տուաւ թէ Նանսէնեան Գաչտօնատունը եւս չի կրնար անտարբեր գտնուիլ ներգաղթի սոյն ձեռնարկի հանդէպ, ընդհակառակն, որպէս գաղթական-ներու մարդասիրական միջազգային մարմին մը, պիտի ջանայ ստեղծել կարելիութիւններ, թէ՝ գաղթական-ները հեռացնելու Հայաստան փոխա-դրելու համար (մինչեւ Պաթում), եւ թէ՝ Հայաստանի մէջ անոնց տե-ղաւորման անյետաձգելի գործը դիւ-րացնելու եւ արագացնելու համար միջոցներ ապահովելով։ Առ այդ համաձայնութիւն կայացած է դի-մումներ կատարել օտար բարեսի-րական կազմակերպութեանց. ձեռք բերելու համար անոնց օժանդակու-թիւնը, ինչպէս նաեւ այն բարեսի-րական կառավարութեանց որ խոս-տացած էին օգնել Տոքթ. Նանսէնի երբ յաջողէր հայ գաղթականնե-րը Հայաստան փոխադրել։

Այդ ուղղութեամբ քանի մը պատուիրակներու հետ կատարուած առաջին տեսակցութիւնները յոյս կը ներշնչեն թէ կարելի պիտի ըլլայ ապահովել մէկէ աւելի մասնակցու-թիւններ, թէ փոխադրութեան եւ թէ տեղաւորման ծախքերուն։

Սակայն տասնեակ հազարաւոր գաղթականներու փոխադրումը եւ տեղաւորումը ծեծածախս ձեռնարկ մըն է, եւ քանի որ Հայաստանի կա-ռավարութիւնը զանգուածային ներ-գաղթի հոյակապ որոշումը տուած է, մասնագէտ, հողագործ եւ գործաւոր գաղթականներու առջեւ լայն բանա-լով մայր հայրենիքի դուռները, ան-բելի պիտի չըլլար ազգովին չխօսիլ ներգաղթի այս մեծ ու կենսունակ ծրագրին, տրամադրելով ամենալայն օժանդակութիւն, ի գին ամէն զոհո-ղութեանց։

Հ. Բ. Ը. Միութիւնը տարակոյս չունի որ ամէն Հայ առանց խտրու-թեան, մոռնալով իր անձուկը, իր սիրտն ու քսակը պիտի բանայ այս գործին համար, եթէ կ'ուզէ որ ազ-գային տեսակէտով լուծուի գաղթա-կանական բարդ հարցը եւ վերջ տրուի անգործ եւ անօգնական գաղ-թականներու թշուառութեան, որ վերջերս մանաւանդ հայ խիղճը վր-դովելու չափ սաստկացած է։

Հայաստանի կառավարութիւնը գլխաւորաբար պէտք ունի, յաջողա-պէս եւ արագօրէն իրագործելու հա-մար ներգաղթը, փոխադրութեան մի-ջոցներու (քամիոն եւայլն) եւ շին-ւածանիւթի (ատաղձ, երկաթ, եւայլն)։ Թող ամէն Հայ իր լուման դնէ ներ-գաղթի գանձանակին մէջ։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երկրաշարժի ցնցումներ տե-ղի ունեցան յունական կղզիներէն մէկուն մէջ, ամէնէն աւելի վնասուեցաւ Խամիլի քաղաքը, ուր 15 տուներ փլան եւ ուրիշ բազմաթիւ տուներ ալ անբնա-կելի դարձան։ Ցնցումները պար-բերաբար շարունակուեցան ամ-բողջ գիշերը։ Բնակիչները դաշ-տերու մէջ կ'անցընեն գիշերը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւն-ները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Լուր եկաւ մեզ թէ՝ «Սասուն-ի ժողովուրդը վերադարձուցին ...սուն, խոստանալով նպաստ ...լ եւ տներ շինել։

Մուշ գտնուած Սասունցի իշ-խաններուն առաջարկութեամբ Դաշ-...ը Ալի, գիւղերու տեղերն ալ ...բաշխեցան։ Խոստացան հող ...ւ։ Բայց Սասունցի իշխան-...երը ըսին. «Կամ մեր պապե-...կան հողերը կուտաք, կամ ...նք կը գաղթենք։ Վերջա-...էս Սուլթանէն իրատէ եկաւ ...է՝ «իրենց հողերը կրկին ի-...նց տուէք»։

Ժողովրդի լեռը բարձրանա-...ց օր մը վերջ, մենք ալ գա-...նք Սասուն։ Ես, Գէորգը, ...պողոնայ Դալէն, Խիանցի ...րգիսը, Բերդակցի Անտոնը ...ցինք Աւգերմը։ Տափէկ կը ...նուէր 400 վրան, Կէլիէկու-...ն՝ 300, Կէլիէկուզանի գի-...ը՝ 100։ Տալւորիկի վերին գեղի Մերկերը կը գտնուէր 2000 զօրք եւ մաս մը քիւրտ։

Երբ Աւգերմըցիք գիս տե-սան, բոլորը՝ կնիկ ու երախայ, մեծ ու փոքր տէրտէր, թափ-ուան վրաս։ Դրամ տուի իրենց։ Գացին Մուշ։ 3-4 օրուան մէջ ալիւր հասցրին ինձ Ախպի։

Այդտեղից մենք անցանք Տալւորիկի Զկընկոլաւ քարայ-րը, ուր Պ. Վահանը 20 օր պահուած էր։ Տէրտէրու Արամը եկաւ հոդ. հասաւ ինծի։ Քանի մը օր վերջ, Մարնիկայ Պօղէն նամակ մը բերաւ ինծի Մուրա-տէն, որ կը յայտնէր, թէ ինքը Վանէն եկած է Դաշտ, հետը բերած է 20 բերդանկա եւ 20 մօսին, ընդամէնը 4000 փամ-փուշտ եւ չորս հատ հասարակ ֆիզիլով խնձոր, այսինքն՝ ռումբ, եւ կ'աւելցնէր, որ շուտ գամ.

Ես անմիջապէս ճանապարհ ընկայ Դաշտ։ Հասայ Տալւորրնի Զաթոյի քով։ Լուսաբաց էր։ Հոդ կար քանի մը հրացան եւ Պ. Վահանի կասի (ջանձարկդ) սնտուկը, որուն մէջ կային գրքեր։ Հրացանի հասարնները գրեցի եւ յանձնեցի, ինչպէս եւ գրքերը, Զաթոյին։ Երբ ես հոն հասայ՝ ականջիս մի ամփոփում կը հասնէր։ Ես գիտցայ թէ փայտ կը կտրէին։ Կէս ժամ անցած՝ եկան Զաթոյի եղբայր-ները, Թուրքի զօրքի պաշարռ-տաշեր կապած։ Իմացանք որ փայտով զարկեր են մի զօրքի, ապաններ եւ հողի մէջ ամփո-փելով, ուրախ-ուրախ եկեր մեր քով։

Կառավարութիւնը գրեթէ բանի կուտար մէկուկէս ոսկի, տուն շինելու համար, բայց մա-րագի ու գոմերի համար չէր տար։ Ժողովուրդը գնաց կոն-սուլներու մօտ գանգատ ըրաւ։ Նրանք ալ ըսին՝ «Մենք չունի ընգունենք»։ Բացի այդ դրա-մէն, օրական 10 փարա ալ ու-տելու փող կուտային, որ ամ-սական կ'ընէ 7ուկէս դրուշ։ Այդ էր ժողովրդի կերած։ Ժողովրդի մէջ հիւանդութիւն ինկաւ։

Տալւորիկէն վերադառնալուս ատեն Աւգերմը եկան պետու-թիւններու կոնսուլները եւ ան-ցան Կէլիէկուզան։ Հոն՝ անոնց առջեւ ժողովուրդը թափեց Թնդանօթի պայթած ռումբի կտորները, չպայթած ռումբերը, հրացաններից արձակած գնդակ-ները, որոնք մեծ քանակու-թեամբ կը գտնուէին կռուի տե-ղերը պահած։ Դեսպանները այդ բոլորը տեսան իրենց աչքով։ Տեսան նաեւ մեր շինած փուռը եւայլն, զօրքի 600-800 վրան-ները, անոնց շինած հողէ թմբ-երը, կռուելու համար։

Մանրամասն ուսումնասիրու-թիւններ կատարեցին։ Ընդունե-ցին իմ եւ Գէորգի անունով եւ կնիքով կնքուած, Վարդան վար-դապետից եւ Տատրակից (Գե-ղամ) պատրաստուած տեղեկա-գիրը զօրանոցներու շինութեան, ժողովրդի դրութեան, կռիւնե-րու եւ իմ տպաւորութիւններուն մասին թէ, «եթէ զօրանոցներ շինուին, մինչեւ վերջը պիտի կռուիմ»։

Այս տեղեկագիրը ինձ հա-սաւ, կարդացի եւ այնպէս ու-ղարկեցի դեսպաններուն։ Դես-պանները հոն մնացին, մինչեւ որ հասաւ Բաղէշի մեծ հրդեհի լուրը, որից յետոյ անգլիական հիւպատոսը գնաց Տալւորիկ, իսկ միւսները վերադարձան Բաղէշ։

ԳՈՄՍԻ ԿՌԻՒԸ

Մուրատը, Դաշտ իջնելէն յետոյ, երկար չմնաց այնտեղ։ Քանի մը ընկերներով Շատ գնաց փամփուշտ փոխադրելու, որովհետեւ փամփուշտի պաշա-րը սպառուած էր գրեթէ։ Ճամ-բան, տեղ մը, ընդհարում կը պատահի զօրքերու եւ իրենց միջեւ, բայց այդ արդիւնք չե-ղաւ, որ անոնք յաջողութեամբ Վան գնային եւ վերադառնային նորէն Դաշտ։

Գոմս գիւղը կը գտնուէր Թուրք աղայ մը, Հաճի Ալի անունով, որ գիւղացիները կո-ղոպտելով, կարողացեր էր մեծ հարստութիւն դիզել եւ գիւղա-ցիներու վրայ ամենաբռնակ գործ կը դնէր ամէն տեսակ բռնու-թիւն։ Օր մը գիւղէն կին մը արտ գացեր էր հասկաքաղ ը-նելու եւ վերադարձեր էր գիւղ։ Աղան, երբ կը նկատէ, կնոջ վրայ կը յարձակի, կը ծեծէ եւ կը հարցնէ, թէ ինչո՞ւ, առանց հրամանի, իր արտէն հասկա-քաղ ըրած էր, ապա՝ կը վերցնէ հասկերն ու ցորենը կը ցրուէ, կը փճացնէ։ Ամբողջ օրը արեւի տակ տապակուել, ինչո՞ւ հա-մար, եւ հաւաքել այն՝ ինչ երկնքի թռչուններուն իսկ չէ արգիլուած եւ որ ի զուր պիտի փճանար արտին մէջ. բայց ա-րեւն քրտինքով ձեռք բերած քանի մը հասիկներու համար ծեծուել եւ անխնայ անպատուելը։ Անգութ բախտ, որ ոչ մի ժա-մանակ չգիտես խնայել թշուառ-ին ... Խեղճ կինը դէպի եր-կինք կը տարածէ ձեռքերը եւ վշտագին կը կանչէ երկնքի ա-բերին.

«Ո՛վ Աստուած, եթէ դու մեր պապերի Աստուածն ես, մինչեւ իրիկուն այս անօրէնին գառը կը տեսնեմ»։

(Շար.)

Վերին Աւստրիոյ մէջ, ձերբակալուած է իշխան Շթարէնպէրկ, Նահանգային պետը կազմակերպութեան, նախկին ներքին նախարարներ, որուն դդեակէն գտնուեցան կարեւոր փաստաթուղթեր։

Ամբողջ երկիրը դէմ կ'արտայայտուի այս շարժման։ Մամուլը կը թելադրէ որ օտար պետութիւնները չզգուին այս պետական հարուածի փորձէն, զոր կը նկատեն կարգ մը ձախողած քաղաքագէտներու անիմաստ մէկ ձեռնարկը։

Հինգ տարի երկարաձգում պատերազմական պարտքերու ?

«Թայմզ»ի թղթակիցը Ուաշինկթընէն կը հեռագրէ թէ մեծ գործունէութիւն կը տիրէ քաղաքական եւ սեղանաւորական շրջանակներու մէջ, եւ շատ կարեւոր դէպքերու կը սպասուի յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին։ Խորհրդակցութեանց գլխաւոր նիւթն է պատերազմական պարտքերու խնդիրը։ Որքան կարելի եղած է սորվիլ, շատ մը դրամատէրներ կը թելադրեն որ Նախագահ Հուվըրի ծրագիրը աւելի ընդարձակուի եւ պատերազմական պարտքերու յետաձգումը երկարաձգուի մինչեւ 4-5 տարի։ Պետական պաշտօնատարներ ալ կուսակից են այս ծրագրին եւ ճնշում կը բանեցնեն Նախագահին վրայ։ Ամէն բան կախում ունի Հուվըրի որոշումէն։ Անցեալ յունիս 20ին, երբ Նախագահը մէջտեղ դրաւ պարտքերը մէկ տարի յետաձգելու առաջարկը, արդէն կար հինգ տարուան յետաձգման ծրագիր մը։ Բայց, տիրող ընդդիմութեան հետեւանքով, նախ երկու, յետոյ մէկ տարուան վերածուեցաւ այդ առաջարկը։ Իսկ այժմ բոլորն ալ կ'ընդունին որ մէկ տարին բաւական չէ, եւ Ամերիկայի սեղանաւորներն են որ աւելին կը պահանջեն։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԼԻՈՆԻ Կայծակ խումբի ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Ռէփուպլիքի սրահը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Կիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի հերթական ժողովի շարունակութիւնը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ պատ. մրութեան անդամները, վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Դաշնակցութեան ակումբին մէջ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ երեկոյթ-դասախօսութիւնը, կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ։ Կը խօսի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ։ Նիւթ՝ «Նոր օրերու հայ հերոսը»։ Գարեր, երգ, արտասանութիւններ, խաղեր ըստը-րօքի սաներու կողմէ։ Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Մուտք՝ 3 ֆրանք։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Աստուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 60bis, Paris (19). Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ժողովի կը հրաւիրէ Իսի-լէ-Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Պարտադիր ներկայութիւն։ Բացականները նկատի պիտի առնուին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 3ին Brebant Marseillais սրահին մէջ, կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

Զ. Ռ. Մ. ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

17 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն մինչեւ առաւօտ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը

ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ատափազարի Հայր. միութեան կողմէ

31 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԵՐ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է

Պ. ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ, ԹԱՒՐԻԶ

Կը խնդրուի թէ հատավաճառի եւ թէ բաժանորդագրութեան համար դիմել անոր։

Կարելի է եւ ուղղակի խմբագրութեան ղրկել բաժնեգինը, հետեւեալ քաղաքներէ։

Այս առթիւ կը յիշեցնենք թէ շատ մը բաժանորդներ կը ծգձգեն իրենց պարտքերուն վճարումը, ինչ որ դժուարութեան կը մատնէ մեզ, դրամի սակին անկման հետեւանքով։

Կը խնդրենք քիչ մը աւելի արագ շարժիլ։

Այն բաժանորդները որոնք հնարաւորութիւն չունին դրամ փոխադրելու, կրնան իրենց բաժնեգինները ֆրանքի հաշուով փոխադրել մեր գործակալին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

69.— ՊԱՅՔԱՐ ԼՐՏԵՍՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ԳՈՂԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

—Երբ կառավարչատուն գամ, հաւանաբար գողերը գիս տեսնեն։ Այդ պարագային կը կորսնցնեմ իրենց վստահութիւնը։ Վաղն առտու ձեր տունը կուգամ, մանրամասնութիւն կուտամ։

Յաջորդ օրը տունս եկաւ։

Դրամարկղի 3 գողեր Պոլսոյ կողմը, Պալըքփազարի մէջ, քանի մը օրուան ընթացքին, խոշոր դրամարկղ մը պիտի ծակեն։ Ես ալ այդ գողերուն հետ պիտի ըլլամ։ Ձեռնչյուած գաղտնի ոստիկան մը տուր ինծի։ Միասին խորհրդակցելով անհրաժեշտ տեսնուած տեղերը ոստիկանական ուժ կը դնենք եւ տուած հէկ նշանիս վրայ, կրնանք առանց որեւէ ծանր դէպքի ձերբակալել բոլոր գողերը։

Շատ վստահութիւն չունէի իր խօսքերուն ու իր բարեմտութեան մասին։ Հաւանական էր որ կ'ուզէր մեր վստահութիւնը շահիլ, յետագային աւելի ազատ շարժելու համար, եւ ատոր համար քանի մը դատարկապորտ ապուշներ խաբելով՝ կ'ուզէր ձերբակալել տալ զանոնք գողութեան պահուն եւ վառել անոնց հոգին։ Պոլսոյ շրջանակին կարգապահութիւնը կը վերաբերէր ոստիկանական տեսչութեան։ Ուստի գաղտնի ոստիկանի մը հետ, Տիմանոսին ղրկեցի ոստիկանական նախարար Քեամիլ պէյին։ Կարծիքս ալ գրաւոր հաղորդեցի։

Զորս գիշեր եռքը, դէպքը պատահեցաւ Տիմանոսի բռած ձեւով։ Պալըքփազարի կողմերը քանի մը անծանօթ մարդիկ կը փորձեն կոտրել դրամարկղ մը։ Ու կը ձերբակալուին։ Քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ այդ անծանօթ մարդիկը կը կոչուին Նիքօ, Տիմիթրի, Մարքօ, զորս ոստիկանութիւնը կը փնտռէր երկար ատենէ ի վեր։ Ոստիկանական նախարարութենէն շնորհակալութեան գիր առի։ Տիմանոսին ալ դրամական վարձատրութիւն մը տրուեցաւ։

Այնուհետեւ Տիմանոսի աւելի լրջութիւնն ու աւելի եռանդ ցոյց տուաւ։ Կալաթայի, Բերայի եւ Թաթավլայի մէջ ձերբակալուեցան վեց աւազակներ, իրենց արկածախնդրութեան գործիքներով միասին, ճիշդ գողութեան պահուն։ Տիմանոսի կամաց կամաց վստահութիւնս կը շահէր։ Ամիս մը անցեր էր։ Գիշեր մը, առտուան դէմ, Կալաթայի գիշերապահները բաց կը գտնեն պատրաստ զգեստի վաճառատուն մը դուռը։ Լուր կուտան պահականոցին։ Ոստիկանները կը հասնին, ներս կը մտնեն, ո՞վ տեսնեն,— Տիմանոսին, որ իր հաւնած զգեստները ծրար կը շինէր։ Զէր կրցեր իր նկարագիրը չարտայայտել։ Ձերբակալուեցաւ եւ արդար պատիժ մը ստացաւ։

70.— ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Երկու ընկերութիւններ կային Բերայի մէջ, որոնք շարունակ կը խռովէին հանրային ապահովութիւնը։ Տարիներէ ի վեր այս երկու հրոսախումբերուն անդամները չտեսնուած ոճիրներ կը գործէին։ Ոստիկանութիւնը չէր կրնար ձեռք ձգել օրինական ապացոյցներ, այս պատճառով անպատիժ կը մնային անոնք։ Նակէ քաջալերուելով, օրէ օր կ'ընդարձակէին իրենց գործունէութիւնը

Այս հրոսախումբերէն մէկը կը բաղկանար իտալացի աւազակներէ, միւսը Քէֆալոնիացի գողերէ։ Իտալական հրոսախումբը կը գտնուէր արիւնարբու աւազակապետ Քանարիլարոյի ղեկավարութեան տակ, երկրորդ պետն ալ Ալֆոնս կը կոչուէր։ Այս մարդը աղգականութիւն ունէր Իտալիոյ պետական կարեւոր անձնաւորութեան մը հետ։ Զափագանց վէհանձն էր ... սախումբին անդամները կը լողացնէր պարգեւներու մէջ։ Բոլորը ... ձգէր, իրեն երախտապարտ կը թողուր։ Իր գերդաստանին անունը ... յաջողէր մտնել պատուաւոր ու պարկեշտ իտալացի ընկերութեանց ... շերները, թատրոնի մէջ կ'անցընէր, ամէնէն սուղ օթեակներու մէջ ... տէր, ակումբներու մէջ մեծագումար բախտախաղերու կը մասնակցէր ... րեկները դեսպաններու, ազնուականներու եւ մեծահարուստներու ... կառքեր վարձելով, թանկագին զգեստներ հագած, նորաձեւութեան համաձայն ... փողկապ դրած, ձեռնոց անցուցած, ժուռ կուգար եւ ամէնուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր։ Այս ձեւով ալ ծօտեցած էր հրոսախումբի առաջին ...

Իտալական ահաբեկիչ ընկերութիւնը կը միջամտէր ամէն տեսակ ... գիրներու, — դատարանի յատուկ առեւտուր-տուրքի վէճերուն, ... կան գործերու մէջ ծագած անհամաձայնութիւններուն, ամուսնութեան ... ամուսնալուծման պատմութիւններուն, ժառանգական խնդիրներու ... ստացուածքի բաժանման պահուն ծագած խռովութիւններուն։ Իբրեւ ... ձատրութիւն առնուազն 100 կարմիր ոսկի գանձելէ յետոյ, կը ... գործ մը եւ արդար կամ անարդար կը սպառնար հակառակ կողմին ... ջապէս ընդունիլ տալով իր փոխանորդեալին պահանջը։ Եթէ ... կողմը չհամաձայնէր, կը սպառնար եւ սպառնալիքն ալ կը գործադրէր։ Գործին կարեւորութեան համաձայն վորձք կը պահանջէր, եւ վարձուն Թեան համաձայն կը գործադրէր սպառնալիքը — ծեծ, վիրաւորում, սպանութիւն։

Բերայի կառավարչութեան նշանակումէս առաջ, օր մը, ... պարանքով գլխարկաւոր մարդ մը, Հաճի Փավլի, շուկային մէջ, աչքին առջեւ մարդ մը սպաններ էր։ Առանց խուճապ ցոյց տալու, փարոսէն հանդարտ, հանդարտ հեռացեր էր։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ՍՈՒՐԻԱ		100 ֆ.	200ֆ.

“HARATCH”

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 379 386

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
17
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931

17 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1675

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈՒՆ ԽՆԴԻՐԸ

Շահագրգիռ լուրերու շտեմարան մըն է «Շիքակօ Թրիպիւն»ը, բայց ինչ որ գրած էր Թուրքեստանի ժողովուրդին կացութեան եւ արտագաղթի տրամադրութեան մասին, ոչինչ ունի անհաւատալի։

Խելքի մօտ է, նաեւ, այն տեղեկութիւնը թէ պատուիրակներ ղրկած են Լոնտոն, Անգլիոյ միջնորդութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան աջակցութիւնը ապահովելու եւ խմբովին Թուրքիա գաղթելու համար։

Եթէ իսկապէս որոշած են գաղթել, ի հարկէ չունին ուրիշ տեղ բայց միայն ցեղակից, անծայրածիր եւ ամայի Թուրքիան։ Եւ եթէ կայ աշխարհակալ պետութիւն մը որ ամէնէն աւելի շահագրգռուած է այդ խնդրով, այն ալ Մեծն Բրիտանիան կրնայ ըլլալ։ Բրիտանիան՝ միշտ կուսակից Թուրքիան անվնաս, բայց կանգուն պահելու քաղաքականութեան։ Բրիտանիան, որ, Խրիմի պատերազմէն ի վեր, միշտ պաշտպան կանգնած է Թուրքիոյ, օգտագործած է զայն ընդդէմ մրցակից Ռուսաստանի։

Բայց, խնդիր է, Մեծն Բրիտանիան կրնա՞յ մտնել այդպիսի յանձնառութեան մը տակ, օրուան այս ժամուն, երբ այնքան զարհուրելի հոգեր բարդուած են իր մէջքին։

Յետոյ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնա՞յ քաջալերել 6—7 միլիոն ժողովուրդի գաղթը՝ այնքան հեռաւոր երկիրէ մը ուրիշ երկիր մը։

Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ կատարուած փոխանակութիւնը, մէկ ծովափէն միւսը, մանրամասնութիւն մըն է այս վիթխարի ծրագրին քով։

Իսկ ամէնէն կարեւորը,— Խորհրդային իշխանութիւնը ինք թոյլ կուտա՞յ այդպիսի տեղափոխութիւն մը,— աննախընթաց՝ ազգերու պատմութեան մէջ։

Եթէ Մոսկուան որոշած է բոլորովին ռուսացնել եւ նօսրացնել Թուրքեստանը, միջոց չի պակսիր ամբողջ երկրի տարածութեան վրայ ցրուելու Թիւրքմէնները, փոխանակ թոյլ տալու որ երթան զօրացնեն ցլացի երկիր մը, այսօր բարեկամ եւ զինակից, վաղը հաւանաբար թշնամի։

Պարսկաստանն ալ չպիտի հանդուրժէ ատոր։

Տակաւին ուրիշ խնդիր թէ՝ Լոնտոն գացած պատուիրակները — եթէ իսկապէս գացեր են — ինչ կը ներկայացնեն, Թուրքեստանի միլիոնաւոր գիւղացիներուն կա՞մքը, թէ որոշ հոսանքի մը ձայնը։

×

Որ կողմէն ալ քննենք խնդիրը, հէքեաթի մը տպաւորութիւնը կ'ընէ վեց միլիոն ժողովուրդի տեղափոխութիւնը՝ երկիրէ երկիր, ցամաքի ճամբով՝ 400 մղոն, ծովու ճամբով՝ աւելի երկար։

Բայց, չմխիթարուինք տրամաբանութեան այս խաղերով։

Այս բոլորին մէջ, կա՛յ կէտ մը որ հէքեաթի չի նմանիր։

Թուրքիան կ'ուզէ շէնցնել «Արեւելեան Նահանգները»։ Թուրքիան պէտք ունի ժողովուրդի։ Թուրքիոյ յափշտակած հողերը ոչ թէ 10-12 միլիոն, այլ կրկնապատիկ, եռապատիկ ժողովուրդ կրնան ապրեցնել։

Եւ գիտենք որ, 1924էն ի վեր, Էնկիւրի ծրագիրներ կ'որոճայ, գոնէ կէս միլիոն բնակիչ աւելի ունենալու համար։

1927 ապրիլին, Ներքին գործոց Ճէմիլ պէյ կը յայտարարէր թէ գաղթականներու տեղաւորման Տնօրէնութիւնը իր կազմութենէն ի վեր տեղաւորած է 124.000 ընտանիք կամ 438.000 հոգի։ Այս ժողովուրդը առաջաւ շնորհիւ Յոյներու հետ կատարուած փոխանակութեան։ Իսկ այնուհետեւ գործը կանգ առաւ։ Աւելի ճիշդ, խանգարուեցաւ, իբրեւ հետեւանք ներքին խռովութեանց եւ մանաւանդ քրտական շարժման։

Հիմա է որ, գտնուելով երեւութական խաղաղութեան մը մէջ, Թուրքերը միջոցներ կը փնտռեն, գոնէ հարիւր հազար հոգի տեղաւորելու համար «Արեւելեան Նահանգներ»ուն մէջ։

Թերթերը գրեցին թէ այդ հարիւր հազարը պիտի փոխադրեն Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն։ Կրնան առնել նաեւ Կովկասէն, կամ Թուրքեստանէն։

Վեց միլիոնը հէքեաթ է, բայց հարիւր հազարը կամ յիսուն հազարը կրնայ իրականութիւն դառնալ։ Ամէն կողմէ հաւաքուած փախստականներ կ'ապաստանին պարսկական հողը, իսկ Թէհրան այլեւս չի հանդուրժեր որ անոնք հաստատուին Ատրպատականի նահանգին մէջ։ Վերջերս դէպի հարաւ, Համատան եւ Իրաք տեղափոխուեցան նոյնիսկ հայ փախստականները, 100 — 120 հոգի, աննկարագրելի թշուառութեան մէջ։

Ուրեմն, այս բոլոր տեղեկութիւններուն մէջ, մեր առջեւ կը ներկայանայ կենսական խնդիր մը,— Թուրքիոյ տեղաւորման քաղաքականութիւնը՝ այս կամ այն ուղղութեամբ։

Թուրքիան դուռները լայն պիտի բանայ բոլոր Թուրքերուն առջեւ, ո՛ր կողմէն ալ գան։

Արդ, այս քաղաքականութիւնը վտանգ մըն է մեր դատին համար, եւ ո՛ր եւ է հոսանք չի կրնար կարդալ եւ անցնիլ։ Անտարբեր չի կրնար մնալ նոյնիսկ Երեւանը։

Ոչ մէկ խօսք, եթէ Թուրքիա կ'ուզէ իր հալածական ցեղակիցները տեղաւորել իր սեփական հողերուն վրայ։ Բայց երբ թաթը կ'երկարէ դէպի «Արեւելեան Նահանգները», պէտք է զգայ թէ մեռած կամ քնացած չեն անոնց իսկական տէրերը։

Շ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Փարիզի մէջ, Անգլիոյ տնտեսական տագնապին առթիւ, եթէ իրագործուի ներածումները կրճատելու եւ մաքսատուրքերը բարձրացնելու ծրագիրը, ամէնէն առաջ Ֆրանսան է որ պիտի ազդուի, պերճանքի առարկաներու հրապարակին վրայ։ Ֆրանսա 1930ին 49 միլիոն ստերլինի ապրանք ծախած էր Անգլիոյ, ինչ որ կը ներկայացնէ իր բոլոր արտածումներուն մէկ եօթներորդը։ Յետոյ, դէպի Անգլիա եղած արտածումներուն երկու երրորդը պերճանքի առարկաներ են։ Մէկ խօսքով, Ֆրանսայի վաճառականութիւնն ու ճարտարարուեստը մեծապէս պիտի վնասուին, եթէ Անգլիա գործադրէ ծրագրուած միջոցները։ Նոյնիսկ վախ կայ որ շատ մը հաստատութիւններ փակուին։

Մնաց որ, վերջերս ֆրանսական առեւտուրն ալ սկսած է իյնալ։ Այս տարուան առաջին եօթը ամիսներուն Ֆրանսայի ներածումներուն արժէքը 65 միլիոն ստերլին աւելի եղած է, անցեալ տարի տարբերութիւնը միայն 76 միլիոն էր, ամբողջ տարուան համար։ Վնասը սահմանափակելու համար, կառավարութիւնը վերջերս որոշեց առժամեայ արգելք հաստատել կարգ մը ապրանքներու, գինիի եւ ատաղձի ներածման դէմ։ Այս կարգադրութենէն պիտի վնասուին Իտալիա, Գերմանիա եւ Սպանիա։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Վարչապետ Սըտքը փաշա ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ իրաւ է որ տնտեսական նեղութիւն կը տիրէ, բայց Եգիպտոսի կացութիւնը աւելի լաւ է բաղդատելով շատ մը երկիրներու հետ։ Տակաւին միջոցներ կան հաւասարակշռելու նիւթացոյցը, եթէ նոյնիսկ շարունակուի եկամուտի նուազումը, երկրագործական հարստութիւնը աւելցած է, որովհետեւ այսօր 200.000 արտավար աւելի կը մշակուի քան 1921ին, իսկ շէնքերու տուրքին եկամուտը տարեկան տասը միլիոն աւելցած է վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, տագնապը հարկադրած է եգիպտացիները որ հարստութեան ուրիշ աղբիւրներ գտնեն, բացի բամպակէն։

Խօսելով քաղաքական կացութեան մասին, Սըտքը փաշա ըսաւ թէ Անգլիոյ հետ բանակցութիւնները պիտի վերսկսին յարմար ժամանակին։

ԱԼՊԱՆԻԱ ԿԸ ԴԻՄԷ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ալպանացի քաղաքական գաղթականներու կոմիտէն, որ կը բաղկանայ ալպանական նախկին ռամկավար կուսակցութեան ղեկավարներէն, Ազգ. Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան ուղղեց խնդրագիր մը, որով կը պարզէ Ալպանիոյ դժբախտ կացութիւնը եւ կ'առաջարկէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ յանձնախումբ մը ղրկուի, քննութիւն կատարելու համար։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սելանիկէն մեկնող ջրասաւառնակ մը ինկաւ Տալէկի կայանէն քիչ հեռու, պանդոկի մը առջեւ։ Երեք սաւառնորդներ ծանրօրէն վիրաւորուեցան։ Սաւառնակը ջախջախուեցաւ։ Կը կարծուի թէ արկածը պատահած է նաւուղիղին սխալ մէկ շարժումին հետեւանքով։

Յոյն նախարար մը որ այդ սաւառնակով պիտի ճամբորդէր, վերջին պահուն ետ կեցաւ իր մտադրութենէն, եւ այս կերպով խուսափեցաւ վտանգէն։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

ԿԱՆՏԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Լոնտոնի խորհրդաժողովին մէջ, որուն կը նախագահէր լորտ Սէնքի, Կանտի 45 վայրկեան տեւող ճառ մը խօսեցաւ, պահանջելով Հնդկաստանի անկախութիւնը։

Հաւաստելէ վերջ թէ գործակցութեան ոգիով տոգորուած է, յայտնեց թէ Լոնտոն եկած է իբր լիազօր Հնդիկ համագումարին, որուն մասին պէտք տեսաւ մէկ քանի բացատրութիւններ տալու։ Հնդկական համագումարը, Հնդկաստանի քաղաքական ամէնէն հին կազմակերպութիւնն է որ կը ներկայացնէ ո՛չ թէ դասակարգ մը, համայնք մը, կամ մասնաւոր շահեր, այլ ամբողջ Հնդկաստանը, առանց դաւանանքի եւ սեռի խտրութեան։ Կանտի ուրեմն, ինքզինքը կը ներկայացնէ իբր ներկայացուցիչը ամբողջ Հնդկաստանի, որուն անունով համագումարը կը հաստատէ երկրին անկախութիւնը եւ թէ պատուիրակութիւնը իր կարգին պիտի պահանջէ հնդիկ բանակին, արտաքին գործերու, ելեւմուտքի, տնտեսական քաղաքականութեան հսկողութեան եւ կիրարկումի իրաւունքը։

— Եթէ ըսաւ, կը պահանջենք կատարեալ անկախութիւն, անպատկառութեամբ չէ, ո՛չ ալ աշխարհին ցոյց տալու համար թէ ամէն կապ խզած ենք Անգլիոյ հետ։ Հնդիկ համագումարը ընկերակցութիւն մըն է որ կը փնտռէ, դրուած բացարձակ հաւասարութեան հիմերու վրայ։

Կանտի, հանդարտ շեշտով մը, որ խոր տպաւորութիւն ձգեց անգլիացի ներկայացուցիչներուն վրայ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— Ատեն մը կը հպարտանայի «բրիտանական հպատակ»ի տիտղոսով, բայց երկար տարիներէ ի վեր դադրած եմ ինքզինքս այդպէս կոչելէ։ Աւելի պիտի նախընտրեմ որ զիս կոչեն ըմբոստ քան թէ հպատակ, բայց միշտ կը բաղձամ քաղաքացի ըլլալ ո՛չ թէ կայսրութեան մէջ, այլ անքակտելի ընկերակցութեան մը մէջ որ կազմուած ըլլայ երկու ազգերով։ Ուրկէ կը հասկցուի թէ համագումարը կը պահանջէ ամէն կապ խզելու իրաւունքը, յառաջային նաեւ խզելու ընկերակցութիւնը, եթէ երկու կողմերուն չապահովէ փոխադարձ իրաւունքներ։

Իր ճառի երկրորդ մասին, Կանտի ուզեց ցոյց տալ թէ ի՛նչ աւելի օգուտներ կրնայ ապահովել Անգլիա, իր կողքին ունենալով ո՛չ թէ գերի և հպատակ Հնդկաստան մը, այլ ընկերակից մը՝ իր տնտեսական անկախութեամբ եւ բարգաւաճման ձգտումներով։

Կանտի իր ճառը վերջացուց յոյս յայտնելով որ Անգլիայէն մեկնած պահուն, իր հետ պիտի տանի այն համոզումը թէ Հնդկաստանի եւ Անգլիոյ միջեւ կարելի պիտի ըլլայ հաստատել վարչաձեւ մը՝ հաւասարութեան հիման վրայ։

Գերմանառուս առեւտուր

Պերլինի մէջ կնքուած գերմանառուս դաշնագրին հետեւանքով, կազմուած է յանձնախումբ մը, որ տարին մէկ անգամ կը գումարուի լուծելու համար դաշնագրին գործադրութեան կապուած դժուարութիւնները։

Յանձնախումբը այսօր կը գումարուի Պերլինի մէջ եւ այս անգամ պիտի զբաղի գերմանառուս առեւտրական փոխանակութիւններով։ Խորհրդային Միութեան հետ կնքուած դաշնագրի հիման վրայ, Ռուսիա ցարդ Գերմանիոյ առած է մօտ մէկ միլիառ մարքի ապրանք։ Այս ապրանքները գերման կառավարութեան կողմէ երաշխաւորուած են 700 միլիոն մարքի վարկով։

Ցարդ, Ռուսիա բոլոր ապրանքներու փոխարժէքը վճարած է, սակայն Գերմանիա չուզեր երաշխաւորութեան գումարէն աւելիին ընդառաջ երթալ, նկատելով որ երկրին ընդհ. կացութիւնը թոյլ չտար։ Ասկից զատ, Ռուսիա որ ուրիշ երկիրներու հետ եւս բանակցութիւններ կը կատարէ, կ'երեւի թէ չպիտի կրնայ աւելի մեծ վարկի յանձնառութիւններու տակ։ 1931ի ընթացքին, դէպի Գերմանիա ռուսական արտածումները նուազած են զգալի չափով։

Աւստրիոյ ազգայնական ըմբոստութիւնը

Աւստրիոյ ազգայնական ըմբոստութեան ղեկավարը Տքթ. Փրիմէր որ յաջողեր էր Սերպիա ապաստանիլ, յանձնուեցաւ տեղական իշխանութեանց որոնց մէ ապաստան խնդրեց։ Տակաւին յայտնի չէ թէ գոհացում պիտի տրուի իր խնդրանքին։ Իրեն հետ է նաեւ իր զաւակը։

Ամբողջ Ստիրիոյ մէջ, ուր ըմբոստութիւնը ծագեր էր, ոստիկանութիւնը կը շարունակէ ձերբակալութիւններ եւ խուզարկութիւններ կատարել։ Բաւական զէնք գրաւուած է արդէն։

Աւստրիական կուսակցութիւն մը կառավարութենէն պահանջեց որ լուծէ զինեալ կազմակերպութիւնները։

Աւստրիոյ վարչապետը պարոն Շոպեր Ժընեւի մէջ ըրաւ կարգ մը յայտարարութիւններ այս շարժման մասին։ Պախարակելէ վերջ շարժումը, զոր կը նկատէ անմիտ ղեկավարներու գործը, յայտնեց թէ երկիրը արդէն խաղաղած է եւ ոստիկանութիւն ու բանակ հաւատարմօրէն կատարած են իրենց պարտքը։

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկացնեն թէ Քիւրտերը դարձեալ շարժած են Արարատի, Ալադաղի, Թանդուրեկի, Զիլանի ձորերը եւ այլուր, Լուրեր կը շրջին, որ ընդհարումներ տեղի կ'ունենան Քիւրտերու եւ Թրքական ուժերու միջեւ Մուշի եւ Սասունի մէջ։

Յուլիս 19ին Գլդիգէի մէջ, քրտական խումբ մը, ղեկավարութեամբ յայտնի Ֆարզանտաւ՝ յարձակած է Թրքական պահականոցին վրայ, ամբողջովին կողոպտած եւ հետը տարած 10 հազար թրք. ոսկի։ Յարձակումը եւ կողոպուտը վերջանալէ յետոյ՝ Քիւրտերը կրկին բարձրացած են լեռները։

Հին Պայազիտի վարչական մարմինները, երկիւղ կրելով քրտական յարձակումներէ, տեղափոխուած են ժամանակաւորապէս Ալաշկերտի Ղարաքիլիսէն։

∴ Քրտական շարժումներուն չմասնակցող Շամշադինօնները իրենց ցեղով ներկայիս կ'ապրին Իգտիրի եւ Նախկին հայկական Խալֆալու եւ Քանէկ գիւղերը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ պահպանողականներէն անոնք որ համամիտ են մօտ ատենէն կատարելու ընդհանուր ընտրութիւնները, իրենց տեսակէտը պարտադրեցին իրենց կուսակցութեան, որով Պահպանողականները կը պատրաստուին ընտրութիւններուն, հոկտ. 15ին համար։

Գաղտնի տեսակցութիւններ տեղի ունեցած են Պահպանողականներուն եւ Ազատականներու միջեւ։ Ազատականները համաձայնած են մրցակցութիւն չընելու հոն ուր պահպանողականները կը ներկայանան։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ-ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏ ?

Ֆրանսայի Սոցիալ. Ընդհ. Դաշնակցութեան 27րդ համագումարը տեղի ունեցաւ նախորդ օր։ Կը մասնակցէին 1300 պատգամաւորներ։ Բացման ճառին մէջ, նախագահը շեշտեց Ա. Ը. Դաշնակցութեան զարգացումը տարուէ տարի։ Ներկայիս Ա. Ը. Դաշնակցութեան միացած են 3911 սէնտիքաներ, 850.000 անդամներով։

Ինչպէս գրեր էինք, Կարմիր սէնտիքաները պատրաստուած էին միացեալ ճակատ առաջարկելու եւ առ այս, «Իւմանիթէ» մէկ քանի օրէ ի վեր թելադրութիւններ եւ առաջարկներ կը ներկայացնէր։ Համայնավար սէնտիքաները իրենց առաջարկները ներկայացուցին համագումարին։ Առաջարկները բաժնուած էին երեք կէտերով 1) պահանջներու եւ պայքարի ծրագիր մը հաստատելու անհրաժեշտութիւնով կարելի ըլլայ հաւաքել կազմակերպուած եւ անկազմակերպ բոլոր գործաւորները ընդդէմ գործատիրական եւ կառավարական հակազդեցութեան։

2) Կազմակերպել սէնտիքաներու ազգային միութեան համագումար մը։

3) անմիջապէս նշանակել յանձնախումբ մը որ յարաբերութեան մտնէ կարմիր սէնտիքայի ներկայացուցիչներուն հետ, մշակելու համար առաջարկներու կիրարկման եղանակները։

Կարմիր պատուիրակութիւն մը այս առաջարկները ներկայացուց համագումարին, որ կարճ վիճաբանութենէ մը վերջ, հետեւեալ յաւականչական մերժումը յայտնեց. «Համագումարը գրեթէ միաձայնութեամբ որոշեց անցնիլ օրակարգին…

Կարմիրները հրաւիրուեցան մեկնիլ եւ հիմա, ըստ առաջնոյն կը շարունակեն հայհոյել իրենց թերթին մէջ։

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ...

«Կ'ողջունենք ձեռնարկը. ի՛նչ ուղղութեամբ ալ գործադրուի» («Դրօշակ», սեպտ. թիւ 9)։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը ներգաղթի խնդրում շատ յստակ է ու որոշ։ Եւ միանգամայն աւելորդ են Գ. Ս. Տէր Գաբրիէլեանի խառնակիչ ու անբովանդակ յայտարարութիւնները, թէ, ներգաղթը «զգալի հարուած է խորհրդային իրաւակարգի հակառակորդներին («Մեր Ուղին», սեպտեմբեր 6)։ Խորհր. Հայաստանի ամենապատասխանատու մէկ անձնաւորութեան նման յայտարարութիւնն իսկ ապացոյց է, որ բոլշեւիկները, տեղամ ներգաղթի խնդրում հետամուտ են քաղաքական խաղերի, յետին նպատակների։

Հայ քաղաքական հոսանքներից եւ ոչ մէկը Դաշնակցութեան չափ չի աշխատած ներգաղթի գործը յաջողեցնելու, որովհետեւ «ամբողջ քառասուն տարի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ունեցած է ցիմնական նպատակ՝ ստեղծել Հայրենիք. Հայրենիքը պիտի ցաւաքէ իր զաւակները։ Պանդխտութեան, «անորոշ ազգութեան» նուաստացումէն ու տառապանքէն պէտք է փրկուին Թափառական բազմութիւնները» («Դրօշակ»)։ Եթէ խնդիրը խորքէն քննենք, կը տեսնենք, որ Տէր Գաբրիէլեանները պարծենալու այնքան էլ բան չունին։ Մեր պայքարի նշանաբաններից մէկը հէնց այն է եղած, որ խորհրդային իշխանութիւնը ներգաղթը ցամարի իր քաղաքական առաջադրումներից ցիմնականը։ Եւ երբ, այսօր, խորհր. կառավարութիւնը, գէթ խոստումով, այդ ուղին է բռնել, ասել է թէ, Դաշնակցութիւնը հարուած չէ որ ընդունում է։

Նոյնպէս աւելորդ են այն չափազանց շողոքորթ ու ինքնամոռաց ցոյցերը, որոնք մի շարք գաղթահայ կազմակերպութիւնների կողմից ուղղւում են խորհրդ. Հայաստանի կառավարութեան հասցէին։ Տասը հազարի խոստումը բաւական չէ մոռացութեան տալու այն քաղաքականութիւնը, որ որդեգրած ունի հայ բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը հանդէպ հայ ժողովրդի ու, ճանաւորապէս, գաղթականութեան։ Դիմենք փաստերին, որոնք եւ կը պարզեն մեզ, թէ ի՛նչպէս են ըմբռնած ներգաղթը այս տասը տարիների ընթացքին հայ բոլշեւիկները։

Հեռուից չսկսենք։ Մի կողմ թողնենք Բրեստ-Լիտովսկի ու Մոսկուայի 1921 թ. մարտ 16ի բոլշեւիկքեմալական դաշնագրերը, որոնք ծուատեցին հայ երկիրը ու բաժանբաժան արին հայ ժողովուրդը։ Հայկական գաւառները, Կարսն ու Սուրմալուն Թուրքին, Ախլքալաքը Վրացուն, եւ Ղարաբաղը, Նախիջեւանն ու Գողթանը Ադրբէջանցուն. հարիւր հազարաւոր Հայեր յանձնւեցին օտարների տիրապետութեան եւ կէս միլիոնից էլ աւել ցիր ու ցան եղան արտասահմանում։

Դիմենք զրանից յետոյ տեղի ունեցած դէպքերին։

Երբ 1921-22 թուականներուն Փոքր Ասիայի արեւմուտքում որոտում էին Թուրքերի եւ Յոյների թնդանօթները, հայութիւնը սրտատրոփ սպասում էր այդ պատերազմի վախճանին։ Եւ դա հասկանալի է։ Չէ՞ որ հարիւր հազարաւոր Հայերի ճակատագիրը Յոյների յաղթանակի ու պարտութեան հետ էր կապւած։ Բոլշեւիկները, բաց դիտելով այդ, ամէն աջակցութիւն ցոյց տւին Քէմալին, որպէսզի Յոյները պարտութեան մատնւեն։ Հետեւանքը եղաւ այն, որ մօտ երկու հարիւր հազար հայութիւն թողեց իր բնակավայրը, ձեռքն առնելով գաղթականի ցուպը։

1923ին, Չիչերինը, Ընմէթ փաշայի յաղթականօրէն առաջնորդեց Լօզանի խորհրդաժողովը, Հայերին խոստանալով, թէ՝ 250.000 գաղթականութիւն կը փոխադրի Խուսաստանի բերրի շրջանները։ Լօզանում թաղւեց Հայկական Դատը, իսկ Չիչերինն էլ դրժեց իր խոստումը, որ բոլորովին ուրիշ բան էր։

Եւ ճգնաժամային այդ օրերին, երբ հիւծուած ու իրաւազուրկ տարագիր բազմութիւնները երկրէ երկիր ու վրանէ վրան էին թափառում՝ աչքերը յառած պահելով Հայաստանի դռներին,— Երեւանում, խորհրդային պատասխանատու վարիչներից Արտաշէս Կարինեանը յայտարարում է, թէ իրենք ոչ միայն չպիտի ընդունեն արտասահմանի գաղթականներին, այլեւ «Միացեալ ու անկախ Հայաստանի եւ ազգահաւաքման» գաղափարին վերջ տալու համար՝ առաջարկում էր երկրի մէջ եղած երեք հարիւր հազար արեւմտահայ գաղթականութիւնն էլ ցրել լայնածաւալ Ռուսիոյ մէջ... («Տնտեսական լուրեր»)։ «Հայաստանը հողային ֆոնտ չունի» բացականչում է Կարինեանը, մոռանալով որ մեր երկրի «հողային ֆոնտը» ծիծաղօղաբար նւիրւել են Վրացուն, Թուրքին եւ Ադրբէջանցուն։

Եւ երբ, 1925ին, Ախլքալակի հայութիւնը ապստամբեց Վրաստանի դէմ ու պատգամաւորներ ուղարկեց Երեւանի կառավարութեան մօտ՝ Հայաստանին միանալու խնդրանքով, գործավարներու խորհուրդին նախագահ Սարգո Համբարձումեանը Չեկայի սպառնալիքներով վռնտեց նրանց։ Ախլքալաքի «հողային ֆոնտը» նւէր Վրաստանին։

Աղատ «հողային ֆոնտ» չկայ Հայուն համար։ Իսկ Թուրքի՞ն։

1928 յուլիսին, Հայկենտգործկոմի երրորդ նստաշրջանին, հողագործական գործավար Արամայիս Երզնկեանը հետեւեալ զեկուցումն է տալիս.

— «Վերջին երեք տարիների ընթացքում Հայաստանում տեղաւորւել են ութսուն հազար Թուրք եւ 19.000 հայ գաղթականութիւն։ 80.000 Թուրք գաղթականներին ընդունելով Հայաստան, խորհրդ. իշխանութիւնը արտօնեալ պայմաններ է ստեղծել Թուրքերի համար։ Մենք այդպէս ենք վարւել, որպէսզի ցնարաւորութիւն ունենանք կարճ ժամանակամիջոցում վերացնելու ազգային այն ա՛նտագոնիզմը, որ ստեղծւել է մեր երկրի Թուրք եւ հայ ազգութիւնների միջեւ։ Որքան էլ որ կւկւան մեր թշնամիները, մենք շարունակելու ենք այդ քաղաքականութիւնը»։

Ութսուն հազարի դիմաց 19000... Թուրքերի համար արտօնեալ վիճակ, իսկ հայ գաղթականներին կլիմայական ու հողային աննպաստ պայմաններ... Հայն բռնել դռները Թուրքերի առաջ եւ չինական պատնէշներ կառուցանել Հայաստանի եւ գաղթահայութեան միջեւ... Ամէն կերպ հովանաւորել Թուրքերին եւ ռուս մալականներին, միաժամանակ ամէն ստոր միջոցի դիմել քայքայելու ու կամզալուծելու զաղութների ու գաղթահայ կազմակերպութիւնները... Ամենաջերմ բարեկամն ու աջակիցը հանդիսանալ սաճիկին եւ յայտարարել, թէ գաղթահայը միջազգային իրաւագիտութեան տեսակէտով կապ չի կրնար ունենալ խորհր. Հայաստանի հետ»։

Մենք չգիտենք, թէ այս տասը տարիների ընթացքին ո՞րքան Թուրք գաղթականութիւն է մտած Հայաստան։ Միայն գիտենք, որ ընդամէնը 22.000 հայ գաղթականութիւն է ընդունել։ Պաշտօնապէս յայտարարւած 80.000 Թուրքի դիմաց՝ 22.000 Հայ... Աւելացնենք վերջին տասը հազարի խոստումը եւ Հայաստան փոխադրւած ամբողջ հայ գաղթականութեան թւանշանը կը լինի 32.000։ Նոյնիսկ թուրք գաղթականութեան կէսից էլ պակաս...

Դեռ մի կողմ ենք թողում այն պայմանները, որոնց մէջ գտնւում են Հայաստան փոխադրւած գաղթականները։ Ինչ էլ որ լինի, թող զնան, բարի՛ ճանապարհ։ Մի կողմ ենք թողնում նաեւ քաղաքական վերջին իրադարձութիւնները՝ Սուրիայում Հայերի տեղաւորման խնդիր, Ընդորայի բոլորը այդ առթիւ ու

դրանց զուղադիպող ներգաղթի որոշումը... Մենք շօշափումներգաղթի հետ կապ ունեցող և ուրիշ շատ հարցեր։

Վերը յիշատակւած իրողութիւններին ծանօթ լինելով մէկտեղ, վեր կենալ ու տասը հազարի խոստումը որակել որպէս վերին աստիճանի «ազնիւ քայլ» աւելի քան չափազանցութիւն է։

ԵՇՈՏ ԵՐԵՄԻԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԲԱՐԲԱՐՈՍՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐԸ

ՀԱԼԷՊ, 4 Օգոստոս.— «Յուսաբեր» օգոստոս 22ին «Յարատեւող Աղրիլը» խորագրով խմբագրական մը գրած էր։ «Կանանց դժոխքին» առթիւ խմբագրութիւնը պարզ կը դնէր զանազան ազգային մարմիններու, կուսակցութեանց եւ թերթերու թղթակիցներուն միտին, որպէսզի անոնք ալ արտայայտուին այս ուղղութեամբ եւ բանն իրենց ակնատեսի աչքերով տեսածն ու լսածը «Կանանց դժոխքի» մասին։

Եւ որպէսզի «Յառաջի» ընթերցողները գիտնան, թէ ի՛նչ է «Կանանց դժոխք» ի նիւթը, բացատրենք երկու խօսքով։

Ամէնուս ծանօթ իրողութիւն է 1915ին բարբարոս Թուրք կառավարութեան կողմէ ի գործ դրւած վայրագութիւններն ու անլուր սպանդները, սկսեալ Հայաստանի բարձրաւանդակէն մինչեւ Տէր-Զօրի եւ աւելի խոր անապատներու մէջ, անմեղ ժողովուրդի մը վրայ։ Այն եղեռական օրերուն, անապատի Արաբները ծարդկային աւարի տիրացած էին, առած զանոնք իրենց վրանէն ներս, չարաչար աշխատցուցած գրաստի նման, եւ ի գործ դրած անոնց վրայ ամենախենէշ վայրագութիւններ։ Եւ որովհետեւ Արաբները սովորութիւն ունին իրենց երեսները, քիթը, շրթնքը եւ աւելի վար, մինչեւ ազդերուն երեսները կապտնելու (դաջ) այլակերպ նշաններ ձգելով մարմնոյն մասերուն վրայ, եւ որովհետեւ մեր գերի եղբայրներուն ու քոյրերու ճակատագիրը յանձնուած էր անոնց քմահաճոյքին, անոնք վարուեցան անոնց հետ ինչպէս որ կը կամենային։ Այսօր Սուրիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ, լայնքին ու երկայնքին երբ պտտինք, պիտի տեսնէք տարիութեան եւ նախատինքի այդ նշանները, մանուկ արտաքին եւ ազնի։ Այդ խեղճերէն ազատողները փորձած են դեղով եւ այլ միջոցներով անճետացնել այդ նշանները, սակայն «յետոյն չար.քան զառաջինն» եղած է. այլանդակելով ենթակային երեսները եւ մարմնոյն մասերը։ Կարելի չէ եղած սրբել այդ ամօթը հետեն։ Պտտեցէ՛ք այսօր թէ Հալէպի շուկան եւ հայկական թաղերուն մէջ, եւ թէ գաւառները, մանաւանդ Պապ եւ Մամպած, ուր պիտի տեսնէք անթիւ հայուհիներ, որոնց ամբողջ մարմինը ծակծկուած է ամօթանքի այդ նշաններով։ Այս դժբախտներէն շատ շատերը սակաւին կը մնան հարէմներու մէջ որպէս ստրուկ, անտեղեակ աշխարհի անցուդարձերէն, կրելով իսլամական անուններ։ Շատեր որ պատեհութիւն կը գտնէ մեզ խօսելու այս դժբախտներու մասին, կը հրաւիրեմ ձեռնհաս մարմիններուն ուշադրութիւնը ուրիշ երեւոյթի մը մասին, որ կապարի պէս ծանրած է վրանս, ականատեսներէն լսելէս ի վեր։

Մուսուլի շա՛տ մօտիկ, շրջակայ գիւղերու մէջ մինչեւ այսօր կը մնան հասակ առած 20—25 տարեկան երիտասարդներ, անծանօթ եղած տեղացի աղջիկներուն հետ, եւ սակայն անոնք կը յիշեն թէ իրենց Հայու զաւակներ են, եւ մինչեւ իսկ կը խօսին իրենց ծննդավայրի մասին, օրինակ.— Աստաֆաստար, Իգդիր, Եալովա, Պրուսա, Պէմլէքիկ եւն.։ Անոնք հոն կը պարապին խաշնարածութեամբ, ուղտապանութեամբ աղայի մը, կամ շէյխի մը քով։ Կան անանկներ, որոնք առանձին տուն տեղ եղած են, ունին իրենց կենդանիները եւ անտեսութիւնը։

Անոնցմէ շատ քիչերը կրնան փախչիլ այդ միջավայրէն, իսկ միւսները կը մնան իրենց տէրերուն մօտ։ Ինչուչտ թուածներս մի միայն արական սեռի չեն պատկանիր, կան նոյնպէս իգական սեռի պատկանողներ, որոնք նոյն այդ նշանները իրենց մարմնոյն վրայ, կին եղած են Պէտէվի կամ Էնէզէ Արաբին, տանելով թէ անպատուութիւնը եւ թէ ծանրածանր աշխատանքները։ Անցածները Դամասկոսի գիւղերէն Պրուսացի աղայ եւ գեղակազմ հայ տղու մը հանդիպեցանք Հալէպի մէջ։ Նոր ամուսնացած էր գիւղին գեղադէմ աղջկան մը հետ, իրենց մեղրալուսինը կ'անցընէին Հալէպի մէջ։ Արաբախօս հայ երիտասարդը անակնկալ կերպով լսեց իր մէկ հայրենակցէն եղբօրը ողջութիւնը և Յունաստան գտնուիլը։

Երիտասարդն ու իր գեղանի կինը յանկարծ անօրինակ խանդավառութիւն եւ յուզում ունեցան, ուզեցին մեկնիլ իրենք ալ Յունաստան, սակայն երիտասարդը իր գիւղին մէջ ունէր բաւական հարստութիւն, ձի, ոչխար, ուղտ եւյլն. ուզեց այդ բոլորը ծախել եւ երթալ եղբօրը մօտ։

Շնորհեցանք մեր նիւթէն։ Այո՛, տակաւին շա՛տ շատեր կը տառապին քաղաքներու եւ թէ անապատներու մէջ, լծուած գրաստական կեանքի։ Կարելի է բսել թէ անոնք ի սպառ կորսուած են մեզ համար. քանի կը տիրէ անտարբերութիւնը մեր մէջ, իրերահալած եւ իրերամերժ մեր քաղաքականութիւնը։

Կը հարցնէ վերջապէս «Յուսաբեր».— «Ի՞նչ ունենք այս դժբախտներու մասին։ Վստահ եղէ՛ք, Սուրիա բնակող բոլոր հայութիւնը լուր ունի այդ բոլորի մասին եւ աւելին. միայն կը պակսի բարեկամեցողութիւնը եւ կամ՝ չլսած կ'ըլլար բսել, ժամանակին պակսած է այդ կամեցողութիւնը, երբ թարմ էր վէրքը եւ կարելի էր զանոնք հաւաքել իրենց ծայրէն հասակին մէջ, գինադադարէն անմիջապէս յետոյ։ Այդ ուղղութեամբ աշխատելու համար վարկ տրամադրուած է անխիղճ շահախնդիրներու որոնց փոխանակ հայ որբեր հաւաքելու, զբաղեր են թանկարժէք գորգեր ժողվելու, որ մը ձգելու համար վէրքը և դառնալու համար ապանքեր»։

.՚. Այս օրերս Թուրք թերթերը հաւար կը բարձրացնեն, որպէս թէ Սուրիա «Հայեր կը փոխադրուին արտասահմանէն», անոնց համար գիւղեր, քաղաքներ կը շինուին Թուրքիոյ սահմանամերձ վայրերուն մօտիկ, եւ «այս փոխադրութիւնը տեւական սպառնալիք մըն է» Թուրքիոյ։

Ժամանակ մը Թուրքերը այդ յիշիւրանքները ցուցադրեցին արտաքան թերթերու մէջ։ Տեսան որ այդ ուղղութեամբ չկրցան շօշափելի արդիւնքի մը հասնիլ, այսօր ուղղակի եկեր են պատնէշին վրայ եւ օդին մէջ նիզակ կը ճօճեն մեզ դէմ անպատկառօրէն առաջարկելով, որ Հայերը փոխադրուին Թունուզ, Ալժերի, Մարոք եւյլն.։

Թուրք «Միլլիյէթ»ները Պոլիս նստելով ի՜նչպէս» ալ կը տեսնեն Սուրիոյ մէջ պատահած անցուդարձերը

Երբ թուրք թերթերը բռնուած են այդ մղձաւանջէն, թէ Սուրիա Հայեր կը փոխադրուին, բացարձակ կերպով կը ստեն. եթէ դարձեալ Թուրք թերթեր Թուրքիոյ սահմանամերձ վայրերուն մէջ հայկական անկախութիւն կը տեսնեն, պարզապէս վայրահաչութիւն է։ Հայերը երբեք ալ միտք եւ սիրտ չեն յօգնեցներ ազգապատներու մէջ իրականացնել իրենց անկախութեան գաղափարը։ Հայերուս աչքը ուրիշ տեղ է, ուրի՜շ տեղ, Թուրք թերթերու «մէտ բանին» ծանօթ է մեզ. — «Հանգիստ չտալ հայութեան, շարունակել Աղրիլ 11/24ը, նոյն իսկ սահմաններէն դուրս։ Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ նայէին իրենց երկրէն ներս, ուր կը տիրեն անգործութիւնը, անօթութիւնը, մերկութիւնը, բռնապետութիւնը, օր ցերեկով սպանութիւնը, աւերած ու աւերակ ամէն կողմ։

Թուրքե՛ր, մեծ մը առէք եւ ձեր ցաւը լացէք, Մինչեւ հիմա շատ տուներ աւեր աւերակ դարձուցիք, դուք ալ աւերակներու վրայ նստաք. չարիք գործեցիք, շուտով պատժուեցաք։ Ե՞րբ պիտի զգաստանաք...։

ՄՇԱԿ

ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Անկողմնակալութեան համար, նոյնութեամբ հրատարակութեան կուտանք այս պատասխանը, յապաւելով մէկ - երկու անարգական բառեր եւ կրճատելով Ա. Ամուրեանի ինքնութեան մասին յայտնուած ենթադրութիւնը (անուն - մականուն), որ դո... տարանի մէջ քննելի խնդիր է։

Ձեր թերթի թիւ 1668ի մէջ հրատարակուած «Նամակ խմբագրութիւնից» իմացայ, որ Ամուրեան ծածկանունով մէկը «Յուսաբեր» թերթում մեր ընտանիքի ուրիշ անդամների հետ ինձ եւս անուանել է բոլշեւիկեան լրտես։ Եւ մինչ պատրաստում էի ես էլ իմ հերթին տալ անհրաժեշտ հերքում-լուսաբանութիւնը, յաջորդ թիւի մէջ կարդացի միեւնոյն անձնաւորութեան կողմից գրուած մի ընդարձակ յօդուած։ (ԽՄԲ. —Արտատպուած «Յուսաբեր»էն)։

Զնայած որ այդ վերջին յօդուածից մեզ համար պարզւեց Ամուրեանի ինքնութիւնը, բայց բառ ընկալեալ սովորութեան —անհրաժեշտ է որ «Յուսաբեր»ը ընդառաջելով մերոնց պահանջին — հրապարակէ պաշտօնապէս նրա ինքնութիւնը, որպէսզի կարելի լինի նրան կանչել օրինական պատասխանատւութեան։ Իսկ մինչ այդ՝ ես անհրաժեշտ եմ համարում տալ մի քանի լուսաբանութիւններ։

Խորհրդային այս կամ այն ներկայացուցչի հետ տեսակցելը դեռ չի՛ նշանակում լինել բոլշեւիկեան լրտես։ Ինձնից բացի տեսակցել են Վռամշապուհ եպիսկոպոսից սկսած մինչեւ դաշնակցական շատ կարեւոր դէմքեր։

Ամուրեանի հետ ես ունեցել եմ երբեմնակի հանդիպումներ, որոնք եղել են միանգամայն տարբեր հողի վրայ եւ ունեցել են տարբեր բնոյթ քան այն, որոնց նա այժմ տալիս է իրերի բերմամբ։ Լինելով դպրոցական ընկերներ եւ հայրենակիցներ, միշտ առիթ է եղել խօսակցելու այս կամ այն նիւթի շուրջ, որոնցից մէկն էլ ծանօթ ֆիլմերի պատմութիւնն է։ Երբ ինձնից փոխադրական միջոցների մասին տեղեկութիւններ ուզեց, ես էլ տւի Տրապիզոնի մեր կոմիսիոների հասցէն։ Բայց հազիւ թէ մօրս ռօմատիզմի մասին նրանից խորհուրդ հարցրած լինեմ, որովհետեւ մայրս տարիներով յանձնուած էր Թաւրիզի բժիշկների խնամքին. եւ վերջապէս ես Փարիզ նստած ի վիճակի էի որեւէ պրոֆեսօրի կամ բժշկի խորհուրդին դիմելու. յամենայն դէպս Ամուրեանը չէր, որ մօրս ռօմատիզմը պիտի բժշկէր... Փակագծի մէջ ասեմ եւ այն, որ ֆիլմերի առասպելն էլ տեղի է ունեցել իմ բնակարանում, երրորդ անձի ներկայութեամբ 1928ի յունուարին, մինչդեռ ընկ. Փիրումեանը Փարիզից վերջնականապէս մեկնել էր 1927ի ամրանը...։

Միայն քաջութիւնը չէ, որ պակասում է Ամուրեանին իր իսկական անունով հրապարակ իջնելու, այլեւ քաղաքացիական ազնւութիւնը, որովհետեւ նա վստահ է, որ իր իսկական անունով չպիտի կարողանար անտեղեակ ընթերցողի միամտութիւնը չարաշահել։ Ես յանձնում եմ ընթերցող հասարակութեան դատաստանին հետեւեալ իրողութիւնները.—

Ամուրեան ծածկանւան տակ թաքնւած է Ա. Տ. Օ., որ անդամ էր Դաշնակց. Կոմիտէի։ Իր եղբայրը, Վաչիկը՝ ապրում է Երեւանում, կոմունիստ է եւ կուսակցական կարեւոր դէմք։ Այդ, Ամուրեանը պարսկական անցագրով եւ տրանզիտ վիզայով Պարսկաստան անցնելու անւան տակ, առանց Խորհրդ. Միութեան սահմաններում կենալու... տօնութեան, Երեւանից անցած ճանապարհ ինչ որ յետին նպատակ... րով իջնում է եւ ապաստան գտն... իր եղբօր յարկի տակ։ Իր եղբ... Վաչիկը՝ գիտակից իր քաղաքացի... կան պարտականութեանց, քանի... զգուշացնում է Ամուրեանին կո... հեռանալ Միութեան սահմաններ... եւ կամ ներկայանալ կառավար... թեան։ Ի վերջոյ կատարւում է ... խուսափելին.— Վաչիկը յանձն... է իր եղբօրը խորհրդային իշխան... թեան։ Իսկ վերջինս հազիւ թէ ... եւս դրսի ուժերին վկայութեան կ... չելու պէտքը ունենար, երբ ա... տանողի դերում կանգնած էր ... եղբայրը, որ շատ աւելի ծանրակ... եւ կարեւոր ամբաստանութիւն ... ունէր անելու, քան «...Բարձ... Նարզան, Մակու-Թաւրիզ» երեւ... յամիտ խօսքերը, կամ ինչ որ Ա... ձավի տանը եղեալ կամ չեղեալ ... սակցութիւնները։

Իսկ թէ Խ. Միութեան ... պատկան մարմինները ինչու ... մուրեանին կապել Զօրա Սաղ... եանի հետ, ա՛յդ ես թողլ տալ... գայարել։

Զօրա Սագինեանը Դաշնակց... թեան պատգամաւորն էր Պարս... Մաշխատում եւ իր դիրքը ... Միութեան հանդէպ ճշդել էր ... օրը, երբ Մաշխիդը միաձայնութեամբ քւէարկեց Պարսկա-խորհրդային ... ռեւտրական դաշնագիրը, ընդ... Սագինեանի մէկ քւէի.

Ամուրեանը ստում է, երբ ... տարարում է, որ ոչ մի ... կապ անգամ չունի Սագինեանի ... որովհետեւ նա ո՛չ միայն Ամուրեանի կուսակցական ընկերն էր ... իր... փեսայի եղբայրը, որի ... ճառով էլ Սագինեանը ոչ մի ... չխնայեց Ամուրեանին ... տական ճանապարհներով ազատ... համար։ Իսկ Խորհրդ. Միութեան ... կային անշուշտ մարդիկ, որ ... այս բոլորը...

Այսքան կարկառուն իրողութիւնները միթէ՞ կարելի է այդքան ... տօրէն խեղաթիւրել եւ ձեւ... «անմեղ զոհ»...

Իր պաշտօնով, իր մտայ... թեամբ, իր անցեալով եւ ներ... դաշնակցական Ամուրեանը, դաշն... ցական Սագինեանի ընկերը եւ ... գականը երբ գաղտնօրէն մտն... էր Երեւան եւ պահւում իր ... նիստ եղբօր տանը, ինչ որ ... նպատակներով խախտում երկրի ... րէնքները, չպիտի զարմանար ... երկրի իշխանութիւնը նրան ... տասխանատուութեան կանչէր ... քանը չըմբռնելը ողբերգական ... բայց աւելի ողբերգական է այս ... րողութիւնները թաքցնելու նպա... կով կեղծ անւան տակ պահւելը ... թերցողի միամտութիւնը եւ ... գոյն զգացումները չարաշահել ... ուրիշներին այս կամ այն ... ստիկանութեան աչքում ... կացութեան մատնել փորձելը։

Բացարձակ մխտելով Ամուրեանի ինձ արած վերագրումները, ես ... նում եմ մեր ընտանիքի միւս ... դամներին եւ պահանջում, որ ... ապրիլ ը հրապարակէ, պաշտօ... պէս Ամուրեանի ինքնութիւնը ... պէսզի գիւրացնի պատական ... պնդումը նրա հանդէպ։ ... պարագային կը յայտարարենք ... հասարակ պրովոկատոր եւ ... կը լինենք այսուհետեւ ... այն թերթերին, որոնք կը ... րակեն կամ կ'արտատպեն ... պրովոկացիաները։ (ԽՄԲ.— ... բելի չէ դատ շահիլ ս... լիքով)։

Ես իմ կողմից խնդրել ... տարաններ Գ. Գ. Երուանդ ... թինեանին եւ Մաճայ Ալի ... (Թաւրիզում) պաշտպանելու ... րաւունքները եւ պահանջել ... տագոյն պատիժ այդ ... հանդէպ, եթէ միայն ...

Հ. Մ. Ը. Մ.
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի օր Փարիզի ոստիկաննեու մարզադաշտին վրայ, Փանթէնի մէջ, տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի շրջանի մարզական տարեկան հանդէսը։ Արեւը, որ շաբաթներէ ի վեր քէն ըրած էր Փարիզի, առաւօտէն ի վեր կը փողփողէր դաշտին վրայ, կարծես եկած ըլլար մասնակցելու հայ մարզիկներուն ուրախութեան։ Կը նախագահէր Գ. Թօրոս Լուսէրեան, քովն ունենալով Տիկին Լուսէրեան։

Երկու դրօշակներ, մէկը ֆրանսական եւ միւսը հայկական, կը ծածանէին դաշտին մուտքին առջեւ, մեծ պատուանդանին վրայ, ուշադրութիւնը հրաւիրելով ֆրանսացիներուն, որոնք պահ մը կուգային կենալ դրան առջեւ, դիտելու համար խաղերը որ կը սկսէին։

Ֆրանսական նուագախումբը երգեց Յառաջ Նահատակը եւ Մարսէյյեզը, երբ հայ սկաուտները, շուրջ 250 հոգի, տողանցք մը կատարեցին հանդիսատեսներուն առջեւէն եւ դաշտին մէջէն։

Ահաւասիկ մրցումները, որոնց արդիւնքը աճապարիկ.—

100 մէթր վազք, ժամանակ 11 երկվայրկեան 4/5.— Ա.— Ռ. Տէր Մինասեան (Մարսէյլ), Բ.— Յ. Մամիկոնեան, Գ.— Փ. Գուլքուեան։

200 մէթր վազք, ժամանակ 25 երկվայրկեան.— Ա.— Տէր Մինասեան (Մարսէյլ), Բ.— Մ. Ալիքսանեան, Գ.— Գ. Տօտաքեան։

400 մէթր վազք, ժամանակ 60 երկվայրկեան. Ա. Գ. Տօտաքեան, Բ.— Բ. Գուլքուեան, Գ.— Օ. Լօռենեան։

800 մէթր վազք, ժամանակ 2 վայրկ. 17 երկվայրկ.— Ա.— Հ. Արսէնեան, Բ.— Գ. Տօտաքեան, Գ.— Մ. Յակոբեան։

1500 մէթր վազք, ժամանակ 5 վայրկ. 19 երկվայրկ.— Ա.— Վ. Քէչէճեան, Բ.— Թ. Աւետիսեան, Գ.— Գ. Տօտաքեան։

3000 մէթր վազք, ժամանակ 10 վայրկ. 49 երկվայրկ. 1/5.— Ա.— Գ. Դաւիթեան, Բ.— Վ. Քէչէճեան, Գ — Մ. Գալպաքեան։

Երկայնութիւն ցատկել, թեւաւորութիւն 6 մէթր 1. սանթ.— Ա.— Յ. Մամիկոնեան. Բ.— Բ. Հայպէշեան, Գ.— Հ. Ուղուրեան։

Բարձրութիւն ցատկել, 1 մէթր 53 սանթմ.— Ա.— Հ. Աստուրեան (Մարսէյլ), Բ.— Բ. Հայպէշեան, Գ.— Օ. Չէքեան։

Գունտ նետել, ծեռ. 11 մէթր 99 սանթ.— Ա.— Ժ. Խաչիկեան (Տէսին), Բ.— Ն. Արապեան, Գ.— Մ. Գալպաքեան։

Սկաւառակ նետել, ծեռ. 32 մ. 25 սանթ. (Փարիզի մրցանիշը կոտրուած 3ուկէս սանթ.)—Ա.— Ժ. Խաչիկեան, Բ.— Մ. Գալպաքեան, Գ.— Մ. Չիլինկիրեան։

Նիզակ նետել, ծեռ. 30 մէթր 45 սանթմ.— Ա.— Ժ. Խաչիկեան, Բ.— Բ. Հայպէշեան, Գ.— Բաբաղամեան։

Փոքրերու 300 մէթր վազք, ժամանակ 44 երկվ. 3/5.— Ա.— Կ. Մօզեան, Բ.— Վ. Քալփաքճեան, Գ.— Ա. Զարիֆեան։

Սկաուտներու միջեւ դրօշարշաւ, ժամանակ 56 երկվ., 4×100 Ա.— Փօլ Քոլոմպի մասնաճիւղ, Բ.— Մարսէյլ, Գ. — Ալֆորվիլ։

Յաջորդաբար երեք տարիներ Փօլ Քոլոմպի մասնաճիւղը յաղթական յայտարարուած ըլլալով իրեն կը մնայ մրցման մէջ. տրուած բաժակին այս տարի վերջնականապէս։

Մասնաճիւղերու միջեւ դրօշարշաւ, 4×100, ժամանակ 51 երկվ. 2/5, Ա.— Մարսէյլի մասնաճիւղ, Բ.— Մարսէյլ, Գ.— Ռէնսի։

Կատարուեցաւ նաեւ պասքէթպոլի մրցում մը ոստիկաններու եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի միջեւ. Խաղը վերջացաւ ֆրանսացի ոստիկաններուն յաղթանակով։

Կատարուեցան նաեւ սկաուտական զանազան խաղեր, գայլիկները բուրգեր շինեցին, աղջիկ սկաուտները մրցումներ ըրին, պատկերներ շինեցին։

Ամբողջ խաղերուն ընթացքին, Stade Préfecturalի կողմէ ընդհ. քարտուղար Գ. Լոպէռ հետաքրքրութեամբ կը հետեւէր խաղերուն։

Ի վերջոյ օրուան թագուհին Տիկ. Լուսէրեան բաշխեց մրցանակները օրուան յաղթականներուն։ Մարզանքի հայ հերոսներէն Գրիգոր Թորոսեան, որ մրցումի մը ընթացքին կորսնցուցած էր մէկ սրունքը, ամէնուն յուզումին ու համակրանքին մէջ, անթացուպերով բարձրացաւ օրուան թագուհիին մօտ, առանալու համար մրցանակը։

⁂ Տնտեսական տագնապը, տեղին հեռաւորութիւնը եւ եղանակին անյարմարութիւնը (շատ ուշացած էր) մեծապէս ազդած էին բազմութեան վրայ։ Բայց եւ այնպէս գնահատելի էր եղածը, իբրեւ առաջին ձեռնարկը վերակազմութեան շրջանի։

Երջոյն Թղթակից

չգանէ Ամուրեանին իր գրածներէն համար անպատասխանատու, նկատի ունենալով այն իրողութիւնը, որ այդ անձնաւորութիւնը — ինչպէս այդ կը վկայեն իր ընկերները եւ բոլոր Թաւրիզեցիները — մասամբ կորցրել էր իր մտքի հաւասարակշռութիւնը եւ տրամաբանելու կարողութիւնը եւ որի լաւագոյն ապացոյցը իր այս ելոյթն իսկ է։

Այս գրութեան պատճէնը ուղարկւում է Ալպագայի, Արեւ, Յուսաբեր եւ Վերածնունդ թերթերին եւ Փարիզի Գարսից դեսպանին։

ԱՇ. ՓԱՅՄԱՃԵԱՆ

Փարիզ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թէհրանի «Ալիք»ը ծնտնեւալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սուլթանապատի եւ Օղահանի շրջաններու մասին.—

Սուլթանապատ եւ շրջաններով միշտ ապրած է միայն գորգագործութեամբ ու գորգի առեւտուրով։ Եւ հայ գիւղացին համեմատաբար աւելի բարեկեցիկ եղած է։

Ժամանակին, երբ հայ տուները, Գարակէօզեան, Թէյֆէեան, Թաւշանեան եւայլն, գորգի ապսպրանք կուտային հայ գիւղացիներուն, ամիսը կը համարուէր մեծ բարիք։ Սակայն այսօր, երբ անոնք այլեւս չեն գործեր, կամ շատ քիչ ապսպրանք կուտան, ամիսը աւելի քան բարիք եղաւ մեր շրջանի գիւղացիներուն համար։ Արդիւնքը, եթէ այդ տուները դեռ քանի մը տասնեակ տարի ալ շարունակելու ըլլային գորգի ապսպրանքի գործը, եւ գիւղացին ալ աւելի լաւ վիճակ ունենար քան այսօր, դարձեալ ան պիտի միայ ենթակայ այդ տուներուն։ Իսկ այժմ երբ հրապարակի վրայ չկան այս տուները, գիւղացին ստիպուած է իրեն համար անկախ գործ. ինքն իրեն համար կը գործէ եւ կը ծախէ չորս հինգ անգամ աւելի շահ ստանալով։

Չնայած Ամերիկայէն եկած խիստ աննպաստ լուրերուն, թէ այնտեղի գորգի հրապարակը շատ դէշ է եւ առեւտուր չկայ, հոս մեծ խուզեր կայ։ Այսպէս, արշինը 200 ղրանով ծախուող «Նախշարանկ» գորգերը այժմ մինչեւ 280 ղրանի են բարձրացած։

⁂ Օղահանի շրջանի վեց գաւառներու մէջ կ'ապրին մօտաւորապէս 20-24.000 Հայեր, որոնց հարիւրին մէկը հազիւ կարդալ եւ գրել գիտէ։ Չկան դպրոցներ, եղածներն ալ շատ նախնական վիճակի մէջ են։ Ծիրացուի մը կամ քահանայի մը շուրջ հաւաքուած հարիւր հոգի, կը կարդան ժամագիրք, Աւետարան, Աստուածաշունչ եւայլն։ Ժողովուրդն ալ տնտեսապէս դէշ վիճակի մէջ կը գտնուի։

Ամէնէն դէշը այն է, որ քաղաքը անջատուած է գիւղէն։ Եւ աւելին, այսօր քաղաքացիի եւ գիւղացիի միջեւ ստեղծուած է մեծ անջրպետ մը։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Արդէն Պուլկարիա կը գտնուի ծանօթ հայագէտ փրոֆ. Մաքլէռ, որ գացած է ուսումնասիրութիւններ կատարելու եկեղեցիներու, վանքերու եւ մատենադարաններու մէջ։ Փրոֆէսէօրը Սոֆիայի մէջ պրպտումներ կատարելէ յետոյ անցած է Ֆիլիպէ եւ ուրիշ քաղաքներ, հայկական ձեռագիրներ քննելու համար։

ՎԵՆԵՏԻԿ

Վալէնիի համալսարանին կարգադրութեամբ, 40 ուսմէն մասնաբաժաններ ուսումնասիրական պտոյ.

ՕՐ. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
ԵՒ
ԱՒԵՏԻՍ ԳՈՒՇԱՔՃԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Իսի-լէ-Մուլինօ 13 Սեպտ. 931

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ա. Տ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց անդրանիկ զաւկին՝ Վարուժանի

Վալանս

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ժընեւէն Տիկին Իսկուհի Գառմէն մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Հ. Ե. Դ. Լիփազմայի Գատանեկան Միութեան (Պիրէօս, Յունաստան)։

տի մը գացին Իտալիա, գլխաւորութեամբ վարչապետ Եորկայի գիւանի տնօրէն Գ. Գարպու Թէօդորէսքուի։ Այցելութիւններուն մէջ կը գտնուէր նաեւ Գ. Յ. Ճ. Սիրունի իր տիկնոջ հետ։

Ճաշի ատեն, խօսք առաւ արքահայրը եւ գնահատեց ռումէն ժողովուրդին եղբայրական զուրգուրանքը։

Վարչապետ Գ. Եորկայի դիւանապետ Գ. Գարպու Թէօդորէսքու շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց եղած սիրալիր ընդունելութեան համար, եւ ողջունեց վանքը, որ վաւարան մըն է հայ մշակոյթի, եւ որ կը ցոլացնէ հայ ժողովուրդին արժէքները։

Գ. Յ. Ճ. Սիրունի թարգմանելէ յետոյ Գ. Թէօդորէսքուի խօսքերը, աւելցուց թէ ինքն ալ Ս. Ղազար կուգայ այցելել հպարտութեամբ ու յուզումով։

ՔՈՒՊԱ

Հաւանայի Հայերը շատ չէին բացառութեամբ կը զբաղին հնակարկատութեամբ կամ ներկարարութեամբ։ Օրական 12 ժամ աշխատութեամբ լաւ կամ վատ օրապահիկ մը կարելի էր ապահովել անցեալին։ Բայց այսօր պայմանները բոլորովին փոխուած են։ Մէկ կողմէն Նոր կօշիկի անհամեմատ աժանութիւնը եւ միւս կողմէն քաղաքական վերջին անցքերը եկան աւելի եւս ծանրացնելու արդէն իսկ անգոհացուցիչ տնտեսական կացութիւնը։ Մեր հայրենակիցներէն շատեր իրենց խանութները փակելու հարկադրանքին տակ կը գտնուին, չկրնալով իրենց ելեւմուտքը հաւասարակշռել։

Եթէ այս կացութիւնը այսպէս շարունակուի հետեւանքը շատ դէշ պիտի ըլլայ։ Արդէն իսկ ունինք անհրաժեշտ նպաստի կարօտ մէկ քանի ընտանիքներ։ Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղը այս կարգի գիծումներուն պատասխանած է համեստ նպաստներ տալով։ Բայց ընդհանուր կարիքը օր ըստ օրէ աւելի կը շեշտուի, ամէն ոք շուարումի մատնուած է եւ ինչ ընելը չի գիտեր։

Կարգադրութիւններ կ'ըլլան սեպ-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՌԹԻՒ

«Յուսաբեր» կը նկատէ (2 սեպտ.)

—Ինչպէս յայտնի է, 1920էն սկսեալ մեր հայրենիքին դուռները գրեթէ գոցուած էին արտասահմանի հայութեան առջեւ։ Ամէն անգամ, երբ մենք կը պահանջէինք երկրի դուռները բանալ եւ տարագիր հայութիւնը ներս առնել, մեզ կը պատասխանէին.

— Ճահիճներ կը չորցնենք. երբ չորցնենք՝ այն ատեն կ'ընդունինք, եւ որքան չորցնենք՝ այնքան կ'ընդունինք։

Այս «ճահիճ»ը ճշմարիտ մղձաւանջ դարձաւ արտասահմանի հայութեան համար. եղան մարդիկ, որ հաւատացին այս փուճ խօսքերուն. անտեղեակները այնպէս կարծեցին, Հայաստանը համատարած ճահիճ մըն է, ուր անկարելի է ափ մը հող սերմանել, առանց նախապէս զայն չորցնելու։ Մինչեւ իսկ հոս, Եգիպտոսի մէջ, յատուկ հանգանակութիւն բացուեցաւ այդ ճահիճները չորցնելու համար, բաւական դրամ հանգանակուեցաւ, եւ այդպէս ալ անյայտ մնաց մինչեւ այսօր, թէ այդ դրամը ինչ եղաւ եւ ո՛ւր գնաց։

Ըսել կ'ուզենք, որ ներգաղթը կապուած էր գրեթէ բացառաբար ճահիճներու չորացման երեւակայական ձեռնարկին։

... «Հնգամեակին» մեր կազմող խորհրդային ձեռնարկները գործաւոր չունին. Ռուսաստանը կը սառապի գործաւորազրկութենէ. անյաղթահարելի տենդէ մը բռնուած՝ Մոսկուան ամէն տեղ աշխատաւոր կ'որոնէ։ Այս նոյն հարկադրանքէն մղուած, ան իր ձիթենին կ'երկարէ նաեւ հայամիտող հայութեան։

Ներգա՞ղթ։ Չենք գիտեր. իր բառական առումով՝ թերեւս այո. սակայն ներգաղթը այնպէս, ինչպէս որ մենք կ'ըմբռնէինք՝ ցարդ՝ ո՛չ։

Բոլոր պայմաններուն տակ անվերապահելի պայման մը արտասահմանի հայութիւնը պէտք է որ զնէ խորհրդային իշխանութեանց.

⁂ Ներգաղթողները պէտք է տեղաւորուին ոչ թէ Ռուսաստանի, այլ Հայաստանի մէջ։

Այս մէկը պայմաններէն անմերժելին պէտք է ըլլայ։»

տեմբերին վերսկսիլ հայկական դպրոցի դասաւանդութեան։ Արդէն կարգադրուած է ուսուցչուհիի հարցը. Օր. Ն. Թաւլեան ուսուցչութեան կոչուած է։

Հայ Կարմիր Խաչը բարենպատակ կազմակերպութիւնն է (համազգային ըմբռնումով) գաղութիս մէջ։ Ունի 50ի չափ անդամ-անդամուհիներ, ամիսը մէկ կ'ունենան անդամական ժողովներ «Իշխան» ակումբին մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԵՐ

«Խորհ. Հայաստան»ի (31 օգ.) մէջ կը կարդանք.

Վաստակ Փօղոսեան մեռաւ։ Հայաստանի մէջ խորհրդային վարչաձեւի հաստատութենէն անմիջապէս յետոյ երկիր վերադարձած էր ան, որ, մինչ այդ, կը գտնուէր արեւելեան հեռաւոր հանրապետութեան մը մէջ։ Վեց տարի անընդհատ աշխատեցաւ տնտեսական պատասխանատու դիրքի մը վրայ, դառնալով նշմտական գործավար։

Իր գործունէութեան ընթացքին ցոյց տուաւ մեծ հմտութիւն ու փորձառութիւն ելմտական հարցերու մէջ։

⁂

«Խորհ. Հայաստան»ի (27 օգոս.) մէջ կը կարդանք.

Երկածի մը հետեւանքով մեռաւ Սահակ Միսաքեան։

1918ին Բագուի մէջ կը մասնակցէր բանուորական շարժումներուն եւ այդ պատճառով՝ բանտ մտած։ Բագուի անկումէն յետոյ արտասահման անցած էր։ Ռուսաստանի մէջ կը գործէր իբրեւ անդամ հնչէն կոմունիստ կուսակցութեան։

Կը մասնակցէր Աթէնքի Հօկին աշխատանքներուն եւ Հայաստանի Կարմիր Խաչին կազմակերպութեան մէջ. ողջ աշխատանքը շաղկապելով պրոլետարիատի յեղափոխական շարժման հետ»։ Յետոյ ձերբակալուեցաւ եւ աքսորուեցաւ Եգիպտոսի կղզիներէն մէկը, Անափիի մէջ։

Աքսորէն ետքը անցաւ Հայաստան, ուր աճակարակ ցածր կրթութեանը, իր բոլոր ուժերով լծուեց սոցիալիստական շինարարութեան մեծ գործին»։

ԿՈՄՈՒՆԱԼ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐ

Հայկ Խաղուպեան գործավար նշանակուած է կոմունալ տնտեսութեան, ինչպէս կը հաղորդէ 25 օգոստոս թուակիր «որոշում մը»։

ՈՐՔԱ՞Ն ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԻ ԻՏԱԼԻԱ

Իտալիոյ Մարդահամարի Գրասենեակը կը հաղորդէ թէ 1931 Ապրիլ ամսուան ընթացքին կատարուած մարդահամարին համաձայն, Իտալիոյ բնակիչներուն թիւն է 42,158,817։ Ամէնէն բազմամարդ գաւառն է Նափոլիի գաւառը, որ կը հաշուէ 3,080,583 հոգի։

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ՎԿԱՅԱԿԱՆ

Նոր օրէնքի մը համաձայն, Թուրքիոյ մէջ անոնք որ ամուսնանալ կ'ուզեն, պարտաւոր պիտի ըլլան վկայական մը ցուցնել թաղապետական բժիշկէն, որ հաստատէ իրենց մտային կամ ֆիզիքական առողջութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Եւ պապիկի Աստուած ուղարկեց դատաւորները անօրէնին համար, դատեց անիկա անմոռնալի դատով։

Մի քանի օրէ ի վեր գիւղին մէջ պահուած էին մեր զինուորներէն մի քանիները։ Այդ օրը, երբ տեղի ունեցաւ տխուր միջադէպը, իրիկուան կողմը, զինուորներէն Փօղոսը դուրս կուգայ գիւղի մէջ ման գալու Ալօղան, նկատելով անոր օտարոտի շէնքը, կը մօտենայ, կը սկսի անոր հարց ու փորձել, բայց չյաջողելով եւ հաւատալով՝ կ'ուզէ իր աղայութիւնը ցոյց տալ՝ անպատուելով ու հայհոյելով։

Փօղոսը կը պատասխանէ միեւնոյն ձեւով, կը յարձակի վրան եւ կ'արձակէ իր ատրճանակը։ Քաջ Թաւրզը, կերպով մը կ'ազատի Փօղոսի ձեռքէն եւ կը փախչի։ Աղան կը զինուի անմիջապէս, հետը կը վերցնէ երկու ընկերներ եւ կուգայ այն տան դիմաց դիրք բռնելու, ուր մերոնք կը գտնուէին։ Մերոնցմէ մէկ մարդ կը բաժանուի, եւ երբ աղան, ընկերներով, տանիքին դիրքի վրայ գնդակներ արձակելով զբաղած էր, կ'երթան հակառակ կողմէն եւ կ'ուզեն հրացանները ուղիղ անոնց մէջքին։ Երեք հրացաններ կը պարպուին եւ երեք թշնամիները իրարու վրայ կը գլորուին։

Այդ օրը գիւղին մէջ թշնամիներէն կը սպաննուին ընդամէնը հինգ հոգի։

Տղաքը, մէկուկէս ժամուան կռիւէն յետոյ, կը վերցնեն սպաննուածներու զէնքերը, կ'այրեն անոնց տները եւ կը հեռանան։

Շրջակայ գիւղերէն Թուրքեր եւ Քիւրտեր կ'անհայտրեն օգնութեան, բայց ֆէտայիներու մասին նները ժամանակ չեն տար անոնց աւելի առաջանալու (յուլիս 8)։

Հանի աղայի սպանութեան լուրը շուտով տարածուեցաւ ամբողջ Դաշտի մէջ։ Շատ գիւղերէ, նման աղաներ սարսափահար Մուշ թափուեցան, թողնելով իրենց քէօշկերը, կառավարութենէն պաշտպանութիւն խնդրելու համար։

Այդ ատենները ես նորէն ի-ջայ Դաշտ, Մուրատի քով։ Ես հոն հաւաքեցի բոլոր ընկերները։ Ընկերները հէնց իրենք ալ հասկցան, որ ատանձին-առանձին մնալը վտանգաւոր է. երբ ուժերը անջատուած լինէին, ամէնքն ալ քիչ-քիչ կը սպաննուէին, ինչպէս Քեռին սպաննուեց Կուրաւու։

Մինչ այդ ատեն թէ՛ Վարդան վարդապետը եւ թէ՛ Մշոյ կոմիտէն ինծի խորհուրդ կուտային, որ մեր կողմէ Դաշտի մէջ ոչ մի յարձակում չըլլայ, որովհետեւ ոչ մի օգուտ չէ ըլլալու։ Նոյն խորհուրդն էն տուեր հիւպատոսները։ Մինչեւ այն ատեն խորհուրդ կուտային, որ զինուորներուս թիւը աւելացնեմ, հասցնեմ 100ի, բայց ժողովուրդի վրայ չծանրանամ, ամէն բան դրամով առնեմ, քանի որ Մուշ փող կայ։ Բայց նրանք չէին գիտեր թէ որչափ դժուար էր 100 հոգի պահել։

Մխիթարը եւ քանի մը հատարակ զինուոր առաջարկեցին Ախլաթ անցնիլ եւ այնտեղից արտասահման գնալ։ Տուի իրենց ծախսը, գրկեցի Ախլաթ, Սեպուհի (Արշակ) քով, որ հոն կը մնար վիրաւոր ըլլալուն պատճառով։ Իսկ մենք Քեռիի սպանութեան վերաբերմամբ պիտի երթայինք Կուրաւու քննութիւն ընելու։

⁂

Յուլիս 15ին գացինք Ալիջան։ Լուր առինք թէ Ալայ բէկ Կուրաւու էր Կուրաւուն Ալիջանէն երկու ժամ հեռու է։ Ալայ բէկը ալնտեղից անցաւ Ցրօնքի կողմ։ Մենք գացինք Կուրաւու 15-20 օր առաջ, Գուրգէնի մասնիկ Աղաջանը (Մշեցի), որ հոն երկար տարիներէ ի վեր խանութպան էր, մատնած էր Ցրօնքի մէջ գտնուած կանանաւոր զէնքերը։ Ալայ բէկը բռնած էր 25 զէնք։ Գիւղի խմբապետ Մուրատին ծանր չարչարանքներ տալէ յետոյ, կը բռնաբարեն նրա պատիւը (27 տարեկան էր)։

Մեր ընկեր Ցրօնքցի Մկրտիչը եւ մի ուրիշ Ցրօնքցի կ'որոշեն այդ մատնիչը սպաննել։ Ցրօնքցի այդ տղան մի կերպ կը խաբէ Աղաջանին, կը հանէ գիւղից դուրս։ Հոդ՝ Մկրտիչն ու այդ տղան կը ձգեն բարակ օխշիժ մը (թոկ) կը խեղդեն ու կուգան։

Երբ այդ տղաներն եկան, ես Ալիջանէն դուրս եկած էի, կ'երթայի Կուրաւու։ Խնդրին տեղեակ եղայ եւ ուզեցի Ցրօնքցի տղան վերադարձնել, որպէսզի վրան ոչ մի կասկած չըլլայ։ Լաւագոյն ըլլալուն պատճառով, Մուրատը եւ միւսները ըսին, թէ թող հօր ալ մնայ։ Էդպէս գնայ։

Գացինք Կուրաւու։ Հոս գտնուած չորս տասնեակներու անունները էին՝ Անտօք, Տափասար, Կէփին, Մարաթուք։ Կանչեցի գիւղի ռէս Օհանը եւ քանի մը երիտասարդներ, տղայոց տեղերը սրբեցինք եւ քիչ մը հանգստացանք։ Միասնոյ ուխտ Առուեթը, հետը վերցնելով հինգ զինուորներ, եկաւ քովս, իրենց գիւղէն։ Այդ մարդը երբեք ինծի չէր տեսած։ Հետը բերած էր գաթայ, ուտելիք եւայլն։ Դաշտի մէջ միակ մարդն էր, որ անկեղծօրէն կը գործէր, գնած էր 4 հրացան, (3 բերդանկա եւ մէկ մօսին), որոնց տուած էր 73-75 ոսկի։ Գիւղի համար տուած էր 20 ոսկի եւ տուած էր փամփուշտ գիւղի տղոց, ինչպէս եւ գնած էր իրեն հրացաններուն առատ փամփուշտ, ընդամէնը ծախսած էր 130 ոսկի։ Նորեց կրկնեմ, որ ամբողջ Դաշտի մէջ ամենազնիւ մարդն էր, իրեն ընտանեօք։

Կառավարութեան ինծ հետապնդումը չափը անցած էր։ Գիշերը երկար խօսելուց վերջ անցանք Քեռիի խնդրին։ Գաւաթերին ալն, ինչ որ վերեւ գրուած է անոր մասին։

(Շար.)

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ
կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Փըթիթ Սուրսի Ներքնայարկը (Մէթրօ Օտէօն)։ Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն կոմիտէի եւ Նոր կոմիտէի ընտրութիւն։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ.
ժողովի կը հրաւիրէ Իսի-լէ-Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Պարտադիր ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Ներկայանալ անդամատետրով։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԼՈՒ, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ (միասին).— Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ՝
կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԳՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ-ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (միասին).— Այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ՝
կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին՝
կը խօսի ընկեր Բ. ԳԱՎԷՋԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ-ԳԱՄԲԱՆԻ ՖՐԷՉ.— Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 7.30ին, ընկ. Վարդեանի բնակարանին մէջ՝
կը խօսի ընկեր Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան «ՌԱԶՄԻԿ» խումբին կողմէ, Տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ Գ. Նիկողոս Նիկողոսեանի Նորակառոյց Etoile Bleue սրահին մէջ, 121, Avenue de l'Union Ձախ պիւֆէ, ընտիր ձագ, պար եւ սիրուն անակնկալներ։ Փափաքողները նախապէս տոմսերը կրնան ապահովել Գ. Նիկողոսեանէն, իսկ հանդէսին իրիկուներ կիշէէն։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Րէփիւպլիքի սրահը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհական ժողովի շարունակութիւնը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Գատմիութեան անդամները, այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8ին Դաշնակցութեան ակումբին մէջ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼ Սէնթ-Անթուանի ընկերական խումբի ընկերական ժողովը՝ այս կիր. կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, ընկեր Յովհաննէս Վարոսեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ երեկոյթ-դասախօսութիւնը, կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ։ Կը խօսի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ։ Նիւթ՝ «Նոր օրերու հայ հերոսը»։ Պարեր, երգ, արտասանութիւններ, խաղեր զբօսանքի սաներու կողմէ։ Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Մուտք՝ 3 ֆրանք։

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այսօր հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՐՍԷՅԼ Բիւթանիայ Հայրենակցական միութեան կազմակերպած դաշտահանդէսի պարգեւ շահող թիւերն են.— 177, 573, 144, 180, 415, 42, 164։ Շահուած առարկաները առնել Գ. Մինաս Տէքամիջեանէ, 54, Bd. des Grands Pins. St. Loup. Marseille. Մինչեւ հոկտ. 15 չպահանջուած առարկաները Միութեան կը մնան։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Հոկտեմբեր 3ին Brebant Marseillais սրահին մէջ, կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Ասատուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 60bis, Paris (19)։ *Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

70.— ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Այն վախով թէ ոճրագործը կը պատկանի իտալական ահաբեկիչ ընկերութեան, ոչ ոք համարձակեր էր ձեռնել ու ձերբակալել։ Նոյնիսկ քննութեան ատեն ոճրագործին հետապնդութեան մասին խօսք ալ չէր եղած։

Ահաբեկիչ միւս ընկերութիւնը, Քէֆալոնիայի յոյն հրոսակներուն խումբը, որուն հաւաքավայրը Կալաթայի մէջ էր, կը գտնուէր զազանաբարոյ Աֆիրոյի հրամանին տակ։

Այս հրոսախումբը իտալականին չափ սուզ չէր ծախեր իր օժանդակութիւնը։ Ամենայն դիւրութեամբ յանձն կ'առնէր ծեծելը երկու մէճիտիէով, վիրաւորելը մէկ ոսկիով, սպաննելը՝ երկու ոսկիով։ Կրնար գործիք ըլլալ ամէն տեսակ թշնամութիւններու։ Ամէն վայրկեան իրենց մէջքէն կը կախէին սրածայր շամփուրներ, զորս վարձքով ցոյց տրուած մարդուն սիրտը կը խրէին, գետին կը փռէին ու կ'անհետանային։ Այս հրոսախումբին պաշտպանութեանը տակ էր, որ կը բանէին Կալաթայի բոլոր գինետուները, հիւրատուները, զբօսատուները եւ խաղատուները։ Ասիւծի բաժինն ալ հրոսախումբը կը ստանար դարձեալ։

Նախորդ կառավարիչները բոլորն ալ չէին կրցած դարման մը գտնել արգիլելու համար անոնց ոճիրները։ Երբ գանգատ մը տեղի ունենար, կառավարութիւնը զինուոր կը կատարէր, զանոնք սահմանէն դուրս հանելու համար, առանց սակայն յաջողելու։ Քափրիթիւլասիոնի կաթնելով, ամէն դեսպան քիթը կը խօթէր մեր բոլոր գործերուն մէջ։ Միւս կողմէ, իշխանութեան գլուխը գտնուողները տկար ու անկարող էին կամ հոգկատակներ, որոնք կը ծախէին երկրին շահերը եւ հայրենիքին պատիւը։ Մ՞ր երկիրն է, որ Թուրքիայէն աւելի կաշառակերութիւնը տարածած ըլլայ, աւազակներուն ու գեղծարարներուն պաշտօնական աթոռ տուած ըլլայ։ Թարեխիղճ պետական պաշտօնեայ մը անպայման կրնար դադրեցնել այդ հրոսախումբերուն ոճիրները, որոնք երբեք ծածկուած չէին։ Օրէնք չկար, որ այս ոճրագործները վտարուէին, այնպէս որ անոնց մասին կատարուած դիմումները կը թաղուէին դեսպանատանց դիւաններուն մէջ։

Սկսայ քննել բոլոր այդ պարագաները։ Մէկիկ մէկիկ կը գնէի գիւտանաթուղթերը։ Միեւնոյն ատեն սկսայ լրտեսել եւ գաղտնօրէն հետապնդել հրոսախումբին շարժումները։

Դիպուած մը դիւրացուց գործս։

Թաթավլայի մէջ հարուստ մարդ մը մեռաւ եւ իր ամբողջ հարստութիւնը ձգեց որդւոյն, որմէ զատ ուրիշ ժառանգորդ չունէր։

Այս երիտասարդը օր մը, ուշ ատեն, իր ընկերներէն հրաւէր մը կը ստանայ զբօսանքի համար։ Ընկերները կառք մըն ալ դրկած էին։ Երիտասարդը կը նստի կառքին մէջ։ Կառքը Թաթավլայի պողոտային եռեւ փողոցէն անցած ատեն, գինակաւոր երեք հոգի կը ցատկեն կառքին մէջ։ Կառքը կը շարունակէ ճամբան։ Երիտասարդը հասկնալով որ թակարդի մէջ ինկած է, կ'ուզէ պոռալ։ Սակայն զինակիրները ատրճանակով ու սուրով կը սպառնան։

— Եթէ բառ մը արտասանես, գանկդ կը պայթեցնենք։

Ու աչքերն ալ կը կապեն։ Կ'անցնին անծայր փողոցներէն ու ի վերջոյ կը մտնեն տունէ մը ներս։ Այնտեղէն նամակ մը կը գրեն երիտասարդին մօրը, փրկագին պահանջելով անկէ։ Այսպիսի յարձակում մը, որ միայն լեռներու մէջ կը կատարուի, Բերայի փողոցներուն մէջ, տեղացի եւ ... զօվուրցի մը աչքերուն առջեւ գործուելով, մեծ յուզում կը պատ... բոլորին։

Այս դէպքը քննութեան խնդիր մը դարձաւ ինծի համար։ Նախ ... ժեշտ էր խաղաղեցնել ժողովուրդին ջիղերը։ Այսուիլ Համիտ շարժ... թիկնապահները մօտս դրկելով, կը հարցնէր թէ ի՛նչ էր ծրագիրս։ ... անհրաժեշտ էր օտարականներու առջեւ բարձր պահել կառավար... պատիւը։

Խիստ քննութիւն եւ հետապնդութիւն հրամայեցի։ Այդ գործ... ծոցուցի միայն պարկեշտ եւ մաքուր մարդիկ։ Նաւոու մը ... լազակները նոյն ճամբով եւ նոյն եղանակով երիտասարդը բերին ... իր տանը մօտիկը։ Մօտս հրաւիրեցի այս երիտասարդը, որ հարուստ... փորձանքին հանդիպած էր։

— Ինչո՞ւ առեւանգեցին քեզ։

— Հայրս հարստութիւն մը թողուց ինծի։ Անգղիականներէս ... Եւրոպայի մէջ կատարեալ կրթութեան տիրացա, Եւրոպայի եւ ... ունեցածը չունեցածը հատցուց, ի վերջոյ ժառանգած հարստութենէ... առնելու նպատակով՝ ահաբեկիչներուն դիմեց, անոնք ալ...

— Համոզուա՞ծ է կարծիքդ։

— Ճշմարտութիւն է։ Որովհետեւ քանի մը անգամ տեսայ ... հրոսապետին հետ տաք տաք կը խորհրդակցէր։

Անընդհատ շարունակեցի հետապնդութիւնը։ Հրոսախումբը, երբ որ լուրջ հանգամանք մը առաւ հետապնդութիւնը, սպառնացին ինծի։ Կը հրաւիրէր որ դադրեցնէի հետապնդութիւնը։ Օր մըն ալ Հոլմոի հերոսներուն վիճակին մէջ գտայ ինքզինքս։ Կղպանիս մէջ ... մը գտայ։ Ո՛վ դրած էր այդ նամակը։ Բայց, ֆրանսերէն գրուած էր ... չհրաժարէի հետապնդելէ զիրենք, կը սպառնային զիս սպաննել։

(Ցառ...)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

Métro : Louis-Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 274.280

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
18
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931

18 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1676

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թուրքերն ու Պարսիկները վերջին վճռական ձեռնարկները կը կատարեն, Արարատը բացարձակ լռութեան դատապարտելու համար։

Վերջերս լուր տարածուեցաւ թէ՝ սպաննուած է նաեւ Արարատի ապստամբութեան բուն վարիչը, Իհսան Փաշան (Քրո), իր զինակիցներուն հետ։

Անկախ այս լուրէն, որ հաստատման կը կարօտի, Արարատի Քիւրտերը ծանր ճգնաժամի մը մատնուած էին վերջին ամիսներու ընթացքին։

Թէհրանի կառավարութիւնը ամէն բանէ վեր դասելով իր դրացիներուն բարեկամութիւնը, անխնայ մաքրեց սահմանամերձ շրջաններու քիւրտ բնակչութիւնը։ Տուաւ ամէն դիւրութիւն, որպէսզի Թուրքերն ալ իրենց կարգին մահացու հարուած մը իջեցնեն ապստամբութեան վառարանին։

Իսկ խորհրդային իշխանութեան դիրքը մեկնութեան չի կարօտիր արդէն։ Առաջին օրէն իսկ, Մոսկուան թշնամական, յարձակողական դիրք մը բռնեց քրտական — հակաթուրք — շարժման դէմ։ Եւ ոչ միայն զէնք, այլեւ զինուոր տրամադրեց Թուրք «արգատաշ»ներուն։

Ուրեմն, Պարսկաստան քանդեց թիկունքը, անկարելի դարձնելով պարենաւորումը. իսկ Թուրքն ու Ռուսը լրացուցին ճակատը։ Արարատցիները պէտք է խեղդուած ըլլային, ճակատ բռնելու համար միանգամայն երեք ուժերու դէմ։

Քրտական շարժման վարիչները ոչ մէկ առեն խնդիր ունեցած են Պարսկաստանի եւ Ռուսաստանի հետ։ Թուրքերը եւ Ռուսերը ուզեցին որ անոնք զէնքը ուղղեն Իրանի եւ Իրաքի դէմ, բայց մերժեցին։

Անցեալ տարի, երբ Ռուսերուն եւ Պարսիկներուն գործօն աջակցութեամբ, Թուրքերը յաջողեցան կաշկանդել Արարատը, գոհացան այդ ատեն յաղթանակով, եւ բան-գործ ըրին Քիւրտերը գրգռել Պարսկաստանի դէմ։

Այս քաղաքականութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր. հակառակ Պարսկաստանի այնքան բարեացակամ տրամադրութեանց։ Եւ Քիւրտերը լուրջ տագնապ մը կ՚անցընեն։

Արդարեւ, Թրքական սահմանին վրայ, քանի մը քիւրտ աշիրէթապետներ ուղղակի Թրքական թակարդն ինկած են, եւ կը դառնան ոչ միայն Իրանի, այլեւ իրենց հայրենակիցներուն դէմ։

Անոնք անխնայ կը հարստահարեն քիւրտ գիւղացիները. և կը սպառնան սուրէ անցընել դիմադրողները։ Թրքական կառավարութիւնը ամսական եւ պարգեւ կապած է այս դաւաճաններուն, եւ զանոնք օժտած՝ զանազան լիազօրութիւններով։

Միւս կողմէ, իր կարգին կը շարունակէ ահ ու սարսափի քաղաքականութիւնը։ Տեղ մը սիրաշահելով, տեղ մը սպառնալով, կ՚ուզէ մարել ապստամբական տրամադրութիւնները։

Այս բոլորէն չի հետեւիր թէ քրտական շարժումը հաշուեյարդարի ենթարկուած է։

Տագնապ մը կ՚անցընէ շարժումը, բայց չէ մարած։

Արարատ մէկ խարիսխն էր միայն, եւ լուրջ դեր կատարեց, շնորհիւ իր անմատչելի բարձունքներուն։ Բայց Արարատէն տարբեր վառարաններ ալ կան, որ տակաւին մտահոգութիւն կը պատճառեն Էնկիւրիի։ Մուշի, Սասունի, Վանի եւ Դերսիմի շրջաններուն մէջ, միշտ ալ կը գործեն քրտական հրոսախումբեր։ Անոնց մէկը վերջերս բռնած էր պետական կալուածատէրը, եւ մինչեւ այսօր կը մնայ անյայտ։

Մէկ խօսքով, Էնկիւրի ի զուր կը կարծէ թէ ամէն ինչ աւարտուած է եւ կը մնայ միայն գաղթականներ տեղաւորել «Արեւելեան Նահանգներ»ուն մէջ։

Քրտական արիւնը գետի պէս կը հոսի 1925էն ի վեր, եւ կարգէն անդունդ մը բացուած է երկու ցեղերուն միջեւ։ Քիւրտերը կրեցին եւ դեռ կը կրեն այն բոլոր զարհուրանքները զորս մինչ Հայերուն սահմանուած կը կարծէին, գործնապէս մասնակցելով բոլոր բարբարոսութեանց։

Ցեղոյ, կա՛յ, վերջապէս, քրտական հոսանք մը, որ կ՚ըմբռնէ թէ մէկ ելք ունի,— ազատութիւն Թրքական լուծէն։

Այդ հոսանքը զօրացած է 1925էն ի վեր, երբ տեղի ունեցաւ Շէյխ Սայիտի տարերային շարժումը։ Հակառակ բոլոր պարտութիւններուն, եւ ընդհակառակն անոնց հետեւանքով, հետզհետէ կը ծաւալի զարնելու եւ զարնուելու գաղափարը։ Քիւրտերուն համար ալ ձգուած է վիճակը.— Մահ կամ Ազատութիւն։

Անշուշտ հինգ տարին բաւական չէ, բոլորովին հասունցնելու համար։ Վրիպումներ եւ յուսախաբութիւններ միշտ ալ կրնան պատահիլ, մանաւանդ առ դժոխային պայմաններուն մէջ, երբ չկայ արտաքին օժանդակութեան ո՛րեւէ յոյս։ Ո՛ր մէկ ազգ, զօրաւոր յենարան։ Երբ ամէն պետութիւն կծկուած է իր պատեանին մէջ, եւ հարիւր հազարներու մահը իսկ տարապայմանքը ոչ իսկ հեռագրի կը հանդիպի։

Ազատագրական բոլոր շարժումներն ալ ծաւալած են փոքրիկ կորիզներով։ Եւ Քիւրտերը ունին այդ կորիզները։

Շ.

ԱԹԷՆՔԻ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆԻՆ ՇՈՒՐՋ

ՅՈՅՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

Յունական Էթնոս թերթը խմբագրական քրոնիկներու մէջ կը գրէ.—

Ֆիքսի եւ Գացիփոտիուի գաղթակայաններու բժիշկներէն 5 հոգի նախաձեռնութիւն մը ունեցան որ իրենց պատիւ կը բերէ։ Առողջապահական Նախարար Պ. Փափասէն դիմումով մը խնդրած են հետաքրքրուիլ հիւանդութեանց օճախ հանդիսացող այս շրջաններով, որ հետեւեալն է.

Լիսիմաքու եւ Ալօփէքիսի փողոցներուն միջեւ գտնուած բաց ջուրի ճամբան, Ելիսիայէն մինչեւ Վուլիագմէնի փողոցը կը գործածուի իբրեւ արտաքնոց, ուր կը նետուին սատկած կենդանիներ եւ ամէն տեսակ աղտեղութիւններ.

Հայերու Ցէրկութի (Ֆիքս) գաղթակայանը մեր ցեղի քաղաքակրթութեան արատ մըն է. Սինկրուի պողոտային վրայ, օտար զբօսաշրջիկներու տեսողութեան առջեւ, կը կազմէ վտանգ մը շրջակայքի եւ թէ ամբողջ քաղաքի առողջութեան համար։

Գացիփոտուի, Ն. Իզմիրնիի եւ Ցէլկութիի միջեւ գտնուող մասը աննկարագրելի կերպով աղտեղութեան վայր մըն է, հակառակ որ կը գտնուի քաղաքին յատակագիծին մէջ.

Վերեւի բժիշկները կը խնդրեն նախարարէն, անձամբ այցելել երեք գաղթակայանները, տեսնելու համար թշուառ վիճակը։ Պ. Նախարարը որոշած է այս երեկոյ անոնց հետ տեսնուիլ, միշտ պատրաստ գործակցելու գաղթակայանի բժիշկներուն հետ, որոնք կ՚ուզեն աջակցիլ իր գործին։

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ

Առաջին անգամ ըլլալով, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի անունով, համահելլենական մրցումներուն պիտի մասնակցին Միքայէլ Եփրեմեան 5000 եւ 10,000 մեդր վազքի. իսկ հարաւային ցունաստանի մրցումներուն պիտի մասնակցին Փօղոս Օղլուխեան մէկ եւ երեք քայլ. Ռուբէն Թէրզեան բարձրութիւն, Թաչիկ Ունճեան 400 եւ 800ի, Օննիկ Թօրոսեան 100 եւ 200ի։

ԹՈՒՐՔԻԱ Ե՛ՐԲ ՊԻՏԻ ՄՏՆԷ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Աթէնքի մէջ պաշտօնական շրջանակներ կը տեսնուին Թուրքիոյ վարչապետ Իսմէթ փաշան եւ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյը փոխադարձ կերպով ընդունելու համար։

Աթէնքի թերթերը դրուատալից տողեր կը նուիրեն Թէվֆիք Րիւշտի պէյի, հելլէնասէր դիւանագէտ տարակարծութիւնը հարթելու մասին, Ժընեւի մէջ ըրած բարեկամական ջանքերուն համար։

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Աթէնքի հեռագրական Գործակալութեան Ժընեւի թղթակցին յայտարարած է թէ ժողովուրդներու փոխյարաբերութիւններու վերջ, Թուրքիոյ մէջ փոքրամասնութեանց խնդիրը կարգադրուած է արդէն։ Թուրքիոյ Ազգերու Դաշնակցութեան մուտքի մասին եղած հարցումին պատասխանելով, արտաքին գործոց նախարարը ըսած է. «Հելլէն եւ թուրք տարակարծութիւնը հարթուելէն վերջ, այս անդամակցութիւնը պիտի ապահովուի»։

Վարչապետ Իսմէթ փաշայի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի այցելութեան առթիւ, Պոլսէն Աթէնք համբորդութիւն մը պիտի կազմակերպուի։ Ճամբորդութիւնը պիտի կատարուի Ռումանիա շոգենաւով օր մը. 21ին Պոլսէն պիտի մեկնի եւ 30ին պիտի դառնայ։ Այս կերպով, համբորդութեան մասնակցողները հօթն օր պիտի մնան Աթէնք եւ ներկայ պիտի ըլլան Իսմէթ փաշայի եղած ընդունելութեան հանդէսներուն։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՈՂՈՂՈՒՄՆԵՐԸ

Չինաստանի կառավարութեան պաշտօնական մէկ զեկոյցին համաձայն, 80 միլիոն բնակչութիւն վնասուած է վերջին ողողումներէն։ Ժողովուրդին պարենաւորումը ապահովելու համար, Ամերիկայէն գնուած ցորենը անբաւարար նկատուած ըլլալով, որոշուած է ցորեն գնել Հնդկաստանէն, Անամէն եւ Սիամէն։

Կարգ մը վայրերու մէջ, համաճարակ ծագած է։

ԵՏՆԱ ՀՐԱԲՈՒԽԸ ԿԸ ԲՈՐԲՈՔԻ

Ետնա հրաբուխը սկսած է բորբոքիլ։ Նկատի առնելով խառնարանէն բարձրացող ծուխի ամպերուն կարմրորակ գոյնը, կը նախատեսուի մօտալուտ բորբոքում մը, լաւայի ժայթքումով։

ՌՈՒՍԵԻԹՈՒՐՔ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Թուրքեւռուս առեւտրական պայմանագրութեան համաձայն, խորհրդային առեւտրական ներկայացուցչութիւնը սկսած է գնումներ ընել Իզմիրէն։ Առաջին առթիւ, Ռուսերը 2000 թոնո պտղատամուսի փուշի գնած եւ շոգենաւ բեռցուցած են։

Առեւտրական ներկայացուցիչը շփումներ կը կատարէ այդ տեղի համագործակցականին եւ վաճառականներուն հետ։ Խորհրդային ներկայացուցիչը սակէ առաջ, Տեքեալ, Այվալըգ եւ Պերկամոյէ գացած եւ երկրագործներուն հետ տեսնուած էր։

Տրուած տեղեկութեանց համաձայն, այս շրջանին ընթացքին Իզմիրի շրջանակէն առատ արտածում պիտի ըլլայ դէպի Ռուսիա։ Արտածումներու ապրանքներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնեն չամիչն ու թուզը։

Միւս կողմէ խորհրդ. առեւտրական ներկայացուցիչը Երկրագործական դրամատան հետ շփումներ ունեցած է 91 օր պայմանաժամով փոխատուութեանց շուրջ, բայց համաձայնութիւն չէ գոյացած։ Բայց եւ այնպէս, համագործակցականն ու կարգ մը վաճառականներ 91 օր պայմանաժամով վաճառում ընելու յանձնառու եղած են։

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Աւստրիոյ վերջին ըմբոստութեան վրայ, կառավարութիւնը որոշած է խորհրդարանին ներկայացնել օրինագիծ մը, պահանջելով քաղաքական զինեալ կազմակերպութեանց լուծումը։

Ըմբոստութեան ղեկավարը Տոքթ. Փրիմէր որ յաջողեր էր Սերպիա ապաստանիլ, արտօնութիւն ստացած է բնակելու Իտալիոյ մէջ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ԱՆԳԼ. ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ՄԷՋ

ՊԱՏՃԱՌԸ ԹՈՇԱԿՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՈՒՄՆ Է

Անգլիոյ Ատլանտեանի նաւատորմը որ նաւաքուեր էր Սկովտիոյ Ինվէրկորտոն նաւահանգիստը, ստիպուեցաւ դադրեցնել զօրամարզերը, նաւազներու եւ ծովային զինուորներու ըմբոստութեան հետեւանքով։ Պատճառը թոշակներու նուազումն է, համաձայն կառավարութեան խնայողական ծրագրին։

Դէպքին մասին, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը տրուին։ Երբ Ատլանտեանի նաւատորմը հաւաքուեցաւ Սկովտիոյ նաւահանգիստը, նաւազներուն մէջ դժգոհութեան շարժում մը ծայր տուաւ, ընդդէմ թոշակներու նուազման։ Կիրակի օր, բողոքի հաւաքոյթներ կատարեցին նաւազները, ինչպէս նաեւ երկուշաբթի երեկոյ։

Նախորդ առտու, նաւային սովորական աշխատանքները կատարելէ վերջ, նաւազները ցոյց տալու համար իրենց հաւատարմական զգացումները, երեք անգամ «կեցցէ՛» աղաղակեցին ի պատիւ թագաւորին, բայց երբ խարիսխ վերցնելու նշանը տրուեցաւ, ո՛չ մէկ նաւազ տեղէն շարժեցաւ։

Հասկցուեցաւ որ նաւատորմը չէր կրնար մեկնիլ։ Ծովակալը անթելով նաւահանգիստ կանչեց 4 մարտանաւեր, որոնք բացը կը գտնուէին եւ անհրաժեշտ որոշումները տալու եւ միջոցներ ձեռք առնելու համար, օդանաւով մեկնեցաւ Լոնտոն։ Սպաները յորդորած են իրենց նաւազները որ շարունակեն սպասարկութիւնը։ Սակայն, հնազանդող չէ եղած։ Երէկ գիշեր միայն, պահանջները գոհացնելու դիտումով՝ տրուած պաշտօնական հաւաստիքներուն վրայ, նաւազները վերսկսած են աշխատիլ։

Կանտի Աշխատաւորականներուն առջեւ

Կանտի ճառ մը խօսեցաւ աշխատաւորական երեսփոխաններու հաւաքոյթին մէջ, բացատրելու համար իր առաքելութեան նպատակները.— Ստանալ Հնդկաստանի կատարեալ անկախութիւնը։ Շեշտեց մանաւանդ թէ հնդկական համագումարին կողմէ իրեն տրուած լիազօրութիւնը եւ հնդիկ ժողովուրդին վստահութիւնը իրեն հանդէպ, թոյլ չեն տար որ որեւէ զիջում ընէ այս կէտին մէջ։

Կանտի, որոշած է այս շաբթու վերջը Լանքաշիր երթալ, եթէ կլըր Սիդանի խորհրդակցութիւնները թոյլ տան։ Այս ճամբորդութեան նպատակն է տեսակցիլ գործատէրերու հետ։

Հրապարակային կարգ մը հաւաքոյթներ կը պատրաստուին, առիթ տալու համար Կանտիի որ խօսք առնէ։

Ժընեւի աշխատանքները

Ազգերու Դաշնակցութեան քաղաքական յանձնախումբը առանց վիճաբանութեան քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կ՚ապահովէ Համեւրոպայի ուսումնասիրական յանձնախումբին գոյութիւնը եւ անոր աշխատանքի շարունակումը։

Այս բանաձեւին քուէարկումէն վերջ, յանձնախումբը զբաղեցաւ փոքրամասնութեանց հարցով։ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Քուրցիուս պաշտպանեց այն տեսակէտը թէ փոքրամասնութիւններու հարցը պէտք է ստանայ իրական եւ տեւական ձեւ մը։ Ի վերջոյ հարցին քննութիւնը յանձնուեցաւ տեղեկաբերի մը։

Զինաթափութեան յանձնախումբը զբաղեցաւ պատերազմը արգիլելու համար ներկայացուած առաջարկներով եւ միջոցներով։ Իսկ նիւթական յանձնախումբը կը շարունակէ քննել Աւստրիոյ նիւթական կացութիւնը։

Ամերիկայի տնտեսական տագնապը

Նիւ-Ճըրսիի մէջ 4 դրամատուններ դադրեցուցին վճարումները 11 միլիոն տոլարի բացով։ Այս սնանկութեանց պատճառն է Նիւ-Եորքի 4 դրամատուններու սնանկութիւնը, որոնց յանձնած էին 15 միլիոն տոլարի աւանդ մը։

Ճարտարարուեստական ձեռնարկներու մէջ ևս, սնանկութիւնները յաճախադէպ են։ Այս տարուան ընթացքին, ցարդ 680 դրամատուններ փակած են իրենց դռները, 455 միլիոն տոլարի բացով։

Թուրքիա Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ

Քիչ անդին, լուր մը Թուրքիոյ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մուտքի մասին։ Այս առթիւ վոլֆական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ, Ժընեւի կարգ մը շրջանակներուն հետ, Թուրքիոյ արտաքին նախարարին ունեցած շփումներու հետեւանքով, Թրքական Միլլիյէթ թերթը Ժընեւէն ստացած է հեռագիր մը. Թուրքիոյ Ազգերու Դաշնակցութեան մուտքին մասին։ Թրքական թերթը կը գրէ այս առթիւ.— Թուրքիոյ մասնակցութիւնը սխալմամբ կը նկատուի իբր դէմ խորհրդային կառավարութեան ձգտումներուն։ Խորհր. կառավարութիւնը հաճոյքով պիտի դիտէ բարեկամ Թուրք ազգին անդամակցութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՌՈՒՍԻՈՅ ՏԻՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎՐԱՅ

Ստորեւ, Թուրքեւռուս յարաբերութեանց մասին, գլխաւոր հատուածները Թղթակցութեան մը, գրուած «Յէպաշ»ի Պոլսոյ Թղթակցին կողմէ, Թուրքեւռուս առեւտրական դաշինքի հրապարակման առթիւ: Դաշինքը կնքուած էր մարտ 16ին եւ ցարդ, անոր տրամադրութիւնները գաղտնի կը պահուէին։

... Մամուլը, առանց խնայելու կը յարձակէր խորհրդային վաճառականութեան վրայ։ Առանց տատամսելու, դատարանները կը դատապարտէին համայնավարները, Թուրքիոյ պահանջատէրներուն հետ, բանակցութիւններ պիտի սկսէին եւ երկու կողմէ, հաշտարար տրամադրութիւններ ցոյց կը տրուէին. գոնէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը այդպէս կը վստահեցնէր։ Իրաք խստօրէն կը գործէր Բրիտանիոյ դէմ, հաշտարար պետութեան Թոյլատուութեամբ, եւ Էնկիւրի, գոհ էր ատկէ։ Աթըլեններու աջակցութիւնը Անատոլուեցիներուն մէջ կ'արթնցնէր Անգլիոյ հետ համաձայնութեան մը Թրքական երազը։ Դեռ աւելին, հասու վաւերացնել նոր կնքուած առեւտրական դաշնագիրը։ Թուրք կառավարութիւնը կը պնդէր դաշնագրին մէջ կարեւոր փոփոխութիւններ մտցնելու վրայ։ Մարտ 16ին, անոր ստորագրութենէն քանի մը ժամ յետոյ, նոյն իսկ, նեղսրտութիւն ցոյց տուած էր։ Այդ Թուականը կը զուգադիպէր Թուրքխորհրդային բարեկամական դաշինքի 10րդ տարեդարձին։

Ստոյգ է Թէ Մոսկուա դժգոհ էր եւ Էնկիւրի մինչեւ յուլիս կէսը կուեցաւ, ժխտելու համար մարտ 16ի դաշնագրին ամենէն պիտանի յօդուածները։ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան վրայ իր յուլիս 17ի երկար ճառին մէջ, Թէվֆիք Րիւշտի երկարօրէն ծանրացեր էր, սակայն Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ բաց մնացած ֆրանսական մէկ քանի դպրոցներուն, խաղաղութեան կազմակերպման, զոր ո՛չ ոք մտքէն կ'անցընէր վրդովել Անատոլուի մէջ, Հուվըրի ծրագրին անշահախնդրութեան եւ արդարութեան վրայ, որ սակայն, ո՛չ մէկ կապ ունէր Թուրքիոյ հետ։

Գալով Թուրքեւխորհրդային առեւտրական դաշնագրին, որ կենսական կարեւորութիւն մը ունէր իր երկրին համար, այդ մասին կը խօսէր, միայն խոստովանելու համար տակաւին չլուծուած կարգ մը տարակարծութիւններ։ Բայց հինգ օր յետոյ, յուլիս 22ին, խորհրդարանական նստաշրջանի վերջին օրուան վերջին ժամուն, երեսփոխաններէն կը խնդրէր վաւերացնել նոյն այս դաշնագիրը, որուն տեղեկանալու պէտք եղած ժամանակը չէր տրուած։ Միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ։ Կիւմիւշխանէի երեսփոխանը բողոքեց սակայն, ընդդէմ «10 վայրկեանի ժամանակին, որ տրուած էր խորհրդարանական յանձնախումբին, այսքան կարեւոր հարց մը ուսումնասիրելու համար»։ Թէվֆիք Րիւշտի գոհացաւ կրկնելով Թէ դաշնագիրը մշակուած էր «անհրաժեշտութեանց հիման վրայ, որուն պարտաւոր էին ենթարկուիլ երկու երկիրները»։ Չէին կրնար պահանջել որ խոստովանի միայն իր երկրին պարտադրուած զոհողութիւնները, ո՛չ ալ տալ բացատրութիւններ՝ այն «անհրաժեշտութեանց» մասին, որոնց առջեւ միայն Թուրքիա պարտաւորուած էր խոնարհիլ։

Ինչպէս պատերազմէն ի վեր կնքուած բոլոր առեւտրական դաշնագիրները, Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ կնքուած դաշնագիրն ալ հիմնուած է ամենէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքին վրայ։

Բայց արտաքին առեւտուրի վրայ հաստատուած պետական մենաշնորհի գոյութեամբը, միայն խորհրդային իշխանութիւնն է որ իրաւունք ունի արտածման ծախելու ռուսական արտադրութիւնները եւ ուրիշ երկիրներու արտադրութիւնները գնելու։

Ուրեմն, ամենէն նպաստաւորեալ ազգի սկզբունքը Ռուսիոյ կուտայ միակողմեան իրաւունքը՝ օգտուելու ուրիշ պետութեանց տրուած բոլոր առաւելութիւններէն, մասնաւորաբար մաքսատուրքի զեղչերէն։ Մոսկուա չէ ստիպուած փոխարէնը տալու։ Խորհրդային Միութիւն ուրեմն կը մնայ ազատ գնելու կամ չգնելու իր դաշնակցին արտադրութիւնները. գնելու ժամ մը, առանց հետաքրքրուելու մնացեալներով եւ այսպէս ի գործ դնելու գերակշիռ ազդեցութիւն մը գիներուն վրայ։ Այսքան աննպաստ անհաւասարութիւն մը դարմանելու համար է որ կ'ուզեն Ռուսիան գնել, առաջուց նշանակուած գիներով եւ որոշ քանակութեամբ ապրանքներ գնելու պարտաւորութեան տակ։ Արդ, առաջին անգամ ըլլալով, Թուրք եւ խորհրդային նոր դաշնագիրը լուռ կը մնայ այս մասին։ Ոչ եւ է բաժին չի պարտադրեր Ռուսիոյ։ Այսպէս ուրեմն, Մոսկուա ստացած պիտի ըլլայ նպաստաւորեալ ազգի բոլոր առաւելութիւնները, առանց որ եւ է գնում յանձն առնելու այս երկրէն։ Եւ սակայն, ամբողջ տարիներ, Էնկիւրիի մէջ, կը խօսուէր Ռուսիոյ պարտադրուելիք բարձր քանակի մը վրայ։ Խօսքը կ'ըլլար նոյն իսկ կազմելու միայն խառն յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլար ամէն երեք ամիսը անգամ մը, նշանակել վճարելի գինը, իւրաքանչիւր եռամսեայ շրջանի համար։ Ուրիշ յօդուածներ եւս կը հաստատեն Խորհրդ. Միութեան գերակշռութիւնը։

Ամուսնութեան, ապօրէն կամ օրինաւոր զաւակներու, ժառանգութեան կամ ամուսնոյ անոր չնչման վերաբերեալ սկզբունքներու մասին՝ պահելով իրենց անհաշտութիւնը, պոլշեւիկները պայման դրած են որ ընտանեկան իրաւունքի կամ կտակային ժառանգութեան իրաւունքի վերաբերեալ հարցերը, պայմանադիր երկու կողմերուն միջեւ, առանձին պայմանադրութեան մը նիւթ դառնան։ Այս վերջին յանձնառութիւնը կը հաստատէ Թէ այս մասին համաձայնութիւն մը անկարելի եղած է, Թէ այս անկարելիութիւնը պիտի մնայ միշտ։

Սակայն 40 հազար Թրքական հպատակ մահմետականներ կան խորհրդային երկրին մէջ։ Կը բնակին ոչ-իսլամ հանրապետութեանց եւ մահմետական հանրապետութեանց մէջ, այնքա՛ն պոլշեւիկացած քաղաքներուն մէջ։ Անկարողութիւնը զոր ցոյց կուտայ իրենց կառավարութիւնը՝ իրենց ընտանեկան իրաւունքները պաշտպանելու գործին մէջ, պիտի տխրեցնէ զիրենք։ Բայց մանաւանդ, Ռուսիոյ բոլոր մահմետականներուն հետաթափումը աւելի մեծ պիտի ըլլայ։ Էնկիւրիի կառավարութեան հմայքը տառով պիտի կարէ, որքան չի կարծուէր։ Բոլոր անոնց համար որոնց ծանօթ են պոլշեւիկներու կամքին՝ կարծելու համար Թուրքիոյ ազդեցութիւնը Ռուսիոյ մահմետականներուն վրայ, Թուրք հանրապետութիւնը վարկաբեկելու այս նոր փորձը՝ կարեւորութենէ զուրկ չէ։

Բայց մանաւանդ, ալլապէս ծանր է խորհրդային առեւտրական պատուիրակին եւ իր երկու օգնականներուն տրուած արտերկրեայութեան իրաւունքը եւ մենաշնորհները, համաձայն դաշնագրի 10րդ յօդուածին։ Այս պատուիրակութիւնը հանդիսացած է իբր Էնկիւրիի խորհրդային դեսպանատան մաս կազմող հաստատութիւն մը։ Նոյն այս առանձնաշնորհները տրուած են Պոլսոյ առեւտրական մասնաճիւղին։ Ասկից զատ, Խորհրդային Միութիւնը իրաւունք կը ստանայ մասնաճիւղեր բանալու Իզմիրի, Տրապիզոնի, Մերսինի, Էրզրումի, Գանիայի կամ Էսկիշեհիրի մէջ։

Կը բաւէ մտածել պոլշեւիկներու պնդումը տղայօրէն իրենց գործակալները հաստատելու Անատոլուի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ, մինչեւ վերջին ամիսները, Էնկիւրիի թափած ջանքերը՝ ձախողեցնելու այս ծրագիրը, զատելու համար Մոսկուայի յաջողութիւնը եւ Փոքր-Ասիոյ մէջ, շնորհիւ մանաւանդ յարաճուն թշուառութեան, համայնավար փրոփականտի զարգացումը։ Դաշնագրին մէջ, ուրիշ աննպաստ յօդուածներ ալ կան։ 13րդ յօդուածը խորհրդային կառավարութիւնը զերծ կը կացուցանէ ամէն պատասխանատուութենէ, իր առեւտրական գործակալներուն երրորդ անձնաւորութեանց հետ ունեցած յարաբերութիւններու հետեւանքով։

Թէեւ այս դաշնագրին զուտ առեւտրական եւ քաղաքական հետեւանքներուն միջեւ կարելի չէ կապ մը հաստատել, սակայն տնտեսական հետեւանքները ծանր պիտի ըլլան։ Բացի քարիւղէ, Ռուսիա, Թուրքիոյ կուտայ ձեռագործ ապրանքներ եւ ճարտարարուեստական արտադրութիւններ։ Իսկ Թուրքիոյ արտածումները դէպի Թուրքիա կը սահմանափակուին ձիթաիւղով, չոր պտուղով եւ ծխախոտով։ Արդ, խորհրդային ամբողջ տնտեսական դրութիւնը կը կայանայ իր արհեստագիտական կազմակերպման ծառայող նիւթեղէն գնումին եւ մնացեալին նորանմամ բացարձակ սահմանափակման մէջ։

Զգենք որ ասոր ժողովուրդին գնման կարողութիւնը բացարձակապէս ոչինչ է։ Անոր մնացեալը իսկ կը խլեն, արտածելու համար։ Անատոլուի մէջ առեւտրական կազմակերպութիւններ ստեղծելու համար, պոլշեւիկներու տրուած իրաւունքը ուրեմն, չպիտի աւելցնէ Թրքական արտադրութիւններու սպառումը։ Մինչդեռ պիտի նպաստէ ռուսական ապրանքներու սպառման եւ այն ալ ո՛չ իսկ փոխանակութեամբ։

Որքա՛ն մտածէք Անատոլուի Թշուառ գիւղացիներուն, որոնք կը զոհուին մարտ 16ի դաշնագրին ընթերցումով։

Կարգ մը գիւանագէտներու դիտողութիւններուն պատասխանելով, Թէվֆիք Րիւշտի յայտնեց փրկութիւն մը գտնել այս դաշնագրին կարճատեւութեան մէջ — մէկ տարի։ Հաւատ իրեն, պոլշեւիկները գիշեր պիտի ըլլան, խուսափելու համար այս դաշնագրին գործադրէն։ Իրեն առարկուեցաւ Թէ աւելի դիւրին էր ստորագրութիւնը մերժել, քան Թէ ստորագրել է վերջ, անոր հետեւանքները գտգրեցնել։

Կարգ մը ղեկավարներ իրենց զիրենք կը մխիթարեն անով որ Պոլսոյ դեսպանատան պահուն, արտամարիր էին մաս կազմելու Խորհրդային Միութեան, եթէ Անատոլուն փրկուէր այս գնով։ Նըման տրամադրութիւն մը կընային հեռուները տանիլ։

Կարելի չէ չհաստատել Թէ նախկին համաձայնագրով եւ առեւտրական նոր դաշնագրով, պոլշեւիկները վերադարձած են 1833ի Հիւնքեար Իսքելեսիի դաշնագրին։ Գոնէ Ցարը այն ատեն կը հաւատար Թէ իր լեգէոնները զօրեր էին առանց իր հաւանութեան։ Այսուհանդերձ, պէտք եղաւ որ Ֆրանսա քանի տարի աշխատանք Թափէ Թուրքերը փրկելու համար տարկուութենէ մը, որուն այնքան դիւրութեամբ հաւաներ էին Ռուսիոյ կաշառուած իր ներկայացուցիչները։

Սէն Փէթէրպուրկի կառավարութիւնը, կ'օգտուէր 1878ի պատերազմական տուգանքներու անվճար մնալէն, ճնշում բանեցնելու համար Սուլթանին վրայ։ Այս միջամտութիւնները ցանցառ էին։ Նիքոլա Բ. Ֆրանսայի խորհուրդին վրայ, զանոնք յետաձգեց 1908էն։ Պոլշեւիկները չունին այս փափկանկատութիւնները։ Թուրքիոյ ազգային անկախութիւնը բոլորովին ենթարկած են իրենց քաղաքականութեան։

Բայց Արեւելքի մէջ, ոչ մէկ բանի պէտք է նայիլ եւրոպական կերպով։ Թուրք ժողովրդային խաւերը արդէն կը խորհին իրենց ճակատագրին վրայ։ Միլլին գաղափարը կատարելապէս արթնցած է, ուշադիր մտահոգ։

Վերականգնում մը անկարելի չէ ռուսական տիրապետութեան դէմ, որ դեռ նոր փաստեց Թէ որքան յարաշար կը գործածէ իր գերակշռութիւնը։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՉԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ.— Վերջին ամիսներուն զգալի ծեղծացում կը նշմարուի այն ծանր ու տագնապալի կացութեան մէջ, ուր ինկած էին Մակեդոնիոյ մեր չափահաս որբերը։ Հունձքի եղանակը որոշ շարժում յառաջ բերաւ։ Բարեգործականի կողմէ հարիւր որբերու Ֆրանսա փոխադրութիւնն ալ քիչ մը ծեղծացուց տագնապը, ու մնացեալները դէշ աղէկ կը պարապին առայժմ։ Հոս տեղին է ըսել Թէ՝ Բարեգործականը, հարիւրի չափ որբեր Ֆրանսայի ագարակապաններուն մօտ ցրուելով, խիստ ամօտ գործ մը տեսած եղաւ, անհամապատասխան՝ իր լրջութեան ու տարիքին, որովհետեւ շագենեակային հասարակ գործակալներ, նոյն եւ աւելի նպաստաւոր պայմաններով աշխատող բազուկներ կը փոխադրեն գործարաններու եւ ագարակապաններու մօտ։ Գիտենք որ աշխատող որբերէն շատ առ շատ պիտի գանձուին իրենց բոլոր ծախքերը, յաւելեալ ու ծոխացեալ։ Հ. Բ. Ը. Միութենէն կը սպասուէր, եւ կը սպասուի, ուրիշ ձեւի կարգադրութիւն։ Հիմնական բուժումն Հայաստանի վարժումն։ Վերջ ի վերջոյ բոլորին մտահոգութիւնն է Ազրիկեան այս կորիծ սերունդը հայ տեսնել։ Գլխաւոր մտահոգութիւնը սոսկ մնալը չէ միայն, որովհետեւ, որբերը որոնք երիտասարդ են, իրենց սրտին վրայ քար դնելով կրնային օտարներուն հետ ամուսնանալ ու հոս ալ փոքր կաղութ պահել։ Ուրեմն, բուն խնդիրը զանոնք հիմնապէս անդունդէն փրկելուն մէջ կը կայանայ։ Ահա Թէ ինչու Հ. Բ. Ը. Միութեան կարգադրութիւնը բաղձալի բարելաւում չբերաւ, կարծես բան մը ըրած ըլլալու համար ըրին։ Գոնէ աւելին ծեղծ յայտնի չէ։

Այսպէս, օրուան հացի տագնապը փարատած է։ Այս պարագաւ «Թեփ-աջի» հանգստականութեան մեծագոյն ծառը կը պահէ վստահելի անձի մը ծոց, դարձեալ որբերու օգտին գործածուելու համար։ Որբերը հիմա կը սպասեն որ ճամբայ հանուին այն հաստատուն հանգրուանը, վերջնականապէս հոն արմատ արձակելու համար։

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ.— Երկար ու խըճախիտ ուսումնասիրութիւններէ վերջ, Հայ Կարմիր Խաչի Նոր Յունաստանի Շրջանային Վարչութիւնը յաջողած է հիմը դնել մանկապարտէզի մը, որուն վայրն է քաղաքիս մէկ արուարձանը, Նէա Պոլիսի Թաղամասը, ուր հաւաքուած են հարիւրի մօտ հայ ընտանիքներ 40-50 փոքրիկներով՝ 5-8 տարեկան։ Գաղթականութեան պատանիները ամէն առաւօտ արդէն քաղաք կ'իջնեն, Կիւլպէնկեան եւ Ազգային վարժարանները յաճախելով։

Արդէն իսկ վարձուած է շէնքը, որ յարմարութիւններ ունի մանկապարտէզի մը համար։ Շուտով կը լրանայ նստարաններու եւ գրասեղաններու շինութիւնը։ Մէկ տարուան համար վարձուած է մանկապարտիզպանուհի մը, ինչպէս նաեւ սնուցանուհի մը՝ փոքրիկներուն հսկելու համար։ Դրենական պիտոյքներու եւ գոգնոցներու հայթայթումը պիտի ըլլայ Հ. Կ. Խաչի կողմէ։

Գաղթականութեան երիտասարդներէն կազմուած է հոգաբարձութիւն մը, որ իր կարգին խոստացած է մասնակցիլ շէնքի մը վարձքին փոքր չափով մը, ու Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը կազմել, Թեթեւցնելու համար Շրջ. Վարչութեան մանկապարտէզին յանկացուցած ծախքերը։

Այսպէսով, Հ. Կ. Խաչը կը սկսի ծանել իր բուն դերին մէջ, լոյս տանելով հեռաւոր անկիւնները կծկուած մեր նորահաս մանուկներուն։

Հ. Կ. Խաչի պիւռօէն կը հոգայ Ամերիկայի կեդրոնը որ այժմ տեսնելով իր մասնաճիւղին գործունէութիւնը աւելի ուշադրութիւն պիտի դարձնէ, ու Սելանիկն ալ պիտի աշխատի պակասները լրացնելու իր գործունէութեան դաշտը աւելի ընդարձակելով։

ՆԵՐԳԱՂԹ.—Դարձեալ իրարանցումներ ծայր տուած են քաղաքիս մէջ։ Այլեւս պարբերական դարձան ներգաղթի զրոյցները, որոնց մինչեւ այսօր արդիւնք չեն տուած։

Հայաստան կամ այլուր փոխադրելու համար արձանագրութիւններ եղած էին ամիսներ առաջ։ Հակառակ անոր որ անյայտ մարդիկ էին էին արձանագրողները ու յստակ չէր տեղն ու Թուականը, դարձեալ գաղթականութեան հարիւրին 90 տակոսը արձանագրուեցաւ։ Արձանագրութիւններէն յետոյ, կրկին լռութիւն տիրեց, ինչպէս սովորութիւն է։

Այժմ կրկին ծայր տուած է խուճապային իրարանցում մը։ Բազմաթիւ ընտանիքներ ջոգիի վրայ կը գտնուին։ Տեղեկութիւնները Թերթէ Թերթ անցնելով առած են հսկայ համեմատութիւն։ Նախ ըսուեցաւ Թէ Յունաստանէն 10,000 անձեր պիտի մեկնին, յետոյ 8000ի իջաւ այդ Թիւը։ Շաբաթ մը առաջ կը խօսուէր 2000ի մասին, այսօր ծան- նաւոր աղբիւրէ կ'իմանամ Թէ Սելանիկէն 420 անձեր պիտի ընդունուին եւ ասոնց համար ոչ Թուականը որոշուած է եւ ոչ ալ պայմանները։

Իրաւն Թէ այս անգամ, ազդուկներէն վերջ, հողի չ- ցոյց տրուէր եւ յոգնած տարագիրները տեղ մը ունենային կանգ- Հոգ չէ, Թող խռովութիւն գնեն նա- մտնողներուն մէջ, Թող խիստ անցընեն աշխատաւորութիւնը Թող տանին, այլեւս չօրօրեն անգամ յուսախաբ գաղթականութիւնը։

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ.— Դ- բախտաբար, կազմալոյծ վիճակ կը ներկայացնէ։

Իր սկզբնական շրջաններու որոշ շարժում ցոյց տուաւ, բայց հետզհետէ կորսնցնելով հեղինակութիւնը, այսօր մէջտեղը մնացած Թեմական սառեր մը միայն։ Անդամները յանկացուցած են երկարատեւ ճամբու, որոնց Թերեւս ազդեցութեան տակ ունենալով կը քնանան խելօքիկ։

Պ. Կ. Ղազարեանի հրաժարումէն եւ երկու Դաշնակցականներու ումէն վերջ, այսօր չորրորդ անդամն ալ կը հեռանայ, չկարողանալով հանդուրժել տիրող քմահաճ դրութեանց։

Իրաւ է որ Թեմականը դեռ ամիս եւս միայն կեանք ունի, իր կազմութեան շրջանին մէջ ապրիլ՝ կրնար իրական ու շօշափելի գործեր տեսնել։ Մինչդեռ ծրագրուած գործերն ալ անտեսուեցան, լուծումի սպասող կարեւոր խնդիրներ ապակախ ձգուեցան, եւ ո՛չ մէկ տակար քայլ առնուեցաւ։

Ցաւալի է որ, կարեւոր մը ըլլալու կոչուած այս մարմին խամաճիկ մը դարձաւ, զուրկ հեղինակութենէ։

ՎԼԱԶԻ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՔԷՍԱՊՑԻՆԵՐԸ ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

ԱՆՄԻՏ ԳԱՂԹԻ ՄԸ ՏԽՈՒՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ 28 օգոստ.— Գաղթը մեր կանքէն անկախ չարիք մըն է ներկայիս եւ հասկնալի։

Հարիւրներով եւ հազարներով կը գաղթեն, որովհետեւ տեղ մը չունին, տանիքի տակ, ամուր հող մը որու վրայ, հոգ չէ Թէ նիւթական զըրկանքներով, կարենային տեւական կեանք մը հաստատել։ Իրարու ետեւէ կը գաղթեն, որովհետեւ եղածը միշտ օտար է, անհարազատ։

Իսկ Քէսապցինե՞րը։

Միջերկրականի ափերուն, վիթխարի լեռներով ու անդնդախոր ձորերով պաշտպանուած, դարերէ ի վեր հողին ու ջուրին կառչած այս քաջարդիները, որ հիմա ալ տէրն են իրենց հայրենական տան, ու գրեթէ ինքնաբաւ կեանք մը կ'ապրին շատ շատերու բարի նախանձը շարժելով, դժբախտաբար ասոնք ալ կը գաղթեն, կը հեռանան իրենց հայրենիքէն, պանդխտութեան մէջ մաշեցնելով իրենց երիտասարդ ու առողջ կեանքը։

Եւ այս բոլորը յանուն մամոնայի։

Չեմ գիտեր որքանի կը հասնի պանդուխտ Քէսապցիներու Թիւը. բայց հեռաւոր Պուէնոս-Այրէսը արդէն կրցած է կլանել շուրջ երկու հարիւրեակ մը երիտասարդներ Քէսապի, Չաթալճըրի, Չինարճըրի, Սեւ Աղբիւրի, Ներքին Գիւղի, Գալատարանի եւ միւս գիւղերու կենսունակ ուժերէն։

Պանդխտութեան գաղափարը ծընունդ է առած 1925էն ի վեր։ Ըստ իրենց՝ Քէսապցիներուն, պատճառներէն մէկն է, ինչ որ Սերգօ աղա (Մրտսիկեաններէն) կոչուած անհատի մը շուրջ եղած խնդիրը։ Սրբուի տակաւին շատ տարիներ պիտի սահին, մինչեւ որ վարժուինք գոհ չերթալ կիրքերուն, եսին ու քէնին։

Եթէ գոնէ այստեղ եղած Քէսապցիները իրենց գիւղերէն մնացած քենն ու ոխը միասին չբերէին, նորէն ներելի էր։ Դժբախտաբար, ներկայ անտեսական դժուարին պայմաններուն մէջ ալ, երբ ամեն- չին օգնութիւնը բարիք մըն է, այս հայրենակիցները կը շար- կեն իրարու հանդէպ մնալ առելութեամբ ու տեսակ մը խնդիր։

Քանի չունինք համայն- կազմակերպութիւն մը, ընդհա- մարմին մը, բնական է հայրեն- ցական Միութիւնները խաղ- կը կատարեն։ Այսպէս օրինակ Նոր-Այրէսի մէջ եղած բազմ- Հայրենակցականները եթէ աչքի նող գործ մը չեն կրնար ընել կին իրենց շրջաններու համար ներկայացնեն տեսակ մը փոխա- օգնութեան մանրանկար մը գումարներով գոյացած դրա- կրնան գործածուիլ նոյն Միութ- պատկանող անդամ կամ նոյն անդամ հայրենակցին համար։

Դժբախտաբար, Պուէնոս-Այ- Քէսապցիները այս ուղղութեամբ ընդհանուր լեզու չեն կրցած գ- գոնէ իրենց շահուն համար հայ- նակցական մը կազմելու։ Քէսա- գած Թիւը չէ որ կը պակսի, պահանջուած ուժը։ Ընդհանր- գործնական պարագային, Քէսապ- ները կրնային օրինակելի Միութ- մը դառնալ, օգտակար ըլլալու միայն իրենց, այլեւ ուրիշներու։

Այստեղի Քէսապցիները ընդ- րապէս սեւ աշխատաւորներ են բանին խմիչքի գործարաններ- այսինքն գործերուն ամենէն վտանգաւորը։ Նախ որ ամբողջ ուան մէջ հազիւ քանի մը ամ- միայն գործ ունենան, իսկ կան դէպքեր են մասի, ձեռք աչքի կորուստը։ Քանի մը տար- ռաջ մեր ընկերներէն երիտ- Քէսապցի մը կորսնցուց մէկ Գործարանէն դուրս Քէսապ- աւելի քան խեղճ են, պտըտելով պատող եւն. կը եւ հազիւ կրնան ծայրը ծայրի բել։ Բնականէն Քէսապցիները ու բնութեան մարդ ըլլալով

կրնար խուսափել ամերիկեան տարօրինակ պայքարի միջոցները. արագօրէն կը ծաղկին. Ճամբը տակաւին շատ երկարաշարք տարիներու մէջ կը դըտնուին, կարօտ՝ ընտանեկան կեանքի, ծնողական գուրգուրանքի։ Ուղղակի ցաւալի է տեսնել թէ ինչպէս օրուան գծախայրին աշխատանքներէն վերջ, ամբողջապէս ուժասպառ, կը վերադառնան որեւէ կեդրոն, խումբ ու անօթ խշտեակ մը, գիշերը անցընելու միւս որ նորէն՝ նոյն ատաժանելի կեանքը շարունակելու։

Գիտեմ շատերը, որ վերադարձի համար պատրաստ են շատ մը զոհողութիւններ ընել, բայց դժբախտաբար պայմանները չեն ներեր նոյն իսկ երկարատեւ աշխատանքներէն վերջ նաւի տոմսակ մը ձեռք բերելու։ Իսկ բազմաթիւ են այն երիտասարդները որ վարակուած տեսակ մը անապարծութեամբ, չեն փիջիր պարապ գրպանով հայրենի տունը վերադառնալ։ Տեսակ մը հին երազ կամ հասկացողութիւն է, որ «Ամերիկացին» Ամերիկայէն վերադարձած ատեն, պայմանով ապագայ մը պէտք է ունենայ։ Հին, շատ հին պատմութիւն է այս։ Այժմ այն երիտասարդը որ ազնուօրէն կը յաձախ հեռու ձգել հայրենի հողէն, վերջըվերջը հարստութեան փոխարէն ծնողին ծնողքին պիտի տանի հիւծուած մարմին մը, տարիներու բեռին տակ փաղաժամ ծաղուած, ուժաթափ գոյութիւն մը։

Կան շատեր ալ որ կեանքի հակառակ հոսանքին մէջ իյնալով, օրըօրին կորսուսծի կը մատնուին, կը մոռնան ծնողքը եւ ընտանիքն ու երէկի վառ հայրենասիրութիւնը։ Այսպիսիները կը դադրին ոչ միայն հայ ժողովուրդին մաս կազմելէ, այլեւ իրենց ծնողներու զաւակն ըլլալէ, Քէսապցի ըլլալէ։

Բոլոր պարագաներն ալ կուգան հաստատելու որ գոնէ Քէսապցիներու արտագաղթը անձնըրելի է։

Մենք սաստ իսկ կ'ուզենք Քէսապցի կարգ մը ընտանիքներու, մանաւանդ ծերուկ ծնողներու լուրջ ուշադրութեան յանձնել որ օր առաջ մտածեն, միջոցներ ձեռք առնեն իրենց զաւակները տուն վերադարձնելու։ Եթէ կ'ուզեն որ իրենց իսկ միակ մխիթարութիւնը հայ առողջ ըլլայ, պէտք է շատով ատենհութիւն ընծայել հայրենի աշատ օդն ու ջուրը վայելելու։

Երբեք ալ ամօթ չպիտի ըլլայ, եթէ Քէսապցի ծնողները իրենց նաւու տոմսակ ուղարկեն պանդուխտ զաւակի վերադարձի համար։ Նոր պատողներ ալ շատ են, թէեւ չեն փիջիր խոստովանիլ։

Քէսապցիներու մէջ իբրեւ բացառութիւն կարելի է համարել Գ. Քրաշեան Նէվէրէկեան որ դերձակութեամբ կրցած է ինքզինք իր հայրենակիցներէն աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ դնել։ Իբրեւ Քէսապցի աչքի կ'իյնան Կիրակոսեան եղբայր, Մեծ եղբայրը, Հենրի Նօֆեր, իր ժամանակին ծանօթ է օթոմնիբուսի մրցումներուն՝ ուր շահած է առաջնակարգ մրցանակ, ու անկէ վերջ այդ ճիւղի վրայ գործեր ընելով, հիմ դրած են խոշոր հարստութեան մը։ Ինչպէս անունն ալ արդէն ցոյց կուտայ, ամբողջապէս ապազգայնացած են եւ օտար ամուսնութեամբ ի սպառ կտրած են իրենց կապերը եւ հայրենակիցներու, ինչպէս նաեւ հայ իրականութեան հետ։

Ս. ՔԻՒԼԵՆՑ

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ

Գուքրէշէն կը գրեն մեզի.— *Համեստ իր մարզական արդիւնքներով, բայց իր առեղծած խանդավառութեամբ իսկապէս ազնուորիչ էր ռումանահայ մըցահանդէսը, զոր անցեալ կիրակի կազմակերպած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ Շրջ. Վարչութիւնը. մասնակցութեան հրաւիրելով ոչ միայն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ շրջանի մարզիկները, այլեւ մըցորդներ արտասահմանէն, եւ հայ մարզական կեանքի մէջ նորութիւն մը ստեղծելով այսպէս։ Սոյն հրաւէրին ընդառաջ պատասխանած էր Պոլսոյ Նոր-Շիշլի Միութիւնը, ղրկելով էր մարզիկներէն 10ը, առաջնորդութեամբ Գ. Թիւթիւնճեանի։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ Շրջանը, որ պատրաստուած էր ինք եւս ղրկելու իր լաւագոյն մարզիկները, վերջին պահուն զրկուեցաւ այդ հնարաւորութենէն, իր կառքէն բոլորովին անկախ պատճառներով։*

Մրցումները տեղի ունեցան Ռումէն Մարմնակրթութեան Ազգային Հիմնարկութեան (O. N. E. F.) փառաւոր մրցադաշտին վրայ՝ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Մրցումներուն տեւողութեան, ինչպէս նաեւ տողանցքի միջոցին կը նուագէր զինուորական ընտիր նուագախումբ մը։ Կը նախագահէր Առաջնորդ Յուսիկ արք. Զոհրապեան, իր շուրջը ունենալով կաթոլիկ Հայերու Առաջնորդ Հ. Սահակ Կոգեան, ինչպէս նաեւ Թրուժոստի ժողովրդապետ Հ. Մկրտիչ Պօտուրեան։ Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուքրէշի սկաուտները։ O. N. E. F.ի տնօրէնութիւնը կազմակերպիչներուն տրամադրութեան տակ դրած էր ինչ որ անհրաժեշտ էր օրուան համար, դատաւոր, պահակ, եւն., եւ որեւէ ջանք չէր խնայած մրցումներու կանոնաւորութեան համար։

Մրցումները սկսան առաւօտեան ժամը 10ին։ Առաւօտեան մրցումները վերապահուած էին բացառապէս փոքրերուն, որովհետեւ Նոր-Շիշլիի մարզիկները հազիւ կէսօրին պիտի հասնէին Պուքրէշ, իսկ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուքրէշի մասնաճիւղին ֆութպոլի խումբը առաւօտուն կը մրցէր Լուքսեմպուրկի խումբին հետ, որուն յաղթեց 1ի դէմ 5ով։

Բուն մրցումները սկսան կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին եւ տեւեցին մինչեւ 6.30։ Ժամը 4ին տեղի ունեցաւ տողանցքը, մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուքրէշի մասնաճիւղի սկաուտներուն, որոնց կը հետեւէին օրուան մրցորդները։ Տողանցքին մասնակցողները անցան պատուոյ պատշգամին առջեւէն՝ հասնելով բարեւով ողջունելով ներկաները։

Ցաշորդաբար տեղի ունեցան վազքերու (100, 200, 400, 800, 1500 եւ 3000 մեթր), ցատկ, սկաւառակ եւ նիզակ նետելու, բարձրութիւն եւ հեռաւորութիւն ցատկելու մրցումները։

Օրուան ախոյեան հռչակուեցան Ժիրայր Էքշեան (Նոր Շիշլի), Լեւոն Աղասեան (Նոր Շիշլի) եւ Յարութիւն Ապագեան (Հ. Մ. Ը. Մ. Պուքրէշ), որոնք շահած էին երեք առաջնութիւն։

Ախոյեան Մասնաճիւղ հռչակուեցաւ Նոր Շիշլի, *որ շահած էր 10 առաջնութիւն, 4 երկրորդ մրցանակ եւ 3 երրորդ մրցանակ։ ընդամէնը 41 կէտ։ Հ. Մ. Ը. Մ. Պուքրէշ շահած էր 4 առաջնութիւն, 5 երկրորդ մրցանակ եւ 4 երրորդ մրցանակ ընդամէնը 26 կէտ։ Հ. Մ. Ը. Մ. Կալաց շահած էր 2 երկրորդ եւ 6 երրորդ մրցանակ, ընդամէնը 10 կէտ։ Հ. Մ. Ը. Մ. Քոսթանցա շահած էր 1 առաջին եւ 3 երկրորդ մրցանակ, ընդամէնը 6 կէտ։*

Փոքրերու ախոյեան հռչակուեցան *Աստուր Թասասեան եւ Լեւոն Գէօրքճեան՝ որոնք շահած էին 6ական կէտ։*

Մրցումներու աւարտումէն յետոյ դաշտին վրայ իսկ տեղի ունեցան մրցանակաբաշխութիւնները, թէեւ օգը մթնած էր արդէն։ Բուռն կերպով ծափահարուեցան յաղթականները։ Ի վերջոյ ներկայ բոլոր մարզիկները ուսանողական հըզ-սպուռով ողջունեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Նոր Շիշլին եւ O. N. E. F.ը։

Գիշերը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ Շրջ. Վարչութեան կողմէ սեղան մը տրուեցաւ՝ ի պատիւ դաւառի եւ արտասահմանի հիւր մարզիկներուն։ Ներկայ էին նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամներ եւ համակիրներ։ Ճաշը անցաւ եղբայրական խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ։ Տեղի ունեցան կարճ ուղերձներ, երգեր եւ արտասանութիւններ։ Բոլոր խօսողներն ալ ի վեր հանեցին մարզանքին բարերար դերը վաղուան սերունդին համար, եւ թելադրեցին որ հետզհետէ աւելի բեղմնաւորուի եւ ուռճանայ մարմնակրթական շարժումը։

.˙. Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. Վարչութիւնը 400.000 լէյի գումար մը դրած էր ծանօթ դըրամատան մը. իբրեւ հիմնադրամ մարզադաշտի մը գնման։ Դրամատունը սնանկացած ըլլալով, Վարչութիւնը զրկուած է վարչապետ փրաֆ. Եորկայի, որպէսզի ելք մը գտնէ այդ գումարը փրկելու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ՜Ն, ԿԸ ՀՐԱԺԱՐԻ՜Ն

«Խորհ. Հայաստան» կը հաղորդէ.

Քաջանայութենէ կը հրաժարի Դիլիջանի Ջաղխէջ գիւղէն Յովհաննէս Թումանեան։

Տիրացութենէ կը հրաժարին Ապարանի շրջանի Ալիքուչակ գիւղէն Աբրահամ Արաբեան, Թալինի շրջանէն Դաղալու գիւղէն Գուրգէն Յակոբեան, Ապարանի շրջանէն Մուլքի գիւղէն Մաթէոս Գէորգեան։

Մոլլայութենէ կը հրաժարին Ղարաքիլիսայի շրջանէն Սարալ գիւղէն Ալի Օսման օղլու։

Շէյխութենէ կը հրաժարին Ապարանի շրջանէն Ղոնդախսազ գիւղէն Սայադ, Իսլամ եւ Քաճալ Նասիրեաններ։

Փիրութենէ կը հրաժարի Ապարանի շրջանէն Ղուռի Բողազ գիւղէն Շամօ Մակոյեան։

ԵՐԵՒԱՆ—ԱՂՍՏԱՖԱ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Ճարտարագէտ Թումանով հետեւեալ յայտարարութիւնները կ'ընէ «Խորհ. Հայաստան» թերթին (25 օգոստոս)։

Ներկայիս, հակառակ կարգ մը դժուարութիւններու, (բանուորներու ինքնակամ գործալքութիւն, ճառտակարարման թերութիւններ եւայլն), Երեւան Աղստաֆա, ինչպէս նաեւ Ղարաքիլիսա-Դիլիջան երկաթուղիներու հետախուզութեան աշխատանքները շատ յաջող կ'ընթանան։ Այդ աշխատանքները կ'աւարտին հոկտեմբեր 15ին, երբ պիտի կազմուի նախագիծը, ղրկելու համար կեդրոն։ Գծին կառուցումը ամենայն հաւանականութեամբ կը սկսի 1932ին։ Յառաջիկայ տարի այդ նպատակին պիտի ծախսուի 2ու կէս միլիոն րուբլի։ Գծին ընդհանուր երկարութիւնն է 270 քիլոմեթր, որ մօտաւորապէս պիտի արժէ 60-70 միլիոն րուբլի։ Գիծը տնտեսական մեծ նշանակութիւն ունի եւ շահագործման առաջին 5 տարիներու ընթացքին կը վճարէ իր վրայ ծախսուած բոլոր գոհողութիւնները։

Ղարաքիլիսա-Աղստաֆա գծին կառուցումով նոր թափ մը կը ստանայ Արթիկ-տուֆի արդիւնաբերութիւնը եւ փոխադրութիւնը դէպի Բաքու։ Միւս կողմէ գիծը պիտի անցնի տնտեսական խոշոր նշանակութիւն ունեցող շրջաններէ, որոնք անսանապահութեան, անտառածշակութեան զարգացման հեռանկար ունին։

Գրինձը, չէչաքարը, ծարծարը եւ դեռ չուսումնասիրուած բազմաթիւ հանածոներ, որոնք առատութեամբ կը գտնուին այդ շրջաններուն մէջ, ուրկէ պիտի անցնի գիծը, վերջապէս Սեւանը իր հարուստ աւազանով, շինութիւնը նախատեսուած ելեկտրակայանները, Արզնիի ու Դիլիջանի ջրաբուժական կայանները աւելի եւս կը բարձրացնեն այդ գիծին տնտեսական նշանակութիւնը, աւելի հրամայական դարձնելով կառուցումը։

Այս գիծին վրայ նախ պիտի բանին շոգեկառքեր, ելեքտրակայաններու շինութենէն յետոյ՝ ելեկտրակառքեր։

Ներկայիս, ինչպէս բանեցաւ, հետախուզութեան մէջ են 5 արշաւախումբեր.— Առաջինը Երեւանէն դէպի Սեւան, երկրորդը Սեմիոնովկայէն դէպի Երեւան, երրորդը Ղարաքիլիսայէն դէպի Դիլիջան, միաժամանակ ուսումնասիրելով Նիկիտինայէն մինչեւ Սեմիոնովկա անցնելու կարելիութիւնները, չորրորդ Դիլիջանէն դէպի Աղստաֆա, հինգերորդը Սեմիոնովկայի լեռնանցքը։ Երկաթուղին այնտեղէն անցընելու ճամբին երկու տեսակէտ կայ.—Մէկը կ'առաջարկէ Դիլիջանէն միւսը՝ Նիկիտինոյէն, Թայչարուխի վրայով։

ՀԱՅԵՐԸ ՀԻՒՍ. ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

Ռոստովի «Մուրճ-Մանգաղ»ը կը գրէ այս խորագրին տակ.— «Թարախ, որ սնուցում է թշնամին»։

Թայֆաբազութիւնը, արեան վըրէժը, ցեղային առելութիւնը շատ կը վնասեն մեր գիւղատնտեսական աշխատանքներուն։ Դասակարգային թշնամին, սփիականատէր գիւղային, ճարպիկ ձեւով մը կ'օգտագործէ անցեալի այդ անիծեալ ժառանգութիւնները։

Հիւսիսային Կովկասի մէջ բազմաթիւ «ազգային փոքրամասնութեան շրջաններ» կան։ Ասոնցմէ է հայկական շրջանը։ Շրջան մըն ալ կայ. որ թէեւ «ազգային փոքրամասնութեան շրջան» չէ պաշտօնապէս, բայց բնակիչներուն համեմատական մեծամասնութիւնը կը կազմեն Հայերը։ Այդ շրջանը Սոչիի շրջանն է։

Այս երկու շրջանի Հայերն ալ Թրքահայաստանէն գաղթած են։ Երկար ատենէ ի վեր կ'ապրին Հիւսիսային Կովկասի մէջ։ Քիչերն են որ իրենց ծանկութիւնը ապրած են Թուրքիոյ մէջ։ Սակայն շատ մը սովորութիւններ, պապենական աւանդութիւններ, իրենց հետ բերած՝ մինչեւ այժմ կը պահեն ու կը շարունակեն։ Օրինակ «թայֆաբազութիւնը»։ Ընտանիքներ ու տոհմեր դէմ դէմի կ'ելլեն։ Օրինակ, Սոչիի շրջանէն Վոլկովկա գիւղէն Միկուրեանները թշնամացած են եւ երկու մասի բաժնուած։ Ուրիշ օրինակ մը, Ներքին Լօօ գիւղին մէջ Գեւորսեաններու տոհմը կռիւ յայտարարած է դրացի տոհմին դէմ։ Այսպէս կռիւը հիմա ոչ թէ անհատ անհատի դէմ է, այլ տոհմ տոհմի դէմ, գիւղին կէսը միւս կէսին դէմ։

Կռիւներուն պատճառը «Մուրճ-Մանգաղ» շատ սխալ կը ճեկնաբանէ։ Բայց բուն պատճառը շատ թափանցիկ է։

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՏՐՈՆ

ՏԻՍԻՆ, 14 սեպտ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Եռագոյն» խումբի նախաձեռնութեամբ եւ ղեկավարութեամբ հանրածանօթ դերասան ընկ. Մ. Մարութեանի՝ տրուեցաւ «Պանք Օթօմանի գրաւումը կամ Սուլթան Համիտ» ցնցող տրաման։ Սօսիէթէ Լիոնէզի թատերասրահը լեցուած էր ծայրէ ծայր։

Խաղին հեղինակ եւ ղեկավար Մ. Մարութեան մեծ յաջողութեամբ տարաւ իր զոյգ բաժինները,—Արմէն Կարոյի եւ Համիտի մէջ։ Խաղարկութիւնը անցաւ շատ յաջող։ Փարիզէն ընկ. Լ. Գեւոնեան, որ ներկայ էր, խանդավառ խօսքերով գըրուատեց «Պանք Օթօման»ի գրաւողները, վեր հանելով անոնց իւրաքանչիւրի դերն ու արժանիքը մեր յեղափոխական նորագոյն պատմութեան մէջ։

Հանդիսականները հեռացան սրահէն գոհ ու խանդավառ տրամադրութեամբ ժամադրուելով Ա. Ս. Հ. Կարմիր Խաչի հակտ. 4ի տալիք ներկայացումին,՝ Սօս եւ Վարդիթերօսի, ղեկավարութեամբ դեր. Թրագօշի։

.˙. Ներկայացումէն վերջ Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբը տուաւ ընկերահամակրական խնջոյք մը ընկեր Օհանեանի սրճարանին մէջ։ Սրահը լեփ-լեցուն էր երիտասարդ ընկերընկերուհիներով, եւ համակիրներով, ոգեւորուեցաւ ընկեր Մ. Մարութեան, որ սրամիտ ու հաճելի խօսքերով ստեղծեց խանդավառ մթնոլորտ մը։ Եղան հայրենաշունչ արտասանութիւններ, յեղափոխական ու սիրային երգեր։ Կրկին խօսեցաւ ընկ. Լ. Գեւոնեան, ծանրանալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ցեղինի ժողովրդային տան շինութեան եւ անոր օգտակարութեան մասին։

Աճուրդի դրուեցաւ խորոված գառնուկ մը, որմէ գոյացաւ 810 ֆրանք։ Շահեցաւ Գ. Արամ Միրզոյեան, որ գառնուկը նուիրեց ներկաներուն։ Խնջոյքը տեւեց մինչեւ առաւօտեան ժամը մէկը։

Լ. ԳԱՅԱՅԵԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏՈՒՄ

ՔԱՇԵԱՆ.— *Կ'ըսէք որ չորս տղջիկ եւ երեք տղայ ունեցած էք. ուրեմն եօթը՝ բոլորը միասին։*

ՑԻԿԻՆԸ.— *Ո՛չ, Տէր հայր. առանձին առանձին։*

ՇԵՌԱՋԱՅՆ

Անգլիացին (*բարկացած բայց պաղարիւն*).— *Խնդրե՛մ, օրիորդ, ի՞նչ թիւ ուզելու եմ որպէսզի ստանամ Սիթի 1219։*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Առաւօտ լուսացաւ։ Ժամը ...կէսին եկան ըսին, թէ Շօսի ...սարահին, Սուլուխի կողմէն ...գան մօտ 100 զօրք։ Ես ըսի ...ցէ՛ք. նայեցէ՛ք. ոտքերնին ...ունին հագած, կանակնին ...րակ կա՞յ»։ Եկան ըսին թէ՝ ...քերնին արեխ է, կանակնին ...րակ կայ։ Այդ ճանապար...իւղի եւ եկեղեցու միջով ...ցնի ու կ'երթայ էրզրում։ ...ուրաւուէն Սուլուխ մէկ ժամ ...նտեղից Մխատու մէկ ժամ, ...ն Կուրաւուէն՝ կէս ժամ, ...ն՝ երեք քառորդ ժամ, ...նավանք՝ կէս ժամ, իսկ ...ուէն Մուշ հինգ ժամ։

...րան, Մանավանք, Սու... 1000 հոգի զօրք կը գտ...ն, արեւմուտք կը գտնուին ...ստանէն գաղթած չարքէսու... Չէրքէզները, հիւսիսային ... Ջիբրանցի Համիտիէ ...ներ։

— Ռէս Օհան, — ըսի, — քանի որ դրանց ոտքերը արեխ կայ, կանակնին տոպրակ, ուրեմն դրանք ճամբորդ են, գնա՛ շուտ, հիմա նրանք այս գիւղը կը հանդստանան։ Հաց, ջուր, ինչ որ ուզեն՝ բաւարարութիւն տուր եւ ճամբու գնեն։

Զօրքերը իջան գիւղի եզերքը ծառերու տակ։ Ռէս Օհանը գնաց նրանց մօտ, ժամուն, հաց բաւարարութիւն տուաւ։

Գիւղի մարդկանց պատուիրեցի, որ բոլորը սառնասիրտ պահեն իրենց. գիւղից ոչ ոք չփախչէ, որպէս զի չհասկնան թէ հոս մարդ կայ։

Երկու գինուոր, հացերնին ուտելուց վերջ, կ'երթան գիւղի մէջ գտնուած գեղեցիկ աղբիւրի մօտ։ Աղբիւրի վրայ կը գտնուի մի հարս. կուժը ձեռքին, ջուրը լեցնելու պահին։

Զօրքերը՝ «հա՛րս, հա՛րս» ըսելով՝ կ'ընկնեն նրա ետեւից, որ կուժը թողած կը փախնի դէպի տուն։ Հարսի տան կից գտնուած տան մէջ եղեր է Առաքել-աղայի տանուտէրը։ Զօրքի մէկը կ'երթայ կը կենայ հարսի դուռը, իսկ միւսը կը բանայ տղայոց դուռը եւ կը տեսնէ տանուտէրը։

Լուր եկաւ ինծի, թէ Առաքել աղայի տանուտէրը տեսան։

Ռէս Օհանին ըսի՝ «շուտ վազէ՛, էգ երկու զօրքին կոչտարք տուր, կարելի է չխօսան ու գիւղը չուրանի»։ Մինչ ռէսը հոն գացած է, նոքա ըսած կ'ըլլան իրենց հարիւրապետին։ Հարիւրապետը հրաման կ'ընէ, որ բոլորը պատրաստ ըլլան։ Զօրքի մէկ մասը կը կանգնի դրան դիմացը, պատին ետեւը, իսկ մնացած բոլորը կը բարձրանան տանիքը։

Լուր եկաւ ինծի, թէ տղերքը պաշարուած են։ Ես ըսի՝ «տղաք, որ բոլորը հոն հաւաքուեն։ Մեր տանուտէրները բոլորը պատրաստ էին։ Ես գնացի պաշարուած տան լուսէն՝ գիտելու, թէ բոլորը հոն հաւաքուա՞ծ են թէ ոչ։ Երբ զօրքի հրացաններու ձայնը ելաւ, մենք ամէն կողմից յարձակուեցինք վրանին։ Զօրքերուց մաս մը, ճարպիկներ, եկեղեցու քովի գերեզմանոցի քարերի ետեւ դիրք բռնեցին։ Զօրապետը ամէնքէն առաջ կը փախչէր։ Մեր կողմից յարձակումը ուժեղ էր։

Նրանք ա՛լ չկրցան դիմանալ, հրացանները սիրտ-սրտի էին, երկուքին ալ բռնեցինք։ Նրանք կը խնդրէին, որ հրացանով սպաննենք։

Կէս ժամ չանցաւ կռիւը, բայց եկեղեցու շուրջը եւ գիւղի մէջ 15 դիակ թափուեցին, մի քանիսը կը խախտային։ Տղերքը կը վիճէին, թէ ո՞ր մէկնս խանջալը լաւ է, կը փորձէին նրանց վրայ։ 15 հրացան, իրենց դանակներով, 5 ժամացոյց եւ 780 դրուշ փող, 2000 փամփուշտ իրենց պատրոնդաշներով մնաց մեր ձեռքը։ 780 դրուշը բաժանեցի գինուորներուն։

Դրօշակը պարզեցին եկեղեցու տանիքը, զանգը կը հնչէր, գիւղի մէջէն եկեղեցու տանիքը գերեզմաններ չինել տուի։ Իսօն Սըմբատ եւ Պօղոս բռներ էին գիւղի հարաւային կողմը։ Մկօն եւ Հասրաթը արեւելեան. Առաքելը, Աւետիքը, Մէշէտին՝ հիւսիսային. Յովհաննէսը, Աստուրը, Արամը եւ ուրիշ չորս ընկեր՝ արեւմտեան։ Ես, Մուրատի եւ Գէորգ Չաւուշի հետ, կը պտտէի չորս կողմը եւ կը հսկէի դիրքերի վրայ։ Դիրքերը ղրկեցինք ջուր, տոլմայ, պանիր եւայլն։ Ջուր տաքցրին թէյ պատրաստելու, բայց տոպրակից կարեր էր, մնացեր էր միայն շաքար։

Տղայոց մի մասը կը կռուէր, միւս մասը՝ պար կուգար. ոգեւորութեան չափ չկար։ Այսպէս էր իր ձիաւորներով եկաւ, բայց շատ հեռուից կ'անցնէր։ Իրենց կողքերը մեզ տուած էին։ Մի ձիաւոր քիչ մը շեղաւ դէպի մեզ. ինքը գիժաւ, ինկաւ, իսկ ձին եկաւ գիւղը։ Էնչափ քրտնած էր, որ ջուրը ոտքերից կը վազէր։

Կռիւը սկսած ատեն, երբ դիրքեր շինել կուտայի, երկու քիւրտ ձիաւոր Սուլուխի կողմէն կուգային։ Չթողի գարնելու։ Նրանք եկան, մտեցան գիւղին։ Նրանք կարծեր էին, թէ զօրքերը արդէն կոտորեր են Հայ Ֆէտաները եւ գիւղը գրաւեր։ Իսօյին պատալ տուի էդոնց քիւրտերէն՝ զաւիթը ձեզ կը կանչէ։ Մէկը էնտեղից պատաց.

— Աղա, վալլահ, ես հայ չեմ, քիւրտ եմ։

— Ես գիտեմ, որ քիւրտ ես, արի՛, քեզ զաւիթը կը կանչէ։ Քիւրտերը մօտեցան մի յիսուն քայլի վրայ։ Պօղոսն ու Իսօն, թը՛ւ, թը՛ւ, դարկին սպաննեցին։ Ձիերը փախան չկրցանք բռնել։

Մեր վրայ եկողներն էին, Չէրքէզները։ Ջիբրանցիք եւ հազար հոգի զօրք, ընդամէնը 1400 հոգի։ Լուր հասած էր Մուշ. կուսակալը վերցուցած էր հինգ վաշտ զօրք եւ չորս թնդանօթ. բայց չհասան։ Մեր կողմից կռուողներ էին 38 զինուոր, Մխատու Արութը եւ նոյն գիւղացիք. ընդամէնը, ուրեմն, 50 հոգի։

(Նար.)

Փարիզ-Պուքրէշ օդանաւին անկումը

Փարիզ-Պուքրէշ-Պոլիս գծին վրայ, օդանաւ մը որ Պուքրէշի կայանէն մեկներ էր նախորդ կէս գիշերէն վերջ, գետին ինկաւ Գալասիթա գիւղին մօտերը, Ռումանիոյ հողին վրայ: Օդանաւը կրակ առաւ, չորս ճամբորդները ածխացան, ինչպէս նաեւ օդանաւորդը եւ հեռագրի պաշտօնեան: Անկումին պատճառը կը նկատուի բուռն փոթորիկը:

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ.

ժողովի կը հրաւիրէ Իսի-լէ-Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Պարտադիր ներկայութիւն: Բացականները նկատի պիտի առնուին: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Փըթիթ Սուրսի ներքնայարկը (Մէթրօ Օտէօն): Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն կոմիտէի եւ նոր կոմիտէի ընտրութիւն:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԼՈՒ, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ (միասին).— *Վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ՝*

կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ-ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (միասին).— Այս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ՝

կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.— Այս կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին՝

կը խօսի ընկեր Բ. ԳԱՎԷՔԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ-ԳԱՄԲԱՆԻ ՕՐԷՔ.— Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 7.30ին, ընկ. Վարդանեանի բնակարանին մէջ՝

կը խօսի ընկեր Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան «ՌԱԶՄԻԿ» խումբին կողմէ, տեղի պիտի ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ Պ. Նիկողոս Նիկողոսեանի նորաշէն կառուցած Etoile Bleue *սրահին մէջ,* 121, Avenue de l'Union: *Ճոխ պիւֆէ, ընտիր ճազ, պար եւ սիրուն անակնկալներ: Փափաքողները նախապէս սեղանը կրնան ապահովել Պ. Նիկողոսեանէն, իսկ հանդէսին իրիկունը կիշէէն:*

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Րէփիւպլիքի սրահը: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհանուր ժողովի շարունակութիւնը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ակնունի ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՄԱՐՍԷՅԼ Սէնթ-Անթուանի ընկերական խումբի ընկերական ժողովը՝ այս կիր. կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, ընկեր Յովհաննէս Վարդանեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՎԻԷՆԻ Ապառաժ խումբի ընկերական ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին: Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայանալ անդամատոմսով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ երեկոյթ-զուարճախօսութիւնը, կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խօյի մասնաճիւղին կողմէ: Կը խօսի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ: Նիւթ՝ «Նոր օրերու հայ հերոսը»: Պարեր, երգ, արտասանութիւններ, խաղեր զբօսանքի առներու կողմէ: Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Մուտք՝ 3 ֆրանք:

«ՄԵՆՔ»Ի ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՆ

3 Հոկտ. Եր. գիշեր ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի Salle D*ի մէջ*

Կը խօսին՝ Շաւարշ Նարդունի՝ *Հայաստանի արդի գրականութիւնը,* Վազգէն Շուշանեան՝ *Արտասահմանի նոր գրականութիւնը:*
Արտասանութիւն՝ Ն. Պէշիկթաշլեանէ, Ոստանիկէ, Ա. Տատրեանէ, *եւայլն: Ընթերցում՝* Ն. Սարաֆեանէ: *Երգ:*

Մուտքը ազատ: Մասնակցութիւն սրահի վարձքի

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԵՐ ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է

Պ. ԽԱՉԻԿ ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ, ԹԱՒՐԻԶ

կը խնդրուի թէ հատավաճառի եւ թէ բաժանորդագրութեան համար դիմել անոր:

կարելի է եւ ուղղակի խմբագրութեան ղրկել բաժնեգինը, հեռաւոր քաղաքներէ:

Այս առթիւ կը յիշեցնենք թէ շատ մը բաժանորդներ կը ծգձգեն իրենց պարտքերուն վճարումը, ինչ որ դժուարութեան կը մատնէ մեզ, դրամի սակին անկման հետեւանքով:

կը խնդրենք քիչ մը աւելի արագ շարժիլ:

Այն բաժանորդները որոնք հնարաւորութիւն չունին դրամ փոխադրելու, կրնան իրենց բաժնեգինները ֆրանքի հաշուով փոխադրել մեր գործակալին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վէնաէն, Ա. Գ.— 35 ֆրանք:
Մէլէօն, Օր. Ա.— 110:
Միլան, Գարծ.— 83.25 լիր.:
Վալանս, Ա. Տ. Ս.— 100:
Շալաման, Գ. Ա.— 35:
Թուլոն, Համ.— 140:
Պօն, Ա. Ի.— 140:
Մարսէյլ, Ա. Վան.— 70:
Մարսէյլ, Ա. Թ.— 280:
Փոնթէն տիւ Սօն, Վ. Փ.— 140:
Առնուվիլ, Վ. Ճ.— 100:
Ռուամպէէր, Ե. Մ.— 35:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Աստուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի: 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 80bis, Paris (19): *Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:*

— Թողատի Պիզարէկ գիւղէն Գրիգոր Խաչերեան, հողագործ, հօր անունը Խաչեր (կամ Խաչատուր), մօր անունը Մարիամ (լաւ չի յիշեր), կը փնտռէ իր գիւղացիներէն մէկը: Գրել Khatcherian Krikor, à Cellieu, par Grand Croix, Loire.

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի արկածեալ ֆութպոլիստ Գ. Թորոսեանի համար հանգանակութեան ցանկ.

Արկածին օրը տեղւոյն վրայ հաւաքուած գումար 260, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ժուանվիլի մասնաճիւղ 100, Ժպտունիի ձեռամբ հաւաքուած, (Ժպտունի 100, Յակոբեան 10, Գիլէզիկճեան 10, Գանթարճեան 10, Վիլէն 10, *Մաթէոսեան* 10, Կարօ 10, Մանուկեան 10, Ժամկոչեան 15, Գըլըճեան 10, Յէօկմէճեան 20, Դերձակ Նուպար 10, Շիրեան 10 Mlle Aubrun (Hutchinson) 20, գումար 255): 28 Յունիսի մրցահանդէսէն զուտ շահ 1497.60, Նիսի Հայ Մարզական Միութեան գովելի ջանքերով հաւաքուած (Նիսի Հ. Մ. Ը. Մ. 100, Նիսի Զէնկիլէր Հայրենակցական Միութիւն 550, Թավուզճեան եղբ. 20, Յովհաննեան Է. 20, Թօգաթլեան Գ. 20, Raymond 15, Ընդըրիկեան 10, Դանիէլեան Գ. 10, Թեյեան Օ. 10, Գանտողեան Օ. 10, Jean Kieuy 10, Մագլըմեան Ն. 10, Նալպանտեան Բ. 10, Ղազարոսեան Ս. 10, Կարիպեան Գ. 10, Փեհլեվանեան Գ. 10, Ճիզմէճեան Ս. 10, Քիթապճեան Կ. 10, Թոսպագճեան Գ. 10, Նահապետեան Թ. *10*, Միքայէլեան Լ. *10*, Խաչատուրեան Ե. *10*, Տէյիրմէնճեան *10*, Սինեմեան Ս. *10*, Գրիգորեան Ջ. *10*, Ջօրթունեան Գ. 10 Զէյթունցեան Մ. *10*, Գ. Յետոյեան, F. Boutin, Վ. Լօրէնեան, Ոմն, Ավճեան, Ձալկեան, Մարտիրոս, Ձիլինկիրեան, Ն. Մէնշուրեան, Հ. Մատայեան, Մ. Արզումանեան, Հ. Յովրամաճեան, Ե. Մերտինեան, Է. Մելիքեան Նական, Կ. Յակոբեան, Գ. Թումանեան Ոմն Զական ֆր., գումար *1011* ֆրանք՝ ընդհ. գումար 3193 ֆր. *60* ս.:

Այս առթիւ Նիսի Հայ Մարզական Միութիւնը կ'առաջարկէ մեզ կոչ ընել բոլոր հայ միութեանց եւ նոյնիսկ ֆրանսական մարզական միութեանց մասնակցիլ սոյն մարդասիրական հանգանակութեան: Միւս նուիրատուութիւնները հետզհետէ պիտի հրատարակուին մեզ հասած կարգով:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի
Մարզական Յանձնախումբ

«LE FOYER FRANÇAIS»Ի ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ՁՐԻ ԴԱՍԵՐԸ

*Foyer Français*ի Վարչութիւնը յանձն առած է ֆրանսերէնի ձրի դասընթացքներ հաստատել Հայաբնակ ամէն այն թաղերն ու արուարձանները, ուր ցարդ դասընթացք գոյութիւն չունի: Ասոր համար կը բաւէ որ սոյն թաղերու եւ արուարձաններու Հայերէն 30-40 հոգի այր կամ կին միանան եւ յանձնառու ըլլան տարի մը կանոնաւորապէս հետեւելու նոյն դասընթացքներուն: Ասոնք տեղի կ'ունենան շաբաթը երկու գիշեր 8.30էն 10 ֆրանսական թաղային վարժարաններու մէջ. բայց կարելի է նաեւ ուրիշ վայրեր որոշել ի դիւրութիւն հետեւողներու: Այս մասին ամէն տեղեկութիւն կարելի է ստանալ Le Foyer ֆրանսահայ ընկերութեան Վարչութենէն 208 bis Rue Lafayette, որ յանձն կ'առնէ ամէն դիմում կատարել Հոկտ. 1էն առաջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Արապեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հանգուցեալ Օր. ՇԱՐԻԱՄ ԱՐԱՊԵԱՆի մահուան քառասունքի առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 Rue Jean Goujon: կը հրաւիրուին ազգականներն եւ բարեկամները:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

70.— ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հաւանաբար, հրոսախումբին անդամներէն մէկը, հետապնդելով զիս, Բերայի վաճառատուներէն ներս մտած պահուն, գրպանս խօթած էր այս նամակը:

Վերադարձայ պաշտօնատեղիս: Ի՞նչ: Դրասեղանիս վրայ գտայ նոյն բովանդակութեամբ, նոյն լեզուով սպառնագիր մը: Կը հասկցուէր, որ Բերայի կառավարչատան ծառաներէն մէկը գործիք եղած էր այս հրոսախումբին: Կանչեցի բոլոր ծառաները: Մէկիկ մէկիկ հարցաքննեցի: Նոյն սենեակապան մը սկսաւ թոթովել, լեզուն բռնուած էր: Նեղը դրի:

— Ի՞նչ ընեմ, ամսականս քիչ է, կը ներէք, սխալ մըն էր, բըի: Անտուն կանուխ մէկը եկաւ. ոչ ինքը կը ճանչնայի, ոչ ալ անունը գիտեմ: Ըսաւ որ եթէ նամակը ձեր սեղանին վրայ դնեմ, 5 ոսկի կուտայ: Խաբուեցայ, ընդունեցի:

— Լաւ, եթէ այդ մարդը տեսնես, կը ճանչնա՞ս:

— Անշուշտ կը ճանչնամ: Թերեւս օտարական է...

Գաղտնի ոստիկանները յաջողեր էին ճշդել հրոսախումբին հաւաքավայրը: Հրոսախումբը ամէն գիշեր կը հաւաքուէր այնտեղ: Նոյն գիշերն իսկ, երբ բոլորն ալ հաւաքուած էին, շղթայի տակ առի շէնքը: Գաղտնի ոստիկանները, ատրճանակներն ի ձեռին, փայլակնապէս ներս մտան, անշարժութեան դատապարտելով հրոսակները: Ոճրագործները առանց որեւէ դէպքի տեղի տալու ձերբակալուեցան:

Բանտարկեցի զանոնք, եւ անմիջապէս իտալական հիւպատոսարանը գացի, բացատրելու համար եղածն ու չեղածը:

Ալֆոնսօ Համիտ չէր կրցած զանոնք դուրս հանել սահմանէն: Հիւպատոսին հետ վիճաբանեցանք այդ մասին: Ըսի:

— Փաստեր ունիմ ձեռքս, դատական իշխանութեան կը յանձնեմ գործը:

— Ալֆոնսօ կը պատկանի բարձր գերդաստանի մը: Եթէ օրինական հետապնդումի ենթարկուի, թերթերուն մէջ արձագանգ կը գտնէ, գերդաստանին պատիւը կ'առնի: Խնդրեմ, հրաժարեցէք ատկէ: Թէ Ալֆոնսօ, թէ միւս բոլոր ընկերները, զորս յանցաւոր կը ճանչնայ ձեր կառավարութիւնը, անգամ մըն ալ Թուրքիա չկարենալ վերադառնալու պայմանով վտարենք երկրէն: Ես այս մասին կը տեսակցիմ դեսպանին հետ ալ, իր համաձայնութիւնը կ'առնեմ:

— Լաւ, համաձայն եմ, միայն շուտ ըրէք: Օրավիճակէս բառ վարչական օրէնքներու, չեմ կրնար երկար ատեն բանտարկուած թողուլ:

— Հիմա դեսպանին մօտ կ'երթամ:

Իրգարեւ, յաջորդ օրը հիւպատոսը ինծի հաղորդեց թէ դեսպանն ալ համաձայնած է: Օր մը չեսայ, պաշտօնական սենեակիս մէջ զբաղած մէկ պահուս, այցելութեան եկաւ դեսպանատան թարգմանը, միասին ծովային ենթասպայ մը: Դեսպանին բարեւը հաղորդելէ յետոյ, ըսաւ.

— Այս ենթասպայ ծովային սպան պաշտօն ստացած է իտալացի բանտարկեալները փոխադրել երկիր: Բանտարկեալները իրեն պիտի յանձնուին այստեղ: Եւ ինք ուղղակի նաւ պիտի առաջնորդէ զանոնք: Դեսպանը խնդրեց, որ ժողովուրդին աչքէն փախցնելու համար, ոստիկան չընկերացնէք բանտարկեալներուն, մինչեւ իրենց նաւ մտնելը:

— Որպէս զի ճամբան չփախչին, հետեւէն իրենց պիտի ընկերանան քանի մը ոստիկաններ:

— Լա՛ւ, թող ընկերանան, միայն հեռուէն քալեն: Արդէն չեն փախչիր: Որովհետեւ դեսպանը երաշխաւորած է անոնց վտարումը այս երկիրէն:

Այդ օրը իտալական հրոսախումբը նաւ դրինք եւ իրենց երկիրը ղրկեցինք: Ալֆոնսօ Համիտ շատ գոհ մնաց, ինչպէս իր քարտուղարը հաղորդեց ինծի: Այնուհետեւ Քէֆալոնիացիին հրոսախումբը բռնել դժուար չէր համար: Գիտէի թէ որոնք էին հրոսակները: Ձերբակալեցի յունական հպատակութեան պարագայական եւ երկիր ղրկեցի: Այդ առթիւ յոյն դեսպանը, եւ «Մոնիթէօր Օթոմանը» թերթին անօրէնը, Պէլիս բողոքեցին, բայց մտիկ չըրի: Երկու ավազակ ընկերութեանց վտարումը հանգստութիւն պատճառեց ժողովուրդին:

71.— ԱՆԻՇԽԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԱԼԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Ռուսիայէն բազմաթիւ անիշխանականներ եկած էին եւ Կալաթիա, Բերայի մէջ ազատ համարձակ ժողով կը գումարէին: Սուլթանին հաղորդուած էր թէ ռուս անիշխանականները գաղտնի խորհրդակցութիւններ կը կատարեն: Անմիջապէս հրաման ըրաւ ձերբակալել զանոնք եւ իրենց երկիրը վերադարձնելու համար յանձնել ռուս դեսպանատան:

Քննութիւն կատարել տուի: Իրգարեւ 40 հոգի, Ռուսիայէն [illegible] Բերայի ու Կալաթայի մէջ հաստատուեր էին, բայց մարդու [illegible] պատճառեր: Չկարենալով հանդուրժել ճնշման, իրենց հայրենիքէն [illegible] գեր՝ Պոլիս ապաստաներ էին: Այդ շրջանին Ռուսիա մեծ [illegible] պետական վարչաձեւի մը ենթարկուած էր: Այսուհանդերձ մէկ քանին [illegible] հրաւիրեցի: Զափազանց կրթեալ մարդիկ էին, բարձրագոյն կրթութիւն [illegible] ցած: Մեր երկրին մասին ոչ մէկ բան կը մտածէին: Պարզապէս [illegible] բնատացեր էին իրենց բռնապետ կայսեր դէմ: Դժուարաւ կրցեր էին [illegible] առել իրենց օձիքը եւ նետուիլ Պոլիս:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35 ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20 շլ. 40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6 տլ. 10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100 ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin PARIS (10e)
Métro: Louis Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 276 ...
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
19 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1677
ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԹՈՐԿԱԲԵՐ ՀՈՂՄՈՒՆՔ...

Աննախընթաց է ինչ որ տեղի կ'ունենայ այս միջոցին, Անգլիայէն մինչեւ Ամերիկա, անցնելով Ժընեւէն։

Աննախընթաց՝ թէ բովանդակութեամբ եւ թէ տարողութեամբ։

Մեծն Բրիտանիոյ խնայողական-տնտեսական նոր ծրագիրը իբրեւ առաջին հետեւանք ունեցաւ ծանր ըմբոստութիւն մը՝ Ատլանտեանի նաւատորմին մէջ։

Տասներկու հազար նաւազներ, «կեցցէ՛ Թագաւորը» աղաղակելով հանդերձ, մերժեցին խարիսխ վերցնել։ Անտեսեցին տրուած հրամանները։ Եւ ծովակալը հարկադրուեցաւ անմիջապէս դադրեցնել զօրափորձերը, կանխելու համար ընդհանուր ապստամբութիւն մը։ Նաւազները տեղի տուին, հաւաստիք ստանալով թէ իրենց տրտունջները նկատի պիտի առնուին։ Խնդիրը անմիջապէս ենթարկուեցաւ խորհրդարանին քննութեան։ Խոհեմութեան եւ չափաւորութեան խօսքեր արտասանուեցան։ Եւ ծովային նախարարը, պահպանողական Չէմպըլէն, պարտք սեպեց «անցուկը մոռցուկ» յայտարարել։

— «Սպունգ պիտի քաշենք անցեալին վրայ եւ պիտի զբաղիմ միայն ապագայով։ Վստահ եմ որ նաւազները հաւատարմօրէն պիտի շարունակեն նաւատորմին աւանդութիւնները, եւ այդ պարագային պիտի մոռնանք պատահած դէպքերը»։

Պատմագէտները դիտել կու տան թէ այսպիսի դէպք պատահած չէ 1797էն ի վեր։

Այսպէս, 134 տարի առաջ, ապրիլ 15ին, դժգոհ՝ պատերազմէն եւ իրենց տրուած սնունդէն, բրիտանական տորմիղին նաւազները ըմբոստացան Փորթսմութի նաւակայքին մէջ։

Մայիս 2ին ըմբոստութիւնը վարակեց նաեւ Հիւսիսային ծովու տորմիղը եւ հասաւ մինչեւ Բարեյուսոյ հրուանդանը, Միջերկրական եւ արեւմտեան Հնդկաստան։ Խռովութիւնները շարունակուեցան մինչեւ աշուն։ Սեպտ. 22ին, արեւմտեան Հնդկաստանի մարտանաւերէն մէկուն ըմբոստ նաւազները, ջարդելով իրենց սպաները, անձնատուր եղան Սպանիացիներուն։ Կառավարութիւնը նախապէս տեղի տուաւ, բայց յետոյ ձերբակալելով կախեց գլխաւոր վարիչը եւ անոր 17 ընկերները։

Այս անգամ, 16 մարտանաւերու նաւազները ըմբոստացան ամբողջ երեք օր, եւ կառավարութիւնը նախատեսելով հետեւանքները, անուշի կապեց գործը։ Այլապէս, դէպքը կրնար ահռելի համեմատութիւններ առնել։

Աշխարհի այս փոթորկայոյզ վիճակին մէջ, կարելի չէ դժգոհութիւնները, համատարած շարժումները զսպել կախաղանով կամ գնդակահարութեամբ։ Մէկ դար, նոյնիսկ 30—40 տարի առաջ, աշխարհը չունէր հաղորդակցութեան, փոխադարձ շփման այսքան արագ եւ այսքան լայն դիւրութիւններ։

Մինչդեռ, ահաւասիկ Մոսկուայէն, նոյնիսկ Պերլինէն կը շնորհաւորեն Մեծն Բրիտանիոյ ըմբոստ նաւազները, հրահրելով անոնց դառնութիւնը։ (Գերմանական կառավարութիւնը չորս շաբաթ դադարման դատապարտեց համայնավարներու օրկանը, «Ռոթէ Ֆանէ» (Կարմիր Դրօշ), որ շնորհաւորած էր ըմբոստները)։

Այս դէպքին հետ զուգընթաց — առանց կապ ունենալու անոր հետ — Մ. Նահանգներու մէջ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին պատերազմական պարտքերու երկարաձգման համար։

Ինչպէս հաղորդած էինք, այս միջոցին նախագահ Հուվըրի գլուխը հաւաքուեր են բազմաթիւ սեղանաւորներ, մտաւորականներ եւ պաշտօնատարներ, ու կը թելադրեն որ դարձեալ նախաձեռնարկ ըլլայ, պարտքերու վճարման պայմանաժամը 4—5 տարի երկարաձգելու համար։

Ինչ որ ըրաւ նախագահ Յունիս 20ին, իր պատասխանատուութեամբ, փորձ մըն էր միայն։ Եւ բոլորովին անբաւական։ Երեք ամիս է անցած, եւ մարդիկ մտահոգ են արդէն ոչ միայն այսօրուան, այլ մանաւանդ վաղուան համար։

Եւ զարմանալի չէ որ, նոր երկարաձգման առաջարկը անմիջապէս ընդունելութիւն գտաւ Լոնտոնի սեղանաւորական շրջանակներուն մէջ։ Պահպանողական «Թայմզ»ը առաջինն եղաւ առաջարկը ջատագովողներուն։

Վերջին լուրերու համաձայն, Հուվըր կը վարանի ստանձնել այս նոր պատասխանատուութիւնը, եւ կը սպասէ խորհրդարանին վերաբացման։

Թելադրութիւնները չեն սահմանափակուիր միայն պայմանաժամու երկարաձգումով։ Առաջարկողներ կան որ վերաքննութեան ենթարկուին պատերազմական հատուցումները, կրճատումներ կատարուին, եւ զանոնք ամբողջովին վճարելու ժամանակաշրջանը 62 տարիէն բարձրանայ ութսուն տարուան։ Ինչ որ կը նշանակէ ժամանակ շահիլ եւ հետզհետէ մոռացութեան տալ...

Ու վերջապէս, ահաւասիկ մէկ շաբաթէ ի վեր պերճախօսութեան տեղատարափ մը կը հոսի Ժընեւի մէջ, 55 պետութիւններու լիազօրներուն առջեւ, ի խնդիր խաղաղութեան, գործակցութեան եւ զինաթափութեան։

Լեռնակուտակ ծրագիրներ կան տնտեսական փոխադարձ օգնութեան, միջազգային հանրօգուտ շինութեանց, գերարտադրութեան կրճատման, մաքսային համաձայնութեանց, եւրոպական միութեան եւն. մասին։

Ահաբեկ՝ վաղուան մղձաւանջէն, անխուսափելի վերիվայրումներէ, օրուան վարիչները ի զուր կը ճգնին ամոքիչներ, միջին ճամբաներ գտնել։

Փոթորկաբեր հողմունք... Եւ մեր տուած պատկերը չափազանց աղօտ է տակաւին։

Շ.

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Աթէնքէն կը հաղորդեն թէ Հոկտեմբերին գումարուելիք Պալքանեան համաժողովին համար նախապատրաստական խորհրդակցութիւններ տեղի կ'ունենան հելլէն պատուիրակներուն միջեւ։ Հելլէնները մասնաւոր խորհրդակցութիւններ կը կատարեն այն դիրքի մասին, զոր պիտի բռնեն Պուլկարներուն դէմ, երբ անոնք Մակեդոնիոյ եւ Տոպրուճայի պուլկար փոքրամասնութեանց խնդիրը յուզեն։

Այս խնդրին կարգադրութեան համար մեծ յոյս դրուած է միջամտութեանը վրայ Թուրք պատուիրակներուն, որոնք չէզոք դիրք մը ունին։

Հելլէն պատուիրակները Հոկտեմբեր 10ին Պոլիս պիտի ըլլան, որովհետեւ համաժողովը Հոկտ. 11ին պիտի բացուի Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ։

Համաժողովին բացման օրը, վարչապետ Իսմէթ փաշա կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի պատուիրակներուն։ Համաժողովին երկրորդ եւ յաջորդ նիստերը տեղի պիտի ունենան Համալսարանի սրահին մէջ։

Պատուիրակներուն Պոլիս գտնուած օրերուն, պատրաստուած ծրագրի մը համաձայն, մեծ հացկերոյթներ, պարահանդէսներ եւ զանազան հանդիսաւոր ընդունելութիւններ պիտի ըլլան։ Նիստերէն վերջ, պատուիրակները Էնկիւրի պիտի այցելեն։

⁂ Թուրք Հանըմներու Միութեան կողմէ Պալքանեան համաժողովին պիտի մասնակցին Լաթիֆէ Պէքիր, Սէնիհէ Րէուֆ, Սուատ, Լամիէ Րէֆիք հանըմներն ու փաստաբանուհի մը։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի ընդհ. Ապահովութեան գաղտնի ոստիկանները համայնավարներու կեդրոնը խուզարկութեան ենթարկելով, գտան համայնավար կոչեր, պաշտօնագրեր, գիրքեր, կարմիր դրօշակ մը, չորս կարմիր թեւկապներ որոնց վրայ գրուած էր «կեցցէ Խորհրդ. Ռուսիան» եւ «կեցցէ խորհրդային յեղափոխութիւնը», ինչպէս նաեւ ընկալագրեր, որոնցմով հանգանակութիւններ կը կատարէին իրենց բանտարկեալ ընկերներուն համար։

Հարցաքննութիւններ կը կատարուին երեւան հանելու համար համայնավարներու պետերը, որոնք պիտի դատուին վարչաձեւի պաշտպանութեան օրէնքի հիման վրայ։

ԹՈՒՐՔ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Սելանիկի մէջ կազմակերպուած է մեծ տօնավաճառ մը։

Այս առթիւ Սելանիկ հասած են 250 Թուրք զբօսաշրջիկներ, յատկապէս տօնավաճառը այցելելու համար։ Տօնավաճառի կազմակերպիչ մարմինը որոշած է արտակարգ դիւրութիւններ ընծայել այս Թուրքերուն։ Ի միջի այլոց պիտի դիւրացուին անոնց անցագիրներու վիզան։ Ոստիկան սպայ մը շոգեմակոյկով մը դիմաւորած է Թուրքերը փոխադրող շոգենաւը եւ ճամբու ընթացքին վիզա ըրած անոնց անցագիրները, որպէսզի կարելի ըլլայ կանխել երկարատեւ սպասումները նաւահանգիստին մէջ։

Այս 250 Թուրքերէն 17ը միայն հարազատ Թուրքեր են, միւսները Թրքահպատակ Յոյներ, որոնք Սելանիկի մէջ, իջած են իրենց ազգականներուն մօտ։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՔԵՄԱԼԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱՁԵՒԻՆ ԴԷՄ

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսէն կը գրեն «Զանի»ի. — «Ներկայիս, Կիլիկիա և Սուրիոյ սահմանագլխի վիլայէթները կեդրոնը դարձած են շարք մը ապստամբական շարժումներու, որոնք ուղղուած են քէմալական վարչաձեւին դէմ։ Շարժումը ծայր տուած է Կարս Փազար գիւղէն (Կոզանի մօտ, Կիլիկիա)։ Հաճի Մոլլա Էֆէնտիի գլխաւորութեամբ, լեռնականներու խումբ մը դիմադրեց զրկուած ոստիկանական ուժի մը։ Բազմաթիւ անյաջողութեանց հետեւանքով, Էնկիւրիի կառավարութիւնը ըմբոստներուն մօտ ղրկեց յանձնախումբ մը որ կը բաղկանար Մարաշի, Այնթապի, Օսմանիէի եւ Ատանայի վալիներէն, ըմբոստութիւնը դադրեցնել տալու նպատակով։ Ըմբոստներուն ներում խոստացուեցաւ, եթէ մինչեւ տասն օր յանձնուէին։ Լեռնականներու պահանջներուն պատճառաւ, բանակցութիւնները խզուած ըլլալով, անոնց դէմ նոր արշաւ մը կազմակերպուեցաւ Մարաշի, Ատանայի եւ Օսմանիէի ոստիկանութեան կողմէ։ Բախումը տեղի ունեցաւ Ֆէքէի մէջ։ Ըմբոստները գրաւեցին Կոզանը եւ յաջողեցան պաշարել Ֆէքէն, Հաճընը եւ Կէօքսունը։

Այս պահուս, այս քաղաքները վերագրաւուած են ոստիկանական ուժերուն կողմէ. բայց ըմբոստները բռնած են լեռները. կառավարական զօրախումբերու հետ բախումները կը շարունակուին։

Որո՞նք պիտի օգտուին բոլշեւիկեան ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄԷՆ

Խորհրդային թերթերը կարգ մը տեղեկութիւններ կը հաղորդեն ընդհ. ներման այն օրինագծի մասին, զոր խորհ. իշխանութիւնը կը պատրաստէ եւ պիտի գործադրէ Նոյեմբեր 7ին, այսինքն բոլշեւիկեան յեղափոխութեան 14րդ տարեդարձին առթիւ։

Այս ընդհ. ներումէն ամէնէն առաջ պիտի օգտուին համայնացման ընդդիմացող գիւղացիներ, որոնք հետապնդութեան ենթարկուած էին. յետոյ խափանարար ընթացքով ամբաստանուած բանուորներն ու ճարտարագէտները, ինչպէս նաեւ Խորհ. Ռուսիոյ արտասահմանեան այն հպատակները, որոնք մերժած էին Ռուսիա գալ, հակառակ կառավարութեան հրաւէրներուն։ Եւ վերջապէս զանազան դասակարգերու պատկանող զաղթականներ։ Միայն ընդհ. ներումէն դուրս կը մնան ճերմակ բանակներու մէջ կռուած զինուորները։

Կանտի կը քննադատէ «խոնարհաբար»

Կլոր Սեղանի դաշնակցային յարաբերութեանց յանձնախումբին մէջ, Կանտի կրկին խօսք առաւ, կարգ մը քննադատութիւններ ընելու համար, յանձնախումբի կազմին եւ աշխատանքներու դանդաղութեան մասին խօսելով, Կանտի ըսաւ.

— Մեծ ուշադրութեամբ քննեցի պատուիրակներու ցանկը եւ վատ տպաւորութիւն կրեցի հաստատելով թէ պատուիրակները իրենց լիազօրութիւնը ստացած են ո՛չ թէ ազգէն, այլ կառավարութենէն։ Այս ցանկին քննութիւնը ուշագրաւ թերութիւններ երեւան կը հանէ։ Միւս կողմէ, համոզուեցայ նաեւ թէ մեր վիճաբանութիւնները անհատանում են եւ գրական ո՛չ մէկ բանի կ'առաջնորդեն։ Եթէ այսպէս շարունակենք, կը վախնամ որ ձեւակերպութեանց մասին արդէն ծեծուած հարցերէ անդին չանցնինք։ Թոյլ պիտի տրուի՞ ինծի որ մեղմօրէն եւ խոնարհաբար դիտողութիւն մը ուղղեմ Նորին Վեհափառութեան ընդհ. խորհրդականներուն։

«Մեզ ծովերէ անդին բերել տալէ վերջ, գիտնալով թէ ո՛րքան ծանր են իւրաքանչիւրիս զբաղումները, կարելի չէ՞ր որ ուղղութիւններ ցոյց տային մեր աշխատանքներուն համար։ Վիճաբանութեան մարզանքներով եւ պերճախօս ճառերով չէ որ պիտի հասնինք նպատակին, որուն համար հաւաքուած ենք»։

Նախագահը լորտ Սէնքի իրաւունք տուաւ Կանտիի. բայց ստիպուած ըլլալով Լորտերու ժողովին երթալու, նիստը յետաձգուեցաւ յաջորդ օրուան։

Իրաքէն դէպի Թուրքիա եւ Սուրիա

Ատանայէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Միջագետքի, մանաւանդ Պասրայի մէջ տարածուած սեւ ցաւը (քոլերա) որուն առաջքը կարելի չէ եղած առնել, Դամասկոս անցած է ներկայիս։ Վերջին լուրերու համաձայն, առաջին առթիւ երեք հոգի բռնուած են Դամասկոսի մէջ, բայց դեռ ոեւէ մահ չէ պատահած։

Թրքական հիւպատոսը զեկոյց մը հրատարակած է, ըսելով թէ Թուրքիոյ համար «վիզէ» չպիտի տայ անոնց, որոնք սեւ ցաւի դէմ պատուաստի վկայաթուղթ չեն ներկայացներ։

Միւս կողմէ, հիւանդութեան սահմանէն ներս մտնելը արգիլելու համար, հարաւային սահմաններուն վրայ նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնուած են։

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆ ՀԱՅԸ

Վիէնէն տրուած լուրի մը համաձայն, երկու հայ բանուորներ, իրարու հետ վէճի բռնուեցան։ Մէկը Տիգրան Ասատեան, 28 տարու, զաւազանի հարուածներով սպաննեց իր հակառակորդը Ա. Զուլֆայեան, 46 տարու։ Մարդասպանը ձերբակալուած է։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Իզմիրէն թղթատարով համայնավարական յայտարարութիւններ ղրկուած են Պոլիս, կարգ մը անձերու, հաստատութեանց եւ թերթերու։ Յայտարարութիւններու տակ ստորագրուած է «Թիւրքիա քոմիւնիստ Ֆըրգասը Իզմիր վիլայէթ քոմիթէսի»։

Յայտարարութեան մէջտեղը կարմիր գոյնով մուրճ-մանգաղի պատկեր մը կայ։ Այս յայտարարութիւններով կարգ մը բարբաջանքներ կ'ըլլան եւ մինչեւ իսկ անոր մէջ յարձակողական խօսքեր կան Իզմիրի ազատագրութեան տարեդարձի տօնին դէմ։

«ՍՊԱՆԻԱ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ»

Սպանիոյ խորհրդարանին մէջ նախորդ օրուան վիճաբանութեանց ընթացքին, ընկերվարականները ներկայացուցին առաջարկ մը, որ ընդունուեցաւ 152ի դէմ 170 ձայնով։ Վիճաբանութեան դրուած էր սահմանադրական օրէնքը։ Իբր առաջին յօդուած՝ ընկերվարականները ներկայացուցին հետեւեալ բանաձեւը.— Սպանիա՝ աշխատաւորներու հանրապետութիւն մըն է։ Այս բանաձեւը տեղի տուաւ զանազան մեկնաբանութեանց եւ կարգ մը դժգոհութիւններու։

Բանաձեւի քուէարկութենէն անմիջապէս վերջ, արմատականները ժողով գումարեցին, որոշելու համար իրենց դիրքը՝ քաղաքական հարցերու քննութեան ընթացքին։

Խորհրդարանի յաջորդ նիստին, նոյն հարցը կրկին արծարծուեցաւ եւ այս անգամ, զանազան հոսանքներու ձգտումները հաշտեցնելու մտադրութեամբ, մեծ ճառ մը խօսեցաւ Ալքալա Զամօրա։ Սահմանադրութեան առաջին յօդուածը ուրեմն, կ'որոշուեցաւ է իր ուժը։ Հաւանական է որ անցնի հետեւեալ բանաձեւը՝ սահմանադրական օրէնքի առաջին յօդուած. —Սպանիա, ազատական եւ ժողովրդավար հանրապետութիւն մըն է, որուն հիմնական խարիսխն է աշխատանքը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ յառաջիկայ ընտրութիւնները շփոթի մատնած են եւ լրջօրէն կը մտահոգեն կուսակցութիւնները, որոնք տակաւին չեն կրցած համաձայնիլ Թուականի որոշման շուրջ։

Աշխատաւորականներն ու ազատականները կը փափաքին յետաձգել ընտրութիւնները։ Աշխատաւորականները տակաւին չեն կրցած դարմանել կուսակցութեան մէջ՝ վերջին ցնցումներու վնասները, իսկ ազատականները, որոնք անհրաժեշտ կը նկատեն ներկայ կառավարութեան պահպանումը՝ վերականգնելու համար Անգլիոյ վարկը, դէմ են մաքսային արգելիչ օրէնքի մը գործադրութեան։ Պահպանողականները բաժնուած են երկուքի։

Ընտրութիւններու թուականը որոշելու համար, դահլիճը խորհրդակցութիւն կը կատարէ այս միջոցիս։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

«ENGLAND YET SHALL STAND»

Անտըն հաւասարակշռեց պետութեան ելմտացոյցը, առաջարկելով 80 միլիոն ոսկիլինի նոր տուրք եւ 70 միլիոնի խնայողութիւն պետական ծախքերէն։

Ընկերվարական Նախարարը իր քաղաքական կեանքին ամէնէն խոշոր յաղթանակներէն մէկը տարաւ Խորհրդարանին մէջ իր արտասանած ճառը բոլորին հիացման առարկան է այսօր, որովհետեւ առանց վարանումի, առանց երկիւղի կեցաւ ճառը ընել բաւն վերջին վրայ եւ ըրաւ այնպիսի յանդուգն առաջարկներ, որոնք սովորական պայմաններու տակ կրնային հեռացնել զինքը վերջնապէս Անգլիոյ քաղաքական ասպարէզէն։ Դիւրին չէ տագնապի այս օրերուն 150 միլիոնի նոր բեռ մը աւելցնել արդէն իսկ ծանրաբեռնուած ժողովուրդի մը ուսերուն։ Զօր ու ցամաք հաշիւի մարդ է Անտըն, յամառ ու կառապի հայրենասէր մը։ Զգացումներու թերութեամբ չէ որ ընտրած է իր քաղաքական ղաւանանքը եւ իր ամէն մէկ քայլը, ամէն մէկ խօսքը հիմնուած են հաշիւի, թուանշանի վրայ։ Եւ սակայն ժողովուրդին զոհաբերութեան կոչում ընելու համար, չմոռցաւ քիչ մը բանաստեղծութիւն եւ հոգի դնել իր ճառին մէջ. — England yet shall stand (*Եւ սակայն Անգլիան պէտք է տոկայ, պէտք է կանգուն մնայ*)։ Թանաստեղծին տողերը արտասանեց իբրեւ վերջաբան կամ իբրեւ պատասխան ու ազդարարութիւն բովանդակ մարդկութեան. խորհրդարանը արտաընդոստ ծափերով ընդունեց իր բառերը։ Անգլիան մոռցաւ իր ցաւերը այդ օրը, անգամ մը եւս խանդավառուեցաւ իր փառքերու վերյիշումով։ Ի՛նչ փոյթ այսօրուան տառապանքը, երբ երեկուան յաղթանակովդ՝ փառաւոր ապագայի մը անընկճելի հաւատքը ունիս արեան մէջ։

∴

Ելմտական նոր օրինագիծը ներկայացուեցաւ խորհրդարանին, որ անտարակոյս պիտի տայ իր հաւանութիւնը եղած նոր առաջարկներուն, հակառակ Աշխատաւորականներու բուռն ընդդիմութեան։

Ելմտական նախարարին ցոյց տուած հաշիւներէն կը տեսնուի որ, ելմտացոյցին բացը յառաջիկայ երկու տարուան մէջ, պիտի ըլլար աւելի քան 240 միլիոն ոսկիլին։ Այնպէս որ, ոչ մէկ հնարաւորութիւն չէր մնացած այլեւս խուսափելու այս ճարահատ կարգադրութենէն։

Ազգային կառավարութեան այս առաջին վճռական քայլը ո՛չ միայն փրկեց անգլիական դրամին աղետալի անկումը, այլ ծանաւանդ անհամեմատ կերպով նպաստեց քաղաքական հեղինակութեան պաշտպանումին։ Ատլանտեանի երկու ափերէն կասկածանքով կը դիտէին Լոնտոնի հրապարակին անցուդարձերը, վերջին քանի մը ամիսներուն ընթացքին։

Անգլիա թօթուեց ինքզինքը, ամփոփեց իր ուժերը, միացաւ ինքն իր մէջ, կազմեց ազգային կառավարութիւն մը, հաշուեց իր հարստութիւնը, զոհողութեան հրաւիրեց ե՛ւ հարուստը ե՛ւ աղքատը, փարատեց օտար դրամատէրերու ծառայախուութիւնը իր տնտեսական կենսունակութեան մասին եւ հիմա ուժեղ ձայնով կը պոռայ.

— «Ես կամ ու կը մնամ»։

Տարակոյս չկայ որ դէպքերու այս յանկարծական յեղաշրջումով յառաջ եկած ազգային միակամ իշխանութիւն մը պիտի վայելէր բացարձակ խոշոր հեղինակութիւն մը։ Եւ այդպէս ալ եղաւ։ Միակ ընդդիմութիւնը ըմբոստ աշխատաւորականներու պայքարն է, պայքար մը որ աւելի ակադեմական է քան իրական եւ ծառանգութիւն չի պատճառեր օրուան վարիչներուն։ Կառավարութիւնը իր կազմին իսկ չափազանց ուժով է։ Աշխատաւորականները պէտք եղած հեղինակութիւնը չունին խորհրդարանին մէջ, վերիվայր շրջելու համար առաջուած կացութիւնը։ Դատապարտուած ըլլալով հանդերձ ընդունելու կատարուած իրողութիւնը, աշխատաւորականները այժմ կը զբաղին ծանրածանութիւններով եւ կը պնդեն թէ առաջարկուած կրճատումները անարդար են, իսկ նոր տուրքերը ուղղակի կը հարուածեն զրկուած դասակարգին։ Արհեստակցական Միութիւններու անունով է որ կը խօսին անոնք եւ կ'ուզեն օգտագործել ներկայ տագնապը, ըստ պաշտպանողական ծամուլին, առեղծելու համար դասակարգային պայքար մը։ Բոլշեւիկ անիրաւ ալ չէն իրենց բողոքներուն մէջ, բայց կը թուի թէ իրենց կուսակցական կամ քաղաքական շահու տեսակէտէն, աւելի ձեռնտու պիտի ըլլայ ժամանակին օրուան իշխանութեան։ Այս անգամ պայքարը իրենց դէմ պիտի հանէ ըմբոստ հոսանք մը, մանաւանդ այնպիսի առեն մը երբ խորհրդարանական ընտրութիւններու կը պատրաստուին բոլորը։

∴

Որո՞նք են կատարուելիք խնայողութիւնները։

1932ի եւ 1933ի երկու ելմտացոյցներուն բաց նախատեսուած էր 74.679.000 եւ 170.000.000 յաջորդաբար։

Այս երկու վիթխարի գումարները ծածկելու համար, ելմտական Նախարարը կը ներկայացնէ հետեւեալ հաշիւը.—

1932ին		
Խնայողութիւն	22	միլիոն
Կշիռ. պարտք վճ.	13.7	միլիոն
Նոր տուրք-ներքին	29	միլիոն
» » մաքս	11.5	միլիոն
1933ին		
Խնայողութիւն	70	միլիոն
Կշիռ. պարտք վճ.	20	միլիոն
Նոր տուրք-ներքին	57.5	միլիոն
» » մաքս	24	միլիոն

Պետական բարձր պաշտօնատարներու, դատաւորներու, երեսփոխաններու, զինուորականներու տարեթոշակները կը զեղչուին այսպէս.

Տարեթոշակ	1—2000	զեղչ	10 0/0
»	2—5000	»	15 0/0
»	5—10000	»	20 0/0

Ուսուցիչներու թոշակները պիտի զեղչուին հարիւրին 15, իսկ ոստիկաններուն համար կ'առաջարկուի հարիւրին 10։

Խնայողութեան ամէնէն շօշափելին պիտի կատարուի գործազուրկներու նպաստէն։ Հետեւեալ ցանկը ցոյց կուտայ թէ գործազուրկ մը ինչ կը ստանար եւ ինչ պիտի ստանայ հիմա.—

Շաբաթական վճարում	առաջ	հիմա
Այր	17 շիլին	15 շ. 3 փ.
Կին	15 »	13 շ. 6 փ.
Երիտասարդ	14 »	12 շ. 6 փ.
Աղջիկ	12 »	10 շ. 9 փ.
Երախայ գլուխ	2 »	2 շ.
Մօրը կամ հօրը համար	9 »	8 շ.

Այս նպաստին իրաւունք ունի ամէն աշխատաւոր որ վեց ամիս տեւական կերպով կ'աշխատի։ Այդ շրջանէն յետոյ եթէ գրկուի իր ընդբաղումէն, կրնայ դիմել նպաստ ստանալու համար։

Բացի այս կրճատումէն որ խընայել պիտի տայ տարեկան մօտ 26 միլիոն ոսկիլին, կառավարութիւնը կ'առաջարկէ աւելցնել գործազուրկներու հիմնադրամին համար նշանակուած տուրքին սակը։ Անգլիոյ մէջ ամէն 16 տարեկանէ վեր անհատ որ կ'աշխատի իր ապրուստին համար՝ եւ կը շահի շաբաթական 3 ոսկի առաւելագոյն, պարտաւոր է իր վաստակէն որոշ բաժին մը հանել իր գործազուրկ հայրենակցին համար։ Մինչեւ հիմա այդ սակը 2էն 7 փէննի էր շաբաթական՝ համաձայն աշխատողին սեռին, տարիքին եւ վաստակին։

Նաեւ գատ գործատէրը իր ձեռնարկութեան մէջ գտնուող իւրաքանչիւր աշխատաւորին համար (բացի մեծ թոշակ ստացողներէն որոնք եկամուտի տուրք կը վճարեն) ինքն ալ պարտաւոր է վճարել շաբաթական 4էն մինչեւ 10 փէննի։ Այս երկու սակերուն կէսին չափ ալ պետութիւնը կը վճարէ գործազուրկներու հիմնադրամին։

Նոր առաջարկով, հասարակ աշխատաւորը պիտի վճարէ 4ուկէսէն 10 փէննի, իսկ գործատէրն ու պետութիւնը պիտի կրկնապատկեն այդ գումարը։ Այս ձեւով հիմնադրամին հասոյթը պիտի աւելնայ մօտ 10 միլիոն ոսկիլին։

∴

Հապա՞ տուրքերը։ Եկամուտի տուրքին նոր սակացոյցը կրնայ ծառատանջել ամէնէն համեստ պայմաններու տէր աշխատաւորն ալ, որ մինչեւ հիմա գրեթէ զերծ էր այդ բեռէն։

Անգլիոյ մէջ, օրէնքին սահմանած անձնական ծախսերու գումարէն աւելի շահուած բոլոր ոսկիներուն իւրաքանչիւրին վրայ, պետութիւնը կը գանձէ 2էն մինչեւ 4ուկէս շիլին տուրք (հիմա 2ուկէսէն 5 շիլին)։

Օրէնքին տրամադրութեան համաձայն, տարեկան 200 ոսկիլին շահող ամուրի մէկը կրնայ իր անձնական ծախսերը հօգալ 135 ոսկիով (տուրքէ զերծ). բացառիկ ծախսերու համար պետութիւնը տուրքէ ազատ կը նկատէ ընդհանուր եկամուտին մէկ վեցերորդն ալ. իսկ մնացածին համար ամուրի աշխատաւորը ենթակայ է տուրքի։

Ամուսնացած մէկը, 400 ոսկի եկամուտով, պէտք է ծախսէ 225 ոսկի իր եւ կնոջը համար, 60 ոսկի առաջին զաւկին եւ 50 ոսկի երկրորդ զաւկին, ինչպէս նաեւ մէկ վեցերորդը՝ բացառիկ ծախսերու համար. այս բոլոր գումարները ենթակայ չեն տուրքի։

Նոր օրինագիծը կը զեղչէ այդ գումարները — ամուրին պիտի ծախսէ 100 ոսկի, ամուսնացածը 150 ոսկի (եւ 90 ոսկի իր զաւակներուն համար), սակայն բացառիկ ծախսերու համար պիտի ունենան ընդհանուր եկամուտին մէկ հինգերորդը։ Եւ այսպէս շարունակաբար. այնպէս որ կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը.—

Ամուրին եկամուտ	առաջ	հիմա
150	—	2-10-0
300	11-10-0	17-10-0
500	32-4-0	53-2-6
1000	125-16-0	153-2-6

եւայլն.

Ամուսնացածը 2 զաւակով

եկամուտ	առաջ	հիմա
400	—	10-0-0
500	8-4-0	20-0-0
1000	80-16-0	118-2 6

եւայլն.

Եկամուտի տուրքէն յետոյ նոր օրինագիծը կ'առաջարկէ աւելցնել ծխախոտէն գարեջուրէն եւ արնեշմայէն, թատրոնէ եւ բոլոր տեսակի ներկայացումներէն գանձուած տուրքը։ Աչքառուի ինչ կ'արժէ սովորական սինեմայի մը տոմսակը այս հարուստ երկրին մէջ.—

Ցուակին բուն արժէքը	Տուրքով միասին առաջ	հիմա
1 շիլ. 1 փ.	1 շ. 3 փ.	1շ. 4 փ.
2 » —	2 շ. 4 փ.	2 շ. 6փ.
3 » —	3 շ. 6 փ.	3 շ. 9 փ.
10 » 6 փ.	12 շ. 6 փ.	12 շ. 6 փ.

Որպէսզի հասկնալի ըլլայ ընթերցողին, ըսենք անմիջապէս որ 2 շիլին 6 փէննի արժող սինեմայի տոմսին Փարիզի համապատասխան արժէքն է հազիւ 5 ֆրանք։ Կըրնանք այս երկրին սղութեան վրայ գաղափար կազմել, հիմնուելով այդ հաշիւին վրայ։

∴

Անտըն ճառը, նոր օրինագիծը կամ ազգային կառավարութեան մը գոյութիւնը բաւակա՞ն են վերջնապէս փրկելու Անգլիոյ տնտեսական տագնապը։

Ո՛չ, կ'ըսեն օրուան վարիչները եւ մամուլը։ Ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը ամէն բան չէ, կը բացատրեն տնտեսագէտները եւ կը շեշտեն որ այս բոլոր ժամանակաւոր լուծումներէն յետոյ, Անգլիոյ առաջին գործը պիտի ըլլայ ծրագիր տալ առեւտուրի եւ արդիւնաբերութեան զարգացման։ Նկատի ունենալով սանձարձակ մրցակցութիւնը ամէն անկիւնէ, ո՞րն է ամէնէն լուրջ եւ տրամաբանական ձեւը այդ նպատակին իրագործման համար — մաքսային դրութեան հաստատումը. կը պոռան աջէն ու ձախէն։

Այդ է առանցքը, որուն շուրջ կը դառնայ Անգլիոյ ներկայ տնտեսական քաղաքականութիւնը. անոր կը պատրաստուին եւ գրեթէ ստոյգ է որ այդ լուծումին պիտի յանգին շատ շուտով։

ԺԻՐԱՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԵՐԷՆ

8.— ՄԵՐ ՀՈՍՀՈՍՈՒԹԻՒՆԸ

Բայց եթէ ճիշդը կ'ուզէք արեւմտահայերս իրա՛ւ քիչ մը հոսհոս ենք։

Զգիտի ծառանչեմ քիչ մը աւանդական դարձած պոլսական թեթեւութիւնը, որ թերեւս հիմա է կազմած Պոլսոյ արուաղ ճակատին։

Պոլսեցին ու անոր հետ գաւառական արեւմտահայերը ուրիշ ձեռքեր ալ ունին։ —

Օտար սուրբի շա՛տ կը հաւատանք։ Կը սիրենք ինչ որ դուրսէն կուգայ, ինչ որ մերը չէ։

Մեր սեփական արժէքները լքած՝ հոգի կուտանք նոյն իսկ օտար միջակութիւններուն համար։

Իրար չենք քաշեր։

Օրինակները կարելի էր էջերով թուել։

Օ՛, Զօհրապը, Զարդարեանը ա՛լ կը կարդայ որ։ Ֆրանսացի յետին վիպասանն անգամ կը դառնայ մեր բարձին գիրքը։ Իսկ հօս գրագէտը փառք թող սպէ, եթէ գիշերները իր անունը մեր միտքը պահէր։ Սիամանթօն, Վարուժանը ձեռք չենք առներ. մինչդեռ գոց կ'ընենք անգլերէն եւ ֆրանսերէն տափակութիւններ։

Նոյն իսկ զիւրաւ կը քշուի ապրանքը որ Կովկասէն կուգայ։ Չէ՞ որ դուրսէն է։ Մեզմէ շատերը Կովկասի միջակութիւններն անգամ գիտեն ու կը կարդան, ու քէն չեն ըներ եթէ Կովկասի ծառալրականները նոյն իսկ չգիտնան Մեծարենցն ու Սիամանթօն։ Չէ՛, չէինք սրդոտած երբ անոնք մեր գրողները չէին իսկ ճանչեր։ Երբ Թիֆլիսի մէջ «Հայ Գրողներու» երկրորդ մասը լոյս ընծայեցին Ահարոնեան, Թումանեան, Աղայեան եւ Փափազեան՝ կովկասի մէջ գործածեր էին, ծառալրականներ՛ը, թէ Դուրեանէն ու Պարոնեանէն դուրս այդքան գրող ունեցեր ենք։ Բայց դանդուածը միշտ անհաղորդ էր, ու մենք չէինք սրտնեղած։ Նոյն իսկ անակնկալի եկաւ Վարուժան, երբ պատերազմէն առաջ կովկասահայ նոր գրողէ մը գիր մը ստացաւ, որով իրմէ կենսագրական գիծեր կը խնդրուէին, քանախօսութեան մը առթով ծառայելու համար։ Կարծեմ Վարդգէս Ահարոնեանէն էր այդ գիրը։ Պատերազմին էր միայն, որ կովկաս ինկած արեւմտահայ ծառալրականներ փորձեցին քիչ մը մեզ ճանչցնել հոն։

Մենք, ընդհարառակն, հոգի կուտանք դուրսէն եկած բաներուն վրայ։ Զանոնք կ'ընդունինք սիրադեղ ու գրկաբաց։ Բաւական է միտք բերել կովկասահայ խումբերուն յաղթանակները մեր մէջ՝ Օտեանեան Սահմանադրութեան վաղորդայնին։ Առատամէններու տեղ կը դնէինք մեզի հիւր եկող դերասանները։ Ոչ միայն Աբէլեանի եւ Զարիֆեանի պէս արուեստագէտները, այլ անոնց ընկերացող միջակութիւններն անգամ։ Իսկ ո՞վ կը նայէր որ մեր Վահրամ Փափազեանին վրայ որ անոնցմէ շատերը մեզմէ՛նց կ'արժէր։ Ան մերն էր, մեր մէջը, ու բնական է պիտի լքէինք զայն։ Աւելին կայ։ Սիրանուշն ալ կովկասէն կուգար, բայց նուազ պատուեցինք հայ բեմին ծեծադոյն աստղը՝ քան նոյն օրերուն մեզի եկող կովկասահայ դերասանները։ Չէ՞ որ մեզմէ էր եւ Սիրանուշը։ Չէ՞ որ հոսհոս մըն էր ան ալ մեզի պէս։

Մեր հոսհոսութեան ուրիշ մէկ գիծը, — իրար չենք քաշեր, կապուած հեռաւոր սուրբին, ոչ միայն կ'ուրանանք մեր սեփական արժէքները, այլ եւ կը նախանձինք իրարմէ։ Ոչ միայն չենք պաշտպաներ իրար, այլ կը դաւենք իրարու։ Տեսա՞ծ էք որ Պոլսեցի մը, Վանցի մը կռնակ տան իրենց ուրիշ մէկ հայրենակցին։ Չէ՛, կը լքեն զայն ուրիշի մը սիրոյն։ Նախանձելուս չէ որ կ'ըսեմ, այլ մտայնութիւն մը մատնանշելու համար։ Ցոյց տալու համար մանաւանդ որ մենք երբեք խեթով չենք նայիր մեր հեռաւոր եղբայրներուն։

Այո՛, վերջը պէտք է փնտռել՝ որպէս զի դարմանը գտնենք։

∴

Ե՜հ, ի՛նչ ընենք որ արեւմտահայերս նաեւ քիչ մը շատ կապիկ ենք։ Ահա ալ մեր հոսհոսութեան ուրիշ մէկ գիծը։

Շատ մը կը կապկենք մենք ուրիշը։

Ու կը կապկենք մանաւանդ արտաքինը։

Ամփոփուելով մեր նիւթին մէջ, յիշենք թէ շատ կը սիրենք արեւելահայ բարբառը կապկել։

Զգենք Կովկաս ապրողները, այլ նոյն իսկ հեռուն եղողներս կը սիրենք նմանցնել զայն, հազիւ քանի մը տող կարդացած, հազիւ ճառ մը լսած այդ բարբառով։

Կովկասահայ խումբերը՝ երբ Պոլիս կուգային՝ անուշ հետքեր կը ձգէին մեզի։ Հաղորդակցութեան կը դնէին մեր հոգիները, ու Կովկասի բարբառը կը վարժեցնէին մեր ականջներուն։ Բայց, գիտէ՞ք, ի՛նչ է որ կը կապկէին մեր տղաքը, — բառերուն ու բացատրութեանց ամէնէն արտառոցները։ Ախըր, ի՛նչ ասել կ'ուզիս, գոնեան, կը պատէին բերնէ բերան, ու վարժութիւն կը դառնային մեզի։ Ու կը կարծէինք թէ ռուսահայերէնը կլլած ենք։

Ցառաջի խմբագիրը իր խմբագրականներէն մէկուն մէջ կ'ըսէր.

— «... Ունինք Թրքահայ Թաւթփուրներ, դերասան կամ խմբագիր, որոնք հազիւ թէ Հայաստան հասած, իրենց լեզուն ալ մոռցեր են, եւ կը բարբառին ու կը թխեն ռուսահայերէն։ Ինչնաբերաբա՞ր այդպէս կ'ընեն թէ բանի։ Մեզի չի յինար ծշտել։ Եւ ի՞նչ բան է որ կը հարկադրէ Կովկասէն անցած ո՛ր եւ է Թրքահայ՝ անպատճառ ռուսահայերէն ճռռալու, մինչեւ անգամ գրած տան արեւելահայ բարբառը կապկելու, ամբողջ բառեր ու նախադասութիւններ գոց ընելով։ Վարժութեա՞ն խնդիր է, թէ նախապաշարման։ Աւելի շատ վերջինը. որովհետեւ մեր մէջ սերունդ մը կայ որ կը կարծէ թէ ռուսահայերէնն է միայն «յեղափոխական» լեզու։ Իսկ այս կարծիքն ալ թերեւս անոր համար որ, սկիզբէն ի վեր, 100էն 75, ռուսահայերէն կը խմբագրուի «Դրօշակ»ը(ինչպէս լուսահոգի «Հնչակ»ը,) եւ առաւելապէս ռուսահայերէն ճառեր լսուած են ու կը լսուին։ Հատուածական խնդիր չէ որ կը յուզենք, այլ կը փորձենք ուշադրութեան յանձնել երեւոյթ մը, որուն մէջ եթէ յանցաւոր կայ, այն ալ աւելի արեւմտահայ զանգուածն է, եւ մանաւանդ մտաւորականութիւնը, իր աններելի թափթփածութեամբ։»

Աւելի խոշոր, աւելի ծանր գլուխ են արեւելահայերը մեզմէ բան մը առած տանի։ Անոնք լաւը կ'ընտրեն, եթէ գիշանին մեզմէ բան մը առնել։ Իսկ բացառութիւն են մեր բարբառին վարժուողները անոնցմէ։ Բիւզանդ ... միայն Ք. Պարթեւեանի պէս, Մ. Վարանդեանի, Ռ. Նշանեանի պէս սիրեցին մեր բարբառը ... մեր մէջը եղած տանի։ Ու ... չբաւականացան միայն քերականական ձեւերու մէջ մեզի նմանելու, այլ ջանալով մեր դարձուածքներն ալ իւրացնել։ Բացառութիւն ... անոնք։ Միւսները չհաճեցան ... պուէն վար իջնել՝ նոյն իսկ ... թերթերուն մէջ գրած, մեր ... գուածներուն խօսած տանին։

Իսկ մերիննե՞րը ինչ կ'ընեն ... կաս եւ Հայաստան ոտք ... այնտեղի լեզուն կը կապկէ ... րիկեանը ամբողջ մտայնութեան ... կը խորհրդանշէ։ Քանի մը ... Ռուսահայերուն մէջ ապրած ... լու համար՝ ընդօրինակեց ... բարբառը, ու Պոլիս դարձին ... գրեց ու խօսեցաւ։ Ու ի՛նչ ... գուծ ռուսահայերէն մը։ Ու ... յամառութեամբ....

ՍԻՐՈՒՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ

Գաղթահայութեան զուարթ ... քին ու հոգածութեան առարկայ այդ փոքրիկ էակները, տարաշխարհիկ քնքոյշ տունկեր, իր ամփոփ վերածնող փիւնիկ՝ հայ ազգին ... ապագայի, աժդոյն երկնքին ... որ իրենք չէ՛ ծլած ծաղիկներ, բաղներ ցօղուններուն վրայ ... առած, աղուոր աչուկներ արեւի հետաքրքրութեամբ դիտելով ... շուրջի օտարութիւնն եւ ... դժգոհ, հայրենի սիրուն երկիր ... ուած հոգիներուն խորը, ... լեզուն կտրտած պոլիկ ... ներուն վրայ, մանուկներ ... հայ գաղութին, Փարիզի եւ ... ձաններուն մէջ անխնամ ... աղուորիկ էակներ։ Ի՛նչ պէտք ... անոնց, ի՛նչ կեանք ու ... թիւն տալու. ի՛նչ մանաւանդ ... ոգի ներշնչելու համար։

Որքա՛ն տխուր է, որքա՛ն ... ցուցնող տեսքը հայաշատ ... ձաններու մէջ այդ երախաներ ... որ մէկը զաւակը աշխատանքի ... ցող հօր ու մօր, ձգուած ... բնաջնջումին, մեծ ... վրայ թափառող թռչուններու ... ուրիշներ օտար commune ... մէջ մոռցած հայրենի բարբառ ... կէս լեզու ֆրանսերէն մը ... գիտեն։ Պատակերպութեամբ ... ողբերգութիւն մը անոնց ... թիւնը իրենց ծնողքին հետ։

Խեղճ պզտիկներ, ինչ ... պատրաստուին անոնք, յոյսով ... իրենց ճակատագիրը ո՛ւր կը ... գիրենք։ Դէպի ուծացում... ... կերպարանքով ուրուականը, ... Նագին հենողը ազգերու, ... երկարած դէպի այդ երախ... կը ժպտի ճանցագործ ... ուծացում, անլոյս վիհին խոր ... ռացութիւն ազգութեան, լեզուի ... կանութեան, փառապանծ անց... ամէն ինչ։

Սակայն պզտիկներու ... հրաշքներու պէտք չկայ ... համար իր արշալոյսին մէջ ... փոքրիկներու սերունդը։ Քիչ մը ... լի շահագրգռութիւն, քիչ մը ... քիչ մը զոհողութիւն համերաշխ ... թեան ոգի, սրտեր զգացող ... լիր, եւ օգնութիւն անմիջական ... յաջորդ պժուարութիւն չունի ... կամեցողութիւն, եռանդ ու ... նէութիւն անվհատ կը բաւեն։

Մանկապարտէզներ մեր ... խաներուն, լուսաւէտ պզտիկ ... ժարաններ, պարտէզ թաղե ... Նորափթիթ հոգիներ կազմելու ... մար, եւ մայրապորով ուսուցիչ ... անոնց ձեռքէն բռնելով ... տանելու համար դէպի հայ ... մի, հայ լեզուի, հայ կրթութեան ... ուղիէն։

Մեծ ուսումնարաններ ... ըլլան անոնք, բայց կը ... գուրգուրոտ ձեռքերու, եւ ... Ռէնսիի իր համեստ անկիւնէն ... բացառելը ձեռնարկած է ... ծին։

Իր յիսնամեայ Ցոպէլեան ... ութեամբ, առ այժմ երկու ... յաշտ արուարձաններու մէջ ... կը պատրաստուի բանալ ...

ԿԱՆՏԻ՝ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Կանտի, իր առաջին ճառը խօսեցաւ Լոնտոնի Խորհրդաժողովին մէջ։ Այս առթիւ, ահա թէ ինչպէս օտար թղթակից մը կը ներկայացնէ Կանտի՛ն. —Իր ձերմակ-սամոյր ճանին մէջ պլլուած, ներողութիւն կը խնդրէ որ չի կրնար ոտքի կեցած խօսիլ։ Իր նիհար ու մերկ ոտքը՝ ոտքին։ Մանկուրակ ժպիտ մը կը շարունակէ պատկիլ իր կնճռոտ դէմքին վրայ, մինչ իր ակռայլիկ բերնէն կը ժայթքեն ըմբոստութեան եւ մարտահրաւէրի խօսքեր։ Կը խօսի առանց ածապարանքի, առանց շեշտը փոխելու, առանց շարժումի, աչքերը պարապին, իբր թէ աղօթք մը արտասանէր։ Եւ սակայն, թաքուն հմայք մը կայ այս միօրինակ ձայնին մէջ, մոգնիսական կախարդանք մը, որ աշակերտները կը խոնարհեցնէ մարգարէներուն ոտքերուն առջեւ։

— Լոնտոն եկած եմ կ'ըսէ, գործակցութեան ոգիով, ու վճռած եմ կարելին ի գործ դնել, գտնելու համար համաձայնութեան գետին մը։

«Կ'ուզեմ անմիջապէս Կայսերական կառավարութիւնը վստահեցնել թէ ոչինչ պիտի ընեմ, իշխանութիւնը դժուարութեանց մատնելու համար։ Կ'ուզեմ նաեւ վստահեցնել իմ պաշտօնակիցներս, թէ ինչ որ ալ ըլլան մեր տարակարծութիւնները, ո՛չ մէկ ընդդիմութիւն պիտի ընեմ իրենց գաղափարներու պարզաբանման»։

Կանտիի լիազօրութիւնը ճշտորոշուած է առաջուց։ Գիտէ թէ ի՛նչ զիջումներ կրնայ ընել։ Բայց, եթէ փորձեն զինքը աւելի առաջ մղել զիջումներու ճամբուն վրայ, պարզապէս պիտի հեռանայ խորհրդաժողովէն։

— Ստիպուած եմ ընելու այս դիտողութիւնները եւ գիտեմ թէ հիմնական տարակարծութիւններ կան հնդիկ համագումարին եւ կառավարութեան միջեւ։ Կրնայ նաեւ ըլլալ որ կենսական տարակարծութիւններ երեւան գան իմ եւ պաշտօնակիցներուս միջեւ։ Իմ գործունէութիւնս սահմանափակուած է։ Ես, խեղճ խոնարհ մէկ գործիչն եմ հնդիկ ազգային Քոնկրէին։

Կանտի, յետոյ, պատմականը կ'ընէ հնդիկ Քոնկրէին, զոր կը ներկայացնէ իբր պաշտպանը «հնդիկ միլիոնաւոր համր եւ քաղցած ժողովուրդին»։

— Քոնկրէն ո՛չ մէկ դասակարգ, ո՛չ մէկ համայնք, ոչ մէկ մասնաւոր շահ կը ներկայացնէ։ Ան ներկայացուցիչն է Հնդկաստանի ժողովուրդին բոլոր շահերուն, բոլոր դասակարգերուն։ Քոնկրէն կին նախագահներ ալ ունեցած է։ Անոր մէջ, դաւանանքի, դասակարգի, սեռի խտրութիւն չկայ։

Կանտիի դերը սակայն չի սահմանափակուիր պարզ սուրհանդակի մը դերով։ Ան պիտի կրնար լսել արդար առարկութիւններ իր պահանջներուն դէմ։

—Եթէ գիտակցիմ թէ Քոնկրէին պահանջները՝ իրենց ներկայ ձեւով, դէմ են միլիոնաւոր թշուառներու շահերուն, անձնապէս պիտի փոխեմ իմ տեսակէտս։ Բայց այդ պարագային, պիտի խնդրէի Քոնկրէէն որ վերաքննէ իմ լիազօրութեանս տրամադրութիւնները։

Այս խօսքերն ալ լսելէ վերջ, Կանտի սեղանին վրայէն կը վերցնէ թուղթ մը ու կը կարդայ Քարաչիի համագումարին բանաձեւը.— Համագումարը ծանօթանալով Հնդկաստանի կառավարութեան եւ ազատականական յանձնախումբին միջեւ գոյացած ժամանակաւոր համաձայնութեան, իր հաւանութիւնը կը յայտնէ եւ պէտք կը տեսնէ ճշդելու իր նպատակը.— կատարեալ անկախութիւնը կը մնայ անփոփոխելի համագումարին պատուիրակութիւնը պիտի աշխատի ստանալ բանակին, արտաքին գործերու, ելեւմուտքի եւ հարկային ու տնտեսական քաղաքականութեան հակակշռի իրաւունքը։

Բայց, Հնդկաստան երբ իր անկախութիւնը ստանայ, ի՞նչ պիտի ընէ։ Պիտի բաժնուի՞ բրիտանական կայսրութենէն։ Ո՛չ։

— Կը նախընտրեմ ընթացք կոչուիլ, քան թէ հպատակ, կ'ըսէ Կանտի, բայց կը բաղձամ մէկ քաղաքացին ըլլալ ո՛չ թէ կայսրութեան մը, այլ ընկերակցութեան մը, որ պիտի կրնար նոյնիսկ անքակտելի ըլլալ, բայց այդ ընկերակցութիւնը պէտք չէ որ պարտադրուած ըլլայ ազգէ մը ուրիշ ազգի։ Ահա թէ ինչո՞ւ Քոնկրէն կը պահանջէ որ երկու կողմերը իրաւունք ունենան խզելու ընկերակցութիւնը։ Պէտք է որ պայմանագրութիւնը փոխադարձ շահ ապահովէ երկու ընկերակիցներուն։

Ուրեմն հնդիկ Քոնկրէն դաշնակցութիւն մըն է որ կ'առաջարկէ Անգլիոյ։ Անկախութիւնը՝ Հնդկաստանի համար, ամէն բանէ առաջ պատւոյ խնդիր մըն է։

— Վայրկեան մըն իսկ չեմ կասկածիր կը շարունակէ Կանտի, որ Մեծն Բրիտանիա կարող ըլլայ Հնդկաստանը պահել հպատակութեան տակ՝ սուրի ուժով։ Բայց մտածեցէք։ Ի՞նչն է որ պիտի նպաստէ Մեծն Բրիտանիոյ տնտեսական ազատութեան եւ բարւոքման։ Սարկութեան մէջ պահուած Հնդկաստա՞ն մը, ըմբոստ Հնդկաստա՞ն մը թէ Հնդկաստան մը, որ յարգուած ընկերակից մը պիտի ըլլայ, պատրաստ մասնակցելու Մեծն Բրիտանիոյ ցաւերուն եւ դժբախտութիւններուն, եթէ պէտք ըլլայ, անոր կողքին իր տեղը գրաւելու, անոր հետ կռուելու համար, ո՛չ թէ տեղի մը, մարդկային միակ էակի մը շահագործման համար, այլ թերեւս պարագան կրնայ ներկայանալ — ամբողջ աշխարհի բարիքին համար։

Կանտի իր խօսքը կը վերջացնէ ընտրութիւնը ձգելով խորհրդաժողովին եւ Անգլիոյ։

— Անհաշտօրէն թշնամի ստրուկներ, կամ հաւատարիմ բարեկամներ»...

պարտէզներ իր ծախքով եւ իր հոգածութեան տակ։ Սկզբնաւորութիւն մը համեստ, հետզհետէ կատարելագործելու առաջադրութեամբ։

Երպարեւ Դպրոցատէրը փառաւոր ընծայելու համար իր Ծոցելեանը՝ գեղեցկագոյն ձեռնարկ մը չէր կրնար ընել։ Կանացի գործունէութեան անուրանալի օրինակ այդ Միութիւնը, իր այս ձեւով, հայ ժողովուրդին բարձր համարումին ու յարգանքին անհունապէս արժանի, իրաւունք ունի ամէն սրտի տէր անձի երախտագիտութեան։

Դպրոցատէրը փոխանակ խօսքի, գործ կը դնէ մէջտեղ։ Ինչ պատուաւոր օրինակ, առանց գործի աղմուկ հանողներուն։

Ա. Թ.

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԽԱԲԵԲԱՅՈՒԹԻՒՆ

Գոյութիւն ունի արհեստական մեղր պատրաստելու քիմիական եղանակ։ Մեղր պատրաստող մասնագէտներն ամէն կերպ կատարելագործում են մեղրը, մտցնում են զանազան տեսակ նոր քիմիական բաղադրութիւններ, որպէսզի համով եւ տեսքով նմանեցնեն իսկական բնական ճանճի մեղրին։

Սակայն Զակկոոպպրոդուկտը Սարեծաս-կավշիրիի հետ միասին մօտ օրերս յեղաշրջում կատարեց մեղր պատրաստելու գործում։ Նա խայտառակեց եւ չափազանց ամաչեցրեց այդ գործում աշխատող բոլոր մասնագէտներին։ Փոխանակ բարդ եղանակի, որը մինչեւ այժմ դեռ չի հանդիսանում կատարելագործութեան օրինակ, Զակկոոպպրոդուկտը իր մեղրը պատրաստում է միմիայն չորս բաղադրիչ մասերից։

Միմիայն չորս։ Ահա նրանք.— ,

1.— Շաքար։
2.— Ջուր։
3.— Աչքակապութիւն։
4.— Խաբեբայութիւն։

Վերջին երկու բաղադրիչ մասերը քիմիայում ոչ մի տեղ նախատեսուած չեն, եւ քիմիայի դասագրքերում չկան նրանց իսկական ֆորմուլաները, բայց Զակկոոպպրոդուկտը չի շփոթւում։ Նա իր սեփական քիմիան է ստեղծում։

Բանւոր սպառողի համար մեղրն այսպէս են պատրաստում։ Վերցնում են շաքար, որի կիլոն արժէ 70 կոպէկ։ Վերցնում են ջրմուղի սովորական ջուրը, որի իւրաքանչիւր վեդրոն Թիֆլիսում արժէ կէս կոպէկ։ Բայց գուցէ ջուրը վերցնում են Քուից,— այն ժամանակ նա ոչինչ չարժէ։ Այս բոլորը խառնւում է եւ պահւում տակառների մէջ՝ ծախելու համար։

Շաքարի եւ ջրի նման խառնուրդը բանւոր սպառողին կիլոն նստում է վեց ռուբլի։

Պէտք է աւելացնել, որ քիմիական վերջին երկու բաղադրութիւնը —աչքակապութիւնը եւ խաբեբայութիւնը— խառնւում են միայն այն ժամանակ, երբ մեղրը պատրաստ է եւ ծախելու է դուրս բերել։ Այսպէս են անում։

Բանւոր սպառողը մտնում է խանութ, հետ է քաշւում տակառի սպիտակաւուն հեղանիւթը եւ հարցնում։

— Իսկ այս ի՞նչ բան է։

Նրան պատասխանում են.

— Մեղր է։

Նոյնիսկ չեն թաքցնում, թէ դա արհեստական մեղր է։ Ուղղակի — մե՛ղր է։

Բանւորը, յոյսը դնելով Զակկոոպպրոդուկտի բարեխղճութեան վրայ, խնդրում է կշռել, որքան իրեն հարկաւոր է։ Մի ժամից յետոյ մեղրը յետ խանութ է բերում եւ շպրտում, ասելով.

— Բա՞, աս մեղր ա՞։ Սա մեղր չի, այլ՝ չորս գնայէս, չաս տակոյէ...

Նրան քաղաքավարի բացատրում են.

— Գիտէ՞ք ինչ, սա իսկապէս մեղր է, բայց արհեստական է... ի միջի այլոց, եթէ չէք ուզում ուտել, կարող էք գործածել տանը զանազան փճացած իրեր իրար կպցնելու համար։ Շատերը նոյնիսկ հաւանում են։

Զգիտենք՝ Զակկոոպպրոդուկտը եւ Սարեծաս-կավշիրին պարգեւատրուե՞լ են ժողովրդական անեղի բնագաւառում կատարած իրենց գիւտարարութեան համար, թէ չէ։

Ստիպուած ենք բացատրել Զակկոոպպրոդուկտի եւ Սարեծաս-Կավշիրիի՝ քիմիկոսներին ամենահասարակ բանը։ Այն է, որ՝

— Շաքարը՝ շաքար է, իսկ ջուրը՝ ջուր։

Իսկ խաբեբայութիւնը՝ խաբեբայութիւն է։ Նոյն իսկ այն ժամանակ, երբ նա խառնած է իսկական շաքարի հետ։

«Պրոլետար»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 Սեպտ.— Աչաւորիկ իրարանցում մը եւս։ Տեղափոխութի՞ւն թէ գաղթ...։ Չենք գիտեր թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ մեր շուրջ— այդքանը մէջ ենք։

Շունդալից աղմուկ մը երթալով կը լայննայ ահաւոր Մարսէյլի մէկ ծայրէն միւսը։— «Դէպի՝ այգեկութք» կը գոչեն զուարթ շըրթունքներ եւ օրէ օր հազարաւոր երկսեռ հայ բազմութիւններ կը չուեն դէպի Արլ, Լիւնէլ, Մոնթփէլիէ, Պեզիէ եւ այլուր, յուսալով որ այնտեղ մինչեւ այգեկութքի վերջը, պիտի կարենան գործել այգեպաններու քով, գէթ հայթայթելու համար իրենց քանի մը օրուան ապրուստը։ Նօսրացած է Մարսէյլի հայ ժողովուրդը։ Բոլորն ալ ընտանիքով այգաքաղի գացած են։

Մօտաւորապէս ամիս մը կ'ընէ որ Էգոյի նահանգին քաղաքները գացող բոլոր կառախումբերը լեցուն են Հայերով, որոնք նոյնիսկ մէկ օր Սէն Շարլի կայարանին առջեւ կը սպասեն, տեղ գտնելու համար վակոններու մէջ։ Անցեալ օր հայրենակից մը իր նամակին մէջ ինծ կ'իմացնէր Մոնթփէլիէի Հայերուն վիճակը։ Անոնք օրէ օր քաղաքին մայթերուն վրայ, անդադար տեղացող յորդ անձրեւին տակ անպատսպար կը սպասեն եւ երբ հեռուէն այգեպանի մը դէպի իրենց կողմը դիմելը նշմարեն, խռնյն խումբերով կը խուժեն անոր առջեւ որպէսզի ընդունի իբրեւ գործաւոր։ Բայց այգեպանը միայն թէ երկու երեք հոգիի պէտք ունի իսկ անհամար բազմութեան մէջէն գործաւորի ամէնէն կատարեալ երեւոյթ ունեցողները զատելով կ'անցնի կ'երթայ։ Իսկ այնտեղ մնացողները յուսախաբ կը սպասեն ուրիշ այգեպանի մը, զըղջալով Մարսէյլէն իրենց մեկնելուն համար։ Անոնք նոյնիսկ իրենց ճամբուն ծախքը չկրնալով վաստկիլ, պիտի վերադառնան այնտեղ, ուրկէ մեկնած էին։

Ո՛վ ձգ հայ ժողովուրդ, դուն որ ազատութեան համար այնքա՛ն անպատմելի տուայտանքներ կրեցիր Տէր Զօրի անջրդի, տօթակէզ անապատներուն մէջ եւ շունչդ արեւմտեան Եւրոպայի ափերը կըցար առնել, այսօր եւս մատնուած ես անտուգութեան...

Մօտ է Մարսէյլի դպրոցներուն վերամուտը։ Եթէ այսպէս շարունակուի, ծնողները ի՞նչպէս պիտի հոգան դպրոցական ծախքերը, երբ իրենց նոտած սենեակներու վարձքերն անգամ չեն կրնար վճարել։ Հաւանաբար շատերը իրենց զաւակները ղրկեն ֆրանսական դպրոց, քանի որ ձրի է։

Գր. Քէնտիրեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՐԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Խալիտէ Էտիպ հանըմ վերջերս Ամերիկայի մէջ հրատարակեց նոր գիրք մը. «Turkey Faces West» (Թուրքիա դէպի Արեւմուտք)։

«Աստարէզ» խօսելով այս գրքին մասին, կը նկատէ (4 սեպտ.)։

— «Հալիտէ Էտիպ յօժարութեամբ չէ որ կ'անդրադառնայ Հայերուն եւ Հայկական խնդրին։ Շատ սիրով պիտի ուզէր մոռնալ, անգիտանալ զանոնք։ Բայց ի՞նչպէս կրնար գիրք մը գրել Թուրքիոյ պանծացման համար եւ լռութեամբ անցնիլ սպանդներուն վրայէն, որոնք տեղի ունեցան Թուրքիոյ մէջ Թուրքերուն ձեռքով, եւ որոնց պատմութիւնը քանի մը անգամ երկրագունդի շրջանն ըրաւ, վերջին յիսնամեակին։

Եւ Թրքուհին խնդրին կը մօտենայ զգոյշ եւ վեհերոտ, բայց գրչի մէկ հարուածով զայն լուծելու առաջադրութեամբ։

— Հայկական ջարդերը... շա՜տ խօսուեցաւ անոնց մասին։ Սակայն ի՞նչ է պատմաշխարհը, տագնապ մը, որուն պատճառները կը գտնուէին արտասահմանի մէջ։ Թուրքերն ու Հայերը եղբայրաբար կ'ապրէին իրարու հետ. օտարները որոմ ցանեցին անոնց միջեւ։

Ետո՞յ։

— Զինուորական պահանջներու հարկադրանքին տակ կառավարութիւնը տեղափոխեց Հայերը եւ այդ գործողութեանց ընթացքին տեղի ունեցան նաեւ ջարդեր։

Բայց հոս կանգ չառներ կանացի հոգեկան ամէն բարեմասնութենէ զուրկ այդ կինը եւ ուրացումէն ու խեղաթիւրումէն կ'անցնի զրպարտութեան։

— Ինչո՞ւ չի խօսուիր թրքական ջարդերուն զանգուածային սպանութեանց մասին, զորս Հայերը գործեցին թուրք անմեղ բնակչութեանց վրայ, 1895էն սկսեալ։ Եւ եթէ համրենք զոհերը, պիտի տեսնենք որ թուական առաւելութիւնը Թուրքերուն կողմը կը մնայ։

Ահա՛ թէ ի՛նչպէս կը գրեն պատմութիւնը»։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ թղթակիցներէ եւ յօդուածագիրներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ էջին վրայ, եւ մելանով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Կռիւը տեւեց մինչեւ երեկոյեան ժամը 1ը։ Երեկոյեան, մութ առլաւն, քանի մը տղայ ղրկեցի Հրի միւս կողմը գէրք բանելու։ Յետոյ ղրկեցի նաեւ մի մաս զինուորներ, իսկ բոլորս հոն հաւաքուեցինք ու սկսեցինք քալել։

Գիւղը վառուեց, նմանապէս մեզնից կէս ժամ հեռաւորութեան վրայ հրացանաձգութիւն կը սկսի եւ կը վառուի Աղաճան գիւղը։ Գիւղի մէջ մնացեր էր միայն մի կոյր մարդ, որին զօրքերը սպաննած են. նաեւ հոն մնացեր էր մի երախայ, որուն տղաները վերցուցած բերեր են, մենք անոր յանձնեցինք հարեւան գիւղացիներուն։

Բայց այդ, երբ կասւի առեն Առաքել տղայի առանեակը շրջապատեցին, եւ մենք սկսանք զարնել, իրար խառնուեցանք։ Իրարանցումի առենը, Ախլաթցի Ապրօն, սխալմամբ սպաննեց Ծրանայ մառնիչ Աղաճանը խեղդող գիւղացուն, իսկ Բերդակցի Թունակն ալ զարկաւ թեթեւ վիրաւորեց Ապրոյին։

Խումբը հասաւ Ալիճանայ տակը, հետերնիս կը գտնուէր երկու ձի, որոնց վրայ ձեռնարկներ կային։ Ալիճանցիք եկած էին մեր ճանապարհները կը սպասէին։ Հովիտի պռունգը պատահեցինք խումբ մը մարդկանց։ Բիւրտերին պատասցինք. «Դուք ո՞վ էք»։ Նրանք ձայն տուին. «Տղերք, մենք ենք»։

Մինչեւ հոդ հասնելնիս հարեւան գիւղերի կանայք փախանով կ'երթային, որոնք շալկած էին անկողին, երախայ եւայլն։

Կուրաւոր բոցը երկինք կ'ելլէր։ Նոյն գիշերը վառեցին Գոմս։ Կը վառուէր նաեւ հարիւրաւոր դէզ ցորեն: Հայերն ալ կը վառէին Բիւրտերունը։ Զանազան տեղերուց. հրացանի ձայներ կուգային։ Ամբողջ դաշտը լուսաւորուած էր։ Ալիճանցիք ըսին՝ «ո՞ւր կ'երթաք որ, առէք մեր գիւղը, առ մեր տղայի քէօշկն ալ բանդենք, ապրինք. թող մեր գիւղն ալ այրուի»: Մեզ բերեր էին հաց պանիր, եւր. 10 կուժ ջուր եւ երկու գլուխ շաքար։ Տղաքը նստան կերան, խմեցին, կազդուրուեցան,

Հասանք մեզրագետի եզերքը։ Ջիաւորներէն առնուած ձին չէր քալեր: Տղայոց մի մասն առաջարկեց թէ Ցուեան մնանք։ Զկրնալ քալելն էր պատճառը, որ այդպէս կ'ըսէին։ Ես չընդունեցի. ըսի՝ «անպատճառ պիտի անցնենք Բերդակայ սարը»։ Շատ անցանք, ձին բոլորովին կանգնեցաւ։ Ըսի՝ «զարկէք ձին եւ եկէք»։ Առաքելն եւ Մէշէտի Ալեաքը ձին զարկին ու եկան։

Երկրորդ օրը հայ գիւղացիք խմացեր էին ձիու հոդ ընկնիլը եւ գացեր պահեր էին։ Հասանք Արղայ տակը, որտեղից կ'անցնի Բաղէշի ճանապարհը եւ կ'երթայ Մուշ։ Ճանապարհին մարդ մը պատահեցաւ։ Տղերքը բանեցին, բերին. 25 տարեկան քիւրտ էր, Մուսա բէկի ցեղէն։

— Ուրկէ՞ց կուգաս,— խունդրեցինք, ո՞ւր կ'երթայիր։— Մուշ։

— Էդ ինչպէ՞ս եղաւ, որ մենակ կը գնաս, ընկերներդ ո՞ւր են։

— Ընկերներս ցորեն կը տանեն Մուշ, ճանապարհին քնացեր մնացեր էի։

Հետերնիս տարինք Բերդակայ սարը։ Մեր քովն ալ խիղճ ըսուած բանը մնացած էր, որովհետեւ կը տեսնէինք, թէ ինչպէս կառավարութիւնն ու Քիւրտերը, կին ու երախայ, անզէն ժողովուրդը կը սպաննէին։

Թողելու տեղը պատրաստ էր։ Երկրորդ օրը, երեկոյեան, երկու տղու տուի, ըսի. «Տարէ՛ք, սպաննեցէ՛ք, թաղեցէ՛ք»։ Քիւրտին ըսի. «Մինչեւ Տզմակայ առաջ, էս երկու տղան կը տանեն քեզ, էնտեղից մենակ կ'երթաս քու գիւղը»։ Քիւրտը քօլօզը վեր առաւ, «Աստուած ձեզի հետ ըլլայ» ըսելէն քալեց։

Ըսի. «Վերցրէ՛ք, տարէ՛ք, շատ մի խօսացնէք»։ Տարին պահեցին ու եկան։

Մենք 3-4 օր մնացինք Բերդակայ եւ Ալաւարինեի սարերը։ Մեր Բերդակայ սարն ելած առտեն, յուլիսի 17ին, նոր կռիւ մը կը սկսի Շէյխ Իւսուֆի գիւղին մէջ։ Երբ զօրքերը գիւղին վրայ կ'ուզեն յարձակուել, կողոպտելու համար, մի քանի Ախչանցի կտրիճ Հայեր եւ տեղացիներ, հրացանը ձեռք՝ դուրս կուգան գիւղը պաշտպանելու։

Դիմադրութիւնը շատ յաջող կ'անցնի մինչեւ կէսօր։ Բայց կէսօրէն վերջը, թշնամին իր ուժերը շատցնելով, աւելի ամուր կը պաշարէ գիւղը։ Կռուողները կը քաշուին եկեղեցու գլուխը եւ այն տեղէն կը շարունակեն կռիւը։ Աւելի վերջ պարտաւորուած կը լինեն եկեղեցիին մէջ՝ պաշտպանուելով շարունակել դիմադրութիւնը, որը կը տեւէ առկայն, մինչեւ ժամը երկուքը։ Փամփուշտի պաշարը վերջացած լինելով, կը դադարեցնեն դիմադրութիւնը։ Թշնամին, խառնը բերելով, կ'այրէ եկեղեցին, ինչպէս եւ մէջը ապաստանողները։ Թւով 12 հոգի։

(Շար.)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԷԼՃԻԱ ՄԻ ԵՐԹԱՔ

ՊՐՈՒՔՍԷԼ, 14 Սեպտ.— Ներկայիս կը յայտարարենք մեր հայրենակիցներուն որ, աչքի առջեւ ունենալով տնտեսական սուր տագնապը, գործ գտնելու նպատակով բացարձակապէս Պելժիա չգիմեն, որովհետեւ ոչ միայն գործ գտնելը անհնար է, այլ եւ տեղական իշխանութիւնները արգէն անոնց այստեղ բնակութիւնը չեն թոյլատրեր։

Կը ցաւինք ըսել որ Վարչութիւնս չի կրնար որ եւ է օժանդակութիւն կամ օգնութիւն ընել այդպիսիներուն, որոնց հակառակ պարագային այստեղ ծանր տագնապի կը մատնուին։

Պելժիոյ
Գ.ՍԹեային Վարչութիւն

Ց. Գ.— Կը խնդրուի ֆրանսահայ թերթերէն արտատպել սոյն յայտարարութիւնը։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ.

ժողովի կը հրաւիրէ Իսի-լէ-Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Պարտաւոր ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՍԷՆ-ԼՈՒ, ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ (միասին).—Այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8,30ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ՝

կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ-ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (միասին).— Վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 6ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ՝

կը խօսի ընկեր Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ.—Վաղըկիրակի առաւօտ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին՝

կը խօսի ընկեր Բ. ԳԱՎԷՋԵԱՆ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ-ԳԱՄԲԱՆԻ ՑՐԷՋ.— Երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 7.30ին, ընկ. Վարոյեանի բնակարանին մէջ՝

կը խօսի ընկեր Օ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Այս ժողովներուն կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան «ՌԱԶՄԻԿ» խումբին կողմէ. Տեղի պիտի ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ Գ. Նիկողոս Նիկողոսեանի Նորաբացուց Etoile Bleue *սրահին մէջ,* 121, Avenue de l'Union: *Ճոխ պիւֆէ, ընտիր ճազ, պար եւ սիրուն անակնկալներ, Փափաքողները նախապէս առնսեր կրնան ապահովել Գ. Նիկողոսեանէն, իսկ հանդէսին իրիկունը կիշէէն։*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՓԵՐԷԹ

Հայ «Տրամ-Օփերէթ» խումբը ղեկավարութեամբ

ԴԵՐԱՍԱՆ Ս. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆԻ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ ԿԱՄ ԽԵՆԹ ՊՕՂՈՍԸ

օփերէթ 4 արար, Ալ. Արեւեանի

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8-30ին

Salle des Sociétés Savantes, 8 Rue Danton, Métro Odéon.

Դ. արարին ճաշարանիքի տեսարանին կը պարեն կովկասեան պարեր, Արեւելեան երաժշտութիւն։

Հ. Յ. Դ.

Փ Ա Ր Ի Զ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Օրակարգ՝ հաշուետուութիւն եւ հրաժարարում վարչութեան, Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼ Սէնթ-Անթուանի ընկերական խումբի ընկերական ժողովը՝ վաղը կիր. կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, ընկեր Յովհաննէս Վարոսեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ երեկոյթ-դասախօսութիւնը, կազմակերպուած Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ։ Կը խօսի Տիկին Էլլէն Բիւզանդ։ Նիւթ՝ «Նոր օրերու հայ հերոսը»։ Պարեր, երգ, արտասանութիւններ, խաղեր զրպարտի սանները կողմէ։ Այսօր շաբաթ իրիկուն ժամը 8-30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Մուտք՝ 3 ֆրանք։

Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին, 13 Allée Léon Gambetta, Bar Impérial*ի սրահին մէջ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։*

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

71.— ԱՆԻՇԽԱՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԱԼԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Իմացեր էի թէ Ռուսիոյ դեսպանատան աւագ թարգմանը, Մաքսիմով, Ցարին կողմէ ծանաւոր հրամաններ կը ստանար, եւ Ցարին գաղտնի լուրեր կը հաղորդէր։ Ցարը այդ պատճառով անոր ծանաւոր գաղտնի ամսական մը յատկացուցած էր։ Մաքսիմով նոյն ատեն շարունակական յարաբերութեան մէջ էր Եըլտըզի հետ, եւ կ'ըսէին թէ Ապտիւլ Համիտի լրտեսն էր։ Երբեմն երբեմն «Խենդ Մաքսիմով» ստորագրութեամբ ճուրնալ կը գրկէր Սուլթանին։ Ապահովաբար այս մարդուն գիտումով էր որ Սուլթանը հրամայեց Ռուսերը ձերբակալել եւ դեսպանատան յանձնել։ Սակայն փախստականներուն ձերբակալութիւնն ու ռուս դեսպանատան յանձնումը կը վերաբերէին Թուրք կառավարութեան պատիւը։ Ցետոյ, ծարդկային գործ չէր այդ դժբախտները ձերբակալել եւ իրենց թշնամիին յանձնել։ Մանաւանդ երբ մեզի համար երբեք վտանգաւոր չէին։ Կայսեր դիւանին ուղղեցի ծանաւոր գրութիւն մը, բացատրելով բոլոր այս մտածումներս։ Աւելցուցի նաեւ թէ ձերբակալելով եւ ռուս դեսպանատան յանձնելով այս մարդիկը, պատճառ կ'ըլլանք, որ Ռուսիոյ անիշխանական կոմիտէն իր ամբողջ բարկութիւնը թափէ մեր վրայ։ Այս գրութիւնս հաճոյիչ թուեցաւ Սուլթանին, որ ետ առաւ իր հրամանը։

72.— ԶՐՊԱՐՏԻՉՆԵՐ ԵՒ ՍՈՒՏ ՎԿԱՆԵՐ

Օր մը գրութիւն մը առաջայ կայսերական սենեկապետներու դիւանէն, Ինծի կը հաղորդուէր, որ Սէրբիչէի առեւտրական դատարանին նախկին Նախագահ ուսուցիչ Նատիրի Ֆէյզի էֆէնտի երկու ճուրնալ դրկած է կայսերական դիւանին։ Ու հրաման կը տրուէր քննութիւն կատարել այդ մասին։ Գրասենեակս կանչեցի այդ Նատիրի էֆէնտին։ Դէմքէն լաւ չտպաւորուեցայ։ Բարի մէկը չէր անշուշտ։ Հասկցուց թէ կապ ունի կայսերական դիւանին հետ։ Հպարտ ձեւով մը նստաւ քովս եւ սկսաւ բարբառիլ՝

— Երբեք սուտ բան չեմ հաղորդած։ Վերջին հաղորդագրութիւնս ալ ստոյգ իրողութեան մը մասին է։ Ու սակայն Վեհափառը հրաման տուաւ, որ քննութիւն կատարուի այդ մասին։ Վկաներս պատրաստ են։ Մինչեւ քննութեանց աւարտումը, համաձայն Վեհափառին հրամանին, պատրաստ եմ սպասելու այստեղ։

Նախ անհրաժեշտ էր հասկնալ խնդրին էութիւնը։ Կարդացի ճուրնալները։ Մէկուն մէջ կը տեսնուէին վաճառական Նուսուֆի, միւսին մէջ Միւլէյմանիէլի Ֆաւիձի ստորագրութիւնները։ Առաջին ճուրնալին բովանդակութիւնը հետեւեալն էր.

— Ձէյրէք ծառուղիին գլուխը, սրճարանի մը մէջ, վաճառական Րասիմ էֆէնտի, ամէն երեկոյ, սրճարանի յաճախորդներուն առջեւ զանազան լեզուագարութիւններ կ'ընէ Թագաւորին ու կառավարութեան հասցէին։

Երկրորդ ճուրնալին մէջ գրուած էր թէ նոյն Րասիմ էֆէնտին իր դրացիին՝ Խասա էֆէնտիին հետ հետեւեալ խօսակցութիւնը ունեցեր է.

— Հրապարակը հետզհետէ կը ծանրանայ։ Կ'ապրինք թունաւոր մթնոլորտի մը մէջ։ Չենք կրնար օր մը սրանց մեր ֆէսը հանել ու նետել։ Ամէն գէշութիւն վերէն կուգայ։ Ձուկն իսկ գլուխէն կը հոտի։

Այս երկու անուշան խնդիրներուն մասին Նատիրի էֆէնտին ցոյց կուտար չորս վկայ։ Ու դեռ, եթէ պէտք ըլլար, 6 հոգիի անուն ալ կուտար վկայութեան համար։

Կառավարիչ մը կրնա՞ր այսպիսի անհեթեթ խնդիրներով զբաղիլ նացայ։ Սակայն կայսեր դիւանին ճնշումէն ազատելու համար, որինական ճամբով քննութիւն մը կատարեցի։ Կանչեցի վկաները։ Մէկը տարիքը առաջացած մարդ մըն էր։ Ապարօշին նայելով, աստուածավախ մարդ կը կարծէիր։ Վկաները հարցաքննեցի։ Ցետոյ ծերուկը առանձին խօսեցայ։

— Հայրիկ, այլեւս աշխարհի հետ կապդ կտրած ես գրեթէ, գործը զրպարտութիւն կը թուի ինծի։ Եթէ շիտակ խօսիս, արդար գործ կատարած կ'ըլլաս։ Գիտցիր, որ երդում ընելու պիտի պարտաւորուիս։

Նատիրի Ֆէյզի էֆէնտի տեղէն ցատկելով պոռաց.

— Ո՛չ, անկարելի է, այլեւս չեմ կրնար համբերել։ Ցայտնելու իր հաւատարմութիւնը յոտս Վեհափառին, գործն ու հոգը լքած եւ ուռկ իր ծերութեան Պոլիսէն մինչեւ հոս եկած ըլլալով հանդերձ, այսքան կը ճնշէք այս խեղճ վկան։ Միւս վկաներն ալ, տեսնելով զանքը, որուն ենթարկուեցան, կ'ըսեն թէ այլեւս չպիտի ուզեն վկայութիւն տալ, ինչքան ալ կարեւոր ըլլայ խնդիրը։

— Ո՛չ, չեմ ուզեր, որ աւելի մէկը խառնուի իմ գործիս։ Ես գիտեմ որ կ'ընեմ։ Այս մարդն ալ, մինչեւ քննութեանց աւարտիլը չպիտի հեռանայ այստեղէն։

Եւ շարունակեցի քննութիւնը։ Ծերուկը նայը դրի։ Սակայն չէր մարդուն։ Ստամանայ դարձեր էր։ Առաջին հարցումիս վրայ, էֆէնտիին երեսը նայեցաւ ու ժպտեցաւ։ Կարծես ըսել ուզէր՝

— Հոգ մի ըներ, ես գիտեմ թէ ի՛նչ պիտի պատասխանեմ։

Եւ ինծի դառնալով պատասխանեց.

— Տարիքս 90ը անց է։ Երկու աչքերս գերեզմանին մէջ են ...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 Ֆ.	70Ֆ.	140Ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 Ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 Ֆ.	200Ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 274 309

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
20 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1678 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սպասելով որ վերջանայ «Միացեալ եւ Անկախ Հայերէնի» շարքը, ուր Սիրունին այնքան զաւեշտութիւն կը թափէ աջ ու ձախ, շարունակենք մեր գրոց—բրոցներուն ուշադրութիւնը վառ պահել լեզուական անիշխանութեան հանդէպ։

«Ջուրը ջաղացքը տարեր է, ջախջախը կը փնտռեն»։— պիտի հեգնեն բանգէտներ։

Ոչի՛նչ։ Կեանքը ամենօրեայ հացի կռիւ է։ Քաղաքականութիւնն ալ իր պահանջներն ունի։ Կա՛յ եւ անտեսական տագնապը։ Բայց այդ բոլորը արգելք չեն, զանէ պարբերաբար քրքրելու տարբեր վէրքեր։

Կեանքը բազմաշէմ, բազմագլխանի հրէշ մըն է, որ իր պահանջները կը հարկադրէ ամէն ժամ։ Կեանքը շարժում է, և մամուլը չի կրնար միականի նայուածքներով գոհանալ։ Կենալ միայն մէկ ոտքի վրայ։

Մանաւանդ որ, մեր մէջ օրաթերթն է ամէնէն կենդանի ազդակը՝ ծուռն ու շիտակը մատնանշելու։ Եւ ակադեմական հարցեր չէ որ կ՚ոգեւորեն մեզ։

Ակադեմականներուն՝ քրքրել դեղնած թուղթերը, գրչագիրներն ու տպագիրները, պրպտել եւ ուսուցանել, մանաւանդ համաձայնիլ իրենք իրենց մէջ։ Իսկ մենք հետեւինք առօրեայ կեանքին, ամէնէն առաջ մատնանշելով անվրիճելին։ Շիտակն ու ներդաշնակը։ Եւ յանձնարարելով քիչ մը ուշադրութիւն լեզուի ոէր եւ մտքի ճիգ։

×

Ունինք անընական եւ անճոռնի ածանցումներ, ժամնիկ մանիկի վրայ բարդուած։

Կ՚ըսենք.— «մարքսիստական», «ֆաշիստական», «էվոլիւսիոնիստական», «սիոնիստական» (սիոնական), առանց անդրադառնալու։ Արդ, «իստ»ը արդէն մեր «ական»ն է, կամ «եան»ը։ Ուրեմն պիտի ըսենք.— Մարքս, մարքսիստ=մարքսեան։ «Ֆաշիստ»ին արմատն է «ֆաշիօ»=խուրձ։ Եթէ չենք ուզեր թարգմանել, պիտի ըսենք «ֆաշական», եւ ոչ թէ «ֆաշիստական»։ Իսկ «էվոլիւսիոնիստական»ը (բարեշրջական, շրջափոխական) արդէն մեկնութիւն չի վերցներ։ (Բոլոր օրինակները առնուած են առօրեայ մամուլէն)

2. Զափազանցութեան տարած ենք «պաշտօնական բառեր»։ Իրապաշտը (իրատես) տանելի է, բայց ի՞նչ կը նշանակէ «կայսերապաշտ», «կայսերապաշտութիւն», որ կը գործածուի «իմպերիալիզմ»ին տեղ։ Իմաստը՝ կայսրութիւն հաստատելու ձգտիլ, ծաւալողական քաղաքականութիւն։ Ո՛րքան պերճախօս է մեր հինաւուրց բառը, աշխարհակալութիւն, որ ստհմանափակուած է միայն «Conquête»ին։ Գիտականօրէն ալ ճիշդ է, որովհետեւ նախկին իմաստով «քոնքէթ»ներ (նուաճում) չկան այսօր։ Իսկ ածականաբար՝ «նուաճողական» (իմպերիալիստ), քանի որ քիչ մը ծանր կուգայ «աշխարհակալական»ը։

3. Կը գրեն — մինչեւ այսօր ալ կը յամառին գրել — «ռէակսիոն բնոյթ», «պրովոկասիոն լուրեր», «դիսկուսիոն կարգով», «ինֆորմացիոն բնոյթ»։ «Ագիտացիոն պայքար»։ Շարեցէք ինչքան կ՚ուզէք։

Այս բառերը—ռէակսիոն (յետաշրջում, յետադիմութիւն), «պրովոկասիոն» (բանսարկութիւն, խառնակչութիւն, գրգռում), «ինֆորմասիոն» (տեղեկութիւն) գոյական են, եւ եթէ անպատճառ օտար բառը պիտի գործածեն, պիտի առնեն անոր ֆրանսերէն, անգլերէն կամ գերմաներէն ածականը (ռէաքսիոնէր, փրովոքան կամ փրովոքաթէօր եւն.)։ Տեսա՞ծ էք որ Ֆրանսացի մը գրէ «Des informations provocations», *գրգռիչ, խառնակիչ լուրերու իմաստով։ Կամ* de nature réaction, ayant un caractère réaction !

Ի՞նչ կը նշանակէ «ինֆորմասիոն կարգով» (à titre d'information) *— երբ այնքան դիւրին է գրել — «իբրեւ տեղեկութիւն», «իբրեւ տեղեկատու»։ Նոյնը եւ «դիսկուսիոն կարգով»։ «Դիսկուսիան» մեր վիճաբանութիւնն է, «կարգը» բոլորովին սխալ. պիտի ըլլայ «իբրեւ»։ Եւ բացատրութեան շատ մը ձեւեր ունինք.— «Այս յօդուածը կը հրատարակենք իբրեւ վիճաբանական նիւթ, կամ իբրեւ ազատ կարծիք, եւն.։ Խմբագրին ձեռքն է գտնել բուն բացատրութիւնը, մեր այնքան ճկուն լեզուին մէջ։*

Ճիշդ է որ չունինք «ագիտացիոն»ին բուն բառը (agitation)*։ Կը նշանակէ միտքեր յուզել, խլրտումներ հանել՝ օ՛րեւէ նպատակի կամ ձեռնարկի համար։ Մօտաւորապէս կը համապատասխանէ «արծարծում» բառը։ Իսկ ածականաբար՝ «խռովարար»։ Բուն «աժիթաթէօր»ը կատարողը* (agitateur) *կարելի էր կոչել խռովարար, եթէ այդ բառը ուրիշ իմաստ առած չըլլար մեր ընթացիկ լրագրութեան մէջ։*

Տակաւին յիշե՞նք «օֆիցիօզ»ը (officieux), *որ արդէն նախրագործուած է իբրեւ «կէս-պաշտօնական» կամ «անպաշտօն»։*

Բայց երկար է այս կարաւանը։ Եւ մանաւոր սիւնակի մը մէջ պիտի քրքրենք արդէն։

Յիշենք մէկ-երկու բառեր ալ, որ զոյգ եղած են մտքի ծուլութեամբ։

Կ՚ըսենք,—«կեանքը աժան է» «կեանքի սղութիւն»,—բառական թարգմանութիւն ֆրանսերէնէ։ Ո՞րն է մեղքը մեր հրաշալի «աժրուտ»ին։ Ճիշդ է որ «կեանքը աժան է» Թուրքիոյ մէջ. բայց ապրո՞ւստը...

Կը գրեն.— «Պէտթական», «անպէտք»։— Իսկ «պիտանի՞ն», իսկ «անպէ՞տ»ը։ Ո՞ր օրուան համար են։ Պիտի չենդայի՞ք, եթէ գրէինք «վանթապատական»։ Շ.

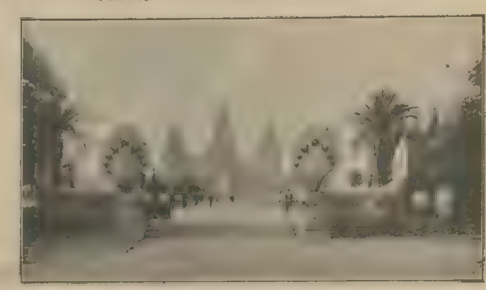
ՀՆԳԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ ՅԱՋՈՂԱԾԷ

Ջիկագոյի ճարտարագործներէն մէկը Ֆրէյ, որ ներկայիս կը գտնուի Սիպերիոյ կունեցք վայրին մէջ, պողպատի գործարաններու Ռուսիայէն վերադարձած եւ Պերլինի մէջ ըրած է կարգ մը յայտարարութիւններ թէ՝ խորհրդային հնգամեայ ծրագիրը լրիւ յաջողած է երկաթի եւ պողպատի արտադրութեան մէջ։

Ամէնէն աւելի, մասնագէտներու պակասն է որ կը նեղուի Ռուսիա։ Սակայն, այս վիճակը այնքան ալ ծանր չէ, որովհետեւ, ամերիկացի եւ գերման ճարտարագէտներու ու մասնագէտներու կողմէ, բազմաթիւ առաջարկներ կան՝ Ռուսիոյ մէջ աշխատելու։

Ամերիկացին յայտնած է նաեւ թէ, վերջին մարիներու ընթացքին, գործաւորներու վիճակը բարւոքած է եւ թէ երիտասարդութիւնը մեծ խանդավառութիւն ցոյց կուտայ հնգամեայ ծրագրի իրագործման մասին։

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԷՆ

ԱՆԳՈՐ - ԹԱՄԻ ՄԵՀԵԱՆԸ — ֆօթօ ֆէպիւս
ՈՐՈՒՆ ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՔ ԱՅՍՕՐ, Բ. ԷՋԻՆ ՄԷՋ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

ՀԱԿԱՔԷՄԱԼԱԿԱՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻ

Երէկ, «Թան»էն թարգմանած էինք կարգ մը տեղեկութիւններ՝ Կիլիկիոյ մէջ ծագած ըմբոստութեան մասին։

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները, որոշ վերապահումներով։

Կիլիկիոյ խլրտումներն ստեղծող կազմակերպութիւնը կը կոչուի «Քէմալիզմ տեւշմանը Անատոլու իհրա քոմիթէսի», —Քէմալականութեան թշնամի Անատոլուի գործադիր կոմիտէ։ Համաձայն մեզ տրուած հաւաստիքներուն, կազմակերպութիւնը բազմաթիւ մասնաճիւղեր ունի Անատոլուի նահանգներուն մէջ։

«Թան»ի հաղորդած դէպքերը տեղի ունեցած են Յուլիսի սկիզբները։ Առաջին բախումը վերջացած է քէմալական ուժերու պարտութեամբը։ 80 հոգինոց ոստիկանական ուժ մը բոլորովին բնաջնջուած է, 50 հոգինոց զինեալ ըմբոստներու կողմէ։

Այս առաջին ձախողութենէն յետոյ, որպէսզի դէպքը չյուզէ Անատոլուի մնացեալ նահանգներուն մէջ, Էնկիւրիէն եկած յատուկ հրամանի մը համաձայն, Մարաշի, Այնթապի, Օսմանիէի եւ Ատանայի կուսակալներէն բաղկացած յանձնախումբ մը ղրկուած է բանակցելու հակաքէմալական կազմակերպութեան հետ։ Կուսակալներու յանձնախումբը առաջարկած է 10 օրուան ընթացքին, զինաթափ ըլլալ, փոխարէն ներում խոստանալով։ Հակաքէմալականները մերժած են եւ իրենց կողմէ ներկայացուցած են հետեւեալ 5 պայմանները.

1) Մուսթաֆա Քէմալ պէտք է հրաժարի իշխանութենէ.
2) Ազատ ընտրութիւններ կատարել։
3) Մէտրէսէները կրկին բանալ.
4) Վերցնել լատինական տառերը.
5) Ընդհ. ներում յայտարարել.

Այս առաջարկները ընդունուելու եւ գործադրուելու պայմանով, հակաքէմալականները խոստացած են զէնքերը վար դնել, հակառակ պարագային, յայտնած են թէ շարժումը պիտի տարածուի ամբողջ Անատոլուի մէջ։

Կուսակալներու յանձնախումբը, որովհետեւ իրաւասութիւն չունէր որեւէ առաջարկի կամ պայմանի մասին բանակցելու, դիմած է Էնկիւրի, որ ինչպէս սպասելի էր, մերժած է եւ ըմբոստները զսպելու համար, 300 հոգինոց ոստիկանական ուժ մը ղրկած է անոնց վրայ, Մարաշի, Օսմանիէի, Այնթապի եւ Ատանայի վիլայէթներէն։ Հակառակորդ ուժերու հանդիպումը տեղի ունեցած է Գօզանի եւ Ֆէքքէի մէջտեղը։ Ըմբոստներու ուժը կը բաղկանար 130 զէնքէ։ 6 ժամ տեւող բախումին ընթացքին, Քէմալի ոստիկանները փախուստ տուած են, մեծ վնասներ կրելէ վերջ։ Ըմբոստները զանոնք հետապնդած են մինչեւ Գօզանի մօտերը։ 25 ոստիկան միայն կրցած են ազատիլ, ապաստանելով Գօզան։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԴԷՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՄԱՍԻՆ Կ՚ԱՌԱՋԱՐԿԷ...

Ֆրանսայի առեւտրական նախարարը Պ. Լուի Ռոլէն, մեծ ճառ մը խօսեցաւ նախորդ օր, Ազգերու Դաշնակցութեան արհեստագիտական կազմակերպութեանց յանձնախումբին մէջ՝ անտեսական համաշխարհային տագնապին մասին եւ իբր դարման, ներկայացուց կարգ մը հանրօգուտ շինութեանց ծրագրեր։ Այս ծրագրերուն իրագործումը կը պահանջէ Միջազգային դրամատան կողմէ մեծ գումարներու տրամադրումը։ Ատ այժմ, անշուշտ, տակաւին շատ հեռու ենք նման ձեռնարկներու իրագործումէն։ Սակայն կարգ մը պետութիւններ, պատասխանելով Աշխատանքի Միջազգային գիւանի հարցումին, ներկայացուցին հանրօգուտ շինութեանց ծրագրեր, իրագործելի իրենց երկրին մէջ՝ իբր դարման անգործութեան։

Իսկ Թուրքիա, իր կարգին ներկայացուցած է հետեւեալ ծրագիրը իր երկրին համար.—

1) Երկաթուղիներ եւ նաւահանգիստներ, որոնց շինութեան համար կը նախատեսէ 140 միլիոն թրքական ոսկի (ոսկին 12 ֆրանքէն)։ Այս շինութիւնները գործ պիտի հայթայթեն 22 հազար բանուորներու, ամբողջ 7 տարի։

2) Կամուրջներ եւ ճամբաներ,— 56 միլիոն, 500 հազար թրք. ոսկի։ 8500 գործաւորի աշխատանք, 12 տարի ամբողջ։

3) Ջրաբաշխական աշխատանքները 100 միլիոն թրք. ոսկի, 2500 գործաւորի աշխատանք՝ 10 տարի ամբողջ։

Թրքական կառավարութիւնը կ՚աւելցնէ որ այս շինութիւնները կը պահանջեն օտար մասնագէտներու աշխատութիւնը եւ մեծ քանակութեամբ նիւթեղէնի գնում՝ օտար երկիրներէ։

Անգլիա կը մեծացնէ աշխարհը

Ելմտական տագնապը մեղմացնելու մտադրութեամբ, գոբեղ հոսանք մը ծայր տուած է Անգլիոյ մէջ՝ կիրարկելու մաքսային արգելիչ օրէնք մը։ Այս սպառնալիքը սակայն, խորապէս կը մտատանջած է բոլոր այն պետութիւնները, որոնք առեւտրական յարաբերութիւններ ունին Անգլիոյ հետ։

Շաբաթ առտու, Պելճիքայի, Դանիոյ, Լիւքսէմպուրկի, Նորվեկիոյ, Հոլանտայի եւ Շուէտի պատուիրակները, բանաձեւ մը ներկայացուցին ժընեւ., որով առանց ուղղակի ակնարկութիւն ընելու Անգլիոյ մտադրութեան, պահանջ կը դնեն որ պետութիւնները յաճախադէպ փոփոխութիւններ չմտցնեն իրենց մաքսային քաղաքականութեան մէջ։

Իսկ պերճանքի առարկաներու վրայ՝ մաքսատուրքի անհամեմատ յաւելման ծրագիրը, իրաբանցումի մատնած է Ֆրանսայի առեւտրական շրջանակները։

Եթէ ծրագիրը իրականանայ, ամենէն մեծ հարուածը պիտի կրեն կարի գործերը եւ աստեղէնը եւ մանաւորաբար Լիոնի շրջանը չափազանց պիտի վնասուի, Փարիզէն վերջ։

Բրիտանական տագնապը

Անգլիոյ խորհրդարանը շարունակեց վիճաբանութիւնները անտեսական տագնապին մասին։ Հարցումներու պատասխանելով, աշխատանքի նախարարը յայտնեց թէ անգործութեան սնտուկը արդէն 100 միլիոնէ աւելի բաց ունի եւ եթէ ներկայ քաղաքականութիւնը չդադրի, մէկ քանի ամիսէն բացը պիտի բարձրանայ 130 միլիոն սթերլինի, 1933ին բարձրանալու համար 190 միլիոնի։

155ի դէմ 219 ձայնով, խորհրդարանը ընդունեց կառավարութեան բանաձեւը, որով իրաւունք կը ստանայ վարչական կարգադրութիւններ հրամանագրերու, իրականացնելու համար անհրաժեշտ խնայողութիւնները։

Ընտրութիւններու հարցը կը շարունակէ եռուզեռի մէջ պահել կուսակցութիւնները։ Կ՚ըսուի թէ Անգլիոյ դրամատան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է վարչապետին, գգուշացնելու համար կառավարութիւնը՝ շուտափոյթ ընտրութեանց վտանգներուն դէմ։

Անգործութեան կը տարածուի

Սեպտ. 12ի վիճակագրութիւնը, այդ թուականի անգործներու թիւը ցոյց կուտայ 39.952 որոնց 8257ը կիներ, մէկ շաբաթ առաջ այդ թիւն էր, 38.763, ուրեմն 1189ի յաւելում մը։

Յիշենք թէ այս տարեշրջանին, անգործներու առաւելագոյն թիւն էր եղած 51.000, ապրիլին, որմէ վերջ, սկսեր էր նուազիլ մինչեւ 35.000։ Բայց, մէկ քանի շաբաթէ ի վեր կրկին սկսած է բարձրանալ։ Այսօր թիւը պէտք է հաշուել կլոր՝ 40.000, պաշտօնապէս արձանագրուած նպաստընկալ։

Սակայն, նոյնիսկ պաշտօնական այս թիւը՝ շատ վար կը մնայ իրականէն, Փարիզի քաղաքապետական խորհրդականներէն մէկը կը յայտնէ թէ նպաստընկալ արձանագրուած անգործները՝ միայն 6 ամիս իրաւունք ունին օգտուելու թաղապետական նպաստներէն, որմէ վերջ, գործ գտած ըլլան կամ ոչ, նպաստը կը դադրի եւ կ՚երեւի շատ է թիւն անոնց, որոնք կը գտնուին այս պարագային մէջ։

Հակառակ ասոր սակայն, այս վերջին եօթնեակին, Ֆրանսա մտած են 12.972 օտարականներ, որոնց 12.779ը երկրագործական աշխատաւորներ, իսկ Ֆրանսայէն մեկնած են 768 օտարականներ։

ԱՐԴԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Նիգոլա Էվրէնօֆ, փոքրիկ հատորով մը, «Թատրոնը կեանքի մէջ», կ'ուսումնասիրէ թատրոնի գոյութեան պատճառները եւ կուտայ անոր իմաստասիրական մեկնութիւնը: Թատրոնը, կ'ըսէ, գոհացում կուտայ բնախօսական պահանջի մը, այլափոխումի բնազդին: Մարդը թատրոն կը խաղայ իր ծնած օրէն, նորածինը իր մատիկներով, մանուկը իր խաղալիքներով, չափահասը իր բեմով. ամբողջովին զօրաւոր է անոր մէջ այլափոխումի բնազդը:

Կան բացառիկ երեւակայութեան տէր մարդեր, ինչպէս վիպասանները, որոնք կը կերպարանափոխուին իրենց հերոսներուն վրայ: Անոնք կը մոռնան իրականութիւնը, նոյն իսկ իրենց անհատականութիւնը կը նոյնանայ իրենց հերոսներուն հետ, կ'այլափոխուի:

Բայց սովորական մարդիկ անկարող են ստեղծելու այդ պատրանքը իրենց ներքին կեանքով, ընկերութիւնը անոնց համար կը հիմնէ հաստատութիւններ, թատրոններ ուր անոնք կ'երթան իրենց զիրենք մոռնալու, կերպարանափոխուելու:

Թատրոնը ուրեմն արդիւնքը չէ մարդկային քաղաքակրթութեան, այլ զօրաւոր բնազդի մը արտայայտութիւնը: Ան կը ծնի մարդուն հետ ու կը վերջանայ անով. այդ է իր ուժը եւ իր կենսունակութիւնը:

Ահա թէ ինչու պատերազմէն ետքը թատրոնը վերականգնուեցաւ արիւնի եւ աւերակներու մէջէն ու ծաղկեցաւ անսովոր թափով:

Բայց նոր սերունդը, այն սերունդ զգայարանքները արդէն էին մաշուած անսարաններով ու արիւնի հոտով, չգոհացաւ անցեալի թատերական տարազներէն: Փոխուած էր անոր հոգին, փոխուած էին անոր զգայարանքները. ան փնտռեց նոր ձեւ, նոր խորք, համապատասխան իր կեանքին եւ ստեղծեց նոր տարազ մը, Արդի թատրոնը:

∴

Մինչեւ 1914, թատրոնը գրականութիւն է, գրական սեռ մըն է, ինչպէս բանաստեղծութիւնը, վէպը: Թատերգութիւնը ինքնին ամբողջութիւն մըն է, կատարեալ ճարտարապետութեամբ, ինչպէս Ակրոպոլը, Նոթր-Տամը:

Ժամանակի ընթացքին, կը բնաշրջուի թատերական ճարտարապետութիւնը, կը փոխուի անոր զարդանկարչութիւնը (décoration), բայց Եսքիւղէսէն մինչեւ Շէյքսփիր ու Ռասին, Ռասինէն մինչեւ Իպսէն ու Մէթերլինկ անփոփոխ կը մնայ անոր գեղեցկագիտութիւնը:

Արդի թատրոնը գրական սեռ մը չէ. ան խզած է իր յարաբերութիւնները գրականութեան հետ եւ ինքզինքը յայտարարած անկախ արուեստ որ պիտի ըլլայ ներդաշնակ համադրութիւնը (synthèse) բոլոր արուեստներուն, նկարչութիւն, արձանագործութիւն եւ շարժանկար, բանաստեղծութիւն, երաժշտութիւն եւ պար:

Այս տեսութեան հետեւանքով թատերգութիւնը, գրական գործը կը դադրի ըլլալէ ինքնին ամբողջութիւն մը ու կը դառնայ միայն մէկ տարրը արդի թատրոնին, բացառիկ կարեւորութիւն կը ստանայ բեմադրիչը (metteur en scène), այն մեծ դերասանը որ առանձին պիտի խաղայ ամբողջ թատերգութիւնը, համադրելով բոլոր տարրերը:

1929ին Փիկալ թատրոնին մէջ ներկայացուեցաւ Լընօրմանի «Սիմուն» թատերախաղը, Կաստօն Պաթիի նոր բեմադրութեամբ: Ափրիկեան գաղթավայրի մը միջավայրն ու մթնոլորտը պիտի ստեղծէր բեմադրիչը: Լընօրման որ գրական թատրոնի մէջ վարժուած էր ընտրելու դերասանները, ներշնչելու բեմադրիչը եւ ղեկավարելու խաղարկութիւնը, բաւականացաւ միայն գործակցելով Պաթիի, ու յաճախ պարտաւորուեցաւ թիփառելու գրական գործը, զայն ստեղծելու համար իր նոր պատեանին մէջ:

Արդի թատրոնի տարազը սակայն դեռ չկենդանացաւ, Փիկալ ձախողեցաւ զայն ապրեցնելու իր փորձերուն մէջ. հակառակ նոր բեմադրութեան բոլոր կատարելութիւններով օժտուած իր շարժուն բեմին եւ իր հասոյթը ապահովեց գրական գործերով, ինչպէս Սիմուն, Ցօնօկօ, եւն.:

Սա՛ առանձնակ մը տարիներու ընթացքին, արդի թատրոնը մնաց լոկ տարազ մը, չծնան գործեր որոնք արդարացնէին անոր յաւակնութիւններն ու անկախութեան ձգտումները: Ան հեռացաւ ծիլադաշտէն, մօտենալու համար Հոլիւուտին ու կինեմաներու, հեկալ մարմին մը ճշմիմ հոգիով:

Ու այսօր, հակառակ նոր թատրոնի շուրջ ստեղծուած աղմուկին, Փարիզեան բեմը կ'ապրի գրական թատրոնի արտադրութիւններով, ֆրանսացի թէ օտար:

Ու գարմնալ մեծ բանաստեղծ մըն է որ կուգայ ապացուցանելու թէ թատրոնը կը մնայ ու կ'ապրի միայն գրականութիւնով:

* * *

1930 Մայիս 5ին Պերլինի մէջ մեծ պատրաստութիւնով ներկայացուեցաւ Ֆրանսացի յայտնի բանաստեղծ Փօլ Գլօտէլի վերջին թատերգութիւնը, «Քրիստափոր Գոլոմպոս», որուն կ'ընկերանայ ֆրանսացի արդի երաժշտագէտներէն Դարիւս Միլհոյի թատերգած երաժշտութիւնը:

Գլօտէլ, որ Ուաշինկթընի ֆրանսական արդի դեսպանն է, Ատլանտեանը կտրեց ներկայ ըլլալու համար իր գործին առաջին ներկայացման:

Թատերախաղին մէջ կայ նոր դերակատար մը որուն Explicateur անունը կուտայ հեղինակը: Այս անձը, բեմին վրայ անշարժ, մեծ գրքի մը մէջ կը կարդայ Գոլոմպոսի կեանքը: «Դուք հիմա պիտի ըսէք» կը սկսի ան, Քրիստափոր Գոլոմպոսի պատմութիւնը: Ու մտքական լապտերի մը պէս շարժման մէջ կը դնէ եւ շարժանկար եւ ամբոխ, եւ երաժշտախումբ եւ դերասան:

Այդ գիրքն է թատերգութիւնը, Քրիստափոր Գոլոմպոսի կեանքին մեկնութիւնը:

Հեղինակին բացատրութեան համաձայն, տրամը կը բաղկանայ երկու մասերէ. բեմին վրայ Քրիստափոր Գոլոմպոս Ա., նոր աշխարհի մը անմիլքով յափշտակուած, սրահին մէջ, նախաբեմին վրայ (proscenium) Քրիստափոր Գոլոմպոս Բ. հիւանդ, ծեր ու աղքատ որ անդրաշխարհէն կը դիտէ իր կեանքը ու իր խաւնը՝ ամբոխը, այսինքն երաժշտախումբը, որ պիտի տայ հաւաքական կեանքի աղմուկը, ամենչինը այն սերունդներուն որոնք կը ծնին ու կ'անցնին, փոխն ի փոխ կատաղի եւ զուսպ, թշնամի եւ խանդավառ:

Բեմին խորքը շարժանկարը կը պատկերացնէ այն յուզումնական շարժումը, որ կեանքն է ու այս յաջորդաբար փոփոխուող գործոն մէջ կ'անցնի մարդու մը կեանքը, Գոլոմպոսի տրամը:

Շարժանկարը սակայն չի բաւականանար միայն պատկերացնելով արտաքին աշխարհը, տեսիլքները ուր ամպերը կը պատրեն, ուր երկրագունդը կը դառնայ ցոյց տալով հինգ հազարամեակներու հեռաքերը, Գոլոմպոսի եւ իր հետեւորդներուն նաւ նաւիլը, անսահման ծովը՝ կատաղի և սպառնալից, նաւաստիներուն խլրտումն ու յեղափոխութիւնը, ու յանկարծ աղաւնի մը, հողը, նոր աշխարհը ուր Գոլոմպոս կը պարզէ յաղթանակի դրօշը, իր վերադարձը եւ իր բոլոր յուսախաբութիւնները:

Շարժանկարը կը թափանցէ նաեւ մարդկային հոգիին ներս, ու մեր ներքին աշխարհի անորոշ ու տարտամ պատկերները կը վերածէ յստակ, զգայական պատկերներու, որոնք բեմին խորքը, կտաւին վրայ կը ցոլացնեն մեր ներքին կեանքը, իր մութ եւ անդիմադրելի վիճակներով: Հոն, շարժանկարը կը դառնայ զօրաւոր ու խորաթափանց աչք մը, բացուած Գոլոմպոսի խռովայոյզ հոգիին վրայ:

∴

Արդի թատրոնը պիտի ըլլայ ներդաշնակ համադրութիւնը բոլոր արուեստներուն, ան պիտի օգտուի նոր բեմադրութեան վերջին կատարելութիւններէն, բայց պիտի մնայ բանաստեղծութիւն, պիտի ըլլայ գրական արուեստի մը արտայայտութիւնը: Բեմադրիչը անոր պիտի բերէ իր ստեղծագործ երեւակայութիւնը, ընտրելու ճաշակը, ներդաշնակելու արուեստը, բայց միայն ծառայելու համար գրականութեան, որ անմահ է:

ԱՐԱՔՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

5.— ԱՆԳՕՐ-ՎԱԹԻ ՄԵՀԵԱՆԸ

Եթէ Փարիզի Գաղթային Ցուցահանդէսը թանկագին մատանի մըն է՝ իր ամբողջութեանը մէջ, ապա ուրեմն, Անգօր-Վաթի Մեհեանը՝ հազուագիւտ քարն է այդ մատանիին վրայ:

Խորախորհուրդ եւ անհաղթելի, ո՜հ, անիկա վե՜ր կը սլանայ, օդին մէջ՝ գլելով միւս բոլոր գմբէթներն ու կատարները ծառերուն:

Մառա՛յլ է ան Սարլանի դէմքին պէս, որ սակայն ներսէն լո՛յս կ'աղբիւրէ:

Մառա՛յլ՝ Նոթր-Տամի խառնուածքով, սա տարբերութեամբ միայն, որ եթէ Սէնի ափերուն վրայ կառուցուած այս եկեղեցին՝ մաշուած եւ դժոխքի առասպելներով կը մթագնէ իր հրապարակէն անցնող մահկանացուները, Անգօր-Վաթը՝ իր խորհուրդին եւ հաւատքին ալիքներուն վրայ կը բարձրացնէ քեզ:

Իր Ջուրերուն վրայ՝ վեր կը բարձրանայ հոգիդ, ինչպէս արտաքսուրակ գմբէթները իր աշտարակներուն, որոնք նստած են Գրահմաններու շղակին վերայ՝ կարծես քիչ մը աւելի լոյս կորզելու համար երկինքէն:

Ո՜չ, երկինք քերող մը չէ սակայն ան, այլ միայն ներկ ու միօրինակ հառաչք մը բարձրութիւնը իր յաւերժին:

Անիկա համատեղութիւն մըն է՝ խմէրեան արուեստի, ճարտարապետութեան, քանդակի, ինքնատիպ արտայայտութեան, ոճի եւ խորհուրդի:

Վէհաշէնի կուրծքին վրայ, անտարակոյս, արհամարհանքով կը դիտէ միւս բոլոր կարգի «կատարելութիւնները», որոնք կը վխտան իր չորս կողմը: Տեղ տեղ հնդկահաւի պէս իրենց թեւերը փռած՝ անոր յաւակնութեամբ եւ յոխորտանքով, որ կ'աղվէն այս անտառին ազնուականութեանը մէջ՝ քիչ մը աւելի ուշադրութիւն մուրալու համար:

Մինչդեռ Անգօրը իր լռութեան մէջ՝ իր հաւէրժ բազմաւորութիւններ կը քաշէ:

Անիկա Մեհեան մըն է, որ պէտք չունի վերնագրի:

Առասպելութիւն մը, որուն համար հրաշագործութիւնները անարժէք են:

Իր կառուցուածքին մէջ՝ հսկայ մը, որ աշտարակէ հինգ ներգակները ուսին վրայ նստած՝ կը սուրայ դարերու մէջէն՝ իր պերճութեամբ եւ հանճարով, պաշտուելու համար մեր օրերու քաղաքակրթութիւնը:

Ու եթէ կ'ուզէք, Արեւելքը՝ ինքն է, որ ափսոսն պէս՝ Անգօր-Վաթի անցագրով՝ կըցած է անցնիլ բազմաթիւ զուաներ եւ եկած մինչեւ հիւսիս, մինչեւ Անտառը Վէնսէնին՝ ի խնդիր իր անփրաւուած բոլոր միւս ժամանակակից քոյրերու վրէժին:

Անգօրով եւ կը գիտեմ՝ Աշտիշատին եւ Նինուէին մեհեանները:

Որքա՜ն Գուտուտներ եւ Գրահմաններ: Որքա՜ն Վահագն եւ Անահիտ:

∴

Այստեղ քիչ մը պատմութիւն:

Փարաւենեան այս գործը կը պատկանի հնամենի Խմէր ցեղին: Դեռ եւս ճշդուած չէ շինութեան թուականը: Ամէնէն շատ կը խօսուի 8րդ եւ 9րդ դարերու մասին:

Անտարակոյս սերունդներ աշխատած են այս մեհեանի շինութեան համար՝ տրամադրելով եւ տաղանդ, եւ՛ միտք, եւ՛ քրտինք:

Մեհեանը կը գտնուի Հնդկաչինի մէջ, Սիամի եւ Քամպոճի սահմանագլուխը:

Կը կոչուի Անգօր-Վաթի մեհեանը, որովհետեւ շինուած է Անգօրի մէջ, որ մայրաքաղաքն էր Խմէրեան հարստութեան:

Ներկայիս կան միայն աւերակները:

1906ին, 7ին եւ 8ին մասնաւոր հետազօտութիւններ կատարուեցան՝ Անգօրի եւ Գամպոճի շրջաններուն մէջ՝ ֆրանքօ-սիամեան սահմանագծի յանձնախումբի մը կողմէ: Ֆրանսական առաքելութիւնը կը բաղկանար հինգ հոգիէ՝ առաջնորդութեամբ՝ Գ. Ֆ. Գերնարի, հրետանիի պետ: Իսկ սիամեան յանձնախումբին առաջնորդն էր ինժեներ Գ. Մօմ-Լիւսնկ-Շօիւ:

Ֆրանսան այս առաքելութեան ճիգերուն է, որ կը պարտի Անգօր-Վաթին աւերակները:

Ֆրանսական հնէաբանօրէն հինգ անդամներէն՝ Մարսէյլցի ենթասպայ՝ Փիէռ-Անրի-Տէսուէժ (մեռած 1916ին՝ Տարտանէլէն վերջ) հիացումով կը խօսի այս աւերակներու մասին եւ չուզեր հաւատալ, որ մարդկային ձեռքեր կառուցած ըլլան զայն:

Ուրեմն, ցուցահանդէսին համար կառուցուած Մեհեանը՝ լոկ վերարտադրութիւնն է իսկական Անգօր-Վաթին:

Վէնսէնի մեհեանը գործն է Փարիզցի երկու ճարտարապետներու՝ Գ. Գ. Շառլ Պլանշի եւ զաւկին՝ Կապրիէլի:

Դեռ տարիներ առաջ, անոնք կանչուեցան Հնդկաչինեան բանակի փարիչ՝ Գ. Փիէռ Կէստէն, որպէսզի հնարաւոր ամեն սահմաններուն մէջ ուսումնասիրեն Հնդկաչինի ճարտարապետութիւնը՝ այդ հիանալի երկրէն քիչ մը հոգի եւ կենդանութիւն զետեղելու համար Վէնսէնի մէջ:

Եւ Կապրիէլ Հնդկաչին գնաց հօրը կողմէ, ու վերադարձաւ բեռնաւորուած՝ թանկագին նոր փաստաթուղթերով:

Որոշուեցաւ Հնդկաչինեան Միութիւնը ներկայացնել Մեհեանով, միաժամանակ անոր գիծերը զետեղելով յատուկ տաղաւարներ՝ իւրաքանչիւրին յատկանիշով եւ ինքնատիպութեամբ:

Եւ ահա կը գտնենք ծառուղի մը, որ առնակը կը կազմէ Հնդկաչինին: Երկու կողմը տեղական տաղաւարներ: Այս դասաւորութիւնը կը յիշեցնէ ոճը Անգօրի պաշտօնական քաղաքներուն եւ մատենադարաններուն: Ծիրը գիծը մէջտեղը՝ Մեհեանն է՝ շրջապատուած ծառերով:

Դոյզ չէ՞ մը, որ կը գրաւէ 60.000 մեթր տարածութիւն: Քառակուսի ձեւ ունի: Ընդհանուր բարձրութիւնը՝ խանդարհակողմէն՝ 14 մեթր է, որուն վրայ հեծած են 5 աշտարակներ՝ 55 մեթր բարձրութեամբ:

Չորս կողմը՝ չորս մուտքեր:

Եւ սակայն փառայեղ ու մեհենավայել: Ցից են մուտքի սանդուղները: Եւ իւրաքանչիւր տասը սանդղամատին վրայ, անկիւնաքարը առիւծ մըն է երկու կողմէն: Գահակ առիւծներ՝ որպէսզի «անմաքուրները» չհամարձակին մերձենալ Մեհեանին:

Մեհեանին կամուրջը՝ պէթօնարմէ եւ երկաթ է: Իսկ պատմուճանը՝ խաւափայտ եւ խաւաքարու: Երբ դպիս, կը կարծես որ ձեռքդ մէջը պիտի մխրճուի:

Ցուցանի կազմակերպիչ Գ. Օպէրլէն է որ կազմակերպած է տրամագիծը: Նոյն բաժինը վերցուցած էր 1922ի Մարսէյլի Գաղթային Ցուցահանդէսին, ուր նորէն Անգօրի Մեհեանը հանդէսին «մարգարիտ»ը նկատուեցաւ:

Վերէն վար՝ շէնքի իւրաքանչիւր քարին վրայ քանդակուած են բազմաթիւ աստուածիկներ, Քամպոճեաններ, հզօր կենդանիներ, խոյր կամ ձեռք նմանող տերեւներ եւլն.:

Աստուածիկները նստած են ծալապատիկ, իսկ իրենց ուսերուն վրայ՝ նոյն դիրքով այլ աստուածիկներ: Եւ այսպէս շարունակ:

Մեհեանը ունի երկու յարկ: Առաջինը՝ սիւնազարդ ճեմելիք ունի չորս բոլորը եւ որուն մեծ ու գլխաւոր գմբէթին տակ դրուած է դռները:

Ո՛չ մէկ պատուհան կամ լուսամուտ, բացի տանիքին վրայի ապակիէ գմբէթէ մը՝ որ խորհրդաւոր լոյս կը մաղէ պատուհաններուն բնակարանին մէջ:

Սանդուղներէն մէկ հատը միայն զարդածական է: Միւս երկուքը՝ ներդաշնակութեան համար, որոնց իւրաքանչիւրին վրայ կայ նշանատախտակ մը՝ «մահուան վտանգ»:

Երկրորդ յարկն է, որ կ'առաջնորդուինք դէպի դարերը:

Դուռները՝ զարմանալիօրէն գեղեցիկ: Եւ ամենուրեք ոսկեզօծ բարձրաքանդակներ եւ հարթաքանդակներ: Միշտ խմէրեան ոճով:

Մարդկային եւ կենդանական աստուածներու աշխարհ մըն է անոնց կռիւը: Յաղթանակը:

Կարդացէ՛ք պատերուն վրայ՝ անհունօրէն ստեղծագործող եւ զգայուն Հնդկաչինը: Կոտոսեններ, փիղեր, խօթնագլուխ հրէշներ, զանգ, զանգուակ:

Ցուցադրութիւնը՝ իրենց գեղեցկութեան եւ առնականութեան: Սէրին եւ Առնլութեան:

Եւ տարբերային կերպով կը խորհրդանշէ՝ ասիական մեծ ժողովուրդի մը քաղաքակրթութեան մասին, որ ահա կ'արտացոլէ այնքա՛ն յորդառատ ինքնատիպութեամբ:

Առաջին յարկը ունի երկու մաս՝ Ներքնասրահ եւ արտաքին սրահ:

Ներքնասրահը կը պարունակէ հանքային, ճարտարարուեստի նախանիւթեր, հիւսելանիւթ, հողային եւ անտառային նիւթեր, վաճառականութիւն եւ դրամատուներ:

Կենդանաբուծութիւնը ունի իր առանձին տեղը: Եւ իրաւունքով, որովհետեւ աւելի քան 6 միլիոն խոշոր եւ ընտանի կենդանիներ կան այս երկրին մէջ:

Միւս սրահին մէջ հաւաքուած են հանրային կրթութեան վերաբերեալ դիւանաթուղթեր, ֆրանսական եւ տարաշխարհիկ արուեստ, բժշկական օժանդակութիւն, գիտութիւններ, գիրքեր, թերթեր, եւ Հանոյի գեղարուեստական վարժարանը: Մէկ խօսքով, այս սրահը ձեր առջեւ կը պարզէ ընկերային եւ մտաւորական գործունէութիւնը՝ Հնդկաչինին: Կը տեսնէք, որ Հնդկաչինցիները ոչ միայն նախնական ժողովուրդ մը չեն, այլեւ կը ներկայացնեն բարձր դիրք եւ ուշիմութիւն:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ

Վերջերս հայերէն կարգ մը թեր... կը պահանջէին արդի աշխարհա... րին թարգմանել Աստուածաշուն... Բայց ոմանք, ընդունելով հանդ... բնագիրին հետ բաղդատութեան անհրաժեշտութիւնը աւելի հա... գատ դարձնելու համար մեր Աս... ուածաշունչը, «անդուգական» համարէին Րիկսի թարգմանութիւ...

Ներկայիս բոլոր երրայագէտ... ըը կը պնդեն թէ Աստուածաշունչի լոր թարգմանութիւնները հարազ... չեն (Է. Մոնթէ, Ֆ. Լընօրման, Ռընան, ուրիշներ): Մասնաւորա... հին Կտակարանի թարգմանութի... Առաջին թարգմանութիւնը (յու... րէն), որ կը կոչուի Եօթանա... (Քրիստոսէ երեք դար առաջ), ... ւական տարբեր է բնագիրէն: ... րորդ թարգմանութիւնը (ասորե...) որ կը կոչուի Փեշիթթօ (Քրիս... մէկ դար ետքը), բառացի եւ ... րակ թարգմանութիւն մըն է: ... րէն թարգմանութիւնը կատար... ցաւ Ե. դարուն: Թարգմանիչ... նախ իրենց առջեւ ունէին Պեշ... թօ թարգմանութիւնը, յետոյ Եօ... սնից թարգմանութենէն ալ ... նակ մը գտան եւ մեր գրաբար ... գուհի: Թարգմանութիւնը հա... ձայնեցուցին այդ երկու օրինակ... րուն: Կրնաք երեւակայել հարա... տութիւնը, մանաւանդ եթէ նկ... ունենանք այն վէճերը, զորս ու... ները կատարեցին եօթնեն ... թարգմանութիւններուն մասին:

Գրաբար հայերէն Աստուածա... շունչը առաջին անգամ տպուեցաւ Վենետիկի մէջ (1805), հանա... ձեռագրի մը, որ գտնուած էր ... լիկիոյ մէջ: Աշխարհաբար հայ... Աստուածաշունչը (միայն Նոր Կ... կարանը) նախ տպուեցաւ Փա... մէջ, յետոյ Իզմիր (1842): Այս ... խարհաբար թարգմանութիւնը ... ուացի փոխադրութիւն մըն է ... բարէն: Հին եւ Նոր Կտակար... միասին, աշխարհաբար Աստուա... ծաշունչը ամբողջական տպուե... գամ Իզմիրի մէջ (1853): ... Թարգմանութիւնը կատարուած ... եբրայեցերէն եւ յունարէն բնագ... ներուն վրայէն: Նոյնը այս ... տանութիւնը վերստին տպուեցաւ ... այլ ինչպէս նաեւ Նորքի մէջ: 185... Իզմիրի մէջ տպուեցաւ Նոր ... կարանը, որուն էջերուն ... երկու սիւնակ, կը ... գրաբար և արեւելեան հայերէն ... խարհաբար թարգմանութիւններ ... քովի: 1843ին Նոր Կտակար... թարգմանութիւն մը, տպուած ... րի մէջ, ցոյց կուտայ յանկ... բնագրին հետ ունեցած տարբեր... թիւնները: Հայերէն գրով ... քերէն Նոր Կտակարան մը ... Մալթա տպուած է 1831ին ... Աստուածաշունչը հայերէն ... եւ թուրքերէն լեզուով տպուա... Իզմիրի մէջ 1843ին: (Թուրք... լեզուով և արաբական տառեր... տուածաշունչը տպուած է ... կանուխ, 1827ին, Պոլսոյ մէջ ... լոր այս գործերը կը պատկ... ամերիկեան բողոքական ընկեր... թեան: Անոր հայերէնը, ... եան կը պաշտպանէ, ... քննադատութեան: Իրաւ... «Սիոն», երբ կ'ըսէ թէ ... կան հրատարակութիւնը ... գատ ու անհրաժեշտ հայերէն... կը տառապի»: Այդ հայերէնը ... քախօս հայ բողոքականներ... ուէն փոխադրուած է կարծես ... հայերէնին մէջ թերզական ... բացատրութիւն կայ: Առիթ կը ... հարկաւ ցոյց տալու այդ հայե... թերութիւնները:

«ԹԱԳՈՒՀԻ» ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻ...

Իսկ գրաբար «Թագուհի» ... մանութիւնը, եթէ լեզուով «ազ... եան եւ ոսկեղէն» է, հարազա... թեան տեսակէտէն դժուար ... «թագուհի» կոչուի: Առեք ... թարգմանութիւնները Երգի Երգ... Նոր Նրգոցէն եւ բաղդատեցէ...

Որքա՜ն տարբերութիւն։ Քանի մը օրինակներ.

Յոբի գրքին Դ. գլուխին մէջ Եղիփազ Թեմանացի կը խօսի.

— Միթէ բազո՞ւմ անգամ լսալ իցեն քո բանք աշխատութեամբ, եւ զօրութեան բանից քոց ո՞ հանդարտեսցէ։

Եբրայերէնի մէջ չկայ այս խօսքը։ Այլ հոն կ'ըսուի.

— Միթէ խօսելեսցի՞ս, եթէ փորձեսցուք խօսել առ քեզ, սակայն ո՞ կարիցէ ժուժկալել առ ի չխօսել։

Եւ այս շատ ճիշդ է, որովհետեւ Թեմանացի, երբ խօսիլ կը սկսի, չէր կրնար առաջին խօսքն արտասանել, որ կարծես չի կրնար պահել կապը կամ «բռնել խօսքին թելը» ինչպէս կ'ըսուի։

Նոյն գլխուն մէջ.

— Եւ արդ եկին հասին ի վերայ քո ցաւք. սակայն դու վրդովեցեր։

Մասրեւ ձանօթութիւն մը կուտայ եբրայերէն ձեւն ալ.

— Եւ արդ եկին հասին ի վերայ քո, եւ խռովեցար, մերձեցան ի քեզ, եւ տագնապեցար։

Ընդհակառակն Օրբեան եբրայերէնի մէջ տարբեր կը գտնէ այդ խօսքը։

— Եւ արդ, երբ տառապանքի մէջ ինկար, տագնապի մատնուեցար, երբ ցաւի ենթարկուեցար, յուսահատութեան մատնուեցար։

Ուրիշ մը.

— Զօրութիւն առիւծու, զուչիւն մատակ առիւծու, պերճութիւն վիշապաց՝ շիջաւ.

Օրբեան մէջ կը բերէ եբրայերէնը.

— Առիւծին մռնչիւնը մարեցաւ, կորիւնին ակռաները ջարդուեցան։

Օրինակ մըն ալ Երգ Երգոցէն.

— Սեւ եմ ես եւ գեղեցիկ, դստերք Երուսաղէմի, իբրեւ զվրանս Կեդարու, եւ իբրեւ զխորանս Սողոմոնի։ Մի հայիք ընդ իս, զի ես սեւացեալ թխացայ, զանզի խեթիւ հայեցաւ ընդ իս արեգակն, որդիք մօր իմոյ մարտեան ընդ իս, եւ եդին զիս պահապան այգեստանի. զի այգին իմ ոչ պահեցի։

Օրբեանի թարգմանութեան համաձայն.

— Սեւ եմ ես, բայց գեղեցիկ եմ, Երուսաղէմի՛ աղջիկներ, ինչպէս վրանները են Կեդարի, ինչպէս առագաստները են Սողոմոնի։ Մի՛ արհամարհէք զիս քիչ մը սեւ ըլլալուս համար, արեւն է որ այրեց մորթս։ Մօրս զաւակները առին զիս եւ դաշտ ղրկեցին իբրեւ պահապան այգիներու, Ափսո՜ս, ես իմ սեփական այգի՛ս չկրցայ պահպանել։

Եւ այսպիսի տարբերութիւններ որքա՜ն կ'ուզէք։ Հարազատութիւնը սակայն ի՞նչպէս ճշդել։ Պէտք է խոստովանիլ, որ եբրայերէն բնագիրներն ալ եղծուած են, օրինակ Յոբի գիրքը, որ զանազան յաւելումներ կրած է։ Ցնոտ ի՞նչո՞ւ չպահել Յոբի տաղաչափեալ ձեւը գէթ մօտաւորապէս։

Հետաքրքրութեան համար էր, որ անդրադարձանք այս հարցին։ Սակայն պէտք է աւելցնել նաեւ թէ, ընդունելով որ այնքան ալ հարազատ չէ մեր «թարգմանչի» գրաբար թարգմանութիւնը, ոչ ալ հարազատ հայերէն է աշխարհաբար թարգմանութեան լեզուն, նոր թարգմանութիւն մը կը գտնենք անժամանակ եւ ուժի աւելորդ սպառում։

Բոլոր ուժերը մէկ ճակատի վրայ եւ ազգային աղէտին դէմ, որուն անունը ծանօթ է ամէնուն։

Շ. Ն.

ՌՈՒՍ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

Nouvel âge ամսաթերթը որուն երեւումը ծանուցած էինք, իր 9րդ թիւը յատկացուցած է ամբողջովին խորհրդային Ռուսիոյ։ Այդ թիւէն կը քաղենք հետեւեալ ռուս ժողովրդական երգերը.

Արու կատուն անկիւն մը նստեր՝ կաղին կը կոտրէ.
Էգ կատուն ալ օջախին առջեւ իր երգը կը յուսայ
Ձագերն ալ ակնոց են դրեր՝
Աչուկ կ'ընեն. իրենց շուրջը կը դիտեն։

Մայր մը, որ երգելով կը քնացնէ իր երախան.

Ի՞նչ ունի կատուն։
— Աղուոր օրօրոց մը ունի.
Բայց իմ ծագուկս
Աւելի աղուորը ունի։
Ի՞նչ ունի կատուն։
— Ճերմակ բարձիկ մը ունի.
Բայց իմ ծագուկս
Աւելի աղուորը ունի։
Ի՞նչ ունի կատուն։
— Տաքուկ վերմակ մը ունի.
Բայց իմ ծագուկս
Աւելի տաքուկը ունի։

Ի՞նչպէս կը մխիթարէ ինքզինք Յակոբ աղբարը։

Մխիթարուէ, Յակոբ աղբար,
Մի՛ չարանար, մի՛ բարկանար։
Առաջ քշէ՛, ու ձիդ չիտա՛կ.
Գիննատունը Զիւռն ճերմակ.
Գալծառ, անուշ գինի կայ հոն.
Որ արեւի պէս կը վառէ.
Բաժակդ եւ քեզ կ'ուրախացնէ,
Գնա՛, գնա՛, վիշտդ խեղդէ.

Եւ ահա պատկեր մը փառքին առջեւէն.

Բաթուշկա՛ Վոլգա՛, Վոլգա՛ աղջիկս,
Խմորը հասունցաւ.
Գնա՛ խոհանոց,
Ալիւր բեր ինծի...
Բաղերն ահա կը փչեն
Իրենց ճաթած տրինգը.
Այլոց անոնց դէմ կը կանչէ,
Հաւերն ալ շուրջպար կը դառնան։

ԵՐԱԶԻ ԱՆԿԻՒՆԸ

La Dépêche du Berry հարցարան մը բացած է, — ո՞րն է աշխարհի վրայ ձեր երազի անկիւնը։

Ա՜խ, մեզի չեն ուղեր այս հարցումը։ Երջանիկներ են, որ իրարու կը հարցնեն։ Եւ ահա ֆրանսացի գրագէտներ, ծատուորականներ ու արուեստագէտներ կարգով կը նկարագրեն իրենց երազի անկիւնը գեղեցիկ Ֆրանսայի մէջ։ Թերթին խմբագրութիւնը, հրատարակելով նաեւ Սայապալեանի պատասխանը, գովեստով կը ներկայացնէ այս հայ երիտասարդը, որ անդամ է Վօգլիւզի ակադեմիային, հիմնադիրն է Pro Arte շարժման, եղած է քարտուղար ֆրանսացի գրողներու ազգային համագումարի Կեդր. Վարչութեան, հեղինակ գաւառական գրականութեան ծաղկաքաղերու։ Նաանդուն ո՞ւ վառ գրող մը

ՆԵՐՔԻՆ ԿՌԻՒՆԵՐ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Անցեալները գրած էինք թէ կուսակցական ներքին կռիւներ տեղի են ունեցեր Ադրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան ծոցին մէջ, եւ Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէն միջամտելով վտարեր էր ընդդիմադիրները։

Այս անգամ նոյն կռիւներուն արձագանգը կուգայ Լեռնային Ղարաբաղէն. Թիֆլիսի «Պրոլետար»ին մէջ (5 սեպտ.) կը կարդանք.

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ (3 սեպտ.).— Վերջերս պարզուեցաւ որ Ադրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան Լեռնային Ղարաբաղի շրջանային կոմիտէն խմբակցական պայքար է մղեր կուսակցութեան մէջ, պլոք կազմելով եւ քաղքենիչ աշխատանքի մը լծուելով ընդդէմ Ադրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին։

Շրջանային կոմիտէն եւ շրջանային վերահսկիչ յանձնաժողովը միաժամանակ ժողով կը գումարեն եւ կը լսեն Յորսունովի եւ Ստարչինկովի զեկոյցները Ադրբէջանի եւ մասնաւորապէս Ղարաբաղի կազմակերպութեան ներքին կացութեան մասին։ Ու կը տեսնուի, որ լեռնային Ղարաբաղի ղեկավարութիւնը, յանձին շրջանային կոմիտէի քարտուղար Վարունցովի եւ կազմակերպչական բաժնի վարիչ Գենիա Սարգսեանի, պայքար են մղեր Ադրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին դէմ, եւ այդ նպատակով գործադրեր են «անթոյլատրելի վարչականութիւն, կոպիտ պատանալիքներ, ձերբակալութիւններ, եւայլն»։

Ժողովը տեսաւ, որ ձեռք մը բացուեր է «իդէոլոգիական ֆրոնտի պայքարում դաշնակիզմի, սպեցիֆիզմի եւ մուսավաթիզմի դէմ»։

Նկատի առնելով այդ պարագաները, որոշուեցաւ՝

Հրաժարեցնել իրենց պաշտօնէն Վարունցն ու Սարգսեանը եւ Բագու կանչել զանոնք դնելու համար Ադրբէջանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին տրամադրութեան տակ։ Մինչեւ ուրիշներու ընտրութիւնը հրաժարեցուածներուն տեղ, նշանակուեցաւ առժամեայ քարտուղար մը եւ կազմակերպչական բաժնի վարիչ մը։

ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏԻ 237 ԿԻՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

Հունգարական թերթի մը խմբագիրներէն մէկը յաջողած է տեսակցութիւն մը ունենալ Ապտիւլ Համիտի հարճերէն մէկուն հետ, որ երկար տարիներէ ի վեր Պուտափեշթ կը բնակի։

Այս նախկին հարճը, 35 տարու գեղուհի մըն է, բարձրահասակ, բաւական վայելուչ կերպով հագուած։ Պալատական կեանքի մասին, խմբագրին ուղղուած բոլոր հարցումներուն պատասխանեց յօժարութեամբ, սակայն յամառեցաւ ոչինչ յայտնել՝ թէ ի՛նչ կերպով իր Համիտի հարճ, ինկեր էր համիտական հարէմը։

Կարմիր Սուլթանին հարէմը կը բաղկանար 237 կիներէ։ Ամէն մէկ հարճ իր բուն անունէն զատ, կը կրէր անուն մը, որ իրեն տրուած էր Սուլթանին կամ անոր գլխաւոր հսկիչին կողմէ, ասկից զատ, ամէն մէկ կին, թիւ մը ունէր իրեն յատուկ։ Անշուշտ, այսքան կնոջ անուն, կարելի չէ միտք պահել։

Հարէմական բոլոր այս սորուկները, շատ խիստ կարգապահութեան եւ հսկողութեան ենթարկուած էին։ Պարտաւոր էին ոչ ժամու մը արթննալ, ուտել պառկիլ, ճիշդ ինչպէս զօրանոցներու մէջ։ Ասոր փոխարէն, որեւէ աշխատանք կատարելու ստիպուած չէին։ Ծուլութիւնը անոնց կեանքին ամէնէն մեծ բաժինն էր։

Ընդհանրապէս տարածուած այն կարծիքը թէ՝ Համիտին հարճերը յաւիտենական բանտարկեալներ են, բոլորովին համապատասխան չէ իրականութեան։

Սուլթանին այս անհամար կիները իրաւունք ունէին քաղաք իջնալու եւ գնումներ կատարելու, պայմանաւ սակայն որ նախապէս արտօնութիւն առած ըլլայ մեծ-ներքինէն, գլխաւոր հսկիչը։ Գիտենք արդէն որ, միշտ անոնց կ'ընկերանար հաւատարիմ ներքինի մը, բարձրահասակ, թիկնեղ եւ կապկաղէմ։

Ըսինք թէ հարճերը իրենց անուններէն զատ, մէկ մէկ թիւ կը կրէին։ Այս թիւերը ըստ բախտի չէր որ կը տրուէին, այլ համաձայն անսանական նախասիրութեան դարձուրելի կնամոլին, որ Համիտն էր։ Այսպէս 1 թիւը կը տրուէր Կարմիր Սուլթանին առաջին սիրականին։ Այս թիւը սակայն, ինչպէս կ'ենթադրուի իրաւունքով, անփոփոխ չէր։ Այլ ըստ տիպար բռնաւորին քմահաճոյքին, գնդակի պէս կ'անցնէր հարճէ հարճ։

Հունգար խմբագրին հետ խօսակցող հարճին թիւն է 178։ Ինչ որ կը նշանակէ թէ քիչ անգամ առիթը կ'ունենար վայելելու իր տիրոջ ընկերակցութիւնը։ Հասկնալի է, մինչեւ որ կարգը իրեն գա՜յ...։

Սակայն որովհետեւ օտար շատ մը լեզուներ գիտէր, հարէմին մէջ կը վայելէր առանձնաշնորհեալ դիրք մը, մանաւանդ որ լաւ ալ պատմել գիտէր...։

Սուլթանին հարէմը, յաւիտենական կրկէս մըն էր՝ կռիւ իրարու հետ, դաւ ու սադրանք իրարու հետ։ Անշուշտ, երբ կիներն ուրիշ բան չունին ընելիք, ի՞նչ աւելի լաւ կը յարմարի իրենց խառնուածքին։ Ամէնէն աւելի Սուլթանին սիրականներն ու նախընտրելիներն էին որ տեղի կուտային այս դաւերուն ու կռիւներուն, իրենց յարուցած նախանձով։ Ասոնք իրենց վայելած համակրանքը կը շահագործէին Սուլթանը գրգռելով իրենց հակառակորդ կիներուն դէմ եւ անոնցմէ առնել տալով գոհարեղէնները, զորս Սուլթանէն ստացեր էին՝ իրենց գերակշռութեան օրերուն...

Երբ հարճերը այլ եւս անպէտ, այսինքն ծերացած կը նկատուէին, հարէմէն դուրս կը նետուէին, անշուշտ արժանի պատիւներով։ Սուլթանը այնքան ալ գէշ մարդ չէր..., գոնէ հանդէպ գեղեցիկ կիներուն... յանձնորէն կ'ապահովէր անոնց ապրուստը, մեծկակ գումարներ տրամադրելով անոնց։ Ազատ արձակուած հարճերը՝ իրաւունք ունէին իրենց հետ տանելու գոհարները եայլն., ինչ որ ստացեր էին իբր նուէր։

ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Մարտունիի շրջանային գործադիր կոմիտէի նախագահը Արշաւիր Սարաֆեան ապօրինի ձեւով կը հրամայէ ոստիկանապետ Բաթեանին, որ խուզարկութիւն կատարէ քանի մը գիւղացիներու տուներու մէջ։ Իսկ Բաթեան, աւելի եւս ապօրինի, խուզարկութեան ժամանակ, կը բռնագրաւէ գիւղացիներուն բոլոր ստացուածքները։ Բռնագրաւուած առարկաներէն մաս մը կը ծախեն, միւս մասն ալ կը բաժնեն իրենց միջեւ։

Վերատուգիչ Յանձնաժողովը, քննելով այս պարագան, «խիստ նկատողութիւն տուաւ» եւ... պրծաւ գնաց («Խորհ. Հայաստան» սեպտ. 1)։

.˙. Աշխատանքի փոխ-գործավար նշանակուեցաւ Գուրգէն Փօղոսեան։

ՕՐ. ԱՑՐԻՆԷ ՄԱԼԱԵԱՆ
ԵՒ
ԸՆԿ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊՕՑԱՃԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Կնքահայրութեամբ Հայկազ Թաշճեանի։

Իսի-լէ-Մուլինօ 19 սեպտ. 931

.˙. Հայաստանի ճամբաներու շինութեան եւ փոխադրութեանց միջոցներու վարչութեան նախագահ Յովսէփ Սարատրկեան, որուն մէկ երկար տեղեկագիրը, Հայաստանի ճամբաներուն վիճակին եւ իր ծրագիրներուն մասին, տուած էինք անցեալ թիւով, ողբերգական մահով մը մեռաւ սեպտեմբեր 6ին, երբ կը հսկէր ճամբաներու շինութեան աշխատանքներուն։ Իր մասին՝ յաջորդով։

.˙. Սեպտեմբեր 3ին Դիլիջանի հիւծախտներու ապաքինարանին մէջ մեռաւ երիտասարդ Շուշիկ Յովհաննիսեան, որ ծանօթ է իր ստամբակութիւններով փետրուարեան յեղափոխութեան ժամանակ, երբ բանտ նետուեցաւ։

.˙. Սեպտեմբեր 7ին տեղի ունեցաւ Պետական Հրատարակչականի եւ խմբագրութիւններու «զտումը» կամ մաքրագործումը։ Արդիւնքը կը կարդանք շուտով։

.˙. Գ. Մուրադեան, որուն հանքային հետազօտութիւններուն արդիւնքը տեղեկացուցինք անգամ մը, կը յայտարարէ թէ կիսաթանկագին քարերու պաշարի բազմաթիւ շերտեր գտած է Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ։

Հայաստանի հանքային հարստութիւններուն մասին նոր եւ ընդարձակ տեղեկագիրներ հասած ըլլալով, մանրամասն կը խօսինք յաջորդով։

ԻՏԱԼԵՒՌՈՒՍ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Իտալիա եւ Ռուսիա համաձայնութիւն կնքած են փոխադարձաբար տեղեկութիւններ հաղորդելու իրենց երկիրներու զինուորական ուժերու վիճակին մասին։ Այս տեղեկութիւնները կապ ունին զինաթափութեան միջազգային համագումարին հետ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

L'agriculture et la propriété foncière dans l'Arménie moderne, Thèse pour le Doctorat, par Guy Hagopian, prof. de mathématiquee. Philippeville, 1930, Prix 15 francs. Ստանալու համար դիմել Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51 Rue Mr. le Prince Paris.

ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹ

... Քաղաքներից մէկում ապրում էր հնավաճառ աղքատ հրեայ՝ Շոլէմը։ Հրեան ոչ հարստութիւն ունէր եւ ոչ էլ դրամ. բայց դրա դիմաց շատ մեծ ընտանիք եւ մէկ շատ էլ փոքր խրճիթի տէր էր։ Ունէր նաեւ մէկ այծ։ Երեխաներն այնքան շատ էին, որ, ճարահատ, մէկ մասը գիշերում էր բարի դրացիների տներում։ Հին լաթերի պարկերը թափուած էին բակում, ուր եւ պահում էին այծը։ Աղքատութիւնը, խրճիթի նեղուածքն ու աղտոտութիւնը կեանքը դարձրել էին անտանելի։

Բարի մարդկանցից Շոլէմը լսել էր, որ քաղաքի ծայրում ապրում է մէկ շատ իմաստուն սուրբ ծերունի, որն իր խորհուրդներով օգնում եւ երջանկացնում է։ Շոլէմը որոշեց գնալ ծերունուն պատմել իր ցաւը եւ խորհուրդ հարցնել, թէ ի՛նչպէս կարողանայ գլուխ պահել։ Շոլէմը իմաստուն ծերունուն նկարագրեց իր կեանքը, որ ուտելու հաց չունէին։ Խրճիթի խեղդոցից երեխաները հիւանդանում են, բակի լաթերը ջոկելիս հոտը սենեակ է մտնում, այծը սկսել է քիչ կաթ տալ... Ամէն ինչ պատմեց եւ խնդրեց Րաբբին լսեց ուշադրութեամբ։

— Ի՞նչ կ'ասէք, Րաբբի, Աստուծոյ ողորմութիւնը կը հասնի՞ մեզ։

— Լաւ կը լինի. գնա տուն հաւաքիր բոլոր երեխաներիդ, որ այսուհետեւ հարեւանների մօտ չգիշերեն։

— Առանց այն էլ տեղ չկայ, երկչոտ կմկմաց Հրեան։

— Լաւ կը լինի. արա, ինչ որ ասում եմ։

Շոլէմը երեխաներին գիշերը պահեց տանը։ Երեխաները լալիս են եւ խրճիթը լցուել է հեծեծանքով։ Ոչ ոք չքնեց։

Շոլէմը գնում է Րաբբիի մօտ։

— Ի՞նչպէս է։

— Օրհնեալ է Աստուած ու իր սուրբ անունը, բայց լաւ չէ Րաբբի, աւելի վատ եղաւ։

— Լաթերի պարկերն էլ ներս տարէք եւ սենեակում ջոկէք կարգադրեց Րաբբին։

— Սենեակում լաթե՞րը... սարսափահար գոչեց Շոլէմը։

— Լաւ կը լինի. արա, ինչ որ ասում եմ։

Հրեան այդպէս էլ արեց։ Բայց լաթերի հոտից ու աղտից շնչել չէր լինում։ Մեծ որդին կոտրեց ապակին, որ դրսից քիչ թարմ օդ գայ։ Ի՞նչ անել... պէտք է գնալ Րաբբիի։

— Ի՞նչպէս է, Շոլէմ։

— Երկար կեանք ձեզ, Րաբբի, վատ է։

— Կոտրած ապակին նորոգիր։ Այծը չպէտք է թողնել բակում. ներս տար եւ թող գիշեր-ցերեկ ձեզ հետ մնայ։

— Այծը խրճիթո՞ւմ... գիշեր-ցերե՞կ...

— Լաւ կը լինի, արա, ինչ որ ասում եմ։

Յուսահատ ու ընկճուած, Շոլէմը վերադառնում է տուն, մտածելով՝ ա՜ւ ինչ ենք հասկանում, մենք։ Երեւի լաւ կը լինի։ Րաբբին մեծ իմաստուն է, նա ամէն ինչ գիտի...

Այծը ներս բերին. կեանքը վերածուեց դժոխքի։ Երեխաները հիւանդացան ու ամբողջ օրը թքում էին։ Փռում միմեանց վրայ թափուած։ Այծը գրաւեց ամբողջ սենեակը եւ ոչ ոք շարժուելու տեղ չկար։ Ի լրումն այդ բոլորի, կտրեց կաթից։ Կինը լալով աղաղակում էր՝ «աւելի լաւ է Աստուած ձեզ վերցնի»...

Բարեխիղճ մարդ էր Շոլէմը։ Չէր յանդգնում գլխացաւանք պատճառել ծերունուն։ Բայց երբ համբերութիւնը հատաւ, Րաբբիի դուռը թակեց։

— Ի՞նչպէս է։

— Օրհնեալ լինի իմաստութիւնդ, Րաբբի Զգիտեմ, ո՛ր աշխարհն ենք ընկել։ Իղձա ձեզ, Րաբբի...

— Դիմիր բարի դրացիներիդ ու խնդրիր, որ երեխաներին գիշերները վերցնեն իրենց մօտ։

— Հարեւանների մօտ տեղաւորել երեխաներին... ի՞նչ լաւ միտք ուրախացաւ Հրեան։

Երեխաներին տեղաւորեց։ Խրճիթը լայնացաւ։ «Ձայր չեն մարդիկ Րաբբիին իմաստուն համարում», մտածեց Շոլէմը. պէտք է շնորհակալութիւն յայտնել»։

— Ի՞նչպէս է, Շոլէմ։

— Աւելի լաւ է, ուրախ պատասխանեց Հրեան։

— Տեսնում ես, իսկ դու դժգոհում էիր Աստծուց։ Հիմակ էլ լաթերը դուրս հանիր եւ բակում ջոկոտիր։

«Լաթերը դուրս տանել... ի՜նչ իմաստուն մարդ է... ոսկէ գլուխ ունի... կատարեալ դրախտ կը դառնայ խրճիթը... պառաւս էլ կ'ուրախանայ», նոր ուժ առած, Շոլէմը վազելով տուն գնաց։

Երեկոյեան, աշխատանքից յետոյ, Շոլէմը պառաւի հետ հիացած դիտում է ու փառաբանում Աստծուն իր արած ողորմութեան համար։ «Ի՜նչ լաւ եղաւ... ո՛չ փոշի, ո՛չ աղբ ու ո՛չ էլ քուրջեր...։ Միայն թէ այծն է իրեն անհանգիստ զգում եւ... մի քիչ էլ իրենց անհանգստացնում... [illegible] ամբողջ օրը սպրախտ մտածում ու ազատ պահանջների համար։ Պէտք է գնալ Րաբբիին շնորհակալութիւն յայտնել։

— Հը, ի՞նչպէս է, Շոլէմ։

— Ախ, Րաբբի, այնքան լաւ է, այնքան լաւ է, որ չգիտենք ի՞նչպէս յայտնել մեր շնորհակալութիւնները։ Բայց միայն...

— Ա՛յծը, Շոլէմ։ Այծի մասի՞ն ես ուզում ասել։ Դուրս տարէք բակը եւ նախկին տեղում պահէք։

Շոլէմի սիրտը սկսեց ուժգնօրէն բաբախել։ «Այծը դուրս հանել... ի՛նչ իմաստուն է, ի՛նչ իմաստուն... չէ՞ որ հիմա կատարեալ դրախտ կ'ունենանք... պառաւս, ո՜րքան պիտի ուրախանայ, պառաւս...»։

Այծը կապեցին նախկին տեղը։

. . . . . .

Կանգնած են դէմ դիմաց Շոլէմն ու պառաւը։ Ուրախութիւնից հոգիները թրթռում են։ Խորապէս զգում են իրենց երջանկութիւնը ու... սարսափում— չար աչք չդիպչի։

— «Փառք Արարչին, որի ողորմութիւնն անպակաս է», մրմռում են ծերուկ Հրեաները։

... Ո՜րքան նման է այս պատմութիւնը Ներգաղթի տասնամեայ պատմութեան զանազան դրուագներին։

ՌՇՈՅՑ ԱՐՇՐՈՒՆԻ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

72.— ՋՐՊԱՐՏԻՉՆԵՐ ԵՒ ՍՈՒՏ ՎԿԱՆԵՐ

— Տարիքս 90ը անց է: Երկու ոտքերս գերեզմանին մէջ են արդէն, ես կրնա՞մ սուտ խօսիլ այլեւս: Եթէ չէք հաւատար խօսքերուս, ծի՛ հաւատաք՝ սակայն Թոյլ տուէք, որ տունս դառնամ: Դիտողս այս է:

Եթէ կարեւորութիւն տայի իր տարիքին, իր դէմքին, իր խօսքերուն եւ միւս բոլոր վկաներուն, դժբախտ մարդ մը ծանր դատապարտութիւն մը պիտի կրէր: Իրականին մէջ, ոչ այս ծերունին հաւատք կ'ընծայէի, ոչ ալ միւսներուն վկայութեան: Ամբաստանեալը տկար ու միամիտ մարդ մըն էր: Գիշեր ցերեկ աշխատեցայ, եւ երեք օր չեռոյ յաջողեցայ հաստատել, որ կոպիտ զրպարտութիւն մըն է: Ամբաստանեալ վաճառական Րաուֆ էֆէնտիի գործի ընկերն էր որ այս խաղը լարեր էր: 5 ոսկի խոստացեր էր անոնց, որոնք գործիք դարձած էին: Վկաներէն Մուհսին աղա խոստովանեցաւ եւ Նատիրի Թէվֆի էֆէնտի խայտառակուեցաւ: Սուտ վկաները ձերբակալեցի: Յաջորդ օրը դատական իշխանութեան պիտի յանձնէի: Կայսեր սենեկապետներու դիւանին ալ հաղորդեցի խնդիրը:

Բայց այս քննութիւնը ճեզ առաջնորդեց աւելի կարեւոր խնդիրներու. Հասկցայ որ Պոլսոյ Շէրիի դատարաններուն մէջ «կը գործէին» աւելի քան 60 սուտ վկաներ: Այլեւս չեսնուած ձեւով անարդարութիւնը ի՛նչպէս կը գործադրուէր, կրնաք երեւակայել: Քանի՜ տուներ քանդուած էին այդ սուտ վկաներուն պատճառով: Անոնք յարաբերութեան մէջ էին նաեւ Պոլսոյ լրտեսներուն հետ, որոնց քսութիւններուն գործիք կը դառնային յաճախ:

Երբ ոստիկանութեան նախարար անուանուեցայ, բաւական կռուեցայ այս չարաշեղ կազմակերպութեանց դէմ: 4.5 ամսուան ընթացքին, ձերբակալեցի բոլոր սուտ վկաները: Բայց երբ դատարանի յանձնեցի, Շէրիի դատարաններուն պատիւը, փրկելու համար՝ անպարտ արձակուեցան:

Նատիրի Թէվֆի էֆէնտիի խնդրին քննութեան օրերուն էր: Իրիկուն մը Թէփէպաշիի Թատրոնը գացի: Իտալական Թատերախումբը «Դարմէն» կը խաղար: Ցանկարծ Թիկնապահս ներս մտաւ:

— Կայսեր առաջ քարտուղար Օսման պէյին գրագիրը ձեզ տեսնել կ'ուզէ:

Ըսի, որ օթեակս գայ: Բարակ ու սեւ պեխերով, փափկակազմ ու քաղաքավար երիտասարդ մըն էր: Օսման պէյի բարեւը հաղորդելէ յետոյ, ըսաւ.

— Նատիրի Թէվֆի էֆէնտիի վկաները ձերբակալեր էք, մինչդեռ բուն յանցաւորները ազատ կը Թողուք: Վեհափառը նեղացաւ եւ հրաման ըրաւ Օսման պէյի, որ հաղորդուի Թէ անմիջապէս պէտք է ազատ արձակել ձերբակալեալները:

— Անոնք բոլորն ալ սուտ վկաներ եւ զրպարտիչներ են: Վաղը դատի պիտի յանձնուին: Եթէ յանցաւոր չեն, դատարանը կրնայ ազատ արձակել զանոնք: Շէրիի դատարաններուն մէջ սուտ վկայութիւն տուած են, ուստի պէտք է ծանր դատապարտութիւն մը կրեն: Ի՞նչպէս կրնամ ես ազատ արձակել զանոնք: Ներսոյ ղժուար կ'ըլլայ արդարութիւնը երեւան հանել: Ըսէք իրեն այս բաները:

Ժամ մը յետոյ գրագիրը նորէն եկաւ մտաւ:

— Ճիշդ չէ, կ'ըսէ Օսման պէյ, ձերբակալել բոլոր անո՛նք, որ Վեհափառին անձին հանդէպ իրենց հաւատարմութիւնը յայտնելու համար վկայութեան կուգան, եթէ նոյնիսկ չհաստատուին այդ վկայութիւնները: Օրէնք դարձած է այլեւս այդ: Հակառակ պարագային, ոչ ոք այտուհետեւ կայսեր գերագոյն անձը պաշտպանելու համար վկայութեան կուգայ: Պէտք է որ ազատ արձակուին ձերբակալեալները: Եթէ պէտք է դանոնք ձերբակալել ուրիշ յանցանքի մը համար եւս, այն ատեն նախ ազատ կ'արձակենք այդ նոր ամբաստանութեամբ դարձեալ կը ձերբակալէք:

Անկարելի էր այլեւս դիմադրել եւ հրամանը չգործադրել: Ազատ արձակել տուի ձերբակալեալները: Սակայն քանի մը օր յետոյ, Շէրիի դատարաններուն մէջ սուտ վկայութիւն տուած ըլլալու ամբաստանութեամբ դնելով զանոնք, դարձեալ ձերբակալեցի:

Այս էր աճա Երկրին վիճակը, մանաւանդ Սուլթան Համիտի ... ջանին: Սուլթան սկսած էր այն օրէն, երբ ոստիկանական նախարար ... ուանուեցայ: Պահ մը ընդհատելով, եւ վերադառնալով հին օրերուն ... ներկայացնել երկրին կացութիւնը եւ կառավարական եղանակները ... ոստիկանական նախարար անուանուեմ, երբ սուր ձեւ մը առաւ ... հարցը:

Դյժմ մանրամասն կը ներկայացնեմ Հայոց կատարած ...

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆՈՐԴԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
,ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 374 350

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
22
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931

22 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1679 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՈՍ

Կատարեալ քաոս՝ քաղաքական և տնտեսական կեանքը: Եւ աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը:

Տեսակ մը սնանկութիւն կը սպառնայ բոլոր պետութիւններուն, մեծ թէ փոքր: Վիճխարի բացեր ունին բոլորն ալ, եւ արտակարգ միջոցներ կը խորհին, խմտացոյցը հաւասարակշռելու համար: Տարուէ տարի կը դժուարանայ այս տաղտկալի գործն ալ — հլմտացոյցի հաւասարակշռութիւն:

Երէկ՝ պարտուած Գերմանիան էր որ, սնանկութեան սպառնալիքով մը, սարսեց աշխարհը: Բախտաւորները օգնութեան հասան, եւ հազիւ կրցան կարկտան մը ճարել. ցնոր տնօրինութիւն:

Այսօր Մեծն Բրիտանիան է որ կը գալարուի աննախընթաց, շատ աւելի վտանգաւոր տագնապի մը մէջ: Եւմտացոյցը բաց կը ցուցնէ 240 միլիոն սթերլին. 70 միլիոնը՝ անցնող տարեշրջանի մնացեալ ամիսներուն համար, 140 միլիոնը՝ յառաջիկայ տարեշրջանին համար:

Ազգային կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներու դիմեց, այս բացերը դիմաւորելու համար: Բայց ահա սթերլինն է որ կը սարսի, ահ ու դողի մատնելով բովանդակ աշխարհը:

Լրջօրէն կ'երերայ, դէպի անկում կը հակի բրիտանական դրամը, այնքան տագնապներու տոկալէ եւ աշխարհին առաջնորդ կարգալէ յետոյ...

Առաջին վտանգին առեն, սթերլինը փրկեցին աշխատաւորական դահլիճին աթոռները բաժնելով երեք կուսակցութեանց միջեւ: Կազմելով ազգային կառավարութիւն:

Այս անգամ, եւ կիրակի օրով, ազգային կառավարութիւնը դիմեց Անգլիոյ համար աննախընթաց միջոցներու:

Այս անգամ, շատ աւելի մեծ էր վտանգը: Աւանդապահ Լոնտոնը սակարան բացած էր շաբաթ օրով — 14 տարիէ ի վեր չտեսնուած դէպք մը — եւ երեւան եկաւ որ սթերլինը վարկաբեկ եղած է միջազգային երկու խոշոր հրապարակներու, Ամսթերտամի եւ Նիւ Եորքի մէջ: Դրամը փախուստ կուտար բրիտանական դրամատուներէն: Իյնկած էին նաեւ անգլիական արժեթուղթերը:

Եւ ահա բացառիկ միջոցներ, մէկը միւսէն աւելի վճռական,— բրիտանական դրամին հիմքը ոսկեդրամը չէ այլեւս: Արգիլուած է դրամի արտածումը: Զեղչի սակը 4ուկէս առ 100էն կը բարձրանայ 6 առ 100ի եւն.: Բոլորն ալ՝ սկզբունքներ՝ աւելի ծանրակշիռ տնօրինութեանց:

Երբ Լոնտոնը կ'երերայ, միայն Մեծն Բրիտանիան չէ որ կը մտատանջուի: Լոնտոնը աշտարակ մըն է, ուրկէ արձակուած ամէն ազդանշան՝ անմիջապէս, ուղղակի կամ անուղղակի կ'ազդէ բովանդակ աշխարհի տնտեսութեան եւ քաղաքականութեան վրայ:

Տակաւին երկու օր է անցած բացառիկ տնօրինութիւններէն ի վեր, եւ արդէն խուճապի մատնուած են քաղաքական շրջանակներն ու միջազգային հրապարակները: Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովն անգամ կորսնցուցած է իր երանաւէտ անդորրութիւնը:

Այս անօրինակ ցնցումէն առաջ, արդէն եւրաքանչիւր պետութիւն մատնուած էր տնտեսական ճգնաժողութեան:

Նոր բացատրութիւններու չի կարօտիր Գերմանիոյ վիճակը, մանաւանդ հիմա:

Բաց ունի նաեւ Ֆրանսան, ամէնէն բախտաւորը՝ ներկայ պարագաներուն մէջ: Նոր տարեշրջանի եւմտացոյցին բացը կը հաշուեն 4ß միլիոն սթերլին: Մեծապէս նուազած է արտաքին առեւտուրը: 1931ի առաջին ութ ամիսներու տեղեկագիրը կը ցուցնէ 30.027.000.000 ֆրանքի ներածում, (1930ի նոյն շրջանին եղած էր 34,990.000.000): 1931ի միեւնոյն շրջանին արտածումներու գումարն եղած է 20.970.000.000 ֆրանք, մինչ 1930ին 29.308.000.000 ֆրանք էր: Ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 14.4 անկում ներածումներու մէջ, իսկ հարիւրին 29 նուազում՝ արտածումներու մէջ: Ուրիշ խօսքով, առեւտրական կշիռը անցեալ տարուան 5,683.000.000 ֆր.ի բացին դիմաց, այս տարի կը ցուցնէ 9,057.000.000 (ութ ամսուան մէջ):

Բաց ունի Իտալիան: Մինչեւ օգոստոսի վերջը բացը արդէն հասած էր 533 միլիոն լիրէթի: Իյնկած է նաեւ առեւտուրը: Հանրային պարտքը աւելցած է 80 միլիոն լիրէթ:

Բաց ունի Չեխոսլովաքիան: Ծանր տագնապի մը մատնուած է փոքրիկ Պելճիան: Կառավարութիւնը գիշերը ցերեկին խառնած՝ կրճատումներ կը կատարէ: Ծերերու եւ անկարներու թոշակները կը կրծեն նկամուտի աղբիւրները: Միայն պատերազմի անկարներու՝ թիւը կը հաշուեն 23.000:

Նմանն են, արդէն, Աւստրիան եւ Հունգարիան, Ցունաստանն ու Պուլկարիան: Զարժեր խօսիլ Թուրքիոյ մասին, որ դասական երկիրն է սնանկութեան:

Կատարեալ քաոս: Պատերազմի անէծքն է որ, 16 տարի յետոյ, եւ հետզհետէ աւելի ահաւոր ճարճատումներով, կը լլկէ, կը գալարէ բոլորը: Տնտեսական տագնապ, գործազրկութիւն, համատարած թշուառութիւն: Միւս կողմէ փոխադարձ անվստահութիւն, յարաճուն սպառազինութիւն եւ անապահովութիւն: Անէծքը ոչ միայն անցեալ պատերազմին, այլ եւ գալիքին...

Բայց, աւելորդ են խորհրդածութիւնները: Դէպքերը այնքան սրընթաց կ'երթան, ամենօրեայ երեւոյթները այնքան պերճախօս են, որ աւելորդ կը դարձնեն ո՛ր եւ է խորհրդածութիւն: Կը բաւէ հետեւիլ եւ ըմբռնել. — թէ փոխուած է ամէն բան: Հին աշխարհը պատմութեան մաս կը կազմէ այլ եւս:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆԸ ՆՈՐԷՆ Կ'ԻՅՆԱՅ

Անգլիական դրամը նոր տագնապի մը մատնուած է: Մէկ քանի օրէ ի վեր, ոսկին դարձեալ արտասահման կը փախի, վրդովելով սակարանական շրջանակները: Այնպէս որ, մէկ ամիսէ ի վեր, ազգային դահլիճին ջանքերը՝ փրկելու համար անգլիական դրամը՝ ձախողելու վրայ են:

Պաշտօնական զեկոյց մը կը յայտնէ թէ, Անգլիոյ պետական դրամատան հետ խորհրդակցութենէ մը վերջ, որոշուեցաւ առժամաբար չեղեալ նկատել օրէնքի այն տրամադրութիւնը, որով Անգլիոյ դրամատան իրաւունք կը տրուէր իր ոսկին ծախելու որոշ սակով մը:

Այս մասին օրինագիծ մը պիտի մշակուի փութով եւ ներկայացուի խորհրդարան, պահանջելով որ մէկ նիստի մէջ քուէարկուի:

Զեկոյցը կը տեղեկացնէ թէ Լոնտոնի հրապարակէն քաշուած դրամներու գումարը հասած է 200 միլիոն ոսկիի, յուլիսի կէսէն ասդին: Դրամի այս փախուստին, կառավարութիւնը կրցաւ ցարդ տոկալ զանազան միջոցներով: Սակայն վերջին մէկ քանի օրերու մէջ, այս շարժումը այնքան սաստկացաւ, որ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ արգիլել դրամի արտածումը:

Կառավարութիւնը այս կացութեան հանդէպ, որոշած է կորովով պայքարիլ ամէն շահագիտութեանց դէմ, որոնք կարելի կը դառնան ներկայ պայմաններու բերումով: Իրօք, դեռ քանի մը օր առաջ, կարելի էր 100.000 անգլիական ծախել 485 հազար տոլարի: Եթէ անգլիական ոսկին իյնայ 4 տոլարի, շահատակը իր 100.000 ոսկին գնելով 400.000 տոլարի, իրականացուցած կ'ըլլայ 85.000 տոլարի շահ մը՝ մէկ գործողութեամբ:

Շահագէտին համար, այս գործողութիւնները վտանգաւոր չեն, քանի որ անգլիականը, ոսկիի որոշ գին մը խարիսխ ունենալուն, չի կրնար անցնիլ ոսկիի արժէքին վերջին կէտը, որ 4.86 2)3 է: Այս կէտը գտնելուն, ոսկին կրկին կ'արտածուի Նիւ Եորքէն Լոնտոն, եւ այս կերպով, անգլիականի բարձրացումը ինքնաբերաբար կանգ կ'առնէ:

Կառավարութեան ձեռք առած միջոցը պարզապէս նախազգուշական է եւ չարդարանար իրական տագնապի մը վախով: Դրամատէրները եւ սեղանաւորները կը մերժեն կատարել կարճ պայմանաժամով վաճառման հրամաններ՝ ոսկիի վրայ, եթէ այդ հրամանները հիմնաւորուած չեն:

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ ՔԵՄԱԼԻ ԴԷՄ

Կիլիկիոյ մէջ գործող հակաքէմալական կազմակերպութեան մը մասին, հաղորդեր էինք կարգ մը տեղեկութիւններ: Կիլիկիոյ Թուրք բնակչութեան հակաքէմալական ձգտումներուն մասին ալ, նոյն աղբիւրէն, մեզ կը հաղորդեն, հետեւեալ տեղեկութիւնները.

— Հակաքէմալականներու յաջողութիւններուն վրայ, ժողովուրդը ուժ տուաւ ըմբոստներուն, որոնք կարճ ատենուան մէջ, իրենց թիւը բարձրացուցին 500ի, զինեալ բոլորն ալ, Թետոյ, չորս թեւի բաժնուած, գացին պաշարելու Գօզանը, Ֆէքէն, Հաճընը եւ Կէօքսունը:

Ցրուած տեղեկութեանց համաձայն, Ցէօրթեօլի, Պաղչէի, Իսլահիէի, Հասայի եւ շրջակայքի ժողովուրդը ըմբոստներուն հետ է եւ ոտքի ելլելու պատրաստ վիճակի մէջ: Իսկ Փազարճըքի, Մարաշի Էլպիստանի, Բուլքալէի ժողովուրդն ալ չափազանց գրգռուած է ընդդէմ քէմալական իշխանութեան:

Կազմակերպութեան ղեկավարը Հաճի Մոլլա Էֆէնտի, իր մարդիկը քաշած է Գօզանի եւ Մարաշի լեռները եւ չէթէական կռիւները կը մղէ ընդդէմ քէմալական ուժերուն,

Ժողովուրդը մեծ մասամբ, այս հակաքէմալական շարժման համակիրէ եւ շատ տեղեր պատրաստ է ոտքի ելլելու, Սակայն ղեկավար, կարող տարրերու բացակայութիւնը կը մտահոգէ շարժման վարիչները, որոնք կը վախնան որ Քէմալի դէմ ըմբոստութիւնը վերածուի կողոպուտի եւ թալանի, Ու այժմ խոհեմութիւն սեպած են հանդարտութիւն յորդորելու ժողովուրդին եւ արտասահմանի հակաքէմալական կազմակերպութիւններէն հրահանգի կը սպասեն:

Ջարդեն վերջ՝ ախոռ Բիւրեռուն

Արեւելեան նահանգներուն մէջ անգործութիւնը խանգարող եւ աւարառութիւն ընող աշիրէթներէն մէկ մասը որոշուած է թերակիա փոխադրել:

Ասանցմէ 2000 հոգին դէպի Տրապիզոն ճամբայ հանուած են արդէն:

Չինաճափոնական պատերազմ

ՃԱՓՈՆԻ ԶՕՐՔԸ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ՄՈՒՔՏԷՆԸ

Մանչուրիոյ մէջ կեցող ճափոնական զօրախումբերը յանկարծ շարժման մէջ դրուեցան անցեալ ուրբաթ երեկոյ եւ յարձակում գործեցին Մուքտէնի վրայ, զոր գրաւեցին յաջորդ առտու: Նոյն օրը գրաւեցին նաեւ ուրիշ քաղաքներ: Ճափոնական օդանաւեր ռմբաձգեցան ռազմակայանին վրայ եւ Քոռէայի զօրախումբերուն հրաման տրուեցաւ պատրաստ գտնուելու:

Այս անակնկալ պատերազմին իբր պատրուակ, Ճափոն կը մեղադրէ Չինացիները թէ յարձակած են երկաթուղիի պահակներուն վրայ: Իսկ Չինացիները կը պնդեն թէ առանց որեւէ գրգռութեան տեղի տուած ըլլալու, յարձակման ենթարկուած են Ճափոնի կողմէ: Սակայն հաստատուած ըլլալ կը թուի թէ յարձակման հրամանը տրուած էր Թոքիոյէն: 4 ամիս առաջ, ճափոնցի սպայ մը սպաննուեր էր Չինացիներուն կողմէ: Այս դէպքին հետեւանքով, երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները ձգտուած վիճակ մը ստացան: Ճափոն կը սպառնար փոխվրէժի դիմել, եթէ գոհացում չտրուէր: Սակայն կը թուի թէ ճափոնցի սպային սպանութիւնը պատրուակ է, որովհետեւ ռուսճափոնական պատերազմէն ի վեր, Ճափոն կը ձգտի գրաւել Մանչուրիան եւ հիմա, կ'երեւի թէ այդ ծրագիրը ձեռնարկած է գործադրելու:

Վերջին տեղեկութեանց համաձայն, Ճափոնցիներու կողմէ գրաւուած քաղաքներուն մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ: Սակայն Ճափոնցիներու զինուորական շարժումները կը շարունակուին երկաթուղիներու վրայ: Կը հաստատուի թէ ճափոնական զօրախումբեր ցամաք կ'ելլեն Զինկ-Թաօէն:

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդի նիստին մէջ, Փարիզի ճափոնական դեսպանը յայտնեց թէ իր կառավարութիւնը ամէն ջանք պիտի թափէ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար:

Խռովութիւններ Վրաստանի մէջ

Վրացական մամուլի դիւանը կը հաղորդէ թէ, թէեւ բոլշեւիկ իշխանութիւնները տեղի տուած են ըմբոստներուն, ընդունելով անոնց կարգ մը պահանջները եւ մասամբ, վերահաստատելով առեւտուրի ազատութիւնը, սակայն, Վրաստան կը մնայ գրգռուած վիճակի մէջ: Ըմբոստները յարձակած են Չիաթուրի բանտին վրայ եւ ազատ արձակած քաղաքական բանտարկեալները: Տեղական իշխանութիւնները զօրացուցած են կամուրջներու եւ հանրային հաստատութեանց պահակախումբերը: Իբր փոխվրէժ, 223 բանտարկեալներ կրակի բռնուած են: Ասոնց 100ը առնուած էին Թիֆլիզի բանտէն: Ասոնց մէջ էր անուանի ծերունի մը, 80 տարու, Կուլիս Քազանովի, ինչպէս նաեւ երկու մանուկներ 7 եւ 9 տարու: Ասկից զատ, ըմբոստներու համակիր եւ կողմնակից 302 ընտանիքներ արտաքսուած են իբր պատանի: Ասոնք ալ առնուած են Գորչալուէն, ուր պաշարման վիճակ է յայտարարուած: Մոսկուայէն օգնական ուժ պահանջուած է առիպողաբար:

Զինաթափութեան համագումարը

Զինաթափութեան յառաջիկայ համագումարին առթիւ, Իտալիոյ ներկայացուցիչը՝ ասկէ առաջ առաջարկեր էր պետութեանց միջեւ կնքել ժամանակաւոր զինադադար մը, զինաթափութեան համագումարի տեւողութեան ընթացքին, սպառազինումները չաւելցնելու յանձնառութեամբ: Այս առաջարկին շուրջ, վիճաբանութիւնները տեղի կ'ունենան այս շաբթու: Որոշուած է այս վիճաբանութիւններումասնակցութեան հրաւիրել նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան ոչ-անդամ պետութիւններ, որոնց մէջ Ռուսիա եւ Թուրքիա:

Ընդունուած այս առաջարկը, կասկածի մթնոլորտ մը ստեղծած է սակայն, Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ:

Սեւ ցաւը Իրաքի մէջ

Պասրայէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, վերջին շաբթուան ընթացքին, սեւ ցաւը (քոլերա) սաստկացած է:

Համաճարակին սկիզբէն ի վեր, արձանագրուած են 869 դէպքեր, որոնց 460ը մահացու, մեծ մասամբ, համաճարակին զոհ գացած են անոնք որ մերժած էին հիւանդանոցներու մէջ դարմանուիլ:

Հայու մը շահատակութիւնները

Փարիզի ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Պօղոս Նուրօղլու անուն մէկը, որ իբր ընկեր Ֆրանսացիի մը, խարդախութիւններ գործած էր:

Ամիսէ մը ի վեր, ոստիկանութիւնը կ'արձանագրէր բազմաթիւ բողոքներ՝ ընդդէմ գործակալութեան մը, որ կը գրաւէր վարձու բնակարաններ հայթայթելու գործով: Վարձու բնակարանի յայտարարութիւններ կը տրուէին ամէն տեղ եւ դիմող յաճախորդին կը պարտադրէին բաժանորդագրուիլ հասցէներ ցոյց տուող թերթի մը, որուն գինը կը տարբերէր 100-150 ֆրանքի միջեւ, համաձայն մարդուն: Սակայն ցոյց տրուած հասցէները անպէտ էին: Կամ վարձու բնակարաններ չկային ցոյց տրուած վայրերուն մէջ եւ կամ յարկատէրերու գինները ցոյց տրուածէն շատ աւելի բարձր կ'ըլլային:

Այս գործակալութեան կեդրոնը կը գտնուէր 74 Rue de Rome եւ յաջողած էր 10 տեղ բանալ մասնաճիւղեր, որոնց մէկուն տնօրէնն էր Պօղոս: Կը կարծուի թէ այս կերպով, գործակալութիւնը յաջողած է մօտ 300.000 կողոպտել:

Ֆրանսական թերթերը Պօղոս Նուրօղլուն ցոյց կուտան իբր Թուրք:

Պալքանեան խորհրդաժողովը

Էնկիւրիի կառավարութեան կողմէ նշանակուած Պալքանեան խորհրդաժողովի թրքական յանձնախումբը ամէն օր նիստ կը գումարէ նախապատրաստական աշխատանքները լրացնելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԴԷՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

— «Հայերին յաւամ է վաղօրօք օգուտ քաղել իւրեանց գրութիւնից»։

Այսպէս կը գրէր Միքայէլ Նալբանդեան, երբ, իր Երկրագործութիւնը որպէս ուղիղ ճանապարհ գրքին մէջ, կը խօսէր Ասիոյ եւ Եւրոպայի տնտեսական հակամարտութիւններուն մասին։

Այդ տողերով ալ վերջացուցինք մենք, երբ կը քննէինք Արեւելքի եւ Արեւմուտքի պայքարը ընդհանուր ձեւով։ Այժմ պէտք է բացատրել թէ ի՛նչպէս կարելի է «օգուտ քաղել» մեր այս «գրութիւնից»։

Նախ անհրաժեշտ է ճանչնալ պայքարը, զո՛ր կը ծրագրեն ու կը պատրաստեն մեր մօտիկ դրացիները։ Ուստի յաջորդաբար պիտի ներկայացնենք այն գիրքերը, զորս կը բանեն Թուրքիա, Արաբիա, Ռուսիա, Ցուհաստան, Պալքանները, եւ յետոյ եւրոպական աշխարհակալ պետութիւնները։ Ու պիտի հասնինք Հ. Յ. Դաշնակցութեան պայքարներուն ու ծրագիրներուն, անոնց մէջ փնտռելով փորձերը դիրք ճշդելու այն մեծ կռիւին մէջ, զոր արեւելքը կը պատրաստէ արեւմուտքի դէմ, կամ արեւմուտքը՝ արեւելքի դէմ։ Բողոքաշխատ հարց մըն է այս, որ եթէ ծանօթ կը կայան արեւելեան ճալքին պատմութեան, իրականին մէջ շարունակութիւնն է հելլէն ու պարսիկ կայսրութիւններու պատերազմին։ Մեզ չի հետաքրքրեր սակայն այս պայքարին լայնքն ու երկայնքը ոչ, ալ պատմութիւնը, «ակիզբէն մինչեւ մեր օրերը»։ Պիտի առնենք ինչ որ կը վերաբերի նոր օրերու պատմութեան, կամ գրուած ու արտայայտուած է որեւէ գրքի մէջ։ Տեսակ մը բանաքաղութիւն։

∴

Ի՞նչ է դիրքը, նախ, Թուրքիոյ։

Ճշդելու համար Թուրքիոյ դիրքը այս կռիւին մէջ, կ՚առնենք միայն երկու գիրքեր.— Նախ Մօրիս Միւրէի Le Crépuscule des nations blanchesը, որ կը խօսի եւրոպական, ասիական եւ ամերիկեան հակամարտութիւններուն մասին, եւ մասնաւոր գլուխ մը ունի մեր հարցումին վերաբերեալ,— Թուրքիա ընդդէմ Եւրոպայի։ Երկրորդ գիրքն է Ռթավրօ Թոսթաֆոլլոյի L'Empire d'Orienteը, ուր Թուրքիան կը ներկայացուի իր յաւակնութիւններով ու ճակատագիրով։

∴

Մօրիս Միւրէ կը կարծէ թէ, Թուրք կայսրութեան քայքայումը եւ աւստրիական կայսրութեան քայքայումը նոյն պատճառներն ունին։ Որովհետեւ, կ՚ըսէ, կազմուած էին այլազան ազգութիւններէ. անկախութեան թթխմորը իւրաքանչիւր ազգութեան տուաւ ցանկութիւնը իր հաշւոյն ապրելու եւ հասուննալու։ Դաշնակիցները չհամարձակեցան այդ նոյն թթխմորը նետել գերման կայսրութեան մէջ, որ կը ներկայացնէր բոլորովին տարբեր պայման ու տարբեր վիճակ։ Ահա թէ ինչո՛ւ կարելի չեղաւ անգամ մը Գերմանիան, մինչդեռ բզիկ բզիկ եղան Աւստրօ-Հունգար կայսրութիւնը և Օսմանեան կայսրութիւնը։

Բայց տարբերութիւն մը կայ քայքայուած այս կայսրութիւններուն միջեւ։

Դանուբեան կայսրութիւնը փլաւ յանկարծակի, հսկայ տան մը պէս, որ երկրաշարժէն կը կքի ու կը նստի։ Ընդհակառակն Թուրք կայսրութեան քայքայումը տեղի կ՚ունենար յամրաբար եւ շատ կանուխէն։ Այդ քայքայումը սկսաւ Վիէննայի պարիսպներուն տակ, ԺԷ. դարուն, յետոյ ԺԸ. դարուն, երբ սկսան ներքին խռովութիւնները։ Այդ շրջանին էր որ ձեւ առաւ Արեւելեան հարցը։ Ասիոյ զարթօնքը աւելի բարդացուց զայն, հարկէն։ Այսպէս Համիտ հաճիտկայնութեան ուժով փորձեց դիմադրել քայքայման արտաքին ազդակներուն։ Եւ ցոյց տուաւ ամէն նենգութիւն, քաղաքական տարօրինակ վարպետութիւն մը։ Այժմ կը փորձուի համիտյանութեան փոխարէն օգտագործել համաթուրանականութիւնը, անշուշտ աւելի պատշաճ ու համապատասխան այն նոր գաղափարներուն, զորս Թուրքերը կ՚ուզեն պատերազմի գործիք մը դարձնել ընդդէմ Եւրոպայի։ Պատերազմի այդ մեքենան դեռ շատ դէշ շտկուած է, կ՚ըսէ Միւրէ, այնպէս որ տակաւին երկար ատեն չի կրնար գործել։ Այսուհանդերձ, կ՚աւելցնէ ան, մեքենայ մըն է այդ, որ կրնայ ահաւոր գործիք մը դառնալ 26 միլիոն մարդոց ձեռքին մէջ, — յիշեցէք նախ Թուրքերը, որ կ՚ապրին Կովկասի, Պարսկաստանի, Աֆղանիստանի, Վոլկայի շրջանին, Խրիմի, Թուրքիստանի եւ Սիպերիոյ մէջ։ Ռորշրդային իշխանութիւնը ներկայիս կ՚օրօրէ զանոնք։ Միւս կողմէ, Թուրքերը, որ զինուորապէս տկարացած են՝ բազմաթիւ սուլթաններու հին օրերու զինուորական իրենց փառքին, թերեւս աւելի տկարանան հիմա, քանի փորձեն արդիականանալ։ Իրենց հմայքը այլեւս որեւէ ազդեցութիւն չպիտի գործէ թուրանական ցեղերուն վրայ։

Այսուհանդերձ, անգլիական մամուլը յաճախ արձագանգի մը պէս խռովագին յօդուածներ կը հրատարակէ, ցոյց տալով յառաջդիմութիւնը, որ համաթուրանականութիւնը կը կատարէ։ Մաղթե՛նք, կ՚ըսէ Մօրիս Միւրէ, որ Անգլիա, ոչ ալ եւրոպական ժողովուրդները, այնքան ալ շատ դաշ չերթան այդ աղէտին։ Եւ կարծէս Մօրիս Միւրէ, այս մաղթանքով, կ՚ուզէ հասկցնել թէ աղէտը այնքան ալ արհամարհելի չէ, ոչ ալ կրնայ շատ ուշ պատահիլ, ինչպէս կը կարծեն ոմանք։

Ճիշդ է թէ Թուրքիա ցանկութիւն չունի իր թեւերը տարածելու, ընդհակառակն կը կծկուի ինքն իր վրայ կատաղութեամբ եւ տագնապով։ Իր ամբողջ ուժը կը թափէ վերակազմելու ներքին կեանքը։ Պատերազմը ցոյց տուաւ իրեն թէ ի՛նչ կը պակսէր՝ գլուխ ցցելու համար արեւմտեան պետութիւններուն դէմ։ Ուստի կը փորձէ, ամէն ճիգ կը թափէ հաւասարեցնելու համար իր ուժերը։ Կ՚ուզէ եւրոպականանալ՝ կռուելու համար Եւրոպայի դէմ։ Կ՚արեւմտականանայ՝ թշնամութեամբ մը ընդդէմ արեւմուտքի։ Չէ՞ որ ճափոն նոյն ճամբուն հետեւեցաւ,— եւրոպականացաւ՝ աւելի լաւ կռուելու համար եւրոպական սպիտակ ցեղին դէմ։ Փորձը յաջողեցաւ ճափոնի մէջ։ Ի՞նչ պատճառ կայ, որ չյաջողի Թուրքիոյ մէջ, երբ ան ամէն բան կ՚ուզէ զոհել՝ պաշտպանելու համար օսմանեան կայսրութենէն մնացած վերջին հողամասերը։ Եւրոպա, իր կարգին, թերահաւատութեամբ կը դիտէ՜ ու կը դիտէ այլափոխութեան փորձը, որ կը կատարուի Թուրքիոյ մէջ։ Կը հաւատայ թէ, Թուրքիա չպիտի կարենայ ուժովնալ ինքզինք պաշտպանելու չափ։

Բայց տեսէ՛ք։ Սեւրի դաշնագիրը ծանր պայմաններ դրաւ Թուրքերուն վրայ։ Թուրքերը ըմբոստացան։ Կատաղութեամբ զէնքի փարեցան, երբ Կոստանդին Թագաւորը, բրիտանական կայսրութեան ձեռքը գործիք դարձած, ուզեց յանուն Եւրոպայի գործադրել վճիռը, որ տրուած էր Փարիզի դաշնակից ատեանին մէջ։ Կռուեցան եւ յաղթեցին։ Եւ Փոքր-Ասիոյ դաշտերուն վրայ, ուր, 1922ին, Մուսթաֆա Քէմալ վարեց վճռական ճակատամարտը, Կոստանդինի Ցունաստանը չէր, որ պարտուեցաւ, այլ Լոյտ Ճորճի Անգլիան։ Պարտուեցաւ թերահաւատը եւ դաս մըն ալ առաւ։ Պարտուեցաւ նաեւ Եւրոպայի այն միւս կարծիքը թէ «Հիւանդ մարդ» մըն է Թուրքիան, զոր գիւրին է անդամահատել՝ գին իր մեծ գոհողութիւններուն, Թուրքիա իրաւունք առաւ պաշտել հողերը, որ կը մնային հին կայսրութենէն։ Եւ յետոյ նուաց հերոսական չէր գոհողութիւնը, երբ բրաւ լքելով Պոլիսը, որ, բիւզանդական արուեստին ու քաղաքակրթութեան շունչով, նրբացուցեր ու փափկացուցեր էր Թուրք բիրտ ցեղը, գրկելով սակայն իր կորովէն եւ ուժէն։ Քաշուելով Էնկիւրի, հեռո՛ւ Ցայներու եւ Արաբներու ձեռկացուցիչ յարաբերութենէն, Թուրքիա իր հին նկարագիրն ու դիմագիծն է, որ կը փնտռէ։

Կը վերադառնայ Ասիա, ուրկէ առացաւ իր ուժը, ուրկէ արշաւեց, եօթը հարիւր տարի առաջ, դէպի Եւրոպա, մինչ այսօր այնտեղ կը տեսնէ իր յաղթերգութեանց կոթողը։ Թուրքիա ներկայիս Ասիա քաշուած է վերակազմուելու համար, առանց երբեք մտքէն ջնջելու Եւրոպայի պատկերը։ Միւրէ կը հաւատայ, թէ Թուրքիա նորէն պիտի յարձակի Եւրոպայի դէմ, երբ հնչէ «ալլալլա»ն։ Այս հաւատքը, քիչ մը չափազանցուած,— թերեւս աղաղանգ հնչեցնելու համար, որպէսզի արթննան մարդիկ, որ թերահաւատութեամբ կը նային Թուրքիոյ վրայ, ինչպէս մինչեւ այն օրերը, երբ պատահեցաւ յունական մեծ աղէտը,— Մօրիս Միւրէ եղերական գոյն մը կուտայ թրքական պատրաստութիւններուն, վերակազմութեան փորձերուն, թերեւս կը չափազանցէ քիչ մը, բայց լաւ է արթուն հսկել, քան թէ քնանալ։ Թուրքիա չպիտի մոռնայ, կ՚ըսէ ան, որ Եւրոպայէն վտարուեցաւ շնորհիւ Եւրոպացիներու ուժին գերակշռութեան։ Բայց ասիական ցեղերը զարմանալի սէր մը ունին համբերութեան, կ՚անցնին օրերը, եւ անոնք յանկարծ, համբերութեան մէջ զօրացած, կը դառնան հին օրերու վերահաստատութեան։

Վերակազմութեան յաջող փորձ մըն էր, քայքայման մանրէին փըճացման համար աշխատանք մըն էր որ ըրաւ Թուրքիա, երբ իր ծոցէն վռնտեց բոլոր օտար ազգութիւնները։ Այդ այլազան ազգութիւններն էին, որ քայքայեցին հին օսմանեան կայսրութիւնը։ Հիմա միատարր ու միեակ, կ՚աշխատի վերանորոգուիլ և զօրանալ։

Առոր ապացոյցները յաջորդով։

ԸՂԷՏԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

5.— ԱՆԳՕՐ-ՎԱԹԻ ՄԵՀԵԱՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ֆրանսայի գործունէութիւնը՝ բժշկական եւ առողջապահական տեսակէտով՝ ուշագրաւ է։ Զանազան հիւանդանոցներ եւ դարմանատուններ՝ ժանրաժառանօրէն կը պատմեն զայն։

Կան բազմաթիւ հին եւ նոր գիրքեր, որ ո՛վ գիտէ ի՛նչ հետաքրքրականութիւն կը պարփակեն իրենց մէջ՝ այս տեղահանր երկրի անցեալին ու ներկային մասին։

Ահա արդիական արուեստի հաւաքածոներ։ Եւ սակայն, կարելի՞ է ձերբազատել անցեալի դիմերէն։ Եւ յանուն ինչի՛։ Ահաւասիկ, անոնք ներշնչումն առնելով դարձած են ֆրանսացի արուեստագէտներու։ Դիտեցէ՛ք արուեստից սրահը։

Վերնայարկին մէջ կը ցուցադրուին՝ պատմութիւն, հնագիտութիւն, ցեղաբանութիւն։

Ֆրանսայի գաղթային ջանքերը։ Տուած զոհերը։ Հնդկաչինի բերած բաժինը՝ Մեծ պատերազմի ժամանակ։

Դուրս գալու ժամանակ, համբուղ վրայ՝ տնտեսա, արտադրութիւն, ձկնորսութիւն։

Ո՛չ մէկ անավարի դատաւորութիւն։ Բոլոր ցուցադրութիւններն ու հաւաքածոները եղած են յայտնի մասնագէտներու ձեռքով։

Հնդկաչինը՝ դառնալով իր ցուցահանդէսէն՝ հետաւոր Արեւելքի Ֆրանսան է։

Երկաթուղիներ, հանքեր, օդային կայաններ, նաւահանգիստներ, դպրոցներ, տպարաններ, անթելի կայաններ, գործարաններ, բժշկականութիւն, մշակոյթ՝ հողի, եւ մտքի եւ յետոյ ընդունակութիւն եւ յուզում հանդէպ յառաջդիմութեան եւ արդիացման։

Ֆրանսան արդարօրէն կը հպարտանայ Հնդկաչինով։

Ա՛յսպէս է Անգօրի Մեհեանը։ Երկիւղածութեամբ կը մըտնես եւ սակայն զուրս գալու ժամանակ կը մոռնաս զայն։

Դուրսէն՝ խորհուրդ եւ գեղեցկութիւն, ներսը՝ տնտեսութիւն եւ հաշիւ եւ քաղաքականութիւն։

∴

Ի՛նչ լաւ է, վերջալոյսին պարտէզէն յոգնած հասակովդ կոթնիլ «Մոնպարնի ճամբային» այս անկիւնը, որ աղամաթաքի տերեւի կը նմանի — եւ դիտե՛լ Մեհեանը վերջին անգամ սեւ-վարդագոյն ամպերու պաստառի մը վրայ։

Ի՛նչ լաւ է, գիշեր առեն կոթնիլ այս անկիւնին, որ գերմարդի մը տարածուած ափին կը նմանի եւ դիտել Մեհեանը՝ ծիածանի եօթը գոյներուն մէջէն,

Առիւծները՝ ոսկիէ թաթերուն վրայ՝ ծունկի եկած արթե՛ն են։

Տաճարներուն վրայ՝ առասպելներ կը պարեն։

Հինգ գմբէթները՝ հինգ պարթեւահասակ Պրահմաններ՝ կ՚աղօթեն անձրեւին ու մշուշին տակ։

Մինչ հարիւր հազարաւոր խառնիճաղանճ բազմութեան մէջէն՝ մէ՛կ հոգի իսկ չկայ, որ «ամպերուն ըլլայ», եւ համարձակի բարձրանալ՝ Մեհեանին սանդուղներն ի վեր։

Սուտասանքպատակ երիտասարդ հայրենակիցս՝ Փարաւոնի ափինքներուն մասին կը մտածէ, եւ յետոյ՝ բարձրաձայն կը կարդայ՝

«Danger de mort ! »

Եւ ահա, Հնդկաչինին պատմուճանաւոր մարդիկ՝ իրենց ուսերուն վրայ հիպոս մը բարձած՝ Մեհեանին ոտքէ հանդիսաւորօրէն կը թափօրեն։

Ասոնք շուքերն են Անգօր-Վաթի հիմնադիրներուն։

Մեհեանը՝ աւերա՛կ, շուքը՝ գերաստ՛ն։

∴

Վէնսէնի մէջ, Մեհեանին վերաշինութեան համար ծախսուած է ընդամէնը՝ 12ու կէս միլիոն ֆրանք։

Կ՚ըսեն, թէ Ցուցահանդէսէն վերջ Մեհեանը ծախուած է՝ ամերիկեան Paramount Շարժապատկերի Ընկերութեան, որ պիտի դարձնէ ցնցող ֆիլմ մը եւ պիտի վերջանայ հրդեհական հրկիզումով մը։

Ներս ն...

Բայց, ինչպէս հրդեհել Մեհեան մը, որուն իրականը՝ կրօնիթեայ էր՝ Անգօրի մէջ։

Ո՛վ ըսաւ, որ Ամերիկան դադրած է արտադրել՝ գլուխ գործոց արտասովորութիւն։

Սպասենք։

Յաջորդով՝ Ֆրանսական Ափրիկեան գաղթավայրերու մասին։

ՌՈՒՍՏԱՒՈՐ

ՆԿԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ցիկինը.— *Ան՛գէ ամուսինս, սովորականին պէս ժամը 10ին անկողին մտաւ, առտուն երբ արթնցաւ, մեռած էր...*

ԻՆՔՆԱՎՍՏԱՀ

Օրիորդը.— *Կը կարծէ՞ք որ զիս սիրել կրնաք սորվիլ։*

Պարոնը.— *Ինչո՛ւ չէ, չինարէն եւ հաբաշերէն սորված եմ։*

∴

— *Սրախօսները պէտք է խնայողութեան վարժեցնել. կ՚ըսէ ընտանիքի հայր մը։*

— *Այո՛, որպէսզի երբ մեռնան, պետական սուրքերը վճարելու դժուարութիւն չկրեն։*

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ԱՌԹԻՒ

Զանգեզուրի երկրաշարժէն ի վեր աւելի քան երեք ամիս անցաւ։ Կ՚արժէ որ անգամ մըն ալ անդրադառնանք, ցոյց տալով աշխատանքները, որ կատարուեցան առաջին օրէն ի վեր։

Երբ երկրաշարժը պատահեցաւ, վերաշինութեան գործին լծուած մասնագէտները կ՚ըսէին թէ կարելի է օգտագործել միայն հարիւր օր, մինչեւ որ ձմեռնային եղանակը սկսի եւ շինարարական աշխատանքները դադրին։ Որովհետեւ մանաւորաբար Օխչիի եւ Գեղուի շրջաններուն մէջ զարմանալի չէ ձիւն տեսնել օգոստոսի վերջերը։ Առաջին ամիսի աշխատանքները բաժնուեցան հետեւեալ խումբերուն.—

1.— ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ.—Անհրաժեշտ է նորոգել ճամբաները, ապահովելու համար հաղորդակցութիւնը եւ շինութեանց նիւթերու փոխադրութիւնը։ Դժբախտաբար երկրաշարժէն յետոյ անձրեւն սկսաւ յորդառատ, հեղեղելով ու փակելով ճամբաները։ Միւս կողմէ երկրաշարժը քանդած էր կամուրջները, աւրած էր ճամբաները։ Այնպէս որ Հայաստանի արդէն իսկ աւերակ ճամբաները գրեթէ անգործածելի դարձած էին։ Առաջին ամիսւ որոշուեցաւ վերանորոգել հետեւեալ ճամբաները.

Ա.— Զաբուղ-Գորիս, Օրիշնակի լեռնանցքը։

Բ.— Գորիս-Ղափան։

Գ.— Ղայթուր-Քեշիշքենդ, Դուչբէկ-Փագարչայ-Անգեղակոթ։

Կը նախատեսուէր, այս ճամբաներուն համար, 750,000 րուբլի ծախք։

Ճամբաներու շինարարութեան մէջ պահանջ դրուած էր ոչ միայն մաքրել, հողը տափել, այլ նաեւ լայնցնել։ Մասնաւորաբար աշխատանք կը պահանջէր ճամբաներու վրայ ինկած ժայռերը քանդել կամ վերցնելը, միւս կողմէ կարգ մը ճամբաներու յենապատերուն վերանորոգութիւնը։ Կարեւոր գործ մըն էր նաեւ կամուրջներու վերաշինութիւնը։ Զաբուղի շրջանին մէջ Դիգ գիւղին մօտ կար քարէ կամուրջ մը, որ երկրաշարժէն վնասուած էր եւ վրան 12 սանթիմեթր ճեղք մը բացուած էր։ Դարձեալ Շահվերդիլեարի կամարակապ քարէ կամուրջին վրայ կը տեսնուէր 16 սանթիմեթր լայն վերք մը։ Մեծ քանակութեամբ ամբաշապախի պէտք եղաւ, գործածելու համար այդ վերքը։ Ծախք կը նախատեսէին 120,000 րուբլի։ Այս կամուրջին վերանորոգութիւնը մեծ նշանակութիւն ունէր Զանգեզուրի հաղորդակցութեան ապահովման տեսակէտէն։ Որովհետեւ այդ կամուրջով կը միանան Զանգեզուրի բոլոր ճամբաները։

2.— ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ.—Ճամբաները շինելէ յետոյ, անհրաժեշտ էր շինութեանց նիւթերը փոխադրել աղէտեալ վայրերուն մէջ։ Դժբախտաբար աղէտեալ վայրերուն ամենամօտիկ կայարանը 80 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէր։ Իսկ Գորիսի շրջանը 210-240 քիլոմեթր հեռու կը գտնուէր երկաթուղիի նոյն այդ կայարանէն։ Կը նշանակէր թէ երկաթուղին չպիտի կրնար պահանջուած չափով օգտակար ըլլալ փոխադրութեան գործին։ Եւ յետոյ երկաթուղիով փոխադրութիւնը արդէն կ՚ըլլար երկրին տարբեր շարժումներուն։ Այդ պատճառով, որոշուեցաւ բոլոր այն փոխադրութիւնները, ... որոնք տեղի պիտի ունենային երկաթուղիով, կատարել «հերթէ դուրս»։ Սակայն ի՞նչպէս կարելի էր վերջացնել փոխադրութիւնը այսպէս «հերթէ դուրս», երբ անհրաժեշտ էր 2000 վակոն շինութեանց նիւթ։ Ուստի անհրաժեշտ կը դառնար զարկ տալ ինքնաշարժով փոխադրութեան, որպէս զի կարելի ըլլար 100 օրուան մէջ թէ փոխադրել շինութեանց բոլոր նիւթերը, թէ կատարել շինութիւնը բոլոր բնակարաններուն, ապաստան հայթայթելու համար 50,000 հոգիի։ Սակայն շատ սուղ կը նստէր փոխադրութեան ձեւը։ Այսպէս 16 ... ապրանքին փոխադրութիւնը կ՚արժէր 3 րուբլի 70 կոպեկ։ Ուրեմն ... ըրէք. — Մտադրուած էր փոխադրել 2000 վակոն, իւրաքանչիւր վակոն կրնար փոխադրել 15,000 քիլօ (15 տակառաչափ — թոնօ), ... րեմն ընդամէնը 30,000,000 քիլօ ... րուն փոխադրութիւնը պիտի ... 6,900,000 րուբլի։ Կը նշանակէ ... ինչպէս Գործավարներու Խորհուրդի ... նախագահն ալ, Ս. Տէր Գաբրիէլեան ... կը խոստովանի, այս ամբիոնի ... յատուկ դրկուած նուիրատուութիւններուն մեծ մասը պիտի ծախսուի ... փոխադրութեան գործին։ Հայաստանի ... նարարութեան ու Փոխադրութեան ... դժուարութեան այս հարցն իսկ ... հաստատէր թէ «Հայաստան միայն ... իր ուժերով հնարաւորութիւն չունի ... վերացնել աղէտի հետեւանքները», ինչպէս կ՚ըսէր Ս. Տէր Գաբրիէլեան։

3.— ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ... ՑԸ.— Երկրաշարժէն անմիջապէս յետոյ, աղէտեալ վայրերը դրկուեցան զանազան յանձնախումբեր։ Անոնք կ՚աշխատէին միասնաբար հաշուելու համար աղէտեալները պատսպարելու ... ուրիշ խումբ մը փլատակներու ... չարժանկարը կը հանէր, եւ ... պէս ուրիշ խումբ մըն ալ կը ... վերաշինութիւնը գիւղերուն տեղի ... ձեւը։ Կառավարութեան տեսակէտը ... էր գիւղերը խոշորցնել, համաձայն ... հաւաքական գիւղատնտեսութեան ... արդիական պահանջներուն։ ... տուներու շինութիւնը եւս պիտի ... կատարուէր նոր ձեւով։ Այսինքն ... վերցնել այլ եւս անհատական ... ներու, ցան ու ցրիւ, հոս հոն ինկած ... մէկ կողմ քաշուած կամ ինքնիրենց ... ամփոփուած տուներու շինութիւնը ... հին ձեւը։ Զիք այսուհետեւ ... նատեղծական կամ քաղքենի ... ներ, որոնց, կ՚ախորժանի մը պէս ... կորսուին ծառի մը ճիւղերուն ... Նոր տուները պիտի ըլլան հաւաքական բնակութեան համար ... Հետեւաբար այնքան խոշոր, ... գի կարելի ըլլայ անոնց մէջ ... կեցնել քանի մը տանեակ ընտանիքներ։ Միւս կողմէ այդ տուները պէտք է ըլլան տոկուն, որպէս զի դիմանան երկրաշարժի նոր ցնցումներու։

Արդարեւ, երբ առաջին ... երկրաշարժէն անմիջապէս յետոյ հայ գիւղացիները առժամապէս ... տապարուած կը սպասէին իրենց ... բաններուն տակ կամ ... պատմած ձեւովը, գետնափոր ... ներու մէջ, քանի մը շաբաթ ... տեսան, որ նոր տուները կը բարձրանան մեծահասակ և բազմայարկ ...

Զենք խօսիր շինարարական ... փին զանազան թերութիւններու ... այդ մասին հասած գանգատներու ... վրայ։ Իրենց կարգին հայ ... մեր սիւնակին մէջ արձագանգ ... տուած ենք այդ լուրերուն։ Թէ ... միայն, որ շինութեանց նիւթը ... ու աւազ, եւլն.) յաճախ կը ... գիւղի մը մէջ, կամ քանուարն է ... կը պակսի ուրիշ գիւղի մը մէջ։ ... Նաւօրսպիր յունիս - յուլիս - օգոստոս ամիսներուն մեծ էր պահանջը ... ուորներուն, որովհետեւ աշխատանքի ... գիւղացիները դաշտ մեկնած էին ... Մեծ յոյսեր կապուած են ... ամսուան, երբ գիւղացին քիչ թէ ... ազատած կ՚ըլլայ դաշտէն եւ կը ... ժարի աշխատիլ շինարարութեան ... իբրեւ բանուոր։

4.— ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒ... ԹԻՒՆՆԵՐ.— Կառավարութիւնը, ... րացնելու համար գիւղերու շինարարութիւնը և գիւղացիներու ... բարութիւնը, ձեռք առաւ ... միջոցներ, որոնց մասին ... չլսուեցաւ։ Ցունիս 28ին ... հրովարտակ մը կը գրէր.

— «Նկատի ունենալով ... միջօցուած Սիսիանի, Գորիսի, ... փանի եւ Մեղրու շրջանները ... տող մասնագէտների նիւթական ... կենցաղային դրութիւնը բարելաւելու ... անհրաժեշտութիւնը, Կեդր...

կոմիտէն եւ Գործավարներու Խորհուրդը որոշում են․

Ա.— Երկրաշարժից վնասուած շրջանները մշտական կամ ժամանակաւոր աշխատանքի համար այլ վայրերից փոխադրուած մասնագէտների՝ ճարտարագէտների, բժիշկների, ագրոնոմների, անտեսագէտների, գիւղատնտեսների եւ հաշուային աշխատողների նիւթական ու կենցաղային պայմանները բարելաւելու նպատակով, առաջարկել Օխթանի, Գորիսի, Ղափանի եւ Մեղրու շրջգործկոմներին վերապահելու այս մասնագէտներին հետեւեալ արտօնութիւնները․

ա, Բնակելի տարածութիւն տրամադրել առաջին հերթին։

բ, Ընկերային ապահովագրութեան եւ նրանց զաւակներէն դպրոցական հաստատութիւններ (բարձրագոյն դպրոցներ եւ արհեստանոցներ) ընդունելու գործում այդ մասնագէտներին հաւասարեցնել բանուորներին։

գ Իրաւունք վերապահել Աշխատանքի Օրէնքում նախատեսուած նպաստներից օգտուելու։

դ) Փոխանել նրանց բնակելի տարածութիւնը նախկին բնակավայրերում մէկ տարւայ ընթացքում։

Բ.— Օխթանի, Գորիսի, Ղափանի Մեղրու շրջանները փոխադրուող մասնագէտների համար սահմանել աշխատավարձի 25 տոկոսից ոչ աւելի յաւելում։

Գ.— Երկրաշարժից վնասուած շրջաններում աշխատող մասնագէտների ստանում են օրապահիկ, բնակարանավարձ եւ փոստայի ծախքերի հատուցում։

Աւրիշ յօդուածով մը կը ներկայացնենք չինութեանց ընդհանուր պատկերը։

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԵՐԿՐԷՆ

(ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԻՑ)

...Սեպտեմբեր 5

Վերջերս մեր շրջանի Թուրքահայ գիւղացիներից երկու խումբ իրենց ընտանիքներով անցել են Թուրքիա։

Մօտ մէկ ամիս առաջ, Դալարագեազի եւ Նոր Բայազետի շրջանի կուսակցականներից ոմանք զէնքերը վերցրած ապստամբել են կառավարութեան դէմ, գլխաւորութեամբ ... Երբ կառավարութիւնը սկսեց բանակութիւններ վարել եւ խաղաղ միջոցներով համոզել յաղթահարի ենթարկել այդ ըմբոստներին, վերջիններս պահանջել էին՝

1.— 14րդ համագումարի որոշումների իրագործումը։

2.— Ազատ շուկայ։

3.— Սեփականութեան ճանաչումը, եւայլն, եւայլն։

Մինչեւ օրս էլ նոյն կացութիւնը շարունակւում է այդ շրջաններում։ Կառավարութիւնը նրանց բաւարարելու համար փորձութեան ենթարկեց բոլոր

գիւղական եւ շրջանային պաշտօնեաներին։

Բանւորութեան եւ՞ պաշտօնէութեան մէջ էլ խոր դժգոհութիւններ կան, քանի որ անտանելի ծանր պայմանների մէջ կ՚ապրին. միայն գործն է որ արտօնեալ պայմաններում կ՚ապրի։ Ազատամարտական շարժումների ժամանակ, կառավարութիւնը միլիցիային ու կուսակցականներին է զէնք բաժնում. իսկ կանոնաւոր զօրքը միշտ նեղ օրերին է հրապարակ բերւում։ Շատ դէպքեր են պատահել, որ զօրքը հրաժարուել է գիւղացու դէմ կռուելու։

Զանգեզուրում եւ Դարալագեազում աղտամբները մեծ վնասներ են հասցրել բոլշեւիկներին։

Վերջերս Զանգեզուրի ապստամբները յարձակուել են Բարտուզի Թղթատարի վրայ, պահակներին զինաթափ անելով, բոլորին էլ կոտորել են, ու ամբողջ ռազմամթերքը վերցնելով բարձրացել են լեռները։

Չեկիստներն ու պատասխանատու պաշտօնեաները մէկ գիւղից միւսը գնալու համար, սոտիկանական (միլիս) խմբերով են ճամբորդում։ Բռնի հաւաքումը զզուեցրել է գիւղացիներին։

ՎԱՀԱՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ

Պիրլինի «Թօյիշէ Ցայթունկ» թերթը կը գրէ թէ Ստալինի փոխանորդը Քականովիչ կարեւոր ճառ մը արտասանեց Թուէրի մէջ Եւրոպայի կացութեան մասին։ Ըստ իր կարծիքին, եւրոպական տագնապը հասած է իր ծանրագոյն աստիճանին։ Գերմանիա կը գտնուի յեղափոխական հօգեվիճակի մէջ։ Համաշխարհային յեղափոխութեան մը հաւանականութիւնները աւելի քան իրականալի են։

ԴԻՏՈ՞Ղ ԹԷ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐ

Կարելի չէ անպատիժ կերպով գրգռել ժողովուրդի մը ուժերու վերջին պաշարները, անոր յոգնած աչքերուն ցոյց տալով, համաշխարհային յեղափոխութեան մը հեռանկարը։ Կարելի չէ ամէն օր անկից խլել նոր զոհողութիւններ եւ զրկանքներ, կարելի չէ խաթել սահմանափակել անոր ազատութիւնները,— եթէ սպասուած օրը հասնի, պայմանները նպաստաւոր ըլլան եւ սակայն զոհանանք ուշադիր պարզ դիտողի մը կրաւորական դերքով։

ՑԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆՆԵՐ

Այս նշմարը կը բացատրէ ձախակողմեան, նոր ընդդիմադիրներու" դերքը։ Այս ընդդիմադիրները որոնք ներշնչուած են Տրոցկիէն, եւ Ստալինի կողմէ ուրուագծուած աջակողմեան նոր քաղաքականութեան հետեւանքով՝ կեանքի կոչուած են, քաջալերութիւնը կը վայելեն երիտասարդ համայնավարներու, որոնք չեն ուզեր զոհուիլ հին մտաւորականներուն։

Բայց անոնց ուժեղ թափը կը բախի նոյն անշարժութեանը խորհրդային բարձր պաշտօնակալներուն, որոնք կը կոչեն «աջակողմեան» օրինաւոր ընդդիմադիրներուն։

ՀԱՇՏԱՐԱՐՆ ՍՏԱԼԻՆ

Այս երկու ձգտումներուն միջեւ, անոնք որ կը փափաքին միջազգային արկածախնդրութիւն մը եւ անոնք որ կը նախընտրեն Խորհրդ․ Միութեան մէջ ապրուստի անտանելի պայմաններու բարելաւումը, Ստալին կը հետապնդէ հաշտարարի դերը։ Ան իբր ապահովութեան կափոյց կը գործածէ Գ. Միջազգայինը, բայց բացէ ի բաց կը զգուշանայ համաշխարհային յեղափոխութիւն խաղալէ։ Որքան ատեն որ Խորհրդ. Միութեան ճարտարարուեստացումը չէ լրացած, Ստալինի գործելակերպը, կ՚երեւի ամենէն ճարտարն է...

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻ՞ՒՆ

Համայնավար կուսակցութեան «արմատական» թեւը բացէ ի բաց կը քարոզէ «Կարմիր սուինններու յեղափոխական միջամտութիւնը Եւրոպայի մէջ։ Ասոնք խաթե կը պախարակեն ամէն վարանում եւ ներկայ պահը կը նկատեն «վճռական»։ Բայց, խորհրդային բարձր պաշտօնատարները, դիւանագէտներն ու տնտեսագէտները, կ՚ընդդիմանան այս ձգտումին, գիտնալով որ նման ձեռնարկ մը՝ պիտի բախի անհուն դժուարութեանց։

ԱՋ ԸՆԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Աջ ընդդիմադիր պետերը Ռիկով եւ Տոմսկի կը քարոզեն չափաւորութիւն եւ խոհեմութիւն։ Սակայն, Ստալին չի կրնար ամ տալ ասոնց, որովհետեւ կը վախնայ. որ այդ կերպով կը կորսնցնէ ձախերու համարումը։ Իրեն կը մնայ ամ տալ Գ. Միջազգայինին, որ շատ սուղի կը նստի եւ այնքա՛ն քիչ արդիւնք կուտայ...

ԿԵԴՐ. ԵՒՐՈՊԱ, ՍՊԱՆԻԱ ԵՒ Գ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ

Գ. Միջազգայինի պետը Մանուիլսկի, բացարձակ լիազօրութիւններ ստացած է։ Իր ղեկավարութեան տակ, Գ. Միջազգայինը կը գործէ Սպանիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի մէջ։ Մասնաւոր հսկողութեան ենթարկուած է Գերմանիա։ Եւ այս նպատակին համար, յատուկ գումարներ տրամադրուած են։

ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Մանուիլսկիի պարտականութիւնն է ամէն միջոցով, Գերմանիոյ մէջ ստեղծել յեղափոխութեան նըպաստաւոր պայմաններ, յեղափո-

խութիւնն ըլլայ ազգայնական թէ համայնավարական։ Կարեւորն այն է որ Գերմանիա չկորենայ նիւթական օժանդակութիւն ստանալ օտար պետութիւններէն, որովհետեւ, Գերմանիոյ սնանկութիւնը պիտի խախտէ դրամատիրական աշխարհի հիմերը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ՍՆՏՈՒԿ

ՊԷՅՐՈՒԹ, 18 սեպտ.— Նախորդ Թղթակցութեամբ խօսելով անգործութեան մասին, հարց կուտայի թէ ո՞վ պիտի հոգայ մեր դժբախտ հայրենակիցները։

Իսկապէս եթէ Բարեգործականի կամ ուրիշ ազգօգուտ Միութեան մը կողմէ պատուիրակ մը շրջէր գաւառները, պիտի տեսնէր բազմաթիւ Թշուառներ, 6-7 անդամէ բաղկացած ընտանիքներ որոնցմէ մէկ հոգի միայն կ՚աշխատի, հոգալու համար բոլորին ապրուստը։

Կարելի չէ՞ր մասնաւոր սնտուկ մը հաստատել, օգնելու համար անգործ եւ Թշուառ ընտանիքներու, գլխաւորութեամբ Բարեգործականի եւ մասնակցութեամբ զոյնզգոյն հայկական միութեանց Եթէ կան աւելի գործնական միջոցներ, Թող յայտնեն ուրիշներ եւս իրենց կարծիքը։

Ամէն օր Թերթերու մէջ կը կարդանք թէ Անգլիոյ դրամական տագնապին առթիւ, Թագաւորէն մինչեւ ամենայետին պաշտօնեան կամովին կը զոհէ իր Թոշակը։ Այս պարագան չի՞ կրնար օրինակ ծառայել մեր աղա-պէյ-էֆէնտիներուն...

Օտար աշխատաւորները երբ գործէ հանուին, իրենց երկիրը կ՚երթան, իսկ մեր սիրտէն արիւն կ՚երթայ, ո՞ւր երթանք կամ ի՞նչ ընենք, ո՞վ պիտի հոգայ մեզ։ Դուռները գոցեր են, բայց քանի՞ մաղէ պիտի անցնինք։

Ուրիշ ցաւ մըն ալ.— տեղացիական տխուր։ Եթէ հայ մը դիմէ որեւէ օգնութիւն ստանալու Հայրենակցական Միութենէ մը, լաւ մը հարց ու փորձէ վերջ, երբ տեսնեն որ դիմող կատարողը իրենց քաղաքացի չէ, չի կրնար օգտուիլ։

«Յառաջ»ի 1671 Թիւին մէջ Լիբանէն Թղթակից մը կ՚իմացնէր թէ Արաբկիրի հայր. Միութիւնը հայերէնի դասընթացք մը բացած է, թէ 20-25 աշակերտներ ունի որոնց բոլորն ալ Արաբկիրցի։ Լաւ ու գովելի գործ, բայց ինչո՞ւ չօգտուին եւ ուրիշ հայ փոքրիկներ եւս։ Մեր վերջ պիտի գտնէ այս յոռի սովորութիւնը։ Եզրակացնելով, անգամ մը եւս կը հարցնենք բոլոր տեսակէ Հայր. Միութիւններուն, թէ պիտի կրնա՞ն անգործութեան նպաստի սնտուկ մը ստեղծել եւ օգտակար ըլլալ այս նեղ օրերուն դժբախտ ժողովուրդին, որ իր լաւ օրերուն երբեք չէ Թերացած նիւթապէս եւ բարոյապէս օգնել բազմաթիւ միութեանց։

ՅԱՐՕ

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՐՑԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան 6րդ յանձնախումբը (քաղաքական գործեր) սկսաւ քննել հոգատարութեանց հարցը։

Իտալիոյ պատուիրակը պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտը.— Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է ապահովէ որ հոգատարեալ այն երկիրները որոնց անկախացման իրաւունքը ընդունուած է իրօքերաշխաւորուած ըլլան որեւէ վտանգի հանդէպ եւ առ այս, յատուկ յանձնառութիւններ կնքուին։ Չի բաւեր հոգատարութենէ ազատուած երկրի մը տալ անկախ պետութեան մը իրաւակարգը. պէտք է ապահովել որ հոգատարութեան վարչաձեւէն չանցնի հպատակութեան վարչաձեւի մը տակ։

Ֆրանսայի Ներկայացուցիչը Պ. Մորիս Փէյ յիշելէ յետոյ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ, սեպտ. 4ին, Ֆրանսայի պատուիրակին կողմէ եղած յայտարարութիւնները՝ Ֆրանսայի տեսակէտին մասին, ակնարկութիւն մը ըրաւ Իրաքի հանդէպ եւ ըսաւ թէ Ֆրանսա որ այդ երկրին դրացի իբր հոգատար պետութիւն, պիտի օժանդակէ անոր որ լրացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու անհրաժեշտ պայմանները։

Պ. Փէյ ակնարկութիւն մը ըրաւ նաեւ «որոշ հօղամասի» մը գոյութեան։ Ֆրանսական կառավարութիւնն ըսաւ, պատրաստ է անյապաղ կարգադրելու Սուրիոյ եւ Իրաքի միջեւ առկախ մնացած սահմանային հարցերը։ Յիշեց թէ Սուրիան եւ Լիբանանը շահագրգռող հարցի մը առթիւ, Պարսկաստանի ներկայացուցիչը բողոքեր էր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին թէ, Ֆրանսա պարսիկ հպատակներուն չի տար այն իրաւունքները զորս կը վայելեն Պարսկաստան բնակող օտար հպատակները, եւ այս առթիւ, յայտնեց թէ կը փափաքի փարատել այս Թիւրիմացութիւնը եւ կը հաւաստէ թէ պարսկահպատակներուն հանդէպ որեւէ մասնաւոր նկատում չկայ։

Գերմանիոյ Ներկայացուցիչը՝ արտաքին Նախարար Քուրցիուս ընդունեց թէ հոգատարութեանց յանձնախումբը լաւ աշխատանք է կատարած։ Փափաք յայտնեց որ օտար բժիշկները կարենան ազատօրէն իրենց արհեստը կիրարկել հոգատարեալ երկիրներուն մէջ։ Գերմանիա մեծ կարեւորութիւն կուտայ այս հարցին։ Գալով հոգատարութեան վերացման պայմաններուն, Քուրցիուս կ՚ընդունի թէ այդ պայմանները շատ խիստ ըլլալու չեն եւ թէ երբեք կարելի չպիտի ըլլայ 100ին 100 երաշխիքներ ստանալ։

Հոգատարութեանց հարցին մասին, վիճաբանութիւնները փակուած ըլլալով,յանձնախումբը պիտի ապաւէնչատակուած զեկուցաբերին տեղեկագրին։

ՄԻՆՉԵՒ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒՄ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԱՌ ԱՅԺՄ ԿԸ ԾԱԽՍԵՆ ..

Յառաջիկայ զինաթափութեան համագումարին առթիւ, պետութիւնները Ազգերու Դաշնակցութեան յղած են տեղեկագիրներ, իրենց սպառազինման ներկայ վիճակին մասին։ Պաշտօնական թիւեր անշուշտ, բաւական վար իրականութենէն, որոնք կարգ մը բացատրութեանց կը կարօտին։

Այսպէս, Անգլիա ցոյց տուած է ինչ որ կը ծախսէ միմիայն իր բուն երկրին համար։ Գաղթավայրութիւնները դուրսը կը մնան...

Գերմանիա, ցոյց կուտայ ինչ որ իրեն պարտադրուած է Վերսայլի դաշնագրով։ Ֆրանսա միայն կուտայ իր երկրային եւ գաղթային ուժերու չափը (ցամաքային, օդանաւային եւ ծովային)։

Զանազան պետութիւններ, բացայայտ է թէ կը ծածկեն ծախսուած բուն գումարները, զորս պէտք է նկատել նուազագոյն...

Այսպէս, Գերմանիա՝ 4 միլիառ, 298076000 ֆրանք, Աւստրիա՝ 362,683000, Պելճիքա՝ 832,580000, Պուլկարիա՝ 190,225,000, Դանիա՝ 306,750,000, Սպանիա՝ 1 միլիառ 814,582000, Եսթոնիա՝ 138 միլիոն։

Ֆրանսա՝ 11 միլիառ 674 միլիոն, Ֆինլանտա՝ 411,437,000, Անգլիա 11 միլիառ, 631 միլիոն, Յունաստան՝ 533,520,000, Հունգարիա՝ 505 միլիոն 500000, Իրլանտա՝ 177 միլիոն, Իտալիա՝ 6 միլիառ 223ուկէս միլիոն։

Լիթուանիա, 142 միլիոն, Լիւքսէմպուրկ 7 միլիոն, Նորվեկիա 288 միլիոն, Հոլանտա 772 միլիոն, Լեհաստան 2 միլիոն 301825, Փորթուգալ 409 միլիոն 491 հազար, Ռումանիա 1 միլիառ 341 միլիոն։ Շուէտ՝ 993 միլիոն 750 հազար, Զուիցերիա՝ 491ուկէս միլիոն, Չեխօսլովաքիա 1 միլիառ 279 միլիոն, 725 հազար. Եուկօսլաւիա՝ 1 միլիառ 261ուկէս միլիոն, Ռուսիա՝ 14 միլիառ, 473,567,675։

Արժանթին՝ մէկ միլիառ՝ 258 միլիոն, Աւստրալիա՝ 460 միլիոն 492 հազար, Պրազիլիա՝ 1 միլիառ 375 միլիոն, Գանատա՝ 526 միլիոն 730 հազար, Չինաստան՝ 2 միլիառ՝ 357, 291,000, Միացեալ Նահանգները՝ 17 միլիառ 685 միլիոն, Հնդկաստան՝ 5 միլիառ՝ 289 միլիոն, Ճափոն՝ 5 միլիառ՝ 921 միլիոն, Նոր-Զելանտա 87 միլիոն։

Իսկ Թուրքիա՝ կաղնիկաղ կը յաջողի հայթայթել 434 միլիոն, 289100 ֆրանքի գումար մը իր զինուորական ուժերու պահպանման։

Ամէնէն աւելի ուրեմն, Ամերիկան է որ կը ծախսէ, իսկ երկրորդ կարգը կը գրաւէ համաշխարհային խաղաղութեան առաքեալը՝ Ռուսիա՝ 14 միլիառ 475 միլիոն ֆրանքի պատկառելի գումարով մը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (131)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Անգլիական կոնսուլը կուսի... նամակ մը գրած է ... իրենց ընդհանուր հիւպատոսին, թէ Անդրանիկը գացեր է իր խմբով Կուրտուէ. Թէ ... Մուշէն կ՚երթար Միտտ... Էրզրումէն եկած Թնդանոթները բերելու. Երբ կը հասնի ...րուէ, զէնքերը յոթմա կը ...րկեն ծառերու տակ հանելու. Թէ Անդրանիկ յարձակած ըրեր է զօրքի վրայ, ...հոգի կոտորեր է եւ հրացանները վերցուցեր։

Ես տեղեկագիր մը պատրաստեցի եւ ղրկեցի Վարդան վարդապետին ու Մշոյ կառավարին. անոնք ալ հասկցուցած ...ն կոնսուլին, որ մենք նամակ չենք եղած։

Կուրտուէ կասի երկրորդ օրը ...կառավարութեամբ կատարած են ..., (արտերու մէջ եւ ճամբան) Աղճնայ եւ Աւրնայ

գիւղացիները։ Այդ երեք տեղից լուր եկաւ, որ 71 հոգի սպանուած են, որոնց մէջ կան կին եւ երախայ։

Այդ օրը Տիգրանակերտից եկաւ ամերիկեան կոնսուլը։ Նա կատարածի տեղէն կը հաւաքէ դիակները, կը լեցնէ եկեղեցի մը, պատուհաններն ու դուռները կը կնքէ։ Երկու օր վերջ հրաման կ՚ընէ Հայերուն, որ երթան Թաղեն իրենց դիակները։

Կոտից դուրս եկած ատեննիս հետերնիս բերած էինք Կուրտուէ ...զէս Օհանը, որ ամէն կողմից անվախ մարդ մըն էր։ Իր անցեալին մէջ անգիտակցօրէն մատնութիւններ ըրած է։ Նա կուսի օրը կը պատմէ.

— Չարկէ՛ք, ձեր հոգուն մատաղ, տղե՛րք. ես մինչեւ հիմա չէի գիտեր յեղափոխականներու էսպէս ըլլալը։ Հերիք է, որ աչքովս տեսայ որոնց էսպէս զարնելը, Թո՛ղ հարստութիւնն ալ գնայ, գեղն ալ աւրուի։ Զարկէք, տղերք ջա՛ն, ձեր հոգուն մատաղ։

Ինքն ալ կը կռուէր եկեղեցու տանիքէն՝ տղայոց հետ։ Ինչպէս Միտուէ Արութը. այդ շրջանի մէջ սէս Օհանը համբաւաւոր մարդ է։ Երկուքն ալ հարուստ են։

Ռէս Օհանին յորդորեցինք, բաւական խրատներ տուինք. Մուշ ուղեցինք դրկել։ Հարցուցինք.

— Փող ունի՞ս։

Ըսաւ.

— Չունիմ, բայց որ Մուշ հասնիմ՝ կը գտնեմ։

— Դէ՛հ, ուրեմն,— ըսի,— ա՛ռ քեզ էս 2 ոսկին, սա մարդը կ՚ընկնի քո առաջը, գիշերով կը ճանապարհուէք Մուշ։

Նա կ՚երթայ Մուշ, Առաջնորդը կերպով մը կը ղրկէ նրան դեսպաններու քով։ Դեսպանները կը կանչեն կուսակալին, քննութիւն կը կատարեն էդ մարդուց։ Կուսակալը կ՚ըսէ.

— Ինչո՞ւ ջան ֆէտայիները գիւղը բերիր ու պահեցիր, որ զօրքի գլխուն տայլեիր բան եղաւ։

Նա անվախ կը պատասխանէ.

— Դուք ինչո՞ւ Թողուցիք, որ հօտնք Ռուսաստանէն 10 օրէն մինչեւ հօս գան։ Ես մինչեւ հիմա կառավարութեան շատ հաւատարիմ եմ եղած եւ իրեն շատ բարիքներ եմ հասցուցած։ Քո զօրաց երեք ամիս կ՚ըլլայ, որ գիս լաւ չես ճանչնար. բայց քու կառավարութիւնը զիս լաւ կը ճանչնայ։ Մենակ նրանք ջան ֆէտայ չեն, մեր երախաներն ալ ջան ֆէտայ են։ Դուք էք զարձուցած ջան ֆէտայ (Թարգմանները միշտ կը Թարգմանեն դեսպաններուն)։ Դուն ինծի կ՚ըսես Թէ գիւղը բերիր եւ հաց տուիր։ Նա իմ գիւղը եկած է 100 հոգով։ Հաց չտայի՝ հրացանը կը դնէին սրտիս, կը սպաննէին։

— Լա՛ւ, որ եկան, ինչո՞ւ շուտով լուր չի տուիր,— կ՚ըսէ կուսակալը։

— Շատերն են լուր տուած, ի՞նչ են հասկցած. բոլորն ալ սպաննուած են։ Լուր տայի, զօրքերը պիտի գային շարդուէին, գիւղն ալ աւերուէր։ Ըսի՛ կտոր մը հաց կուտամ, Թող երթան։ Հիմա դուք հոս էք։ 10 զինուած երիտասարդ որ ներս մտնեն՝ ինչ որ ըսեն, չէ՞ք կատարեր, ինչ որ անոնք ուզեն՝ չէ՞ք տար։

Դեսպանները իրաւունք են տուած ըսածներուն։ Ռէս Օհանը պատմեր է նաեւ սպանութիւնները, աւերածութիւնները, ամենայետին սարսափելի չարիքները գիւղերու գլխին։ Դեսպանները իրենց հովանաւորութեան տակ վերցուցած՝ն զրան եւ ազատած։

∴

Լուր ղրկեցինք Մշոյ կառավարին եւ Վարդան վարդապետին թէ՝

«Մեր գրութիւնը անհասանելի է. Եւրոպայի կողմից ալ մի միջամտութիւն, իսկ մեզի ալ մնացեր է միայն երկու կռուելու փամփուշտ։ Անա՛ մենք կ՚երթանք Վան, ի՞նչ խորհուրդ կուտաք»։

Նրանք լուր ղրկեցին թէ՝

«Ընելիքդ դուք գիտէք, միայն, եթէ կարելի է, Իսօն երեք ընկերներով հոս մնայ»։

Ես ըսի. «Կ՚երթամ Վասպուրական, կը խորհրդակցիմ ընտէզի ընկերներուն հետ. Թէ պէտք եղաւ, նորէն կը վերադառնանք մէկ խումբով»։

Մշուց փող առաջանք. մեր պահեստի զէնքերը մաքրեցինք, իւղեցինք, փաթաթեցինք եւ յանձնեցինք հաւատարիմ մարդկանց, ասինք վկայականներ։

Կուսակալը շուկայի մէջ համբիշը ձեռքին, վեր վեր նետելով՝ «Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ» կ՚ըսէր ու մտի կուգար։ Բերդակի գիւղի եւս կը գտնուէինք. Եկան ըսին, թէ Ալօյ բէկը 25 զէնք բռնած է Յուխուրայ կողմէն, ինքն ալ այժմս կը գտնուի Նորշէն։ Երկու ձիւոր ղրկած է սէս Բարսեղի քով, որ քանի մը անգամ մատնութիւններ ըրած է եւ կանչած է իր քով։

(Շար.)

Թրքական պատուիրակ եւ Տրապիզոնի երեսփոխան Հասան պէյի նախագահութեան տակ, այս յանձնախումբը փութով աւարտելու վրայ է, խորհրդաժողովին օրակարգը, որ պիտի ներկայացուի պալքանեան պետութեանց պատուիրակներուն։ Այս վերջինները Պոլիս հասած պիտի ըլլան հոկտ. 10ին։

Թրքական յանձնախումբը կ՚ամփոփէ պալքանեան ամէն մէկ յանձնախումբի առաջարկները, զանոնք յանձնելու համար, խորհրդաժողովին կողմէ կազմուելիք համապատասխան յանձնախումբերուն։

Նկատի ունենալով վիճելի հարցերուն կարեւորութիւնը, պալքանեան համաժողովէն առաջ, Պոլսոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ պալքանեան արտաքին նախարարներու խորհրդակցութիւն մը հաւանաբար հոկտ. 3ին։

Թրքական մեծ փապուղի մը.

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ այս օրերս բացումը պիտի կատարուի Թուրքիոյ ամէնէն մեծ փապուղիին, Զանգըլըքի գիծին վրայ։

Այս փապուղիին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 3400 մեդր։ Ասով Թուրքիա սկսած պիտի ըլլայ հանրօգուտ շինութեանց մեծ ծրագրին իրագործման։

Իտալիոյ ելմտական բացը

Օգոստոս ամսուան մէջ, Իտալիոյ հասոյթները եղած են 1 միլիառ 425 միլիոն, իսկ ծախքերը մէկ միլիառ, 757 միլիոն, ուրկէ 332 միլիոնի բաց մը։ Օգոստոսի վերջը, ելմտական այս բացը հասեր էր 533 միլիոնի։ Ներքին հանրային պարտուց գումարը կը բարձրանար 91 միլիառ 307 միլիոնի։

Նոյնպէս Չեխօսլովաքիան՝ վեց տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Չեխօսլովաքիոյ 1930ի ելմտացոյցը, 830 միլիոն քուրոնի բաց մը ցոյց կուտայ։

1929ին, ընդհակառակն, 980 միլիոն քուրոնի յաւելուած մը ցոյց կուտար։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԳԷՈՐԳ Մասիս խումբի ժողովը այս իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։

ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Գուկունեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ընկ. Նիկողոսեանի ճաշարանը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին նախկին Գրադարանի սրահը, 262 Rue Duguesclin. Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը «Անուշ»ի ներկայացման համար փորձեր կը կատարէ ամէն Չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 8.30ին Mutualitéի սրահին մէջ։

Տէր եւ Տիկին Մնացական Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Քէշիշեան (Սիս-Հաճի գիւղ), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիրէմիտճեան (Սոֆիա), Այրի Տիկին Էլմաս Քէշիշեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Միքայէլեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Թագուհի Ճէմպէրճեան եւ զաւակունք կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, աներձագին եւ ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ սեպտ. 19ին։ Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը՝ Չորեքշաբթի առտու ժամը 10ին Գիյեանքուռի հիւանդանոցին մէջ, 82 Rue St. Cloud, ուրկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Գիյեանքուռի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր ծանուցագիր ղրկուած չըլլալով՝ ներկայս իբր այդ նկատել։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՄՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Սուր.— 60 Ֆր.։
Պերլին, Ե. Տ. Մ.— 100։
Սէն Թ՚էթիէն, Գործ.— 130։
Փարիզ, Օր. Պետ.— 65։
Մարսէյլ, Անտ.— 140։
Թալվաստ, Հայ.— 70։
Նանթ, Ս. Ե.— 35։
Պլիտա, Ա. Օ.— 70։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Գրադարան Ակումբը փոխադրուած է, նախկին Գրադարանը, 262 Rue Duguesclin. Գիրքեր ստանալու համար դիմել Բշ. Գշ. Դշ. Եշ. եւ Ուր. երեկոները ժամը 7.30—9։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

22 Նոյեմբեր կիրակի օր Փըթի Ժուռնալի սրահին մէջ

Բոլոր միութիւններէ եւ կազմակերպութիւններէ կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը։

ԳԱՐԵԳԻՆ Սարուխանեանէ կը խնդրուի իր հասցէն յայտնել Խորէն Սարուխանեանի՝ «Յառաջ»ի միջոցաւ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Տիգրանակերտցի Աստուր Հէքիմեան, հօր անուն Միքայէլ, մօր անուն՝ Թագուհի։ 1927ին կը բնակէր հետեւեալ հասցէին՝ Hôtel de la Côte d'Or, Bld. de la Villette, No. 60bis, Paris (19)։ Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն կամ իր մասին տեղեկութիւն ունեցողներէն իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան։

— Թագատ Գիզարէկ գիւղէն Գրիգոր Խաչերեան, հողագործ, հօր անունը Խաչեր (կամ Խաչատուր), մօր անունը Մարիամ (լաւ չեմ յիշեր), կը փնտռէ իր գիւղացիներէն սուէ մէկը։ Գրել Khatcherian Krikor, à Cellieu, par Grand Croix, Loire.

Կ՚ուզուի երձակի աշկերտուհի մը եւ արհեստը սորվիլ փափաքող աշկերտ մը։ Դիմել՝ Գ. Փափազեանի, 10 Rue des Lambards, Բ. յարկ, մէթրօ Hôtel de Ville.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant H. STEPHAN

«LE FOYER FRANÇAIS»ի ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ՁՐԻ ԴԱՍԵՐԸ

Foyer Françaisի Վարչութիւնը յանձն առած է ֆրանսերէնի ձրի դասընթացքներ հաստատել Հայաբնակ ամէն այն թաղերն ու արուարձանները, ուր ցարդ դասընթացք գոյութիւն չունի։ Ասոր համար կը բաւէ որ սոյն թաղերու եւ արուարձաններու Հայերէն 30-40 հոգի այր կամ կին միանան եւ յանձնառու ըլլան տարի մը կանոնաւորապէս հետեւելու նոյն դասընթացքներուն։ Ասոնք տեղի կ՚ունենան շաբաթը երկու գիշեր 8.30էն 10 ֆրանսական թաղային վարժարաններու մէջ, բայց կարելի է նաեւ ուրիշ վայրեր որոշել ի դիւրութիւն հետեւողներու։ Այս մասին ամէն տեղեկութիւն կարելի է ստանալ Le Foyer Ֆրանսահայ Թերթին Վարչութենէն 208bis Rue Lafayette, որ յանձն կ՚առնէ ամէն դիմում կատարել հոկտ. 1էն առաջ։

Ծախուէ մեկնումի պատճառաւ, վեց սենեակով կահաւոր տուն մը, առատ ջուր, երեք հեկտար հող, մշակութեան եւ անասնաբուծութեան յարմար, Տրակինեանէն 2ուկէս քիլոմեդր։ Դիմել սեփականատիրոջ, M. Puzina, Quartier St. Cile, Draguignan (Var)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

1.— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թերեւս ոմանք կարծեն թէ, շնորհիւ Եըլտըզի, մասնաւորապէս Ապտիւլ Համիտի լրտեսներուն հայթայթած տեղեկութիւններուն,— որոնք թուղթին կուտն իսկ լեցնելու չափ նշանակութիւն չունէին յաճախ,— վերջապէս նկատելով որ Ապտիւլ Համիտ կ՚ուզէր ազատ արձակել սուտ վկաները եւ զրպարտիչները, խաղաղութիւն եւ անդորրութիւն կը տիրէր Պոլսոյ ամբողջ երկրին մէջ։ Այդպէս պէտք էր կարծել անշուշտ։ Եւ սակայն, երկիրը այդ վիճակին մէջ չէր գտնուեր։

Երբ Ապտիւլ Համիտ միայն իր սիրական անձին մասին կը մտածէր, թէ Պոլսոյ եւ թէ հեռաւոր գաւառներուն մէջ եռանդուն գործունէութիւն մը ցոյց կուտային։ Ու երբ Պոլսոյ մէջ ծագած դէպքը կը մարէինք, յանկարծ Տրապիզոնի մէջ կը պայթէր հայ յեղափոխականներու ումբ։ Ու մինչ Տրապիզոնի մէջ միջոցներ ձեռք կ՚առնէինք, յանկարծ կը լսէինք որ Դաշնակցականները խռովութիւն յարուցեր են Էրզրումի մէջ, արիւն են թափեր։ Կառավարութիւնը հազիւ թէ կարգը կը հաստատէր նաեւ Էրզրումի մէջ, այս անգամ կ՚իմանայինք որ Հայերը յեղափոխական շարժման մը ըմբռներ են Սասունի մէջ։

Յուշերուս առաջին մասին մէջ պատմեցի բոլոր այն դէպքերը, որոնք տեղի ունեցան Պոլսոյ մէջ։

Հայ յեղափոխական շարժման խորապէս ծանօթանալու համար, անհրաժեշտ է գիտնալ նաեւ բոլոր դէպքերը որոնք, համեմատելով Պոլսոյ շարժման հետ, աւելի արիւնալից եւ աւելի տագնապալից էին։ Այժմ կարգը եկաւ պատմելու Անատոլուի մէջ ծագած հայկական ապստամբութիւնները եւ կռիւները։ Առաջին անգամ պիտի սկսիմ պատմել Ատանայի շրջանի դէպքերը, որովհետեւ նախ այս երկրամասին աշխարհագրական դիրքին պատճառով, դէպքերը քաղաքական մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունէին. յետոյ Կիլիկիոյ յեղափոխական դէպքերը մասնաւոր յարատեւութիւն մը ունէին, այնպէս որ երկար տարիներ փորձանք դարձան պետութեան գլխուն։

2.— ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ՄԷՋ

Հայ յեղափոխական շարժման մէջ Կիլիկիան մասնաւոր արժէք ու կարեւորութիւն ունէր։

Քաղաքական յեղաշրջումներու եւ խռովութիւններու ժամանակ, կառավարութեան մայրաքաղաքին անկումը կը նշանակէ հարիւրին 75 համեմատութեամբ հասնիլ ծրագրուած նպատակին։ Հնչակեան կուսակցութիւնն ալ այդպէս մտածեց եւ շարժեցաւ այդ ուղղութեամբ։ Ընթացաւ թիւնը սկսաւ նախ Պոլիսէն։ Այդ կուսակցութեան հոգին էր Համբոյի Համբարձում Պոյաճեան։ Այս Համբարձումը հայ յեղափոխութեան գլխաւոր ու մեծ դէմքն էր, հայկական խռովութիւններուն վարիչը, յանառ եւ լիրբ աւազակապետ մը։ Այս Համբարձումն էր որ յեղափոխութիւն յարոյց Պիթլիսի մէջ, տակն ու վրայ ընելով ամբողջ նահանգը։ Այս Համբարձումն էր, որ Եոզկատի, Մարզուանի, Զէյթունի մէջ, եղբօրը Ժիրայրի հետ — ծականուանեալն Մուրատ, — խռովութիւն յառաջ բերելով արեան աշխարհ մը դարձուց այդ շրջանները։ Վերջապէս, երբ ձերբակալուեցաւ Պիթլիսի մէջ և կախաղանի դատապարտուեցաւ, յանկարծ փախաւ եւ Եւրոպա անցաւ։ Այնտեղ սկսաւ թերթ հրատարակել, եւ զօրաւոր միջոցներով դանազան հրատարակութիւններ ու յայտարարութիւններ կը ղրկէր Թուրքիոյ ներսերը, աշխատելով զօրացնել իր կուսակցութիւնը։ Ի վերջոյ ծպտեալ Նորէն Թուրքիա մտաւ եւ գործեց Պապը Ալիի դէպքը։

3.— ՍԷՐ ԵՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

1895ի գարնան։ Այն եղանակին, երբ կը ծաղկին նարինջենիներն ու լեմոնիները։

Նարինջենիներու անձուկ պարտէզի մը մէջ, ցանկապատին մօտ փոխաթի մը վրայ նստած են երկու հոգի։ Անուշ անուշ կը խօսակցին, տալով բնութեան այդ յորդագեղ գեղեցկութիւնը։ Մէկը կը կոչուի Սուրսունցի «Ախլիւկճի» Ժիրայր, միւսը՝ Համբոյի Միրանուշ (Համբարձում Պոյաճեանի քոյրը)։

Սեւ մութ մազերը կը փայփլէին սպիտակ ու շնորհալի ճակատը յոյլ ծոծրակին վրայ, մինչ իր յոյժ գեղեցիկ աչքերը կը փայփայէին ձանձի պէս

Միրանուշ նշանուեր էր «Ախլիւկճի» Ժիրայրի հետ, որպէս զի ըլլայ ապահովել անոր օժանդակութիւնը Հնչակեան կուսակցութեան ծրագիրներուն իրագործման մէջ։ Միրանուշ կրթեալ, ուսեալ աղջիկ մըն էր, բազմաթիւ լեզուներ գիտէր։ Հնչակեան կուսակցութեան հաշուոյն եր Ռուսիա, Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Յունաստան։ Մէկ նպատակ կախարդէր երիտասարդները, այնքա՜ն գեղեցիկ էր ան։ Ունէր իր պերճախօսութիւնը, որ ամէնէն անտարբեր եւ հակառակորդ կապէր կուսակցութեան ծրագիրներուն։ Աստուածուհիի մը պէս գեղեցիկ աղջիկն էր, որ, Կիլիկիոյ եւ Զէյթունի դէպքերուն մէջ, Պ. Ապտիւլ գործ տեսած էր։

Միրանուշ եւ Ժիրայր այսպէս կը խօսէին իրարու հետ, նարինջենիներու պարտէզին մէջ.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN. Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն 235, Faub St.-Martin PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS BLANC OU JAURÈS

Téléphone: NORD 67-23

C. C. SEINE 876 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931

23 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1680 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

Յ՛Ո ԵՐԹԱՍ, ԲՐԻՏԱՆԻԱ...

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐԸ

ԾԱՆՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՈԼՈՐ ՄԱՍԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Իսկապէս աննախընթաց է այն տագնապը, որուն մատնուեցաւ Մեծն Բրիտանիա, շաբաթէն կիրակի: Քսանըչորս ժամուան մէջ, կառավարութիւնը կարուկ միջոցներ ձեռք առաւ, եւ ներկայացուց խորհրդարանին, որ անմիջապէս վաւերացուց զանոնք: Ամբողջ գործողութիւնը տեւեց հօթը ժամ, մինչդեռ առաջ շաբաթներ եւ ամիսներ կը տեւէր:

Երկուշաբթի օր, Երեսփ. Ժողովը լեցուած էր բուռն բազմութեամբ: Ներկայ էր նաեւ Ուէլսի իշխանը (գահաժառանգը): Սովորական ձեւակերպութիւններէն յետոյ, անմիջապէս խօսք առաւ Պ. Սնօտըն, ելմտական նախարարը.

— Անցեալ ուրբաթ օր, ֆրանսական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները ժտերմօրէն յուր տուին մեզի թէ կացութիւնը կը ծանրանայ: Մեզի կը ծանուցնէին թէ նոր վարկեր չունինք ուզեր: Շաբաթ օր, կացութիւնը աւելի ծանրացաւ եւ Անգլիոյ դրամատունը վարչապետին եւ ինծի ուղղեց հետեւեալ նամակը.

—«Պարտք կը սեպեմ հաղորդել ձեզի թէ Նիւ Եորքի եւ Փարիզի կողմէ մեզի բացուած վարկերը սպառած են, եւ թէ Նիւ Եորքի մէջ ստացուած 200 միլիոն տոլարի եւ Փարիզի մէջ ստացուած հինգ միլիառ ֆրանքի վարկերը գրեթէ հալած են: Նիւ Եորք եւ Փարիզ կը շարունակեն հարկադրել իրենց փոխանակութեան ծանր սակը:

Միւս կողմէ, պետական դրամատունը ստիպուած է կարեւոր քանակութեամբ ոսկի հայթայթել Հոլանտային: Այս պայմաններուն մէջ, դրամատունը աչքի առջեւ ունենալով ամէն հաւանականութիւն, իրեն համար անկարելի կը համարէ զոհացնել ոսկիի պահանջները որ կրնան ըլլալ տակաւին: Հետեւաբար, դրամատունը պարտականութիւն կը սեպէ տեղեկացնել ձեզի, թէ իր կարծիքով եւ այս պատճառներով, անհրաժեշտ է, ազգային շահուն համար, զինքը ազատել ոսկի ծախելու պարտաւորութենէն, ինչպէս կը տրամադրէ 1925ի սակեդրամի օրէնքը»:

Այս նամակին վրայ, շարունակեց Սնօտըն, խորհրդակցեցանք դրամատուններուն հետ, հասկնալու համար ստերլինի մեծաքանակ վաճառումներուն պատճառը, եւ դրամատունները հաստատեցին թէ այդ վաճառումները եղած էին արտասահմանի հաշիւներուն համար եւ թէ հետք չկայ դրամագլուխի արտածման:

Բովանդակ աշխարհ այժմ մատնուած է խուճապի մը եւ ընթացիկ դրամի վերածել կուտայ իր արժէքները: Այդպիսի գործողութիւնները չեն կրնար երկար շարունակուիլ առանց վտանգելու աշխարհի առեւտրական դրութիւնը: Այլապէս, պիտի խախտի միջազգային վարկի յօրինուածքը: Սակայն եւ այնպէս, ներկայ տագնապը կրնայ օգնել ապահովելու աւելի սերտ գործակցութիւն մը բոլոր երկիրներու միջեւ:

Ես պատճառ չեմ տեսներ որ ստերլինը իյնայ կարեւոր չափով մը, եթէ մեր ելեւմուտքը լաւ վարենք: Թէեւ ներկայ տագնապին հետեւանքները կրնան ծանր ըլլալ, ոչ միայն մեզի, այլ եւ Լոնտոնի հետ կապուած երկիրներուն համար, բայց պատճառ չկայ խուճապի կամ չափազանցութեան մատնուելու: Թախանձագին կը խնդրեմ խուսափիլ, օրուան այս ժամուն, այնպիսի խօսքերէ որոնք կրնան աւելցնել մեր դժուարութիւնները: Իբրեւ ազգ, պէտք է միացեալ ճակատ ներկայացնենք մենք»:

Այս խօսքերուն վրայ, Պ. Հէնտըրսըն, ընդդիմադիրներուն պետը, ոտքի ելլելով յայտարարեց.

—Համաձայն եմ թէ տեղի չկայ խուճապի, եւ մեր մասին ամէն բան պիտի ընենք, որպէսզի ներսէն կամ դուրսէն, որեւէ խելայեղ շարժում տեղի չունենայ: Բայց, քանի մը հարցումներ ունինք.— տրամադրութիւն կա՞յ հսկելու ենթարկելու օտար արժէքները, որ կը գտնուին բրիտանական քաղաքացիներու քով. տրամադրութիւն կա՞յ հսկելու հաստատելու դուրսը ըլլալիք վճարումներուն վրայ: Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ՞, որպէսզի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ առեւտուրը չշահագործէ կացութիւնը, աւելցնելով գիները:

Պ. Սնօտըն հաստատական պատասխան տուաւ, գլուխը շարժելով: Ցետոյ խօսք առին ուրիշ երեսփոխաններ: Ու գիշերուան ժամը 10ին, 112ի դէմ 275 ձայնով քուէարկուեցաւ կառավարութեան օրինագիծը, որով առժամապէս կը դադրի 1925ի օրէնքը՝ սակեդրամի մասին: Ժամը 11ին, օրինագիծը քուէարկուեցաւ երրորդ ընթերցումով, եւ դարձաւ օրէնք, թագաւորին ստորագրութեամբ:

Օրէնքին տրամադրութեամբ, այսուհետեւ եւ առայժմ մինչեւ վեց ամիս, սակեդրամ ստերլինը այլեւս հիմք չպիտի ծառայէ դրամի փոխանակութեան, այլ, իբրեւ արժէք, պիտի ենթարկուի խնդրանքի եւ մատուցումի օրէնքին:

∴ Տագնապը ծագած առեն, Անգլիոյ դրամատան մէջ մնացած պահեստն էր 133,700,000 ոսկի: Վերջին մնացորդը, զոր պէտք էր պահել ամէն գնով. այլապէս փլուզումը անխուսափելի կը դառնար:

∴ Լոնտոնի յորտ քաղաքապետին յայտարարութիւնը.

— Աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ, Մեծն Բրիտանիան ելեւմտապէս ամէնէն առողջն է. հակառակ կառավարութեան ձեռք առած խիստ միջոցներուն: Մեծն Բրիտանիոյ եւ բրիտանական կայսրութեան հիմնական արժէքը բաւական է, գիտակցելու համար բոլոր պահանջներուն եւ պատճառ չկայ անտեղի անձկութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՏԵՐԼԻՆԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻԱԿ ԽՆԴԻՐՆ Է ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգլիոյ խորհրդարանական պատմութեան մէջ, թուական մը կ'արձանագրէ նախորդ օրուան ժողովը, որ շատ կարեւոր որոշում մը քուէարկեց: Անհրաժեշտ է մէկ քանի բացատրութիւններ տալ:

Պատերազմէն յետոյ, սեղանաւորական շուկան (դրամի փոխանակութիւնը) մեծ ելեւէջներու եւ վերիվայրումներու ենթարկուեցաւ, բաղդատմամբ տոլարին: Ֆրանսան իսկ, 1923ին, տեղատուեցաւ բաղդատմամբ ոսկիին, որուն արժէք մը տալ իր ազգային դրամին. այդ արժէքը կը ներկայացնէր նախապատերազմեան արժէքին 1/5ը: Այդ օրերուն, ստերլինը հազիւ կորսնցուցած էր 25 առ հարիւրով, մինչ Նիւ Եորքը, շատ աւելի հարուստ, պատերազմի ընթացքին, կը ջանար գերակշռութիւնը կորզել Լոնտոնի հրապարակէն:

1925ին, Պ. Չըրչիլ երբ ելմտական նախարար էր, խորհրդարանին քուէարկել տուաւ օրէնք մը, որուն համաձայն, անգլիական թղթադրամ ոսկին կը ստանար նախապատերազմեան ոսկիի համազօր արժէք:

Սակայն ելմտական համաշխարհային տագնապը, Անգլիան եւս իր կարգին ստիպեց քուէարկել նոր օրէնք մը, որ պարզապէս կը նշանակէ թէ մէկ ստերլինով, այլեւս կարելի չէ անգլիական դրամատունէն ոսկի գնել որոշ գինով:

Ինչպէ՞ս արդէն պիտի հաստատուի ոսկիի փոխանակութիւնը: Խնդրանքի եւ մատուցման սովորական օրէնքով: Անգլիականը պահ մը նուազ պիտի արժէ քան ոսկիի տեսական արժէքը: Ֆրանքով անոր տեսական արժէքն է 125 ֆրանք: Հիմա նուազ պիտի արժէ, ինչ որ կրնայ երկար չտեւել, նկատի ունենալով Անգլիոյ հսկայ հարստութիւնը:

Քիչ մը պատմութիւն

Շաբաթ առաւօտէ մինչեւ երկուշաբթի առաւօտ, Անգլիացիները մեծ անխառն հաճոյքով վայելած են իրենց շաբաթական հանգիստը: Բայց երկու անգամ խանգարուեցաւ այս հաճոյքը: Առաջինը 1914 օգոստոսի սկզբները, երբ փակուեցաւ գրեթէ ամէն: Երրորդ անգամ մը, անանդութիւնը խանգարուեցաւ անցեալ օգոստոս 23ին, կիրակի օր մը, երբ թագաւորը կարճ կապելով իր արձակուրդը, Լոնտոն վերադարձաւ: Ցաջորդ օրը հրաժարական կուտար աշխատաւորական դահլիճը:

Չորրորդ անգամ այս կիրակի օրն էր, որ անակնկալի եկան Անգլիացիները: Խօսուած էր զօրող ստերլինը, որ տուն կուտար ամբողջ աշխարհի տնտեսական եւ սեղանաւորական կեանքին: Եւ երկուշաբթի առտու պաղարիւն Անգլիացիները թերթերուն մէջ կը կարդային ահաւոր լուրը, — ստերլինին անկումը, սակարանին փակումը, գրեթէ ոսկին բարձրացումը եւ սակեդրամին ջնջումը...

Ստերլինն կը ծախեն, գնող չկայ

Երկուշաբթի օր, մեծ իրարանցում կը տիրէր Փարիզի մէջ: Դրամատուները պաշարուած էին անհամար բազմութեամբ: Բոլորը կ'ուզէին ստերլին ծախել: Եւ կը ստանային մէկ պատասխան.

— Անկարելի է այս առտու: — Իսկ կէսօրէն յետո՞յ: — Չենք գիտեր թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ: Ստերլինը արձանագրուած չէ սակարանին մէջ: — Քանի՞ կ'արժէ ստերլինը: — Սակ չունի: — Ֆրանքի պէտք ունիմ: — Ստերլին չենք առներ:

Եւ սակայն, շատեր յաջողեցան ծախել զանազան սակերով,— 115, 113, 110 ֆրանքէն, մինչ շաբաթ օր 123-124 էր գինը: Ստերլինը ծախուեցաւ նոյնիսկ 100 ֆրանքէն, երկուշաբթի օր, յետոյ բարձրացաւ 106ի:

Փարիզի մեծ պանդոկներուն մէջ Անգլիացիները տակնուվրայ եղած են երկու օրէ ի վեր: Շատեր կը նախընտրեն իրենց երկիրը դառնալ, ուրիշներ կը սպասեն տակաւին:

Այցելուներ կային որ 24 ժամուան մէջ կորսնցուցած էին իրենց հարստութեան մէկ հինգերորդը:

Սակարանները կը փակուին իրարու ետեւէ

Գերմանական կառավարութիւնը որոշեց փակել սակարանները՝ ցնոր տնօրէնութիւն: Փակուեցան նաեւ Պրիւսէլի, Ամսդերդի, Քոփէնհակի, Վիեննայի, Սթոքհոլմի սակարանները: Աթէնքի սակարանը փակ պիտի մնայ հինգ օր: Կալկաթայի սակարանը չբացուեցաւ երկուշաբթի օր եւ փակ պիտի մնայ մինչեւ հինգշաբթի: Մատրիտի սակարանին մէջ առկախուեցան գործառնութիւնները՝ օտար դրամներու վրայ: Աւստրիական կառավարութիւնը որոշեց առժամապէս փակել Վիեննայի սակարանը: Պաղէլի (Պալ) եւ Ցիւրիխի սակարանները առժամապէս դադրեցուցին օտար դրամներու եւ արժեթուղթերու գործառնութիւնները: Նոյնպէս Ժընեւի սակարանը: Ամսթերտամի սակարանն ալ պիտի փակուի:

Ի՛նչ կը խորհին Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի մէջ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ նախագահ Հուվըր եւ ամերիկեան կառավարութիւնը ամենամեծ ուշադրութեամբ կը հետեւին արտաքին դէպքերուն: Կ'ըսուի թէ վերջին տեսակցութեան մը ընթացքին, ամերիկեան դրամատէրները խորհուրդ տուած են նախագահին՝ զեղչել գերմանական հատուցումները եւ դաշնակիցներու պատերազմական պարտքերը, միեւնոյն ատեն երկարաձգելով անոնց վճարման պայմանաժամը: Այս փափուկ խնդիրները քննութեան պիտի ենթարկուին մօտերս:

Երկուշաբթի օր յուզումնալից վիճակի մը ենթարկուած էր Նիւ Եորքի Սակարանը: Աւելի քան մէկ միլիոն արժողութեամբ օտար թուղթեր ծախուեցան:

Ամերիկայի սեղանաւորական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ անգլիական կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի ամրացնել ստերլինը, համաձայն ներկայ պայմաններուն, ինչ որ պիտի կոտրէ դրամին գինը: Իսկ պաշտօնական շրջանակները հաւանական կը գտնեն որ Անգլիոյ ներկայ կացութիւնը վճռական ազդեցութիւն մը ունենայ պատերազմական պարտքերու հարցին վրայ:

∴ Պ. Մօռէ, Պանք տը Ֆրանսի տնօրէնը, տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարեց թէ անհրաժեշտ չէր համարուիր փակել Փարիզի սակարանը: Շատ շատ, թերեւս կարգ մը սեղմումներ հաստատուին միջազգային արժեթուղթերու գործառնութեանց վրայ: «Ֆրանսան ո՛րեւէ պատճառ չունի իրար անցնելու: Իր դրամը ամուր է: Պանք տը Ֆրանսի ոսկին, Նիւ Եորքի մէջ ունեցած տոլարի վարկերը բացարձակապէս անխոցելի կը դարձնեն ֆրանքը: Մեր նշանաբանը պիտի ըլլայ — պաղարիւն, համբերութիւն եւ վստահութիւն:

∴ Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Ամերիկա եւ Ֆրանսա գործակցաբար նոր վարկեր պիտի քուէարկեն, ստերլինը փրկելու համար:

∴ Ֆրանսայի ելմտական նախարար Պ. Ֆլանտէն վարչապետին եւ Պանք տը Ֆրանսի տնօրէնին հետ խորհրդակցելէ յետոյ, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ չէ փակել Փարիզի Սակարանը, բայց միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին, չարաշահութիւնները արգիլելու համար:

Կրճատումները կը յետաձգուին

Նկատի առնելով ծրագրուած կրճատումներուն պատճառած դառնութիւնը եւ նոր տագնապին ծանրութիւնը, անգլիական կառավարութիւնը որոշեց կարգ մը զիջումներ ընել մասնաւորապէս այն մարդերուն որոնց հաւասարակշռութիւնը անհրաժեշտ է: Պ. Մաքտոնըլտ ծանոյց թէ բանակին, նաւատորմին, ոստիկանութեան եւ ուսուցչութեան թոշակներուն համար նախատեսուած կրճատումները պիտի վերաքննուին: Այսպէս, կրճատումները պիտի կատարուին հարիւրին 10 համեմատութեամբ, փոխանակ հարիւրին 20—25ի:

Հաւանական է որ երեսփ. ընտրութիւններն ալ յետաձգուին: Իսկ վերջին լուրի մը համաձայն, ընդհանրական ընտրութիւնները պիտի փութացուին, եւ դահլիճին մէջ փոփոխութիւններ պիտի ըլլան: Առաջին առթիւ պիտի հրաժարի ելմտական նախարար Պ. Սնօտէն, եւ իրեն պիտի յաջորդէ Պ. Չէմպըրլէն (պահպանողական):

Ցուցում մը Լոնտոնի մէջ

Երկուշաբթի օր փակ էր Լոնտոնի սակարանը եւ միայն ընթացիկ գործառնութիւններ տեղի կ'ունենային, բայց եւ այնպէս արտասովոր տեսարան մը կը պարզուէր: Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր փողոցին մէջ եւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային: Ժամը 11.30ին հարկ եղաւ օգնական ուժեր կանչել, ամբոխը ցրուելու համար:

Բրիտանական մամուլը միաբերան կը պաշտպանէ կառավարութեան կարգադրութիւնները, համբերութեան յորդորներ կարդալով ժողովուրդին:

«Թայմզ» կը գրէ.— Որքան ալ ցաւալի ըլլայ, սակեդրամի դրութենէն հրաժարումը անխուսափելի էր եւ ներկայ պայմաններուն մէջ իմաստուն որոշում մըն է որ տրուեցաւ: Երբ շտկուի այս անբնական կացութիւնը, Մեծն Բրիտանիա պիտի վերադառնայ սակեդրամի դրութեան: Կառավարութեան կարգադրութիւնը պէտք չէ ո՛րեւէ մտահոգութիւն պատճառէ: Թէ մեր երկիրը եւ թէ ամբողջ աշխարհը պիտի օգտուին այս կարգադրութենէն:

Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ

Ազգերու Դաշնակցութեան ելմտական յանձնախումբը շարունակեց քննել Ազգ. Դաշնակցութեան ելմտական գործունէութիւնը: Խօսք առած էր Անգլիոյ ներկայացուցիչը, որ հրաժարեցաւ օրակարգի նիւթին վրայ խօսելէ եւ անդրադարձաւ Լոնտոնի վերջին դէպքերուն վրայ:

Անգլիոյ պատուիրակը մանրամասնօրէն պարզաբանեց կառավարութեան պաշտօնական զեկոյցը թէ ինչ պատճառներով ստիպուած էր դադրեցնել որոշ գինով ոսկի ծախելու մասին Անգլիոյ պետական դրամատան տրուած իրաւունքը եւ իր կողմէ, դրամական ներկայ տագնապին մասին ըրաւ հետեւեալ յայտարարութիւնները.

1) Անգլիոյ պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ այս երկիրը միշտ կատարած է իր նիւթական պարտքերը եւ պիտի շարունակէ կատարել:

2) Անգլիոյ ներքին կացութիւնը չափազանց գոհացուցիչ է, մանաւանդ ազգին կողմէ վերջերս ընդունուած եւ գործադրուած զոհողութիւններէն վերջ, որոնց շնորհիւ ելեւմուտքը կանոնաւորուեցաւ:

3) Ներկայ տագնապը հետեւանքն է օտարականներու կողմէ Անգլիա մնացուած գումարներու հաշուեյարդարին:

4) Անգլիոյ դրամատունները բաց կը մնան սովորական գործառնութեանց համար եւ օտար պայմանագրերով կնքուած վճարումներու յառաջ ոսկիի աւանդներու մասին, որեւէ սահմանափակում չկայ:

5) Անգլիական կառավարութիւնը գիտէ թէ իր կիրարկած միջոցները որոշ շփոթ եւ վրդովում պիտի առթեն, մանա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՕՆԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴՐՕՇԱԿԻՐԸ

Եթէ տասնամեակներէ ի վեր ընկերվարութիւնն ունի իր Մայիս Մէկը, Ամերիկայի աշխատաւորութիւնն ալ ունի իր Աշխատանքի Օրը, որ համաժողովական հանդիսութիւն մը դարձած է 1887 թուականէն ի վեր եւ կը տօնուի ամէն տարի, սեպտեմբերի առաջին երկուշաբթին։

Շարժումը սկսած է 1882ին, Նիւ Եորքի մէջ։

Այդ օրերուն, աշխատաւոր բազմութիւններուն պատկանողներէն շատ շատերը միջոց եւ հնարաւորութիւն չունէին անդրադառնալու իրենց վիճակի դառնութիւններուն։ Օրական 12 ժամուան աշխատանքը ուժասպառ կ՚ընէր զանոնք ֆիզիքապէս, իսկ հազիւ օրապահիկ մը ապահովող վարձատրութիւնը կը չարչրկէր անոնց միտքը՝ վաղուան մտահոգութիւններով։

Գոյին Միութիւններ, գլխաւորաբար Նիւ Եորքի մէջ, բայց անոնց անդամներուն թիւը շատ սակաւ էր։ Նիւ Եորքն ունէր նաեւ Աշխատանքի Կեդրոնական Միութիւն, որուն նախաձեռնութեամբ հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ 1882 Մայիս 18ին։ Այդ հաւաքոյթին խօսողներէն մէկն էր Հիւսներու Եղբայրութեան քարտուղար Փ. Ճ. Մք Կուայր, որ անհրաժեշտ լուսաբանութիւններէ յետոյ ներկայացուց իր մէկ երազ — առաջարկը,— «որոշել յատուկ օր մը իբր տօն, երբ քաղաքի փողոցներէն արտօնուի անցընել թափօր մը, իբր հանրութեան տուրք ամերիկեան արդիւնաբերութեան»։

Առաջարկը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց եւ ընդունուեցաւ ներկաներուն միաձայնութեամբը։ Պատրաստուեցաւ ծրագիրը առաջին տօնակատարութեան, որ պիտի ըլլար աշխատաւորներու միութեան եւ ուժի ապացոյցը ոչ միայն միւս դասակարգերուն, այլ ամէնէն առաջ իրենց՝ աշխատաւոր բազմութիւններուն։

Ամիսներ անցան՝ մինչեւ ծրագիրը հասունցաւ։ Նոյն տարուան սեպտեմբեր 5ին, աշխատաւոր այրեր ու կիներ Նիւ Եորքի մէջ կազմակերպեցին խաղաղ ցոյց մը, որուն նպատակն էր ձեռք բերել լաւագոյն կեանք մը երազելու իրաւունքը։ Աւելի քան քսան հազար անձեր մասնակցեցան զուտ տեղական այդ թափօրին, որ վերջացաւ պաշտօնահանդէսով մը։ Առիթը օգտագործուեցաւ եւ ճառեր խօսեցան աշխատաւորութիւնը շահագրգռող հարցերու մասին։

Առաջին փորձը եղաւ կատարեալ յաջողութիւն մը։ Որոշուեցաւ յաջորդ սեպտեմբեր 5ին կրկնել տօնական ծրագիրը։ Նիւ Եորքի Աշխատանքի Կեդրոնական Միութիւնը նորէն առաջնորդող դերն ունեցաւ։ Այս երկրորդ փորձին յաջողութիւնը եղաւ աւելի մեծ։

Առաջին փորձին յաջորդող չորս տարիներու ընթացքին՝ այս շարժումը գրաւեց աւելի լայն շրջանակներ, դուրս գալով Նիւ Եորքի սահմաններէն։

1882ի առաջին տօնակատարութենէն քիչ յետոյ, Ամերիկայի կազմակերպուած բանուորութեան ղեկավարները խորհրդակցութիւն մը ունեցան Փիթսպուրկի մէջ եւ կազմեցին Միացեալ Նահանգներու արհեստակցական եւ բանուորական միութիւններու Դաշնակցութիւնը, որ յետագային աւելի պարզ ձեւով կոչուեցաւ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութիւն։

Իր տարեկան երրորդ համագումարին, 1884ին, վերոյիշեալ Դաշնակցութեան ղեկավարները որոշեցին հաստատել Աշխատանքի Օրը համապետական տօն դարձնելու սկզբունքը։ Ռ. Մ. Թաֆերօն, անդամ Տպագրիչներու Միութեան եւ ներկայացուցիչը Հիւսներու Միութիւններուն, եւ Փ. Ճ. Մք Կուայր եղան մղիչ ուժերը այս շարժումին, համագումարին մէջ միաձայնութեամբ անցընելով հետեւեալ բանաձեւը.

— «Իւրաքանչիւր տարուան սեպտեմբերի առաջին երկուշաբթին կ՚որոշենք յարգել աշխատաւորի ազգային տօնը, յանձնարարելով որ այդ օրը յարգեն շաբաթական կամ ամսական ստացող բոլոր Ամերիկացիները, ի՛նչ սեռի, կոչումի կամ ազգութեան ալ պատկանին»։

Կազմակերպուած աշխատաւորութեան այս փափաքը իրականութիւն դարձաւ շուտով։ Միացեալ Նահանգներու օրէնսդրական մարմինները, կեդրոնական ու նահանգային յատուկ որոշումներով, 1887ին, սեպտեմբերի առաջին երկուշաբթին հռչակեցին համապետական տօն «Աշխատանքի Օր» անունով։

Այս կերպով, այս երկրին մէջ պարտադիր դարձած այդ օրը ամէն տարի կը տօնուի Միացեալ Նահանգներու իշխանութեան ենթակայ բոլոր հողամասերուն վրայ ապրող բնակչութեան կողմէ, այսինքն 48 նահանգներէն զատ, Քոլոմպիայի շրջանին, Հաւայի, Փորթօ-Րիքոյի և Ալիասքայի մէջ, ղեկավարութեամբ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան։

Զուտ աշխատաւորական այս շարժումը, որ իբր կազմակերպութիւն երբե՛ք չէ խառնուած քաղաքական խնդիրներու, անցնող 49 տարիներու ընթացքին ունեցած է ուշագրաւ նուաճումներ։

Այսպէս, ան յաջողած է օրական 12 ժամուան աշխատանքի տեւողութիւնը իջեցնել 8ի եւ օրական 1-1ուկէս տոլարի միջեւ տատանող վարձատրութիւնը բարձրացնել 5-10 տոլարի։ Կրցած է սահման դնել անչափահասներու աշխատանքին, հետզհետէ բարելաւել աշխատանոցներու առողջապահական պայմանները եւ ապահովել հանգստաւէտ բնակարաններ՝ աշխատաւոր զանգուածներու եւ անոնց ընտանիքին համար։

Այնուամենայնիւ, դեռ շատ աշխատանք կար կատարելիք։ Այս պարագան աւելի աչքի կը զարնէ մանաւանդ այս տարի, երբ աշխատաւոր բազմութիւնները չափէն աւելի ունեցան հանգիստի օրեր, անշուշտ ակամայ, որուն հետեւանքով ալ մատնուեցան նիւթական ծանր զրկանքներու։

Եւ ճիշդ այս պատճառով ալ, այս տարի Աշխատանքի Օրուան առթիւ խօսող բոլոր պաշտօնական անձերը՝ տօնակատարութեան մը ընթացքին զգալուող ինքնագոհութենէ աւելի, մտահոգութեան մը հետեւանք եղող ծրագիրներու արտայայտիչը եղան։

Ներկուսակցականներ, քաղաքագէտներ եւայլ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ խօսեցան գործաւորներու ապահովագրութեան, յառաջիկայ ձմրան ընթացքին օգնութեան գործը լաւ կազմակերպելու, հանրօգուտ շինութեանց զարկ տալու անհրաժեշտութեան, նոյն իսկ շաբթուան աշխատանքի օրերը հինգի իջեցնելու մասին, որպէս զի մէկ կողմէն նոր անգործներ չաւելնան, միւս կողմէն ալ վերջին ամիսներուն գործ չունեցողներէն ոմանք սկսին աշխատիլ, իսկ մնացածները գէթ ձմեռը անցընելու ապահովութիւնն ունենան։

Մինչ պաշտօնական անձերու արտայայտութեանց մէջ նկատելի է շեշտուած խուճապ մը, օրուան տօնին տիրոջ՝ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան անունէն խօսողները կը ցուցադրեն իրենց ուժի եւ դրած պահանջներու արդարութեան գիտակցութիւնն ունեցող անձերու պարզութիւնը։ Աշխատանքի Օրը տօնելու համար կազմակերպուած հաւաքոյթներու մէջ՝ այս մեծ կազմակերպութեան ներկայացուցիչներուն շեշտը հաստատուն է և ուժգին միանգամայն։ Անոնց պահանջները՝ ամէն մարդու գործ, շաբաթական հինգ օրուան եւ օրական վեց ժամուան աշխատանք, բարձր շաբաթականներու պահպանում եւլն., իրենց ընդհանուր գիծերով ծանօթ են արդէն «Յառաջ»ի ընթերցողներուն։

Եւ այդ պահանջները հետզհետէ աւելի ու աւելի հող կը գտնեն նաեւ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ։

Այս բոլորէն կը պարզուի թէ՝ ինչ որ է Մայիս Մէկը եւրոպական երկիրներու աշխատաւորութեան համար, որ կա՛մ կազմակերպուած է ընկերվարական կուսակցութիւններու եւ կամ անոնց հետ գործակցաբար իր սեփական շահերը պաշտպանող Արհեստակցական Միութիւններու դրօշին տակ, նո՛յնն է Աշխատանքի օրը Ամերիկայի աշխատաւոր զանգուածներուն համար,

Եւ այն պարագան որ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութիւնը այնքա՜ն հետեւողականօրէն կը պաշտպանէ այս մեծ երկրին աշխատաւորութեան շահերը, կը բացատրէ թէ ինչո՛ւ Միացեալ Նահանգներու ընկերվարական կուսակցութիւնը շատ դանդաղ քայլերով առաջ կ՚ընթանայ։

Կը թուի թէ այս երկրի ընկերվարական կուսակցութեան յաջողութիւնը խնդրական կը մնայ դեռ երկար ժամանակ, եթէ ան չկարենայ լիզու գտնել եւ գործակցութիւն ստեղծել Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան հետ։

ԴԻԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԵՐԷՆ

9.— ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ամէն անոնք որ առաջ թէ հիմա թաթխուած են այս վէճին մէջ, սիրած են նաեւ բաղդատութեան դնել երկու բարբառները։

Անշուշտ որ լաւագոյն ճամբան է աս իրարու մօտենալու։ Երբ մարդ կը ճանչնայ ինքզինքը, ու կը ճանչնայ իր դիմացինը, այլեւս դիւրաւ կը գտնէ կապը։

Արեւմտահայ եւ արեւելահայ բարբառներուն միջեւ մերձեցման ուղի մը գտնելու համար՝ արդարեւ անհրաժեշտ է նախ անոնց մէջ գտնուած առանձնայատկութիւնները ճշդել, երեւան հանել անոնց խոցելի կողմերն ու առաւելութիւնները։

Այդ կերպով է որ պիտի կարելի ըլլար գտնել թէ ի՛նչ պէտք է առնէ մէկը միւսէն։

Դժբախտաբար շատ թերի եղած է այդ բաղդատութիւնը, այդ անոր մէջ զուգակշռութեան մը կողմնակցութիւն միշտ ալ խառնուած է դատաստաններուն։

— «Ո՞րն է արդեօք լաւագոյնը, գերադասելին երկու տիրական բարբառներից. Արեւմտեա՞նը թէ Արեւելեանը, հարց կուտար անգամ մը Վարանդեան։ Թուամ է թէ առաջինը աւելի ճոխ է, վերջինը թէեւ աղքատ, բայց աւելի պարզ ու յստակ, փոքր ինչ աւելի ներդաշնակ։ Ինչ էլ ասեն մեր Պոլսեցի հայկաբանները, արեւմտեան բարբառը, չնայած այն հանգամանքին, որ երկար ժամանակից ի վեր ենթարկուած է եղել ֆրանսերէնի,— աշխարհի ամենանախանձելի, ամենակատարեալ, ամենաներդաշնակ լեզուի — ազդեցութեան՝ համեմատաբար ծանր է, զուրկ անհրաժեշտ ներդաշնակութիւնից եւ սիրահար ու նպաստող աւելորդ երկարաբանութեանց։ Մի առանձին հակում դէպի խրթին, տարտամ, դժուարամարս պարբերութիւններ։ Մի առանձին սէր դէպի այն բառերը, որ կուտակուած են ամենաանախորժ բաղաձայններ, որոնք յաճախ ի սպառ ոչնչացնում են երաժշտականութեան ամէն մի հետք մեր լեզուի մէջ.— մի լեզւի՛ որ ունի սակայն, ուժի հետ, անհրաժեշտ երաժշտականութիւն, որի շնորհիւ եւ պիտի նուաճէ իր պատուաւոր տեղը քաղաքակիրթ լեզուների գերդաստանում»։

Անկողմնակալ իբր այս դատաստանին մէջ՝ շփոթութիւն մը ունի միայն մեր ընկերը։ Այս կամ այն հեղինակին մոլորութիւնը, «խրթին, տարտամ, դժուարամարս պարբերութիւններ» սէրը, պէտք չէ ընդհանրացնել։ Անհատի մը ոճը բարբառի մը յատկանիշը չի կրնար կազմել։

Տարբեր երեսէ մը դիտելով, բայց նոյնքան անկողմնակալութեամբ կը բաղդատէ Վարուժան երկու բարբառները.

— «Այս Արեւմտեան աշխարհաբարը, գրեթէ մաքրուած գրաբարի մզզանքներէն, բայց անոր շատ մօտ իր ներքին արժէքով, բառերով ու ոճերով. իր ձեւերուն մէջ այլազան ու բազմատարազ. վէպին մէջ մեղկ, ատէնաւոր սահուն. հզօր՝ քերթողներու եւ հրապարակագիրներու գրչին տակ. եւ ընդհանրապէս ճկուն։ Իսկ անոր Արեւելեան աշխարհաբարը, միւսին գրեթէ հակոտնեայ իր մշակումով. վէպերուն մէջ բնական, ժողովրդական եւ գերազանցապէս քաղցրահնչուն. իր քերթողութեան եւ լրագրութեան մէջ աւելի հռետորական քան թէ հզօր, աւելի վարդապետական քան թէ իտէալական. այս կէտին մէջ թէպէտեւ Յովհ. Թումանեանի եւ Աւ. Իսահակեանի նման բացառութիւններ կան, որոնց գրուածներէն շատերը աշուղական բնոյթ ունին եւ լեզուն իսկապէս բանաստեղծական ըլլալով հանդերձ՝ պէտք ենք խոստովանիլ թէ ամբողջական է։ Արեւելեան բարբառը ընդհանրապէս յարմարցուած է ժողովուրդին զարգացման, կամ աւելի ճիշդը ենթարկուած է անոր հասկացողութեանը, վասն զի բացի գրագէտներէն եւ քանի մը ցանցառ դէմքերէ՝ Ռուսաստանի մէջ եղած մտաւորական ու բարձր դասակարգը՝ որուն կեանքը նրբացած է, աւելի կամ նուազ օտարամոլութեան, ռուսացման մէջ է ընկղմած ու ի՛ վիճակի՝ չէ երբեք հիմնովին ճանչնալու եւ ճաշակելու շքեղութիւնը հայ լեզուին եւ հայ գրականութեան։ Բայց այս՝ Արեւելեան աշխարհաբարը Թրքահայերէնի պէս չէ մշակուած սրահներու մէջ՝ փափուկ եւ մեղկ հասարակութեան մը կենցաղով. այլ միշտ քաղաքական շարժումներով փոթորկուած. եւ նման հերարձակ ամբոխավարի մը՝ զարգացած է հրապարակին վրայ, ըմբոստ քաղաքացիներու forumին մէջ։ Կարճն ըսենք.— Թրքահայ լեզուն իր ներքին արժէքով աւելի մօտ է գրաբարին, իսկ քերականութեամբ անկէ աւելի հեռու. ընդհակառակն ռուսահայ լեզուն իր քերականութեամբ գրաբարի մերձ, իսկ ներքին արժէքով աւելի հեռու է անկէ։ Եւ սակայն երկու բարբառներուն միջեւ եղած ամէնէն լայն խրամատը կը նկատենք»։

Բայց լեզուի մը արժէքը միայն իր աշխուժութեան մէջ փնտռելու չէ։ Ան պէտք է արտայայտել կարենայ նաեւ ժամանակակից միտքը՝ իր բառերուն եւ ոճերուն ուժով։ Պէտք է որ ան ճկուն ըլլայ որպէս զի տեղ տայ ամենաբարդ դարձուածքներուն։

«Թրքահայ լեզուն իր արդիւնաւորութեամբ լիովին բաւականութիւն է տալիս հայ ժողովրդի մտաւոր պահանջին», գրում է Ղազարոս Աղայեան։

Ու արդարեւ, եթէ արեւելահայ բարբառը պահած է իր ռամկական քաղցրութիւնը՝ ինչպէս իր ժողովրդական երգերուն մէջ, ու աւելի՛ կորուկ է եւ ուժով՝ ինչ որ բնական գրուածքներու զուգախօսութեանց (տիալոկ) մէջ երեւան կուգայ, Թրքահայերէնը, փոխարէն, գրաբարէն ծծած է անոր ամբողջ բառագանձը, գիտէ եւրոպական միտքը թարգմանելու գաղտնիքը, գիտէ ճախրանալու, երգանուելու, գեղեցկանալու արուեստը։

Արեւմտահայ բարբառի ճոխացման պատճառներէն մէկը ընթերցասիրութեան կը վերագրէ Վրթ. Փափազեան։

«Թրքահայը, կ՚ըսէ ան, ահա ունի այն մեծ առաւելութիւնը, որ սիրում է եւ գիտէ կարդալ...։ Ամէնքը կարդում են, մշա՛կ թէ աղա, անխտիր թերթի վրայ են կռանում ամէն օր, լափում են ամէն գիրք եւ վաստակ են տալիս գրավաճառներին»։

Ճիշդ է որ երբ ժողովուրդ մը կը սիրէ կարդալ, իր հոգին կը մօտեցնէ գրագէտին, կենդանի կապ մը կը ստեղծէ իր եւ լեզուին միջեւ։ Թերեւս ատկէ է որ արեւմտահայ բարբառը՝ արուեստական պատուաստներով սնած երկար ատեն, կրցաւ ի վերջոյ ժողովուրդին մօտենալ, անոնց առնել անկէ եւ ինքզինք պարտադրել անոր։

Տ. Լիսիցեան կը գանգատի արեւմտահայ բառամթերքէն, աւելի ճիշդ թրքահայ գրողներու բառամոլութենէն.

— «Ո՛րն է պոլսահայ գրագէտների բառական ճոխութեան, այդ իրանց հպարտութեան աղբիւրը։ Նախ եւ առաջ գրաբարը։ Մի քանի բառեր եւ քերականական ձեւեր վերցնելով տեղական բարբառից, նրանք գլխաւորապէս մեր հին մատենագիրների, ոչ թէ գաւառաբարբառների մէջ են որոնում իրենց մտքի գեղեցիկ եւ ճիշդ արտայայտութեան միջոցները։

«... Բառամթերքի արհեստական բնոյթը աւելի աչքին է ծակում արեւմտեան գրականի մէջ այն պատճառով, որ հետզհետէ եւ վերջերս կրկնակի չափերով (դեկադենտ եւ սիմբոլիկ գրական ազդեցութեան տակ)։ ուժեղանում է նոր բառեր կազմելու տենդը գրաբարի արմատներից, բայց միշտ եւրոպականի նմանութեամբ։ Մանաւանդ բանաստեղծները իրենց [illegible] պարտականութիւնն են համարում այդ ուղղութեամբ «մեծացնել» եւ «ճոխացնել» մայրենի լեզուն, նոյն իսկ մանկական դասագրքեր կազմողները»։

Լիսիցեանի այս մեղադրանքը երեւոյթով միայն ճիշդ է։ Բառամոլութիւնը, այսինքն բառերով խօսքը խճողելու մոլութիւնը քիչ մը ունինք մենք այս՝, մինչ Ռուսահայերը պակասութիւնը կը սիրեն։ Կուզեն ծերծերուն պարբերութեան ազդեցութիւնն է առ. անոր մը պճնասիրութիւն, պերճութիւն՝ որ ածականներուն … րեն կը դառնայ. ախտը քիչ աւելի շեշտուած էր քանի դար մը առաջ. հիմա սկսած են կորսուիլ անոր … քերը, բայց մեղադրանքը կը յամառի միշտ։

Կշտամբանք մը նաեւ … բառ չինելու մեր նախանձախնդրութեանը համար։ Այս քիչ մը ծայրայեղութեան … նողներ եղան այս նախանձախնդրութիւնը։ Բառ թխելը … սակ մը համաճարակ դարձ… երբեմն։ Բայց ի՛նչ պիտի ըլլա… մեր լեզուին վիճակը, եթէ … մտահոգութիւնը չըլլար։ Ա… չի՞ պարտիր մեր լեզուն, … սահայերէնն ալ հետը, այն … բիւրաւոր ընտիր բառերը՝ … այդ մտահոգութիւնը … լեզուին մէջ։

Երկու բարբառները … կշռի ենթարկելու միտք … նինք(*)։ Ուզեցինք միայն … րել քանի մը կարծիք երկու բարբառներու թերութեանց ու … ռաւելութիւններուն մասին, … գծելի կէտը միայն ան է որ … երկու բարբառները … գրեթէ հակոտնեայ թերիներ, … առաւելութիւններ ունին։ … է՝ այս պարագան երկու բա… բառներուն միջեւ անջրպետ … կը մատնէ. բայց թերեւս նաեւ … տէ որպէս զի փոխադարձ … նութիւնը աւելի արդիւնա… դառնայ, ու ամէն մէկս իրմէ … առնենք մեզի պէտք եղածը, … չունեցածը։

ՍԻՐՈՒՆ…

(*) Խ. Մ. Բ.— Այս մասին ծրագ… քրքրուողները կրնան … կարդ… փրոֆ. Հ. Աճառեանի կարեւ… մէկ ուսումնասիրութիւնը … տանի մէջ եւ Գր. Վանցեան… արեւելահայերէնի … պատմակ… քերականութիւնը։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ՆԱԽԱՀԱՆԳԻՍՏԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Excelsiorի մէջ ծովակալ Տըկու, Նախաբանելէ վերջ … Ֆրանսա, պէտք է Սուրիոյ մէջ պահէ առնուազն Ֆրանսուա … Թագաւորին օրերէն մնացած քաղաքական եւ տնտեսական ազդե…ցութիւնը, ոչ միայն ասպետական մնալու, այլ ամէնէն …րական շահու նկատումներով, կը գրէ.

— Իր 4 սեպտեմբերի նիստին մէջ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը զբաղեցաւ այն հոգատարութիւններով, որոնք 1919ին, յանձնուած էին համաձայնական մեծ պետութեանց, իբր խնամատար ծառայելու համար կարգ մը նոր պետութեանց։ Անոնք բարոյապէս թէ նիւթապէս բաւական կազմակերպուած չէին թուիր, առանձին ընթանալու համար յառաջդիմութեան եւ բարձր քաղաքակրթութեան դժուար ճամբաներուն մէջ։

Կը յիշուի թէ, դեռ քանի մը օր առաջ, որոշ յուզում մը ստեղծուեցաւ, երբ իմացուեցաւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնախումբը հրատարակութեան կուտար տեղեկագիր մը, որ ընդհանուր կերպով կը հաստատէր այն պայմանները, որոնց համաձայն ժողովը պիտի հաւանէր հոգատար պետութիւնները ազատել իրենց ծանր պարտականութենէն։

Անմիջապէս զրոյց կը շրջէր թէ Ֆրանսա պիտի հրաժարի Սուրիոյ իր հոգատարութենէն։ Զեկոյց մը՝ ճշդումներ կատարեց։ Անշուշտ կը փափաքինք որ շուտով գայ այն պահը, երբ պիտի կարենայինք թոյլ տալ որ մեր Սուրիացիները թռին իրենց իսկ թեւերով։ Բայց վերջապէս, այս պահը դեռ չէ հասած։ Ստոյգ է թէ պարագան նոյնը չէ Իրաքի համար, եւ հաւանական է որ յառաջիկայ յունուարին կամ փետրուարին, Միացեալ Թագաւորը ազատ իր խնամակալութենէն,— ինչ որ իրեն խոստացուեցաւ, Լոնտոնի իր այցելութեան ընթացքին։

Պատճառն այն է թէ Անգլիա ներկայիս, բաւական գործ ունի … տարելիք իր երկրին եւ գաղթա…կայ…տութեանց մէջ։ Չխօսինք Հնդկաստանի մասին, ուր գործերը լաւ … երթար։

Ինչ ալ ըլլայ, մեր … դրացիները կ՚ուզեն թեթեւնալ … իրենց մարզպանը եւ զինուորն… չգիտեր եւ կանչեն Միջազգային … տութենէն, մինչեւ որ … կառավարութենէն … սական լուրջ երաշխիքներ, … նաեւ, երբ նախատեսող … հայեաց մարդեր, քաղաքական … …ական երաշխիքներ։ Արդ … խօսուեցաւ այդ մասին, դեռ … խօսուի Ժընեւի մէջ, յունուար… կամ փետրուարին։ Արդարեւ … կան է որ հոգատարութեան վերջ… ձեւին յաջորդէ բաւական … դաշնակցութիւն մը։

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՔԱՌՈՒՂԻՆ»

Որքան ալ դրացի ըլլայ Սուրիոյ, Իրաք բաւական քիչ կը նման… Սուրիոյ։

Ան ճշմարիտ պետութիւն մըն… միապետութեան մեծ նշանակ… մը այս երկիրներուն մէջ, այնքա… հնադարեան եւ այնքան նախանձ… միանգամայն ուր ժողովրդավարութիւն եւ խորհրդարանականութիւն գրեթէ իմաստազուրկ բառեր … ժողովուրդը հին հաղդատաքար … հլու է եւ հանդարտաբարոյ, բաւա… կան միատարր ըլլալու. Մինչ… Սուրիան միշտ արժանի է այն … նունին որ, առնոք կը տրուի … իրեն, «ժողովուրդներու քառու… Անոր վրայ աւելցնենք «կրօններ… ծոցայիքը»։ Նստակեաց կամ վաչ…

տուն Արաբներ, Թուրքեր, Մարոնիներ, Տիւրզիներ, Ալէվիներ, առանց խօսքն ընելու Սամարացի, Իսմայիլցի, Անսարիացի, Հալէպցի ինքնավարութեններուն, որոնք մեր միջնադարեան, մեծ համայնքները կը յիշեցնեն։ Այս բոլոր Սուրիացիները խորապէս բաժնուած են, վէճի, կռուի, յանկարծական բըռնութեանց տրամադիր եւ դեռ հեռու են ազգային մարմին մը կազմելու կարողութենէն։

Հոգատար պետութիւնն ուրեմն, չկրնար կրնար ազատ խղճով գանոնք ձգել իրենց գլխուն եւ առանց ցաւի պէտք չէ նկատի ունենալ թէ կարելի է երկիրը պարպելու ելլել, ինչ որ պիտի վերածարծէր բոլոր ախտերը եւ դաշտը ազատ պիտի ձգէր բոլոր խռովութեանց գործակալներուն առջեւ։

Անէն պարագայի մէջ, եթէ մօտաւոր ապագային, որոշուէր նման ձեռնարկ մը —իսկապէս ազգային բնաւորեալ մը կազմութենէն, եւ առնուր կառավարութեան մը տրամադրութեան տակ դրուած ոստիկանական ուժի մը կազմութենէն վերջ— Անգլիոյ օրինակին հետեւելով, յարմար պիտի ըլլար որոշ ժամանակի մը համար, ապահովել առանձնաշնորհեալ վիճակ մը՝ տնտեսական տեսակէտով, ինչպէս նաեւ, ծանր խռովութեանց ընթացքին, միջամտելու իրաւունքը։

ԽԹՔԷՆՑԷՐՈՒՆԻ ԳՈՐԾԸ

Այս մասին, գէշ չըլլար յիշել թէ Սուրիոյ մէջ կը գրուենք զինուորական եւ առեւտրական շահեկան գիրք մը, որ 10 կամ 12 տարի առաջ, խորապէս հետաքրքրեր էր Թաւրիզ։ Առիկա ուրեմն կ'երեւի թէ ուշադրութենէ կը վրիպի։ Արդ Ալէքսանտրէթն է, նաւահանգիստը որ կը տիրապետէ Միջերկրականի ընդարձակ ծոցին։

Հաստատութեան մը համար, այս ծովային հին քաղաքէն աւելի լաւը կարելի չպիտի ըլլար գտնել։ Ժամանակին, ձեռնարկած էինք այնտեղ շինելու ազատ-նաւահանգիստ մը. Ցայց կ'երեւի ստանձնող ընկերութեան աշխատութիւնները ընդմիջած են։ Զգենք ուրեմն ասիկա։

Զգուշենք նաեւ «փայփ-լայնսին» վրայ որ Ալէքսանտրէթ պիտի բերէր Մուսուլի շրջանին քարիւղը։ Հող ալ ընտրած ճգնաժամ մը ունեցանք։ Գիտենք սակայն թէ, քանի մը շաբաթ առաջ, այս հարցը սեղանի վրայ եկաւ, բայց ի դարձուցումն «լաւատեղեակ» անձնաւորութեանց, Ալէքսանտրէթի խօսքը չեղաւ՝ իբր հանգրուան։ Արդ, գիծը՝ որուն մասին ենք խօսեցան, գծուլապէս աւելի երկար է քան Մուսուլ Ալէքսանտրէթինը՝ իբր հասարակաց մեկնակէտ։

Անոնք մութ կէտեր են, որոնք անուշտ պիտի պարզաբանուին շատ մօտ ապագայի մէջ։ Ինչ որ յատուկ է ինչպէս երէկուան նոյնպէս այսօրուան համար, այն է թէ, ո՛չ միայն ազգային խուճապով մը, այլ Ֆրանսական-Ամենէնզրական շահուն իսկ տեսակէտէն, պարտաւոր ենք հոն պահել մեր քաղաքական հեղինակութիւնը այնքան դարաւոր եւ մեր տնտեսական ազդեցութիւնը, որ առնուազն կը սկսի Ֆրանսուա Ա.էն։

ԾԱՆՐ ԴԵՊՔ ՄԸ ՃԻՒՆԻԷԻ ՄԷՋ

ԳԻՆՈՎ ՀԱՅ ՄԸ ԱՀ ՈՒ ՍԱՐՍԱՓ ԿԸ ՏԱՐԱԾԷ ՌՈՒՄԲԵՐ ՊԱՅԹԵՑՆԵԼՈՎ

ՃԻՒՆԻԷ (Լիբանան), 8 սեպտ.— Այսօր, կէսօրէն վերջը ժամը 3ին շատ տխուր դէպք մը պատահեցաւ, որու մասին տեղական թերթերը բոլորն պատմել մէկը միւսէն տարբեր բաներ։ Կը փութամ իրականութիւնը գրել ձեզի։

Կէսօրին ժամը 2ին Ստեփան Ապաճեան, պահապան ծաքատան եւ վարիչ ծաքատան տնօրէնի ինքնաշարժին, երկու տեղացի երիտասարդներու հետ նստած օղի կը խմէին ծեծ շէնքի մը պատշգամին վրայ։ Երկու տեղացիները աւելի շատ Ստեփանին կը հրամցնէին օղի գինովնայ։ Երբ գլուխները կը տաքնան, Ստեփանը կ'երթայ իր տունէն ձայնագիրն ալ կը բերէ, հնչեցնելով «Ուստի կուգաս, գարիպ պլպուլոն» եւ ուրիշ երգեր։ Ցետոյ կը սկսի վեր վար պտըտիլ։ Տան վարձակալին աղջիկը ծօտենալով Ստեփանին գրպանէն դրամ կը քաշէ։ Ստեփան գինովնալով չի հասկնար։ Ցետոյ փողոց կ'իջնէ եւ սկսի խաղալ իր զէնքով եւ աջ ու ձախ կը սպառնայ։ Ճամբան երիտասարդ մը կը հանդիպի եւ վախնալով խոյս կուտայ։ Ստեփան կը բարկանայ թէ իր զէնքը առեր են։ Վրայ կը հասնի խանութպան Փ. Ցակոբը եւ կը փորձէ հանդարտեցնել Ստեփանը, որ չի համոզուիր եւ մէկ երկու հատ ալ կը զարնէ Փ. Ցակոբին։ Ստեփան կը պոռայ.«Ես զէնքս կ'ուզեմ, թէ ոչ աւելի մեծ կայ, կ'նրթամ կըբերեմ»։

Եւ ըստակ փայարան կ'երթայ, դուռը կը բանայ, ինքնաշարժի նստ. ւ ի տակէն հինգ ալ ռումբ կը հանէ եւ երեքը գրպանը դնելով, իսկ երկուքը ձեռքին մէջ բռնած կը վերադառնայ։ Այս տեսնելով բոլոր խանութպանները կը սկսին փախչիլ խուճապահար։ Ստեփան կը սպառնայ.

— «Զէնքս ո՛վ առած է, թող բերէ, հակառակ պարագային ամբողջ թաղը կրակի կուտամ»։

Մարդ չի կրնար մօտենալ գինովին։ Լուր կուտան իր պետին, որ կուգայ եւ կը համոզէ որ տուն երթան։ Ստեփան մտիկ չըներ, միշտ իր զէնքը պահանջելով։ Պետը կը յուսահատի եւ կը քաշուի։ Ցետոյ հայ կին մը առանց վախնալու կը մօտենայ եւ կը սկսի համոզել։ Վերջապէս Ցիկին Նեվրիկը կ'առնէ տուն կը տանի, բայց Ստեփան ռումբերը ձեռքէն չի ձգեր։ Կին մը կենալէ վերջը նորէն փողոց կ'ելլէ։ Այս անգամ ռումբին մէկ ոտքով կը զարնէ։ Ռումբը գլորելով օթոյի մը անիւին կը զարնուի եւ կը պայթի, միայն ապակիները կոտրելով։ Ինքնաշարժը կը հեռանայ։ Մինչեւ այդ ոստիկան-զինուորները կուգան իրենց մեծաւորին հետ, բայց չեն կրնար մօտենալ ռումբերուն։ Մօտակայ տունէն բժիշկ մը կը հրահանգէ.— Զարկէ՛ք, պատասխանատուութիւնը իմ վրայ։ Ստեփան այս խօսքերը լըսելով, ռումբին մէկը կը նետէ ուրիշ թաղի մը մէջ։ Ռումբը կը պայթի առանց մէկուն վնաս մը տալու։ Զինուորներ թաղերուն մէջ կը բաժնուին։ Տանտիրոջ հրացանը պարպելով իրեն կուտայ, ըսելով թէ պարապ է, բժիշկին բաժին մի հաւատար։ Ստեփան չի համոզուիր։ Վերջին փորձ մըն ալ կ'ընէ հրամանատարը, մօտենալով կ'ըսէ թէ եկուր ծովեզերք երթանք եւ ծովը նետէ ռումբը։

Վերջապէս կը համոզուի։ Թաղէն կէսը անցած էին ռումբը ձեռքին մէջ, բայց ուրիշ թաղի մը զինուորները իրենց դիմացը կ'ելլեն։ Կասկածելով թէ զինքը պիտի սպաննեն, նորէն կը դառնայ մեծ ճամբուն վրայ։ Արդէն ժամը 4.30 էր։ Գինովը կը սկսի հայհոյել ժողովուրդը եւ զինուորները։ Բոլորն ալ կը փախչին։ Գրեթէ մարդ չի մնար թաղերուն մէջ, ո՛չ մինակ էր։ Դրան մը առջեւ նստելով, կ'ըսէ վերջին խօսքերը.

— Զաւակնե՛րուս եւ կնոջս շատ բարեւ ըրէք։ Ռումբը կը ձգէ ձեռքէն եւ կը պայթի։ Մէկ թեւը կը փրթի եւ ամբողջ կուրծքը կը խորտակուի։ Իր պետը կուգայ եւ իր գլխարկը գետին կը զարնէ լալով, որովհետեւ շատ սիրուած էր։ Դիակը 36 ժամ ճամբու վրայ կը մնայ, մինչեւ որ ընդհ. դատախազը կուգայ եւ քննութիւն կը կատարէ։ Ռումբերէն 2ը իր քովը կը գտնեն։ Գրպանէն կը գտնեն 6 ֆրանք, ժամին եւ 25ի չափ փամփուշտ։ Ոգեփոխութենէ կը դառնայ նաեւ կինը, որ տեղացի արաբ աղջիկ մըն էր, հայերէն եւ թուրքերէն սորված էր իրմէ։ Սեպտեմբեր 10ին արդէն սկսած էր հատիլ։ Գերեզմանատան մէջ 30, հատ պատակերներ քաշեցին։

Յակոբ Մերտանեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇԴՈՒՄ

ՆԻՍ 17 Սեպտ.— Գ. Խաչի, Օգոստոս 23ի դաշտահանդէսին առթիւ աճուրդի դրուած հաւը 919 ֆր.ի բարձրացած էր, բայց սխալ մը հետեւանքով 300 ֆր. յայտարարուած է ձեր թերթին մէջ։ Կը խնդրենք ուղղել։

Վարչութիւն

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Տէսինի Պատանեկան Միութեան հիմնարկութեան միամեակին առիթով կ'արժէ քանի մը ամփոփ գիծերու մէջ խտացնել անոր կատարած գործն ու անհրաժեշտութիւնը հայ կեանքի մէջ։

Հայկական գաղթօճախի սպանդէն ճողոպրած վշտի ու տարագրութեան ճամբաներու բոլոր դառնութիւնները իրենց մորթին վրայ զգացած՝ տասնեակ մը տղաք 1930ին կը հիմնեն Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւնը, Տէսինի մէջ։ Անէնքն ալ խանդավառութեամբ տոգորուած քով քովի կուգան, իրենց սրտին ու մտքին կարողութիւնը համախմբելու կեդրոնաձիգ գաղափարի մը շուրջ։

Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւններու նպատակն է՝ «հայրենազուրկ նոր սերունդը կապել հայ կեանքին, հայ գրի ու գրականութեան, մէկ խօսքով հայ մշակոյթին հետ, այսպիսով զայն հեռու պահելով այլասերման ու հայ ոգիի ուծացման վտանգներէն։ Անոր ներշնչել հայրենասիրական ոգի, ազգային գիտակցութիւն եւ անոր մէջ անձնազոհ, յեղափոխական եւ գործնական Հայը, համախմբել զայն Հ. Յ. Դ. դրօշին տակ եւ առաջնորդել զայն այդ կուսակցութեան սկզբունքներով ու ամբողջական ծրագրով։

Եթէ այս տասնեակ մը տարիներու վերիվայրումներէ վերջ պահեցինք մեր ինքնուրոյն դիմագիծը, մեր լեզուն ու գրականութիւնը, մէկ խօսքով հայ ոգին, հայ շունչը, ատոր մեծագոյն ազդակներն են եղած պատմական, երիտասարդական ազգային ու կուսակցական կազմակերպութիւնները։ Անոնց՝ տոնց՝ շատ քիչեր միայն պիտի դիմանային այս ողբալի խորշակին։

Մասնաւորելով մեր խօսքը Տէսինի Պատանեկան Միութեան, պէտք է ըսել որ իր գոյութեան միամեակի ընթացքին կատարած է որոշ աշխատանք։ Կազմակերպած է հանդէսներ, ներկայացումներ, դաշտահանդէսներ, սարքած է վիճաբանական ժողովներ զանազան հարցերու շուրջ ոգի ներշնչելով տարագիր բազմութիւններուն, յոյս ու հաւատք՝ մեր վաղուան յաղթանակին համար։

Միութիւնը իր ձեռնարկութիւնը կը տարածէ բոլոր տօներուն եւ ձեռնարկներուն վրայ,— կուսակցական, ազգային եւայլն։

Նշանակելի թերութիւն մըն է գրադարանի մը չգոյութիւնը՝ այս հոծ գաղութին մէջ, որ կը հաշուէ 3—4000 հայրենակից։ Պատ. Միութիւնն իր կարելին ի գործ դրած է գրադարան մը հիմնելու, սակայն յարմար սրահի չգոյութեան պատճառով չէ կրցած։ Յուսով կը լրացուի այդ պակասն ալ, երբ աւարտի Հ. Յ. Դ. Ժողովրդային Ակումբի շինութիւնը։ Շէնքը լրանալու մօտ է արդէն։ Յառաջիկայ ձմեռ կ'ունենանք գրադարանն ալ։ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութիւնները կը քալեն իրենց ընդգծած ուղիէն առանց սայթաքումի եւ ընկրկումի։

Մենք վստահ ենք որ անոնց վրայ պիտի աւելնան հետզհետէ նոր ու թարմ ուժեր։

Լ. Գայաճանեան

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԿՈՒԼԱԿՆԵՐԻՆ ՃԼՐԵՑԷՔ

Եթէ տեսնաք արևը ծըլած,
ծըփերը լոյս ծէօրն ու անձրեւ,
եթէ տեսնաք արտն անձուր,
հասկերը լոյս վերա տեռնըմ
գիրացեք վեր էտ կուլակն ա
տըկըհանա կործ ա տեսնըմ,
Եթէ տեսնաք արտին մաչին,
խոտին դէզը նի նի ա կացալ,
եթէ տեսնաք, վեր ծեր մաչին
մարթ կայ սրտան նիակացալ՝
գիրացէք, վեր էտ կուլակին
պրոպականդ ա գիրավանցալ։
Եթէ տեսնաք, վեր քասիբնէն
նալոգ ըն տամ, կուլակը չէ՝
եթէ տեսնաք, վեր հէյվանէն
միջակն ա տամ, կուլակը չէ՝
գիրացէք, վեր ծեր կալխոզըմ
հա կուլակ կա՛յ առաջ ընկած,
հա մարդիկ կան շենին մաչին
կուլակներին թաթան փռնած։
Պեծրակի մհար ցլած տափը
եթէ տեսնաք ցորեն վարած,
ավանսներով փոխ սոտցած,
պեծրակի տեղ եծիշ վարած՝
գիրացէք, վեր էտ պեները
դասիդանա թամամ ըրած։
Ձանց վեր ճոթի մեր ֆապրիկնէն,
պեծրակ չինի, կուտուր գործին,
ժանցւեր իւրանք՝ են կուլակնէն
մեր ճիլերնին նստին—կործին։
Եթէ մըհետ շըհըրներան
ճոթ ու կուտուր էտ է հըսնէ,
եթէ մըհետ զավոդներան
սապուն, շաքար յեաէ հըսնէ,
մին փարա մարթ տեսնաք դաստի
տակը — ընդեղ իրես ընկնէ,
քըփըսան «ազի — ինդի»,—
գիրացէք, վոր թշնամիք ըն՝
կակուղ խօսին կայի ինդի։
Կուլակները շատ ըն ժուլիկ,
բիրդան իւրանց բըռնել չըն տամ
մըթէն տեղեր կործ ըն անըմ,
գինիկը՛յ նեն նըշաչ չըն տամ։
Սըփըթիններան
ծակ ծըռերան,
աչնոր ըրած
փիս կուրծերան
ծըներէնչեցէք,
փիս ժենգեալ ըն
ծեր ըրտերան
ըըդըըեցէք։

Բագու «Հայ կոմունիստ»

ՏԵՍԻՆՑԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ցեսինի ոստիկանութիւնը կը ծանուցանէ.

Պանդոկապետները, վարձատուները եւ բոլոր այն անձերը, որոնք տուն մը ամբողջ կամ մասամբ կահաւոր վարձու կուտան, պէտք է ներկայանան ոստիկանապետութեան, ստանալու համար 1931 օգոստոս 19ի հրամանագրէն օրինակ մը, ճամբորդներու վերաբերեալ սենեակներու եւ պանդոկներու կանոնագրութեան յատուկ։

Այս հրամանագիրը գործադրութեան պիտի դրուի 1931 սեպտ. 28էն սկսեալ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (132)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Զինուորները ուէսին չեն գըտներ։ Նրա եղբայրը կը վերցնեն կը տանեն Ալայ բէկի քով։ Ալայ երեկոյեան ժամը 10ուէսը։

— Ալայ բէկը ձեր գո՞ւն է, Ուէսի եղբայրը կ'ըսէ.
— Մեր գիւղը մարդ չկայ։
— Հապա որ եզ գամ ու տնե՞ս։
— Գիւխս թագաւորին.
ըսէ։

Այդ բանը եկաւ պատմեց ուէսի եղբայրը։ Կանչեցինք ուէս Թաքսեղին, Թերզաու տէրտէրին եւ ուէսի եղբօր ներկայութեամբ յանդիմանեցինք ուէս Թաքսեղին։ Մէկ-մէկ մեն անցեալ ժամնութիւններ պատմեցի։

— Եւ ինչո՞ւ չենք բանը եղբօր մասին, իսկ քեզի կ'ըսենք։

Նա սեւացաւ, երեսն եղաւ տեսլիս։

— Ահա թէ ինչո՞ւ քեզի չենք սպաներ. նախ ունես կին, երախաներ. երկրորդ՝ եթէ քեզ սպաննենք, գիւղէն 10-15 մարդ պիտի ձերբակալուի. 10-15 տարի բանտ պիտի նստին, եւ անոնց կին ու երախաները պատճառ ալ գտնուէ։ Ձեռ երկարացներ, սրանից վերջը սիրտդ մաքրի՛ր, չես մաքրեր, կրնաս շարունակել։

Աւելորդ մարդիկ հեռացուցի. քանի մը հաւատարիմ տղայ եւ տէրտէրը քովս պահեցի։ Ռուսմը կազմ ու պատրաստ կայնած էր։

Տէրտէրին յանձնեցի 3 ոսկի, ըսի.

— Սա փողով կ'առնես 4 հատ ոչխար, քիլօ մը ալիւր. մնացած փողով պատրաստ կ'ընես մեր հանգստի ընկերներու թան, կ'եփես հաց մը՝ կուտաս աղքատներուն։

Մեր վիրաւորները դրինք ձիերու վրայ, ինկանք ճանապարհ։

Հասանք Զուխուր (*) Արդամանք գիւղ, ուէս Թանիաժինի քով, որ պատմեց այդ կողմի Ալայ բէկի գործունէութիւնները։

կնքուած նամակ մը կը գրէ թէ՝ «շուտ բերէք, բայց էլի չեն գայ»։

Առանց հրամանի մօտ 20 ոսկի փող էին հաւաքած եւ ծախսած, նաեւ ջնտոն կազմակերպութեան բերդանկայ հրացանները փոխած է ժողովրդի կեծերացոններու հետ։

Երբ ես հասայ Զուխուր, Ջնտոյենց շրջանը, հրացաններու մի մասը եւ փամփուշտները հաւաքեցին, բայց ամբողջը չկըրցանք հաւաքել, որովհետեւ երկար չէին կրնար հոն մնալ։

Հասանք Ադթամար։ Իշխանի, կոմսի եւ բոլոր ընկերներու ներկայութեամբ, դրանք դատի ենթարկուեցին։ Ջնտոն եւ Թովհաննէսը զինաթափ եղան, իսկ վարդենիսցի Մուրատը վերադարձաւ Գէորգի հետ։ Կոմսը առաջարկեց, որ այդ խնդիրը «Դրօշակ»ի մէջ յայտարարուի, բայց անցեալը ի նկատ ունենալով, խնդրուեցաւ, աղաչեցին, որ ներենք։

Ես չէգոք մնացի, որովհետեւ ես հակառակ էի անհատներու համար օրէնքէն բացառութիւններ ընել։ Ընկերներս ներեցին միայն զինաթափ ընելով։ Ա.

(*) Ընդհանուր կռիւը չեղած մարտ ամսուն Պ. վաճանը զըրկած էր Ալխլաթ Արտօնցի Ջնտոն, Ալխլաթցի Թովհաննէս եւ վարդենիսցի Մուրատը, որպէսզի վանէն եկած 7 8 հրացան փոխադրեն. Դրանք այդ զէնքերը, փամփուշտներով կը փոխադրեն Արտօնք, ուր եւ կը մնան։ Դրանք կռուից առաջ այդ զէնքերը պիտի հասցնէին Սասուն, բայց այնեւս չեկան։ Երբ Մուրատը Սասունէն իջաւ եւ Դաշտ կ'երթար, պահանջեց այդ փամփուշտները, բայց Ջնտոն չի տար եւ միեւնոյն ատեն կ'ըսէ Մուրատին.

— Ես չեմ ուզեր, որ դուք իմ շրջանիս մէջ աղմուկ հանէք. հեռացէք էս տեղերէն։

Նաեւ պէտք է յիշել, որ Պ. Վաճանը կը լսէ դրանց Դաշտ գալը, պաշտօնական կնիքով

(**) Անդրանիկը «հիւպատոս» եւ «դեսպան» բառերը նոյն իմաստով կը գործածէ։ «Հ.»

Ուէս Թանիաժինը շատ լաւ եւ բարի մարդ էր։ Մուսա բէկի Գիւլօի տարին, բողոքողներու մէկն ալ ան էր եղած։

Մուսա բէկը նրանց գիւղի մէջ յայտնի մի մարդ դրեր էր օճախի մէջ, շամփուրը անցուցեր էր սիրտը եւ այնպէս վառեր։ Այդ այն Գիւլէն է, որ Պոլիս տարան, հիւպատոսներուն (**) ներկայութեամբ քըննութիւն կատարեցին։ Մուսա բէկը ազատ դրկեցին, բայց ո՛չ թէ Գիւլէն փախցնելու, մարդը կենդանի այրելու եւ Մշոյ Դաշտի մէջ ըրած գազանութիւններու համար, այլ... Մաուըր Պօլը եւ անգլիական բժիշկ մը, որ մը, Դաշտ կը պատահին։ Մուսա բէկը կը յարձակի դրանց վրայ, վրանուն ժամացոյցը ու փողը կ'առնէ. մի թուր կը զարնէ բժիշկին, քիչ մը կը վիրաւորէ ականջի յետեւը։ Մաուըր Պօլը կ'ըսէ.

— Էդ մարդը աւետարանիչ չի՞ հասկնար. գլուխ մը աւետարան կարդամ վրան։

Քիւրտը կ'ըսէ.

— Աւ չիտը բէժի, մուկուր է մը պապէ, գարիցիմ։ (Էդ ի՞նչ կ'ըսէ, հասր պապի գլուխը...)։

Մուսա բէկը կ'առնէ Մաուըր Պօլի ձին ալ եւ կը հեռանայ։ Մըստըր Պօլը կ'ըսէ իր ծառաներուն.

— Տղա՛ք, ըսէք այդ գազանին, որ ձիս 10 ոսկով առած եմ, թող աժան չծախէ։

Դրանց բողոքով էր, որ Մուսա բէկին աքսորեցին։

Չխուրայ բէկերը եւ Մուսա բէկը էն առեն ինչ հայու հարսնիք ըլլար, պիտի ներկայ գըտնուէին եւ պարած առեններն ո՛ր կին որ հաւնէին, նրանց ձեռք պիտի ձգէին, ուզածնին ալ առեւանգէին, սիրածնին ալ փախցնէին։

(Շար.)

ւանդ Ամերիկայի մէջ, որ վերջին տարիներու ընթացքին, գիմում կատարած է անգլիական վարկին։ Անգլիա կը փափաքի այս երկիրներու կացութիւնը կարելի եղածին չափ նուազ մտահոգիչ դարձնել եւ պիտի գործակցի իրականացնելու բոլոր այն միջոցները, որոնք կը ծառայեն այս նպատակին։

Թէքիրտաղ ախորժելի Քիւրտերու

Երէկ գրած էինք թէ Թուրք իշխանութեան որոշումով, Արեւելեան նահանգներու քիւրտ աշիրէթներուն մէկ մասը Թրակիոյ մէջ պիտի բնակեցուի, եւ թէ 2000 հոգի Տրապիզոնէն ճամբայ հանուած են արդէն։

Նոր տեղեկութեան համաձայն, տեղափոխութեան այս որոշումը տրուած է ընդհ. քննիչ Իպրահիմ Թալի պէյի վերջերս կատարած քննութեան արդիւնքով։ Ճամբայ հանուած աշիրէթներէն 350 հոգինոց խումբ մը մօտերս Պոլիս պիտի տարուի, անկէ Թէքիրտաղ ղրկուելու համար։ Փոխադրութեան համար Սէյրը Սէֆայինի մէկ շոգենաւը յատկացուած է։

Ռուսիա եւ Չինա-ճապոնական պատերազմը

Խորհրդային Միութեան արտաքին գործավարի օգնականը, Քարախան, այցելութիւնն ընդունեց Մոսկուայի ճափոնական դեսպանին, որուն հետ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մանչուրիոյ վերջին դէպքերուն մասին։

Միւս կողմէ, ըստ անգլիական «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի տեղեկութեանց, իբր թէ խորհրդային ուժերը շարժման մէջ դրուած են, որպէսզի Մանչուրիոյ մէջ ճափոնական ազդեցութիւնը չտարածուի։

Չինա-ճափոնական պատերազմը

Մուքտէնէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, չինական զօրքը ուժեղ յարձակում մը գործեց Մուքտէնի հիւսիսային արուարձանին վրայ, որ շաբաթ օրուընէ ի վեր գրաւուած էր ճափոնական զօրախումբերուն կողմէ։

Ճափոնական զօրքը գրաւեց Քիրին քաղաքը։ Ժընեւի մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակները այնքան մեծ կարեւորութիւն չեն տար չինա-ճափոնական պատերազմին, աւելի զբաղած ըլլալով Լոնտոնի դէպքերով։

Այսուհանդերձ, Չինաստանի ներկայացուցիչը գեկուցագիր մը ներկայացուց Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան։ Չինական ծանուցագիրը կը մանրամասնէ վերջին դէպքերը, եւ կը պահանջէ որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը միջոցներ ձեռք առնէ, նախկին սահմանագիծը վերահաստատելու եւ գնահատելու նիւթական վնասները, հատուցում պարտադրելով Ճափոնի։

Ամերիկայի հրաւէրը Ֆրանսայի վարչապետին

Ֆրանսայի վարչապետը այցելութիւնն ընդունեց Փարիզի ամերիկեան դեսպանին, որ իրեն հաղորդեց Մ. Նահանգներու Նախագահին հրաւէրը՝ այցելելու Ուաշինկթոն։

Ֆրանսայի վարչապետը վերջնական պատասխան մը չէ տուած տակաւին։ Սակայն «Նիւ-Եորք Հէրըլտ»ի տուած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանսայի վարչապետը Ամերիկա պիտի մեկնի հոկտեմբերի սկիզբները, եւ, իբր թարգման իրեն պիտի ընկերակցի իր աղջիկը։

Պուլկար կոմիթաճիները կը գործեն

Ռումանիայէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, Տօպրուճայի մէջ, պուլկար քօմիթաճիներու գործունէութիւնը կը սաստկանայ։ Սոֆիայ աղբիւրէ իմացուած է որ 20 օրուընէ ի վեր, երկու զինեալ խումբեր մտած են Տօպրուճայի սահմաններէն ներս։ Իւրաքանչիւր խումբ կը բաղկանայ 10-12 անձերէ։ Այս խումբերէն մէկը մեկնած է Բէմանլարէն, գործելու համար Տուրօսթօրի շրջանին մէջ։ Միւս խումբը մեկնած է Վառնայէն։

«Տօպրուճա» անուն կազմակերպութիւնը, որ զինած է այս խումբը, անոնց պատուիրած է սպաննել բազմաթիւ Ռումանացիներ, որոնք վնասակար կը նկատուին իր շահերուն տեսակէտէն։ Խումբը, մէկ քանի օր ի վեր հետապնդելէ վերջ նշանակուած անձերը, կանգ առած է Անտամուտ Գուլուսը բռնած վայրը։ Ճամբուն վրայ կեցուցած է բազմաթիւ սայլակներ եւ սպաննած են սայլապան մը։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին փըթիթ Սուրսի ներքնայարկը (մէթրօ ծտէօն):

Օրակարգ՝ ԿՈՄԻՏԷԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ։

Ներկայանալ անդամատետրով:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ
ԳԱՒԱՌ

ԼԻՈՆԻ Կուկունեան խումբի ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին Ընկ. Նիկոզոսեանի հաշարանը: Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԼԻՈՆԻ Գոմ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին նախկին Գրադարանի սրահը, 262 Rue Duguesclin. Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

Հ.Յ.Դ. ՔՐԻՇԻՐԻ Ազատամարտ խումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մ. Քէշիշեանի, ընկ. ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Քոմէլ, Գ. Յ.— 50 ֆր.:
Լա Սիօթա, Գործ.— 85։
Մարսէյլ, Գործ.— 981.60։ կարգադրեցինք։
Լա Թամատիէռ, Ն.Մ.— 35:
Գլիտա, Փ. Թ.— 350
Մարսէյլ, Ա. Մ.— 70։
Լիոն, Ա. Գ.— 142։
Լիոն, Մ. Մ.— 140։

ՍԻՓԱՆ երգչախումբը «Անուշ»ի ներկայացման համար փորձեր կը կատարէ ամէն Չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 8.30ին Mutualitéի սրահին մէջ։

Հայերու համար կարեւոր

ՎԱՐՁՈՒ է արհեստանոց մը Թրիքոյի երեք մեքենաներով (10 պոպինէէր), մօթէօրով ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ։ Կ'ուզեմ ընկեր մը որ գիտնայ ֆրանսերէն եւ 3—4000 ֆր. դրամագլուխ։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել A. Arslan 1 Rue Traversière, Alfortville (Seine).

1932Ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ

Պատրաստութեան մէջ է 1932ի ԱՄԷՆՈՒՆ ՀԱՍՑԷՆ, որ պիտի ունենայ անցեալ տարուան գիրքին կրկին ծաւալը։ Տուէք ձեր անունն ու հասցէն, հրատարակութիւնը ձրի է։ Սկսած ենք ընդունիլ ծանուցումներ Փարիզէն եւ գաւառներէն։ Պահանջել մեզմէ ծանուցումներու նոր սակագինը։ Լիոնի մեր ներկայացուցիչն է Գ. Սահաթճեան, 11 Rue Claude Boyer, Lyon.

Գրել հետեւեալ հասցէին.— L. Mozian, 5 rue Champlain, Paris

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ՁՈՐԵՐ

ՏԱՐԵԳԻՐՔԻ Բ. ՏԱՐԻՆ 1932

Լոյս պիտի տեսնէ հոկտեմբերի սկիզբը՝ հետաքրքիր բովանդակութեամբ եւ բազմաթիւ նկարներով։

Գին՝ 30 ֆրանք, 1.50 տոլար։

Դիմեցէք այժմէն M. et M. BARSAMIAN, 94 Rue Lafayette, Paris (10).

Նկատի պիտի առնուին ապսպրանքներն այն գործակալներուն, որոնք իրենց առկախ հաշիւները մաքրած պիտի ըլլան մինչեւ հոկտեմբերի վերջը, առանց բացառութեան։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԳՐԱԻՈՐ ԴԱՍԵՐԸ

Ա. Գիրք.— Շարադրութեան եւ ուղղագրութեան նախնական մշակումը առաջին եւ երկրորդ տարիներուն համար:

Բ. Գիրք.— Շարադրութեան եւ քերականութեան հիմնական ըմբռնումները դպրոցական երրորդ եւ չորրորդ տարիներուն համար։

Առաջին գրքի գինն է եօթը ֆրանք, երկրորդ գրքինը՝ ինը ֆրանք։ Դպրոցներուն հաշիւին 20 զեղչ, ճամբու ծախքը հեղինակին վրայ: Ամէն պատուէր կանխավճար, դպրոցները կրնան պահանջել մէյ մէկ օրինակ, իբրեւ նմուշ:

Նամակ ու դրամ պէտք է ղրկել հետեւեալ հասցէով.

Madame D, Segbossian. Ave. Ed. Branly 11. Chaville (S-et-O.) France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

3.— ՍԷՐ ԵՒ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

— Սիրանո՛ւշ, իմ սիրելի՛ Սիրանուշ, պատրաստ եմ կատարելու ինչ որ դուն հրամայես ինծի, ծեւնիլ քու սիրոյդ՝ կը նշանակէ ապրիլ առյաւէտ։

— Հիմա ձգէ սիրոյ հէքեաթը եւ պահէ՛ զգացումներդ։ Ինծի համար չէ, այլ հարստահարեալ հայ ժողովուրդին համար, որ պարտաւոր ես դուն հաւատարիմ ըլլալ։ Այս դարուն ապրիլ բարբարոս Թուրքերու լուծին տակ՝ իրական տանջանք է գիտակից մարդու մը համար։ Տե՛ս, Պոլսոյ մէջ մեր ժողովուրդը արիւն թափեց եւ վարձատրուեցաւ, բոլոր եւրոպական պետութիւնները ճանչցան մեր իրաւունքը։ Բայց հայ ժողովուրդը միայն Պոլսո՞յ մէջ է, որ կ'ապրի։ Երբ մենք ալ ցոյց տանք մեր գոյութիւնը, անշուշտ քաղաքակիրթ աշխարհը աւելի կանուխ պիտի ճանչնայ մեր իրաւունքները եւ պիտի իրագործէ։

— Սիրանո՛ւշ, ինչ որ կ'ուզես՝ ըրէ՛, հրամայէ՛։

— Սկսինք շարժիլ։ Ի՞նչ կը սպասենք։ Մենք պիտի յաջողինք, այսպէս։ Երբ յաջողինք, հարկաւ դուն ալ լաւ դիրքի մը կը տիրանաս։

— Երբ դուն իմս ըլլաս, ես այլեւս ուրիշ բան չեմ ուզեր։ Վաղն իսկ կը բարձրացնեմ ապստամբութեան դրօշը...

—... Ցանկապատին ետեւէն ոտնաձայն մը լսեցի, չըլլայ թէ լրտես մը մօտիկ ըլլայ մեզի։

Ոտքի ելան երկուքն ալ։ Սկսան դիտել իրենց շուրջը։ Եւ սակայն չտեսան հօճի Մէհմէտը, որ ծածկուեր էր ցանկապատին ետեւ, յասմիկներու խիտ թուփերուն մէջ։

Հօճի Մէհմէտ 16 տարեկան ուշիմ պատանի մըն էր։ Տարիք մը, երբ արիւնը կը սկսի խայտալ։ Երբ կը տեսնէ, որ գեղանի աղջիկ մը երիտասարդի մը հետ կ'ողջագուրուի ծառերու տակ, կը ցանկայ գիտնալ սրտափանքի այդ մանրամասնութիւնները, ուստի ցանկապատին ետեւ կը պահուըտի եւ կը լրտեսէ սիրահարները։ Եւ ահա կ'իմանայ, որ սիրոյ խնդիր չէ, այլ իր ազգին դէմ դաւադրութեան, քաղաքական թակարդի պատճառութիւն մը։ Արդէն կը ճանչնար «Ախլիւքճի» Միհրանն ալ։

Միտքը պահեց ինչ որ խօսեցան անոնք։ Ու երբ Միհրանը եւ Սիրանոյշ ելան գնելու իրենց շուրջը, հօճի Մէհմէտ մխրճուեցաւ յասմիկներուն մէջ։ Յետոյ, երբ երկու նշանածները վերստին նստան քով քովի, Մէհմէտ կամացուկ մը սահեցաւ ու հեռացաւ։ Վազելով գնաց կառավարութեան շէնքը մտաւ, լսածն ու տեսածը պատմեց ոստիկանապետին։ Այդ պահուն ոստիկանապետը զբաղած էր կարդալու յայտարարութիւն մը, որ փակցուած էր պատերուն վրայ, ամէն փողոցի մէջ։ Հայերը այդ յայտարարութիւնը ցրուած էին գրեթէ Հալէպի եւ Ադանայի նահանգներուն բոլոր հայաբնակ անկիւնները։

4.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Կիլիկիոյ հայ ժողովուրդ, Հայերը բռնաչնջման սպառնալիքին տակ կը գտնուին։ Այսօր հայ ժողովուրդը կը լողայ իր սեփ արեան մէջ եւ կ'այրի դժոխային կրակով: Բարբարոս կառավարութեան, բարենի Թուրքերուն միակ նպատակն է ջնջել բոլոր Հայերը։ Կ'ապրինք, ահաւոր վայրկեաններ... Առեն է ինքնապաշտպանութեան դիմելու։ Հայութեան ամբողջ ... հաւատքը ձեր վրայ է դրուած։ Հայոց փրկութիւնը ձեզմէ կը ... Հայութեան միակ ուժը դուք կը կազմէք։ Հայութեան ապագան ձեր ... րուն մէջ է։ Ազատեցէք ձեզ գերութենէն եւ ազնիւ ծառայութեամբ ... ցէք յեղափոխութեան ճամբուն մէջէն։

Կիլիկեցի Հայե՛ր,

Հնչակեան կուսակցութիւնը ձեր հետն է։ Այն պայքարը, զոր ... րեց յանուն ձեր պատւոյն, վստահութիւն կը ներշնչէ մեզի թէ պիտի ... նինք յաղթանակին, եւ այդ հաւատքը դարձեալ կուխ կը թելադրէ ... պէտք է գրաւենք այս հոյակապ տիրանալու համար ազատութեան եւ ... կախութեան, կամ պէտք է փառքով իյնանք պատերազմի ճակատին ...

Եղբայրնե՛ր, ոտքի՛, ոտքի կանգնինք։ Ձեռք ձեռքի տանք եւ ... ողջագուրենք իրար։ Եւ յետոյ յանուն մեր ազատութեան եւ բարօրութեան պարզենք յեղափոխութեան դրօշը։ Յեղափոխութեան ազդակն ... միաբերան եւ յարձակինք բարբարոս թշնամիին վրայ։

Զգածինք, եղբայրնե՛ր, ինչ ալ պատահի, որովհետեւ հայ ... ը բնաջնջել ուխտած է թշնամին։

Կիլիկեցինե՛ր,

Ոտքի՛, ոտքի՛ ելէք։ Ապշիր շուարեր է թշնամին, որ ... մեր արիւնը կը խմէր։ Թշնամին ինք կը խեղդուի ահա Հայու արեան ... զոր թափեց սուրով եւ թնդանօթով։ Բորենիները անիրաւ ... են ոչ միայն մեր, այլ նաեւ Եւրոպացիներուն աչքին։ Պէտք է ... այդ բորենիներուն պատիժը։ Ահա ձայն կուտայ արիւնը մեր ... ներով եղբայրներուն ու քոյրերուն, որոնք նահատակ ինկան Ադանայի ... ներուն եւ սուրբ Հայաստանի մէջ։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ	20 շլ.	40 շլ.	
ԵԳԻՊՏՈՍ	»	»	
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ	6 տոլ.	10 տոլ.	
ԵՒՐՈՊԱ	100 ֆ.	200ֆ.	

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.284

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931

24 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1681 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈ՞Ր ԱՐԹՆՑԱՆ

Ներգաղթի «հօյակապ» ծրագրի մասին խմբագրուած նոյնքան հօյակա՜պ զեկոյցներէն յետոյ, զորս հրատարակած ենք օրը օրին, Բարեգործականի Գրասենեակը խուճապի մը մատնուած է այսօր։

Կարդացէք իր սեպտ. 22 թուակիր զեկոյցը և դատեցէք։

Զեկոյցը ունի յառաջաբան մը, որուն համաձայն, «հազարաւոր գաղթականներ, գլխաւորաբար Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ եւ մասամբ ալ Սուրիոյ մէջ սկսած են արձանագրուիլ, առանց սպասելու որոշ հրահանգներու»։

Յետոյ, «ցաւալի է որ ոմանք նոյն իսկ կ՚աճապարեն ծախել իրենց խրճիթները, խանութն ու գոյքը, կամ կը խուժեն նաւահանգիստները»։

Ծանր նստէք ձեր տեղը, կ՚ըսէ Բարեգործականի նոր զեկոյցը։ Երեւանէն մարդ պիտի գայ, եւ իր,Հօկին ուշադրութեամբ պատրաստուած արձանագրութեանց վրայ վերջնական ընտրութիւն պիտի կատարէ։ Ներգաղթի կազմակերպութեան կեդրոնը պիտի ըլլայ Աթէնք։ Նոր Յունաստանի համար՝ Սելանիկ, իսկ Պուլկարիոյ համար՝ Ֆիլիպէ։

Յետոյ, իմացէ՛ք—«Հայաստան անկելանոց չէ»։ Ծերերը եւ անկարները չեն կրնար երթալ։

Ու վերջապէս, «Հայաստան տեղ չունի «չէրչի»ներու համար, որով խանութպաններուն կը թելադրենք չաճապարել, Հայաստանը նկատելով շահաստան մը»։

Քիչ անդին կը կարդաք զեկոյցին ամբողջութիւնը եւ կ՚ընտրէք ձեր ճամբան։

×

Պիտի հարցնէք— Նո՞ր արթնցաւ Բարեգործականը, երբ դեռ քանի մը շաբաթ առաջ, Սեպտ. 4ին, բառ չէր գտներ փառաբանելու համար Հայաստանի կառավարութեան «հայրենաշէն» ծրագիրը։

Առաջին օրերուն, բառ չմնաց որ չնետէին մեր երեսին, երբ դիտել կուտայինք.

— Ներգաղթը, Երեւանի համար, կը նշանակէ ձորտեր հաւաքել, գերիներ արձանագրել, գլուխ ծանելու համար հինգամեայ ծրագիրը։

«... Ոչ թէ ներգաղթ է որ կը կատարուի, այլ վարձու աշխատաւորներ կը փնտռուին մենաշնորհեալ հայրենիքին համար» (Յառաջ, 28 յուլիս)։

Ուրիշ առիթով մը, պարզ սպեցինք յիշեցնել.

— «Թող կարելի եղածին չափ շատ մարդ երթայ։ Բայց երթայ գիտակցաբար, Հասկնալով տրուած արտօնութեան տառական իմաստը, եւ մէկդի դնելով ո՛ր եւ է միամտութիւն։

«Գացողները պիտի երթան իբրեւ աշխատաւոր, եւ պիտի յծուին հաւաքական տնտեսութեանց, ինչպէս Հայաստանի հարիւր հազարաւոր գիւղացիները։ Չպիտի ունենան ո՛ր եւ է քաղաքական դաւանանք, բացի անայլայլ հաւատարմութենէ։ Մտքէ չպիտի անցընեն ո՛ր եւ է ազատ առեւտուր, այնպէս ինչպէս քաղքենի երկիրներու մէջ, եւ չպիտի մտածեն վերադարձի մասին»։ («Յառաջ», 15 օգոստոս)։

Այս բոլորը համարուեցան թշնամութիւն։ Բառ բառի պոչին կպուեցաւ, ապացուցանելու համար թէ իսկական ներգաղթ է որ կը կատարուի, եւ թէ Դաշնակցութիւնը կ՚ուզէ խափանել։

Կրկին կարդացէք Բարեգործականի զեկոյցը, մետասանեբորդ ժամու ազդարարութիւնը, եւ դատեցէք։

— Հայաստանը անկելանոց չէ... Հայաստանը տեղ չունի «չէրչի»ներու համար...

Այս բառը, «չէրչի», իր մասնաւոր իմաստն ունի, բայց անմիջապէս կապուելով յաջորդ խօսքին հետ — «որով խանութպաններուն կը թելադրենք չաճապարել» — կը նշանակէ բոլորովին ուրիշ բան։ Անմտօրէն կը վիրաւորէ տարագիր բազմութիւն մը, որ նոյնքան իրաւունք ունի Հայաստան երթալու, բայց գիտենք որ չի կրնար երթալ։

Սեպտեմբեր 10ին, մենք հատիկ-հատիկ մատնանշեր էինք անոնք որ կրնան երթալ ու պէտք է երթան.

— «Անշուշտ, ամէնէն առաջ երթալու պիտի պատրաստուին անոնք որ անգործ են, մասնուած՝ բացարձակ անելի։ Կամ ո՛ր եւ է արհեստ, մասնագիտութիւն ունին եւ կ՚ուզեն աջակցիլ հայրենիքի վերաշինութեան։ Յետոյ, երթալու պատրաստ պէտք է ըլլան երիտասարդներն ու ամուրիները, որբերն ու հողագործները։

Մէկ խօսքով, անոնք որ հաստատուն կեանք չունին, կամ չունին անքակտելի կապեր»։

Բարեգործականը նոյն ազդարարութիւնը կ՚ուղղէ այսօր, իր արբանեակներուն հետ նոյնքան անտեղի յոյսեր արծարծելէ եւ շփոթութիւն սաեղծելէ յետոյ։

Եւ ի՛նչ գռեհիկ բացատրութիւններով։ Երեւա՞ն է որ կը խօսի Հ. Բ. Ը. Միութեան խողովակով, թէ փաշաներու եւ պէյերու շուքին տակ շփացած, պնդացած գլուխը։

Ի՞նչ ողբերգութիւն է այս, որ կը կատարուի կայաններու թշուառութենէն ղանացած, մարդկութենէ ելած բազմութիւններու գլխուն։

Ու՞ր կանգ պիտի առնէ ամէն ազգասիրութեան այս մրցահանդէսը, երբ օտար պետութիւններու ալ դիմում կատարուած եւ յօգնեաւ ապահովուած է։

Ո՞վ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը, քեռ կապած, տուն-խանութ ծախած տարագիրներու նոր յուսախաբութեանց առջեւ.

Շ.

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵՆԷՆ ՅԵՏՈՅ, ԽՈՀԵՄՈՒԹԵԱՆ ԽՐԱՏՆԵՐ

Բարեգործականը Սեպտ. 22 թուակիր զեկոյցով մը կը հաղորդէ.—

Ինչպէս ծանուցինք, առաջին կարաւանը պիտի բաղկանայ 6000 գաղթականէ, որուն 4500ը Յունաստանէն (1500ը Աթէնքի եւ 3000ը Սելանիկի շրջանակէն), 1000ը Պուլկարիայէն եւ 500 եւս Սուրիայէն եւ այլ վայրերէն պիտի գատուին։

Նախապատուութիւնը պիտի տրուի անգործ երիտասարդ աշխատաւորներու եւ չքաւոր ընտանիքներու, որ գործազրկութեան հետեւանքով թշուառութեան մատնուած են, եւ մասնաւորապէս հողագործներու եւ բանուորներու, որ հողի, շէնքի եւ մեքենայի աշխատութեանց մասնագիտութիւնները ունին։ Անհրաժեշտ է այս կէտը լաւ ըմբռնել, որովհետեւ Հայաստան անկելանոց մը չէ, ուր առ այժմ կարելի ըլլար փոխադրել նաեւ ծերերը եւ հիւանդները, բացի այն պարագայէն որ աշխատաւոր ծեռքերէ բաղկացած ընտանիքի մը մաս կը կազմեն։

Իսկ երկրորդ գիծի վրայ պիտի դրուին, եւ հարկադրաբար ապագայ փոխադրութիւններու յետաձգուին, այն գաղթականները որ արդէն գործ կամ խնայողութիւն ունին, հետեւաբար եւ ներկայիս չեն ներկայացներ բացառիկ ստիպողականութիւն։ Դիտել կուտանք ուրեմն թէ բացարձակ անխոհեմութիւն է ամէն բան ծախել եւ շոգենաւին սպասել, արդէն պէտք է գիտնալ որ Հայաստան տեղ չունի «չէրչի»ներու, որով խանութպաններուն կը թելադրենք չաճապարել, Հայաստանը նկատելով շահաստան մը։

Անոնք որ կը փափաքին իրենց հետ անհրաժեշտ գոյքեր առնել, լաւագոյն է որ դրամէ եւ ամէն բանէ աւելի փոխադրեն իրենց արհեստին կամ մասնագիտութեան վերաբերեալ գործիքներ եւ նախանիւթ, որոնցմէ կրնան առաւելապէս օգտուիլ հայրենիքին մէջ։

Գալով Սուրիոյ գաղթականներուն, առաջնութիւնը պիտի տրուի Հալէպցի գաղթականներուն, որոնց մեկնումը 1927ին կարելի չէր եղած, ինչպէս նաեւ գործաւոր որբերուն՝ որոնց մէկ մասը Պաղեստինէն եւ Եգիպտոսէն. ասոնց համախմբման վայրը պիտի ըլլայ Պէյրութ, առանձին շոգենաւեր պիտի մեկնին նոյն նաւահանգիստէն, ինչպէս Սելանիկէն եւ Վառնայէն։

Ժամանակին, հաւանօրէն մի քանի շաբաթ վերջ, պիտի ծանուցուին շոգենաւերու մեկնումի յաջորդական թուականները եւ նախընտրուած գաղթականներու եւս պէտք հաղորդուի իւրաքանչիւր համախմբումի վայրն ու ճիշդ թուականը։ Թող ամէն ոք ուրեմն իր գտնուած տեղը սպասէ ազդանշանի։

Հայ դրամանենգներ Երուսաղէմի մէջ

Երուսաղէմի ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց դրամանենգներու բնակարաններու մէջ։ Ձերբակալեց 4 Հայեր և գրաւեց պաղեստինեան կեղծ թղթադրամներու պատրաստութեան յատուկ գործիքներ։

ՌՈՒՍ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐ ԿԸ ՓԱԽԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Վարշաւիայէն տրուած տեղեկութեանց համաձայն, լեհական թերթերը կը գրեն թէ աւելի քան 5000 ռուս գիւղացի ընտանիքներ Թուրքեստանէն փախելով անցած են պարսկական հողը։

Չինաճափոնական պատերազմը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը նիստ գումարեց քննելու համար չինաճափոնական վէճը։

Չինաստան կը պահանջէ նախկին զօրավիճակի վերահաստատումը եւ հատուցումներ։ Իսկ Ճափոնի ներկայացուցիչը կը պատասխանէ թշնամութեանց պատասխանատուութիւնը ձգելով Չինաստանի վրայ եւ յայտնելով թէ Ճափոն կարեւոր շահերունի Մանչուրիոյ մէջ,Թէպրդէն,Չինաստան Ճափոնի առաջարկած է ուղղակի բանակցութիւններ եւ վտանգաւոր է արտաքին միջամտութիւն կատարել ժամանակէն առաջ եւ կ՚առաջարկէ յետաձգել վճռաբանութիւնները։

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, լսելէ վերջ երկու կողմերու փաստերը, որոշեց կոչ ուղղել Ճափոնի եւ Չինաստանի որ զգուշանան կացութիւնը ծանրացնող արարքներէ, իրարու հետ բանակցութեան մտնեն՝ իրենց զինուորական ուժը ետ քաշելու համար, այնչափով որքան պէտք է պաշտպանելու համար իրենց հպատակները։

∴ Թոքիոյէն հաստատուած լուրերու համաձայն ճափոնական զօրախումբ մը կը քալէ Խարպինի վրայ։

Իսկ Չինաստան հետզհետէ կը գրգռուի։ Նանքինի մէջ, հեղինակաւոր անձնաւորութիւններ կը յայտնեն թէ Չինաստան աւելի պիտի նախընտրէ զոհել 20 միլիոն մարդ, քան թէ վրայ տալ Մանչուրիան։

ՆՈՐ ՀԱՅ ԳԻՒՂԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Յառաջիկայ ամսու սկիզբը Պէյրութ կը սպասուի Ազգ. Դաշնակցութեան գաղթ. տեղաւորման յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պ. Պիւրնիէ, որ կէս միլիոն ֆրանքի նոր վարկ մը ապահոված է հայ գաղթականներու տեղաւորման աշխատանքներուն համար։

Պուրճ Համմուտի մէջ գտնուած հողին վրայ պիտի հաստատուի նոր գիւղ մը, ուր առաջին անգամ պիտի տեղաւորուին վրանաքաղաքի Հայերը։

Ուրիշ երեք գիւղեր ալ պիտի հաստատուին Ալէքի մէջ, փոխադրելու համար Հալէպի քէմբերուն մէջ գտնուող Հայերու մէկ մասը։

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Տրապիզոնէն Թուրք թերթերու հաղորդուած լուրի մը համաձայն, քանի մը զինեալ աւազակներ, Մաչքայէն Էրզրում գացող թղթատարը եւ ճամբորդի քառիքները կողոպտելու ձեռնարկ ըրած են։ Գամիոններէն մէկուն շարժավարը գէնք արձակած է, որմէ աւազակները վախցած ու փախած են, շարժավարն ու կին մը վիրաւորելէ վերջ, 1000 ոսկի ալ միասին տանելով։

Աւազակները թղթատարին չեն դպած։ Խիստ հետապնդում կը կատարուի։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԼՈՆՏՈՆԻ ՍԱԿԱՐԱՆԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԱԾ

Վերջին յուզումներն ու տարապայման յոգնութիւնները խանգարած ըլլալով Անգլիոյ վարչապետին Մաքտոնըլտի առողջութիւնը, բժիշկները պատուիրած են քանի մը օր հանգստանալ։ Մաքտոնըլտ գիւղ մեկնած ըլլալով, իր բացակայութեան, փոխ-վարչապետութիւնը պիտի վարէ Պոլտուին։

ՕՏԱՐ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ԳՆՈՒՄԸ

Մաքտոնըլտի գիւղ մեկնումէն առաջ, հրատարակուեցաւ եւ գործադրութեան դրուեցաւ հրովարտակ մը, անգլիական դրամի պաշտպանութեան վերաբերեալ։ Համաձայն այս հրովարտակին տրամադրութեանց, անգլիական հպատակները եւ Անգլիա բնակող օտարականները, գնոր տնօրինութիւն, չեն կրնար օտար դրամ գնել, ոչ ալ երկրէն դուրս դրամ փոխադրել, դրամ գնելու համար, ըլլայ ուղղակի թէ անուղղակի կերպով։

Երեք բացառիկ պարագաներ նախատեսուած են։

1.— Առեւտրական ընթացիկ պէտքեր։

2.— 1931 սեպտ. 21էն առաջ կնքուած պայմանագրութիւններ։

3.— Անհատական պահանջներ, բանաւոր սահմաններու մէջ կամ ճամբորդութեան ծախքեր։

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը որոշած է նաեւ խստօրէն պատժել ամէն փորձ որ կը կատարուի ուտեստեղէնի գիները բարձրացնելու՝ անարդար կերպով։ Այս մասին, օրինագիծ մը պիտի մշակուի եւ ներկայացուի Խորհրդարանին՝ վաւերացման համար։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՍԱԿԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՍԹԵՐԼԻՆԸ 100 ՖՐԱՆՔ

Լոնտոնի Սակարանը բացուեցաւ երէկ։ Ելմտական ու սեղանաւորական շրջանակները աւելի վստահութիւն կը յայտնեն։ Սակարանի Վարիչ Մարմինի որոշումով, գործառնութիւնները չպիտի ենթարկուին որ եւ է սահմանափակման կամ սեղմումի։

Սակարանական շրջանակները մեծ գործունէութիւն մը կը յուսան Սակարանի վերաբացումով։ Մանաւանդ կը սպասեն որ արագօրէն բարձրանան մետաղագործական եւ ածխագործական արժեթուղթերը, այն նկատումով որ, անգլիական ոսկիի անկման հետեւանքով, եւրոպական եւ ամերիկեան ճարտարագործները բաւական դժուարութիւն պիտի կրեն՝ մրցելու համար Անգլիոյ ճարտարարուեստին դէմ։

Հաւանական կը նկատուի որ Սթերլինը կայունանայ 100 ֆրանքի արժէքով։

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ԳԻՆԵՐԸ

Ուեսթմինսթերի մեծաքանակ վաճառականներուն մօտ կատարուած քննութիւն մը երեւան կը հանէ թէ Անգլիոյ մէջ ուտելիքի բաւական մեծ մթերք կայ, եւ թէ ներկայիս, հաւանական չէ որ բարձրանան հացի, ճարպի, շաքարի, թէյի, այս գիները։ Օգոստոսի վերջերը, թէյի մթերքը կը գնահատուէր 100 միլիոն քիլօ, ինչ որ բաւական կը նկատուի 9 ամսուան համար։ Սակայն, անխուսափելի է որ քանի մթերքները սպառին, գիները պիտի բարձրանան դրամի անկման համեմատութեամբ։

Երկաթուղիի մեծ ընկերութիւնները որոշեցին արդէն հարիւրին 20 յաւելում մը ընել տոմսակներուն վրայ՝ արտասահմանի ճամբորդութեան համար։ Այս բարձրացումը կը բացատրուի դրամի տարբերութեամբ։ Այսպէս է որ Պուլոնյի կամ Քալէի ճամբով, Անգլիայէն Փարիզ երթեւեկի գիները պիտի ըլլան՝ Ա. կարգ, 7,3, Բ. կարգ 5.3.5, Գ. կարգ, 3,12, փոխանակ 6.13.8ի— 4,24ի եւ 3,7,3ի։

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հակառակ վերջին դէպքերուն, պահպանողականները կը շարունակեն պահանջել որ ընտրութիւնները կատարուին մօտատենէն եւ ճնշում կը բանեցնեն իրենց պետին Պօլտուինի վրայ։ Ազատականները դիտել կուտան թէ այսքան ճգնաժամային պահու մը մէջ՝ ընդհ. ընտրութիւններ կատարել՝ կը նշանակէ երկիրը մղել անդունդն ի վար՝ որուն եզրը կանգ առած է մեծ դժուարութեամբ։ Այսու հանդերձ, կը շարունակեն իրենց ընտրական պատրաստութիւնները, ինչպէս աշխատաւորականները։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԿԱՐԱՆԸ

Երկուշաբթի օր, Փարիզի Սակարանին մէջ, բաղդատաբար հանդարտութիւն կը տիրէր, որովհետեւ ժողովուրդը տակաւին, Անգլիոյ վերջին դէպքերուն կը նայէր քաղաքական տեսակէտով։ Բայց երբ յայտնուեցաւ անոր տնտեսական եւ ելմտական անդրադարձումները, յուզումը ծայր առաւ։ Երեքշաբթի, օր Սակարանի յաճախորդներու անօրինակ բազմութիւն մը խռնուած էր։ Սակարանը լաւ գործեց սակայն։ Այդ օր Ֆրանսական Դրամատունը շահեցաւ 350 ֆրանք, Ֆոնսիէն 145, Ելեկտրական Ընդհ. Ընկերութիւնը 105, Լիոնէն 100ի մօտ։ Բարձրացում կրեցին նաեւ միջազգային արժեթուղթերը։ Այդպէս՝ Սուէզը ունեցաւ 750ի աւելում մը՝ իրեն հետ քաշելով ուրիշ արժեթուղթեր։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԵՂՈՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԵՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Պարագաները այնպէս բերին որ, երկար ժամանակ մը չկարենամ գրել «Յառաջ»ին։ Այդ շրջանին, մեր գաղութին մէջ կարեւոր դէպքեր պատահեցան, որոնց մասին կ'արժէ ամփոփ կերպով խօսիլ։

Նախ Եգիպտոսի Հայոց առաջնորդ Թորգոմ արքեպ. Գուշակեան Երուսաղէմի պատրիարք ընտրուեցաւ։ Այս ընտրութիւնը տարբեր պայմաններու տակ գուցէ մեծ ուրախութիւն պատճառէր. բայց միայն բոլորովին անհշան խրողութիւն մը։

Թորգոմ արքեպ.ի մեկնումը ոչ մէկ կերպով ցաւ կը պատճառէ այս գաղութին. որովհետեւ ան իր 18 տարուան պաշտօնավարութեան ընթացքին չկրցաւ անաչառ եւ անկողմնակալ հովիւ մը դառնալ։ Ընդհակառակն, շնորհիւ իր ոխակալ եւ խտրական ոգիին, միշտ պառակտուած վիճակ մը ստեղծեց ու աւեր ու աւերակ դարձուց իր շրջապատը։ Ապացոյց՝ դոյց Առաջնորդարաններու հսկայ պարտքերը եւ Աղեքսանդրիոյ մէջ ստեղծուած խայտառակ համայնապատկերը։ Ան թէեւ պատմական կարեւոր շրջանի մը մէջ Եգիպտահայոց առաջնորդի պաշտօնին վրայ գտնուեցաւ, բայց չկրցաւ կամ չուզեց օգտուիլ ներկայացող առիթներէն ու Եգիպտահայոց համար ներքին օրէնագիծ մը պատրաստել ու կառավարութեան վաւերացնել տալ։ Մինչդեռ մեր հայ կաթողիկէ քոյր համայնքը, շնորհիւ իր վարիչներու հեռատեսութեան, ժամանակին պատրաստած ու կառավարութեան վաւերացնել տուած էր իր կազմական կանոնագիրը։ Հիմա որ Պատրիարք ընտրուած է եւ իր նոր պաշտօնատեղին կը մեկնի, Եգիպտահայը նոր մտահոգութեան մը հանդէպ պիտի գտնէ ինքզինքը։ Ի՞նչ օրէնքով պիտի ընտրէ իր նոր առաջնորդը։

∴

Եգիպտահայ գաղութի առեւտրական դասակարգը մտատանջող հարցերէն մէկն ալ Ցեօյչ Օրիենթ Պանքի անակնկալ փակումն էր։

Այս դրամատան փակումը կամ սնանկութիւնը անշուշտ ոչ մէկ կերպով պիտի հետաքրքրէր մեզ, եթէ բազմաթիւ ՝Հայեր չքնաւորին անկէ։ Ցեօյչ Պանքի Գահիրէի մասնաճիւղի տնօրէնը Հայ մըն է, այդ պատճառաւ թէ Գահիրէի եւ թէ Աղեքսանդրիոյ մէջ շատ մը հայ պաշտօնեաներ ունէր, անոր Անկէ զատ, բազմաթիւ Հայեր առեւտրական գործերով կապուած էին անոր հետ, այնպէս որ այդ դրամատան սնանկութիւնը կամ փակումը բոլորին ալ պիտի վնասէր եւ գուցէ շատերուն կործանման պատճառ պիտի դառնար։ Բարեբախտաբար, սակայն, փակումը երկար չտեւեց եւ այսօր նոյն դրամատունը «Տրեզտըներ» անունին տակ բացուած է արդէն եւ սահմանած է իր նախորդին բոլոր գործառնութիւնները։

∴

Համաշխարհային տնտեսական տագնապը կը գալարէ նաեւ Եգիպտոսի ժողովուրդը։ Հին հին դարերը կը վերապրինք կարծես, եօթը առատ եւ բարգաւաճ տարիներուն յաջորդած են սովի ու անգործութեան եօթը տարիները։

Կառավարութիւնը՝ ժողովուրդին վիճակը բարելաւելու համար, իր կարելին կ'ընէ եւ որբ օրին միջոցներ ձեռք կ'առնէ։

Եգիպտոսի գլխաւոր բերքը բամպակն է, ու այս երկրին ճակատագիրը մեծ մասամբ կապուած է բամպակի գնին, որուն թաւալգլոր անկումը իր աղէտաւոր ազդեցութիւնն ունեցաւ Եգիպտացի երկրագործ ժողովուրդին վրայ։ Կառավարութիւնը երկրագործին օժանդակելու նպատակով մեծ քանակութեամբ բամպակ գնեց։ Ցետոյ, դեռ վերջերս շատ կարեւոր կարգադրութիւններ ըրաւ։ Հիմնուեցաւ երկրագործական նոր դրամատուն մը, երկրագործներու փարկեր բանալու համար։ Երկու միլիոն ոսկի տրամադրուեցաւ դրամատան՝ փոխատուութիւններ ընելու համար երկրագործին։ Ուրիշ երկու միլիոն ոսկի ալ տրամադրուեցաւ՝ հողատէրերուն կալուածները գրաւումէ զերծ պահելու եւ այդ առթիւ կանխավճարներ ընելու համար։

Այս կարգադրութիւններէն զատ, կառավարութիւնը, կամ աւելի ճիշդ, եգիպտական խորհրդարանը տնտեսական յանձնախումբ մը կազմած էր, սղութեան դէմ պայքարելու, եւ պիւտճէին մէջ խնայողութիւններ մտցնելու համար։ Բացի այս յանձնախումբէն, ուրիշ յանձնախումբ մըն ալ կազմուած էր՝ սննդեղէններու գիները կրճատելու եւ այլ կարգադրութիւններ ընելու նպատակով։

Բնակարաններու եւ վաճառատուններու վարձքը ամէնէն աւելի կը ծնշէ ժողովուրդին վրայ։ Աշխատաւոր մէկը իր շահուն կարելի է ըսել մէկ երրորդը ստիպուած է վարձքի յատկացնել։ Կառավարութիւնը այս ուղղութեամբ ոչինչ կրցաւ ընել։ Եւ առիթը ունի իր պատճառները։ Արգելքներէն մէկը Վաֆտ դրութիւնն է։ Երկրորդ՝ կառավարութեան գլուխ գտնուողները, առանց բացառութեան, բոլորն ալ խոշոր կալուածատէրեր են, որով իրենց տալիք որոշումէն ամէնէն առաջ իրենք պիտի կրէին վնասը եւ յետոյ կառավարութիւնը։ Հակառակ բազմաթիւ դիմումներու և խնդրանքներու, թէեւ յանձնախումբը քանիցս զբաղեցաւ այս «փշոտ» հարցով, բայց միշտ ալ անհետեւանք թողուց։ Ի վերջոյ եկաւ այն եզրակացութեան, որ ազատ կը թողուր կալուածատէրերը զեղչեր կատարելու կամ ոչ։ Անշուշտ գտնուեցան կարգ մը կալուածատէրեր, որոնք 5 կամ 10 առ հարիւր համեմատութեամբ զեղչեր կատարեցին, բայց ներկայ պահանջներուն առջեւ կաթիլ մը ջուր իսկ չէ եղածը։

Տնտեսական այս աղէտաւոր տագնապը անշուշտ որ իր ազդեցութիւնը պիտի ունենար նաեւ մեր ազգային Առաջնորդարաններու պիւտճէին վրայ։ Եգիպտոսի մէջ, Գպտիներէն յետոյ, ամէնէն հարուստ հոգային կալուածներ ունեցող համատեղութիւնը կամ համայնքը մեր ազգ. առաջնորդարանն է (Գահիրէի), որ, ըստ Քաղաք. Ժողովի ատենապետին՝ Թեմականին մէջ բրած յայտարարութեան, 350-400 հազար ոսկիի հասնող կալուածական հարստութիւն ունի։ Հակառակ այս հսկայ հարստութեան, սակայն, Առաջնորդարանը այսօր, ամենանեղ կացութեան մատնուած է եւ պարտքերու տակ կքած։ Բացի արտաքին ու ներքին պարտքերէ, իր պաշտօնէութեան չորս ամսական պարտք ունի, որ երկու հազար ոսկիի մօտ գումարի մը կը հասնի։

Մեր Առաջնորդարանի վարիչները 15 տարիէ ի վեր, իրենց յոււի մատակարարութեան եւ ապօրէն կարգադրութեանց շնորհիւ, ողբալի կացութիւն մը ստեղծած են։ 15 երկար տարիներու անհաշիւ ծախսումներու, սանձարձակ ապօրինութեանց եւ բարեկամական ու խնամիական հաշիւներու բերումով, 42 հազար ոսկիի ծանր պարտք մը Չրտոգցքի քարի պէս կախուած է մեր Առաջնորդարանի վզէն։ Ու դեռ երէկ, այդ վարիչները.ընտրութիւններու առթիւ կատարուած քօղարկումներու պատասխանելով, հրապարակաւ չէին քաշուեր յայտարարելու թէ «Առաջնորդարանը ոչ մէկ պարտք ունի»։

Գահիրէի Թեմականն ու Քաղաքականը, ստեղծուած այս անբաղձալի ու ցաւալի կացութեան առջեւ, ձեռք առին խնայողութեան ու կրճատումի ճամբան։ Թէեւ չորս ամիս առաջ պիւտճէ կազմուած ու քուէարկուած էր արդէն, Քաղաք. Ժողովը, անգամ մը եւս պիւտճէի հարցը ներկայացուց Թեմականին, որ իր միջեւ խորհրդարանական յանձնախումբ մը ընտրեց — 5 հոգիէ բաղկացած — որ մանրամասնօրէն քննելէ յետոյ Առաջնորդարանի կացութիւնը, նոր պիւտճէ մը կազմեց, բայց դարձեալ թէական հիմունքներով։ Եթէ քանի մը ամիս յետոյ, նախատեսուած գումարները չիրականացուին, նոր կրճատումներ պիտի ըլլան։ Խնայողութեան կամ կրճատման այս քաղաքականութեան առաջին զոհերը դարձան ազգային պաշտօնէութիւնն ու ուսուցչութիւնը։ Դպրոցի ուսուցչութիւնը, որ վերջերս շարժումի նշաններ ցոյց տալ սկսած է, բողոքներ կատարեց, բայց դրեթէ անլսելի մնաց։ Ազգային իշխանութիւնը փոխանակ հասոյթի տարբեր միջոցներ փնտռելու եւ գտնելու, մկրատը ձեռք առաւ եւ սկսաւ անխնայ մկրատել։ Զնչին թոշակ ստացողներն իսկ չխնայուեցան։

Այս ողբալի վիճակը չէր ստեղծուեր անշուշտ, եթէ մեր վարիչները քիչ մը հեռատես գտնուէին։ Այս վիճակին միակ պատասխանատուները ռամկավարներն ու Եգիպտահայոց առաջնորդն են։ Դեռ անցեալ տարի, յունիսի ընտրութիւններէն քիչ յետոյ, Նուբարեան երեսփոխանները վաւերացուելէն մէկ օր առաջ, առաջնորդին հաւանութեամբն ու կարգադրութեամբը Թեմականին հին կազմը, ծախսէն ազատ բանք փախցնելու փութկոտութեամբ, 500 եգիպտ. ոսկի քուէարկեց ի նպաստ Գէրպէրեան անհատական վարժարանին, առանց նկատի առնելու որ իրաւունք չունէին հապճեպով այդպիսի որոշում մը տալու, քանի որ 7 նոր երեսփոխաններ ընտրուած էին, եւ ազգային սնտուկն ալ նեղ կացութեան մը մատնուած էր։ Առաջնորդարանը 500 ոսկիի նոր պարտքի մը տակ կը մտնէր, պարզապէս մէկ քանիներու եւ Թորգոմ եպս.ի քմահաճոյքին համար։

Քանի մը օր առաջ, խօսակցութիւն մը ունեցայ խորհրդարանական յանձնախումբի անդամներէն մէկուն հետ, որ գայրոյթով լեցուած ըսաւ.

— «Մեր Առաջնորդարանի երէկի վարիչները բոլոր ֆոնտերն ու պատրաստի գումարները ցամքեցուցեր են. առանց խղճահարելու եւ պատասխանատուութեան դոյզն գգացում մը իսկ ունենալու մսխեր են Ազնաւեան Սանուց ի նպաստ եղած կտակին գումարը, Ֆէրմանեան ֆոնտը եւ ուրիշ պատրաստ գումարներ, որոնց ամբողջութիւնը տասնեակ մը հազար ոսկիներու կը հասնի։

Ահա այն ողբալի կացութիւնը ուր մատնուած է Գահիրէի հարուստ Առաջնորդարանը, շնորհիւ իր անճարակ վարիչներուն, եւ այսօր 42 հազար ոսկիի հսկայ պարտքի մը տակ կը տքայ։

ԵԳԻՊՏԱՑԻ

ՄԷԿ ՄԵԹՐ ԵՐԿԱՐ ԼՈՒԲԻԱ

Արդի ճարտարարուեստը մեծ յառաջդիմութիւններ կը կատարէ պարտիզպանութեան մէջ։ Մինչեւ այժմ քիմիական աղբ կը գործածուէր՝ հասունցնելու համար զանազան բանջարեղէններ։ Ներկայիս կը փորձուի օգտագործել անդրմանիշակագոյն ճառագայթները։

Եւ փորձը ցոյց տուաւ, որ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներու ազդեցութեան տակ լուբիան այնքան կ'աճի որ մէկ կճեպը մէկ մեթրի հասած էր պարտէզի մը մէջ։ Կը նշանակէ թէ, կճեպին այս մեծութեամբ, հատիկներն ալ թիւով աւելի շատ պիտի ըլլին քան սովորական կճեպներու մէջ։

ՈՒՐԻՇ Ի՞ՆՉ ՀԱՐՑՈՒՄ

Դատաւորը. — *Ամբաստանեա՛լ, յանցաւոր ես թէ յանցաւոր չես։*

Ամբաստանեալը. — *Պ. Դատաւո՛ր, այդ երկուքէն զատ ի՞նչ տեսակ հարցում ունիք։*

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

6.— ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷ

Սպիտակ շէնքեր։ Երկնակամարի պէս տարածուած մեծ ու փոքր գմբէթներ։ Մինարէներ, սրճարաններ, ուղտեր, արմաւենի, ձիթենի։ Ջուրի ձայն, մարդոց աղմուկ եւ կարմիր ֆէսի ու կապոյտ ծովի ակնախտիղ տեսարան,

Այս բոլորը, կարծես պար բռնած ըլլան՝ հրապարակի մը վրայ, որ կը կոչուի՝ Հիւսիսափայլին Ափրիկէի հրապարակը։

Եւ եթէ հրապարակը մեր երեւակայութեան մէջ վերածենք Միջերկրականի, տայ անոր շուրջ, քարտէսին պէս շարուած են՝ Թունուզ, Մարոք եւ Ալժերիա։

Սկսինք՝ Մարոքէն։

Մարոք ամենավերջին գրաւումն է Ֆրանսայի։ Ֆրանսան անոր գաղթայնացումը կը պարտի Մարաջախտ Լիօթէին։ Իբրեւ գաղթավայր կամ հովանաւորութիւն, քսան տարուան երիտասարդ մըն է։ Երիտասարդ՝ ինչպէս իր Սուլթանը։ Նոյն իսկ մայրաքաղաքը

Հարո՛ւստ է Մարոքը։

Մարոք եւ «Մարոքեննե»։ Մեծ չափերու հասած է կաշեգործութիւնը։ Ցուցահանդէսին մէջ՝ ամբողջ շուկայ մը նուիրուած է այս գործին։ Ի՞նչ գոյներ, ի՞նչ նախշեր։ Եւ... նախարարներու ալփինններէն մինչեւ Մարսէյլի հասարակ ձկնավաճառուհիները իրենց անութներուն տակ մարոքեան պայուսակներ ունին։

Բաղաքին Պապ-էլ-Բուաճը կը ներկայացնէ նոր Մարոքը, փառանալու համար հովանաւորողին ջանքերը։ Մինչդեռ Ֆէսի Պապ-Մասուր-էլ-Հալէօճը կը ներկայացնէ հին Մարոքը։ Դիտելու եւ դատելու համար։

Ցետոյ կայ Մաղզենի պալատը։ Պերճ ու մթին։ Հոն քաւականին մեծակալ սրահի մը մէջ ցուցահանուած է տեղական արուեստը։ Կճանքը։ Բոլորին վրայ նշմարելի է զանազան եկող ու գացող հարստութիւններու թողած ազդեցութիւնը։ Էլ-Մորաւիտներ, Էլ-Մօհարներ, Սաա՛տիներ, Հաֆիտիէներ, եւ վերջապէս Սպանիա եւ Սահարա։

Հին Մարոքը։ Դոցուած տուներ, որ դուրսէն աւերակոյտի կը նմանին։ Ներսէն՝ հրապուրիչ։ Աչքի զարնող գոյներ, սիւներ, պատշգամներ, հաճելի տիվաններ, պարտէզ, աւազան որ կիրքի պէս մելամաղձոտ է եւ բաղաքէստի պէս խոնաւ։

Մարոքցիները կը սիրեն զէնքը։ Անոր համար ալ զէնքի կռատուններ կան պատերուն վրայ, ինչպէս Ս. Դրոց հանր մատենադարաններ Հայոց ազգի բնակութիւններէն ներս...։

Մաւժկալ եւ սակաւապէտ են։ Հիւրասէր։ Մոլեռանդ. Իրենց առնելութիւնը ծանդրաւ է։ ինչպէս որ ներողամտութիւնը անսահման է Հայոց ազգի արդիներուն քով...։

Հաւատաւոր են։ Ժամերով եւ օրերով կրնան երգել Մուհամմէտի փառքը՝ յուլօրէն երկարած՝ պատի մը տակ ու տաժուկ շուքին տակ։

— Ալլա՜հ ու էքպէր...

Սրահի մը մէջ երկու տեսարաններ ուշադրութիւն կը գրաւեն։ Մէկը՝ Մէբէնիներու դամբանը՝ Ֆէսի մէջ։ Երկրորդը՝ Մարաքէշ եւ իր շուկաները։

Մուրացկաններ, տէրվիշներ, օձեր, գիւղացի կիներ, որ զորգ կը բանին, եւ հեռուէն՝ Քութուպիա մինարէն։

Արդարեւ, Ֆրանսան մեծ կարեւորութիւն ընծայած է Մարոքին։

Հողամշակութեան համար գիտութեան վերջին խօսքը Ֆրանսային չափ, լսելի եղած է։

Արդիական սիստէմով ջրաբաշխութիւն, ելեկտրականութիւն, ճամբաներ եւլն.։

Ֆօսֆաթը, որ մինչեւ 1912 դեռ եւս անծանօթ էր, կը շահագործուի ամենակատարեալ մեքենաներով։

Անտարբ, որ միշտ քանէն կ'ուտէր՝ այժմ կը բազմանայ։ Մարախի եւ երաշտութեան դէմ պայքարի միջոցներ ձեռք առնուած են։

Մարոքի մէջ կ'արածուին երկու միլիոն եզ, տասը միլիոն ոչխար եւ երեք միլիոն այծ։ Մարդ գլուխ՝ չորս ընտանի կենդանի։

Մարոքի ափերը հարուստ են ձուկով։ Եւ ձկնորսութիւնը կը ցուցադրուի իբր ընտանի հարստութիւն։

Հետաքրքրական է դատախարակութեան հին եւ նոր սիստէմներու զուգահեռը։

Ցեղ մը՝ մէտրեսէ։ Անելի՝ հիւծէ։ Ենթարիով լակոտներ գետնի վրայ նստած փաթթոցաւոր հօճան կը կապկեն։

Ուրիշ տեղ մը գրասեղաններու առջեւ, արդէն իսկ եւրոպականացած ձայնարկը (T. S. F.) կ'ուսումնասիրեն։ Օթօ և օդանաւ կը սերտեն։

Մարոքի գիւղերը դեռ եւս անապատի հպատակներ են։ Բայց հեռու չէ այն ժամանակը՝ որ Մարոքը իր ամբողջութեանը մէջ տեղի տայ խալամութեան անխառնակ քաղքենուն որ զինք անաղերս կը պահեն 20րդ դարուն հետ։ Որովհետեւ, գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, նոր սերունդը ֆրանսականը կը սորվի եւ ֆրանսականը կը սիրէ։

Որովհետեւ, Սուլթանի որդին արաբերէնէ աւելի անգլիերէն եւ ֆրանսերէն կը խօսի։

∴

ԹՈՒՆՈՒԶ

Դարձեալ թաղ մը՝ սպիտակ։ Սպիտակ գմբէթներ եւ մինարէ։

Ասիկա ընդօրինակութիւնն է Թունուզի ծարզպանութեան պալատին, Palais de la Régence:

Դառնալով իր տաղաւարէն՝ պէտք է որ գեղեցիկ ըլլայ Թունուզը։

Ամէն կողմ լազուարթ գիտատարաններ։ Ո՛չ, Լրտեսանոցներ (moucharabiehs)։ Որուն ետեւէն խոլամ կնոջ աչքերը կը փայլին։ Անխուսափելիօրէն քակ մը կայ եւ կեդրոնը՝ մարմարեայ աւազան մը և նարնջենիներ։

Իսկ եւ իսկ արաբական ոճ։ Քանդակներ՝ դուրսէն, քանդակներ՝ ներսէն։ Գլխաւոր գմբէթը ներսի կողմէն ոսկեզօծ է՝ ծիրանեգոյն փայտի վրայ։ Արեւելեան ոճով պատուած սրահ մը։ Ամէն կողմ՝ ծօզահոլ, գորգեր, թանկագին կերպասներ, կահ կարասի եւ այլն։

Իւրաքանչիւր սրահ յատկացուած է ճիւղի մը։ Սրահ մը՝ պատմութեան եւ գաղթայնացման։ Սրահ մը՝ բանակին եւ անոր ականաւոր տաբոցին։ Սրահ մը՝ լուսանկարին, որուն համար Թունուզը աշխարհի ծեծագոյն հանքերը կը ներկայացնէ՝ Զիլիէն յետոյ։

Ցատուկ սրահ մը՝ արմաւիի, այգիի, նարինջի, արմաւի եւ ձիթապտուղի։ Եւ առանց նմոյշներուն՝ որոնց լուսաւորուած ապակիէ փեղկերու մէջէն ազնուականօրէն կը խնդան։ Ցուցակներ եւ թիւեր, որոնք կը գինովցնեն այցելուն։

Քառակուսի սրահի մը մէջ՝ ահա անասնաբուծութիւնը։ Հոն ալ կճղակաւորները կը գերազանցեն բնակչութեան թիւը։

Աչաւասիկ, այս սրահին մուտքին քով կարդացէ՛ք — Ֆրանսայի 1/4ին չափ մեծ, 2 միլիոն տեղացի, 102 հազար օտարական եւ 71 հազար՝ ֆրանսացի։ Ցետոյ՝ 2500 քիլոմէթր երկաթուղի, Դպրոցներ՝ ազգականց եւ մանչերու։ Հնագրատուններ, երկրագործական վարկեր, պանքաներ եւն. եւն.։

Տաղաւարէն դուրս՝ երկննանք դէպի՝ Սուգ-էլ-Պարքա, ուր ժամանակին գերեվաճառութիւն կ'ընէին։ Այս փոքր ու սիւնաւոր հրապարակին շուրջ՝ բազմաթիւ կրպակներ կան։ Ցատուկ շուկաներ։

Ահիզ ասուքներ։ Ծած ցած առաստաղներ, լոյսի պակաս, աղմուկ, ծուռմարանութիւն, սակարկութիւն։

Աչաւասիկ՝ Սուգ-էլ-Աէրրաճին։ Դարձեալ մեր Ամերիկուհիներ գնում կ'ընեն։

— I would like...

— Ե՛այէպ եա սիթ. Թա,է՛պ ալա ըասի ալա...

Վարդենը աչքն անդամ [...] ցրներ իր գործին վրայէն։ [...] փայտէ գործիքներով գիծեր կ[...] շէ կաշիին վրայ, ինչպէս [...] որ աչքի մը վրայ կ'աշխատի [...] տոյ խորհրդաւոր շարժումներ [...] խանդավառէ ծախողին շատ[...] ութիւնը՝ մինչեւ որ փա[...] յաճախորդները ցնծան... Հարի[...] նցնեն։

Քիչ անդին Պապ-Սուէքա[...] պարակը եւ Սիտի Մահրազի մզկի[...] 45 կրպակներու մէջ՝ մետաքս[...] հիւսեն, կաշի կը բանին, ոսկեր[...] թիւն, գորգաշինութիւն, անուշեղ[...] անուշահոտութիւն։

Դժուար է արեւելեան շուկայ [...] մը մէջ Արեւելքի ըլլալ։ Բայց [...] հանդէսը դիտես, թէ այցելուն [...] որոնք ինքնատիպ ցուցահանդէս [...] են քեզի համար։

Ի՞նչ Նախնականութիւն [...] շխ այս մարդոց ապշութեան [...] Ոսկերիչը որ աչքիս առջեւ [...] բանջան կը պատրաստէ, մի[...] հնութեանէն կը ծառէ եւ գ[...] մին տաքութենէն չաղացած [...] նին կը դնէ իր մատներուն [...] իբրեւ... հնութիւն։

Ցետոյ «քուսքուս»ի եւ «[...] լօքում»ներու պատմութիւնը։

Սուտանցի ընկեր» կը [...] խնդալէ. Բայց, եկո՛ւր Կարդա[...] որ այս սանդուղներէն վեր [...] ելլենք՝ Ցար Էլ-Պէյի ուն[...] վրայ։

Պէյերուն ապարանքը՝ Հայա[...] մէկ գիշերներու պալատն է։ [...] րու պահակներէն 32 հոգի կը [...] հոս։ Այստեղէն է, որ պիտի [...] նաեւ ըլլանք՝ Միրիամ-Բեյ[...] «կախարդական Թունուզ»[...] Tunisie Enchantée

ՈՒՐՈՅՑԱՆ[...]

ԹԱՏՐՈՆ.

«ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԵԼԻՔՆԵՐԸ»

Շաբաթ իրիկուն. Սօսիէթէ [...] վանթի սրահին մէջ դերասան Սարգ[...] եան ներկայացուց «Ղարաբաղի Մել[...] ները» թատերգութիւնը (օփերէթ[...]).

Այս գործը ծանօթ է Պոլ-Պա[...] (խմբի Պօղոս) անունով, հեղին[...] դերասանապետ Ա. Աբելեան։

Արցախի հայ մելիքները [...] են անհաշտ թշնամութեամբ։ Մ[...] Շահազարի տղան կը սիրահարի [...] լիք Ալլահվերդիի աղջկան, եւ [...] սէրը, որ ապահովաբար վերջ[...] ծանր ողբերգութեամբ մը, շ[...] խմբի Պօղոսի հնարամտութ[...] րուն՝ կը դառնայ աղուոր հով[...] դութիւն մը, իրարու մխացնելով [...] միայն երիտասարդ սիրահար[...] այլ նաեւ դարաւոր թշնամի [...] լիքները։

Աղուոր խաղ մըն է այս, [...] յօրինուածքին մէջ դուք կը [...] նաեւ հրաշալի գիւտեր, [...] աշխարհը։ Լեցուն սրախօսութ[...] րով, միամիտ ու գիւղական [...] բանութեամբ, հովուերգական [...] հայրենի բաներով։ Խաղին [...] հանդիսատեսը կը մեկնի՝ [...] բար կրկնելով հայկական [...] թիւններու այն եղանակը, [...] հական շարական, որ պիտի [...] կերանայ, հարսանիկան զուարճ[...] դերուն ու ատատատումներուն [...] Ջրպէս հանդիսատեսը, [...] դրան վրայ, պահ մը կը մտ[...] ցնելու թէ արդեօք խմբի [...] հիմա պէտք չէ՞ հաշտեցնելու [...] մար նոր օրերու մելիքութի[...] ու մելիքները։ Հաճելի [...] մըն էր ներկայացումը, [...] չափազանց յաջող

Մասնաւորաբար [...] բաբեան, ձայնի ու երգի [...] հէն զատ, ի յայտ բերաւ [...] արտայայտութեան այնպիսի [...] որոնք կը հաստատեն իր [...] Տիկին Սուրաբեան մէկն [...] լաւագոյն եւ արժէքաւոր [...] նուհիներէն։

Պ. Սուրաբեան եւս [...] խաղերէն, շարժումներու [...] մութենէն եւ փորձ դերասան [...] կարողութենէն զատ [...] բեմավարի յատկանիշեր [...] հանդերձ իր դերը, կը [...]

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բովանդակ աշխարհի ուշադրութիւնը ուղղուած է Լոնտոն, ուրկէ պիտի ծագի յոյսը կամ խաւարը՝ տնտեսական եւ ընդհանուրական կեանքին համար։

Ամփոփենք գլխաւոր թերթերու կարծիքները.—

«Թայմզ».— Անցեալ յուլիսէն ի վեր, աւելի քան 200 միլիոն ստերլինի քաշուած էր Լոնտոնէն, գլխաւորաբար արտաքին հաշիւներու համար։ Այս դրամը ճարուած էր ձեր ոսկեդրամի պահեստէն, որ հիմա իջած է 133,709,000 ստերլինի եւ վերջերս Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու տուած 130,000,000 ստերլինի վարկերէն։ Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին, օտար դրամները այնքան մեծ քանակութեամբ կը քաշուէին որ, կառավարութիւնը ուրիշ միջոց չունէր եթէ ոչ դադրեցնել ոսկեդրամի դրութիւնը։ Կառավարութեան եւ Անգլիոյ Դրամատան յանձնառութիւնները, որոնք օտար դրամով վճարելի են, չպիտի ազդուին այս որոշումէն, եւ լիովին պիտի վճարուին։ Նոր օրէնքով կը դադրի 1925ի օրէնքին այն մասը որուն տրամադրութեամբ Անգլիոյ Դրամատունը ձուլ ոսկի կը ծախէ որոշ սակով մը։ Դրամատուները գործի համար բաց պիտի ըլլան սովորականին պէս։ Ոսկեդրամի արտածման ընդհատումը խստօրէն չպիտի գործադրուի։ Չպիտի խափանուին առեւտրական ընդհանուր գործառնութիւնները, այլ պիտի խափանուի Լոնտոնի հրապարակին ընծայած դիւրութեանց չարաշահութիւնը։ Փոխանակութեան սակերը իրենց մակարդակը պիտի գտնեն գործերու սովորական ընթացքով։ Կառավարութիւնը իր ծանօթ որոշման յանգած է շատ ուշադիր եւ երկար քննութիւններէ յետոյ։»

«Տէյլի Թէլէկրաֆ».— Ազգային կառավարութիւնը լքելով ոսկի-չափանիշի դրութիւնը, կը հետապնդէ օգտակար եղանակ մը, որուն բարոյական արդիւնքը բացորոշ է։ Ան միակը չպիտի ըլլայ այս միջոցը գործադրողներուն մէջ։

«Մեր երկրին ելմտական պայմանները ամուր են եւ հետեւաբար չի սպառնար դրամի դահավէժ անկում մը, թէեւ վայրէջք մը անխուսափելի է։

«Այս ծանր եւ կարեւոր միջոցը անշուշտ բիրտ հարուած մը կուտայ ազգային հպարտութեան։ Կառավարութիւնն ստիպուեցաւ այդ միջոցին դիմել, այս կացութենէն դուրս ելլելու համար, ամէն հնարաւորութիւն քննելէ վերջ։

«Վերջին շաբթուան ընթացքին մեծաքանակ ոսկի քաշուեր էր հրապարակէն։ Այդ պատճառով կառավարութեան առած քայլը անխուսափելի էր, նոյնիսկ եթէ նոր եւ շատ կարեւոր վարկեր տրամադրուէին Անգլիոյ, օտար կառավարութեանց կողմէ։

«Այդ վարկերը շուտով պիտի սպառէին, եւ Մեծն Բրիտանիոյ կացութիւնը՝ տուով աւելի պիտի վատթարանար»։

Ֆրանսական մամուլը իր կողմէ երկարօրէն կ'անդրադառնայ անգլիական տագնապին։

«Էքօ տը Փարի» հետեւեալ կերպով ցոյց կուտայ վերջին որոշման հետեւանքները։

— Անուանապէս նոյնը մնալով մէկտեղ օրավարձքերը եւ արտադրութեան գիները, որոնք կը չափուին ոսկիի գնման կարողութիւնով, անշուշտ պիտի իջնեն նոյնպէս պետութեան պարտքերը։ Այնպէս որ Անգլիա կարող պիտի ըլլայ արտադրել աւելի նպաստաւոր հաշուով եւ միջազգային շուկայի վրայ, գինազրել իր մրցակիցներուն։ Ուշադրութիւն մեր ֆրանսական արտադրութեան գիներուն, որոնք անընդհատ կը բարձրանան։

«Բայց, այս առաւելութիւնը կարելի պիտի ըլլայ պահպանել այն ատեն միայն, եթէ օրավարձքերու եւ ապրուստի գիներու բարձրացման առաջքն առնեն ամրօրէն, եւ կամ եթէ բարձրացումը երկար յապաղումով հետեւի ոսկիի գիներու ընթացքին։ Միւս կողմէ վերջին նորութեան անպատեհութիւնները շատ նշանակելի են։ Աշխարհի ամէնէն մեծ առնելիքաւոր ազգը թոյլ կուտայ որ իր դրամը իյնայ. օրինակը վտանգաւոր է։ Այն երկիրները որ կը վարանին դրամական անկման եզերքը կեցած, կրնան այլեւս չունենալ դիմադրելու ուժը՝ դրամաթուղթի հմայքին առջեւ։

«Սթերլինով վճարելի առեւտրական պարտամուրհակը, որ առեւտրական աշխարհի դրամն էր, Լոնտոնի հրապարակին հարստութիւնը, հարուածը ստացաւ։

«Տնտեսական միջազգայնութիւնը նոր նահանջի մը կ'ենթարկուի։ Անգլիա կ'ամփոփուի ինքն իր մէջ։ Միւս երկիրները որ իրմէ առաջ նոյն ճամբէն քալեցին, չպիտի ուշանան անկից առաջ անցնելու։ Եթէ նկատի ունենանք փոխանակութեանց ամբողջութիւնը, նոր դանդաղեցում մը անխուսափելի կը թուի։

Անգլիական տագնապը՝ համաշխարհային տագնապ է, կը գնահատէ «Ուռա»։

— Գալով Անգլիոյ որոշման արտաքին հետեւանքներուն, կրնան անսահման ըլլալ, այնքան մեծ է շուկաներու կապակցութիւնը։ Կ'երեւի, ամէնէն աւելի Գերմանիան է որ պիտի ցնցուի եւ այս է պատճառը որ կրկին կը փակէ իր Սակարանները։

Եթէ միանգամայն նկատի ունենանք անգլիական, գերմանական եւ ամերիկեան տագնապները, արդէն յստակօրէն կը նշմարենք տնտեսական զարհուրելի անկումը որ կը ծանրանայ աշխարհի վրայ, եւ որ դեռ, իր վերջին խօսքը չէ ըսած։»

Իրարու յաջորդող կառավարութիւնները, կը գրէ «Թան», սխալներ գործեցին։

— Անգլիա տակաւին առողջ ուժ մըն է, կարող է վերականգնիլ իր միջոցներով, ուժ մը որ անհրաժեշտ է քաղաքակիրթ աշխարհի բարգաւաճման։ Վտանգին գիտակցութենէն ի վեր, ճիգը որ կը թափէ, կը փաստէ անոր քաջութիւնն ու կորովը՝ ձախորդութեան հանդէպ։ Մէկ օրէն միւսը, նուիրական միութեան մեծ թափով, փոխեց կառավարութիւնը, նուազեցուց իր ծախքերը և աւելցուց իր գոհողութիւնները անհամեմատ չափերով։ Վտանգին դէմ դրաւ իր ժողովուրդին բնաւորութեան յատուկ վճռականութեամբ մը։ Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ առիթ չթաւեց առաջքն առնելու վտանգին եւ նպաստելու վերականգնումի գործին։»

Իսկ գերման մամուլը ուրիշ աչքով կը նայի տագնապին։ Ֆրանսայի դիրքը ամուր է առայժմ, եւ աշխարհի ոսկին թաւալուած է Փարիզ եւ Ուաշինկթըն։

— Աշխարհի մէջ կա՞յ պետութիւն մը, կը հարցնէ ժողովրդավար կուսակցութեան պատկանող թերթ մը, որ կարենայ յաջողութեամբ իր կամքը պարտադրել Ֆրանսայի։ Չկայ, այն օրէն ի վեր որ Անգլիա անդամալուծուած է եւ տկար Գերմանիան չէ որ պիտի կարենար կանգնիլ Ֆրանսայի առջեւ։ Ֆրանսայի դէմ բռնուած ճամբայ կը տանի դէպի աղէտ»։

Իսկ «Պէրլինէր Թակեպլաթ» կը թելադրէ Ֆրանսայի հետ կնքել տնտեսական համաձայնութիւն մը։

— Կը ճանչնանք Ֆրանսան եւ գիտենք թէ տնտեսական օգնութիւն չպիտի կատարէ, առանց ստանալու քաղաքական փոխարինութիւններ։ Մենք որ Անգլիայէն կը սպասէինք քաղաքական եւ տնտեսական օժանդակութիւն, պէտք է որ, համաձայն վերջին դէպքերուն, թաղենք այս յոյսերը

Կարդացէք և Տարածեցէք ՅԱՌԱՋը

[...]ը հիւրընկալէր բեմին շարժումին, [...]շունչ տալով անոր։

Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի էր նաեւ Գ. Ամիրխանեան [...]երու ծառայ մը, որ լաւ գիտէ [...]արտայայտուիլ դիմախաղով ու շարժումներով։ Յաջող էին նոյնպէս Օր. [...]նահիշ, Գ. Գմբէթեան եւ Գ. Սու[...]էնեան։

Երաժշտական մասը՝ տաղանդաւոր Թաշխտ Ժորժի ղեկավարութեան տակ։

179

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Շաբաթ իրիկուն Հայ Ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին երեկոյթ-զուարճախօսութիւնը։ Ժամանակէն առաջ ժողովուրդը բռնած էր իր տեղը։ Երեկոյթի առաջին բաժինը պիտի կատարէին Հ. Կ. Խաչի լսարան-դպրոցի աշակերտները։ Հարիւրէ աւելի պզտիկներ բեմ պիտի ելլէին։

Ժամը 9ին հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։ Հաճելի էր տեսնել հայ կայտառ մանուկները մաքուր եւ կոկիկ հագուած, աղջիկները սեւ գոգնոցներու վրայ ճերմակ օձիքներով, բեմին վրայ շարուած կարգապահ ու ժպտուն։ Խումբը ղեկավարութեամբ դպրոցի ուսուցչուհի Օր. Ա. Սողոմոնեանի երգեց ժողովրդային եւ մանկական երգեր։ Մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ, մեներգներ։ Մեծերու, այսինքն 8-12 տարեկան երախաներու խումբին յաջորդեց փոքրերու 5-8 տարեկաններու խումբը, երգ, արտասանութիւն, մեներգ։ (Բաժանումը կատարուած էր բեմի փոքրութեան պատճառով)։

Բեմադրուեցան երկու մանկական կտորներ «Արմինէ եւ լօքումներ» եւ «Փնթիկը»։ Տղերն անցան շատ յաջող եւ մեծ զուարճութիւն պատճառեցին ներկաներուն։ Յետոյ բեմադրուեցաւ կենդանի պատկեր մը, անտառին մէջ վիրաւոր եւ հիւանդ հայորդիներ քով քովի թափուած, երկու գթութեան քոյրեր անոնց վրայ հակած։ Փոքրիկ աղջիկ մը արտասանեց պատկերին համապատասխան կտոր։ Յետոյ գթութեան քոյրերը ջութակի ընկերակցութեամբ երգեցին «Սեւ խաւարը»։ Տպաւորութիւնը շատ խոր էր։ Վերջացաւ մանուկներու բաժինը։ Երգերը, արտասանութիւններն ու խաղերը շատ յաջող էին։

Յայտագրէն դուրս երգեցին Հ. Կ. Խաչի անդամուհի տիկ. Էլիզ Բիւքէլեան «Կռունկ ուստի կուգաս», Օր. Հ. Մելիք Յակոբեան, որ Փարիզէն եկած էր, արտասանեց «Սուգի գիշերը»։

Տասը վայրկեան դադարէ յետոյ, բեմ ելաւ օրուան բանախօսը տիկին Էլլէն Բիւզանդ, փառաբանելով ազգային հերոսի տիպարը։ Նոր հայ հերոսը համեմատեց հին հայ հերոսի Սասունցի Դաւիթի հետ, ցոյց տալով անոնց նմանութիւնները եւ տարբերութիւնները։

Ընդհանրապէս երեկոյթը կազմակերպուած էր շատ խնամքով. գովելի էր նաեւ կարգապահութիւնը։ Կ. Խաչի յարգելի տիկինները ջանք չէին խնայած հանդէսի յաջողութեան համար։ Ժողովուրդն ալ գնահատելով անոնց ջանքը, խանդավառ լեցուցած էր սրահը։ Աւելի եռանդ եւ յաջողութիւն կը մաղթենք մեր յարգելի քոյրերուն։

Ներկայ մը

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՏՕՔԹ. ՏԻՆՃԵԱՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Լոնտոնի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Յանկարծամահ եղաւ Տօքթ. Տինճեան, ծանօթ ատամնաբոյժը։ Քառասուն տարիէ ի վեր այստեղ հաստատուած էր եւ մօտէն կը հետեւէր ազգային կեանքին։ 1924ին Հայաստան գնաց, իբրեւ պատգամաւոր Հօկի համագումարին։ Ատենապետն էր Լոնտոնի Միացեալ ընկերութեան։

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան Գ. Յանձնախումբը որոշեր էր զինաթափութեան նախապատրաստական խորհրդակցութեանց հրաւիրել Ազգերու Դաշնակցութեան ոչ-անդամ պետութիւններ, որոնց կարգին Ռուսիա եւ Թուրքիա։

Ռուսիա հրաւէրը մերժած է այն առարկութեամբ թէ՝ ժամանակը շատ կարճ է՝ իր պատուիրակը կարենալ նշանակելու համար։ Սակայն խորհրդային կառավարութիւնը պատրաստ ըլլալով ուժ տալու սպառազինման սահմանափակման, կը միանայ Իտալիոյ առաջարկին, պայմանաւ որ ընդունուի՝ իբր պարտադիր բոլոր պետութեանց։ Անկից զատ, պէտք է նաեւ որ պետութիւնները ընդունելով Իտալիոյ առաջարկը՝ սպառազինման ժամանակաւոր զինադուլի մասին, յանձն առնելու են թէ ատով զինաթափութեան գլխաւոր հարցը չեն վերցներ օրակարգէն, եւ կը խոստանան զայն լուծել մօտաւոր ապագայի մէջ։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայէն նոր վերադարձած գերման օրագրող մը, իր տպաւորութիւնները կը հաղորդէ։ Օրագրողը կը հաստատէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը ամէն ջանք կը թափէ կարելի եղած չափով բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ հրապուրելու դէպի Ռուսիա, սակայն եթէ կան լաւ կահաւորուած, հանգստաւէտ պանդոկներ, գիները մատչելի չեն ամէն քսակի։ Այս պանդոկներուն մէջ, լաւ սենեակ մը լոգարանով, կ'արժէ օրական 20 տոլար. իսկ ամէնէն փոքր սենեակը՝ 6 տոլար։ Կան նաեւ վաճառատուններ, ուր կարելի է ամէն ինչ գտնել՝ օտար դրամով վճարումի փոխարէն։

ՎԵՑ ՕՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ՄԷԿ ՕՐ ՀԱՆԳԻՍՏ

Ռուսիոյ մէջ, կիրակի օրուան ջնջման և շաբաթական հնգօրեայ աշխատանքի կիրարկման հետեւանքով, կոլխոզներու մէջ, գիւղացիները բուռն ընդդիմութիւն կ'ընէին։ Այս անպատեհութեան առաջքն առնելու համար, խորհրդային կառավարութիւնը որոշեց վերահաստատել շաբաթական վեցօրեայ աշխատանքի եւ կիրակնօրեայ հանգիստի դրութիւնը կոլխոզներուն եւ պետական ագարակներուն համար։

Խորհրդային մամուլը այս որոշումը կ'արդարացնէ գիւղացիներու խռովարար ընդդիմութեան վերջ տալու անհրաժեշտութեամբ։

ԲԱՄՊԱԿԻ ՏԱԳՆԱՊԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Եգիպտոսի Նախարարական խորհուրդը որոշեց կրճատել բամպակի մշակութեան յատկացուած տարածութիւնը։ Հարիւրին 25 պիտի կրճատուին ամէն տեսակ բամպակի մշակութեան յատկացուած հողերը, իսկ հարիւրին 30 «Սագէլ» բամպակի մշակութեան տարածութիւնը։

Այս կարգադրութիւնը թէեւ հակառակ է Եգիպտոսի բամպակի քաղաքականութեան, բայց անհրաժեշտ է, նկատի առնելով համաշխարհային տագնապը։

ԱՄԷՆ ՉԱՐԻՔԷ ԲԱՐԻՔ ԿԸ ՄՆԻ

Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ՝ բրիտանական դրամին անկումը պիտի նպաստէ առեւտրական կեանքին, դիւրացնելով արտածումները։ Անգլիական ապրանքը աւելի աժան պիտի ծախուի։ Հետեւաբար պիտի կրնայ մրցիլ գերմանական եւ ֆրանսական ապրանքներուն հետ։ Այս ալ ուրիշ մտահոգութիւն մը՝ Անգլիոյ հետ առեւտուր ունեցողներուն համար։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ՅԱՒԵԼՈՒՄԸ

Վերջին մարդահամարին համաձայն, Հնդկաստանի բնակչութեան թիւն է 350,353,675։ Բուն Հնդիկներուն թիւը՝ 238,330,910, ինչ որ կը ներկայացնէ հարիւրին 10 յաւելում վերջին տասնամեակին վրայ։ Իսլամներու թիւն է 77,743,928, այսինքն հարիւրին 13 յաւելում։

ՀԱՄԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Դեկտեմբեր 7ին համիսլամական համաժողով մը պիտի գումարուի Երուսաղէմի մէջ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ՝ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Երկաթուղիի ծանօթ մահափորձէն իվեր, հունգարական կառավարութիւնը արտակարգ խստութեամբ կը հետապնդէ համայնավարները։ Սեպտ. 20ին հրատարակուեցան երկու հրամանագիրներ։ Առաջինը՝ առժամապէս կը դադրեցնէ հրապարակային ժողովներ գումարելու եւ թերթեր կազմելու իրաւունքը։ Երկրորդը՝ կ'ընդլայնէ հին օրէնք մը, անմիջական պատիժի ենթակայ համարելով այն բոլոր արարքները, որ կը ձգտին աչաբեկել իշխանութիւնը կամ անհատները կամ խանգարել ապահովութիւնը։ Այս կարգի յանցանքներուն համար մահապատիժ պիտի գործադրուի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (133)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Այդպիսի գաղտնաթիւններ [...]ինչեւ հիմա ալ կը շարունակուին։

Արջավանքէն դուրս եկանք, [...]ցինք Ղարա Բերդակէն հեռու. [...]երնիս վերցնած էինք Մշեցի [...]ղարը, Սերոբի նախկին մատա[...]ը։

Գ. Հրայրը, պաշտօնական [...]ելով, նրան թուղթ յանձնած [...] թէ՝ «Հիւանին, քո բարեկամ [...]ելով. քո մասին ալ այսպիսի [...], այնպիսի բաներ կը խօսեն. եթէ սպանես Հիւանին, [...]ութանքներդ կը ներուին»։ Նա[...]ը միշտ խռոված էր [...]անել Հիւանին, բայց չէր [...]անում. Նազարը մեր ձեռքն [...]ելով Մշեցիներէ ներկայութեամբ, ընկերական դատ [...]ինք եւ վճռեցինք մահուան [...]ամի ենթարկել։ Ղարս գիւղի [...]եցի Սմբատը տեսօրի են[...]երկեց դրան գիւղի ծայրէն։

Դիակը յանձնեցինք 2-3 Ղարաեցի հաւատարիմ տղաներուն, եւ նրանք ալ թաղեցին։

Զմոռնամ ըսելու, որ Նազարը, Սերոբը մատնելուց յետոյ, կ'անցնի Կովկաս, բայց հոն ամէն բան իմանալով, ուզեր են սպանել։ Այդ պատճառով նա նորէն կը փախչի եւ անձնատուր կ'ըլլայ տաճիկ կառավարութեան։ 2-3 ամիս բանտարկելէ ետքը, կ'ազատուի, Հիւանիի միջնորդութեամբ։

⁂

Ղարսից անցանք Մուշախչէն, որը կէսը հայ է (15 տուն), կէսը քիւրտ (20 տուն). Թաղերը քիչ մը իրարուց հեռու են։ Գացինք Գասպար աղայի տունը։

Գասպար աղան ունէր մէկ ձօսին հրացան, գիւղի մէջ ալ կային 6-7 կոնտոսուր զէնք։

Կռմուին գրած նամակը կը հանէ Գիւղալտարայի հայերու ձեռքը։ Կ'երթան, կը տեսնեն, որ փամփուշտի նեղութիւն ունեն։ Իրար մէջ կը հաւաքեն 9 ոսկի, կը դրկեն Բաղէշ, հոն ալ կը հաւաքեն 5 ոսկի, եւ 14 ոսկով 400 փամփուշտ կ'առնեն, կը դրկեն։

Այդ փամփուշտները ինծի պատահեցին Մուշախչէն։ Բայց ի՞նչ ըրած, որ 400էն միայն 100ն էր իսկական, մնացածը կեղծ էր։

Մուշախչէնէն Ախլաթի Շամիրամ գիւղը 9 ժամ է, իսկ Ջրհորը՝ 8 ժամ։ Ջրհորի մէջ կան քանի մը ոստիկան, որ կորտոն կ'ըսուի։

Գիւղի ժողովուրդը հայ չունի, աղքատ է։

Աղօթարանը բացուեցաւ՝ հասանք Ջրհորի տակը։ Բոլորս յոգնած, ջարդուած էինք։ Մեզ հետ կային նաեւ վիրաւորներ (վէրքերը դեռ կատարելապէս չէին առողջացել), որոնք ստիպուած էին մեզ հետ քալելու։ Երբեմն դրանց կը փոխադրէինք ձիերու վրայ։ Ջրհորն անցանք եւ եկանք Շամիրամը։

Լուսը բացուեց, չորս տղայ առաջ դրկեցի. ուղեկցի այն քիւրդը, որ ուղարկուած էր Բաղէշի Հէյթէյց իբրեւ պահապան, բռնեն եւ չթողնեն, որ փախչի։ Արեւը ծագեց, հասանք գիւղը. բոլոր տղերքը պառկեցին։

Սեպուհն եւ Սեբաստը, 16 ընկերներով, որոնք մեր քովից գացած էին՝ այդ օրը կը գտնուէին Գրդուա Գեօրգին բակ. նամակ մը գրեր Սեպուհին, որ գայ։

Նրանք կէսօրին մօտ եկան։ Սեպուհ կով մը առած էր. անմիջապէս մորթեց, հաց եփել տուաւ։

Տղայոց առաջարկեցի

— Տղերք, էսօր եթէ կռիւ ըլլայ, մենք ինչպէ՞ս պիտի ընենք։

— Բերանը խփիր-բաց,— ըսին։

— Դէ՛հ, եթէ էսօր էլ ըլլալ փաղը անպատճառ ըլլալու է, պատրաստ կեցէ՛ք։

Երեկոյեան մութ տալուն՝ պահապան քիւրդն [illegible]։

— Դուք որ գնաք, էս բանը անպատճառ կ'իմացուի։ Ինձ որ հարցնեն, ես ի՞նչ ըսեմ։

— Թէ՛ւրա,— ըսի,— ի՞նչ պիտի ըսես. կ'ըսես, որ եկան, գացին, չգիտեմ ուր գացին։

Իրիկունը ժողով մը ունեցանք։ Հարցը վճռեցինք այսպէս.

— Չի կարելի էսչափ մարդով մէկ գալ ու հաց գտնել. 20 հոգի Գիւղալտարա դրկել, 20 հոգի Ուռ Թափայ տանել, մնացածն ալ՝ Նեմրութ։

Տղայոց իրեղէններու համար նամակ մը գրեցին Բաղէշ, որ տղայոց համար [illegible], ծխախոտ եւայլն գայ։

Գիւղի վերեւ կը գտնուին պատմական բլուրներ, որոնց վրայ, ժամանակին բերդեր են եղած։ 12 մարդ դրկեցի հոն եւ պատուիրեցի՝ առաւօտ մինչեւ որ մարդ չգայ, չէք գայ։ Մէկ մասը կը քնէ, միւս մասը կը պահէ։

Հոն մնալու պատճառն այն էր, որ մենք չէինք գիտեր Վանի գրութիւնը. նամակ մը պիտի գրէինք մեր ընկերներուն եւ գրութիւնն իմանայինք. նաեւ ինչպէս հոն գնալը։

Գիշերուան ժամը 6ուկէս էր։ Գիւղի մէջ պահապաններ դրինք ու քնեցինք։

Առաւօտ ժամը 10ին, ինձ ձայն տուին թէ, «ելի՛ր, պաշարուած ենք»։

Ալի բէկը իր ձիաւորներով Սոխուրդի կողմէն, Նեմրութի սարի ստորոտներով, եկած, մօտեցած էր մեր բլուրներուն։ Բայց բլրի մարդիկը տեսնելով որ մեզնից մարդ գացած չէ, արեւն ալ բաւականին բարձրացած է, կ'ըսեն,

— Ուրեմն, ա՛լ ոչինչ չի՛ ըլլալու։

Ու կուգան գիւղ։

Արթնալուս պէս հարցուցի.

— Բլրի մարդիկը հո՞ն են։

— Չէ՛,— ըսին,— գիւղն են։

Իսկոյն գլուխս դարձաւ, պոռացի ճարպիկ տղաներուն։

— Շո՛ւտ, բլուրները։

Տղերքը վազեցին բլուրները եւ աւելի շուտ բռնեցին դիրքերը, քան թշնամին։ Լաւ նկատեցինք, թէ Գեարոսը սպանուեր է, հրացանը առած են։

(Շար.)

ԹՈՒՐՔԻԱ

Էնկիւրիէն, 22 սեպտ.ի հեռագիր մը կը յայտնէ թէ Թուրքիոյ սակարանը լքած է ոսկերլինը իբր գործառնութեանց խարիսխ և ընդունած ֆրանքը։ Սակարանական գործառնութիւնները կանոնաւորաբար կատարուած են. թրքական ոսկին կը բռնէ 12,06 ֆրանք։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Ինչպէս գրեր էինք, ամբողջ Գերմանիոյ սակարաննները փակուած էին մինչեւ չորեքշաբթի օր։ Բոյխսպանքի որոշումով ժամանաւոր զեղչի սակը բարձրացած է 7.88էն 8 առհարիւրի։

Պերլինի անգլիական գեսպանը, այցելեց գերման վարչապետին, որուն հաղորդեց Անգլիոյ կիրարկած միջոցները ելմըտական տագնապին առթիւ։

ՊԵԼՃԻՔԱ

Պրիւսէլի գլխաւոր դրամատուններու ներկայացուցիչները խորհրդակցութիւն մը ունեցան, եւ որոշեցին 1 միլիառ ֆրանքի գումար մը տրամադրել, օժանդակելու համար շուկային, եթէ պէտք ըլլայ։

ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ ՎԵՐՋ ՃԱՓՈՆ

Ճափոնի մէջ, ոսկի-չափանիշով դրամական դրութիւնը վերցնելու կողմնակիցները կը շատնան։ Բազմաթիւ են անոնք որ կը պահանջեն հետեւիլ Անգլիոյ օրինակին։ Շատերը կը կարծեն թէ Անգլիոյ վերջին որոշումը պիտի նպաստէ վերցնելու անորոշ կացութիւնը՝ որուն մատնուած են Եւրոպայի ելմտական շրջանակները։

ԻՏԱԼԻԱ

Իտալիոյ Սակարանները փակուեցան բոլոր արժեթուղթերու վրայ բաւական ծանր անկումով։ Պետական արժեթուղթերն եւս զերծ չմնացին անկումէն։

Իտալական գեսպանը կը հերքէ այն զրոյցը թէ Իտալիա եւս կը պատրաստուի վերցնել ոսկի-չափանիշի դրութիւնը։

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ամերիկայի սակարանական շրջանակները կը գովեն Անգլիոյ ձեռք առած միջոցները։ Նիւ Եորքի կարեւոր դրամատէրներուն կողմէ յայտնուած վստահութիւնը հանդէպ Անգլիոյ հանդարտեցուց մտքերը։

Ոսկերլինը անշուշտ, կարգ մը ելեւէջներ ունեցաւ։ Նախորդ օր, գործառնութեանց սկիզբը 4 տոլար կ'արժէր, բարձրացաւ 4,30ի կէս օրէն վերջ եւ փակուեցաւ 4,31ի։

ԵՐԵԿՈՅԹ—ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ձ. Ռ. Մ.

Ձ. Ռ. Մ.-ի Փարիզի եւ շրջականներու մասնաճիւղերուն կողմէ 17 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Ingenieurs Civilsի սրահներուն մէջ։

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

4.— ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Թող սուրբ դառնան ձեր սիրտերը, լսելով անոնց աղաղակը։ Թող աշխարհ սարսի ձեր սուրերուն շաչիւնէն։ Թող քաղաքակիրթ աշխարհը գիտնայ թէ չենք վարանիր մեռնելու յանուն ազատութեան և յաղթանակի։ Կը պահանջենք Կիլիկիա եւ Զէյթուն։

Մեզի վայել չէ գերութիւնը, թշուառութիւնը, սովահար մեռնիլը, անորգուիլը, չարչարուիլը կամ կախաղան բարձրանալը։ Ձենք կրնար հանդուրժել այլ եւս այդ վիճակներուն։ Ուրեմն ամուր բռնենք ձեր սուրը։ Թող երկաթի պէս պնդանայ ձեր կամքը, եւ թող երկաթը կրակ դառնայ։ Կիլիկիա՛, բարձրացո՛ւր բիրը, գաւազանը, բահը, բրիչը, կացինը, դաշոյնը, հրացանը, ատրճանակը, ինչ որ գտնես։ Բարձրացո՛ւր եւ պատրաստուէ։ Հայանը, ... ինչ որ գտնես։ Թող հովը ըմբռնելով եղբայրներ զոհ գացին, կենդանացո՛ւր անոնց ոգին։ Եւ թող հովը ծփանք տայ ձեր յաղթանակի դրօշին, յեղափոխութեան ձայնը թող որոտման պէս գոռայ։

Նուիրական է քու դատդ եւ մեծ։ Յաղթանակը ապահով է։ Եթէ մեռնինք, նահատակ պիտի կոչուինք։ Սակայն ձեր յաղթանակէն պիտի ծագին բարօրութիւն եւ երջանկութիւն։ Թալե՛նք բարբարոսներուն վրայ։ Ամէն մէկս ընդհանուրին համար, եւ ընդհանուրը ամէն մէկուն համար։

Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը։
Կեցցէ՛ ազատութիւնը։
Կեցցէ՛ յեղափոխութիւնը։
Կեցցէ՛ սղասամբութիւնը։
Կեցցէ՛ Հայաստան եւ Կիլիկիա։
Կեցցէ՛ Հնչակեան կուսակցութիւնը։

Հնչակեան Սոց. կուսակցութիւն

Զէյթունի Հնչակեան կոմիտէն եւս ցրուած էր հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Ահա՛յ ժողովուրդ,
Վաղեցէք ձայնին,

Որ հրաւէր մըն է փրկելու հայ ամբողջ ժողովուրդը այս անվերջանալի գերութենէն։ Դուք կը ճանչնաք արդէն այդ ձայնը։ Գերութեան շղթան խորտակելու համար, Զէյթուն պատերազմ սկսաւ։ Եւ ահա ձեզի կը կանչէ։ Վազեցէք օգնութեան։

Եղբայրնե՛ր

Վայրագ թշնամին տարիներէ ի վեր կրակ կը թափէ Հայոց գլխուն։ Այսօր այդ կրակը կ'ուզենք թափել իրենց գլխուն։ Կը պահանջենք քաղաքական ազատութիւն, անկախութիւն, ինքնավարութիւն, եւ հաւասարութիւն։ Ահա կը պարզենք սիրելի դրօշը, Կիլիկիոյ, Զէյթունի եւ Հնչակեան կուսակցութեան կարմիր դրօշները։

Կիլիկիոյ հայ ժողովուրդ,

Յանուն Կիլիկիոյ եւ Հայաստանի ազատութեան ու անկախութեան, Զէյթունի Հայերը, դաշնակցելով Հնչակեան կուսակցութեան հետ, այսօր միաձայնաբար կ'ելլեն ասպարէզը կը նետուին։ Կոչ կ'ուղղենք ձեզի այն լեռներէն, որոնք ներկուած են ձեր արիւնով, եւ կը հրաւիրենք օգնութեան հասնիլ Զէյթունցիներուն։ Յանուն տասնեակ հազար ձեր նահատակ եղբայրներուն վրէժին, կը սպասենք ձեր օգնութեան։ Մի՛ վախնաք, սուրը ծ գործէք։ Ձեռք ձեռքի տանք եւ յառաջ ընթանանք, կռուի՛նք մինչեւ ձեր արեան վերջին կաթիլը։ Կա՛մ կը տեսնենք Հայաստանի ազատութիւնը, կամ կը մեռնինք այդ նուիրական հողին վրայ։ Օգնութեան հասէք։

Կեցցէ՛ Հայաստան։
Կեցցէ՛ ազատութիւնը։
Կեցցե՛ն Կիլիկիան եւ Զէյթունը։
Յառա՛ջ։
Դէպի Կիլիկիա եւ Զէյթուն»։

5.— ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ

«Սիւլիւկճի» Միրայր, Միրանուշին Նշանածը, որ բացումը կըրեց Կիլիկիոյ յեղափոխութեան, ծանօթ էր նաեւ «տօքթէօր» անունով։ Հոկտեմբերի 11ին, Զօդմարդուանի Օճաղը կոչուածը կողմը, յանուն Հայաստանի կը բանայ դրօշակը, գլխուն կը դնէ գլխարկ մը սկսի ճառել։

— Է՛յ հայ եղբայրներ, ազատելու համար մեզ գերութենէն, կան նաւատորմը կը հասնի շուտով։ Ի՞նչ կը սպասէք։ Ոտքի ելէք. Ապստամբինք, յեղափոխութիւն յայտարարենք։ Ազատինք բարբարոսութենէն։

Այսպէս կ'աշխատի գրգռել ժողովուրդը։

Կառավարութիւնը գուշակելով որ հայկական յեղափոխութիւնը մասնաւոր կարեւորութեամբ պիտի փորձուի Կիլիկիոյ շրջանին մէջ, նարկեր էր ոստիկանական կազմակերպութիւնը զօրացնելու եւ մինչեւ հեռաւոր գիւղերը։ Տեղական ոստիկանութիւնը, զգուշական մեծ միջոցները ձեռք առնելով հանդերձ, լուր տուաւ նահանգային ոստիկանութեան։ Անդորրութիւնը պահպանելու համար, երկու ջոկատ ուղարկուեցաւ եւ Ատանայի կուսակալն ալ քննութեան ելաւ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		5 տլ.	10 տլ.
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

Métro : Louis Blanc ou Jaurès
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 374 266

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ
25
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931

25 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1682

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԿԵԼԱՆՈՑ„ ԵՒ "ՉԷՐՉԻ„

Երէկ հարեւանցի յիշեցինք Բարեգործականի Սեպտ. 22 …ակիր գեկոյցին երկու նշանաւոր բառերը, «անկելանոց» եւ …էրչի»։

Նորէն կարդանք.

— … «Անհրաժեշտ է այս կէտը լրիւ բմբռնել, որովհետեւ Հա…ստան անկելանոց մը չէ, ուր առ այժմ կարելի ըլլար փո…ադրել նաեւ ծերերը եւ հիւանդները, բացի այն պարագայէն որ …խատաւոր ձեռքերէ բաղկացած ընտանիքի մը մաս կը կազմեն»։

«… գիտել կուտանք ուրեմն թէ բացարձակ անխոհեմութիւն է …էն բան ծախել եւ շոգենաւին սպասել. արդէն պէտք է գիտնալ … Հայաստան տեղ չունի «չէրչի»ներու, որով խանութպաններուն …թելադրենք չաճապարել, Հայաստանը նկատելով շահաստան մը»։

Այս բառերը շա՜տ ենք լսած Երեւանցիներէն, որոնք իրենց …ատուկ ըմբռնումներն ունին ամէն բանի մասին։ Եթէ չենք …ալիր, առաջին անգամ Ա. Կարինեանն էր որ գործածեց «ան…լանոց»ը, կամ անոր մօտ բառ մը։

Ի՞նչ բան կը հարկադրէր Բարեգործականի Դիւանն ալ …յթաքելու նոյն ճամբուն վրայ։ Նոյնիսկ բարեմտութեամբ։

Այս գեկոյցը Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակի՞ն կը պատ…նի, թէ Խ. Հայաստանի «Ագիտ-Պրոպ» բաժնին։

Բարեգործականի Դիւանը արտասահմանի գաղութներուն …առապանքներն ու բաղձանքնե՞րը կը ներկայացնէ, թէ Երե…նի թուղթակներուն ցաւագար մարգանքները։

Այս ի՜նչ թշուառութիւն է մաքի եւ սրտի, տասը-քսան …ղ շարագրութեան մէջ։

Կարդալով «անկելանոց»ի վերաբերեալ մասը, ամէն մարդ …իտի հասկնայ մէկ բան,— Հայաստան երթալ ուզողներ են նաեւ …ր եւ անկար մարդիկ։ Անշուշտ հայրենիքի կարօտով. Գոնէ …յրենի հողին վրայ մեռնելու մխիթարութեամբ։

Արդ, բա՞ռ կը պակսէր, բացատրելու համար անյարմարու…իւնը, փոխանակ թափառական, հայրենաբաղձ տարագիրներու …եսին պոռալու.

— «Հայաստանը անկելանոց չէ…»

Իսկ Բարեգործականի գրասենեա՞կը։ Անկելանո՞ց է թէ …մարէթխանէ»։

Կարդալով երկրորդ ակնարկը, ի՞նչ պիտի հասկնար ըն…երցողը.— Այն թէ արտասահմանի բոլոր հայ խանութպան…րը «չէրչի»ներ են։ Արտագրենք անգամ մըն ալ.

— «Արդէն պէտք է գիտնալ որ Հայաստան տեղ չունի «չէր…ի»ներու, որով խանութպաններուն կը թելադրենք չաճապարել, …յաստանը նկատելով շահաստան մը»։

Բոլորս ալ գիտենք որ խորհրդային արքայութեան մէջ, …րգիլուած է մասնաւոր առեւտուրը։ Հետեւաբար, Հայաստան …թալու ճար չունին անոնք որ կ'ուզեն առեւտուրով ապրիլ։

Արդ, եթէ տրուած լուրերը սխալ հասկնալով, Յունաստա…ի, Պուլկարիոյ կամ Սուրիոյ մէջ առեւտրականներ ալ արձա…ագրուեր են ներգաղթի համար, կարելի էր պարկեշտօրէն բա…ատրել խորհրդային կարգ ու սարքը, եւ աւելորդ յոյսեր չոր…արծել։

Բարեգործականի գեկոյցը փոխանակ գիւրին եւ ուղիղ …մբան բռնելու, գռեհկօրէն կ'անարգէ ամբողջ դասակարգ մը, …ր աւելի շատ իրեն մօտ է քան մեզի։

Մարդ կրնայ առեւտրական, խանութպան ըլլալ, բայց ոչ …չէրչի»։ Կրնայ նաեւ բարեգործական հաստատութեան մը վա…իչ-պատուիրակ դառնալ, սպիտակ ծեքծեքումներ կատարել, …այց նաև կատարել «չէրչի»։ Խոստովանինք, վերջապէս, որ …թէ Պ. Մալէզեան յաջողեցաւ 10,600 ֆրանք ամսական կապել …ալ իրեն, իր ներկայ պաշտօնին համար, իր գլխաւոր «թէզ»ը …յն էր որ Պրիւսէլի մէջ, Մարեաններու ծխախոտի գործա…անը ամսական հարիւր անգլ. ոսկի կուտար։ (Ի՞նչ պիտի …անէր հիմա որ ազնըլինը ինկաւ…)։

Եւ անշուշտ «չէրչի»ն է որ կը խօսի Բարեգործականի շատ …ը գործերուն եւ գործառնութեանց մէջ, երբ հազարներ կուտան …էկ ափով, անպէտ փառասիրութեանց համար, իսկ մանր…աւնր կը հաշուեն, աւելի կենսական պահանջներու առջեւ …իտնալով որ դպրոց մը կը փակուի կամ կը փրկուի ամսական …րկու-երեք անգլիականով։

Ծիշդ այս միջոցին Բարեգործականը ալպոմ մը կը հրա…արակէ, որ պիտի նստի 150,000 ֆրանքի, մինչ թշուառու…թիւնը պար բռնած է Հալէպի մէջ։ (Մանրամասնութիւնները …ող հարցնեն Պաղտասի իրենց ներկայացուցիչին)։

… «Անկելանոց» եւ «չէրչի»։ Այս երկու տխլանդակ բառե…ը՝ տմարդօրէն նետուած հալածական բազմութիւններու երե…ին, կը ներկայացնեն Բարեգործականի վարիչներուն հոգեկան …ջաւորութիւնը։

Անոնք աւելորդ անգամ մըն ալ կ'ապացուցանեն, թէ Բա…րեգործականը ինքն է որ, իր անբարտաւանութեամբ եւ ապի…կարութեամբ, լայն խրամատ բացած է իր եւ ժողովուրդին մի…ջեւ։

Այդ խրամատը չի գոցուիր ոչ շողշողուն գեկոյցներով, ոչ ալ գովասանական, ինքնագովական տողերով։

Հարկ է նախ մաքրել ներքին «անկելանոց»ներն ու խակա…կան «չէրչի»ները։

Եւ մանաւանդ անոնք որ նախարարական թոշակներ սա…կարկած են։

Շ.

ՀԱՇԻՒ "ՅԱՌԱՋ„Ի ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐՈՒ

Զանգեզուրի աղէտեալներուն համար ստացած ենք 4290 ֆր. 60 սանթիմ։ (Յառաջ, 4 սեպտ.)։

Այս գումարը երկու անգամով յանձնուած է Հայաստանի Աղէտեալներու Կեդր. Յանձնաժողովին գանձապահ Պ. Արմենակ Համբարձումեանի, (Յունիս 2 եւ Սեպտ. 10), համապատասխան ընկալագիրներով։

⁂ Մակեդոնիոյ որբերուն համար ստացած ենք 12,457 ֆր.։

Այս գումարէն Մայիս 19ին Սելանիկի Թեմ. Խորհուրդին ատենապետ Պ. Վ. Գարծանքեանի ղրկուած է 3000 ֆրանք (Չէք Société Générale N. 321.455), բաշխուելու համար Տրամայի եւ Գաւալայի շրջանի որբերուն։

Յուլիս 4ին՝ դարձեալ Պ. Գարծանքեանի անունին՝ 5000 ֆր. (Չէք N. 865,254)։

Յուլիս 31ին՝ նոյն անունին՝ 2039 ֆր. (Չէք N. 710,967)։

Սեպտեմբեր 19ին՝ Թեմական Խորհուրդի փոխ-ատենապետ Պ. Կ. Շամտանճեանի անունին՝ 2418 ֆր. (Չէք N. 865,440)։ (Պ. Վ. Գարծանքեան Սելանիկէն բացակայ ըլլալով)։

Համագումար՝ 12,457 ֆրանք։

Թեմական Խորհուրդը կազմալուծուած ըլլալով, վերջին երկու չէքերուն (գումար՝ 9457 ֆրանք) մատակարարութիւնը վստահած ենք Պ. Պ. Վ. Գարծանքեանի եւ Կ. Շամտանճեանի, խնդրելով որ յատկացնեն որբերու Հայաստան փոխադրութեան կամ անոնց անմիջական պէտքերուն։

Ի տեղեկութիւն աւելցնենք որ, Թեմ. Խորհուրդը մինչեւ հիմա ժամկէ չէ ղրկած առաջին (3000 ֆր.) գումարին բաշխման ցուցակը։

Անգլիականի գինը Եւրոպայի մէջ

Լոնտոնէն տրուած տեղեկութեան մը համաձայն, նախօրդ օր, սակարանի բացման, անգլիականի պաշտօնական գիներն էին, Նիւ Եորք 4 տոլար 14, Փարիզ՝ 104 ֆր. 50, Պրիւքսէլ 29.50 պելժիական, Ամսթէրտամ 10.50 ֆլորին, Ժընեւ 21 ֆրանք զ., Մատրիտ 47.50 փզ., Պերլին՝ 18.50 մարք, Միլան՝ 83 լիր։

Գերմանիոյ վախը՝ անգլիական մրցումէն

Գերման ճարտարարուեստը հիմակուընէ կը պատրաստուի պաշտպանել ինքզինքը ընդդէմ անգլիական մրցակցութեան, որ աւելի կը սաստկանայ ոսկի-չափանիշի դրութեան լքումով եւ անգլիականի անկումով։

Կառավարութիւնն արդէն որոշած է պաշտպանել ամխազին ճարտարարուեստը, ի հարկին արգիլելով ամուխի ներածումը։

Գերման պողպատեղէնի ընկերութեանց Միութիւնը, որոշեց այլ եւս չգործածել անգլիականը իբր հաշուեգրամ։ Միջազգային բոլոր դրամական գործառնութիւնները յետ այսու պիտի կատարէ տոլարի վրայ։

Գերման ճարտարարուեստական եւ երկրագործական շրջանակները զօրեղ ճնշում մը կը բանեցնեն կառավարութեան վրայ, որպէս զի որեւէ միջոցով անկում մը յաջողցնէ մարքի գինին վրայ։ Այս առաջարկին դէմ են սակայն դրամատէրները, որոնք խօսքը չեն ուզեր լսել դրամի գիտումնաւոր անկումին։

Ռուսեւֆրանսական համաձայնութիւն

Անգլիական «Մորնինկ Փոսթ»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, հաւանական է որ մօտ ատենէն ժամանակաւոր համաձայնութիւն մը կնքուի Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ։ Ֆրանսա պիտի ստանայ քարիւղի լայն մենաշնորհներ, իսկ փոխարէն Ռուսիոյ հաշւոյն Ֆրանսայի մէջ հրապարակ պիտի հանէ կարեւոր փոխառութիւն մը։

Պայթումներ Թուրքիոյ մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Տիփզոնայի մէջ, պայթուցիկներու գործարան մը օդը ելած է պայթումի մը հետեւանքով։ Հրդեհը տարածուած եւ բռնած է նաեւ պայթուցիկի ուրիշ գործարան մը, որ նոյնպէս օդն ելած է։

Երկու անձեր վիրաւորուած են, մէկը գործարաններէն մէկուն տէրը։ Նիւթական վնասները մեծ են։ Պայթումը արկածի հետեւանք ըլլալ կը կարծուի։

Պաղեստինի արաբական համագումարը

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ արաբական գործադիր կոմիտէին ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, Նապլուսի մէջ։ Ներկայ էին 250 պատուիրակներ երկրի բոլոր մասերէն։

Քուէարկուած որոշումները կը ձգտին պայքար հռչակել Հրեաներուն դէմ եւ Հրոդօտեան կառավարութեան, բայց Պաղեստինի անկախութեան ձգտող ձեռնարկներէ (անկախութիւն՝ արաբական պետութեանց դաշնակցութեան մը մէջ)։ Որոշուեցաւ խուսափիլ որեւէ գործունէութենէ որ կը ձգտի աւելցնել կառավարութեան եկամուտը, չգործածել ծխախոտ, հեռախօս, հեռագիր եւ չներածել օտար ապրանք։

Եգիպտական ոսկին

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ թերթերը կը պահանջեն եգիպտական ոսկին չկապել ոսկիլինին հետ. բայց ելմտանախարական շրջանակները գիտել կուտան թէ եթէ նոյնիսկ կարելի ըլլայ այդպէս ընել, եգիպտական ոսկին մեծապէս պիտի իյնայ, եւ թէ միացումը աւելի նպաստաւոր է։ Վերջերս աւելցած է Եգիպտոսի դրամատուններու ոսկեդրամի պահեստը, որովհետեւ անտեսական առողջութիւնը հարկադրած է Թէլլաները՝ ծախել իրենց ոսկեդէնները։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ընտրութիւններ Հոկտեմբերի վերջը

Լոնտոնի սակարանը որ գոց կը մնար շաբաթ օրուընէ ի վեր, բացուեցաւ չորեքշաբթի օր, անակնկալ յաջողութեամբ։ Գրեթէ բոլոր արժեթուղթերը բարձրացումներ կրեցին։ Իսկ ընդհակառակն, պետական թուղթերը, մեծ մասամբ անկումի ենթարկուեցան։ Մասնաւորաբար, ճարտարարուեստի արժեթուղթերը շատ ամուր էին, մանաւանդ որ դրամի անկումը նպաստաւոր հետեւանք ունենալ կը նկատուի, քանի որ պիտի դիւրացնէ արտածման առեւտուրը։

Լոնտոնի սակարանական շրջանակները կը կարծեն թէ սղերլինը պիտի շարունակէ իյնալ, սակայն դանդաղօրէն։

ՄԱՔՍԱՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Լոնտոնի առեւտրական սենեակը վարչապետին ուղղեց նամակ մը որով կը յայտնէ թէ ստացած է 4534 պատասխաններ՝ մաքսատուրքերու մասին իր անդամներուն ուղղած հարցարանին։ 4106 պատասխաններ նպաստաւոր կերպով կ'արտայայտուին մաքսապաշտպան դրութեան, իսկ մնացեալները աւելի յարմար կը նկատեն՝ ազատ փոխանակութեան ներկայ դրութեան շարունակումը։ 4106 պատասխանները որոնք նպաստաւոր են 100 առ հարիւր մաքսատուրքի հաստատման, բաղձանք կը յայտնեն որ մանաւանդ ճարտարարուեստի արտադրութիւնները ենթարկուին մաքսատուրքի։

Արմտիքի եւ նախանիւթի վրայ ալ ծանր մաքսատուրք առաջարկողներ կան։

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կը յուսացուի թէ Մաքտոնըլտ որ իր բժիշկներու խորհուրդին վրայ, գիւղ մեկնած է կազդուրուելու, պիտի կրնայ վերադառնալ երկուշաբթի օր, ներկայ ըլլալու խորհրդարանի այդ օրուան նիստին, ուր յառաջիկայ ընտրութեանց մասին, հարցում պիտի ուղղուի իրեն։ Կը սպասուի որ այդ օր, Մաքտոնըլտ յայտնէ ընտրութեանց թուականը։

Ընդհ. կարծիքն այն է թէ ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան հոկտեմբերի վերջերը, 28ին կամ 29ին։

Պահպանողականները կը կրկնապատկեն իրենց ջանքերը՝ լուծելու համար անտեսական եւ ելմտական ներկայ հարցերը, որպէսզի կարենան ճամբայ հարթել՝ ընտրական պայքարի նկատումով եւ իբր կարգախօս՝ պաշտպանել մաքսապաշտպան դրութիւնը։ Ազատականներն ու աշխատաւորականները դէմ են այս պայքարին, զոր կ'ուզեն յետաձգել մինչեւ յառաջիկայ գարուն։

Պահպանողականներու եւ աշխատաւորականներու տարեկան ընդհ. ժողովները տեղի պիտի ունենան հոկտեմբերի առաջին շաբթուան ընթացքին։

Անգլիոյ դրամատան տնօրէններէն մէկը, խօսք առնելով պահպանողականներու մէկ հաւաքոյթին, յայտնեց թէ ելմտական շրջանակները դէմ են մօտաւոր ընտրութիւններու, այն նկատումով որ ընտրութեանց ելքի մասին, արտասահմանի կասկածները կրնան աւելի վնասել սղերլինին։

Անգլիական տագնապը եւ ֆրանսական ճարտարարուեստը

Լիոնի առեւտրի ճարտարագործներու սէնտիքան ժողովի հրաւիրեց անգլիական ոսկիի տագնապով շահագրգռուող իր անդամները։ Մօտ երեք հարիւր գործարանատէրներ ներկայ էին։

Հաւաքոյթին նախագահը պարզեց անգլիականի անկման եւ ապսպրանքներու անգլիականով վճարման հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը։ Վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան։ Բոլորը առհասարակ համամիտ են սէնտիքայի ներկայացուցած նկատումներուն եւ առաջարկներուն,— Անգլիական դրամը որ, իբր անգլիական վճարումներուն գործիք՝ հիմնուած էր ոսկիի վրայ, յանկարծ անկայուն կը դառնայ, այդ հիման լքումով։ Ասոր հետեւանքով ստեղծուած կացութիւնը դարմանել — վեր է անհատական ուժերէ եւ կը դառնայ կառավարութենէ կառավարութիւն լուծելի հարց մը։ Նոյն կարծիքը յայտնած էր նաեւ Փարիզի Առեւտրական Սենեակը։

Ուրեմն, միայն ֆրանսական կառավարութեան կ'իյնայ պաշտպանել իր հպատակներուն դատը եւ փրկել Ֆրանսայի ներածող առեւտրականներու եւ գործատէրերու շահերը։ Սէնտիքան անհրաժեշտ դիմումներ պիտի կատարէ առեւտրական եւ արտաքին նախարարութեանց։

Չինեւճապոնական պատերազմը

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը, գաղտնի նիստ մը գումարեց, զբաղելու համար չինեւճապոնական վէճին քննութեամբ, որ տեւեց երկու ժամ։ Կատարուած խորհրդակցութիւնները գաղտնի կը պահուին։ Ընդհ. տպաւորութիւնն այն է թէ վէճը հարթելու դժուարութիւնները կը մնան անփոփոխ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

ԽՄԲ.— «Information»ի խմբագիրներէն Պ. Հր. Թորոսեան, որ միեւնոյն ատեն կ'աշխատակցի ֆրանսերէն զանազան թերթերու, այսուհետեւ կանոնաւորապէս պիտի գրէ Յառաջի, շարունակելով ողբացեալ ընկ. Մ. Ցէրպէտճեանի բաժինը, «Ելմտական Ըսուլիս»:

Բրիտանական կառավարութիւնը անցեալ 20ին տասնըվեցերորդ անգամ որոշում մը, որ կոչուած է մեծ ազդեցութիւն գործելու Անգլիոյ տնտեսական կեանքին վրայ: Պաշտօնական յայտարարութիւն մը ծանոյց թէ Անգլիական Դրամատունը պարտաւոր չպիտի ըլլայ այլեւս ոսկի ծախելու պաշտօնապէս սահմանուած գնով:

Կառավարութեան առած որոշման ազդն ըմբռնելու համար, հարկ է ակնարկ մը նետել վերջին տարիներու մէջ Անգլիոյ հետեւած ելմտական քաղաքականութեան վրայ:

Բոլոր պատերազմիկ պետութիւնները եւ նոյնիսկ չէզոքները ընդհանուր պատերազմի ազդեցութեան, իրենց թղթադրամին պարտաւորիչ արժէք (cours forcé) տուին եւ արգիլեցին ոսկի դրամին եւ ոսկի մետաղին երկրէն արտածումը: Անգլիա միակ պետութիւնն էր որ այս դրութիւնը օրէնքով մը չհաստատեց. ժողովուրդին հայրենասիրութիւնը բաւական եղաւ. որպէսզի ոչ մէկ անգլիացի Պետական Դրամատան դիմելով' իր ունեցած թղթադրամը ոսկիի հետ փոխանակել ուզէր: Եւ սակայն, իրականին մէջ ալ սկսաւ չգործել étalon d'or կամ gold standard կոչուած դրութիւնը որուն ամբողջական եւ անխախտ կերպով կիրարկումը դրամական առողջ դրութեան մը միակ պայմանն է: Միայն թէ' որպէսզի այս դրութիւնը բնականոն վիճակի մէջ գործէ, պէտք է գոյութիւն ունենան կարգ մը պայմաններ որոնց գլխաւորներն են' մէկ կողմէ, հաւասարակշռութիւն երկրին [illegible] միւս կողմէ' [illegible] քին վաճառականութեան մէջ:

Մեծն Բրիտանիան այս պարագային մէջ չէր գտնուեր: Արդարեւ, ճանտեսանելի արտածումներ» ըսուած արտածումները նկատի չառնելով, (նաւաղնէց դոյացած հասոյթ, օտար երկիրներու փոխ տրուած դրամներու տոկոս եւն. եւն.):

Անգլիոյ արտաքին վաճառականութեան բացը որ պատերազմէն առաջ (1913ին) 134 միլիոն սթերլին էր, 1930ին հասած էր մօտաւորապէս 400 միլիոնի եւ ներկայ տարուան վերջը, այս բացը հաւանաբար աւելի մեծնայ: Պետական ելմտացոյցին դալով' առանց հետունները երթալու, կը բաւէ յիշել որ ելմտական կացութեան բարւոքման համար միջոցներ գտնելու նպատակով անցեալ գարնան կազմուած եւ Committee of National Expenditure անունով ծանօթ Յանձնաժողովը ներկայ տարուան ելմտացոյցին բացը 120 միլիոն ոսկի կը հաշուէր:

Անգլիական թղթադրամը զինադադարէն սկսեալ մանաւանդ, չէր կրցած պահպանել իր ամբողջական արժէքը: Տոլարին հետ յարաբերաբար իր արժէքն է 4.86: Որքան ատեն որ մասնաւոր միջոցներով կարելի եղաւ այս արժէքը պահպանել, սթերլինը մեծ անկում չկրեց: Այսպէս՝ 1919ին սկիզբը 4.76 տոլար կ'արժէր փոխանակ 4.86ի. բայց. 1929ին եւ անկէ վերջը 3.46 տոլար միայն արժել սկսաւ: Եղաւ նոյն իսկ ատեն մը' երբ անգլիական թղթադրամը ոսկիին բաղդատմամբ ունեցած արժէքին մինչեւ 35 առ հարիւրը կորսնցուց:

Այս վիճակը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց կառավարութեան: Լոնտոնի դիրքը իբրեւ միջազգային ելմտական մեծ կեդրոն' որ աշխարհի վաճառականութեան 'դրամագլուխի գլխաւոր հայթայթիչն է եղած սկիզբէն ի վեր, խախտել սկսած էր: Այս աւրուտութեամբ Ամերիկեան քաղաքականութեան վերաբերեալ խնդիրներ, մեւս կողմէ. Անգլիոյ մէջ պահուած կամ փոխ տրուած դրամներու օտար երկիրներու կողմէ ետ պահանջուիլը եւ որոշ չափով ալ, երկրին ապագային մասին արտասահմանի մէջ ծնունդ առած անվստահութիւնը — արդարանալի կամ ոչ — պատճառ եղան որ խոշոր դրամագլուխներ թողուն երկիրը: Արդարեւ, կառավարութեան յայտարարութեան համեմատ իսկ, անցեալ յուլիսէ կէսէն ի վեր, 200 միլիոն սթերլինէ աւելի գումար մը դուրս ելած է Անգլիայէն: Անցեալ ուրբաթ եւ շաբաթ օրուան մէջ միայն 40 միլիոն սթերլինի կորուստ մը ունեցած էր պետական դրամատունը: Այս պայմաններուն մէջ անկարելի դարձած էր պահպանել դրութիւնը' որ կը սպառնար երկրին տնտեսական կազմին:

կայի ըրած յառաջդիմութիւնները մանաւանդ կրկնապատկած էին իր մտահոգութիւնները: Արդ՝ դրամ մը որուն արժէքը յաճախակի եւեւէջներու ենթակայ է, չի կրնար նպաստել այն ելմտական դիրքին' որուն պահպանման կը ձգտէր Լոնտոն Սիթին, մասնաւորաբար ելմտական մեծ հաստատութիւններու կողմէ եղած պնդումներուն վրայ, կառավարութիւնը 1925ին օրէնք մը հրատարակեց որով անգլիական ոսկին կը ստանար իր ամբողջական արժէքը, հակառակ անոր որ այդ թուականին ան այդ արժէքին հարիւրին տասը կորսնցուցած էր արդէն:

Առանց մասնագիտական մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու, կարելի է ըսել օրէնքին համեմատ' որ Gold Standard Act անունով ծանօթ է, Անգլիական Դրամատունը պարտաւոր կ'ըլլար խնդրարկուներուն ոսկի ծախելու անգլիական թղթադրամի փոխարէն, մէկ ունկի (մօտ 31 կրամ) 3 ոսկի 17 շիլին եւ 10ուկէս փէննի հաշուով, պայմանով որ գնել ուզուած ոսկիին քանակը 400 ունկի պակաս չըլլար: Որքան ատեն որ սթերլինը իր իրական արժէքը կը պահէր, այս օրէնքը որեւէ անպատեհութիւն չէր ներկայացներ. բայց ամէն անգամ որ այս արժէքը կը պակսէր, առաջ եկող տարբերութիւնը Պետական Դրամատունն էր որ կը կորսնցնէր: Այսպէս, օրինակի համար, եթէ Նիւ-Եորքի մէջ մէկ անգլիականը փոխանակ 4.86ի 4.50 կ'արժէր, դրամական գործառնութիւնով զբաղողներ [illegible] անգլիական թղթադրամ կը [illegible] Դրամատան ներկայացնելով' փոխարէնը կը ստանային ձոյլ ոսկի 4.86ի հաշուով, Պետական Դրամատան պատճառելով 36 սէնթի կորուստ մը, իւրաքանչիւր ոսկիի համար:

1925ի օրէնքով հաստատուած դրամական նոր քաղաքականութիւնը մեծ վնաս պատճառեց երկրին ճարտարարուեստին որ գինի տեսակէտով չկրցաւ մրցիլ օտար ճարտարարուեստներու հետ եւ հետզհետէ կորսնցուց իր յաճախորդները: Ասոր հետեւանքը եղաւ երկրին արտաքին վաճառականութեան մէջ գոյութիւն ունեցող բացին մեծնալը եւ սթերլինի անկումը: Այս կերպով' Անգլիա իր ճարտարարուեստին շահերը զոհած էր Լոնտոնի ելմտական հաստատութեանց շահերուն:

Ներկայ տարուան սկիզբէն ի վեր կացութիւնը աւելի սուր հանգամանք առնել սկսաւ: Անգլիոյ Պետական Դրամատունը թղթադրամի մեծաքանակ մատուցումներու առջեւ գտնուեցաւ, որոնց դոհացում տալու համար ստիպուեցաւ իր ոսկիի մթերքին մէկ կարեւոր մասը յանձնել թղթադրամ ներկայացնողներուն: Կացութիւնը չբարւոքեցաւ հակառակ Ֆրանսայէ եւ Միացեալ Նահանգներէ ստացուած փոխառութեան, որ 130 միլիոն անգլիական ոսկիի պատկառելի գումարին կը հասնէր: Ոսկին կը շարունակէր միշտ խոյս տալ Անգլիայէն: Պետական Դրամատան մթերքը 130 միլիոն անգլիականի իջած էր, այսինքն՝ 20 միլիոն պակաս այն սահմանէն (150 միլիոն)՝ զոր Քընլիֆի Յանձնաժողովը որոշած էր եւ ուրկէ վար անգլիական դրամին դիրքը կրնար խախտիլ:

Միացեալ Նահանգներու եւ Ֆրանսայի պետական դրամատուններու օժանդակութեամբ, թերեւս Անգլիա կարենար դիմադրաւել ելմտական աղանոցով վտանգին, եթէ վերջին շաբաթներու մէջ, մէկ կողմէ Ներ-

Եւ սակայն որոշումը՝ զոր անգլիական կառավարութիւնը առաւ, բրիտանական կայսրութեան ելմտական պատմութեան մէջ գրեթէ աննախընթաց է: Կարելի չէ հիմակուընէ գուշակել թէ ի'նչ պիտի ըլլան անոր հետեւանքները: Բաւական է միայն ըսել թէ՝ դրամական այն քաղաքականութիւնը' զոր Անգլիա առ այժմ վերջ տալու համար քուէարկեց, երկու կարեւոր փոփոխութիւններ կրնայ առաջ բերել. մէկը ժխտական, միւսը՝ դրական: Ժխտական կարելիութիւնը կը կայանայ այն վտանգին մէջ' որով Լոնտոն կրնայ կորսնցնել իր անդուգական դիրքը իբրեւ համաշխարհային ելմտական կեդրոն: Դրական կարելիութեան դալով այս այն հաւանականութիւնն է' որով անգլիական ճարտարարուեստները կը յաջողին աւելի աժան արտադրելով, յաջողապէս մրցիլ օտար ճարտարարուեստներու հետ եւ նոր զարկ տալով Անգլիոյ արտաքին վաճառականութեան՝ նպաստել ընդհանուր բարեկեցութեան:

Միայն խնդիր է գիտնալ թէ այս կարելիութիւններէն ո'րն է որ իրականութիւն պիտի դառնէ եւ ի'նչ չափով: Ահա այս է անգլիական տագնապին նշանակութիւնը:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ «ԷՆԹՐԱՆՍԻԺԱՆ»

Փարիզի Էնթրանսիժան թերթը կը գրէ հայոց մասին.

— Ի'նչ տխրութիւն մարդոց համար, որոնց հայրենիք չունին: Հայերը, որոնց թիւը 1,500,000ի կը հասնէր, երբ անդամատուեցաւ իրենց երկիրը, ցրիւ ցրիւ եկան աշխարհի ամէն կողմը, յաճախ ընդունելով հպատակութիւնը ազգին, որուն ծոցն էին մտած:

Այսպէս Ֆրանսայի մէջ գոյութիւն ունի ամբողջ գաղութ մը, որ չի մոռնար երբեք իր ցեղն ու հայրենիքը, թէեւ կը թուի որդեգրել հիմակուընէ Ֆրանսացի մնալու:

Ափսո'ս, հակառակ դժբախտութեան ցոյց չեն տար այն քանի մը հազար Հայերը, որոնք կը մնան թրքական գաւառներուն մէջ:

Աւանդապաշտ Հայաստան, որ խորապէս կապուած է իր անցեալին, վերապահութեամբ կը դիտէ այն արագ բարեշրջումը, որ կը կատարուի երիտասարդ Թուրքիոյ մէջ: Ցեղոյ այս երկու ցեղերուն չփոխը շարունակ խռովութիւն կը պատճառէ:

Ի'նչ մեծ յուզումով էր, որ Հայ մը, Եղիակէն վերջերս հասած, մեզի կը պատմէր թէ' Թուրքերը քանդեր են Հայոց գեղեցիկ եկեղեցին. ուր անոնք, անմատանելի եւ խաւարած ճարտարապետ ազատած, հաւատարիմ իրենց աւանդութիւններուն, յաճախ կը հաւաքուէին ու կ'աղօթէին: Այժմ անոնք ամբողջական մասունքներ միայն ունին, երբեմն Լողագոյցներին եւ երբեմն յղուտին (հալլաճ) մօտ, որոնք, անոնցմէ կրօնական հաւաքոյթներուն պատճառով, յաճախ խիստ պատիժներու կ'ենթարկուին:

Եւ սակայն կարելի չէ դադրել ամէն առտն, թէեւ հայրենիք չունենան:

ԱԼՃԵՐԻՈՅ ՏԱՂԱՒԱՐԸ — Ֆօթօ Ֆէգիրօ

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

7.— ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՓՐԻԿԷ — ԱԼՃԵՐԻԱ

Ալճերիա:

Մեկը' Ֆրանսայի հնագոյն գաղութներէն: Հարիւր տարեկան է:

Այն տաղաւարը որ շինուած է իրեն համար' կ'արդարացնէ հարիւրամեակի մը տօնակատարութիւնը: Մեծ բան չէ՞, որ հանրապետութեան նախագահ մը գնաց անոր բացումին համար:

Մզկիթ մըն է դարձեալ:

Ոճը' Ն'ւ արաբական Ն'ւ պէրպէրեան: Որովհետեւ, 5 միլիոն բընակչութեան մէջէն կարեւոր մաս մը ռցեապիլ»ներ են: Կան' 700 հազար Ֆրանսացիներ եւ 200 հազար օտարականներ որոնց մեծամասնութիւնը' Սպանիացիներ են:

Երկիրը' Ֆրանսայէն մեծ է: Եւ եթէ Միջերկրականը չըլլար, ամէն բանով կրնար Ֆրանսայի մաս կազմել:

Ոմանք զայն կը կոչեն, Ափրիկեան Ֆրանսա: Ամէն պարագայի տակ, [illegible] թագուհին է: [illegible] թագուհին առանց թագին գաւառի չըլլար, տնտեսագիտութիւն ալ զայն կը հռչակէ գինիի թագաւորութիւն:

Աստուա'ծ իմ, ի'նչ այգիներ: Գինիի ի'նչ գոյներ, ի'նչ տեսակներ: Տաղաւարին մէջ' ամբողջ ցուցահանդէս մը յատկացուած է Ալճերիոյ գինիին:

Եւ, անտարակոյս որ գինին կ'արժէ իրեն ընծայուած այս պատիւը: Անոր փառաբանութիւնը նոյնէն կը սկսի' մինչեւ Քանանի հարսնիքը եւ մինչեւ' Փարիզի ցուցահանդէսը:

Իսկ մենք փառաւորենք Ալճերիոյ ուրիշ հարստութիւններն ալ:

Տաղաւարին գլխաւոր գմբէթը ունի 28 մեթր բարձրութիւն:

Ցակը կը վխտայ Ալճերիայինի կեանքը: Քանի մը կենդանի պատկերներ բաւական են ծանրթանալու համար Ալճերիայի հետ:

Ապտ-էլ-Թիֆի վիլլան: Ափրիկա երկրագործական տեսարան մըն է: Արձաւ քաղել: Միթիճայի հովիտը: Հովուական կեանք: Քապիլի ձիթենիները: Լեռնապաշտ եւ արօտավայր: Ցեղոյ' այգեկութք:

Մեծ գմբէթին տակ երկրագործութիւնը կը պանծայ:

Շնորհիւ Ֆրանսայի մեծ զարկ տրուած է ամէն տեսակ արդիւնաբերութիւններուն: Մարդ կը յուսահատի հաշուելէն' այս անհամար տեսակները ցորենին, գարիին, կորեկին, եգիպտացորենին եւայլն:

Հիմա կը հասկնամ, որ այս ցուցահանդէսը ինչ տեսակ հզօր ազդակ մըն է հողամշակութեան քարոզչութեան տեսակէտէն:

Հաճելի է դիտել հողին պարգեւած հարստութիւնները:

Ծորեն, խաղող, ձիթապտուղ, նարինջ, մանտարին, եւ պտուղնե'ր, պտուղնե'ր, պտուղնե'ր:

Հացէն եւ պտուղէն յետոյ' արօրը է ծխել:

Եւ ընտրեցէք Ալճերիայի ցուցադրած ծխախոտներուն մէջէն ձեր նախընտրածը:

Ի'նչ հսկայ գործ ծխախոտի վրայ: Մանաւանդ որ պարտ է անոր մշակութիւնը:

Այլ կարեւոր արտածումներու մէջէն աչքի կը զարնէ' անկակեղեւը (chênes-lièges), որմէ տարեկան 100 միլիոն ֆր. կը մտնէ Ալճերիա:

Աճուող քանակութիւններու կը հասնի' —alfa— այֆայի արտածումը: Անիկա տեսակ մը խոտ է որմէ կը պատրաստուի ընտիր թուղթ:

Հանքերով ալ հարուստ է Ալճերիան: Պապար, զինք, անդիկ, երկաթ, ֆօսֆաթ: Կայ նաեւ եղնգաքար (onyx) որ կը զարդարէ' Փարիզի մեծ Օփերային մեծ սանդուխները:

Ալճերիոյ մէջ ազգային միսը' ոչխարինն է: Ասոր համար ալ այս հեզ կենդանին մեծամասնութիւն կը ներկայացնէ: Այծը' կը պահուի կաթի համար:

Այս երկրին մէջ է' «Union Ovine de l'Afrique du Nord»— Հիւսիսային Ափրիկէի Ոչխարային Միութիւնը: Այստեղէն ոչխար կ'երթայ աշխարհին ամէն կողմերը:

[illegible] իր պատուաստի շինծուկները հօսկէ կը ճարէ:

Եւ ի'նչ բանաստեղծական է ոչխարին եւ իր հօտին տեսարանը:

Ահա դիմացս է «Ճաքեթ» մը: Վերջալոյսի հովիւ, շուներ, քանի մը ուղտ, հեռուն վրան մը, էշեր, արօտավայր մը' Երզրումի բարձունքներուն պէս, ջուր, շղարշի պէս թափանցիկ փոշի եւ բանակ մը ոչխար' բլուրն ի վար: Սպիտա'կ, ադուոր գլուխներով ոչխարներ:

Մեծ զուրգուրանք կայ' դէպի հին հռոմէական արուեստին մնացորդները: Ինչպէս նաեւ արաբականը:

Ալժէի ակադեմիայի մէջ տեղական գեղարուեստի բազմաթիւ ծիւղեր կան:

Սրահ մը կայ' յատկացուած գորգի եւ ակնոցէնի, որմէ կրնանք ալճերական ճաշակի մասին ըմբռնում մը ունենալ:

Մինչդեռ Թուրքիոյ ժամանակ ամէն բան Լրսի վրայ ձգուած էր, կը տիրէր հուր եւ սուր: Բուն Արաբները եւ Պէրպէրները անհաշտ թշնամիներ էին: Ամէն օր կատարուած արիւնհեղութիւն, աւազակութիւն: Ո՞վ կը մտածէր' հնութեան եւ արուեստի մասին:

Սակայն, ահա հարիւր տարի յետոյ, Ալճերիացին ի վիճակի է իր գրականութիւնըեւս ցուցադրելու:

Սրահ մը գիրք:

Եթէ ժամանակ ունիք ուսումնասիրելու, հոս երկար բարակ ցուցադրուած են' վարչական, օրէնսդրական, հանրօգուտ շինութեան եւայլնի վերաբերեալ տախտակներ: Մաքէթներ' ճամբաներու, երկաթուղիներու, կամուրջներու, շէնքերու եւն.:

Դուրս գալէն առաջ, ես կ'ուզեմ նորէ'ն այգիին եւ իր բարիքներուն աջքէն անցնիլ:

Մանաւանդ «Մեծ բարիքէն»:

Ճամբուս վրայ' Մըզապի լեռները: Սահարա, Հօկկար:

— Ոէյամն ալէյքում.

Ալճերիական արձարանին մէջն էնք: Մօզաիքով սալայատակուած սրահը կ'երել'այնքան մեծ որքան իր տէրերը: Ասազանին վրայ կամար մը կայ որուն վրայէն թառուռնիկ մը' վար կախուած կ'ուզէ ջուր խմել:

Նո'րէն այգի:

Որքա'ն կ'ուզէի, որ գիշեր ըլլար եւ քիչ անդին, Պարսկաստանի Սուրաբեանէն խնդրէի:

Թողել ու եկել եմ
Միւլքերս ու այգիս...
Մենք Կիլիկեցիներս այսպէս ենք:

Այգի'ն կը յուզէ մեզ...

∴

Գալ անգամ' Ափրիկեան Մեծ[…] եւ Մատակաշարի մասին:

ՈՒԻՍԹՈՆ

ՊԱՐԹԵՆՈՆԸ ՊԷ՞ՏՔ Է ՎԵՐԱԴԱՐՁՆԵԼ

«Bravo» ամսաթերթին J. Bocage ուժեղ արձագանգ կուտայ' Աթէնքի լատին [...] ներու միջազգային համագումարի ուշագրաւ մէկ խնդրանքին, [...] մանաւանդ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի [...]

«Ժողովուրդնե'ր, որ կը մեծարիք եւ պարդ գեղեց[...] որ գիտէք թէ ի'նչպիսի [...] չափի եւ վեհ կորովի [...] կանոնեցուած է Պարթենոնի [...] ստիպյութիւնը Աթէնքի բլուր[...] րայ, պիտի հանդուրժէ՞ք [...] աւերակ մը — աշխարհիս նազելեցիկ բանը որ կայ, [...] կութեան ուխտատեղիներէն [...] զրկուած մնայ իր արձաններ[...] մասէն:

Աթենա Պարթենոս, [...] մարմնացնես կարգը, բանակ[...] նը, իմաստութիւնը Աթէնքի մակալ աստուածութեան, [...] Ֆրանսան, ներշնչէ մանաւանդ [...] լիան...

Երէ այնպէս որ այդ մեծ հասկնայ' թէ Փիտիասի, [...] եւ Քալլիկրատի գլուխ-գործ[...] չեն կրնար ապրիլ իր խոնա[...] մայրին տակ, իր մառախուղին [...]

Որ «Բրիտանական Թանգարան» խորէն վերյայտնուին Տաճարին վրայ բոլոր գեղ[...] թիւնները, դուրս քաշուած [...] պէս այն պատանքէն ուր [...] նան մեռած արձանները...

Եւ ներէ', գիրաղոյն ներողամտութեամբ, լորտ Էլճինի յիշատակ[...]

Պ. J. Bocage կը վերյուշէ [...] երիտասարդ եւ յանդուգն [...] ցիին ձեռնարկները Պարթենոնի [...] ձաններուն Անգլիա փոխադրու[...] համար:

Լորտ Էլճին 1799ին Պ. [...] Թ. Դրան մօտ կը ներկայացնէր [...] Բրիտանիան' իբրեւ դեսպան:

Այդ հանգամանքով, եւ այ[...] ուարկութեամբ' թէ Աթէնք, [...] գերիշխանութեան տակ [...] փոքրիկ եւ անապաշով ամփի[...] յարմար տեղ մը չէր այդ գեղար[...] տի նշխարներուն, կրցած էր [...] թանին համաձայնութիւնը [...] Պարթենոնի արձաններուն մէկ [...] — ինչպէս նաեւ Փիտիասի [...] գործերը — փոխադրելու Անգլ[...]

1800ին գեղասէր լորտը իր [...] մակալութեան սահմանները [...] լայնէր, մեհեանին ճակատի [...] քանդակները, արձանները, Երեքթ[...] նի սիւնազարդերէն մէկը [...] բեռցնելով երեք նաւերու վրայ:

Այդ փոխադրութեան [...] կազմէին «Երիտասարդ Աթենացիի [...] տօղանցք»ը, «Պարկանթրոս [...] րը», «Աթենասի ձիաւորները» եւ[...]

Աթենա Պարթենոս սակայն [...] սափլիօրէն լուծած է իր [...] այդ սրբապղծութեան համար:

Արձանները փոխադրող նաւ[...] մէկը բաց ծովուն վրայ կորս[...] էր գոյքով եւ կեանքով:

Եւ լորտ Էլճին կը մեռնէր [...] բռնած...

∴

Աթէնքի Համալսարանին Միջ[...] գային Օրէնքներու փրոֆեսօր Սէֆէրիատէս հարցը դրած է [...] կան հողի վրայ, յիշատակագիր [...]

պատրաստելով, եւ որոշելով խո՛ւլ ըրել Մասւորական Համագործակցութեան Միջազգային Դաշնաէն, որպէս զի հարցը լուծելու դժուարին աշխատանքը ստանձնէ։

Լուվրի Թանգարանը կը պահէ քանի մը կտորներ, գլուխ մը եւյլն.։

Աւխեծի բաժինը կը պահէ Անգլիան։ Պիտի համաձայնի՞ վերադարձնել այսօր, երբ այլ եւս փճանալու վտանգը չկայ, նոյն արուեստի գոհարները, որոնց գոյութեան պահպանումին պատրուակը գիրենք զըրկած էր այն երկինքէն եւ արեւէն, որուն մէջ ծնած եւ սահմանուած էին ապրելու։

Արուեստի երկրպագուները լատին օրագրողներուն կը ձայնակցին անշուշտ հոգւին, որպէս զի Պարթենոնը ապրի իր հին օրերու տարազով եւ փառքով։

ՀՐ. ԱՃԵՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԱՐԱՑԻԿԵԱՆ

Կիրակիի Թիւով, տեղեկացուցեր էինք Սարատիկեանի մահը, որ տեղի ունեցեր էր սեպտեմբեր 6ին, երբ ինքնաշարժ հեծելանիւով հսկելու կ'երթար ճամբու շինութեանց աշխատանքներուն։

Յովսէփ Սարատիկեան ծանօթ է նաեւ Պուշկին կամ Եսսիֆ Բիժանիչ անունով։

Երզնկեան տանով մը կը յիշէ «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ թէ Սարատիկեան եւս միացած էր իրենց, երբ 1905ին, Թիֆլիսի վանքին եկեղեցիին մէջ, Խրիմեանի գոհաբանական մաղթանքին ժամանակ «հակացոյց» մը կը կազմակերպեն։ Երբ ցարը հրաման ըրաւ վերադարձնել հայոց եկեղեցական կալուածները, հայ ժողովուրդը, որ Կանտիի ձեւով ցոյցեր կատարած էր նախապէս՝ բողոքելու համար եկեղեցական կալուածներու բռնագրաւման դէմ, ուզեց իր գոհութիւնը յայտնել բռնագրաւուած կալուածներու վերադարձումին առթիւ։

Երզնկեան իր «յուշեր»ու առաջին հատորին մէջ կը պատմէ թէ ի՛նչպէս հայ բոլշեւիկները կ'որոշեն «հակացոյց» մը կատարել։ Նախ Երզնկեան ուսամբարձ ճառ մը կ'արտասանէ, սակայն կը միջամտեն Դաշնակցականները, ղեկավարութեամբ տակ Խաժակի։ Երզնկեան կը գրէ «Յուշերուն մէջ. «Մաղթանքը խանգարուեց է, Խրիմեան կաթողիկոսը փախչում է դէպի առաջնորդարան»։ Այն ատեն Դաշնակցականները կը բռնեն Երզնկեանի, Սարատիկեանի եւ ընկերներուն օձիքէն եւ փառաւոր ծեծ մը կը քաշեն։ Երզնկեան կը շարունակէ. «Դաշնակցականներին յաջողուեց շարքը վերահաստատել, այնուամենայնիւ մաղթանքը չկատարուեց։ Մենք հասանք մեր նպատակին, Թէեւ լաւ ծեծ կերանք, եւ մեր ընկերներից մի քանիսը հիւանդ

պառկեցին ամիսներով»։ Երեւի, Երզնկեան այս ծեծը կը յիշէ Սարատիկեանի մահուան՝ առթիւ, «հանգիստ» կարդալու համար անոր ոսկորներուն։

Այդ յիմար հակառակութենէն դուրս, որուն մէջ նետուած էր Սարատիկեան՝ երբ դեռ երիտասարդ էր, պէտք է խոստովանիլ, որ համեստ աշխատաւոր մըն էր ան, եւ Հանրապետական Հայաստանի օրերուն եւս՝ աշխատանքի լծուած էր երկրին մէջ։

Միշդ է թէ այդ աշխատանքի ընթացքին փորձուեցաւ յաճախ դաւաճանելու երկրին կառավարութեան։ Շնորհիւ Սարատիկեանի, կ'ըսէ Գ. Ալվազեան, բոլշեւիկները ծանօթ էին Դաշնակցութեան բոլոր ծրագիրներուն, եւ շնորհիւ դարձեալ Սարատիկեանի՝ Դիլիջանի մէջ բոլշեւիկներու գաղտնի գործունէութիւնը երբեք երեւան չելաւ։ Մայիսեան ապստամբութեան շրջանին, հանրապետական ոստիկան զինուորներու գնդի հրամանատար էս-էր Մնացականեան, հետեւելով Սարատիկեանի խորհուրդին,— Սարատիկեանի տանը մէջ կատարուած բանակցութենէ մը յետոյ,— իր գունդով կ'անցնի բոլշեւիկներուն կողմը։

Ծնած էր 1887ին Ղազախի մէջ։ 16 տարեկանին բանուոր է արդէն եւ վարպետ իբրեւ գործադուլի կազմակերպիչ կամ յայտարարութիւն գրուող։ Կ'աքսորուի երկու անգամ, 1908ին եւ 1910ին։ Փետրուարեան յեղափոխութենէն յետոյ կը ղրկուի Պարսկաստան, աշխատելու ռուսական բանակին մէջ։ Յետոյ Բագու՝ քաղաքացիական կռիւներուն մէջ։ Եւ 1918 — 1920 Իջեւան, Շամշադին, Դիլիջան։

ՊԱՏԵՐԱ՜ԶՄ...

«Խորհրդ. Հայաստան»ի մէկ աշխատակիցը իր տպաւորութիւնները կը հաղորդէ կարմիր բանակին ռազմափորձին մասին, որ վերջերս տեղի ունեցաւ Անդրկովկասի մէջ։ Հատուած մը.—

Դիւղացիները Ն. գիւղով անցնող հրամանատարին դիմում են հետեւեալ հարցերով.

— Այդ ի՞նչպէս եղաւ, որ Թուսները կռւում են Վրացիների հետ։

— Այդ ձեզ ո՞վ ասաց, հարցնում են նրանց։

— Ա՛յ, մեր գիւղացին, գնացել էր հարեւան գիւղը, այնտեղ էր լըսել... ասում են սարերում շատ զօրք է կատարուել։

Կալա՜կ...

Կ. գիւղն է գալիս մի անյայտ անձնաւորութիւն, չփոխել յայտարարութեամբ։

— Կարմիր բանակը գալիս է, ցորենները տրորում են, շուտով հաւաքեցէք։

Կալա՜կը...

Կ. գիւղի հրապարակում երկու կին վրդովուած յայտնում են իրենց շրջապատող գիւղացիներին.

— Սա ի՞նչ գործ է, ե՛ւ խնձորները կերան, ե՛ւ ծառերը կոտրատեցին։ Ի՞նչ կարող ենք անել։

Կատարուած քննութիւնը պարզեց որ այգիները փչացնելու մասին եղած աղաղակները սուտ են։

Կալա՜կը....

ՋՈՒԲԱՐԻ ԽԵԼՔԻՆ.. ՊՏՈՒԿԸ

Անոնք, որ վարանումի մէջ էին եւ չէին կրնար երբեք ճշդել թէ Եղիա Զուբար, հանգուցեալ «Երեւան»ի նախկին խմբագիրը, որքան առողջ միտք ունի,— այժմ կրնան լուծել այդ հարցը։

Գիտէք անշուշտ, որ «Խորհ. Հայաստան»ի խմբագրութենէն նետեցին այս կոմունիստը, պարզ այն պատճառով որ չէր գործածած Մոսկուայի տուն տուած բացատրութիւնները, «շապլոն փորմուլաները»։

Եւ ահա, ցուցնելու համար իր միտքը, «Նոր Ուղի» պարբերաթերթին մէջ քննադատական մը գրելու առեն Շահան Շահնուրի «Նահանջը առանց երգի» վէպին մասին, կը ճգնի հաստատել թէ Շահնուր իր վէպով կը ներկայացնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տեսակէտները եւ աշխատանքը,— եւրոպական աշխարհակալ պետութենները պատրաստ մի հրաւիրել Ռուսիոյ դէմ։ Եւ,— ո՞... տանձ,— Շահնուրի հերոսին աղօթքը։ Հայր մեր.... կ'ըսէ թէ տարբերութիւն չունի մեր Հայրենիք... երգէն։

Բռնախօ՞ղ ուզեր է ըսել Զուբարենց Եղիան թէ, ամէն բան Ռուսիոյ դէմ ցոյց տալով, Մոսկուայի սովորական աճազանգը հնչեցնելով, ուզեր է քաւել իր հին մեղքը։

Ուրեմն, ընկե՛ր Զուբար, իրա՞ւ համոզուած ես որ Շահնուր իր վէպով կ'ուզէ տրամադրութիւն ստեղծել Ռուսիոյ դէմ կռիւի հանելու համար բոլոր եւրոպական պետութիւնները, ճի՛շդ Դաշնակցականներուն պէս...։ Եւ դեռ բողոքներ կան, որ գրականութենէ հասկցող չկայ Հայաստանի մէջ։ Այդպէ՞ս է, Զուբա՛ր։ Խելքիդ պտո՛ւկը սիրեմ, ընկեր տանձապետ։

Ծ. Ն.

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԽԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ

Սանասարեան խանի դատավարութիւնը, վերսկսաւ սեպտ. 17ին, Նախագահ ատեանին առջեւ։

Նախորդ նիստին տրուած որոշման համաձայն, կուսակալութեան փաստաթղթերը պէտք էր որ ապացոյցներով հաստատէին թէ ի՞նչ հիման վրայ կ'ուզեն տէր կանգնիլ խանին։ Այդ մասին անոնք յուշագիր մը յանձնեցին դատարանին, պարզելով իրենց տեսակէտներն ու փաստերը։ Այդ յուշագրին մէկ օրինակը պիտի յանձնուի Պատրիարքարանի փաստաբաններուն, որոնք գայն ուսումնասիրելէ յետոյ իրենց պատասխանը պիտի ներկայացնեն։ Յաջորդ դատավարութիւնը տեղի պիտի ունենայ հոկտ. Ցին։

ՕՐ. ԼՈՒՍԱԲԵՐ ԽԱՆՃԵԱՆ
ԵՒ
ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՀՎԷՃԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ
Իսի լէ Մուլինօ 19 սեպտ. 1931

Դատավարութեան գլխաւոր յաջողութիւնն էր «եւտի ատլը» խնդրոյն կարգադրութիւնը։ Ինչպէս յայտնի է, ասկէ առաջ դատարանը որոշած էր որ խանին մատակարարութիւնը առնուի Կուսակալութեան ձեռքէն եւ յանձնուի երրորդ անձի մը, որ իբր վարձք իր գանձած գրամները գրամատան մը մէջ ի պահ պիտի դնէր, խնդրին կարգադրութենէն յետոյ գայն յանձնելու համար այս կամ այն կողմին։ Այս առթիւ, պայման դրուած էր որ Պատրիարքարանը 25 հազար ոսկիի երաշխաւորութիւն մը ներկայացնէ։ Այդ մասին անհրաժեշտ ձեւակերպութիւնները կատարուած ըլլալով, ատեանին նախագահը գրած է օրինական «Թէզքերէն եւ խանին մատակարարութիւնը յանձնուած է Էվգաֆի իրաւագէտ խորհրդական Սիւլէյման Զիւհտիւ պէյի։ Որով այլեւս Կուսակալութիւնը իրաւունք չպիտի ունենայ խառնուելու խանին գործերուն։

Ասկէ երկու տարի առաջ եւս, Զիւհտիւ պէյի յանձնուած էր այդ պարտականութիւնը, սակայն յետոյ, դատարանին տուած անհրաժեշտ որոշման վրայ խանը յանձնուեցաւ Կուսակալութեան, որ տարեկան քառասուն հազար ոսկի վարձքը գանձելով Քաղաքապետական սնտուկին կը յատկացնէր։

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ԿԱՆՈՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ

Միջագետքի եւ Ռումանիոյ Հայերուն նման, Պարսկահայերն ալ իրենց ազգային կազմակերպութեան համար կանոնագրութիւն մը պատրաստելու ձեռնարկած եւ այդ նպատակով համագումար մըն ալ հրաւիրած են, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ Պարսկաստանի թեմի կազմակերպութեան կանոնագրութեան նախագիծը, որ գրի առնուած է յատուկ յանձնաժողովի միջոցաւ։ Պիտի մասնակցին նաեւ հայ իրաւագէտները։ Համագումարը պիտի ընտրէ պարսկահայ գերագոյն մարմինը՝ վարելու ամբողջ Պարսկահայութեան ազգային գործերը։

Համագումարը տեղի պիտի ունենայ Թեհրանի մէջ։

Արդէն կարգ մը թեմեր ընտրեր են իրենց ներկայացուցիչները։

Կանոնագրութիւնը համագումարէն հաստատուելէ յետոյ, պիտի ներկայացուի կառավարութեան, վաւերացուելու համար, ուրկէ յետոյ այդ մարմնին իրաւասութիւնը պիտի ճանչցուի կառավարական բոլոր հաստատութիւններու կողմէ։

Կարդացէք և Տարածեցէք
ՅԱՌԱՋ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀՕԿԻ ԴԻՄԱԿՈՎ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը նկատէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 սեպտ.)

— Ներգաղթի լուրը չորս բացած է պղտոր ջուրի որսկաններուն աչքերը։ Ախորժակներ կը սրուին, սատանոցներ կը լայննան եւ քսակներ կը պատրաստուին դարձեալ, շահագործելու համար ներկայացած պատեհութիւնը, ճիշդ ինչպէս 1926ին եւ 1927ին, երբ ներգաղթի հոշակուոր արձանագրութիւնները, հարիւր հազարաւոր գումարներ փոխադրեցին գաղթականներու գրպանէն, արձանագրիչներու ձեռքին տակ գտնուող դանայեան կարասներուն մէջ։

Բնձագրոյլիք խաղին առաջին արարուածը սկսած է արդէն։ «Որակեալ» հաւատարիմներ գործի լծուած են վերակենդանացնելու համար այս առթիւ Հօկի անշունչ դիակը Սելանիկի մէջ։ «Գործունէութիւնը» ծայր առած է ամէնէն առաջ, Պէշ Չինարի գաղթակայանի կարգ մը փաբանկաներուն տակ։ Խումբ մը շահէտ մարդիկ վերակազմեր են Հօկի մասնաճիւղը։ Կնիք ալ պատրաստել տուեր են։ Եւ կնիքին հետ միասին սպառնալից ընկալագիրներու տրցակներ։ Գաղթականները պիտի անդամագրեն։ Դուռնէ դուռ պիտի շրջին եւ առաջարկեն։ Պիտի դիմեն ճանաչուող անոնց՝ որոնց սիրտը թունդ ելած է ներգաղթի լուրը իմանալով եւ օրէ օր կը սպասեն կարաւանին կազմութեան։

Մուտք՝ այսչափ, նուէր՝ այսչափ, անդամատուրք՝ այսչափ։ Կը վճարե՞ս կ'երթաս Հայաստան։ Կը մերժե՞ս՝ կը մնաս Յունաստան։ Եւ, վա՜յ անոր գլխուն, որ երթալ կ'ուզէ ու կը մերժէ։ Պիտի մերժուի իր կարգին՝ արձանագրութեանց միջոցին։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԽԱՆԵԱՅԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Անցեալները գրեր էինք թէ Զանգեզուրի շրջանին Գուրսալի գիւղին մէջ երկրաշարժի ուժգին ցնցումներ պատահած են։ Բազմաթիւ բնակարաններ քանդուած են, իսկ բնակիչները, սարսափահար ապաստանած են գիւղին շուրջը գտնուող բարձունքներուն վրայ։

Հեռագրով, տրիպողաբար, վրաններ եւ ուտեստեղէն կը պահանջուի։

Միւս կողմէ, Զանգեզուրէն եկող համբորդներ ողբերգական գոյներով նկարագրած են շարժին հասցուցած վնասները։ Գիւղին շուրջը դեռ կը լսուին ստորերկրեայ որոտումներ։ Երկրաբանի մը համաձայն, վախ կայ որ հողի կտոր ալ սառոյ գայ այդ շրջանին մէջ.

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Պոլսոյ մէջ գումարուելիք Պալքանեան համաժողովին Պուլկար պատուիրակութեան նախագահը պուլկարական «Զարիա» թերթին հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է.

— Պուլկարական պատուիրակութիւնը համաժողովին մէջ տնտեսական հարցերու եւ ուրիշ խնդիրներու շուրջ պիտի խորհրդակցի, հակառակ անոր որ չենք կարծեր թէ մեծ օգուտ մը առաջ գայ։ Բանակցութիւններ պիտի կատարենք նաեւ քաղաքական ու ժամանակաւոր փոքրամասնութեանց խնդիրներու շուրջ։ Ենթադրելու պատուիրակութիւնը պէտք է ընդունի որ Մակեդոնիոյ ալու բնակչութիւնը ցեղով Պուլկար է եւ փոքրամասնութեանց դաշնագիրներէն օգտուելու իրաւունք ունի։ Հակառակ պարագային, պուլկար-եուկոսլաւ համաձայնութիւնը կարելի չէ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶԻՆԱԴՈՒԼԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան զինաթափութեան յանձնախումբը, իր վերջին նիստին մէջ, նոր ճառեր լսեց միջազգային զինադուլի իտալական առաջարկին մասին։ Աւստրիոյ, Հնդկաստանի, Դանիոյ, Գերմանիոյ ներկայացուցիչները համամտութիւն յայտնեցին իտալական առաջարկին։

Գերմանիոյ ներկայացուցիչը յայտնեց թէ իր երկիրը կը սպասէ բոլոր պետութեանց կողմէ սպառազինումներու սահմանափակման խոստումներուն։ Ահա թէ ինչու նպաստաւոր ընդունելութիւն կ'ընէ իտալական առաջարկին։ Գերմանիոյ համար իտալական այս զինադուլի առաջարկը ժամանակաւոր միջոց մըն է անշուշտ, զոր կարելի չէ փոխարինել ընդհ. զինաթափութեամբ։

Այս նիստին կը մասնակցէր նաեւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը։

Հռոմէն տրուած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ հաւանական է որ Ամերիկայէ վերջ, Թուրքիա եւս մօտ ատենէն հաւանութիւն յայտնէ Իտալիոյ առաջարկին։

ՕՃԻՐ ՄԸ ԷՆԿԻՒՐԻ-ՊՈԼԻՍ ՃԵՊԸՆԹԱՑԻՆ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն Պոլիս մեկնող ճեպընթացին մէջ ոճիր մը պատահեցաւ անցեալ օր։ Երկու ճարտարապետներ, մէկը հունգարացի, միւս գերման, կռուի բռնուեցան իրարու հետ։ Հունգարացին վիրաւորուեցաւ ծանրօրէն։ Ոճիրը իմացուած ըլլալով, ոստիկանապետ մը յաջողեցաւ ձերբակալել ճեպընթացին մէջ, որ կը շարունակէր իր ճամբան եւ գերման ճարտարապետին հետ երկար ծեծկռտուքներէ վերջ միայն, կրցաւ զայն ձերբակալել։

Կռիւը ծագած է շահու խնդրի մը հետեւանքով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (134)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Կռիւը շարունակուեց։ Զօ[...]գան տեղերից հասան 7-8 [...]րիւր զօրք։ Եկան նաեւ 3-4 [...]րիւր քիւրտ։ Մի մասը Զխու[...] կողմից եկած Թրքեր էին, [...]նք կանգնած էին արեւմտա[...] կողմը եւ կը սպա[...] [...] գողարկելուն, որ [...] Թալան տանեն։

Սմբատը, ես եւ քանի մը հա[...] եկեղեցու կտուրը դիրք կը [...]էինք։ Եկեղեցին 8-9 հա[...] տարուան շէնք է. փէտ[...] լուսնէինք, որ քար քան[դ]ենք, դիրք շինէինք։ Գիւղա[...] մը տան դռները քանդել[...], փէտները հանել բերել [...] ակսեցին քարեր քանդել [...] դիրք շինել։

[...]շինեցինք երեք դիրք, այլեւս [...]նք կրնար շինել, որովհետեւ [...]ակը կը հասնէր մեզի։ Սըմ[բա]տին ըսի.

— Շօ՛ւա, այսինչ տեղը դիրք շինի՛ր, որ Լուրը մեզնից չառնեն։

Սմբատը վազեց, բայց չկրցաւ դիրք շինել. խոտի դէզը իրեն դիրք ըրաւ։ Խաս-Գեղու Մասօն ալ ղրկեցի Սմբատի քովը։ Եկեղեցու տանիքէն, Դաւանի կողմէն, զարնուեցաւ մէկ ձի։ Հօգ կային երկու մարդ։ Էտանք փախան, Թողնելով ուրիշ ձի մը, վիրաւոր ձիու հետ։ Ղրկեցի Եղօն, բերել տուի այդ միւս ձին։

Բլրի տղաքը կը կոչեն, Թէ Եղօն Թշնամի է, ու կը սկսին զարնել։ Եղօն կը պառկի, Թէ «պաղաննեցին էս անաստուածները»։ Մենք կը գոռայինք Թէ՝ «մի՛ զարնէք, մեր ընկերն է»։ Եղօն ձին բերաւ։ Գարի դցեցինք առաջը։ Իր կողմից Սմբատը կը պոռար՝ առաջից Թշնամին կը զարնէ, յետեւից տղաները,—ո՞ւր փախնեմ, չգիտեմ։

Տղայ մը դրկեցի բլուրները, ըսելու Թէ այսինչ տեղը տղերքն են, չզարնէք։ Նոյն ատեն Գէորգը ղրկեցի բլուրները, որ հսկէ եւ կարգադրէ։

Արեւելեան բլուրի վրայ կար մի փոս, ուր կը գտնուէին վիրաւորները եւ ձիերը։ Գիւղից բոլորը փախած էին։ Մնացած էին երկու աղջիկ, մի կին եւ քանի մը երիտասարդ, որոնք ջուր կը կրէին, գիւղի մէջ հաց կը Թխէին եւ մեզ կ'օգնէին։ Սմբատին ըսի.

— Տղա՛յ, խոտի դէզը գնդակը չորցնելու. տներէն 4-5 Թաղիք բերէք, լաւ Թացեցէք, դարկէք ձեր կողմից դէզի վրայ, որպէսզի գնդակը չանցնի։

Բայց նրանք Թաղիք չէին գտնելու ու ինձ կը սպառէին՝ ըսելով Թէ երկու հոգով չեն կըրնար գիծը պաշտպանել։

Ես առիպուեցայ քաշուել վերին բլուրները։ Սմբատը եւ իր ընկերները Թողուցի իրենց դիրքերը, եկեղեցու տանիքի վրայ։ Հասայ Մխիթարի քով, ղրկեցի Աւրանցի Գէվօն, Ալիճանցի Մուսօն եւ Մշեցի Նազարը՝ Սմբատի քով։

Կէսօրը անցած էր։ Զինուորներ ղրկեցի։ Զօր բռնել ժամերի եւ պանիր բերել տուի։ Լաւ ղրկեցի Առաքելին, Իսայէն, Փօղօսին, որ շուտ երթան եկեղեցու տանիքը գտնուած տղաներու քով։ Նրանց գնալն ուշացաւ։ Երբ տեսայ, որ գնացող չկայ, վերցուցի հրացանս ու ըսի.

— Ուրեմն, չէ՞ք երթար, ես կ'երթամ, Փսս չունի։

Երբ ես վեր կեցայ, քովիս ընկերները ըսին.

— Կեցի՛ր, մենք կ'երթանք։

Բայց անփորձ ըլլալնուն՝ նրանց չկարողացայ ղրկել։

Երբ ես վեր կեցայ, գնացի բլուրից նկատեցին զիս, որ կ'երթամ, հրացանն ուղղեցին ինձ եւ ըսին.

— Դարձի՛ր, մենք կ'երթանք. Թէ չէս դառնար՝ մենք քեզ կը սպաննենք։

Ես մնացի տեղս։ Նրանք գնացին։ Սօլօնն ալ հետ ղրկեցի։

Ժամը 9ը կ'ըլլար։ Ինձ լուր ղրկեցին, Թէ Մխոտը վիրաւորուեցաւ կռնակէն։ Ես հարցուցի.

— Սմբա՛տ, Թաղիք չե՞ս դրել գէզի առաջ։

— Չէ՛, ըսաւ։

Կէս ժամ չանցաւ՝ լուր հասաւ Թէ Գէվօն վիրաւորուեցաւ ականջի կողմից, աչքը դուրս ինկաւ։ Երեկոյեան ժամը 10ը կ'ըլլար։ Բերդակցի Անտօն, Թէւէն վիրաւորուած, քովս եկաւ։ Ես նրան ղրկեցի միւս վիրաւորներուն քով։

Իւրաքանչիւր դիրքի մէջ 2-2 հոգի Թողնելով՝ մէկ տեղ ամփոփեցինք խումբը։

Մեր ունեցած չորս ռումբերէն մէկը ուզեցինք փորձել Թէ ի՞նչ ձայն կ'ունենայ։ Արշակը տարի գագաթէն նետեց ռումբը. երկու բոպէ չանցած՝ պայթեց. բայց, փոխանակ սարսափ ազդելու, Թշնամին կարծեց, Թէ Բաղէշէն զօրք հասաւ իրեն օգնութեան, ու ոգեւորուած աւելի սաստկացուց հրացանաձգութիւնը։

Երբ ռումբը պայթեց, մեզ լուր հասաւ, Թէ տղերքը Սմա[...]ցեր են եկեղեցու տանիք եւ չեն կրնար իջնել։ Մենք էս կողմէն վազեցինք, բայց արդէն ազատեր էին, մեզ ճանապարհին պատահեցին։

Կռիւը տեւեց առաւօտեան ժամը 11էն մինչեւ գիշերուան 1ը, ընդամէնը 14 ժամ։

*

Մեր վիրաւորները հեծուցինք ձիերուն։ Որոշեցի հինգ տղայ 40-50 քայլ առաջ գացող։ Խումբը կարգի ինկաւ։ Գիւղը մնացած աղջիկներն ու ժողովուրդն ալ խմբի յետեւից կուգային։ Խումբի յետնապահն էր Գէորգը։ Իսօն հետս էր, իսկ Մուրատը առաջին։

Հասանք Զրհորայ վերեւի Լուրը, որը գետնի տակով կ'երթայ։ Աւրանցի Գէվօն, Բերդակցի Անտօն եւ միւս վիրաւորները խնդրեցին.

— Աստծու սիրոյն, Լա՛ւ։

Բոլորը Թափեր էին եւ կ'ուզէին խմել։ Մինչեւ նրանք խմէին, մի ժամ պիտի անցնէր։ Ես բոլորովին արգիլեցի եւ հրամայեցի քալել, որ շուտ Դաւան հասնենք։

(Շար.)

Ճափոնի կառավարութիւնը, այն նկատումով թէ Մանչուրիոյ խռովութիւնները իրականին մէջ կը կազմեն «միջադէպ մը, որ անհրաժեշտօրէն ծագած էր, ճափոնական շահերը պաշտպանելու համար» ընդդէմ չինական յաճախակի ոտնձգութեանց, չպիտի յօժարի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կամ որեւէ պետութիւն միջամտէ. թէ վէճը պէտք է հարթուի, միայն Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ։

Ճափոնի պատերազմական նախարարը, մեկնաբանելով Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումը, զոր հաղորդեր էինք երէկ, յայտնեց թէ ճափոնական կառավարութիւնը պատրաստ է իր զօրախումբերը ետ քաշելու, անմիջապէս որ պարագաները թոյլ տան։ Համաձայն դաշնագրերու, Ճափոն իրաւունք ունի ամէն մէկ քիլոմեթրի վրայ 15 զինուորի հաշուով զօրք պահելու հարաւային Մանչուրիոյ երկաթուղիին համար. ինչ որ կը ներկայացնէ 16.500 հոգիի ուժ մը, մինչ ներկայիս՝ Մանչուրիոյ մէջ՝ ճափոնական զօրախումբերու ընդհանուր թիւն է 14.000։

Չինացի մարաջախտը Չանկ-Քայ-Շէք մեծ հաւաքոյթի մը առջեւ խօսելով, յայտնեց թէ, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը արդարութիւն չընէ Չինաստանի, պատրաստ են գերագոյն կռուի։

Կ'ըսուի թէ ճափոնական զօրքը գրաւած է արտաքին Մոնկոլիստանը։

Մուգտէնի մէջ հանդարտութիւն կը տիրէ, ճափոնական զօրքերը այդտեղ գրաւեցին 200 օդանաւեր։

Ճափոնցիները «անդորրութիւնը պահպանելու համար», կը պատրաստուին գրաւելու ամբողջ Մանչուրիան։ Խարպին ուր 4,000ի չափ ճափոնցիներ կան, պիտի գրաւուի մէկ օրէն միւսը իբր ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ընկերաթաժակրական դասախօսութիւնը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ, կը խօսի՝ ընկեր *Օհան Կարօ*։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Մուրատ խումբի ժողովը այս կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Ակումբին մէջ, ներկայանալ անդամատետրով։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր Սերոբ, Եփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը, այս կիրակի իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 6ին. ծանօթ հաւաքատեղին, Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՑԷՍԻՆԻ Գատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Café de la Paixի մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէին ներկայացուցիչը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Միութեան գրադարանին մէջ։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ ժամը 3ին, Café Décoususի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Արզըեան, Տէր եւ Տիկ. Քէօրփէեան (Պոլիս), եւ Յեարք Ցիլսիզեան եղբարք (Նիւ Եորք) կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը՝ իրենց հօր եւ մօրեղբօր

ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԶԸԵԱՆԻ

որ կնքեց իր մահկանացուն յետ կարճատեւ հիւանդութեան, 60 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Ուրբաթ, 25 սեպտ. ժամը 2.30ին, St. Thomas Church, Acton Vale London, W. Թաղում ժամը 3ին։

Գ. Սիսակ Սմբատեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Զամիչեան, Գ. Միրայր Սմբատեան (Իսթանպուլ), Գ. Զաւէն Սմբատեան (Իսթանպուլ), Օր. Աստղիկ Սմբատեան, Օր. Նուրհիր Սմբատեան, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Սմբատեան կը ծանուցանեն խիստ ցաւալի մահը իրենց սիրեցեալ մօր,

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՍՄԲԱՏԵԱՆԻ

(ծնեալ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ)

որ հանգեաւ ի տէր 1931 Սեպտ. 22ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր Ուրբաթ, ժամը ճիշդ 15ին, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ։

Ծանուցում մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՏԱՓԱԶԱՐԻ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի օր ժամը 2.30ին Ֆլօրիայի վերնայարկը, 61 Rue Mr. le Prince։ Անգամ մը եւս բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Թագմի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 2.30ին, 40 Rue de Bellevilleի սրահը։ կը հրաւիրուին (գիւղացի եւ քաղաքացի) բոլոր հայրենակիցները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ, ժամը 3ին Դաշնակցութեան Գրադարանը 262 Rue Duguesclin։ Խիստ կարեւոր օրակարգ. Կրօնողլըէն ներկայ կ'ըլլայ օր. Միսքճեան։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի բոլոր անդամները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իրենց կեդրոնատեղին, Bar de la Poste, 2 Rue Colbert։ Կարեւոր օրակարգ։ Ամէն անոնք որ առանց բանաւոր պատճառի կը բացակային, Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ չեն նկատուիր։

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին փըթիթ Ռուսի ներքնայարկը (մէթրօ Օտէոն):

Օրակարգ՝ ԿՈՄԻՏԷԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ։

Ներկայանալ անդամատետրով:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Ն. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ.— Այս կիրակի ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (միասին).— Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԳՈՒԼՎ. OSSO, ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (միասին).— Այս կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։

Կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Հ.Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶ

24 Հոկտեմբեր Շաբաթ իրիկուն մինչեւ լոյս
ծոխ յայտագիր
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հոկտեմբեր 3ին Brébant Marseillais սրահին մէջ՝
Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Գատ. Միութեան Ակումբի եւ Գրադարանի բացումը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին՝ 21 բիւ. Տրուժ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Գիտի բանախօսէ՝ Գ. ԲԱԲԿԷՆ ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Ց. Ե. Ռ. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ 10 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Գ. Թաղապետարանի սրահը

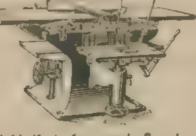
Կը խօսի՝ Գ. ՌԷՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՑԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի ժամը 3ին Ave. Jean Jaurès, Գ. Ա. Սատոյեանի ընդարձակ պարասրահին մէջ, կը մասնակցի 40է աւելի մանկական երկսեռ խումբ մը։ Արտասանութիւններ, մանկապարտէզի երգեր, պարեր եւ անակնկալներ:

Մուտք 3 ֆրանք

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՆԱՋԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՑՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

5.— ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ

Երբ կացութիւնը ինծի տեղեկագրեցին, յանձնարարեցի որ պէտք է շատ զգոյշ եւ շրջահայեաց շարժիլ, եւ օրը օրին ինծի հաղորդել պատահած դէպքերը։ Պոլսոյ մէջ, հայ խռովարարներուն արձանագրութիւններէն, — զորս կրցեր էի ձեռք ձգել,— այն տպաւորութիւնը ստացած էի թէ յեղափոխականները ծանրաւոր կարեւորութիւն մը կուտան Զէյթունի, թէ ապստամբութեան ծանրութեան կեդրոնը պիտի ըլլար Զէյթունը։ Միայն մէկ զօրանոց կար Զէյթունի մէջ, 300 կանոնաւոր զինուորով։ Քանիցս գրեցի Պաշը Ալիի, որ զինուորներուն թիւը աւելցնէ, քանի մը թնդանօթով զօրացնէ։ Սակայն չկրցայ հասնիլ ծարդիկը։ Շուարեցայ թէ ինչ կրնայի ընել։ Երբ դեռ Պոլսոյ մէջ աղէտը բոլորովին չէր անհետացուցած, ահա Ատանայի մէջ ամէն կողմ ապստամբութիւն ու յեղափոխութիւն կը ծագէր։ Քանի մը անգամ հրաժարական տուի, Սուլթանը մերժեց։

— Այսպիսի շրջանի մը հրաժարիլ ոչ առաքինութիւն է, ոչ ալ բարեկամութիւն, կ'ըսէր։

6.— ԿՌԻՒ ԵՒ ՋԱՐԴ

Ատանայի Հայերուն եւ Պոլսոյ կեդրոնէին միջեւ թղթակցութիւնը տեղի կ'ունենար ոչ թէ թղթատարով, այլ անհատական միջոցներով։ Լրաբեռներու տուած տեղեկութեանց համաձայն, բազմաթիւ կիներ ու այրեր, առանձին ճամբորդելով, կ'երթային Կիլիկիա։ Նոյն ատեն Կիպրոսէն նաւով Մերսին կ'երթային, կամ իբրեւ փախստական նաւակներով բազմաթիւ կամիտէճիներ կը մտնէին Ատանայի շրջանը։ Մէկ մասը յաջողեցանք ձերբակալել, սակայն մեծ մասը անոյի ծովեզերքներէն Կիլիկիոյ խորերը կը մտնէր՝ ազատելով մեր հետապնդումներէն։

Հոկտեմբեր 20ին Հալէպի ոստիկանական տեսուչը գաղտնի հեռագիրով մը կը հաղորդէր թէ հայ աւազակները օգը հանած են Մարաշի եւ Զէյթունի միջեւ գտնուած Ճիհան կամուրջը, եւ յետոյ պարտութեան մատնած են մեր զինուորական ուժերը, որոնք օգնութեան ղրկուած էին Զէյթունի պահակազօրքին։

Ուրեմն կը նշանակէր թէ խնդիրը կրակ կ'առնէր արդէն։ Ճակատագիրը բուրդ կը մտնէր այդ շրջանին մէջ, մեր օրինի հայրենիքին գլխուն,

—Ատուած հարկաւ կ'օգնէ ինծի, կ'ըսէի ինքնիրենս, մխիթարելով զիս։

Անմիջապէս հեռագրեցի Հալէպի ոստիկանական տեսչութեան, լրացուցիչ տեղեկութիւն պահանջելով այդ դէպքերուն մասին։ Յաջորդ օրը հասաւ պատասխանը։

— Զէյթունի հետ հեռագրական կապը կտրուած է, ոչ մէկ միջոց ունինք լուր առնելու Զէյթունէն։

Հրաշալի՜ է, ըսի ինքնիրենս։ Ուրեմն հիմա լուր ալ չպիտի կրնանք առնել դէպքերուն մասին։ Եթէ զինուոր ղրկուած ըլլար այն ժամանակ, երբ պահանջ գրի, պաշտօնաբար հայկական կոմիտէն չպիտի կրնար այսքան արագ գործ տեսնել իր ուժերով։ Արդէն հիմա միացուցած էր իր ուժերը, բանակի մը վերածելով զանոնք։

Երբ ձերբակալեցինք Ատանայի խռովարարներէն Հայկունի Սահակը, հարցաքննութեան ընթացքին իրմէ իմացանք, որ Զէյթունի դէպքին գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկն է Կէօզէլէրեան Կարապետը։ Անմիջապէս ձերբակալեցինք նաեւ այս ահարկու կոմիտէճին։

Սակայն Զէյթունի աւազակները, իջնելով Մարաշի կողմը, յարձակումներ կը գործէին շրջակայ գիւղերուն վրայ, կը վառէին ու կը քանդէին տուները, աւարի կուտային անասունները, ոչխարի, այծի հօտերը, սպաննէին կամ վիրաւոր գետին կը փռէին այր, կին ու երախայ, գրեթէ բոլոր բնակիչները։

Հոկտեմբեր 24ի գիշերը այս աւազակները գրաւեր էին Պարապա... մէջ գտնուող կարապետին, յաջորդ գիշերն ալ յունահպատակ Մ... ագարակի բոլոր եզները եւ միւս անասունները։ Նոյնին երկու ծառան... յունահպատակ ուրիշ հիւր մը, Եանի, սպաններ էին այդ գիշերը։

Հոկտեմբերի 28ին Չագմէր գիւղին մէջ կը հաւաքուին աւելի ... հազար հայ խռովարարներ։ Գիւղաքաղաքին շուրջը հրաշալի խրամներ ու դիրքեր կը փորեն, յետոյ իսլամ ժողովուրդին կը յայտարարեն՝

— Երկու օրուան կեանք ունիք։ Պիտի սատկեցնենք ձեզ բոլորդ։

Աւազակները գիշեր ցերեկ կը յարձակէին շրջակայ Թուրք գիւղերուն վրայ։ Այնպէս որ հետզհետէ շատ սովորական, օրուան դէպք դարձած յարձակումները։

Գիւղերուն մէջ, բոլոր այն Թուրք երիտասարդները, որոնք զէնք բռնէին, զօրակոչի ենթարկուած էին, կռուելու եւ իրենց արիւնը թափելու համար չեն գիտեր որ ճակատին վրայ։ Այնպէս որ Թուրք գիւղերուն շատ քիչ մարդիկ կային, դիմադրելու համար Հայոց յարձակումներուն։ Վերջոյ Թուրք ժողովուրդը ստիպուեցաւ հաղորդել Ատանայի կառավարութեան թէ մտադիր են գաղթելու, եթէ կառավարութիւնը թնդանօթ ու զօրք չղրկէ եւ չպաշտպանէ իրենց գոյութիւնը, պատիւը եւ ստացուածքը։

Ատանայէն, Հալէպէն, ինչպէս նաեւ Պիթլիսէն, Էրզրումէն եւ Նըշանդէկէ հասած հեռագիրները այն համոզումը գոյացուցին որ ... կան ապստամբութիւնը վտանգաւոր եւ տագնապալի հանգամանք մը ...

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	25 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
26 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1683 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԵՒ ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ

Անստուգութեան մղձաւանջը թառած է բոլորի գլխուն վերեւ։ Բոլորն ալ ստերլին կը խաղան։ Ուրիշ խօսքով, գուշակութիւններ կը կատարեն.— «Ի՞նչ պիտի ըլլայ, ո՞ւր պիտի երթայ»...

Իսկ մասնաւորապէս մեր մէջ, աւանդական յատկութիւն ըլլալով քաղաքագիտութիւնը, ամէն մէկը տեսակէտ մը կը պարզէ և խորհրդաւոր նայուածքներ կ'ուղղէ չորս դին։ Թեւառած է բանգիտութիւնը։

Կարճ կապելու համար, ըսենք որ, աշխարհի հզօրներն նախ իրենք շուարեր, շշմեր են բրիտանական անակնկալին առջեւ։ Հազար Մաքտոնըլտ եւ նոյնքան Գոլտուին չեն գիտեր թէ ո՛ւր պիտի յանգին։

Կը բաւէ ուշադրութեամբ հետեւիլ դէպքերուն, ըմբռնել անոնց իմաստը, եւ անոր համեմատ կարգաւորել մեր գործերը, անհատական թէ մասնաւոր։

Ա՛յդ է որ կը կատարենք մենք ալ, օրուան լուրերուն հետ զուգընթաց, ներկայացնելով անոնց բացատրութիւնը։ Վերլուծելով դէպքերն ու անոնց ընթացքը։

Տարակոյս չկայ որ, դղրդագին հետեւանքներ պիտի ունենայ բրիտանական տագնապը։

Արտանշանները կ'երեւան արդէն։ Կատարեալ քաոսի մը վերածուեր է միջազգային հրապարակը, տնտեսական թէ քաղաքական։ Եւ երկիրէ երկիր, վիթխարի շղթայի մը ամրակուռ օղակներուն պէս իրարու կապուած ըլլալով բոլորը, տագնապին հետեւանքներէն ազատ չի կրնար մնալ որեւէ ժողովուրդ։

Մեծն Բրիտանիան ոչ միայն միջազգային ռահվիրան էր քաղաքական կեանքի մէջ, այլեւ ազդանշան-սեղանաւորը աշխարհի բոլոր հրապարակներուն համար։ Եւ ահա կը տեսնենք թէ ինչպէս ամենայետին, ամենահետամնաց երկրի սակարանն իսկ ցնցուեցաւ, երբ Լոնտոն դադրեցուց ոսկեդրամի դրութիւնը։

Հիմա կացութեան բանալին կը գտնուի Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի ձեռքը։ Այդ երկու երկիրներու դրամարկղներուն մէջ կը գտնուի ոսկիի ամենամեծ պահեստը։ Ամերիկան կը հաշուէ մէկ միլիառ ստերլին, Ֆրանսա՝ կէսը։ Անգլիան կուգար երրորդ կարգին վրայ, իսկ հիմա կը գտնուի չափազանց փափուկ վիճակի մը մէջ։

Ոչ միայն Ֆրանսան եւ Ամերիկան, այլեւ միւս մեծ ու պզտիկ պետութիւնները շահագրգռուած են այս տագնապով։ Եւ եթէ չօգնեն ստերլինը փրկելու, անխուսափելի փլուզումը միայն Անգլիան չէ որ պիտի հարուածէ։

Այս է պատճառը, որ հետզհետէ աւելի շատ կը խօսուի միջազգային խորհրդակցութեան մը մասին, կարգադրելու համար ոսկեդրամի հարցը։

Ստերլինը կ'երերայ հիմա, բայց կարճ-երկար պիտի կայնի տեղ մը։ Պիտի ամրացնեն 100ի կամ 110ի վրայ։ Թոյլ չպիտի տան որ գլորի գահավէժ։

Բայց այս կարգադրութիւնն իսկ, չի փարատեր տագնապը։

Անխուսափելի են զանազան վերիվայրումներ, մանաւանդ եթէ Անգլիա հակի մաքսային դրութեան։ Երկիրներ կան որ պիտի ցնցուին։ Պիտի կորսնցնեն ներածման եւ արտածման հաւասարակշռութիւնը։ Պիտի կորսնցնեն հարուստ շահաստաններ...։

Պիտի սաստկանայ մրցակցութիւնը, եւ շատ մը երկիրներու համար պիտի երկարաձգուի գործազրկութիւնը, եթէ աւելի չծաւալի։

Ցայտնապէս մտահոգ է Ֆրանսան։ Եւ քանի որ կ'ուզենք խօսիլ մեր հոգերու մասին, պիտի թելադրէինք պաղարիւն մնալ եւ ուշադիր՝ օրուան դէպքերուն։

Նախ, իբրեւ ընդհանուր խրատ, կը յանձնարարենք միամիտ, կարճատես նայուածքներ չուղղել երկիրէ երկիր։

Ամէն երկիր կը տապկուի իր իւղին մէջ, եւ երեւութական են մէկէն միւսը նշմարուած առաւելութիւնները։ Մասնաւորապէս արեւմտեան Եւրոպայի մեծ, ճարտարագործական երկիրներուն մէջ շատ խաբուսիկ են երեւոյթները։

Անոնք որ պահանջուած պայմանները կը լրացնեն Հայաստան երթալու համար, պէտք չէ շատ բարակը նային։ Պէտք է տան իրենց որոշումը։

Մնացողները պիտի յարմարին իրենց կացութեան, սպասելով որ կարգը գայ ներգաղթին կամ լաւագոյն օրերու։ Կը կարծենք թէ առ այժմ վեց հազարի փոխադրութիւնը որոշ թեթեւացում յառաջ պիտի բերէ Յունաստանի և Պուլկարիոյ մէջ։

Սուրիա-Լիբանան մասնաւոր պատճառներ չունին մտահոգութեան մատնուելու։ Որքան գիտենք, ապրուստն ալ աւելի աժան է այս տարի։

Ֆրանսայի մէջ, խորհուրդ պիտի տայինք խուճապի չմատնուիլ առժամեայ տագնապներու հետեւանքով։ Շատեր տուն-տեղ ձգելով կ'ուղղուին ուրիշ քաղաքներ, տագնապի առաջին ազդանշանին։

Պէտք է արթուն կենալ, հետեւիլ անցուդարձին, բայց զգուշանալ ջղագրգիռ որոշումներէ։

Այս տեսակէտէն, կարեւոր պարտականութիւն մը կ'իյնայ «Յառաջ»ի ծանօթ եւ անծանօթ թղթակիցներուն վրայ։

Անոնք մեծամասնաբար ըլլալով աշխատաւորներ, աւելի շուտ եւ աւելի լաւ կ'իմանան ամէն բան։ Արդ, իրենց պարտքը թող ըլլայ օրը օրին հաղորդել ոչ միայն տագնապի լուրերը, այլ եւ նպաստաւոր պարագաները՝ քաղաքէ քաղաք։ Այս կերպով կը ստեղծուի աշխատաւորական գործակցութիւն մը։ Հոգ չէ թէ անուղղակի։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգլիականը կը շարունակէ իյնալ

ՀԱՐԻՒՐԻՆ 20 ԱՆԿՈՒՄ ՉՈՐՍ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԲ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Լոնտոնի սակարանը ամէնէն աւելի կը զբաղի ստերլինի անկումով, որ կը շարունակուի եւ արժեթուղթերու գիներով որոնք արագ ելեւէջներ կ'ունենան։

Նախորդ օր ստերլինի փոխանակութիւնը տեղի կ'ունենար հետեւեալ գիներով.— Նիւ Եորք՝ 3.87 տոլար.— Պրիւքսէլ՝ 27.50 պելկ. — Մատրիտ 43.50 փեզեթա.— Միլան՝ 75 լիր.— Ժընեւ՝ 19.50 ֆր. զ.— Պերլին 18.25 մարք։ Իսկ Փարիզ՝ 97.50 ֆրանք, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 20 անկում մը՝ չորս օրուան ընթացքին։

Ելմտական շրջանակները կը յամառին յուսալ թէ այն ատեն պիտի կրնան յստակօրէն դիտել երկրին ելմտական վիճակը, երբ քաղաքական կացութիւնը պարզուի։

Միւս կողմէ, կը յայտնեն թէ ստերլինի կայունացման սակը մեծ մասամբ կախում պիտի ունենայ ելեւմուտքի հաւասարակշռութենէն, առեւտրական հաշուեկշռէն եւ մաքսապաշտպան դրութեան կիրարկման եղանակէն։

Այսուհանդերձ, սակարանին մէջ ոգեւորութիւն կը տիրէ. գնորդները բազմաթիւ են եւ ամէնէն աւելի, կը փնտռուին ճարտարարուեստական արժեթուղթերը, որոնց գինը անկախ կը նկատուի դրամական ելեւէջէն։

Անգլիական դրամի անկումին հետեւանքով, մեծ վտանգի ենթարկուած են նաեւ դանիական եւ շուէտական դրամները, որոնք հիմնուած էին անգլիականի վրայ։ Այս երկիրներու կառավարութիւնները նոյն, հետեւելով Անգլիոյ օրինակին, հրաժարած են ոսկի-չափանիշի դրամական դրութենէն։

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ՄՆՏՈՒԿԸ

Երէկ, հրատարակութեան տրուեցաւ յաւելուածական վարկերու մանրամասնութիւնները։ Գումարը կը հասնի 27.700,000 ոսկիի։ Այս գումարէն 13.7000,000ը պիտի յատկացուի Աշխատանքի Նախարարութեան, հանրօգուտ շինութեանց համար, իսկ 7 միլիոն՝ փոխադրութեանց Նախարարութեան։

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Աշխատաւորական երեսփոխան մը, խորհրդարանին մէջ հարցուց ուղղակի Գոլտուինի թէ կառավարութիւնը որոշա՞ծ է նոր ընտրութիւններու թուականը։ Գոլտուին որ Մաքտոնըլտի բացակայութեան՝ կը վարէ փոխ-վարչապետութիւնը, գոհացաւ պատասխանելով կարուկ —ո՛չ— մը։ Նոյն հարցումը անշուշտ պիտի ուղղուի Մաքտոնըլտի, անմիջապէս որ վերադառնայ։

Նշանակելի միջադէպ մը։ Կ'երեւի ընտրական պայքարի մը հեռանկարէն վախցած, 15 աշխատաւորականներ՝ որոնց երկուքը նախարար, որոշեցին լքել ընդդիմադիր խումբը եւ միանալ մեծամասնութեան, ինչ որ աւելի կ'ուժեղացնէ կառավարութեան դիրքը եւ հաւանաբար, քանի մը ամիս եւս կ'ուշացնէ ընտրութիւնները։

Կ'ըսուի նաեւ թէ նախարարները մտադրած են իրարու հետ համաձայնութեան գալ մաքսատուրքի կարգ մը հարցերու մասին։ Ազատականները մնալով մէկտեղ ջերմ պաշտպան ազատ-փոխանակութեանց դրութեան, սկզբունքով համաձայնութիւն յայտնած են մաքսապաշտպան դրութեան, քանի որ մանաւանդ, անոր կիրարկումը ժամանակաւոր պիտի ըլլայ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՍԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ ՓԱԿ

Գերման սակարաններու վարիչ մարմինը որոշեց տակաւին չբանալ սակարանները եւ երկուշաբթի օրուան ձգեց ամէն նոր կարգադրութիւն։

Հինգ հարիւր միլիոն մարքի գումարը որ Րայխսպանքի կողմէ յատկացուած էր Խնայողական սնտուկներուն, սպառած է արդէն։ Խնայողական սնտուկները շատ դէշ կացութեան մը մատնուած են տնտեսական տագնապէն եւ մասամբ ալ խնայողներու անվստահութեան հետեւանքով։ Սակարաններու փակուելով, չեն կրնար նոր վարկեր գտնել։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԱԿԱՐԱՆԸ

Նախորդ կէս օրէն վերջ, Փարիզի սակարանը նոր բարելաւում մը արձանագրեց։ Վերջին դէպքերու պատճառած յուզումէն վերջ, Փարիզի սակարանին մէջ, արժեթուղթերու գործառնութիւնները մանաւանդ՝ գոհացուցիչ կը նկատուին։

Զգալի յաւելում մը կրած են նախանիւթերու գիները (քաուչու, պղինձ, անագ)։

Չինաճափոնական պատերազմը

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԴԻՐՔԸ

Ուաշինկթընի ճափոնական դեսպանին միջոցաւ Ճափոնի արտաքին նախարարն ստացաւ ամերիկեան կառավարութեան ծանուցագիրը, որով կը շեշտուի թէ զինուորական գործողութեանց ընդարձակումը լուրջ պատասխանատուութիւն կը ձգէ Ճափոնի կառավարութեան վրայ։

Այս ծանուցագրին մէջ, ամերիկեան կառավարութիւնը նախ կը վստահեցնէ թէ երբեք չի փափաքիր միջամտել ճափոնական գործերուն եւ թէ այդ դիմումը պէտք չէ նկատել իբր բողոք։ Այլ՝ կիսապաշտօն կերպով ամերիկեան տեսակէտն է որ անով կը պարզուի՝ վերջին դէպքերու մասին։ Սակայն, Մանչուրիոյ ներկայ վիճակը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ ուրիշ պետութեանց։ Ու կը յանձնարարէ չօգտագործել ներկայ կացութիւնը՝ ի նպաստ իրենց մասնաւոր շահերուն եւ ժամ առաջ հարթել վէճը։

Ճափոնական կառավարութիւնը այս միջոցին, մշակելու վրայ է իր պատասխանը թէ Ամերիկայի ծանուցագրին եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան կոչին։

ԽԱՐՊԻՆ ԳՐԱՒՈՒԱ՞Ծ Է ԹԷ ՈՉ

Չինական կառավարութիւնը կը հաղորդէ Ժընեւի իր պատուիրակութեան թէ ճափոնական զօրախումբերը գրաւած են Խարպինը։ Խարպինի հիւպատոսը խնդրած է պաշտպան զօրախումբերու առաքումը։ Չինացիները յաջողեցան վար առնել ճափոնական օդանաւ մը, որ Խարպին կ'երթար։

Միւս կողմէ սակայն, Ճափոնի պատերազմական նախարարութիւնը կը հերքէ Խարպինի գրաւման լուրը։

Անգլիական թերթ մը կը հաղորդէ թէ Ճափոնցիները Մուքտէնի մէջ 12 երեւելիներ արգիլափակած են իբր պատանդ։ Անոնք պատասխանատու պիտի ըլլան չինական զօրախումբերու կատարած գործողութեանց հետեւանքներուն։

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը գոնփակ նիստ մը եւս գումարեց, քննելու համար չինաճափոնական վէճը։ Խորհուրդը զբաղեցաւ ամերիկեան եւ չինական կառավարութեանց հաղորդագրութիւններով եւ դէպքերու ընթացքին մասին, Թոքիոյէն տրուած տեղեկութիւններով։ Ընդհ. տպաւորութիւնը ելքի մասին գոհացուցիչ կը նկատուի։ Ժընեւի, Ուաշինկթընի եւ Թոքիոյի միջեւ կատարուած բանակցութիւնները կ'ամրապնդեն այս տպաւորութիւնը։

Ճափոնի կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ նպատակ չունի զինուորական կերպով գրաւելու Մանչուրիան. այլ միայն, կ'ուզէ ապահովել իր զանազան ձեռնարկներուն պաշտպանութիւնը, եւ կը հաստատէ թէ հարաւային Մանչուրիոյ երկաթուղիի մէկ մասին քանդումը՝ փութացուց դէպքերը։ Վախնալով որ Մանչուրիոյ մէջ բնակող Ճափոնցիները կրնան վտանգուիլ, տեղին ճափոնական զօրախումբերը (14.000 հոգի) անհրաժեշտ նկատած էին արագօրէն շարժիլ եւ հետեւաբար, գրաւեր էին կարեւոր կէտերն ու զինաթափեր չինական զօրքը։

Անգլիական տագնապը եւ Բարեգործականը

Կ'իմանանք թէ Բարեգործականի կողմէ իբրեւ «թրըսթ» անգլիական դրամատուններ յանձնուած արժեթուղթերն ալ մեծ անկում կրած են։ 47 սթերլին արժող թուղթ մը իջած է մինչեւ 27ի։

Այս պատճառով, մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ Բարեգործականի շրջանակներուն մէջ։

Արժեթուղթերուն մեծ մասը մասնաւոր ընկերութեանց թուղթեր են։

5000 ոստիկան երկու հոգիի համար

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լաւալ եւ արտաքին նախարարը Պ. Պրիան կը պատրաստուին այցելել Պերլին, ուր գերման կառավարութեան հետ, տեսակցութիւններ պիտի ունենան, առաւելապէս տնտեսական հարցերու մասին։

Այս այցելութեան առթիւ, Պերլինի ոստիկանութիւնը նախազգուշական շատ կարեւոր միջոցներ ձեռք առած է, Ֆրանսայի նախարարներու այցելութեան ընթացքին, անդորրութիւնը պահպանելու եւ անոնց հանգիստը ապահովելու համար։

Հինգ հազար ոստիկաններ պիտի հսկեն երկաթուղիներուն վրայ, սահմանագլուխէն մինչեւ մայրաքաղաք։ Ամէն մէկ քիլոմեթր գլուխ, զինեալ պահակախումբեր պիտի շրջին։ Կայարանները մասնաւոր հսկողութեան պիտի ենթարկուին։ Պաշտօնական կառախումբին առջեւէն պիտի երթայ յատուկ կառաշարժ մը որ երեք զօրաւոր լուսարձակներով՝ ամբողջ գիծերը, պիտի լուսաւորէ ճամբան եւ ուր 20 զինեալ ոստիկաններ պիտի գտնուին։ Անկէ զատ, նախարարական կառախումբին մէջ՝ ատրճանակ ի ձեռին՝ պահնորդներ պիտի հսկեն ամբողջ ճամբորդութեան ընթացքին։

Կանտիի գործունէութիւնը

Կլոր Սեղանի խորհրդակցութիւններէն դուրս Կանտի աշխատանք կը կատարէ նաեւ հարթելու համար հնդիկ—իսլամական վէճը։

Կանտի կարգ մը առաջարկներ ներկայացուցած է Աղա Խանի եւ ուրիշ մահմետական իշխաններու եւ կը սպասէ որ լորտ Իրվին եւս մասնակցի այս բանակցութիւններուն։

Եթէ այս բանակցութիւնները յաջողին՝ փոքրամասնութեանց յանձնախումբին գումարումէն առաջ, որ տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ շաբթու, Կլոր Սեղանի ամենէն բարդ վէճերէն մէկը հարթուած պիտի ըլլայ։

Կլոր Սեղանին շուրջ

Լոնտոնի Խորհրդաժողովին Դաշնակցային յարաբերութեանց յանձնախումբը շարունակեց իր վիճաբանութիւնները Դաշնակցային Խորհուրդի կազմութեան եւ Բրիտանական Հնդկաստանի ու հնդկական պետութեանց խորհրդարաններուն մէջ համեմատական ներկայացուցչութեան մասին։

Խորհրդարանի ատեաններէն մէկուն մէջ, բոլոր կուսակցութեանց սաս մը երեսփոխաններէն կազմուած խումբի մը առջեւ, Կանտի բացատրեց իր տեսակէտները։ Խօսելով Հնդկաստանի մէջ, անգ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ՀԱՅԵՐԷՆ

ԺՕ.—ԹՐՔԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Առասպե՞լ. այո՛, առասպել՝ Ա-ւելի ճիշդը բերնի ծամոց մը՝ որով յաճախ կը ծեդաղրուին արեւմտա-հայ գրողները։

Թէ Թուրք լեզուն ազդած է մեր բարբառին վրայ՝ ճի՛շդ է։ Թէ այդ ազդեցութիւնը սարսափելի չափերու հասած էր ծանեւանդ ասկէ դար մը առաջ, ճի՛շդ է եւ սա։

Բայց արեւմտահայ եւ Թուրք լե-զուներու անտեղեակ մարդիկն են որ կը կարծեն թէ արեւմտահայ բար-բառը Թրքերէնի տիրապետութեան տակ է։

Հարկ չկայ բացատրելու թէ Թուրքերը հակառակ իրենց դարա-ւոր լուծին՝ չկրցան իրենց ծոցին ենթարկել մեզ, ինչպէս ռուս մշա-կոյթը կրցաւ ընել Ռուսահայուն՝ Շատ են պատճառները, բայց տեղը չէ անոնց խորը ծանել։ Ցիշենք մի-այն որ Թուրք գրականութիւնը նոյն իսկ անծանօթ մնաց մեզի, ու բացի քանի մը շրջաններէ՝ Թուրք լեզուն նոյնիսկ հայ ընտանիքներէ ներս չմտաւ։ Հարեւանցի միայն գիտցանք այդ լեզուն, թէեւ մեր ռամկօրէնը սկիզբները անկէ փոխ առաւ ձեւեր ու բառեր։ Ասկէ՛ է որ, երբ ռամ-կօրէնը սկսաւ գրաբարը քշել հրա-պարակէն ու անոր տեղը անցնիլ՝ մեր գրուած լեզուին մէջ մտան նաեւ այդ ձեւերն ու բառերը։ Մխիթար-եանք իրենց շատ հրատարա-կութիւնները այդ ռամկօրէնով ըրին՝ առանց իրենց գործա-ծած լեզուն մաքրելու։ Արեւմտա-հայ առաջին լրագիրներն անգամ կը ծառեն այդ ռամկօրէնը։

Բայց անցեալ դարու կէսերէն սկսեալ փոխուեցաւ արդէն պատ-կերը։

Արեւմտահայ նոր վերածնունդին ռահվիրաները իրենց առաջին, ձառ-հոգութիւնը հայ լեզուն զտելու ըրին, ոչ միայն խորշեցան Թրքերէն բա-ռերու գործածութենէն, այլ եւ ա-մէն խնամք տարին, որպէսզի մեր լեզուն մաքրեն ամէն տեսակ Թրքա-բանութենէ։ Համոզուելու համար թէ մեր աշխարհաբարը իր քերականու-թեամբ եւ շարադասութեամբ որքան հեռու է այսօր Թուրքերէնէն, բա-ւական է մացեր աշխարհաբարով հատուած մը Թուրքերէնի վերածել։ Մեր շարադասութիւնը ճիշդ հակոտ-նեան է Թրքականին։ Անոնք որ ին-ծի պէս առիթը ունեցած են Թուրք թերթերէն թարգմանութիւններ ընե-լու՝ գիտեն թէ ի՛նչ դարձուրելի աշխատանք էր Թուրքերէն հատ-ուած մը հայացնելը։ Թուրքերէն նախադասութեան ճիշդ ետեւէ պտ-չէն պէտք էր սկսիլ եւ ետ գալ հայերէն շարադասութեան յարմար-ցնելու համար թարգմանութիւնը։

Ճիշդ է, Թրքական շարադասու-թիւնը մեր խօսակցական լեզուին եւ մեր շատ մը գրողներու ոճին վրայ ազդած է։ Նոյնիսկ մեր մամուլին մէջ յաճախ այդ շարադասութիւնը կը զգացուի, մանաւանդ Թուրքերէնէ եղած թարգմանութեանց մէջ։ Բայց աւոր մեղքը գրողին վզին կ՚իյնայ, քան թէ աշխարհաբարին, որ արդէն զտած է իր վերջնական վճիտ,ճկուն եւ ճապուկ ձեւը, եթէ, անշուշտ, համբակներու ձեռքը չենք տուած զայն։

Քանի մը տարի առաջ, «Յա-ռաջ»ի մէջ մենք էինք որ հրատա-րակեցինք յօդուածներու շարք մը մեր գրական լեզուին մասին։ Հոն էր որ տեղ մը կ՚ըսէինք.

— Բայերը խօսքին ծայրը նե-տել, երկրորդական եւ երրորդական միտքերը անկէ առաջ շարելով, գրելու ու խօսելու ձեւ մըն է զոր Թուրքերը տուին մեզի։ Անոնք են որ խօսքին բոլոր անկարեւոր մա-սերը սկիզբը կ՚ըսեն ու փորամի մը ետքը կը բերեն էական մասը։ Մեր գրողներուն մեծ մասը կը տառապի այս ունակութենէն։ Փոխանակ բա-կիզբը ըսելու խօսքին էական մասը ու անոր կցելու երկրորդականներն ու լրացուցիչները՝ ինչպէս կ՚ընեն հնդեւրոպական գրեթէ բոլոր լեզու-ները, մենք, Թրքերէնէ ազդուած, անկարեւոր մասերը,«բնութեան խն-դիր» բռնած բոլոր երկրորդական միտքերը կը շարենք սկիզբը, ու ա-մէնէն ետքը կ՚ըսենք էական մասը։ Մենք ալ յաճախ մղոն մը քալ կը շարենք մինչեւ որ բայը ըսենք,կոտ-րելով մեր խօսքին թափը, ու ջըն-ջելով անոր բովանդակ ուժը»։

Ճի՛շդ են սանք բոլորը։ Բայց մեր գրողներուն անհոգութենէն, թափթփածութենէն կուգայ այս ախտը։ Մեր աշխարհաբարը մեղք չունի։ Ցետոյ չմոռնանք որ շարա-դասութեան այս եղծանումը միայն Արեւմտահայերուս ապիկարութիւնը չէ։ Արեւելահայերն ալ վարակուած են այդ ախտէն։

Զգենդանք փորձելու համար չէ, որ այս բոլորը կ՚ըսեմ։ Ուզեմ կ՚ը-դունիմ մեր գրողներէն ոմանց մեղ-քերն ալ։ Ցիշեմ, օրինակի համար, մեր լաւագոյն գրագէտներէն մէկը, Զօհրապը։ Իր գրական գեղեցիկ է-ջերուն մէջ անգամ հետքերը կան ռամկօրէնի մը՝ որ ազդեցութեանը տակ է Թուրքերէնին։ Զօհրապ կը գոր-ծածէ, օրինակի համար, ծօրերնուս-մէ, ուսողինն, մէջքերնին, իրան-նուն, մինակուկնիս, աղօթա-գիրքնին, սեւութիւննին, ծայ-ներնիդ, նայուածքնիդ, քալ-ուածքնիդ, թոթափողերնուս, կուրծքերնուդ, դիմացիննիդ, եւայլն։ Այս բոլոր ձեւերը, այո՛, Թուրքերէն կը հոտին։ Բայց հիմա արդէն քշուեցան, զացին այս ձեւե-րը, նոյն իսկ Զօհրապ, վերջին տա-րիներուն, ի՛նքը կը զգուշանար ա-նոնցմէ.

Եթէ մեր ժողովուրդը եւ անոր հետ նաեւ ժողովրդական բարբառը իրենց գրութեան խառնեն մեր գրող-ներէն ոմանք կը գործածեն Թուր-քերէն ձեւեր, այլուր է պատճառը։ Թուրքերէնը լաւագոյն... [illegible] ... ութիւններ ունի մանաւանդ խօ-սակցական լեզուի մէջ՝ արժէ զուրկ է մեր աշխարհաբարը։ Ի վիճակի չեմ օրինակները ժողվել, բայց կրնամ գոնէ անոնցմէ քանի մը հատը թուել։ Թուրքերուն Նէ շաղկապը չի կրնար բացատրել մեր աշխարհաբարը։ «Զե-կա՞ր նէ», ինչպէ՞ս բացատրենք գրա-կան աշխարհաբարով։ «հայա չե-կար»ը չի կրնար արտայայտել մեր մտքինը։ «Պիտի գայիր նէ ինչո՞ւ ա-ռաջուընէ չըսիր»։ «նէ»ին նրբու-թիւնը մեր աշխարհաբարը չի տար եւ հո՛ս։

Զարմանալին հոն է որ մեզ Թրք-քաբանութեամբ մեղադրող արեւելա-հայ գրողները աւելի իրե՛նք են որ Թուրքերէն բառերու ա՛խը կը քա-շեն։ Ո՞վ մտցուց մեր լեզուին մէջ զուլումը, վաթանը, օջախը, փէ-տային, դարդը, ախրը, նա-մուսը, ջանը, եարը, զօր սալը, Թայֆան, խալխը, չաթիլը, չի-ւանը, հալալը, եւայլն։

Առասպե՞լ. չէ՛, բոլորովին առաս-պել չէ Թրքաբանութիւն վերագրել մեզի, ո՛չ՝ շատ ըսենք։ Բայց անոր վտանգը ա՛լ անցաւ. արդէն վաղուց մենք սկսանք զայն թօթվել, ու պէտք ունինք պզտիկ ճիգի մը միայն։

*
* *

Արեւմտահայ բարբառին երեսին նետուած մեղադրանքներէն մէկն ալ ֆրանսաբանութեան կասկածն է։

Իբրեւ թէ արեւմտահայ աշխար-հաբարը ձեւած ենք ֆրանսերէնի վրայ, ու անկէ կ՚առնենք մեր բո-վանդակ անունը։

Ու ինչ որ այս մեղադրանքը ա-ւելի ծիծաղելի կը դարձնէ, այն պարագան է թէ միեւնոյն մարդիկն են որ մեզ կ՚ամբաստանեն թէ ֆը-րանսաբանութեամբ եւ թէ Թրքա-բանութեամբ։ Լեզուաբան ըլլալու պէտք չկայ ընդգծելու համար այս կարծիքին արտառոցութիւնը։ Ո՞վ չի գիտեր որ ֆրանսերէնն ու Թուր-քերէնը հակոտնեաներ են իրարու, բեւեռին երկու ծայրերը։ Մարդ չի կրնար երկու տիրոջ միեւնոյն ծա-ռայել»։ Կարծեմ ճիշդ այս պարա-գան է։

Այո՛, կրնան ըլլալ գրողներ, ո-րոնք ֆրանսաբանութիւն կ՚ընեն։ Ա-նոնք, ֆրանսական լեզուին եւ գրա-կանութեան ազդեցութեանը տակ, յաճախ կը կապկեն ֆրանսական շարադասութիւնը։ Այդպիսիները, այո՛, նոյնիսկ ֆրանսերէն է որ կը մտածեն, հայերէն գրած ատեն։

Տեղ մը նօթագրած եմ ֆրանսա-բանութեան սա քանի մը նմուշը։ Հեղինակները չեմ յիշեր, բայց բառ առ բառ կ՚արձանագրեմ իրենց ըը-րածը.

«Ձիւնարը որուն հրաշալի էր կեցուածքը».

«Սիւները որոնց մեր վրայ կ՚իյ-նար շուքը».

«Մերուններըը որոնց մարած էր շողը աչքերուն»։

Այո՛, սանք ի՛սկապէս գրուած կան, եւ արժա՛կ՝ մէջ։ Բայց մի-ծաղելի բացառութիւններու մէջ, ներելի չէ ամբաստանութիւն մը ընդհանրացնել։

Բայց չմոռնանք որ ֆրանսերէնը մեզ տուաւ պարզ, վճիտ գրելու ա-վարութիւնը։ Եթէ սկիզբները դժուա-րութեան մատնեց մեզ՝ գոնէ կրցաւ մեզ վարժեցնել պարզ մտածելու եւ պարզ արտայայտելու։ «Ինչ որ յըս-տակ չէ՝ ֆրանսերէն չէ»։ Այդ ա-ռածը կարծեմ մեզ ալ քիչ մը բան սորվեցուց։ Նախ ֆրանսերէնին ազ-դեցութեամբ էր որ սկսանք կարճ ընել նախադասութիւնները, եւ զա-նոնք չխճողել աւելորդ բառերով։ Ֆրանսերէնէն կուգայ մեզի ճշգր-տութիւնը (précision), եւ խուսա-փումը ճապաղութենէ (prolixité) Բաղդատեցէք յիսուն տարի առաջ-ուան մեր գրողներուն նախադասու-թեանց երկարութիւնը՝ այսօրուան մեր աշխարհաբարին հետ։ Տարբե-րութիւնը տնակն է։

Ցետոյ, ֆրանսերէնը մեր աշ-խարհաբարը մաքրեց։ Թարգմանու-թեանց շնորհիւ ան մեզ վարժեցուց Թրքաբանութեան լուծը թօթվելու Մեզ վերտածին [illegible] հնչերա-նական շարադասութեան, ուրկէ այնքան շեղեր էինք։ Մանաւանդ բար, մեզ սորվեց նոր բառեր յօրի-նելու՝ եւրոպական բառի մը, բացա-տրութեան մը տեղ, եւ նաեւ, դար-ձուածքներու. մեւնեց տուաւ մեր բարբառին մէջ՝ կարենալ արտա-յայտելու համար եւրոպական նոր միտքը, անոր գիտական, ընկերա-բանական, իմաստասիրական զիմա-ցեղութեամբ։ Վերջապէս ֆրանսե-րէնին կը պարտինք մեր բարբառին ճապուկ, գիւրալսր, ճկուն բնոյթը։ Լեզու մը որքան ալ ուժ ունենայ, պարզութիւն եւ երաժշտականութիւն ունենայ, յստակ եւ կը սկսի, ե-թէ ընդունակ չէ զաղաքակրթու-թեան հետ քալելու։ Ֆրանսերէնը այդ շնորհն է որ կուտայ իրեն հե-տեւողներուն։ Բայց ասիկա ֆրան-սաբանութիւն ըսել չէ։

Թերեւս մեզ ֆրանսաբանու-թեամբ մեղադրողները իրենց կար-կածը կը հիմնեն այն բանին վրայ որ մենք օտար բառերը իրենց ֆը-րանսերէն հնչումով կ՚արձանագրենք մեր աշխարհաբարին մէջ։

Այսպէս, սէ Լայիք Լայիստէ, էվօլիւսիոն, Թաքթիք, եւ այն բոլոր բառերը որոնք ֆրանսերէնէն կը բխին։ Ծեծաբախտաբար ֆրանսերէն հնչումով կը գրենք նաեւ այն օտար բառերը որոնք թէեւ ֆրանսերէնի ճամբով կուգան մեզի՝ բայց տար-բեր լեզուէ մը կը սերին։ Այսպէս անգլերէն, գերմաներէն ծագում ու-նեցող բառերն անգամ մեր լեզուին մէջ կը ներմուծենք անոնց ֆրան-սական հնչումով, ինչպէս Ռուսա-հայերը ռուսերէնէ կամ գերմաներէ-նէ կ՚որդեգրեն եւ անոնց բերացու-ցած հնչումով՝ տարբեր լեզուներու պատկանող բառերը, ֆրանսական-ներն իսկ։

Ասոնք են ահա մեր ֆրանսա-բանութիւնը։ Զարժե՞ր առասպել ը-սել եւ սա։

ՄԻՐՈՒՆՆ

ՎԱՂՈՒԱՆ ԹԻՒՈՎ

Թղթակցութիւն մը Լոնտոնէն

ՕՐՈՒԱՆ

ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

L'Echo de Versaillesի մէջ, Գ. Roger Viroux d'Aoust կը քրքրէ Սուրիական հոգատարութեան հարցը եւ Միջծաւոր-Արեւելքի ներ-կայ վիճակը.

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զրոյց շրջեցաւ եւ կ՚երեւի, հաստատուեցաւ թէ կարճ ատենէ մը, Ֆրանսա իր Սուրիոյ հոգատա-րութիւնը պիտի փոխարինէ պաշտ-պանողական դաշնակցութեամբ մը, այս շրջանը կազմող չորս պետու-թեանց հետ։

Մամուլը յուզուեցաւ այս լու-րէն եւ կառավարութիւնն սոփսկուե-ցաւ ծանուցանել թէ վարչական փոփոխութիւն է որ տեղի պիտի ու-նենայ եւ ո՛չ թէ վերջնական լքում։

Քննենք Ֆրանսայի կատարած գործը Սուրիոյ եւ սահմանակից եր-կիրներուն մէջ՝ ներկայ հոգատա-րութեան ընթացքին։ Ամէն տեղ կը տիրապետէր ֆրանսական ազդե-ցութիւնը, մեր միսիոնարները եւ քրիստոնեաներ թանկագին օժան-դակներ ունեցան, յետոյ, մեծ թի-ւով մոշենտականներ վարժուեցան մեզի եւ ֆրանսական աշխարհական առաքելութիւնը մեր դասին կապեց անոնք որ չէին ուզեր քրիստոնեայ կրօնական դեկավարութիւն մը։

Վրայ հասան Սէվրի եւ Լօզանի խաղաղութեան դաշնագրերը։ Ֆրան-սա շատ պնդեց, պահելու համար Սուրիան, որուն աչք տնկած էին Անգլիա, Իտալիա, Ամերիկա եւ նոյնիսկ իր դաշնակիցներէն զրկուած Գերմանիան։ Անգլիա որ կը մնար Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ, հաւա-նաբար Ֆրանսայի պիտի յանձնէր Հաւնոսեան բնդարձակութ մը՝ մին-չեւ Մօսէլ, Լիբանանն ալ աւելի։

Ամերիկա, թերեւս, նուազ ան-հաչա պիտի ըլլար Սարրի համար, որ Ֆրանսական կը դառնար։ Իտա-լիա, [illegible] Ֆրանսայի, որպէսզի ձեռք անցնէ Մայնանը եւ նոյնիսկ Գերմանիա, Ֆրանսայի հետ չպիտի վիճէր 1789ի սահմաններուն համար, մէջն ըլլա-լով Սարլուին։

Սուրիան առնելու համար՝ Ֆը-րանսայի պնդումը, իրեն առ նուազն կարենցնել տուաւ Սարլուին եւ թե-րեւս Հաւնոսեան՝ մինչեւ Մօսէլ։ Պիտի լքե՞նք Սուրիան, գրեթէ վըս-տահ ըլլալով որ Ալզաս-Լօրէնեան սահմանին վրայ, ո՛չ մէկ բարեհաճ փոխարինութիւն չպիտի տրուի մեզի։

Քննենք ներկան։ Ֆրանսա հաս-տատուած է Սուրիոյ մէջ։ Քրիս-տոնեաները, մանաւանդ Մարոնիկ-ները, յոյն կաթոլիկները պէտքը կը զգան անոր ներկայութեան։ Դժբախտ Հայերը զոր Ֆրանսա ընդունեց իր հոգատարութեան տակ գտնուող Սուրիոյ մէջ, վարանումի մատնուած են մեր հաւանական մեկնումով։

Ալէվիները, թէեւ ճիշդ է, ա-ղանդաւոր մահմետականներ, իրենց յոյսը դրած են մեր տեւական պաշտ-պանութեան վրայ, և նոյն իսկ Տիւր-զիները, թէեւ պարտուած մեզմէ, սակայն գիտեն թէ միակ երաշ-խիքն ենք իբր փոքր ազգ՝ իրենց պահպանման։ Պիտի լքե՞նք այս ժո-ղովուրդները։ Սուրիացի բազմաթիւ մահմետականներ, որոնք վարժուած են Ֆրանսայի կ՚ուզեն որ մնանք։

Քննենք վերջապէս ապագան։ Եթէ, ապագային համար առանց գերակշռութեան երաշխիքի, լքենք Սուրիան, այլեւս չենք կրնար այս երկիրը ծառայեցնել Անգլիացիին, Ամերիկացիին, Իտալացիին լուրջ օժանդակութեան համար, իբր փո-խանակութեան գրաւ, որպէսզի գոնէ կարենանք պահել Սարրը։ Պէրլին իսկ, թերեւս, Սարրի բաժանման մա-սուցումներ պիտի ներկայացնէ մեզ՝ Հալէպի շրջանին համար։ Առանց հաւանական ուրիշ՝ պաշտպանի մը հետ բարեկամական համաձայնու-թեան, Արեւելքի լքումը, գէշ գոր-ծողութիւն մը պիտի ըլլայ բազմա-թիւ պատճառներով։

Առաջին պատճառը՝ մեր մեկ-նումին հետեւանքով Լիբանանի խա-խուտ կացութիւնը։ Մեծամասնու-թեամբ մահմետական Սուրիան, պի-տի փորձէ իրեն կցել այս շրջանը, ուր քրիստոնեաները եւ մահմետա-կանները հաւատարիմ են Ֆրանսայի։ Ալէվիներու պետութիւնը Դամասկո-սի ցանկութեան առարկան պիտի դառնայ։ Տիւրզիները աւելի դիւրաւ պիտի ջնջուին եւ Սուրիոյ մէջ, հաստատուած Հայերը, Ֆրանսացի-ներու մեկնումէն վերջ, անձկութեան պահեր պիտի ապրին։

Իրենց հայրենիքին կապուած սուրիացի խումբերը (ինչպէս Ան-տիոքցիները որ կապուած են իրենց երկրին)՝ նեցուկ չգտնելով, պիտի կցուին Իրաքի կամ Արաբիոյ, կոր-սնցնելով իրենց ազատ պետութեան տիտղոսը։

Հոգատարութեան լքման դէմ երկրորդ պատճառն ալ, Սուրիոյ համաշխարհային դիրքն է։ Իտա-լացին՝ մնալու համար իր Էգէ-ականի կղզիներուն, բռնած է Հռոդոսը։ Անգլիացին, թէեւ Իրաքը լքելու վրայ, սակայն կը պահէ Պաղեստինը, որմէ հեռու չէ Կիպ-րոսը։ Ֆրանսա, Թունուզէն Միջերկ-րականի... [illegible] ... թի, այլեւս ոչ մէկ գաղթային կամ հովանաւորեալ հող պիտի ունենայ։

Երրորդ պատճառ մը, պահելու համար ֆրանսական իշխանութիւն մը, պիտի ըլլայ ֆրանսական հաս-տատութեանց փճացումը Արեւելքի մէջ։ Հակառակ ուրիշ երկիրներու ծախսած կարեւոր գումարներուն, — մանաւանդ Ամերիկա—, ֆրանսական կրօնական եւ աշխար-հական առաքելութիւնները՝ իրենց ազդեցութեան պահպանումը կը պարտին թերեւս, իրենց գովելի յա-ճառութեան, այլ նաեւ՝ անոր որ մենք ենք պաշտպան երկիրը։ Անգամ մը որ Ֆրանսան զրկուի ամէն գե-րակշռութենէ, այս հաստատու-թիւնները պիտի խաւարին։

Վերջին առարկութիւնս բարո-յական է։ Ֆրանսա հրաժարեցաւ Կիլիկիոյ հետ տնտեսական ձեռքերէն, հաճելի ըլլալու համար Քէմալին։ Մենք՝ Քրիստոնեաները լքեցինք Ֆրանսայի բարեկամ Հայ-ները։ Նոյնը պիտի ընենք նաեւ Արեւելքի Տիւրզիներուն ու Ալէվին-ներուն։ Պիտի ուրանա՞նք նաեւ Հայերը պաշտպանած ըլլալու գեղեցիկ ժես-տը, մինչեւ որ իրենց հայրենիքը վերակազմուի։ Ֆրանսայի բարի համ-բաւը, այն ատեն, ընդմիշտ կորած պիտի ըլլայ Արեւելքի մէջ, եւ այդ ըրած պիտի ըլլանք, առանց որեւէ մէկուն կողմէ պարտադրուած ըլլա-լու։ Արեւելքը, բացի Լիբանանէն, կը-նար փոխանակութեան գրաւ մը նկատուիլ 1929ին։ Իսկ հիմա, ան-կարելի է։

Բայց, ի՞նչպէս կարելի է մեր հոգատարութեան լքումը եւ Արե-ւելքի մէջ մեր գոյութեան պահպա-նումը հաշտեցնել։ Եթէ 1) Պահենք նաւահանգիստները մտնելու իրա-ւունքը, առանց ենթարկուած ըլլա-լու որ եւ է ձեւակերպութեան, 2) Երկրին զօրախումբերուն մարզիչնե-րու մենաշնորհը ունենանք, 3) Որոշ շրջաններու մէջ, ֆրանսական զօ-րախումբեր հաստատելու իրաւունքը պահենք, 4) Միայն Ֆրանսացինե-րուն վերապահենք, երկրին վարչա-կան խորհրդական ըլլալու իրաւուն-քը, 5) Ներկայ չորս պետութեանց պարտադրենք սահմաններու պահ-պանումը եւ Հայերուն ալ, սու-րիական անապատին մէջ՝ զարգա-նալու իրաւունքը, — բոլոր երկիր-ները պիտի բողոքեն մենաշնորհնե-րուն դէմ, զոր պիտի պարտադրենք այլեւս մեր հոգատարութեան տակ չգտնուող երկրի մը։

Հաւասարապէս նեղացուցիչ պի-տի ըլլար մեր կացութիւնը, եթէ Ազ-գերու Դաշնակցութեան անդամ Սու-րիա մը, ուզեր միանալ Իրաքի կամ Արաբիոյ, եւ եթէ այդ պարագային, Ֆրանսա միակը մնար այս գործո-ղութեան ընդդիմացող (Անշուշտ դէմ բազմաթիւ պետութիւններ կը բողո-քէին)։

Անփոփենք, ուրեմն ամբողջական քննադատութիւնները։ 1919ի ... ֆրանսական Սուրիան Ֆրանսայ... պիտի արժէր ուրիշ հողեր, հաւա... նաբար եւրոպականներկայիս,ֆրան... սաւէր բնակչութենէն մաս մը ... հանգստութիւնը կը պարտի Ֆրան... սայի եւ այլեւս չի կրնար լքուի... Արաբ հայրենասէրները կը տրա... մադրուին դառնալ Իրաքի եւ Արա... բիոյ հպատակ։ Ֆրանսական հաս... տատութիւնները՝ մեզ հետ, ... տանելու վտանգէն ենթարկուած ե...

Իսր դարման, Տիւրզիներու, Ա... լեվիներու, Լիբանանի, Սուրիոյ եւ ... ռավարիչներէն կ՚ուզենք որ նոյն... իրենց յաջորդներուն անունով, ... դունին վերջնապէս առանձնաշնոր... եալ վիճակ մը, ինչպէս նաեւ ... ներկայ սահմանները։ Որեւէ ... կութիւն չպիտի ըլլայ եւ այս ... բազային, գէշ գործ մը չէ որ ... պիտի ըլլան։ Բայց հակառակ ... բազային, դիւանագիտական ... դժուարութիւններ կը սպասեն ...

Ցայտարարենք Ժընեւի մէջ ... հոգատարութիւնը պիտի լքենք, ... առանձնաշնորհեալ տեւական ... ցութեան մը փոխարէն։ Այն ... այն երկիրները որ կը յուսան ... յաջորդներն ըլլալ, կամ իրենց ... դեցութեամբ մեզ հաւասարիլ, ... հրաժարին՝ բոլորին համար ... սաղրանքներու շարքէ մը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Խորհ. Հայաստան»ի (5 ... խմբագրին Գ. Մուրադեան կա... հետեւեալ տեղեկութիւնները Ար... բայի հանքային աշխարհին հար... տութիւններուն մասին.

— Անցեալ աշունէն ի վեր կ՚... խատիծ Անդրկովկասի հանքայ... հետազօտութեան բաժինմէջ,երեւ... հանելու համար Կովկասի կիզա... վեպին ցանուոր բարիքու ... ները։ Մարտ ամիսէն ի վեր, ... տանէն Հայաստան զալով, կը ... տախուզեց թէ եղնգնաքա... (obsidiane=սատանայի եղունգ... գունաւոր քանի՞ տեսակներ ... եւ գլխաւոր ի՞նչ մուշ... (agate) կայ։ Եղնգնաքարի ... պաշար ունի Թուրքան, որ իր ... հանքը կը գոհացնէ եղնգնաքար ... բանելով Պրադքիլյաշէն։ Նուաճ... Նովո-Նիկոլայեւկայի շրջանին ... գտանք եղնգնաքարի գոյնզգոյն ... տիր տեսակներ։ Նմուշները ... գործարան։

Ցետոյ հետախուզութիւնը ... բնակեցի Դիլիջանի եւ Իջեւ... շրջաններուն մէջ։ Այս երկու ... ջաններուն մէջ մուշակն գտանք ... տեղ, «եռաչման» բնտիր գոյներով ... տեղ, վարդագոյն ձարտարար... տական զուարց (quartz) ... մեղեսիկ (améthyste) ընտիր ... նիշակագոյն 1 տեղ, մուշ... նշաձեւ ու յեռակային (se... sable) տեսակները՝ կաթնա... դեղին, կապոյտ, սեւ, մանիշակ ... րոնք հիացում պատճառեցին ... նագէտներուն ու վարպետներ... Գտանք նաեւ յեռակային մուշ... տեսակներ, արեւաքար (hélio... trope), քաղկեդոնիկ (calcédoine ... խամաքար (plasme), ... բերեր։ Հին հրաբխային ցած ... ձունքներու վրայ գտանք ... գունաքարեր, որոնք ջրային ... գում ունին, ցրուած երկրին ... Գտանք մեծաքանակ եւ ընտիր ... քար (flotine), եւ ... 3 նոր տեղ Սըտի գիւղին շրջ... մէջ։ Ուղտեղ Սամթմիշ սարի ... քին վրայ գտնուած էր արդէն ... գանեցի հանք մը։

Ես էի որ երեւան հաներ ... Սաի, ափին գունաքարի (chrom... եւ մագնեզիայի հանքերը 1914 ... Իսկ 1930ին՝ օձաքար (orbi... գունաւոր տեսակները եւ ... մուշակը։ Ցանձնարարուած էր ... ծի հետախուզել Լենինական ... ջանին մէջ եւ ճշգրել ... (talc) տեսակներու ... Կապսի Ջրանցքին փապուղին ... ուած քարերու մէջ։ Կապսին ... ցայ Ամասիա եւ Արփաչայի ... Ջրաբարերուն մէջ ...

...տորներ։ Երբ այդ տեսակները ցոյց ...ուն տեղացիներուն, ինծի յայտնե...ին թէ նոտակայ Զալղաշ սարը ...իշդ նման տեսակի հանքային կազ...ութիւն ունի։ Գայի Զալղաշ, բարձ...րացայ լերան լանջերին վրրի մասը, ...հանքաբանական տեսակէտէն շատ ...հետաքրքրական շրջան մը։ Աչքե...րս առջեւ կը տարածուէր օձա...րի եւ պիրոսենիդներու արծաթա...ան եւ գերարծաթական չերտերու ...նկայ տարածութիւն մը, լայնու...թիւնը 5 անգամ աւելի մեծ քան ...ւեանայ լճին հիւսիսային ափին ...ձաքարերու տարածութիւնը։

Անցնելով Զալղաշի հիւսիսային ...անջքը, գտայ գունաքարերու կտոր...ներ։ Ընկերներուս հետ ճշդեցինք ...յլխաւոր երակը, գետնի մակերե...ւին մօտ։

Յաջորդ օրը աշխատակից Գրի...գորեանի հետ անցայ Արփաչայի ձախ ...ափը, ուսումնասիրելու համար այն ...տեղի օձաքարերը։ Արփագիւղէն 2 ...քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, ...տայ ընտիր մարմարի շերտեր, եւ ...քիչ մը հեռու օձաքարի գանգուա...ծային պաշար, խառնուած պղնձի ...հանքի հետ (պղնձեայ հրաքար)։ Հե...տեւեալ օրը գտանք տալկ, նոյն ...պղնձահանքի շարունակութիւնը՝ աջ ...ափին, երկու ամբողջ բլուր երկա...թաքար, նոյնպէս գունաւոր եւ ճար...տարապետական գաւարզ՝ Ցաշ...քէօրինի գիւղին մօտ, եւ հանագանգ (conglomérat)։

Այդպիսի լայնութեամբ տարած...ուած արծաթական եւ գերարծա...թական տեսակները գիս շատ կ'ո...գեւորեցին եւ յոյս ու եռանդ կը ներշնչէին։ Կ'ուզէի հասկնալ թէ մինչեւ ո՛ւր կը հասնի հանքը։ Դար...ձայ Լէնինական, այնտեղէն մեկնե...ցայ Բոչ-Եօխուշի դաշտը, որ լճա...յին տարածութիւն մըն է։

Աստէն կը բարձրանայ Ղարախաչի հրաբխային մեծ գագաթը, իսկ կող...քին՝ Աղլաղանը։ Այդ Աղլաղանին հիւսիսային ստորոտը կը տեսնուին օձաքարի շերտեր, որոնք կ'երկննան դէպի արեւելք։

Պէտք է ըսել թէ որքան լայն են օձաքարային շերտերը, նոյնքան հարուստ են գերարծաթական տե...սակներով, հանքային թանկարժէք անակնկալներով։ Այդ կարծիքն ու...նիմ այդ շրջանին մասին, որ 30 քիլոմեթր երկարութեամբ եւ միջին հաշւով մէկ քիլոմեթր լայնութեամբ կ'երթայ արեւելքէն արեւմուտք։

Ասկէ զատ, այս շրջանը ունի մեծ առաւելութիւն մըն ալ, բաղդատմամբ Սեւանի գունաքարի հանքերուն։

Մինչդեռ առաջինին գունաքարը պէտք է հասցնել լճափը, բառնալ նաւերու վրայ, բերել Ելենովկա եւ հոն պարպել, նորէն բառնալ կառքերու վրայ եւ 65 քիլոմեթր ճամբայ կտրելով փոխադրել Երեւանի կայարանը, ինչ որ կ'ազդէ գունաքարին արժէքին վրայ, ընդհակառակն Աղբաբայի գունաքարերուն ամենահեռաւոր հանքերը կը գտնուին երկաթուղիէն 28—30 քիլոմեթրի վրայ, ընտիր ու հարթ ճամբով մը Լէնինականի հետ կապուած։ Իսկ 5—6 վերստի վրայ արդէն կը բանի քարհանքի ելեկտրակայանը։

Վերջացնելով, ըսեմ որ գունաքարը արժէքաւոր ապրանք մըն է, զոր կարելի է նոյնիսկ արտածել։

⁂

Ուսանող Ֆր. Գրիգորեան, նամակ մը ուղղելով «Խորհ. Հայաստանի» (2 սեպտ.), հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ կարգ մը հանքերու մասին, որոնց հանդիպած է Զանգեզուրի մէջ.—

«Զանգեզուրի երկրաշարժէն յետոյ, Սիսիանի ենթաշրջանին մէջ, Բնունիս գիւղին շրջակայքը, «Աղահիթ» վայրը, կը տեսնուին զանազան հանքեր։

Մայիսին, երկրաշարժին պատճառով, այդ կողմերը կը գտնուէի։ Ու տեսայ, որ հանքային հարուստ պաշար ունի այդ հողամասը։ Լերան կուրծքէն, ուր կը գտնուի հանքը, կը բխի սեւ ջուր մը, լաւագոյն ապացոյցը հանքին գոյութեան եւ երկրաբանական վիճակին։

Այդ հանքերուն քիմիական քննութիւնը, զոր կատարեցի Գրոզնիի Նաւթային կաճառին օգնական ուսուցիչներէն Պետրովսկիի, Բուկի, Ժվարնեկովի հետ, ցոյց տուաւ հետեւեալը։

1.— Կապար 50-60 առ հարիւր։

2.— Երկաթ՝ 10-15 առ հարիւր։

3.— Ծծումբ՝ 10-15 առ հարիւր։

Այդ տարրերէն զատ, գտանք նաեւ անհագին սպիտակի (cadmium) հետքեր։

Այս քիմիական քննութիւնը ցոյց կու տայ, թէ գերակշիռ տարր մը կը կազմէ կապարը, որ արդիւնաբերական մեծ արժէք ունի։ Իսկ ինչ կը վերաբերի ազնիւ մետաղներուն, — ոսկի, լնոսկի (փլաթին), — պէտք է ըսել, որ չկրցանք քիմիական քննութիւն կատարել, որովհետեւ կը պակսէին միջոցները։ Եթէ կատարուի քիմիական քննութիւնը, ապահովաբար երեւան կ'ելլեն նաեւ այդպիսի տարրեր»։

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄՈՒՍԼՀՈՒՐԶ. — Նախ քան պատերազմը փրանսական այս քաղաքը կը գտնուէր Գերմանացիներու ձեռքը։ Մուլհաուզ նահանգային բաժանումով կապուած է Ալզասի նահանգին։ Գերմանական սահմանէն 25 քիլոմեթր, իսկ Զուիցերիայէն ալ 40 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուի։

Տեղացիները առ հասարակ գերմաներէն կը խօսին։ Օտարականները կը կազմեն Իտալացիներ, Գերմանացիներ, Զուիցերիացիներ, Սպանիացիներ, Ռուսեր եւայլն։ Երեք չորս ալ Հայ կայ ըսին։ Ամբողջ շաբաթուան փնտռտուքս ապարդիւն անցաւ, չկրցան ինծի ճշգրտապէս ըսել թէ ո՞ւր կը գտնուին այդ քանի մը Հայերը։ Հարիւր հազար բնակչութիւն ունեցող քաղաքի մը մէջ երեք չորս Հայ...

Հոս ամսաթերթ մը կ'ելլէ «Լը Լըվանթ», գերմաներէն ու փրանսերէն, որ Բողոքական Միութեան կողմէ կը հրատարակուի եւ օրկանն է Արեւելքի Քրիստոնեաներուն։ Մասնաւորապէս Հայերով շատ կը զբաղի։ Այս ամսաթերթին շնորհիւ, տեղացիներուն շատերը ծանօթ են մեր պատմութեան, գիտեն թէ ո՛վ էր մեզ կոտորող ջարդողը, հայրենիքէն հալածողը, գիտեն թէ ո՛վ է մեր թշնամին, եւ ինչո՞ւ համար Թուրքերը մեզի թշնամի են. կը ցաւին մեր այս թափառական վիճակին վրայ։ Բաղդատութեան դրէք այս ազնիւ ժողովուրդը մեր հայանուն կարծրուկներուն հետ...

Երեկոյ է ճաշի ենք նստած, բոլորիս առջեւը պարապ պնակներ։ Ցանտէրին ուշադրութիւնը գրաւած է որ իմ պնակիս մէջ թրքական դրօշի նշաններ կան։

Անմիջապէս կ'առնէ ուրիշ մը դնելով տեղը։ Զէ՞ որ Թուրքերը Հայերու դահիճն են, ուրեմն անոնց դրօշը կրող պնակով դուն կերակուր չպիտի ուտես։ կը դարձնամ այս ծարդոց զգացումին վրայ։

Ցանտէրս,—բարի ընտանիք մը, — հետաքրքրութեամբ կը հարցնէ.

— Ո՞ւր են ծնողքդ։

— Հոն սպաննած են Թուրքերը, իսկ մայրս զեռ կը [illegible] Թուրքեւ... [illegible]

— Ինչո՞ւ բերել չես տար մայրդ, առանց քեզի ի՞նչպէս կրնայ ապրիլ։

— Զեն թողուր, մօրս այնպիսի ճակատագիր մը վիճակուած է որ ղիւրութեամբ չի կրնար գալ։ Արտօնութիւն չեն տար տեղէն իսկ շարժելու...

Միամիտ տանտէրս այս անգամ ինքն իր դէմ կը զայրանայ, բայց ասիկա զծիր էր պէտք է. փրանսական, անգլիական կամ գերմանական կառավարութիւններու մօտ բողոքել մայրդ ազատելու համար, գիմում ըրէ, բողոքէ՛...

Բնաւ չի գիտեր որ մօրս պէս հազարներ կան Թուրքիոյ մէջ, որոնք ո՛չ բողոքով ոչ ալ բռնութեամբ կրնան հեռանալ, եւ որոնց մասին հետաքրքրուող իսկ չկայ...

Մ. Յ. Գնտրոսեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԻԷՆ 21 Սեպտ.— Հազիւ մէկուկէս ամիս — իբրեւ ամառնային եղանակ — զաղրած էին զաղութիս մէջ ներկայացումները, բանախօսութիւնները եւն։ Եւ աշխատիկ կերպին սկսաւ ազգային կեանքը խայտալ։ Ամիսներ առաջ յայտարարութիւններ կ'ըլլան, օրեր որոշելու համար, որ իրար չխաչաձեւեն։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղն ալ իր կարգին աշխատանքի լծուած է, յառաջիկայ սարեշրջանի իր մրցումներու ծախքերը ապահովելու համար։ Այս տարուան համար ունի 13 ախոյեանական խաղեր։ (Որոշումը տրուած է Լիոնի փրանսական լիկէն)։ Մին այս խաղերուն համար ճանապարհածախս՝ կը պահանջէ աւելի քան 1000 Ֆր. բացի ուրիշ ծախքերէ։

Ուրեմն այս ծախքերը հոգալու համար, անդուլ աշխատանք պէտք է։ Առաջին քայլը առնուեցաւ, Սեպտ. 20ին։ Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին, կօշիկի գործարանատէր Պ. Փէլէի զաղութիս տրամադրած սրահին մէջ։ Նախաձեռնութիւնը առանձնած էր Հ.Մ.Ը.Մ.ը ղեկավարութեամբ գերասան Պ. Թրագոշի ներկայացուեցաւ «Ցրիլբի»ն։ 300 հոգի տարողութեան պարունակող սրահը ամբողջովին բռնուած էր, մաս մըն ալ մնաց ոտքի վրայ։ Փոքրիկներու աղմուկը այնքան շատ էր, որ կարելի չէր խաղին ոգին հասկնալ դիւրութեամբ։

Ցվինգալի դերը առանձնած էր Պ. Թրագոշ։ Ցրիլբիի դերը՝ Օր. Փօլինէ (Լիոնէն), մնացած դերերը կը խաղային Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը։ Այստեղ ըսենք, որ յաջորդ անգամներ Վիէն ներկայացումներ տալու առթին լաւագոյն է ընտրել հայկական կեանքէ առնուած կտորներ։ Մեր զաղութի մտային մակարդակը շատ ցած է— մանաւանդ թատրոնի համար եւ դժգոհ կը մնայ նման խաղերէ։ Ինչպէս որ անցեալին մէջ դժգոհ մնացած են Մարութեանի խաղացած «Շիլլէրի աւազակներ»էն եւ «Սամսոն»էն, նոյնպէս դժգոհ մնացած են այս խաղէն։ Բայց որչա՜փ գոհ մնացած են նոյն Մարութեանի «Եղբայր եղբօր դէմ»էն, «Պոնք Օթեօմանէն եւ «Աղբիւր Սարոբ»էն։

Ն. Գալէ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 22 սեպտ.— Երկու տարի առաջ մեծ խանգավառութիւն ու եռուզեռ կը տիրէր Վալանսի տարագիր հայութեան մէջ։ Բաղաքական կուսակցութիւններէն մինչեւ Հայրենակցական Միութիւնները շարժման մէջ էին։ Գրեթէ ամէն օր զանազան քաղաքներէ ու գիւղերէ հայ բանուորներ եւ առեւտրականներ կու գային Վալանս հաստատուելու։ Կուգային, որովհետեւ գործը առատ էր։

Համաշխարհային տագնապը եկաւ իր սեւ թաթը դնելու նաեւ մեր գաղութին վրայ։ Այս մէկ երկու ամսուան ընթացքին տխուր օրեր կ'անցընենք։ Անգործներու թիւը նախատեսուած սահմանը անցաւ։ Վալանսի բոլոր գործարաններն ալ կը բանէին շաբաթը 50 ժամ։ Հիմա 40 ժամի իջաւ։ 40 ժամէն ալ գոհ չմնացող գործատէրեր շատ կան եւ շաբթու մէջ մէկ օր տուն կը ղրկեն բանուորները։ Ուրեմն միջին հաշուով շաբաթը 32 ժամ կ'աշխատցնեն։ Անոնք ալ տանք քանի մը գործարաններու։ Մաշատէյը (վակոնի գործարան) վերջին երկու ամսուան ընթացքին արձակեց աւելի քան 100 գործաւորներ, մեծ մասով Հայեր եւ 3-4 գաւակի հայրեր։ Շատ շատեր ալ այսօր իսկ պատառ մը հացի կարօտ են։ Ճիշդ այսօր վակոնի գործարանը 52 աշխատաւորներ մէկ շաբթուան համար տուն ղրկեց, եւ շատ հաւանական է որ այլեւս չընդունի, ինչպէս կը փափաքին վերակացուները։ Եւ այս 52էն ալ երկու երրորդը զարձեալ Հայեր են։ Պաուսակի գործարանը (Փուլանը) 1927ի գործազրկութեան ժամանակ երբեք չազդուեցաւ, ընդհակառակն հասա ու կտոր բանուոր ալ կ'առնէր։ Բայց այս տարի ժամերը կրճատեց եւ 15 օր առաջ գործաւոր արձակեց։ Մնացեալները միշտ վախի մէջ են։ Նոյնը ըրաւ Վիթորփէյ գործարանը 10 հոգի դուրս ըրաւ որոնց 7ը հայ են։ Մագարոնիի գործարանը թէեւ չարձակեց, բայց ժամերը կրճատեց։ Վերջապէս հայ բանուորները անելի մատնուած են, որովհետեւ առաջիներթին անոնք են որ փողոց կը նետուին։ Արդէն շատերը սկսած են հեռաւոր վայրեր երթալ։

⁂ Դպրոցը կը շարունակուի. եթէ այս տագնապը չըլլար, մէկ երկու տարիէն Վալանսը Լիոնի եւ Մարսէյլի հետ պիտի մրցէր։ Արդէն 60.000 հազարի հողը գնուեցաւ։ Վալանսի ժողովուրդը բացի մեր կարմիր աղբարներէն եւ անոնց կապուած ռամկավարներէն, իր բոլոր կազմակերպութիւններով իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին։

Յանձնախումբին անդամներն ալ ջանք չխնայեցին։ Արդէն 5000 ֆրանք կանխավճար տրուած էր հողին համար, պայմանաւ որ մէկ տարիէն կէս մասը վճարուի. հակառակ պարագային 5000 ֆրանքը կը կորսուի։ Սոյն գումարը 1931 փետրուար ամսուն պիտի վճարուէր, բայց գործերու անյաջողութեան պատճառաւ կարելի չեղաւ։ Ուրեմն ըստ պայմանագրութեան 5000 ֆրանքը կորսուած էր, բայց յանձնախումբը իր կազմով դիմեց կալուածատիրոջ որ պայմանագրութիւնը մէկ տարի եւս երկարէ։ Այսինքն մինչեւ 1932 փետրուարին, եթէ 60.000 ֆրանքը չվճարուի, 5000 Ֆր.ը պիտի այրի։

Այսպէս գործի սկսան եւ հանգանակութիւնն ալ առաջ կ'երթար, բայց անոր վրայ եկաւ անտեսական տագնապը։ Ի հարկէ այս պայմաններուն տակ ոչ յանձնախումբը մեղադրելի է եւ ոչ ալ ժողովուրդը։ Միայն հօկճիններն ու ռամկավարները իրենց նպատակին հասան եւ ուրախ են որ այլեւս ոչ դպրոց եւ ոչ ալ եկեղեցի կը շինուի։

Երկու խօսք ալ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին։ Վալանսի ընկերները կը պահեն իրենց եռանդը։ Հ. Կ. Խաչը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, Զ. Ո. Միութիւնը եւս կը շարունակեն իրենց գործը։ Ձեռնարկուած է կազմելու Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութիւն մը։

Ն. Փէպօեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, 20 սեպտ. Հ. Մ. Ը. Սէվրանի մասնաճիւղիս բացումը կատարուեցաւ՝ քաղաքապետութեան սրահին մէջ։

Գաղութիս գիտակից մասը փութացած էր քաջալերելու այս նոր շարժումը որուն նախաձեռնարկ եղան մեր ազնիւ ընկերները։

Կէսօրէ վերջ Փարիզ—Գուա-Գոլոմպ—Ռէնսիի սկաուտներու եւ երէցներու կանոնաւոր անցքը փողոցներէն՝ մեծ ոգեւորութիւն պատճառեց։

Հանդէսի մը հեւանկարը երբեք չունէինք մեր առջեւ, բայց յանպատրաստից եղածը իրական հանդէսի մը ձեւն առաւ՝ շնորհիւ սկաուտներուն եւ իրենց պետերուն։

Պ. Հ. Արէլեան՝ հրահրեց ներկաները սկաուտական խմբերգներով։ Պ. Գ. Յովհաննէսեան՝ պանծացուց հայ ցեղին ու հայ իտէալին գեղեցկութիւնը։ Պ. Օ. Եազմաճեան՝ ծանրացաւ գայլիկներու պետին՝ Պ. Պաբոյր Տիգրիճեանի դերին ծանրութեան վրայ։ Սկաուտներ հայրենաբաղձ արտասանութիւններ ըրին ծափեր խլելով։ Երգեցին Պ. Պ. Արէլեան եւ Քնարեան։ Ի վերջոյ Սէվրանի մասնաճիւղին եւ Հայերուն կողմէ՝ ստորագրողը ջերմագին շնորհակալութիւններ ուղղեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին։

Սէվրանի մասնաճիւղը իր եղբայրասիրական պարտականութեան ապացոյցը տուաւ այդ օր՝ համերաշխութեան ձեռք կարկառելով իր այնքան սիրած նորահաս երիտասարդներու (ֆութպոլի խումբին) որոնց կը մաղթէ գեղեցիկ յաջողութիւններու հետ կարգապահ եւ սպետական ոգի։

Խաչիկ Եզեկիէլեան

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի Ա. խումբը վաղը, Կիրակի պիտի խաղայ Bretagne գաւառի Guingamp քաղաքին մէջ։ Այս առթիւ գաւառի Ouest Eclaire թերթը կը գրէ.— «Ամէն ոք կը յիշէ հայ խումբին անցեալ տարուան ձգած տպաւորութիւնը քաղաքիս մէջ։ Դեռ աչքերուն առջեւն են անոնց մեթոտիկ խաղը, ճարպիկ դարձուածքները, կարճ փասերը եւ մեծ դատողութեամբ տրուած հարուածները։ Եւ սաոնք դեռ մէկ քանին են անվիճելի յատկութիւններէն զորս իւրացուցած են այդ արժէքաւոր խումբին խաղացողները։

Անցեալ տարուան սոյն խումբ մը մարզիկներուն գաւառներու մէջ տարած յաղթանակները անհամար են, եւ մեր խաղացողները այս տարի եւս շատ բան պիտի կրնան սորվիլ մեր հիւրերուն օրինակելի եւ պատուաւոր խաղէն»։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը անցեալ տարի մէկի դէմ 4 կոլով յաղթած է Guingampի զօրաւոր խումբին, որ Division d'Honneur աստիճանին կը պատկանի։

Հետզհետէ մեզ կը հասնին ուրիշ խնդրանքներ գաւառներու ֆրանսական խումբերէն։

Ֆութպոլի Յանձնախումբ

Ե. Ե. Մ. ՇԱՎԻԼ

Այս կիրակի, Վիրոֆլէյի դաշտին վրայ, ժամը 2ին, տեղի կ'ունենայ Շավիլի Երկ. Երիտ. Միութեան եւ E. S. Sévres (1) խումբերու գնդախաղի մրցումը։ Մարզիկներու ժամադրավայր ժամը 1.30ին դաշտին վրայ։

Եղանակի երկրորդ մրցումը տեղի ունեցած էր A. S. Cachan (1) հետ Հակառակորդին դաշտին վրայ, հետաքրքրութիւն չկրցաւ ստեղծել, տեղատարափ անձրեւներու պատճառաւ, դաշտը կատարեալ լճի մը երեւոյթը առած ըլլալով։ Ֆրանսացիք Ա. մասին նշանակեցին 4 կոլ իսկ Հայերը 1։ Բ. մասին Ֆրանսացիք շահեցան հինգերորդը։ A. S. Cachan կը յաղթէ Ե. Ե. Մ. Շ.ի 5ով 1։

Կ. Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (135)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ցեռուից վիրաւորները կ'ըսէին.

— Անաստուած, ո՛չ Աստուած ունի, ո՛չ Քրիստոս, չթաղուց պտիկ մը ջուր խմել։

Կառքի տեղերս, եա ցերեկով տեսած էի չորս նաւ, Դատուանի ցամաքից, 2000 քայլ բաց ծովու մէջ։ Հրամանք Դատուանայ վերեւի խոշոր քարերը։ Խումբը ամփոփուեցաւ հոն։ Ջուր խմեցին, մխախոտ քաշեցին։ Դաւցինք Դատուանայ գերեզմանատունը, ուր կան խոշոր ծառեր եւ խոշոր խաչքարեր։

Չորս հոգի ղրկեցի, որ կանչեն տէրտէր Դանէլը, որ 95էն ծանօթ է մեզի եւ ժամանակին ալ զինուորութիւն ըրեր է։ Բաւական ուշանալէն վերջ, եկաւ։

— Դանէլ, ըսի, ինչպէ՞ս պիտի ընեռ, պիտի կրնա՞ս նաւերը երեւէ կերպ ցամաք բերել։

— Անկարելի է,— ըսաւ։

Կառքից վերադարձող զորքերու ձայնը կուգայ գիւղի մէջ։ Դանէլը ինձ առաջարկեց, թէ «եկէք ձեզ տանեմ Թուխայ սարը»։

— Թուխ 30 տուն է,— ըսի, — մեզի չեն կրնայ հաց տալ։ Աւելի լաւ է, որ գիւղի մէջ չորս տեղ պատրաստես, մենք հոդ պիտի գանք։ Ըն գիւղը քանդուելու տեղ, էս գիւղը քանդուի։

— Լաւ,— ըսաւ,— եկուր հետս տեսնենք կրնա՞ք խաբելով էդ նաւերը ափ բերել։

Ես խումբը վերցուցի, տարի ծովափ. խումբը հոն թողի։

Վերցուցի Սեպուհին ու քանի մը զինուոր, զացի Դատուանի սարի ստորոտը, ուր քիթը ծովի մէջ կը մտնի։ Գացինք հոն, որտեղից 600 քայլ կար մինչեւ նաւը։ Երբ Շամիրամ կախէ կ'ըլլայ, մեր հրացաններու ձայնը կը հասնի Դատուան։ Շամիրամցիք Դատուանի ժողովուրդի հետ միասին, 700 կին, երախայ եւ մաս մըն ալ տղամարդիկ մտեր են չորս նաւերի մէջ, որպէսզի կատարած, բան պատահելու ըլլայ, իրենք պահուած ըլլան ծովի վրայ։

Դանէլը պատեց նաւի մէջ գտնուողներուն (երկու ընկեր նաւի մէջն են եղած)։

— Տղայ Ասօ՛, Ասօ՛, չէ՛, եկէ՛ք կ'ըսեմ։

— Չէ՛,— ըսին։

— Տղա՛յ, հոս կին ու երախայ մնացին, պաղեցան. կին ու երախայ հոս պաղեցան, առէ՛ք տարէք ալ ներս տարէք, խեղճ են։

— Դէ՛հ, կուգանք, կուգանք։

Գիշերուան ժամը 5ուկէս էր։ Այդ նաւը ջոլ տղայինն էր։ Այստեղից կ'երեւային Շամիրամի բացերը, այրուող խոտերն ու դէզերը։

Ասոն հասկցեր էր, բայց նաւավարներուն չէր ըսեր։ Տեսանք խարոխալը քաշեցին։ Ժամը 6ն էր, եկան ափը հասան։ Սիրտս քիչ մը հանդարտեցաւ։ Նաւի հինգ մօտենալուն՝ ներս թռանք։ Սուլիէը սուլեցի թռչունի եղանակով։ Հինգ րոպէ չանցաւ, խումբը լեցուեց հոդ։

Ներս մտնելուս, տեսայ մի բարձր գլխարկով մարդ, բարձրահասակ գեղեցիկ քիւրտ մը։

— Սէլամ ալէյքիմ,— բարեւեցի քիւրտերէն։

Ջոլ աղան ոտքերս ինկաւ, ըսաւ. «Մի՛ սպաններ»։

— Ձեզ սպաններ,— ըսի եւ տարայ քիւրտը մօտեցուցի ներքին սենեակը։

Մէջի կինն ու երախան բոլոր հանեցի ցամաքը։ Նրանք կ'ըսէին.

— Աստուած ու Քրիստոս ձեզի հետ ըլլայ, դուք ազատուէք, մեզ ինչ ըլլայ, թող ըլլայ։

Բոլորս մէկ կ'երթայինք միւս նաւերու քով թիավարելով։ Դանէլն ալ հետերնիս էր։ Ջոլ աղային հարցուցի.

— Էդ երեք նաւերէն ո՞ր մէկը լաւ է։

Ըսաւ թէ Պետրոսի նաւը լաւ է, ինքն էլ գիրքով մարդ։ Մօտեցանք Պետրոսի նաւին, մէջը գտնուած կինն ու երախաները անցուցին միւս նաւի մէջ։ Դանէլի ըսի, որ նաւերէն մէկը վերցնէ, ցամաք մնացած ժողովուրդն ալ բերէ։

— Էդ մենք գիտենք, դու հանապարհ ինկի՛ր,— ըսաւ Դանէլը։

Դաղանի ըսի Դանէլին.

— Մեր ձիերը կ'ուզես՝ կը ծախես, կ'ուզես՝ բան մը կ'ընես։

— Ձիերէն մէկը հանեցայ,— ըսաւ, - մեր Գոտայինն է. անոնք ըսին թէ մէկը սպաննեցին, միւսը՝ բռնեցին։

— Ուրեմն,— ըսի,— մեր երկու ձիերը կը վերցնես, կը պահես, իսկ այդ ձին կը տանիս Ռահվի Դարանը թող կը թողնես։

— Էդպէս բան մը կ'ընենք,— ըսաւ։

Մենք համբայ ինկանք. քամի չլինելու պատճառով, նաւերը դանդաղ կ'երթային։ Մեր նաւերու մէջ ոչ մի կողմնակի հայ չէր մնացեր։ Իսկ հոն զբաղուած քիւրտը կարուանջի բաշին էր։ Ես նրան վստահեցուցի, կեանքը ապահովցուցի։ Նա սկսաւ պատմել եւ կառավարութեան դէմ գանգատիլ։

(Շար.)

լիական առեւտուրին մասին, եթէ բսաւ, Անգլիոյ առեւտուրը օգտակար եւ բարեկամական ըլլայ, պաշտպանութեան պէտք չունենար. իսկ եթէ վնասակար ըլլայ հնդկական շահերուն, պաշտպանութեան ո՛չ մէկ միջոց կրնայ զայն պաշտպանել»

Հաւասարութեան սկզբունքի վրայ կազմուած ընկերակցութեան մը մէջ, 300 միլիոն Հնդիկները միշտ նախընտրութիւնը պիտի տան աւելի անգլիական, քան թէ ուրիշ երկիրներու արտադրութեանց։

Ամառնային ժամը վերջ կը գտնէ

Հոկտեմբեր 3ի գիշերն է որ ամառնային ժամը վերջ պիտի գտնէ։ Ինչպէս անցեալ տարիները, նոյն օրը, կէս գիշերին, ժամացոյցները մէկ ժամ ետ պիտի տարուին։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

կը խօսի՝ Ընկ. Ն. ՍԵՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ.— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։

կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ԿԱՐՏԱՆ.—Վաղը Կիրակի ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

կը խօսի՝ Ընկ. Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (միասին).— Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԳՈՒԼՎ. ՕՍՍՕ. ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ (միասին).—Վաղը Կիրակի ժամը 5ին սովորական հաւաքատեղին։

կը խօսի՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Մուրատ խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Ակումբին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Ազբիւր Սերոբ, Խփրեմ Խան, Համազասպ եւ Վարդգէս խումբերը, վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գուլվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 6ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՑԷՍԻՆԻ Գաւ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին, Café de la Paixի մէջ։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէին ներկայացուցիչը։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ ժամը 3ին, Café Décoususի վերնայարկը, կարեւոր օրակարգ, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ Համազասպ խումբի ժողովը այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Նախկին Գրադարանի սրահին մէջ 262 րիւ Տիւքէքլէն, ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է, կարեւոր օրակարգ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Զ. Ե. Ո. Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԱՏԱՓԱԶԱՐի Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Ֆլորիայի վերնայարկը, 61 Rue Mr. le Prince։ Անդամ թէ ոչ բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

Ե. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ եւ շրջանի Բազմիկ Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2 30ին, 40 Rue de Bellevilleի սրահը։ Կը հրաւիրուին (գիւղացի եւ քաղաքացի) բոլոր հայրենակիցները։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ Ա. Ե. Հ. Կ. Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ, ժամը 3ին Դաշնակցութեան Գրադարանը 262 Rue Duguesclin Խիստ կարեւոր օրակարգ, կրթնոպլէն ներկայ կ'ըլլայ օր. Միսքճեան։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի բոլոր անդամները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, իրենց կեդրոնատեղին, Bar de la Poste, 2 Rue Colbert։ Կարեւոր օրակարգ։ Ամէն անոնք որ առանց բանաւոր պատճառի կը բացակային, Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամ չեն նկատուիր։

ԵՂԱՆԱԿԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՕԼԷՋԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Salle d'Horticultureի մէջ, 84 Rue de Grenelle, Métro Bac

Ղեկավարութեամբ Գ. Ս. Սուրաքեանի կը ներկայացուի

ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ

Կը մասնակցի Թառիստ ֆօրժ։ Կէս գիշերէն վերջ եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ, գեղարուեստական հոյս բաժին եւ անակընկալներ։ Մուտք՝ 10 եւ 15 ֆրանք

ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան Ակումբի եւ Գրադարանի բացումը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին 21 րիւ Տրամ։ Գեղարուեստական հոյս բաժին։

Պիտի բանախօսէ՝ Գ. ԲԱՐԿԷՆ ԱՂԱՐԷԿԵԱՆ

Մուտքը ազատ է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած Զ. Ե. Ռ. Մ. Լիոնի մասնաճիւղին կողմէ 10 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8ին Գ. Թաղապետարանի սրահը

կը խօսի՝ Գ. ՌԷՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՑԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Վաղը կիրակի ժամը 2ին Ave. Jean Jaurès, Գ. Ա. Սատոյեանի ընդարձակ պարասրահին մէջ, կը մասնակցի 40է աւելի մանկական երկսեռ խումբ մը։ Արտասանութիւններ, մանկապարտէզի երգեր, պարեր եւ անակնկալներ։

Մուտք 3 ֆրանք

Հայերու համար կարեւոր

ՎԱՐՁՈՒ է արհեստանոց մը Թրիքոյի երեք մեքենաներով (10 պօպինիէր), մօթէօրով ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ։ Կամ կ'ուզեմ ընկեր մը որ գիտնայ ֆրանսերէն եւ 3—4000 Ֆր. դրամագլուխ։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել A. Arslanian 1 Rue Traversière, Alfortville (Seine).

IMPRIMERIE - MASSIS - EDITIONS

208bis, Rue Lafayette Paris

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՆԱՁԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

6.— ԿՌԻՒ ԵՒ ՋԱՐԴ

Ուստի կ'առաջարկուէր օգտուիլ զինուորական ուժերէն, եւ այդ նպատակով կը պահանջէին զինուոր ու թնդանօթ ղրկել բոլոր այն շրջանները, ուրոնք անպաշտպան կը մնային։

Կիլիկիոյ ապստամբութիւնը ամբողջովին տարածուած էր Ատանայի եւ Հալէպի նահանգներուն մէջ։ Կեդրոնը Զէյթունն էր։ Զէյթուն կը գտնուի Էլպիստանի եւ Մէրքէի միջեւ, Մարաշի շրջանին մէջ։ Հետեւաբար Հալէպի եւ Ատանայի մէջ պատահած ապստամբութիւնը կը դնենք մէկ շրջանակի մէջ։

Մարաշի ապստամբները ապարէզ կարգալով կառավարութեան, կը սպաննեն Թապուր աղա Մէհմէտ էֆէնտին եւ իրեն ընկերացող 5 զինուորները, երբ քննութեան համար Սուչաթի գացած էին։

Այնուհետեւ խռովարարներուն պետերը թեւ թեւ յարձակեցան գիւղերուն ու գիւղաքաղաքներուն վրայ։ Հրդեհեցին տուները, մորթեցին Թուրք բնտանիքներու օջախին ծուխը, գեղեցիկ կիներն ու կոյսերը առեւանգելով Զէյթուն ղրկեցին։

Հոկտեմբերի 17ին Ուրֆայի մէջ, շուկային կեդրոնը յանկարծ հրացանաձգութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Խուճապ մը սկսաւ։ Հայերը յարձակեցան խանութներուն վրայ։ Իսլամները զինեցին ինքնապաշտպանութեան։ Որով. հետեւ յարձակումը յանկարծակի տեղի ունեցած էր, Թուրքերը 5-10 նահատակ թողուցին։ Այդ պահուն, ապստամբութիւնը զսպելու նպատակով շուկայ հասած զինուորական ուժերուն վրայ Հայերը դարձեալ կրակ տեղացին։ Հրացանաձգութեան ձայները լսելով, Քիւրտերը աւարի վազեցին։ Կռիւին չորցի հանգամանք չտալու համար, սպաներն ու զինուորները պաշարիւն շարժեցան։ Հայերը քաշուեցան դէպի իրենց թաղը։

Յաջորդ օրը, չորեքշաբթի, երկու կողմերն ալ շարունակեցին գործածել իրենց զէնքերը։ Հարիւրներով վիրաւորներ եւ մեռեալներ ձգեցին փողոցներուն մէջ։

Ի վերջոյ կարելի եղաւ խաղաղութիւնը ապահովել, Քիւրտերը ցրուել, գլխաւոր աւարառուները բանտարկել, գրաւուած ապրանքները վերադարձնել։

Այդ օրերուն, հայ ապառազէն խումբ մը Հաճընէն քանի մը ժամ հեռու Իրենտի մօտ, Ակչայ փայլը կը յարձակի 40րդ գունդին առաջին վաշտին ցինապետ Քիլիսցի Հասան աղայի վրայ, որ Ատանայէն Մարաշ կ'երթար ընտանիքով։ Ցեղն ու տեղը կը սպաննեն զայն, կինն ու զաւակներն ալ միասին։

Իսկ Մարաշի եւ Էլպիստանի կողմերը գրեթէ ամէն օր տեսակ մը պատերազմ տեղի կ'ունենար հայ յեղափոխականներուն ու Թուրք զինուորներուն միջեւ։ Մարաշի մէջ բոլոր խանութները փակ էին ամբողջ շաբաթ մը։ Քսանական հոգի հաւաքուելով, կը մտնէին տուները եւ այսպէս զոհմարտակներ կը կազմէին ու գիշեր ցերեկ յարձակում կը գործէին Թուրք զինուորներուն, ժողովուրդին ու գիւղերուն վրայ։ Մարաշի Քէօրթէլ գիւղին վրայ յարձակելով, հայ յեղափոխականներու խումբը հրդեհեց եօթը տուները, միասին ող ջ ող ջ (ճայրի ճայրը) փառելով Չօլաք օղլու Հասանը։ Քարապամաք օղլու Օսմանն ալ, որ հրդեհէն կը փախչէր, ծանրապէս վիրաւորեցին։

Զօքմարզուանի մէջ կը հաւաքուին 5,000 յեղափոխականներ, եւ ... օր կը յարձակին իսլամ գիւղերուն վրայ, քար քարի վրայ չթողլով։ ... կեանքի որեւէ հետք։ Մարաշններու աւերէն աւելի գէշ էր անոնց կատարած ... Գրեթէ կ'այրէին կը սրբէին գիւղերը։ Մասնաւորապէս յաճախակի կը ... նուէին պատիւի բռնաբարումները։ Երբ գեղեցիկ Թրքուհիները ... լով Զէյթուն կը ղրկէին, գոհացնելու համար իրենց անասնական կիրքը ... Թուրքերը կը թողնէին իրենց խելքը կառավարութենէն։ Շատերը ... եւ Էօզէրլի գիւղին մէջ դիրք բռնեցին հայոց դէմ։ Կառավարութիւնը ... կողմէն կ'աշխատէր արգելք հանդիսանալ արիւնահեղութեան եւ զինուորական ու կարգապահական միջոցներու կը դիմէր, միւս կողմէն ալ կը փորձէր խոհեմութեան հրաւիրել յեղափոխականները, անոնց մօտ ղրկելով Ատանայի երեւելիներէն քանի մը հոգի եւ Ատանայի Միւֆթին։ Այս յանձնախումբը Զօքմարզուանի չմտեցած, գնդակի տեղատարափի մը կը հանդիպի ... հոգի ալ վիրաւոր կ'իյնան։

Նոյն օրը, յետմիջօրէին, Հայերը յառաջ կը խաղան դէպի Էօզէրլի գիւղը, ուր հաւաքուած էին Թուրք կռուողները։ Քանի մը ժամ ճակատամարտ մը տեղի կ'ունենայ հրացանով։ Երկու կողմերն ալ բաւական ունեցան վիրաւոր ու մեռեալ։ Երբ իրիկունը կը հասնի, Հայերը կը քաշուին իրենց խրամները։

Նոյեմբեր 2ին հինգշաբթի օր, հայ յեղափոխականները Զէյթունէն ... հոգինոց ջոկատ մը կը ղրկեն Մարաշի Էնտէրուն քաղաքը։ Յարձակման թացքին կը սպաննուին բազմաթիւ Իսլամներ։ Յարձակողները աւար կ'առնեն անոնց ստացուածքները։ Նոյն առեն քաղաքին պաշտօնէութեան ... նի կիները եւ բազմաթիւ տեղացի Թրքուհիներ կ'առեւանգեն ու Զէյթուն կը տանին։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire
SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)

MÉTRO : LOUIS BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23
R. C. SEINE 376.808

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ
27
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931

27 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1684

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Բրիտանական տագնապէն առաջ ալ, եւ հետզհետէ աւելի սաստկութեամբ, կը լսուէր սրտառուչ աղաղակ մը աշխատաւորական խաւերէն.

— Ի՞նչ կը բանին Բարեգործականը, Հայրենակցականն եւ միւս զարմանազան Միութիւնները։ Ո՞ր օրուան կը սպասեն, օգնելու համար գործազրկութեան զոհերուն, ակամայ Թշուառներուն...

Որքան արդար, նոյնքան միամիտ է այս «Տրտունջք»ը։

Թող չցաւին մեր աշխատաւորները, եթէ առանց վերապահութեան մէջտեղ կը դնենք ականրեւ, կոպիտ իրականութիւնը։

Բարեգործականը իրեն յատուկ օրէնքներ եւ սովորութիւններ ունի։ Ան դժուար կը վարժուի նոր պահանջներու։ Այս միջոցին ալ, մխրճուած ըլլալով ներգաղթի «հոյակապ» ծրագրին մէջ, չուզեր հետաքրքրուիլ ուրիշ հոգերով։

Ինչ կը վերաբերի Հայրենակցական Միութիւններուն, անոնց ամէն մէկը այնքան կծկուած է իր պատեանին մէջ, որ պատուհանէն իսկ չի նայիր ուրիշ, ոչ—հայրենակցական Թշուառութիւններու վրայ։

Սակաւաթիւ կամ հազուադէպ բացառութիւնները չեն կրնար հերքել այս տխուր իրականութիւնը։

Ուրեմն, ո՞ր դուռը պիտի զարնեն անճար բանուորները։ Մանաւանդ անոնք որ ընտանիք եւ զաւակներ ունին, եւ դատապարտուած են առժամեայ անգործութեան։

×

Ամէն բանէ առաջ, բանուորները իրենք պիտի մտածեն իրենց չարին ու բարիին։ Պիտի կազմակերպուին իրենք իրենց մէջ, նաեւ օրուան համար։

1926-27ի գործազրկութեան առեն ալ, մենք ունէինք այս Թելադրութիւնը։ Մարդիկ իրար անցան, պատահական օգնութիւններ եղան, նեղ օրերը գացին, եւ ամէն բան մոռցուեցաւ։

Այստեղ կը ծագի այս կամ այն աչնտիքային անդամագրուելու խնդիրը։

Մեր նիւթէն դուրս է այդ հարցը։ Մեր ըսելիքն էր՝ հայ բանուորներու կազմակերպութիւնը իրենք իրենց մէջ։ Առայժմ փոխադարձ օգնութեան ծրագրով։

Հ. Յ. Դ. Նիւրոպայի կեդր. կոմիտէն անցեալ տարի մէջտեղ դրաւ այսպիսի ծրագիր մը, իր աշխատաւոր ընկերներուն համար։

Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի վերջին Պատգամ. Ժողովն ալ, բանաձեւ մը քուէարկեց այս մասին, 500 տոլարի վարկ մը սահմանելով։

Կը նշանակէ թէ պահանջը ձեւ ու մարմին կ'առնէ հետզհետէ։ Սկզբնական դժուարութիւնները պէտք չէ վհատեցնեն մեր ընկերները։ Ամէն նորութիւն չկամութեան կը հանդիպի առաջին քայլերուն, մանաւանդ մեր մէջ։

Արդ, ինչ որ կը հետապնդեն մեր կուսակցութեան երկու կեդր. կոմիտէները, երկու երկիրներու մէջ, և միեւնոյն պատճառներով, ինչո՞ւ չփորձուի ամբողջ հայ աշխատաւորութեան կողմէ, Անշուշտ համաձայն տեղական պայմաններուն։

Առանց շաղշողուն ծրագիրներու կամ ուռուցիկ յաւակնութեանց, կը կարծենք թէ կարելի է փոխադարձ օգնութեան սնտուկներ կազմել իւրաքանչիւր բանուորական քաղաքի մէջ, օգտուելով նմանօրինակ ձեռնարկներէ։

Ծրագիր-կանոնագրի մասին կարելի է խօսիլ իր կարգին։ Կարեւորը այն է որ, բանուորները իրենք ըմբռնեն ձեռնարկին անհրաժեշտութիւնը եւ բարիքը։

Մեր բոլոր միութիւններն ու կազմակերպութիւնները ծնունդ առած են անդամավճարներով։ Արտաքին աջակցութիւններ միշտ ալ կ'ըլլան։ Անհրաժեշտը՝ կազմակերպութիւնն է եւ անդամավճարը։

Եթէ հայկական նահանգի մը այս կամ այն գիւղն ու քաղաքը կրնան Հայր. Միութիւն կազմել ու գործել, ինչո՞ւ չպիտի յաջողի փոխադարձ օգնութեան սնտուկ մը՝ Վալանսի, Վիէնի, Գէյֆոռի կամ Պուա Գոլոմպի մէջ։

Ներկայիս, վրդովիչ համեմատութիւն մը չի կազմեր գործազուրկ աշխատաւորներու թիւը։ Ջունինք համատարած Թշուառութեան պատկեր։

Այնպէս որ, դիւրին է այժմէն ձեռնարկել գործի։ Կազմակերպել բանուորական միութիւններ, փոխադարձ օգնութեան համար։ Ինչ որ պիտի տրուի, պիտի տրուի իբրեւ փոխ դրամ։ Ունեցողները տուած պիտի ըլլան անճարին, մինչեւ որ գործ գտնէ։

Այսպիսի ձեռնարկի մը հիմքը դնելէ յետոյ, Բարեգործական եւ Հայրենակցական եւ ուրիշ Միութիւններ անշուշտ կը բերեն իրենց աջակցութիւնը։ Նախ բանուորը ինքը կարգի պիտի դնէ իր տունը, որպէսզի միւսները մղուին աջակցելու։ Կարելի է նոյն իսկ հիմնադրամներ ստանալ, գործը կազմակերպած ատեն։

Մէջտեղ դնելով այս առաջարկը, պիտի ուզէինք աւելի արծարծել զայն, եւ վերածել Թանձրացեալ ձեւի մը։

Այս ուղղութեամբ, գործնական Թելադրութիւններ կրնան ընել բոլոր անոնք որ ձեռնահասութիւն եւ փորձառութիւն ունին։ Մտաւորականէն մինչեւ հասարակ բանուորը։

Օրուան կեանքին հետ կապուած հոգ մըն է այս, եւ ամէնէն առաջ աշխատաւորներն ու անոնց պաշտպանները պէտք է արտայայտուին։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԿԸ ԼՈՒԾՈՒԻ ԳԱԼ ՇԱԲԹՈՒ

Հակառակ աշխատաւորականներու եւ բազմաթիւ ազատականներու բուռն ջանքերուն, Լոնտոնի քաղաքական շրջանակները հաստատ տպաւորութիւնն,ստացած են թէ պահպանողականները կրցած են Մաքտոնըլտէն առնել մօտաւոր ընտրութիւններու խոստումը։

Մաքտոնըլտ որ, բժիշկներու խորհուրդով գիւղ մեկներ էր կազդուրուելու, Լոնտոն վերադարձաւ աճապարանքով եւ նախագահեց նախարարներու խորհուրդին, որ ըստ լոնտոնեան Թերթերու լրատուութեանց, զբաղած է կլոր Սեղանի աշխատանքներով։ Սակայն իրազեկ անձնաւորութիւններ կը վստահեցնեն թէ խորհրդակցութեան գլխաւոր նիւթն եղած է ընտրութիւնները։

Մաքտոնըլտ տակաւին վերջնական որոշում մը չէ տուած. սակայն հետզհետէ կը հակի պահպանողականներուն տեսակէտին։ Եւ անգամ մը որ ելմտական ու տնտեսական օրէնքները վերջնապէս վաւերացուին, անկարելի կը թուի որ խորհրդարանը չլուծուի։

Երկուշաբթի օր, Նախարարաց խորհուրդը կրկին պիտի գումարուի զբաղելու համար ընտրութեանց հարցով, բայց հիմակուց արդէն կը հաւաստեն թէ Մաքտոնըլտ որոշած է չորեքշաբթի օր, խորհրդարանին յայտնել ընտրութեանց Թուականը։

Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ խորհրդարանը լուծուի հոկտեմբերի առաջին շաբթուն եւ ընտրութիւնները կատարուին նոյն ամսուան վերջին շաբթուն ընթացքին։

ԼՈՆՏՈՆԻ ՍԱԿԱՐԱՆԸ

Լոնտոնի սակարանին վարչութիւնը կարեւոր որոշում մը տուաւ, որուն համաձայն գործառնութիւնները կանխիկ վճարումով տեղի պիտի ունենան, եւ ապառիկով, որեւէ գործողութիւն չպիտի կատարուի։ Այս կերպով, կը յուսացուի առաջքն առնել շահագիտութեանց։

Սթերլինը կրկին արագ ելեւէջներ ունեցաւ։ Մինչեւ 87—85 իջնելէ վերջ, երեկոյեան փակուեցաւ 96ի վրայ։ Իսկ երէկ առտու բացուեցաւ 94ով, կէսօրին փակուելու համար 96,50ով։

Ֆրանսական Դրամատունը որ իր տրամադրութեան տակ ունի 12,5 միլիառ ֆր.ի արժէքով ոսկի, պիտի կորսնցնէ 1,5 միլիառ ֆր., եթէ անգլիականը կանգ առնէ 100 ֆր.ի վրայ։

Լավալ եւ Պրիան դէպի Պերլին

Ուրբաթ օր Ֆրանսայի նախարարները կարեւոր նիստ մը գումարեցին։ Վարչապետ Պ. Լավալ նախարարներուն յայտնեց այն նիւթերը, որոնց շուրջ հաւանաբար պիտի դառնան խօսակցութիւնները՝ Պերլինի մէջ։

Երէկ կէս-օրէն վերջ, Պ. Լավալ եւ Պ. Պրիան, իրենց աշխատակիցներով մեկնեցան Պերլին։

Հուվըրի հրաւէրը Պ. Լավալի

Ֆրանսայի նախարարական վերջին խորհուրդին մէջ, որ տեղի ունեցաւ հանրապետութեան նախագահին ներկայութեամբ, վարչապետը Պ. Լավալ բացատրեց թէ ինչ պայմաններու մէջ, Միացեալ Նահանգներու նախագահը Հուվըր հրաւիրած էր զինքը այցելելու իրեն, Ուաշինկթընի մէջ։ Նախարարները գնահատելով հրաւէրին կարեւորութիւնը, միաձայնութեամբ համամիտ գտնուեցան որ Պ. Լավալ ընդունի հրաւէրը։

Ճամբորդութեան թուականը տակաւին չէ որոշուած։ Կը կարծուի սակայն թէ Ֆրանսայի վարչապետը Ամերիկա պիտի մեկնի հոկտ. 12ին եւ Ֆրանսա պիտի վերադարձած ըլլայ հոկտ. 30ին։

Չինաճափոնական պատերազմը

Մանջուրիոյ զինուորական շարժումները առայժմ կանգ առած։

Ճափոնի կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը կը դիմէ աշխարհի կարծիքին, յայտնելով թէ Մուքտէնի հիւսիսարեւմտեան ... թուղթին քանդումը կրնար չափազանց վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ, քանի որ Մանջուրիոյ հարաւը կը գտնուի 200.000նոց չինական բանակ մը։ Այս բանակին ներկայութիւնն էր որ ստիպեց ճափոնական զօրքը արագօրէն շարժելու եւ ձեռք առնելու ռազմագիտական անհրաժեշտ նախազգուշութիւնները։

Ազգերու Դաշնակցութեան կոչին ի պատասխան, Ճափոնի կառավարութիւնը յիշատակագրով մը կը յայտնէ թէ պատրաստ է խաղաղօրէն լուծելու վէճը՝ Չինաստանի հետ ուղղակի բանակցութեամբ։

Նոր խռովութիւններ Հնդկաստանի մէջ

Մինչդեռ Կանտի, Լոնտոնի մէջ կը ջանայ հարթել իսլամհնդկական վէճը, անդին, Հնդկաստանի կարգ մը շրջաններու մէջ, հնդիկներ եւ մահմետականներ կը շարունակեն գժտել իրարու հետ։

Այսպէս, Նախորդ գիշեր, Քաշմիրի նահանգին մէջ, Հնդիկները յարձակման ենթարկուեցան մահմետականներու կողմէ։

Ոստիկանութեան միջամտութեան վրայ, յարձակողները դիրք բռնեցին պատնէշներու ետեւը, եւ կռուի բռնուեցան։ Բացի 19 սպաննուածներէ, բազմաթիւ վիրաւորներ կան։

ՄԱՀԱԹՄԱ ԿԱՆՏԻ ԵՒ ՇԱՐԼԻ ՉԷՓԼԻՆ

որոնք Լոնտոնի մէջ իրարու հանդիպեցան այս շաբթու։ Երկուքն ալ սակաւախօս եւ փիլիսոփայ տարբեր տեսակէտներով, շահեկան խօսակցութիւն մը ունեցան օրուան հարցերու մասին։

Կանտի Լանքաշիր գնաց

ԻՐ ԳՈՐԾԱԾ ԱՒԵՐՆԵՐԸ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ

Կանտի, ինչպէս մտադրած էր, նախ քան Լոնտոն հասնիլը, մեկնեցաւ Լանքաշիր, Անգլիոյ ամէնէն մեծ ճարտարարուեստական կեդրոններէն մէկը, իր ղեկավարած պոյքոթին աւերները հաստատելու՝ իր իսկ աչքերով։

Հազարաւոր անգործներ, իրենց կիներով եւ զաւակներով կայարան գացեր էին զինքը դիմաւորելու։ Կանտիի կ'ընկերանային Անգլիոյ յաւագոյն գաղտնի ոստիկանները եւ դասակ մը ոստիկան։ Կանտի գիշերեց համեստ աշխատաւորականի մը բնակարանին մէջ, այցելութիւնն ընդունելէ վերջ գործաւորներու պատուիրակութեան մը։

Եգիպտոս եւ Զինաթափութիւնը

Եգիպտոս պատասխանելով Ազգերու Դաշնակցութեան հրաւէրին, ընդունած է մասնակցիլ սպառազինմանց զինադուլի խորհրդակցութեանց։ Եգիպտոսի ներկայացուցիչն է Ֆախրի փաշա։

Գերմանիոյ անգործները

Հոկտեմբեր 15ի վիճակագրութեան համաձայն, Գերմանիոյ անգործներու թիւն է 4 միլիոն 824.000։ Օգոստոս 31էն ի վեր ուրեմն, 109.000ի յաւելում մը։

Հայու մը ոճիրը Վիէնի մէջ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

Մէկ քանի օր առաջ, ֆրանսական թերթէ մը առնելով, գրած էինք թէ Վիէնի մէջ, երկու Հայեր կռուած են Տիգրան Առաքեան եւ սպաննած է Ա. Ջուլֆայեանը։

Վիէնի մեր թղթակիցը կը գրէ թէ այդտեղ, նման դէպք մը չէ պատահած։ Հասած են միայն որ Շաու մէջ (Վիէնէն 9 քիլոմեթր հեռու, Լիոն-Վիէն գծին վրայ) հայերու միջեւ կռիւ է պատահած, սակայն մանրամասնութիւնները կը պակսին։

Լը Պրէի եւ Մէսմէնի թաղումը

Դէպի Թոքիօ Թռիչքի ընթացքին, անկումի հետեւանքով մեռած երկու Ֆրանսացի օդանաւորդներու՝ Լը Պրէի եւ Մէսմէնի մարմինները, ուրբաթ առտու, Ռուսիայէն հասան Փարիզ։ Հսկայ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Նօռի կայարանը։ Թաղման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ երէկ Նօթր-Տամի մէջ։

Բանտին մէջ ալ իրար կը ջարդեն

Սօֆիայէն կը հեռագրեն.— Բանտին պատերն անգամ չեն կրնար խափանել Մակեդոնացիներու վրէժխնդրական կիրքերը։ Սօֆիայի բանտին կալանաւորները երեքշաբթի օր իրենց սովորական մարզանքը կը կատարէին բակին մէջ, ցանկարծ Միխայլոֆի խմբակէն Ջաճիրօֆ ըեվօլվէր քաշեց եւ ծանրապէս վիրաւորեց փրոթոկէրօֆի խմբակէն երկու հոգի, Քոսթուրկօֆ եւ Մլատինօֆ։ Կասկածելի է որ երկու վիրաւորները ողջ մնան։ Չէ հասկցուած թէ Ջաճիրօֆ ի՞նչպէս ճարած է ըեվօլվէրը։ Կը կարծուի թէ բանտապահներէն մէկը տուած է, Միխայլօֆի խմբակին կուսակից ըլլալով։

Պուլկարները Տոպրուճայի մէջ

Սօֆիայէն «Քայմագ»ի կը գրեն թէ Տոպրուճայի մէջ վերջերս պատահած դէպքերը ծանր տպաւորութիւն գործած են. Սեպտ. 2ին Տերակուտական Խրիսթօ Ստեֆանօֆ, պուլկար փոքրամասնութեան ներկայացուցիչը, Տոպրիչի մէջ սպաննուեցաւ ոստիկանի մը կողմէ։ Սեպտ. 4ին Մարին Փանէֆ, Քրէնչիի քաղաքապետ, սպաննուեցաւ Քուցօվլախ գաղթականի մը կողմէ։ Սեպտ. 13ին Քոլիօ Նանէֆ սպաննուեցաւ Եազըճըլարի մէջ, Պալչըքի մօտ, հարսնիքի մը հրաւիրուելով։ Ռումանական թերթերու այն լուրերը թէ պուլկար զօմիթէճիներու խումբ մը յարձակած է Զըֆըրտըջէօյի վրայ (Տօպրուճա) վիրաւորելով 19 գիւղացիներ, կը հերքուի պուլկարական թերթերու կողմէ։ Պուլկարները կը յայտնեն թէ յարձակումը գործած են ո՛չ թէ պուլկարները, այլ ռումանացիներ, ինչ որ կը հաստատուի այն իրողութեամբ, թէ յիշեալ գիւղը կը գտնուի սահմանէն 60 քիլոմեթր անդին եւ թէ բոլոր վիրաւորեալները Պուլկարներ են։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՑՈ- ԵՐԹԱՍ, ԲՐԻՏԱՆԻԱ

ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Ելմտական տագնապը որ յանկարծ սաստկացաւ սեպտեմբեր 19էն ասդին, անխուսափելի հետեւանքն էր շաբաթներէ ի վեր տիրող քաղաքական անստուգութեան։

Բացատրեցինք, դեռ անցեալ օր, թէ ազգային կառավարութեան կազմութիւնը կամ ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը, բաւական չէին փրկելու համար կացութիւնը։ Անշուշտ քաղաքական կազմակերպութեանց գործակցութիւնը բարոյական շատ մեծ արժէք ունեցաւ, բայց վերջին դէպքերը ցոյց կուտան որ աւելի հիմնական դարմանի պէտք ունէր Անգլիան։

Ելմտական նախարարը հետեւեալ կերպով կը բացատրէ տագնապին ընթացքը.

— Տագնապը սկսաւ անցեալ մայիս ամսուն, երբ աւստրիական կարեւոր դրամատուն մը սնանկացաւ։ Այս սնանկութեան յաջորդեց Գերմանիոյ տագնապը, որ մեծ չափով ազդեց Լոնտոնի հրապարակին վրայ. աւելին առնելիքներ ունէինք Գերմանիոյ մէջ, զորս չկրցանք բանալ։ Օտար հրապարակները անմիջապէս հասկցան մեր դժուարութիւնները. քննադատեցին մեր ելմտացոյցը, մեր ծախքերը եւ ծանօթանալով մեր առեւտուրին նուազութիւնը եւ բնականաբար չափազանցեցին երեւոյթները։

«Անգլիական դրամատունը ստիպուեցաւ 50 միլիոն սթերլինի փոխառութիւն մը կնքել Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի մէջ, բայց գրեթէ երկու շաբթուան մէջ սպառած էր այդ գումարը։ Այդ օրերուն էր որ կազմեցինք Ազգային կառավարութիւնը, պատրաստեցինք հաւասարակշռել ելմտացոյցը եւ յոյս ունէինք որ այդպիսով վստահութիւն պիտի ներշնչէինք արտասահմանի մէջ եւ օտարները չպիտի քաշէին իրենց դրամները անգլիական հրապարակէն։ Դժբախտաբար չկրցանք միացեալ ճակատ մը ներկայացնել։ Շատեր խօսեցան եւ գրեցին inflationի մասին (նոր թղթադրամ հանել). անորոշ կացութիւն մը ստեղծուեցաւ, իսկ նաւատորմին մէջ պատահած դժգոհութիւնը տարբեր գոյներով նկարագրուեցաւ օտար մամուլին կողմէ։

«Անհանգիստ մթնոլորտ մը յառաջ եկաւ օտար երկիրներու մէջ։ 80 միլիոնի նոր փոխառութիւն մը եւս կնքեցինք. բայց այդ ալ չնպաստեց կացութեան բարելաւման։ Այնպէս որ, սեպտ. 16էն մինչեւ 19ի առաւօտը օտարները Լոնտոնէն քաշեցին մօտ 43 միլիոն սթերլին։ Վերջին երկու ամսուան մէջ այս ձեւով Լոնտոնի հրապարակէն հեռացաւ 200 միլիոն սթերլին ոսկեդրամ. Անկէ զատ, 70 միլիոն սթերլին ալ ունինք Պերլինի մէջ։

«Սեպտ. 19ին, կացութիւնը աւելի եւս ծանրացաւ եւ Բրիտանական Դրամատան թելադրութեան վրայ, յարմար նկատեցինք արգիլել ոսկիին շրջաբերութիւնը, որովհետեւ չկար ուրիշ ելք։»

.˙.

Ցիշեցի Սնոտընի ճառին գլխաւոր մասերը միայն։ Այդքանն ալ բաւական է, մօտէն ծանօթանալու համար հարցին էութեան։

Կը նշանակէ ուրեմն որ, հակառակ բոլոր ակնկալութեանց, Անգլիոյ վարկը կարծուածէն աւելի տուժած է արտասահմանի մէջ։ Այլապէս օտար դրամատունը կամ անհատը չպիտի ուզէր այս երկրէն հեռացնել իր դրամագլուխը կամ գոնէ չպիտի աճապարէր «կարմիր» ոսկի գնել իր պահանջին փոխարէն։ Մեկնութեան չեն կարօտիր ելմտական նախարարին համարձակ յայտարարութիւնները այս մասին։

1925ի ապրիլէն ասդին, ոսկիին շրջաբերութիւնը ազատ էր Անգլիոյ մէջ։ Կրնայիր թղթադրամիդ փոխարէն ոսկի ստանալ որ եւ է դրամատունէ, թէեւ որոշ քանակութեան մը յետոյ պարտաւոր էիր շօշափելի պատճառներ տալ այդ փոխանակութեան համար։ Նոր օրէնքը, որ անմիջապէս քուէարկուեցաւ խորհրդարանէն, կ'արգիլէ այդ բանը։ Ինչո՞ւ։ Ընդհանուր առմամբ, երբ կ'ըսենք որ այս ինչ երկիրը «ոսկիի շրջաբերութիւնը թոյլատրած է»(այսինքն ունի gold standart-étalon d'or) կը նշանակէ որ այդ երկրին դրամը միեւնոյն արժէքը ունի ամէն տեղ։ Դրամ ըսելով չպիտի հասկնանք միայն այն գոյնզգոյն թուղթերը որ կը պահենք մեր գրպաններուն մէջ։

Միջազգային առեւտուրի կամ ելմտական գործողութիւններու մէջ դրամը չէքն է. մուրհակը կամ փոխանակագիրը որոնք վճարելի են այն երկրին մէջ, որուն վրայ քաշուած են։ Հետեւաբար, Լոնտոնի վրայ չէք ունեցող օտարականը կըրնար, օրինակ, գնել անգլիական դրամատունէն եւ իր չէքին փոխարժէք ստանալ ոսկիով։ Այս թանկագին մետաղին գինն էր 77 շիլին եւ 10ուկէս փէննի մէկ ունկին(աունս)։

Սովորական ժամանակներու մէջ ոսկիի ազատ շրջաբերութիւնը կրնայ բարձրացնել երկրի մը վարկը կամ կրնայ յառաջ բերել առեւտրական գիներու նոյնութիւն՝ ոսկեդրամի վրայ հիմնուած երկու տարբեր հրապարակներու վրայ։ Ոսկեդրամի դրութեամբ ընդհանրապէս պետութեան հակակշիռին կ'ենթարկուին երկրին արդիւնաբերութիւնն ու առեւտուրը, եւ պետական դրամատունն է որ կերպով մը կը հսկէ արժէքներու ելեւէջին։

Սակայն ի՞նչ պատահեցաւ Անգլիոյ մէջ։

Ոսկիին ազատ շրջաբերութիւնը պատճառ եղաւ որ ճարտարարուեստական նիւթերու արտադրութեան արժէքը բարձրանայ եւ օրավարձերը ըստ թղթադրամին արժէքին հետեւանքով։ Շատ հասկնալի է որ երբ մէկ սթերլինը կ'արժէ 124.21 ֆրանք կամ 92.46 լիրէթ, ֆրանսացի կամ իտալացի վաճառականին համար ձեռնտու չէ իր գնումները կատարել Անգլիոյ մէջ։ Օտար մրցակցութեան կողքին աշխատանքի գլխաւոր պատճառ մը եւս որ կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ գահավէժ անկում կրեցին այս երկրին արդիւնաբերութեան ու առեւտուրը ծանօթանալով 1925 ի վեր։ Նոր օրէնքը թերեւս պիտի կարենայ աժանցնել անգլիական գիները։

Երկրին ելմտական վարկը պահպանելու մտահոգութեամբ է որ պահպանողական վարչութիւնը վերահաստատեց ոսկեդրամի ազատ շրջաբերութեան օրէնքը 1925ին։ Տնտեսագէտները կը պնդեն որ բոլորովին սխալ բայլ մըն էր այդ ձեռնարկը որովհետեւ թղթադրամին կայունութիւնը բանի միջոցներով չէ որ կը հաստատուի։ Կը բացատրեն նոյնպէս որ, ներկայ ճգնաժամու շրջանին իսկ, Անգլիա ստիպուած չէ թղթադրամին համապատասխան արժէքով ոսկի պահելու պետական դրամատան (*)։ Իրաւ ալ, շրջաբերութեան մէջ կայ 320 միլիոն սթերլին, իսկ դրամատունը ունի միայն 130 միլիոն ոսկի։ Մինչդեռ ուրիշ երկիրներու մէջ թղթադրամը ապահովուած է ոսկիով։ Ֆրանսան հակադրութեամբ է—այստեղ առեւտուրի մէջ, փոխանակելի դրամը չէքն է, ընդհանրապէս 500 սթերլին վճարելու համար կը գրէք չէք մը, իսկ Ֆրանսայի մէջ սովորաբար ձեր հաշիւը կը մաքրէք ուղղակի թղթադրամով։ Ֆրանսա շրջաբերութեան մէջ ունի 620 միլիոն սթերլինի արժէքով ֆրանք, իսկ ատոր փոխարէն, մօտ 500 միլիոն սթերլինի ոսկի՝ դրամատան մէջ։ Անգլիացի տնտեսագէտները ըսել կ'ուզեն ուրեմն, որ իրենց հայրենիքը տարբեր առաւելութիւններ ունի տնտեսական իմաստով։

Աշխարհի ոսկիի մթերքը բաժնուած է այսպէս.—

Ամերիկա	1000 միլիոն սդ.		
Ֆրանսա	500	»	»
Անգլիա	130	»	»
Սպանիա	90	»	»
Ճափոն	83	»	»
Գերմանիա	67	»	»
Սերպիա	61	»	»
Իտալիա	58	»	»

Այս պատկերէն չենք կրնար հետեւցնել որ Անգլիա բաղդատաբար աղքատ երկիր է քան իր դրացիները։ Ընդհակառակն. ժողովուրդի մը տնտեսական վիճակը շատ անգամ անկախ է իր ոսկիներուն համրանքէն։ Ոսկին տեսակ մը երաշխիք է, բայց Անգլիան ունի անսպառ հարստութիւններ — առ այժմ երկրէն դուրս — որոնք կրնան հաստատուն պահել գինքը դեռ շա՜տ երկար։

Այս պայմաններուն մէջ, թղթադրամին անկումը հետեւանք է ծանուանդ սակարանական խաղերու եւ յետոյ, եթէ կ'ուզէք, անտեղի խուճապի մը։ Վիրջապէս ամբոխը չի կրնար հանդարտութեամբ դիտել այս տեսակ դէպքեր։ Թերեւս սթերլինը իջնայ տակաւին, բայց հաւանական չէ որ ունենայ ֆրանքին կամ մարքին ճակատագիրը։ Միջազգային քաղաքական կամ տնտեսական կացութիւնը չափազանց կը վտանգուի, եթէ պատահի այդ աղէտը։ Ոչ մէկ երկիր շահ ունի անգլիական թըղթադրամին անկումէն։

.˙.

Այս բոլոր մանրամասնութիւններէն առաջ եւ բոլորէն աւելի կարեւոր, կայ ուրիշ երեւոյթ մը որուն պէտք է հետեւինք, եթէ կ'ուզենք ծանօթանալ Անգլիոյ ներկայ պատմութեան հետ։

Տագնապը որուն մէջ կը գալարուի այս վիթխարի պետութիւնը, շատ խորն է եւ վրդովիչ։ Տնտեսական ու քաղաքական հարուած աջէն ու ձախէն. մրցակցութիւն, պայքար, խոժոռ նայուածք, արհամարհանք մեծ ու պզտիկ բոլոր ժողովուրդներէն. հեղինակութեան, եւ վարկի անկում քիչ մը ամէն տեղ եւ ի լրումն դժբախտութեան, միշտ ենթակայ արտասահմանին՝ տնտեսական վերաշինութեան տեսակէտէն։

Ցիշեցէք իր հի՜ն փառքերը. ետ գացէք 150 տարի, դարձուցէք իր յաղթանակներուն վրայ ու հիմա դիտեցէք աս դանդաղ բայց յարատեւ նահանջը։ Անգլիացի բարեկամս որ նոր վերադարձեր է Փարիզէն, զայրոյթով կը պատմէր թէ ֆրանսացի պանդոկապետը «չէ» ուզեր սթերլին առնել եւ պահանջեր է ֆրանք։

Ողբերգութի՜ւն է թէ հեքեաթ։

.˙.

Ծոցներ է Անգլիան փիղիքապէս. բայց անխորտակելի ուժ ունի դեռ իր կուրծքին տակ։Ը տապալի՞, ո՜չ. բայց ստիպուած է, ուշ կամ կանուխ փոխել, վերանորոգել իր քաղաքական, տնտեսական ու ընկերային մեքենան։ Եւ ատոր համար, կը թուի, թէ գին պիտի քաշէ շատ մը աւանդութիւններու վրայ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Իրականին մէջ գիտական իմաստով Bank of Euglande պետական չէ, այլ կը վայելէ պետական առանձնաշնորհներ։

ՔԱՆԻ՞ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՅ

ԶԵԿԱՑԻ ՊԵՏԸ.— Հըմ, իբրեւ նախկին Դաշնակցական, ուրեմն համակարծիք էք եղել «ծովից-ծով» Հայաստանին...

ԿՈԼԱՆՆԱԻՈՐԸ.— Բնաւ համաձայն չեմ եղած ո՛չ «ծովից-ծով» եւ ոչ ալ լճից-լիճ Հայաստանին...

ԶԵԿԱՑԻ ՊԵՏԸ.— «Ծովից-ծով» գիտենք. իսկ «լճից-լիճ»ը ո՞րն է.։

ԿՈԼԱՆՆԱԻՈՐԸ.— Թոխմախի լճից մինչեւ Սեւանայ լիճ եղած Հայաստանը...

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

8.— ՄԱՏԱԿԱՍՔԱՐ

Մաւթ-կարժիր, միակտուր չէնք մը եւ գեղեցիկ ու քառակուսի մէկ աշտարակ՝ պսակուած եղնուղտի գանկերով՝ ահա հրաշալի տեսարան մը կը պարզէ՝ Վէնսէնի ծառերուն եւ ծաղիկներուն մէջ։

Մեծ կղզիի տաղաւարն է՝ բրգաձեւ այս աշտարակը։ Գալարը՝ Մատակասքարի վաղեմի թագաւորներուն։ Եւ, հաւանօրէն, կղզին մը պատրանքի սիրոյն կառուցուած է՝ «Լա բուժ» տը Սէնթիւր տիւ Լաքի ալը։

Տաղաւարը՝ ընդօրինակութիւնն է Մալկաշեան նշանաւոր ապարանքին՝ Անտրիանամբոինիմերինայի տեսակին։ Շքե՛ղ այս սանդուխները՝ կը յիշեցնեն Թանանարիվին սանդուղները։

Գիւղերանի աշտարակը որ 50 մեթր բարձրութիւն ունի, իսկական առհմանչանն է Մատակասքարի։ Բազմամիլեան եզներ կ'արածին այս կղզիին մէջ։ Եւ երբ աշտարակին վրայ կը դիտենք՝ չորս եղջիւրաւոր գլուխները անոնց, պէտք է գիտնանք, որ եզը սատուած է հոն։

Եզը դաւնն է Մատակասքարին։

Տաղաւարը ներսէն բաժնուած է՝ երեք յարկերու եւ մէկ գետնայարկի։

Առաջին յարկի զուիթները յատկացուած են՝ յատուկ հաստատութիւններու, վաճառականութեան, ճարտարարուեստի։

Մատակասքարը երկիրն է՝ մանիոքի, բրինձի, վանիլի, մեխակներու, եղիպտացորենի եւ... սուրճի։

Շատերը որ օրական քանի մը անգամ կը խմէք՝ «սուրճերու թագաւոր Մալկաշը», յիշեցէք որ ան 21 օրուան ճամբայէ կը հասնի ձեզ։

Երկրորդ յարկին վրայ՝ հոնք եւ անտառ։ Մատակասքարի անտառները՝ հիւսիսային արեւելքի հնդկական անտառները կը նմանին։ Հանքերուն մէջ՝ հանքածուխ, նաւթ, գրաֆիթ, փայլար (mica), քարինք եւ վանակն։

Մատակասքարը արդարօրէն հպարտ է իր թանկագին քարերով։ Եւ ահա՛ երրորդ յարկը նուիրուած է այս նիւթին։

Ցետոյ նաեւ ձկնորսութեան, դրամատուններու եւ նաւային ընկերութեանց։

Կան շատ մը տիտղոսներ, ոփսէմաք եւ բանախօսութեանց սրահներ։ Ընթերցանութեան սրահ եւ ժառանգութեան։

Թանկարժէք քարերու յարկին վրայ կայ յատուկ տեղեկատու գրասենեակ մը եւ Մալկաշի-Ակադեմիայի հաւաքածոն։

Քարերուն ի տես հանքաբան կամ հնագէտ ըլլալու եկաւ։

Այս ցուցափեղկերուն առջեւ՝ կիներու բանակ մը կայ, որ որբանը՝ թեքական բաղնիքի կը վերածէ իր աղմուկով։ Եւ իրենց ցուցամոլութիւնը, ո՜վ գիտէ, ի՜նչ աշխարհակալութիւններ կը երազէ...։

Ձեր այցելութեան ընթացքին, արձանագրութիւններով կամ պատկերներով կը հանդիպիք՝ ֆրանսական գրաւումէն ի վեր (1895) տեղի ունեցած գաղթային ճիգերուն։ Գիտական, առողջապահական, զաւակարակչական, հանրօգուտ շինութեանց, (կամուրջ, ճամբայ, երկաթուղի, կղզուրուներ, եւլն.։

Կը ցուցադրուին լիճեր եւ անոնց ափը Մալկաշներու կեանքը...։

Թատերական տեսարաններ։ Սուրճի արտադրութիւն։ Աւերակներ, դամբաններ։

Որքա՜ն վայրի կենդանիներ կան այս կղզիին վրայ։ Մանաւանդ սողուններ, Կոկորդիլոսներ, «makis»ներ (աղուեսակապիկ) որ նախապատմական գոյութիւն ունին։

Կայ նաեւ բուսականին զանազանութեամբ ուխրար եւ խոզ։ Եւ սակայն բաղդատութիւն չի վերցներ եզներուցանակութեան հետ։

Մատակասքարը հայրենիքն է նաեւ՝ միսոզաններու, արմաւի, հնդկեղեգի եւ պանանի։

Այս կղզիին մէջ կը բնակին՝ մօտ 3 ուկէս միլիոն Մալկաշներ։

Երկիրը աւելի մեծ է՝ քան Ֆրանսան, Պելճիքան եւ Հոլանտան միացած։

Մեծ սրահի մը մէջ հինգ հատ տեսարաններու կայ, որ գործն է նկարիչ՝ Գայօնի։ Այնքա՜ն իրական, այնքան գեղեցիկ եւ կատարեալ, որ անտարակոյս կրնաս ինքզինքդ այցելած հրաշալի՝ ցուցադրուած հինգ հրաշալի գիւղերը, Մանջունկա, Թանանարիվ, Անթսիրապէ, Թամաթավ եւ Ալաուտր լիճը։

Այս նաւահանգիստները, քաղաքները եւ գիւղավայրերը այնքա՛ն հրապուրիչ են, որ կարծես երազ-աշխարհի մը հրաշափառ տեսիլքէն գարնուած են։

Մայրաքաղաքին — Թանանարիվ — բասար գոյնը, անոր արեւը, որ օրական հազարումէկ պատմուածքն կը դնէ իր բլուրներուն վրայ՝ անզուգականօրէն գեղեցիկ է։

Իր լիճը՝ Անուշ (Anouche), կարծես Դամասկոսեան բաղնիքի մէջ լողանքէն ելած թրքուհի մըն է, որ մէկը միւսին ետեւէն հարիւրաւոր մետաքս գոյնզգոյն սրբիչներու մէջ կը թաղէ իր պակուցիչ մարմինը։

Բայց, ելլենք։

Մատակասքարի տաղաւարէն պրծողը՝ կ'երթայ ուղղակի վարի bare, «Մալկաշ» մը համտեսելու։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՑԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

ԺԶ.

ԱՌԱԳԱՍՏ

Ի՞նչ հովերու ես բացեր քու առագաստդ եւ դէպի ո՞ր նաւահանգիստ է ուղղուած ցանկութիւններով բեռնաւոր քու նաւդ...

Դու պարենաւորելո՞ւ եւ պակասները լրացնելո՞ւ կ'երթաս հեռաւոր քաղաքի մը, թէ քու «Մեղրալուսնի ճանապարհորդութիւնդ» կատարելու համար միայն կը լքես երկիրն ու իր ցամաքը...

Եթէ ջուրերու երգին եւ ալիքներու թմբկահարումին պէտքը կար, որ բորբոքէիր քու վայելքը, ինչո՞ւ ջուրերն ու ալիքները չհրաւիրեցիր քու բնակած տեղը...

Ծաղուրջի եւ օրօրուելու բաղձանքի՞ մեծեր կան ցամաքի վրայ,— ինչո՞ւ լքեցիր ցամաքի ընձեռած կարելիութիւնները, նախընտրելով նաւի եւ ծովերու հայթայթած օրօրումը...

Ինչո՞ւ քեզ երկրին կապող այս կապերու կծկումը. ինչո՞ւ այս ծեկնումն ու իր գրօշ առագաստը...

Կը վախնամ որ դու խաղաղութիւնդ կը փնտռես ջուրերու մէջ,

Ինչպէ՜ս կը վախնամ որ դու անհօգութիւն ակնկալես առագաստէդ, մոռնալով որ մեծագոյն հողերէն մէկն է առագաստը...

Եւ սակայն կայ աւելի ցաւալին. — ես կը վախնամ որ քու նպատակն է հասնիլ այն քաղաքը, որ կը կոչուի կին...

Անհնա՞ր քու նպատակն է խարսխել այն նաւահանգստին մէջ որ կը կոչուի կնիկ...

Խարսխելէ անխուսելի նաւ պէտք է ունենալ, խարսխելու համար այն նաւակայանին մէջ, որ կը կոչուի կ՚ին...

Միեւնո՛յն են բոլոր վաճառականներն ու շրայլութիւնները հարուստի թէ աղքատի.— երբեք մարդավայել ու ազնուականօրէն կարելի չէ կըլլտանալ այնտեղ.— որովհետեւ բոլորին համար նոյն չէին դիւրութիւնները կարող է ծառուցանել կնիկը...

Եթէ քու հոգին տարր[...] երգերու կարօտն ունի, ի՞նչ ընեմ երգամեկենաններով միայ[...] տուած այդ խորշին մէջ... Եթէ սիրտդ վճիտ կլիմաներու [...] ձայ, ի՞նչ պիտի գտնէ անոր [...] փոխական ու խաթարուած նաւկներուն մէջ... — Ի՞նչ որսաս հաշմերուն եւ հաստ[...] րուն միայն յանձնարարել[...] ծոցին մէջ...

Միթէ՞ հարկ կայ այդքան[...] գածութեան ու հրայրքի. հ[...] համար միայն կնոջ...

Եթէ դու միջոցներ [...] ւելի յառաջանալու. Առագ[...] վրանի վերածէ, դայն հաստա[...] վայրի աղբիւրներու եւ փլած [...] տուներու մօտ, որովհետեւ [...] աղբիւրներն ու փլած ծառ[...] միշտ աւելի՛ հաճելի են [...] կնիկը...

Ինչպէ՜ս կը տխրիմ գլխ[...] Առագաստը եւ մտածելով [...] այս ծեկնումդ անոր համար [...] հասնիս կնոջ միայն, ու խա[...] այնտեղ...

Ինչպէ՜ս կը բաղձայի [...] լինէիր աւելի կարող ու [...] որ դու կարողանայիր խորտակ[...] կաւին եւ Առագաստդ [...] հէր այն պզանչելի ու անծայ[...] քաղաքին առջեւ որ կը [...] Մայր...

ՄԻՈՒԹԻՒ[...]

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵ[...]

ՑԱՆՈՒՆ ՊՐՈԼԵՏԱՐԱ[...] ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ

«Խ. Հայաստան» կը հրատա[...] (5 սեպտ.) բաղք-յայտարարու[...] մը, զոր ստորագրած են Ռ. Ի[...] մէզեան, Մ. Քրիչեան, Ս. Գա[...] եան, Ա. Ոսկերչեան, Զ. Վար[...] եան, Հ. Վարդանեան, Կ. Մ[...] Վրթանէսեան։

Այդ յայտարարութիւնը յ[...] կումն մըն է ազգայնական եր[...] տութեան դէմ եւ պաշտպանու[...] մը պրոլետարական երաժշտու[...] Ստորագրողները, որոնք պէտք է [...] պաշտօնապէս մասնագէտներ եղած[...] լան պրոլետարական երաժշ[...] թեան, մեզի չեն բացատրեր յա[...] նիշն ու սահմանը այդ նոր[...] երաժշտութեան։ Կ'արժէ, սակ[...] քանի մը մէջբերումներ ընել[...] յայտարարութենէն... գաղափ[...] համար։

— «Ընկերվարական վեր[...] նութեան ներկայ շրջանին, [...] կարգային պայքարը սաստիկ է [...] դէն սուր հանգամանք մը [...] պայքարը կ'արտայայտուի նաև[...] ուեստի մէջ։ Եւ սակայն վե[...] երաժշտական վիճակագրութիւ[...] ցոյց տուին, որ մեր մէջ [...] գոյութիւն ունի երաժիշտներ[...] բակ մը։ Այս խմբակը իր [...] գործունէութիւններով արգելք կը [...] դիմանայ պրոլետարական երա[...] տութեան զարգացման։ Եւ կա[...] ընկերներ, որոնք յատակ [...] չեն ըմբռներ երաժշտութեան [...] սակարգային յատկանիշը եւ կը [...] բաղձալի պրոլետարական [...] ժշտութեան կատարելագ հակա[...] դիրք աշխատաւոր զանգուած[...] միջազգային դաստիարակու[...] գործին մէջ։

Վերջերս երգչուհի Նաժալ[...] համերգ մը տուաւ Երեւանի մէջ [...] իրեն վճարուեցաւ 1500 րուբլի [...] ժողովրդային երգած եղանակներ[...] դէմ այսօր պայքար կը մղուի [...] բողջ Ռուսիոյ մէջ։ Եւ սակայն [...] կապրոլետարական երաժշտու[...] պաշտպանները կ'աշխատին [...] պոռնեական եղանակները [...] Հայաստանի մէջ։ Նաժալ[...] «գիղանական, կարակալին, [...] նականե» երգերը կը թաղեն [...] պայքարին թափը։ Միթէ՞ [...] կարգային թշնամիի սաստկացու[...] թիւն չեն երգահան Լենինի գոր[...]

Դժբախտաբար, այս յայտա[...] րութեան մէջ բողոքարկութե[...] կրցած բացատրել պրոլետար[...] երաժշտութեան գեղեցկագիտ[...]

եւ յառաջնիշերը։ Քաղաքական դաստապարտութենէ զատ ոչ մէկ խօսք։ Այսուհանդերձ անոնք կը պահանջեն ուշադրութեամբ հսկել երաժշտախումբերուն ու նուագախումբերուն վրայ, զարկ տալ աշխատաւորական երգերու եւ դասակարգային երաժշտութեան, մշակելու համար բանուորներու ճաշակը։

ՎԵՐԱ ԴՐՈՒՑԿԱՅԱ

Նշանաւոր պարուհի Վերա Դրուցկայա Երեւան հասաւ վերջերս, տալու համար պարի քանի մը ներկայացումներ։ Իրեն կ'ընկերանան ջութակահար Միխայիլ Ֆայնգիտ եւ դաշնակահար Միխայիլ Դարով։

Այս պարուհիի մասին առաւ պարբերաթերթի մը գեղարուեստագէտ-քննադատը կը գրէ.

— «Վերա Դրուցկայան պարի արտայայտութեան առաջին վարպետներէն մէկն է։ Իր որոնումներով, Դրուցկայա կը փնտռէ հոգեկան զանազան վիճակներու արտայայտութեան նոր ճամբաներ, այդ է պատճառը, որ բազմակողմանի է իր պարերուն մէջ, կերպընկալ է իր ձեւերուն մէջ։ Դրուցկայա կը փափաքի տալ բեմական ձեւերու հարստութիւն մը, — ձեւեր որոնցմէ ու տարբեր են ամէն նոր հարցի մէջ։ Դրուցկայա պարը կը հասցնէ մեծ, ուրախացնող ու յաջող արուեստի սահմաններուն։ Ան պարը կը մօտեցնէ կեանքին, լեցնելով իր պարը խոր եւ թրթռուն բովանդակութեամբ մը։ Իր պարէն ոչ միայն հաճոյք կը զգաս, այլ նաեւ կը հասկնաս զայն»։

ՄԻՔԱՅԷԼ ՖԱՐԱՏԷՅ

Անգլիա այս օրերուս կը տօնէ հարիւրամեակը Միքայէլ Ֆարատէյի, որ ծնած է 1791ին եւ մեռած 1867ին։ Ի՞նչ հարիւրամեակ է սակայն այս։ Ոչ ծննդեան եւ ոչ ալ մահուան։ Այլ հարիւրամեակը այն գիւտին, զոր Ֆարատէյ կատարեց 1831ին, արժանի դառնալով մտնելու դասը այն մեծ մեծերուն, որոնցմով կը պարծի մեր դարը։

Ֆարատէյի հայրը համեստ դարբին մըն էր իրլանտացի։ 14 տարեկան էր, երբ աշկերտ մտաւ գրավաճառ-կազմարարի մը մօտ։ Բայց աշկերտութեան այս շրջանին, աւելի գիրք կը կարդար, քան թէ գիրք կը կազմէր։ Բժիշկի մը կինը իր գիրքով,— Խօսակցութիւններ քիմիութեան մասին,— դարձաւ առաջին ուսուցիչը Ֆարատէյի, ինչպէս ինք կը խոստովանի։

Քիչ ժամանակ ետքը, կը ծանօթանայ «գիտութիւնը ժողովրդականացնելու» ծառայող ընկերութեան մէկ անդամին հետ։ Ան, Տէյվի, դասեր կու տար քիմիութեան։ Ֆարատէյ յաճախելով կը հետեւէր այդ դասերուն։ Ետոյ նամակ մը գրեց Տէյվիի, խնդրելով առաջնորդել զինք եւ օժանդակել իրեն։ Տէյվի կանչեց զինք եւ յանձնեց իր օգնականներուն։ «Շիշ լուալ տուէք», յանձնարարեց անոնց։ Եթէ «ըլլալեց» է, չի մերժեր։ Ֆարատէյ շատ քիչ լուաց բնալուծարանին շիշերը, եւ շուտով օգնական կոչուեցաւ։ Տէյվի միասին տարաւ զայն Փարիզ, Ժընեւ եւ Մոնփէլիէ։

Ֆարատէյ այսպէս դարձաւ կարող քիմիկոս մը։ Ուսումնասիրեց բնածուխի ու ջրածինին բաղադրութիւնները եւ այսպէս գտաւ պանզոլը, որ մեկնակէտն եղաւ ոչ միայն անիլինի գոյներուն առաջման, այլ նաեւ անուշը ինքնաշարժի եւ օդանաւի շարժման։

Ետոյ զբաղեցաւ կազային նիւթերը հեղուկ դարձնելով։ Եւ նախ հեղուկ դարձուց կանաչակապը (chlore)։

Ելեկտրականութիւնը եւս գրաւեց իր միտքը, եւ 1831ին ըրաւ ելեկտրամագնիսականութեան գիւտը, որ ակիզբը դարձաւ արդի քաղաքակրթութեան հրաշքներուն։ Պաւէս կ'ըսէր թէ Փասթէօր եւ Պէրթըլօ «մեծ տեսակի կենդանիներ են», ուզելով թերեւս ըսել թէ ամէնէն հանճարեղ եւ ամէնէն գիտուն մարդիկն են, զորս տուած ըլլայ աշխարհ։ Դեռ կան շատեր ալ։ Եւ այդ շատերէն մէկն է նաեւ Ֆարատէյ։

«Թայմզ» մասնաւոր եւ ոստւար թիւ մը նուիրած է Ֆարատայի, այս առթիւ։

ԹՈՒՐՔ ԱՒԱԶԱԿՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

ՔՍԱՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺՆԵՐ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ

ԳԱԶԱՆԱՅԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պէյրութի «Ազդակ»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (17 Սեպտ.).—

Վերջերս սկսած են բազմանալ աւազակային վայրագ դէպքերը Ալեքսանտրէթի սանճագին մէջ։ Մէկ շաբթուան ընթացքին երեք զինուած աւազակախումբեր Հալէպ-Ալեքսանտրէթ ճամբուն վրայ կողոպտած են բազմաթիւ ինքնաշարժներ եւ սպաննած Ալէքսանտրէթի պահականոցին հրամանատարը։

Ահա մանրամասնութիւնները վերջին քանի գազանային դէպքերու, որոնք ցոյց պիտի տան թէ աւազակները երբեք վախ չունին կառավարութենէն։

Անցած երեքշաբթի կէսօրէ վերջ Հալէպէն Ալէքսանտրէթ եկող երկու ինքնաշարժներ, Զաթալ գիւղի մօտերը հինգ զինուած աւազակներու յարձակման կ'ենթարկուին։ Անոնց վարիչները կը կապեն, անոնց աչքերը կը գոցեն եւ ունեցածնին կողոպտելէ վերջ, անշարժ կը սպասեն մինչեւ մութ։ Այդ միջոցին Հալէպէն եկող երկու ինքնաշարժներ, որոնց վարիչներն էին Միհրան եւ Երուանդ, նմանապէս յարձակման կ'ենթարկուին։ Աւազակները անոնց ալ դրամները կողոպտելէ վերջ կ'ուզեն կապել։ Երուանդ, սակայն, աւազակներուն ուղղելով կ'ըսէ.

—«Կողոպտեցիք մեզ, ի՞նչ կ'ուզէք այլեւս. թողէք որ երթանք»։

Հազիւ Երուանդ լրացուցած էր խօսքերը, աւազակներէն մէկը զէնքի կոթով ուժգին հարուած մը կուտայ անոր գլխին եւ մարած վիճակի մէջ գետին կը ձգէ զայն։

Այդ միջոցին վարիչներէն մէկը կրցած է քակել ձեռքերը եւ ինքնաշարժ նստելով փախչիլ։ Աւազակները անոր ետեւէն բազմաթիւ գնդակներ արձակած են, սակայն ոչ մէկը հանդիպած է վարիչին։

Աւազակները վախնալով դէպի լեռ կը փախչին։ Քիչ վերջ կը հասնին ժանտարմաները եւ հետապնդման կը սկսին։

.·. Երկու օր վերջ, հինգշաբթի երեկոյեան, տեղի կ'ունենայ աւելի գազանային ոճիր մը։

Եօթը հոգինոց ուրիշ աւազակախումբ մը, Ալեքսանտրէթի ճամբուն վրայ, Դըզըլ Գայայի մօտերը, երկու ինքնաշարժներու վրայ կը յարձակի, որոնց մէկուն մէջ կը գտնուէր Ալէքսանտրէթի ժանտարմայի պահականոցի հրամանատար Ճէպրայիլ Օնպաշը։ Աւազակները վարիչներն ու ճամբորդները կողոպտելէ վերջ, հրամանատարը ճամբայէն քիչ մը հեռու տեղ կը տանին եւ զանազան նախատինքներէ եւ հայհոյանքներէ վերջ, կը գնդակահարեն։ Խեղճ Ճէպրայիլ կուրծքէն քանի մը գնդակներ ստանալով անշունչ գետին կ'իյնայ։

Նոյն ատեն անցնող ուրիշ ինքնաշարժներ եւս կողոպտուեցան, որմէ վերջ աւազակները փախան։

Լուր առնուած է որ ուրիշ քանի մը ինքնաշարժներ եւս կողոպտուած են Ալեքսանտրէթի շրջակաները։ Վերջին երկու շաբթուան ընթացքին կողոպտուած են 20 կառքեր։

Ցարդ յայտնի չեն եղած աւազակները, սակայն հաստատապէս կ'ըսուի թէ շրջակայ գիւղերու Թուրքերն են հեղինակները այս գազանային արարքներուն

ԿՈՅՐԱՂԻՔԷՆ (ափանտիսիթ) ամէն տարի 18—20,000 մարդ կը մեռնի Մ. Նահանգներուն մէջ։

ՊԵԼՃԻՔԱ 1930ին չորս միլիոն զոյգ ձեռնոց արտադրած է, որուն 2,450,000ը Գանատա եւ Մ. Նահանգները արտածուած են։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ կը վճարէք օտար թերթերու։ Ի՞նչու դժուար կու գայ ժամանակին յիշել նաեւ հայկական թերթը . . .

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿ. ՍՏԵՓԱՆ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ կը ծանուցանեն իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ՍԵԴԱՅԻ ծնունդը։
Լիոն 14 Սեպտ. 931

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐԸ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլշեւիկեան «Փրավտա» թերթը կը պահանջէ որ դպրոցներու ընթերցանութեան գիրքերը պատրաստուած ըլլան մարքսիստ ոգիով։ Այս թերթը շատ դժգոհ է, ներկայիս, դպրոցականներու ձեռքը տրուած գրքերու բովանդակութենէն։ «Տնտեսագիտութեան գրքերը լեցուած են մեր դասակարգային հակառակորդներու տեսութիւններով։ Նոյնպէս փիլիսոփայութեան գրքերը։ Դպրոցական ամէնէն լաւ գիրքը այն է որ կ'աւանդէ մեր կուսակցութեան ընդհ. գիծը կը գրէ»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐ. ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ Հանր. Պարտքերու ընդհ. ժողովը որ վերջերս Փարիզի մէջ գումարուեցաւ, նոր նամակ մը գրած է ելմտական գործավարին։ Այս նամակով, Հանր. Պարտքի ժողովը ուզած է որ մասնավճարներու գումարը 1928ին Փարիզի մէջ ստորագրուած պայմանագրութեան համաձայն ըլլայ։

Ելմտական գործավարութիւնը պատասխան տուած է այս նամակին յայտնելով թէ բաժնետէրերու հետ գոյացած առժամեայ համաձայնութեան սահմանին մէջ, այս ձեւ վճարումը պիտի շարունակուի մինչեւ նոր համաձայնութեան մը կնքումը։ Այս առթիւ յիշեցուած է նաեւ այն խոստումները որ կառավարութեան եղած են 1928ի պայմանագրութիւնը ստորագրուած միջոցին։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՎԱՃԱՌԱՄԱՐՏԸ

Վերջերս Ճափոնէ Թուրքիա շատ աժան գինով բերուած գունաւոր բամպակէ կերպասները Թուրքիոյ եւ մասնաւորապէս Իզմիրի Գուլտուր եւ Գասըքէօյի շրջականերու հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին մեծապէս վնասած եւ մանիֆաթուրայի հրապարակը տակն ու վրայ ընել սկսած են։

Մանիֆաթուրաճիները, Գուլտուրի եւ Գասըքէօյ հիւսուածեղէնի գործարաններու ներկայացուցիչները, Իզմիրի առեւտրական եւ արհեստական Սենեակի սրահին մէջ, գումարում մը ունեցած են ի ներկայութեան Իզմիրի կուսակալին եւ ուրիշ տեղական պաշտօնեաներու։

Այս գումարման մէջ տեսնուած է որ Ճափոնէ եկած եւ «արիգ» կոչուած բամպակէ կերպասները, հակառակ եւրոպական, անգլիական կերպասներու վրայ եղած զգալի զեղչին, անոնցմէ 100ին 25-30, իսկ Գուլտուր եւ Գասըքէօյի մէջ պատրաստուած տեղական կերպասներէ ալ անբաղդատելի կերպով աժան են։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՈՐ 85 ՀՈԳԻ ԿԱԽԵԼ ԿՈՒՏԱՅ

Մէկ քանի օր առաջ, 85 Մեքսիքացիներ, մեծ մասամբ ծերուկներ, քով քովի կախուեցան Մեքսիքայի մէջ, Վիլյա Կուէրրէրոյի մօտերը։

Այս զանգուածային մահապատժի գործադրութիւնը, որ տեղի ունեցաւ կառավարիչին հրամանով, մեծ յուզում պատճառեց ժողովուրդին։ Մահապարտները ամբաստանուեր էին թէ Լինչի օրէնքին ենթարկած են քաղաքի մը կառավարիչը, որ կ'ըսուէր թէ աղջիկ մը կը հետապնդէր եւ անոր մահուան պատճառ էր եղեր։

Մէկ շաբաթ առաջ, կառավարիչը առեւանգեր էր աղջիկը եւ երբ զայն կը փախցնէր իր ձիուն վրայ հեծցուցած, ինկեր ու մեռեր էր։ Երբ աղջկան դիակը գտնուեցաւ, իր քաղցիները երդում ըրին անոր վրէժը լուծելու։ Փնտռտուքի ելան եւ գտան կառավարիչը որ պահուըտած էր լեռներուն մէջ, եւ անմիջապէս, տեղին վրայ, անոր գործը կարգադրեցին։

Նահանգին կառավարիչը երբ լսեց լուրը, զօրախումբեր ղրկեց աղջկան վրիժառուներուն վրայ, ձերբակալելու բոլորը մէկ։ Վրիժառուները սակայն լեռն ապաստանած էին։ Եւ այն ատեն միայն յանձնուեցան, երբ պաշտօնապէս խոստում տրուեցաւ թէ մազ չպիտի դպէր իրենց։

Զօրքերու ընկերակցութեամբ, անոնք ճամբայ ելան, իրենց բնակարանները վերադառնալու, երբ ճամբուն ծառախիտ մէկ կէտին վրայ, սպան հրաման տուաւ կանգ առնելու։ Անմիջապէս զինուորները բռնեցին փախստականներէն մէկական հոգի ու կախեցին ծառերէն։

Սպան արդարութեան այս վայրագ գործը կատարելէ յետոյ, հրամայեց մեկնիլ, չմոռնալով, խղճի հանդարտութեամբ եւ հպարտօրէն յայտնել թէ ողջ մնացողները օրինակ պէտք է առնեն մեռներէն...

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕՐԱՎԱՐՁՔԵՐԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԻՆ

Ամերիկայի Նախագահը Հուվըր մտահոգուած է այն լուրով թէ ճարտարարուեստական մեծ հաստատութիւններ որոշած են նուազեցնել օրավարձքերը։ Այս կերպով, Հուվըրի ջանքերը բարձրացնելու համար աշխատաւորներու բարոյականը եւ դրամագլուխին ու աշխատանքին միջեւ, աւելի սերտ կապ հաստատելու, ձախողած կ'ըլլան։ Կը յուսայ սակայն թէ օրավարձքերու նուազումը չպիտի տարածուի ամբողջ Ամերիկայի մէջ։ Վախ կայ որ օրավարձքերու նուազումը տեղի տայ խռովութիւններու։ Ամերիկայի Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը աւելի մտահոգ է քան կառավարական շրջանակները եւ աւելի մեծ խռովութիւններ կը նախատեսէ։

Իսկ ընդհակառակն, ելմտական շրջանակները գոհունակութեամբ լսեցին լուրը եւ կը յուսան թէ առով կարելի պիտի ըլլայ զարկ տալ առեւտուրին եւ արտադրութեան։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶՕՐԱԿՈՉ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան թերթի մը Վիեննայի թղթակիցը կ'իմանայ թէ, Աւստրիոյ եւ Եւրոպայի զանազան երկիրներուն մէջ բնակող խորհրդային հպատակները, հրաման ստացած են պատրաստ գտնուելու եւ ենթարկուելու խորհրդային ներկայացուցիչներու հրահանգներուն։

Կ'ըսուի թէ այս հրահանգը տրուած է, այն նկատումով որ Ռուսիա կրնայ պատերազմ յայտարարել ընդդէմ Ճափոնի։

Միւս կողմէ, զրոյց կը շրջի նաեւ թէ պոլշեւիկեան գործակալները կ'աշխատին կարմիր բանակը մտցնելու համոզել ցարական բոլոր այն սպաները, որոնք ներկայիս կը գտնուին Աւստրիա եւ Եուկոսլաւիա։

ՕՐԱՎԱՐՁՔԵՐԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՆ ՌՈՒՍԻՈՅ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան Ազգ. Տնտեսութեան Գերագոյն Խորհուրդը եւ գործաւորներու սէնտիքային կեդրոնական խորհուրդը հրատարակեցին հրովարտակ մը, ածխահանքերու եւ մետաղագործարաններու մէջ կիրարկելի օրավարձքերու մասին։

Այս հրովարտակին համաձայն, մետաղագործ մը որ կը ստանար օրական 7 րուբլի, պիտի ստանայ 13, վարպետները 450էն 650, իսկ հանքերու գլխաւոր ճարտարագէտները 500-700 րուբլի ամսական։

Հրովարտակը կը նախատեսէ միջին օրավարձքերու յաւելում մը եւ աշխատանքի պարգեւներու կանոնաւոր բաշխում մը յետագային, ծրագիրներու գործադրութեան, ինչպէս նաեւ նախատեսուած ծրագիրներու աւելիով իրագործման համար։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ընդարձակ Գրացուցակ Հրանտ Սամուէլ Գրատան (15, Rue Mr. le Psince, Paris), 145 էջ, փարիզ 1931: Գին՝ 1.50 Ֆրանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (136)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

— Ես ունիմ,— ըսաւ,— 120 հոգի, զէս բռնեցին մէջերէ, ամիսներէս աշխատեցայ. առնելիքս կ'ըլլար 250 ոսկի։ 145 ոսկի տուին, 105 ոսկի լտուին, կերան։ Ինծ ալ 11 հոգի սատկեցաւ էդ բուք ու ձիւնի մէջ։

Քիւրտը շատ լաւ Թուրքերէն կը խօսէր։ Շաբաթ մը գանգատներ ըրաւ կառավարութեան դէմ, ըսաւ.

— Մենք ինքներս գիտենք, որ ժամանակին հայերուն են եղեր էս հողերը, մեր հօր պապերու հետ լաւ կ'ապրէինք եղեր։ Բայց էս չունը դուրս եկաւ, սկսաւ ժողովուրդը կոտորել, ժողովրդն ալ եղաւ ջան ֆէտայի։ Քաղցած մարդը անպատճառ հաց կը գողնայ։

— Ուրկէ՞ց կուգաս։

— Երզրումէն կուգամ, ապրանքներ կը բերեմ։ Իմեր ըսին, որ իմ ձեռքովս յանձնեմ ապրանքները տէրերուն։

— Որո՞նք են տէրերը։

— Ճէտաճեան եւ Ղափաճեան. պիտի տանիմ յանձնեմ եւ առնեմ դրամները։

Հոս չմոռանամ յիշել, որ Շամիրամի կուռին օրը, հեռագիր կուտայ Բաղէշէն-Մուշ, թէ կուր է հոս։ Ան ալ կը վերցնէ Ալայ բէկին, 200 հոգով եւ անգլիական կոնսուլն ու կուգայ կուռի դաշտը։ Կը տեսնեն գիւղը քանդուած եւ ուրիշ ոչինչ։

Նաւի մէջ 10 ջուալ լաւաշ, բացինք ջուալ մը եւ կ'ուտէինք։

Երբ ծովը քիչ մը սկսաւ տատանուիլ, տղաներու սիրտը սկսաւ խառնել։ Գոյներնին քիչ մը թռած է։ Տղայոց մի մասը հանուեցաւ, սկսաւ լողալ, մասմըն ալ ջուրը կը կրէր նաւի մէջ։ Այս մասը հանգստացաւ, միւս մասը սկսեցին լողանալ։

Մի ցերեկ, մի գիշեր, մինչեւ երկրորդ օրը, ճանապարհի էինք։

Երբ հասանք Դուաբային, որտեղ կայ վանք մը, ուր կը գտնուի նաեւ ծովի պասուղը, քաղցր աղբիւրի ջուր։

Դուաբայնէն տեսանք, որ մի նաւ, առագաստը քաշած, արագ կուգար։ Ջոջ աղային հարցուցինք թէ քրտա՞ւ նաւ է, չէ նէ հայու։

— Քրտաւ նաւ է,— ըսաւ։

Նաւը եկաւ մօտեցաւ, առագաստը իջեցուց։

Տղայոց հրամայեցի հրացանները ուղղել։ Պոռացի. «Քրտե՛ր, տեղերնիդ չշարժուէք, բոլորիդ կը վառեմ»։ Քիւրտերը վախնալով՝ լցուեցան սենեակի մէջ։

Լաւ լողորդ տղայոց ըսի, որ երթան նաւը լեցուին։ Գացին նաւը լեցուեցան, չուանը մեզի գցեցին, նաւը մօտեցուցինք։ Նաւի մէջ 10 քիւրտ էին, որոնց ծովու եզերքը գտնուած սարերից փայտ կը կրէին, կ'երթային Վան։ 20 տղայ գրի էդ Քիւրտերու նաւի մէջ, Գէորգն նաւը ինկաւ առաջնորդ, Քիւրտերը մէջտեղը, մերը ու Ջոջ Գալին յետեւ կ'երթանք Աղթամար։

.·.

Երկրորդ օրը, առաւօտեան 3ին, հասանք Աղթամար։ Կուսակալը կռուի տեղը ալ ոչ չգտնելով, Դատաստանէ Գօտօնից կ'իմանայ, որ ջան ֆէտայիները նաւով Վան գնացին։

Կուսակալը Բաղէշէն հեռագիր կուտայ Վանի կուսակալին թէ՝ 150 ջան ֆէտայիները վրադ կուգան։ Այդ լուրը առնելուն՝ կուսակալը խիստ հսկողութեան տակ կը դնէ Վանը։

Աղթամար հասնելուս՝ նամակ մը գրեցի Կարկառ՝ մեր ընկեր Իշխանին, նամակ մըն ալ Կամսին՝ Վան։ Մեր ընկերները նախօրօք պատուիրեր էին Արսէն վարդապետին, որ վանքը մշտենջենական 1000 կտո ալիւր ունենայ, որ թէ ապագային կոտորած մը պատահելու ըլլայ, ժողովուրդը մտնէր եւ ուտէր։ Արսէն վարդապետը, ընդհակառակը, նորէն 30 ջուալ ալիւր դուրս կը տանի, ծախելով, որ հոս յեղափոխականները իրենց պատսպարուելը պիտի ընեն։

Հինգ ոսկի ղրկեցի Մոխրաբերդ, եկաւ 9 ոչխար, 15 ջուալ ալիւր վանքի դրան առջեւն նորա բերել տուի։ Իշխանը երկու ընկերով եկաւ Կարկառի կողմէն։ Կամսն ալ եկաւ, իր հետ բերելով Յարհամն ու Աւետիսը։

Կամսին նամակ տանողը Դանիէլ վարդապետն էր, որ կաթողիկոսական փոխանորդ Արսէն վարդապետի հետ լաւ չէր։ Ճանապարհին քանոնք իրարու կը հանդիպին, եւ Դանիէլ վարդապետը, իբրեւ իր ծանօթ, կ'ըսէ.

— Շուտ գնա՛, տղերքը եկեր են, ներսը կերակուր, բան չկայ։

Դանիէլ վարդապետի Վան գնալուց. Արսէն վարդապետն ալ երկրորդ օրը հոն կ'երթայ, կուսակալի քովը եւ կ'ըսէ.

— Անդրանիկը 150 հոգով եկած է վանք, երեք աւուր ուտելու հաց կայ։ Անոր քեզ լուր կուտամ, ինչ կ'ուզես, էն ըրէ։

Մենք Աղթամար խորհրդակցութիւն ունեցանք եւ որոշեցինք, որ Գէորգը 20 ընկերներով նորէն վերադառնայ Դաշտ, որպէսզի, նախ՝ կառավարութիւնը մեր զէնքերը չզգայ, եւ երկրորդ՝ գլխաւորը՝ յեղափոխական ոգին չսառի եւ ժողովուրդը վերջնականապէս չընկնի յուսահատութեան գիրկը։

Գէորգը ուրախութեամբ յանձն առաւ իր առաքելութիւնը, ու վերադարձաւ Պետրոսի նաւով։

Որոշեցինք մի մաս ալ, Իշխանի հետ Կարկառ ղրկել, իսկ մնացածս ալ պիտի Վան քաղաք գնայինք։

Առաւօտ մը, երբ վիրաւորներ կը խնամէինք, տղերքը եկան լուր տուին թէ՝ «Ալէ՛ք», կը ամբողջին վանքը»։ Դուրս ելանք, տեսանք, որ ցամաքը լեցուած էր բազմութեամբ եւ 2400 քայլի վրայ կեցած՝ էին չորս նաւ ու կը ամբակծէին վանքը։

Զօրքը երեք օր առաջ պիտի գար մեր վրայ, հէնց որ Արսէն վարդապետը ժամանութիւն ըրեր էր։

(Շար.)

Le Gérant H STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

6.— ԿՌԻՒ ԵՒ ՋԱՐԴ

Այս աւազակները զինուած արդիական զէնքերով, հագած էին զինուորական զգեստներ եւ բոլորն ալ ձի հեծած էին։

Մարաշի Զէյթուն թաղին մէջ քանի մը յեղափոխականներ կը հաւաքուին եւ կարծես թէ կառավարութիւն գոյութիւն չունենար, յեղափոխութեան ծրագրի մասին վիճաբանութիւն կը կատարեն։ Անոնց նպատակն էր արմատական եւ ահաւոր յեղափոխութիւն մը պայթեցնել երկրին մէջ։ Պիտի յարձակէին կառավարութեան եւ իսլամ թաղերուն վրայ, անխնայ կոտորելով բոլորը։ Ծրագրելու եւ գրուելու համար զանոնք, երկու հետեւակ զումարտակ զինուոր ղրկուեցաւ։ Բայց չթողլով մօտենալ իրենց, առանց անոնց յորդորը լսելու, յեղափոխականները կրակ կը բանան։ Զինուորները փոխադարձութեան կը դիմեն, ինքնապաշտպանութեան համար։ Եւ կը սկսի ճակատամարտ մը, որ կը տեւէ չորս ժամ։ Յեղափոխականները գնդակ կ'արձակէին ոչ միայն զինուորներուն վրայ, այլ եւ Թուրքերուն բնակարաններուն ու փողոցէն անցնող իսլամներուն վրայ։ Այս ձեւով զինուորները եւ անկանոն մարտիկները, ինչպէս նաեւ անզէն բնակիչները բազմաթիւ մեռեալ կամ վիրաւոր ձգեցին։ Յեղափոխականներուն զոհն ալ երկու հարիւրէն աւելի էր։

Ի վերջոյ սահպուելով ցրուիլ, յեղափոխականները յարձակեցան Թուրքաբնակ գիւղին վրայ, հրդեհելով աւելի քան 40 տուն։ Ցետոյ էնտէրուն գաւառին Սինափէշ Նուրլու գիւղն երթալով — հայաբնակ գիւղ մըն է այս — կատարեալ խրամներ փորեցին։ Իրենց նպատակն էր խռովութիւն յարուցանել, ուստի ճամբորդ անմեղ Թուրքերը յարձակումի կ'ենթարկուէին, երբ այդ շրջանէն կ'անցնէին։ Թուրքերը այստեղ ալ բազմաթիւ վիրաւորներ ու մեռեալներ ձգեցին։ Այստեղէն յարձակեցան նաեւ շրջակայ գիւղերուն վրայ, աւար առնելով իսլամներուն ստացուածքը, այրելով անոնց բնակարանները, սպաննելով Թուրքերը։ Բաւին իրական իմաստով Կիլիկիոյ այս շրջանը արեան եւ կրակի մատնեցին։

7.— ՄԱՐԱՇԸ ԳՐԱՒԵԼ ԾՐԱԳՐԱԾ ԷԻՆ

Կոմիտէն ծրագրած էր գրաւել Մարաշը, միացնելով այն ուժերը, որոնք պիտի իջնէին Զէյթունէն։ Օգտուելով հանդերձ այդ ուժերուն, կ'ուզէր աշաբեկումի և սարսափի մատնել շրջանը՝ հրասակային կռիւներով, գիւղերը աւարի տալով եւ Թուրքերը սպաննելով։ Գիշեր մը, 15 սպառազէն Հայեր կրակ կ'ընեն եւ գետին կը փռեն թուրք երիտասարդ մը, որ Նամազի կ'երթար։ Անմիջապէս վրայ կը հասնի ջոկատ մը պահակազօրք։

Հայերը կրակ կը տեղան նաեւ զինուորներուն վրայ, որոնք կը ստիպուին փոխադարձութեան դիմել։ Հայերը չսպասելով ձգեցին ու փախան։ Մեռեալներու գրպանին մէջ գտնուեցաւ վաւերաթուղթ մը, որուն ընթերցումէն հասկցաւ որ Հայերը ծրագրած են ուրբաթ օրը, Նամազի պահուն, յարձակիլ իսլամներուն վրայ։

Մարաշի ժողովուրդը գրեթէ ամբողջութեամբ օգոստոս, սեպտեմբեր եւ հոկտեմբեր ամիսները կ'անցընէր այգիներուն մէջ։ Բայց մինչեւ հոկտեմբերի վերջը կային շատեր, որ այգիներուն մէջ կը բնակէին։ Այդ եղանակին այգեկութքը կը վերջանայ եւ ռուպ (սփէցմէզ») ու պաստա (պալուզմա) կը շինեն։ Ճամբաղէն յետոյ ժողովուրդը քաղաք կը վերադառնայ։

Այն տարին, երբ այս դէպքերն սկսան, ժողովուրդը հոկտեմբերի սկիզբը կէս ձգեց այգիներու աշխատանքը, այգին թողուց խաղողն ու աշնան ...ները եւ երկու օրուան ընթացքին հաւաքուեցաւ Մարաշ վերադարձաւ։ ...պարագան ուշադրութեան արժանի էր։ Ի՞նչ էր պատահեր, ի՞նչ կը դառնար։ Ի՞նչ արտակարգ պատճառ կար, որ ժողովուրդը խուճապի մատնուեր, այգին անտէր ձգելով բոլորը միասին քաղաք կը վերադառնային։ Նոյն եղանակին, Անատոլուի ամէն կողմը կը տարածուէին որսորդները։ Կ'որսան կաքաւ, ճագար, այծեամ եւ ուրիշ ուտելի կենդանիներ, նաեւ վնասակար կենդանիներ, խոզ ու աղուէս։ Հայերն էին մասնաւորապէս որ կը զբաղէին վառօդ, կապար, փամփուշտ եւ որսորդական ... ծախելով։ Այդ տարին թուրք որսորդները մէկ կրամ վառօդ չկրցան առնել հայ մանրավաճառներէն։ Կոմիտէն բոլոր այդ պայթուցիկ ...առած ու բաշխած էր Հայերուն, ինչպէս տեղեկացանք ետքէն։

Հոկտեմբերի 13ին ուրբաթ առաւօտ, Մարաշցի Հաֆըզ ֆամեր ... ծամածառ Արթինին խանութը կ'երթայ միս գնելու։

— Միսը լաւ տեղէն չկտրեցիր։

— Ո՛չ, լաւը կտրեցի։

Պակաս կշռեցիր

— Ո՛չ, ճիշդ կշռեցի։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin
PARIS (10e)
MÉTRO : LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone : NORD 67-23

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
29
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
1931
29 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1685

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

Աւելի քան յիսուն տարիէ ի վեր, առաջին անգամ է որ ֆրանսացի նախարարներ կ'այցելեն Գերմանիա,— գիտել կու տան տեղական թերթերը։

Բնել կ'ուզեն թէ՝ արտասովոր դէպք է Պ. Պ. Լավալի եւ Պրիանի այցելութիւնը, որ հազիւ երեք օր տեւեց։

Եւ այդպէս է։ Յիսուն տարուան ընթացքին, երկու անգամ կոկորդ կոկորդի փարեցան երկու հարեւան ժողովուրդները։ 1870ին յաղթականն էր Գերմանիան. 1919ին՝ Ֆրանսա։

Երկու պատերազմներէն առաջ եւ յետոյ, միջանկեալ շարունակուեցան փոխադարձ թշնամութիւնները։ Եւ կը շարունակուին մինչեւ այսօր։ Ինչպէս Պերլինի, նոյնպէս Փարիզի մէջ կան հոսանքներ, որոնք գժգոհ են այս այցելութենէն։ Անոնք ծուռ նայեցան նաեւ առաջին այցելութեան, երբ Պ. Պ. Պրիւնինկ եւ Քուրցիուս Փարիզ եկան։

Եւ սակայն, այս բոլորը բան մը չեն պակսեցներ դէպքին արժէքէն։ Ընդհակառակն, աւելի կը շեշտեն անոր քաղաքական իմաստը։

Այս փոխադարձ այցելութիւններն ալ, իրենց կարգին, կ'ապացուցանեն թէ խորապէս անհանգիստ է աշխարհը եւ եթէ մարդիկ չսանձեն իրենց կիրքերն ու նախապաշարումները, եթէ չգիմեն արտասովոր միջոցներու, խիկապէս որ անխուսափելի է փլուզումը,— պատերազմ կամ ընկերային յեղափոխութիւն։

Անշուշտ այսպիսի հանդիսաւոր այցելութիւններ, դիւանագիտական կարկտուքներն ու թուղթի դէզերը չեն որ պիտի խափանեն գալիք փոթորիկը։ Աշխարհը կ'երթայ իր ճամբով։ Խմորումները տեղի կ'ունենան տարերային ուժգնութեամբ եւ արընթաց։ Հետզհետէ կը խախտին, կը ճարճատին հին աշխարհին խարիսխները։ Անստուգութեան մղձաւանջը ծանր մտահոգութեան մը մատնած է բոլորը, մեծ թէ փոքր։ Համատարած ճգնաժամութեան մը մէջ կը գալարուին յաղթականն ու պարտուալը։

Բայց, այս ձեռնարկները ունին արժէք՝ իբրեւ մեղմացուցիչ։ Եւրոպայի սրտին վրայ, ամենամեծ վէրքն է ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց գաղջութիւնը։ Յաղթականը որքան անհաշտ մնայ զէնքի զօրութեամբ շահած իրաւունքներուն վրայ, այնքան լայն պիտի բացուի անջրպետը, եւ պիտի սաստկանայ գաղտնութիւնը։ Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, միայն ժողովուրդներու համեմատութիւնը բաւական է մտատանջելու Ֆրանսան։ Ֆրանսան ունի 40 միլիոն բնակիչ, Գերմանիան՝ 65-70 միլիոն։ Մասնագէտներ հաշիւ կ'ընեն որ այս ընթացքով, քսան տարի յետոյ Գերմանիան պիտի ունենայ Ֆրանսայի կրկնապատիկը։

Գերմանիան իրաւունք չունի 100,000էն աւելի զինուոր պահելու։ Բայց իրականին մէջ, Գերմանիոյ նոր սերունդը այնպիսի կրթութիւն մը կը ստանայ, որ ի հարկին կրնայ վերածուիլ ահռելի բանակի մը։ Ճարտարարուեստն անգամ կրնայ ծառայել պատերազմական նպատակներու։ Տակաւին չենք հաշուեր Մեծ-Պատերազմին մնացորդները,— Պողպատեայ սաղաւարտակիրներէն մինչեւ երիտասարդական բազմազան կազմակերպութիւնները։

Պերլինի այցելութեան գլխաւոր օրակարգը տնտեսական էր։ Բայց այսօրուան աշխարհին մէջ, չկայ քաղաքական խնդիր մը որ տնտեսական հիմքեր չունենայ։ Եւ փոխադարձաբար։

Առ այժմ, իբրեւ նախափորձ, գետին մը պատրաստուած է տնտեսական գործակցութեան համար։ Նոյնիսկ իր խորհրդակցական վիճակին մէջ. այդ գործակցութիւնը կրնայ զարգանալ եւ յանգիլ նոր երեւոյթի մը։ Գոնէ չէզոքացնել կանխակալ կարծիքները։

Ի՞նչ խօսք որ, առանց Վերսայլի դաշնագրին վերաքննութեան, միամտութիւն է վերջնական հաշտութիւն եւ սերտ գործակցութիւն սպասել երկու հարեւաններուն միջեւ։ Եւ Գերմանացիները այդ ճամբան է որ բռնած են, օգտագործելով առաջ ալ գիտական պայքարի մը բոլոր ձեւերը։

Իսկ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը միայն Գերմանիան է որ կը պահանջէ։ Կեանքը ինք արդէն հաստնցուցած է այդ պահանջը։ Տնտեսական զարհուրելի տագնապը հին աշխարհէն մինչեւ նոր աշխարհ, աշխատաւոր բազմութիւններու ամենի մէջ իւրաքանչիւր երկրի մէջ եւ երկրէ երկիր. յեղափոխական խմորումները առաջնորդութեամբ Մոսկուայի, շատ բան պակսեցուցած են դաշնագիրներու «սրբութենէն»։

Յիսուն տարի յետոյ, Ֆրանսան եւ Գերմանիան իրենց պայակցութեամբ հասած են կէտի մը, ուրկէ անդին կա՛մ ուղեւի մը պիտի յանգին, կամ պիտի գտնեն լոյսը։

Երկու պարագային ալ, միայն իրենք չեն որ պիտի տուժեն կամ շահին։

Փարիզի թերթերը ընդհանրապէս մասնաւոր գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն երկու նախարարներուն եղած ջերմ ընդունելութիւնը եւ ժողովրդային ցոյցերը։ Թունդ ազգայնական թերթերն կը շարունակեն հեգնութիւններ սանձել։

Եղերը այն է որ, բովանդակ աշխարհ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի այս դէպքին։

Ֆրանքօ-գերման մերձեցումը, եթէ յաջողի, ճամբայ պիտի բանայ այլապէս ուշագրաւ դէպքերու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԲԱՒՏՈՐՈՏ ՇԱԲԱԹ ՄԸ

Անգլիոյ թագաւորը որ օգափոխութեան մեկներ էր, այսօր կը վերադառնայ Լոնտոն, ուր իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ կը դառնայ, կ'երեւի, ստեղծուած կացութեան հետեւանքով։

Լոնտոն հասնելուն, թագաւորին առաջին գործը պիտի ըլլայ ժամանաւոր ունկնդրութեան ընդունիլ Մաքտոնըլտը, որ թագաւորին հետ իր տեսակցութեան մասին տեղեկութիւններ տալու համար, նախարարաց երկրորդ խորհուրդի մը գումարումը կարգադրած է շաբթուան ընթացքին։ Առաջինը տեղի ունեցաւ այսօր։ Խորհրդակցութեանց եզրակացութիւնը տակաւին յայտնի չէ։

— Այս շաբաթը ուրեմն, մեծ նշանակութիւն մը պիտի ունենայ Անգլիոյ համար։

Խորհրդարանը պիտի քննէ ելմտական եւ խնայողական օրինագիծերը, որոնց վերջնական քուէարկութեան պիտի ձեռնարկէ հաւանաբար։

Լորտերու ժողովը, հաւանական կը նկատուի, որ նման քուէարկութիւն մը կատարէ առ առաւելն ուրբաթ երեկոյ։ Եթէ ուրեմն, անակնկալ յապաղումներ չպատահէին, Մաքտոնըլտ պիտի կրնայ խորհրդարանի լուծումը յայտարարել, անմիջապէս որ օրակարգը սպառած նկատուի։

Գալով կառավարութեան ընտրական ծրագրին, հետզհետէ կը հաստատուի այն տպաւորութիւնը թէ, անոր հիմը պիտի կազմէ, մաքսապաշտպան օրէնքի հաստատումը։ Սակայն, ըստ «Թայմզ»ի, միւս կողմէ, մտքերուն մէջ տեղ կը գտնէ նաեւ այն կարծիքը թէ, նկատի ունենալով արագ փոփոխութիւնները որոնք կը նշմարուին աշխարհի կացութեան մէջ, խոհեմութիւն չպիտի ըլլար կապուիլ մաքսային լրիւ վարչաձեւի մը։ Ուրով, աւելի յարմար կը նկատուի, որ կառավարութիւնը ազատ ըլլայ մաքսային վարչաձեւին մէջ, պարագային յարմար փոփոխութիւններ մտցնելու՝ իր պատասխանատուութեամբ։

Ընտրութեանց վերջնական թուականի հարցը, տակաւին կը մնայ անորոշ։ Առ այժմ, յայտնի է սակայն թէ, եթէ այս շաբթու մէջ, Խորհրդարանի լուծումը յայտարարուի, ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան նոյեմբերի վերջին օրերը։ Ազատականներն ու Աշխատաւորականները, ջանալով մէկտեղ յետաձգել ընտրութիւնները, եռանդուն նախապատրաստութիւններ կը տեսնեն.

Լոնտոնի մէջ շաբաթ օր, դրամական ելեւէջները շարունակուեցան նոյն անկանոնութեամբ։ Անգլիականը 97ը գտնելէ վերջ, իջաւ 92ի, պահ մը կրկին բարձրանալու համար 97ի։ 3 վայրկեանի մէջ, տոլարի վրայ 15 սէնթի տարբերութիւն արձանագրուեցաւ։ Այս փոփոխութիւններն ի հարկէ, կը դժուարացնեն գործողութիւնները։

Շաբաթ կէս օրին, ինչպէս գրեր էինք, 96,5 էր։ Տոլարը՝ անփոփոխ, զուիցերականը՝ 19,5։ Իսկ Փարիզի մէջ, նոյն օրը, ազատ փոխանակութիւններ կատարուեցան հետեւեալ գիներով, անգլիականը՝ 93, յետոյ 95, տոլար՝ 25,34 եւ 25,38։

Լոնտոնի առեւտրական սենեակը հետեւեալ զեկուցագիրը հրատարակած է։

— Առեւտրական Սենեակին ուշադրութիւնը հրաւիրուեցաւ այն իրողութեան վրայ թէ, այն օտար տուները որոնք ապսպրանքներու համար պայմանագրութիւններ կնքած են, ստերլինով վճարելու պայմանաւ, կարգ մը պարագաներու մէջ, կը մերժեն ապրանք յանձնել, եթէ գնորդները չվճարեն տարբերութիւնը։ Անգլիական այն տուները որոնք յանձնառու եղած են ապրանքները վճարելու օտար դրամով, բնականաբար, պարտաւոր են այդպէս ընել, նոյն իսկ եթէ ատով վնասի ենթարկուին. իսկ օտար վաճառորդներն ալ նոյնպէս, պարտաւոր են յարգելու իրենց պայմանագրութիւնները. պէտք է Առեւտրական Սենեակին ծանօթացուին անունները բոլոր այն օտար հաստատութիւններուն, որոնք կը թերանան իրենց յանձնառութեան մէջ։

ՍՏԵՐԼԻՆԻ ԱՆԿՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ
ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ սակարանին մէջ, սեպտ. 23ին, անգլիական ոսկիին վրայ ոչ մէկ գործառնութիւն եղաւ, այլ միայն 2,975,000 ֆրանք ծախուեցաւ։

Օրտաճող պաշտօնեաները, անգլիական ոսկիի վերջին վիճակին վրայ, արտաժամ պաշտօնատան մէջ ժողով գումարեցին, հրապարակին ընդհ. վիճակը քննելու համար։ Երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ, որոշուեցաւ սպասել այս համաշխարհային խնդրին շուրջ միւս շահակից պետութիւններուն ձեռք առնելիք միջոցներուն, անկէ վերջ դարձեալ ժողով գումարելու համար։

∴ Անգլիական ոսկիին անկումէն շատ վնասուած են արտածող վաճառականները, որոնք ստերլինը 1030 դրշ.ի հաշուով ա լիվրէ վաճառում ըրած են։ Դրամատուները գործառնութիւն չեն ըներ, անգլիականին գինը անորոշ ըլլալուն համար, այս պատճառով, չամիչի հրապարակը կալուն վիճակի մէջ մնաց։

Ասոր հակառակ, ներածող վաճառականներ, մասնաւորաբար մանիֆաթուրայի վաճառականներ. անգլիականին անկումէն օգտուելով, իրենց ապրանքները խիկոյն քաշած են մաքսատունէն։

Սեպտ. 22ին անգլիական ոսկիին գինը 715 դրուշ էր։

∴ *Պոլսոյ Սակարանին մէջ սեպտ. 23ին ֆրանքը 167,50 տոլարը 212, լիրէթը 223, ռայխմարքը 920,50 դրուշ էր։*

ՖՐԱՆՔՕ-ԳԵՐՄԱՆ ՄԵՐՁԵՑՄԱՆ ՓՈՐՁԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ եւ արտաքին նախարարը Պ. Պրիան իրենց հետեւորդներով՝ խանդավառ ընդունելութիւն մը գտան Պերլինի մէջ։ Գերման հանրապետական կուսակցութեան անդամները մանաւանդ, որոնք խռնուած էին կայարանը, ջերմ ցոյցեր կատարեցին Ֆրանսայի ներկայացուցիչներուն։

Գերման վարչապետ Պրիւնինկ ճաշկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Ֆրանսացի հիւրերուն։ Այս առթիւ իր արտասանած մէկ բաժակաճառին մէջ, գերման վարչապետը յայտնեց հետեւեալ մտքերը.

—Ամէն տեղ արմատ գտած է այն գաղափարը թէ Եւրոպա չի կրնար խուսափիլ կատարեալ թշուառութենէն եւ փճացումէն, եթէ ոչ, բոլոր ազգերու կանոնաւոր գործակցութեամբը եւ փոխադարձ օգնութեան արագ միջոցներով։ Փաստելու պէտք չկայ ֆրանքօ-գերման յարաբերութեանց կարեւորութիւնը՝ տառապող ազգերուն համար, արդէն հիմա բացայայտ է, ամբողջ աշխարհին։ Եւրոպայի ժողովուրդներուն միջեւ, իսկապէս բանաւոր եւ բերրի գործակցութիւն մը, ինչպէս նաեւ տնտեսական փոխանակութեանց անհրաժեշտ ամրացումը, այն ատեն միայն ապահովուած պիտի ըլլայ, երբ դրացի երկու մեծ ժողովուրդներու հոգին՝ տիրապետէ անցեալին եւ երբ անոնցմէ կարելի միանգամայն կը դառնան ապագային, անոր տալու համար իմացական, տնտեսական եւ քաղաքական կերպարանքը։

«Այս եւ այն կողմէն, պիտի առաջնորդուինք մէկ կողմ ձգելու կամքովը, ինչ որ կը բաժնէ, փնտռելու եւ մշակելու համար գետինը՝ ուր կը գտնուի շահերու կապակցութիւն մը եւ այն ատեն՝ համաձայնութիւնը կարելի պիտի ըլլայ»։

Պրիւնինկի բաժակաճառին պատասխանելով, Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ ըսաւ.—

«Տնտեսական հարցերու յատակագծին եւ տակաւին երէկ ծրնեալ մէջ գծուած շրջանակին մէջ, կ'ուզենք փորձն ընել երկու ժողովուրդներուն միջեւ հաստատելու աւելի սերտ շփում եւ աւելի վստահելի յարաբերութիւններ»։

Տեսակցութիւններ տեղի ունեցան Լավալի եւ Պրիւնինկի եւ Պրիանի ու Քուրցիուսի միջեւ։ Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ մամուլի ներկայացուցիչներուն յայտնեց թէ մօտ ատենէն պիտի հաստատուի ֆրանքօ-գերման տնտեսական յանձնախումբ մը։

Չինեւ-ճափոնական պատերազմը

Պատասխանելով Ճափոնի պատերազմական նախարարին յայտարարութեան, թէ Ճափոն համաձայն դաշնագրերու, իրաւունք ունի Մանչուրիոյ երկաթուղիին երկայնքը՝ քիլոմեթր գլուխ՝ 15 զինուոր պահելու, ուրեմն ընդամէնը 16 հազարնոց բանակ մը, Չինաստանի արտաքին նախարարը կը յայտնէ թէ Մանչուրիոյ ճափոնական բանակին թիւը շատ աւելի մեծ է այս թիւէն։ Թէ Փորթսմութի դաշնագիրը, որուն կռթնած կը գործէ Ճափոն, երբեք չէ ընդունուած Չինաստանի կողմէ։ Առնկից զատ, 1905ի Փէքինի դաշնագրին համաձայն այն պարագային որ Ռուսիա, քաշէ իր պահակազօրքը այդ շրջանէն, Ճափոն եւս նոյնը պիտի ընէ։ Արդ, Ռուսիա քաշած ըլլալով իր զօրքը, ճափոնական բանակին ներկայութիւնը՝ որեւէ արդարացում չի գտներ։

Ճափոնի կառավարութիւնը յանձնաւ մը գրկեց Հանքէուէ Հոնկ-Քոնկի [illegible] չինացիները հակաճափոնական մեծ ցոյցեր կատարեցին այս օրերս, բողոքելու համար Մանչուրիոյ գրաւման դէմ։

Քիւրտերը խաղաղեցնելու համար...

Գրած էինք թէ Արեւելեան նահանգներու վաչկատուն ցեղերէն մէկ մասը Թրակիա պիտի փոխադրուին. այնտեղ զետեղուելու համար։

Պոլսական թերթերը լուրը կուտան հետեւեալ կերպով։

Այս փոխադրուելիք աշիրէթներէն 350 հոգին, առջի օր Տրապիզոնէն Պոլիս բերուած եւ ասկէ Իզմիր ու Թէքիրտաղ դրկուած են։ Այս մարդիկը քաղաքակրթական նիւթ ու կացի պիտի վարժեցուին այս տեղերը, ոչպէսզի ազատին վաչկատուն եւ աւազակաւոր վիճակէն։

Աշիրէթները իրենց ձիերով միասին բերուած են։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Համեւրոպայի յանձնախումբը։— *Համեւրոպայի յանձնախումբը նախագահ վերընտրեց Ֆրանսայի արտաքին նախարարը Պ. Պրիան. նշանակեց յանձնախումբ մը որ պիտի ուսումնասիրէ Խորհրդ. Ռուսիոյ կողմէ ներկայացուած տնտեսական ոչ-յարձակման ծրագիրը։*

Թուրք նախարարները դէպի Աթէնք.— *Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ վարչապետը Իսմէթ եւ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք Րիւշտի Աթէնք կը մեկնին նոյեմբեր 1ին։ Անոնց պիտի ընկերանան նաեւ իրենց կիները։ Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ զատական գործավարն ալ ընկերանայ։ Թուրք նախարարներու հետեւորդներուն մէջ պիտի գտնուին արտաքին նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարները եւ թերթերու տնօրէններ։*

Արկած մը Պոլսոյ մէջ.— *Օթօպիւս մը որ կը սպասարկէր Պոլսոյ եւ Մաքսաքիւղի սաւլական եզերքի մը վրայ, ծանր արկածի մը ենթարկուեցաւ։ Ուզելով մեքենայ աւելի ինքնաշարժի մը հետ, զարնուեցաւ ծառի մը զօր տապալեց եւ ինկաւ փոսը։ Օթօպիւսին մէջ կային 17 ուղեւոր։ Բոլորն ալ վիրաւորուեցան, ոմանք ծանրօրէն։*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

I

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ 30,000Ի ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Ընթերցող հայ հասարակութիւնը գիտէ արդէն, որ խորհրդային իշխանութիւնները վերջերս որոշում են կայացրել Հայաստանի դռները փոքր ինչ բանալ արտասահմանի տարագրութեան առջեւ։ Գիտէ նաեւ այն պատճառները — հնգամեայ ծրագիր եւ աշխատող ձեռքերի պահանջ — որ տուն են տուել այս որոշմանը։

Ներգաղթի այս որոշումը բոլշեւիկների հերթական զբլըֆներից մէկը չէ երեւում և գործադրութեան դրւելու նշաններ է ցոյց տալիս։ Սրանցից ամենակարեւորն այն բանակցութիւնն է, որ Հայաստանի խորհրդային կառավարութեան նախագահ Ա. Տէր-Գաբրիէլեանը վարեց, երեք շաբաթ առաջ, Փարիզում՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան ներկայացուցիչների հետ՝ յիշեալ որոշումը իրականացնելու պայմանների մասին։

Այս առթիւ Բարեգործականի Կ. Վարչութիւնը մամուլին յանձնեց սեպտ. 4 թուակիր մի զեկոյց, որի մէջ հետեւեալ տեղեկութիւնները կան ներգաղթի նոր ծրագրի մասին.

1.— Խորհրդային կառավարութիւնը որոշել է, առաջիկայ երկու տարիների ընթացքին, Հայաստան ընդունել արտասահմանի տարագիրներից՝ անգործ, չքաւոր, մանաւանդ արհեստաւոր եւ հողագործ աշխատաւորներ՝ իրենց պարագաներով — ընդամէնը 30,000 հոգի։

2.— Այս 30,000ից 6000ի համար աշխատանքի, ապրուստի եւ բնակարանի պայմաններն ապահովուած են խորհրդային իշխանութեան կողմից, եւ նրանք անմիջապէս կարող են մեկնել Հայաստան, եթէ մինչեւ նրանց Բաթում հասցնելու ճանապարհորդական ծախսը հոգացւին դրսի միջոցներով։

2.— Մնացած 24,000ի աշխատանքի եւ ապրուստի միջոցները եւս ապահովւում են խորհրդային իշխանութեան կողմից։ Սակայն սրանք կարող են ընդունել Հայաստանում երկու պայմանով, առաջին՝ որ նրանց համար բնակարաններ շինւին եւ երկրորդ՝ որ նրանց ճանապարհածախսը մինչեւ Բաթում հոգացւի դրսի աղբիւրներից։

4.— Ա. Տէր Գաբրիէլեանը յոյս է ներշնչել, որ այս 24,000ից 4000ին համար եւս, գուցէ, առաջիկայ 2-3 ամսում, կարգադրութիւն լինի։ Կարելի է ենթադրել, որ նա կարծում է, թէ այս 4000ի բնակարանային պահանջը պիտի բաւարարի Խ. կառավարութիւնն իր միջոցներով։ Այլապէս՝ իմաստ չէր ունենայ մօտիկ ապագայում սրանց ընդունելու մասին բացառիկ յոյս ներշնչելը։ Եթէ այս ենթադրութիւնը ճիշդ լինի՝ միայն սրանց ճանապարհածախսի հոգը կը մնայ դրսի օժանդակութեան վրայ։

5.— Հ. Բ. Միութեան Կ. Վարչութիւնը, գովելի փութկոտութեամբ, նիստ է գումարել եւ որոշել՝ անմիջապէս լծւել ներգաղթի ձեռնարկին։ Նա առաջին հերթին պիտի զբաղւի 6000ի տեղափոխութեան գործով, որի համար իր վարիչ-պատւիրակին ուղարկել է Ժընեւ, խնդրելու համ հարկն է՝ որ ձրիաբար շոգենաւեր տրամադրեն հայրենիք մեկնողներին։ (*) Կ. Վարչութիւնը մտադիր է, «ըստ համաձայնութեան» 5000 տարագիր Յունաստանից առնել եւ 1000 տարագիր՝ Բուլղարիայից։ Սրանց պիտի ընկերանան Սուրիա և Ֆրանսա գտնւող հայուսեցիները, որոնց ներգաղթը կարելի չէր եղած 1927ին, ինչպէս նաեւ մի շարք հաստատութիւնների որբեր եւ սաներ։

Այս արժէքաւոր եւ խրախուսիչ տեղեկութիւնները պարունակող զեկոյցը վերջանում է հետեւեալ տողերով.—«Աւելորդ է ըսել, որ ...Հայաստանի ներգաղթի ծրագիրը կոչւած լինելով ամէն հայու սիրտին վրայ ծանրող կնճռոտ հարց մը, վերջ դնելով հազարաւոր անգործ եւ անտիրական ընտանիքներու հետզհետէ շէջուող թշւառութեան»։

Ցաւում ենք ասելու, որ մենք այս ծրագիրը դեռ եւս այնպիսի գործադրական վիճակի մէջ չենք տեսնում, որ կարողանայինք լուծւած համարել մեր «Հայու սիրտին վրայ ծնշող կնճռոտ հարցը»։

Այս յոռետեսութիւնը չէ պայմանաւորւում այն հանգամանքով, որ մենք՝ բազմաթիւ փորձերից հրահանգւած՝ աւհասարակ թերահաւատ ենք խորհրդային իշխանութիւնից բխող ծրագրների նկատմամբ։ Ոչ։ Բացառապէս այս մէկի հանդէպ մենք թերահաւատութիւն չունինք։ Նախ այն պատճառով՝ որ նա խորհրդային վարիչների հայասիրութիւնից կամ բարի կամեցողութիւնից չէ առաջանում, այլ երկրում աշխատող ձեռքեր ունենալու հրամայական պահանջից, եւ ապա՝ որ ծրագիրը. մեր երկրի պայմաններում, միանգամայն իրագործելի է։

Մեր մտահոգութեան մէջ դեր չէ կատարում եւ այն պարագան որ արտասահմանի հարիւր հազարաւոր տարագիրներից որոշւած է Հայաստան ընդունել միմիայն 30,000 հոգի։ Մարդ-կա՞ց թիւ տեսակէտից։ Ներգաղթի ամէն մի ծրագիր մեզ համար միշտ ողջունելի է։ Այս էլ ասենք որ, Հայաստանի ներկայ պայմաններում, 30,000 տարագիր ներս առնելը անգոհացուցիչ չենք նկատում։

Վերջապէս, մենք ոչ մի առարկութիւն չունինք եւ այն վերաբերմունքի դէմ որ, զեկոյցից դատելով, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը ցոյց է տալիս այս գործում։ Նրա հետաքրքրութիւնը կենդանի է եւ գովելի։ Նրա նախաձեռնութիւնը՝ 6000ի տեղափոխութեան մասին՝ շատ նպատակայարմար։ Առանձնապէս գոհ ենք, որ նա համաձայն է գտնւել կամ որոշել՝ առաջին հերթին Յունաստանի եւ Բուլղարիայի աշխատաւորները տեղափոխել Հայաստան՝ նրանց ընկերակից դարձնելով որոշ քանակութեամբ որբեր եւ սաներ։

Մեզ մտատանջողն այն է, որ Բարեգործականի զեկոյցից չէ երեւում, թէ նրա վարիչները զգում են առաջադրւած գործի ծանրութիւնը եւ լրջօրէն խորհում սրան դիմագրաւելու միջոցների մասին։

Ներգաղթի ծրագիրը, գծւած սահմաններում եւ պայմաններում իրականանալու համար,, միլիոնների է կարօտում։ Եթէ Հայաստանի Խ. կառավարութեան նախագահը միամտութիւնն է ունեցել կարծելու թէ «Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հօկը և Հայրենակցականներըպիտի յաջողին հնարաւոր ըլլալ այն բանը՝ բնակարաններու շինութեան համար գլխաւորաբար փոխ[illegible] փոխադրութեան միջոցներ տրամադրելով».— Բարեգործականի գլուխն անցած գործի մարդկանց համար պարզ պիտի լինէր որ սոյն բանը, *այսինքն* 30.000 մարդ Հայաստան տեղափոխելը եւ նրանցից 20-24 հազարի համար բնակարաններ պատրաստելը, շատ վեր է Հ. Բ. Ը. Միութեան, Հօկի եւ Հայրենակցականների ուժերից։

Եւ երբ նրանք, առանց ո՛եւէ մեկնութեան արձանագրում են իրենց զեկոյցի մէջ վերոյիշեալ կազմակերպութիւնների կարողութեան մասին արտայայտւած անհիմն յոյսը, մենք, դէպի առաջադրւած ներգաղթի ծրագիրը կատարեալ համակրանք ունենալով հանդերձ, դժւարանում ենք հաւատալ, թէ նա «կուգայ լուծել ամէն հայու սիրտին վրայ ծնշող կնճռոտ հարց մը»։

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

(*) Լրագրները ծաղորդեցին, որ այս աշխատանքը կատարուած է եւ ծրի շոգենաւերի խնդիրն արդէն գոհացուցիչ լուծումն է ստացել։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, որուն համաձայն ստորերկրեայ ճամբաներ կամ կամուրջներ պիտի շինուին երկաթուղիի անցքի ճամբաներուն վրայ։ Հաշիւ եղած է թէ 3000 մակերեսային անցքեր կան որոնց 300ը վերջնապէս վտանգաւոր են։ Իւրաքանչիւր անցքի 16.000 ստեռլին ծախք ծաշուելով, տասը կամուրջ կամ փապուղի պիտի շինուի ամէն տարի։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՄԻՆՉ ԱՇԽԱՐՀ Կ'ԱՆՁՐԿԻ...

Կնճռոտ եւ բարդ է եղեր ազգային փոքրամասնութիւններու հարցը, բոլոր երկիրներու մէջ, դարերէ ի վեր։

Ո՛չ մէկ տեղ եւ ոչ մէկ իշխանութեան հովանիին տակ, ցարդ հնարաւոր չէ եղած գտնել եղանակ մը, որմէ գոհանան ազգային փոքրամասնութիւնները։ Պետական օրէնքներով թոյլատրուած արտօնութիւնները, իրենց ցեղային, դաւանական արժէքներու պահպանման ի սպաս դրուած միջոցներն ու հնարաւորութիւնները, որքան ալ նուաճումներ նկատուին փոքրամասնութիւններու կողմէ, տակաւին բազմաթիւ ուրիշ արտօնութիւններն ու նուաճումները չեն սահմանափակեր անոնց հիմնական նպատակները։

Ի վերջոյ պետութեան մը քաղաքական սահմաններու մէջ ինկած փոքրամասնութիւնները կրնան անշուշտ ժամանակի ընթացքին, իրենց պահանջներու սահմանը մօտեցնել ինքնորոշման բնական պահանջին։ Այս երեւոյթը առանձնապէս այնպիսի երկիրներու մէջ մանաւանդ, որ փոքրամասնութիւնները ...նին քուաքան կշիռ հետ, նաեւ քաղաքական անցեալ եւ սեփականութեան իրաւունքներ։

Եւ ճիշդ ասոր համար չէ՞, որ ամէնէն լուսաւորուած եւ ժողովրդավար երկրին մէջ իսկ, օրուան իշխանութիւնները փոքրամասնութիւններուն տուած բազմաթիւ հնարաւորութիւններու հետ, միշտ ալ «վերապահուածով» մը, կամ «սահմանափակուածով» մը, կը փորձեն կանխել ինքնորոշման մեծ «վտանգ»ը։

Համաշխարհային պատերազմին հրապարակ նետուած նշանախօսքերը, պահ մը ենթադրել կուտային թէ մարդկութիւնը պիտի փորձէր նուաճողային իշխանութեան այս «դասական» [illegible] ծուկին պատճառած դժուարութիւնները։

Ճիշդ հակառակ դատաւորումը կը տեսնենք այսօր, եւ թերեւս աւելի ծանր ու վտանգաւոր։

Հին ու նոր պետութիւնները աւելի կամ նուազ սաստկութեամբ, մէկ կողմ թողած բոլոր «անվիճելի արդար սկզբունքները», կը ջանան ձուլման կաղապարին մէջ «լուծել» փոքրամասնութիւններու կնճիռը։ Կան ալ որ փոխանակութեան ճանապարհով կ'ուզեն ստեղծել ազգային միաձոյլ զանգուած իրենց սահմաններու մէջ, ազատելով միաժամանակ «փոքրամասնութիւններու գլխացաւէն»։

Երբ եւ ի՞նչ եղանակով պիտի կարգադրուի այս համաշխարհային հարցը, — բոլորին համար ընդունելի պայմաններով — հարց մըն է որուն լուծումը վերապահուած է ապագային։

Կարեւորը այս բոլորի մէջ այն անվիճելի ճշմարտութիւնն է թէ իւրաքանչիւր երկիր կը ջանայ խուսափիլ փոքրամասնութիւններու հարց ստեղծելէ իր երկրի ներսը։

Ինքնութիւններ, անարդար եւ խիստ միջոցներ այս ուղղութեամբ քիչ մը ընդհանրացած երեւոյթներ են այլեւս ամէն երկրի համար, եւ միշտ ալ կը փորձուի զանոնք արդարացնել «պետական գերագոյն շահերու» թելադրանքներով։

Մենք Հայերս առանձնապէս լաւ ճաշակեր ենք այս քաղաքականութեան դառնութիւնները, եւ կը շարունակենք ճաշակել այսօր ալ։

Ըլլալով «ազգային փոքրամասնութիւններ» ռուսական եւ թրքական կայսրութիւններու մէջ, եւ ապրելով այն բոլոր դժուարութիւնները, որոնք անկարելի դարձուցեր են մեր եւ տիրող ազգերու միջեւ բնականոն յարաբերութիւնները, չպիտի մաղթենք նոյնանման պառակտութեան կրկնութիւնը մեր սեփական հայրենիքին մէջ։ Ու սակայն մանաւանդ հիմա, ազգերու ընդհանուր զարթօնքի այս դարաշրջանին։

Խորհր. Հայաստանի արդի իշխանութեան քաղաքականութիւնը սակայն, բացառիկ է այս հարցին մէջ ալ։ Հոն ոչ միայն գոյութիւն չունին ակնարկուած ձգտումները խուսափելու փոքրամասնութիւններու յաւիտենական բարդութիւններէն, ընդհակառակն ուժեղ տրամադրութիւններ կան արուեստականօրէն «ազգային փոքրամասնութիւններ» օճախներ հիմնելու։ Եւ արդէն այս տրամադրութիւններու շնորհիւ էր, որ այսօր մեր երկրի մէջ ազգային փոքրամասնութիւնները կը կազմեն աւելի քան մէկ տասներորդը ընդհանուր բնակչութեան թիւին։

Մինչդեռ ասկէ տասը տարի առաջ կեանքի բնական հարկադրանքի տակ, այսօրուան փոքրամասնութիւն կազմող տարրերը գոյութիւն չունէին Հայաստանի մէջ։

Խորհրդային իշխանութիւնը իր տասնամեայ գործունէութեան ընթացքին, ջանք չխնայեց երկիր վերադարձնել առաջին առթիւ 80 հազար Թուրքեր, հարեւան երկիրներէն եւ մանաւանդ Թուրքիայէն։

Մինչդեռ նոյն այս ժամանակաշրջանին, Թուրքիան հազարումէկ կասր կ'ըլլայ Թրքութիւնով լեցնելու իր եւ մեր հսկայածաւալ եւ խոպան մնացած հողերը։

Տարուէ տարի Թուրքիան աւելի վճռական քայլեր կ'առնէ այս ուղղութեամբ, չընկրկելով հեռաւոր Թուրքիստանէն եւ պալքանեան երկիրներու հարիւր հազարաւոր Թուրքեր տեղափոխելու հսկայական ծրագիրներու առջեւ։

Եւ վերջապէս գաղտնիք չէ, թէ Թուրքիոյ համար իր երկիրը պահպանելու եւ զօրացնելու տեսակէտէն խիստ կենսական է զօրաւոր ներգաղթի հոսանք մը։

Հայ համայնավարները, որոնք 'կրակ' կը թափեն "շովինիզմ" "Դաշնակցութեան գլխին, թէ «աղետաւոր քաղաքականութիւն» է վարեր եւ պատճառ դարձեր հայ - թրքական թշնամութեան եթէ իրապէս անկեղծ են իրենց վճիռներուն մէջ եւ մանաւանդ ընդունակ աւելի նպաստաւոր քաղաքականութիւն մը մշակելու, պէտք էր ցոյց տային իրենց շնորհքը։ Չէ՞ որ դրացի Թուրքիոյ հետ «բարեկամական լեզու» գտած, կրնային իրենք ալ իրենց կողմէ նպաստել անոր բարգաւաճումին, ամէնէն առաջ Թուրքիոյ մէջ տեղաւորելով Հայաստանի արդէն կէս մը տեղաւորուած թրքութիւնը։

Ու յետոյ Հայաստանն ալ իր կարգին ճիշդ նոյն նկատումներով եւ անհրաժեշտութիւններով կրնար ընդունիլ «Դաշնակցութեան զոհերը» համարուած նոյն քանակութեամբ հայեր։

Դեռ աւելին, եթէ Թուրքիան անկախութիւն չի նկատեր հեռաւոր երկիրներու մէջ հաստատուած թուրք տարրերը տեղափոխելու իր երկիրը, ինչո՞ւ նոյն ձգտումը չպիտի ունենայ խորհրդային իշխանութիւնը։ Չէ՞ որ հարիւր հազարաւոր «սովալլուկ գաղթական աշխատաւորներ, Դաշնակցութեան եւ իմպերիալիզմի այդ զոհերը» կը սպասեն կայան մը ունենալու ծանր հոգերէն։ Վերջապէս մը սակայն, ընդհատելու ինչուներու շարքը, որ կրնայ երկարիլ մեր կամքէն անկախ։ Մինչ գիտենք թէ այդ ինչուներու պատասխանը միշտ ալ պիտի ըլլան շինծու եւ կեղծ, հակառակ բոլոր ծեծխօսիկութիւններուն ու լաւատեսութիւններուն, գորչափ Մոսկուան է իրաւական տէրը մեր երկրին։

Բայց այսքանը բաւական՝ չէ արդարացնելու խորհրդային Հայաստանի այն տեւական ձգտումը, որ կը միտի զօրացնելու եւ ընդարձակելու երկրին մէջ ազգային փոքրամասնութիւնները։

Այն պահն, երբ տասը հազար տարագիրներ տեղափոխելու առթիւ հազար ու մէկ դժուարութիւններ կը ցուցադրուին, գլխաւոր նիւթական տեսակէտէն, միեւնոյն պահն ո՛չ մէկ ջանք եւ միջոց կը խնայուի երկրին մէջ ազգային փոքրամասնութիւնը կազմող շուրջ հարիւր հազար Թրքութիւնը նպաստաւոր պայմաններու մէջ պահելու համար։

Ցանուն ո՞ր արդարութեան այս անանուն վեհանձնութիւնը, երբ արդէն փոքրամասնութեանց թիւը հասեր է ժողովուրդի մէկ տասներորդի համեմատութեան։

Ինչո՞ւ այս աաննախընթաց յառաջդիմութիւնը հարցի մը մէջ, որու լուծումը շուարումի է մատներ մեծէ շատ աւելի մեծ եւ հզօր ազգերը։

Ս. ԹԱՔՈՒԼ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախանցեալ կիրակի ներկայացուցեր էի այն քննադատութիւնները, որոնք երեւցան հայ մամուլին մէջ Աստուածաշունչի աշխարհաբար թարգմանութեան մասին։ Եւ այս առթիւ, միանալով Սիոնի քննադատներուն, ըսեր էի թէ մեր աշխարհաբար Աստուածաշունչին լեզուն ընտիր հայերէն չէ, անմիջապէս աւելցնելով որ մեր գրաբար Աստուածաշունչն ալ, թարգմանութեան տեսակէտով, այնքան ալ հարազատ չէ։

Նոր չէին այս կարծիքները։ Առանց երբայագէտ ըլլալու, շատեր յայտներ են այդ նոյն կարծիքը։ Ես միայն քանի մը օրինակ յիշեր էի։ Եւ ահա խորաթափանցութեան կը հասնի նամակ մը, դժբախտաբար անստորագիր։

Անծանօթ պարոնը, — որուն ձեռագիրը տակաւին կը մատնէ հին գրավարժութեան ձեւերը, — կ'ըսէ թէ գայթակղեր է գրածներէս։ Ու կ'աւելցնէ որ ներս մտնելու անկարող եմ այդ կալուածէն։ Ոչ միայն դռնէն, այլ նոյնիսկ պատուհանէն։ Իրբեն կը ձգեմ մտնել դռնէն, բայց ես, այս անգամ ես, պիտի փորձեմ մտնել պատուհանէն։ Անծանօթ պարոնը ոչ մէկ բան աւելցուցած է՝ հաստատելու համար թէ որքա՛ն սխալ է համոզումս։ Չի բաւեր ըմբոստանալ, պէտք է պատճառաբանել սակայն։ Ահա քանի մը օրինակներ եւս մեր Աստուածաշունչին անհարազատ եւ սխալ թարգմանութիւններուն մասին, հրաւիրելու համար պարոնը, որ մէջտեղ ելլէ եւ ընդդիմաբանէ։

.˙.

Աստուածաշունչը նոր գիրք մը չէ ինծի համար։ Ինծի համար երբայական գրականութեան մէկ հին գործն է ան, — ուրիշ արժէք չունի։ Սիրահար մը հին գրականութիւններու, կանուխէն հետաքրքրուեր եմ երբայական գրականութեան ուսումնասիրութեամբ։ Ահա թէ ինչո՛ւ այսօր իմ անձնական մատենադարանիս մէջ ունիմ Աստուածաշունչի հայերէն գրաբար եւ աշխարհաբար թարգմանութիւնները, Ռընանի թարգմանութիւնները, Ֆրանսայի Հրեայ Րաբբունիններու Ընկերութեան թարգմանութիւնները, Տոքթ. Անկըսի գիրքը, Է. Մոնթէի աշխատութիւնը, Հերտերի ուսումնասիրութիւնը, Լընորմանի քննական գործը, Ս. Գրոց բառարան մը։ Ասոնք կը գտնուին ամէն օր ձեռքիս տակ։ Իսկ մատենադարաններու մէջ կարդացած եմ բազմաթիւ ուրիշ գործեր, որոնք կը վերաբերին երբայական գրականութեան այդ յիշատակարանին։ Ուրեմն, նոր նիւթ մը չէ այս, ինծի համար։

Հիմա մտնենք նիւթին մէջ.—

Առնենք Երգ Երգոցը։ *Րաբբունապետ Զատոկ Քահն եւ իր աշխատակիցները կը թարգմանեն.*

Entraine-moi à ta suite, courons!

Ռընան այս համարը կը թարգմանէ.

Entraine moi après toi, courons ensemble.

Մեր աշխարհաբար Աստուածաշունչին մէջ թարգմանուած

Զիս քաշէ. քու ետեւէդ պի
վազենք:

Գլխիվայր սխալ։ Ոչ իմաս ճիշդ է, ոչ ալ կէտադրութի Գրաբար Աստուածաշունչին մ ալ թարգմանուած է.

Եւ ձգեցին զքեզ. զհետ հո իւղոց քոց ընթասցուք մեք։

Ուրիշ համարով մը Րաբբ նիններու նոյն թարգմանութ նէն.

Le roi m'a conduite dans appartements, mais c'est en que nous cherchons joie et légresse, nous prisons tes resses plus que le vin. On raison de t'aimer.

Ռընանի թարգմանութ գրեթէ տարբերութիւն չուն Հիմա կարդացէք մեր աշխ հաբար թարգմանութիւնը.

Թագաւորը իր սենեակնե տարաւ զիս. քեզի ծիտ ցնծա եւ ուրախանանք քու սէրդ գ նիէն աւելի յիշենք. քեզ ուղղ թեամբ կը սիրեն։

Բաղդատեցէք եւ հիմա յ նեցէք ձեր կարծիքը թարգ նութեան հարազատութեան մա լեզուի յստակութեան մա Ահա գրաբարն ալ.

— Տարաւ զիս արքայ ի եակ իւր. ցնծասցուք եւ ու լիցուք ի քեզ. եւ սիրեսց զստինս քո քան զգինի. Ուղղ թիւն սիրեաց զքեզ:

Աշխարհաբար Աստուա շունչէն համարած մըն ալ ա իբրեւ օրինակ «անքննադա հայերէնի».

— Իմ սեւցած ըլլալուս նայիք. վասնզի արեւը զիս սաւ, իմ մօրս որդիքը սրդողեցան, զիս այգիներու ծիապան ըրին. բայց իմ այ պահպանութիւն չըրի։

Այս թարգմանութիւնը հարազատ չէ, (այն մաս կ'ըսէ «արեւը զիս տես բաբբունինները կը թարգ hâlée *եւ Ռընան՝* brûlée). *բարդ սխալ է կէտադրութ ձ՜ներքին թուրքերէն է*

Հիմա ասպարէզ կը հրա անծանօթ մատնագէտը, ւան գայ եւ հաստատէ թէ բազատ է մեր Աստուածաշ չին թարգմանութիւնը եւ ալ հայերէն է։ Դժբախտ չէ հասկցեր Սիոնի խմբ ներուն քննադատութեան ար. երբ անոնք կ'առարկէ աշխարհաբար թարգմանու լեզուն «կը տառապի» կ'ո հասկցնել թէ այդ լեզուին թուրքերէն տարրեր կան տոփկա բաղդատական կ'անուանենք։ Հայ ժող ալ կը զգար այդ լեզուին թութիւնը։ Եւ ես կը յի ի՛նչպէս մեր գիւղին մէջ գան միմոսութիւններով կը բէինք պատուելիներու գեւ։ Ա՛խ, ինչքա՛ն կը յինք այդ «հայերէն»ին որ ունի մասնաւոր շէշտ ժօսատ ու պատու բերն ռոդանութիւնը։

.˙.

Վերջացնելու առեն՝ կ Երբեմն կը յիմ դանդա — որոնց իմաստը հիմա բացատրեմ, — թէ ամէն կը զարնեմ գլուխս Էջ, կամեր, անցա՜ւ շըլ մարդիկ վագ. վագ. վիգ. չելով բանաստեղծ կը գ իսկ ուրիշներ՝ իրար թելով մտաւորական կը ունէին։ Հիմա անհրա ծանրածանր աշխատութ գէտ կոչուելու համար կաւին կը նեղուիմ, երբ զիս մտաւորական կը կո նոր գրող։ Ու թէեւ գր հիմակ ալ կան երիտասար որոնք իրենց ինքնութեան թին մէջ écrivain *գրել բայց ես տարօրինակ ամօթահարի նեղութիւն զգամ, երբ պէտք կ'ըլլ թէ ես ալ «կը գրեմ»։ րովհետեւ «գրելու» համ տեմ թէ անհրաժեշտ է ծանր աշխատանք։*

Դիւրին բան չէ գրա լալ. հիմա կը պահանջ բանկ ծանօթութիւններ նութեան այն բոլոր

մասին, որոնք յաճախ կ'իյնան այս կամ այն ուսման ճիւղին մէջ։

Ա՛խ, բարեկամներ, ալ կը բաւէ՛ ամէն ժամանականեր հայթայթել այս ժողովուրդին։ Ո՛վ որ «վէպ» մը կը թխէ, կ'ելլէ բան մը կը պահանջէ այս աղքատ ժողովուրդէն։ Մեր ժամանակականները, յաճախ պարապ ասկանները, շատ ծանր նստած են այս ժողովուրդին ուսերուն։

Աշխատա՛նք, աշխատա՛նք, տիրանալու համար խոր հմտութեան։ Սփիւռքի եւ ասորեհի ներկայացուցիչները արժէք չունին հիմա։ Ուրեմն մի՛ գանգատիք, ե՛կէ՛յ ժամանակականներ, երբ ուրիշ մէկը կ'աշխատի։ Գալով մասնագիտութեան, կան ճիւղեր՝ որոնց նուիրուելը «կոչումն» մըն է, ինչպէս կ'ըսէին։ Անկէ կը պահանջուի ձիրք ու շնորհք։ Բայց կան ճիւղեր, որոնց համար անհրաժեշտ է միայն աշխատանք։ Եւրոպայի մէջ ամէն ուսանող ձեռքի կրնայ հրաշալի աշխատութիւն մը պատրաստել մէկ ամիսէն որ և է նիւթի շուրջ։ Այնքան առատ են մատենագրութիւնները եւ հարուստ։ Իսկ մե՞ր մէջ, — պրակ մը գրելու համար, այն ալ յաճախ թխմելով, ամիսնե՛ր կը պահանջէն։

Աշխատիլ չեն գիտեր մեր երիտասարդները։ Եւ կ'ուզեն որ իրենց ժամանակականներուն պէս գիւղին համբաւներ շինեն, առանց երբեք հմտութիւն ու ծանօթութիւն ամբարելու։ Եւ ահա նախանձ մը, — ամէն նիւթի մասին կը գրէ, ամէն տեղ կ'երեւի։ Բարեկամնե՛ր, բաց են հրապարակները, նոյն իսկ պարապ մէջտեղ եկէք, ոչ ոք կը մերժէ ձեր աշխատանքը, եթէ արժէք դրած էք մէջը։ Յառաջ գիտցէ՛ք կը շոյէ, ինչո՞ւ համար, կաշիս ոսկի՞ է։ Գրեցէ՛ք դուք ալ, տեղ շատ կայ։ Ամէն մարդ իր տեղը կը շինէ իր աշխատանքով եւ իր աշխատանքին արժէքով։ Գիւղացի տղայ մըն եմ ես, ժամուն-հացով մեծցած տղայ։ Մեծցայ եմ անկախ, աշխատելով շարունակ, վարժարանէ վարժարան մինչեւ համալսարան եմ անցեր։ Այսպէս է որ իմ տեղս եմ շիներ։ Ինծի եւս անկախ, նոյնպէս բարոյապէս, եւ երջանիկ իմ անկախութիւնովս, ահա գործել կ'աշխատիմ, որո՞ւդ կը խանգարէ աշխատանքովս։ Գրեցէ՛ք, ե՛կէ՛, գրեցէ՛ք, աշխատութիւն մը բերէք, յօդուած մը, մատենագրութիւն մը բերէք եւ արժէք մը ունեցիր։ Եւ մի՛ ըսէք, որ գրգռելու առարկան, ինծի յարձակում մը կը գործեմ, ամէն մէկուն վրայ, որ չուներ, չի կրնար հաստատել թէ տեսակէտներս սխալ են, իր ես կը հաստատեմ թէ իր տեսակէտները սխալ են։

Այնպէս չէ՞, անծանօթ բարեկամ։ Անունով ու մականունով ինչո՞ւ չես գար հրապարակ. ցոյց տալու իմ սխալներս։ Գիրք բաղդատութիւնովը կրնամ ճշդել ինքնութիւնդ, բայց ինչո՞ւ պահուըտիս, իմ տարբեր բարեկամս, — ելի՛ր եւ պաշտպանէ՛ Աստուածաշունչդ ու Փղշտացիին դէմ, որ կը ստորագրէ Աղաւնի համարձակ

Հ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԾԱՆՕԹ. — Գրաբար Աստուածաշունչի մէկ տպագրութենէն առաջ, որ կիլիկեան ձեռագրի մը վրայէն, ինչպէս գրեցի, կատարուած էր 1805ին Վենետիկի մէջ, գոյութիւն ունին աւելի քիչ տպագրութիւններ, այժմ ծաղուագիւտ.

Աշխարհաբարը, ինչպէս Հրանտ Սամուէլի քով բաղդատեցինք, կատարուած է անգլերէնի վրայէն, ուրեմն սխալ է ըսել եբրայերէնի վրայէն։ Ն.Ն.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՆ

Քանի մը տարի առաջ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին հրամանով կախակայուեցաւ Լիբանանի Գաւառականը, եւ նշանակուեցան ժամանակաւոր մարմիններ։

Սուրիահայ վերջին Պատգամաւորականը միաձայնութեամբ բաղձանք յայտնեց, որ սահմանադրութիւնը վերահաստատուի իր իրաւունքներուն մէջ եւ նշանակովի մարմինները փոխարինուին ընտրովի մարմիններով։

Այժմ կաթողիկոսը, համաձայն այս որոշման, կոնդակ մը հրապարակած է, որով կը վերցուի սահմանադրութեան կախակայումը Լիբանանի համար։

Կոնդակին մէջ կը կարդանք.

«Ուստի ըստ որոշման եւ փափաքներուն Պատ. Պատգամաւորական Ժողովին, ընտրական դրութեան կախակայման վերջ դնելով եւ նախորդ Գաւ. Ժողովի անդամներուն ոմանց մահուամբ, ոմանց բացակայութեամբ եւ ոմանց հրաժարումով նորի մը ընտրութիւնը անհրաժեշտ համարելով, ժողովուրդի ընտրական իրաւունքը կը վերադարձնենք, այն յոյսով, որ իրաւունքներու հետ, պարտականութիւններն ալ ճանաչելով պիտի փրկեն առաջնորդարանը, եկեղեցին եւ ազգային կրթական հաստատութիւնները նիւթական տագնապներէ։»

Պէյրութի մէջ արդէն բանակցութիւններ կը տարուին, համերաշխ մթնոլորտի մէջ մօտակայ ընտրութիւնները կատարելու համար։ Գաւառականը պիտի ունենայ 17 պատգամաւոր։ Երեք կուսակցութիւնները, ըստ երեւոյթին, չակաւ ներկայացուցիչ պիտի ունենան ընդհ. ցանկին մէջ 11 տեղի վերապահելով չէզոքներուն։

Կ'ենթադրուի, որ ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան հոկտեմբերին։

ՄԻՋԱԳԵՏՔ

Հայաստանէն Պարսկաստան ապաստանած գաղթականները Թաւրիզ բնակելու արտօնութիւն չունենալով, կ'անցնին Գաղտառ եւ յետոյ Հավրեզը (Մուսուլի նոր գիւղախումբը)։

Վերջերս հասան 40 գաղթականներ, բոլորն ալ մերկ ու անօթի վիճակի մէջ։ Գաղթականախնամը դուրսի օժանդակութեան պէտք ունի՝ մեր այս դժբախտ ազգակիցները պատսպարելու եւ հացին հասցնելու համար։

Մալարիան կը շարունակէ աւերներ գործել այս շրջանին մէջ, ուր շուրջ 400 հիւանդներ կան։ Կը պակսի դեղը, քինինը։ Ու դուրսէն այնքան հաստատ օժանդակութիւնն իսկ կը զլացուի ժողովուրդի մը, որ գիշերը ցերեկին խառնելով՝ անխոնջ աշխատութեամբ իր հացն ու բազմաթիւ կարիքները կը հոգայ։

Ինչո՞ւ քար դարձած է մեր ունեւորներուն սիրտը։ Ինչո՞ւ իրենց լուման կը զլանան այս անճար ժողովուրդին։

ԱՄԵՐԻԿԱ

Ինչպէս գրած ենք արդէն, Ամերիկայի մէջ Պետ. Կարմիր Խաչը այժմ երկու վարչութիւն ունի, — ռամկավար եւ բոլշեւիկ (հոկճի)։

Այս երկու վարչութիւնները այժմ իրար կը ռմբակոծեն փոխադարձ ու վարկաբեկիչ թռուցիկներով եւ շրջաբերականներով։

Ռամկավար վարչութիւնը իր Յուլիս 30 թուակիր շրջաբերականին մէջ, ցաւով յիշատակելէ ետք, թէ հոկճինները «յաջողած են փախցնել կնիք. Վարչութեան դանձապետուհիին տոմարը» կը յայտարարէ։

«Կեդրոնական վարչութիւնս, յօգուտ Պետ. Հայ Կ. Խաչի շահերուն, կը վտարէ շարքերէն դուրս տոքթէօր Լիւսի Կիւլէզեան, Վիքթորիա Մարտիրոսեան եւ Տօքթ. Ա. Աչարոնեան, որոնք ինքնակոչ եւ ապօրինի «վարչութեան» մը գլուխը անցած, պառակտումի հրաւէր տուող յայտարարութեան տակ ստորագրելով, պառակտիչի վատ դերը կատարեցին»։

Չմոռնանք աւելցնել, որ «վտարուողները Պետ. Կարմիր Խաչի սիւները ճանչցուած են Ամերիկայի մէջ, տարիներէ ի վեր։

Կարմիր Խաչի ռամկավար վարչութիւնը շրջաբերական մը հրապարակելով նոյն Խաչի հոկճի վարչութեան դէմ, իմիջի այլոց, կը գրէ.

«Պէտք է խիստ հակողութիւն ի գործ դրուի այդ ուղղութեամբ։ Հոկին հետ ոչ՛ կապ եւ յարաբերութիւն պահելու չէք, ոչ՛ ձեռնարկի գործի եւ շարժումի մէջ Հոկին հետ գործակցելու չէք»։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ կը վճարէք օտար թերթերու։ Ի՞նչու դրժուար կուգայ ժամանակին յիշել նաեւ հայկական թերթերը...։

ՌԻԶԱ ՇԱՀԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, 12 սեպտ. — Սեպտեմբ. 5ին Շահ Փահլաւին Թէհրանից դուրս գալով, սեպտ. 9ի առաւօտեան իջեւանում է Արդաբիլում։ Մէկ գիշեր այդտեղ մնալով, միւս օրը հինգշաբթի առաւօտեան մեկնում է Սարաբ եւ ապա երեկոյեան հասնում է Վասմինջ։

Ատրպատականի նահանգապետը, Վասմինջում դիմաւորում է եւ մի քանի րոպէ Վասմինջում մնալուց յետոյ, ուղեւորւում են Թաւրիզ։

Վասմինջի եւ Թաւրիզի միջեւ Ուլեօխաւշ կոչուած տեղում Ատրպատականի զինուորականութիւնն է դիմաւորում Շահն Շահին։ Հակառակ ընդառաջ չգնալու հրահանգներին, ամբողջ Թաւրիզի բնակչութիւնը դեռ ժամը 2ից դուրս էր եկել փողոց եւ քաղաքատունից մինչեւ ալակապու (նահանգապետարան) տանող Փահլաւի Խիաբանի երկու կողմերը բռնել էր։

Քաղաքային վարչութեան եւ զանազան խաւերի կողմից Թաթուլյանի այգում կազմակերպուած էր հրաւէր դիմաւորելու Իրանի վեհապետին։

Բոլոր դպրոցների (պարսկական, հայկական, ամերիկեան եւն.) աշակերտութիւնը իրենց ուսուցիչներով պաշտօնական զգեստներով, դրօշակներով ու ծաղիկներով ժամ առաջ Շափուր Խիաբանի երկու կողմերում շարք կանգնած, սպասում էին Շահի ժամանման։

Ժամը 5ին մօտ Ռիզա Շահ մտնում է քաղաք եւ իջնում նահանգապետարանի շէնքը։ Քիչ անցնելուց յետոյ, Ատրպատականի ներկայացուցիչները ներկայանում են Շահին եւ բարի գալուստ են մաղթում։ Նոյն գիշերը (հինգշաբթի) Շահը նահանգապետարանի շէնքում անցկացնելով, ուրբաթ սեպտ. 11ին ժամը 10ին զանազան հիմնարկութիւնների եւ խաւերի ներկայացուցիչներն է ընդունում եւ ապա ժամը 11ին, այցելում է զօրանոց, զինուորներին տեսնելու։

Ըստ լուրերի, Շահը դեռ երկար պիտի մնայ Թաւրիզում։

ՎԱՐԴԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ս. Օթեան Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի Գ. քարտուղար նշանակուեցաւ։

∴ Հացթուխի պահանջ կայ Երեւանի մէջ։ 3 տարուան շրջանով դասընթացք մը բացուած է, հացթուխներ պատրաստելու համար քաղաքին փուռերուն։ Կ'ընդունուին 4-5 տարուան կրթութեան տէր 14-16 տարեկան աղջիկ կամ մանչ պատանիներ։ Ամսական 30 րուբլի։

∴ Օգոստոսի վերջը Երեւանի գիտական կաճառին լեզուի եւ գրականութեան հաստուածը կարեւոր դատախօսութիւն մը տուաւ «յարաբերականութեան վերջին նուաճումներուն» մասին։ Խօսողն էր Փրոֆ. Մէշչանինով։

∴ Դարձեալ օգոստոսի վերջը մշակութային քարոզչութեան բաժինը կարեւոր խորհրդակցութիւն մը կատարեց Երեւանի մէջ։ Ներկայ էին Թղնունի, Զօրեան, Երզնկեան, Հախումեան, Ալազան, Վշտունի, Ա. Բակունց, Գիւլիքէօխվեան եւ ուրիշ ծառայականներ։

∴ Հայաստանի Արհեստակցական միութեանց խորհուրդի նախագահ նշանակուեցաւ Հրաչեայ Դէմիրճեան։ Ծնած է Ախտայի շրջանին Ալափարս գիւղը 1899ին։

Ընտանիքով 1904ին կը փոխադրուի Թիֆլիս։ Նախնական ուսումնառնելէ յետոյ կը "նուիրուի" արհեստի մը։ Վարպետ փականագործ է։

∴ Կրթական գործավարին փոխանորդը, Ա. Ստեփանեան, կը գրէ թէ դպրոցական տարիք ունեցողներու մարդահամարն ու ներկայ ուսումնական տարուան նախապատրաստական աշխատանքները տակաւին աւարտած չըլլալով, դպրոցներու բացումը յետաձգուած էր մինչեւ 10 սեպտեմբեր, բայց մանկապարտէզները կարելի եղած էր բանալ սեպտեմբեր 1ին։

∴ Երեւանի մէջ Շահումեանի հրապարակին վրայ վերջերս կանգնեցին Շահումեանի արձանը։

∴ Հայաստանի կեդր. գործ. կոմիտէն որոշած է Երեւանի ծառաւորականները բաժնել զանազան հաստատութեանց եւ կազմակերպութեանց մէջ։ Այսպէս սրբի նուիրաւ. թեանց փոխադրութեան ծիւղին կապուած են Վ. Այվազեան Ե. Խոջամիրեան.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ «ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԸ»

Թէհրանի «Ալիք»ը խմբագրականի մը մէջ պարզելով հայ մամուլի անկերպարան եւ թիւանդագին վիճակը, կ'եզրակացնէ. (14 Սեպտ.)։

Մեզ թւում է, որ հաւաքական ջանքերի լաւագոյն ձեւն է հայ մամուլի ներկայացուցիչների «Կլոր Սեղանը», հայ հրապարակագիրների համագումարը։

Այստեղ միայն հնարաւոր է մշակել ընդհ. պարտադիր սկզբունքներ ու նորմեր բարձրացնելու մեր գրական բարքերը, մաքրելու տիրող մթնոլորտը, գտնելու ընդհ.լեզու մեր ազգային մի շարք հրատապ խնդիրների շուրջը։

Եւ որպէս զի համագումարը յաջողւի, անհրաժեշտ է, որ նախաձեռնողները լինեն ե՛ւ հեղինակաւոր, ե՛ւ չէզոք, եւ վստահելի ամէնքի համար։

Այսպիսիք են մեզ մօտ միայն Վիեննայի եւ Վենետիկի Մխիթարեանների մեր զոյգ միաբանութիւնները։

Միայն Մխիթարեանների մեծ նստաւորների խաղաղ ու անվրդով մթնոլորտում, շրջապատուած մեր ազգային պատկառելի մշակոյթի նուիրական բազմադարեան յիշատակներով — հայ հրապարակագիրների մեծ, բայց անհաշտ ընտանիքի բոլոր անդամները կարող կը լինեն գտնել հոգու անդորրութիւն ու մտքի պայծառութիւն, կատարելու իրենց պարտքը հանդէպ դժբախտ հայ ժողովուրդի, հանդէպ նրա վտանգուած գերագոյն շահերի։

∴

Համագումարի կազմակերպութեան հետ կապուած են մի շարք գործնական խնդիրներ, որոնց տեսութեան կարելի կը լինի հաւաքականօրէն անդրադառնալ միայն այն դէպքում, երբ մեր սկզբունքային այս առաջարկը կենդանի արձագանգ գտնի հայ մամուլի մէջ։

Ինասնապանութեան՝ Հ. Երզնկեան, Աղասի Վարդանեան։ Կանանց բաժնին՝ Վարդուշ Մխիթարեան, Վերգուշ Աստուածատրեան, Արծիւիկ Բատիկեան։ Աշխատաւորներու կազմակերպութեան բաժնին՝ Ա. Վշտունի, Ս. Զօրեան, Նշան Մակենց։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի Շրջ. Պատգմ. Ժողովը Սեպտ. 20ին գումարուեցաւ Փարիզի մէջ, ի ներկայութեան 18 պատգամաւորներու, որոնք կը ներկայացնէին հետեւեալ մասնաճիւղերը. —

Մարսէյլ, Պուա-Քոլոմպ, Անկէն, Ալֆորվիլ, Տէսին, Լիոն, Վիէն, Փորթ տ'Իթալի, Ռէնսի, Սարսել, Պէլվիլ, Իսի-լէ-Մուլինօ, Ռօնի, Սեւրան։

Ժողովը գրադելէ վերջ Միութեան վերաբերեալ կարգ մը խնդիրներով, ձեռնարկեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութեան ընտրութեան, եւ միաձայնութեամբ քուէարկեց հետեւեալ կազմը. —

Պ. Պ. Համբարձում Զահրէճեան, Հմայեակ Մաթէոսեան, Կարօ Ուշագլեան, Գրիգոր Զամչեան, Հայկ Սէմէրճեան, Սահակ Տէր-Թովմասեան եւ Միհրան Քիւրքճեան։ Իսկ փոխ-անդամ ընտրուեցան՝ Պ. Պ. Խաչիկ Գասպարեան եւ Նշան Սերգոյեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

...Խմբագիր,

Խնդրեմ յայտարարէք որ ես հրաժարած եմ «Մենք» խմբակի անդամակցութենէ։

Վ. Մելոյեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (137)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

...մակայն ծովի ալեկոծութեան ...հանով, յետաձգեր էին ...ձակումը։ Եթէ այդ օրը ...ին, քամին նրանց նաւերը ...ի զարնէր մեր ափին ու ...մեծ յաջողութիւն պիտի ...նայինք։

...ուի առտն, երբ քամին ...ղ կ'ըլլար, նաւերը կ'ուղ...դէպի վանքը, իսկ երբ ...ն փչէր ի վնաս նրանց, ...ն կը վերադառնային եւ ...ը կը կապէին ցամաքին։ ...որ մեզ մօտենային, 2000 ...էն ես կրակ չէին գար։ ...ու Մուրատը տեղեակ ...որ թնդանօթի քերնից ...նելուց մինչեւ ռումբի ...ընկնելն ու պայթելը ...մինչեւ 50 հաշուէինք, ուր ...նաւերը կը գտնուէին 2000 ...վրայ, 15 վայրկ. 1500 ...վրայ եւայլն, մէկ խօս...հաշուած՝ թիւը հարիւր ան...նցըած։

Այդ հաշուով կ'ուղղէինք մեր հրացանները ու կը տեսնէինք, որ գործերը անմիջապէս կը մտնէին իրենց ներքնատունը՝ պահուելու։

Գիտնալով, որ մենք բացի նաւերից ուրիշ հակառակ չունենք եւ որ ուսելու պաշարն ալ շատ քիչ է, կուսակալը կ'ուզէր ռմբակոծելով մեր նաւերը ոչնչացնել եւ մեզ սովամահ ընել կղզու մէջ։

Ես կարգադրեցի, որ մեր նաւերու կողքերը պատեն բամպակագոյն թաղած թաղիքով եւ քիթն ալ ուղղել դէպի թշնամու նաւերը։ Թշնամին նշան կը դնէր նաւերի կամին, բայց կը սխալէր, ռումբը կ'ընկնէր կամ մեր նաւերու առաջ, ծովի մէջ, կամ նաւերու ետեւ, բաւական հեռու։ Այդպիսով, մեր նաւերը անփնաս կը մնային։ Նա մեզ վրայ ցցեց մօտ 20 ռումբ, բայց ոչ մի փնաս։

Երկրորդ օրը հրքէնի հարբ եւ կուսակալը, փոքրիկ նաւի մը մէջ նստելով, ու այդ նաւը կապելով մեծ նաւի մը, կամաց կ'ընէին ու զարնել կուտային մեզ։ Կամը դիտակով կը դիտէր ու կ'ըսէր.

— Էդոնց մէկուն չէ՞ք կրնար զարնել։

Երեք հրացան ուղղեցինք այդ նաւակին, 2250, 2230 եւ 2200 քայլի վրայ։ Արեւելքէն արեւը ինկած էր ջրի վրայ, եւ մեր գնդակը ջրին զարնուելուն մենք կը տեսնէինք, ջուրը կը թռցնէր վերեւ։

Մեր հրացանից մէկի գնդակը ինկաւ ճիշդ ուղղութեամբ փոքր նաւակի յետեւը, կէս արշին հեռաւորութեամբ։ Այդ որ տեսան, ա՛լ ժամանակ չունեցան մեծ նաւի հետ միացնող պարանը քանդելու, կտրեցին եւ սկսան փախչել։ Փոքր նաւակի յետեւից նաեւ մեծ նաւը։ Իրենց գնդակները հրացաններու հասնիւ կը հասնէին ափի ջրերուն։ Գափառաճեանէն 500 ջուալ աւեր էին, ծովի ուսզով լցրեր ու բերեր ամեր էին իրենց նաւերու առաջը, որպէսզի մեր գնդակները չվնասէին նրանց։

Նորէն եկան կղզին ռմբակոծելու, առանց նպատակին հասնելու։ Այդ օրն ալ զարկին 17 թնդանօթ, ընդամէնը, նախորդ օրուան հետ, 37 ռումբ։

Նախ քան մեզ վռնդելը, կուսակալը հեռագիր էր տուեր Վանայ ծովեզրին գտնուած կառավարութիւններուն, որպէսզի բոլոր նաւերու ղեկերն ու առագաստներն առնուին, որ այլեւս երթեւեկութիւն չըլլայ։

Նպատակնին մեզ հետապնդելն էր. երբ կղզուց դուրս գայինք, ծովու վրայ, բացի մեր նաւից, ուրիշ նաւ չպիտի ըլլար, որպէսզի մեզ նկատէին։

∴

Երկրորդ օրուան իրիկունը Զոլ ագայի նաւի մէջ գտնուած ապրանքները լեցնել տուի Քիւրտերու նաւի մէջ, իսկ այն ապրանքները, որոնք ապահով էին գնդակի դէմ, շարել տուի Զոլ ագայի նաւի կողքերին, թէ՛ վերեւ եւ թէ՛ ամբարի մէջ։ Վերցրի խումբը, Բրտերն ու Զոլ ագան, լցրի Զոլ ագայի նաւը, միաբանութիւնը, վարդապետներն ու Յովսէփ եպիսկոպոսը լցրի կղզու վրայ, գտնուած քարայրը եւ հրամայեցի այդտեղից դուրս չգալ։ Հակառակ պարագային կը պատժուէին մեր կողմից։

Վերցրի մեր խոկական դրօշակը, իսկ վարդապետների շուրջառներից շինուած երկու կեղծ դրօշակ թողի իրենց տեղերնին։ Մ.տայ Զոլ ագայի նաւը եւ հրամայեցի թիավարել դէպի Կտուց անապատը։

Վանքի տեններուս մէջ հրացները վառած թողի։ Քամին շատ յաջող էր։ Բացի այդ՝ Քիւրտերու նաւի թիակներն ալ առած էի այդ նաւի վրայ, եւ այդպիսով ութը թիակով կը թիավարէինք։ Նաւը շատ արագ կ'երթար։

Լուսաբաց չեղած՝ հասանք Կտուց անապատին։ Կղզու գիմաց, ցամաքի վրայ, կան խոշոր քարեր, որոնք լաւ գիրքեր էին։ Մուրատին տուի 20 ընկեր, որպէսզի եթէ կղզին գործ ըլլայ, այդ դիրքերը մեր կողմից բռնուած ըլլան։ Մենք կը կասկածէինք թէ բոլոր կղզիներու վրայ գործ կ'ըլլայ։

Մօտեցանք Կտուց անապատին։ Վանքի յետեւ բլուր մը կար։ Տղայոց կէսը հոն դրի, կէսն ալ վանքի միւս կողմը։ Լոյսն արդէն բաց էր։

Միաբանութիւնից մի մարդ տեսանք եւ իմացանք, որ ներսը ոչ ոք չկայ։

Ահա՛ նորէն կը կրկնեմ կառավարութեան իշու քուռակ ըլլալը։ Որը ոչ մէկ կռուելու ընդունակութիւն չունի։

Դրսի տունը շատ մարդ դրկեցինք, որ Մուրատին եւ ընկերներին անմիջապէս հաց տանեն։

Հոդ վարդապետներէն իմացանք, որ Գէորգը, օր մը առաջ, մեկնած էր դէպի Ախլաթ։

(Շար.)

Իտալիա կը բարձրացնէ մաքսատուրքը.— Իտալիա 100էն 15 բարձրացուց մաքսատուրքը ապրանքներու արժէքին վրայ։ Այս կերպով, կարգ մը ապրանքներու մաքսատուրքը բարձրացած կ'ըլլայ 100էն 40ի։ Այս յաւելումէն զերծ պիտի մնան ցորենը, ոսկեղէն հատիկները, հատիկները, կենդանիներն ու բոյսերը, որոնք կը գործածուին ճարտարարուեստի մէջ, թանկագին մետաղները, քիմիական պատրաստութիւնները եւ հանքերը։

Գաղթային ցուցահանդէսը.— Փարիզի առեւտրականները բողոքած յայտնած էին որ Գաղթային Ցուցահանդէսի փակման թուականը յետաձգուի։ Սակայն, պաշտօնական շրջանակները կը կարծեն թէ Ցուցահանդէսը անպատճառ պիտի փակուի Նոյեմբերի առաջին կիսուն։ Փակման վերջնական թուականը տակաւին չէ ճշդուած։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. կազմին ընկերները, այս հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Օրակարգ.— Զեկոյց եւ ընտրութիւն կոմիտէի։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ԳԱՒԱՌ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Երկուշաբթի (5 Հոկտ.) իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղիին մէջ։ Կը զեկուցանէ ընկ. Ս. Վրացեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Արզըեան (Լիոնէն), եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որ հաճեցան անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնել ողբացեալ ՍԱՐԳԻՍ ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԶԸԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Միսակ Սմբատեան (Իսթանպուլ), Տիկին Գրիգոր Զամինեան եւ ամբողջ Սմբատեան ընտանիքն ու պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որ հաճեցան անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնն յայտնել ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՍՄԲԱՏԵԱՆի մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ. Ռոստոմ ենթակոմիտէն եւ Լսարանական Միութիւնը իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն իրենց համակիր ընկերներէն ողբացեալ ԳՐԻԳՈՐ ՔԻՇԻՇԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ, իր վշտակիր եղբօր եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՀԱՅ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փ Ա Ր Ի Զ

24 Հոկտեմբեր շաբաթ իրիկուն մինչեւ լոյս
ցոխ յայտագիր
կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս
Brébant Marseillais սրահին մէջ։
կը նախագահէ՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան եւ Մ. Գաբրիէլեան։
Հայկական եւ եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ լոյս

Կ Ա Ր Տ Ա Ն

Այս Կիրակի ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ
կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Երգ. արտասանութիւն, նուագ

«ՄԵՆՔ»Ի ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՆ

3 Հոկտ. Շբ. գիշեր ժամը 8.30ին Սօսիէթէ Սավանթի Salle D ի մէջ
Կը խօսին՝ Շաւարշ Նարդունի՝ Հայաստանի արդի գրականութիւնը, Վազգէն Շուշանեան՝ Արտասահմանի նոր գրականութիւնը։ Արտասանութիւն Ն. Պէշիկթաշլեանէ, Ռոստանիկէ, Ռ. Զարդարեանէ, եւայլն։ Ընթերցում Ն. Սարաֆեանէ։ Երգ։
Մուտքը ազատ։ Մասնակցութիւն սրահի վարձքի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵԾԱԴԻՐ ՔԱՐՏԷՍԸ 20 ՖՐԱՆՔ ԱՐԺԷՔՈՎ
ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ 50 ՖՐՔ.Ի ԳԻՐՔ ԱՌՆՈՂԻՆ

Նոր հրատարակուած գիրքեր Անգլիական 25 ֆրանք. Օրմանեան Սրբազան եւ Կարմիր Սուլթանը 25, Կախաղանէն եաք 5, Հարիւր եւ մէկ գիշերներ 15. Սիմոն Փէհլիվան 25, Ամերիկեան աղջիկը 25, Սայեաթ Նովայ 7, Սպիտակ հավիտ եւ Աֆրոտիթի 25, Թոսուն Միրիկ 15։

Առողջապահական գիրքեր Ամուսնական առողջապահութիւն եւ սեռային հիւանդութիւններ 10, Սերնդագործում եւ սեռական առողջապահութիւն 10, Ջերմաչափութիւն 2, 5, Սիֆիլիս 6, Մանկերու բարեկամը 3, Բժիշկ մօրեղբօրս խրատները 2, Մեծերու գրոյցներ 35, Մատեան մանկանց 40։

դիմեցէք բոլորդ ալ հետեւեալ հասցէին
Mme. V. Sévouni, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux. (Seine)

Հայերու համար կարեւոր

ՎԱՐՁՈՒ է արհեստանոց մը Թրիգոյի երեք մեքենաներով (10 պոպինէր), մօթէօրով ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ։ Կամ կ'ուզեմ ընկեր մը որ գիտնայ ֆրանսերէն եւ 3—4000 ֆր. դրամագլուխ։ Մանրամասնութիւններու համար դիմել A. Arslanian 1 Rue Traversière, Alfortville (Seine).

ՀԱՅԵ՛Ր, ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԷՔ ՁԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆՑԸՆԵԼ, ԳՆԵՑԷՔ

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՓԼԱՔՆԵՐԸ ԱՄԵՆԱԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ

L. NICHANIAN

56 Rue Piat, Paris (20) — Մէթրօ Պէլվիլ

Ամառուան եղանակին ֆօնօնները կը ծախուին ամենազեղչեալ գիներով

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
ՏՆՕՐԷՆ՝ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու Պատուոյ մէտալ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Բաց է ամէն օր կէս օրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (radiographie), ջեր-մանիշակագոյն, ճառագայթում եւ ռէօնթկէնեան դարմանում (radiothérapie profonde) նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործածուած գիտական ամենավերջին եւ գործօն ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար pneumothoraxի գործողութիւն։ Հակաշնչառական կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կառափնայ անվտանգ)։

Զգային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննական, ելեկտրական եւ ֆրէօյտեան մէթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները ականջի, քիթի, աչքի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդաբանական եւ [illegible] բային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ [illegible]

Դարմանատան ատամնաբոյժը կ'ընդունի վերոյիշեալ ժամերուն։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց կ'այցելէ նաեւ զրսի հիւանդներուն։

Հասցէ՝ 126 Rue Legendre (17) — Tél. Marcadet 07—[illegible]

Métro: La Fourche եւ Brochant. Autobus H. R. Rb[illegible]
Tramway 39, 40, 42, 5:

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ (Հաստատուած 1923ին)

CABINET V. YARJANIAN

Հասցէ՝ 54 rue Lafayette, Paris (9). Tél. Prov. 87-53. Métro Ca[illegible]

կ'ընդունի ամէն օր, 9էն 12 եւ 2էն 7, բացի կիրակիէ եւ տօն օրերէ։ ՇԱԲԱԹ ՕՐԵՐԸ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ՕՐ:

Գաւառներէն եւ արտասահմանէն եղած դիմումներուն պատասխանուի անմիջապէս:

CORDONNERIE «AKAP»

Maison A. KAPIKIAN

17 Ave. Philippe Auguste, PARIS (11) — Tél. Roq. 38.[illegible]

Մէթրօ՝ ԱՎՐՈՆ կամ ՆԱՍԻՈՆ

Չափու վրայ տոկուն եւ ճաշակաւոր կօշիկ ունենալու [illegible]մար ոտքի կազմախօսական ձեւը ուսումնասիրած կօշկակար միայն գոհացում կրնայ տալ ձեզի: Մասնագիտութիւն [illegible] ար Շինի։ Հեռաձայնով իսկ կրնաք խորհրդակցիլ, ժամադրութեամբ չափ առնելու կուգայ:

Մասնաւոր արհեստանոց կօշիկներու նորոգութեան

Agence exclusive — REGISTERED TRADE MARK

H. ARTINIAN, 26 rue Lessage, Paris XX. Tél. Ménil. 61-[illegible]

1931ի Հայերէն, յունարէն եւ թուրքերէն ամէնավերջին փլաքները հասած են, նուագուած եւ երգուած նշանաւոր արուեստագէտներու կողմէ։ Գին 18, 20, 24, 27, 36, 39 ֆր. Ունինք նաեւ ամենամեծ գործարաններու ֆօնօնները (երաշխաւորուած) 300—2000 ֆր.։ Կրնանք հայթայթել նաեւ La Voix de son Maitreի Courant continuն, գին՝ 478 ֆր. 75։ Մեր գիները գործարաններէն նշանակուած են։ Մախսերը եա չենք առներ։ Բաց է ամէն օր ժ. 8էն իրիկուան [illegible]

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Գրադարան Ակումբը փոխադրուած է, նախկին Գրադարանը, 262 Rue Duguesclin։ Գիրքեր ստանալու համար դիմել Բշ. Գշ. Դշ. Եշ. եւ Ուր. երեկոները ժամը 7.30—9

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ Զափնեցի Արթին, հայրը՝ Յակոբ, մայրը Պէօյիւքքէշիշեան, Օհաննէս Քըլըճեան, Սարաստցի, հայրը՝ Մանուկ, Մկրտիչ Ճանիկեան, որ կը կարծուի խոհարար ըլլալ բժիշկի մը քով (Փարիզ)։

Գիտցողներէն կը խնդրուի յայտնել,—M. Topalian Vartan s/o Sarafian V. S. Bavebet-el-Kasab Alep (Syrie).

ALLIANCE FRANÇAISE
101 Bld-Raspail, Paris (6·)

Ֆրանս. լեզուի դործն. վարժ. Հոկտեմբերի մէջ կուտայ 1) Ցերեկուան դասընթացք մը, ֆրանսերէնի գործնական 15 ժամերով՝ շաբթուան մէջ. 40 դասախօսութիւններ Փարիզի մէջ եւ շրջաններու՝ 10 դասախօսական պտոյտներ, գին ամիսը 180 ֆրանք։ 2) գիշերային դասեր, շաբթուան բոլոր իրիկունները, բացի շաբաթ եւ կիրակի օրերէ։ Չորեքշաբթի դասերը յատկացուած են առեւտրական ֆրանսերէնի ուսուցման։ Գին՝ ամիսը 100 ֆրանք, հինգ ամիսը 350 ֆրանք։ Տեղեկութեանց համար դիմել տնօրէնին Robert Dupoueyի 101 Bld-Raspail, Paris (6).

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

TRICOTի ԹԻՒ 10

մեքենայի վրայ աշխատող façonnièreներ. շատ լաւ վճարում, դիմել Terzian Tricotի գործարանը 20 Rue Mélingue Paris (19) Métro Buttes-Chaumont, Tél. Botz. 22—98.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վէներ. հիւանդ. եւ վարակ։ Ամէն օր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։

EMPIRE Սինեմա-Թատր՝ 37 Av. Wagram

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
308bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

7.— ՄԱՐԱՇԸ ԳՐԱՒԵԼ ՄՐԱԳՐԱԾ ԷԻՆ

Այսպէս բերնի կռիւ մը կը սկսի Ցանկարծ Արթին կ'աւելցնէ.

— Մինչեւ ե՞րբ պիտի կրենք Թուրքերուն այս չարչարանքը։ Ե՞րբ պիտի ազատինք այս բարբարոսներուն ձեռքէն։

Յեղափոխականները, որոնք շարժման պատրաստ կը սպասէին, կը սկսին պոռալ.

— Հրդե՜հ կայ...։

Այս բացատրութիւնը յեղափոխականներուն կարգախօսն էր, լուր տալու համար հայ ժողովուրդին։

Այս աղաղակը լսելով, դուրս կը վազեն Հայերը եւ հրամանի տակ շարժող բանակի մը պէս քանի մը վայրկեանի մէջ կը փակեն խանութները, կը վազեն եկեղեցի։ Զանգակները կը սկսին զօղանջել։ Այն Հայերը որոնք իրենց տան մէջ կը գտնուէին դեռ, կը զինուին եւ եկեղեցի կը վազեն։

Վերջէն քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ Հայերուն ծրագիրն էր գրաւել Մարաշը նամազի պահուն, յարձակում գործելով Թուրքերուն վրայ, ջարդելով բոլորը. Մարաշի գրաւումէն յետոյ, Զէյթունէն հասնող ուժերուն միանալով, պիտի գրաւէին նաեւ շրջակայ քաղաքները։ Բայց այս ծրագրին գործադրութեան համար տակաւին ժամանակ կար։ Սակայն երբ ճամաճառ Արթինի եւ Հաֆըզ Էօմէր Էֆէնտիի կռիւը կը ծագի, յեղափոխութիւնը կը գահավիժի։

Ամբողջ թուրք ժողովուրդը սարսափի եւ գրգռութեան կը մատնուի։ Ճիշդ ինչպէս բանակ մը, յանկարծ որսորդներու պէս կը տարածուի ու թեւի նման կը բացուի, կռուելու համար, Հայերն ալ դուրս ելան եկեղեցիէն ռազմաճակատի այդ դիրքով եւ յառաջացան խոլած թաղերուն մէջ։ Քաղաքագօրքը, պաշտպանելու համար անդորրութիւնը եւ հայ ու թուրք բնակիչներուն ընդհարումը արգիլելու, արիւնահեղութեան առաջքն առնելու նպատակով, ձեռք առած էր անհրաժեշտ բոլոր միջոցները։ Եւ սակայն, պահակազօրքը բաղդատմամբ հայ յեղափոխականներուն ուժին ու թիւին, գրեթէ ոչինչ էր։ Երբ Թուրքերը տեսան Հայոց գերազանցութիւնը, փակեցին խանութները եւ զինուելով ինքնապաշտպանութեան դիմեցին։ Խումբ մը թուրք երիտասարդներ, իրենցպատիւին անպատշաճ համարեցին ինքնապաշտպանութեան դիմել, նախընտրելով ցոյց տալ իրենց քաջութիւնը։ Եւ սկսան պոռալ.

— Էյ արեան եւ կրօնքի եղբայրներ, պէ՞տք է որ այսպէս կապենք մեր ձեռքերը եւ սպասենք որ Հայերը յարձակին։ Ահա յառաջ կը խաղան արդէն Հայերը։ Հիմա մեզ որսորդական կրակի (եայլըմ աթէշի) պիտի բռնեն։ Ո՞վ գիտէ, ո՞վ ողջ պիտի մնայ։ Ի՞նչ կը սպասենք։

Այսպէս գրգռեցին ժողովուրդը։ Ոստիկանական տեսուչը եւ պահակազօրքին հրամանատարը յորդոր կարդացին, ուզեցին խաղաղեցնել ամբոխը։ Այդ պահուն երեւցաւ Հայոց յառաջապահ հետախոյզ ջոկատը եւ կրակ տեղաց պահակազօրքին ու թուրք ժողովուրդին վրայ։ Առաջին այս ընդհարման ընթացքին նահատակուեցան քանի մը ոստիկաններ եւ քաղաքային զինուորներ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ անհատներ հաւաքուած ժողովուրդէն։ Երիտասարդները սկսան պոռալ.

— Տեսա՞ր, հրամանատար էֆէնտի, հանեցա՞ր է՞յ թուրք [illegible] յառա՞ջ դէպի յարձակում։ Մեր կեանքն ու պատիւը մենք պիտի [illegible]նենք։

Եւ յառաջ նետուեցան։ Հայ եւ թուրք կռուողները կանգ[illegible] եկած էին այլեւս կատարեալ կատաղած մը։ Արիւնը կը հոսէր [illegible]. Բարեբախտաբար 10-15 վայրկեան յետոյ հասաւ հեծելազօր եւ հետեւակ զինուորական ուժ, Մուսթաֆա Բէյի փաշայի հրամանատարութեան [illegible] ծեծկռտուքը նետուեցաւ կռուողներուն վրայ։

Թուրքերը կանգ առին։ Հայերը տարտղնած ու անկարգ [illegible] խուսափեցին։ Հրապարակին վրայ կը մնային հարիւրաւոր դիակներ. կը լողային արեան մէջ։ Կարելի եղաւ ձերբակալել մէկ մասն այն [illegible]ներէն, որոնք փախան։ Մեծ մասը կորսուեցաւ Այնթապի գիւղերը։ Այնթապի մէջ յեղափոխութեան վճռական ճակատամարտը տակաւին չէր ունեցած։ Միայն երբեմն Հայոց տուներէն գնդակ կ'արձակէին, վիրաւորման դէպքեր կը պատահէին։ Սակայն երբ Մարաշէն փախած հարիւրաւոր յեղափոխականներ, հեծեալ կամ հետեւակ, կը հասնին [illegible] գործը կը փոխուի։ Այնթապի Հայերը, կարծելով որ այդ յեղափոխական[illegible] Պ. Աղասիի հրամանատարութեան տակ Զէյթունէն սպասուած [illegible] ազատ համարձակ դուրս կ'ելլեն իրենց տուներէն ու կը պոռան [illegible]

— Կեցցէ՛ ազատութիւնը, կեցցէ Հայաստան, անկցի՛ բարբարո[illegible]ները։

Առաջին գնդակը արձակուեցաւ Պապիկեաններու ապարանքէն։ Հանդիպեցաւ թուրք պատանիի մը՝ որ տեղն ու տեղը սպաննուեցաւ։ Թուրքերը, որոնք արդէն գրգռուած ու գայրացած էին, չափազանց [illegible] Սպաննուած պատանիին հայրն ու մայրը մէջտեղ նետուեցան, կանչելով.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Directeur-Propriétaire SCH. MISSAKIAN
Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Rédaction et Administration
Խմբագրութիւն եւ Վարչութիւն
235, Faub St.-Martin PARIS (10e)

MÉTRO: LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Téléphone: NORD 67-23
R. C. SEINE 276.286

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 3 ֆրանք

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1931
30 Septembre 1931

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1686 — ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԷԿԴԻ ԲՈԼՈՐ ԿԻՐՔԵՐԸ

Համաշխարհային տագնապի այս ծանր մղձաւանջին տակ, չի բաւեր ուշադրութեամբ հետեւիլ դէպքերուն։ Հարկ է նաեւ զանոնք զատել մեր աչքով, եւ հանել անհրաժեշտ եզրակացութիւնները։

Ուրիշ խօսքով, հարկ է ըմբռնել թէ ինչ պարտականութիւններ կ'իյնան մեր վրայ, նոյն այդ ջղաձգութիւններուն հետեւանքով։

Միայն տագնապին գոյութիւնը բաւական է, որպէսզի մենք աւելի մօտենանք իրարու, եւ զգուշանանք աւելորդ մարզանքներէ եւ ուժի վատնումէ։

Դէպքերը կը ստիպեն մեզ քիչ մը աւելի հասուն դառնալ, իբրեւ հաւաքականութիւն։ Աւելի զուրգուրալ մեր արժէքներուն վրայ, եւ կարճ կապել խոհանոցի կռիւները։

Տեսակէտի տարբերութիւններ միշտ ալ կ'ունենանք եւ պիտի ունենանք։ Անբնական է ամբողջ ժողովուրդէ մը պահանջել ձուլածոյ գաղափարներ։ Այդպիսի ժողովուրդ չկայ աշխարհի ո՛րեւէ մէկ մասին մէջ։ Մանաւանդ հիմա որ աշխարհը անդադար հոլովման մէջ է, եւ անսասան համարուած կարգ ու սարքեր տեղի կու տան, կը փլին մէկ օրէն միւսը։

Բայց, ամէն ժողովուրդ ունի սրբութիւններ որոնք իր գոյութեան խարիսխն են, որոնց հանդէպ այլեւս պիտի դադրին «եսն ու դուն»։ Այլապէս, ժողովուրդ չէ որ կ'ունենանք, այլ մակաղատեղիէն արձակուած հօտ մը։

Այդ սրբութիւններէն մէկն է՝ հայրենիքի գաղափարը։

Որքան ալ շրջուած, փոփոխուած ըլլայ այդ գաղափարը, ընկերային յորձանքներու գրոհին տակ, չի կորսնցներ իր ուժը։ Կը ձեւափոխուի, կը «քաղաքակրթուի», բայց կը մնայ ամէն բանէ վեր։

Հայրենիքի գաղափարն է որ իրարու կապուած կը պահէ միլիոնաւոր բազմութիւններ, նոյնիսկ հայրենիքէն կտրուած համրանքներ։ Առանց այդ գիտակցութեան, նոյն իսկ մարդկութիւնը պիտի տուժէր, իր վերելքին մէջ։

Ունի՞նք մենք այդ գաղափարը։ Տիրացա՞ծ ենք անոր բովանդակութեան։ Կը հաւատա՞նք անոր իրականացման։

Մեր գործերն են որ պիտի տան պատասխանը։ Մեր ամենօրեայ արտայայտութիւններն ու աշխատանքները։

Արդ, եթէ օտարականը աչք մը նետէ հայկական մամուլին վրայ, իսկապէս շփոթութեան պիտի մատնուի։

Չպիտի հասկնայ ո՛չ մեր ուզածը, ոչ ալ ըրածը։ Պիտի զգայ որ անդադար կը խլրտինք, խանդավառ ենք եւ անհամբեր, բայց պզտիկ թիւրիմացութիւն մը կամ ատելութիւն մը պատճառ կ'ըլլայ ամէն ինչ վեր ի վայր շրջելու։

Ճիշդ է. բաւական հասունցած ենք։ Աննախընթաց փորձութիւններ բաւական ամփոփած են մեր սրաթռիչ երեւակայութիւնը։

Եւ սակայն, նորէն դժուար կը հասկնանք իրար։

Մոլութիւն դարձեր է յետին միտքեր փնտռել ո՛րեւէ ուղղութեան կամ աշխատանքի մէջ։ Անկեղծ ենք օտարին հանդէպ։ Եղած-չեղած կը թափենք անոր առջեւ։ Բայց կը մնանք միշտ կասկածոտ կամ դիւանագէտ՝ մենք մեր մէջ։

Եւ այսպէս է որ, թէեւ տարբերութիւն չկայ «Միացեալ»ին ու «Մեծ Տեսիլք»ին միջեւ, բայց լեռ ու ձոր կը բաժնեն մէկուն ու միւսին հետեւորդները։

Այսպէս է, դարձեալ, որ բոլոր հոսանքները կ'ընդունին ներկայ Հայաստանի հիմնական արժէքը. բայց երբ հարց կը դրուի զայն իսկական կորիզ դարձնելու, ճամբաները կը բաժնուին տրամագծօրէն հակառակ ուղղութեամբ։ Եւ կ'ունենանք Բաբելոն։ Փոթորիկ՝ ափ մը ջուրի մէջ։

Ըսենք նորէն, — տեսակէտներէն աւելի, նախապաշարումները, կանխակալ կարծիքներն են որ սիրտ կը պղտորեն։

Եւ որովհետեւ չունինք հաստատուն կռուան եւ կը տատանինք ծովուն վրայ նետուած տաշեղներու պէս, իրականէն շատ աւելի պղտոր կ'երեւայ պատկերը։

Երբ հող ու արմատ ունէինք, աւելի դիւրին կը հասկնայինք իրար, քան այսօր։ Երբ «մեր տան մէջ» էինք, միջոց չէր պակսեր կարճ-կապելու շատ մը վէճեր, եւ համախմբուելու որոշ կորիզի մը շուրջը։

Բայց եթէ միջավայրը փոխուած է, մեր այս ցիրուցան եւ անկերպարան վիճակը, համաշխարհային մղձաւանջն ու պատուհասող ցնցումները բաւական չե՞ն ամուր պահելու մեր ջիղերը, եւ աւելի ուժ տալու մեր մտքին ու սրտին։

Եթէ այս օրերուն ալ չպիտի կրնանք մէկդի դնել կիրքերը, եւ միջոցներ խորհիլ յորձանքին բերանը չիյնալու, հապա ո՞ր օրուան համար են մեր այնքան փառաբանուած առաքինութիւնները։

Տագնապը կը սպառնայ աւելի տարտղնել մեր միտքը, եթէ ոչ մեզ։ Կրնայ սաստկացնել կազմալուծումը, աւելի տկարացնելով մեր դիմադրական կորովը։

Ստիպուած ենք բազմապատկել մեր ինքնապաշտպանութեան միջոցները։ Աւելի քան երբեք։

Արդ, կը շահի՞նք թէ կը կորսնցնենք, անայլայլ շարունակելով մեր սովորական ունակութիւնները, խօսքեր նետելով պատուհանէ պատուհան, եւ կռնակէ կռնակ։

Չը՞ պիտի գտնենք վերջապէս, միութեան գիծ մը, ուր [illegible] ու իրաւը, եւ ուր համախմբուող աշխատանքը վեր դասուի ամէն բանէ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ՄԵՐՁԵՑՄԱՆ ՓՈՐՁԸ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Ֆրանքեւգերման տեսակցութիւնները վերջ գտան նախորդ օր, երկու կողմերու ներկայացուցիչներուն հրատարակած գեկոյցով, որ իբր դրական եւ անմիջական արդիւնք խօսակցութեանց, կը հաղորդէ ֆրանքեւգերման խառն յանձնախումբի մը կազմութիւնը։

Ստորեւ այդ գեկոյցին գլխաւոր մասերը.

Երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները համաձայն գտնուեցան նշանակելու թէ իրենց հիմնական նպատակը կը մնայ երկու երկիրներուն միջեւ հաստատել՝ շարունակական եւ ապահով յարաբերութիւններ։

Իրենց այնպէս թուեցաւ, թէ համաշխարհային ներկայ տագնապը հրամայական պարտք կը դնէ իրենց վրայ, ամէն բանէ առաջ միացնելու իրենց ճիգերը՝ տնտեսական մարզին մէջ, տիեզերական տագնապը մեղմացնելու յատուկ լուծումներ գտնելու մտքով։

Համոզուեցան թէ անհրաժեշտ էր մասնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծել եւ անոր տալ աշխատանքի բաւական ապահով եղանակ մը, դրական արդիւնքներու յանգելու համար։

Այս նկատումով, պիտի հաստատուի ֆրանքեւգերման յանձնախումբ մը, որ բաղկացած պիտի ըլլայ պատկան վարչութեանց ներկայացուցիչներէն։ Անոնց պիտի միացուին տնտեսական գործունէութեան զանազան ճիւղերու ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ աշխատանքի ներկայացուցիչները։

Յանձնախումբի աշխատանքները պիտի վարեն երկու կառավարութեանց անդամները։

Յանձնախումբը պիտի ունենայ ընդհ. քարտուղարութիւն մը, եւ համաձայն պէտքերուն պիտի հաստատուի մէկ կամ միւս երկրին մէջ։ Յանձնախումբը աշխատանքի պիտի սկսի ամէնէն կարճ ատենէն։

Յանձնախումբին գործը պիտի ըլլայ քննել երկու ազգերը շահագրգռող տնտեսական բոլոր հարցերը, առանց աչքէ հեռացնելու երրորդներու շահերը եւ միջազգային գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը։ Մասնաւորաբար պիտի ուսումնասիրէ գոյութիւն ունեցող համաձայնութիւնները ամրացնելու եւ զարգացնելու եւ եթէ պէտք ըլլայ, տարբեր եղանակներով՝ նոր համաձայնութիւններ կնքելու միջոցները։

Պիտի քննէ երկու երկիրներու առեւտրական փոխանակութեանց արդի վիճակը, 1927ի առեւտրական դաշնագրին փորձառութիւններէն օգտուելու փափաքով։ Պիտի ձեռնարկէ, նաեւ հասարակաց նոր շուկաներ փնտռելու։

Երկու կառավարութեանց ներկայացուցիչները պէտք տեսած են յայտնելու թէ իրենց այս համաձայնութիւնը, որեւէ երկրի տնտեսութեան դէմ չէ ուղղուած։

Ինչպէս կը հասկցուի գեկոյցէն, որուն գլխաւոր մասերը տուինք, ժամանակաւոր կազմակերպութիւն մը չէ որ պիտի հաստատուի, եւ յանձնախումբին իրաւասութիւնները, կ'երեւի, շատ աւելի լայն են, քան ինչ որ կը յայտնուի գեկոյցով։

Այսուհանդերձ, յանձնախումբը չպիտի կրնայ զբաղիլ կարգ մը հարցերով, ինչպէս հատուցումներու եւ վարկերու հարցերը։ Այս վերջին երկու օրերու տեսակցութեանց ընթացքին, խօսք չեղաւ այս հարցերուն։ Որովհետեւ, այդ հարցերու լուծումը ո՛չ թէ միայն կախում ունի երկու կառավարութիւններէն, այլ իրենց միջազգային հանգամանքով, կը պահանջեն աւելի լայն սահմաններու մէջ, բանակցութիւններ ու կարգադրութիւններ։

Ֆրանսայի վարչապետը Պ. Լավալ եւ արտաքին նախարարը Պ. Պրիան իրենց հետեւորդներով արդէն վերադարձան Փարիզ։

Հաւանական է որ Պ. Լավալ մեկնի՝ Ամերիկա հոկտ. 12ին։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Ընտրութեանց թուականի վերջնական ճշտումին մասին, Անգլիոյ վարչապետը կ'երեւի մատնուած է նոր վարանումներու, մինչդեռ կ'ըսուէր թէ, արդէն այս շաբթու, վերջնական թուականը պիտի յայտնէ խորհրդարանին։ Ընտրութեանց հարցին մէջ, Մաքտոնըլտի դիրքը կը ճշդուի հետեւեալ նկատումներով.— Ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է ուժեղացնել կառավարութեան ազգային նկարագիրը, սակայն, անգլիական մամուլի եւ կուսակցութեանց վէճերը չեն որ պիտի ապահովեն այդ արդիւնքին ստացումը։ Եթէ երեք կուսակցութիւնները չգործեն նոյն դրօշին տակ, ձեռք ձեռքի աշխատելու համար նոյն նպատակին իրագործման, Մաքտոնըլտ փոխանակ կանգնելու կուսակցութեան մը գլուխը՝ հետապնդելով անոր շահերը, պիտի նախընտրէ հրաժարիլ։ Մաքտոնըլտ սակայն կը փորձէ Ազգային Միութիւնը ամրացնել խորհրդարանի ներկայ կազմով։ Եթէ չյաջողի, այն ատեն միայն պիտի դիմէ ընտրութիւններու։

Մաքտոնըլտի այս յայտարարութիւնները յուզման մատնած են քաղաքական շրջանակները, թէեւ ընտրութեանց կուսակից պահպանողականները չեն վհատած։ Երէկ գումարուած նախարարաց խորհուրդը, սակայն որեւէ որոշում չէ տուած։

Եթէ Մաքտոնըլտ հրաժարի, չի տեսնուիր թէ ո՞վ պիտի կրնայ անոր տեղը բռնել, նոյն վստահութիւնը ներշնչելով՝ վարելու համար երկիրը։

Ազգային Միութեան դահլիճը արդէն պառակտած է։ Այս հարցումն է որ կը թելադրեն Լոնտոնի վերջին լուրերը։ Կացութիւնը որ պարզուած կը թուէր մէկ քանի օրէ ի վեր, յանկարծ կը մթագնի։ Զրոյց կը շրջի թէ ընտրութեանց հարցը լրջօրէն պառակտած է դահլիճը։ Այդ ենթադրել կու տան Մաքտոնըլտի յայտարարութիւնները, զոր ներկայացուցինք ամփոփ կերպով։

Պահպանողական մեծամասնութիւնը կը պահանջէ անմիջական ընտրութիւն կատարել։ Ազատականները դէմ են, պատրաստուելով մէկտեղ ընտրութեանց, անակնկալի չգալու եւ վերջին պահուն, չանճրկելու համար։ Պահպանողականները կը պնդեն թէ առանց մաքսապաշտպան օրէնքի մը կիրարկման, անկարելի է ելմտական վերականգնում յուսալ։ Իսկ ազատականները կ'առարկեն թէ ազատ փոխանակութեան լքումը՝ երկրին համար աղիտաբեր պիտի ըլլայ։

Այս վէճին միջեւ, Մաքտոնըլտ որ չի կրնար կոթնիլ որեւէ կուսակցութեան, մատնուած է շփոթի։ Կը յուսար թէ ելմտացոյցի դժուարութիւնները, յարաճուն անգործութիւնը, արտածումներու նուազումները եւ մանաւանդ անգլիականի վերջին տագնապը պիտի նպաստեն ամուր միութիւն մը ստեղծելու դահլիճէն ներս։

Վերջին ճիգ մըն է ուրեմն, որ կը փորձէ իր յայտարարութիւնով՝ յաջողցնելու եւ ամրացնելու միութիւնը։

∴ Անգլիականը նախորդ օր փակուեցաւ հետեւեալ գիներով.— Նիւ Եորք 3.87 տոլար, — Փարիզ 98 ֆր. — Պրիւքսէլ 28 պել. — Մատրիտ՝ 43 փզզ. — Միլան՝ 77.50 լիր. — Սթոքհոլմ՝ 17.50 քուրոն, — Ամսթերտամ՝ 9.75 ֆլորին, — Ժընեւ՝ 20 ֆր. զ. — Պերլին՝ 16.50 մարք։ Իսկ երէկ, անգլիականի գինն էր Լոնտոն՝ 98.75, Նիւ-Եորք 25.39։

Անգլիական «Ֆինէնշըլ Թայմզ» թերթը կը գրէ անգլիականի ամրացման մասին.— Ելմտական իրաւասու իշխանութիւնները կը նկատեն որ անգլիական դրամը մօտ երկու ամիս եւս տատանումներ պիտի ունենայ 3,50 եւ 4 տոլարին միջեւ եւ կրնայ ըլլալ որ անկից յետոյ կենայ 4 տոլարի վրայ, քիչ մը աւելի կամ պակաս։

Լոնտոնի վերջին տեղեկութեանց համաձայն, նախանիւթերը սկսած են գինի կարեւոր յաւելումներ կրել եւ ապրուստը հետզհետէ կը սղի։

∴ Յունական թերթերը երկար մանրամասնութիւններով կը հաղորդեն Վենիզելոսի ձեռք առած միջոցները, երկրին մեծ դրամատուններուն հետ կատարած կարգադրութիւնները՝ ամուր պահելու համար տրախմին։ Այս միջոցներէն մէկն է փոխանակութեանց սակի վրայ հաստատուած հսկողութիւնը։

Չինաճափոնական պատերազմը

ՄԱՆՉՈՒՐԻԱ ԱՆԿԱԽ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Թոքիոյէն տրուած հեռագրի մը համաձայն, Մանչուրիա եւ կեդրոնական Մոնկոլիա որոշած են կազմակերպուիլ իբր անկախ հանրապետութիւն։

Ճափոնի կառավարութիւնը բացէ ի բաց դէմ է այս մտադրութեան եւ հրահանգ տուած է իր ներկայացուցիչներուն եւ գործակալներուն որ աշխատին ձախողեցնելու այս ծրագրին իրականացումը։

Չինացի ուսանողներ կը խոշտանգեն

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Չինացի ուսանողներու խումբ մը որ դժգոհ մնացեր էր Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումէն, իր դժգոհութիւնը յայտնեց չափազանց ուժգին ցոյցերով։ Յարձակում գործեցին Նանքինի արտաքին նախարարութեան պաշտօնատան վրայ, մտան նախարարին աշխատասենեակը եւ խոշտանգեցին զայն, ծանրօրէն վիրաւորելով։

Նոր ռմբափորձեր Հունգարիոյ մէջ

Պուտափեշթէն կը տեղեկացնեն թէ, Հունգարիոյ մէջ, երկու նոր ռմբափորձեր գործուեցան ճեպընթացին դէմ։

Առաջին ռմբափորձին հեղինակներուն ինքնութիւնը կարելի չէ եղած ճշդել։ Անոնք քարկոծեցին Պուտափեշթի ճեպընթացը։ Վակոններուն ապակիները ջարդուփշուր եղան, ճամբորդներէն ոմանք կը հաւաստեն թէ ատրճանակ ալ պարպուած է։

Երկրորդ ռմբափորձի ընթացքին, ատրճանակ պարպուեցաւ ճեպընթացին վրայ, որեւէ մէկը չէ վիրաւորուած, թէեւ ապակիները կոտրեցան։ Որեւէ մէկը կարելի չէ եղած ձերբակալել։

Հնդիկ փոքրամասնութիւնները

Կլոր Սեղանի փոքրամասնութեանց յանձնախումբը ժողով գումարեց Մաքտոնըլտի նախագահութեամբ։ Մաքտոնըլտ յայտնեց թէ յանձնախումբը այն տեսակ հարցեր պիտի քննէ, որոնք Հնդկաստանի համար ներքին հարցեր են եւ թէ պատուիրակները պէտք էր համաձայնութեան գան՝ պաշտպանելու համար փոքրամասնութեանց իրաւունքները։ Անգլիական կառավարութեան իրաւասութիւնը այս հարցին մէջ՝ չի կրնար գոհացուցիչ լուծում մը բերել։ Պատուիրակներուն կ'իյնայ ուրեմն վէճը հարթելու պատասխանատուութիւնը։

Որոշուեցաւ մէկ քանի օր յետաձգել յանձնախումբին նիստը, թոյլ տալու համար որ զանազան փոքրամասնութեանց պատուիրակները ժամանակ ունենան իրարու հետ բանակցելու։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

II

ԾՐԱԳՐԻ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋԸ

Հրապարակ գրուած ներգաղթի ծրագիրը, որով նախատեսուած է 30,000 հայ տարագիրներ արտասահմանեան միջոցներով Հայաստան տեղափոխել եւ բնակեցնել, մօտաւոր հաշւով պիտի պահանջի սովորական պայմաններում՝ 5,500,000 տոլար. իսկ արտակարգ-նպաստաւոր պայմաններում՝ 1,500,000 տոլար։

Այս թւերի ծագումը հասկնալու համար, պէտք է նկատի ունենալ հետեւեալ երեք պարագաները.

1.— Որոշւած 30,000ից 6000ի տեղափոխութեան եւ բնակեցման խնդիրները մենք կարգադրուած ենք համարում եւ նրանց ծախսերը հանում ենք մեր հաշիւներից։ Վստահ ենք, որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը կուտայ այդ ծախսերը ո՛եւէ ձեւով։

2.— Հայաստանում, հինգ հոգի տեղաւորող մի բնակարանի շինութիւնը, ինչպէս մեզ հաղորդում են միանգամայն վստահելի եւ իրազեկ մարդիկ, նստում է 1000 տոլար։

3.— Տարագիրների տեղափոխութիւնը մինչեւ Բաթում պիտի պահանջի, վեր ի վերոյ, մարդ-գլուխ 30 տոլար, որից 20 տոլարը շոգենաւային ծախս է նկատւում, իսկ 10 տոլարը՝ ճանապարհորդական ծախսեր։ Սրանց մէջ մտնում են նաեւ ներգաղթի կազմակերպութեան ծախսերը եւ մի քանի օրւայ համար իւրաքանչիւր տարագրի ուտելիք գումարը։

Այս տւեալներն աչքի առաջ ունենալով՝ կը տեսնենք որ, սովորական պայմաններում, առաջադրուած ծրագրի իրականացման համար, հետեւեալ գումարների պահանջը պիտի զգացուի.

Ա.— Բնակարան.— 24,000 մարդու բնակութեան համար, անհրաժեշտ է 4800 բնակարան՝ հինգ հոգուն մէկ բնակարանի հաշւով։ Հետեւաբար այս յօդուածով նախատեսւում է 4,800,000ի ծախս, հաշւելով 1000 տոլար իւրաքանչիւր բնակարանի համար.

Բ.— Տեղափոխութիւն.— 24 հազար հոգու համար անհրաժեշտ է 720,000 տոլար, հաշւելով մէկ հոգուն 30 տոլար։

Միացնելով այս երկու ծախսերը՝ կը ստանանք՝ 4,800,000 տոլար + 720,000 = 5,520,000։

Արտակարգ նպաստաւոր պայմաններում, կարելի է նախատեսել հետեւեալ կրճատումները այս գումարից։

1.— Կարող է պատահել, որ տարագիրների երկրորդ կարաւանի այսինքն 4000 հոգու համար, Խ. կառավարութիւնը ինքը բնակարաններ շինել տայ։ Մեր նախորդ յօդուածում տեսանք որ Ս. Տէր Գաբրիէլեանը՝ 4000ի ներգաղթի մասին արած իր ակնարկով՝ անուղղակի կերպով տեղի է տալիս նման մի լաւատեսութեան։ Այս պարագային, արտասահմանի հաշւով շինելիք բնակարանների թիւը 4,800ից կ'իջնէ 4000ի, եւ նրանց շինութեան համար կը պահանջւի 4000 × 1000 տոլար = 4,000,000 տոլար։

2.— Կարող է պատահել նաեւ որ այս գումարի կէսը, մինչեւ իսկ երկու երրորդը Խ. կառավարութիւնն իր վրայ առնի, իսկ միւս կէսը, կամ մի երրորդը դրսից հայթայթւի։ Այս մասին, թէեւ պաշտօնական, բայց որոշ հաւաստիացումներ կան։ Վերջին, լաւագոյն պարագային, բնակարանների շինութեան համար պահանջւող գումարը կը պակասի երկու երրորդով ու կը դառնայ 4,000,000 տոլար — 2,666,666 = 1,333,334 տոլար։

3.— Վերջապէս, թերեւս բոլոր տարագիրների տեղափոխութեան համար ձրիաբար շոգենաւեր տրամադրուին, ինչպէս որ տրամադրուած են 6000ի համար։ Այս յոյսը եւս անհիմն չէ, մանաւանդ որ զանազան աղբիւրներով այս մասին խօսքեր եղել են շահագրգռուած շրջաններում։ Եթէ նա լիովին արդարանայ՝ տեղափոխութեան ծախսը կը կրճատուի 24,000 անգամ 20 տոլարով (շոգենաւային վճար) եւ 720,000 տոլարից կ'իջնի 240,000 տոլարի։

Այսպիսով՝ եթէ վերոյիշեալ բոլոր նախատեսութիւններն ու ենթադրութիւնները իրականանան՝ ներգաղթի ծրագիրն իրագործելու համար՝ կը պահանջւի, փոխանակ 5,520,000ի տոլարի միմիայն 1,333,334 տոլար + 240,000 տոլար, այսինքն 1,573,334։

Կարճ՝ այս գործի համար, անհրաժեշտ է ունենալ նւազագոյն հաշւով 1,500,000 տոլար, իսկ սովորական հաշւով՝ 5,500,000 տոլար։ Իրական պահանջը հաւանօրէն այս երկու գումարների միջեւ է գտնւում։

Արդ, որտեղի՞ց պէտք է ստացւի այս գումարը։

Եթէ Հ. Բ. Ը. Միութեան Կ. Վարչութիւնը մեզ վստահութիւն ներշնչէր թէ պէտք է ստացւի Ազգերի Դաշնակցութիւնից կամ այլ օտար աղբիւրներից՝ մենք համեմատաբար հանգիստ կը լինէինք գործի յաջողութեան նկատմամբ, եւ մեր շահագրգռութիւնը կը սահմանափակւէր նրանով, որ ստացւելիք գումարները վստահելի ձեռքերի մէջ գտնւէին եւ հանրային հսկողութեան տակ գործածւէին, որպէսզի վատնումներ տեղի չունենային։ Սակայն նրա զեկոյցն այս մասին ոչինչ չէ ասում։

Եւ լաւ է որ ոչինչ չէ ասում։

Սարդարաբադի առազման եւ Նանսէնեան ներգաղթի ողբալի փորձից յետոյ. մենք խիստ յոռետես ենք թէ Ազգերի Դաշնակցութիւնից կարելի է շօշափելի օգնութիւն ստանալ առաջադրուած գործի համար։ Աւելի եւս անյոյս ենք զանազան պետութիւններից օգնութիւն ակնկալելու խնդրում, նկատի ունենալով, մանաւանդ, այն ֆինանսական տագնապը, որով բռնուած են գրեթէ բոլոր մեծ ու փոքր պետութիւնները եւ որից դրդուած, նրանցից շատերը հարկադրուած են անօրինակ եւ նոյնիսկ վտանգաւոր խնայողութիւններ կատարել իրենց բիւջէի մէջ։

Սրանով չենք ուզում ասել թէ չպէտք է դիմումներ անել Ազգերու Դաշնակցութեան և յարմար դատուած պետութիւններին։ Ընդհակառակն, պէտք է անել այդ դիմումները եւ որքան կարելի է յամառ ու ազդեցիկ ձեւով։ Սակայն, իրական հողի վրայ մնալու համար, լաւ է որ առաջուց հաշտուած լինենք այն մտքի հետ, որ այս դիմումները՝ եթէ ի սպառ անհետեւանք էլ չանցնին՝ ներգաղթի համար անհրաժեշտ գումարի մի չնչին մասն են բերելու մեզ։ Այս մասնակի օգնութիւնն էլ անշուշտ պիտի պայմանաւորուի նրանով, որ հայկական շրջանակները նախապէս իրենց մէջ գոյացրած լինեն պահանջւող գումարի մեծ մասը։

Տեսնում ենք ուրեմն, որ 1,500,000 տոլարի եւ 5,500,000 տոլարի միջեւ տարուբերած գումարը, որ անհրաժեշտ է լինելու ներգաղթի ծրագիրը գլուխ հանելու համար, պէտք է հայթայթւի կա՛մ ամբողջովին եւ կամ խիստ զգալի չափով հայկական աղբիւրներէ։

Հարց է ծագում. Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, Հօկը եւ Հայրենակցականները, որոնց մասին յոյս է տածւում թէ «պիտի յաջողին հնարաւոր ընծայել» ներգաղթի ծրագրի իրականացումը, պիտի կարողանա՞ն հայթայթել այս գումարը հայկական աղբիւրներից։ Մենք համոզուած ենք որ ոչ։

Այս համոզմունքը պատճառաբանելու համար, անհրաժեշտ է փոքր ինչ բանալ փակագծերը։

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ ՎԵՆԻԶԵԼՈՍ, որ հարուստ Անգլուհի մըն է, 20 միլիոն տրախմի կորսնցուց ստերլինի անկման առաջին օրը։

ՓԱՐԻԶԻ ԳԱՂԹԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

9.— ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՓՐԻԿԷ

Իբրեւ տարածութիւն՝ Ֆրանսայէն 9 անգամ աւելի մեծ է։

Զանազան ազգերու եւ ցեղերու տեսակ մը դաշնակցութիւն։

Սենեկալ, Քոթ-տ'Իվուար, Կոտինիա, Տահոմէ, Մորիթանի, Սուտան, Նիժեր եւ Օթ-Վոլթա։

Ընդամէնը՝ 14 միլիոն բնակչութիւն ունի։

Աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ սեւերը։

Բարձրահասակ, նուրբ, սլիտակ եւ առողջ ատամներով տղամարդիկ։

Կիներ՝ մարմարակերտ կուրծքերով։ Ունին՝ բոցոտ բիբեր եւ ներդաշնակօրէն ալիքաւոր մարմին։

Երկու գլխաւոր կրօնք կը տիրէ այս երկրին մէջ։ Իսլամ եւ յուռութապաշտութիւն (fétichisme):

Ամէն գաղթավայր ունի իր առանձին վարչաձեւը։ Իսկ բոլորին համար կայ՝ Տաքարը, ուր կը նստի ընդհ. կառավարիչը։

Միայն 14,000 Ֆրանսացիներ՝ իբրեւ պաշտօնեայ և տնկարկու։

Իրենց գիրքին երեսէն, այս զանազան ժողովուրդները իրարու անծանօթ մնացած են։ Եւ սակայն երթալով իրար կը ճանչնան, շնորհիւ հաղորդակցութեան միջոցներու բազմապատկումին։

Ներկայիս կը հաշուուի 4500 քիլոմեթր նաւարկութեան գիծեր, 3500 քիլոմեթր երկաթուղի, եւ 46,000 քիլոմեթր կառքի ճամբաներ, չհաշուելով օդուղիները, որոնք կարեւոր դեր մը պիտի գրաւեն մօտ ապագային։

Այսօր 28 օդային կայաններ կան եւ ուրիշներ՝ որ պիտի բացուին։

Կայ՝ 30 հազար քիլոմեթր հեռագրական թել եւ 20 կայան՝ անթել։

Այս բոլորը ըսինք անոր համար, որպէսզի պզտիկ գաղափար մը տըւած ըլլանք՝ գաղութի կարեւորութեանը մասին։

Հիմա, դիտեցէ՛ք տաղաւարը։

Սուտանի ոճով կառուցուածք մը։ Պալատ։ Կարծես բարձրահասակ մօլլա մը, «քիւլահ»ը գլխին՝ անապատին մէջ կ'աղօթէ։ «Քիւլահ» մը, որ արեւէն նետած է իր գոյնը։ Գըլխուն վրայ, ամէն կողմէն՝ շատ մը դամեր։ Ահա՛ աղօթարանքին աշտարակը՝ որ 45 մեթր բարձրութիւն ունի եւ զետեղուած է՝ երկու յաղթ մարտկոցներու միջեւ։

Լայն են մեր մօլլային թիկունքները։ Ահա՛ անոնց տակ ան կը խոստովանցնէ՝ վերոյիշեալ ութը երկիրները։

Բա՛րի է մեր մօլլան եւ ծառի մը պէս՝ հիւրընկալ։

Որովհետեւ, կ'ըսեն, որ իր գըլխուն վրայի դամերը երկնքի թըռչուններուն համար դրուած են։

Ու սեւերը կը խոստովանին։

— Շնորհիւ Ֆրանսական հովանաւորութեան՝ մենք երջանիկ ենք։ Ամենափոքր գիւղին մէջ անգամ հացագործ մը ունինք։ Սառոյցի գործարաններ կան՝ եւ պաղ ջուր կը խմենք, թէեւ անիկա արեւին չափ համով չէ։ Աղուոր ու արագ գործիքներով կը մշակենք մեր հողը։ Ջրաբաշխութիւն կոչուած հոկան՝ կը յագեցնէ ծարաւը մեր հողին։ Թէեւ մեր պանանները՝ առաջ աւելի համով էին։ Հիմա առա՛տ պխտակ (արաշիտ) կը քաղենք մենք։ Մեր պխտակը եւ մեր արմաւը նո՛ւէր կուտանք մեր բարերարին ու անիկա մեզի կը փոխարինէ՝ իւղով եւ օճառով։ Օ՛, ի՛նչ լաւ է Մարսէյլի օճառը։ Գոհ ենք անոր գեղերէն եւ դպրոցներէն։ Մեր զաւակները մինչեւ անգամ բժիշկ եւ գեղագործ կ'ըլլան։ Փայլուն կոճակներով հագուստներ կը հագնին։ Թէեւ շատերն ալ կ'երթան եւ այլեւս չեն վերադառնար,

Մեր Տաքար քաղաքը ի՛նչ հրաշալի եղաւ։ Բայց, մեր Քոթ-տ'Իվուարի անտառներուն ծառերը ինչո՞ւ այդքան շատ կը տանին։ Անոր քաղցած եւ սուրճը կ'երեւի շատ համեղ գտան։ Քանի որ խոստովանութիւն է, յիշենք նաեւ մեր կենդանիներուն կաշիները, մեր մեղրամոմը, մեր անուշ նուշը։ Կը կարծենք թէ մեր հասարակածային պտուղները՝ լաւ պէտք է զարդարեն ձեր սեղանները։ Անուշ ըլլայ։ Մենք հիմա կը ճանչնանք ձեր դրամները։ Խոշոր եւ գոյնզգոյն։ Ձեր կերպասները շատ լաւ են։ Բայց, գիտէ՞ք, այնքան տաք։ Ամէն մարդ չի կրնար հագնիլ։ Ձեր ճերմակ գլխանոցով «քոյր»երը մեզի ասեղնագործութիւն սորվեցուցին։ Առաջ մենք՝ եղէգ կը հիւսէինք։ Մեր մայրերը կը բանէին փայտի վրայ, իսկ մենք ցեխէ ամաններու։ Հիմա, բան մը պիտի հարցնենք։ Ինչո՞ւ համար մեր «ֆէթիշ»ներէն եղբայրներէն եւ քոյրերէն 200 հոգի նաւ դրիք ու տարիք։ Փարիզի մէ՞ջ ալ կը սիրէք՝ «Թամ-Թամ»ը։ Օ՛, թող պարեն։ Միայն թէ, կը խնդրենք որ քիչ մը աւելի ելեկտրական լոյս դրկէք մեզ։

Նայեցէք, կը սիրէ՞ք մեր տաղաւարները։ Այս գլխաւորը՝ Ճէննէի մզկիթն է։ Պարիսպին վրայ յուռութքներ։ Մենք մեր վիզերէն յուռութք կը կախենք։ Որսի կ'երթանք, եւ յուռութքները մեզի կ'օգնեն։ Ահա այս բոլոր գանկերը եւ ոսկորները որսէն բերած ենք։ Այս բոլոր գերանները որոնք պատերէն դուրս կը ցայտեն՝ կարմիր հողով հաստատուած են։ Անոնք խորաններն են մեր Féticheներուն։ Մեր սեւ ֆէթիշը Մուհամմէտէն լաւ է։ Այսքան։

Մօլլան անշուշտ գոհ չի մնար վերջին խոստովանութենէն։ Բայց, փէշերուն եւ ուսերուն վրայ այնքա՜ն ֆէթիշներ կան որ, չի համարձակիր իր վրդովմունքը ցուցնել։

ՀԱՍԱՐԱԿԱԾԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՓՐԻԿԷ

Երկրորդ մասը՝ Ափրիկեան Սեւերու՝ դարձեալ Դաշնակցութիւն մըն է՝ բաղկացած չորս գաղթավայրերէ։ Կապօն, Միջին-Քոնկօ, Ուպանկի-Շարի եւ Չատ։ Ընդհանուր կառավարիչը կը նստի՝ Պրազավիլի մէջ։

Նախնական երկիր մը։ 2 եւ 1/4 միլիոն քռ. մեթր տարածութիւն, որուն վրայ կը բնակին՝ 3 միլիոն հոգի։

Ոմբակի ձեւով խրճիթ մըն է իրենց տաղաւարը։

Մէջը՝ աւելի շուտ կարելիութիւններ կը ցուցադրուին՝ քան թէ նուաճումներ։

1934ին հազիւ պիտի լրանայ՝ Քոնկօ Ովկիանոսին կապող՝ երկաթուղին եւ գետային նաւարկութեան ուղին։

Շնորհիւ միսիոնարներու՝ տարուէ տարի ձեւ կ'առնէ տեղաւորման գործը։ Հիւանդանոցներ, դըպրոցներ եւայլն՝ դէպի իրենց կը քաշեն այս երկրի կիսավայրենի ժողովուրդը։ Հասարակածային Ափրիկէի մէջ, տեղեր կան ուր նոյնիսկ փիղերը կը խրտչին ճերմակներէն։

Տեղացիները կը զբաղին՝ որսորդութեամբ, ձկնորսութեամբ եւ պարելով։ Հարանիք, պատերազմ եւ մահ։

Կը բնակին անտառներու մէջ և քարայրներու։ Երբեմն խրճիթներ կան եւ փայտէ տաղաւարներ՝ խոտով եւ տերեւով ծածկուած։

Աշխարհագրական հեռաւորութիւնը՝ անհունապէս կը դժուարացնէ եւ կը յետաձգէ Մայր-Երկրին ձեռնարկները։

Անտարակոյս, կայս այս երկրին մէջ հանքային ահագին հարստութիւններ կան։ Ֆրանսան ներկայիս կ'օգտուի միայն անտառներէն։ (Կապօնի փայտը)։

Փարթամ եւ վայրենի է բնութիւնը։ Ո՛չ ճամբայ, ո՛չ շաւիղ։ Անձրեւն ու հեղեղատը ամիսներով անկոխ կը դարձնեն անտառները։ Այրեցեալ գօտիին արեւը կուգայ՝ եւ հողը փխրուն խմորի կը նմանի։

Ի՜նչ աւելի մեծ հարստութիւն քան կոյս եւ արգասաբեր հողը։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ իշխանութիւնը 100—150 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը կը սպասէ Մ. Նահանգներէն.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԽՆԴԻՐԸ.— ԵՐԿՈՒ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ՊԱՏՐԱՍՏ — ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ.— ՋԱՒԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ.— ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ։

Նախորդ թղթակցութեամբ հաղորդեցի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ներքին տագնապին փարատումը։ Այժմ Վարչութիւնը զբաղած է գաղութին հպատակութեան եւ Կանոնագրին խնդիրներով։ Դէպի Հայաստան ներգաղթի որոշումը առժամապէս ընդհատեց հպատակութեան համար ծրագրուած աշխատանքները։

Ներգաղթի համար արձանագրուողները առ հասարակ ամուրի աշխատաւորներ են։ Ընտանիք ու քիչ շատ տնտեսութիւն ստեղծած հայրենակիցները չեն ուզեր երթալ։ Շատեր՝ ուղղակի պաղած են, աչքի առջեւ ունենալով երկրի տնտեսական վիճակը եւ նախապէս գացողներու եւ վերադարձողներու նամակները, որոնք շատ տխուր կը նկարագրեն տընտեսական եւ քաղաքական վիճակը։

Կ'ըսուի թէ Աթէնքի շրջանէն երկու հազար հոգի պիտի մեկնին, այսինքն իւրաքանչիւր տուարձանէ հինգ հարիւր հոգի։ Արդէն մեկնելիքները սկսած են ծախել իրենց գոյքերը։ Տուներ կը ծախուին բաւական աժանկեկ։ Կ'ըսուի թէ առաւելն Հոկտեմբերի վերջը պիտի մեկնի առաջին կարաւանը։ Բարի ճանապարհ։ Է՛հ, եթէ «ընկեր» Ս. Տէր Գաբրիէլեան, Հայաստանի «վարչապետը», բարի՛ ըլլար խօսք չընելու ՄԵՐ և ԵՐԹԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ միջեւ... հաւանաբար մենք ալ երթայինք։

.·. Ուսուցիչներու ընտրութիւնները միայն վերջապէս տեղի ունեցան. իսկ պայմանագրութիւնները չեն կնքուած մինչեւ այսօր (1931 Սեպտ. 21)։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ, այս տարի թէ Կեդր. Վարչութիւնը և թէ Կրթական Խորհուրդը այնքա՜ն առատաձեռն գտնուած են ամսականներու սակերը որոշելու ատեն, որ ուսուցիչները ստիպուած են երկար խորհիլ... աւելնալիք դրամին պահպանման համար։ Դիւրի՞ն բան է, տարեկան 5000-6000 ֆրանսական ֆրանք ստանալ։ Անշո՛ւշտ, յունահայ, կամ աւելի ճիշդ՝ աթէնահայ ուսուցիչը ստիպուած է մտածել, ընդունելէ առաջ։ Կա՛մ հրաժարիլ, ինչպէս՝ ոմանք ըրին եւ ուրիշներ կը պատրաստուին ընելու։ Կարգ մը մարդոց երազը վերջապէս կ'իրականանայ, ասպարէզը լայն բանալով թափթփուքներու առջեւ։

Անցեալ տարի Նիր Իսթ Ռիլիֆը՝ Ֆիքսի եւ Լիփազմայի Ազգ. Վարժարաններուն ամսական նպաստներ յատկացուցած էր, առաջինին՝ 13 հազար դրախմի ամսական եւ երկրորդին՝ 7500 դրախմի։

Այս գումարները յատկացուած են փետր.էն սկսած մինչեւ 5 ամիս (փետր., Մարտ, Ապրիլ, Մայիս եւ յունիս)։ Ընդհանուր գումար՝ 13000×5=65000 Ֆիքսի և 7500×5=37500՝ Լիփազմայի։ Այս գումարներէն Ֆիքսի տրուած է՝ 8800 վարժարանին եւ 3000 ալ Նորոգութեան։ Գումար՝ 11800։ Լիփազմայի տրուած է ո՛չ աւելի քան՝ 15000։ Տարբերութիւնները ծախսուած են դիւանատան պաշտօնեաներու եւ դպրոցներուն, որոնք երբե՛ք իրաւունք չունէին։ Եւ հիմայ, ինչպէս կը տեղեկանամ ստոյգ աղբիւրէ, Ռիլիֆը՝ այս տարի Կեդր. Վարչութեան միջոցաւ դրամ պիտի չտայ կրթական գործին համար։

Բոլոր դպրոցները սկսած են արձանագրութիւններն ու դասախօսութիւնները։ Հակառակ ներգաղթին, աշակերտներու թիւը աւելի է անցեալ տարիէն։

.·. Հանրային կազմակերպութիւնները կը գործեն։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղերը աւելի զգալի կ'ընեն իրենց գոյութիւնը, զանազան մարզական ձեռնարկներով, քան կեղ-րոնը։ Այս վերջինոյն գոյ... անզգալի է։ Կ'երեւի ներքին ... մակերպական շրջան կը բոլ...

Հ. Կ. Խաչը նմանապ... դրադի շրջաններու մասնաճ... կազմակերպութեամբ։ Բոլոր ... րու մէջ կը կազմուին թաղ... րով վարչութիւններ։

Քոքինիոյ Ջաւարեան եւ վարժարանի միացումը ձախո... շնորհիւ Կեդր. Վարչութեան ... լութեան եւ արտաքին ... Ռամկավար եւ Հնչակեան ... ները այս գործին ձախողման ... ալ իրարու շրթունք լզելին... ընկամարար։

Ջաւարեանը արդէն ար... գրութեան սկսած եւ 250է ... աշակերտ արձանագրելով, ... խօսութեանց ձեռնարկած ... ուսուցչական կազմին վրայ ... է փորձ մանկապարտիզպանու... Տիկ. Հայաստան Ոսկեան... կարգին Ազգ. վարժարանն ... ձանագրութիւններ կը ... Կ'ըսեն թէ թաղին ռամկավ... կը փափաքին միացումը ... ցնել։ Կը սպասենք։

.·. Քանի մը խօսք ալ ... կացութեան մասին։ Բացի ... կաններէն, միւս բոլոր կառ... թիւնները եւ մամուլը կը շ... կեն բուռն պայքար մղել վենի... կառավարութեան դէմ։ Իսկ ... ընեն համայնավարներուն, ... պատրաստ են կրակին վրայ ... նելու։ Սպասելով յառաջիկայ ... րութեանց, աւելցնենք որ ... տի աղութիւնը մեծ տարբեր... մը չէ կրած։

.·. Իբրեւ լուր, արժան... նաեւ, որ Ապահովութեան ... Տնօրութիւնը մամուլոր ... կանչած է բոլոր թաղերու ... կան Մարմինները (կ'ըսեն թէ ... գաղթականներու Սիլլոգոսնե... կանչուած են) եւ հաղորդած ... Թուրք նախարարներուն (Ըսմ... Թէվֆիք Րիւշտի) այցելու... Ազդարարած են որ եթէ ... ցոյց կամ շարժում տեղի ... պատասխանատուները խստ... տի պատժուին։ Մեկնութիւն... աւելորդ են։

ԹՂԹ...

ՇԱՀԻՆ ԱՐՁԱ...
ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԹԱՒՐԻԶ, (Սեփ. Թղթ.)— ամսից աւելի է ինչ Ատրպա... ժողովուրդը սպասում էր Շահ... լսման։ Այդ պատճառով ... Թաւրիզում եւ թէ Ատրպա... միւս քաղաքներում չտեսնւա... խատանքներ էին սկսած։ ... խիարաններն, պարտէզներն ... քերը մեծ արագութեամբ կ... գին ու նորոգւեցին։ «Գիլ... (նախկին Գեաջելի հանգստ... կոչւած այգին, երկու տար... էր շինւում էր ու նորէն գ... կալի։ Սակայն մէկ ամս... ամէն ինչ պատրաստւեց։ ... տարի առաջ Իտալիայից ... Ռիզա Շահ Փահլաւու արձ... բոլոր զէրքով) վերջապէս ... տեղաւորել այգու մէջտեղ ... ւազանի վրայ, մէկ փոքրիկ ... ման թմբի վրայ, որ երկու ... կամուրջներով միացած է այ... պարտէզին։

Այգու չորս անկիւններ... տուկ հրապարակներում կա... նաեւ Պարսկաստանի նախկ... ւանի թագաւորներից Դարեհ... շիրվանի, Շահ Աբբասի եւ ... Շահի կիսանդրիները։ Թէ Շահ... ձանը եւ թէ միւս կիսանդ... ծածկւած էին պարսկակա... շալի ժապաւէններով։

Նախ քան Շահին Շահի ... մտնելը, սեպտեմբեր 10ին, ... տական նուազապետի ... այգու եւ արձանների բացմ... թիւ հրաւէր էր կազմակերպ...

Որոշուած ժամին՝ հրա... ները հիւպատոսները, դի... նութիւնը, հիմնարկութիւնն... րիչները, վաճառականակա... ուրիշները, խումբ-խումբ ...

այգի եւ շրջապատում Շահի արձանը.

Սորպատականի նահանգապետը իր օգնականով եւ երկու արձանագործներով (մէկը հայ, Գուրգէն Ենիկեան) ծածկում են Շահի արձանին. Նահանգապետը ճկրատով կտրում է ժապաւէնը, որից յետոյ բացւում են արձանները։ Անմիջապէս պարսկական քայլերգն են նուագում եւ ուժեղ ծափերի ու կեցցէների ձայներ են լսւում։

Նահանգապետը ծածկում է կածուրջին եւ դիմելով ներկաներին հետեւեալն է ասում.— Շնորհաւորում եմ ամբողջ հասարակութեանը Ն. Կ. Մեծութեան Շահն Շահ Փահլաւիի արձանը։

Ապա խօսք է առնում Ոիզա Ջաւաղ Խան Նաթիշը եւ վերյիշելով անցեալների անարժան թագաւորների գործունէութիւնները ու համեմատելով ներկայ Վեհապետին շինարարական եւ բարենորոգչական աշխատանքներին հետ, երջանկութիւն է համարում որ ժողովուրդը արժանացել է այսպիսի օրերի։

Գ. Նաթիշի խօսքից յետոյ, Նահանգապետը իր շնորհակալութիւններն է յայտնում հիւպատոսներին եւ ապա հանդէսը փակւում է ուրախ տրամադրութեամբ։

∴ Շահն Շահը Թաւրիզ-Արդաբիլ միացնող նոր բացւած «խճաքարով» անցնելիս յուխ տպաւորութիւն է ստանում։

Ամբողջ խճաքարի երկայնքին գտնուած տները դեռ կիսաւեր վիճակում էին։

Երբ Արդաբիլի ներկայացուցիչները ներկայանում են, Շահը հետեւեալն է ասում.

— Այս նորաբաց խճաքարի բնակարանների վիճակը ցոյց է տալիս որ խճաքարի երկու կողմերի տները ցեխի խրճիթներ են, ուրիշ խօսքով մարդիկ բոյներ են սարքել եւ ապրում են։ Զարմանալի է թէ այդ մարդիկ ինչպէս են ապրում նման բնակարաններում։ Լաւ կը լինէր որ այդ մասին մէկ խորհրդակցութիւն տեղի ունենար։

Այնուհետեւ Շահը դիմում է ներկաներից Աղայի Ֆարշիին (Ատրպատականի ներկայացուցիչ) եւ հրամայում է կազմել այդ խորհրդակցութիւնը ու արդիւնքը հաղորդել իրեն։ Նոյն երեկոյեան Ֆարշիին կատարում է Շահի հրամանը եւ որոշւում է շուտով վերաշինել այդ տները եւ կարգի բերել խճաքարները։

ՎԱՐԴԱՆ

ՀԱԼԱԾԱՆՔՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԴԵՄ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՁԱՐԴՈՒԻՆ ?

«Պիլտիրիշ», Ադրբէջանի ազգայնականներուն Պոլսոյ օրկանը, կը գրէ Սեպտ. 10ի թիւին մէջ.—

Ադրբէջանէն նոր առած օգոստոս 27 թուակիր նամակ մը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ կացութիւնը.—

— Մարտ ամիսէն մինչեւ այսօր ամբողջ ժամանակաշրջանին, Բագուի, Գանձակի եւ Թիֆլիսի նահանգին Բոյչալու գաւառին մէջ ապրող Թուրքերու ջարդը կը շարունակուի Ռուսերուն կողմէ։ Մեռցնելիքները կը մեռցնեն, մահէն ազատողներն ալ Գանձակ բերելով ճեմարանին եւ նահանգային պաշտօնատան բոլորտիքը կը հաւաքեն։ Ամէն գիշեր 30-40 բեռնակառք գիւղացիներ Զաղարի այգին եւ Գանձակի հայկական մասի երկաթուղիէն անդին կը քշուին։ Այնտեղ մինչեւ առտու հազարաւոր Թուրքեր գնդացիրին կը յանձնուին։ Նրախներն անգամ անխնայ կը ջարդուին։ Բնաջնջման այս շարժումէն, նոր Աճմէտ Եուսուֆի պէս Թուրք համայնավարներն ալ չեն փրկուիր։ Իսկ ողջ մնացողները կ'աքսորուին Սիպերիա։ Աքսորականներուն մէջ Թուրք համայնավարներ ալ կը գտնուին։ Բնաջնջման իբրեւ գիծադրող ամբաստանուած այս համայնավարներուն տեղ, ռուս եւ հայ պաշտօնեաներ կը նշանակուին։

Անցեալները քաղաքը պաշարելով, տուները մէկ-մէկ խուզարկեցին եւ Թուրքերը ամարդի չարչարանքներու ենթարկեցին։ Այս տանջանքներուն հետեւանքով 4000 զէնք հաւաքուեցաւ Գանձակի մէջ։

Բամազանօղլու իրեն միացող եւ մէկ տարի բոլշեւիկներուն դէմ կռուող երեք համայնավարներու կողմէ սպաննուեցաւ անկողնին մէջ։ Ասոնք մասնաւորապէս զրկուած էին Չեկային կողմէ։ Այս կերպով Չեկան կ'ուզէ պառակտում ձգել ապստամբներուն միջեւ, բայց միւս հրոսախումբերը արթուն ըլլալով, չեն յաջողիր։ Բամազանօղլուի փոքր եղբայրը վիրաւոր ըլլալով հանդերձ, երեք դաւաճան աջակիցները ըսպաննած եւ վրէժը լուծած է։

Մարդ չի կրնար պաղարիւնով դիտել երկաթուղիի կայարաններուն մէջ պարզուած վայրագութիւնները։ Բոլոր կայարաններէն հազարաւոր անօթի, մերկ եւ թշուառ մարդիկ կը լեցնեն կառախումբերուն մէջ։ Ասոնք իրենց հայրերը, մայրերը, ամուսինները եւ զաւակները կորսնցուցած մարդիկ են։ Ասոնց Սիպերիա կ'աքսորուին ռուս զինուորներու հսկողութեամբ։

Աքսորականներէն մէկը նամակ մը գրած է, ուր կը պատմէ թէ իր ընկերներէն շատերը եւ բոլոր երախաները ճամբան մեռած են։

Թէ նահանգներու եւ թէ գաւառներու մէջ, իրենց տուներէն բռնի դուրս նետուած Թուրքերուն տեղ կը զետեղուին Ռուսաստանէն փոխադրուած մերկ եւ բարբարոս Ռուսեր։ Փողոցները թափած, լեռ ու ձոր ինկած Թուրք անպաշտպան կիներն եւ աղջիկները ենթարկուած են Ռուսերու թշնամանքին։

Մէկ ամիս առաջ, աքսորի դատապարտուած Թուրքերը Գանձակէն կայարան փոխադրելու պաշտօն ունեցող Խանջիլ անուն Թուրք համայնավար մը տեսնելով որ աքսորականները կիներ են, տուն կը դառնայ եւ կնոջը հրաժեշտ տալով, անձնասպան կ'ըլլայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Օգուտով մը ներկայացուցեր էինք Հայաստանի հանքային հարստութիւնները, համաձայն նոր տեղեկութիւններու։ Այժմ կը ներկայացնենք Հայաստանի բուսական հարստութիւնները, քաղելով նոր տեղեկագրէ մը.—

Զորագէտի սեպաձեւ լեռներուն կողերուն վրայ համասփիւռ կ'աճի կապտագոյն ծաղիկներով, կարճլիկ ու հողվրայ բազմամեայ բոյս մը, որ կը պատկանի շրթնաւոր ընտանիքին։ Այս բոյսը կը կոչուի կատուականջ (népète):

Հայաստանի մէջ մինչեւ այժմ ծանօթ էին կատուականջի հինգ տեսակներ։ Այս վերջին տեսակը, զոր գտած է բուսաբան Սեպետճեան, վեցերորդն է։ Կատուականջները տեսակ տեսակ անհաճոյ հոտեր ունին, երբեմն ծխախոտի հոտը կը յիշեցնեն, երբեմն ալ դաղձին (calamenthe. վայրի անանուխ)հոտը։ Կը նշանակէ թէ եթերային տարբեր բաղադրութիւն մը ունին։

Լոռեցիները բոլոր տեսակի կատուականջները կ'անուանեն «բաղըրակ ծաղիկ», իսկ Լէնինականի շրջանի գիւղացիները «փիշիկ օթու»։ Սեպետճեանի գտած կատուականջը լեմոնի հոտ ունի կամ ռետինային բոյր մը։ Այս վերջին հոտը կարծես խառնուրդ մըն է մուշկի, յամպարի եւ կղբինի (castoréum)։ Թորիչ կաթսային մէջ ստացուած իւղը ցոյց կուտայ զանազան փոփոխութիւններ։ Նախ լեմոնի, յետոյ կծմախոտի (andropogon), գանգենիի (pellegronum) եւ ի վերջոյ վարդի հոտ կ'արձակէ։

Խորհրդային երկիրներու համար անուշահոտութեանց ծրագիրը կարեւոր բաժին մը յատկացուցած վարդի մշակութեան, սակայն ազնիւ վարդերու պարտէզ հիմնելը երկար տարիներ կը պահանջէ։

Այս պատճառով խորհրդային երկիրները սկսած են մշակել վարդահոտ կռնկենի։ Հայաստանի մէջ եւս, Այգըր լճին հովիտին մէջ, կը մշակուի կռնկենի։ Արդ, նկատելով, որ կատուականջը կռնկենիի հոտ ալ կ'արձակէ եւ կը բուսնի առատօրէն Հայաստանի մէջ, կարելի չէ՞ օգտագործել ինքնաբոյս կատուականջը՝ ստանալու համար կռնկենիի և վարդի բոյրեր։ Արեւադարձային երկիրներու կռնկենին երկարամեայ բոյս է, բայց մեր բարեխառն երկրին մէջ չի դիմանար աշնանային ցուրտին։

Այս պատճառով, աշնան եղանակին՝ բոյսը պէտք է փոխադրել ջերմանոցներու մէջ։ Կռնկենիի մշակութիւնը կապուած է նաեւ ուրիշ կարգ մը դժուարութիւններու։ Ընդհակառակն կատուականջին մշակութիւնը դիւրին է, քանի որ երկրին հարազատ բոյսն է։

Կը տոկայ ձմրան ցուրտերուն և ամրան երաշտներուն։ 1000 հունտը կը կշռէ մէկ կրամ, սենեակի բարեխառնութեան մէջ կը մնայ չափազանց յաջող։ Ցանած հունտը նոյն տարին բերք կուտայ։ Կարելի է փոխադրել ուրիշ որեւէ հողի վրայ, անմիջապէս արմատ կ'արձակէ։ Մինչեւ աշուն, կը կանանչնայ ու կը ծաղկի, այնպէս որ տարին կարելի է 2—3 քաղ ընել, առնելով հոտաւէտ ծաղիկն ու ցօղունները։ Մէկ հեկտարը կուտայ հինգ տակառաչափ կանանչ կատուականջ։ 1 քիլօ կանանչ կատուականջ կուտայ 260 կրամ չոր կատուականջ, կամ մէկ կրամ 60 սանթիկրամ իւղ։

Հայաստան հարուստ է նաեւ բուսադեղերով։ Այսպէս առատ առատ կ'աճին երիցուկը (camomille), կատուախոտը (valériane), մասուրի պտուղի կեղեւ։ Ենթանապահական եւ պատանեկան մարզական Միութիւններուն վրայ պարտք դրուած է դեղաբոյս հաւաքել։

Դարձեալ մեծ քանակութեամբ վայրի պտուղ կուտայ Հայաստանը։

Դիլիջանի, Ղարաքիլիսայի եւ Ն. Ախտայի համապատասխան մարմիններուն պաշտօն տրուած է հաւաքել վայրի խնձոր, տանձ, կաղին, մորի, հաղարջ, չլոր։

∴ «Խորհրդ. Հայաստան» կը գրէ (12 սեպտ.) թէ երկաշարժէն աղէտեալ բնակիչներուն համար, Կարմիր Խաչի եւ Կարմիր Մահիկի միութենական գործ. կոմիտէն 480,000 րուբլի վարկ բացաւ, որպէսզի այս դրամով առողջապահական, բուժական եւ բնակարանային շինարարութիւն կատարուի։

120,000ը տրուած է արդէն, սկսելու համար աշխատանքներուն։ Աղէտեալ վայրերը մեկնեցաւ Հայաստանի Կարմիր Խաչի նախագահ Մովեան։

ԼՈՒՍՆԻՆ ԽԱՒԱՐՈՒՄԸ

Շաբաթ իրիկուն, Փարիզէն կարելի եղաւ դիտել լուսնի խաւարումը, շնորհիւ պայծառ երկինքին։ Խաւարումը սկսաւ 8,6 անցած եւ վերջացաւ 9,31ին։ Ֆրանսայի դիտարանները կրցան յաջող լուսանկարներ առնել։

ՕՐՈՒԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՕՐԱՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՈՒՄԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ամերիկայի ճարտարարուեստական կարեւոր հաստատութիւնները սկսած են նուազեցնել օրավարձքերը. շարժումը հետզհետէ կ'ընդհանրանայ, հակառակ պաշտօնական շրջանակներու եւ երկու գլխաւոր կուսակցութեանց պատկանող բազմաթիւ ծերակուտականներու բուռն ջանքերուն։

Ամերիկայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը Կրին կը դժգոհի գնման կարողութեան նուազումէն, ինչ որ անմիջական հետեւանքը պիտի ըլլայ օրավարձքերու կրճատման։ Այս նուազումը կը հաւատէ, պիտի չէզոքացնէ խնայողութիւնը՝ զոր ճարտարագործները կը յուսան իրականացնել օրավարձքերու կրճատումով՝ ի վնաս աշխատաւորներու։ Կրին կը մեղադրէ գործատէրերը որ ամէն ջանք թափեցին մաքսապաշտպան օրէնք մը հաստատել տալու եւ դրժեցին խոստումը զոր 1929ին, տուեր էին Հուվըրի։ Այս պայմաններու մէջ, կը պահանջէ Ամերիկեան Քոնկրէսէն որ վերաքննէ բարձր մաքսատուքերը, որոնք այլեւս չեն պաշտպաներ աշխատաւորութիւնը։

Աշխատանքի Դաշնակցութեան այս յարձակումը սթափեցուցած է կեդրոնի կառավարութիւնը։ Այս շարժումը ուշագրաւ է մանաւանդ անոր համար որ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը ցարդ, ամենաջերմ պաշտպանը հանդիսացած էր մաքսային օրէնքին։

Կը կարծուի թէ այս կերպով, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը գործունէութեան եղանակին մէջ կը փորձէ փոփոխութիւն մը մտցնել, ազդելու համար խորհրդարանին վրայ, քանի որ այլ եւս չի յուսար գործադուլներով պէտք եղած ազդեցութիւնը գործել, պարզ այն պատճառով որ, գործադուլ կազմակերպելու նիւթական անհրաժեշտ միջոցները կը պակսին։

ՌՈՒՍ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Տասնեւհինգ օրէ ի վեր, խորհրդային կարգերու յարուցած դժգոհութեան հետեւանքով, Ռուսիայէն փախուստը մեծ համեմատութիւններ առած է, վրդովելով իշխանութիւնները։

Այս մասին կատարուած քննութեան մը հետեւանքով, երեւան ելած է թէ լեհ-ռուսական սահմանագլուխի պահպանութեան յատկացուած կարգ մը զօրախումբեր, աչք կը գոցէին, նոյնիսկ կը նպաստէին փախստականներու սահմանէն անցքին։

Չիգնայի շրջանին յատկացուած երկու պահակախումբեր զինաթափ եղան։ Առաջին պահակախումբը որ կը բաղկանար 50 զինուորներէ, ետ կանչուած եւ զրկուած է անծանօթ ուղղութեամբ։ Երկրորդ պահակախումբը որ կը բաղկանար 100 հոգիէ, աքսորուած է Պորիսով։ Ասոնց տեղ ղրկուեցան կէփէուի զօրախումբերէն մաս մը։

ՌՈՒՍԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Միացեալ Նահանգներու խորհրդ. առեւտրական պատուիրակութեան պետը Պոկտանէֆ, յայտարարած է թէ եթէ Ամերիկա կ'ուզէ պահել ռուսական առեւտուրին մէջ իր ունեցած բաժինը, պէտք է չեղեալ նկատէ բոլոր սահմանափակումներն ու սեղմումները, որոնց ենթարկուած են ներկայիս Խորհրդ. Միութեան արտադրութիւնները։ Ինչպէս նաեւ, պէտք է որ Ռուսիայէն կատարուած գնումները երաշխաւորէ։ Այս մասով ալ առաջարկած է որ 150 միլիոն տոլարի դրամագլուխով, կազմուի ամերիկեան ընկերութիւն մը, որ երաշխաւորէ Ռուսիայէն կատարուած գնումներու վճարումները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Փա.-տը.-Քալէի երեսփոխանը՝ խորհրդարանի ելմտական յանձնախումբին տեղեկաբերներէն, առեւտրական նախարարին ուղղած է նամակ մը, որով անոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ անգլիական տագնապին հետեւանքով՝ ֆրանսական արտածումներուն համար ստեղծուած կացութեան վրայ։ Շեշտելէ յետոյ անգլիականի անկման անդրադարձումները, Քալէի երեսփոխանը կ'ըսէ.

—Իտալական կառավարութիւնը բացառիկ միջոցներ ձեռք կ'առնէ մաքսը պաշտպանելու համար,— եւ կը պահանջէ որ ֆրանսական կառավարութիւնն ալ, անհրաժեշտ միջոցներու դիմէ, եթէ ո՛չ, Հիւսիսի շրջանը չափազանց պիտի վնասուի։

ԿԱՆՏԻ ԼԱՆՔԱՇԻՐԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրեր էինք, Կանտի Լանքաշիր գացեր էր իր վարած պոյքոթին աւերները իր աչքով տեսնելու։ Կանտի տեսնելէ յետոյ անգործներու թշուառութիւնը, խոստովանած է թէ կ'ընդունի կացութեան մէջ իր պատասխանատուութեան բաժինը։

«Սակայն, ըսաւ, աշխարհի ամէնէն բազմաթիւ անգործներուն, Հնդկաստանի միլիոնաւոր անօթիներուն հանդէպ, իմ պարտականութիւնս, ինծի կը հրահանգէր դիմել այն միջոցներուն, որոնք այսօրուան անգործութիւնը սանկացուցին։ Բաղդատմամբ հնդկական թշուառութեան, Լանքաշիրի մէջ, թշուառութիւն երբեք չկայ»։

Կանտի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մանչէսթըրի Առեւտրական Սենեակին նախագահին հետ։

Կանտի հերքեց թէ պոյքոթը կանոնաւորապէս ուղղուած ըլլայ Մանչէսթըրի մանածագործութեան դէմ։ «Եթէ ըսաւ, Անգլիոյ եւ Հնդկաստանի միջեւ ուղղուած յարաբերութիւնները հաստատուին կարելի պիտի ըլլայ կարգադրել որ անգլիական կերպասեղէնէն մաս մը մուտք գործէ Հնդկաստան»։

Սակայն, յոյս չի յայտներ որ առեւտրական յարաբերութիւնները երկու երկիրներու միջեւ, վերադառնան նախկին բարգաւաճ ընթացքը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (138)

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Չոլ աղան ըսաւ.

— Գետրոսի նաւը դարձաւ գնաց Վան։

Իրիկուան դէմ իսկապէս տեսանք, որ այդ նաւը գնաց դէպի Վան, մեր նաւը արեւմտեան կողմն անցրած, թագցուցինք։

Նախ քան Կամսի Աղթամար գալը՝ ճանապարհին տղերքը կերած էին 11 լիտր լօբլաբու. բացի այդ՝ երկու լիտր սապոն տի, 33 արշին կտաւ եւ քանի մը լիտր ալ ածուխ։ Այդ բոլորի համար Քրտերուն վճարեցի, Չոլ աղայի ներկայութեամբ, չորս ոսկի Գափամաճեան եւ Մխտաճեան վաճառականներուն տալու։ Նախ՝ գրեցի նամակ մը.

«Անծանօթ եղբայրնե՛ր, ես վերցրի այսինչ ապրանքները եւ անոնց տալու համար կը վճարեմ չորս ոսկի. չըլլայ թէ վերջն ըսէք թէ չան ֆէտայիները մեր ապրանքը թալանեցին»։

Երբ Կամսը եկաւ, ըսաւ թէ այդ երկու վաճառականներն ալ շատ անպիտան մարդիկ են, գրեթէ մատնիչ։

Մեր տղաներու վրայ շոր ալ չկար։ Նա քանի մը շոր ալ հանեց, բայց վճարել չտուաւ, ըսելով թէ՝ «տամսակ մը կը գրեմ»։

Երեկոյեան մութն ինկաւ։ Խորհրդակցութեամբ Կամսի հետ՝ երկու ոսկի տուինք Նաւավար 10 Քիւրտերուն, ոսկի մըն ալ ջարիդան քրտին եւ պատուիրեցինք.

«Աչա՛ մենք կ'երթանք, մեզի համար նաւ մը եկած է։ Ձեզի Չոլ աղան կը տանի իր նաւով, Աղթամար. ձեր ապրանքներու քով։ Եթէ ձեզի հարցնեն՝ «ո՞ւր գնացին», կ'ըսէք՝ «չգիտենք. նաւ մը եկաւ ու գացին, չգիտենք ո՞ւր»։ Ինչ որ տեսաք՝ կը պատմէք, առանց բան մը աւելցնելու կամ պակսեցնելու։ Տեսա՞ք թէ ինչպէս վարուեցանք ձեզի հետ։ Մենք ոչ մի քիւրտ կամ Թուրք ժողովրդի հետ գործ չունենք։ Մենք կը կռուինք կառավարութեան դէմ, անոր զաղանութիւններու եւ վայրագութիւններու դէմ։ Ամէն տեղ այդպէս կը պատմէք եւ կը հասկցնէք։ Եթէ որեւէ բան աւելցնէք կամ պակսեցնէք՝ վա՛յ ձեզ։ Չկարծէք թէ մենք կը կորչինք»։

Դրանց փակելով սենեակի մը մէջ, գնացինք Չոլ աղայի նաւը։ Մուրատ քավ։ Չոլ աղայի պատուիրեցինք, որ նրանց տանէ Աղթամար, որչափ կարելի է դանդաղ, որպէսզի նրանք լուր չտան Վան եւ ձիաւոր չղրկեն զիս փնտռելու։ Այնպէս ըրէ, որ գիշերը եւ երկրորդ ամբողջ օրը մնան ծովի վրայ եւ միայն երեկոյեան հասնեն Աղթամար։ Ես կ'ուզէի աւելի շուտ հասնել Վան, քան թէ իրենք կ'իմանային դուրս գալս։

Մեր վիրաւորները նստեցուցի դուրսի տնէն բերած 2.3 ձի ու գացինք Ալիւր կոչուած, 400 տունէ բաղկացած հայ գիւղը։ Մուշ վերադարձողներուն փամփուշտները լրացուցինք. 380ական մօզինի փամփուշտ, 160ական բերդանկաներուն եւ 200ական Թուրք մաուզէրներուն։ Այդ պատճառով մեզի փամփուշտ պակսեցաւ, ուստի 15 ողայ զինաթափ ըրինք եւ զէնքերը Կռուց անապատի վանք թաղեցինք եւ այնպէս գնացինք Ալիւր գիւղը։

Կամսը խոստացած էր, Վան հասնելուս, մեզ փամփուշտ տալ։ Ալիւր կայ, մի Տիգրանակերտցի, Հանի անունով, որ Կամսի խումբին միացած՝ պրոպագանդ կ'ընէր։ Մեր վիրաւորներն ու զինաթափ ընկերները յանձնեցինք այդ Հանիին եւ պատուիրեցինք, որ տեղական շորեր հագցնէ դրանց, պահէ այնտեղի գիւղերը եւ իր աչքը միշտ դրանց վրայ ունենայ։

Ալիւրից փոխադրուեցինք մի ուրիշ գիւղ, որի անունը միտս չէ։ Վանից երկու վոլաղ եկան։ Կամսի խորհուրդով. դեռ Կռուց անապատ եւ իմ զինուորական շորերը փոխեր էի, ապահովութեան համար։

Նմանապէս, Ախլաթէն սկսեալ ինծի Շահէն անուն կուտային, որովհետեւ թէ՛ կառավարութիւնը եւ թէ՛ ժողովուրդը իմացեր էին Գարոյի անունս։

Վանի ճանապարհին երկու մարդ բռնեցին տղերքը. դրանք հայ չաղացպաններ էին։ Տղերքն ըսին.

— Չըլլա՛յ թէ բան մը խօսաք որեւէ տեղ։

— Չէ՛, բոյն, քաւո՛ղ ենք, բան մը խօսենք։

Աղօթարանը բացուած էր, կոչնակները կը զարնէին։ Խումբը երեքի բաժնուած՝ մտանք Վան։ Անցաւ երկու օր, կառավարութիւնը իմացաւ մեր հոն ըլլալը։

Դառնանք Աղթամար։

Մեր գնալու երկրորդ օրը ոչ մի շարժում, ոչ մի մարդ՝ չկար կղզու վրայ։ Կը զարկեն հինգ թնդանօթ։ Պատասխան չկայ։ Տարանուած զգուշութեան մէջ կը սպասեն մինչեւ կէսօրուան ժամը։ Հրամանատարը կ'ըսէ. «Նոնք թաքնուած են, որպէսզի խաբուինք. մտնենք եւ վրայ տանք։

Արաքէն վարդապետը, իր ապահովութեան համար, դրան տակը կը պահէր երկու ոստիկան։ Այդ ոստիկաններէն մէկը կ'ըսէ. «Ներսը մարդ չկայ, ես կ'երթամ»։ Նրան կ'ուղարկեն վանքը եւ նա կը տեսնէ, որ իրօք ներսը մարդ չկայ։ Վերջը այդ ոստիկանը իր «քաջութեան» համար տասնապետ կը դառնայ։

Կուզան, վարդապետներն ու միաբանութիւնը կը հանեն քարայրից, կը հարցաքննեն։ Նրանք ալ իրենց տեսածներն կը պատմեն։ Երկրորդ աւուր երեկոյեան կուզան նաեւ մեր նաւավարները։ Նրանք եւս, մեր բաժներու համաձայն, տեսածներն պատմած են։

Զօրքերը կը թալանեն ապրանքներու մի մասը։

Վանքի մէջ ուտելու ոչինչ չունէինք։ Երեք օրուան մէջ 100 հաւ մորթեցինք եւ այդ էր կերածնիս։

(Շար.)

Հնդկաստանի խռովութիւնները

Գոմպէյէն հեռագիր մը կը յայտնէ թէ Քաշմիրի մէջ, հազարաւոր մահմետականներ ըմբոստացած են նահանգին հնդիկ իշխանին դէմ։ Այս նահանգին բնակչութեան հարիւրին 80ը բաղկացած է մահմետականներէ։ Ըմբոստացման պատճառն եղած է այն, որ հնդիկ փոքրամասնութիւնը շատ աւելի նպաստաւորուած է տուրքի տեսակէտէն, քան թէ մահմետական մեծամասնութիւնը եւ թէ, կառավարութեան մէջ, նախապէս մահմետականներու տրուած կարեւոր պաշտօնները, հիմա տրուած են հնդիկներու։

Նահանգին իշխանութիւնը իր զինուորական ուժերը պարտաւորուած քաղաքին գլխաւոր թաղերուն մէջ։ Որեւէ միջադէպ չպատահեցաւ։ Սակայն, գիւղաքաղաքի մը մահմէտականները յարձակում գործեցին ոստիկանատան մը վրայ, այրեցին թուղթերը եւ սպաննեցին ոստիկանապետը։ Ոստիկանութիւնն սպաննեց յարձակողներէն երկու հոգի։

Դրամատուններ կը սնանկանան

Ֆիլատէլֆիոյ (Ամերիկա) կարեւոր դրամատուններէն մէկը որ 5 մասնաճիւղեր ունէր 75 միլիոն դրամագլուխով, սնանկութիւն յայտարարեց։

Ռէնոի կարեւոր դրամատուններէն մէկը, երէկ կէսօրին գոցեց մը յայտարարեց թէ օրուան ծանր կացութեան հետեւանքով, ստիպուած է դադրեցնել գործառնութիւնները։

Հ. Յ. Դ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ.Դ. կազմին ընկերները, վաղը հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, Հայ Ակումբին մէջ։

Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷՆ ԸՆԴՀ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս Շբ. իրիկուն ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Օրակարգ.— Զեկոյց եւ ընտրութիւն կոմիտէի։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

Հ. Յ. Դ.

Գ Ա Ւ Ա Ռ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Երկուշաբթի (5 Հոկտ.) իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին մէջ։ Կը զեկուցանէ ընկ. Ս. Վրացեան։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները յառաջիկայ կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, 262, Rue Duguesclin։ Դաշնակցութեան Ակումբ ընթերցարանը։ Կը խնդրուի ճիշդ ժամանակին ներկայ գտնուիլ։ Ներկայութիւնը պարտաւորիչ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Գրադարան Ակումբը փոխադրուած է նախկին Գրադարանը, 262 Rue Duguesclin։ Գիրքեր առնելու համար դիմել Բշ. Գշ. Դշ. Եշ. եւ Ուր. երեկոները ժամը 7.30—9

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ Զափնեցի Արթին, հայրը՝ Յակոբ, մայրը՝ Պէօյիւքքէշիշեան. Օհաննէս Թըլըճեան, Եարասարցի, հայրը՝ Մանուկ, Մկրտիչ Ճանիկեան, որ կը կարծուի խոհարար ըլլալ բժիշկի մը քով (Փարիզ)։

Գիտցողներէն կը խնդրուի յայտնել,—M. Topalian Vartan s)o Sarafian V. S. Bavebet-el-Kasab Alep (Syrie).

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍՒՓԱՆ երգչախումբի փորձերը «Անուշ»ի ներկայացման համար տեղի կ'ունենան չորեքշաբթի իրիկունները Maison de la Mutualitéի մէջ, ուր կ'ընդունուին նոր անդամներ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

TRICOTի ԹԻՒ 10 մեքենայի վրայ աշխատող façonnièreներ, շատ լաւ վճարում, դիմել Terzian Tricotի գործարանը 20 Rue Mélingue Paris (19) Métro Buttes-Chaumont, Tél. Botz. 22—98.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մէթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան, վեներ. հիւանդ. եւ վարիքի։ Ամէնօր 9-12, 2-8, Կիր. 9-12։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

EMPIRE մեքենա-Հոլ՝ 87 Av. Wagram

Le Gérant H STEPHAN

Հ.Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Brébant Marseilla's սրահին մէջ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Հ. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Մ. Մարութեան, Յ. Ուզունեան եւ Մ. Գաբրիէլեան։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր կէս գիշերէն մինչեւ լոյս

Կ Ա Ր Տ Ա Ն

Այս Կիրակի ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Երգ. արտասանութիւն, նուագ

Զ. Ռ. Մ.

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐAHANDԷՍ

Զ. Ռ. Մ.-ի Փարիզի եւ շրջականերու մասնաճիւղերուն կողմէ 17 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Ingenieurs Civilsի սրահներուն մէջ։

Կը նախագահէ Գ. Ա. ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը

Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ — Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Առաջադիմական Հայր. միութեան կողմէ

31 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն Ingenieurs Civilsի սրահներուն մէջ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը

"LE FOYER FRANÇAIS"Ի ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ ՁՐԻ ԴԱՍԵՐԸ

Ֆրանսա ազատ եւ հիւրընկալ երկիր մըն է, որ իր հողին վրայ հաստատուիլ փափաքող օտարականներէն ուրիշ բան չի պահանջեր, բայց միայն իր օրէնքներուն յարգումը։

Ֆրանսա եկող օտարականները, չի գիտնալով այս երկրին լեզուն, կ'անգիտանան օրէնքները եւ յաճախ կ'արգիլուին գործ գտնելէ, ինչպէս նաեւ չկարենալով ինքզինքնին արտայայտել, բոլորովին օտարացած կը զգան իրենք զիրենք. կը զրկուին Ֆրանսացիներու հետ յարաբերութիւն մշակելէ, եւ չեն կրնար օգտուիլ թատրոններէն, գրադարաններէն, հրապարակախօսութիւններէն, թանգարաններէն, եւայլն։

Բաց աստի, Ֆրանսացի ըլլալ փափաքողները պէտք է գիտնան որ կառավարութիւնը միայն անոնց հպատակութիւն (naturalisation) կը շնորհէ, որոնք իրենց ապաստան տուող երկրին լեզուին ընտելացած են։ Այսպիսիներուն օգնելու համար է որ «Le Foyer Français»ն ստեղծած է շարք մը ձրի դասընթացքներ, որոնք կ'աւանդուին անձնուէր ուսուցիչներու կողմէ եւ կանոնաւոր կերպով անոնց հետեւողները կրնան քիչ ատենէն ֆրանսերէն լեզուն սորվիլ, բարելաւել իրենց նիւթական կացութիւնը ու այլեւս չտառապիլ մեկուսացումէ։

Խիստ ցաւալի է որ, հակառակ եղած կրկնակ կոչերուն, ցարդ ոչ մէկ հայարնակ թաղէ կամ արուարձանէ դիմում չեղաւ Հայերու յատուկ մասնաւոր դասընթացքներ հաստատելու համար, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ մենք հաւաքաբար որքա՛ն անտարբեր ենք ուսանելու եւ զարգանալու։

Սակայն եւ այնպէս, ստորեւ կուտանք կարգացոյցը Le Foyer Françaisի յառաջիկայ տարւոյ ձրի դասընթացքներուն, խորհելով որ անհատապէս դոնէ անոնցմէ օգտուողներ կ'ըլլան։

Դասընթացքները կը սկսին 2 Հոկտեմբերին եւ տեղի կ'ունենան թաղային վարժարաններուն մէջ իրիկուան ժամը 8,30ին, ուր պէտք է դիմել եւ արձանագրուիլ։

Կ Ա Ր Գ Ա Ց Ո Յ Ց

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

11րդ. Թաղ. 12, Rue Titon, (մէթրօ՝ Reuilly) Երկուշաբթի եւ Ձորեքշաբթի երեկոները։

18րդ. Թաղ. 43, Rue des Poissonniers, (մէթրօ՝ Chateau-Rouge կամ Poissonniers), Երկուշաբթի եւ Ձորեքշաբթի երեկոները։

20րդ. Թաղ. 51, Rue Ramponneau, (մէթրօ՝ Belleville), Երկուշաբթի եւ Ձորեքշաբթի երեկոները՝ Բարձրագոյն Դասընթացք։ Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի երեկոները՝ Միջին եւ Նախնական Դասընթացք։

3րդ. Թաղ. 2, Rue Ferdinand Berthoud, (մէթրօ՝ Arts et Métiers), Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի երեկոները։

4րդ. Թաղ. 6, Rue des Hospitalières St. Gervais, (մէթրօ՝ Hotel de Ville կամ St. Paul), Երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի երեկոները։

5րդ. Թաղ. 23, Rue Cujas, (մէթրօ Odéon կամ St. Michel), Երկուշաբթի եւ Ձորեքշաբթի երեկոները։

6րդ. Թաղ. 9, Rue de Vaugirard, (մէթրօ՝ Cluny կամ Odéon), Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի երեկոները։

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Boulogne - Billancourt: 87, Rue Thiers, Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները։

Bezons: 14, Rue Maurice-Berteaux, Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները։

Gargan-Livry: Ecole Gutemberg, Avenue Gutemberg, Երկուշաբթի եւ Ձորեքշաբթի երեկոները՝ Նախնական Դասընթացք։ Երկուշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները՝ Միջին Դասընթացք։

Suresnes: Ecole Jean-Macé, Թաղապետութեան շէնքին մօտ, Ձորեքշաբթի եւ Ուրբաթ երեկոները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՆԱԶԸՄ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՀԱՅՈՑ ԴԱՀԻՃԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ...

Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Մ Ա Ս

7.— ՄԱՐԱՇԸ ԳՐԱՒԵԼ ՄՐԱԳՐԱՄ ԷԻՆ

— Ե՛յ ժողովուրդ, մեր երկրին, մեր հարազատ հայրենիքին մէջ, մեր աչքին առջեւ կը սպաննուին մեր զաւակները եւ ոչ ոք կը պաշտպանէ։ Մինչեւ ե՞րբ պիտի հանդուրժենք։ Արիւն չմնա՞ց մեր երակներուն մէջ։

Երբ այսպէս կ'աղաղակէին ու կ'ողբային, Թուրքերը, որոնց համբերութիւնն սպառած էր այլեւս, յարձակեցան Հայերուն վրայ։

Եւ Թուրքն ու Հայը, այր ու կին, բոլորը իրարու կոկորդի փարեցան։ Դաշոյն, սուր, բիր, ատրճանակ, հրացան անխնայ կը գործէին միջոցին մէջ։ Այլեւս կատաղի պոռչտուքներէ, ցայրոյթի կոչերէ, վիրաւորի ճիչերէ, հոգեվարքի հառաչիւններէ, ականջի կճրտիւնէ զատ ուրիշ ոչ մէկ ձայն կը լսուէր։

— Ա՜խ...օ՜խ...մեռա՜յ...զարնուեցա՜յ...վիրե՛մ...

Այս ձայներն էին, որ կը լեցնէին միջոցը։ Թուրքերը 51 այր, 6 կին նահատակ եւ 110 վիրաւոր ունէին, երբ զինուորական ուժը հասաւ եւ ջարդը դադրեցուց։ Հայերն ունէին 103 այր եւ 6 կին մեռեալ, իսկ 97 վիրաւոր։

Զինուորական շղթայ մը պաշարեց աւելի քան 1000 կոճիտէճի, որոնք բոլորն ալ ձերբակալուեցան եւ հսկողութեան տակ պահուեցան։ Այնթապի այս հայկական ճակատամարտը տեւեց մօտ երկու ժամ։

8 — ԶԷՅԹՈՒՆԷՆ ԵԼԼՏԸՁ

Մինչ Մարաշի, Այնթապի եւ շրջակայ քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ, Հայերը կը շարունակէին խռովութիւնը, կողոպուտը, հրդեհը եւ սպանութիւնները, Զէյթունի շուրջ եւս յեղափոխական շարժումը հետզհետէ կը զօրանար։ Գրեթէ ապստամբ բանակ մը կը կազմուէր, պատրաստուելով վերջնական յաղթանակին։

Նախ գրաւեցին Զէյթունի ճամբաները, կտրեցին ջուրերը։ Շարունակաբար յարձակում կը գործէին Զէյթունի զօրանոցին վրայ կամ կը խուժէին Էլպիստանի եւ Մարաշի շրջակաները, կը նեղէին կանոնաւոր եւ պահեստի թրքական զօրաբանակը եւ կռիւ կը մղէին պահակազօրքի հետ։

Նկատելով որ քանդուած էր միջոնի կամուրջը, յեղափոխականներուն ձեռքը կը գտնուէին ճամբաները, եւ յետոյ օգնութեան զրկուած մեր ուժերը ծանր կացութեան մէջ դրուած էին, Զէյթունի զօրանոցին մէջ պաշարուած թուրք ուժերը, հաղորդակցութենէ զրկուած, քանի մը օրէ ի վեր ջուրն ալ սպառած, փամփուշտներն ալ արդէն հատած, ստիպուեցան անձնատուր ըլլալ յեղափոխականներուն։ Ահաւոր տեսարան մը պարզուեցաւ, երբ յեղափոխականները յաղթական ներս մտան։ 300 թուրք զինուորներ, իրենց սպաներովը միասին, թէեւ իրենց պարտականութենէն զատ ուրիշ բան մը ըրած չէին, անողորմաբար կը սպաննուին։ Այդ զինուորներէն շատերուն մորթը քերթեցին, լեզուները կտրեցին, գլուխները փրցուցին եւ ձողերու վրայ դրին՝ պտտցնելու համար ժողովուրդին աչքին առջեւ։

Թէեւ շարունակաբար կը խնդրէի զինուորական ուժ հասցնել, սակայն Պալատը երբեք նկատի չառաւ խնդրանքս։ Բայց անզօրմ Սուլթանը ի վերջոյ հասկցաւ թէ որքա՛ն ծանր է կացութիւնը։ Եւ կայսերական Դիւանին միջոցով շարունակ կը հարցնէր ինծի թէ ինչո՞ւ չէ զսպուած այս ապստամբութիւնը։ Սուլթանին պատասխանեցի հետեւեալ գրութեամբ (20 Հոկտ. 1895)։

—«Ինչպէս գրութեամբս կցուած թուղթերէն պիտի հասկցուի, Զէյթ... տխուր դէպքերուն մասին իմ բոլոր քննութիւններս տեղեկացնելով ... Այիին, խնդրած էի, որ փութով կարգադրութիւն մը ըլլայ՝ կանխելու արգիլելու համար զանոնք, երբ դեռ տեղի չէին ունեցած։ Ներկայիս պ... հած դէպքերուն բոլոր պատասխանատուութիւնը կը պատկանի Պալը ... Ներքին Նախարարութեան ուղղուած մէկ գրութեանս մէջ (8 յուլիս 18...) Զերվենհափառութեան տեղեկագրելու պայմանով, 4 ամիս առաջ ... թէ Լոնտոնի Հնչակեան կոմիտէն որոշած է յեղափոխական ... փորձել Զէյթունի մէջ, յետոյ քանիցս վորչապետութեան ու կուսակ... թեան ալ տեղեկացուցեր էի բոլոր այս պարագաները։ Եւ սակայն ... միջոց ձեռք առնուեցաւ։

«Ու հիմա, երբ դէպքերը սկսան, ամբողջ պատասխանատուութիւն... նետեմ վարչապետութեան եւ կուսակալութեան վրայ։

«Երբ ամբողջ Թուրք ժողովուրդը լսէ թէ Հայերը պաշարած են Զէ... թունի զօրանոցը, հրկիզած են թուրք գիւղերը, չափազանց պիտի յ... եւ պիտի գրգռուի, եւ այնուհետեւ ամէն կողմ նոր նոր ընդհարումներ ... պատահին։ Այնպէս որ յարմար կը նկատեմ զօրակոչով մը բանակ հ... պահեստի ուժերը, եւ այժմէն ձեռք առնել նման բոլոր միջոցները, ... ժամանակի կը կարօտին, պատժելու համար ի վերջոյ այդ հայ ... ները եւ պաշտպանելու համար թուրք գիւղերը։ Այս մասին հրաման... Վեհափառութեանն է։»

9.— ԶԷՅԹՈՒՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Զէյթունի ապստամբութեան ղեկավարներուն գլուխը կը համա... Համբարձում Պօյաճեանին քոյրը, Միրանուշ եւ Պ. Աղասի։

Աղասի իր ուսումը առած էր Եւրոպայի մէջ, լեզու գիտէր, ... յանդուգն կոմիտէճի մըն էր։ Հայոց ազգային հերոսներէն մէկը կը ... ուէր։ Առաջին անգամ երեւցաւ 1890ին, Գում Գափուի ցոյցին կազմ... պութեան մէջ։

(Շար.)